

DOĞU KARADENİZ TURİZM MASTER PLANI

(ARTVİN-BAYBURT-GİRESUN-GÜMÜŞHANE-ORDU-RİZE-SAMSUN-TRABZON)

T.C Kalkınma Bakanlığı Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı

DOKAP

BARLAS İMAR PLANLAMA MÜŞAVİRLİK LTD.ŞTİ

DOĞU KARADENİZ TURİZM MASTER PLANI

(Artvin-Bayburt-Giresun-Gümüşhane-Ordu-Rize-Samsun Trabzon)

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **İ**

TABLOLAR ..... **XVİ**

GRAFİKLER ..... **XXİİ**

ŞEKİLLLER ..... **XXİV**

GİRİŞ **1**

YÖNTEM **1**

A- MEVCUT DURUM **2**

I- PLANLAMA ALANININ TANIMI **2**

1. PLANLAMA ALANININ ÜLKEDEKİ YERİ 2
1.1. İDARİ BÖLÜNÜŞ *2*
1.2. ULAŞIM - HABERLEŞME *2*
1.2.1. KARAYOLU ULAŞIMI 2
1.2.2. DEMIRYOLU ULAŞIMI 11
1.2.3. HAVAYOLU ULAŞIMI 11
1.2.4. DENIZYOLU ULAŞIMI 13
1.2.5. HABERLEŞME 14
1.3. DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ İLLERİ *16*
1.3.1. ARTVİN 16
1.3.2 BAYBURT 16
1.3.3. GİRESUN 17
1.3.4. GÜMÜŞHANE 18
1.3.5. ORDU 18
1.3.6. RİZE 19
1.3.7. SAMSUN 20
1.3.8. TRABZON 21
2. FİZİKSEL VERİLER 22
2.1. JEOMORFOLOJİK VE TOPOGRAFİK VERİLER *22*
2.2. İKLİM VERİLERİ *23*
2.2.1. ARTVİN 23
2.2.2. BAYBURT 27
2.2.3. GİRESUN 30
2.2.4. GÜMÜŞHANE 37
2.2.5. ORDU 45
2.2.6. RİZE 52
2.2.7. SAMSUN 59
2.2.8. TRABZON 63
2.3. JEOLOJİK YAPI VE DEPREM DURUMU *72*
2.3.1. BÖLGE JEOLOJİSİ 72
2.3.1.1 Kronostratigrafi 72
2.3.1.2. Tektonik 73
2.3.2. İLLERİN JEOLOJİK ÖZELLİKLERİ 73
2.3.2.1. Artvin 73
2.3.2.2. Bayburt 80
2.3.2.3. Giresun 80
2.3.2.4. Gümüşhane 82
2.3.2.5. Ordu 83
2.3.2.6. Rize 85
2.3.2.7. Samsun 86
2.3.2.8. Trabzon 87
2.3.3. DEPREM DURUMU 90

2.3.3.1. Artvin ... 90
2.3.3.2. Bayburt ... 91
2.3.3.3. Giresun ... 91
2.3.3.4. Gümüşhane ... 92
2.3.3.5. Ordu ... 93
2.3.3.6. Rize ... 94
2.3.3.7. Samsun ... 95
2.3.3.8. Trabzon ... 96
2.4. BİTKİ ÖRTÜSÜ ... 96
2.4.1. ARTVİN ... 98
2.4.2. BAYBURT ... 99
2.4.3. GİRESUN ... 101
2.4.4. GÜMÜŞHANE ... 101
2.4.5. ORDU ... 101
2.4.6. RİZE ... 102
2.4.7. SAMSUN ... 102
2.4.8. TRABZON ... 103
2.5. TOPRAK YAPISI ... 104
2.5.1. ARTVİN ... 104
2.5.1.1.Toprak Cinsleri ... 104
2.5.1.2. Arazi Sınıfları ... 105
2.5.2. BAYBURT ... 107
2.5.2.1.Toprak Cinsleri ... 107
2.5.2.2. Arazi Sınıfları ... 107
2.5.3.GİRESUN ... 108
2.5.3.1. Toprak Cinsleri ... 108
2.5.3.2. Arazi Sınıfları ... 109
2.5.4. GÜMÜŞHANE ... 110
2.5.4.1.Toprak Cinsleri ... 110
2.5.4.2. Arazi Sınıfları ... 112
2.5.5. ORDU ... 113
2.5.5.1. Toprak Cinsleri ... 113
2.5.5.2. Arazi Sınıfları ... 114
2.5.6. RİZE ... 115
2.5.6.1. Toprak Cinsleri ... 115
2.5.6.2. Arazi Sınıfları ... 116
2.5.7. SAMSUN ... 117
2.5.7.1.Toprak Cinsleri ... 117
2.5.7.2. Arazi Sınıfları ... 117
2.5.8. TRABZON ... 123
2.5.8.1. Toprak Cinsleri ... 123
2.5.8.2. Arazi Sınıfları ... 124
2.6. AKARSULAR VE GÖLLER ... 124
2.6.1. ARTVİN ... 125
2.6.1.1. Akarsular ... 125
2.6.1.2. Göller ... 126
2.6.2. BAYBURT ... 128
2.6.2.1. Akarsular ... 128
2.6.2.2. Göller ... 128
2.6.3. GİRESUN ... 129
2.6.3.1. Akarsular ... 129
2.6.3.2. Göller ... 130
2.6.4. GÜMÜŞHANE ... 131
2.6.4.1. Akarsular ... 131
2.6.4.2. Göller ... 131
2.6.5. ORDU ... 132
2.6.5.1. Akarsular ... 132
2.6.5.2. Göller ... 134

2.6.6. RİZE 134
2.6.6.1. Akarsular 134
2.6.6.2. Göller 135
2.6.7. SAMSUN 138
2.6.7.1. Akarsular 138
2.6.7.2. Göller 139
2.6.8. TRABZON 140
2.6.8.1. Akarsular 140
2.6.8.2. Göller 141
3. BÖLGE TARİHİ 143
3.1. ARTVİN *143*
3.1.1. KRONOLOJİ VE TARİH 143
3.1.2. TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLER 145
3.2. BAYBURT *147*
3.2.1. KRONOLOJİ VE TARİH 147
3.2.2. TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLER 148
3.3. GİRESUN *149*
3.3.1. KRONOLOJİ VE TARİH 149
3.3.2. TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLER 150
3.4. GÜMÜŞHANE *151*
3.4.1. KRONOLOJİ VE TARİH 151
3.4.2. TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLER 152
3.5. ORDU *154*
3.5.1. KRONOLOJİ VE TARİH 154
3.5.2. TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLER 155
3.6. RİZE *156*
3.6.1. KRONOLOJİ VE TARİH 156
3.6.2. TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLER 157
3.7. SAMSUN *158*
3.7.1. KRONOLOJİ VE TARİH 158
3.7.2. TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLER 160
3.8. TRABZON *161*
3.8.1. KRONOLOJİ VE TARİH 161
3.8.2. TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLER 162
4. NÜFUS 163
4.1. ARTVİN *163*
4.2. BAYBURT *164*
4.3. GİRESUN *165*
4.4. GÜMÜŞHANE *166*
4.5. ORDU *167*
4.6. RİZE *168*
4.7. SAMSUN *169*
4.8. TRABZON *170*
5. EKONOMİK YAPI 172
5.1. ARTVİN *172*
5.1.1. SEKTÖREL YAPI ANALİZİ 172
5.1.1.1. Tarım 172
5.1.1.2. Sanayi 173
5.1.1.3. Hizmet 174
5.2. BAYBURT *175*
5.2.1. SEKTÖREL YAPI ANALİZİ 175
5.2.1.1. Tarım 175
5.2.1.2. Sanayi 176
5.2.1.3. Hizmet 177
5.3. GİRESUN *177*
5.3.1. SEKTÖREL YAPI ANALİZİ 177

5.3.1.1. Tarım ... 177
5.3.1.2. Sanayi ... 178
5.3.1.3. Hizmet ... 178
5.4. GÜMÜŞHANE ... 178
5.4.1. SEKTÖREL YAPI ANALİZİ ... 179
5.4.1.1. Tarım ... 179
5.4.1.2. Sanayi ... 179
5.4.1.3. Hizmet ... 180
5.5. ORDU ... 180
5.5.1. SEKTÖREL YAPI ANALİZİ ... 180
5.5.1.1. Tarım ... 180
5.5.1.2. Sanayi ... 180
5.5.1.3. Hizmet ... 181
5.6. RİZE ... 181
5.6.1. SEKTÖREL YAPI ANALİZİ ... 181
5.6.1.1. Tarım ... 181
5.6.1.2. Sanayi ... 182
5.6.1.3. Hizmet ... 182
5.7. SAMSUN ... 183
5.7.1. SEKTÖREL YAPI ANALİZİ ... 183
5.7.1.1. Tarım ... 183
5.7.1.2. Sanayi ... 183
5.7.1.3. Hizmet ... 184
5.8. TRABZON ... 185
5.8.1. SEKTÖREL YAPI ANALİZİ ... 185
5.8.1.1. Tarım ... 185
5.8.1.2. Sanayi ... 186
5.8.1.3. Hizmet ... 186
6. SOSYAL YAPI ... 187
6.1. BÖLGENİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ ... 187
6.2. EĞİTİM DURUMU ... 189
6.3. SOSYO-KÜLTÜREL YAPI ... 189
7. KENTSEL TEKNİK ALTYAPI ... 192
7.1. ARTVİN ... 192
7.1.1. İÇME VE KULLANMA SUYU ... 192
7.1.2. KANALİZASYON ... 192
7.1.3. ATIK YÖNETİMİ ... 193
7.1.4. ENERJİ NAKİL HATLARI ... 193
7.2. BAYBURT ... 193
7.2.1. İÇME VE KULLANMA SUYU ... 193
7.2.2. KANALİZASYON ... 194
7.2.3. ATIK YÖNETİMİ ... 194
7.2.4. ENERJİ NAKİL HATLARI ... 195
7.3. GİRESUN ... 195
7.3.1. İÇME VE KULLANMA SUYU ... 195
7.3.2. KANALİZASYON ... 196
7.3.3. ATIK YÖNETİMİ ... 197
7.3.4.ENERJİ NAKİL HATLARI ... 198
7.4. GÜMÜŞHANE ... 199
7.4.1. İÇME VE KULLANMA SUYU ... 199
7.4.2. KANALİZASYON ... 199
7.4.3. ATIK YÖNETİMİ ... 200
7.4.4. ENERJİ NAKİL HATLARI ... 200
7.5. ORDU ... 200
7.5.1. İÇME VE KULLANMA SUYU ... 200
7.5.2. KANALİZASYON ... 201
7.5.3. ATIK YÖNETİMİ ... 202

7.5.4. ENERJİ VE NAKİL HATLARI ... 203
7.6. RİZE ... 204
7.6.1. İÇME VE KULLANMA SUYU ... 204
7.6.2. KANALİZASYON ... 204
7.6.3. ATIK YÖNETİMİ ... 205
7.6.4. ENERJİ NAKİL HATLARI ... 205
7.7. SAMSUN ... 206
7.7.1. İÇME VE KULLANMA SUYU ... 206
7.7.2. KANALİZASYON ... 207
7.7.3. ATIK YÖNETİMİ ... 208
7.7.4. ENERJİ NAKİL HATLARI ... 208
7.8. TRABZON ... 208
7.8.1. İÇME VE KULLANMA SUYU ... 208
7.8.2. KANALİZASYON ... 209
7.8.3. ATIK YÖNETİMİ ... 211
7.8.4. ENERJİ NAKİL HATLARI ... 212
8. PLANLAMA BÖLGESİ ÇEVRE SORUNLARI ... 214
8.1. ARTVİN İLİ ÇEVRE SORUNLARI ... 215
8.1.1. SU KİRLİLİĞİ ... 215
8.1.2. HAVA KİRLİLİĞİ ... 216
8.1.3. TOPRAK KİRLİLİĞİ ... 217
8.1.4. GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİ ... 217
8.1.5. EROZYON ... 217
8.1.6. ATIKLAR ... 218
8.2. BAYBURT İLİ ÇEVRE SORUNLARI ... 218
8.2.1. SU KİRLİLİĞİ ... 218
8.2.2. HAVA KİRLİLİĞİ ... 218
8.2.3. TOPRAK KİRLİLİĞİ ... 219
8.2.4. GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİ ... 219
8.2.5. EROZYON ... 219
8.2.6. ATIKLAR ... 219
8.3. GİRESUN İLİ ÇEVRE SORUNLARI ... 220
8.3.1. SU KİRLİLİĞİ ... 221
8.3.2. HAVA KİRLİLİĞİ ... 222
8.3.3. TOPRAK KİRLİLİĞİ ... 222
8.3.4. GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİ ... 222
8.3.5. EROZYON ... 223
8.3.6. ATIKLAR ... 223
8.4. GÜMÜŞHANE İLİ ÇEVRE SORUNLARI ... 223
8.4.1. SU KİRLİLİĞİ ... 223
8.4.2. HAVA KİRLİLİĞİ ... 224
8.4.3. TOPRAK KİRLİLİĞİ ... 224
8.4.4. GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİ ... 224
8.4.5. EROZYON ... 224
8.4.6. ATIKLAR ... 224
8.5. ORDU İLİ ÇEVRE SORUNLARI ... 225
8.5.1. SU KİRLİLİĞİ ... 226
8.5.2. HAVA KİRLİLİĞİ ... 226
8.5.3. TOPRAK KİRLİLİĞİ ... 226
8.5.4. GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİ ... 226
8.5.5. EROZYON ... 227
8.5.6. ATIKLAR ... 227
8.6. RİZE İLİ ÇEVRE SORUNLARI ... 228
8.6.1. SU KİRLİLİĞİ ... 229
8.6.2. HAVA KİRLİLİĞİ ... 229
8.6.3. TOPRAK KİRLİLİĞİ ... 229
8.6.4. GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİ ... 229

8.6.5. EROZYON 230
8.6.6. ATIKLAR 230
8.7. SAMSUN İLİ ÇEVRE SORUNLARI 230
8.7.1. SU KİRLİLİĞİ 231
8.7.2. HAVA KİRLİLİĞİ 232
8.7.3. TOPRAK KİRLİLİĞİ 232
8.7.4. GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİ 233
8.7.5. EROZYON 233
8.7.6. ATIKLAR 233
8.8. TRABZON İLİ ÇEVRE SORUNLARI 234
8.8.1. SU KİRLİLİĞİ 234
8.8.2. HAVA KİRLİLİĞİ 235
8.8.3. TOPRAK KİRLİLİĞİ 236
8.8.4. GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİ 236
8.8.5. EROZYON 236
8.8.6. ATIKLAR 236
8.9. SONUÇ 237
9. MERKEZİ YÖNETİM ÜST DÜZEY KARARLARI 239
9.1. KALKINMA BAKANLIĞI 239
9.1.1. ONUNCU KALKINMA PLANI (2014-2018) 239
9.1.2. BÖLGESEL GELİŞİM 239
9.1.3. KALKINMA AJANSLARI 240
9.1.4. TURİZM 241
9.2. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI 243
9.2.1. TÜRKİYE TURİZM STRATEJİSİ (2023) VE TÜRKİYE TURIZM STRATEJİSI EYLEM PLANI 243
9.2.2. TURİZM MERKEZLERİ 246
9.2.2.1. Artvin 246
9.2.2.2. Bayburt 246
9.2.2.3. Giresun 246
9.2.2.4. Gümüşhane 247
9.2.2.5. Ordu 247
9.2.2.6. Rize 247
9.2.2.7. Samsun 247
9.2.2.8. Trabzon 248
9.2.3. ARKEOLOJİK VE DOĞAL SİT ALANLARI 248
9.2.3.1. Artvin 249
9.2.3.2. Bayburt 251
9.2.3.3. Giresun 252
9.2.3.4. Gümüşhane 255
9.2.3.5. Ordu 257
9.2.3.6. Samsun 261
9.2.3.7. Rize 265
9.2.3.8. Trabzon 267
9.3. ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI 272
9.3.1. MİLLİ PARKLAR, TABİAT PARKLARI, TABİAT KORUMA ALANLARI 272
9.3.1.1. Artvin 272
9.3.1.2. Bayburt 273
9.3.1.3. Giresun 273
9.3.1.4. Gümüşhane 274
9.3.1.5. Ordu 277
9.3.1.6.Rize 277
9.3.1.7.Samsun 277
9.3.1.8. Trabzon 278
9.3.2. YABAN HAYATI KORUMA SAHALARI VE YABAN HAYVANI YERLEŞTIRME ALANLARI KAPSAMINDAKI AVLAKLAR 279
9.3.2.1. Artvin 279
9.3.2.2. Bayburt 279

9.3.2.3. Giresun ... 280
9.3.2.4. Gümüşhane ... 280
9.3.2.5. Ordu ... 281
9.3.2.6. Rize ... 281
9.3.2.7. Samsun ... 281
9.3.2.8. Trabzon ... 282
9.3.3. DİĞER KORUMA ALANLARI ... 282
9.4. ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI ... 283
9.4.1. ORDU-TRABZON-RİZE-GİRESUN-GÜMÜŞHANE-ARTVİN PLANLAMA BÖLGESİ 1/100.000 ÖLÇEKLİ ÇEVRE DÜZENİ PLANI ... 283
9.4.1.1.Turizm Faaliyetleri ... 283
9.4.1.2. Turizm Alanları ... 284
9. 4.1.3. Koruma Alanları ... 284
9.4.1.4. Doğal Kültürel Değerlere İlişkin Koruma ve Kullanım Kararları ... 284
9.4.1.5. Trabzon-Rize Kıyı Kesimi Planlama Alt Bölgesi ... 286
9.4.1.6. Giresun Kıyı Kesimi Planlama Alt Bölgesi ... 287
9. 4.1.7. Ünye-Fatsa Kıyı Kesimi Planlama Alt Bölgesi ... 287
9.4.1.8. Espiye-Tirebolu-Görele Kıyı Kesimi Planlama Alt Bölgesi ... 288
9.4.1.9. Özel Proje Alanları ... 288
9.4.2. SAMSUN-ÇORUM-TOKAT PLANLAMA BÖLGESİ 1/100.000 ÖLÇEKLİ ÇEVRE DÜZENİ PLANI ... 293
9.4.2.1. Turizm Faaliyetleri ... 293
9.4.2.2. Turizm Alanları ... 293
9.4.2.3. Koruma Alanları ... 294
9. 4.2.4. Doğal Kültürel Değerlere İlişkin Koruma ve Kullanım Kararları ... 294
9.4.2.5. Havza-Ladik-Kavak-Vezirköprü Bölgesi Turizmi Geliştirme Amaçlı Özel Proje Alanı ... 294
9.4.3. ERZURUM-ERZINCAN-BAYBURT PLANLAMA BÖLGESİ 1/100.000 ÖLÇEKLİ ÇEVRE DÜZENİ PLANI ... 295
9.4.4. ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ ... 295
9.4.5. DOĞAL SİT ALANLARI ... 295

II- TURİZM POTANSİYELİ ENVANTERİ ... 299

1. İLLER İTİBARİYLE DOĞAL VE TARİHİ DEĞERLER ... 299
1.1. ARTVİN ... 299
1.1.1 DOĞAL DEĞERLER ... 299
1.1.1.1. Su Kaynakları ... 299
1.1.1.2. Yaban Hayatı ve Avcılık ... 301
1.1.1.3. Orman Kaynakları ... 302
1.1.1.4. Mağaralar ... 304
1.1.1.5. Yaylalar ve Dağlar ... 305
1.1.2. TARİHİ VE ARKEOLOJİK DEĞERLER ... 307
1.1.2.1. Artvin Kent Merkezi- Merkez İlçe ... 308
1.1.2.2. Ardanuç İlçesi ... 311
1.1.2.3. Arhavi İlçesi ... 313
1.1.2.4. Borçka İlçesi ... 314
1.1.2.5. Hopa İlçesi ... 315
1.1.2.6. Murgul İlçesi ... 315
1.1.2.7. Şavşat İlçesi ... 316
1.1.2.8. Yusufeli İlçesi ... 317
1.2. BAYBURT ... 321
1.2.1 DOĞAL DEĞERLER ... 321
1.2.1.1. Su Kaynakları ... 321
1.2.1.2. Orman Kaynakları ... 323
1.2.1.3. Mağaralar ... 323
1.2.1.4. Yaylalar ... 324
1.2.2. TARİHİ VE ARKEOLOJİK DEĞERLER ... 326
1.2.2.1. Bayburt Kent Merkezi- Merkez İlçe ... 326
1.2.2.2. Aydıntepe İlçesi ... 336
1.2.2.3. Demirözü İlçesi ... 337
1.3. GİRESUN ... 340

1.3.1. DOĞAL DEĞERLER ... 340
1.3.1.1. Su Kaynakları ... 340
1.3.1.2. Yaban Hayatı ve Avcılık ... 342
1.3.1.3. Orman Kaynakları ... 343
1.3.1.4. Mağaralar – Kayalıklar ... 344
1.3.1.5. Yaylalar ... 344
1.3.1.6. Kıyı Turizmi ... 350
1.3.2. TARİHİ VE ARKELOJİK DEĞERLER ... 350
1.3.2.1. Giresun Kent Merkezi- Merkez İlçe ... 350
1.3.2.2. Alucra İlçesi ... 355
1.3.2.3. Bulancak İlçesi ... 356
1.3.2.4. Çamoluk İlçesi ... 356
1.3.2.5. Çanakçı İlçesi ... 357
1.3.2.6. Dereli İlçesi ... 357
1.3.2.7. Doğankent İlçesi ... 357
1.3.2.8. Espiye İlçesi ... 358
1.3.2.9. Eynesil İlçesi ... 358
1.3.2.10. Görele İlçesi ... 358
1.3.2.11. Keşap İlçesi ... 359
1.3.2.12. Piraziz İlçesi ... 359
1.3.2.13. Şebinkarahisar İlçesi ... 359
1.3.2.14. Tirebolu İlçesi ... 363
1.3.2.15. Yağlıdere İlçesi ... 364
1.4. GÜMÜŞHANE ... 365
1.4.1.1. Su Kaynakları ... 365
1.4.1.2. Yaban Hayatı ve Avcılık ... 368
1.4.1.3. Orman Kaynakları ... 368
1.4.1.4. Mağaralar ... 369
1.4.1.5. Tabiat Anıtları ... 372
1.4.1.6. Yaylalar, Dağlar ... 373
1.4.2. TARİHİ VE ARKEOLOJİK DEĞERLER ... 375
1.4.2.1. Gümüşhane Kent Merkezi- Merkez İlçe ... 376
1.4.2.2. Kelkit İlçesi ... 387
1.4.2.3. Köse İlçesi ... 389
1.2.2.4. Kürtün İlçesi ... 389
1.4.2.6. Torul İlçesi ... 391
1.5. ORDU ... 394
1.5.1. DOĞAL DEĞERLER ... 394
1.5.1.1. Su Kaynakları ... 394
1.5.1.2. Yaban Hayatı ve Avcılık ... 401
1.5.1.3. Orman Kaynakları ... 401
1.5.1.4. Mağaralar ... 406
1.5.1.5. Yaylalar ... 408
1.5.2.TARİHİ VE ARKEOLOJİK DEĞERLER ... 411
1.5.2.1. Ordu Kent Merkezi – Merkez İlçe ... 412
1.5.2.2. Akkuş İlçesi ... 417
1.5.2.3. Aybastı İlçesi ... 417
1.5.2.4. Çatalpınar İlçesi ... 418
1.5.2.5. Çaybaşı İlçesi ... 418
1.5.2.6. Fatsa İlçesi ... 418
1.5.2.7. Gölköy İlçesi ... 419
1.5.2.8. Gülyalı İlçesi ... 420
1.5.2.9. Gürgentepe İlçesi ... 420
1.5.2.10. İkizce İlçesi ... 420
1.5.2.11. Kabataş İlçesi ... 421
1.5.2.12. Kumru İlçesi ... 421
1.5.2.13. Mesudiye İlçesi ... 421
1.5.2.14. Perşembe İlçesi ... 423

1.5.2.15. Ünye İlçesi ... 425
1.6. RİZE ... 430
1.6.1. DOĞAL DEĞERLER ... 430
1.6.1.1. Su Kaynakları ... 430
1.6.1.2. Yaban Hayatı ve Avcılık ... 435
1.6.1.3. Orman Kaynakları ... 435
1.6.1.4. Mağaralar ... 436
1.6.1.5. Yaylalar ... 436
1.6.2. TARİHİ VE ARKEOLOJİK DEĞERLER ... 441
1.6.2.1. Rize Kent Merkezi – Merkez İlçe ... 441
1.6.2.2. Ardeşen İlçesi ... 445
1.6.2.3. Çamlıhemşin İlçesi ... 447
1.6.2.4. Çayeli İlçesi ... 450
1.6.2.5. Dernekpazarı İlçesi ... 451
1.6.2.6. Fındıklı İlçesi ... 451
1.6.2.7. Hemşin İlçesi ... 454
1.6.2.8. İkizdere İlçesi ... 454
1.6.2.9. İyidere İlçesi ... 455
1.6.2.10. Pazar İlçesi ... 455
1.7. SAMSUN ... 457
1.7.1. Doğal Değerler ... 457
1.7.1.1. Su Kaynakları ... 457
1.7.1.2. Yaban Hayatı ve Avcılık ... 468
1.7.1.3. Orman Kaynakları ... 469
1.7.1.4. Mağaralar- Kayalıklar-Dağlar ... 472
1.7.1.5. Yaylalar ... 473
1.7.1.6. Kıyı Turizmi ... 475
1.7.2. TARİHİ VE ARKELOJİK DEĞERLER ... 477
1.7.2.1. Asarcık İlçesi ... 477
1.7.2.2.Atakum İlçesi ... 477
1.7.2.3.Bafra İlçesi ... 478
1.7.2.4.Canik İlçesi ... 479
1.7.2.5. Çarşamba İlçesi ... 480
1.7.2.6. Havza İlçesi ... 481
1.7.2.7. İlkadım İlçesi ... 482
1.7.2.8. Kavak İlçesi ... 489
1.7.2.9. Salıpazarı İlçesi ... 490
1.7.2.10. Tekkeköy İlçesi ... 490
1.7.2.11. Vezirköprü İlçesi ... 492
1.8. TRABZON ... 496
1.8.1. Doğal Değerler ... 496
1.8.1.1. Su Kaynakları ... 496
1.8.1.2. Yaban Hayatı Ve Avcılık ... 499
1.8.1.3. Orman Kaynakları ... 499
1.5.1.4. Mağaralar ... 501
1.8.1.5. Yaylalar ... 502
1.8.2. TARİHİ VE ARKEOLOJİK DEĞERLER ... 504
1.8.2.1. Trabzon Kent Merkezi – Merkez İlçe ... 505
1.8.2.2. Akçaabat İlçesi ... 516
1.8.2.3. Araklı İlçesi ... 517
1.8.2.4. Arsin İlçesi ... 518
1.8.2.5. Çarşıbaşı İlçesi ... 518
1.8.2.6. Çaykara İlçesi ... 518
1.8.2.7. Dernekpazarı İlçesi ... 518
1.8.2.8. Maçka İlçesi ... 519
1.8.2.9. Of İlçesi ... 520
1.8.2.10. Sürmene İlçesi ... 521
1.8.2.11. Şalpazarı İlçesi ... 522

2. KÜLTÜREL VE FOLKLORİK DEĞERLER 523
2.1. ARTVİN İLİ 523
2.1.1. HALKOYUNLARI VE HALK MÜZİĞİ 523
2.1.2. YÖRE MUTFAĞI 523
2.1.3. FESTİVAL VE ÖZEL GÜNLER 524
2.1.4. GELENEKSEL GİYİM 525
2.1.5. GELENEKSEL EL SANATLARI 526
2.2. BAYBURT İLİ 527
2.2.1. HALKOYUNLARI VE HALK MÜZİĞİ 527
2.2.2. YÖRE MUTFAĞI 528
2.2.3. FESTİVAL VE ÖZEL GÜNLER 528
2.2.4. GELENEKSEL GİYİM 529
2.2.5. GELENEKSEL EL SANATLARI 530
2.3. GİRESUN İLİ 531
2.3.1. HALKOYUNLARI VE HALK MÜZİĞİ 531
2.3.2. YÖRE MUTFAĞI 532
2.3.3. FESTİVAL VE ÖZEL GÜNLER 532
2.3.4. GELENEKSEL GİYİM 533
2.3.5. GELENEKSEL EL SANATLARI 533
2.4. GÜMÜŞHANE İLİ 534
2.4.1.HALKOYUNLARI VE HALK MÜZİĞİ 534
2.4.2. YÖRE MUTFAĞI 534
2.4.3. FESTİVAL VE ÖZEL GÜNLER 535
2.4.4. GELENEKSEL GİYİM 535
2.4.5. GELENEKSEL EL SANATLARI 536
2.5. ORDU İLİ 536
2.5.1. HALKOYUNLARI VE HALK MÜZİĞİ 536
2.5.2. YÖRE MUTFAĞI 537
2.5.3. FESTİVAL VE ÖZEL GÜNLER 537
2.5.4. GELENEKSEL GİYİM 538
2.5.5. GELENEKSEL EL SANATLARI 538
2.6. RİZE İLİ 539
2.6.1.HALKOYUNLARI VE HALK MÜZİĞİ 539
2.6.2. YÖRE MUTFAĞI 539
2.6.3. FESTİVAL VE ÖZEL GÜNLER 540
2.6.4. GELENEKSEL GİYİM 540
2.6.5. GELENEKSEL EL SANATLARI 541
2.7. SAMSUN İLİ 542
2.7.1. HALKOYUNLARI VE HALK MÜZİĞİ 542
2.7.2. YÖRE MUTFAĞI 542
2.7.3. FESTİVAL VE ÖZEL GÜNLER 543
2.7.4. GELENEKSEL GİYİM 544
2.7.4. GELENEKSEL EL SANATLARI 544
2.8. TRABZON İLİ 545
2.8.1. HALKOYUNLARI VE HALK MÜZİĞİ 545
2.8.2. YÖRE MUTFAĞI 545
2.8.3. FESTİVAL VE ÖZEL GÜNLER 545
2.8.4. GELENEKSEL GİYİM 546
2.8.5. GELENEKSEL EL SANATLARI 546

III -TURİZM SEKTÖRÜNDE ARZ VE TALEP YAPISI 548

1.GENEL YAKLAŞIM 548
2. PLANLAMA BÖLGESİNDE YATAK ARZI 548
2.1. ARTVİN 552
2.2. BAYBURT 553
2.3. GİRESUN 553

2.4. GÜMÜŞHANE *554*
2.5. ORDU *554*
2.6. RİZE *555*
2.7. SAMSUN *555*
2.8. TRABZON *556*
3. PLANLAMA BÖLGESİNDE TURİZM TALEBİ 557
3.1. ARTVİN *559*
3.2. BAYBURT *561*
3.3. GİRESUN *562*
3.4. GÜMÜŞHANE *564*
3.5. ORDU *566*
3.6. RİZE *567*
3.7. SAMSUN *569*
3.8. TRABZON *571*

IV - TURİZM ÖRGÜTLERİ VE TURİZM FAALİYETLERİ 573

1. KAMU KURULUŞLARI 573
1.1. TURİZM BAKANLIĞI BÖLGE TEŞKİLATI *573*
2. ÖZEL SEKTÖR KURULUŞLARI 573
2.1. SEYAHAT ACENTALARI *573*
3. TUR ORGANİZASYONLARI VE TUR GÜZERGAHLARI 575
3.1. MEVCUT TUR ORGANİZASYONLARI VE TURİZM FAALİYETLERİ *575*
3.2. MEVCUT TUR GÜZERGAHLARI *575*
4. TURİZM EĞİTİMİ 580

B . SENTEZ 582

I- TURİZM SEKTÖRÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ 582

1. TURİST VE GECELEME SAYILARI 582
2. TURİST HAREKETLERİ 582
3. DARBOĞAZLAR 582
4. UZUN VADELİ TEHDİTLER 583

II. PROJEKSİYONLAR VE PLANLAMA HEDEFLERİ 584

C- PLANLAMA KARARLARI 586

I. PLANLAMA KARARLARININ YORUMLANMASI 586

II. ULAŞIM PLANLAMASI 588

1. PLANLAMA ALANINA ULAŞIM 588
2. PLANLAMA ALANI İÇİ ULAŞIM PLANLAMASI 588
2.1. PLANLAMA ALANI İÇİ ULAŞIM DETAYI VE ÖNCELİKLER 589
2.1.1. BİRİNCİ ÖNCELİKLİ GELİŞTİRİLMESİ ÖNERİLEN ULAŞIM AKSLARI *590*
2.1.1.1. BİRİNCİ ETAPTA GELİŞTİRİLMESİ ÖNERİLEN ULAŞIM AKSLARI 590
2.1.1.2. İKİNCİ ETAPTA GELİŞTİRİLMESİ ÖNERİLEN ULAŞIM AKSLARI 590
2.1.1.3. ÜÇÜNCÜ ETAPTA GELİŞTİRİLMESİ ÖNERİLEN ULAŞIM AKSLARI 591
2.1.2. İKİNCİ ÖNCELİKLİ GELİŞTİRİLMESİ ÖNERİLEN ULAŞIM AKSLARI *591*
2.1.3. ÜÇÜNCÜ ÖNCELİKLİ GELİŞTİRİLMESİ ÖNERİLEN ULAŞIM AKSLARI *592*
2.2. PLANLAMA ALANI İÇİ ULAŞIM STANDARDI 594
2.2.1. PLANLAMA ALANI İÇİ ULAŞIMA İLİŞKİN FİZİKİ ÖNERİLER 596
2.2.1.1 EN KESİTLER 596
2.2.1.2 BOY KESİTLER 596
2.2.1.3. SANAT YAPILARI 596
2.2.1.4. VİRAJ KURPLARI 596

2.2.1.5. SATIH KAPLAMA MALZEMESİ ... 597
2.3. PLANLAMA ALANI İÇİ ULAŞIM YATIRIM MALİYETİ ... 598

III. İL BAZINDA PLANLAMA KARARLARI ... 601

1. ARTVİN İLİ PLAN KARARLARI ... 601
1.1. GENEL ... 601
1.2. EYLEM BÖLGELERİ ... 601
1.2.1. BARHAL VADİSİ ... 601
1.2.2. KAFKASÖR KÜLTÜR VE TURİZM KORUMA VE GELİŞİM BÖLGESİ ... 602
1.2.3. CAMİLİ VADİSİ ... 603
1.3. NOKTASAL KARARLAR ... 604
1.3.1. ARTVİN KALESİ ... 604
1.3.2. ARDANUÇ (GEVHERNİK) KALESİ ... 604
1.3.3. FERHATLI KALESİ ... 604
1.3.4. ŞAVŞAT KALESİ ... 604
1.3.5. KİLİSELER ... 605
1.3.5.1. İşhan Kilisesi ... 605
1.3.5.2. Dört Kilise (Tekkale) Manastırı ... 605
1.3.5.3. Hamamlı (Dolishane) Kilisesi ... 605
1.3.5.4. Rabat Kilisesi ... 605
1.3.5.5. Tibeti Kilisesi ... 605
1.3.6. KARAGÖL – SAHARA MİLLİ PARKI ... 606
1.3.7. MENÇUNA ŞELALESI ... 606
1.3.8. CEHENNEM KANYONU ... 606
1.4. DİĞER KAYNAKLAR ... 606
2.1. BAYBURT İLİ PLAN KARARLARI ... 607
2.1. GENEL ... 607
2.2. TURİZM MERKEZLERİ ... 607
2.2.1. KOP DAĞI TURİZM MERKEZİ ... 607
2.3. NOKTASAL KARARLAR ... 607
2.3.1. BAYBURT KALESİ ... 607
2.3.2. ÇİMAĞIL MAĞARASI ... 608
2.3.3. HELVA BUZ MAĞARASI ... 608
2.3.4. AYDINTEPE YER ALTI ŞEHRİ ... 608
2.3.5. SIRAKAYALAR ŞELALELERİ ... 608
2.3.6. DEDE KORKUT KÜMBETİ ... 609
2.4. DİĞER KAYNAKLAR ... 609
3. GİRESUN İLİ PLAN KARARLARI ... 610
3.1. GENEL ... 610
3.2. EYLEM BÖLGELERİ ... 610
3.2.1.TİREBOLU EYLEM BÖLGESİ ... 610
3.2.2. ŞEBİNKARAHİSAR EYLEM BÖLGESİ ... 610
3.2.3. KÜMBET TURİZM MERKEZİ EYLEM BÖLGESİ ... 612
3.3. TURİZM MERKEZLERİ ... 612
3.3.1. BEKTAŞ VE YAVUZ KEMAL YAYLALARI TURİZM MERKEZİ ... 612
3.3.2. AKSU TURİZM MERKEZİ ... 613
3.4. NOKTASAL KARARLAR ... 613
3.4.1. PAŞA KONAĞI YAYLASI ... 613
3.4.2. GİRESUN KALESİ ... 613
3.4.3. PAZARSUYU ÇAYI REKREASYON ALANI ... 613
3.4.4. GÖLYANI OBASI ... 613
3.4.6. KUŞKÖY ISLIKLI KONUŞMA ANİMASYONU ... 614
3.5. DİĞER KAYNAKLAR ... 614
4. GÜMÜŞHANE İLİ PLAN KARARLARI ... 615
4.1. GENEL ... 615
4.2. EYLEM BÖLGELERİ ... 615

4.2.1. ÇAKIRGÖL EYLEM BÖLGESİ ... 615
4.2.2. SÜLEYMANİYE MAHALLESİ EYLEM BÖLGESİ ... 615
4.3. TURİZM MERKEZLERİ ... 616
4.3.1. ZİGANA TURİZM MERKEZİ ... 616
4.3.2. ERİKBELİ TURİZM MERKEZİ ... 616
4.4. NOKTASAL KARARLAR ... 616
4.4.1. KARACA MAĞARASI ... 616
4.4.2. ARILI MAĞARASI ... 616
4.4.3. ARTABEL YOLU VE DAĞI ... 616
4.4.4. TORUL VE KÜRTÜN BARAJLARI ... 617
4.4.5. İMERA MANASTIRI ... 617
4.4.6. KROM VADİSİ KİLİSELERİ ... 617
4.4.7. SANTA HARABELERİ ... 617
4.4.8. TAŞKÖPRÜ YAYLASI ... 617
4.4.9. TOMARA ŞELALESİ ... 618
4.4.10. ÇAKIRKAYA KİLİSESİ ... 618
4.4.11. ÖRÜMCEK ORMANLARI ... 618
4.5. DİĞER KAYNAKLAR ... 618
5. ORDU İLİ PLAN KARARLARI ... 619
5.1. GENEL ... 619
5.2. EYLEM BÖLGELERİ ... 619
5.2.1. ORDU -BOLAMAN TURİZM KORUMA GELİŞTİRTİRME BÖLGESİ ... 619
5.2.2. PERŞEMBE VE TOYGAR TURİZM MERKEZLERİ ... 620
5.2.3. ÇAMBAŞI TURİZM MERKEZİ ... 620
5.3. TURİZM MERKEZLERİ ... 621
5.3.1. ÇERKEZLER ... 621
5.3.2. ARGIN YAYLASI ... 621
5.3.3. TOPÇAM ... 621
5.3.4. KEYFALAN ... 621
5.4. NOKTASAL KARARLAR ... 621
5.4.1. FATSA ELEKÇİ ÇAYI VADİSİ ... 621
5.4.2. ÜNYE KALESİ ... 621
5.4.3. ÜNYE YAZ KONAĞI MAĞARASI ... 622
5.4.4. KÜPKAYA KANYONU ... 622
5.4.5. SARMAŞIK KAPLICASI ... 622
5.4.6. GAGA GÖLÜ ... 622
5.5. DİĞER KAYNAKLAR ... 622
6. RİZE İLİ PLANLAMA KARARLARI ... 624
6.1. GENEL ... 624
6.2. EYLEM BÖLGELERİ ... 624
6.2.1. OVİT EYLEM BÖLGESİ ... 624
6.2.2. AYDER YAYLASI VE ÇEVRESİ ... 625
6.3. TURİZM MERKEZLERİ ... 626
6.3.1. ANZER TURİZM MERKEZİ ... 626
6.3.2. KUSPA TURİZM MERKEZİ ... 626
6.4. NOKTASAL KARARLAR ... 626
6.4.1. ANDON İÇMESİ ... 626
6.4.2. İKİZDERE (ILICA) KAPLICASI ... 627
6.4.3. ÇAĞIRANKAYA YAYLASI ... 627
6.4.4. PİLEKİ MAĞARASI ... 627
6.4.5. ZİL KALE ... 627
6.4.6. KALE-İ BALA VE ÇİÇEKLİ KÖYÜ ... 627
6.4.7. ÇATKÖY ... 628
6.4.8. FINDIKLI VE ÇAMLIHEMŞİN KONAKLARI ... 628
6.4.9. ASLANDERE FOLKLOR DANSLARI ... 628
6.5. BÖLGE HELİSKİ İMKANLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ ... 628

6.6. DİĞER KAYNAKLAR 629
7. SAMSUN İLİ PLAN KARARLARI 630
7.1. GENEL 630
7.2. EYLEM BÖLGELERİ 631
7.2.1. KIZILIRMAK DELTASI KUŞ CENNETİ 631
7.2.2. VEZİRKÖPRÜ (VEZİRKÖPRÜ TURİZM MERKEZİ) 631
7.2.3. AYVACIK KÜLTÜR VE TURİZM KORUMA VE GELİŞTİRME BÖLGESİ 632
7.3. TURİZM MERKEZLERİ 633
7.3.1. LADİK AKDAĞ KIŞ SPORLARI MERKEZİ 633
7.3.2. HAVZA KAPLICA TERMAL TURİZM MERKEZİ 633
7.3.3. BAFRA KOLAY TURİZM MERKEZİ 634
7.3.4. SAMSUN 19 MAYIS TURİZM MERKEZİ (NEBİYAN YAYLASI) 634
7.4. NOKTASAL KARARLAR 634
7.4.1. KÜPECİK YAYLASI 634
7.4.2. İKİZTEPE ÖREN YERİ 634
7.4.3.TEKKEKÖY MAĞARALARI 634
7.4.4. LADİK GÖLÜ 635
7.4.5. KARACAÖREN ŞELALESİ 635
7.4.6. ÇOBANYATAĞI MESİRE ALANI (YEŞİLIRMAK DELTASI) 635
7.5. DİĞER KAYNAKLAR 635
8. TRABZON İLİ PLAN KARARLARI 637
8.1. GENEL 637
8.2. EYLEM BÖLGELERİ 637
8.2.1. TRABZON KENTİ EYLEM BÖLGESİ 637
8.2.2. SULTAN MURAT YAYLASI EYLEM BÖLGESİ 637
8.2.3. SAMANDIRA YAYLASI KONAKLAMA GELİŞİM MERKEZİ 638
8.3.TURİZM MERKEZLERİ 638
8.3.1. ŞOLMA TURİZM MERKEZİ 638
8.3.2. YILANTAŞ TURİZM MERKEZİ 639
8.3.3. PAZARCIK TURİZM MERKEZİ 639
8.3.4. ARAKLI TURİZM MERKEZİ 639
8.3.5. KARADAĞ TURİZM MERKEZİ 639
8.3.6. TRABZON – GİRESUN SİSDAĞI TURİZM MERKEZİ 639
8.4.NOKTASAL PLANLAMA KARARLARI 640
8.4.1. UZUNGÖL ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ 640
8.4.2. ALTINDERE MİLLİ PARKI 640
8.4.3. VAZELON MANASTIRI 641
8.4.4. KUŞTUL MANASTIRI 641
8.4.5. ÇAL MAĞARASI 641
8.4.6. OCAKLI KÖYÜ KİLİSESİ 641
8.4.7. SERA GÖLÜ 642
8.4.8. HAMSİKÖY 642
8.5. DİĞER KAYNAKLAR 642

IV. MEKANSAL OLMAYAN PLANLAMA KARARLARI 643

1.TANITIM 643
2. LEVHALAMA 644
3. YEREL EL SANATLARININ DESTEKLENMESİ 644
4. YAYLA ŞENLİKLERİ 645
5. MARKALAŞMA 645

V. UYGULAMA ÖNERİLERİ 646

1. PROJE YÖNETİMİ 646
2. PROJE UYGULAMA ETAPLAMASI 646

VI. PROJE ÇIKTILARI 677

1. GENEL 677
2. PROJENİN GIDA İHTİYAÇLARI 678
3. PROJENİN OLUŞTURACAĞI EKONOMİK BÜYÜKLÜK 678

VII. EKLER 680

1. İLLERDE YAPILAN ÖNEMLI FESTİVAL VE YAYLA ŞENLIKLERI 680
1.1. Artvin İli'nde Yapılan Önemli Festival ve Yayla Şenlikleri 680
1.2. Bayburt İli'nde Yapılan Önemli Festival ve Yayla Şenlikleri 681
1.3. Giresun İli'nde Yapılan Önemli Festival ve Yayla Şenlikleri 682
1.4.Gümüşhane İli'nde Yapılan Önemli Festival ve Yayla Şenlikleri 683
1.5. Ordu İli'nde Yapılan Önemli Festival ve Yayla Şenlikleri 684
1.6. Rize İli'nde Yapılan Önemli Festival ve Yayla Şenlikleri 685
1.7. Samsun İli'nde Yapılan Önemli Festival ve Yayla Şenlikleri 686
1.8. Trabzon İli'nde Yapılan Önemli Festival ve Yayla Şenlikleri 687
1.8. Trabzon İli'nde Yapılan Önemli Festival ve Yayla Şenlikleri (Devam) 688

KAYNAKLAR 689

TABLOLAR

TABLO 1: SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (ARTVİN METEOROLOJİ İSTASYONU) 24
TABLO 2: NEM DEĞERLERİ (ARTVİN METEOROLOJİ İSTASYONU) 25
TABLO 3: YAĞIŞ VE RÜZGAR DEĞERLERİ (ARTVİN METEOROLOJİ İSTASYONU) 26
TABLO 4: YILLIK İKLİM VERİLERİ (ARTVİN METEOROLOJİ İSTASYONU) 27
TABLO 5: SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (BAYBURT METEOROLOJİ İSTASYONU) 27
TABLO 6: NEM DEĞERLERİ (BAYBURT METEOROLOJİ İSTASYONU) 28
TABLO 7: YAĞIŞ VE RÜZGAR DEĞERLERİ (BAYBURT METEOROLOJİ İSTASYONU) 29
TABLO 8: YILLIK İKLİM VERİLERİ (BAYBURT METEOROLOJİ İSTASYONU) 30
TABLO 9: SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (GİRESUN METEOROLOJİ İSTASYONU) 31
TABLO 10: SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (ŞEBİNKARAHİSAR METEOROLOJİ İSTASYONU) 32
TABLO 11: NEM DEĞERLERİ (GİRESUN METEOROLOJİ İSTASYONU) 33
TABLO 12: NEM DEĞERLERİ (ŞEBİNKARAHİSAR METEOROLOJİ İSTASYONU) 34
TABLO 13: YAĞIŞ VE RÜZGAR DEĞERLERİ (GİRESUN METEOROLOJİ İSTASYONU) 35
TABLO 14: YAĞIŞ VE RÜZGAR DEĞERLERİ (ŞEBİNKARAHİSAR METEOROLOJİ İSTASYONU) 36
TABLO 15: YILLIK İKLİM VERİLERİ (GİRESUN METEOROLOJİ İSTASYONU) 37
TABLO 16: YILLIK İKLİM VERİLERİ (ŞEBİNKARAHİSAR METEOROLOJİ İSTASYONU) 37
TABLO 17: SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (GÜMÜŞHANE METEOROLOJİ İSTASYONU) 38
TABLO 18: NEM DEĞERLERİ (GÜMÜŞHANE METEOROLOJİ İSTASYONU) 39
TABLO 19: YAĞIŞ VE RÜZGAR DEĞERLERİ (GÜMÜŞHANE METEOROLOJİ İSTASYONU) 40
TABLO 20: YILLIK İKLİM VERİLERİ (GÜMÜŞHANE METEOROLOJİ İSTASYONU) 41
TABLO 21: ÇAKIRGÖL KIŞ TURİZM MERKEZİ HAVZASINDA BELİRLENEN BAZI METEOROLOJİK VERİLER 41
TABLO 22: SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (ORDU METEOROLOJİ İSTASYONU) 45
TABLO 23: SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (MESUDİYE METEOROLOJİ İSTASYONU) 46
TABLO 24: NEM DEĞERLERİ (ORDU METEOROLOJİ İSTASYONU) 47
TABLO 25: NEM DEĞERLERİ (MESUDİYE METEOROLOJİ İSTASYONU) 48
TABLO 26: YAĞIŞ VE RÜZGAR DEĞERLERİ (ORDU METEOROLOJİ İSTASYONU) 49
TABLO 27: YAĞIŞ VE RÜZGAR DEĞERLERİ (MESUDİYE METEOROLOJİ İSTASYONU) 50
TABLO 28: YILLIK İKLİM VERİLERİ (ORDU METEOROLOJİ İSTASYONU) 51
TABLO 29: YILLIK İKLİM VERİLERİ (MESUDİYE METEOROLOJİ İSTASYONU) 52
TABLO 30: SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (RİZE METEOROLOJİ İSTASYONU) 52
TABLO 31: SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (KALKANDERE METEOROLOJİ İSTASYONU) 53
TABLO 32: NEM DEĞERLERİ (RİZE METEOROLOJİ İSTASYONU) 54
TABLO 33: NEM DEĞERLERİ (KALKANDERE METEOROLOJİ İSTASYONU) 55
TABLO 34: YAĞIŞ VE RÜZGAR DEĞERLERİ (RİZE METEOROLOJİ İSTASYONU) 56

TABLO 35: YAĞIŞ VE RÜZGAR DEĞERLERİ (KALKANDERE METEOROLOJİ İSTASYONU) 57
TABLO 36: YILLIK İKLİM VERİLERİ (RİZE METEOROLOJİ İSTASYONU) 59
TABLO 37: YILLIK İKLİM VERİLERİ (KALKANDERE METEOROLOJİ İSTASYONU) 59
TABLO 38: SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (SAMSUN METEOROLOJİ İSTASYONU) 60
TABLO 39: NEM DEĞERLERİ (SAMSUN METEOROLOJİ İSTASYONU) 61
TABLO 40: YAĞIŞ VE RÜZGAR DEĞERLERİ (SAMSUN METEOROLOJİ İSTASYONU) 62
TABLO 41: YILLIK İKLİM VERİLERİ (SAMSUN METEOROLOJİ İSTASYONU) 63
TABLO 42: SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (TRABZON METEOROLOJİ İSTASYONU) 64
TABLO 43: SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (MAÇKA METEOROLOJİ İSTASYONU) 65
TABLO 44: NEM DEĞERLERİ (TRABZON METEOROLOJİ İSTASYONU) 66
TABLO 45: NEM DEĞERLERİ (MAÇKA METEOROLOJİ İSTASYONU) 67
TABLO 46: YAĞIŞ VE RÜZGAR DEĞERLERİ (TRABZON METEOROLOJİ İSTASYONU) 68
TABLO 47: YAĞIŞ VE RÜZGAR DEĞERLERİ (MAÇKA METEOROLOJİ İSTASYONU) 69
TABLO 48: YILLIK İKLİM VERİLERİ (TRABZON METEOROLOJİ İSTASYONU) 70
TABLO 49: YILLIK İKLİM VERİLERİ (MAÇKA METEOROLOJİ İSTASYONU) 70
TABLO 50: DOĞU KARADENİZ İLLERİ METEOROLOJİK VERİLERİ 71
TABLO 51: ARTVİN İLİNDE BULUNAN AKARSULAR 126
TABLO 52: ARTVİN İLİ BUZUL GÖLLERİ 127
TABLO 53: GİRESUN İLİ GÖLLERİ 131
TABLO 54: GÜMÜŞHANE İLİ GÖLLERİ 132
TABLO 55: RİZE İLİ GÖLLERİ 136
TABLO 55: RİZE İLİ GÖLLERİ (DEVAM) 137
TABLO 56: TRABZON İLİ GÖLLERİ 141
TABLO 57: ARTVİN İLİ NÜFUS VERİLERİ (1990, 2000, 2013) 163
TABLO 58: BAYBURT İLİ NÜFUS VERİLERİ (1990, 2000, 2013) 164
TABLO 59: GİRESUN İLİ NÜFUS VERİLERİ (1990, 2000, 2013) 165
TABLO 60: GÜMÜŞHANE İLİ NÜFUS VERİLERİ (1990, 2000, 2013) 166
TABLO 61: ORDU İLİ NÜFUS VERİLERİ (1990, 2000, 2012) 167
TABLO 62: RİZE İLİ NÜFUS VERİLERİ (1990, 2000, 2013) 168
TABLO 63: SAMSUN İLİ NÜFUS VERİLERİ (1990, 2000, 2012) 170
TABLO 64: TRABZON İLİ NÜFUS VERİLERİ (1990, 2000, 2012) 171
TABLO 65: PLANLAMA BÖLGESİNİN NÜFUS GELİŞİMİ 188
TABLO 66: ARTVİN İLİ TARİHİ VE ARKEOLOJİK SİT ALANLARI, TESCİLLİ ESERLER 249
TABLO 67: BAYBURT İLİ TARİHİ VE ARKEOLOJİK SİT ALANLARI, TESCİLLİ ESERLER 251
TABLO 68: GİRESUN İLİ TARİHİ VE ARKEOLOJİK SİT ALANLARI, TESCİLLİ ESERLER 252

TABLO 69: GÜMÜŞHANE İLİ TARİHİ VE ARKEOLOJİK SİT ALANLARI, TESCİLLİ ESERLER 255
TABLO 70: ORDU İLİ TARİHİ VE ARKEOLOJİK SİT ALANLARI, TESCİLLİ ESERLER 257
TABLO 71: SAMSUN İLİ TARİHİ VE ARKEOLOJİK SİT ALANLARI, TESCİLLİ ESERLER 261
TABLO 72: RİZE İLİ TARİHİ VE ARKEOLOJİK SİT ALANLARI, TESCİLLİ ESERLER 265
TABLO 73: TRABZON İLİ TARİHİ VE ARKEOLOJİK SİT ALANLARI, TESCİLLİ ESERLER 267
TABLO 74: PLANLAMA BÖLGESİNDE SİT ALANLARI VE TESCİLLİ ESER SAYILARI 271
TABLO 75: ARTVİN İLİ TABİAT VARLIKLARI VE DOĞAL SİT ALANLARI 296
TABLO 76: BAYBURT İLİ TABİAT VARLIKLARI VE DOĞAL SİT ALANLARI 296
TABLO 77: GİRESUN İLİ TABİAT VARLIKLARI VE DOĞAL SİT ALANLARI 296
TABLO 78: GÜMÜŞHANE İLİ TABİAT VARLIKLARI VE DOĞAL SİT ALANLARI 297
TABLO 79: ORDU İLİ TABİAT VARLIKLARI VE DOĞAL SİT ALANLARI 297
TABLO 80: SAMSUN İLİ TABİAT VARLIKLARI VE DOĞAL SİT ALANLARI 297
TABLO 81: RİZE İLİ TABİAT VARLIKLARI VE DOĞAL SİT ALANLARI 298
TABLO 82: TRABZON İLİ TABİAT VARLIKLARI VE DOĞAL SİT ALANLARI 298
TABLO 83: PLANLAMA BÖLGESİ BÜTÜNÜNDEKİ YATAK KAPASİTESİNİN İLLERE DAĞILIMI (2012) 548
TABLO 84: PLANLAMA BÖLGESİ İLLERİNDE TURİZM BELGELİ KONAKLAMA TESİSLERİ (2012) 549
TABLO 85: İLLERDEKİ TURİZM İŞLETME BELGELİ KONAKLAMA TESİSLERİNİN TÜRLERE GÖRE DAĞILIMI 549
TABLO 85: İLLERDEKİ TURİZM İŞLETME BELGELİ KONAKLAMA TESİSLERİNİN TÜRLERE GÖRE DAĞILIMI (2014) (DEVAM) 550
TABLO 85: İLLERDEKİ TURİZM İŞLETME BELGELİ KONAKLAMA TESİSLERİNİN TÜRLERE GÖRE DAĞILIMI (2014) (DEVAM) 551
TABLO 85: İLLERDEKİ TURİZM İŞLETME BELGELİ KONAKLAMA TESİSLERİNİN TÜRLERE GÖRE DAĞILIMI (2014) (DEVAM) 552
TABLO 86: ARTVİN İLİ TURİZM (*) VE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE YATAK ARZINDAKİ GELİŞİM 552
TABLO 87: BAYBURT İLİ TURİZM (*) VE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE YATAK ARZINDAKİ GELİŞİM 553
TABLO 88: GİRESUN İLİ TURİZM (*) VE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE YATAK ARZINDAKİ GELİŞİM 553
TABLO 89: GÜMÜŞHANE İLİ TURİZM (*) VE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE YATAK ARZINDAKİ GELİŞİM 554
TABLO 90: ORDU İLİ TURİZM (*) VE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE YATAK ARZINDAKİ GELİŞİM 554
TABLO 91: RİZE İLİ TURİZM (*) VE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE YATAK ARZINDAKİ GELİŞİM 555
TABLO 92: SAMSUN İLİ TURİZM (*) VE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE YATAK ARZINDAKİ GELİŞİM 555
TABLO 93: TRABZON İLİ TURİZM (*) VE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE YATAK ARZINDAK GELİŞİM 556
TABLO 94: PLANLAMA BÖLGESİ BÜTÜNÜNDEKİ İLLER BAZINDA KONAKLAMA VE GECELEMELER (2012) 557
TABLO 95: BÖLGE BÜTÜNÜNDE TURİZM VE BELEDİYE İŞLETME BELGELİ TESİSLER TOPLAMINDA KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 558
TABLO 96: BÖLGE BÜTÜNÜNDE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 558

TABLO 97: BÖLGE BÜTÜNÜNDE TURİZM İŞLETME BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 558
TABLO 98: PLANLAMA BÖLGESİ GENELİNDE MÜZE VE ÖREN YERLERİNİ ZİYARETÇİ SAYILARI 559
TABLO 99: ARTVİN İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM İŞLETME VE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 559
TABLO 100: ARTVİN İLİ BÜTÜNÜNDE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 560
TABLO 101: ARTVİN İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM İŞLETME BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 560
TABLO 102: ARTVİN İLİ BÜTÜNÜNDE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE ORTALAMA GECELEME SAYISI (GÜN).. 560
TABLO 103: ARTVİN İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM BELGELİ TESİSLERDE ORTALAMA GECELEME SAYISI (GÜN).... 561
TABLO 104: BAYBURT İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM İŞLETME VE BELEDİYE İŞLETME BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 561
TABLO 105: BAYBURT İLİ BÜTÜNÜNDE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 561
TABLO 106: BAYBURT İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM İŞLETME BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 562
TABLO 107: BAYBURT İLİ BÜTÜNÜNDE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE ORTALAMA GECELEME SAYISI (GÜN)562
TABLO 108: BAYBURT İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM BELGELİ TESİSLERDE ORTALAMA GECELEME SAYISI (GÜN). 562
TABLO 109: GİRESUN İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM İŞLETME VE BELEDİYE İŞLETME BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 563
TABLO 110: GİRESUN İLİ BÜTÜNÜNDE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 563
TABLO 111: GİRESUN İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM İŞLETME BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 563
TABLO 112: GİRESUN İLİ BÜTÜNÜNDE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE ORTALAMA GECELEME SAYISI (GÜN) 564
TABLO 113: GİRESUN İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM BELGELİ TESİSLERDE ORTALAMA GECELEME SAYISI (GÜN).. 564
TABLO 114: GÜMÜŞHANE İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM İŞLETME VE BELEDİYE İŞLETME BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 564
TABLO 115: GÜMÜŞHANE İLİ BÜTÜNÜNDE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 565
TABLO 116: GÜMÜŞHANE İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM İŞLETME BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 565
TABLO 117: GÜMÜŞHANE İLİ BÜTÜNÜNDE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE ORTALAMA GECELEME SAYISI (GÜN) 565
TABLO 118: GÜMÜŞHANE İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM BELGELİ TESİSLERDE ORTALAMA GECELEME SAYISI (GÜN)..... 566
TABLO 119: ORDU İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM İŞLETME VE BELEDİYE İŞLETME BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 566
TABLO 120: ORDU İLİ BÜTÜNÜNDE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 566

TABLO 121: ORDU İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM İŞLETME BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 567
TABLO 122: ORDU İLİ BÜTÜNÜNDE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE ORTALAMA GECELEME SAYISI (GÜN) 567
TABLO 123: ORDU İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM BELGELİ TESİSLERDE ORTALAMA GECELEME SAYISI (GÜN) 567
TABLO 124: RİZE İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM İŞLETME VE BELEDİYE İŞLETME BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 568
TABLO 125: RİZE İLİ BÜTÜNÜNDE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 568
TABLO 126: RİZE İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM İŞLETME BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 568
TABLO 127: RİZE İLİ BÜTÜNÜNDE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE ORTALAMA GECELEME SAYISI (GÜN) 569
TABLO 128: RİZE İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM BELGELİ TESİSLERDE ORTALAMA GECELEME SAYISI (GÜN) 569
TABLO 129: SAMSUN İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM İŞLETME VE BELEDİYE İŞLETME BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 569
TABLO 130: SAMSUN İLİ BÜTÜNÜNDE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 570
TABLO 131: SAMSUN İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM İŞLETME BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 570
TABLO 132: SAMSUN İLİ BÜTÜNÜNDE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE ORTALAMA GECELEME SAYISI (GÜN) 570
TABLO 133: SAMSUN İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM BELGELİ TESİSLERDE ORTALAMA GECELEME SAYISI (GÜN).. 571
TABLO 134: TRABZON İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM İŞLETME VE BELEDİYE İŞLETME BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 571
TABLO 135: TRABZON İLİ BÜTÜNÜNDE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 571
TABLO 136: TRABZON İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM İŞLETME BELGELİ TESİSLERDE KONAKLAYAN KİŞİ VE GECELEME SAYILARI 572
TABLO 137: TRABZON İLİ BÜTÜNÜNDE BELEDİYE BELGELİ TESİSLERDE ORTALAMA GECELEME SAYISI (GÜN) 572
TABLO 138: TRABZON İLİ BÜTÜNÜNDE TURİZM BELGELİ TESİSLERDE ORTALAMA GECELEME SAYISI (GÜN) 572
TABLO 139: SEYAHAT ACENTELERİNİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI 573
TABLO 140: SEYAHAT ACENTELERİNİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI 574
TABLO 141: TURLARIN GİRİŞ VE ÇIKIŞ NOKTALARI 576
TABLO 142: TUR GÜZERGAHLARININ UĞRADIĞI MOLA YERLERİ 577
TABLO 143: TUR GÜZERGAHLARININ YEMEK MOLASI VERDİĞİ YERLER 577
TABLO 144: TUR GÜZERGAHLARININ GEZDİĞİ YERLER 578
TABLO 145: TUR GÜZERGAHLARININ GEZDİĞİ YERLER) 579
TABLO 146: TURİZM EĞİTİMİ VEREN EĞİTİM KURULUŞLARI (2013-2014 ÖĞRENİM YILI) 580
TABLO 147: TURİZM EĞİTİMİ VEREN ÜNİVERSİTELER (2013-2014 ÖĞRENİM YILI) 581

TABLO 148: PLANLA GELİŞTİRİLMESİ ÖNERİLEN ULAŞIM AKSLARININ UZUNLUKLARI* 592

TABLO 149: BİRİNCİ ÖNCELİKLİ GELİŞTİRİLMESİ ÖNERİLEN ULAŞİM AKSLARİNİN ETAPLARA GÖRE UZUNLUKLARİ *..... 593

TABLO 150: GELİŞTİRİLMESİ ÖNERİLEN ULAŞİM AKSLARİNİN ÖNCELİKLERİNE GÖRE MEVCUT DURUMLARI UZUNLUKLARİ 593

TABLO 151: GELİŞTİRİLMESİ ÖNERİLEN ULAŞIM AKSLARININ ÖNCELİKLERİNE GÖRE MEVCUT DURUMLARI UZUNLUKLARI (KARAYOLLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ SORUMLULUK SAHASI DIŞINDA OLAN)..... 599

TABLO 152: BİRİM YOL MALİYETLERİ (2015 YILI) 599

TABLO 153: PROJEDE ÖNERİLEN YOLLARIN TOPLAM MALİYETLERİ (2015 YILI) 600

GRAFİKLER

GRAFİK 1: ORTALAMA SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (ARTVİN METEOROLOJİ İSTASYONU) 24
GRAFİK 2: AYLARA GÖRE ORTALAMA BAĞIL NEM DEĞERLERİ (%) 25
GRAFİK 3: AYLARA GÖREORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (MM) 26
GRAFİK 4: ORTALAMA SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (BAYBURT METEOROLOJİ İSTASYONU 28
GRAFİK 5: AYLARA GÖRE ORTALAMA BAĞIL NEM DEĞERLERİ (%) 29
GRAFİK 6: AYLARA GÖRE ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (MM) 30
GRAFİK 7: ORTALAMA SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (GİRESUN METEOROLOJİ İSTASYONU) 31
GRAFİK 8: ORTALAMA SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (ŞEBİNKARAHİSAR METEOROLOJİ İSTASYONU) 32
GRAFİK 9: AYLARA GÖRE ORTALAMA BAĞIL NEM DEĞERLERİ (%) 33
GRAFİK 10: AYLARA GÖRE ORTALAMA BAĞIL NEM DEĞERLERİ (%) 34
GRAFİK 11: AYLARA GÖRE ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (MM) 35
GRAFİK 12: AYLARA GÖRE ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (MM) 36
GRAFİK 13: ORTALAMA SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (GÜMÜŞHANE METEOROLOJİ İSTASYONU) 38
GRAFİK 14: AYLARA GÖRE ORTALAMA BAĞIL NEM DEĞERLERİ (%) 39
GRAFİK 15: AYLARA GÖRE ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (MM) 40
GRAFİK 16: AYLARA GÖRE İKLİM VERİLERİ (ÇAKIRGÖL KIŞ TURİZM MERKEZİ) 42
GRAFİK 17: SICAKLIK, RÜZGAR HIZI VE KAR DERİNLİĞİ İLİŞKİSİ 42
GRAFİK 18: ÖNEMLİ KAR YAĞIŞLARI 43
GRAFİK 19: ANA YÖNLERE GÖRE HAKİM RÜZGAR YÖNÜ 43
GRAFİK 20: ESME ORANLARINA GÖRE RÜZGAR YÖNLERİ 44
GRAFİK 21: SORUNLU RÜZGAR HIZI 44
GRAFİK 22: ORTALAMA SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (ORDU METEOROLOJİ İSTASYONU) 46
GRAFİK 23: ORTALAMA SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (MESUDİYE METEOROLOJİ İSTASYONU) 47
GRAFİK 24: AYLARA GÖRE ORTALAMA BAĞIL NEM DEĞERLERİ (%) 48
GRAFİK 25: AYLARA GÖRE ORTALAMA BAĞIL NEM DEĞERLERİ (%) 49
GRAFİK 26: AYLARA GÖRE ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (MM) (ORDU METEOROLOJİ İSTASYONU) 50
GRAFİK 27: AYLARA GÖRE ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (MM) 51
GRAFİK 28: ORTALAMA SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (RİZE METEOROLOJİ İSTASYONU) 53
GRAFİK 29: ORTALAMA SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (KALKANDERE METEOROLOJİ İSTASYONU) 54
GRAFİK 30: AYLARA GÖRE ORTALAMA BAĞIL NEM DEĞERLERİ (%) 55
GRAFİK 31: AYLARA GÖRE ORTALAMA BAĞIL NEM DEĞERLERİ (%) 56
GRAFİK 32: AYLARA GÖRE ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (MM) (RİZE METEOROLOJİ İSTASYONU) 57
GRAFİK 33: AYLARA GÖRE ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (MM) 58
GRAFİK 34: ORTALAMA SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (SAMSUN METEOROLOJİ İSTASYONU) 60

GRAFİK 35: AYLARA GÖRE ORTALAMA BAĞIL NEM DEĞERLERİ (%) 61
GRAFİK 36: AYLARA GÖRE ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (MM) 62
GRAFİK 37: ORTALAMA SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (TRABZON METEOROLOJİ İSTASYONU) 64
GRAFİK 38: ORTALAMA SICAKLIK DEĞERLERİ (C°) (MAÇKA METEOROLOJİ İSTASYONU) 65
GRAFİK 39: AYLARA GÖRE ORTALAMA BAĞIL NEM DEĞERLERİ (%) 66
GRAFİK 40: AYLARA GÖRE ORTALAMA BAĞIL NEM DEĞERLERİ (%) 67
GRAFİK 41: AYLARA GÖRE ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (MM) 68
GRAFİK 42: AYLARA GÖRE ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (MM) 69
GRAFİK 43: ARTVİN İLİ NÜFUS GELİŞİMİ (1990-2013) 164
GRAFİK 44: BAYBURT İLİ NÜFUS GELİŞİMİ (1990-2013) 165
GRAFİK 45: GİRESUN İLİ NÜFUS GELİŞİMİ (1990-2013) 166
GRAFİK 46: GÜMÜŞHANE İLİ NÜFUS GELİŞİMİ (1990-2013) 167
GRAFİK 47: ORDU İLİ NÜFUS GELİŞİMİ (1990-2012) 168
GRAFİK 48: RİZE İLİ NÜFUS GELİŞİMİ (1990-2013) 169
GRAFİK 49: SAMSUN İLİ NÜFUS GELİŞİMİ (1990-2012) 170
GRAFİK 50: TRABZON İLİ NÜFUS GELİŞİMİ (1990-2012) 171

ŞEKİLLLER

ŞEKİL 1: ARTVİN İLİ KARAYOLU HARİTASI 3
ŞEKİL 2: BAYBURT İLİ KARAYOLU HARİTASI 4
ŞEKİL 3: GİRESUN İLİ KARAYOLU HARİTASI 5
ŞEKİL 4: GÜMÜŞHANE İLİ KARAYOLU HARİTASI 6
ŞEKİL 5: ORDU İLİ KARAYOLU HARİTASI 7
ŞEKİL 6: RİZE İLİ KARAYOLU HARİTASI 8
ŞEKİL 7: SAMSUN İLİ KARAYOLU HARİTASI 9
ŞEKİL 8: TRABZON İLİ KARAYOLU HARİTASI 10
ŞEKİL 9: ARTVİN İLİ DEPREM HARİTASI 90
ŞEKİL 10: BAYBURT İLİ DEPREM HARİTASI 91
ŞEKİL 11: GİRESUN İLİ DEPREM HARİTASI 92
ŞEKİL 12: GÜMÜŞHANE İLİ DEPREM HARİTASI 93
ŞEKİL 13: ORDU İLİ DEPREM HARİTASI 94
ŞEKİL 14: RİZE İLİ DEPREM HARİTASI 94
ŞEKİL 15: SAMSUN İLİ DEPREM HARİTASI 95
ŞEKİL 16: TRABZON İLİ DEPREM HARİTASI 96
ŞEKİL 17: ARTVİN-KAFKASÖR TURİZM MERKEZİ ÇEVRE DÜZENİ PLANI'NIN UYDU GÖRÜNTÜSÜ ÜZERİNDE GÖSTERİMİ 603

GİRİŞ

Doğu Karadeniz illerinde turizm planlama çalışmaları 1990'lı yılların başlarında Kültür ve Turizm Bakanlığınca başlatılmış ve her il için turizm envanteri ve turizmi geliştirme planları hazırlanmıştır. Her ili kendi içinde bir bütün olarak gören bu planlarda getirilen kararlar, bölge turizm faaliyetlerinin tüm bölgeyi tek gelişte gezen tur turizminin gelişmesi nedeniyle anlamsız kalmış, muhtelif nedenlerle uygulanamamıştır.

Doğu Karadeniz valilikleri, mevcut turizm yapısı nedeniyle bölgeyi bir bütün olarak gören ve değerlendiren tek bir Turizm Master planı yaptırma kararı almışlardır. Aynı tarihlerde Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Turizm Stratejisi ve Eylem Planını yayınlamış ve bu planda da Doğu Karadeniz Turizmini bir bütün olarak yorumlamıştır.

Bu doğrultuda 2007-2009 arasında gerek valiliklerin istekleri gerekse Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın stratejik yaklaşımları paralelinde Doğu Karadeniz illerini bir bütün olarak değerlendiren ve makro düzeyde karar üreten bir plan hazırlanmıştır. Ancak bu plan Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon illerini kapsayan bir plan olmuştur. Bu planda planlama ölçeği temel olarak 1/250.000 olmasına rağmen daha fazla detay sunabilmek amacıyla 1/100.000 ve 1/25.000ölçekli detay çalışmalarda çalışmaya eklenmiş bu suretle alt ölçek çalışmalara daha süratli bir geçiş ortamı sağlanmıştır.
Diğer üç il, Artvin, Bayburt ve Samsun illeri, münferit olarak il master planlarını yaptırmışlardır. DOKAP, Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi planlara uygun olarak uygulama yapılabilmesi için yapılan dört ayrı çalışmanın bütünleştirilmesini talep etmiştir. Bu çalışma, beş ili kapsayan ana plana, diğer üç ilin planlarının entegrasyon çalışması olmasına karşın, farklı şartnamelerle yapılan bu üç planın tekrar baştan ele alınmasını gerektirmiştir. Bu doğrultuda, sekiz il için veriler de önemli ölçüde güncellenmiştir.

YÖNTEM

İş; temel olarak işin teknik şartnamesinde belirlenen hususlar çerçevesinde yapılmıştır. İlk etapta kamu kurum ve kuruluşlarının çalışma alanı içinde yapmış oldukları ve turizm sektörü ile ilişkili bütün planlamalar incelenmiş ve plan için veri olarak kullanılmıştır. Sonraki etapta Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri, Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları, Tabiat varlıklarını Koruma Bölge Komisyonları ile ortak çalışma yürütülerek bölgedeki tüm arkeolojik, tarihi, doğal, kentsel sit alanları, tescilli yapılar, tabiat koruma alanları, milli parklar, turizm merkezleri ve koruma geliştirme bölgeleri tespit edilmiştir. Literatür araştırmaları ile beraber tüm kaynaklar içinde turizm potansiyeli bulunan kaynakların tümü gerek kültür ve turizm il müdürlüklerinin belirlediği görevli, gerekse yerel rehberler eşliğinde yerinde görülerek tespit çalışmaları yapılmıştır. Yerel işletme sahipleri, rehberler, acenteler, kamu görevlileri ile birebir görüşmeler yapılarak planlama kararlarına veri sağlanmıştır. Oluşturulan plan kararları taslağı ilgili bakanlık, ajans ve kamu kurumları ile paylaşılmış, alınan görüşler doğrultusunda plan kararlarına son şekli verilmiştir.

A- MEVCUT DURUM

I- PLANLAMA ALANININ TANIMI

1. PLANLAMA ALANININ ÜLKEDEKİ YERİ

1.1. İDARİ BÖLÜNÜŞ

Doğu Karadeniz Bölgesi, Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer almakta olup; proje alanı Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Samsun ve Trabzon illerini kapsamaktadır. Proje alanının yüzölçümü 48.256 km^2 olup Kuzeyde Karadeniz, batıda Sinop İli; Güney Batıda Çorum İli, Güneyde Amasya, Tokat, Sivas, Erzincan, Erzurum İlleriyle, Doğu'da ise Ardahan İli ile çevrilidir.

Planlama Bölgesi, toplam 8 il, 99 ilçe ve 140 bucaktan oluşmaktadır. 2013 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre Bölge'nin toplam nüfusu 3.891.077 kişi, ortalama nüfus yoğunluğu ise 80,6 kişi/km^2'dir.

1.2. ULAŞIM - HABERLEŞME

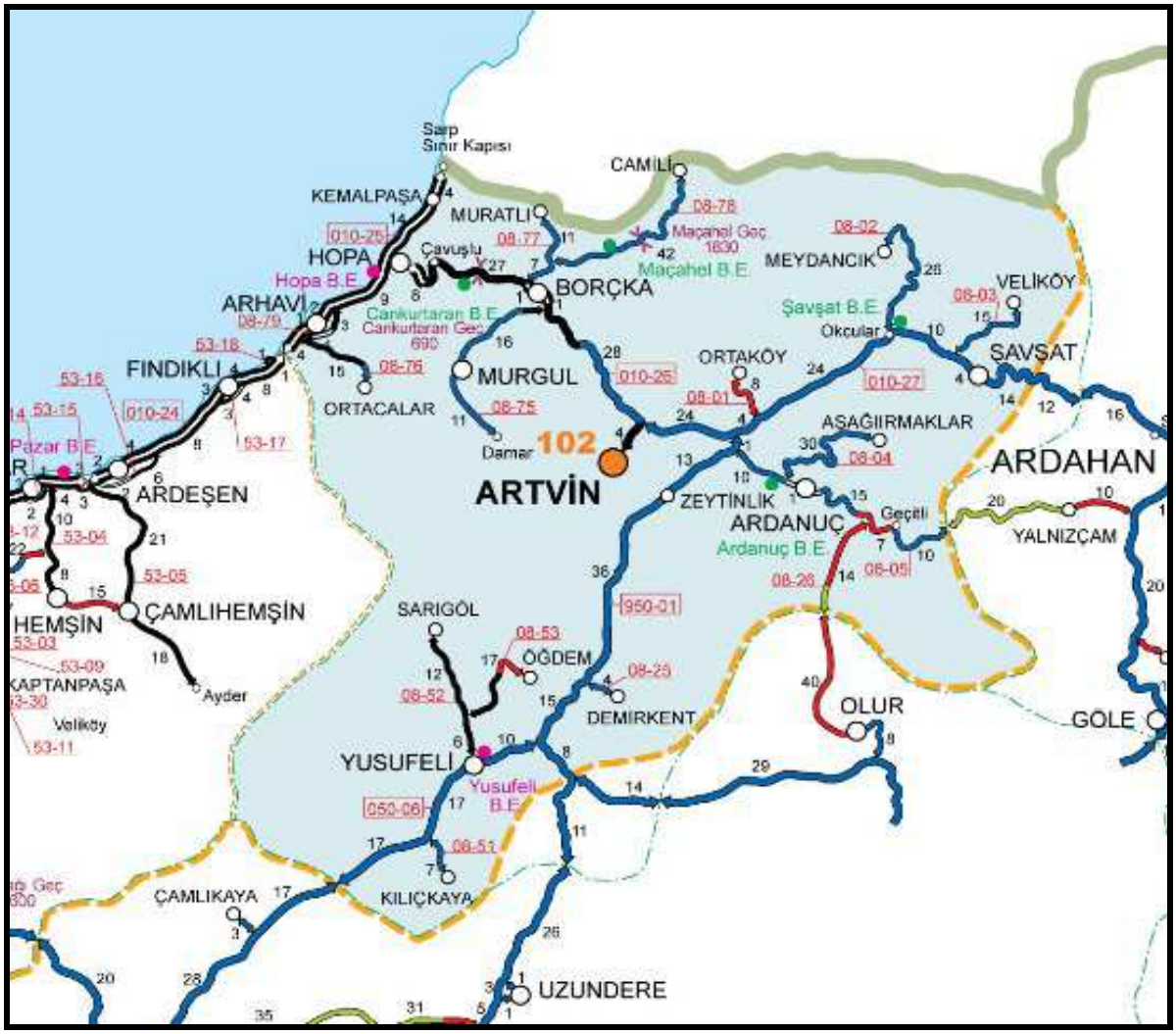
1.2.1. KARAYOLU ULAŞIMI

Planlama bölgesinde bölge içi ve bölge dışı ulaşımın büyük bir bölümü karayoluyla yapılmaktadır. Ancak bölge ulaşım ağı oldukça kısıtlıdır. Arazi yapısının engebeli olması ve dağların denize paralel geçişi ulaşım ağını oldukça sınırlamaktadır. Diğer yandan bölgede bulunan limanlar ve sınır kapısı taşımacılığı mevcut yolların yoğun bir şekilde kullanılmasına neden olmakta ve yetersiz yol şebekesini zorlamaktadır.

Planlama bölgesinde iki adet I. derece yol bulunmaktadır. Bunlardan biri Karadeniz Sahil yolu, diğeri ise Trabzon-İran transit yoludur. Karadeniz Sahil Yolu Samsun'dan başlayıp Hopa'ya kadar ulaşmakta ve Sarp Sınır Kapısından Gürcistan'a bağlanmaktadır. Yol Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon ve Rize illerinin merkezlerinden geçmekte Artvin ilinde ise Arhavi ve Hopa ilçelerinden geçmektedir. Trabzon-İran transit yolu ise, Trabzon'dan başlayarak Gümüşhane'ye, oradan da bir kolu Erzincan'a, diğer kolu ise Bayburt iline bağlanmaktadır. Bölgede II. derece yol olarak Ünye-Niksar yolu, Ordu- Ulubey – Gürgentepe - Gölköy- Koyulhisar yolu, Giresun-Şebinkarahisar-Suşehri yolu, İyidere-İspir yolu, Kelkit-Alucra-Şebinkarahisar yolu, Hopa-Artvin yolu, Artvin-Ardahan yolu, Araklı-Dağbaşı-Batburt ve Artvin-İspir yolu olmak üzere 9 adet yol vardır. Bu yollar sahil yolunu iç kesimlere bağlayan yollardır. III. Derece yollar ve köy yolları genelde düşük profilli ve kaplamasız yollardır. Yol kaliteleri açısından genellikle bölgedeki devlet yolları sert yüzeyli asfalt olup, il yolları asfalt ve stabilizedir. Merkezden uzaklaştıkça özellikle dağlık kesimlerde ulaşım güçleşmekte ve yol kaliteleri düşmektedir.

Artvin İli'nin en önemli ulaşım aksı Karadeniz Sahil Yolu'dur. Bölünmüş yol niteliği taşıyan bu aks, il içinde Arhavi ve Hopa ilçelerinden geçip, Sarp Sınır Kapısı'na ulaşmaktadır. Diğer önemli akslar Erzurum-Artvin-Ardahan karayolu ve Hopa-Borçka Artvin karayoludur. Erzurum-Artvin-Ardahan karayolu Doğu Anadolu Bölgesi'ne bağlantı sağlanmaktadır. Artvin İli'nde 588 km toplam yolun 134 km'si beton asfalt, 416 km'si sathi kaplama 34 km'si stabilize ve 4 km'si toprak yol niteliğindedir. Uzunluğu 288 km olan il yollarının 34 km'si stabilizedir. 300 km uzunluğundaki devlet karayollarının tümü asfalttır.

Şekil 1: Artvin İli Karayolu Haritası

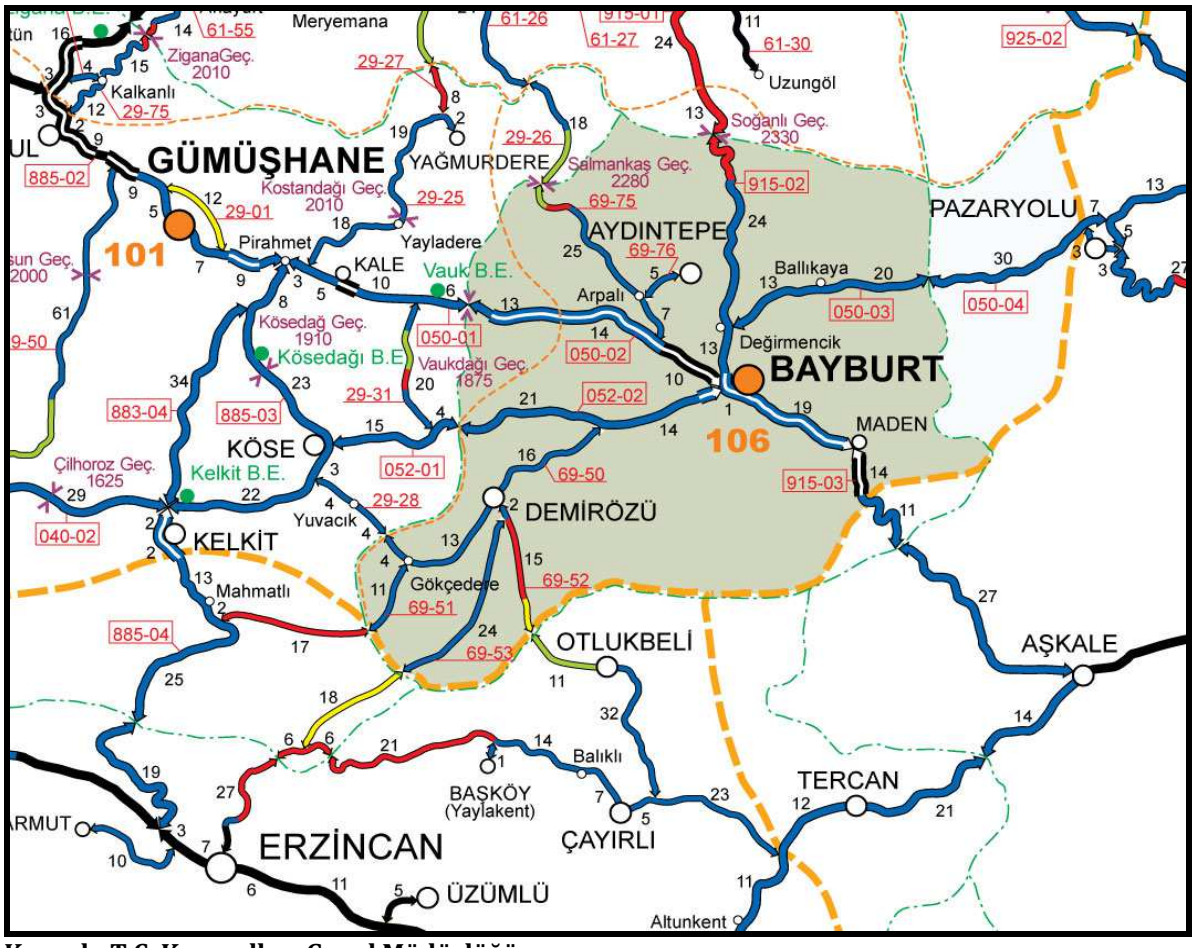
Kaynak: T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü

Bayburt ili, Doğu Karadeniz bölgesini Doğu Anadolu bölgesine bağlayan E-390 Trabzon-Erzurum karayolu üzerinde bulunmaktadır. İl; Bayburt-Trabzon, Bayburt-Tirebolu karayoluyla Karadeniz'e, Bayburt-Erzurum karayoluyla Doğu Anadolu'ya ve Bayburt-Erzincan karayoluyla orta Anadolu'ya bağlanmaktadır. Çevresindeki bütün illerle ulaşımı karayoluyla sağlanmaktadır. İl sınırları içindeki birinci derecede önemli yol

Trabzon-İran transit yoludur. Trabzon limanından başta Ortadoğu olmak üzere diğer ülkelere yapılan transit taşımacılık il merkezinden geçmektedir. 1600 metrelik Zigana Tüneli'nin açılması ve yolun uygun hale getirilmesiyle bu güzergah daha aktif hale gelmiştir. İli sahile bağlayan diğer bir önemli yol ise Araklı-Dağbaşı-Bayburt karayoludur. İldeki karayolu ağı 298 km olup, bunun 176 km'si devlet karayolu, 122 km'si il yoludur. Bayburt İli'nde 298 km toplam yolun 22 km'si beton asfalt, 247 km'si sathi kaplama, 22km'si stabilize, 3 km'si toprak yol ve 4 km'si diğer yollardan oluşmaktadır. 176 km uzunluğundaki devlet karayollarının tümü asfalttır.

İlde üç önemli ulaşım sorunu mevcuttur. Birincisi Jeolojik yapıdan dolayı çevre illerle bağlantısı geçitler aracılığı ile kurulabilmektedir. İkincisi sert iklim koşullarına bağlı olarak yolların kapanması ve bakım güçlüğüdür. Üçüncüsü ve ilin ekonomisini etkileyen en önemlisi ise Trabzon, Uzungöl ve Bayburt arasındaki 60 km'lik yolun 40 km'lik kısmının dar ve stabilize olmasıdır. Halen yapımı sürdürülen Kop Dağı Tüneli'nin açılmasıyla Erzurum-Bayburt ulaşımının yaklaşık yarım saat kısalması beklenmektedir.

Şekil 2: Bayburt İli Karayolu Haritası

Kaynak: T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü

Giresun ilinin ana ulaşım aksı duble sahil yolu olup, ili batıda Ordu, doğuda Trabzon'a bağlamaktadır. İl içinden geçen diğer karayolu bağlantıları Giresun - Dereli

(Yavuzkemal) – Şebinkarahisar – Alucra – Kelkit - Erzincan (Şebinkarahisar'dan ayrıca Gölova-Refahiye- Erzincan yolu ayrılmaktadır) ve Tirebolu–Doğankent–Gümüşhane yollarıdır. İl yolları olarak diğer önemli bağlantılar, Piraziz-Kovanlık, Keşap-Karabulduk, Espiye-Yağlıdere, Espiye- Güce ve Görele-Çanakçı bağlantılarıdır. Adı geçen tüm yollar asfalttır. Ancak kış aylarında dağlık kesimlerde yoğun kar yağışı nedeniyle ulaşım aksamaktadır. İldeki karayolu ağı 632 km olup, bunun 243 km'si devlet karayolu, 289 km'si il yoludur. Giresun İli'nde 632 km toplam yolun 182 km'si beton asfalt, 376 km'si sathi kaplama, 69 km'si stabilize ve 5 km'si toprak yol niteliğindedir. 243 km uzunluğundaki devlet karayollarının tümü asfalttır.

Şekil 3: Giresun İli Karayolu Haritası

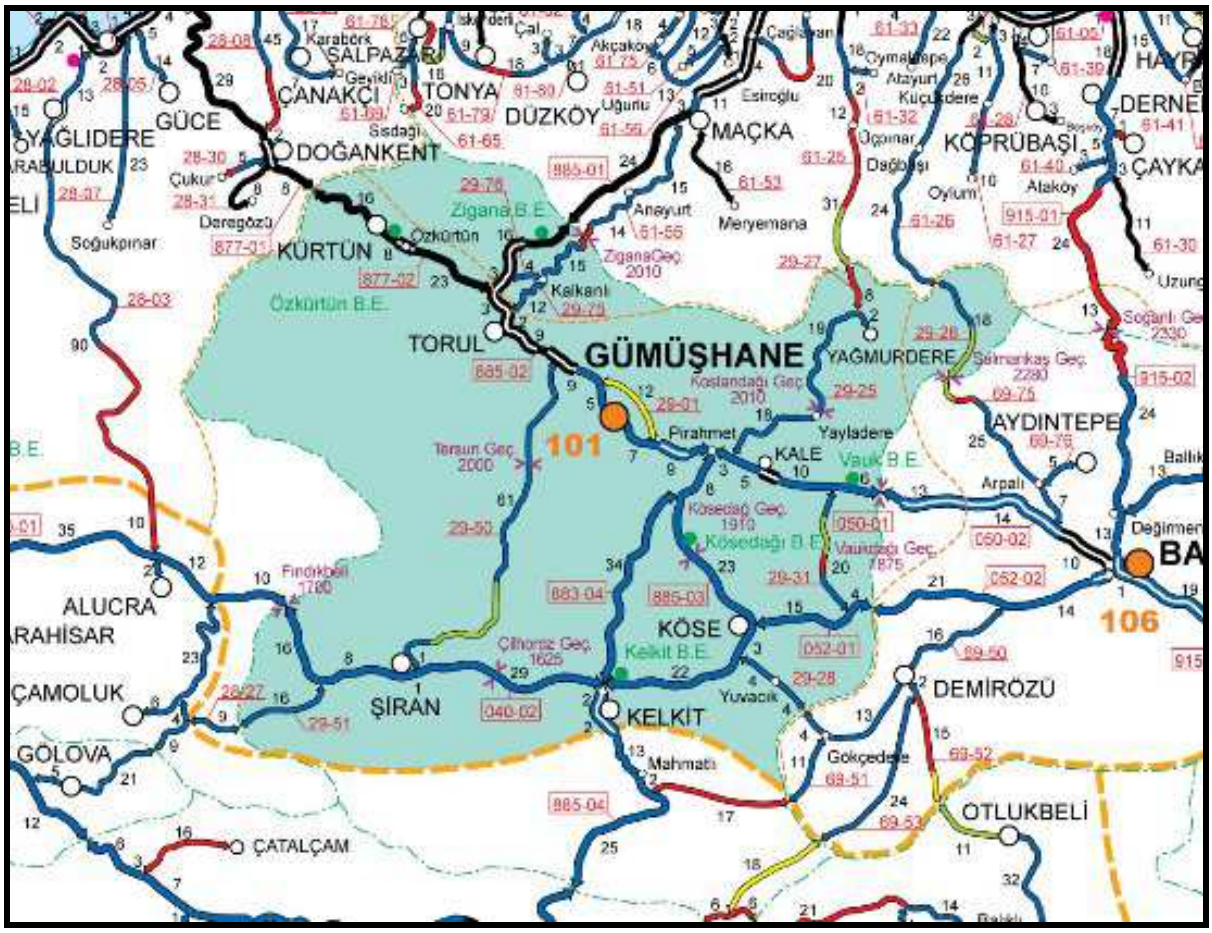

Kaynak: T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü

Gümüşhane'de ulaşımın büyük bölümü devlet karayollarıyla sağlanmaktadır. Karadeniz sahiliyle bağlantı Tirebolu-Kürtün-Torul-Gümüşhane ve Trabzon-Maçka-Torul-Gümüşhane-Bayburt yollarıyla yapılmaktadır. Gümüşhane-Kelkit-Erzincan ve

Şebinkarahisar-Şiran-Kelkit-Bayburt karayolları il içinde diğer önemli bağlantılardır. İl yollarının en önemlileri Gümüşhane-Yağmurdere ve Gümüşhane-Şiran yolları olup, her iki yol da kısmen asfalt, kısmen stabilize ve topraktır. İldeki karayolu ağı 515 km olup, bunun 301 km'si devlet karayolu, 214 km'si il yoludur. Gümüşhane İli'nde 515 km toplam yolun 82 km'si beton asfalt, 386 km'si sathi kaplama, 11 km'si stabilize, 24 km'si toprak yol ve 12 km'si diğer yollardan oluşmaktadır. 301 km uzunluğundaki devlet karayollarının tümü asfalttır.

Şekil 4: Gümüşhane İli Karayolu Haritası

Kaynak: T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü

Ordu, bölgede ulaşım açısından en avantajlı ildir. Arazinin daha az engebeli olması bunun başlıca nedenidir. Sahil yolu ili batıda Samsun, doğuda Giresun'a bağlamaktadır. Diğer devlet karayolu bağlantıları, Ünye-Niksar-Tokat ile Ordu-Ulubey-Gürgentepe-Gölköy-Koyulhisar yollarıdır. Her iki yol da Amasya-Erzincan karayoluna bağlanmaktadır. İl içi yollar ise aşağıda verilmiştir:

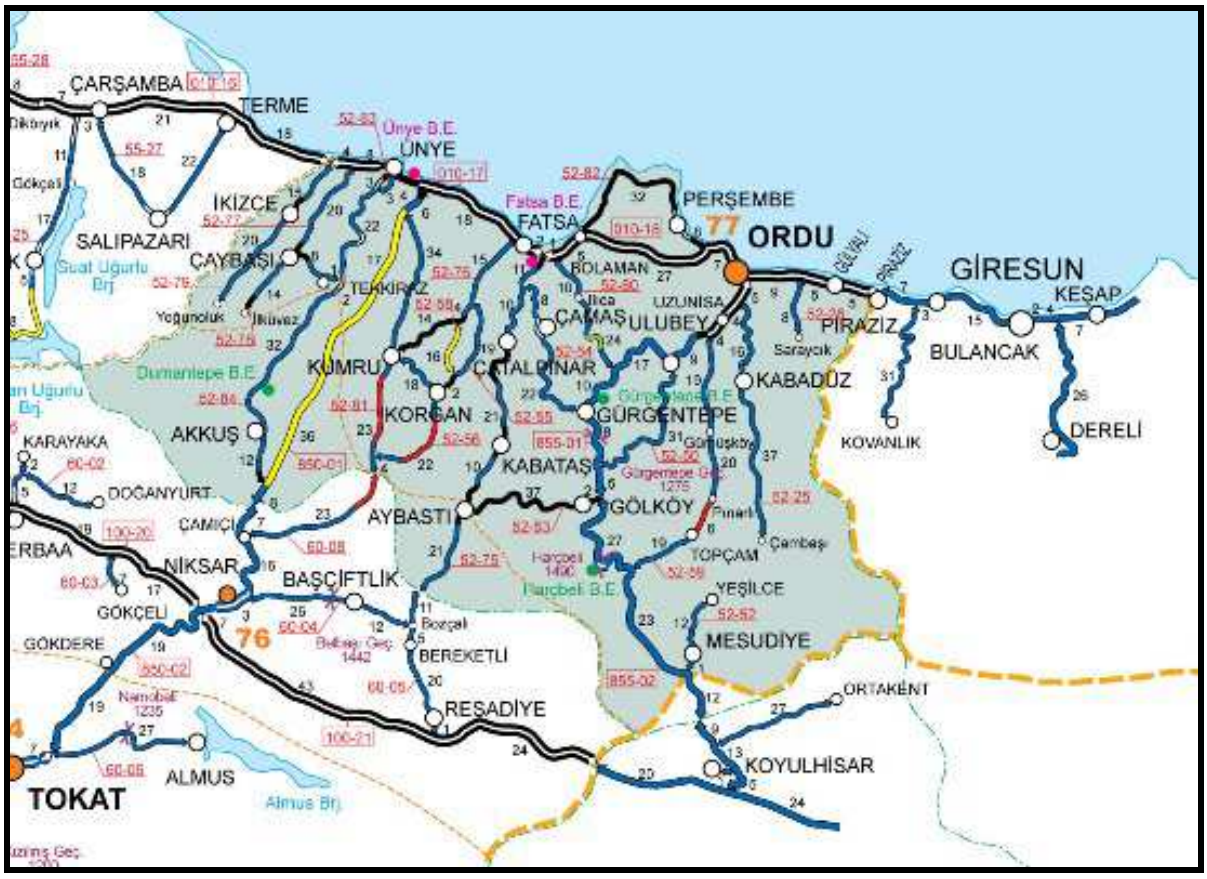
- Sahil- İkizce
- Sahil-Çaybaşı
- Ünye-Kumru-Korgan

- Fatsa-Kumru-Korgan
- Fatsa-Çatalpınar-Kabataş-Aybastı-Reşadiye
- Fatsa-Gürgentepe
- Aybastı-Gölköy
- Ordu-Kabadüz

Bu yolların tümü asfalt kaplamalıdır.

İldeki karayolu ağı 980 km olup, bunun 272 km'si devlet karayolu, 708 km'si il yoludur. Ordu İli'nde 980 km toplam yolun 243 km'si beton asfalt, 623 km'si sathi kaplama, 2 km'si parke, 38 km'si stabilize, 5 km'si toprak yol ve 69 km'si diğer yollardan oluşmaktadır. 301 km uzunluğundaki devlet karayollarının tümü asfalttır.

Şekil 5: Ordu İli Karayolu Haritası

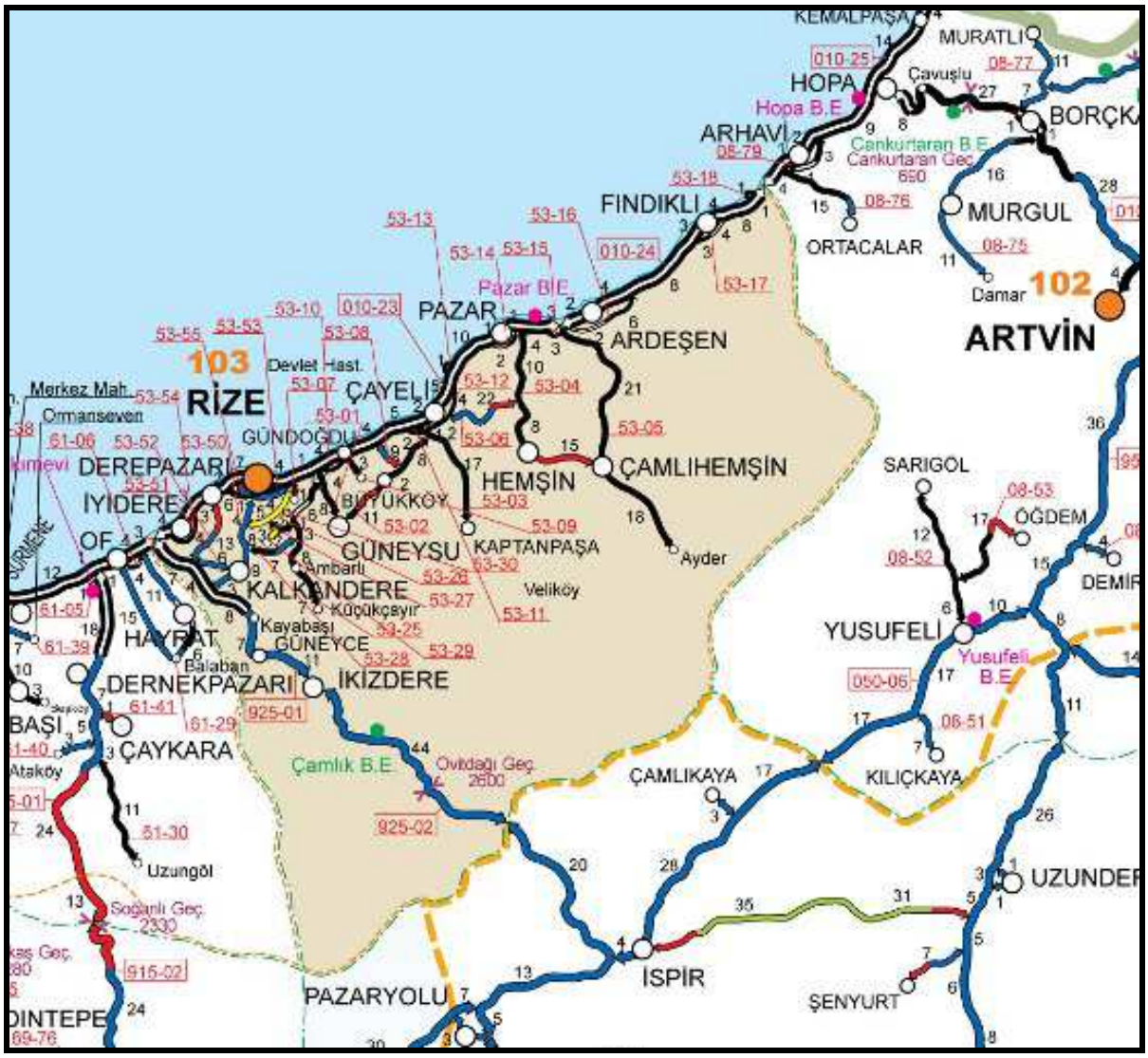

Kaynak: T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü

Rize ili, bölge içinde arazi şartlarının en çetin olduğu illerden biridir. Yoğun yağış ve engebeli arazi yapısı, bir yandan hizmet maliyetlerini arttırırken diğer yandan da sık sık bozulmalara yol açarak sürekli bakımı zorunlu hale getirmektedir. İlin sahil yolu dışında en önemli karayolu bağlantısı, Rize'yi iç kesimlere bağlayan sahil-Güneyce-İkizdere-İspir yoludur. Bu yol İspir'de Bayburt-Yusufeli-Artvin yoluna saplanmaktadır. Sahil yoluna

bağlı il yolları ise Güneyce, Kaptanpaşa, Hemşin ve Çamlıhemşin (Ayder) yollarıdır. Bu yolların tümü asfalt kaplamalıdır. Ancak, dağlık kesimlerde, kış aylarında da bu yollar zaman zaman kapanmakta ve araç ulaşımı sağlanamamaktadır. İldeki karayolu ağı 482 km olup, bunun 176 km'si devlet karayolu, 306 km'si il yoludur. Rize İli'nde 482 km toplam yolun 301 km'si beton asfalt, 130 km'si sathi kaplama, 35 km'si stabilize ve 16 km'si diğer yollardan oluşmaktadır. 176 km uzunluğundaki devlet karayollarının tümü asfalttır.

Şekil 6: Rize İli Karayolu Haritası

Kaynak: T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü

Samsun İli karayolu ile Ankara, Amasya-Tokat, İstanbul, Trabzon-Rize istikametleri ile yurdun her yönüne dağılım imkanına sahiptir. Samsun'dan; Türkiye'nin her iline günlük otobüs seferleri düzenlenmektedir. İldeki karayolu ağı 799 km olup, bunun 374 km'si devlet karayolu, 425 km'si il yoludur. Samsun İli'nde 799 km toplam yolun 289 km'si

beton asfalt, 471 km'si sathi kaplama, 5 km'si parke ve 34 km'si diğer yollardan oluşmaktadır. 374 km uzunluğundaki devlet karayollarının tümü asfalttır.

Şekil 7: Samsun İli Karayolu Haritası

Kaynak: T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü

Trabzon İli'nde de arazi yapısı nedeniyle ulaşım oldukça zordur. Sahil yolu dışında iki devlet karayolu bağlantısı bulunmaktadır. Trabzon-Maçka-Torul-Gümüşhane yolu ilin iç kısımlarla en önemli bağlantısıdır. Of-Dernekpazarı-Çaykara-Bayburt karayolunun, Çaykara'dan sonra önemli bir bölümü stabilizedir. Uzungöl yolu bu karayoluna bağlanmaktadır.

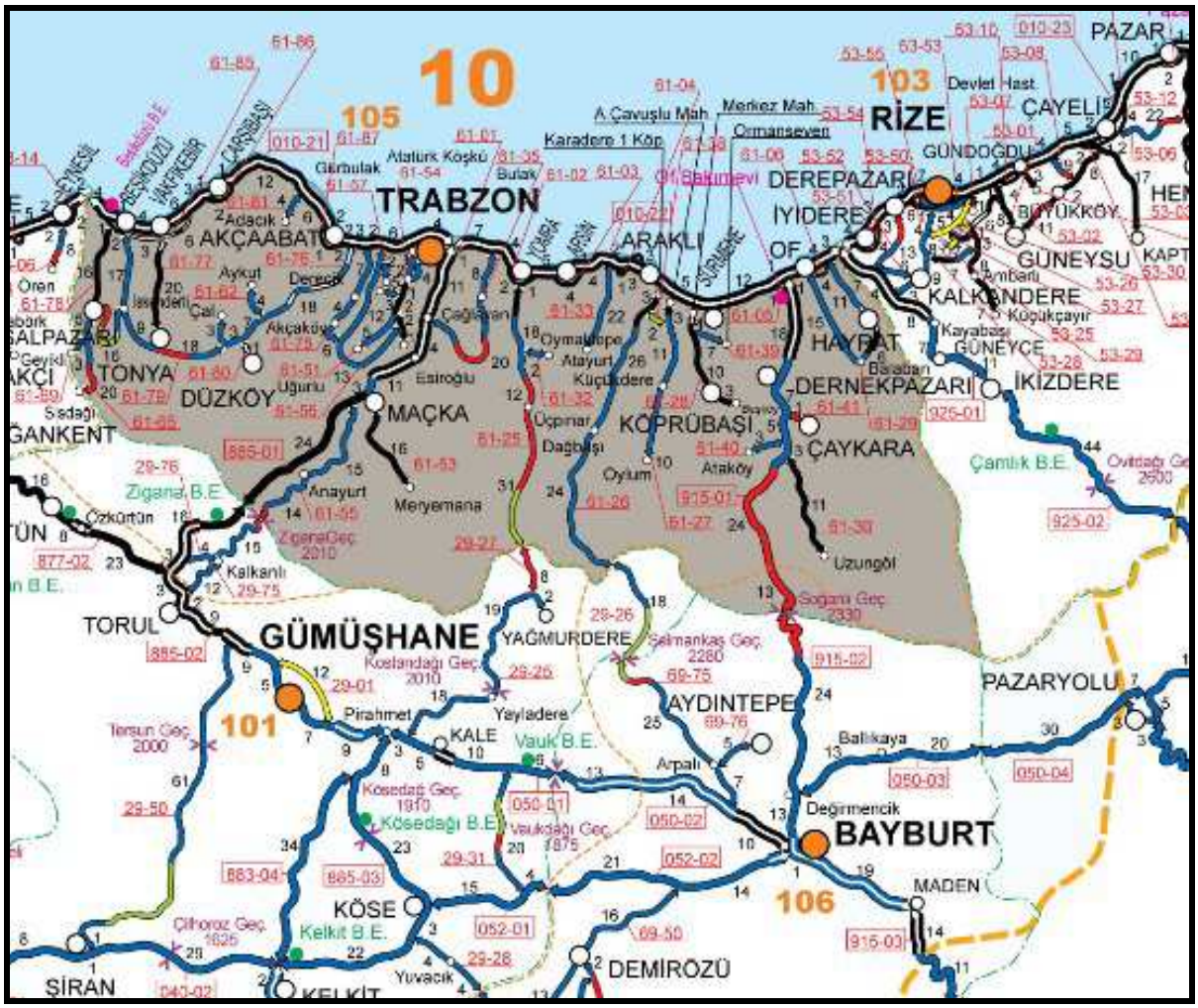
İl içi yollar ise şunlardır:

- Derecik-Düzköy
- Vakfıkebir-Tonya
- Beşikdüzü-Şalpazarı
- Yomra-Küçükdere-Yağmurdere
- Araklı-Dağbaşı-Bayburt
- Sürmene-Köprübaşı

Bu yolların bir kısmı stabilize ve topraktır ve kış aylarında kullanımları oldukça zordur.

İldeki karayolu ağı 899 km olup, bunun 236 km'si devlet karayolu, 653 km'si il yoludur. Trabzon İli'nde 899 km toplam yolun 345 km'si beton asfalt, 389 km'si sathi kaplama, 98 km'si stabilize, 23 km'si toprak ve 34 km'si diğer yollardan oluşmaktadır. 236 km uzunluğundaki devlet karayollarının 201km'si asfalt, 34 km'si stabilizedir.

Şekil 8: Trabzon İli Karayolu Haritası

Kaynak: T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü

Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Delice-Samsun Otoyolu Ön Proje Mühendislik Hizmetleri İşi devam etmektedir. Ayrıca, Doğu Karadeniz Bölgesinin güney tarafında Gerede'den başlayan, Merzifon-Koyulhisar-Erzincan-Erzurum-Ağrı illeri üzerinden geçerek Doğubeyazıt'ta son bulan Kuzey Tetek Otoyolunun Ön Proje ve Mühendislik Hizmetleri çalışmaları devam etmektedir.

1.2.2. DEMIRYOLU ULAŞIMI

Bölgede demiryolu hattına sahip tek il Samsun'dur. Samsun ili Türkiye Demiryolu ağına Samsun-Sivas Demiryolu ile bağlıdır. Samsun sınırları içerisindeki demiryolu hattının uzunluğu 142 km ana hat, 47 km tali hat olmak üzere toplam 189 km'dir.

Samsun ilinden Sivas'a bağlanan demiryolu hattı Tokat ve Sivas il sınırlarından, Amasya ve Sivas kent merkezlerinden geçmektedir.

Samsun-Sivas demiryolu hattı büyük ölçüde yük taşımacılığı amacıyla kullanılmaktadır. Samsun limanına gelen yükler demiryolu ile iç bölgelere taşınmaktadır.

Samsun ili, demiryolu ile Karadeniz Bölgesi'nin tamamına hitap etmektedir. Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesini ülke demiryolu ağına ile bağlayan 404 km'lik Samsun-Sivas hattının yapımı 1932 yılında tamamlanmıştır.

Sivas-Samsun demiryolu hattı Samsun Limanı ve Serbest Bölge'de sonlanmaktadır. Ancak söz konusu hattın Samsun-Çarşamba arasında 34 km'lik yolcu taşımasına dönük olarak kullanılan bir uzantısı ve bu hattan ayrılan Samsun-Azot, Samsun-Bakır Fabrikalarına uzanan 12 km'lik uzantısında da gübre, bakır madeni ve yolcu taşıması yapılmaktadır.

Bölgede diğer illerde demiryolu ağı bulunmamaktadır.

Samsun-Çorum-Kırıkkale yeni demiryolu projesinin kesin projeleri hazırlatılma aşamasındadır.

Doğu Karadeniz bölgesinde yer alan Trabzon Limanına demiryolu erişimi sağlamak amacıyla Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü tarafından Erzincan-Gümüşhane-Trabzon Yeni Demiryolu Avan Projesi hazırlatılmıştır.

1.2.3. HAVAYOLU ULAŞIMI

Bölgenin hava ulaşımı üç havaalanı üzerinden sağlanmaktadır. Bunlar Samsun Çarşamba Havalimanı, Trabzon Havalimanıdır ve 2015 hizmete giren Ordu-Giresun Havalimanı'dır.

Samsun/ Çarşamba Havalimanı 1998 tarihinde işletmeye açılmış, 1999'da ise tarifeli seferlere başlanmıştır. Yılda iki milyon yolcu kapasitesi olan ve uluslararası standartlarda yirmi dört saat hizmet vermektedir. 2 Milyon Yolcu/Yıl kapasiteli 12.000 m^2 Terminal Binası, diğer destek binaları ve tüm elektrik-elektronik sistemleri bulunmaktadır. Bakanlar Kurulu kararıyla hava hudut kapısı ilan edilen Samsun /Çarşamba Havalimanı Uluslararası standartlarda ve günün 24 saati İç/Dış Hat uçuşlar için kesintisiz hizmet vermektedir.

Samsun / Çarşamba Havalimanında THY tarafından her gün İstanbul/Samsun/ İstanbul karşılıklı olmak üzere tarifeli 3 sefer, ONUR hava yolları tarafından İstanbul/Samsun/İstanbul karşılıklı olmak üzere tarifeli 1 sefer düzenlenmektedir. İstanbul/Samsun ve Samsun/İstanbul seferlerinin yanı sıra Ankara ve İzmir seferleri düzenlenmektedir. Bunun yanı sıra THY tarafından her yıl Haç seferleri, yaz aylarında bölgeye sefer düzenleyen bütün havayolu şirketlerince Avrupa'nın çeşitli ülkelerine charter seferleri düzenlenmektedir. Ayrıca; yaz ve kış mevsimlerine göre tarifeli/tarifesiz seferler düzenlenebilmektedir.

Her gün THY ve özel hava şirketleri tarafından başta İstanbul olmak üzere birçok kentle bağlantılı iç hatlar uçak seferleri gerçekleştirilmektedir. Samsun/Çarşamba Havalimanında; İşletmeci kurum olan DHMİ Meydan Müdürlüğü'nün yanı sıra, Gümrük, Gümrük Muhafaza Müdürlükleri, Meteoroloji Meydan Müdürlüğü, Sahil Sağlık Denetleme Tabipliği, Emniyet Müdürlüğünün ve Jandarma Karakol Komutanlığının birimleri ile Hava yolu şirketi olarak Samsun havalimanından tüm havayolu şirketlerine yer hizmetleri verilebilmektedir.

Her yıl artış gösteren yolcu ve yük trafiğinin ihtiyacı gözetilerek, Samsun/ Çarşamba Havalimanı'nda 2006 yılında tamamlanan 5.000 m²'si kapalı 12.000 m² alanda Samsun Gümrük Müdürlüğü'ne bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmekte olan Kargo Antrepo ve Kargo Terminali hizmete sunulmuştur. Mevcut tesis Karadeniz Bölgesi'nde bu alandaki ilk antrepolardan biri olma özelliğine sahiptir. Samsun'da bulunan hava kargo üniteli uluslararası hava limanı; deniz, kara ve demiryolları ile ulusal ve uluslararası ulaşım ağına entegredir.

Trabzon Havalimanı bir piste, 14 uçak kapasiteli bir aprona ve uçakların yerdeki ulaşımı için bir yola sahiptir. Havalimanının yıllık yolcu kapasitesi yaklaşık olarak 3.500.000 yolcu/yıl'dır. Her gün düzenli olarak Ankara ve İstanbul'dan karşılıklı seferler yapılmaktadır. Bazı özel havayolları yıl boyu sefer yaparken bazıları yalnız yaz aylarında Trabzon'a sefer yapmaktadır. Uluslararası uçuşlara açık olan havalimanına Azerbaycan Hava Yolları haftanın belirli günlerinde Bakü'den, 2013 yılından itibaren ise Kuban Hava Yolları Rusya Federasyonun Krasnodar kentinden karşılıklı seferler düzenlemektedir. Ayrıca, İtalya, Kıbrıs, Danimarka, Polonya ve Türk Hava Yolları'nın Trabzon'dan Almanya'nın pek çok önemli şehrine tarifeli/tarifesiz direkt seferler bulunmaktadır. Diğer dış merkezlere seferler ise Ankara ve İstanbul üzerinden aktarmalı olarak gerçekleşmektedir.

Ordu-Giresun Havalimanı, Ordu'nun Gülyalı Ilçesi ile Giresun'un Piraziz Ilçesi arasında inşa edilmiştir. Ordu il sınırları içinde bulunmaktadir. 22 Mayıs 2015'te hizmete açılmıştır. Türkiye'de ve Avrupa'da deniz üzerine inşa edilen ilk ve tek havalimanıdır. Yılda 3 milyon yolcu taşıma kapasitesine sahiptir. Pist uzunluğu 3000 metre olup, halen Ankara (bir karşılıklı sefer) ve İstanbul'a Sabiha Gökçen ve Atatürk havalimanları birer karşılıklı sefer) her gün Türk Hava Yollarının tarifeli seferler gerçekleştirilmektedir. Diğer iç ve dış merkezlere seferler Ankara ve İstanbul üzerinden aktarmalı olarak gerçekleşmektedir.

1.2.4. DENIZYOLU ULAŞIMI

Bölgede deniz ulaşımı Artvin, Giresun, Ordu, Rize, Samsun ve Trabzon illerinde bulunan limanlarla sağlanmaktadır. Bu limanların büyük çoğunluğu taşımacılıkta kullanılmaktadır. Karadeniz limanları arasında yolcu taşımacılığı yapılmamaktadır.

Hopa limanı, Artvin'de tüm liman hizmetlerinin verilebileceği altyapıya sahiptir. İlin uluslararası bağlantı noktası olan Hopa limanı, yolcu taşıma, mal ve hizmet akışlarına elverişliliği açısından önemli konuma sahiptir. Hopa Limanı, Doğu Karadeniz'e ekonomik yönden büyük katkı sağlamakta ve bölgenin dünyaya açılan kapısı olma özelliğini taşımaktadır. Özbekistan ve Türkmenistan'da üretilen pamuk Hopa limanı üzerinden dünyanın çeşitli ülkelerine (Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Rusya Federasyonu ve Gürcistan) gönderilmektedir.

Giresun Limanı, yolcu ve yük taşınmasında potansiyel imkanlara sahiptir. Liman yalnız mal taşımacılığı amaçlı kullanılmaktadır. Giresun limanından deniz yolu ile yolcu taşımacılığı yapılmamaktadır. Bulancak İskelesi de kabotaj yükleme-boşaltmaya müsaittir. Tirebolu Limanı LPG gaz dolum tesislerine, Espiye limanı sıvı akaryakıt tesislerine sahiptir.

Ordu İli'nde bulunan liman tesisleri il merkezindeki iskele, Ünye ve Fatsa limanlarıdır. Bu tesislerin tümünden yük taşımacılığı yapılmaktadır.

Rize ilinde en büyüğü Rize limanı olmak üzere dört liman mevcuttur. Rize dışında Ardeşen, Pazar ve Çayeli ilçelerinde liman bulunmaktadır ve bu limanlar genellikle yük taşımacılığı amacıyla kullanılmaktadır. Rize limanının yolcu kapasitesi 50.000 olmakla birlikte halen kullanılan kapasite toplam kapasitenin yaklaşık % 1'idir.

Samsun limanlar açısından geniş olanaklara sahip olmakla birlikte bu limanların genel kuruluş amacı yük taşımacılığı olarak öne çıkmaktadır. Deniz ile karasal alanlar ilişkisi oldukça güçlü olan Samsun'un sahil kesimleri birincil turizm tesisleri yerine ikinci konutlar ve sanayi yatırımları tarafından işgal edilmiştir. Samsun'da deniz balıkçılığını desteklemek üzere planlanmış balıkçı barınakları kültür üretiminin yaygınlaşmasıyla önemini yitirmiş, deniz hidrolojisi araştırmalarına dayanmaksızın başlatılmış balıkçı barınakları da büyük ölçüde kıyı morfolojisini bozucu etkileriyle öne çıkmış durumdadır.

Karadeniz Bölgesinin Samsun'dan sonra ikinci önemli limanı olan Trabzon limanı Doğu Karadeniz Bölgesinin ilk limanı olarak 1946-1954 yılları arasında inşa edilmiştir. Liman yük ve yolcu taşımacılığı amaçlı kullanılmaktadır ve özellikle Sochi gibi Karadeniz limanlarına yük ve yolcu taşımacılığı yapılmaktadır. Trabzon Yat Limanının altyapı inşaatları 2002 yılında tamamlanmış olup, Yap-İşlet-Devret modeliyle ihale edilecektir. Planlanan yat kabul kapasitesi: 500 yattır. 2008 yılında başlayan bir projeyle, Trabzon'da ayrıca bir kruvaziyer limanı oluşturulması planlanmaktadır.

Yat turizmi Doğu Karadeniz'de gelişmemiştir. Yapımı planlanan Trabzon yat limanı dışında, Rize-Fındıklı Yeniköy Balıkçı Barınağı Giresun-Bulancak Pazarsuyu Balıkçı Barınağı, Tirebolu Limanı, Görele ve Ordu-Yalıköy Balıkçı Barınağı yatlar tarafından kullanılmaya elverişlidir. Yat turizmini geliştirmek amacıyla 2009'da başlayıp, iki yıl içinde tamamlanacak bir projeyle Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından planlama bölgesi içinde yer alan Fatsa, Efirli, Görele, Trabzon, Of, Rize ve Fındıklı balıkçı barınaklarının yat limanı haline getirilmesi planlanmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca hazırlanmış Türkiye Turizm Stratejisi (2023) ve Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı kararları çerçevesinde Trabzon da bulunan kruvaziyer gemi kabul limanının genişletilmesi önerilmektedir. Gerek yerinde yapılan araştırmalar, gerek bölgenin nitelikleri bu tür turizmin gelişmesine müsait olmamıştır. Acentelerle yapılan görüşmelerde kruvaziyer talebinin 40 yaş üzeri gruptan geldiği ve daha az gezmeye yönelik olduğu söylenmiştir. Bu nedenle, Doğu Karadeniz rotasının kruvaziyer talebi için uygun bir destinasyon olmadığı ifade edilmiştir.

2009 yılında bir adet kruvaziyer seferi düzenlenmiştir. İstanbul-Trabzon-Sochi-Yalta-Sivastopol-Odessa-Köstence-Nesebur-İstanbul'u kapsayan bu tur müşteri yokluğundan iptal edilmiştir. Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü'nün Planlama ve İstatistik Dairesi Başkanlığı verilerine göre 2013 yılında Trabzon'a 19 kruvaziyer tipi gemi ve 5 yolcu gemisi olmak üzere 24 gemi gelmiş olup, 2014 yılında ise gelen gemi sayısı 33 kruvaziyer tipi gemi ve 4 yolcu gemisi olmak üzere 37'dir. Ancak gelen turistler Sümela Manastırı ve Trabzon kentini gezip, kısa sürede ayrılmaktadır. Kruvaziyerlerde genelde bir sonraki liman Batum olmaktadır. Gelen gemiler büyük kruvaziyer gemileri olmayıp, daha küçük yaklaşık 200 yolcu kapasiteli teknelerdir.

1.2.5. HABERLEŞME

Tüm bölge illeri uluslararası otomatik telefon santrallerine sahiptir ve yerleşmelerde telefon bulunmaktadır.

Artvin'de 2014 sonu itibariyle il düzeyinde toplam santral kapasitesi 66.513'tür. Bağlı abone sayısı ise 31.619'dur. Mevcut telefon abonelerinin % 97'sine sayısal santrallerden, % 3'üne ise elektronik santrallerden hizmet sağlanmaktadır. İlde telefonsuz köy bulunmamaktadır.

Bayburt İli'nde, 2014 sonu verilerine göre toplam 14.527 sabit telefon abonesi ve 59.628 mobil telefon abonesi bulunmaktadır. Sabit telefon santral kapasitesi 28.944'tür. İl genelinde toplam 35.288 internet abonesi olup, bunların 5.676'sı sabit hatlardan, 29.612'si ise mobil hatlardan yararlanmaktadır. İlde kablo televizyon sistemi bulunmamaktadır. Toplam fiber optik kablo uzunluğu 741 km'dir.

Gümüşhane İli'nde, 2014 sonu verilerine göre toplam 17.841 sabit telefon abonesi ve 96.068 mobil telefon abonesi bulunmaktadır. Sabit telefon santral kapasitesi 40.416'dır. İl genelinde toplam 54.984 internet abonesi olup, bunların 8.858'i sabit hatlardan,

46.126'sı ise mobil hatlardan yararlanmaktadır. İlde kablo televizyon sistemi bulunmamaktadır. İlde fiber optik kablo uzunluğu 1.009 km'dir. İl genelinde GSM operatörlerine ait 276 adet baz istasyonu bulunmaktadır. PTT Müdürlüğü dört merkez, dört şube ve iki acente ile posta, telgraf, haberleşme hizmetlerini yürütmektedir.

Giresun İli'nde, 2014 sonu verilerine göre toplam 77.037 sabit telefon abonesi ve 344.220 mobil telefon abonesi bulunmaktadır. Sabit telefon santral kapasitesi 135.250'dir. İl genelinde toplam 190.905 internet abonesi olup, bunların 38.230'u sabit hatlardan, 152.675'i ise mobil hatlardan yararlanmaktadır. İlde kablo televizyon sistemi bulunmamaktadır. İlde fiber optik kablo uzunluğu 1.802 km'dir. İl ve ilçe merkezleri ile köylerin büyük kısmının santral kapasiteleri yeterlidir. İl genelinde GSM operatörlerine ait 577 adet baz istasyonu bulunmaktadır.

Ordu İli'nde, 2014 sonu verilerine göre toplam 98.539 sabit telefon abonesi ve 592.759 mobil telefon abonesi bulunmaktadır. Sabit telefon santral kapasitesi 181.637'dir. İl genelinde toplam 313.405 internet abonesi olup, bunların 51.442'si sabit hatlardan, 261.7963'ü ise mobil hatlardan yararlanmaktadır. İlde kablo televizyon sistemi bulunmamaktadır. İlde fiber optik kablo uzunluğu 2.103 km'dir. İl ve ilçe merkezleri ile köylerin santral kapasiteleri yeterlidir. İl genelinde GSM operatörlerine ait 785 adet baz istasyonu bulunmaktadır. İl genelinde mevcut köylerin tümüne telefon hizmeti sunulmaktadır. Telefon haberleşmesi için mevcut Gölköy-Aydoğantepe, Ordu-Boztepe, Kumru R/L olmak üzere 4 adet radyolink istasyonu mevcuttur.

Rize İli'nde, 2014 sonu verilerine göre toplam 59.546 sabit telefon abonesi ve 296.116 mobil telefon abonesi bulunmaktadır. Sabit telefon santral kapasitesi 133.774'tür. İl genelinde toplam 168.450 internet abonesi olup, bunların 35.423'ü sabit hatlardan, 133.032'si ise mobil hatlardan yararlanmaktadır. İlde kablo televizyon sistemi bulunmamaktadır. İlde fiber optik kablo uzunluğu 1.138 km'dir. İl genelinde mevcut şebeke ve santraller yeterli durumdadır, kapasite sorunu yoktur.

Samsun İli'nde, 2014 sonu verilerine göre toplam 186.814 sabit telefon abonesi ve 1.105.366 mobil telefon abonesi bulunmaktadır. Sabit telefon santral kapasitesi 287.019'dur. İl genelinde toplam 600.908 internet abonesi olup, bunların 120.456'sı sabit hatlardan, 480.449'u ise mobil hatlardan yararlanmaktadır. İlde kablo televizyon sistemine bağlı 8.082 abone bulunmaktadır. İlde fiber optik kablo uzunluğu 3.913 km'dir.

Trabzon İli'nde, 2014 sonu verilerine göre toplam 140.004 sabit telefon abonesi ve 686.677 mobil telefon abonesi bulunmaktadır. Sabit telefon santral kapasitesi 340.013'tür. İl genelinde toplam 391.476 internet abonesi olup, bunların 84.180'i sabit hatlardan, 307.296'sı ise mobil hatlardan yararlanmaktadır. İlde kablo televizyon sistemi bulunmamaktadır. İlde fiber optik kablo uzunluğu 2.477 km'dir.

1.3. DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ İLLERİ

1.3.1. ARTVİN

Artvin İli Türkiye'nin kuzeydoğusunda Gürcistan sınırında yer almaktadır. İlin doğusunda Ardahan, güneyinde Erzurum, batısında ise Rize illeri bulunmaktadır. İl büyük ölçüde engebeli ve dağlık bir araziye sahip olup, Çoruh Irmağı vadisi dağları ikiye ayırmaktadır. Kuzey Anadolu Dağları'nın kıyı şeridi, Artvin İli'nin batı kesiminde uzanmaktadır. Bu dağların en yüksek kesimleri Artvin-Rize-Erzurum il sınır sınırlarının birbirleriyle kesiştiği alanda yer almaktadır. 3.932 m yükseklikteki Kaçkar Dağı, Doğu Karadeniz Sıradağları'na bağlı kıyı dağlarının da en yüksek noktasını oluşturmaktadır.

Kaçkar Dağı'nın doruğu Artvin İli'nin sınırları içinde yer almaktadır. Kaçkar Dağı'nın yüksek kesimlerinde ladin ve köknarların bir arada bulunduğu ormanlar yer almakta olup, orman üst sınırı 2.000 m'ye kadar çıkmaktadır. Dağın kuzeye bakan yamacında 2.000 m yükseklikteki Aşağı Kavran Yaylası'nın yakınlarına kadar kızılağaçlar bulunmaktadır. Güneydeki yamaç ise sarıçam ormanlarıyla kaplıdır.

İlin Çoruh yarma vadisinin doğusundaki en önemli engebesi Karçal Dağları'dır. Kuzey Anadolu sıradağlarının ikinci sırası olan iç sıradağlar, Artvin İli'nin doğusunda, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanmaktadır. Bu sıradağın en önemli bölümü Artvin-Kars il sınırı üzerindeki Yalnızçam Dağları'dır. Ziyaret Dağı, Çadır Dağı ve Eğrikır Dağı gibi dorukların yer aldığı bir dizi olan bu dağlar Artvin ile Kars illeri arasında kısmen doğal bir sınır oluşturmaktadır. Dağların kuzey yamaçlarında birikip akan sular Çoruh Irmağına ulaşmaktadır. Oltu Çayı'nın bazı kaynakları ile Okçular Deresi bu yöreden doğmaktadır. Okçular Deresi Şavşat'tan geçerek Berta Suyu aracılığıyla Çoruh Irmağına ulaşmakta, aynı dağların güney yamaçlarından inen akarsular ise Kura Irmağı'nı beslemektedir.

Artvin topraklarının yaklaşık % 51'ini yaylalar kaplamaktadır. İlin başlıca yaylaları; Artvin'in güneybatısındaki Kafkasör Yaylası, Yusufeli, Zeytinlik ve Ortaköy Derelerinin oluşturduğu çizginin güneydoğusundaki bölgede bulunan Meşeli, Kurudere, Düzenli, Kireçli, Yığılı, Kapik, Irmaklar, Bilbilan, Çamlıca, Hanlıköy, Ballı ve Yoncalı yaylaları, Muratlı - Borçka, Artvin - Ortaköy Deresi ile Gürcistan arasında kalan bölgedeki, Taşköprü, Meydancık, Mısırlı, Oba, yaylaları, Merkez İlçe-Zeytinlik-Yusufeli İlçesi çizgisinin kuzey ve kuzeybatısında kalan bölgedeki Keşoğlu, Çamlık, Mağara, İnekli, Kocakarılı, Dikme ve Taşkınlık yaylalarıdır.

1.3.2 BAYBURT

Bayburt İli doğuda Erzurum, batıda Gümüşhane, kuzeyde Trabzon ve Rize, güneyde Erzincan illeriyle çevrilidir. Çoruh Nehri'nin kenarında denizden 1.550 m yükseklikte kurulmuştur. İlde dağlık alanlar toplam yüzölçümün % 45'ini oluşturmaktadır. Bayburt Ovası'nın etrafında ilin doğu yarısında dağlık alanlar yer almakta ve ovanın kuzeyinde ve güneyinde yüksek sıradağlar bulunmamaktadır. Güneyde yer alan dağların en

önemlileri; batıdan doğuya doğru, Pulur (2.300 m), Otlukbeli (2.520 m), Saruhan (2.400 m), Çoşan (2.963 m), Kop (2.600 m) ve Çavuşkıran (2.850 m) dağlarıdır. Sahanın kuzey kesimindeki dağlar, batıdan doğuya doğru; Zülfe (2.750 m), Kemer (2.856 m), Soğanlı (2.750 m), Haldizen (3.000 m), Kırklar (3.350 m) dağlarıdır. Çoruh nehrinin çizmiş olduğu yayın orta bölümünde oluşan sahanın doğu kesiminde Kaledere Tepesi (2.500m), Ziyaret Tepesi (2.400 m) gibi, nispeten yüksek tepeler yer almaktadır.

İlin ve ülkenin en önemli su kaynaklarından biri olan Çoruh Nehri, kaynağını Mescit Dağları'ndan alarak il sınırlarına güneydoğudan girmektedir. Nehrin oluşması esnasında Masat Vadisi'nden gelen ana kaynak ile Kop Dağları'nın eteklerinden gelen Kop Suyu Maden yerleşmesinde birleşmektedir. İlin gölleri genelde krater gölleri olup, Soğanlı Dağları üzerinde yer almaktadır. Haldizen (Balıklı Göl), Göloba (Atlı Göl) bu göllerden bazılarıdır.

İlde 900 km^2'yi bulan Bayburt Ovası, dört bölümden oluşmaktadır. Güneydoğu bölümünü oluşturan Keçevi Düzü 1.600-1.750 m'ler arasında, batı kesimindeki Monnuş Düzlüğü 1.550-1.600 m'ler arasında ve kuzeyde bulunan Aydıntepe Ovası 1.450-1.550 m'ler arasında yer almaktadır. Dördüncü bölüm ise, kuzeydoğuda, Değirmencik Suyu ile Çoruh Nehri'nin birleştiği kesimde, Bayburt Şehri'nin kuzeyinde yer alan Düzeker Ovası'dır. Yüzölçümü bakımından oldukça küçük olan bu ovanın uzunluğu 35 km, genişliği 10 km'yi geçmemektedir. Yükseltisi ise diğer üç ovadan az olup, 1.400-1.500 m'ler arasındadır. Bu ova ve düzlüklerin kuzey ve güneyinde yer alan birikinti yelpazeleri üzerinde yerleşmeler bulunmaktadır.

İl coğrafi konumu itibariyle ülke genelinde fazlaca yaylaya sahip illerinden biridir. Yaylalar genel olarak Kop ve Soğanlı dağlarında bulunmaktadır. Bunlardan bazıları Aydıntepe, Akbulut, Cumavank, Otlukbeli, Yazyurdu, Yoncalı. Tohnovi, Çavdar, Somarova, Karakaya, Menge, Seydiyakup, Kavlatan, Akkoyun Solkar, Gümüşdamla, Yaylapınar, Üzengili, Kuşmer, Gökçedere, Dumlu, Günbuldu, Şur, Irmak, Eser, Çukur, Ardıçgöze, Armutlu, Göloba, Çençül ve Kop yaylalarıdır.

1.3.3. GİRESUN

Giresun, doğuda Trabzon ve Gümüşhane, batıda Ordu, güneyde Sivas, güneydoğuda ise Erzincan illeri ve kuzeyde Karadeniz ile çevrilidir. Giresun ili, yüzey şekilleri bakımından engebeli bir görünüşe sahiptir. İl, Karadeniz kıyısı boyunca uzanan oldukça dar ve alçak düzlüklerden oluşan bir kıyı şeridi ile güneyde Kelkit Çayı Vadisi arasını kaplayan Giresun Dağlarından meydana gelmiştir. Kıyı genellikle tepelik bir görünüşe sahiptir. Kıyıya paralel bir duvar gibi duran dağların ortalama yüksekliği 2000 m olmakla birlikte bazı yerlerde 3000 metreyi aşmaktadır. Balaban, Gavur Dağı Tepesi, Cankurtaran, Karagöl, Kırkkızlar bunlardan bazılarıdır. Dağlardan kıyılara geçit veren önemli noktalar, Eğribel Geçidi, Şehitler Geçidi, Fındıkbel Geçidi gibi önemli birkaç geçitten oluşmaktadır.

Şebinkarahisar, Alucra ve Güce ilçelerini içine alan ve daha az arızalı olan kesimde ortalama yükseklik 1000-1500 metre civarında olup, arazi Kelkit Vadisine doğru eğimlidir. İl genelinde az yer kaplayan ovaların büyük bölümü kıyı kesiminde toplanmıştır. İç kesimlerde Kelkit Vadisi'nde Avutmuş Deresi'nin Kelkit Çayı ile birleştiği bölümde küçük düzlüklere rastlanılmaktadır.

Giresun Dağlarının 2000 metreyi aşan bazı kesimlerinde birçok yayla yer almaktadır. Bu yaylaların en önemlileri, Kümbet, Kulakkaya, Bektaş, Tamdere, Karagöl, Eğribel, Kazıkbeli yaylalarıdır.

İl Merkezi, Aksu ve Batlama vadileri arasında denize doğru uzanan bir yarımada üzerinde kurulmuş olup, bu yarımadanın doğusunda ve 2 km açığında Doğu Karadeniz'in yaşanabilen tek adası olan Giresun Adası bulunmaktadır.

1.3.4. GÜMÜŞHANE

Gümüşhane doğuda Bayburt, batıda Giresun, güneyde Erzincan ve kuzeyde Trabzon illeriyle çevrilidir. İlin deniz seviyesinden yüksekliği ortalama 1210 metredir. Yeryüzü şekilleri bakımından Köse, Kelkit ve Şiran ilçelerinin yer aldığı güney kesimi yüksek bir plato özelliği gösterirken, Merkez, Torul ve Kürtün ilçelerini kapsayan kuzey kesimi oldukça engebelidir. Dar ve derin vadilerle birbirinden ayrılmış yüksek dağlar kuzeyin belirleyici özelliğidir. Gümüşhane'nin ünlü yaylaları da bu kesimde yer almaktadır.

Dağlık alanlar genellikle il sınırları ile Kuzey kesimlerini kaplamaktadır. Bu dağlar sıradağların uzantıları şeklinde olup, iç kesimlere doğru tek dağlar yer almaktadır. Oldukça engebeli bir arazi üzerinde yer alan ilin kuzeyini Zigana Dağları ile Trabzon Dağlarının Güney kısımları oluşturmaktadır. Yine Kuzey yönünde derin yarılmış Karadeniz dağları ve Soğanlı Dağları Duvarı andıran sıralar halinde ili çevrelemektedir. Yükseltileri 1800 m ile 2700 m arasında değişen Kostan Dağı, Teslim Dağı, Vauk Dağı, Tersun Dağı, Pöske Dağı, Soğanlı Dağları ile Gavur Dağları önemli yükseltiler arasında bulunmaktadır. İlin en yüksek noktası 3.331 metre ile Abdal Musa Tepesidir.

İlde iki önemli ova yer almaktadır. Bunlar Kelkit ve Şiran ovalarıdır. Kelkit Çayı vadi tabanını oluşturan Kelkit Ovası, yaklaşık 1450-1750m arasında yer almaktadır. Ova, Doğu-Batı yönünde eğimli olup, toplam yüzölçümü 280 km^2'dir. Şiran Çayının drenaj alanını oluşturan Şiran Ovası yaklaşık 1250-1500 m arasında yer almaktadır.

Gümüşhane'nin içinden geçen Harşit ile Kelkit vadisini boydan boya kat eden Kelkit Çayı ilin başlıca akarsularıdır. Arazinin % 60'ını dağlar,% 29'unu platolar, % 11'ini ovalar oluşturmaktadır.

1.3.5. ORDU

Ordu İli, Kuzeyden Karadeniz, doğudan Giresun, güneyden Sivas ve Tokat ve batıdan Samsun illeri ile çevrilidir.

Ordu İli, Kelkit vadisinin kenarında dik yamaçlarla yükselen dağların dorukları ile Karadeniz kıyıları arasında yer almaktadır. Arazi genellikle çok meyilli dik ve kesik tepelerden oluşmuştur. İlin kıyıdan başlayarak yükselen topografyası ve engebeli arazi yapısı iç kesimlerde karayolu ulaşımını kısıtlamaktadır. Ordu İli'nin önemli yükseltileri Kuşkaya (1900 m), Kabaktepe (1910 m), Eğriçu Tepesi (2288 m), Yaylıtepe (2619 m) ve Gönderiç Tepesi'dir (2789 m). Canik Dağları ve doğudan Giresun Dağları'nın bir kısmı Karadeniz'e paralel uzanmaktadır. Dağlar, batıdan doğuya doğru giderek yükselmektedir.

Ordu kenti Kuzey Anadolu dağlarının doğu-batı yönünde Karadeniz kıyısına paralel uzanan kollarından biri olan Canik Dağları ile Karadeniz arasında dar bir alanda küçük bir körfezde kurulmuştur.

Güneyden denize doğru akan Turnasuyu, Melet Irmağı, Akçaova Deresi, Ilıca Deresi, Bolaman Irmağı, Elekçi Deresi, Curi Deresi, Çeviz Deresi ve Akçay Deresi araziyi derin vadiler halinde bölmektedir.

1.3.6. RİZE

Rize İli, Kuzeyden Karadeniz, doğudan Artvin, güneyden Erzurum, güneybatıdan Bayburt ve batıdan Trabzon illeri ile çevrilidir.

Doğu Karadeniz Kıyı sıradağları yayının kuzey yamacında yer alan Rize toprakları dağlık ve engebelidir. 80 km uzunluğundaki kıyı şeridinin genişliği akarsu vadileri dışında ortalama 20-150 m arasında değişmektedir. Çok sayıda akarsu tarafından kesilen bu şeridin en geniş düzlüklerini taban seviyesi ovaları oluşturmaktadır. Tümüyle akarsuların getirdiği alüvyonlardan oluşan bu düzlükler, akarsuların denize kavuştuğu noktadan itibaren içeriye doğru 500-600 metreye kadar taban seviyesi ovası şeklinde, 9-10 km'ye kadar da taraça düzlükleri şeklinde uzanmaktadır. Bu düzlüklerin kıyı boyunca olan genişlikleri ise yaklaşık olarak 200 m ile 1000 m arasında değişmekte olup hemen tamamı yerleşik alanlardır. Bunlardan en geniş olanı Ardeşen ilçe merkezinin yerleşim alanını oluşturan Fırtına Deresi'nin ovasıdır.

Topografya kıyı düzlüğünün hemen gerisinde arızalanmakta ve yükselti birdenbire 150-200 m bulmaktadır. Buradan itibaren arazi, giderek daralan akarsu vadileri tarafından derin bir şekilde yarılmıştır. Gerek ana akarsular ve gerekse bu akarsuların orta çığırları boyunca aldıkları sayısız kollar araziyi şiddetle aşındırmış ve çok arızalı bir görünüş kazandırmıştır. Keskin ve birbirine yakın sırtlar, dik yamaçlı "V" profilli vadiler yaklaşık 2000 m yüksekliğine kadar olan bu sahanın karakteristik topoğrafik görünüşünü oluşturmaktadırlar.

Yaklaşık 2000 m yükseklikten başlayan yüksek dağlık saha ve buzul topoğrafyasının 3000-3200 m yüksekliğe kadar olan kısımlarında topoğrafya basık sırtlar, dik yamaçlı "U" profilli vadilerden oluşmaktadır. Bu alanda çok sayıda küçük boyutlu buz yalağı ve moren set gölleri mevcuttur.

Yüksekliği 3000 m aşan kısımlar ise Rize'nin en sarp ve en arızalı kesimini oluşturmaktadır. Geniş ölçüde çıplak ve tamamen kayalık zirveler ile bunların arasındaki keskin sırtların yamaçları çok diktir. Rize'nin en yüksek noktalarını bu sırtlar arasındaki zirveler oluşturmaktadır. Üzerinde hala buzul bulunan ve Rize topraklarının en yüksek noktası olan Kaçkar Tepesi (3937m) ile Verçenik (Üçdoruk) Tepesi (3709m), Koyunsokağı Vacakar Dağı (3458m), Çaymakçur Tepesi (3420m), Gudashevsivrisi Tepesi (3406m), Koyunsokağı Tepesi (3342m), Marsis Tepesi (3334m) ve Aşağı Karataş Tepesi (3322m) bu zirvelerden bazılarıdır. Bu arızalı topoğrafya Fındıklı ilçe merkezinin güneyinden itibaren sarplığını ve yüksekliğini kaybetmektedir.

Rize'nin akarsuları kısa boylu, yatay eğilimli fazla olan hızlı akışlı akarsulardır. Rize sınırları içinde uzunluğu 5 km fazla olan 23 akarsu vardır. Ancak bunlardan 16 tanesi doğrudan doğruya Karadeniz'e ulaşmakta olup geri kalanı ise bu 16 akarsudan birinin kolu durumundadır. Doğrudan doğruya Karadeniz'e ulaşan akarsuların en uzun olanları Çağlayan deresi (34.7km), Arılı Deresi (31.5 km), Fırtına Deresi (68.0 km), Hemşin Deresi (38.5 km), Sabuncular Deresi (46.0 km), Taşlı Dere (34.0 km), İyi Dere (78.4 km)'dir. Bu yedi akarsudan en uzun olanı İyidere olmasına karşın, beslenme sahası en geniş olanı Fırtına Deresi'dir.

1.3.7. SAMSUN

Samsun İli doğuda Ordu, güneydoğuda Tokat, güneyde Amasya, güneybatıda Çorum, batıda Sinop illeri, kuzeyde de Karadeniz ile çevrilidir. İl toprakları güney kesimde yer alan orta yükseklikteki dağlık alandan alçak düzlüklerin yer aldığı Karadeniz kıyısına doğru alçalmaktadır. İlin büyük bir bölümünü Kuzey Anadolu Dağları engebelendirmektedir. Kızılırmak Vadisinin doğusunda Canik Dağları, batısında Küre (İsfendiyar) Dağlarının doğusu yer alır. Amasya-Çorum il sınırı yakınındaki Kunduz Dağı (1.791 m), Bünyan Dağı, Sıralı Dağ, Akdağ (2.082 m) ve Yunt Dağı ilin en yüksek tepeleridir. Bu dağların Karadeniz'e bakan yamaçları ormanlarla kaplıdır.

İl topraklarındaki düzlükler, Karadeniz kıyısında yer alan diğer illere göre daha geniştir. Çarşamba Ovası, Bafra Ovası bunların en önemlileri olup, Yeşilırmak ve Kızılırmak'ın taşıdığı alüvyonların birikmesi ile oluşan bu düzlükler birer delta ovasıdır. İl topraklarında yer alan düzlükler, Mert Çayı ve Kürtün Çayı gibi birçok akarsuyun getirdiği alüvyonlarla oluşmuştur. Yaylalar, Ladik, Havza, Vezirköprü ve Kavak ilçelerinde yer almaktadır.

İl in önemli akarsuları Terme Çayı, Yeşilırmak, Abdal Çayı, Mert Çayı, Kürtün Çayı ve Kızılırmak'tır. Uzunluğu 1.355 km olan Kızılırmak Kızıl dağdan doğup, Sivas, Kayseri, Nevşehir ve Kırşehir topraklarını sulamakta, Anadolu yaylasından bir yay çizerek Çorum ilinin kuzeyinden Samsun'un topraklarına girip denize dökülmektedir. 468 km uzunluğundaki Yeşilırmak ise Köse Dağdan doğup Canik Dağlarını geçerek Samsun il sınırına gelip Civa Burnu'ndan denize dökülmektedir. Tozanlı Irmağı, Tokat Çayı, Kelkit ve Çekerek Suyu Yeşilırmak'ın önemli kollarıdır.

İl sınırları içinde birçok doğal ve yapay göl bulunmaktadır. Doğal göller Yeşilırmak'ın kollarından Tersakan Çayını besleyen Ladik Gölü ve delta ovalarında bulunan irili ufaklı lagünlerdir. Karaboğaz, Liman, Cernek ve Balık gölleri ile Uzungöl Kızılırmak deltasındaki başlıca lagünlerdir. Yeşilırmak deltasındaki lagünler ise; Dumanlıgöl ve Akgöl ile Simenit Gölüdür. Ayrıca Yeşilırmak üzerinde kurulan enerji amaçlı Suat Uğurlu Barajı ile Abdal Çayı üzerinde kurulan içme ve kullanma amaçlı kurulan Çakmak Barajı ve Kızılırmak üzerindeki enerji amaçlı Altınkaya Barajının bıraktıkları suların birikimiyle oluşan yapay göller de bulunmaktadır.

İlin Karadeniz kıyısında, Kızılırmak ve Yeşilırmak'ın deltalarında oluşan iki büyük çıkıntı bulunmaktadır. Bu deltaların alüvyal oluşumuna uygun olarak kıyı kesiminde doğal plajlara, yer yer de kumlara rastlanmaktadır. Kıyının ardındaki lagünlerin etrafı sazlık, bataklık ve ormanlıktır. Kızılırmak deltasının kuzeybatısında Civa Burnu, doğusunda da Çaltı burnu yer almaktadır.

1.3.8. TRABZON

Trabzon İli, Kuzeyden Karadeniz, doğudan Rize, güneyden Gümüşhane ve Bayburt ve batıdan Giresun illeri ile çevrilidir.

Trabzon ilinin yeryüzü şekilleri; güneyde su bölümü çizgisi boyunca Doğu-Batı doğrultusunda uzanan dağlık alanlar, bunların ana akarsuyun kolları arasına, Kuzeye doğru sokulan ve gittikçe alçalan tepelik sahalar ile sahadaki mevcut şekillenmeyi sağlayan Solaklı, Yomra, Değirmendere, Sera, Kalenima, Foldere gibi akarsuların oluşturduğu vadiler ve deltalardan oluşmaktadır.

Akarsuların oluşturduğu vadiler özellikle ikinci dereceden kolların ve onlara karışan yan derelerin bulundukları kısımlarda oldukça dardır. Bu özellik sahanın büyük kısmında hakimdir. Trabzon ilindeki en gelişmiş vadiler, batıda güney-kuzey yönünde uzanan Foldere Vadisi, Değirmendere akarsuyunun kurulu olduğu güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda Karadere Vadisi ve doğudaki güney-kuzey uzanış gösteren Solaklı Deresi vadisidir.

Güneyde 1.900 m yükseltisindeki Horos ve Kalkanlı dağlarının su bölümü çizgisine yakın, kuzeye bakan yamaçlarından başlayan Değirmendere Vadisi giderek derinleşerek Maçka'ya kadar uzanmaktadır. Maçka'da aniden daralan vadi, buradan kuzeye doğru hem yana hem de derine doğru genişlemektedir.

İldeki göller, Uzungöl heyelan seti gölü, Balıklı Göl, Aygır Gölü, Kara Göl ve Haldizen Dağları'ndaki büyüklü, küçüklü diğer buzul gölleri ile Sera heyelan seti gölüdür.

Karadeniz'e dökülen akarsuların oluşturdukları deltalar arasında en önemlisi olan Değirmendere Deltası'nın kıyı uzunluğu yaklaşık 4 km vadi içine uzantısı 3,5 km ve alanı yaklaşık 7 km^2'dir. Diğer deltalar ise Fol Deresi'nin Vakfıkebir, Sera Deresi'nin Yıldızlı,

Kalenima Deresi'nin Söğütlü, Yomra Deresi'nin Yomra, Yanbolu Deresi'nin Yalıboyu, Karadere'nin Araklı, Küçük Dere'nin Aşağı Çavuşlu, Manahos Deresi'nin Sürmene ve Solaklı Deresi'nin Of yakınlarında oluşturdukları daha dar alüvyal düzlüklerdir.

2. FİZİKSEL VERİLER

2.1. JEOMORFOLOJİK VE TOPOGRAFİK VERİLER

Planlama alanında, kıyıya paralel gelişmiş iki dağ silsilesi bulunmaktadır. Bunlardan kıyıda bulunanlar batıdan itibaren doğuya doğru, Doğu Karadeniz Dağları adı verilen Giresun, Gümüşhane, Trabzon, Kalkanlı (Zigana), Soğanlı ve Rize dağlarıdır. Rize Dağları üzerindeki Kaçkar Tepesi 3.937 m ile tüm bölgenin en yüksek zirvesidir. İç kesimde yer alan ve kıyıya paralel ikinci silsile ise batıdan itibaren doğuya doğru, Çimen, Mescit, Akdağ, Karçal ve Yalnızçam dağlarıdır. Kıyı sıradağlarının Karadeniz'e bakan yüzü, yağış ve nemliliğe dayalı yoğun olarak yayvan, karışık ve iğne yapraklılardan oluşan ormanlarla kaplı dar ve derin vadilerle yarılmıştır. Bu dağların güneye bakan yamaçları ile ikinci sırayı oluşturan dağlık silsile kısmen akarsular tarafından yarılmışlardır. Yüzey şekli olarak platolar, bu bölgede önemli yer tutmamakla birlikte; yazın hayvan otlatmak amacıyla çıkılan yaylalarda yaylacılık yaygın ve gelişmiş durumdadır. Bu sahalar, daha çok 2000 m'den yüksek orman sınırının üzerinde yer alan alpin çayırların uzandığı alanlardır. Rize'nin Ayder ve Kavran, Trabzon'un Uzungöl, Şekersu ve Çakırgöl, Giresun'un Kümbet, Bektaş ve Karagöl yaylaları ile Ordu'nun Çambaşı yaylası turistik açıdan da öneme sahiptir.

Doğu Karadeniz'de üç tip ova gelişmiştir. Bunlardan ilki Ünye – Sarp arasında uzanan dar alanlı kıyı ovalarıdır. İkinci sıradaki ovalar ise Melet ve Harşit ırmakları ağzındaki delta ovaları gibi küçük alanlı delta ovalarıdır. Üçüncü tip ova grubu ise iç kesimlerde gelişmiş olan, genellikle faylar tarafından denetlenerek açılmış ve tektonizma neticesi oluşmuş alüvyal dolgulu çöküntü ovalarıdır. Fay hatları boyunca oluşmuş bu dar alanlı çöküntü ovalarına dar ve derin Çoruh Nehri vadisi boyunca rastlanmakla birlikte, son yıllarda yapımı süren Deriner, Borçka barajları ile yapımı planlanan Artvin, Yusufeli, Bayram ve Bağlık barajlarının sonuçlanması sonunda bu vadi kenarı ovaları yakın zamanda baraj suları altında kalacaklardır.

Kuzey Anadolu Dağları'nın Karadeniz'e bakan kuzey aklanına yerleşmiş dar ve derin vadiler oluşturan Melet, Aksu, Harşit, Yanbolu, Değirmendere, Solaklı, İyidere, Fırtına gibi birbirine paralel olarak kuzeye akış gösteren dereler, bölgedeki genç akarsulardır. Bu bölgede büyük göllere rastlanmamaktadır. Ancak, birkaç küçük boyutlu heyelan ve buzul gölü bulunmaktadır. Trabzon'daki Sera Gölü ve Uzungöl ile Ordu'daki Gaga Gölü sahadaki heyelan göllerine örnektir. Giresun Dağları üzerindeki Karagöl, Rize Dağları üzerindeki Öküzgölü ve Deniz Gölü gibi Soğanlı, Karçal, Yalnızçam dağları üzerinde sayılabilecek birçok göl, eski buzulların terk ettiği sirk çanaklarına yerleşmiş buzul gölleridir. Doğu Karadeniz bölgesi illerini kapsayan kıyılarda dağların Karadeniz'e paralel uzanması nedeniyle daha çok boyuna kıyı tipi görülmektedir. Bu nedenle fazla

girinti çıkıntı yoktur. Ayrıca akarsu ağızlarında kumlu ve çakıllı plajlar vardır. Ancak yer yer yeni Karadeniz sahil yolunun yapımı nedeniyle bu plaj sahaları da bozulmaya uğramış durumdadır. Bunların dışında, sahada falezli yüksek kıyılar gelişmiştir. Bunlara, Doğu Karadeniz Dağları'nın denizle nihayetlendiği alanlarda, rastlanmaktadır ve önlerinde yer yer dalga aşındırma platformları gelişmiştir. Ordu'dan itibaren doğuya Rize'ye doğru yükseltiler gittikçe artmaktadır. Doğuda Kaçkar zirvesinde 3937 m olan zirve yükseltisi, Orta Karadeniz'de Canik Dağları üzerindeki Sıralıdağ zirvesinde 1349 m'ye kadar azalmaktadır.

Doğu Karadeniz'de dağların yanı sıra özellikle platolara, ovalar ile arasındaki birikimsel geçiş zonlarına ve ovalara fazlaca rastlanmamaktadır. Bu nedenle ulaşım pek kolay olmamaktadır.

0 – 800 m arasında flüvyal topografya etkendir ve burada yayvan, karışık yapraklı ormanlara rastlanmaktadır. Orman sınırı 1000 – 1200 m hatta yer yer 2000 m'lere kadar çıkmakta ve bu kesimde iğne yapraklılara rastlanmaktadır. 2000 m'lerden itibaren ise, alpin çayırlar gelişmiştir. 1800 m kadar eski buzul dillerinin izlerine dayalı Kavran, Hacıvanak, Apivanak, Sadaçor ve Çaymakçur gibi buzul tekne vadilerinde buzultaşlara (moren) rastlanmaktadır. Ayrıca birçok buzul gölü ve Kaçkar, Uludoruk, Bulut, Hunut, Yalnızçam dağları üzerinde aktif buzullar yer almaktadır.

2.2. İKLİM VERİLERİ

Doğu Karadeniz illerinde farklı iklim koşulları hüküm sürmektedir. Kıyı kesimlerinde ılık ve yağışlı bir iklim tipi egemendir. Buna karşın, bölgenin iç kesimlerine doğru ve yüksek kesimlerde kışlar sürekli ve bol karlı, yazlar serin geçmektedir. Planlama bölgesi, ülkenin en çok yağış alan bölgesidir. Planlama bölgesi genelinde görülen iklim değişikliği kıyı ile kıyının ardında kalan kesim arasında belirgindir. Bölgeyi iklim yönünden, Doğu Karadeniz sıradağlarının Karadeniz'e bakan kuzey yamaçları ile bu dağların güney yamaçları olarak iki kısımda incelemek gerekmektedir. Denize bakan kuzey yamaçlar, özellikle bu yamaçların sahil bölümü her mevsim yağışlı olup, yazlar sıcak, kışlar ise ılıman geçmektedir. Bu kısımda yağış değerleri yükseklikle artmakta, buna karşılık sıcaklık azalmaktadır. Yüksek Zigana duvarları ile Karadeniz Bölgesinin bunaltıcı nemli havasına set çeken, Kop engeliyle de Doğu Anadolu'nun şiddetli soğuklarının gelmesini engelleyen Gümüşhane ili dünya üzerinde ender görülen bir iklime sahiptir. Gümüşhane'nin iklimi kara iklimi ile Doğu Karadeniz iklimi arasında bir geçiş özelliği göstermektedir. Her iki bölgenin iklimsel özelliğini barındırmasına rağmen birbirine yakın kesimlerde bile büyük iklimsel farklılıklar teşkil etmektedir.

Bölge iller bazında iklim özellikleri aşağıda verilmiştir.

2.2.1. ARTVİN

Artvin'de klasik Karadeniz İklimi görülmektedir. İklimin karakteristiği kışların ılık, yazların sıcak ve çok yüksek yağışların sıkça görülmesidir. Kıyı kesimlerinde ve il merkezinde ılık ve yağışlı iklim tipi egemendir. Yüksek kesimlerde kışları kar yağışlıdır.

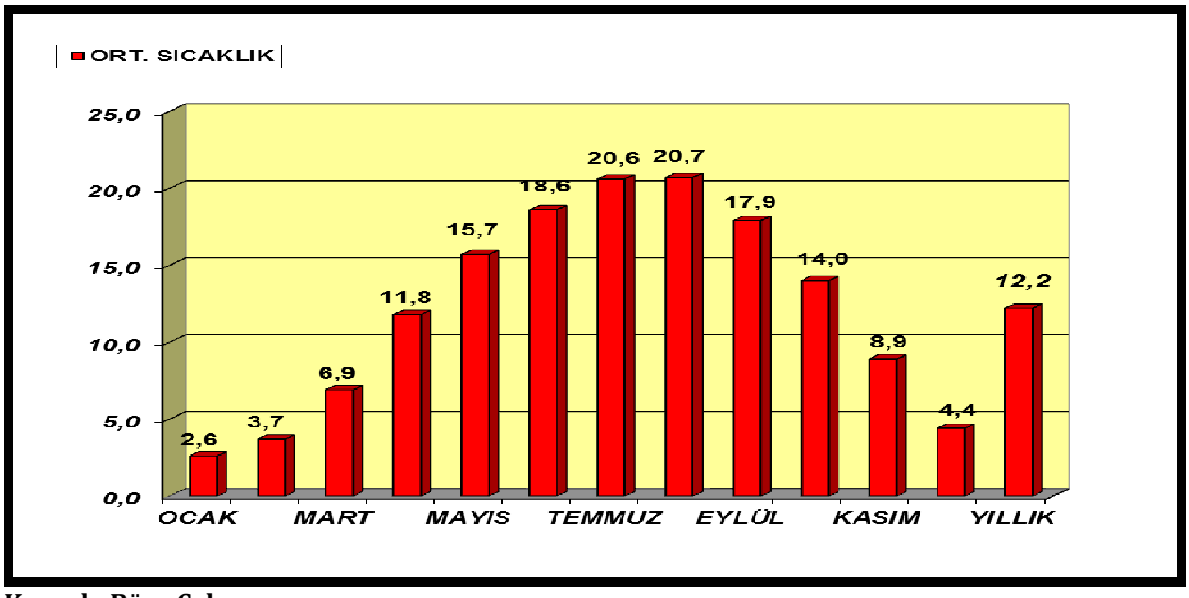
İl genelinde görülen Karadeniz İklim tipi Şavşat'ın Ardanuç'un ve Merkez İlçe'nin rakımı yüksek olduğu yerlerde kışları daha sert geçmektedir. Çoruh Nehri ve Cankurtaran Geçidi'nden gelen nemli hava ile hem Karadeniz'in etkisi altında bulunmakta hem de yüksek bir arazi yapısına sahip olduğu için sık sık yağış görülmekte ve sis oluşmaktadır. Aylar itibariyle sıcaklık verileri Artvin İli geneli için Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Sıcaklık Değerleri (C°) (Artvin Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA SICAKLIK	EN YÜKSEK SICAKLIK	EN DÜŞÜK SICAKLIK
Ocak	2.6	17.0	-11.9
Şubat	3.7	21.0	-11.9
Mart	6.9	27.1	-9.8
Nisan	11.8	31.7	-7.1
Mayıs	15.7	36.3	-0.6
Haziran	18.6	39.0	3.7
Temmuz	20.6	42.0	9.5
Ağustos	20.7	43.0	9.5
Eylül	17.9	39.5	4.2
Ekim	14.0	33.0	-1.6
Kasım	8.9	27.9	-4.4
Aralık	4.4	20.9	-10.8
YILLIK	**12.2**	**43.0**	**-11.9**

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Rasat Süresi 1960-2012

Grafik 1: Ortalama Sıcaklık Değerleri (C°) (Artvin Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

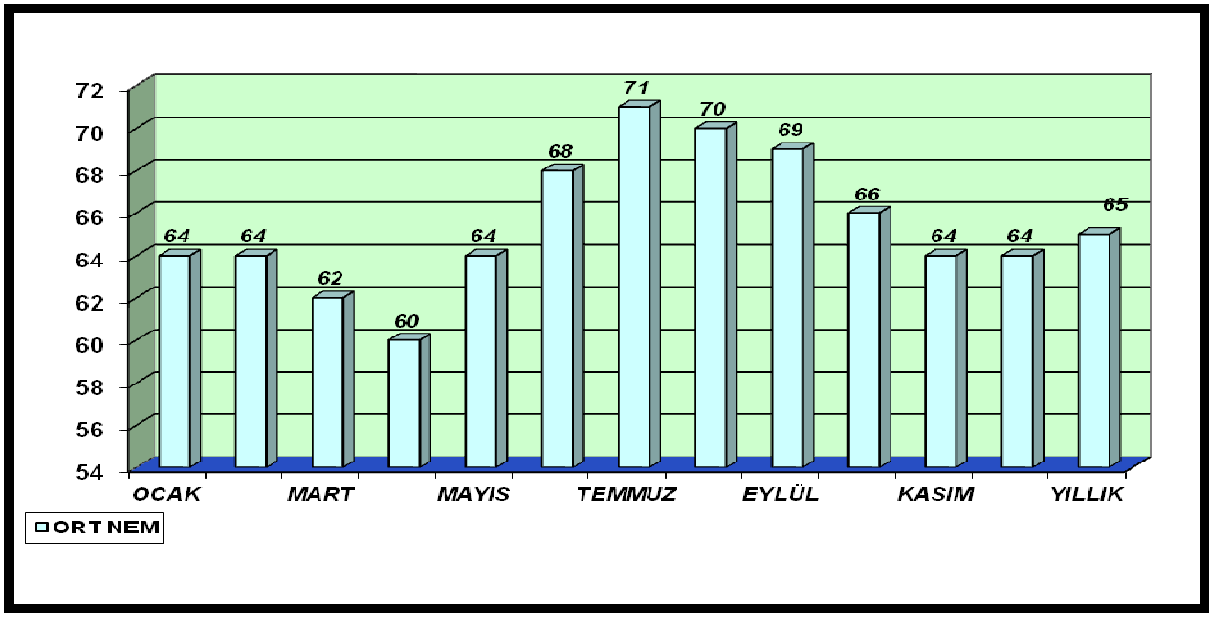
Grafikte görüldüğü üzere Artvin İli'nde ortalama sıcaklığın en yüksek olduğu aylar Temmuz ve Ağustos ayları, en düşük olduğu aylar ise Ocak ve Şubat aylarıdır. Yıl içinde ölçülen ortalama sıcaklık 12,2 C°, ilde ölçülen en yüksek sıcaklık 43,0 C°, en düşük sıcaklık ise -11,9 C°'dir. İldeki nem değerleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Nem Değerleri (Artvin Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA BAĞIL NEM (%)	EN DÜŞÜK BAĞIL NEM (%)
Ocak	64	16
Şubat	64	17
Mart	62	8
Nisan	60	6
Mayıs	64	10
Haziran	68	17
Temmuz	71	14
Ağustos	70	17
Eylül	69	12
Ekim	66	16
Kasım	64	19
Aralık	64	19
YILLIK	65	6

Kaynak: Artvin Meteoroloji İstasyonu, Rasat Süresi 1948-1997

**Grafik 2: Aylara Göre Ortalama Bağıl Nem Değerleri (%)
(Artvin Meteoroloji İstasyonu)**

Kaynak: Büro Çalışması

İlde ortalama bağıl nem oranının en yüksek olduğu aylar Temmuz ve Ağustos aylarıdır. Yıl boyu ortalama bağıl nem oranı farkı % 9 'dur.

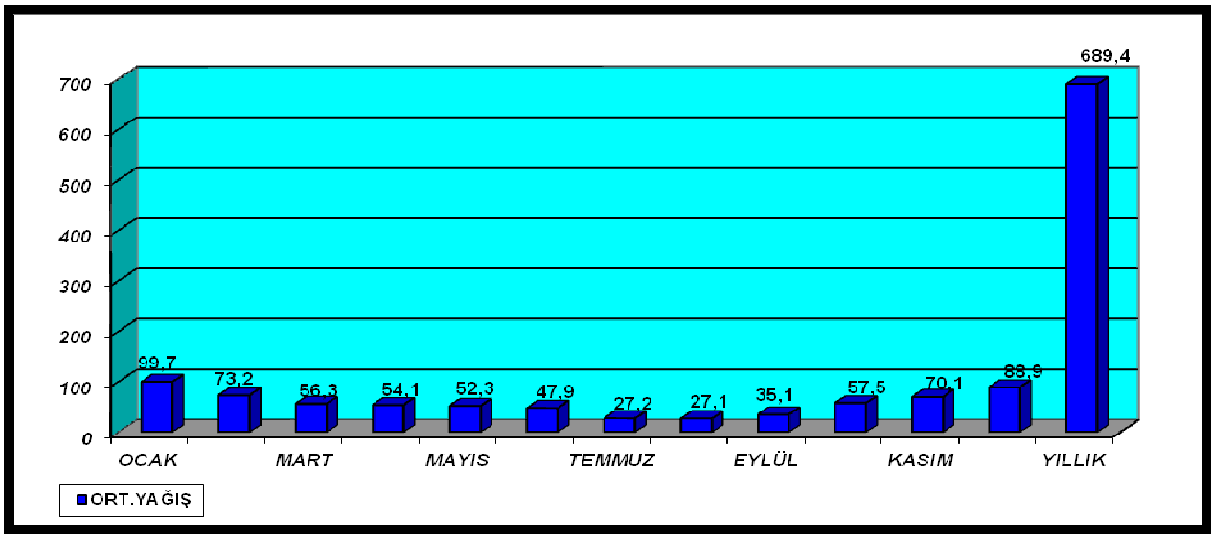
Yağış ve rüzgar değerleri aylar itibariyle Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3: Yağış ve Rüzgar Değerleri (Artvin Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORT.YAĞIŞ MİKTARI (AYLIK, MM)	EN ÇOK YAĞIŞ MİKTARI (GÜNLÜK, MM)	ORTALAMA KAR YAĞIŞLI GÜN SAYISI	ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	HAKİM RÜZGAR YÖNÜ, ESME SAYISI
Ocak	99.7	70.0	5.6	11.8	NW-15,6
Şubat	73.2	50.3	6.5	12.0	W-14,4
Mart	56.3	60.6	5.0	4.0	NW-21,8
Nisan	54.1	32.8	0.5	0.3	NW-15,3
Mayıs	52.3	21.2	-	-	W-18,7
Haziran	47.9	27.2	-	-	NW-14,4
Temmuz	27.2	35.0	-	-	NW-17,8
Ağustos	27.1	21.5	-	-	NW-15,2
Eylül	35.1	34.3	-	-	NW-15,2
Ekim	57.5	49.0	0.2	0.2	NW-13,2
Kasım	70.1	80.0	1.1	1.6	SE.NW-13,7
Aralık	88.9	70.6	2.3	6.4	SE-17,6
YILLIK	**689.4**	**80.0**	**21.1**	**36.3**	**NW-21,8**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Artvin Meteoroloji İstasyonu, Rasat Süresi 1948-1997

Grafik 3: Aylara GöreOrtalama Yağış Miktarı (mm)
(Artvin Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

Rüzgarlar Artvin'de en fazla kuzeybatı, batı ve güneydoğudan; Ardanuç'ta kuzeybatı ve kuzeyden; Şavşat'ta kuzeydoğu, kuzey, güneybatı ve güneydoğudan; Yusufeli'nde güney ve güneydoğudan ve Muratlı'da güneydoğu ve kuzeydoğudan esmektedir.

İlde en fazla yağış 99.7 mm ile en fazla Ocak ayında düşmektedir. Ortalama kar yağışlı gün sayısının en fazla olduğu ay ise Şubat ayıdır. İl'in iklimsel özelliklerine ilişkin yıllık ortalama değerleri ise Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4: Yıllık İklim Verileri (Artvin Meteoroloji İstasyonu)

ORTALAMA AÇIK GÜN SAYISI	:	**58.7**
ORTALAMA BULUTLU GÜN SAYISI	:	**195.9**
ORTALAMA KAPALI GÜN SAYISI	:	**110.4**
ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	:	**36.3**
EN YÜKSEK KAR ÖRTÜSÜ KALINLIĞI (CM)	:	**131**
ORTALAMA SİSLİ GÜN SAYISI	:	**15.6**
ORTALAMA DOLULU GÜN SAYISI	:	**0.5**
ORTALAMA KIRAĞILI GÜN SAYISI	:	**21.7**
ORTALAMA ORAJLI GÜN SAYISI	:	**32.7**
HAKİM RÜZGAR YÖNÜ	:	**NW**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

2.2.2. BAYBURT

Bayburt'ta Karadeniz iklimi ile Doğu Anadolu iklimi arasında, karasal özellikleri ağır basan bir geçiş iklimi hüküm sürmektedir. Bu nedenle yazları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve yağışlı geçmektedir. Ancak, gerek ortalama yüksekliğin azlığı, gerekse vadiler sisteminin oluşturduğu "mikroklima" sayesinde Doğu Anadolu'ya göre iklimin daha yumuşak olduğu görülmektedir. Bayburt ovasının kuzeyini kaplayan Soğanlı Dağları Karadeniz'in nemli havasını ve yağmurunu ovaya taşıyan yağmur bulutlarının güneye inmesine bir set teşkil ettiği için bölgede yağış oranları düşük seyretmektedir. İlde ilkbaharda mevsiminde kırkikindi yağmurları ile ovaya düşen yağmur miktarı artmaktadır.

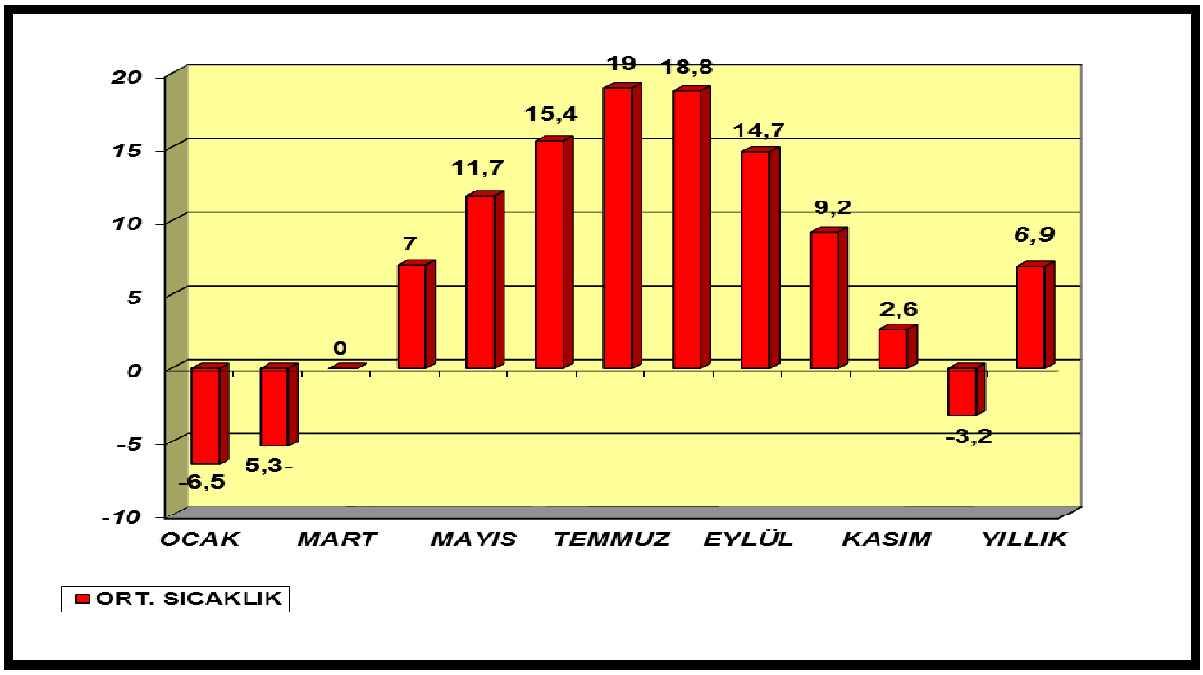
Aylar itibariyle sıcaklık verileri Bayburt il geneli için Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5: Sıcaklık Değerleri (C°) (Bayburt Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA SICAKLIK	EN YÜKSEK SICAKLIK	EN DÜŞÜK SICAKLIK
Ocak	-6.5	10.3	-31.3
Şubat	-5.3	13.9	-27.6
Mart	0.0	21.2	-28.3
Nisan	7.0	25.3	-12.7
Mayıs	11.7	29.6	-4.4
Haziran	15.4	32.4	-1.6
Temmuz	19.0	36.2	0.2
Ağustos	18.8	37.1	2.4
Eylül	14.7	33.3	-2.1
Ekim	9.2	28.8	-10.6
Kasım	2.6	20.0	-23.6
Aralık	-3.2	18.2	-29.0
YILLIK	**6.9**	**37.1**	**-31.3**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Rasat Süresi 1960-2012

Grafik 4: Ortalama Sıcaklık Değerleri (C°) (Bayburt Meteoroloji İstasyonu

Kaynak: Büro Çalışması

Grafikte görüldüğü gibi Bayburt İli'nde ortalama sıcaklığın en yüksek olduğu aylar Temmuz ve Ağustos ayları, en düşük olduğu aylar ise Ocak ve Şubat aylarıdır. Yıl içinde ölçülen ortalama sıcaklık 6,9 C°, ilde ölçülen en yüksek sıcaklık 37,1 C°, en düşük sıcaklık ise -31,3 C°' dur. İldeki nem değerleri Tablo 6'da verilmiştir.

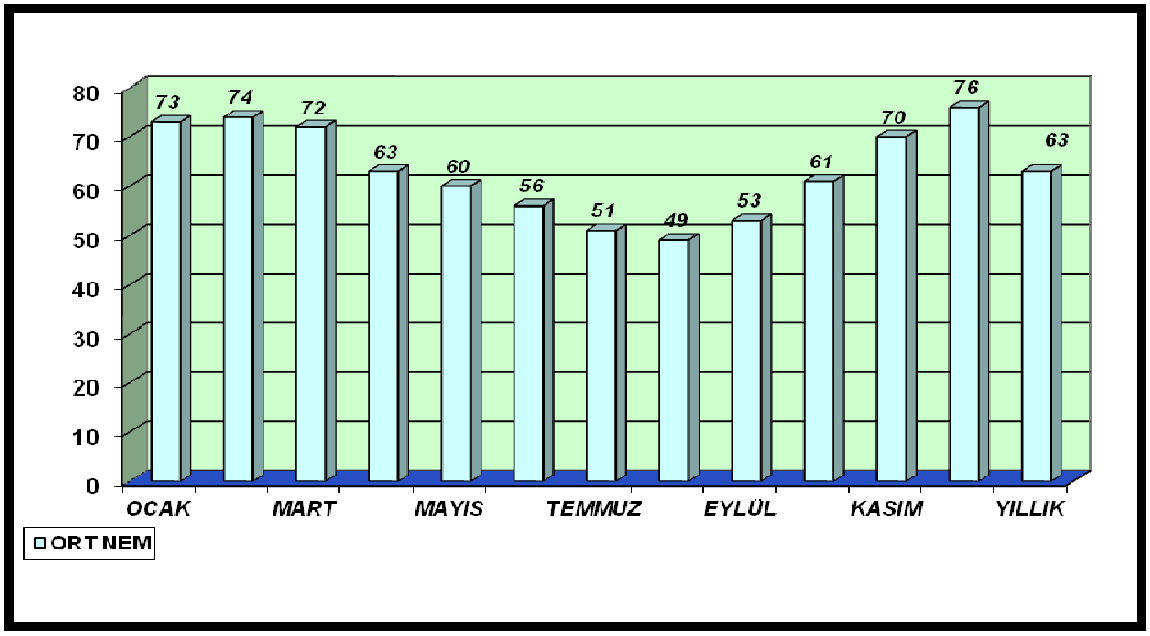
Tablo 6: Nem Değerleri (Bayburt Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA BAĞIL NEM (%)	EN DÜŞÜK BAĞIL NEM (%)
Ocak	73	11
Şubat	74	14
Mart	72	21
Nisan	63	10
Mayıs	60	10
Haziran	56	10
Temmuz	51	5
Ağustos	49	7
Eylül	53	5
Ekim	61	10
Kasım	70	13
Aralık	76	27
YILLIK	**63**	**5**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Ortalama bağıl nem oranının en yüksek olduğu aylar Aralık ve Şubat aylarıdır. Yıl boyu ortalama bağıl nem oranı farkı % 27'dir.

Grafik 5: Aylara Göre Ortalama Bağıl Nem Değerleri (%)
(Bayburt Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

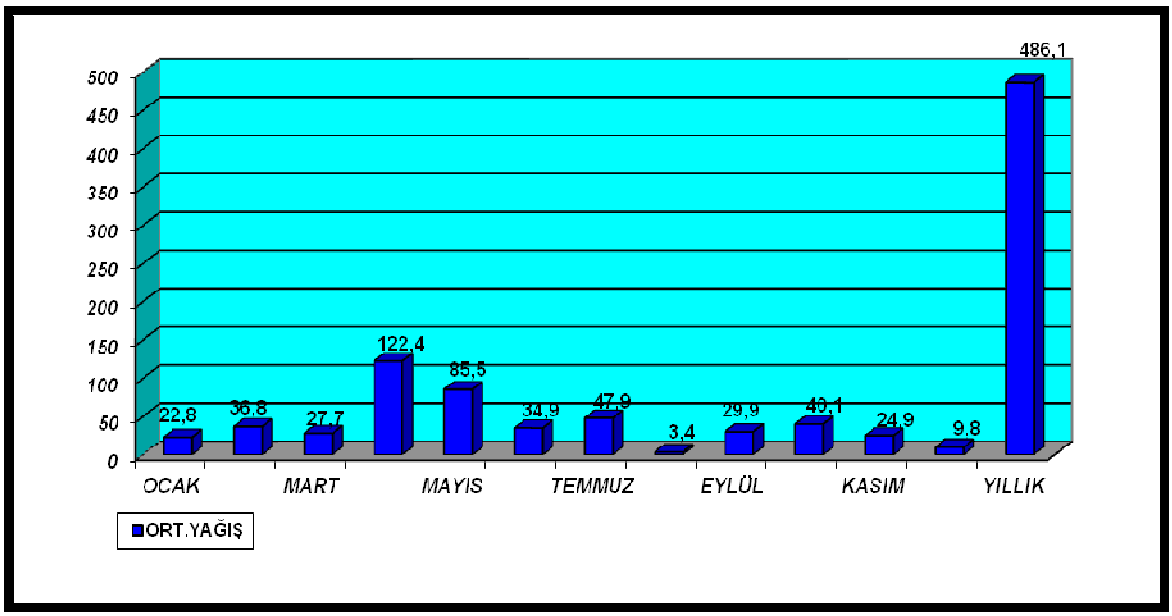
Yağış ve rüzgar değerleri aylar itibariyle Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7: Yağış ve Rüzgar Değerleri (Bayburt Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORT. YAĞIŞ MİKTARI (AYLIK, MM)	EN ÇOK YAĞIŞ MİKTARI (GÜNLÜK, MM)	ORTALAMA KAR YAĞIŞLI GÜN SAYISI	ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	HAKİM RÜZGAR YÖNÜ, ESME SAYISI
Ocak	22.8	7.7	8.3	25.4	SSW-24.6
Şubat	36.8	6.2	9.1	23.9	W-27.1
Mart	27.7	8.6	7.6	16.4	SE-27.4
Nisan	122.4	15.9	1.8	1.8	WSW-24.0
Mayıs	85.5	17.4	-	-	SSW-28.0
Haziran	34.9	7.1	-	-	SW-25.8
Temmuz	47.9	18.3	-	-	SE-21.3
Ağustos	3.4	1.3	-	-	S-20.0
Eylül	29.9	16.0	-	-	WSW-26.4
Ekim	40.1	22.5	0.2	0.2	WNW-19.9
Kasım	24.9	9.1	2.2	2.9	SE-23.1
Aralık	9.8	4.4	7.3	16.0	SE-30.0
YILLIK	**486.1**	**22.5**	**36.6**	**86.6**	**SE-30.0**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü 2011

Grafik 6: Aylara Göre Ortalama Yağış Miktarı (mm)
(Bayburt Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

Bayburt'ta yıl genelinde hakim rüzgar yönü güneydoğudur. İlde en fazla yağış 122.4 mm ile Nisan ayında düşmektedir. Ortalama kar yağışlı gün sayının en fazla olduğu ay Şubat ayı, karla örtülü gün sayısının en fazla olduğu ay ise Ocak ayıdır. İl'in iklimsel özelliklerine ilişkin yıllık ortalama değerleri ise Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8: Yıllık İklim Verileri (Bayburt Meteoroloji İstasyonu)

ORTALAMA AÇIK GÜN SAYISI	**:**	**97.5**
ORTALAMA BULUTLU GÜN SAYISI	**:**	**196.3**
ORTALAMA KAPALI GÜN SAYISI	**:**	**71.4**
ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	**:**	**86.6**
EN YÜKSEK KAR ÖRTÜSÜ KALINLIĞI (CM)	**:**	**22**
ORTALAMA SİSLİ GÜN SAYISI	**:**	**5.0**
ORTALAMA DOLULU GÜN SAYISI	**:**	**2.6**
ORTALAMA KIRAĞILI GÜN SAYISI	**:**	**28.1**
ORTALAMA ORAJLI GÜN SAYISI	**:**	**22.7**
HAKİM RÜZGAR YÖNÜ	**:**	**SE**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

2.2.3. GİRESUN

Giresun ülkenin en çok yağış alan illerinden biridir. Dağların kıyıya paralel uzanması nedeniyle iki farklı iklim tipi görülmektedir. İlin orta kesiminde yer alan Giresun Dağları'nın Karadeniz'e bakan kısmında ılık ve yağışlı bir iklim tipi görülürken, Kelkit Havzası'na giren bölümde karasal iklim özelliği hakimdir. Karasal iklim örneği olarak Şebinkarahisar (yükseklik: 1.300 m) meteoroloji istasyonu verilerinden

yararlanılmıştır. Kıyı kesimde yazlar orta derece sıcaklıkta, kışlar ise ılık geçmektedir. Bu kesimde, Giresun il merkezinde (yükseklik:38 m) bulunan meteoroloji istasyonu verilerinden yararlanılmıştır.

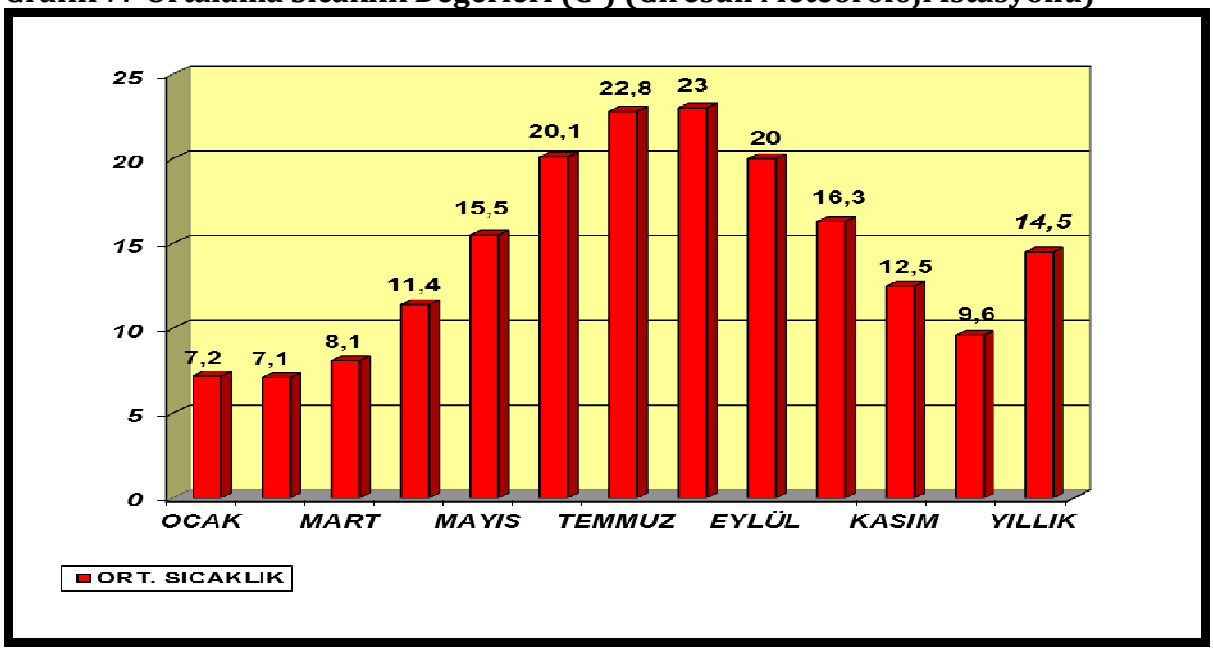
Aylar itibariyle sıcaklık değerleri, Giresun il merkezi için Tablo 9'da, Şebinkarahisar için Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 9: Sıcaklık Değerleri (C°) (Giresun Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA SICAKLIK	EN YÜKSEK SICAKLIK	EN DÜŞÜK SICAKLIK
Ocak	7.2	24.1	-5.8
Şubat	7.1	29.5	-9.8
Mart	8.1	34.9	-4.0
Nisan	11.4	36.0	-1.4
Mayıs	15.5	35.4	6.3
Haziran	20.1	36.2	6.8
Temmuz	22.8	35.3	12.1
Ağustos	23.0	35.2	12.1
Eylül	20.0	32.8	4.8
Ekim	16.3	34.0	4.4
Kasım	12.5	32.8	0.3
Aralık	9.6	28.0	-2.4
YILLIK	**14.5**	**36.0**	**-9.8**

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Rasat Süresi 1960-2012

Grafik 7: Ortalama Sıcaklık Değerleri (C°) (Giresun Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

Görüldüğü gibi, Giresun'da ortalama sıcaklığın en yüksek olduğu aylar, Temmuz ve Ağustos, en düşük olduğu aylar ise Ocak ve Şubat aylarıdır. Yıl içinde ölçülen ortalama sıcaklık 14.5 C°, en yüksek sıcaklık 36.0 C°, en düşük sıcaklık ise –9.8 C°'dir.

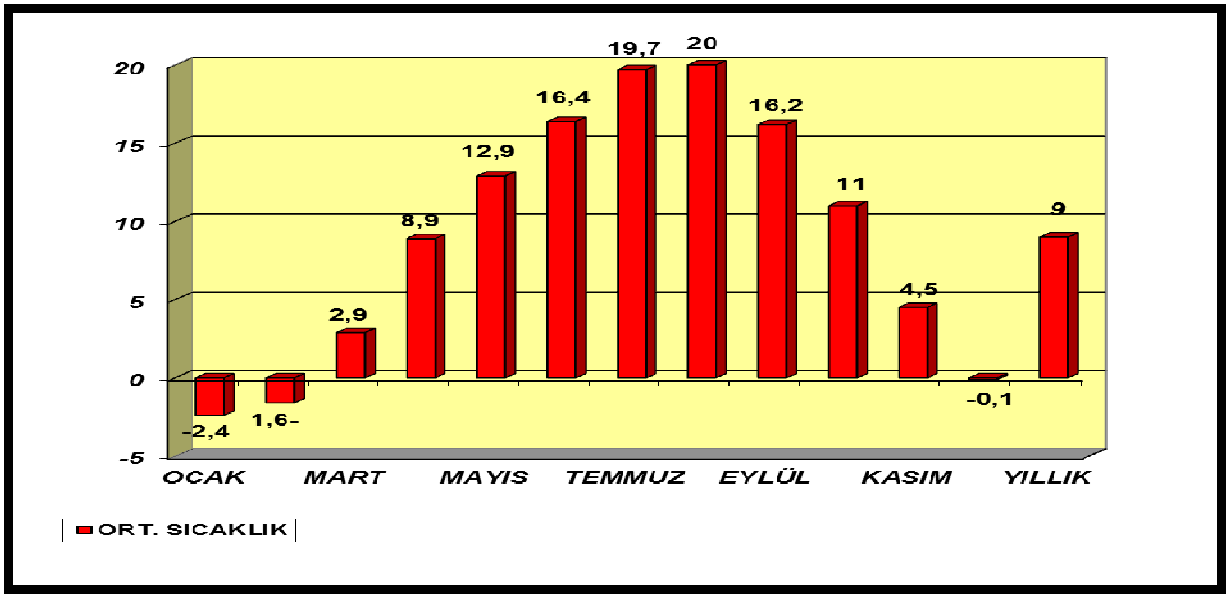
Buna karşılık, Şebinkarahisar'da yıl içinde ölçülen ortalama sıcaklık 9.0 C°, en yüksek sıcaklık 39.6 C°, en düşük sıcaklık ise– 23.5 C°'dir ve Giresun verilerine göre özellikle kış aylarında sıcaklıklar çok daha düşüktür.

Tablo 10: Sıcaklık Değerleri (C°) (Şebinkarahisar Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA SICAKLIK	EN YÜKSEK SICAKLIK	EN DÜŞÜK SICAKLIK
Ocak	-2.4	13.2	-19.4
Şubat	-1.6	16.1	-23.5
Mart	2.9	23.9	-20.5
Nisan	8.9	29.3	-10.5
Mayıs	12.9	32.2	-3.7
Haziran	16.4	35.4	0.0
Temmuz	19.7	39.6	3.4
Ağustos	20.0	39.0	4.5
Eylül	16.2	35.0	-1.3
Ekim	11.0	31.4	-5.1
Kasım	4.5	22.3	-12.6
Aralık	-0.1	13.8	-17.6
YILLIK	**9.0**	**39.6**	**-23.5**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Giresun Valiliği Meteoroloji İstasyon Müdürlüğü

Grafik 8: Ortalama Sıcaklık Değerleri (C°) (Şebinkarahisar Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

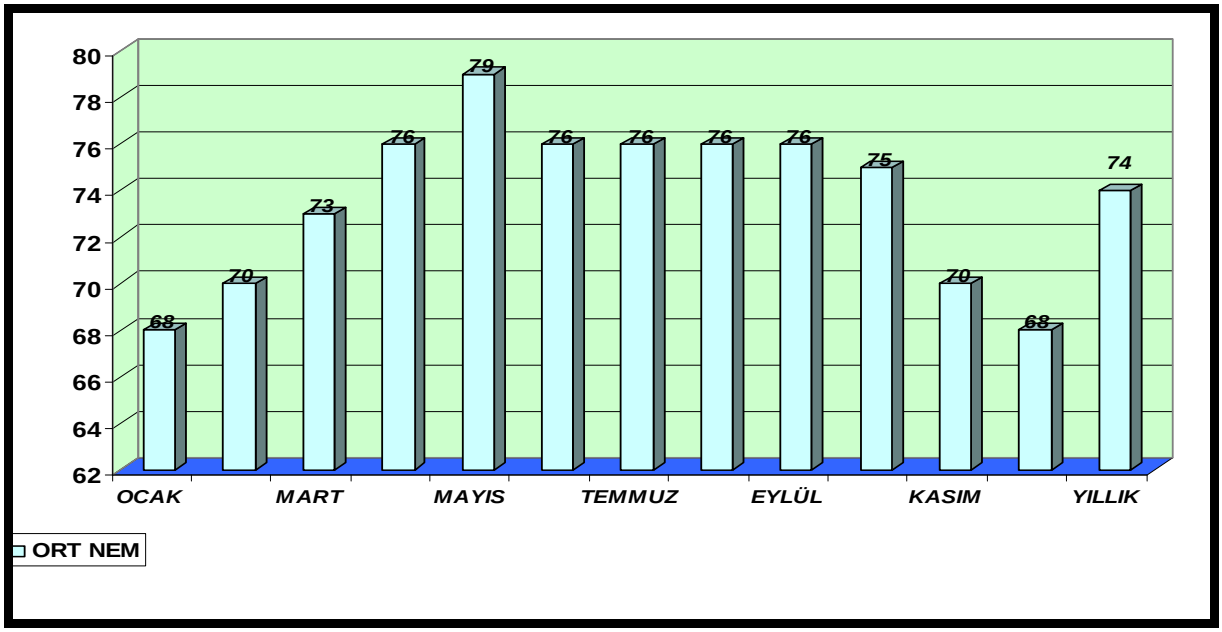
İlde nem değerleri Tablo 11 ve Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 11: Nem Değerleri (Giresun Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA BAĞIL NEM (%)	EN DÜŞÜK BAĞIL NEM (%)
Ocak	68	16
Şubat	70	12
Mart	73	9
Nisan	76	15
Mayıs	79	24
Haziran	76	31
Temmuz	76	37
Ağustos	76	41
Eylül	76	37
Ekim	75	24
Kasım	70	16
Aralık	68	16
YILLIK	74	9

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Giresun Valiliği Meteoroloji İstasyon Müdürlüğü

Grafik 9: Aylara Göre Ortalama Bağıl Nem Değerleri (%) (Giresun Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

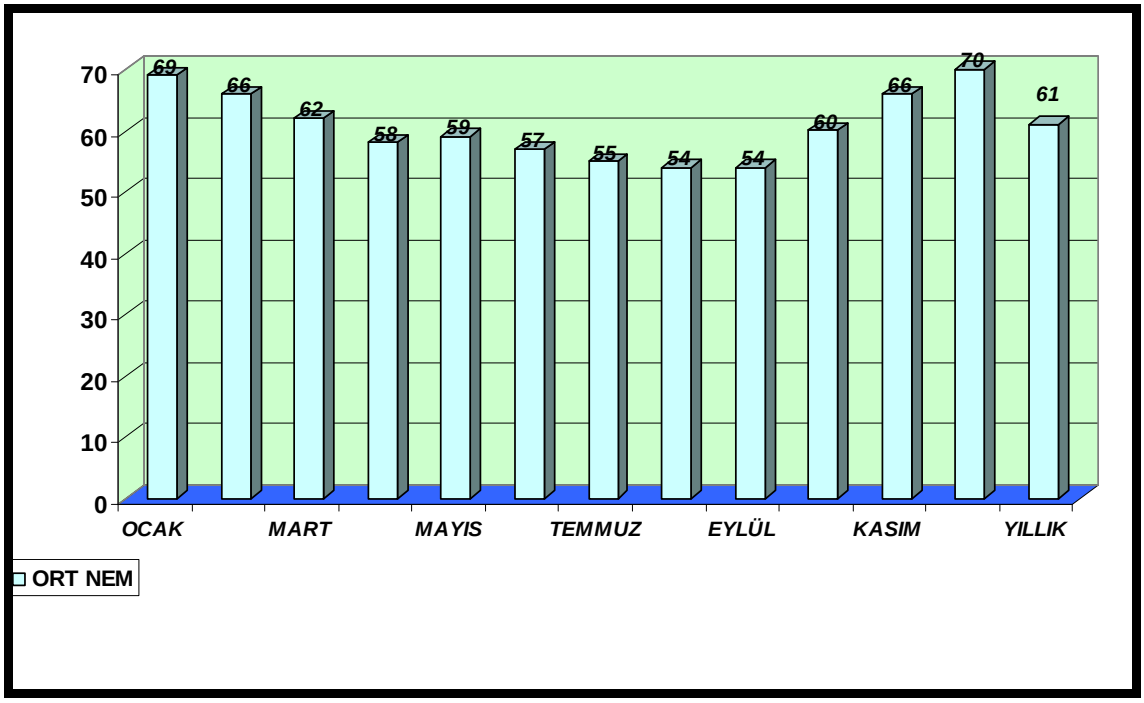
Ortalama bağıl nem oranının en yüksek olduğu ay Giresun için Mayıs, Şebinkarahisar'da ise Aralık ayıdır ve yaz aylarında nem oranı oldukça düşmektedir. Giresun'da yıl boyu ortalama bağıl nem oranı farkı %11 iken, Şebinkarahisar'da yaz aylarındaki düşüş nedeniyle % 16'dır.

Tablo 12: Nem Değerleri (Şebinkarahisar Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA BAĞIL NEM (%)	EN DÜŞÜK BAĞIL NEM (%)
Ocak	69	20
Şubat	66	11
Mart	62	8
Nisan	58	6
Mayıs	59	8
Haziran	57	7
Temmuz	55	10
Ağustos	54	5
Eylül	54	7
Ekim	60	7
Kasım	66	9
Aralık	70	10
YILLIK	61	5

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Giresun Valiliği Meteoroloji İstasyon Müdürlüğü

**Grafik 10: Aylara Göre Ortalama Bağıl Nem Değerleri (%)
(Şebinkarahisar Meteoroloji İstasyonu)**

Kaynak: Büro Çalışması

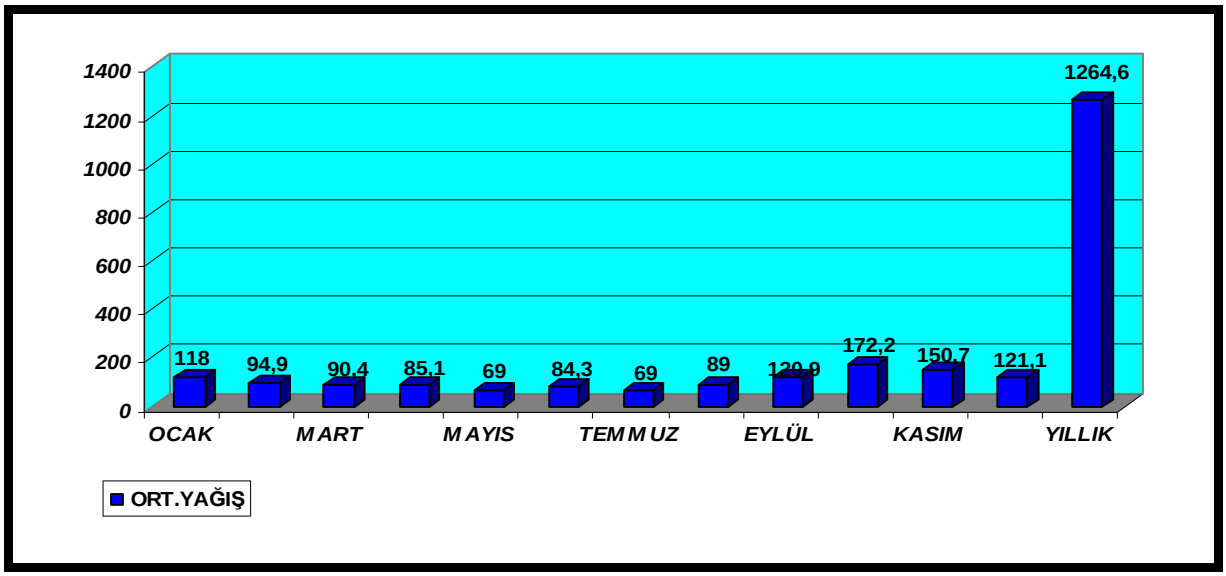
Yağış ve rüzgar değerleri aylar itibariyle Tablo 13 ve Tablo 14'de verilmiştir.

Tablo 13: Yağış ve Rüzgar Değerleri (Giresun Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (AYLIK, MM)	EN ÇOK YAĞIŞ MİKTARI (GÜNLÜK, MM)	ORTALAMA KAR YAĞIŞLI GÜN SAYISI	ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	HAKİM RÜZGAR YÖNÜ, ESME SAYISI
Ocak	118.0	72.6	3.7	2.8	SE-177
Şubat	94.9	36.8	4.6	4.0	SE-161
Mart	90.4	50.7	2.0	1.5	W-110
Nisan	85.1	43.0	0.3	0.1	NE-145
Mayıs	69.0	57.4	-	-	NE-141
Haziran	84.3	123.9	-	-	NW-132
Temmuz	69.0	128.3	-	-	NW-122
Ağustos	89.0	103.7	-	-	S-123
Eylül	120.9	75.4	-	-	S-135
Ekim	172.2	105.2	-	-	SE-175
Kasım	150.7	72.8	0.3	-	SE-212
Aralık	121.1	55.6	1.7	0.9	SE-228
YILLIK	**1264.6**	**128.3**	**12.6**	**9.3**	**SE-1628**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Giresun Valiliği Meteoroloji İstasyon Müdürlüğü

Grafik 11: Aylara Göre Ortalama Yağış Miktarı (mm) (Giresun Meteoroloji İstasyonu)

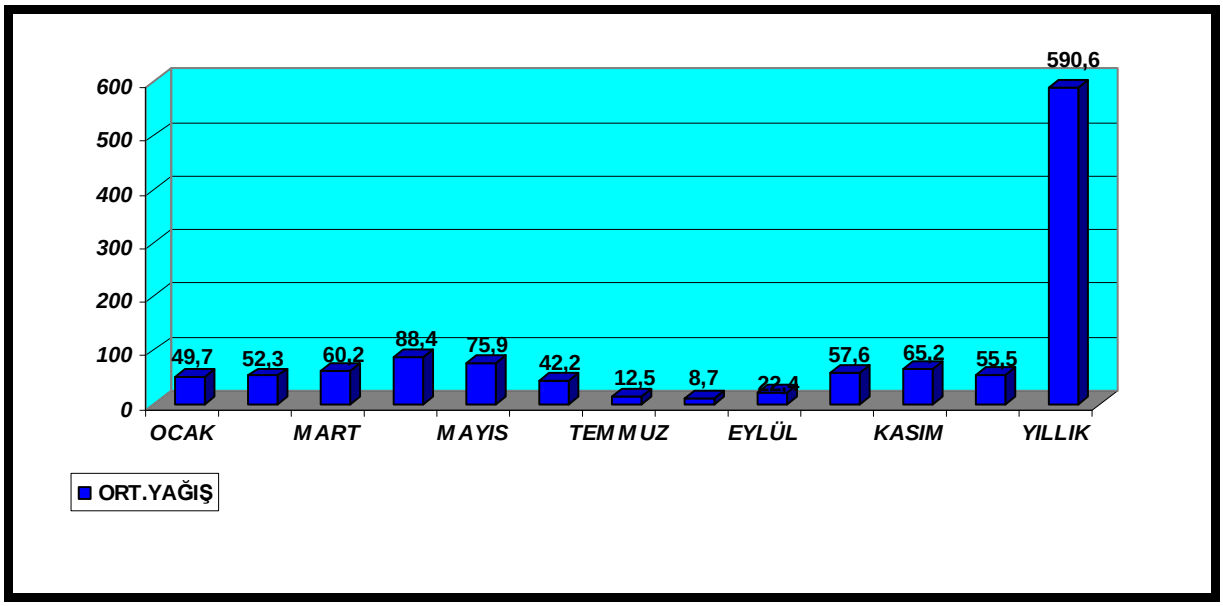
Kaynak: Büro Çalışması

Tablo 14: Yağış ve Rüzgar Değerleri (Şebinkarahisar Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (AYLIK, MM)	EN ÇOK YAĞIŞ MİKTARI (GÜNLÜK, MM)	ORTALAMA KAR YAĞIŞLI GÜN SAYISI	ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	HAKİM RÜZGAR YÖNÜ, ESME SAYISI
Ocak	49.7	52.3	11.9	23.7	NE-52
Şubat	52.3	30.3	10.4	20.0	NE-36
Mart	60.2	39.7	8.4	12.9	SW-35
Nisan	88.4	50.2	2.6	1.1	NE-40
Mayıs	75.9	41.6	0.3	0.2	NE-36
Haziran	42.2	27.9	-	-	NE-34
Temmuz	12.5	42.2	-	-	NE-35
Ağustos	8.7	27.6	-	-	NE-32
Eylül	22.4	27.3	-	-	NE-32
Ekim	57.6	56.2	0.6	0.3	NE-37
Kasım	65.2	99.6	4.4	5.5	SW-21
Aralık	55.5	36.5	9.4	16.8	NE-44
YILLIK	**590.6**	**99.6**	**48.0**	**80.5**	**NE-422**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Giresun Valiliği Meteoroloji İstasyon Müdürlüğü

Grafik 12: Aylara Göre Ortalama Yağış Miktarı (mm) (Şebinkarahisar Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

Giresun'da yıl genelinde hakim rüzgar yönü güneydoğudur. Ancak, Mart ayında batı, Nisan ve Mayıs aylarında kuzeydoğu, Haziran ve Temmuz aylarında kuzeybatı ve Ağustos ve Eylül aylarında, güney rüzgarları ağırlıklı olarak esmektedir. Şebinkarahisar'da yıl boyu hakim rüzgar yönü kuzeydoğudur, yalnız Mart ve Kasım aylarında rüzgar ağırlıklı olarak güneybatıdan esmektedir. Hakim rüzgarların esme

sayılarına bakıldığında Giresun'da 1.628 olan esme sayısı, Şebinkarahisar'da yalnız 422'dir.

Giresun'da en fazla yağış 172.2 mm olarak Ekim ayında düşmektedir. Ortalama kar yağışlı gün sayısının en fazla olduğu ay ise Şubat ayı olarak tespit edilmiştir. Şebinkarahisar'da en fazla yağış 88.4 mm olarak Nisan ayında düşmektedir. Ortalama kar yağışlı gün sayısının en fazla olduğu ay ise Ocak ayı olarak tespit edilmiştir. Giresun'da kar yağışlı gün sayısı 12.6 iken Şebinkarahisar'da 48.0 olarak tespit edilmiştir. Yerleşmelerin iklimsel özelliklerine ilişkin yıllık ortalama değerleri ise Tablo 15 ve Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 15: Yıllık İklim Verileri (Giresun Meteoroloji İstasyonu)

ORTALAMA AÇIK GÜN SAYISI	**:**	**52.5**
ORTALAMA BULUTLU GÜN SAYISI	**:**	**170.7**
ORTALAMA KAPALI GÜN SAYISI	**:**	**141.8**
ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	**:**	**10.6**
EN YÜKSEK KAR ÖRTÜSÜ KALINLIĞI (CM)	**:**	**57.0**
ORTALAMA SİSLİ GÜN SAYISI	**:**	**10.4**
ORTALAMA DOLULU GÜN SAYISI	**:**	**1.4**
ORTALAMA KIRAĞILI GÜN SAYISI	**:**	**11.0**
ORTALAMA ORAJLI GÜN SAYISI	**:**	**22.4**
HAKİM RÜZGAR YÖNÜ	**:**	**SE**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Giresun Valiliği Meteoroloji İstasyon Müdürlüğü

Tablo 16: Yıllık İklim Verileri (Şebinkarahisar Meteoroloji İstasyonu)

ORTALAMA AÇIK GÜN SAYISI	**:**	**96.1**
ORTALAMA BULUTLU GÜN SAYISI	**:**	**164.4**
ORTALAMA KAPALI GÜN SAYISI	**:**	**103.9**
ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	**:**	**83.5**
EN YÜKSEK KAR ÖRTÜSÜ KALINLIĞI(CM)	**:**	**115.0**
ORTALAMA SİSLİ GÜN SAYISI	**:**	**23.0**
ORTALAMA DOLULU GÜN SAYISI	**:**	**2.8**
ORTALAMA KIRAĞILI GÜN SAYISI	**:**	**13.3**
ORTALAMA ORAJLI GÜN SAYISI	**:**	**14.0**
HAKİM RÜZGAR YÖNÜ	**:**	**NE**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Giresun Valiliği Meteoroloji İstasyon Müdürlüğü

Görüldüğü gibi, kıyı kesimlerinin yağmurlu ve ılık iklimi, iç kesimlerde daha sert, soğuk, kar yağışlı bir iklime dönüşmektedir. Güney rüzgarları, yerini kuzey rüzgarlarına bırakmaktadır.

2.2.4. GÜMÜŞHANE

Gümüşhane İli iklimsel özellik bakımından Doğu Anadolu ile Karadeniz Bölgesi arasında bir geçiş özelliği göstermektedir. İlin kuzeyinde ki Zigana Dağları; Karadeniz Bölgesi'nin tipik özelliği olan yüksek nem oranını engellemekte, Doğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Karadeniz Bölgesi arasında kalan Kop Dağları ise Doğu Anadolu Bölgesi'nden, Giresun İli'ne gelen soğuk havayı engellemektedir. İl genelinde karasal iklim özellikleri

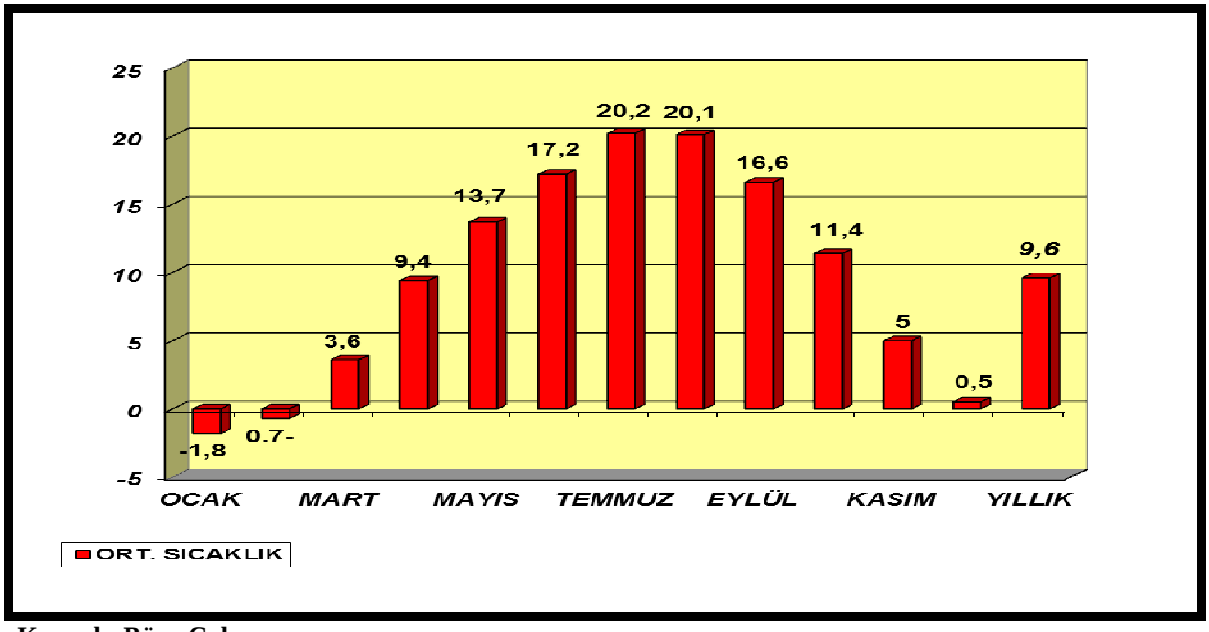
görülmektedir. İl genelinde Gümüşhane il merkezinde (yükseklik: 1.219 m) bulunan meteoroloji istasyonu verilerinden yararlanılmıştır. Aylar itibariyle sıcaklık değerleri, Tablo 17'de sunulmuştur.

Tablo 17: Sıcaklık Değerleri (C°) (Gümüşhane Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA SICAKLIK	EN YÜKSEK SICAKLIK	EN DÜŞÜK SICAKLIK
Ocak	-1.8	14.8	-23.6
Şubat	-0.7	18.0	-25.7
Mart	3.6	24.0	-22.6
Nisan	9.4	29.0	-11.0
Mayıs	13.7	32.5	-2.8
Haziran	17.2	36.2	1.8
Temmuz	20.2	41.0	4.5
Ağustos	20.1	40.0	4.9
Eylül	16.6	37.0	-1.0
Ekim	11.4	32.0	-4.8
Kasım	5.0	22.1	-15.0
Aralık	0.5	19.2	-21.0
YILLIK	**9.6**	**41.0**	**-25.7**

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Rasat Süresi 1960-2012

Grafik 13: Ortalama Sıcaklık Değerleri (C°) (Gümüşhane Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

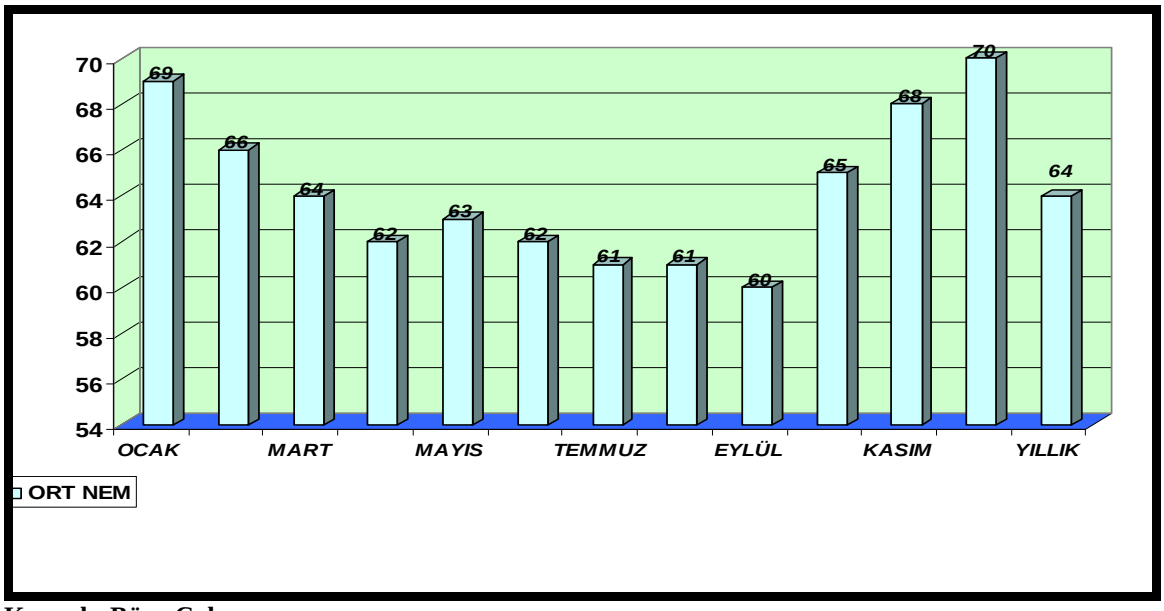
Görüldüğü gibi, Gümüşhane'de ortalama sıcaklığın en yüksek olduğu aylar, Temmuz ve Ağustos, en düşük olduğu aylar ise Ocak ve Şubat aylarıdır. Yıl içinde ölçülen ortalama sıcaklık 9.6 C°, en yüksek sıcaklık 41.0 C°, en düşük sıcaklık ise– 25,7 C°'dir. İl'de nem değerleri Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18: Nem Değerleri (Gümüşhane Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA BAĞIL NEM (%)	EN DÜŞÜK BAĞIL NEM (%)
Ocak	69	29
Şubat	66	26
Mart	64	18
Nisan	62	10
Mayıs	63	12
Haziran	62	4
Temmuz	61	7
Ağustos	61	7
Eylül	60	10
Ekim	65	13
Kasım	68	22
Aralık	70	30
YILLIK	64	4

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı
Rasat Süresi 31 yıl

Grafik 14: Aylara Göre Ortalama Bağıl Nem Değerleri (%)
(Gümüşhane Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

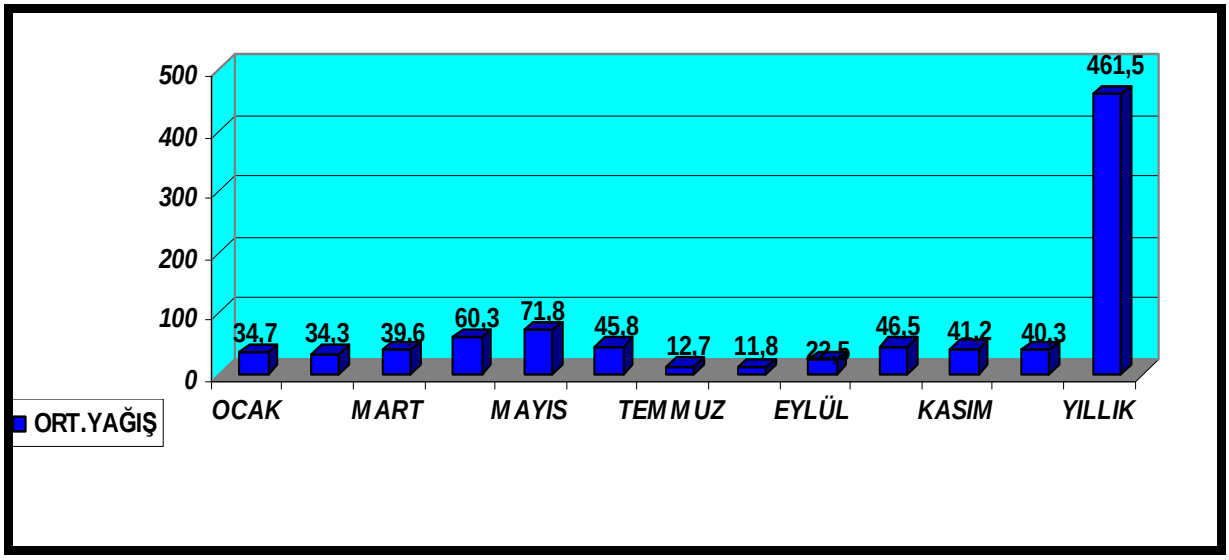
Ortalama bağıl nem oranının en yüksek olduğu aylar Aralık ve Ocak aylarıdır. Yıl boyu ortalama bağıl nem oranı farkı %10 ile oldukça düşük seviyededir. Yağış ve rüzgar değerleri aylar itibariyle Tablo 19'de verilmiştir.

Tablo 19: Yağış ve Rüzgar Değerleri (Gümüşhane Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (AYLIK, MM)	EN ÇOK YAĞIŞ MİKTARI (GÜNLÜK, MM)	ORTALAMA KAR YAĞIŞLI GÜN SAYISI	ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	HAKİM RÜZGAR YÖNÜ, ESME SAYISI
Ocak	34.7	24.3	6.8	22.2	E-34
Şubat	34.3	23.0	5.8	21.3	E-28
Mart	39.6	49.5	3.6	10.0	SE-36
Nisan	60.3	38.0	1.2	1.0	SE-21
Mayıs	71.8	54.8	-	0.1	W-35
Haziran	45.8	27.9	-	-	W-39
Temmuz	12.7	18.8	-	-	W-52
Ağustos	11.8	48.9	-	-	W-67
Eylül	22.5	59.8	0.1	-	W-47
Ekim	46.5	32.1	3.3	0.3	W-16
Kasım	41.2	37.4	10.1	4.1	SE-26
Aralık	40.3	44.5	7.4	14.7	SE-46
YILLIK	**461.5**	**59.8**	**28.3**	**73.7**	**W-368**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı
Rasat Süresi 31 yıl

Grafik 15: Aylara Göre Ortalama Yağış Miktarı (mm)
(Gümüşhane Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

Gümüşhane'de yıl genelinde hakim rüzgar yönü batıdır. Ancak, Ocak ve Şubat aylarında doğu, Mart, Nisan, Kasım ve Aralık aylarında güneydoğu rüzgarları ağırlıklı olarak esmektedir.
İlde en fazla yağış 71.8 mm olarak Mayıs ayında düşmektedir. Ortalama kar yağışlı gün sayısının en fazla olduğu ay ise Kasım ayı olarak tespit edilmiştir. İl'in iklimsel özelliklerine ilişkin yıllık ortalama değerleri ise Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20: Yıllık İklim Verileri (Gümüşhane Meteoroloji İstasyonu)

ORTALAMA AÇIK GÜN SAYISI	**:**	**69.2**
ORTALAMA BULUTLU GÜN SAYISI	**:**	**216.7**
ORTALAMA KAPALI GÜN SAYISI	**:**	**79.3**
ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	**:**	**73.7**
EN YÜKSEK KAR ÖRTÜSÜ KALINLIĞI (CM)	**:**	**80.0**
ORTALAMA SİSLİ GÜN SAYISI	**:**	**7.5**
ORTALAMA DOLULU GÜN SAYISI	**:**	**2.8**
ORTALAMA KIRAĞILI GÜN SAYISI	**:**	**28.3**
ORTALAMA ORAJLI GÜN SAYISI	**:**	**16.9**
HAKİM RÜZGAR YÖNÜ	**:**	**W**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı Rasat Süresi 31 yıl

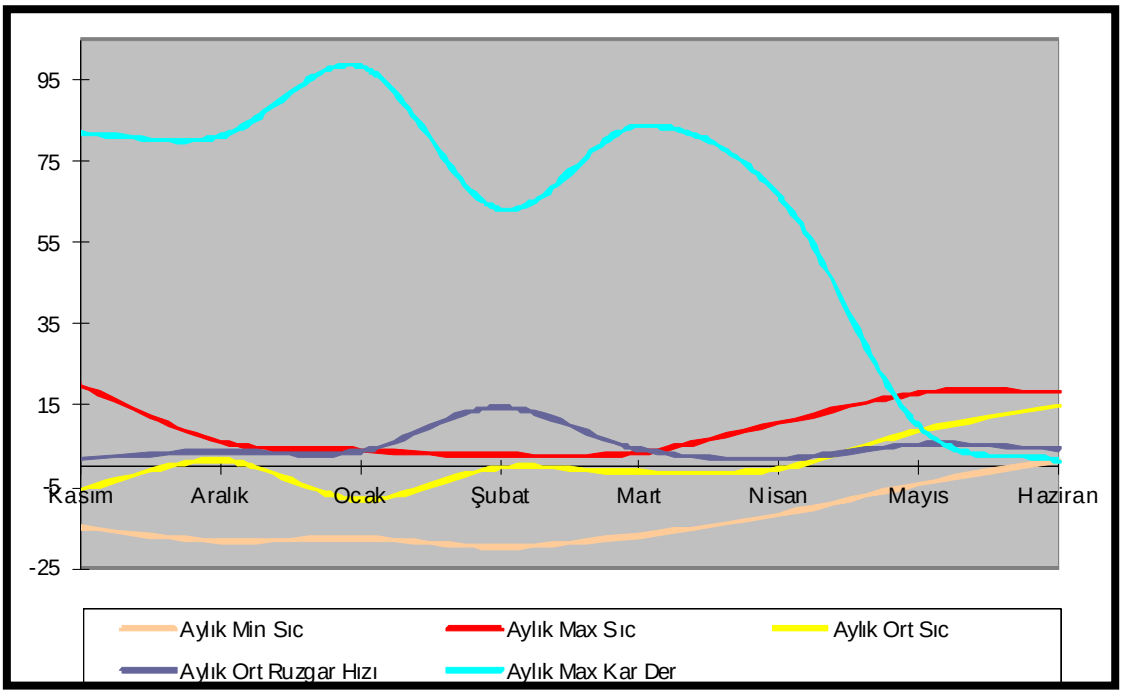
Bölgenin yüksek kesimlerinde meteoroloji istasyonu bulunmamaktadır. Bu nedenle, dağlık kesimlere örnek olarak, Erzurum Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Enstitüsü tarafından 2005 yılında Çakırgöl Kış Turizm Merkezi (yükseklik: 2.300-3.000 m) için kurulan A sınıfı meteoroloji istasyonu verileri ve bu verilere dayalı etüdler aşağıda verilmiştir.

Tablo 21: Çakırgöl Kış Turizm Merkezi Havzasında Belirlenen Bazı Meteorolojik Veriler

AYLAR	AYLIK MİN. SIC. (°C)	AYLIK MAX. SIC.(°C)	AYLIK ORT. SIC. (°C)	AYLIK ORT. RÜZGAR HIZI (M/SN)	AYLIK MAX. KAR DERİNLİĞİ (CM)
Kasım (18 G)	-15,0	20,0	-5,5	2,0	81,9
Aralık	-18,2	6,2	1,5	3,8	81,2
Ocak	-17,5	4,0	-8,1	3,8	98,4
Şubat	-19,7	2,9	-0,3	14,6	63,2
Mart	-16,8	3,6	-1,4	4,2	83,7
Nisan	-11,7	10,7	-0,5	1,9	66,7
Mayıs	-4,3	18,1	8,8	5,5	10,0
Haziran (11 G)	1,6	18,4	14,9	4,4	1,5

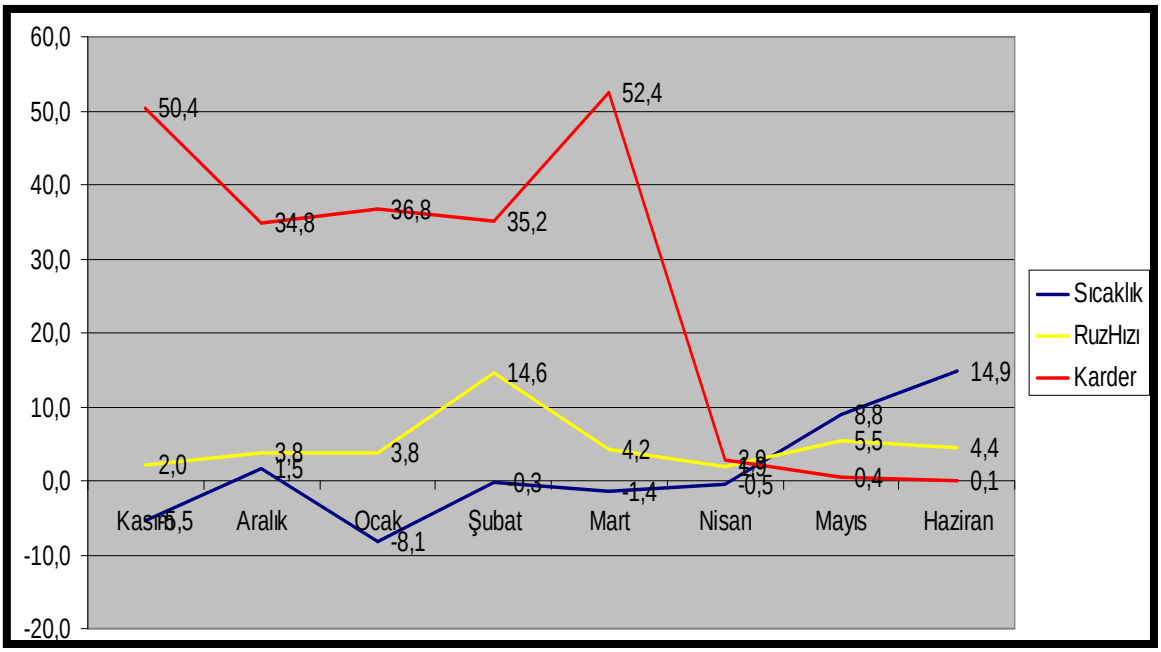
Kaynak: Erzurum Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Enstitüsü Çakırgöl Kış Turizm Merkezi Etüdleri 2005

Grafik 16: Aylara Göre İklim Verileri (Çakırgöl Kış Turizm Merkezi)

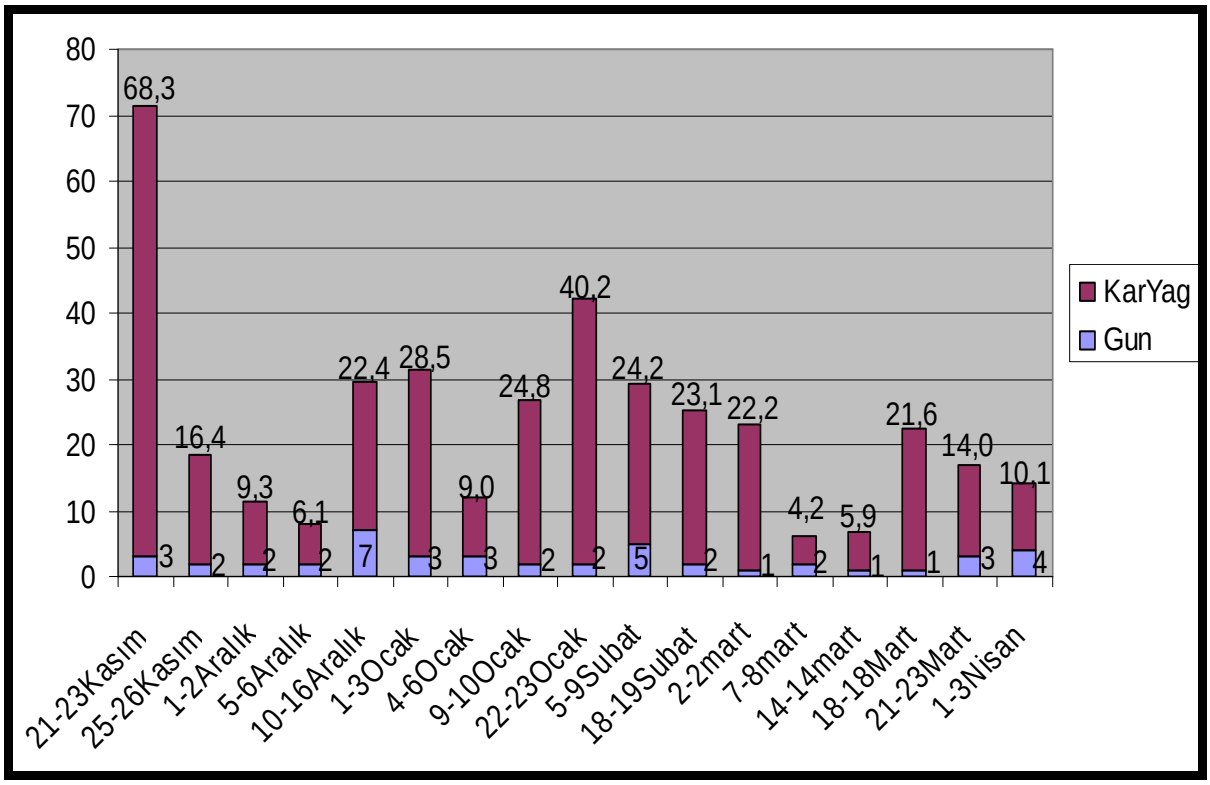
Kaynak: Erzurum Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Enstitüsü Çakırgöl Kış Turizm Merkezi etüdleri, 2005

Grafik 17: Sıcaklık, Rüzgar Hızı ve Kar Derinliği İlişkisi (Çakırgöl Kış Turizm Merkezi)

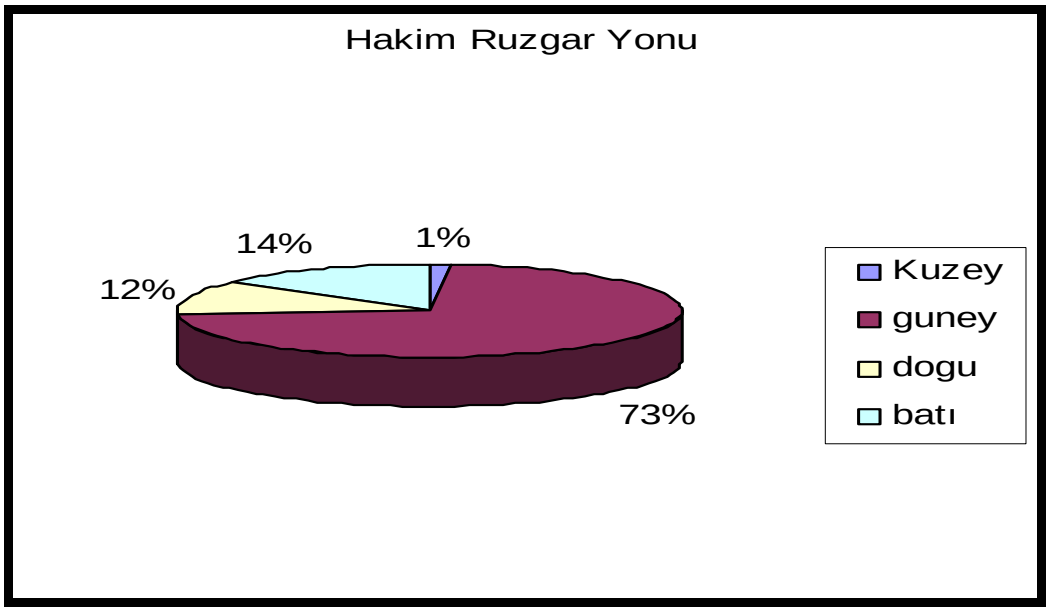
Kaynak: Erzurum Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Enstitüsü Çakırgöl Kış Turizm Merkezi Etüdleri, 2005

Grafik 18: Önemli Kar Yağışları

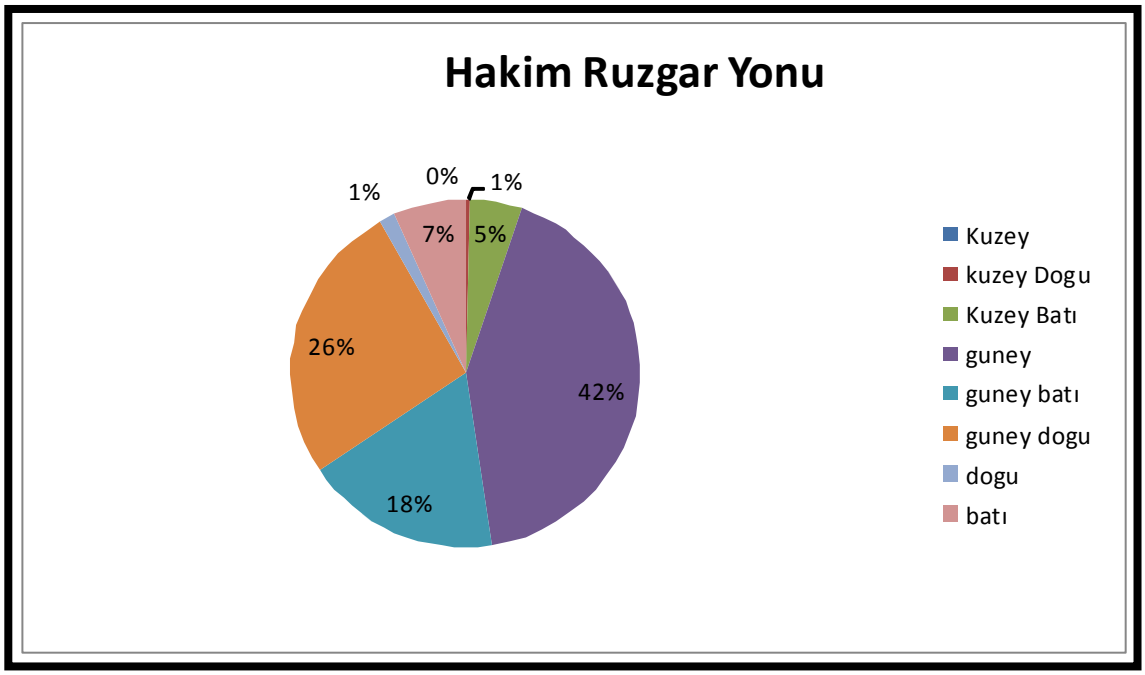
Kaynak: Erzurum Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Enstitüsü Çakırgöl Kış Turizm Merkezi etüdleri, 2005

Grafik 19: Ana Yönlere Göre Hakim Rüzgar Yönü

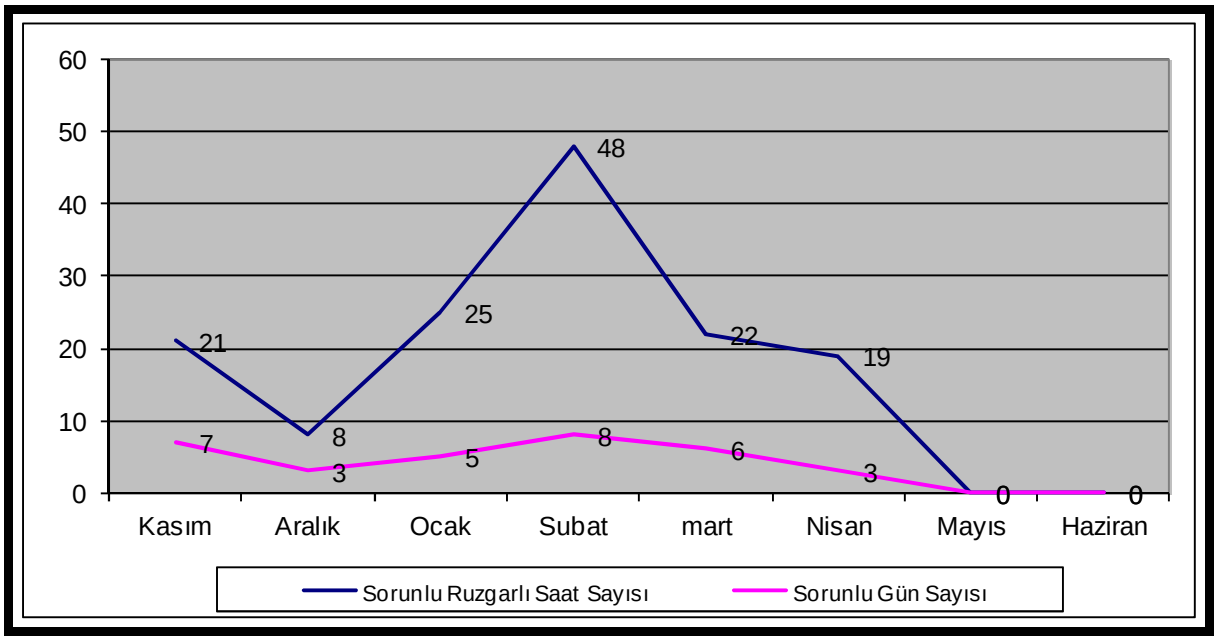
Kaynak: Erzurum Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Enstitüsü Çakırgöl Kış Turizm Merkezi Etüdleri, 2005

Grafik 20: Esme Oranlarına Göre Rüzgar Yönleri

Kaynak: Erzurum Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Enstitüsü Çakırgöl Kış Turizm Merkezi etüdleri, 2005

Grafik 21: Sorunlu Rüzgar Hızı (*)

(*)Kayak yapmaya veya tesislerin çalışmasına engel olacak şiddette rüzgarın meydana geldiği gün ve saatler

Kaynak: Erzurum Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Enstitüsü Çakırgöl Kış Turizm Merkezi Etüdleri, 2005

Çakırgöl havzasında yapılan ön etüd ve 2004 Kasım - 2005 Haziran tarihleri arasında elde edilen meteorolojik verilerin yorumlanması sonucu,

- Karla kaplı gün sayısı, 21 Kasım – 14 Nisan, 18,4 cm – 1,2 cm, 146 gün
- En yüksek kar derinliği, 98,4 cm, 26 Ocak
- En düşük kar derinliği, 1,2 cm
- Ortalama kar derinliği, 26,6 cm
- En yüksek hava sıcaklığı, 20 C°, 10 Kasım
- En düşük hava sıcaklığı, -19,7 0C, 11 Şubat
- Ortalama hava sıcaklığı, 1,2 0C
- En yüksek rüzgar hızı, 24,2 m/sn, 18 Nisan
- Ortalama rüzgar hızı, 5 m/sn
- Hakim rüzgar yönü, GK, GD - KB
- Sorunlu rüzgarlı saat sayısı, 143
- Sorunlu rüzgarlı gün sayısı, 32
- Ortalama nispi nem, % 73

olarak belirlenmiştir.

2.2.5. ORDU

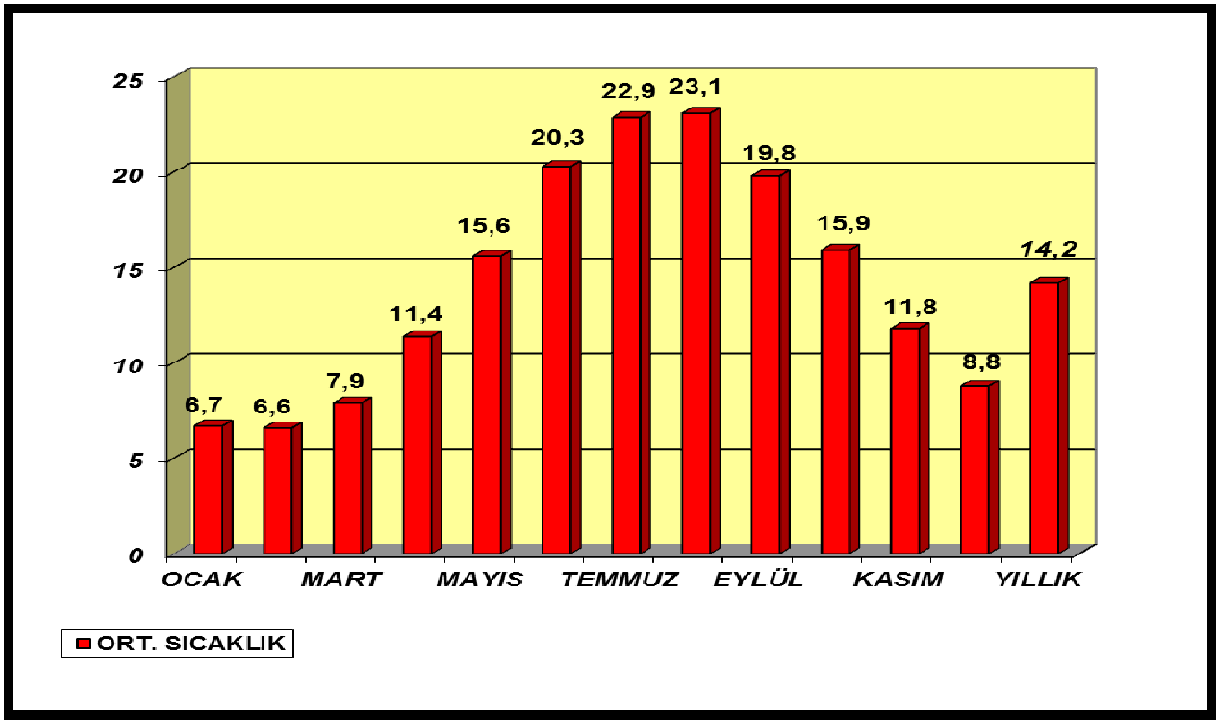
Ordu İli'nde dağların kıyıya paralel uzanması nedeniyle iki farklı iklim tipi görülmektedir. Sahil ile iç kesimler arasında bir geçiş iklimi görülmemektedir. Kıyı kısmında ılık ve yağışlı bir iklim tipi yaygınken, iç kesimlerde karasal iklim özelliği hakimdir. Karasal iklim örneği olarak Mesudiye (yükseklik: 1.050 m) meteoroloji istasyonu verilerinden yararlanılmıştır. Kıyı kesimde yazlar ılık, kışlar ise serin geçmektedir. Yılın hemen hemen bütün aylarında yağışlıdır. Bu kesimde, Ordu il merkezinde (yükseklik:4m) bulunan meteoroloji istasyonu verilerinden yararlanılmıştır. Aylar itibariyle sıcaklık değerleri, Ordu il merkezi için Tablo 22'de, Mesudiye için Tablo 23'te sunulmuştur.

Tablo 22: Sıcaklık Değerleri (C°) (Ordu Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA SICAKLIK	EN YÜKSEK SICAKLIK	EN DÜŞÜK SICAKLIK
Ocak	6.7	25.8	-7.2
Şubat	6.6	28.3	-6.7
Mart	7.9	32.8	-4.7
Nisan	11.4	36.5	-1.4
Mayıs	15.6	35.6	3.4
Haziran	20.3	37.3	8.4
Temmuz	22.9	37.1	12.6
Ağustos	23.1	36.3	13.0
Eylül	19.8	36.4	8.2
Ekim	15.9	34.2	2.5
Kasım	11.8	32.4	-1.5
Aralık	8.8	29.7	-3.2
YILLIK	**14.2**	**37.3**	**-7.2**

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Rasat Süresi 1960-2012

Grafik 22: Ortalama Sıcaklık Değerleri (C°) (Ordu Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

Görüldüğü gibi, Ordu'da ortalama sıcaklığın en yüksek olduğu aylar, Temmuz ve Ağustos, en düşük olduğu aylar ise Ocak ve Şubat aylarıdır. Yıl içinde ölçülen ortalama sıcaklık 14.2 C°, en yüksek sıcaklık 37.3 C°, en düşük sıcaklık ise– 7.2 C°'dir.

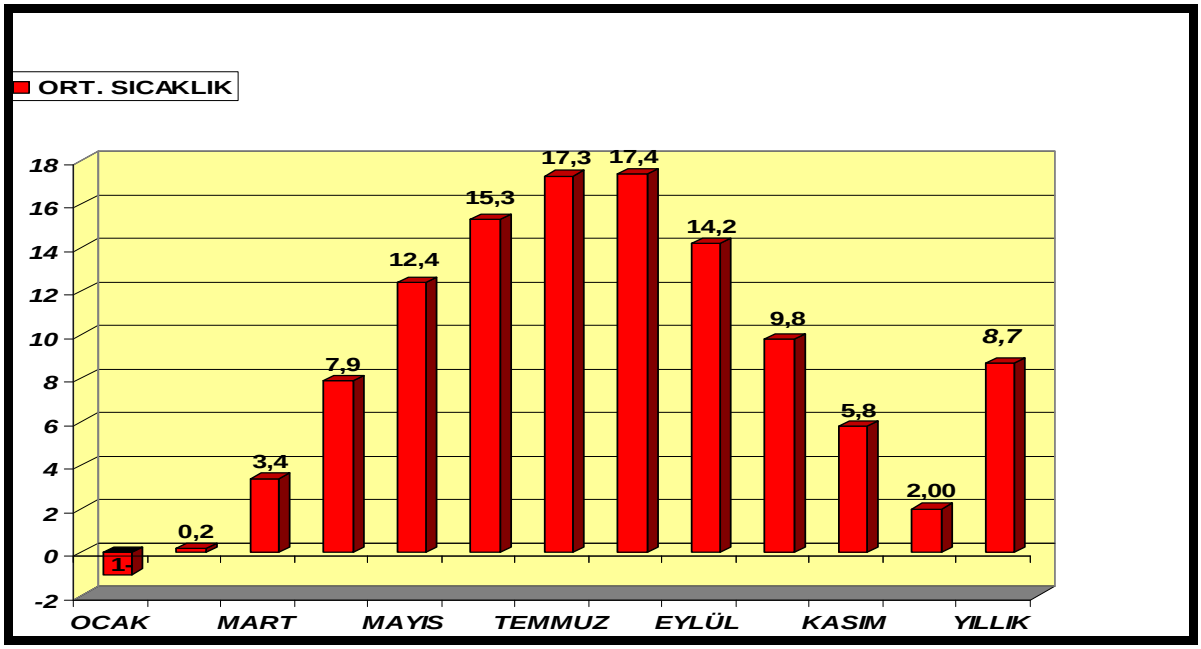
Buna karşılık, Mesudiye'de yıl içinde ölçülen ortalama sıcaklık 8.7 C°, en yüksek sıcaklık 40.0 C°, en düşük sıcaklık ise –27.0 C°'dir ve Ordu verilerine göre özellikle kış aylarında sıcaklıklar çok daha düşüktür.

Tablo 23: Sıcaklık Değerleri (C°) (Mesudiye Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA SICAKLIK	EN YÜKSEK SICAKLIK	EN DÜŞÜK SICAKLIK
Ocak	-1.0	13.6	-25.8
Şubat	0.2	16.6	-27.0
Mart	3.4	23.6	-16.1
Nisan	7.9	-29.0	-11.2
Mayıs	12.4	31.8	-1.0
Haziran	15.3	34.0	-1.6
Temmuz	17.3	40.0	2.0
Ağustos	17.4	37.0	4.1
Eylül	14.2	34.0	-2.4
Ekim	9.8	30.4	-5.6
Kasım	5.8	23.3	-14.9
Aralık	2.0	19.3	-19.0
YILLIK	**8.7**	**40.0**	**-27.0**

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Rasat Süresi 1960-2012

Grafik 23: Ortalama Sıcaklık Değerleri (C°) (Mesudiye Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

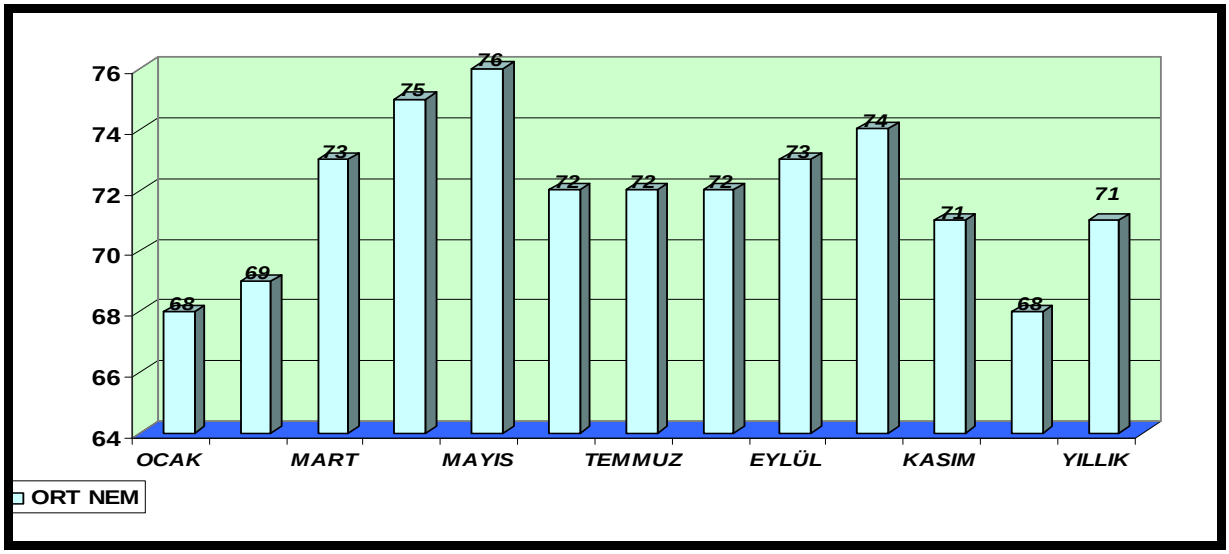
İl'de nem değerleri Tablo 24 ve Tablo 25'de verilmiştir.

Tablo 24: Nem Değerleri (Ordu Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA BAĞIL NEM (%)	EN DÜŞÜK BAĞIL NEM (%)
Ocak	68	23
Şubat	69	23
Mart	73	20
Nisan	75	12
Mayıs	76	43
Haziran	72	28
Temmuz	72	43
Ağustos	72	37
Eylül	73	38
Ekim	74	35
Kasım	71	28
Aralık	68	19
YILLIK	**71**	**12**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı
Rasat Süresi 31 yıl

Grafik 24: Aylara Göre Ortalama Bağıl Nem Değerleri (%)
(Ordu Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

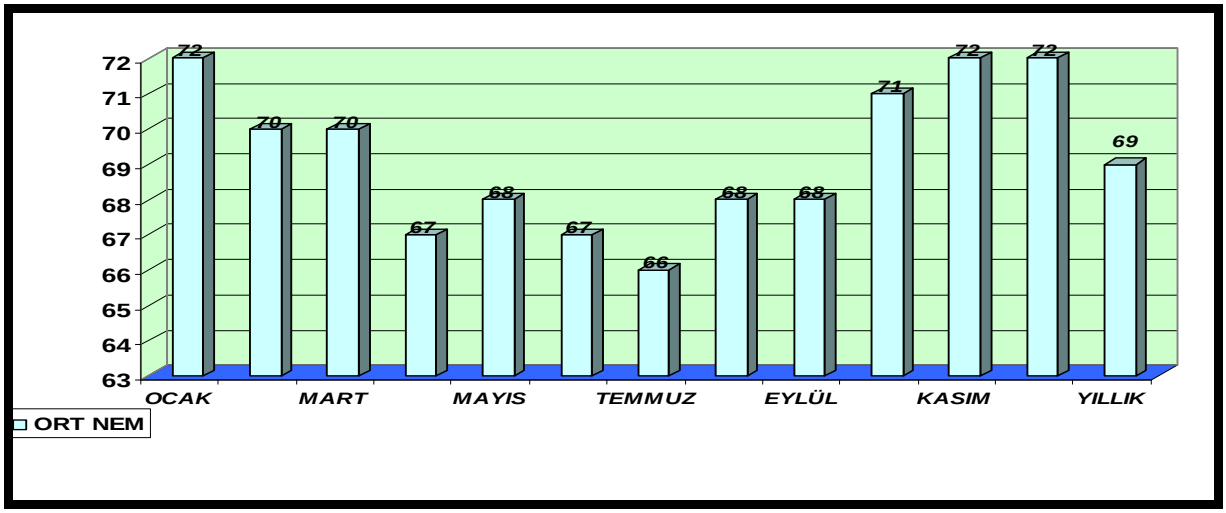
Ortalama bağıl nem oranının en yüksek olduğu aylar Ordu için Nisan ve Mayıs aylarıdır, buna karşılık Mesudiye'de Kasım, Aralık ve Ocak aylarıdır ve yaz aylarında nem oranı oldukça düşmektedir.

Tablo 25: Nem Değerleri (Mesudiye Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA BAĞIL NEM (%)	EN DÜŞÜK BAĞIL NEM (%)
Ocak	72	14
Şubat	70	20
Mart	70	16
Nisan	67	9
Mayıs	68	12
Haziran	67	14
Temmuz	66	10
Ağustos	68	8
Eylül	68	9
Ekim	71	6
Kasım	72	11
Aralık	72	21
YILLIK	**69**	**6**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Rasat Süresi 20 yıl

Grafik 25: Aylara Göre Ortalama Bağıl Nem Değerleri (%)
(Mesudiye Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

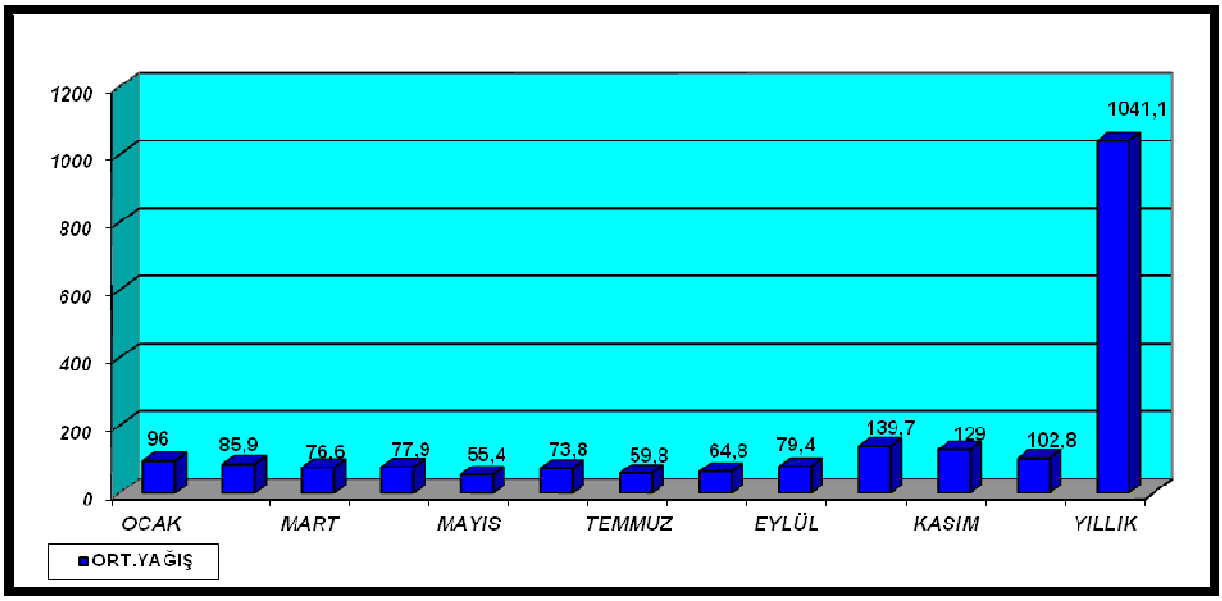
Yağış ve rüzgar değerleri aylar itibariyle Tablo 26 ve Tablo 27'de verilmiştir.

Tablo 26: Yağış ve Rüzgar Değerleri (Ordu Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (AYLIK, MM)	EN ÇOK YAĞIŞ MİKTARI (GÜNLÜK, MM)	ORTALAMA KAR YAĞIŞLI GÜN SAYISI	ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	HAKİM RÜZGAR YÖNÜ, ESME SAYISI
Ocak	96.0	63.4	1.8	3.1	S-107
Şubat	85.9	66.5	2.6	4.4	S-81
Mart	76.6	61.4	1.0	1.3	S- 80
Nisan	77.9	42.4	0.2	0.1	S-62
Mayıs	55.4	45.3	-	-	S-62
Haziran	73.8	118.3	-	-	S-84
Temmuz	59.8	118.3	-	-	S-111
Ağustos	64.8	148.0	-	-	S-127
Eylül	79.4	153.4	-	-	S-124
Ekim	139.7	76.8	-	-	S-108
Kasım	129.0	93.3	-	-	S-91
Aralık	102.8	65.4	0.6	1.1	S-120
YILLIK	**1041.1**	**153.4**	**6.1**	**10.0**	**S-1157**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı Rasat Süresi 31 yıl

Grafik 26: Aylara Göre Ortalama Yağış Miktarı (mm) (Ordu Meteoroloji İstasyonu)

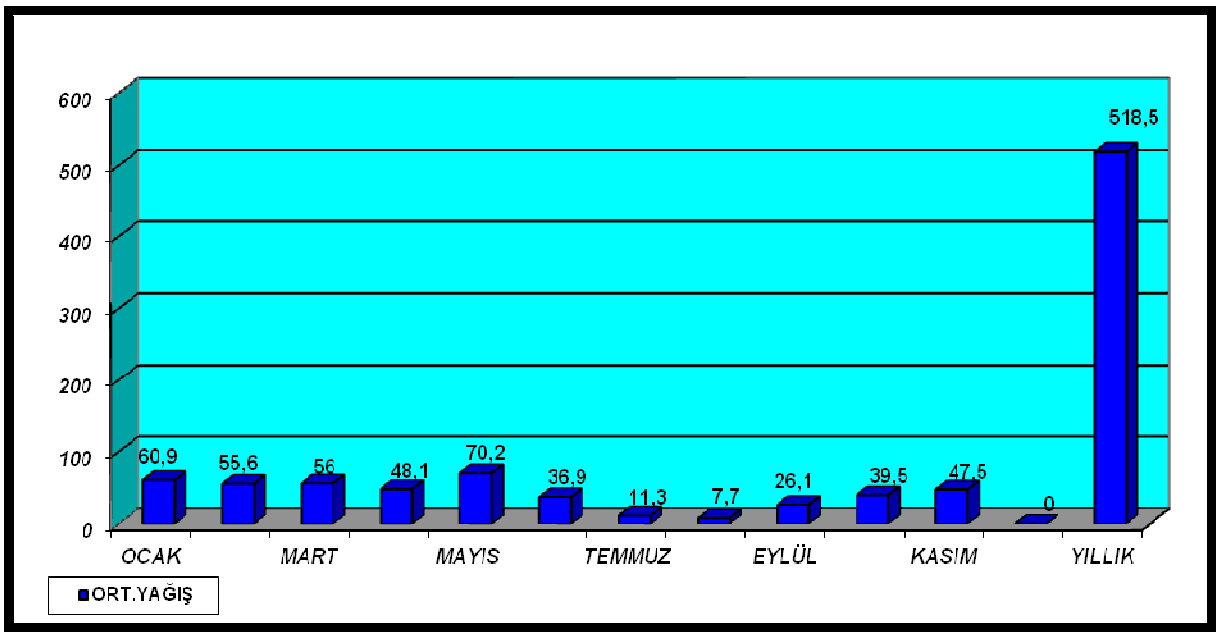
Kaynak: Büro Çalışması

Tablo 27: Yağış ve Rüzgar Değerleri (Mesudiye Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (AYLIK, MM)	EN ÇOK YAĞIŞ MİKTARI (GÜNLÜK, MM)	ORTALAMA KAR YAĞIŞLI GÜN SAYISI	ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	HAKİM RÜZGAR YÖNÜ, ESME SAYISI
Ocak	60.9	39.6	7.6	16.1	SE-36
Şubat	55.6	28.5	6.4	14.0	SE-25
Mart	56.0	30.8	5.4	7.8	WNW-38
Nisan	48.1	24.2	1.5	1.5	WNW-35
Mayıs	70.2	28.2	-	-	WNW-41
Haziran	36.9	16.3	-	-	NW-54
Temmuz	11.3	54.5	-	-	NW-81
Ağustos	7.7	9.8	-	-	NW-51
Eylül	26.1	27.5	-	-	NW-27
Ekim	39.5	28.4	0.3	0.2	NW-28
Kasım	47.5	45.6	1.6	3.0	SE-15
Aralık	58.7	56.8	4.1	11.2	SE-33
YILLIK	**518.5**	**56.8**	**26.8**	**53.7**	**NW-378**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Rasat Süresi 20 yıl

Grafik 27: Aylara Göre Ortalama Yağış Miktarı(mm) (Mesudiye Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

Ordu'da yıl genelinde hakim rüzgar yönü güneydir. Mesudiye'de yıl boyu hakim rüzgar yönü kuzeybatıdır, yalnız Ocak, Şubat, Kasım ve Aralık aylarında rüzgar ağırlıklı olarak güneydoğudan, Mart, Nisan ve Mayıs aylarında ise batı kuzeybatıdan esmektedir. Hakim rüzgarların esme sayılarına bakıldığında Ordu'da 1157 olan esme sayısı, Mesudiye'de yalnız 378'dir. Ordu'da en fazla yağış 139.7 mm olarak Ekim ayında düşmektedir. Ortalama kar yağışlı gün sayısının en fazla olduğu ay ise Şubat ayı olarak tespit edilmiştir. Mesudiye'de en fazla yağış 70.2 mm olarak Mayıs ayında düşmektedir. Ortalama kar yağışlı gün sayısının en fazla olduğu ay ise Ocak ayı olarak tespit edilmiştir. Ordu'da kar yağışlı gün sayısı 6.1 iken Mesudiye'de 26.8 olarak tespit edilmiştir. Yerleşmelerin iklimsel özelliklerine ilişkin yıllık ortalama değerleri ise Tablo 28 ve Tablo 29'de verilmiştir.

Tablo 28: Yıllık İklim Verileri (Ordu Meteoroloji İstasyonu)

ORTALAMA AÇIK GÜN SAYISI	**:**	**55.1**
ORTALAMA BULUTLU GÜN SAYISI	**:**	**185.1**
ORTALAMA KAPALI GÜN SAYISI	**:**	**125.0**
ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	**:**	**10.0**
EN YÜKSEK KAR ÖRTÜSÜ KALINLIĞI (CM)	**:**	**59.0**
ORTALAMA SİSLİ GÜN SAYISI	**:**	**20.8**
ORTALAMA DOLULU GÜN SAYISI	**:**	**0.9**
ORTALAMA KIRAĞILI GÜN SAYISI	**:**	**22.0**
ORTALAMA ORAJLI GÜN SAYISI	**:**	**12.6**
HAKİM RÜZGAR YÖNÜ	**:**	**S**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı Rasat Süresi 31 yıl

Tablo 29: Yıllık İklim Verileri (Mesudiye Meteoroloji İstasyonu)

ORTALAMA AÇIK GÜN SAYISI	:	63.7
ORTALAMA BULUTLU GÜN SAYISI	:	197.2
ORTALAMA KAPALI GÜN SAYISI	:	104.3
ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	:	53.7
EN YÜKSEK KAR ÖRTÜSÜ KALINLIĞI (CM)	:	110.0
ORTALAMA SİSLİ GÜN SAYISI	:	6.9
ORTALAMA DOLULU GÜN SAYISI	:	3.3
ORTALAMA KIRAĞILI GÜN SAYISI	:	47.6
ORTALAMA ORAJLI GÜN SAYISI	:	19.6
HAKİM RÜZGAR YÖNÜ	:	NW

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Rasat Süresi 20 yıl

Görüldüğü gibi, kıyı kesimlerinin yağmurlu ve ılık iklimi, iç kesimlerde daha sert, soğuk, kar yağışlı bir iklime dönüşmektedir. Güney rüzgarları, yerini kuzey rüzgarlarına bırakmaktadır.

2.2.6. RİZE

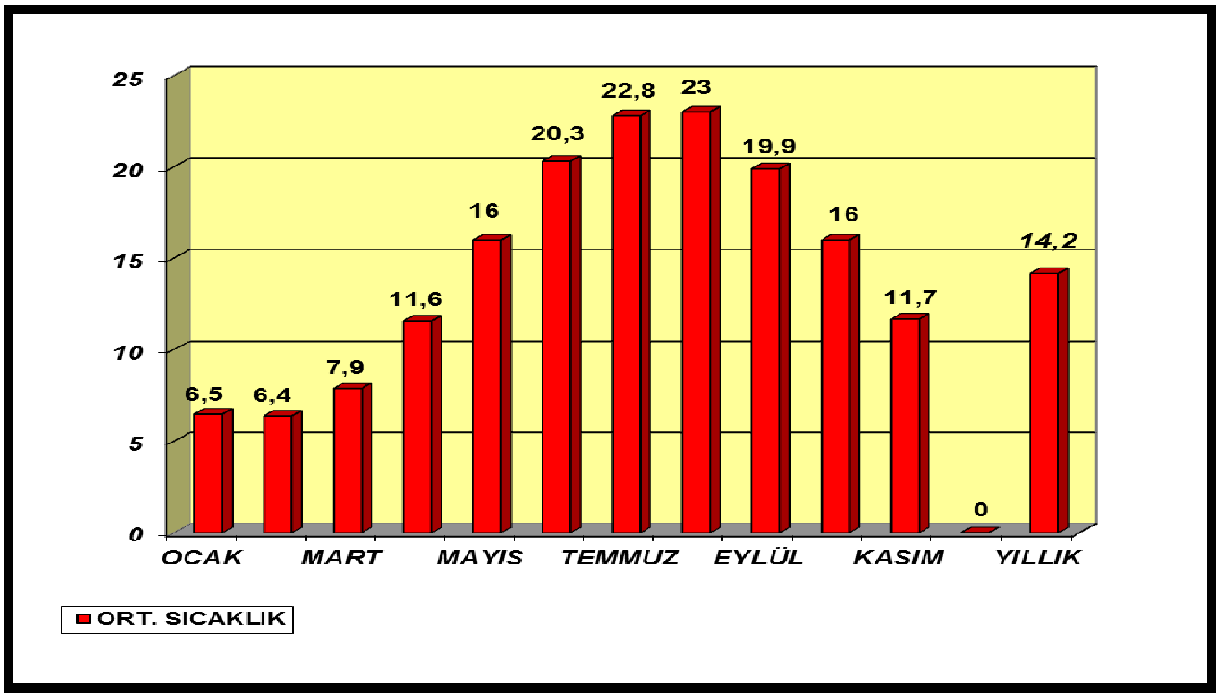
Rize İli'nin en önemli iklimsel özelliği her mevsim yağışlı olmasıdır. Yazlar serin, kışlar ise ılıman geçmektedir. Türkiye'nin en çok yağış alan ili Rize'dir. Rize'de iki farklı iklim tipi görülmektedir. Kıyı kısmında ılık ve yağışlı bir iklim tipi yaygınken, iç kesimlerde karasal iklim özelliği hakimdir, ancak diğer illere oranla, Rize'de iç kesimler de önemli ölçüde yağış almaktadır. Karasal iklim örneği olarak Kalkandere (yükseklik:400 m) Meteoroloji İstasyonu verilerinden yararlanılmıştır. Kıyı kesimde yazlar ılık, kışlar ise serin geçmektedir. Yılın hemen hemen bütün aylarında yağışlıdır. Bu kesimde, Rize il merkezinde (yükseklik: 4 m) bulunan meteoroloji istasyonu verilerinden yararlanılmıştır. Aylar itibariyle sıcaklık değerleri, Rize il merkezi için Tablo 30'da, Kalkandere için Tablo 31'de sunulmuştur.

Tablo 30: Sıcaklık Değerleri (C°) (Rize Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA SICAKLIK	EN YÜKSEK SICAKLIK	EN DÜŞÜK SICAKLIK
Ocak	6.5	24.0	-5.4
Şubat	6.4	28.1	-6.4
Mart	7.9	32.6	-7.0
Nisan	11.6	35.8	-2.8
Mayıs	16.0	38.2	4.2
Haziran	20.3	35.2	7.8
Temmuz	22.8	35.4	12.0
Ağustos	23.0	34.0	13.6
Eylül	19.9	33.4	9.2
Ekim	16.0	33.4	2.5
Kasım	11.7	29.2	0.4
Aralık	8.5	26.7	-4.0
YILLIK	**14.2**	**38.2**	**-7.0**

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Rasat Süresi 1960-2012

Grafik 28: Ortalama Sıcaklık Değerleri (C°) (Rize Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

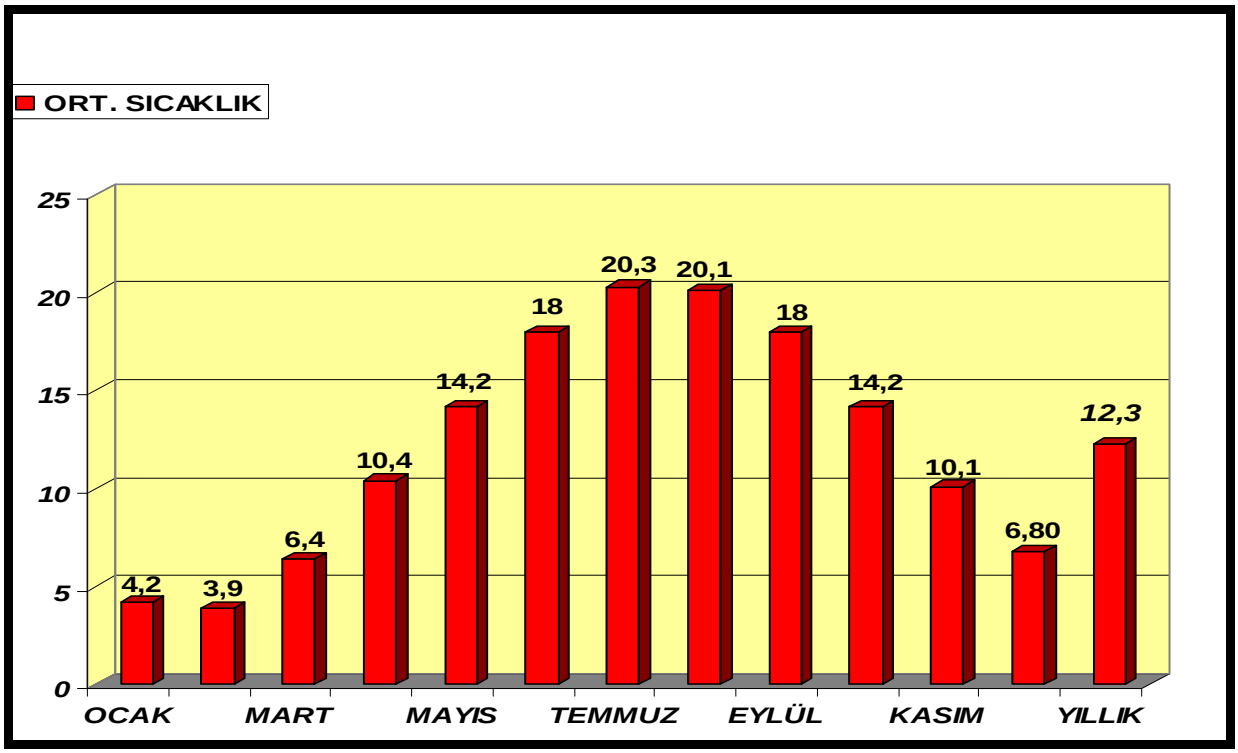
Görüldüğü gibi, Rize'de ortalama sıcaklığın en yüksek olduğu aylar, Temmuz ve Ağustos, en düşük olduğu aylar ise Ocak ve Şubat aylarıdır. Yıl içinde ölçülen ortalama sıcaklık 14.2 C°, en yüksek sıcaklık 38.2 C°, en düşük sıcaklık ise – 7.0 C°'dir. Kalkandere'de yıl içinde ölçülen ortalama sıcaklık 12.3 C°, en yüksek sıcaklık 40.5 C°, en düşük sıcaklık ise –11.5 C°'dir. Rize verilerine göre kış aylarında sıcaklıklar daha düşüktür. Yıl boyu ortalaması ve yaz aylarında büyük farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 31: Sıcaklık Değerleri (C°) (Kalkandere Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA SICAKLIK	EN YÜKSEK SICAKLIK	EN DÜŞÜK SICAKLIK
Ocak	4.2	23.0	-11.5
Şubat	3.9	27.0	-10.0
Mart	6.4	26.0	-3.0
Nisan	10.4	34.0	-3.0
Mayıs	14.2	34.0	4.0
Haziran	18.0	40.5	5.0
Temmuz	20.3	39.0	10.5
Ağustos	20.1	32.0	10.0
Eylül	18.0	35.0	7.0
Ekim	14.2	32.0	-1.5
Kasım	10.1	29.0	-2.5
Aralık	6.8	26.0	-9.0
YILLIK	**12.3**	**40.5**	**-11.5**

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Rasat Süresi 1960-2012

Grafik 29: Ortalama Sıcaklık Değerleri (C°) (Kalkandere Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

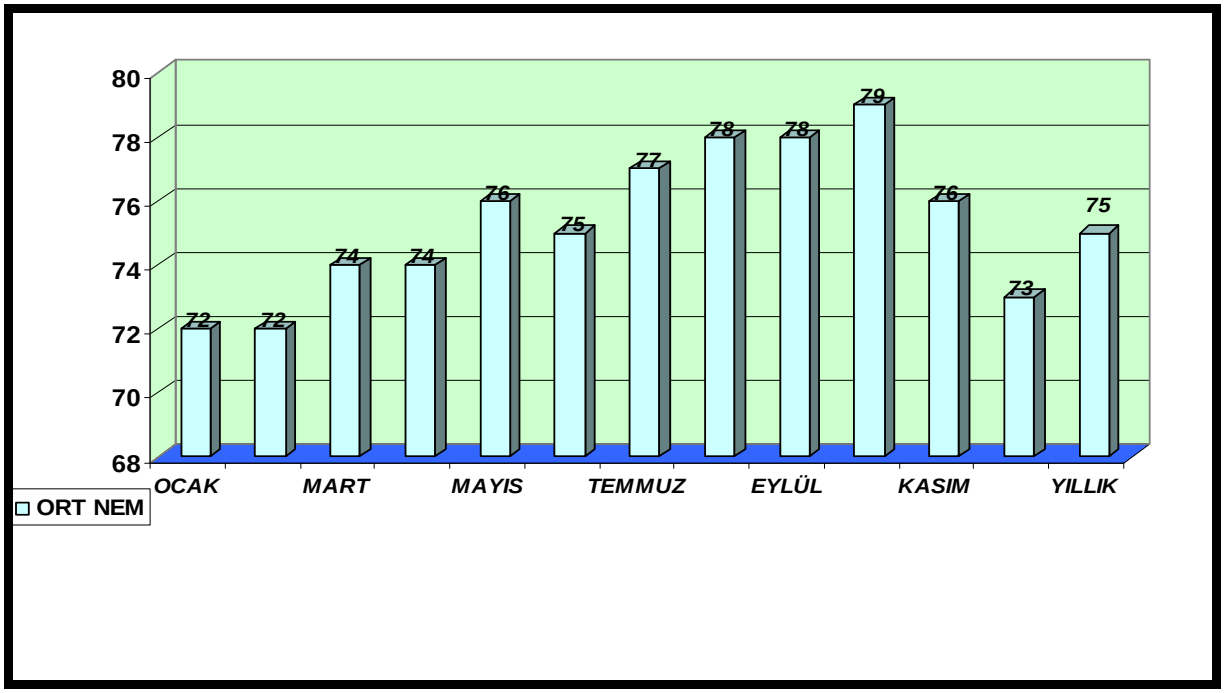
İl'de nem değerleri Tablo 32 ve Tablo 33'de verilmiştir.

Tablo 32: Nem Değerleri (Rize Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA BAĞIL NEM (%)	EN DÜŞÜK BAĞIL NEM (%)
Ocak	72	9
Şubat	72	11
Mart	74	6
Nisan	74	9
Mayıs	76	19
Haziran	75	21
Temmuz	77	25
Ağustos	78	33
Eylül	78	30
Ekim	79	15
Kasım	76	18
Aralık	73	8
YILLIK	**75**	**6**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Rasat Süresi 31 yıl

Grafik 30: Aylara Göre Ortalama Bağıl Nem Değerleri (%)
(Rize Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

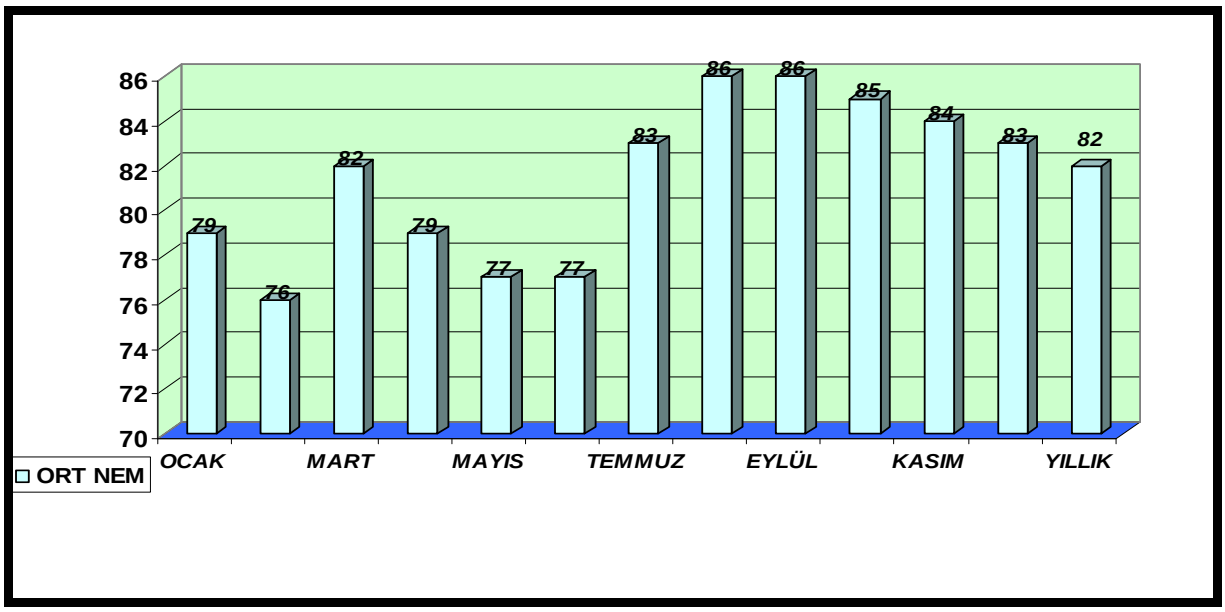
Ortalama bağıl nem oranının en yüksek olduğu aylar gerek Rize, gerek Kalkandere için Ağustos, Eylül ve Ekim aylarıdır.
Yıl boyu ortalamalarda, Kalkandere'de nem oranının kıyı kesimine oranla daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 33: Nem Değerleri (Kalkandere Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA BAĞIL NEM (%)	EN DÜŞÜK BAĞIL NEM (%)
Ocak	79	16
Şubat	76	16
Mart	82	14
Nisan	79	16
Mayıs	77	17
Haziran	77	17
Temmuz	83	38
Ağustos	86	32
Eylül	86	44
Ekim	85	25
Kasım	84	29
Aralık	83	27
YILLIK	**82**	**14**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Rasat Süresi 8 yıl

**Grafik 31: Aylara Göre Ortalama Bağıl Nem Değerleri (%)
(Kalkandere Meteoroloji İstasyonu)**

Kaynak: Büro Çalışması

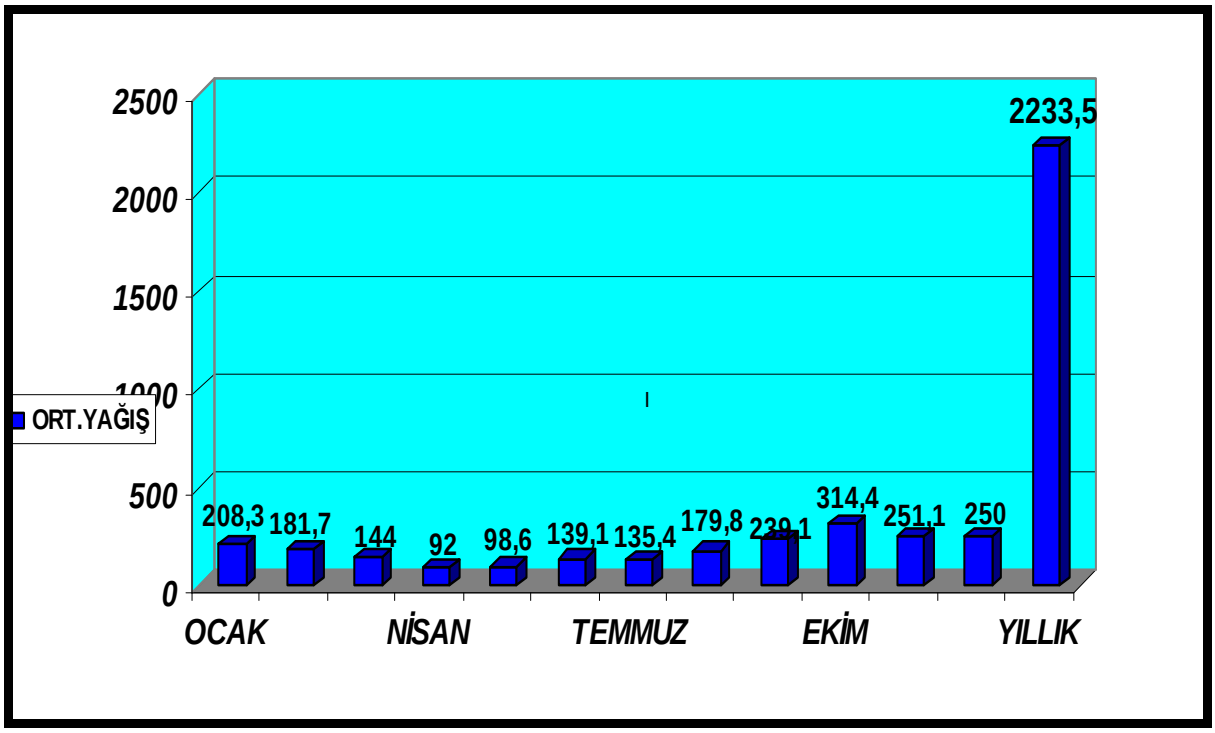
Yağış ve rüzgar değerleri aylar itibariyle Tablo 34 ve Tablo 35'de verilmiştir.

Tablo 34: Yağış ve Rüzgar Değerleri (Rize Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (AYLIK, MM)	EN ÇOK YAĞIŞ MİKTARI (GÜNLÜK, MM)	ORTALAMA KAR YAĞIŞLI GÜN SAYISI	ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	HAKİM RÜZGAR YÖNÜ, ESME SAYISI
Ocak	208.3	113.9	1.8	3.2	SW-320
Şubat	181.7	123.9	1.9	4.7	SW-289
Mart	144.0	70.7	1.9	1.9	SW-225
Nisan	92.0	60.8	0.1	-	SW-150
Mayıs	98.6	148.3	-	-	NE-168
Haziran	139.1	106.8	-	-	SW-178
Temmuz	135.4	244.0	-	-	SW-211
Ağustos	179.8	240.9	-	-	SW-219
Eylül	239.1	164.0	-	-	SW-209
Ekim	314.4	131.8	0.1	-	SW-236
Kasım	251.1	144.1	0.1	0.2	SW-294
Aralık	250.0	129.3	0.9	2.0	SW-317
YILLIK	**2233.5**	**244.0**	**6.8**	**12.0**	**SW-2782**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Rasat Süresi 31 yıl

Grafik 32: Aylara Göre Ortalama Yağış Miktarı (mm) (Rize Meteoroloji İstasyonu)

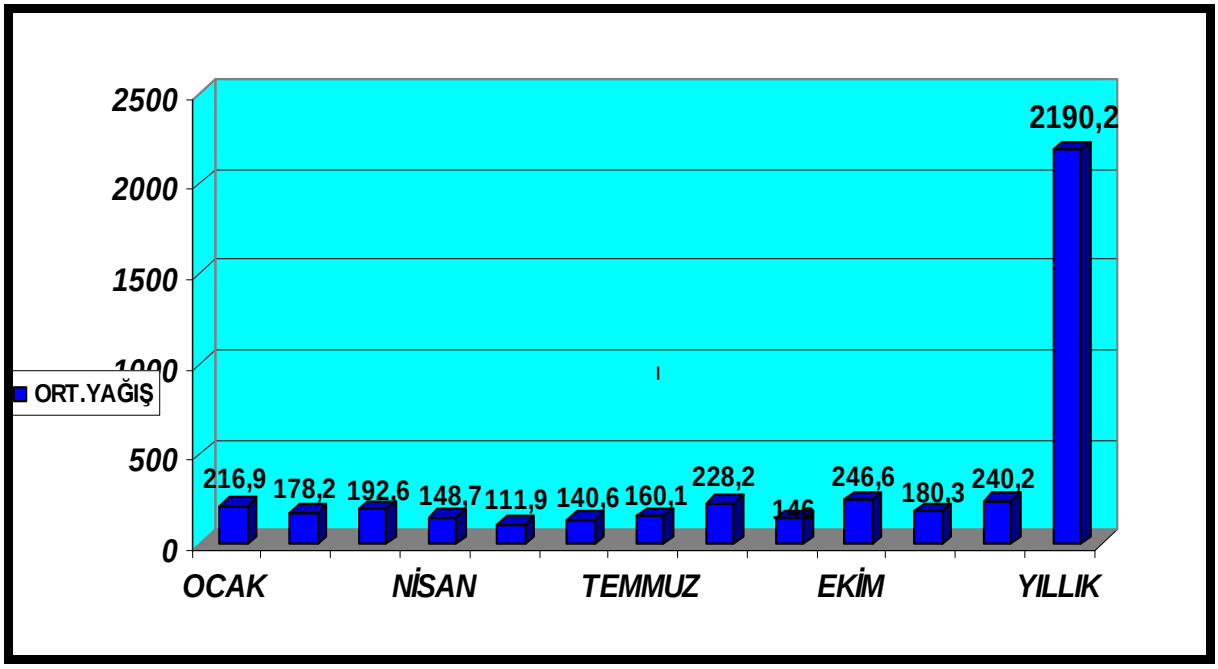
Kaynak: Büro Çalışması

Tablo 35: Yağış ve Rüzgar Değerleri (Kalkandere Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (AYLIK, MM)	EN ÇOK YAĞIŞ MİKTARI (GÜNLÜK, MM)	ORTALAMA KAR YAĞIŞLI GÜN SAYISI	ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	HAKİM RÜZGAR YÖNÜ
Ocak	216.8	77.6	2.7	7.3	N
Şubat	178.2	67.0	2.0	11.2	E
Mart	192.6	63.0	1.3	2.7	N
Nisan	148.7	51.0	0.5	0.8	N
Mayıs	111.9	41.0	-	-	E
Haziran	140.6	123.0	-	-	N
Temmuz	160.1	95.5	-	-	E
Ağustos	228.2	118.6	-	-	E
Eylül	146.0	82.0	-	-	N
Ekim	246.6	96.0	-	-	N
Kasım	180.3	82.0	-	-	N
Aralık	240.2	89.0	0.7	3.5	E
YILLIK	**2190.2**	**123.0**	**7.2**	**25.5**	**N**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Rasat Süresi 8 yıl

Grafik 33: Aylara Göre Ortalama Yağış Miktarı (mm)
(Kalkandere Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

31 yıllık gözlem sonuçlarına göre Rize'nin hakim rüzgar yönü güneybatıdır. İlde 2–3 yılda bir Föhn rüzgarlarının etkisi de hissedilmektedir. Yüksekliği 3000 m'yi geçen Rize Dağları'ndan Karadeniz kıyısına doğru esen rüzgarlar yüksekten alçağa indikleri için geçtikleri yerleri ısıtmakta ve kış aylarında sıcaklık değerlerinin aşırı düşmesini engellemektedir. İç kesimlerde doğu ve kuzey rüzgarları hakimdir. Yağışların hem kıyı hem iç kesimlerde çok olması ve her mevsim dengeli bir yağış düzeni olduğu için il genelinde kurak geçen mevsim yoktur.

Rize'de yıl genelinde hakim rüzgar yönü güneybatıdır. Ancak Mayıs ayı için hakim rüzgar yönü kuzeydoğudur. Kalkandere'de yıl boyu hakim rüzgar yönü kuzeydir, yalnız Şubat, Mayıs, Temmuz, Ağustos ve Aralık aylarında rüzgar ağırlıklı olarak doğudan esmektedir.

Rize'de en fazla yağış 251.1 mm olarak Kasım ayında düşmektedir. Ortalama kar yağışlı gün sayısının en fazla olduğu aylar ise Şubat ve Mart ayları olarak tespit edilmiştir. Kalkandere'de en fazla yağış 246.6 mm olarak Ekim ayında düşmektedir. Ortalama kar yağışlı gün sayısının en fazla olduğu ay ise Ocak ayı olarak tespit edilmiştir. Yerleşmelerin iklimsel özelliklerine ilişkin yıllık ortalama değerleri ise Tablo 36 ve Tablo 37'de verilmiştir.

Tablo 36: Yıllık İklim Verileri (Rize Meteoroloji İstasyonu)

ORTALAMA AÇIK GÜN SAYISI	:	50.9
ORTALAMA BULUTLU GÜN SAYISI	:	161.2
ORTALAMA KAPALI GÜN SAYISI	:	153.2
ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	:	12.0
EN YÜKSEK KAR ÖRTÜSÜ KALINLIĞI (CM)	:	88.0
ORTALAMA SİSLİ GÜN SAYISI	:	8.4
ORTALAMA DOLULU GÜN SAYISI	:	1.1
ORTALAMA KIRAĞILI GÜN SAYISI	:	7.5
ORTALAMA ORAJLI GÜN SAYISI	:	14.2
HAKİM RÜZGAR YÖNÜ	:	SW

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Rasat Süresi 31 yıl

Tablo 37: Yıllık İklim Verileri (Kalkandere Meteoroloji İstasyonu)

ORTALAMA AÇIK GÜN SAYISI	:	71.0
ORTALAMA BULUTLU GÜN SAYISI	:	149.5
ORTALAMA KAPALI GÜN SAYISI	:	144.8
ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	:	25.5
EN YÜKSEK KAR ÖRTÜSÜ KALINLIĞI (CM)	:	160
ORTALAMA SİSLİ GÜN SAYISI	:	14.8
ORTALAMA DOLULU GÜN SAYISI	:	0.5
ORTALAMA KIRAĞILI GÜN SAYISI	:	18.0
ORTALAMA ORAJLI GÜN SAYISI	:	7.2
HAKİM RÜZGAR YÖNÜ	:	N

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Rasat Süresi 8 yıl

Görüldüğü gibi, Rize İli kıyı kesimler ile iç kesimler arasında en az iklim farklılıkları olan ildir. Ancak, iç kesimler biraz daha soğuk, kar yağışlı bir iklime sahiptir.

2.2.7. SAMSUN

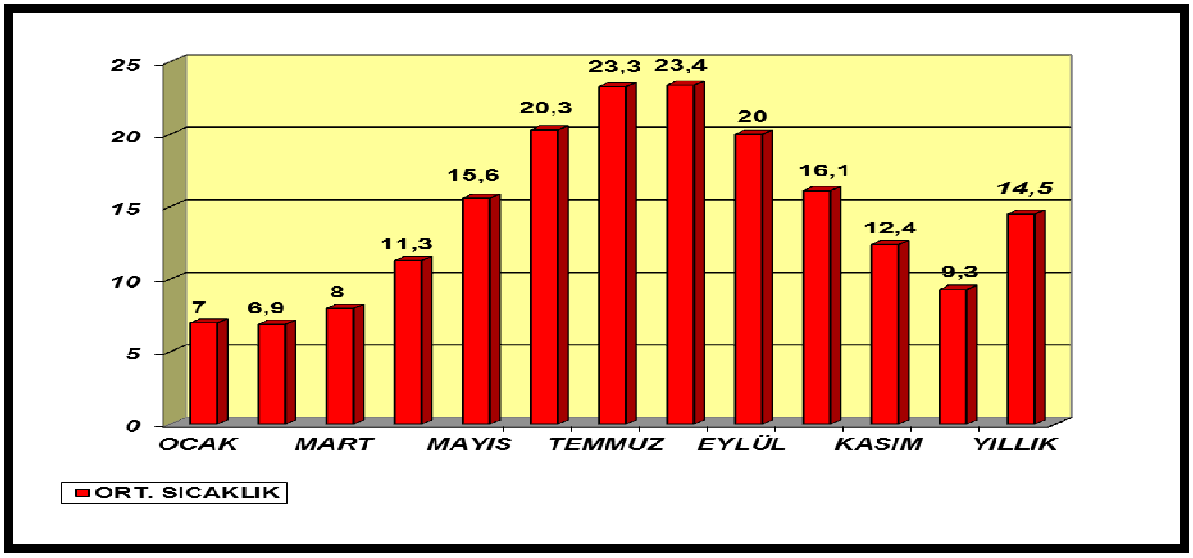
Samsun genellikle ılıman bir iklime sahiptir. Ancak sahil şeridinde ve iç kesimlerde iklim iki ayrı özellik göstermektedir. Sahil şeridinde Karadeniz ikliminin etkileri görülmektedir. Yazlar sıcak, kışlar ılık ve yağışlı geçmektedir. İç kesimler yüksekliği 2.000 m'yi bulan Akdağ ve 1.500 m'yi bulan Canik Dağları'nın etkisi altında kalmaktadır ve bu dağların etkisiyle kışlar soğuk, yağmur ve kar yağışlı, yazlar ise serin geçmektedir. İç kesimlerde yaz kuraklığı daha uzun, kış soğukları düzenli ve daha etkili olmaktadır. Samsun, Karadeniz Bölgesi'nin diğer kıyı yörelerine göre nispeten azalan yağışlara rağmen Türkiye ortalamasına göre bol yağışlı ve her mevsim düzenli yağış dağılışı ile karakteristiktir.

Tablo 38: Sıcaklık Değerleri (C°) (Samsun Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA SICAKLIK	EN YÜKSEK SICAKLIK	EN DÜŞÜK SICAKLIK
Ocak	7.0	24.2	-6.9
Şubat	6.9	26.2	-7.4
Mart	8.0	32.3	-7.0
Nisan	11.3	37.0	-2.4
Mayıs	15.6	36.4	2.7
Haziran	20.3	37.4	9.0
Temmuz	23.3	37.5	13.6
Ağustos	23.4	35.2	14.0
Eylül	20.0	38.3	7.0
Ekim	16.1	38.4	1.5
Kasım	12.4	30.0	-2.2
Aralık	9.3	28.9	-4.0
YILLIK	**14.5**	**38.4**	**-7.4**

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Rasat Süresi 1960-2012

Grafik 34: Ortalama Sıcaklık Değerleri (C°) (Samsun Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

Görüldüğü gibi, Samsun'da ortalama sıcaklığın en yüksek olduğu aylar, Temmuz ve Ağustos, en düşük olduğu aylar ise Ocak ve Şubat aylarıdır. Yıl içinde ölçülen ortalama sıcaklık 14.5 C°, en yüksek sıcaklık 38.4 C°, en düşük sıcaklık ise –7.4 C°'dir.

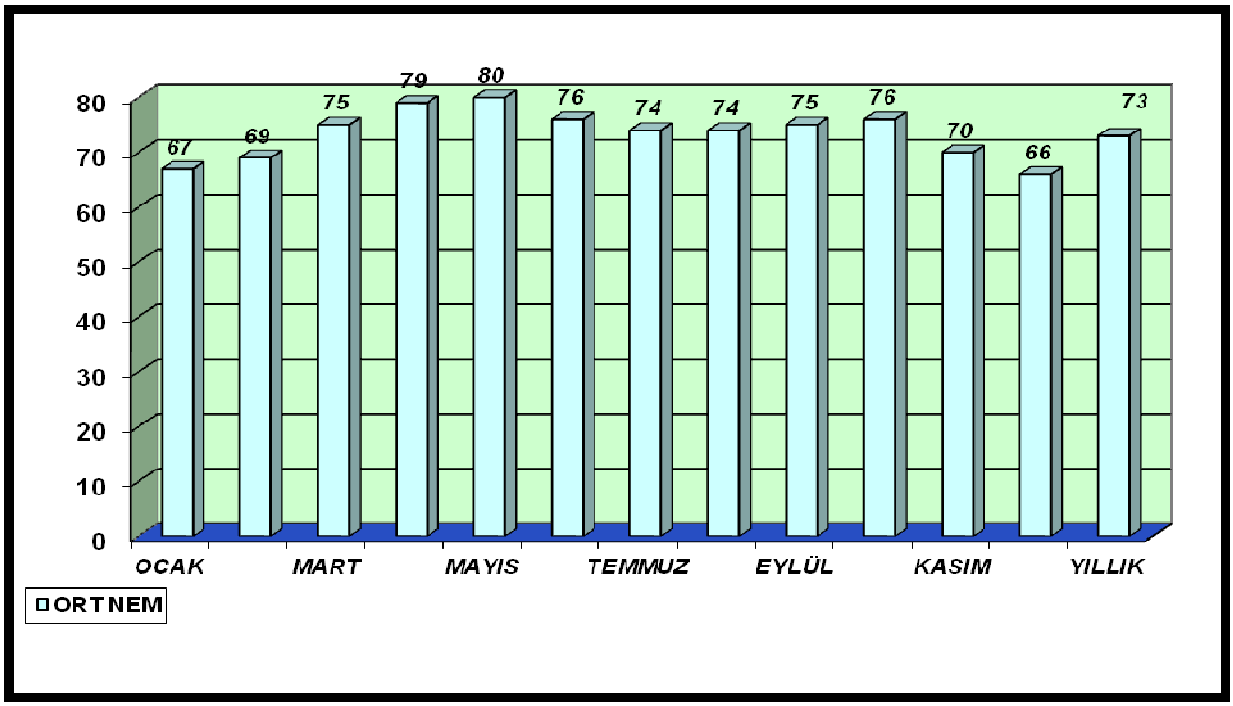
İl'de nem değerleri Tablo 39'da verilmiştir.

Tablo 39: Nem Değerleri (Samsun Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA BAĞIL NEM (%)	EN DÜŞÜK BAĞIL NEM (%)
Ocak	67	6
Şubat	69	2
Mart	75	5
Nisan	79	14
Mayıs	80	20
Haziran	76	27
Temmuz	74	20
Ağustos	74	36
Eylül	75	18
Ekim	76	5
Kasım	70	10
Aralık	66	5
YILLIK	73	2

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü 2011

**Grafik 35: Aylara Göre Ortalama Bağıl Nem Değerleri (%)
(Samsun Meteoroloji İstasyonu)**

Kaynak: Büro Çalışması

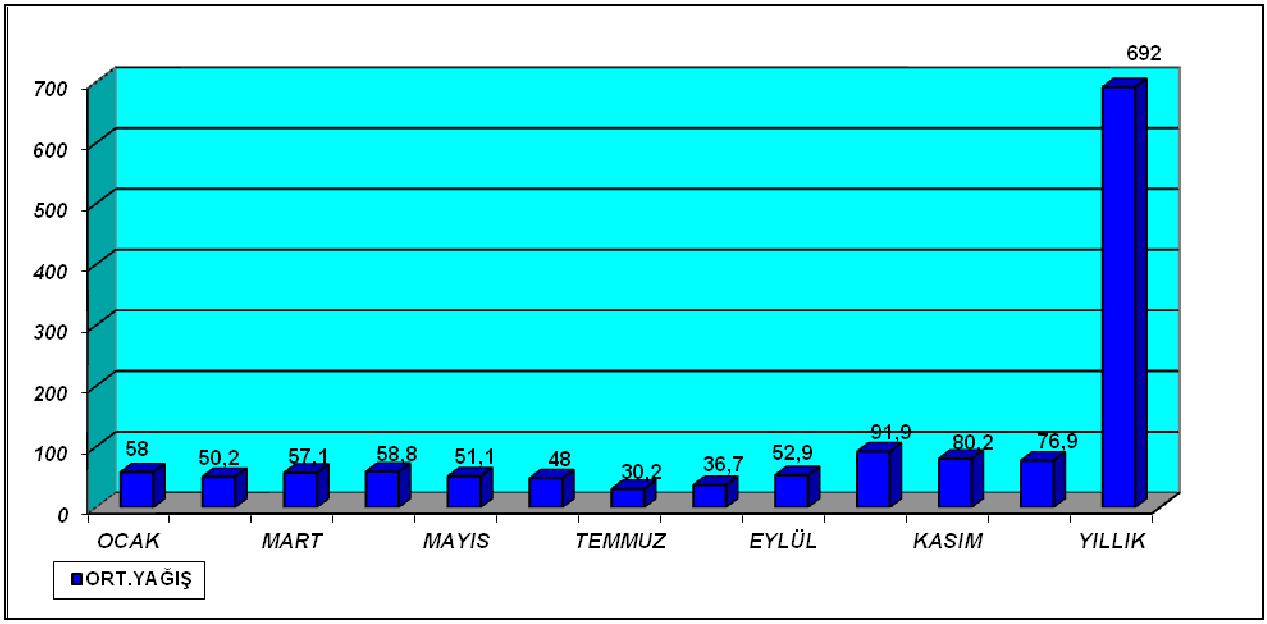
İlde ortalama bağıl nem oranının en fazla olduğu aylar Nisan ve Mayıs aylarıdır. Yıl boyu ortalama bağıl nem farkı % 14'tür. Yağış ve rüzgar değerleri Tablo 40'da verilmiştir.

Tablo 40: Yağış ve Rüzgar Değerleri (Samsun Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	Ortalama Yağış Miktarı (Aylık, mm)	En Çok Yağış Miktarı (Günlük, mm)	Ortalama Kar Yağışlı Gün Sayısı	Ortalama Karla Örtülü Gün Sayısı	Hakim Rüzgar Yönü, Esme Sayısı
Ocak	58,0	45,7	1.7	3.4	SSW- 19,1
Şubat	50,2	39,9	2.5	3.2	SSW-18,6
Mart	57,1	31,1	0.7	1.1	N-19,2
Nisan	58,8	45,6	0.1	0.1	NNE-11,1
Mayıs	51,1	56,2	-	-	SW-10,8
Haziran	48,0	77,5	-	-	NNE-16,5
Temmuz	30,2	54,6	-	-	NNE -10,2
Ağustos	36,7	113,2	-	-	NNE-9,4
Eylül	52,9	58,4	-	-	NNE-11,9
Ekim	91,9	63,1	-	-	SW-13,4
Kasım	80,2	66,5	0.1	0.2	SW-20,1
Aralık	76,9	42,0	0.3	0.9	SW-27,6
YILLIK	**692,0**	**113,2**	**5.5**	**8.8**	SW-27,6

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü 2011

Grafik 36: Aylara Göre Ortalama Yağış Miktarı (mm)
(Samsun Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

Samsun İli'nde yıl genelinde hakim rüzgar yönü güneybatıdır. Ancak ilkbahar ve yaz aylarında kuzey- kuzeydoğu rüzgarları ağırlıklı olarak esmektedir.

İlde en fazla yağış 58.8 mm ile Nisan ayında düşmektedir. Ortalama kar yağışlı gün sayısının en fazla olduğu ay Şubat ayıdır.

İl'in iklimsel özelliklerine ilişkin yıllık ortalama değerleri ise Tablo 41'de verilmiştir.

Tablo 41: Yıllık İklim Verileri (Samsun Meteoroloji İstasyonu)

ORTALAMA AÇIK GÜN SAYISI	**:**	**58.1**
ORTALAMA BULUTLU GÜN SAYISI	**:**	**184.6**
ORTALAMA KAPALI GÜN SAYISI	**:**	**122.6**
ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	**:**	**8.8**
EN YÜKSEK KAR ÖRTÜSÜ KALINLIĞI (CM)	**:**	**36.0**
ORTALAMA SİSLİ GÜN SAYISI	**:**	**4**
ORTALAMA DOLULU GÜN SAYISI	**:**	**3**
ORTALAMA KIRAĞILI GÜN SAYISI	**:**	**3**
ORTALAMA ORAJLI GÜN SAYISI	**:**	**20**
HAKİM RÜZGAR YÖNÜ	**:**	**SW**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

2.2.8. TRABZON

İlde kıyı kesiminde denizin etkisiyle ılıman iklim görülmektedir. Dolayısıyla yazlar orta sıcaklıkta kışlar ılık geçmektedir. Kafkas Dağları Trabzon'u güneyden çepeçevre kuşatarak kuzey batının soğuk rüzgarlarını ve Sibirya'nın soğuk havasıyla Kuzey Doğu Anadolu'da soğuyan havanın bölgeye girmesini engellemektedir.

Trabzon ilinde iki farklı iklim tipi görülmektedir. Kıyı kısmında ılık ve yağışlı bir iklim tipi yaygınken, iç kesimlerde karasal iklim özelliği hakimdir. Karasal iklim örneği olarak Maçka (yükseklik: 250 m) Meteoroloji İstasyonu verilerinden yararlanılmıştır. Kıyı kesimi verileri için Trabzon il merkezinde (yükseklik: 30 m) bulunan meteoroloji istasyonu verilerinden yararlanılmıştır.

Aylar itibariyle sıcaklık değerleri, Trabzon il merkezi için Tablo 42'de, Maçka için Tablo 43'de sunulmuştur.

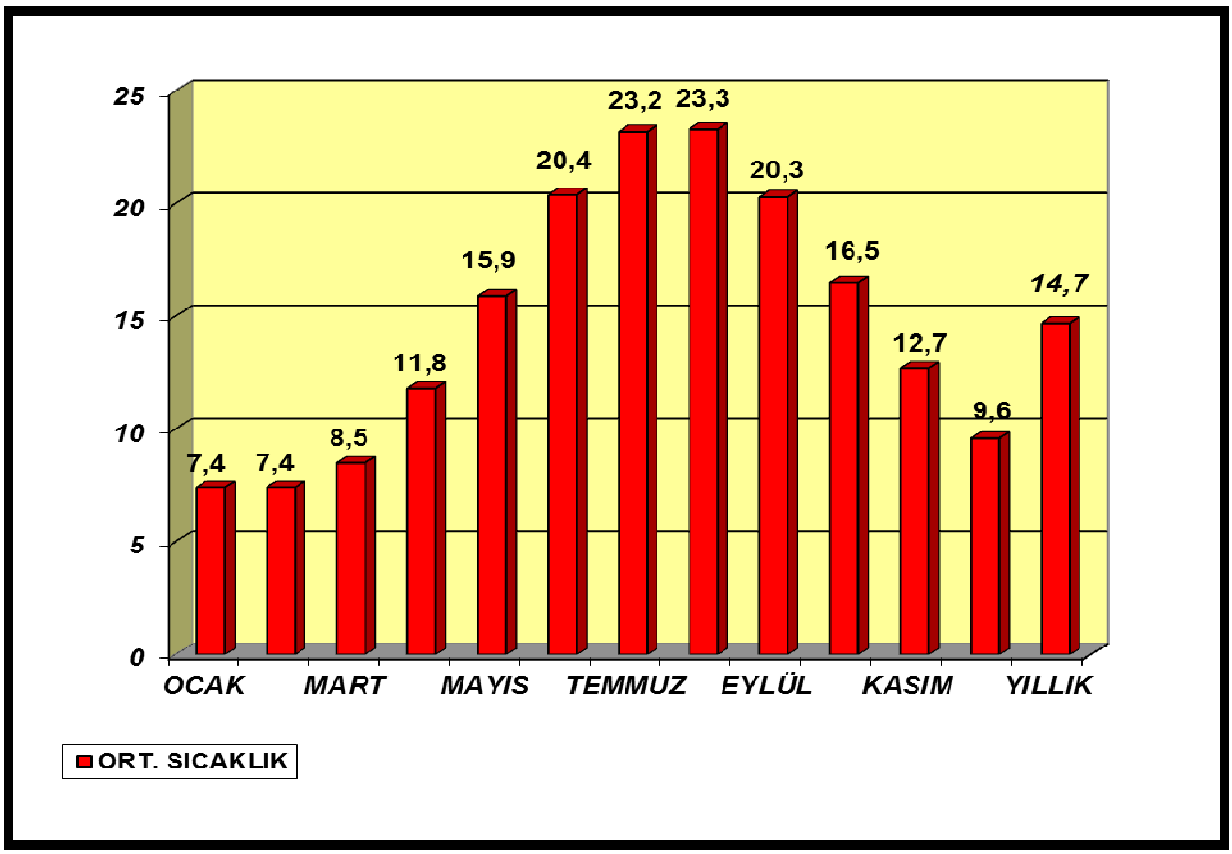
Trabzon'da ortalama sıcaklığın en yüksek olduğu aylar, Temmuz ve Ağustos, en düşük olduğu aylar ise Ocak ve Şubat aylarıdır. Yıl içinde ölçülen ortalama sıcaklık 14.7 C°, en yüksek sıcaklık 37.8 C°, en düşük sıcaklık ise– 6.1 C°'dir.

Tablo 42: Sıcaklık Değerleri (C°) (Trabzon Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA SICAKLIK	EN YÜKSEK SICAKLIK	EN DÜŞÜK SICAKLIK
Ocak	7.4	25.2	-6.0
Şubat	7.4	28.2	-6.1
Mart	8.5	35.2	-5.0
Nisan	11.8	37.2	-2.0
Mayıs	15.9	37.8	5.4
Haziran	20.4	35.9	9.2
Temmuz	23.2	37.0	13.5
Ağustos	23.3	34.8	13.8
Eylül	20.3	33.2	8.5
Ekim	16.5	32.7	3.4
Kasım	12.7	30.3	1.0
Aralık	9.6	26.4	-3.1
YILLIK	**14.7**	**37.8**	**-6.1**

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Rasat Süresi 1960-2012

Grafik 37: Ortalama Sıcaklık Değerleri (C°) (Trabzon Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

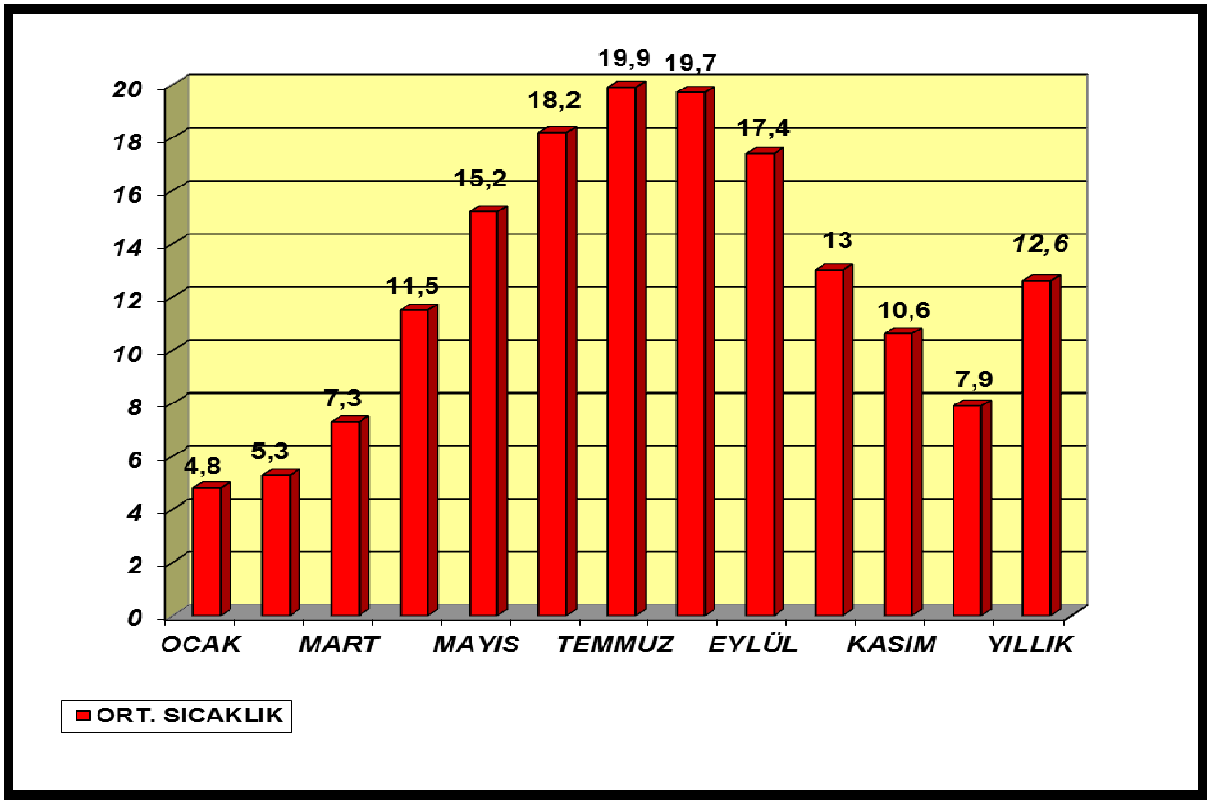
Maçka'da yıl içinde ölçülen ortalama sıcaklık 12.6 C°, en yüksek sıcaklık 39.5 C°, en düşük sıcaklık ise –11.0 C°'dir ve Trabzon verilerine göre özellikle kış aylarında sıcaklıklar biraz daha düşüktür.

Tablo 43: Sıcaklık Değerleri (C°) (Maçka Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA SICAKLIK	EN YÜKSEK SICAKLIK	EN DÜŞÜK SICAKLIK
Ocak	4.8	20.5	-11.0
Şubat	5.3	22.5	-9.0
Mart	7.3	27.0	-6.0
Nisan	11.5	35.0	-3.5
Mayıs	15.2	35.0	2.5
Haziran	18.2	38.5	4.0
Temmuz	19.9	39.5	9.5
Ağustos	19.7	36.5	10.3
Eylül	17.4	38.0	4.0
Ekim	13.0	30.5	0.1
Kasım	10.6	27.0	-1.0
Aralık	7.9	23.5	-6.4
YILLIK	**12.6**	**39.5**	**-11.0**

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Rasat Süresi 1960-2012

Grafik 38: Ortalama Sıcaklık Değerleri (C°) (Maçka Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

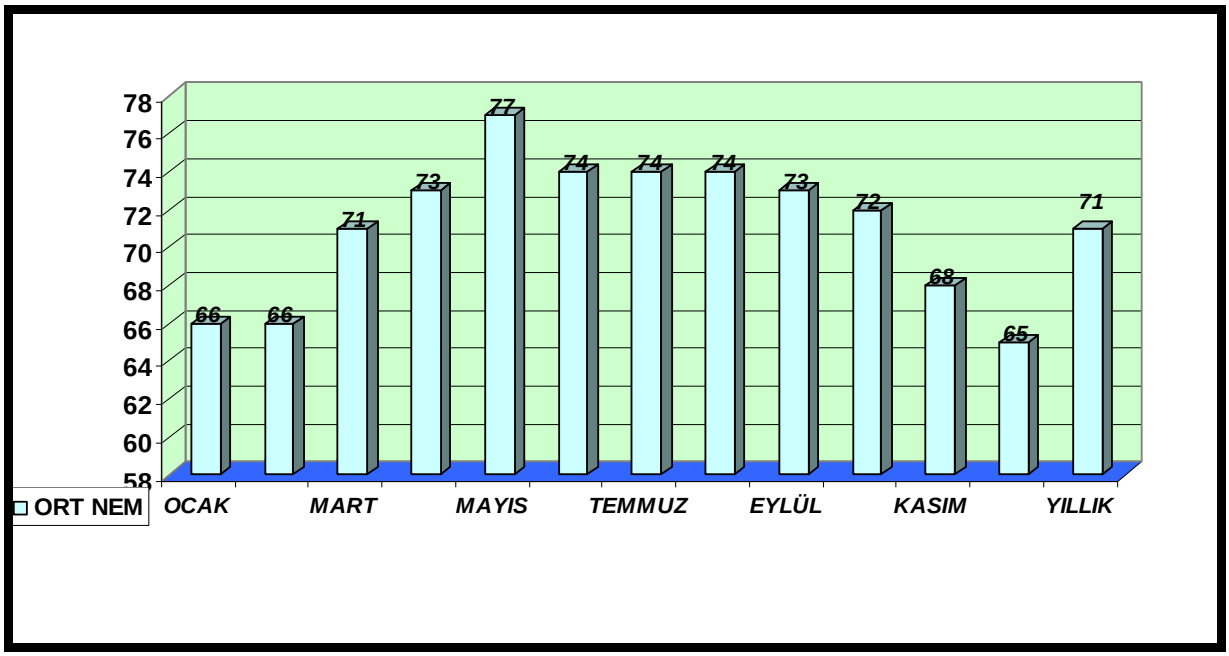
İl'de nem değerleri Tablo 44 ve Tablo 45'de verilmiştir.

Tablo 44: Nem Değerleri (Trabzon Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA BAĞIL NEM (%)	EN DÜŞÜK BAĞIL NEM (%)
Ocak	66	12
Şubat	66	13
Mart	71	7
Nisan	73	6
Mayıs	77	14
Haziran	74	26
Temmuz	74	20
Ağustos	74	28
Eylül	73	26
Ekim	72	11
Kasım	68	17
Aralık	65	16
YILLIK	**71**	**6**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Rasat Süresi 31 yıl

Grafik 39: Aylara Göre Ortalama Bağıl Nem Değerleri (%) (Trabzon Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

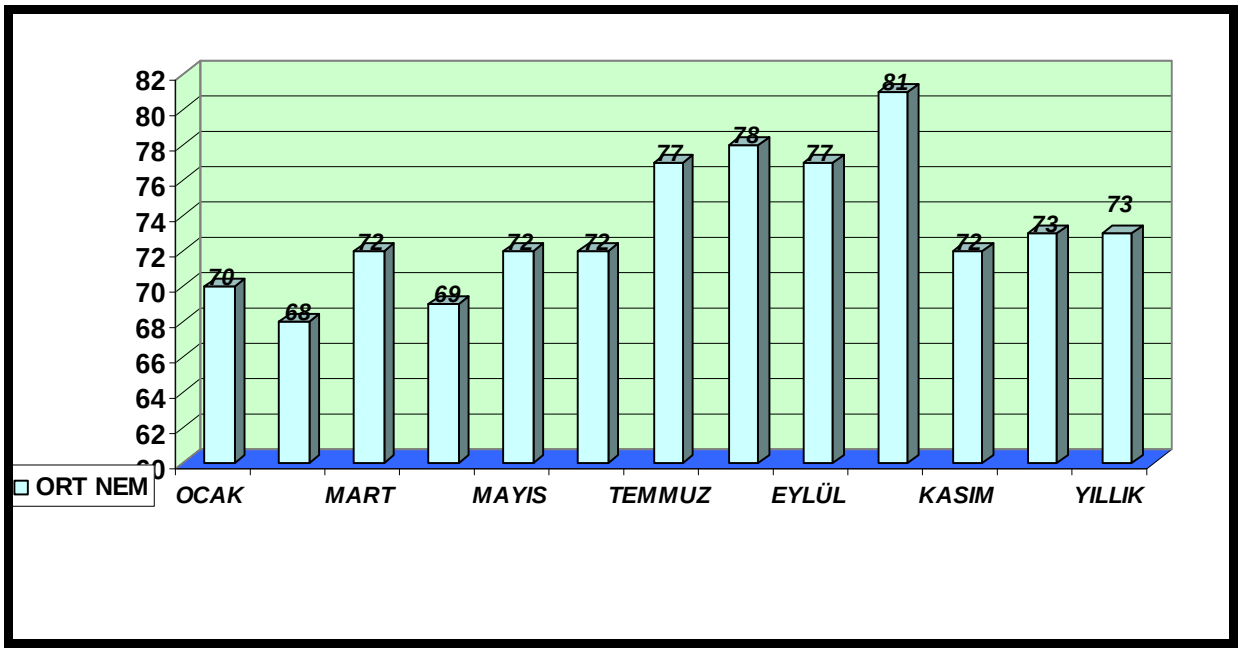
Ortalama bağıl nem oranının en yüksek olduğu aylar Trabzon için Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarıdır, Maçka'da Temmuz-Ekim ayları arasıdır. Kıyı ve iç kesimlerde nemlilik oranında büyük farklılıklar bulunmamaktadır.

Tablo 45: Nem Değerleri (Maçka Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	Ortalama Bağıl Nem (%)	En Düşük Bağıl Nem (%)
Ocak	70	19
Şubat	68	18
Mart	72	16
Nisan	69	11
Mayıs	72	12
Haziran	72	11
Temmuz	77	25
Ağustos	78	21
Eylül	77	32
Ekim	81	21
Kasım	72	13
Aralık	73	15
YILLIK	73	11

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Rasat Süresi 20 yıl

Grafik 40: Aylara Göre Ortalama Bağıl Nem Değerleri (%) (Maçka Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

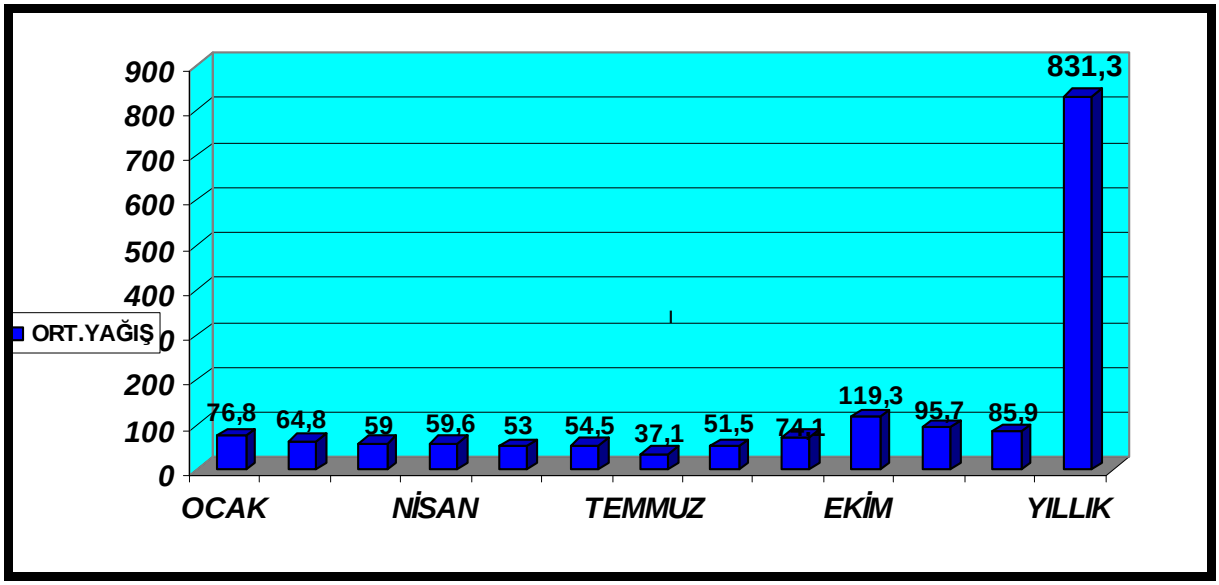
Yağış ve rüzgar değerleri aylar itibariyle Tablo 46 ve Tablo 47'de verilmiştir.

Tablo 46: Yağış ve Rüzgar Değerleri (Trabzon Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (AYLIK, MM)	EN ÇOK YAĞIŞ MİKTARI (GÜNLÜK, MM)	ORTALAMA KAR YAĞIŞLI GÜN SAYISI	ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	HAKİM RÜZGAR YÖNÜ, ESME SAYISI
Ocak	76.8	79.9	1.1	1.8	SSW-245
Şubat	64.8	52.7	1.3	3.0	SSW-230
Mart	59.0	37.2	0.2	0.8	WNW-168
Nisan	59.6	40.1	0.1	-	E-189
Mayıs	53.0	65.8	-	-	ENE-224
Haziran	54.5	68.1	-	-	ENE-163
Temmuz	37.1	60.1	-	-	S-148
Ağustos	51.5	81.6	-	-	S-240
Eylül	74.1	60.4	-	-	S-290
Ekim	119.3	74.8	-	-	S-267
Kasım	95.7	68.3	-	-	SW-285
Aralık	85.9	62.1	0.2	0.8	SW-319
YILLIK	**831.3**	**81.6**	**2.9**	**6.4**	**S-2368**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Rasat Süresi 31 yıl

Grafik 41: Aylara Göre Ortalama Yağış Miktarı (mm) (Trabzon Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

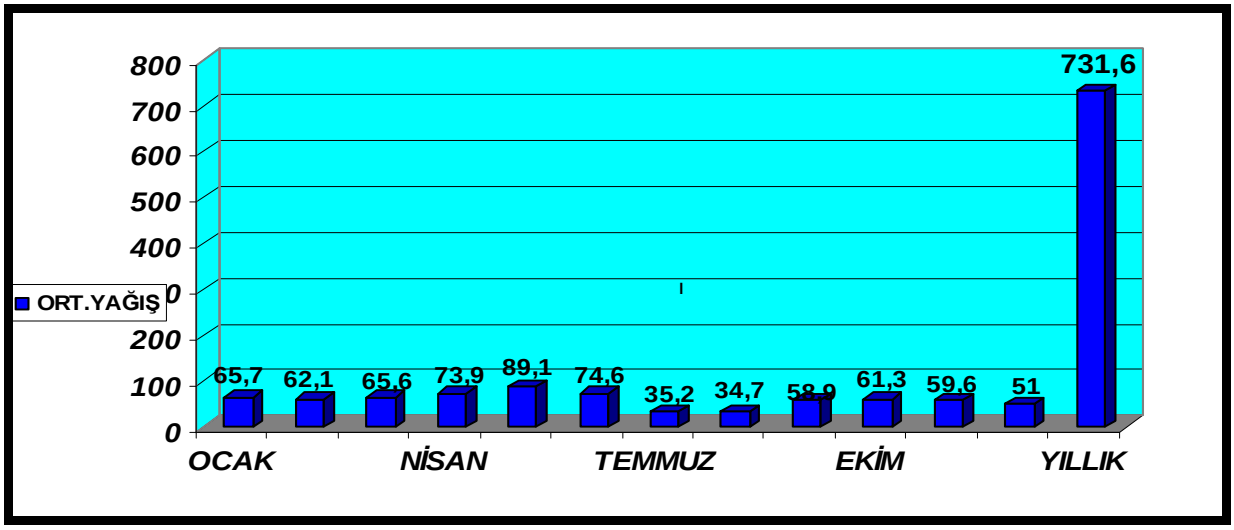
31 yıllık gözlem sonuçlarına göre karadan ve denizden esen meltem rüzgarları kuzey ve güney yönlü rüzgarların hakimiyetini hissetmektedir. Deniz kıyısına yakın kesimlerde güney ve güneybatıdan esen rüzgarlar daha etkilidir.

Tablo 47: Yağış ve Rüzgar Değerleri (Maçka Meteoroloji İstasyonu)

AYLAR	ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (AYLIK, MM)	EN ÇOK YAĞIŞ MİKTARI (GÜNLÜK, MM)	ORTALAMA KAR YAĞIŞLI GÜN SAYISI	ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	HAKİM RÜZGAR YÖNÜ
Ocak	65.7	32.0	4.1	3.6	N
Şubat	62.1	37.2	4.0	2.7	N
Mart	65.6	38.6	2.0	0.8	N
Nisan	73.9	26.6	0.4	-	N
Mayıs	89.1	72.5	-	-	N
Haziran	74.6	43.6	-	-	N
Temmuz	35.2	21.5	-	-	N
Ağustos	34.7	48.6	-	-	N
Eylül	58.9	37.5	-	-	N
Ekim	61.3	39.3	-	-	N
Kasım	59.6	37.8	0.3	0.5	N
Aralık	51.0	37.5	1.1	1.2	N
YILLIK	731.6	72.5	11.9	8.8	N

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Rasat Süresi 20 yıl

Grafik 42: Aylara Göre Ortalama Yağış Miktarı (mm) (Maçka Meteoroloji İstasyonu)

Kaynak: Büro Çalışması

Trabzon'da yıl genelinde hakim rüzgar yönü güneydir, ancak aylara göre farklılıklar göstermektedir. Maçka'da yıl boyu hakim rüzgar yönü kuzeydir.

Trabzon'da en fazla yağış 119.3 mm olarak Ekim ayında düşmektedir. Ortalama kar yağışlı gün sayısının en fazla olduğu ay ise Şubat ayı olarak tespit edilmiştir. Maçka'da en fazla yağış 89.1 mm olarak Mayıs ayında düşmektedir. Ortalama kar yağışlı gün sayısının en fazla olduğu ay ise Ocak ayı olarak tespit edilmiştir. Yerleşmelerin iklimsel özelliklerine ilişkin yıllık ortalama değerleri ise Tablo 48 ve Tablo 49'da verilmiştir.

Tablo 48: Yıllık İklim Verileri (Trabzon Meteoroloji İstasyonu)

ORTALAMA AÇIK GÜN SAYISI	**:**	**51.3**
ORTALAMA BULUTLU GÜN SAYISI	**:**	**173.8**
ORTALAMA KAPALI GÜN SAYISI	**:**	**140.1**
ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	**:**	**6.4**
EN YÜKSEK KAR ÖRTÜSÜ KALINLIĞI (CM)	**:**	**41.0**
ORTALAMA SİSLİ GÜN SAYISI	**:**	**9.4**
ORTALAMA DOLULU GÜN SAYISI	**:**	**0.8**
ORTALAMA KIRAĞILI GÜN SAYISI	**:**	**3.6**
ORTALAMA ORAJLI GÜN SAYISI	**:**	**16.9**
HAKİM RÜZGAR YÖNÜ	**:**	**S**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Rasat Süresi 31 yıl

Tablo 49: Yıllık İklim Verileri (Maçka Meteoroloji İstasyonu)

ORTALAMA AÇIK GÜN SAYISI	**:**	**89.3**
ORTALAMA BULUTLU GÜN SAYISI	**:**	**157.0**
ORTALAMA KAPALI GÜN SAYISI	**:**	**119.0**
ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI	**:**	**8.8**
EN YÜKSEK KAR ÖRTÜSÜ KALINLIĞI (CM)	**:**	**38**
ORTALAMA SİSLİ GÜN SAYISI	**:**	**10.7**
ORTALAMA DOLULU GÜN SAYISI	**:**	**0.9**
ORTALAMA KIRAĞILI GÜN SAYISI	**:**	**2.0**
ORTALAMA ORAJLI GÜN SAYISI	**:**	**8.2**
HAKİM RÜZGAR YÖNÜ	**:**	**N**

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Rasat Süresi 20 yıl

Bölge'de ortalama sıcaklık, yüksek sıcaklık, düşük sıcaklık, nisbi nem, yağış miktarı değerlerinin illere göre dağılımı ve illerin hakim rüzgar yönleri Tablo 50'de belirtilmiştir.

Tablo 50: Doğu Karadeniz İlleri Meteorolojik Verileri

METEREOLOJİK ELEMANLAR		ORTALAMA SICAKLIK (C⁰)	EN YÜKSEK SICAKLIK (C ⁰)	EN DÜŞÜK SICAKLIK (C⁰)	ORTALAMA BAĞIL NEM %	ORTALAMA YILLIK YAĞIŞ (MM)	HAKİM RÜZGAR YÖNÜ	KARLA ÖRTÜLÜ GÜN SAYISI
Artvin		12.2	43.0	-11.9	65	689.4	NW	36.3
Bayburt		6.9	37.1	-31.3	63	486.1	SE	36.6
Giresun	**Merkez**	14.4	36.0	-9.8	73	1258.4	SE	10.6
	Şebinkarahisar	9.2	34.5	-16.7	61	563.5	NE	77.9
Gümüşhane		9.4	39.5	-19.0	64	461.5	W	73.7
Ordu	**Merkez**	14.2	33.0	-7.2	71	1041.1	S	10.0
	Mesudiye	8.7	40.0	-27.0	69	518.5	NW	53.7
Rize	**Merkez**	14.1	37.9	-7.0	75	2233.5	SW	12.0
	Kalkandere	12.3	40.5	-11.5	82	2190.2	N	25.5
Samsun		14.5	38.4	-7.4	73	692,0	SW	8.8
Trabzon	**Merkez**	14.6	38.2	-7.4	71	831.3	S	6.4
	Maçka	12.6	39.5	-11.0	73	731.6	N	8.8

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı

2.3. JEOLOJİK YAPI VE DEPREM DURUMU

Rize, Trabzon, Gümüşhane, Giresun ve Ordu illerinin içinde bulunduğu bölge Paleozoik – Kuvaterner zaman aralığını kapsayan uzun bir jeolojik süreç boyunca oluşmuş, mağmatik, volkanik, metamorfik ve tortul kayaçlardan meydana gelmiştir. Bölgenin genel jeolojik durumu ile jeolojik birimlerin kronostratigrafik ve tektonik özellikleri bölgesel boyutta, litostratigrafik ve yapısal jeolojik özellikleri ise il ölçeğinde açıklanmıştır.

2.3.1. BÖLGE JEOLOJİSİ

2.3.1.1 Kronostratigrafi

Proje alanını şekillendiren Kuvaterner, Senozoik, Mesozoik ve Paleozoik yaşlı jeolojik birimlerin bölgesel çeşitliliği ve yayılımı izleyen alt bölümlerde tanıtılmıştır.

1. Kuvaterner Birimleri

Özellikle havza içlerindeki akarsu yataklarında ve Karadeniz kıyılarında oluşmuşlardır. Bölgedeki dağların kıyı kesimine çok yakın bulunması nedeniyle Kuvaterner yaşlı tüm genç çökeller ve kıyısal alüvyon malzemesi oldukça dar alanlar halinde şekillenmiştir.

2. Senozoik Birimleri

Paleosen boyunca zaman zaman derin deniz fasiyesinde, zaman zaman da sığ deniz ve/veya lagünel fasiyeste çökelen fliş serisi Eosen'deki denizel volkanizmanın etkisi ile andezit, tüf ve tüfit aratabakalı olarak Miyosen'e kadar devam etmiş ve Samsun – Artvin arasındaki çok geniş bir alanda yüzeylenmiştir. Miyosen'de, Eosen flişi üzerinde transgresif olarak taban konglomerası ile başlayan kireçtaşları görülmektedir. Alt – Orta Jura'da başlayan volkanizma sık aralıklarla Pliyosen'e kadar sürmüştür.

3. Mesozoik Birimleri

Trabzon ve Gümüşhane illerinin güneyinde yüzeylenen Alt Triyas yaşlı volkanit aratabakalı flişlerin üzerinde Jura – Kretase yaşlı ve 300 m civarında kalınlığı olan kireçtaşları bulunmaktadır. Ordu ilinin batısından başlayarak kıyı boyunca yer yer 50 km ye kadar varan bir genişlik göstererek Artvin'e kadar uzanan Üst Kretase yaşlı flişler ise alt seviyelerinde kireçtaşları ile başlamaktadır. Bölgede yaygın olarak yüzeylenen ve içinde spilit ve bazalt türü volkanik kayaç aratabakaları bulunan Alt – Orta Jura'nın flişleri daha yaşlı kayaçlar üzerinde açısal uyumsuzlukla yer almaktadır. Bunların görünür kalınlıkları 2000 m dolayındadır. İçlerinde batolit şeklinde Permiyen granitoyidleri yer alan bu flişlerin Trabzon ve Gümüşhane illeri civarındaki Paleozoyik ve Kretase birimleriyle ile olan dokanakları tektoniktir. Artvin güneyinde özellikle fay zonları boyunca Triyas yaşlı asidik ve bazik dayklara rastlanmaktadır. Alt – Orta Jura'da başlayan volkanizma oldukça sık aralıklarla Pliyosene kadar devam etmiştir. Volkanik

faaliyetlerin hemen hepsinin denizel volkanizma tipinde gelişmiş olmasına bağlı olarak Mesozoyik ve Senozoyik yaşlı tortul kayaç istifleriyle aratabakalı volkaniklere ve tüflere bölgede oldukça sık rastlanmaktadır.

4. Paleozoik Birimleri

Trabzon ve Gümüşhane illeri civarında Paleozoik, daha genç jeolojik birimlerin altında tektonik dokanakla yer almaktadır. Metamorfik kayaçlara, sadece Kelkit ilçesinin doğusundaki küçük bir alanda ve Permiyen yaşlı klorit ve amfibolit şistler türünde rastlanmaktadır. Gümüşhane ilinin güneyinde yüzeylenen Permiyen yaşlı granitoyidler, Permo-Karbonifer çökeller ile Alt-Orta Jura yaşındaki fliş serisi arasında batolit şeklinde yer almaktadır.

2.3.1.2. Tektonik

Bölge, Hersiniyen Orojenezi ile şekillenmeye başlamış ve Alpin Orojenezi sonrasında bugünkü görünümünü kazanmıştır. Bu hareketlilik büyük dağ sıralarının genel konumsal durumunun kıyıya paralel olmasına neden olmuştur. Kızılırmak ve Yeşilırmak deltaları dışında kıyı çizgisi oldukça dardır ve buradaki dik yamaçlar hemen kıyı gerisinde başlamaktadır. Karadeniz kıyı dağlarının batısındaki Triyas yaşlı birimler kıvrımlanarak bölgesel boyutta bir antiklinal oluşturmuştur. Antiklinal oluşumu sırasındaki yükselme hareketleri kıvrım kanatlarındaki alçak kesimlerde Jura – Kretase yaşlı kireçtaşlarının altında taban konglomeraları çökelmiştir. Aslında bu yapı tüm Pontidler için karakteristiktir. Doğuya doğru uzanım gösteren Pontidler, Hasan Dağı'ndan itibaren kuzeydoğuya doğru bükülerek devam etmektedir.

2.3.2. İLLERİN JEOLOJİK ÖZELLİKLERİ

2.3.2.1. Artvin

Artvin ili sınırları içinde Paleozoyik'ten günümüze kadar değişik zamanlarda oluşmuş metamorfik, intrüzif, volkanik ve sedimanter kayalar bulunmaktadır.

Artvin-Yusufeli arasında, Çoruh Nehri vadisi boyunca ortaya çıkan gnays, mikaşist ve amfibollü gnayslardan oluşan metamorfik topluluk ile gabro ve diyabazlarla temsil edilen yan kayayı kesen, değişik evreli, granitik, tonalitik, diyoritik, dasitik, diyabazik karakterli dayk ve damarların oluşturduğu bir magmatik kompleks ve Artvin güneydoğusundaki granodiyoritler bölgenin en eski kayalarıdır.

Bölgenin kuzey bölümünde (Yusufeli-Artvin çizgisinin kuzeyi) Turoniyen-Koniyasiyen-Santoniyen evrelerinde gelişen ada yayı volkanizmasının ürünü, yaygın andezit, bazaltik andezit, bazalt, spilitik bazalt lav ve volkanoklastiklerinin çökellerle ardalanması sonucu, Doğu Pontidlerde geniş alanlar kaplayan, kalın volkano-tortul istif oluşmuştur.

Metamorfik Temel:
İnceleme alanının kuzeyinde ve Doğu Pontid kuzey zonu alt ünitesi içinde yer alan metamorfitler (gnays, mikaşist), gabro-meta gabro-meta diyorit-metadiyabaz ve granitler Mesozoyik istiflerin temelini teşkil etmesi dolayısı ile Paleozoik yaşlı olarak kabul edilmektedirler.

Metamorfitler (Gnays, Mikaşist):
Yusufeli İlçesi'nin güneydoğusundaki Karadağ civarında ve Demirkent'in kuzeydoğusunda izlenmektedir. Çoğunlukla gnays ve mikaşistlerden oluşmaktadır. Hamurkesen formasyonu ile olan dokanakları tektoniktir. Metamorfitler gabrolarca kesilir. Bu sebeple Paleozoik temele ait en eski birim olarak belirlenmişlerdir.

Gabro-Metagabro-Metadiyorit-Metadiyabaz:
Yusufeli İlçesi'nin doğusundaki Su kavuşumu civarı ile Demirkent yöresinde yüzeylenmektedir. Birim, genel olarak koyu gri-yeşil renk tonlarında görülmektedir. Gabro-diyorit-diyabaz topluluğu, kesişen güneybatı-kuzeydoğu doğrultulu iki büyük tektonik hat arasında disk biçimli bir tektonik dilim olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple Hamurkesen Formasyonu ile olan dokunakları tamamen tektoniktir. Bindirme zonları boyunca gelişen dinamometamorfizma sonucu arazide de izlenebilen metagabro, metadiyorit ve metadiyabaz oluşumları görülmektedir. Bu bazik kompleks yer yer irili ufaklı granitik stoklarla kesilmektedir.

Granit:
Artvin İli çevresinde, Narlık civarında yüzeylenen Hamurkesen Formasyonu'nun altında izlenen granitler ile Demirkent beldesi civarındaki gabrolar içinde stoklar halinde görülen granitler Paleozoyik temele ait granitler olarak kabul edilmektedir.

Granitler genellikle gri-pembemsi renkli oluşları ile dikkati çeker ve bu görünümleri ile Gümüşhane il merkezi civarında izlenen ve Paleozoyik temeli teşkil eden pembe granitler ile büyük benzerlik göstermektedir. Granitler içinde çeşitli tektonik hareketlere bağlı olarak gelişen çok kırıklı, çatlaklı ve deforme yapılar görülmektedir. Paleozoyik temeli teşkil eden unsurlar arasında granitler en genç durumda bulunmaktadır. Narlık civarında izlenen granitler Liyas yaşlı olarak kabul edilen Hamurkesen formasyonu ile transgresif olarak örtülmektedir.

Hamurkesen Formasyonu:
Yusufeli İlçesi'nin kuzeydoğusundaki Narlık yerleşmesi civarında, Yusufeli-Aşpişen Köyü civarında ve Kılıçkaya Beldesi güneyinde, Kaçkar Dağları, Altıparmak Dağları, Marsis Tepe ve Güngörmez Dağları çevresinde yaygın olarak izlenmektedir.

Formasyon bazalt-andezit lav ve piroklastlarının kumtaşı, çamurtaşı, silttaşı, radolarit ve şeyl ara tabakalarıyla birlikte ardalanmasından oluşmaktadır. Bazalt lavlarında yastık yapılarına sıkça rastlanmaktadır. En güzel yastık lav yapıları Tortum Çayı ve Oltu Çayı Su kavuşumu yakınlarında Yusufeli-Oltu karayolunda gözlenmektedir.

Hamurkesen Formasyonu dokunaklarının çoğunlukla tektonik olması nedeniyle tabanını izleme olanağı son derece sınırlı olup, ancak Yusufeli- Narlık Beldesi'nin güneybatı kesiminde görülmektedir. Formasyon burada temele ait açık pembe renkli granitler üzerine mikrokonglomeratik bir kumtaşı ile birlikte transgresif diskordan olarak gelmektedir.

Hamurkesen Formasyonu kuzey zon alt ünitesinde tortul içerikleri itibariyle güney zona oranla daha derin denizel bir ortamı yansıtır. Doğu pontid kuzey zon ünitesi içinde yer alan bindirmeler kuzey-güney alt ünitelerini ayıran büyük bindirme hattı üzerinde birbiriyle kesişen mekik şekilde bir bindirmeler zinciri oluşturmaktadır. Mekik şekilli bindirmelerin etki alanı üzerinde yaygın olarak dinamometamorfizma etkileri görülmektedir.

Madenler formasyonu; kırmızı ve mor rengiyle dikkat çekmektedir. Güney zonda görülmemektedir. Buna eşdeğer olabilecek esmer renkli Oltu taşlı seviyeler izlenmektedir. Ancak bu tortul seviyeler haritalaşamamıştır. Bu sebeple güney zonda Hamurkesen Formasyonu yaygın olarak pelajik karbonatlardan oluşan Berdiga formasyonu ile uyumlu olarak örtülmektedir.

Çataksu Formasyonu:
Yusufeli İlçesi'ne bağlı Morkaya ve Darıca beldeleri çevresinde yüzeylenmektedir. Formasyon siyah sleytler, kumlu - killi türbiditlerle karakteristiktir. Tektonizmadan etkilenen bölümlerde, düşük dereceli metamorfizma izlenmektedir. Birim içinde yer yer altere volkanitler ve volkano – klastik kırıntıların eşlik ettiği toleyitik karakterli bazaltlar izlenmektedir. Birim, volkano-tortul karakterli Hamurkesen Formasyonu'nun üzerine uyumlu olarak gelmekte ve genellikle mor renkli konglomera, kumtaşı litolojilerinden oluşmuş Madenler formasyonu ile yanal geçişlidir. Formasyon sığ denizel karbonatlardan oluşan Berdiga Formasyonu tarafından uyumlu olarak üstlenmektedir. Birimin kalınlığı yaklaşık 200 m olup, kapsadığı mikrofosillere dayanılarak yaşı Dogger olarak saptanmıştır.

Madenler Formasyonu:
Madenler formasyonuna ait yüzeylenmeler; Artvin İli batısı, Zeytinlik Köyü batısı, Yusufeli-Öğdem-Morkaya-Aşpişen Köyü güneydoğusu (Tortum yolu üzeri) ve Demirkent Beldesi'nin kuzeydoğusunda Erenler Köyü civarında izlenmektedir.

Madenler formasyonu çeşitli kalınlıklarda (0.3 – 50 m arasında) resifal kireçtaşı ara tabakalarıyla yer yer bazalt lav ve proklastları da içeren çoğunlukla kırmızı-mor renkli konglomera ve kumtaşlarından oluşmaktadır.

Berdiga Formasyonu:
Narlık Beldesi doğusu, Tortum gölü civarı, Yusufeli-Aşpişen Köyü (Oltu yolu) Yusufeli-Günyayla güneybatısı, Yusufeli-Morkaya Köyü güneydoğusunda yüzeylenmektedir. Formasyon gri-beyaz ve krem renkli resifal kireçtaşları, orta kalınlıkta tabakalanmalı killi kireçtaşı ve sileks yumrulu kireçtaşlarından oluşmaktadır.

Berdiga Formasyonu, esmer renkli bazik volkano-tortul bir istif yapısından oluşan Hamurkesen Formasyonu'nun üzerine uyumlu olarak gelmektedir. Doğu Pontid kuzey-güney zonu alt ünitelerini ayıran güneybatı-kuzeydoğu doğrultulu büyük bindirme hattının yakın çevresinde kompresyon kuvvetlerinin etkisiyle bu formasyon içinde çok güzel kıvrımlı yapılar gözlenmektedir. Örneğin; Yusufeli-Aşpişen sapağından itibaren Tortum yolu üzerinde bu ender rastlanabilecek güzellikte kıvrımları izlemek mümkündür.

Berdiga Formasyonu inceleme alanının Doğu Pontid kuzey zonu alt ünitesinde bazik volkano-tortul bir istiften oluşan Türoniyen-Santoniyen yaşlı Çatak Formasyonu ile buna karşın güney zonu alt ünitesinde ise fliş karakterli tortullardan oluşan Üst Kretase – Paleosen yaşlı Mescitli Formasyonu ile uyumlu olarak izlenir. Ayrıca inceleme alanının güney kesiminde ofiyolitik melanj ile tektonik bir dokunak oluşturur. Formasyonun kalınlığı; inceleme alanının (Kuzey zon alt ünitesi) 100–300 m arasında olduğu halde, güney zon alt ünitesinde 900 m kadardır.

Çatak Formasyonu:
Çatak Formasyonu Yusufeli – Sarıgöl yol güzergahı ile Yusufeli - İspir yol güzergahı üzerinde Çoruh Vadisi boyunca ve ayrıca Artvin – Aşağı Madenler (Hot) civarında, Narlık Beldesi doğusunda, Murgul İlçesi güney kesimleri, Artvin İli Ortaköy çevresi ile güney kesimleri, Yusufeli İlçesi batı, kuzey ve güney kesimleri, Artvin – Şavşat yolu üzerinde Pırnallı Köyü'nün batı ve güneydoğusunda yüzeyleşmektedir.

Çatak Formasyonu gri–yeşil renkli andezit, andezitik bazalt lav ve piroklastları ile ara tabakalı bulunan kırmızı–bordo renkli çamurtaşı, silttaşı, gri renkli marn ve kumtaşlarından oluşmaktadır. Formasyon tortul ara seviyeler içermesi nedeniyle tabakalı bir yapı görünümü sergilemektedir. Bazalt lavların yer yer yastık yapıları görülmektedir.

Çatak formasyonu Malm–Alt Kretase yaşlı kireçtaşlarının (Berdiga Formasyonu) üzerine uyumlu olarak bulunmakta ve riyodasit – dasitik lav ve piroklastlarından oluşan Kızılkaya Formasyonu ile de uyumlu olarak üstlenmektedir. Formasyonun kalınlığı yaklaşık 1.400 m kadardır.

Kızılkaya Formasyonu:
Artvin İli kuzeyi, batısı, güneydoğu ve güneybatı kesimleri ile Ortaköy'ün kuzeyinde, Zeytinlik Beldesi'nin güneydoğusunda, Narlık Beldesi'nin güneydoğusunda, Murgul İlçesi'nin doğu, güneydoğu ve güneybatı kesimlerinde, Pırnallı Köyü'nün kuzeybatı ve güneydoğu kesimlerinde izlenmektedir.

Çağlayan Formasyonu:
Formasyon genellikle gri - yeşil renkli andezitik bazalt, bazalt lav ve piroklastları ile birlikte ara tabakalı olarak bulunan kırmızı – bordo renkli çamurtaşı, gri renkli marn ve kumtaşlarından oluşmaktadır. Formasyon içindeki tabakalarda güney dokunaktaki

bindirmenin etkisiyle gelişmiş, dalgalı kıvrım yapıları görülmektedir. Bazaltlarda yastık lav yapıları gelişmiştir.
Formasyon Artvin ili batı, güneydoğu ve güneybatı yörelerinde, Murgul ilçesi batı, doğu ve güneydoğu kesimleri, Arhavi İlçesi'nde güney ve güneydoğu kesimlerinde, Hopa ilçesi güneydoğu ve güneybatı kesimlerinde, Ardanuç ilçesinin güney ve güneydoğu kesimleri, Ardanuç İlçesi Aşağı Irmaklar Bucağı ile Şavşat İlçesi, Meydancık Beldesi arasındaki alanda görülmektedir.

Çayır bağı Formasyonu:
Çayırbağı Formasyonu'nun üzerinde birbirleriyle yanal geçişli olarak Bakırköy ve Ağıllar formasyonları uyumlu olarak bulunmaktadır. Çayırbağı Formasyonu, Tirebolu-Espiye arasında trakiandezitik lav ve piroklastlarına dönüşüm göstermektedir. Formasyonun kalınlığı yaklaşık 400 m kadardır.

Çayırbağı Formasyonu'nun içinde yaş verebilecek tortul seviyeler mevcut değildir. Ancak, Kampaniyen-Mestriştiyen yaşlı Çağlayan Formasyonu'nun üzerinde uyumlu olarak yer alması ve Mestriştiyen-Paleosen yaşlı Ağıllar ve Bakırköy formasyonları ile de uyumlu olarak örtülmesi dolayısıyla formasyonun yaşı Mestriştiyen olarak kabul edilmiştir.

Bakırköy Formasyonu:
Artvin İli'nin Bakırköy (Kuvarshan) kesimlerinde izlenen Mestriştiyen-Paleosen yaşlı türbiditik karakterli bir istif Bakırköy Formasyonu olarak tanımlanmıştır.

Hopa İlçesi'nin doğu ve güneydoğu kesimleri, Bakırköy çevresi, Murgul İlçesi kuzeydoğu ve güneybatı kesimleri, Borçka İlçesi, Cankurtaran Geçidi çevresinde izlenen türbiditik karakterli birim de Bakırköy Formasyonu ile benzer litoloji ve stratigrafik konuma sahip bulunmaktadır. Bu nedenle birime Bakırköy formasyonu adı verilmiştir.

Formasyon genellikle killi kireçtaşı, şeyl ve az oranda da kumtaşlarından oluşmuştur. Bu formasyon Trabzon'un Tonya İlçesi çevresinde, kumlu kireçtaşı ve resifal kireçtaşlarından oluşan Ağıllar Formasyonu ile yanal geçişlidir. Formasyonun kalınlığı yaklaşık 200 m kadardır. Yaşı ise Mestriştiyen-Paleosen olarak belirlenmiştir.

Ağıllar Formasyonu:
Artvin İli, Zeytinlik (Sirya) Beldesi'nin güneydoğusunda izlenen bazik volkano-tortul karakterli Çağlayan Formasyonu'nun üzerinde uyumlu olarak bulunan Mestriştiyen-Paleosen yaşlı kumlu ve resifal karakterdeki kireçtaşları Ağıllar Köyü civarında en iyi şekilde izlendiğinden Ağıllar Formasyonu olarak isimlendirilmiştir.

Artvin İli, Ağıllar Köyü çevresi, Murgul İlçesi'nin güneydoğusunda, Ardanuç İlçesi'nin güneydoğusunda, Şavşat İlçesi Okçular Köyü, Meydancık Beldesi'nin güneybatısında izlenen benzer litolojik konuma sahip bulunan kireçtaşlarına Ağıllar Formasyonu ile korele edilerek aynı isim verilmiştir. Birim gri-beyaz renkli kumlu ve resifal kireçtaşlarından oluşmaktadır.

Mescitli Formasyonu:
Bu formasyon Doğu Pontid güney zonunda Üst Kretase dönemini temsil eden fliş karakterli bir formasyondur. Malm-Alt Kretase-Senomaniyen yaşlı kireçtaşlarının (Berdiga Formasyonu) üzerinde uyumlu olarak bulunmaktadır. Birim kırmızı-bordo renkli killi kireçtaşlarıyla başlayıp, gri renkli marn, şeyl, killi kireçtaşı ve kumtaşı ardalanması ile devam eden bir istif oluşturmaktadır.

Mescitli Formasyonu, Doğu Pontid kuzey zonunda Üst Kretase dönemini kapsayan; Çatak, Kızılkaya, Çağlayan, Çayırbağı, Bakırköy / Ağıllar formasyonlarına karşılık gelmektedir. Birimin kalınlığı 600 m kadardır. Yaşı ise Türoniyen-Kampaniyen-Mestriştiyen-Paleosen zaman aralığı olarak belirlenmiştir.

Kızılcık Formasyonu:
Ardanuç İlçesi, Kızılcık Köyü 'nün kuzey ve kuzeybatı yörelerinde yüzeylenmektedir. Formasyon; yeşilimsi ve gri renkli, orta-ince tabakalı karasal kırıntılı kayaçlar, kumtaşı ve marnlardan oluşmuştur. Alt seviyelerde kiltaşı ve marnlar, orta seviyelerde epiklastik volkanik kayaçlar, üst seviyelerde kumtaşı ve konglomeralardan oluşan regresif bir sekans izlenmektedir.

Kızılcık Formasyonu, Paleosen-Alt Eosen yaşlı Bakırköy ve Ağıllar Formasyonu'nu uyumlu olarak üstlemekte ve Kabaköy Formasyonu tarafından da uyumsuz olarak üstlenmektedir. Birimin kalınlığı yaklaşık 600 m civarında olup, yaşı Paleosen-Alt Eosen olarak saptanmıştır.

Porfiri Andezit:
Artvin il merkezinin kuzeydoğusunda yüzeylenmektedir. Andezitik kayaçlar gri-beyaz renkli az çatlaklıdır. Fıstıklı Köyü çevresinde porfiri özellikte olup, Mo mineralleri ve saçınımlı halde pirit kristalleri içermektedir. Burada yer yer yoğun silişleşmeler de izlenmektedir. Porfiri andezitler Paleosen yaşlı birimleri kestiğinden Alt Eosen yaşlı olarak kabul edilmektedir.

Kaçkar Granitoyidleri I, II:
Kaçkar Dağları civarında tipik olarak izlenmektedir. Bu nedenle Kaçkar Granitoyidleri olarak tanımlandırılmıştır. Kaçkar Granitoyidleri faklı mağmasal evrelerde Mesozoyik ve Senozoyik yaşlı volkano-tortul istiflere sokulum yapmıştır.

Liyas volkanitleri (Hamurkesen Formasyonu) ile Üst Kretase volkanitlerinin (Çatak Formasyonu) içine sokulum yapan granitoyidler, Kaçkar Granitoyidi I, Eosen volkanitlerinin (Kabaköy Formasyonu) içine sokulum yapan granitoyidler ise Kaçkar Granitoyidi II olarak adlandırılmaktadır.

Kaçkar Granitoyidi I inceleme alanında yaygın şekilde izlenmektedir. Hamurkesen ve Çatak formasyonları ile olan dokanakları boyunca kontakt metamorfizma etkileri görülmektedir. Kaçkar Granitoyidi II, Ardanuç İlçesi'ne bağlı Hamurlu Köyü doğusunda Üst Kretase ve Eosen yaşlı birimleri kesmiş olarak izlenmektedir.

Yusufeli-Sarıgöl güneybatısında Kaçkar Granitoyidi I içinde önemli olabilecek porfiri tipte Cu-Mo mineralizasyonları bulunmaktadır.

Şavşat İlçesi yöresindeki damar tip Cu-Pb-Zn mineralizasyonları ile yine Yusufeli-Çamkerten kesiminde Cu-Pb-Zn damarları ve Epitermal altın mineralizasyonları bu kayaçlar ile ilintili cevherleşmelerdir.

Kabaköy Formasyonu:
Hopa İlçesi, Kemalpaşa, Borçka çevresi ve Muratlı-Camili kesimleri, Şavşat İlçesi Meydancık ve Veliköy kesimleri, Ardanuç İlçesi Aşağıırmaklar kesimleri ve Yusufeli Kılıçkaya Beldesi ile Avcılar Köyü kesimlerinde yüzeylenmektedir.

Kabaköy Formasyonu bazik volkano-tortul bir seriden oluşan Çağlayan Formasyonu'nun üzerine transgresif diskordan olarak gelmektedir. Formasyon kırmızı bir çimento matriksi ile tutturulmuş iri çakıllı konglomera seviyesi ile başlamaktadır. Çakıllar çoğunlukla bazalt, dasit ve granitten oluşmaktadır. Konglomera seviyesinin üzerine kumtaşı ve bol nummilitli kireçtaşları gelmektedir. Toplam olarak 20-30 m kadar bir kalınlık gösteren bu taban seviyesi üzerinde kumtaşı, kumlu kireçtaşı ve marn aratabakalı andezit lav ve piroklastları yer almaktadır.

Kabaköy Formasyonu'nun güney dokanağı tektonik olup, Liyas volkanitleri (Hamurkesen Formasyonu) bu formasyona bindirmişlerdir. Formasyonun inceleme alanındaki görünen kalınlığı yaklaşık 1.000 m kadardır. Yaşı ise Alt ve Orta Eosen'dir.

Şebinkarahisar Formasyonu:
Şavşat İlçesi, Veliköy Beldesi'nin kuzey kesimlerinde yüzeylendiği saptanmıştır. Şebinkarahisar Formasyonu Orta Eosen yaşlı Kabaköy Formasyonu ile bu formasyonu kesen Kaçkar Granitoyidi II stoku üzerine açısal uyumsuzlukla oturmaktadır. Formasyon genellikle kızıl renkli konglomera, jipsli kumtaşı, çamurtaşı, silttaşı ve kömürlü şeyllerden oluşmaktadır. Konglomeralar içinde bol miktarda granitoyid çakılları görülmektedir. Kırmızı kumtaşları ve jips oluşumu evaporitik bir ortama işarettir. Formasyonun kalınlığı yaklaşık 200 m kadardır.

Bülbülan Yayla Volkanitleri:
Çatalköprü ve Şavşat-Veliköy yörelerinde yüzeylenmektedir. Formasyonun kalınlığı yaklaşık 700 m kadardır.

Alüvyonlar:
Kaçkar Dağları'nın kuzey eteklerinde Hopa ve Kabisre Çayı vadilerinde güney eteklerinde kuzeydoğu – güneybatı yönünde Karadeniz 'e akan Çoruh Nehri vadisinin genişliğinde düzlük alanlarda kum ve çakıl yığınlardan oluşan güncel oluşuklardır. Bu oluşuklar daha güneyde Yusufeli İlçesi ile Kılıçkaya arasındaki Çamkerten yöresinde de izlenmektedir. Bu oluşuklardan stabilize ve inşaat malzemesi olarak yararlanılmaktadır.

2.3.2.2. Bayburt

Bayburt İli toprakları genelde farklı tür ve yaşta kütlelerle kaplıdır. Bayburt Ovası'nın kuzeyi, merkez ilçenin doğusu ve Soğanlı Dağları'nın güney kesimleri mezozoik yaşlı malm ve liyos serileriyle kaplıdır. Bu serilerde bol fosil bulunmaktadır. Bölgede tensiyer oluşumlarına rastlanmaktadır. Tensiyer yaşlı seriler, volkanik üst kratese serisini yaklaşık 300 m kalınlığında bir tabaka halinde örtmektedir. Serilerin yapısında göre, konglomera, kil, marn ve yer yer de kalker bulunmaktadır. Genç alüvyonlara ise Çoruh Vadisi'nde rastlanmaktadır. Dik yamaçların eteklerine doğru genişçe bir yayılım göstermektedirler. Çoruh Havzası genel olarak tektonik çöküntü alanı içinde kaldığından Bayburt'un güneyinde iki küçük bölge, depremin çok olduğu tektonik çukurluklar ve kırıklar dizisi içinde kalmaktadır.

2.3.2.3. Giresun

Tortul Kayaçlar:

Güneyindeki Çatal Dağ'ın dik eğimli eteklerinde ve Karadeniz'e doğru ilerlemiş bir yarımada üzerinde kurulmuş olan Giresun Kenti tortul kayaçlar ile volkanik kayaçların birbirleriyle fazlaca karışmasından hasıl olmuş jeolojik açıdan karışık bir seri üzerinde bulunmaktadır. Ayrıca kıyı yükselmelerine bağlı olarak taraçalar şekillenmiştir. Bölgede, sadece kumlu ve alüvyon sahalar da görülmektedir. Bu bağlamda kentin batısındaki akarsular arasında kalan yamaçlardan Karadeniz'e kadar uzanan denizel kökenli bir kumsal zemin mevcuttur. Kıyıya yakın düzlüklerde, akarsular arasında, malzemesi deniz tarafından veya derelerle getirilmiş olan alüvyoner alanlar yer almaktadır. Kentin 40 – 50 m yükseklikteki yamaçlarında spilit ve aglomeralar üzerinde kuvarslı ve feldispatlı kumlar ile çakıllardan oluşan, üzeri toprakla örtülü, üstte, ortada ve deniz içinde olmak üzere üç kademeli bir taraça sıralanımı bulunmaktadır. Bölgedeki tortul kayaçlar; kuzeydeki yamaçlarda ve Boğacık Deresi'nin Karadeniz'e karıştığı yerde kil, tüfit ve marn birimlerinin karışımı şeklinde görülmektedir.

Alucra'nın güneydoğusunda ve kuzeydoğusunda yer alan tepelerin etekleri, çeşitli kalınlıklardaki düzensiz yamaç molozlarından oluşmuştur. İlçede genç dere birikintileri de hakimdir. Giresun'un 15 km batısındaki Bulancak İlçesi ve civarı ağırlıklı olarak genç nehir ve deniz çökelleriyle örtülmüştür. Geniş bir alanı kaplayan alüvyoner çökeller, akarsu alanlarında ve Karadeniz kıyısında daha ziyade kumlu, çakıllı; diğer yörelerde ise siltli, killi çökeller halindedir. Meskun bölgeler genellikle bu tür zemin üzerindedir. Güneye doğru giderek yükselen bölgede Mesozoik yaşlı volkaniklerle ardalanmalı kumtaşları mevcuttur. Giresun'a 190 km uzaklıktaki Çamoluk bölgesindeki hakim jeolojik birim Jura yaşlı kumtaşları ile birlikte bazik volkanik kayaçlar, akarsular boyunca alüvyonlar ve Kuvaterner yaşlı taraçalardır. Siyah renkli kumtaşları oldukça sıkı çimentolanmış ve yer yer volkanik kayaçlarla kesilmiştir. Kelkit Vadisi'nin yüksek kesimlerinin düz alanlarında taraçalar görülmektedir. Giresun'a 80 km uzaklıktaki bir vadi içinde kurulmuş olan Çanakcı'da Üst Kretase – Eosen dönemine ait volkano-tortul bir istif ile Kuvaterner'e ait alüvyon yer almaktadır. Tortul istif; bir volkanik seri ile kumtaşı ve kiltaşı – marn ardalanması şeklindeki flişten şekillenmiştir. Üst kısımlarında

volkanik çakıllar içeren 1 – 2 m kalınlıkta ayrışma zonları içermektedir. Kuzey – güney doğrultusunda akan yerel akarsu boyunca dar bir şerit halindeki alüvyon görünümündedir. Giresun'un 20 km güneyindeki Aksu Deresi'nin her iki yanında birden bire dikleşen yamaçların tabanında kurulu bulunan Dereli, genellikle akarsuların ve kısmen de yamaç sellerinin getirdiği moloz, çakıl, kum ve siltten oluşan çökeller üzerindedir. Doğankent'in zeminini, mağmatik ve volkanik kayaçlar yanısıra bazen yamaç molozlarının fazlaca kalın olduğu kesimler oluşturmaktadır. Giresun'un 28 km doğusunda ve Karadeniz kıyısında bulunana Espiye'nin zemini, kıyıya yakın kesimlerde kumlardan, uzak alanlarda ise dere ve yamaç sellerinin meydana getirdiği çökellerden oluşmuştur. İlçeyi güneyden sınırlayan yamaçlarda Neojen yaşlı, killi sarı renkli marnlar görülmektedir. Giresun'un 63 km doğusunda Karadeniz kıyısında kurulu olan Eynesil'in zemini, tamamen genç nehir ve deniz çökelleri özelliği taşıyan çakıllı kumlu siltli malzeme niteliğindedir. Giresun'un 52 km doğusunda yer alan Görele zemini ise kısmen dere ve sel çökellerinden oluşmuştur. Çavuşlu zemini, kısmen yamaç molozundan, kıyıda da alüvyon ve plaj kumundan ibarettir. Keşap, volkanik kayaçlar ile bunlar üzerine yamanmış bir konumda 0,5 – 4 m arasında kalınlık gösteren marn, kumtaşı, şistli ve killi marn türü tortul kayaç ara tabakalarından meydana gelmektedir. Bu kütleler, genellikle az veya çok kalın killi bir karışımla kaplıdır. Kıyı ve dereler boyunca uzanan düz araziler genç ve henüz yerleşmemiş olan deniz ve dere birikintilerinden ibarettir. Denize yakın yörelerde, eski deniz çakıllarıyla örtülü taraçalar görülmektedir. Piraziz yöresindeki bazı düzlük ve çukurluklar dere ve deniz dolgusundan oluşmuş olan ve üstü bitki toprağıyla altı da gevşek yapıda çakıl kum ve silt türünde taneli malzeme içeren birikintilerden ibarettir. Giresun'un 70 km güneyinde 1.250 m yükseklikteki bir sırt üzerinde kurulmuş bulunan Şebinkarahisar'da Oligo-Miyosen yaşlı jipsli seri önemli bir yer tutmaktadır. Jipsli seri, üste kırmızı gri beyaz renkli kil tabakaları ile 4 – 5 m altında çok kalın olduğu tahmin edilen çakıl – kum ve marn tabakaları içermektedir. Tabakalar arasında jips yatakları mevcuttur. Bu formasyon oldukça geniş bir alan kaplamakta olup, üzeri 30 – 40 cm kalınlıkta ince bir bitkisel toprakla örtülüdür. Yamaçlarda 50-150 cm kalınlıkta yer yer yamaç molozları görülmektedir. Tirebolu yerleşimi kuzeyinde deniz kenarındaki kumsal, köy içinde dar bir şerit halindedir. Ayrıca dere kenarlarında çakıl, kum ve milden ibaret genç alüvyon bulunmaktadır. Yağlıdere'de vadi boyunca yer yer genişleyen Kuvaterner alüvyonlarına rastlanmaktadır. Alüvyoner alanlar zemin bakımından pekişmemiş zemin özelliğinde kil, çakıl, kum ve blok boyutlu kayaç yapıcı elemanlardan oluşmaktadır.

Mağmatik – Volkanik Kayaçlar:

Volkanik ve tortul kayaçların karışık bulunduğu Giresun Kenti temelini oluşturan ve kent içinde PTT'nin yanında görülen karışık serinin üstünde bir enkaz örtüsü bulunmaktadır.

Volkanik kayaçlar tortul kayaçları kesmiş durumdadır. Bölgede geniş bir alan kaplayan bazı tepeleri şekillendiren bazalt ve aglomeraları içeren volkanik seriye, Baltama Deresi'nin iki yanında dasitlere ve ayrışmış mostralarına rastlanmaktadır. Giresun'un 73 km güneydoğusundaki dağlık bir yörede kurulmuş olan Alucra yerleşiminin güneydoğusunda yükselen tepeler ve kuzeydoğusunda bulunan İkizler Tepesi, volkanik

kayaçlardan ve aglomera tüflerinden oluşmuştur. Giresun'un 15 km batısındaki Bulancak İlçesi ve civarı kısmen Mesozoik'e ait volkanik formasyonlardan oluşmuştur. Güneye doğru yavaş yavaş yükselen bölgedeki Mesozoik yaşlı volkanikler, kumtaşlarıyla ardalanmalıdır. Çamoluk yerleşimindeki volkanikler bazalt karakterindedir ve yer yer kumtaşlarını kesmiştir. Mevcut yerleşimin batısı bir akarsu birikinti konisi üzerindedir. Tortul istif; andezit, bazalt ve kısmen de aglomeralardan meydana gelen bir volkanik seri ile fliş türündedir. Üst kısımlarda volkanik çakıllar içeren 1 – 2 m kalınlıkta ayrışma zonları görülmektedir. Kuzey – güney doğrultusunda akan yerel akarsu boyunca dar bir şerit halinde alüvyon yerleşmiştir. Dereli yerleşimi, genellikle akarsuların ve kısmen de yamaç sellerinin taneli malzemesi yanısıra yerleşim doğusunda ve batısında engebeli bir topoğrafya şekillendiren bazaltlar üzerine yerleşmiştir. Doğankent'in zeminini, granit ve granodiorit gibi sağlam volkanik kayaçlar teşkil etmektedir. Engebeli bir arazi üzerinde kurulu Ören yerleşiminde zemin, Kretase volkanikleri, tüf ve yer yer de aglomeratik breşlerden oluşmuştur. Bu kayaçların üzeri bir ayrışma ve erozyon ürünü özelliğindeki 0,5 – 1 m kalınlıkta toprak tabakasıyla örtülüdür.

Giresun'un 52 km doğusunda yer alan Görele zemini; topografyanın ilçe güneyinde yükselmeye başladığı yerlerde de görüldüğü üzere kısmen aglomera ve çeşitli volkaniklerden, oluşmaktadır. Bunların üzerleri 1–1,5 m kalınlığında toprakla örtülüdür. Kısmen yamaçlar ile düzlükte kurulmuş olan Çavuşlu zemini, yamaçlarda bazalt, andezit ve aglomera ardalanmalıdır. Az engebeli bir yörede dağınık iskan şeklinde yerleşmiş olan Güce'deki zemin tamamen volkanik – andezit – bazalt veya bu formasyonların tüflerinden oluşmuştur. Hafif dalgalı sırtlar ile kısmen de dere ve denizin teşkil ettiği düzlüklerde kurulmuş olan Keşap, bazalt ve aglomera türü volkanik kayaçlar ile bunlar üzerine yamanmış konumlu tortul kayaç ara tabakalarından meydana gelmiştir. Batısından ve doğusundan derelerle sınırlanmış dar bir düzlükte yer alan Piraziz, topografyanın birden dikleştiği güney kesiminde lav, tüf ve aglomeralardan şekillenmiştir. Şebinkarahisar'da Oligo-Miyosen yaşlı volkanik fasiyes görülmektedir. Volkanik fasiyes güneyde ve kuzeyde bazı bazalt tepeleri şekillendirmiştir. Giresun'un 35 km doğusundaki Tirebolu, Üst Kretase yaşlı andezit, tüf ve aglomera türü volkanik kayaçlar ile bunların ayrışmasından meydana gelen moloz ve killi topraktan oluşmuştur. Giresun'a 51 km mesafede bulunan Yağlıdere bölgesindeki hakim litoloji, Üst Kretase yaşlı volkanik kayaçlardır. Volkanik seriyi lav, tüf ve aglomera oluşturmaktadır.

2.3.2.4. Gümüşhane

Tortul Kayaçlar:

Gümüşhane kent zeminini oluşturan volkanik ve mağmatik kayaçların ayrışması ve erozyonu sonucu bölgede yamaç molozları ve alüvyon alanlar gelişmiştir. Kent alanı içindeki düzlükler, Harşit Çayı'nın getirmiş olduğu çeşitli kayaçların (çakıl, kum ve kil karışımı) çökellerinden ibarettir.

Gümüşhane'nin 35 km güneyinde, Kelkit Çayı'nın kolları arasındaki düzlükte kurulu Kelkit'in zemini, eski nehir yatağı niteliğindeki çakıl, kum ve silt karışımı alüvyondan ibarettir. Yenimahalle, nehir seviyesine göre yüksekte olan bir taraça üzerindedir.

Zemin, nispeten sıkı dokulu olan eski nehir çakıllarından ibarettir. Köse İlçesi, içinden geçen akarsuyun iki tarafında alüvyondan, kuzey ve güney taraflarında ise tamamen Pliyosen yaşlı çakıl, kum ve kil ara tabakalı marnlardan ibarettir. Çevrede aynı formasyondan oluşmuş küçük tepeler görülmektedir. Gümüşhane'ye 55 km uzaklıktaki Kürtün, çok engebeli bir arazi yapısına sahiptir ve kurulduğu akarsu vadisi boyunca Üst Kretase yaşlı volkaniklerden (granit, granodiyoritler) oluşmuştur. Eosen yaşlı volkaniklerden bazalt ve andezit ile bunların piroklastik ürünleri, ilçenin güneyinde doğu – batı uzanımlı geniş alanlar kaplamaktadır. Topografik eğimin azaldığı yamaçların eteklerinde kalınlığı yer yer 10 m'ye ulaşan yamaç molozları depolanmıştır. Gümüşhane il merkezinin yaklaşık 104 km güneybatısındaki Şiran İlçesi, akarsuyun iki yakasında ve Lütesiyen yaşlı flişlerle, Kuvaterner yaşlı alüvyonlar içinde kurulmuştur. Fliş serisi; geniş alanlar kaplayan, düzgün ve düzenli tabakalanmalı, gri renkli kumtaşı, silttaşı ve çamurtaşı ardalanması şeklindedir. İlçede akarsular boyunca kalınlığı 5 – 6 myi bulan alüvyoner birimler oluşmuştur.

Mağmatik – Volkanik Kayaçlar:
İçinden, kuzey – güney doğrultusunda Harşit Çayı geçen Gümüşhane kentinin zemini esas olarak andezit ile kuzeyde granodiorit ve granitik kayaçlardan oluşmuştur. Gümüşhane'nin 20 km kuzeybatısındaki Torul İlçesi, akarsu düzlüğünde ve yamaçlarındaki Üst Kretase yaşlı volkanikler (andezit) içine yerleşmiştir. Volkanikler, ayrışmış ve gevşek dokuludur. Meskun sahanın zemini, genellikle alüvyondan ve andezitlerden oluşmuştur. Doğuya gidildikçe granit ve granodiyoritlerle karşılaşılmaktadır.

2.3.2.5. Ordu

Tortul Kayaçlar:

Ordu Kenti'nin Yeni Mezbaha, Yeni Mahalle, Yeni Hastane sahalarında ve bazı düzlüklerde kalın bir kil tabakasına rastlanmaktadır. Taşbaşı, Kurtuluş ve Konak mahallelerinden geçen dereler ile Bülbül Deresi'nin kenarlarında dere ve sel birikintileri, yamaçlarda kalın bir moloz tabakası ve sahilde geniş bir kumsal saha görülmektedir.

Aybastı yerleşiminin güneydoğu kesiminde Pliyosen'in gri renkli ince marnlı kireçtaşı bantları ile üzerinde çakıl ve tüf blokları bulunmaktadır. Çatalpınar yerleşim alanında güneyden kuzeye doğru bazı yöreler yamaç molozları veya sel ve dere birikintisi alüvyonla örtülüdür. Üzerleri yerine göre erozyon ve sel malzemesiyle örtülüdür. Kalınlığı 1 – 4 m arasında değişmektedir. Ordu'nun batısında dağlık bir arazide kurulu Çaybaşı'nın zemini Üst Kretase yaşlı ve genel olarak gevşek yapılı fliş serisinden barettir. Bunun altında kumlu killer ve marnlar yer almaktadır. Fatsa İlçesi'nin güneyindeki yamaçlar olasılıkla Eosen – Üst Kretase yaşlı volkanikler ile kumtaşı ve marnlardan ibarettir. Tepeler ile sahil arasında uzanan nispeten düz saha yamaçlardan gelen moloz, kil ve toprak türü malzemeden, akarsular tarafından getirilen çakıl, kum ve kil elemanlı alüvyonlardan ve özellikle sahil boyu deniz kumlarından oluşmuştur. Meskun alanlar genellikle alüvyon üzerindedir. Ünye Yolu – Reşadiye caddesinin güneyindeki kısım

oldukça kalın moloz, toprak ve kilden ibarettir. İlçenin doğu kenarı ile kilise (eski garaj) arasındaki saha ve sahil, deniz kumundan ibarettir. Yıkılmış kilise ile iskele – eski hamam arası ve sahil deniz kumundan, topraktan, enkazdan ve derelerin getirmiş olduğu alüvyondan oluşmuştur. İskele ve Kale arasındaki sahil kısmında ise deniz ile Elekçi Deresi'nin alüvyonları görülmektedir. Kale ile Ünye yolu üzerinde bulunan Mağazabaşı Caddesi ve yamaç arasındaki düzlük tamamen Elekçi Deresi'nin alüvyonundan oluşmuştur. Kuzeyde kalan yamaç kil ve topraktan ibarettir. Sahilde kurulu Bolaman arazisi batıda Bolaman Çayı'ndan kasaba girişine kadar uzanan kıyısal kesimde arazi, deniz birikintilerinden kasaba merkezinde karayolundan itibaren birden yükselmektedir. Dik yamaçlar Üst Kretase'ye ait tüfsü marn, kumtaşı ve kireçtaşlarından ibarettir. Bunlar yer yer moloz ve toprakla örtülüdür. Ilıca kuzeyinde andezitler üzerinde fliş serisi yerleşmiştir. Oldukça engebeli tepelerin eteğinde kurulmuş olan Gölköy'ün zemini, kireçtaşı, kireçtaşı tüfü ve marn ile dere ve sel çökellerinden oluşmuştur. İlçenin kuzeyinde ve güneyinde görülen kireçtaşları açık gri renkli, 15 – 30 cm kalınlıkta tabakalar halindedir. Olasılıkla Mesozoik – Kretase yaşlı ve kuzeydoğuya eğimli olan bu formasyon Gölköy içinde oldukça engebeli yerlerde mostra verdiği için yapı zemini olarak yararlanılamamaktadır. Gölköy Çayı'nın batısında görülen kireçtaşı tüfleri açık gri renkli, yumuşak yapılı ve yatay tabakalanmalıdır. İçlerinde bazı doğal boşluklara rastlanılmaktadır. Kuzeybatıda, açık gri sarı renkli tabakalanma gösteren marnlar yer almaktadır. Genellikle meskun alanlar, dere ve sel çökelleri ile alüvyondan oluşmuştur. Ordu'ya 16 km uzaklıkta bulunan Gülyalı'da kıyı boyunca dar bir şerit halinde batıdan doğuya doğru, deniz birikintisi kumsal, geriye doğru, karayolu ile yamaç arasında çok dar bir şerit halinde gevşek yapıda alüvyon bir saha uzanmaktadır. Gülyalı'da güneydeki yüksekliklerde bulunan kil birimleri geniş bir alanın zemin yapısını meydana getirmektedir. Kil biriminin kalın olduğu yerlerde zemin heyelana elverişlidir.

Metamorfik Kayaçlar:

Ordu kenti içinde Bülbül Deresi'nin yamaçlarında, volkanik kayaçlar altında beyaz renkli mermerleşmiş mesozoik kireçtaşları görülmektedir.

Mağmatik – Volkanik Kayaçlar:

Jeolojik bakımdan, Ordu Kenti'nin tepe bölgeleri (Kiraz Liman, Taşbaşı ve Kurtuluş mahalleleri ile Orta, Konak ve Yeni mahallelerin üst kısımları) volkanik kayaçlardan oluşmuştur. Bu kayaçlar altta koyu renkli bazalt lavları, siyah tüf ve bloklar halinde, üstte ise kumlu ve killi, gri veya kahve renkli blok yapılı tüflerden ibarettir. Bazen üstleri kalın bir toprak tabakası ile örtülmüştür. Akkuş zemini, Üst Kretase yaşlı volkanik kayaçlardan (tüf, lav, aglomera) ibarettir ve üzeri değişik kalınlıkta toprak veya yamaç molozu ile örtülüdür. Kuzey Karadeniz Dağları arasında bir yamaç üzerinde kurulu olan Aybastı, Üst Kretase yaşında volkanik tüflerden oluşmuştur. Kuzey kesiminde tüfler arasındaki lavlar topografik görünüm olarak sivri tepeler ve yamaçlar şekillendirmiştir. Genellikle hafif dalgalı bir arazi, üzerinde kurulmuş bulunan Çatalpınar zemini, bazalt, aglomera ve andezit tüfü türünde volkaniklerden oluşmuştur. Ordu'nun batısında dağlık bir arazide kurulu Çaybaşı'ndaki yüksek tepeler volkanik tüflerden ibarettir. Fatsa İlçesi'nin güneyinde yükselen yamaçlar olasılıkla Eosen – Üst Kretase yaşlı olan volkaniklerin andezit ve aglomeralarıyla lav, tüf ve tortul kayaç tabakalarından ibarettir.

Bolaman'daki doğuya doğru devam eden tepe ve yamaçlar Üst Kretase'nin andezit ve aglomeralarından şekillenmiştir. Dik bir vadinin tabanında kurulu bulunan Ilıca, tamamen Üst Kretase andezitlerinden ibarettir. Üzeri 1,5 – 2 m kalınlığında bitkisel toprakla örtülüdür. Kuzeyde andezit üzerinde yer alan fliş serisi ve dere kenarlarında aglomeralar görülmektedir. Gülyalı'da güneydeki yükseltileri esas olarak Üst Kretase yaşlı andezit ve aglomeralar şekillendirmektedir.

2.3.2.6. Rize

Tortul Kayaçlar:
Rize Kenti ve dolayındaki kayaçlar ince tabakalar halinde, genellikle güneye doğru eğimli kumtaşı ve marnlı kireçtaşlarından oluşan flişlerden ve volkanik kayaçlardan, kıyı kesimleri ise genellikle deniz ve dere birikintilerinden oluşmuştur. Kentin Taşlıdere yönündeki gelişme alanı da dahil hemen hemen tüm yamaçları flişlerden ibarettir. Fliş serisini meydana getiren tabakaların eğimleri genellikle topoğrafik eğimin aksine yöndedir. Bununla beraber yine de dik yamaçlarda kayma zonları gelişmektedir.

Rize'nin 12 km doğusundaki Gündoğdu, Rize – Hopa karayolu üzerinde ve sahil dolgusu içeren bir alüvyoner alan üzerinde kurulmuştur. Batıdaki Taşlıdere'ye kadar uzanan bu alan tümüyle alüvyonlardan ve yamaç molozlarından ibarettir. Rize'nin 20 km güneybatısındaki Kendirli'de zemin, kalın killi toprakla örtülüdür. Karadeniz sahilinde, doğu–batı yönünde uzanan dar, düz bir sahada yerleşmiş olan Ardeşen'de kıyı boyunca ve kuzey taraflarda derelerin getirdiği malzemeden oluşmuş 3 – 10 m kalınlığında sağlam bir zemin bulunmaktadır. Güneyde, Pliyosen yaşlı iyi çimentolu konglomera ve kumtaşlarından ibaret kalın, yatay tabakalı taraçalar görülmektedir. Çamlıhemşin, Fırtına Deresi'nin çok kalın yamaç molozları ve nebati toprakla örtülü dik yamaçlarında yer alan küçük düzlüklerde kurulmuştur. Çayeli yerleşiminin esas zeminini şekillendiren düzlük alanlar toprakla örtülü dere ve deniz birikintilerinden oluşmuştur. Geri plandaki yamaç ve tepelerde ise marnlar bulunmaktadır. Çayeli'ne bağlı Büyükköy, ilçenin 13 km güneybatısındaki çok engebeli bir arazi üzerinde kurulmuş ve geniş bir alana yayılmıştır. Çevrede, marnlı kumtaşı ve kireçtaşından oluşmuş kretase flişleri görülmektedir. Fındıklı, deniz boyunca uzanan düzlük bir kumsal üzerindedir. Kara tarafında yükselen yamaçlar, içinde marn ve kumtaşı ara tabakaları bulunan volkaniklerden ibarettir. Arazi, yamaç molozu ve toprakla örtülüdür. Güneysu'da zemini oluşturan tüfler içinde fazla killi ve marnlı ara tabakalar bulunmaktadır. Yamaçlarındaki toprak örtüsü oldukça kalındır. Pazar'ın 19 km güneyinde dağınık iskan vaziyetinde kurulu Hemşin'de tabandaki magmatikler üzerinde yer yer 1 m kalınlıkta olan Hemşin Deresi'nin eski alüvyonlarına rastlanılmaktadır. Alüvyon kalınlığı bugünkü yataktan 3 – 6 m daha yüksekliktedir. Bu kalınlık doğudaki sırtlarda daha fazladır. İkizdere yerleşimi ve çevresinin temelini oluşturan granitler üzerine değişik kalınlıkta toprakla karışık çakıl ve kumlardan ibaret yamaç molozları gelmektedir. Meskun alanın zemini, İkizdere'nin dar düzlük şeridini meydana getiren derenin dolgu malzemesinden ibarettir. Güneyce'de zemin, volkaniklerin olasılıkla Kretase yaşlı olan fliş serisiyle (marnlı kireçtaşı, kumtaşı, marn) ardalanmasından ve bu kayaçların erozyon ürünü olan gevşek yapılı çökellerden oluşmuştur. Rize – Hopa karayolunun 44. km'sinde kurulu Pazar'da, meskun yerlerin

bulunduğu alanlar ve kıyı, dere ve denizlerin biriktirdiği az molozlu çakıl ve kumdan ibaret bir malzemeyle örtülüdür. Pazar'da, güneye doğru Kretase yaşlı volkanikler üzerindeki 5 – 6 m kalınlığa sahip az çakıllı, killi, Şist ve marnlar yer alır. Hemşin Deresi'nin doğu sırtlarında Neojen yaşlı kil, kum ve çakıl örtüsü görülmektedir.

Mağmatik – Volkanik Kayaçlar:

Rize kenti ve çevresi, volkanik kayaçlardan (bazalt ve tüfleri) ve tortul kayaçlardan ibarettir. Şehrin çay fabrikası yönündeki yamaçlarında, üzeri ayrışma sonucu oluşan toprakla kaplı bazaltlar bulunmaktadır. Gündoğdu yerleşimi güneyindeki dik sırtlarda, altta koyu renkli aglomeralar ve bunlar üstünde de yamaç molozu veya toprak örtüsü görülmektedir. Rize'nin 20 km güneybatısındaki Kendirli'nin yol yarmalarında ve vadi yamaçlarında Üst Kretase'ye ait volkanik seri (aglomera ve tüfler) mostra vermektedir. Fırtına Deresi'nin dik yamaçlarındaki küçük düzlüklerde kurulmuş olan Çamlıhemşin'de arazi gri bej renkli sert yapılı andezitler türündeki volkanik kayaçlardan oluşmuştur. Çayeli yerleşimi arkasında bulunan yamaç ve tepeler, bazalt, tüf ve aglomeralardan şekillenmiştir. Çayeli İlçesi'ne bağlı Büyükköy, ilçenin 13 km güneybatısındaki çok engebeli bir arazi üzerindedir. Burada zemin, kalın bir bitkisel toprak örtüsü altında yer alan volkanik kayaçlardan ibarettir. Derepazarı zemini ise genellikle bazaltlardan oluşmaktadır. Fındıklı, Karadeniz boyunca uzanan düzlük bir kumsal görümündedir. Kara tarafında yükselen yamaçlar, içinde marn ve kumtaşı aratabakaları bulunan lav, tüf ve aglomeralarla biçimlenmiştir. Rize'nin 12 km güneydoğusundaki vadi yamaçlarında kurulu Güneysu'da zemin volkanik kayaç ve tüf türündedir. Tüfler içinde fazla killi ve marnlı ara tabakalar bulunur. Pazar'ın 19 km güneyinde dağınık iskan vaziyetinde kurulmuş olan Hemşin'de, zeminin alttan itibaren granit ve diyoritlerden oluştuğu görülmektedir. Rize'nin 55 km güneybatısındaki engebeli bir yörede dağınık iskan halinde kurulu olan İkizdere'nin temelini granitler teşkil etmektedir. Buradaki yamaçların yüksek yerlerinde mostraları görülmektedir. Granitlere yer yer bloklar halinde rastlanmaktadır. Rize'nin 41 km güneyinde ve Rize – İspir karayolu güzergahında fazla eğimli bir sahada yer alan Güneyce, bazalt ve aglomeraların biçimlendirdiği volkanik kayaçların olasılıkla Kretase yaşlı fliş serisi ile ardalanmasından oluşmuştur. Rize'nin 7 km uzağında, kıyıdaki çok engebeli bir arazide yerleşmiş olan İyidere'de, kıyı boyunca dar bir kumsal saha bulunmaktadır. Buradaki dik yamaçlar, üzerleri kalın bir toprak örtüsüyle kaplanmış olan bazalt, aglomera ve tüflerden oluşmuştur. Rize'nin 20 km güneyindeki dağınık iskan kuruluşlu Kalkandere'de zemin, Kalkandere Formasyonu olarak adlandırılan split ve andezitlerden meydana gelmiştir. Bazı yerlerde splittik pilov lavların andezitleri örtmüş olduğu görülmektedir. Bunların üzerleri ayrışma sonucu oluşmuş bir toprak dolgu ve molozla kapılıdır. Pazar dolayındaki Kretase yaşlı aglomera ve bazaltlardan ibaret koyu renkli volkanikler, güneye doğru şevlerde ve falezlerde yer almaktadır.

2.3.2.7. Samsun

Samsun'da genç delta ovalarında alüvyonlar geniş alanlar kaplar. Dik yamaçlarla ayrılmış taraçalarda ise eski alüvyonlar görülmektedir. Güneydeki dağlık kesime geçiş alanı neojen yaşlı, killi kireçli tortularla kaplıdır. Kıyı dağları Samsun kentinin batısına

doğru ince bir şerit halinde uzanan ama doğuda Ordu'ya doğru genişleyen ve kalınlığı artan kretase lavlarından oluşmuştur. Aynı dağların iç kesimlerinde genellikle kretase filişleri yer almaktadır. İç kesiminde neojen tortulları ve yer yer alüvyonlarla kaplı ovaların güneyinde birinci ve ikinci zaman yaşlı kıvrımla kayaçlar kretase ve eosen filişleri ve oldukça geniş alanlarda da yeniden volkanik oluşumlar görülmektedir.
Samsun'da kretase eosen ve neojen yaşlı oluşumlar çok yaygındır. İlin güney sınırında Yeşilırmak ile Göksu Irmağının birleştiği alanda üst kretase yaşlı oluşumlar geniş alanlar kaplamaktadır. Eosen oluşumları ilin güneyinde Abdal Irmağı'nın doğusunda görülmektedir. Ayrıca Yeşilırmak Havzası'nın doğusunda da süren bu oluşumlar marn ve konglomeralardır.

Volkanik oluşumlar içermeyen filişler Çarşamba'nın güney batısında görülmektedir. Yeşilırmak Vadisi'nin doğu yamacında görülen eosen oluşumları içinde marnlara rastlanmıştır. Çarşamba'nın güney batısında Abdal Irmağı ve Yeşilırmak arasında ayrıca Yeşilırmak'ın doğusunda neojen yaşlı şilstler vardır. İlin kuzeyi tümüyle halosen yaşlı alüvyonlarla kaplıdır. Bu alanda Yeşilırmak'ın taşıdığı kumlara, çakıllara ve bloklara rastlanmaktadır. Bu oluşumlar kıyıdan 9-10 km içeride başlayıp, güneye doğru uzanmaktadır. Marn, kum taşı, kil taşı, konglemera yer yer çeşitli tabakalardan oluşmuştur. Kürtün ve Mert ırmaklarının taşıdığı alüvyonlarla kaplı 10 ve 30 km'lik alan kuvaterler yaşlıdır.

MT.A. Genel Müdürlüğü'nün 1/100.000 ölçekli jeolojik harita çalışmalarına ve sahada yapılan gözlemlere göre, jeolojik birimler aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

1. Üst Kretase yaşlı Cankurtaran Formasyonu (Kc)
2. Üst Kretase yaşlı Akveren Formasyonu (KTa)
3. Tersiyer-Paleosen yaşlı Atbaşı Formasyonu (Ta)
4. Tersiyer-Eosen-Lütesiyen yaşlı Kusuri Formasyonu (Tk)
5. Tersiyer-Eosen-Lütesiyen yaşlı Tekkeköy Formasyonu (Tt)
6. Tersiyer-Üst Eosen yaşlı Sarıyurt Formasyonu (Ts)
7. Tersiyer yaşlı Samsun Formasyonu (Ts)
8. Tersiyer-Üst Miyosen-Alt Pliyosen yaşlı İlyas Üyesi (Tsi)
9. Tersiyer-Alt Pliyosen yaşlı KaraSamsun Üyesi (Tsk)
10. Kuvaterner yaşlı Eski Alüvyon Yelpazesi Çökelleri (Qey)
11. Kuvaterner yaşlı Eski Kumsal Çökelleri (Qek)
12. Kuvaterner yaşlı Güncel Taşkın Ovası Çökelleri (Qt)
13. Kuvaterner yaşlı Alüvyon (Qal)

2.3.2.8. Trabzon

Tortul Kayaçlar:
Trabzon kentinin batısında uzanan yüksek düzlük, Neojen yaşlı, sert marn ve kil tabakaları ile örtülüdür. Doğuda ise arasında kil ara tabakaları bulunan volkanik kayaçlara rastlanılmaktadır. Kentin iç kısmında doğal zemin, kısmen az veya çok kalın olan bir enkaz örtüsü ile kaplıdır. Kıyıdaki düz arazi şeridi ile kalenin doğu ve batısından

geçen akarsuların aşağı kısmında bulunan araziler tamamen dere ve deniz birikintileriyle şekillenmiştir.

Trabzon'un 6 km güneyindeki Çağlayan'ın eski ve yeni yerleşim alanları alüvyonla kaplıdır. Buradaki yamaçlar 1 – 3 m kalınlığında yamaç molozu ile örtülüdür. Trabzon'un 17 km batısında yer alan bir tepe ve kıyı şeridi üzerine kurulu Akçaabat'ta kıyı şeridi alüvyonu 0,5 m kalınlıkta toprakla örtülüdür. Doğudaki akarsu ve civarında konglomeratik yapıda, sarı renkli marnlı ve kavkılı kireçtaşları bulunur. Akçaabat'ın 14 km güneydoğusundaki bir vadinin dik yamaçları üzerinde dağınık iskan durumunda yer alan Akçaköy'ün bu dar yerleşim alanı alüvyonla örtülüdür. Araklı yerleşimi, deniz kenarında genişleyen akarsu vadisinde akan derenin çakıllı, kumlu, toprakla karışık alüvyon düzlüğüne kurulmuştur. Arsin İlçesi, meskun yerleri 15 – 20 m yükseklikte ve şerit halinde bir plato üzerinde bulunan, aniden dik yamaçla sonlanan bir kıyıdaki pliyosen yaşında, kumlu çakıllı bir birim içerir ve bunun üzerinde killi bir toprak örtüsü bulunmaktadır. Vakfıkebir'in 4 km batısındaki düz bir alanda kurulmuş olan Beşikdüzü'nde zemin, kumlu ve çakıllı alüvyon niteliğindedir. Çarşıbaşı, kıyı şeridi boyunca doğu – batı doğrultusunda uzanan volkanikler denizel taraçalar tarafından örtülmüştür. Akarsu yatakları ve kıyı şeridi boyunca kuvaterner yaşlı alüvyonlar yer almaktadır. Çaykara İlçesi, içinden geçen derelerin meydana getirdiği bir dolgu zemin üzerine kurulmuştur. Uzungöl'de zemin, vadi içinde dere birikintilerinden ve yamaçlarda volkaniklerin ayrışma ürünü genç molozlarından ibarettir. Akçaabat'ın 26 km güneybatısındaki Düzköy'ün zemini, Üst Kretase yaşlı volkanik ara tabakalı fliş formasyonu (kireçtaşı, kumtaşı ve marn ardalanması) özelliğindedir. Köprübaşı'nda zemin, Üst Kretase'ye ait filiş yapılı volkanik formasyonlar içinde mevcut kireçtaşı, marn ve kumtaşlarından oluşmuştur. Maçka zemini, yanından geçen çaylar boyunca 1 – 5 m kalınlıkta volkanik kökenli kum, çakıl, silt karışımlı, sıkı dokulu alüvyon türündedir. Yamaç eğiminin azaldığı yerler 2 – 12 m kalınlığında yamaç molozu ile örtülüdür. Of ilçesinin zemini, derelerin meydana getirdiği 10 – 30 m arasında kalınlığı değişen iri çakıl ve kumlu alüvyondan oluşmuştur. Güneye doğru gidildikçe iri çakıl ve konglomeralar halinde 5 – 6 m kalınlıkta dar bir şerit halinde uzanan Pliyosen'e ait seriler görülmektedir. Bunlar taraçalar halindedir ve andezit tepeleri önündeki düzlükleri meydana getirirler. Uğurlu'da zemin, Üst Kretase'ye ait flişlerden (kireçtaşı, kumtaşı, marn, yer yer volkanik ara katkılı) ibarettir. Üzerleri kalın bir killi tabaka ile örtülüdür. Sürmene zemini, yerleşimin bulunduğu yamaçların önündeki dar alanda kum ve iri çakıllardan ibarettir. Ayrıca ilçenin yakınından geçen akarsuyun iki tarafında geniş bir çakıl ve kum örtüsü türünde alüvyon bulunmaktadır. Şalpazarı yerleşiminin bulunduğu üst kretase yaşlı volkanik fasiyes içinde yer yer marn, gre ve kireçtaşı ardalanmaları görülmektedir. Yerleşim alanını, volkaniklerin ayrışma ürünü olan killi kumlu 3 – 4 m kalınlığındaki sıkı dokulu bir birim örtmektedir. Topoğrafyanın uygun olduğu alanlarda örtü halinde yamaç molozu görülmektedir. Tonya zemini genellikle akarsu birikintilerinden oluşmuştur, heterojen yapıda ve gevşektir. Zemin, Kretase'ye ait fliş (ince taneli marnlı kumtaşlarından) serisi türündedir. Kısmen Karadeniz kıyı düzlüğünde, kısmen de güneye doğru yükselen tepelerde kurulmuş olan Vakfıkebir, sahil boyunca ince bir şerit halinde plaj kumu ve akarsu yataklarında da alüvyon içermektedir. Yomra ilçesi, kıyıda alüvyon zemin ve Pliyosen birimleri üzerine

kurulmuştur. Pliyosen, değişik büyüklükte çakıl ve bloklar içermektedir. İçinde ara katkılar halinde kum ve silt bulunmaktadır. Alüvyon ise, kıyı kesiminde ve doğudaki akarsuyun çakıl, kum ve millerinden ibarettir. Güneyde yamaç molozları görülmektedir.

Mağmatik – Volkanik Kayaçlar:

Trabzon Kenti zemininin büyük bir kısmı üstü toprak ve eski dere çökelleriyle örtülü olan aglomera ve lavlardan ibarettir. Doğudaki volkanik kayaçlar arasında kil ara tabakalarına rastlanılmaktadır. Çağlayan İlçesi zemininindeki ana formasyon bazalt ve aglomeralardır. Akçaabat doğusundaki volkanik kayaçlar (andezitik tüf, bazaltlar) tortul kayaçların tabanında ve diğer sahaları tamamen kaplamış olarak görülmektedir. Akçaköy'ün doğusundaki ve batısındaki yamaçlar, üzeri toprakla örtülü andezitik tüf, lav ve aglomeralar türündedir. Akçaabat'ın 24 km güneybatısındaki 40 – 45 derece eğimli arazi üzerinde dağınık iskan kuruluşlu Işıklar'ın zemini andezit, tüf ve aglomeralardan oluşmuştur. Bunların üzeri, yine bu kayaçların ayrışma ürünü olan killi toprakla örtülüdür. Arsin yerleşiminin güneyindeki yamaçlar andezit, tüf ve lavlardan ibarettir.
Trabzon il merkezine 35 km mesafedeki Çarşıbaşı'nda, ilçenin kıyı şeridi boyunca denizel taraçalarla örtülmüş bulunan doğu – batı uzanımlı volkanikler görülmektedir. Malzemesi değişik kökenli ve heterojen yapıda olup içlerinde bazalt ve andezit blokları yer almaktadır. Ortalama kalınlığı 2,5 m dolayındadır. İlçenin geniş bir alanı Üst Kretase yaşlı volkanik seri ile örtülüdür. Bunlar aglomera, bazalt, andezit ve tüflerden oluşmuştur. Çaykara doğusunda dasitler, diğer yönlerde ise aglomera ve tüf gibi volkanik birimler mevcuttur. Uzungöl'de zemin, ilçeyi çevreleyen dik eğimli tepelerde volkaniklerden (andezit ve granit) ibarettir. Dernekpazarı (Kondu), bir vadinin 45 derece eğimli yamaçlarını oluşturan Üst Kretase yaşlı volkanik formasyonlar (andezitik tüf) üzerinde ve dağınık iskan tipinde kurulmuştur. Zemin üzeri bitkisel toprakla ile örtülüdür. Akçaabat'ın 26 km güneybatısındaki Düzköy'ün zemini, Üst kretase yaşlı, volkanik ara tabakalı filiş formasyonundan ibarettir. Sürmene'nin 14 km güneyinde ve vadi içinde iki tarafı dik yamaçlarla çevrili olan Köprübaşı'nda zemin, Üst Kretase'ye ait fliş yapılı volkanik formasyonlardan ve genellikle de andezitik lavlardan, tüflerden, konglomera ve serpantinlerden meydana gelmiştir. Maçka zemini, topografyanın sarp olduğu yerlerde Üst Kretase yaşlı, volkanik fasiye (andezit, bazalt lavları altında aglomera ve volkanik tüfler ardalanması) şekillenmiştir. Kalınlığı 1.000 m'yi geçmektedir. Of İlçesi'ne bağlı Bölümlü, dere yamaçlarında ve tepeliklerde dağınık bir şekilde kurulmuş olup zemini, üstü 1 – 3 m kalınlıkta kumlu killi toprakla örtülü olan andezit tüfü ve aglomeralardan ibarettir. Sürmene'nin kurulu bulunduğu yamaç kısmı, kalınlığı yer yer değişen killi bir toprak örtüsü ile kaplı olan volkanik lav ve aglomeralardan oluşmuştur. Sürmene'nin 9 km doğusundaki Çamburnu zemini, aglomera – bazalt ve volkanik tüflerden ibarettir. Bunların da üzerleri 0,5 m kalınlığında erozyon ürünü toprak tarafından örtülmüştür. Şalpazarı'ndaki Üst Kretase yaşlı volkanik fasiyes, andezitik lavlar, tüfler ve aglomeralardan oluşan kalın bir örtü özelliğindedir. Vakfıkebir zemini, aglomera, tüf, tüfit ve yer yer de andezitler türündedir. Yomra güneyinde volkanik kayaçlar görülmektedir.

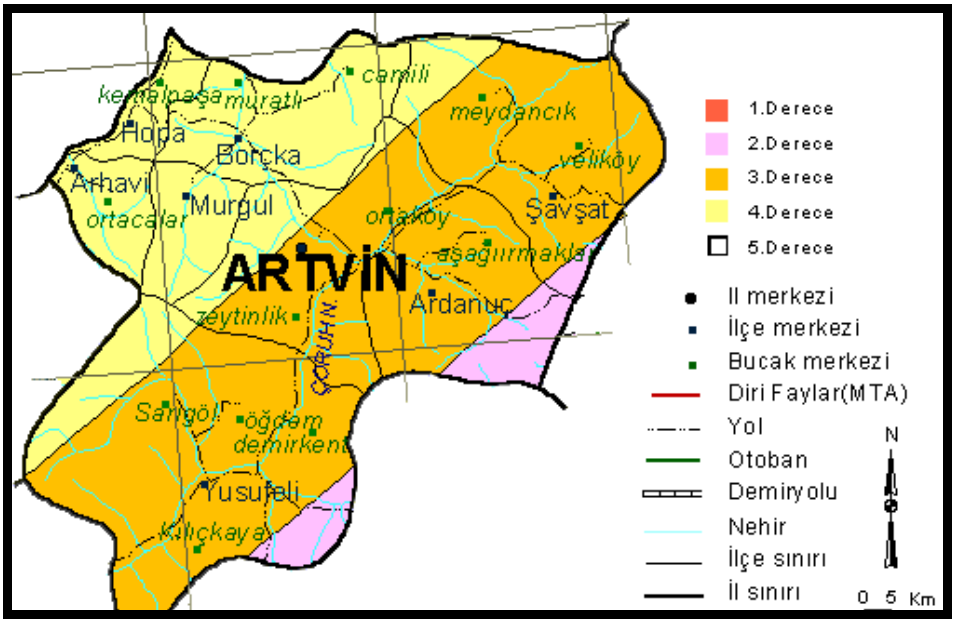
2.3.3. DEPREM DURUMU

Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki yerleşimlerin deprem tehlikesini denetleyen en belirgin tektonik unsur Kuzey Anadolu Fayı'dır. Bu ana fay yanı sıra ona yakın alanlarda gelişmiş ve mekanik ilişkiler sergileyen diğer faylar da gözlenmektedir. Tarihsel deprem aktivitesi incelendiğinde hasar yapıcı büyük depremlerin hemen hepsinin Kuzey Anadolu Fayı ile ilişkili olduğu görülmektedir. Proje alanındaki deprem aktivitesinin Kuzey Anadolu Fayı zonu boyunca ve yakın çevresinde, Kafkaslara doğru uzanan Erzurum ve Narman – Horasan fay zonu üzerinde oluştuğunu göstermektedir. Tarihsel depremlerin yerleri gözönüne alındığında bölgedeki aktif fayların sık sık harekete geçtiğini teyit edilmektedir. Karadeniz kıyılarına doğru çok az sayıda küçük ve orta büyüklükte deprem aktivitesi gözlenmektedir. Planlama bölgesinde, iller itibariyle deprem durumları aşağıda sunulmuştur.

2.3.3.1. Artvin

Artvin İli'nde yıkıcı özellikte deprem yapabilecek herhangi bir aktif fay bulunmamaktadır. Artvin İl'ine en yakın fay " Kuzey Anadolu Fay Zonu " olup, kuş uçuşu 100–160 km uzaklıktadır. 2. derecede etkili olabilecek "Erzurum Fay Zonu" ise 50–100 km uzaklıktadır. Türkiye Deprem Bölgeleri Haritasında; Arhavi, Hopa, Borçka ve Murgul ilçe merkezleri 4. derece deprem kuşağında, il merkezi, Yusufeli, Ardanuç ve Şavşat ilçe merkezleri ise 3. derece deprem kuşağında yer almaktadır. Yusufeli ve Ardanuç ilçelerinin il sınırına yakın küçük bir kesimleri 2. derece deprem kuşağında bulunmaktadır.

Şekil 9: Artvin İli Deprem Haritası

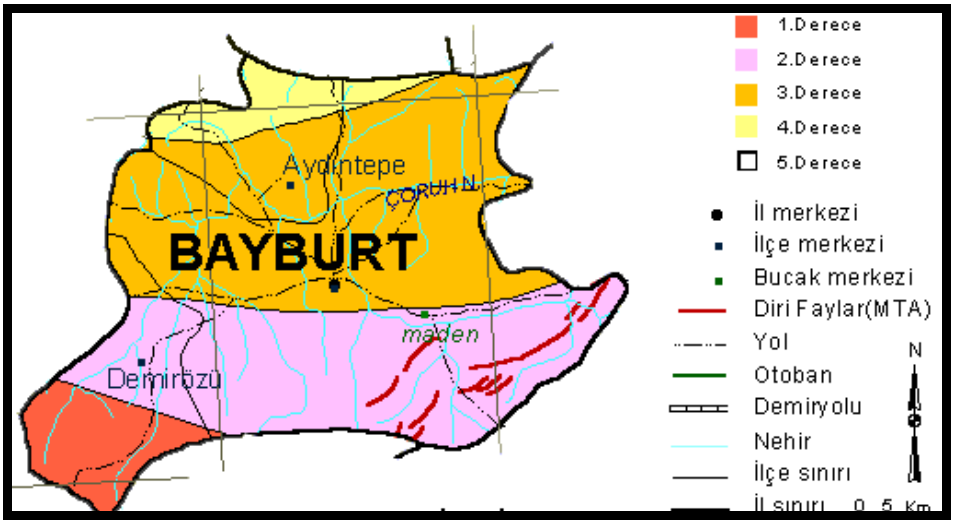

Kaynak: T.C.Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Deprem Dairesi Başkanlığı

2.3.3.2. Bayburt

İl toprakları 2. ve 3. derece deprem kuşağı içindedir. İlde, il merkezi ve Aydıntepe ilçe merkezi 3. derece deprem kuşağı içinde yer alırken, Demirözü ilçe merkezi 2. derece deprem kuşağı içinde bulunmaktadır. Aydıntepe İlçesi'nin kuzeyinde bir bölge 4. derece deprem kuşağı ve Demirözü İlçesi'nin güneybatı kesimi 1. derece deprem kuşağı içinde yer almaktadır.

Şekil 10: Bayburt İli Deprem Haritası

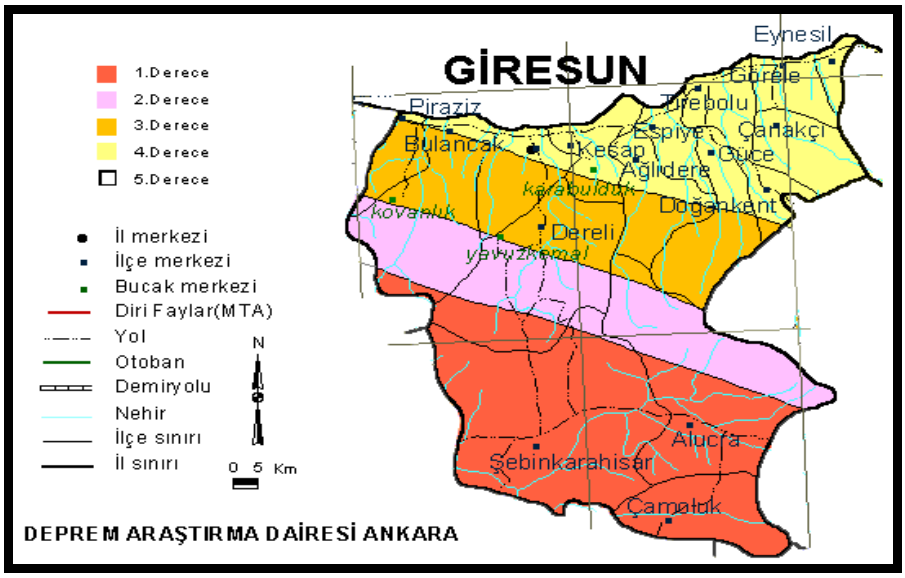

Kaynak: T.C.Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Deprem Dairesi Başkanlığı

2.3.3.3. Giresun

Giresun ilinde kıyı kesimi, 4. derece deprem kuşağı içinde yer almaktadır. Bu kesimde il merkezinin dışında Piraziz, Bulancak, Keşap, Espiye, Tirebolu, Görele, Eynesil, Çanakçı, Güce ve Doğankent ilçe merkezleri yer almaktadır. Kıyıdan uzaklaştıkça depremsellik artmaktadır. Dereli İlçesi'nin bir kısmı 3. derece deprem kuşağında, Yavuzkemal 2. Derece deprem kuşağında ve ilin güney kesiminde bulunan Alucra, Şebinkarahisar ve Çamoluk ilçeleri 1.derece deprem kuşağında yer almaktadır.

Şekil 11: Giresun İli Deprem Haritası

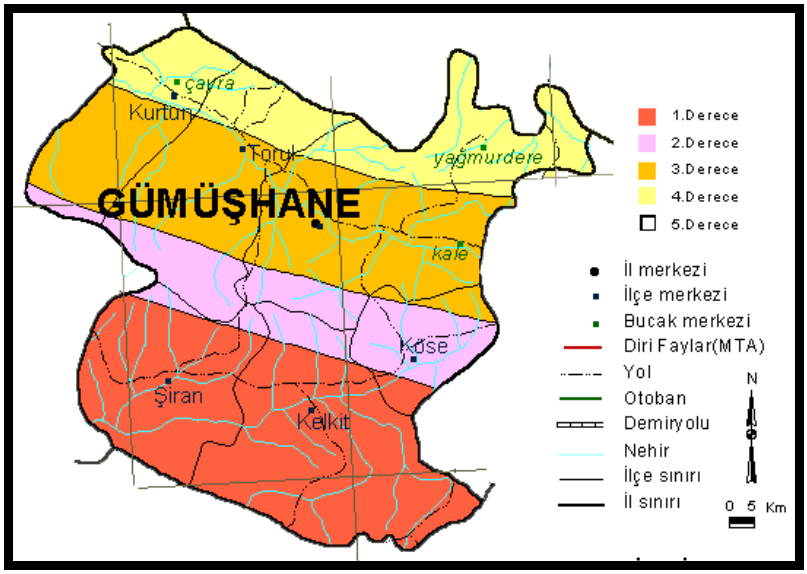

Kaynak: T.C.Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Deprem Dairesi Başkanlığı

2.3.3.4. Gümüşhane

Gümüşhane ilinde depremsellik kuzeyden güneye doğru paralel dilimler şeklinde artış göstermektedir. Kürtün ilçesi en kuzeyde 4.derece deprem kuşağında, Merkez ilçe ve Torul İlçesi 3. Derece deprem kuşağında, Köse 2. Derece deprem kuşağında ve en güneyde Şiran ve Kelkit ilçeleri 1. Derece deprem kuşağında yer almaktadır.

Şekil 12: Gümüşhane İli Deprem Haritası

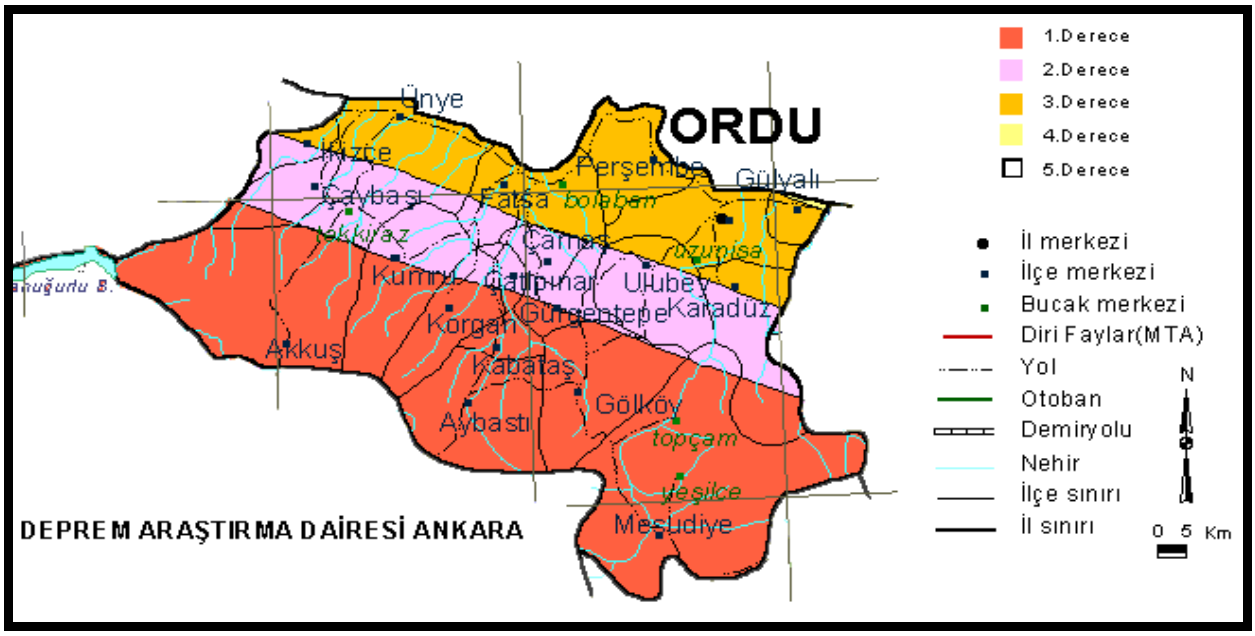

Kaynak: T.C.Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Deprem Dairesi Başkanlığı

2.3.3.5. Ordu

Ordu İli'nin kıyı kesimi, 3. Derece deprem kuşağı içinde yer almaktadır. Bu kesimde Merkez ilçenin dışında Ünye, İkizce, Fatsa, Perşembe, Kabadüz ve Gülyalı ilçeleri yer almaktadır. Kıyıdan uzaklaştıkça depremsellik artmaktadır. Çaybaşı, Çamaş, Çalıpınar, Gürgentepe, Kumru ve Ulubey ilçeleri 2. Derece deprem kuşağında ve ilin güney kesiminde bulunan Korgan, Kabataş, Gölköy, Aybastı, Akkuş ve Mesudiye ilçeleri 1.derece deprem kuşağında yer almaktadır.

Şekil 13: Ordu İli Deprem Haritası

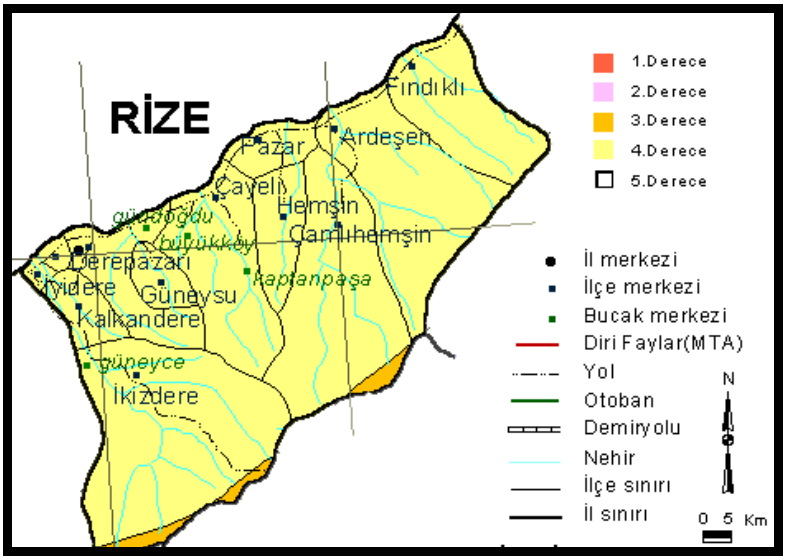

Kaynak: T.C.Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Deprem Dairesi Başkanlığı

2.3.3.6. Rize

Rize İli'nin hemen tüm alanı 4. Derece deprem kuşağı içinde yer almaktadır. İlin güney sınırında çok küçük bir bölüm 3. derece deprem kuşağı içindedir.

Şekil 14: Rize İli Deprem Haritası

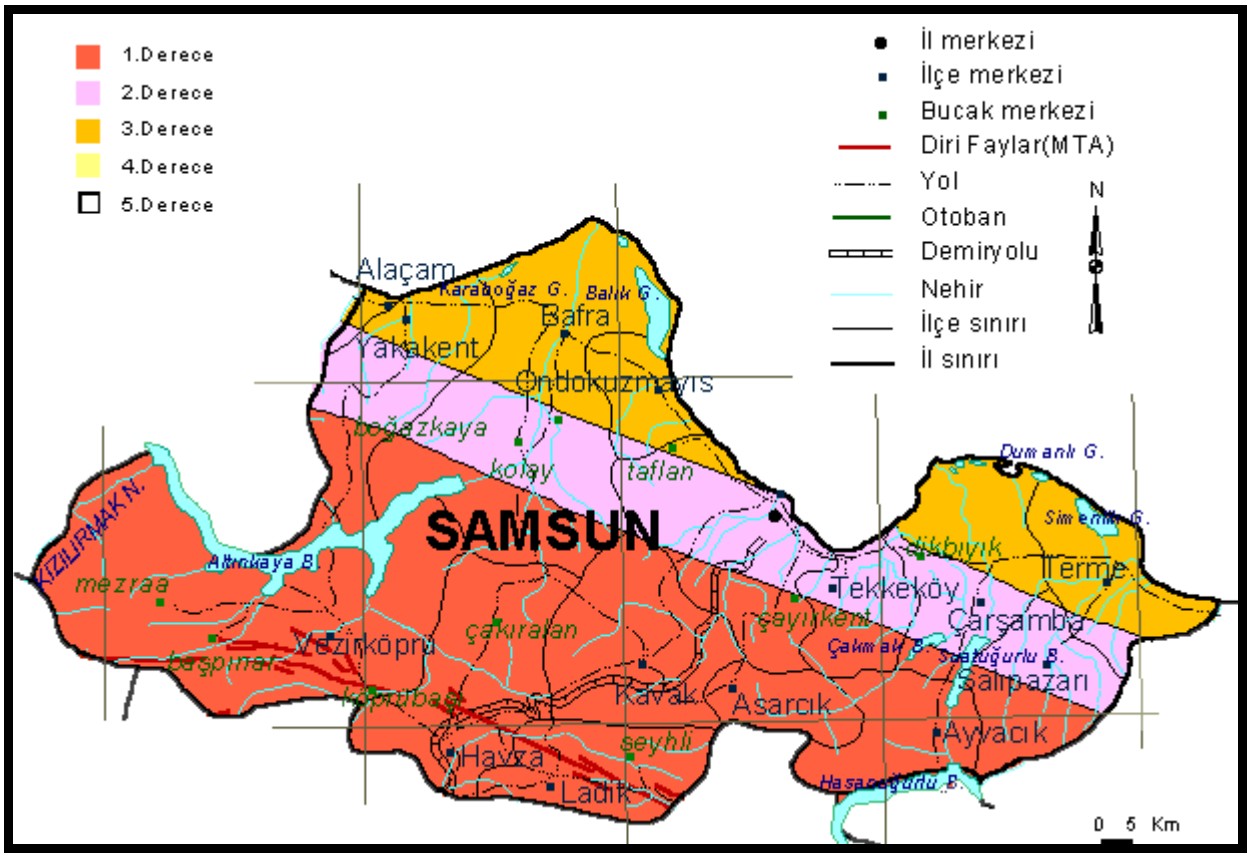
Kaynak: T.C.Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı,Deprem Dairesi Başkanlığı

2.3.3.7. Samsun

Samsun İli'nin kıyı kesimi 3.derece deprem kuşağı içinde yer almaktadır. Bu kısımda Alaçam, Bafra, Yakakent, Ondokuzmayıs ve Terme ilçeleri bulunmaktadır. Merkez ilçeleri İlkadım, Atakum, Canik ve Tekkeköy ile birlikte Çarşamba ve Salıpazarı ilçelerini içine alan kısım ise 2. derece deprem kuşağında yer almaktadır. İç kesime geldikçe depremsellik artmakta Vezirköprü, Havza, Ladik, Asarcık, Ayvacık ve Kavak ilçeleri 1. derece deprem kuşağı içine dahil olmaktadır.

İlin güney kesiminden Kuzey Anadolu Kırık Kuşağı geçmektedir. Bu kesimde tarih boyunca birçok deprem meydana gelmiştir.

Şekil 15: Samsun İli Deprem Haritası

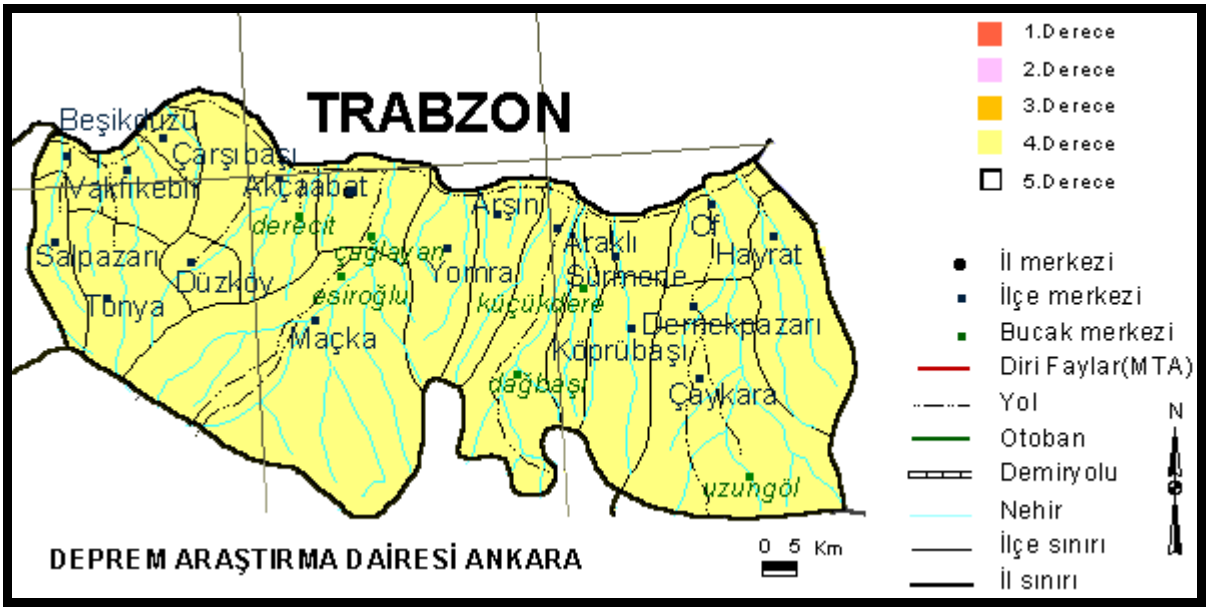

Kaynak: T.C.Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Deprem Dairesi Başkanlığı

2.3.3.8. Trabzon

Trabzon İli'nin tüm alanı 4. Derece deprem kuşağı içinde yer almaktadır.

Şekil 16: Trabzon İli Deprem Haritası

Kaynak: T.C.Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Deprem Dairesi Başkanlığı

2.4. BİTKİ ÖRTÜSÜ

Bitki örtüsü iki genel sınıfa ayrılmıştır: Akdeniz ve Karadeniz. Akdeniz bitki örtüsü, insan faaliyetlerinin yoğun olduğu dar kıyı Şeridinde ve Karadeniz Dağları arasındaki vadilerde görülmektedir. Vadilerin içindeki Akdeniz bitki örtüsü 600-700 m'yi geçmeyen yüksekliklerde bulunmakta ve daha çok Karadeniz Dağları'nın batı kısmında görülmektedir. Akdeniz bitki örtüsü, Sclerophyllous fundalıklarından ve gürgen, akçakesme, sandal gibi tipik Akdeniz ağaçlarından oluşmaktadır. Karakteristik ot türleri arasında Drycnium pentaphyllum alt-türleri, herbaceum ve beyazımsı kaside çiçeği yer almaktadır.

Karadeniz bitki örtüsü alt bitki-sosyolojisi gruplarına ve topluluklarına ayrılmaktadır. Bunlar: gürgen ormanları, kestane ormanları, deniz kenarındaki çam ormanları, kızılağaç ormanları, kayın ormanları, köknar ormanları, dağlık çam ormanlarıdır. Dağların denize bakan yamaçları, fazla yağış aldığından gür ormanlarla kaplıdır. İç kısımlarda ise bitki örtüsünü stepler oluşturmaktadır. Kıyıdan dağlara tırmandıkça ağaç türlerinde değişme gözlenmektedir. Bu farklılaşma, yükseldikçe sıcaklığın düşmesinin sonucudur. Kıyıdan 800 m kadar bir şeritte yayvan yapraklı ağaçlar, 800 m'den 1500 m'ye kadar karma yapraklı ağaçlar (kayın, gürgen,), 1500 m'den 2000 m'ye kadar iğne yapraklı ağaçlar (çam, göknar), 2500 m'de dağ çayırları görülürken, daha yukarılarda kayalıklar başlamaktadır. Planlama bölgesi topoğrafik heterojenliğe bağlı olarak çeşitli

iklim kuşaklarını barındırmaktadır ve bu da sonuçta hem sayı hem de türler açısından zengin bir flora ve fauna oluşturmaktadır. Planlama bölgesi gerek flora gerekse fauna açısından son derece önemli olup, çok sayıda tür barındırmaktadır. Bölge endemik taksonlar açısından son derece zengindir. Bölgenin coğrafi konumu, iklim ve bitki örtüsü özellikleri göz önüne alındığında Türkiye'nin biyoçeşitlilik açısından en zengin bölgelerinden birini oluşturduğu görülmektedir.

Yaklaşık 2500 bitki taksonu ile bölge çok zengin bir floraya sahiptir. Bu bitkiler arasında 160 tanesi dünyanın başka hiçbir yerinde yetişmemektedir. Ve yine 300 takson Türkiye için nadirdir. Ayrıca doğal yaşlı ormanları Türkiye'nin sahip olduğu yegane el değmemiş ormanlarıdır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin yüzölçümünün % 26'sını ormanlar oluşturmaktadır. Doğu Karadeniz ormanlarının bazı bölümleri sahip olduğu farklı biyolojik özellikler ve çeşitlilik dolayısıyla " Ilıman İklim Kuşağı Yağmur Ormanları", "Subtropikal Ormanlar" veya " Sis Ormanları" olarak da adlandırılmaktadır. Bunun yanı sıra rododendron fundalıkları, yayla ve alpin otlakları, kayalık, göl ve nehir ekosistemleri, dağ eteklerindeki taş yığınları, uçurum, doğal yaşlı ormanlar gibi örnekler içeren oldukça çeşitli bir bitki örtüsüne sahiptir. Özellikle yaşlı ormanlar yalnızca planlama bölgesi için önemlidir. Bol yağış alan Planlama Bölgesinde orman alanları özellikle deniz seviyesinden başlayıp 2000 m yüksekliklere kadar olan alanlarda doğuda batı kesimden daha gür bir şekilde olmak üzere yer yer daralan ve genişleyen bir şerit halinde aşağı seviyelerde bazı maki elemanlarını da (sandal, kocayemiş, menengiç, akçakesme) içine alacak şekilde devam etmektedir. Kuzey yamaçları boyunca 200 m başlayan kayın, kestane, ıhlamur, gürgen, meşe, akçaağaç, kızılağaç gibi yapraklarını döken ağaçlardan oluşan ve 1200 m ye kadar devam eden bir kuşak ile karşılaşılmaktadır. Burası aynı zamanda yapraklı koru ormanları olarak bilinen sahadır. Karadeniz Bölgesi'ndeki orman alanları 1200 m den sonra batı, orta ve doğu kesimde değişik bir görüntü vermektedir. Buna göre Batı ve Orta kesimde kıyıda karaçam ve gök narlar yoğunlukta olurken Doğuda göknar, sarıçam ve ladinler yoğunluk kazanmaktadır. Karadeniz Dağları'nın güney yamaçlarında ve ikinci sıralar üzerinde aşağı seviyelerde kuru ormanlar hakimdir. Burada aşağı seviyelerde çeşitli meşe türleri yoğunlukta olurken üst seviyelerde 600-800 m'den 1.000 m'ye kadar olan kesimlerde yapraklarını dökenler (kayın, gürgen, kızılağaç, kırağaç, ıhlamur) üst seviyelerde ise sarıçam, karaçam, ardıç ve göknarlar yer almaktadır. Kuzey Anadolu Dağları'nda orman üst sınırı 2.000 m civarındadır. Bu yükseltiden sonra ağaçlar ortadan kalkmaktadır.

Bölge çok sayıdaki dereleri, irili-ufaklı gölleri, toprak ve iklim özellikleri nedeniyle çeşitli ekolojik birimleri bünyesinde barındırdığından zengin bir flora ve vejetasyona sahiptir. Bu zengin vejetasyonun her biri dar bir yayılış bölgesine sahip, özel ekolojik koşullarda yetişebilen, yetiştiği yöreye özgü olup, yöre dışında başka yerlerde yetişmeyen bitkiler olarak tanımlanan birçok endemik bitkiye ev sahipliği yapmaktadır. Picea oriantalis(Doğu ladini)'nin doğal yayılış alanı sadece bu bölgededir. Ordu ili Melet ırmağının doğu kısmı ile Doğu Karadeniz Dağlarının Kuzey kesimi ülkemizde Doğu ladininin doğal yayılış alanıdır. Ayrıca pinus pinea (fıstık çamı)'nın Akdeniz ve Ege'den sonra doğal olarak yayılış gösterdiği tek yer Trabzon ili Akçaabat ilçesine bağlı Düzköy civarıdır.

Bölgedeki ormanlarda bulunan asli ağaç türleri; doğu ladin, kayın kızılağaç, göknar, sarıçam, kestane, meşe, gürgen, akasya, ıhlamur, dişbudak, akçaağaç, şimşir olarak sıralanmaktadır. Geniş alpin çayırlıklar ve kayalık habitatlar, şimşir ormanları gibi bölgeye özgü bütün habitatların varlığı ve korunması da flora-fauna açısından büyük önem taşımaktadır.

Fırtına Vadisi ormanları, WWF Dünya Doğayı Koruma Vakfı tarafından Avrupa'da acil korunması gereken 100 ormandan biri olarak ilan edilmiştir. Bölgede hakim orman örtüsü, çoğunlukla yapraklı ve iğne yapraklı ormanların egemen olduğu bir kuşaktır. Bu bölümün 300–1500 m yükseltiler arasındaki kesiminde yapraklı türler; 1500 metreden yukarı kesimlere doğru çıkıldıkça, iğne yapraklı türler karışıma daha yüksek oranda katılmaktadır. Planlama bölgesi içinde yer alan Artabel Gölleri ve çevresi gerek jeolojik ve jeomorfolojik, gerekse flora ve fauna yönünden oldukça zengin olmasının yanında peyzaj değerleri bakımından da yüksek bir değere sahiptir. Saha içinde yöreye adını veren 18 adet buzul krater gölü yer almaktadır. Planlama bölgesi içinde yer alan koruma açısından büyük önem taşıyan alanlardan biri; Ordu ili, Perşembe İlçesi'nde yer alan Hoynat (Akkuş) Adası'dır. Ada, kuş cenneti niteliğinde olup, tepeli karabatakların tek yuvalama alanıdır. Çamlıhemşin ilçesinde yer alan Ayder Yaylası ise 1., 2., 3. derecelerde doğal ve kentsel sit olarak 1185 ve 1404 sayılı kararlar ile tescillenmiştir. Sayılanların dışında Planlama Bölgesinde yer alan koruma-kullanma dengesi açısından dikkatle ele alınması gereken diğer alanlar; Ordu'da Gölköy İlçesi Ulugöl, Rize'de Kaçkar Dağları Milli Parkı, Trabzon'da Altındere Vadisi Milli Parkı, Uzungöl Tabiat Parkı'dır.

İller itibariyle bitki örtüsü ve orman kaynakları aşağıda verilmiştir.

2.4.1. ARTVİN

Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki önemli orman ekosistemlerinden biri Artvin İli'ndeki Kaçkar Dağları'dır. Alandaki yağış, yükseklik ve sıcaklık farkları florada da büyük bir çeşitliliğin meydana gelmesine neden olmuştur. Bitki örtüsünde çok geniş adi gürgen (carpinus betulus), kestane (castanea sativa), doğu kayını (fagus orientalis) ve doğu ladini (picea orientalis) ormanları, çok büyük çeşitlilik içeren geniş yapraklı ve rhododendron ağırlıklı çalı toplulukları, alpin mera ve çayırlıklar ve çok yüksek zirvelerde alpin göl, taşlık yamaç ve sarp kayalık bitki toplulukları bulunmaktadır.

Doğu Karadeniz Dağları'nın Anadolu'nun iç kesimlerine bakan yamaçlarında, yılın birkaç ayını kurak geçiren daha az nemli bir iklim görülmektedir. Karadeniz orman kuşağının yer aldığı bu kesimlerde, zemin durumuna ve lokal iklim koşullarına bağlı olarak değişen oranlarda Öksin ve İran-Turan flora elemanlarının bir karışımı yer almaktadır. Karçal Dağı'nda çok sayıda yaşlı ve eski ormanlar bulunmaktadır. Bu kesimlerde yaşayabilen kolşik endemik türleri; doğayla uyum içinde olan geleneksel yaşam tarzı ve yaban hayatı habitatlarıdır. Ayrıca bu alan kuş göç yolu üzerinde bulunmakta olup, Avrupa'nın en önemli boz ayı habitatlarını kapsamaktadır.

WWF Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı), tarafından hazırlanan "Türkiye'nin Önemli Bitki Alanları" çalışması kapsamında Türkiye'de belirlenen 122 önemli bitki alanından biri de Çoruh Vadisi Önemli Bitki Alanı olarak belirtilmektedir. Çoruh Vadisi Önemli Bitki Alanı, Çoruh Nehrinin orta ve aşağı kesimlerini içeren 162.834 hektarlık alanı kapsamaktadır.

Bitki örtüsünde alçak kesimlerde, karışık yaprağını döken orman, küçük dağınık fıstık çamı (pinus pined) topluluktan, psödomaki ve vadi yamaçlarında ise geniş kuru stepler yer almaktadır. Yaklaşık 750 taksonun yer aldığı Önemli Bitki Alanı zengin floraya sahiptir. Yaklaşık 104 ülke çapında nadir takson içeren Çoruh Vadisi, dar yayılışlı endemikler bakımından Türkiye'deki en zengin alanlardan biridir.

Artvin İli doğal yapısı nedeniyle bitki ve endemik türler bakımından çeşitliliği fazla olan bir ildir. Artvin sınırları içinde toplam 1.268 tür bulunmaktadır. Türkiye florasının yaklaşık 10.000 tür bulundurduğu göz önüne alınırsa bunun yaklaşık % 13'lük bir kısmının Artvin İl'inde bulunduğu görülmektedir. Türkiye bitkileri veri servisi kayıtlarında Artvin sınırları içinde toplam 119 endemik bitki türü bulunmaktadır. Familya sayısı 26 cins sayısı 67'dir. Türkiye'de 2.700 endemik tür tespit edilmiş olup, bunun yaklaşık % 4.4'ü Artvin'de bulunmaktadır.

2.4.2. BAYBURT

Karadeniz kıyı bölgesinin doğu bölümü, kendine özgü türlü özelliklerin toplandığı zengin flora ve yoğun bitki örtüsü sahasıdır. Bayburt İli Doğu Karadeniz iklim kuşağı ile kurak Doğu Anadolu iklim kuşağı arasında kalmaktadır. İlde Karadeniz ikliminden ziyade Doğu Anadolu ikliminin etkisi daha fazladır. Bitki örtüsü açısından çeşitlilik göstermesine karşın zengin değildir. Çoruh Vadisi'nin kuzeyinde kalan bölümü ile Doğu Karadeniz Dağları'nın derin vadilerle yarılmış kuzey etekleri de belirli yüksekliklere kadar, flora ve bitki örtüsü ile kaplıdır. Nemli havanın dağ yamaçlarındaki yükselmesiyle yağışın olması, bu bölgede her mevsimin yağışlı ve bilhassa yağmurlu geçmesine, böylece yıllık yağış tutarının çok olmasına imkan vermiştir.

Orman alanları Bayburt İli bitki örtüsü açısından çeşitlilik göstermesine rağmen zengin değildir. Yaz mevsiminin az yağışlı, kış mevsiminin de soğuk geçmesi bitki örtüsü bakımından bu tür sonuçlar doğurmuştur. İl arazisinin %3'ü (142 km^2) ormanlık alandır. Çoruh Vadisi bölümlerinde meşenin hakim olduğu dağınık ağaç toplulukları bulunmaktadır. Bazı yerlerde kızılçam, ardıç, gürgen, ahlat ve bodur dağ kavakları (titrek kavak) bulunmaktadır. Yörede bilinçsiz kesim, yangın ve teknolojik hareketler sonucunda orman alanları çok azalmıştır. Topoğrafik yapısı gereği il ormanlarının bulunduğu alanlar çok engebeli bir arazi yapısına sahiptir. Alanın % 50'sinden fazla kısmı sarp-engebeli arazi özelliği göstermektedir. Jeolojik yapı bakımından metamorfik, mesozoik-üst kretase tabakalarından meydana gelmiştir. Toprak yapısı itibariyle haller ve serpantin ana kayadan oluşan toprak yapısı orman yayılışını daraltmıştır. Bundan dolayı bu tür yapıdaki alanlarda ağaçlandırma çalışmalarının başarısı düşüktür. İl

sınırları içindeki Toplam: 14.163 Ha orman alanının ağaç türlerine göre dağılımı aşağıda verilmiştir:

- Sarıçam: 1.269 Ha
- Ardıç: 3.252 Ha
- Meşe: 8.09 Ha
- Kavak: 297 Ha
- İbreli-Karışık: 216 Ha
- Yapraklı-Karışık: 866 Ha
- İbreli -Yapraklı Karışık: 371 Ha

Toplam ormanlık alanlar 2005 yılı ve sonrası yapılan ağaçlandırma çalışmaları ile 1010 hektara artırılmıştır. Bayburt'ta ormanlar dağlık alanlarda küçük koruluklar halinde yer almaktadır. Başlıca ağaç türleri; sarıçam (pinus sylvestris), huş (betula litwinowii), sapsız meşe (quercus petraea), ispir meşesi (quercus macranthera), ıstıranca meşesi (quercus hartwissiana), katran ardıcı (juniperus oxycedrus), boylu ardıç (juniperus excelsa), söğüt, sabin ardıcı, titrek kavak, keçi söğüdü, dağ akçaağacı vb. yaygın olduğu gibi; ahlat, alıç, yaban eriği, berberis, kızamık, yaban elması, yalancı iğde, leylak, dağ muşmulası, tavşan elması, kuşburnu türleri gibi ağaç, ağaççık ve çalı türleri de yaygındır. Diğer taraftan yörede son yıllarda çeşitli kavak türleri de yetiştirilmektedir.

Su kaynakları boyunca da su kavağı varlığı önemli bir yer tutmaktadır. İlkbahar mevsiminde geniş havzalar ve yaylalar yeşil çayır otlarıyla kaplanmaktadır. Ancak yaz mevsiminin kurak geçmesi ve hayvancılık nedeniyle bu yeşil örtü yaz dönemi ortalarında kaybolmaktadır. Ayrıca yaylalık kesimlerinde yoğun olmakla birlikte Bayburt'ta 250-300'e yakın endemik bitki türleri bitki örtüsü içinde bulunmaktadır. Bu rakam botanik turizmi yönünden oldukça yüksek bir potansiyel arz etmektedir.

Tarım alanlarından elde edilen ürünlerin başında ise tahıllar ve baklagiller gelmektedir. Bunlardan özellikle buğday birinci sırada yer almaktadır.

Tarım alanları ilçeler itibariyle değerlendirildiğinde, 266.912 ha alana sahip olan Merkez İlçe'nin, %36,4'ünün, 55.345 ha alana sahip Demirözü İlçesi'nin %19,692 sinin ve 51.643 ha sahip Aydıntepe İlçesi'nin %14.987'inin tarım arazisi olarak kullanıldığı görülmektedir.

Bayburt'ta hayvan yetiştiriciliği büyük ölçüde mera hayvancılığı şeklinde gerçekleşmektedir. Ancak, köylü ve hayvan sahipleri, bakım, ıslah ve koruma konularında hiçbir yatırım yapmamakta ve meralardan ucuz ve masrafsız bir şekilde yararlanmaktadırlar.

373.900 hektar alana sahip olan Bayburt İli topraklarının, %35'i tarım alanı, %4'ü orman ve fundalık alan, %58'i çayır-mera alanı ve %3'ü de tarım dışı araziden oluşmaktadır. Görüldüğü gibi meralar Bayburt İli alanının büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bayburt'ta, çayır-mera sahaları büyük bir alana sahip olmalarına

rağmen sınırları tam olarak belirlenmemiştir. Söz konusu meraların bir kısmı erozyona maruz kalmaktadır.

2.4.3. GİRESUN

Giresun İli'nde ormanlar; saf ladin, sarıçam ve kayın meşçereleri, ladin- göknar-kayın ve kayın kızılağaç, karışık meşçereleri ile meşe baltalıklarından oluşmaktadır. Bu meşçereler içinde, münferit olarak az sayıda dağılış gösteren kestane, akçaağaç, gürgen, dişbudak, kavak, ıhlamur, çınar gibi diğer ağaç türleri de mevcuttur. Ormanların ana temasını teşkil eden meşçerelerde üst tabakayı ise ağaç toplulukları ve alt tabakayı ise ağaççık, odunsu ve otsu bitkiler oluşturmaktadır. Giresun İli dahilindeki mevcut ormanların üst tabakasını oluşturan ağaç türleri doğu ladini, sarıçam, göknar, kayın, kızılağaç, kestane, gürgen, akçaağaç, dişbudak, ıhlamur, meşe, titrek kavak, karakavak ve çınar ağaçlarından oluşmaktadır.

Giresun ili dahilindeki mevcut ormanların alt tabakasını oluşturan ağaççık, odunsu ve otsu bitkiler ise adi porsuk, bodur ardıç, yabani fındık, mor çiçekli orman gülü, sarı çiçekli orman gülü, ayı üzümü, karayemiş, üvez, mürver, çobanpüskülü, ahududu, eğrelti ve böğürtlendir.

2.4.4. GÜMÜŞHANE

Gümüşhane ormanları genel topoğrafik yapısı itibarı ile iki ana gruba ayrılmaktadır. Bunlar Köse, Kelkit, Şiran ilçelerinin bulunduğu alanlar yüksek plato şeklinde olup, önemli yaylalar bu platoda bulunmaktadır. Gümüşhane'de koru ormanlarının çoğunu sarıçam koru ormanları oluşturmakla birlikte göknar ve ladin koru ormanları, sarıçam-göknar, sarıçam-göknar-ladin karışık koru ormanları; ayrıca Kürtün ilçesinde sarıçam-kayın-ladin karışık koru ormanları da mevcuttur. Ayrıca kurak mıntıkalarda bir miktar ardıç titrek kavak ve meşe ormanları yayılmaktadır. Baltalık ormanlarında meşe, kızılağaç, karaağaç, ardıç, gibi ağaç türleri olup orman gülü ve yabani fındık, alıç, kuşburnu gibi çalı türü bulunmaktadır.

2.4.5. ORDU

Ordu ilinde ormanlar genel olarak kuzey batıda yayılış göstermektedir. Ormanlar doğal olarak sahilden itibaren kızılağaç, kayın, gürgen ve 1000-1800m'de ladin, meşe ve göknar olarak devam etmektedir. Ordu ilindeki ekolojik zonlar aşağıda verilmiştir.

Louretum Zonu: Bu zon sahil kıyı şeridinden iç kısımlara doğru 300–400 m kadar uzanmaktadır. Barındırdığı tipik bitki örtüsü maki formasyonuna ait bitkilerdir.

Castenatum Zonu: Lauretum Zonu'ndan sonra gelen ve yapraklı orman formasyonunun ilk yarısını oluşturan bu zon, dar bir alanda (400 - 600m) bulunmaktadır.

Fagetum Zonu: Yapraklı orman kesiminin ikinci kesimini oluşturan Fagetum Zonu çoğunlukla (900-1000m) yükseltilere çıkmakta, bazen dere boylarında 1500m'ye dek bu zonu temsil eden türler görülmektedir.
Picetum Zonu: Saf Picetum Zonu 900 – 1000 m'ler den sonra başlamakta olup, 600 m'lere kadar inebilmektedir. Bu zonu oluşturan karakteristik bitki türü olan Picea Oriantalis'in yaşama alanı sınırı Melet Havzası'nda sona ermektedir.

Alp Zonu: Genel anlamıyla orman sınırının bittiği bu zon bitkilerin özellikle ağaçların yaşama sınırının sonu olarak kabul edilmiştir. Alp Zonu başlangıcı genel olarak 1900-2000m rakımlı alanlarda başlamaktadır. Bu zon genellikle dağlık yayla alanlarıyla kaplıdır. Bu alanlarda bulunan ağaç türü huş ve yer yerde bodur boylarda sarıçamdır.

2.4.6. RİZE

Rize İli, kıyıdan yaklaşık 750 m yüksekliğe kadar olan saha geniş yapraklı kıyı ormanları ile kaplıdır. Bu sahada yer yer iğne yapraklıların da bazı sırtlar boyunca aşağılara sarktığı görülmektedir. Gür ve sık bir orman formasyonu ile aynı zamanda da zengin bir orman altı formasyonundan oluşan bu yükseklik basamağı "Kolşik Flora" adıyla da tanınmaktadır. Bu basamağın hakim türü sakallı kızılağaç olup diğer türler kayın, kestane, ıhlamur türleri, gürgen, karaağaç türleri, yabani Trabzon hurması, yabani karayemiş, yabani kiraz, defne, çınar, tespih ağacı, meşe, dişbudak ve şimşirdir. Bunlardan sakallı kızılağaç ve yabani karayemiş akarsu vadileri boyunca orman üst sınırına kadar çıkmaktadır. Yaklaşık olarak 800–1400 m yükseklikler arasındaki kuşak karışık orman kuşağıdır. Bu katın yaygın türlerini geniş yapraklılarından sakallı kızılağaç, kayın, kestane, gürgen ile iğne yapraklılarından ladin ve çam türleri oluşturmaktadır. Yüksekliğin daha da artmasıyla yavaş yavaş iğne yapraklı türler hakim duruma geçmektedir. 1.600 m'den sonra iğne yapraklılarının hakimiyeti başlamaktadır. Hakim tür doğu ladini olup, orman üst sınırına yaklaştıkça Kafkas köknarı da yaygın bir şekilde görülmektedir. Karaçam da bu kuşağın yaygın türlerindendir. Rize'de ormanlar yaklaşık olarak 2.000–2.200 m yüksekliklerde sona ermekte ve yerini alp çayırlarına bırakmaktadır.

2.4.7. SAMSUN

Genellikle dağlık ve ormanlık bir yapıya sahip olan ilde bitki örtüsünü teşkil eden ormanlar içinde en çok meşe, kayın ve sarıçam ağaçları mevcuttur. Eğimin arttığı yerlerde yükselti 1000-1200 metreye ulaşana dek kışın yapraklarını döken ağaçlara özellikle meşe, gürgen, ıhlamur, kestane, kayın, dişbudaklara rastlanır. 1200-1800 metreler arasında iğne yapraklı ağaçlar egemendir. Karadeniz Sıradağları'nın güney yamaçlarında meşe ve gürgen ormanları, kuzey yamaçlarında ise kayın ve ladin ağaçları ile ormangülleri görülür. Kıyıya doğru yaklaştıkça, özellikle akarsular boyunca söğüt ve kavak ağaçları yer alır. Kızılırmak ve Yeşilırmak deltalarındaki düzlüklerde yakın zamana kadar dışbudak, kızılağaç, akçaağaç, kavak ve meşelerden oluşan geniş düzlük ormanları ve subasar ormanları yer almakta idi. Ancak tahribat sonucu bunların büyük bir kısmı yok edilmiş ve geriye küçük orman parçaları kalmıştır.

Bitki örtüsü yönünden oldukça zengin olan Samsun'da ovaların ve ormanların yanı sıra, bağ, bahçe, çayır ve ekili alanlar da önemli yer tutmaktadır. Çarşamba Ovası'nda, hemen kıyıdan başlayarak alüvyonal topraklar üzerinde bağ-bahçe, orman ve çayırlara rastlanmaktadır. Daha yukarılarda çayırlar ve meşelikler geniş alanlar kaplamaktadır. Ovanın güneyinde yükseltisi 500-1.200 metre olan kesimlerde doğal bitki örtüsü meşe, ahlat, alıç ve çayır otlarıdır. Yer yer orman, fundalık ve meralara da rastlanmaktadır. Merkez İlçe'nin 85.000 ha olan yüzölçümünde orman ve fundalık alanlar 37.175 ha, tarım alanları 31.825 ha, tarım dışı arazi 14.000 ha, çayır ve meralar ise 2.000 ha'lık bir alanı kapsamaktadır. İlde genel olarak tarım alanlarında tarla ürünleri (buğday, mısır, çeltik, tütün) sebze (domates, biber, patlıcan, ıspanak, fasulye, lahana, pırasa, karpuz ve kavun) ve meyve(şeftali, kiraz, erik, elma, ceviz, fındık, dut, incir) yetiştiriciliği yapılmaktadır.

Yükseklere doğru çıkıldıkça yer yer orman, fundalık ve meralara da rastlanmaktadır. İlde genel olarak tarım alanlarında tarla ürünleri, sebze, meyve yetiştiriciliği yapılmaktadır. Bafra Ovası'nın büyük bölümünde de sulu ve kuru tarım yapılmaktadır.
Belirgin ve karakteristik bir bitki örtüsü bulunmamaktadır. Genelde tarımsal ürünlerin oluşturduğu bitki örtüsü kendini göstermektedir. Güney kısımlarda yükseklik arttıkça orman varlığı artmaktadır. Kentsel bölgelerde hakim bir bitki örtüsü ve ağaçlık alanlar bulunmamaktadır.

Kuzeydeki Bafra Ovası'nın büyük bölümü sulu ve kuru tarıma alınmıştır. Doğal bitki örtüsü çayır otlarıdır.

2.4.8. TRABZON

Trabzon ormanları Doğu Karadeniz Bölgesi'ni en iyi temsil eden ormanlardır. Karadeniz Bölgesi'ni diğer bölgelerden ayıran en önemli özellik, yağışın fazla olmasından dolayı zengin türlerden oluşan Avrupa Sibirya kökenli nemli ılıman ve nemli soğuk koşullarda yetişen bitki topluluklarının bulunmasıdır.

Trabzon İli'nde, deniz kenarında 10 m yükseklikten başlamak üzere 2.000 m yüksekliğe kadar değişik orman ağaçları; 3.000 m ye kadar da değişik tür bitkiler bulunmaktadır. Üst kesimlerde; sarıçam, göknar, ladin, kayın, orta kesimlerde; kayın, meşe, gürgen, kestane, akağaç, karaağaç, huş, ıhlamur, kavak sahil ve sahile yakın kesimlerde sarıçam, kayın, gürgen vs. ağaç türlerini de görmek mümkündür.

2.5. TOPRAK YAPISI

Bölgede iller itibariyle toprak yapısı aşağıda verilmiştir.

2.5.1. ARTVİN

2.5.1.1.Toprak Cinsleri

Kahverengi Orman Toprakları: Toprak profili içinde horizonların dağılımı A-B-C şeklindedir. Bazı durumlarda profil içinde B horizonuna rastlanmamaktadır. Genellikle A horizonu iyi gelişmiş, koyu kahve renkli ve kırıntılı bir yapıdadır. Horizonlar arasındaki geçiş tedricidir. B horizonu açık kahve renkli, bazen kırmızımtırak kahverenginde yuvarlak veya köseli blok yapıdadır. B horizonunun alt kısımlarında kısmen kireç birikmelerine rastlanmaktadır. Bu topraklar genel olarak yapraklı ağaçların altında gelişmektedir. Toprak tepkimesi hafif asit veya nötr özelliktedir. İldeki toprakların % 17.7'si (131.263 Ha) kahverengi orman toprağıdır.

Kireçsiz Kahverengi Orman Toprağı: Toprak profili içinde horizonların dağılımı A-B-C şeklindedir. Bazı durumlarda profil içinde B horizonuna rastlanmaktadır. A horizonun gelişimi oldukça iyidir. A horizonu gözenekli ve kırıntılı bir yapıdadır. B horizonundaki gelişim A horizonu kadar belirgin değildir ve zayıf bir gelişim göstermektedir. Genel olarak bu horizonda kil birikimi oldukça azdır veya hiç olmamaktadır. Horizonlar arasındaki geçiş tedricidir. Genel olarak bu topraklar yapraklı orman ağaçlarının altında gelişmektedir. İldeki toprakların % 42.6'sı (316.980 Ha) kireçsiz kahverengi orman topraklarından oluşmaktadır.

Alüvyal Topraklar: Havza içindeki akarsuların taşıyarak mansaba yakın yerde depoladıkları materyal üzerinde oluşan, nadiren A-C horizonlarına sahip genç topraklardır. Mineral bileşimleri akarsu havzasının litolojik bileşimi ile jeolojik periyotlarda yer alan toprak gelişimi sırasındaki taşınma ve birikme dönemlerine bağlı olup, heterojen bir yapıya sahiptir. Alüvyal alanlarda, üst toprak alt toprağa belirsiz olarak geçiş yapmaktadır. İnce tekstürlü ve taban suyu yüksek alanlarda düşey yöndeki geçirgenlik oranı az, yüzeyi nemli ve organik maddece zengindir. Kaba tekstürlü topraklar iyi drene olduklarından yüzeyi çabuk kurumaktadır. Toprakların üzerindeki bitki örtüsü mevcut iklime bağlıdır. Bulundukları iklime uyabilen her türlü kültür bitkilerinin yetiştirilmesine elverişli üretken topraklardır. İldeki toprakların % 0.3' ü (2275 ha) alüvyal topraklardır.

Koluviyal Topraklar: Çoğunlukla dik eğimli yamaçların etek kısımlarında veya vadinin mansaba yakın kısımlarında bulunmaktadır. Yerçekimi, toprak kayması, yüzey akısı ve yan dereler vasıtasıyla taşınarak etek kısımlarda biriken materyaller üzerinde oluşmaktadırlar. AC horizonlarına sahip genç topraklardır. Profil kesiti boyunca, yüzeysel akısın yoğunluğuna ve eğim derecesine göre farklı büyüklükteki parçaları içeren katlara rastlanmaktadır. Bu katlar alüvyal topraklardaki gibi birbirine paralel

olmayıp düzensiz dağılımlıdır. İldeki toprakların 353 hektarı (% 0.0001) koluviyal topraklardır.

Kırmızı Sarı Podzolik Topraklar: Toprak profili boyunca A-B ve C horizonlarına sahip oldukları için zonal topraklar olarak adlandırılmaktadırlar. A1 horizonu nisbeten ince olup koyu renklidir. Karakteristik özelliği, B horizonunun koyu kırmızıdan-koyu sarıya doğru değişen renkte ve yuvarlak köseli ve blok yapıda olmasıdır. Renklenmedeki bu değişiklik demirin oksitlenmesi ve hidratlanmasından meydana gelmektedir. Profil içinde A2 ve B horizonu arasındaki sınır belirgindir. A horizonundan yıkanarak gelen kil, demir, alüminyum ve organik madde B horizonunda birikmektedir. Profilin alt kısımlarında renk lekelenmeleri ve demir konkresyonlarına rastlanmaktadır. İldeki toprakların % 17.5'i (130346 ha) kırmızı-sarı podzolik topraklardır.

Yüksek Dağ–Çayır Toprakları: Genel olarak yüksek rakımlarda ve orman sınırının daha yukarı kısımlarındaki sahalarda yer alan bu topraklar, yıl içindeki toprak oluşum süresinin kısa olması sebebiyle profil oluşumu gelişmemiş, çoğu kez A-C horizonlarına sahip olan intrazonal topraklardır. Bu toprak tipinde üst toprak koyu kahverengi veya grimsi kahverenginden siyaha kadar değişmektedir. Çoğunlukla sığ ve taslı olan bu topraklarda, bazen alt toprak mevcut olup, bunların içinde sarı pas veya gri renkli düzensiz çizgiler veya lekeler bulunmaktadır. Organik madde ayrışması, parçalanması yeter derecede olmadığından, topraklar organik madde yönünden zengindir. İldeki toprakların % 12.3'ü (91.268 Ha) yüksek dağ-çayır toprakları ile kaplıdır. Arazi kabiliyet sınıflandırmasında göre yüksek dağ-çayır toprakları basta olmak üzere yöredeki toprakların çok büyük bir bölümü V, VI ve VII. sınıf araziler üzerindedir.

2.5.1.2. Arazi Sınıfları

Sınıf I: Artvin İli'nde I. sınıf araziler sadece 83 hektarlık yüzölçümüne sahiptir ki bu miktar il toplamının % 0,01'i kadardır ve bunun hepsi Borçka İlçesi'nde tespit edilmiştir. Bu sınıf arazilerin hepsini alüvyal topraklar oluşturmaktadır. Bu topraklar düz ve derindir. Fındık, çay ve çeşitli tarla bitkileri üretiminde kullanılmaktadır.

Sınıf II: Artvin İli'nde II. sınıf araziler 2.138 hektarlık yüzölçümleri ile % 0,3'lük bir oran teşkil etmektedir. Bu arazilerin % 50'den fazlası Yusufeli çevresinde görülmektedir. Bu sınıfın % 97,8'ini alüvyal ve kalanını kolüvyal topraklar oluşturmaktadır. Bu arazilerin %97.8'inde eğim % 0-2 ve toprak derindir. Kalanı % 2-6 eğimli, orta derin ve erozyondan orta derecede etkilenmiştir. II. Sınıf arazilerin 5 hektarı köy yerleşim yeridir. Kalanın tamamı tarımda kullanılmakta ve büyük çoğunluğu sulanmaktadır. Bu arazilerde bahçe kullanımı ağırlıklıdır.

Sınıf III: III. sınıf araziler ilde % 0,6 oranında bulunmaktadır ve yüzölçümü 4.768 hektardır. Çoğu Şavşat ve Ardanuç ilçelerinde ve birazda Yusufeli ve Merkez ilçelerinde görülen III. Sınıf arazilerin % 95,9'unu kahverengi orman toprakları kalanını yarı yarıya alüvyal ve **kolüvyal** topraklar oluşturmaktadır. III. Sınıf arazilerin % 97.9 u orta eğimli ve orta derin topraklar geriye kalan kısmı ise düz ve derindir. Toprakların büyük

çoğunluğu erozyondan etkilenmiştir. Bu arazilerin 931 Ha'ı (%19.5) kuru tarımda, 3.580 Ha'ı (%75.1) sulu tarımda ve 2.570 Ha'ı (%5.4) sulu bahçe olarak kullanılmaktadır.

Sınıf IV: Artvin İli'nde IV. sınıf araziler 27.222 hektar yüzölçümüne ve %3,7'lik bir orana sahiptir. Bu araziler en çok Şavşat İlçesi'nde, daha az miktarda Ardanuç ve Yusufeli ilçelerinde ve birazda diğer ilçelerde görülmektedir. Bu sınıfın % 89,5'ini kahverengi orman toprakları teşkil etmektedir. Kırmızı-Sarı podzolik topraklar % 7,3, kireçsiz-kahverengi orman toprakları % 2,3 ve kolüvyaller % 0,8'lik bir orana sahiptir. Bu sınıf arazilerin % 99.2'sinde eğim % 12'nin üzerindedir ve sadece % 0.8'de eğim % 2-6 arasıdır. Toprakların % 97.2'si orta derin % 2.5'i sığ ve % 0.4'ü derindir. Bu toprakların büyük çoğunluğu erozyondan orta derecede etkilenmiştir. Bu arazilerin % 38,3'ünde nadas uygulamasız kuru tarım % 39.7'sinde sulu tarla tarımı ve % 2.5'sinde çay tarımı yapılmaktadır. Arazilerin % 15,5'sinde bahçe, % 1,9'unda fındıklık ve % 0,1'inde bağ tesis edilmiştir. Bahçelerin çok büyük bir kısmı ve bağlar sulanmaktadır. Bu sınıfın % 2.0'si ormanlık alandır.

Sınıf V: Artvin ilinde V. sınıf arazi tespit edilememiştir.

Sınıf VI: Artvin İli'nde 155.089 Hektar ile % 20,9'luk bir orana sahip olan VI. Sınıf araziler bütün ilçelerde görülmekle birlikte en çok Şavşat, Yusufeli ve Ardanuç'ta bulunmaktadır. Bu arazilerin % 58,8'ini yüksek dağ çayır, % 19,0'unu kahverengi orman, % 0,9'unu kireçsiz kahverengi orman toprakları ve % 13,2'sini kırmızı-sarı podzolik topraklar oluşturmaktadır. Bu arazilerin 93.249 Ha'ı (% 60.2) mera örtüsü ile kaplıdır. Çayır sadece 87 hektardır. Tarımda kullanılan 43.999 hektarın çoğunda nadaslı kuru tarım yapılmakta, geriye kalan 17.124 hektarda değişik tarım uygulanmakta ve bir kısım arazi sulanmaktadır. Orman ve fundalıkların oranı % 11.4 tür ve bunun içinde fundalıkların payı azdır. Köy yerleşim yerleri 146 hektardır.

Sınıf VII: VII. sınıf araziler ilde % 65,0'lik bir orana sahip ve 483.185 hektarlık yüzölçümüne sahiptir. En çok bulundukları ilçeler sırasıyla Yusufeli, Borçka, Merkez ve Şavşat'tır. Bu sınıfın % 62,6'sını kireçsiz kahverengi orman, % 15,1'ini kahverengi orman toprakları ve % 22,3'ünü kırmızı- sarı podzolik topraklar oluşturmaktadır. VII. sınıf arazilerin % 1.2'si nadassız kuru tarım, % 0.5'i çay, % 0.8'i fındık, % 1.9'u mera, % 87.6'sı orman, % 8'i fundalık ve 980 dekarı nadaslı kuru tarım alanı olarak kullanılmakta ve 32 hektarı köy yerleşim yeridir.

Sınıf VIII: VIII. sınıf araziler ilde 71.064 hektar yüzölçümü ve % 9,6'lık bir oran teşkil etmektedir. En fazla yayılımı Yusufeli'nde, daha az olarak Şavşat, Borçka, Merkez ve Ardanuç'ta ve en az Arhavi ve Hopa'da görülen bu arazilerin 68.871 hektarı hali arazidir ki bunun 67.886 hektarı çıplak kayalık ve 985 hektarı ırmak taşkın yatağı şeklindedir. Geriye kalan 2.193 hektar yoğun yerleşim yeridir. Bütün bu arazilerin dışında Artvin İli'nde 95 hektar su yüzeyi bulunmaktadır.

2.5.2. BAYBURT

2.5.2.1.Toprak Cinsleri

Bayburt İli'nde: kahverengi toprak, alüvyal toprak, kolüvyal toprak, kireçsiz kahverengi toprak, kestane rengi toprak çeşitleri bulunmaktadır Bayburt'ta büyük toprak türleri olarak genelde % 58'lik bir oranla kahverengi topraklar hakim olup, alüvyal topraklar % 23, kolüvyal topraklar % 9 ve kireçsiz kahverengi topraklar % 8 oranında bulunmaktadır.

Bayburt topraklarının % 75'i tuzlu, % 25'i ise ağır bünyeli killi-tuzlu topraklardır. Genelde kireçli toprakların pH'ları 7.6-8.2 arasında olup, alkali reaksiyonlu, susuz topraklar olması nedeniyle organik madde açısından zayıftırlar ve fosfor ve azot yönünden fakirdirler.
Bayburt İli topraklarında bitki yetiştirilmesine ve tarımsal kullanımı kısıtlayan erozyon, sığlık, taşlık, kayalık, drenaj bozukluğu gibi etkinlik dereceleri yer yer değişen bazı sorunlar vardır, özellikle su erozyonu oldukça etkilidir.

2.5.2.2. Arazi Sınıfları

Araziler 8 farklı kabiliyet sınıfına ayrılmaktadır. I., II., III. sınıf araziler tarımsal açıdan problemi olmayan arazilerdir. IV. sınıf arazi toprak işlemeli tarımın son sınırı olup, eğimli olduğundan bazı tedbirler alınarak işleme yapılabilen arazilerdir. V., VI., VII. sınıf araziler ise işlemeli tarıma uygun olmayıp, toprakların yerinde tutulabilmesi için devamlı bitki örtüsü altında tutulmalıdır. VIII. sınıf araziler kayalık alanlar ve su yüzeylerinden oluşmaktadır. Bayburt İli genellikle engebeli alanlardan oluşmaktadır. Bu nedenle arazinin problemsiz kısmı oldukça azdır. Toprak işlemeye uygun olan I.,II.,III. Ve IV. sınıf arazilerin toplamı 109,999 ha'dır. İl arazilerinde V. sınıf arazi 6,183, bunun yanında 15,813 ha VI. sınıf ve 131,995 ha VII. sınıf arazi mevcuttur. Bu arazilerin kullanımına bakıldığı zaman arazilerin hatalı kullanımları bariz olarak görülmektedir. Bayburt'ta kullanım arazilerde toplam 85,577 ha'da kuru tarım, 46,418 ha'da da sulu tarım yapılmaktadır. Hatta kuru tarım alanlarında nadasa da yer verilmektedir. Oysa bu alanlarda toprağı işleyerek tarım yapmak, üstelik bazı yıllar nadasa bırakmak son derece tehlikelidir. Zaten eğimli olan bu alanlarda toprak tabakası oldukça yüzeysel ve organik maddece fakirdir. Bu nedenle bu araziler doğal mera alanlarıdır. Bu toprağı işlemek ve üzerindeki bitki örtüsünü tahrip etmek toprakları erozyonla uzaklaşmasına neden olmaktan başka işe yaramaz. Nitekim bu yanlış uygulama sonucunda bugün ilde meralardan sürülmüş, kullanılmış, verim alınmadığından dolayı terk edilmiş, marjinal alanlar hayli fazladır. Üstelik bu alanlar terk edildikten sonra yıllar geçmesine rağmen eski bitki örtüsüne kavuşmamıştır. Bu alanları direnç kazanabilmeleri için en az 25 yıl geçmesi gerekmektedir. Ancak mera olarak kullanılan alanların yoğun olarak otlatılmasından dolayı bu süre daha da uzamaktadır.

2.5.3.GİRESUN

2.5.3.1. Toprak Cinsleri

Alüvyal Topraklar: Bu topraklar; ildeki akarsuların taşıyarak mansabda depoladıkları materyaller üzerinde oluşan kısmen genç topraklardır. Bu topraklarda üst toprak alt toprağa belirsiz olarak geçmektedir. Alüvyal toprakların çoğu yukarı arazilerden yıkanmış kireççe zengindir. İnce bünyeli veya sığ taban suyuna sahip alüvyal topraklarda düşey geçirgenlik düşüktür ve yüzey toprağı nemli ve organik maddece zengindir. Alt toprak ise daha iyi drene olmakta ve yüzey katlar daha çabuk kurumaktadır. Alüvyal topraklar ilin Alucra, Bulancak, Espiye, Keşap, Şebinkarahisar ve Tirebolu ilçelerinde bulunmaktadır.

Kolüvyal Topraklar: Dik yamaçların eteklerinde ve vadi boğazlarında bulunmaktadır. Yer çekimi, toprak kayması, yüzey akışı ve yan derelerle taşınarak biriken materyaller üzerinde oluşmuş genç topraklardır. Eğimin çok azaldığı yerlerde kolüvyal ve alüvyal topraklar birbirine geçişli olarak karışmaktadır. Kolüvyal toprakların il içindeki büyük bir bölümü Alucra ve Şebinkarahisar'da bulunmaktadır. Az bir kısmı ise Merkez ve Eynesil ilçelerinde görülmektedir.

Kırmızı-Sarı Podzolik Topraklar: Kırmızı-sarı podzolik topraklar iyi gelişmiş ve iyi drene olan asit topraklardır. Bu topraklar yaşlı arazilerde görülmektedir. Kullanıma uygunlukları bakımından, 4.662 hektarını toprak işlemesine elverişli III. ve IV. sınıf araziler oluşturmaktadır. Kalan büyük kısmı ise VI. ve VII. sınıf arazilerdir. İl içinde Alucra ve Şebinkarahisar dışında tüm ilçelerde bulunmaktadır.

Gri-Kahverengi Podzolik Topraklar Bu topraklar serin ve yağışlı iklimlerde, çoğunlukla gelişimi sırasındaki erozyon ve birikme devirlerine bağlı olup, heterojendir. Gri-kahverengi Podzolik topraklar Keşap ve Şebinkarahisar dışındaki tüm ilçelerde bulunmakla birlikte, daha çok Dereli, Bulancak, Tirebolu ve Espiye ilçelerinde yayılım göstermektedir. Araziler genellikle sığ ve çok sığdır. Büyük çoğunluğu VI. ve VII. sınıflarda yaralan bu toprakların yarıdan fazlası orman örtüsü altındadır. Üzerinde tarım yapılan alan 12.630 hektardır.

Kahverengi Orman Toprakları: Bu topraklar yüksek kireç içeriğine sahip ana madde üzerinde oluşmaktadır. Bu topraklar genellikle geniş yapraklı orman örtüsü altında oluşmaktadır. Çoğunlukla orman, funda ve mera olarak kullanılmaktadır. Bir kısmında ise kuru tarım yapılmaktadır.

Kireçsiz Kahverengi Orman Toprakları: Kireçsiz kahverengi orman toprakları çoğunlukla yaprağını döken orman örtüsü altında oluşmaktadır. Bu topraklar Alucra ve Şebinkarahisar ilçelerinde görülmektedir. Eğimleri genellikle dik ve çok dik, derinlikleri sığ ve çok sığdır. İldeki toplam alanlarının yalnız % 0,6'sı işlemeli tarıma uygun III. ve IV. sınıf arazilerdir. % 76'sı orman funda örtüsü altında ve % 18'i de mera olarak kullanılmaktadır.

Kahverengi Topraklar: Kahverengi topraklar aridden semi-aride ve ılımandan serine kadar değişen iklimlerde bulunmaktadır. Üzerindeki bitki örtüsü kısa ot ve çalılardan ibarettir. Kahverengi topraklar ilin, Alucra ve Şebinkarahisar ilçelerinde bulunmaktadır. Eğimleri genellikle dik ve çok dik olup derinlikleri sığ ve çok sığdır. Bu toprakların Giresun'daki toplam alanları 54631 hektar olup bunun % 65'inde tarım yapılmakta, % 35'i ise orman, funda ve mera olarak kullanılmaktadır.

Yüksek Dağ Çayır Toprakları: Serin ılımandan frigide kadar değişen (alpin) iklimlerde yer alan bu topraklar yüksek enlem derecelerinin ve yüksek iltifatların topraklarıdır ve orman sınırının yukarısında bulunmaktadır. İl içinde Eynesil ve Keşap ilçeleri dışındaki tüm ilçelerde değişik ormanlarda görülmektedir. Bu toprakların tamamı mera olarak kullanılmakta olup, büyük çoğunluğu VI. sınıf, çok az bir kısmı ise VII. sınıf arazilerdir.

Vertisoller: Bu topraklar ağır bünyeli, genellikle kurak mevsimde büzülen ve yağışlı mevsimlerde genişleyen koyu renkli kil topraklarıdır. Doğal bitki örtüsü çalı, ot ve savanadır. İl içinde yalnız Şebinkarahisar ilçesinde bulunmaktadır. Tamamında sulu tarım, yapılmaktadır.

Sahil Kumulları: Kıyılarda dalgalar ve rüzgarlar tarafından biriktirilen kumların oluşturduğu kıyı kumulları toprak oluşumu bakımından herhangi bir gelişme göstermemeleri nedeniyle bir arazi tipi olarak nitelendirilmektedir. Topografyaları ondüleli veya hafif tepeliktir. Çoğunlukla fazla rüzgara maruz kaldıklarından üzerlerinde sabit bir bitki örtüsü yoktur. Bu tip araziler Espiye, Eynesil ve Tirebolu ilçelerinde fazladır. Bu araziler VII. sınıftır.

Çıplak Kaya ve Molozlar: Üzerinde toprak örtüsü bulunmayan parçalanmış ve ya kısmen parçalanmış sert kaya ve taşlarla kaplı sahalardır. Genellikle bitki örtüsünden yoksundur.

Irmak Taşkın Yatakları: Genellikle kumlu, çakıllı molozlu malzeme ile kaplıdır. Tarıma elverişli olmadıkları gibi üzerlerinde doğal bitki örtüsü de yoktur.

2.5.3.2. Arazi Sınıfları

Giresun İli'nde **1.sınıf araziler** toplam 213 hektar olup, bunun 124 hektarı Alucra'da (Çamoluk dahil), 80 hektarı Şebinkarahisar'da, 9 hektarı ise Tirebolu İlçesi'ndedir. Bu sınıf arazilerin % 62'sini alüvyal topraklar, % 38'ni ise kolüvyal topraklar meydana getirmektedir.

Giresun İli'ndeki **II. sınıf arazilerin** toplamı 2.945 hektar olup, bunun 250 hektarı Merkez İlçe'de, 991 hektarı Alucra İlçesi'nde (Çamoluk dahil), 199 hektarı Bulancak İlçesi'nde, 244 hektarı Espiye İlçesi'nde, 84 hektarı Keşap İlçesi'nde, 814 hektarı Şebinkarahisar İlçesi'nde, 363 hektarı ise Tirebolu İlçesi'ndedir. Bu arazilerin % 38.1'ini alüvyal, % 52'sini kolüvyal, % 9.2'sini kahverengi orman ve % 0.6'sını kahverengi topraklar oluşturmaktadır.

III. sınıf araziler 7.805 hektar yüzölçümleriyle Giresun İlinin % 1.1'ini oluşturmaktadır. Bunun % 80'i Alucra, Çamoluk ve Şebinkarahisar'da, %20'si ise diğer ilçelerde. Bu arazilerin % 1'ini alüvyal, % 18'ini kolüvyal, % 11'ini kırmızı-sarı podzolik, % 7,4'ünü gri-kahverengi podzolik, % 42'sini kahverengi orman ve % 2'sini kahverengi topraklar teşkil etmektedir. Üçüncü sınıf araziler ilde ağırlıklı olarak kuru ve sulu tarım, orman-funda ve çayır-mera arazisi olarak kullanılmaktadır.

Giresun İli'nde **IV. sınıf araziler** % 5,4'lük bir orana sahiptir. Bu sınıfın % 0,5'ini kolüvyal, % 10,1'ini kırmızı sarı podzolik, % 4.1'ni gri kahverengi podzolik, % 35.6'sını kahverengi orman, % 5.8'ini kireçsiz kahverengi orman, % 43,8'ini kahverengi ve % 0.1'ni de vertisol topraklar oluşturmaktadır. Bu arazilerin büyük kısmında kuru tarım ve sulu tarıma, diğer kısımları ise çayır mera, orman fundalıklara ayrılmıştır.

VI. Sınıf araziler Giresun İli'nde il yüzölçümünün % 30,2 sini oluşturmaktadır. Bu arazilerin % 25,6'sını kırmızı sarı podzolik topraklar, % 52 sini yüksek dağ çayır toprakları, % 7,7'sini gri-kahverengi podzolik topraklar, % 7,7'sini kahverengi orman toprakları, % 5,4'ünü kahverengi topraklar ve % 1,6'sını ise kireçsiz kahverengi orman toprakları meydana getirmektedir.

VII. Sınıf topraklar Giresun İli'nde % 59,1'lik bir orana sahiptir. Bunun % 31,9'unu kırmızı-sarı podzolik topraklar % 31,2'sini gri-kahverengi podzolik topraklar, % 13,2'sini kahverengi orman toprakları, % 17,1'ni kireçsiz kahverengi orman toprakları, % 17,1'ini kireçsiz kahverengi orman toprakları, % 6,2'sini kahverengi topraklar ve % 0'4'ünü vertisol topraklar oluşturmaktadır. Bu sınıftaki arazilerin hemen hemen tamamı dik eğimlidir. VIII. sınıf araziler Giresun İli'nde %5,2'lik bir oran oluşturmaktadır. Bu sınıfa giren arazilerin 213 hektarı sahil kumulları, 2.905 hektarı ırmak yatağı ve 33.009 hektarı da çıplak kayalık alanlardır.

2.5.4. GÜMÜŞHANE

2.5.4.1.Toprak Cinsleri

Alüvyal Topraklar: Bu topraklar; ildeki akarsuların taşıyarak mansabda depoladıkları materyaller üzerinde oluşan kısmen genç topraklardır. Bitki örtüsü iklime bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bulundukları iklime uyabilen her türlü kültür bitkisinin yetiştirilmesine elverişli ve üretken topraklardır. Gümüşhane ilinde bu topraklara daha çok, Çoruh Nehri, Harşit Çayı ve Kelkit Çayı boyunca rastlanılmaktadır.

Kolüvyal Topraklar: Dik yamaçların eteklerinde ve vadi boğazlarında bulunmaktadır.

Gri - Kahverengi Podzolik Topraklar: Bu topraklar serin ve yağışlı iklimlerde, çoğunlukla gelişimi sırasındaki erozyon ve birikme devirlerine bağlı olup, heterojendir. Bu topraklar yaprağını döken, kısmen de iğne yapraklı orman örtüsü altında ve değişik ana madde üzerinde oluşmaktadırlar.

VI ve VII. sınıf arazilerdeki ve orman örtüsü altında bulunan bu topraklar Merkez İlçe ve Torul'da yayılım göstermektedir.

Kahverengi Orman Toprakları: Bu topraklar yüksek kireç içeriğine sahip ana madde üzerinde ve geniş yapraklı orman örtüsü altında oluşmuşlardır. Genellikle mera ve orman olarak kullanılmasına rağmen kuru ve fundalık arazi olarak ta yayılım göstermektedir.
Kireçsiz Kahverengi Orman Toprakları: Bu topraklar genellikle yaprağını döken orman örtüsü altında oluşmaktadır. İldeki bu toprakların çok az bir kısmı işlemeli tarıma ayrılmıştır. % 63'lük kısmı orman, % 11'lik kısmı fundalık, %'17'lik kısmı ise mera arazisidir.

Kestane rengi Topraklar: Gümüşhane İli'ndeki bu toprakların % 92 gibi büyük bir kısmı VII. sınıf arazilerdir. Genellikle mera, az bir kısımda nadassız kuru tarım olarak kullanılan bu araziler Bayburt, Kelkit ve az bir kısmı da Şiran topraklarındadır.

Kahverengi Topraklar: Gümüşhane İli'ndeki en büyük toprak grubu olan kahverengi topraklar ilin toplam yüzölçümünün % 29'unu kaplamaktadır. Eğimleri dik veya çok dik olan bu topraklar, sığ veya çok sığdır. Büyük bir kısmı Bayburt sınırlarında olan bu toprakların, bir kısmı Kelkit, çok az bir kısmı da Şiran sınırlarındadır.

Kireçsiz Kahverengi Topraklar: Gümüşhane İli'nde toplam kapladığı alanın % 72'si mera olan arazilerdir. Tamamına yakını Bayburt üzerinde olup, az bir kısmı da Kelkit'tedir.

Sierozemler: İl içindeki bu toprakların tamamı VII. sınıftır. Orman ve fundalık olarak kullanılan bu topraklar Kelkit'te bulunmaktadır.

Yüksek Dağ-Çayır Toprakları: Bu topraklar, orman sınırının yukarısında bulunmaktadır. Toprak genellikle sığ ve taşlıdır. Üzerlerinde doğal bitki örtüsü ot, saz ve çiçekli bitkilerdir. Soğuk iklimden dolayı verimleri sınırlıdır. İl içindeki bu tür araziler il yüzölçümünün % 17'sini oluşturmaktadır.

Çıplak Kaya ve Molozlar: Üzerinde toprak örtüsü bulunmayan parçalanmış veya kısmen parçalanmış sert kaya ve taşlarla kaplı sahalardır. Genellikle bitki örtüsünden yoksundurlar. İl genel yüzölçümünün % 3'ünü oluşturmaktadırlar.

Irmak Taşkın Yatakları: Akarsuların normal yatakları dışında, taşkın halinde iken yayıldıkları alanları temsil etmektedirler. Genellikle kumlu, çakıllı ve molozlu malzeme ile kaplıdır. Tarıma elverişli olmadıkları gibi üzerlerinde doğal bir bitki örtüsü de yoktur. Gümüşhane ilinde bu tür araziler il yüzölçümünün % 0,14'ünü oluşturmaktadır.

2.5.4.2. Arazi Sınıfları

Gümüşhane I-IV. sınıf tarım arazileri 64.670 ha olup, genelde tarım bu araziler üzerinde yapılmaktadır. 49.015 haolan V.-VIII. sınıf arazilerde de işlemeli tarım yapıldığı görülmektedir. Ancak, bu araziler işlemeli tarıma uygun değildir.

I. Sınıf arazilerin kapladığı alan il yüzölçümünün %1'ini teşkil etmektedir. I.sınıf arazilerin % 87'sini alüvyal topraklar, % 13'ünü kolüvyal topraklar oluşturmaktadır. Bu arazilerin % 74'ünde sulu tarım yapılmaktadır.

II. Sınıf topraklar il yüzölçümünün % 4,8'ini teşkil etmektedir. Bu arazilerin % 57'sini alüvyal topraklar, % 20'sini kolüvyal topraklar, % 6,6'sını kahverengi orman toprakları, % 0,5'ini kireçsiz kahverengi orman toprakları ve %15,8'ini kahverengi topraklar oluşturmaktadır. Bu arazilerde önemli bir kısmında kuru tarım ve sulu tarım yapılmaktadır. Bir kısmı ise çayır ve meradır.

III. sınıf araziler il yüzölçümünün % 4,5'ini teşkil etmektedir. Bu arazinin % 2'ini alüvyal topraklar, % 7,6'sını kolüvyal topraklar, % 12,2'sini kahverengi orman toprakları, % 2,ünü kireçsiz kahverengi orman toprağı, % 75,6'sını kahverengi toprak, % 0,3'ünü kestane rengi topraklar oluşturmaktadır. Bu alanları kuru tarım, sulu tarım ve çayır-mera amaçlı kullanılmaktadır.
IV. sınıf araziler il yüzölçümünün % 27,46'sını kaplamaktadır. IV. sınıf arazilerin % 75,6'sı kahverengi topraklar, % 1,4'ü kireçsiz kahverengi topraklar, % 23'ü kireçsiz kahverengi orman topraklarından oluşmaktadır. Bu alanların kullanımı ise kuru tarım, sulu tarım, çayır-mera ve orman-fundalıktır.

VI. Sınıf topraklar ilin % 11'ini kaplamaktadır. Bu toprakların % 8,5'i kahverengi orman toprakları, %1,8'i kireçsiz kahverengi orman toprakları, % 16'sı kahverengi topraklar, % 0,07'si kireçsiz kahverengi topraklar, %1,1'i kestane rengi topraklar, % 0,1'i kolüvyal topraklar, % 0,1'i podzolik topraklar, % 71,7'si yüksek dağ-çayır topraklarıdır. Kuru tarım, çayır-mera ve orman–fundalık olarak kullanılmaktadır.

VII. Sınıf topraklar ilin % 27,7'lik kısmını kaplamaktadır. Bu alanların % 27,5'i kahverengi orman toprakları, % 25,3'ü kireçsiz kahverengi orman toprakları, % 32,5'i kahverengi topraklar, % 4,7'si kireçsiz kahverengi topraklar, % 0,9'ü podzolik topraklar, % 8,75'i kestane rengi topraklardır. VII. sınıf toprak alanlarının bir kısmında kuru tarım yapılmaktadır. Geri kalan bir kısmı çayır-mera olup, çoğunlukla orman ve funda arazileridir.

VIII. Sınıf topraklar il topraklarının %23,5'ini oluşturmaktadır. Bu alanın % 10'u yerleşim alanı, % 15'i dere yatakları, % 75'i ise kayalıktır.

2.5.5. ORDU

2.5.5.1. Toprak Cinsleri

Alüvyal Topraklar: Bu topraklar; ildeki akarsuların taşıyarak mansabda depoladıkları materyaller üzerinde oluşan kısmen genç topraklardır. Her türlü kültür bitkisinin yetiştirilmesine elverişli ve üretken topraklardır. Alüvyal topraklar, Ordu ilinde, daha çok Melet Irmağı'nın güzergahı üzerinde yer yer ırmağın denize döküldüğü yerde bulunmaktadır. Toplam alanlarının büyük kısmı I. sınıf ve ikinci sınıf arazilerden oluşmaktadır.

Kolüvyal Topraklar: Dik yamaçların eteklerinde ve vadi boğazlarında bulunmaktadır. Yer çekimi, toprak kayması, yüzey akışı ve yan derelerle taşınarak biriken materyaller üzerinde oluşmuş genç topraklardır. Ordu İli'nde toplam kolüvyal toprak alanları 1.105 hektardır.

Kırmızı-Sarı Podzolik Topraklar: Kırmızı-sarı podzolik topraklar iyi gelişmiş ve iyi drene olan asit topraklardır. Doğal bitki örtüsü yaprağını döken ve iğne yapraklı ormandır. Bu topraklar yaşlı arazilerde görülmektedir. İlde % 9'luk bir oran oluşturan kırmızı-sarı podzolik topraklar Ordu İli'nin Perşembe, Ulubey ve Gölköy ilçelerinde oldukça yaygındır.

Gri - Kahverengi Podzolik Topraklar: Bu topraklar serin ve yağışlı iklimlerde, çoğunlukla gelişimi sırasındaki erozyon ve birikme devirlerine bağlı olup, heterojendir. Daha çok VI. ve VII. sınıflarda yer alan bu toprakların büyük bir kısmı orman örtüsü altındadır. Orman dışında kalan yerlerde genellikle fındık üretimi yapılmaktadır.

Kahverengi Orman Toprakları: Bu topraklar çoğunlukla orman, funda ve mera olarak kullanılmaktadır. Bir kısmında ise kuru tarım yapılmaktadır. Bu topraklar Ordu Merkez, Ünye, Fatsa ve Perşembe ilçelerinin sahile yakın yerlerinde şerit şeklinde uzanmaktadır. İl yüzölçümünün % 13'ünü teşkil etmektedir. Bu araziler II.-III. ve IV. sınıf arazilerden oluşmaktadır.

Kireçsiz Kahverengi Orman Toprakları: Kireçsiz kahverengi orman toprakları genellikle yaprağını döken orman örtüsü altında oluşmaktadır. Bu topraklar Ordu İli'nin Mesudiye ve Akkuş ilçelerinin güneyinde görülmektedir. İldeki toplam alanları il yüzölçümünün % 8'ini teşkil etmektedir.

Yüksek Dağ ve Çayır Toprakları: Serin ılıman iklimlerde yer alan bu topraklar, yüksek enlem derecesinde, yüksek rakımlarda ve orman sınırının yukarısında bulunmamaktadır. Doğal bitki örtüsü çayır ve sazdır. Soğuk iklimlerde bulunduklarından üzerlerinde tarım yapılmamakta ve otlak olarak kullanılmaktadır.

Kıyı Kumulları: Kıyılarda dalgalar ve rüzgarlar tarafından biriktirilen kumların oluşturduğu kıyı kumulları toprak oluşumu bakımından herhangi bir gelişme

göstermemeleri nedeni ile bir arazi tipi olarak değerlendirilmemektedir. Çoğunlukla fazla rüzgara maruz kaldıklarından üzerlerinde sabit bir bitki örtüsü yoktur. Ordu'da bu tip arazilerin kapladıkları alan 118 hektardır.

Çıplak Kaya ve Molozlar: Üzerinde toprak örtüsü bulunmayan, parçalanmış veya kısmen parçalanmış sert kaya ve taşlarla kaplı sahalardır. Genellikle bitki örtüsünden yoksundurlar. Ordu İli'nde bu tür araziler il genel yüzölçümünün % 0,3'ünü teşkil etmektedir.

2.5.5.2. Arazi Sınıfları

Ordu'da I.-IV. sınıf araziler 99.734 ha olup; genelde tarım bu araziler üzerinde yapılmaktadır. Toplam alanı 553.672 ha olan VI. ve VII. sınıf arazilerde de tarım yapıldığı görülmektedir. Ancak, bu araziler işlemeli tarıma uygun değildir. Tarım alanlarından sonra ikinci sırayı alan mera alanları ve orman alanları VII. sınıf araziler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

I. sınıf araziler il yüzölçümünün % 0,2'sini teşkil etmektedir. I. sınıf arazilerin tümü alüvyal topraklardır. Bu arazilerde sulu tarım, kuru tarım ve fındık tarımı yapılmaktadır.

II. sınıf araziler il yüzölçümünün % 1,2'sini teşkil etmektedir. Bu arazilerin % 35,4'ünü alüvyal topraklar, % 4,2'sini kolüvyal topraklar, % 14,7'sini kırmızı-sarı podzolik, % 29,8'ini gri kahverengi podzolik ve % 8,9'unu kahverengi orman toprakları oluşturmaktadır. Bu arazilerde kuru tarım, sulu tarım ve fındık tarımı yapılmaktadır. Arazilerin bir kısmı ise çayır-mera, orman arazisi ve tarım dışı arazidir.

III. sınıf araziler ilin % 3,5'ini teşkil etmektedir. Bu arazinin % 0,6'sı alüvyal topraklar, % 2,1'i kolüvyal topraklar, % 19'u kırmızı-sarı podzolik topraklar, % 19'u gri-kahverengi podzolik topraklar, % 22.2'si asit kahverengi orman topraklardır. Bu alanlarda kuru tarım, az miktarda sulu tarım ve genelde fındık tarımı yapılmaktadır. Bir kısmı ise çayır-mera, orman ve tarım dışı arazilerdir.

IV. sınıf araziler ilin % 10,3'ünü kaplamaktadır. IV. sınıf arazilerin % 0,4'ü kolalüvyal topraklar, % 9,7'si kırmızı podzolik topraklar, % 33.4'ü kahverengi orman topraklarından oluşmaktadır. Bu alanların kullanımları kuru tarım, fındık tarımı, çayır-mera, orman olup bir kısmı da tarım dışı arazilerdir.

VI. sınıf araziler ilin % 17,36'sını kaplamaktadır. VI. sınıf arazilerin % 11,5'ini kırmızı-sarı podzolik topraklar, % 45,3'ünü gri kahverengi podzolik topraklar, % 19,9'unu kahverengi orman ve % 17,6'sını yüksek dağ toprakları meydana getirmektedir. Bu topraklarda kuru tarım ve fındık tarımı yapılmaktadır. Bir kısmı ise çayır-mera, orman ve tarım dışı arazilerdir.

VII. sınıf araziler, ilin % 66,99'luk kısmını kaplamaktadır. Bu alanların % 0,03'ünü alüvyal topraklar, % 7,9'unu kırmızı sarı podzolik topraklar, % 76,5'ini gri kahverengi

podzolik topraklar ve % 7,2'sini ise asit kahverengi orman toprakları oluşturmaktadır. VII. sınıf toprak alanlarda kuru tarım ve fındık tarımı yapılmaktadır. VII. sınıf arazilerde ayrıca çayır-mera, orman ve tarım dışı alanlar mevcuttur.

VIII. sınıf araziler il topraklarının % 0.04'ünü oluşturmaktadır. Bu araziler, ırmak-taşkın yatakları, çıplak kaya ve moloz ile sahil kumu şeklindedir.

2.5.6. RİZE

2.5.6.1. Toprak Cinsleri

Alüvyal Topraklar: Bu topraklar, akarsular tarafından taşınıp depolanan materyaller üzerinde oluşan genç topraklardır. Üzerlerindeki bitki örtüsü iklime bağlıdır. Bulundukları iklime uyabilen her türlü kültür bitkisinin yetiştirilmesine elverişli ve üretken topraklardır. Alüvyal topraklar; Rize İli'nde akarsuların mansablarında ve kıyıda küçük ovacıklar olarak bulunmaktadırlar. Toprakların il içinde kapsadığı sahalar I. sınıf, II. Sınıf ve III. sınıf arazilerden oluşmaktadır.

Kolüvyal Topraklar: Dik yamaçların eteklerinde ve vadi boğazlarında bulunmaktadırlar. Kolüvyal topraklar Rize İli'nde belli başlı akarsu vadilerinde ve arazi eteklerinde yer almaktadırlar. Bunun büyük kısmı İkizdere (Karadere), Taşlıdere ve Fırtına derelerinin mansaba yakın kısımlarındaki vadiye yakın etek arazilerde bulunmaktadırlar. Mevcut yağışlar nedeniyle sulamaya ihtiyaç olmayan bu topraklar, oldukça verimlidirler.

Kırmızı Sarı Podzolik Topraklar: Bu topraklar, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yaygın olarak yer almaktadır. İlin sahil şeridinde yaklaşık 600 m kotuna kadar olan yoğun tarım alanları bu gruba dahil olan topraklardandır. Bu bölgede yağışın ve sıcaklığın fazlalığı ve yaprağını döken cinsten orman vejetasyonun varlığı bu toprakların oluşumunda önemli rol oynamaktadır. Tabii vejetasyon yaprağını döken orman ağaçları ve iğnelilerdir.

Gri-Kahverengi Podzolik Topraklar: Gri-kahverengi podzolik topraklar, Rize İli'nin Çamlıhemşin ve İkizdere ilçeleri sınırında yer almaktadır. Tabii vejetasyon, genellikle yaprağını döken ve kısmen de iğne yapraklı orman ağaçlarıdır. Toprakların büyük kısmı Çamlıhemşin'de, diğer kesimi ise İkizdere'de yer almaktadırlar.

Kireçsiz Kahverengi Orman Toprakları: Kireçsiz kahverengi orman toprakları genellikle yaprağını döken orman ağaçları örtüsü altında oluşmaktadır. Bu topraklar, ilin doğu ve güney kısımlarında Ardeşen ve Çamlıhemşin ilçelerinin güney kısımlarında yer almaktadır. Bu toprakların yer aldığı sahaların topografyası genellikle çok dik ve arızalıdır. Bu topraklar genel sahanın % 1.03'ünü kaplamaktadır. Kullanış şekilleri ise nadaslı tarım alanı, çayırlık, orman alanı, fundalık ve kısmen yerleşim alanlarıdır. Topraklar VI. sınıf ve VII. sınıf arazilerden oluşmaktadır.

Yüksekdağ Çayır Toprakları: Bu topraklar interzonal topraklardır. Genel olarak yüksek irtifalarda ve orman hududunun daha yukarı kısımlardaki sahalarda yer almaktadırlar. Bu toprakların yer aldığı sahalarda, sık ve kalın bir çayır vejetasyonuna rastlanılmaktadır. Çayırlar arasında mevsimlik sayıca çok ve çeşitli çiçekler bulunmaktadır. Bu sahalar yazın otlak olarak kullanılmaktadır. Otlatma süresi genellikle kısadır. Tabii vejetasyon çayır ve çiçekli bitkilerdir. Bu topraklar il içinde, ili güneyden çevreleyen dağ sırası üzerindeki sahalarda yer almaktadırlar ve il yüzölçümünün % 1.4'ünü teşkil etmektedirler.

Çıplak kaya ve molozlar: Üzerinde toprak örtüsü bulunmayan, parçalanmamış veya kimsen parçalanmış sert kaya ve taşlarla kaplı sahalardır. Genellikle bitki örtüsünden yoksundurlar. Rize ilinde genellikle bu tip araziler 600 m kotunun üzerindeki sahalarda yer almaktadırlar. Bu araziler en fazla İkizdere ve Çamlıhemşin'de yer almaktadır. İl içinde bu tip araziler il yüzölçümünün % 1.16'sını oluşturmaktadır.

2.5.6.2. Arazi Sınıfları

I. sınıf arazilerde topografya düz veya düze yakındır. I. Sınıf arazilerin kapladığı alan il yüzölçümünün %0.12'sini teşkil etmektedir. I. sınıf arazilerin % 87'sini alüvyal topraklar, % 13'ünü kolüvyal topraklar oluşturmaktadır. Bu arazilerin % 74'ünde sulu tarım yapılmaktadır. İl içinde Ardeşen ilçesi sınırlarında bulunmaktadır.

II. sınıf araziler il yüzölçümünün % 0.34'ünü teşkil etmektedir. Bu arazilerin % 57'sini alüvyal topraklar, % 20'sini kolüvyal topraklar, % 6,6'sını kahverengi orman toprakları, % 0,5'ini kireçsiz kahverengi orman toprakları ve %15,8'ini kahverengi topraklar oluşturmaktadır. Bu arazilerde genellikle tarım yapılmaktadır ve ilde Fındıklı, İyidere ve Çayeli'nde bulunmaktadırlar.

III. sınıf araziler il yüzölçümünün % 0.38'ini teşkil etmektedir. Bu alanların kullanım durumları ise tarım, orman ve fundalıktır. İlde Ardeşen, Pazar, Derepazarı, Gündoğdu ve Fındıklı'da bulunmaktadır.

IV. sınıf araziler il yüzölçümünün % 2,16'sını kaplamaktadır. IV. sınıf araziler % 75,6 kahverengi topraklar, % 1,4 kireçsiz kahverengi topraklar, % 23 kireçsiz kahverengi orman topraklarından oluşmaktadır. Bu alanların kullanım durumları ise kuru tarım, sulu tarım, çayır-mera ve orman-fundalık alanlarıdır.

V. sınıf araziler 105.429 hektarlık alanı ile ilin % 26,9'unu kaplamaktadır. Bu topraklarda tarım yapılmaktadır. Bir kısmında ise çayır-mera ve orman–funda alanı mevcuttur. İlde İncesu İlçesi ve Kaçkar Dağları eteklerinde görülmektedir.

VI. sınıf araziler ilin % 57,8'lik kısmını kaplamaktadır. VII. sınıf toprakların az bir kesiminde tarım yapılmaktadır. Geri kalan kısmı ise çayır-mera ve orman ve funda arazileridir. İl genelinde yayılmaktadır.

VII. sınıf araziler il topraklarının % 0,5'ini oluşturmakta ve Kaçkar Dağları'nın yüksek kesimlerinde bulunmaktadır.

2.5.7. SAMSUN

2.5.7.1.Toprak Cinsleri

Samsun İli'nde gerek iklimi gerekse topografya farklılıkları nedeniyle çeşitli topraklar oluşmuşsa da bunların yanı sıra toprak örtüsünden yoksun bazı arazi tipleri de görülmektedir.

Samsun İli'nde alüvyal topraklar daha çok Kızılırmak ve Yeşilırmak deltalarında ve akarsu vadi tabanlarında yer almaktadırlar. Alüvyal toprakların ildeki toprak alanı 157.000 ha'dır. Kolüvyal topraklar il içinde daha çok küçük akarsu vadilerinde görülmektedir. İldeki toplam alanı 16.000 ha'dır.
Kahverengi orman toprakları Samsun'un kent yerleşim alanının Kuzeybatı, güney ve güneybatısındaki yörelerde, Alaçam'da Mezra ve Başpınar arasında, Vezirköprü'nün kuzeyinde, Bafra ve Taşköy arasında, Bafra'nın güney ve güneydoğu kesimlerinde, Ladik-Kavak arasında, Asarcık çevresinde, Ladik Gölü yakınlarında ve Ayvacık çevresinde rastlanmaktadır. İl toplam alanlarının 410.000 ha'ı olup, bu alanların %32 si toprak işlemesine elverişlidir.

Gri-kahverengi podzolik topraklar Terme İlçesi'nin güneyi ile Çarşamba İlçesi'nin güneyinde, Kavak İlçesi'nin kuzey ve batısında, Kavak-Havza İlçeleri arasında bulunmaktadır. Toplam alanı 196.000 ha olup, % 40'ında tarım yapılabilmektedir.

Kestane rengi topraklar Vezirköprü ve Havza ilçeleri dolaylarında, Vezirköprü'den Amasya İl sınırına kadar olan yörelerde, Ladik ve Havza ilçeleri arasında, Ladik İlçesi'nin kuzey, batı ve güneyinde rastlanmaktadır. Toplam alanı 133.000 ha'dır. Kıyı kumulları 3.500 ha ve ırmak taşkın yatakları 6.000 ha'dır.

2.5.7.2. Arazi Sınıfları

Kullanma kabiliyetine göre sınıflandırmada en geniş kategoriyi oluşturan kabiliyet sınıfları sekiz adet olup toprak zarar ve sınıflandırılmaları l. sınıftan VIII. sınıfa kadardır. İlk dört arazi sınıfı, iyi bir toprak idaresi altında, yöreye adapte olmuş tarla bitkileri ile orman, mera ve çayır bitkilerinin iyi bir şekilde yetiştirme yeteneğine sahiptir. V., VI. ve VII. sınıflar bulundukları yöreye adapte olmuş yerli bitkilerin yetişmesine elverişlidir. Bunlardan V.ve VI. sınıflarda, toprak ve korunma önlemi alınması koşulu ile bazı özel bitkilerde yetiştirilebilir. VIII. sınıf arazi çok etkin ve pahalı ıslah çalışmaları ile üretime alınması halinde de ürün ve yatırım harcamalarını karşılayamamaktadır. Buna göre Samsun'da arazi sınıflaması aşağıda verilmiştir;

Sınıf l: Bu sınıf toprakların, kullanılmalarını kısıtlayan hafif derecede bir veya iki sınıflandırması olmaktadır. Topografyaları hemen hemen düzdür. Su ve rüzgar erozyonu

zararı yok veya çok azdır. Toprak derinliği fazla drenajları iyidir. Tuzluluk, sodiklik (alkalilik) ve taşlılık gibi sorunları yoktur. Su tutma kapasiteleri yüksek ve verimlilikleri iyidir veya gübrelemeye cevap vermektedirler. Çok üretken olup, geniş bir bitki seçim aralığına sahiptirler.

Kültür bitkileri yetiştirilmesinde olduğu kadar, çayır, mera ve orman içinde güvenli olarak kullanılabilmektedir. Topraklar kolay işlenmekte olup gübreleme, kireçleme, yeşil gübreleme, bitki artıkları ve hayvan gübrelerinin toprağa verilmesi, adapte olmuş bitkilerin münavebeye alınması gibi olağan amenajman işlemelerinden bir veya bir kaçının uygulanmasına ihtiyaç göstermektedirler.

Samsun'da l. sınıf arazinin yayılma alanı toplam 42.079 hektar olup il yüzölçümünün % 4.4'ünü teşkil etmektedir. % 98.22'sini alüvyal, % 1.8'ini de kolüvyal topraklar oluşturmaktadır. Hemen hepsi % 2'den daha az eğimlidir. % 98.3 ünde toprak derin , % 1.7'sinde orta derindir. 10.399 hektarında sulu, 28.696 hektarında kuru tarım yapılmakta, 10.395 hektarında da fındık yetiştirilmektedir. Kalan 1.889 hektardan 689 hektarı orman ve funda örtüsü altında olup, 1210 hektarı yerleşik alan haline gelmiş bulunmaktadır.

Sınıf II: Bu sınıftaki topraklar kötüleşmeyi önlemek veya işleme sırasında hava su ilişkilerini iyileştirmek için yapılan koruma uygulamalarını içeren dikkatli bir toprak uygulamasını gerektirmektedir. Sınırlandırmalar az ve uygulamalar kolayca yerine getirilebilir cinstendir. Topraklar kültür bitkileri, çayır, mera ve orman için kullanılabilmektedir. Bu sınıftaki toprakların sınırlandırmaları aşağıda verilmiştir.

1. Hafif eğim
2. Orta derecede su ve rüzgar erozyonuna maruzluk veya geçmişteki erozyonun orta derecede olumsuz etkileri
3. İdealden daha az toprak derinliği
4. Biraz elverişsiz toprak yapısı ve işlenebilirliği
5. Hafiften ortaya kadar değişen, kolayca düzeltilebilen fakat yine de görülebilen taşkın zararı
6. Drenajla düzeltilebilir fakat sürekli olarak orta derecede sınırlandırma şeklinde var olan yaşlılık
7. Toprak kullanma ve idaresi üzerindeki hafif iklimsel sınıflandırmaların tek tek yada kombinasyon şeklinde etkileri

Bu sınıftaki topraklar çiftçiye bitki seçimi ve amenajman uygulamaları bakımından l. sınıftan daha az serbestlik sağlamaktadır. Bunlar aynı zamanda özel toprak koruyucu bitki yetiştirme sistemleri, toprak koruma uygulamaları, su kontrol yapıları veya kültür bitkiler için kullanıldıklarında uygun işleme yöntemleri gerektirmektedirler. Samsun İli'nde II. sınıf araziler 115.504 hektarlık yüzölçümleri ile % 12'lik bir oran teşkil etmektedir. Bu arazilerin % 70.2'sini alüvyal, % 14.8'ini kestane rengi, % 8.2'sini kolüvyal, % 0.2'sini gri-kahverengi orman toprakları oluşturmaktadır.

Bu sınıf arazilerin % 75.4 ünde eğim % 0.2 , % 23.6'sında % 2-6 ve % 1.0'inde ise % 12'den fazladır. Toprakların % 83.3'ü derin, % 16.7'si orta derin veya sığdır. Eğimi % 0.2 olanların % 69.8'inde drenaj yetersizliği görülmektedir. Bir kısmında hafif veya orta derecede erozyon hüküm sürmektedir.

Sınıf III: Bu arazilerde aşağıdaki sınırlandırmaların bir veya birkaçı bulunmaktadır:

1- Orta derecede eğim
2- Şiddetli su veya rüzgar erozyonuna maruz olma veya geçmişteki erozyonun şiddetli olumsuz etkileri
3- Ürüne zarar veren, sık taşkınlar
4- Alt toprakta çok yavaş geçirgenlik
5- Drenajdan sonraki, yaşlık veya bir süre için devam edecek göllenme
6- Sığ kök bölgesi,
7- Düşük rutubet tutma kapasitesi
8- Kolayca düzeltilmeyen düşük verimlilik
9- Orta derecede tuzluluk veya sodiklik

Bu sınıftaki yaş veya yavaş geçirgen fakat hemen hemen düz toprakların çoğu, işlendiğinde, drenaj ve toprağın yapısı ile işlenebilirliğinin sürdürecek bir ürün yetiştirme sistemin gerektirmektedir. Balçıklaşmayı önlemek ve geçirgenliği düzeltmek için böyle topraklara organik madde ilave etmek ve yaş olduklarında işlemeden kaçınmak gerekmektedir. Sulanan alanlardaki III. sınıf arazi topraklarının bir kısmı yüksek taban suyu, yavaş geçirgenlik, tuz veya sodyum birikmesinden dolayı, sınırlı olarak kullanılmaktadır.

III. sınıf araziler Samsun İli'nin % 10.4'ünü teşkil etmektedir. Toplam alanları 99.253 hektardır. İldeki alüvyal toprakların % 1.6'sı, kolüvyallerin % 31.4'ü, kırmızı-sarıpodzolik toprakların % 75.6'sı, gri-kahverengi podzolik toprakların % 1.7'si, kahverengi orman topraklarının % 13.5'i ve kahverengi toprakların % 23.7'i bu sınıfa girmektedir.

Çoğu orta eğime sahiptir. % 4.3'ü düz veya düze yakın, % 3.3'ü hafif eğimlerde, % 0.2'si de dik eğimlerde yer almaktadır. % 4.2'sinde toprak derin, % 59.7'sinde orta derin, % 36.1'inde sığdır. % 4.3'ü hafif, % 95.4'ü orta ve % 0.3'ü şiddetli erozyona maruzdur. Düz eğimde olanların % 0.5'inde yalnız drenaj bozukluğu ve tozluk vardır.

III. Sınıf arazilerin ildeki kullanım durumu; 73.482 hektar kuru tarım, 192 hektar sulu tarım, 2.026 hektar fındıklık, 375 hektar mera, 22.310 hektar orman ve fundalık, 868 hektar yerleşim alanı şeklindedir.

Sınıf IV: Bu sınıfta toprakların kullanılmasında kısıtlamalar III. sınıftakinden daha fazla ve bitki seçimi daha sınırlıdır. İşlendiklerinde daha dikkatli bir idare gereklidir. Koruma önlemlerinin alması ve muhafazası daha da zordur. Çayır, mera ve orman için

kullanılabilecekleri gibi gerekli önlemlerin alınması halinde iklime adapte olmuş tarla ve bahçe bitkilerinden bazıları içinde kullanılabilmektedir.

IV. sınıf arazi topraklarının özellikleri aşağıda verilmiştir:

1- Dik eğim
2- Şiddetli su ve rüzgar erozyonuna maruz olma
3- Geçmişteki erozyonun şiddetli olumsuz etkileri
4- Sığ toprak
5- Düşük rutubet tutma kapasitesi
6- Ürüne zarar veren sık taşkınlar
7- Uzun süren göllenme, yaşlılık

Bu özelliklerin bir ve/veya bir kaçının sürekli etkilenmesi sonucu bu topraklarda kültür bitkileri için kullanım çok sınırlıdır.

Samsun İli'nde IV. sınıf araziler 135.994 hektarlık bir yüzölçümü ve % 14.2'lik bir orana sahiptir. Bu sınıfın % 53.4'ünü kahverengi orman, % 28.2'sini kestane rengi, % 14.4'ünü gri-kahverengi podzolik, % 3.5'ini alüvyal, % 0.3'ünü kolüvyal, % 0.2 'sini de kırmızı-sarı podzolik topraklar oluşturmaktadır.

Bu sınıf arazilerin % 3.6'sı düz veya düze yakın, % 0.3'ü hafif, % 7'si orta , % 89.2'si de dik ve daha fazla eğime sahiptir. Toprakların % 16.6'sı derin, % 36.1'i orta derin, % 40'ı sığ ve % 6,6'sı çok sığdır. Düz veya düze yakın eğimlerde erozyon etkisi pek görülmemekte ise de bu sınıf arazinin % 96.2'sinde orta ve % 0.3'ünde şiddetli bir erozyon hüküm sürmektedir. Düz alanların hemen hemen tümünde drenaj bozuk olup, % 2.3 ünde çoraklık vardır. Bu arazilerin büyük bir kısmında (108.919 hektar) kuru tarım uygulanmaktadır, 28.899 hektarı orman ve funda ile kaplıdır. 1.115 hektarı yerleşik alan haline gelmiş olup, geri kalanı da sulu tarım arazisi, fındıklık ve mera olarak kullanılmaktadır.

Sınıf V: Bu araziler yetişecek bitki cinsini kısıtlayan ve kültür bitkilerinin normal gelişmesini önleyen sınırlandırmalarına sahiptir. Bunlarda coğrafya hemen hemen düzdür. Toprakları ya sık sık sel basması nedeniyle sürekli yaş, ya da çok yaşlı veya kayalıktır.

Sık sık taşkınlara maruz kalan taban arazilerle düz, düze yakın eğime sahip çok taşlı veya orta derecede kayalı, araziler, yada drenaj bakımından, kültür bitkileri tarımına elverişli olmayan, fakat suyu seven, kot ve ağaçların yetişmesine uygun, gölgelenme alanları bu sınıfa örnektir.

Tarla ve bahçe bitkileri kültürüne uygun olmakla birlikte çayır ıslahı yapmak veya iyi bir idare ile uygun, ağaç türleri yetiştirmek suretiyle bu arazilerden kazanç sağlamak mümkündür.

Bu tür araziler, Samsun İli'nde 349 hektarlık yüzölçümü ile % 0.1 'den daha düşük bir oran teşkil etmektedir. Tamamı hafif tuzlu, düz veya derin hidromorfik alüvyallerden ibarettir. Çayır arazisi olarak kullanılmaktadır.

Sınıf VI: Bu sınıfa giren toprakların fiziksel koşulları, gerektiğine tohumlama, kireçleme gübreleme ve kontur kırıkları, drenaj hendekleri, saptırma yapıları ve su dağıtıcıları ile su kontrolü gibi çayır ve mera iyileştirmelerinin uygulanmasını pratik kılmaktadır, bu sınıftaki toprakların:

1. Dik eğim
2. Ciddi erozyon zararları
3. Geçmişteki erozyon olumsuz etkileri
4. Taşlılık
5. Sığ kök bölgesi
6. Aşırı yaşlılık veya taşkın
7. Düşük rutubet kapasitesi
8. Tuzluluk veya sodiklik

gibi düzeltilemeyecek sürekli sınırlamaları vardır. Bu sınırlamaların bir veya daha fazlası dolayısıyla bu topraklar genellikle kültür bitkilerine uygun değildir. Ancak çayır, mera veya orman için kullanılabilmesi mümkündür.

Samsun İli'nde 47.300 hektar ile % 4.9'luk bir orana sahip olan VI. sınıf araziler % 34.8'ini kahverengi orman, % 5.9'unu kestane rengi, % 26.2'ini gri-kahverengi podzolik, % 33.1'ini alüvyal, topraklar oluşturmaktadır.

Bu sınıf arazilerin % 33.1'inde düz-düze yakın, % 0.12'sinde hafif, % 0.1'inde orta ve % 65.9'unda dik, çok dik veya sarptır. Toprakların %36.34'ü sığdır. Daha düşük düzlüklerde görülmekte olan derin topraklar %38.2'lik bir oran teşkil etmektedir. Orta derin toprakların oranı % 22.5, çok sığ topraklardaki % 0.3'tür. Bu toprakların büyük çoğunluğu (% 56) orta şiddetli erozyona maruzdur. Şiddetli erozyondan etkilenen topraklar % 9, hiç veya hafif etkilenenler % 35 oranındadır. Bu sınıftaki toprakların 15.691 hektarında drenaj bozuktur. Bunların da % 90'dan fazlası aşırı tuzdan etkilenmiş durumdadır. VI.sınıf arazilerin 13.947 hektarı orman ve funda örtüsü altındadır. Kuru tarım yapılan alan 27.259, sulu tarım alanı 1.584 ve fındıklık 2.739, yerleşim alanı ise sadece 27 hektardır.

Sınıf VII: Bu sınıfa giren topraklar;

1. Çok dik eğim
2. Erozyon
3. Toprak sığlığı
4. Taşlılık
5. Yaşlılık
6. Tuzluluk veya sodiklik

gibi kültür bitkilerinin yetiştirilmesini engelleyen çok şiddetli sınırlandırmalara sahiptir. Fiziksel özellikleri tohumlama ve kireçleme yapmak, kontur karıkları, drenaj hendekle, saptırma yapıları ve su dağıtıcıları tesis etmek gibi iyileştirme, koruma ve kontrol uygulamalarına elverişli olmadığından, çayır ve mera ıslahı için kullanılma olanakları da oldukça sınırlıdır. Bazı yerlerde toprak muhafaza önlemleri almak veya alttaki arazileri korumak için ağaç dikimi veya ot tohumu aşılaması yapıldığı hatta istisnai bazı hallerde kültür bitkileri bile yetiştirildiği olursa da bu gibi durumlar VII sınıf araziler için genel bir özellik sayılmamaktadır.

Samsun İli'ndeki VII.sınıf araziler % 52'lik bir orana sahiptir. Toplam alanları 49.884 hektar olup, % 52.8 i kahverengi orman toprakları, % 36.24'ünün gri kahverengi potsolik, % 8.5 ini kestane rengi, % 2 sini hidromorfik alüvyal ve % 0.3'ünü de alüvyal topraklar oluşturmaktadır.

Bu sınıftaki toprakların % 2.34'ü düz-düze yakın, % 0.1'i orta, % 97.6'sı dik, çok dik ve sarp eğimlidir. Ancak % 2.3'ü derin olup, % 51.1'i sığ, % 46.6' sı da çok sığdır. Erozyon % 2.3'ünde hafif veya hiç yok, % 0.3'ünde orta, % 96.5'inde şiddetli, % 0.9'unda ise çok şiddetlidir. Ayrıca % 4'ünü teşkil eden düz alanlarda drenaj bozukluğu ve çoraklık görünmektedir.

Toplam alanları 499.884 hektar olup, 131.920 hektarında kuru tarım yapılmaktadır.18.8502 hektarı mera arazisi, 348.939 hektarı orman fundalık, 175 hektarı da yerleşik alan şeklindedir.

Sınıf VIII: Bu sınıf araziler;

1. Erozyon
2. Yaşlılık
3. Taşlık
4. Kayalık
5. Düşük rutubet kapasitesi
6. Tuzluluk ve sodiklik

gibi kısıtlayıcılardan bir veya bir kaçının, önlenemeyecek derecede şiddetli sınırlandırmaları nedeniyle, ot, ağaç ve kültür bitkilerinin yetiştirilmesine elverişli değildir. Çok aşınmış araziler, kumsallar, kayalar, ırmak yatakları, maden işletmesi yapan eski ocak ve atık alanları bu sınıfa girerler. Bunlarda alt sınıflama yapılamaz. Bitki yetiştirilmesine elverişli, olmasalar da yaban hayatı için dinlenme yerleri olarak kullanılmaları mümkündür.

Samsun İli'nde VIII. sınıf araziler 11.251 hektarlık bir yüzölçümü ve %1.2' lik bir orana sahiptir. Toplam alanları 11.250 hektar olup, 5.976 hektarı ırmak taşkın yatağı, 3.557 hektarı kıyı kumulu, 1.718 hektarı da çıplak kayalık alandır.

2.5.8. TRABZON

2.5.8.1. Toprak Cinsleri

Alüvyal Topraklar: Bu topraklar; ildeki akarsuların taşıyarak mansabda depoladıkları materyaller üzerinde oluşan genç topraklardır. Bitki örtüsü iklime bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bulundukları iklime uyabilen her türlü kültür bitkisinin yetiştirilmesine elverişli ve üretken topraklardır. Trabzon İli'nde alüvyal toprakların tamamı II. sınıfta yer almaktadır. Merkez, Akçaabat, Araklı, Asrin, Maçka, Yorma ilçelerinde ve en fazla Of İlçesi'nde bulunmaktadır.

Kolüvyal Topraklar: Dik yamaçların eteklerinde ve vadi boğazlarında bulunmaktadırlar. Kolüvyal topraklar il içindeki Vakfıkebir ve Of İlçesi'nde bulunmaktadır.

Kırmızı-Sarı Podzolik Topraklar: Kırmızı-sarı podzolik topraklar iyi gelişmiş ve iyi drene olan asit topraklardır. Sıcak ılımandan tropiğe kadar değişen hümid iklimlerde oluşmaktadırlar. Doğal bitki örtüsü yaprağını döken ve iğne yapraklı ormandır. Bu topraklar yaşlı arazilerde görülmektedir. III, IV, VI. ve VII. sınıf arazilerdir. Tonya hariç tüm ilçelerde bulunmaktadır.

Gri - Kahverengi Podzolik Topraklar: Bu topraklar serin ve yağışlı iklimlerde, çoğunlukla gelişimi sırasındaki erozyon ve birikme devirlerine bağlı olup, heterojendir. Gri-kahverengi podzolik topraklar Asrin dışındaki tüm ilçelerde bulunmaktadır. III, IV, VI ve VII sınıf arazilerdir.

Kahverengi Orman Toprakları: Bu topraklar yüksek kireç içeriğine sahip ana madde üzerinde oluşmaktadır. Bu topraklar genellikle geniş yapraklı orman örtüsü altında oluşmaktadır. Çoğunlukla orman, funda ve mera olarak kullanılmaktadır. Bir kısmında ise kuru tarım yapılmaktadır. Kahverengi orman toprakları Maçka'da çok yaygındır. Orman, funda, fındık ve kuru tarım arazileridir.

Kıyı Kumulları: Kıyılarda dalgalar ve rüzgarlar tarafından biriktirilen kumların oluşturduğu kıyı kumulları toprak oluşumu bakımından herhangi bir gelişme göstermemeleri nedeni ile bir arazi tipi olarak değerlendirilmemektedir. Çoğunlukla fazla rüzgara maruz kaldıklarından üzerlerinde sabit bir bitki örtüsü yoktur. Bu tip araziler VII. sınıf arazi tanımına dahildir.

Çıplak Kaya ve Molozlar: Üzerinde toprak örtüsü bulunmayan parçalanmamış veya kısmen parçalanmış sert kaya veya taşlarla kaplı sahalardır. Genellikle bitki örtüsünden yoksundur.

Irmak Taşkın Yatakları: Akarsuların normal yatakları dışında taşkın halinde iken yayıldıkları alanları temsil etmektedirler. Genellikle kumlu, çakıllı molozlu malzeme ile kaplıdır. Tarıma elverişli olmadıkları gibi üzerlerinde doğal bitki örtüsü de yoktur.

2.5.8.2. Arazi Sınıfları

Trabzon'da I.-IV. sınıf tarım arazileri tarım yapılan alanın % 25,5'ine denk gelmektedir. Geri kalan % 74,5 tarım arazileri VI. ve VIII. sınıf araziler üzerinde yoğunlaşmıştır. İlde fındık yetiştiriciliği yapılan alan, tarım alanının % 47'sini oluştururken, çay yetiştiriciliği yapılan alan, tarım alanlarının % 14,9'unu oluşturmaktadır.

I.sınıf arazilerin tamamı kolüvyal topraklardır.

II. sınıf araziler alüvyal ve kolüvyal topraklardan oluşmaktadır.

III. sınıf araziler kuru tarım, fındık, mera arazisi olarak kullanılmaktadır. Bu araziler kolüvyal, kırmızı-sarı podzolik, gri-kahverengi podzolik ve kahverengi orman topraklarından oluşmaktadır. Bu sınıf arazilerin tamamında erozyon sorunu görülmektedir.
IV. sınıf arazilerin büyük bölümünde işlemeli tarım yapılmaktadır. Geriye kalan mera ve orman arazisidir. Çoğunluğu kırmızı-sarı podzolik topraklardan oluşmaktadır. Diğer kesimi ise gri-kahverengi podzolik ve kahverengi orman topraklarından oluşmaktadır.

VI. sınıf araziler kırmızı-sarı podzolik, gri-kahverengi podzolik, kahverengi orman ve yüksek dağ-çayır topraklarından oluşmaktadır.

VII. sınıf araziler kırmızı-sarı podzolik, gri-kahverengi podzolik ve kahverengi orman topraklarından oluşmaktadır.

VIII. sınıf araziler yoğun yerleşim alanı, sahil kumulları, ırmak taşkın yatakları ve su yüzeyidir.

2.6. AKARSULAR VE GÖLLER

Bölgedeki önemli vadiler, Çoruh Vadisi, Murgul Vadisi, Harşit Vadisi, Kelkit Vadisi, Trabzon'un batısında güney-kuzey yönünde uzanan Fol Deresi Vadisi, Değirmendere akarsuyunun kurulu olduğu güneybatı-kuzeydoğu doğrultusundaki Karadere Vadisi ve doğudaki güney-kuzey yönünde uzanış gösteren Solaklı Deresi vadisi olarak sıralanmaktadır. Ayrıca burada bulunan Artabel Gölleri ve çevresi gerek jeolojik ve jeomorfolojik, gerekse flora ve fauna yönünden oldukça zengin olmasının yanında peyzaj değerleri bakımından da yüksek bir değere sahiptir. Saha içinde yer alan ve yöreye adını veren buzul gölleri önem taşımaktadır. Bölgenin önemli akarsuları ise, Çoruh Nehri, Aksu, Harşit Çayı, Yağlıdere, Batlama Deresi, Kelkit Çayı, Melet Irmağı, Turnasuyu Irmağı, Çivil Irmağı, Akçaova Deresi, Çalışlar Deresi'dir. Bölgenin akarsularının debileri çok yüksek olmakla birlikte çok sayıda kaynak ve yaz-kış kurumayan akarsular mevcuttur. Özellikle debisi yüksek olan akarsular Artvin ve Bayburt illerinde yer alan Çoruh Nehri ile Trabzon İli sınırları içinde yer alan; Baltacı Deresi, Solaklı Deresi, Manahos Deresi, Küçük Dere, Karadere Deresi, Yanbolu Deresi, Yomra Deresi,

Değirmendere Deresi, Sera Deresi, Söğütlü Deresi, Çarşıbaşı Deresi, Fol Deresi ve Akhisar Dereleridir.

2.6.1. ARTVİN

2.6.1.1. Akarsular

Artvin İli'nin başlıca akarsuları aşağıda verilmiştir.

Çoruh Nehri: Çok hızlı akan ve derin bir nehridir. Artvin İli'nin en büyük akarsuyudur. Bu illerdeki hemen hemen bütün çay ve dereler Çoruh'un kollarını oluşturmaktadır. Kaynağını Mescid Dağı'nın (3.239 m) batı yüzünden almaktadır. Önce batı doğrultusunda akıp, Bayburt'tan geçtikten sonra bir yay çizerek. Yusufeli'nin Yokuşlu Köyü önünde Artvin il sınırlarına girmektedir. Yusufeli, Artvin ve Borçka'nın içinden geçtikten sonra Borçka'nın Muratlı Kasabası'ndan geçerek burada il ve ülke sınırlarını terk edip, Batum'da Karadeniz'e dökülmektedir. Toplam uzunluğu 376 km olan Çoruh Nehri'nin il sınırları içindeki uzunluğu 150 km olup, 100 km'si Yusufeli sınırları içinde seyretmektedir. Çoruh'un debisi Mayıs ayında (569/529 m^3/sn) zirveye çıkmaktadır. Yıl boyunca en düşük debisi ise 53.09 m^3/sn'dir ve eğimi % 5'tir. Çoruh Nehri'nde başta sazan ve kefal olmak üzere birkaç balık türü bulunmaktadır. Çeşitli yerlerde kaynakları olup, Çoruh Nehri'ne birleşen akarsular; Oltu Çayı, Barhal Çayı, Şavşat Suyu, Tigrat Deresi, Kemer Köprü Deresi, Mansurat Deresi, Mirya Deresi, Carat Deresi, Han Suyu, İmerhev Deresi, Bilev Deresi, Karçal Deresi, Berta Deresi, Ardanuç Deresi, Murgul Deresi, İç Kale Suyu, Devisker Suyu, Hatila Deresi'dir. Çoruh Nehri üzerinde enerji ve taşkın koruma amaçlı inşa edilen ve 2006'da işletmeye açılan Borçka Barajı, enerji amaçlı inşa edilen ve 2012'de işletmeye açılan Deriner Barajı ve enerji ve taşkın koruma amaçlı inşa edilen ve 2005'te işletmeye açılan Muratlı Barajı yer almaktadır.

Oltu ve Tortum Çayı: Yusufeli İlçesi'nin Pamukçular (Ohur) Köyü yakınlarında Yusufeli İlçesi sınırlarına girmektedir. Yusufeli-Oltu-Erzurum yol ayrımı mevkiinde Tortum Çayı ile birleşmekte ve her iki çay, Oltu Çayı adıyla Günalp Kayası (Su Kavuşumu) denilen mevkiide Çoruh Nehri'ne karışıp, Karga Pazarı Dağları'ndan kaynaklarını almaktadır. Çoruh Nehri ile Oltu Çayı birleşiminde yer alan enerji amaçlı Yusufeli Barajı'nın inşaatı devam etmektedir.

Şavşat Suyu: Şavşat İlçesi irili ufaklı 13 deresi bulunması ile su zenginliğine sahip bir ilçedir. Şavşat Deresi Ortaköy Deresi'nin kaynağı olup, Ardanuç Deresi'yle birleşerek Çoruh Nehri'ne kavuşmaktadır. Kaynağını Sahara Dağları'ndan alarak Şavşat Suyu'na birleşmektedir.

Güngörmez Suyu: Yusufeli ilçesi Güngörmez Dağları'nda bulunmaktadır. Akşam karanlığında suyunun akmaya başlaması ve gün açıldığında suyunun kesilmesi ile ünlüdür.

Barhal (Altıparmak)Çayı: Barhal Çayı'nın tamamı Yusufeli ilçe sınırları içinde yer almaktadır. Kaynaklarını Altıparmak Dağları ve Kaçkar Dağı'ndan (3.937 m) toplamaktadır. İki kolu Yaylalar (Heveg-i Kiskim) Köyü'nün aşağısında birleşip ve buradan kuzeydoğuya doğru akmaya devam etmektedir. Yaylalar Köyü içinden geçtiği için, kaynağından Altıparmak (Barhal) Köyü'ne kadar olan bölümüne Hevek Suyu adı da verilmektedir. Altıparmak Köyü içinde, kaynağını Kaçkar Dağı'ndan alan ve aynı zamanda Barhal Çayı'nın en büyük kolu olan Kocaçay'ı almaktadır. Balcılı Köyü yakınlarında Kobak Suyu'nu aldıktan sonra kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda seyrederek, Dereiçi Köyü yakınlarında, Arcivan Deresi'ni de almaktadır. Yusufeli İlçe merkezinin tam ortasından geçerek, ilçe merkezinin önünde, Kazım Karabekir (Kazahora) Mahallesi ile Üzümbağı (Hamzet) Mahallesi'nin karşısında Çoruh Nehri'ne karışmaktadır. Oldukça berrak ve temiz bir su olup alabalık yönünden de çok zengindir. İlçe merkezinin içme suyunun kaynağını teşkil etmektedir. Bu çayın üzerinde, Sarıgöl Mevkii'nde özel mülkiyette bir alabalık çiftliği kurulmuştur. Yatağı boyunca sulama suyu olarak da kullanılmaktadır.

Arhavi Deresi, Hopa Çayı, Kemalpaşa Dereleri dışında kaynağı il sınırları içinde bulunan ve Karadeniz'e dökülen dereler Tablo 51'de verilmiştir.

Tablo 51: Artvin İlinde Bulunan Akarsular

AKARSUYUN ADI	İLÇE	AKARSUYUN ADI	İLÇE
Maden (Hod) Deresi	Artvin Merkez	Şavşat Çayı	Şavşat
Melo (Sarıbudak) D.	Artvin	Meydancık Çayı	Şavşat
Berta (Ortaköy) D.	Artvin	Veliköy Deresi	Şavşat
Şehiriçi (Artvin) D.	Artvin	Mansurat Deresi	Şavşat
Hatila (Taşlıca) D.	Artvin	Karçal Suyu	Şavşat
Bulanık Deresi	Ardanuç	Çoruh Nehri	Yusufeli
Kapistre Deresi	Arhavi	Oltu Çayı	Yusufeli
Sidere (Konaklı) D.	Arhavi	Tortum Çayı	Yusufeli
Deviskel Deresi	Borçka	Barhal Çayı	Yusufeli
Chala (İçkale) Dere	Borçka	Çorgens Deresi	Yusufeli
Karşıköy Deresi	Borçka	Alanbaşı Deresi	Yusufeli
Güreşen Deresi	Borçka	Dokumacılar Deresi	Yusufeli
Boluca (Muratlı) D.	Borçka	Tekkale Deresi	Yusufeli
Sugören Deresi	Hopa	Arcıvan Deresi	Yusufeli
Sundura Deresi	Hopa	Taşkıran Deresi	Yusufeli
Balıklı Deresi	Hopa	Darıca Deresi	Yusufeli
Karaosmaniye Dere	Hopa	Vanat (Esenyaka) D.	Yusufeli
Çam Deresi	Hopa	Erenköy Deresi	Yusufeli
Murgul Deresi	Murgul	Haviskar (Narlık) D.	Yusufeli

Kaynak: Artvin İli Turizm Master Planı Raporu 2008

2.6.1.2. Göller

Artvin'de irili ufaklı çok sayıda göl vardır. Bunların çoğu buzul vadileri diplerinde oluşmuştur ve genellikle Karagöl adıyla anılmaktadır. Önleri moren yığınıyla dolu olan

bu göller derindir. Çoğunda bol alabalık bulunmaktadır. Bu göllerin en önemlileri Şavşat ve Borçka'da bulunmaktadır.

Karagöl (Borçka): Borçka-Camili karayolu üzerinde olup, Borçka İlçesi'ne 27 km uzaklıktadır.1800'lü yıllarda bugünkü Klaskur Yaylası'nın yakınında bulunan bir tepenin toprak kayması sonucu Klaskur Deresi'nin önünü kapatması ile oluşmuş bir göldür. Rakımı 1.550m'dir.

Karagöl (Şavşat): Şavşat İlçesi'nin kuzeydoğusunda yer alan göl, ilçeye 25 km uzaklıkta olup, Sahara Karagöl Milli Parkı içindedir. 8-10 ha büyüklüğündedir.

İl içinde Buzul Gölü özelliği taşıyan göller ise aşağıda verilmiştir.

Tablo 52: Artvin İli Buzul Gölleri

GÖL	BULUNDUĞU İLÇE	DENIZDEN YÜKSEKLIK (M)
Karagöller	Ardanuç	2.830
Karagöl	Ardanuç	2.381
Adsız Göl	Arhavi	2.752
Marsis Gölü	Arhavi	2.917
Alaca Gölü	Arhavi	2.671
Nogadit Gölü	Arhavi	2.896
Karagöl	Arhavi	2.672
Büyükagara Gölü	Arhavi	2.683
Küçükagara Gölü	Arhavi	2.488
Çifte Göller	Borçka	2.935
Karçal Gölü	Borçka	3.077
Sakızroha Gölü	Borçka	2.796
Yıldızlı Göl	Borçka	2.741
Srata Gölü	Borçka	2.567
Ziyaret Gölleri	Borçka	2.989
Nacadirev Gölü	Borçka	2.756
Büyük Hevek Gölü	Yusufeli	2.883
Dikdur Gölleri	Yusufeli	2.799
Kuledibi Gölü	Yusufeli	2.675
Karagöller	Yusufeli	3.024
Karagöl	Yusufeli	2.701
Libler Gölü	Yusufeli	2.755
Öküz Gölü	Yusufeli	2.982
Deniz Gölü	Yusufeli	3.382
Soğanlı Gölü	Yusufeli	3.371

DOKAP İlleri Orman Doğal Sınırının Üst Kotlarında Yer Alan Doğal Göllerin Mevcut Durum Tanımlanması Ve Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi İçin Gereken Tanıtım Stratejilerinin Belirlenmesi, 2013

2.6.2. BAYBURT

2.6.2.1. Akarsular

Çoruh Nehri: Çoruh Nehri Türkiye'nin de önemli su kaynaklarındandır. Toplam uzunluğu 376 km olan Çoruh Nehri Gürcistan'dan Karadeniz'e dökülmektedir. Ortalama debisi 49 m^3/sn'dir. Nehir, Erzurum ve Kars yaylalarının kuzeyinde yer alan Mescit Dağı'nın (3.239 m) kuzey yamaçlarından doğmaktadır. Nehri oluşturan iki ana su kaynağı, Masat Deresi ve Kop Suyu, Maden'de birleşerek Çoruh Nehri'ni oluşturmaktadır. Nehre bu iki koldan başka, Çatıksu Deresi, Akşar-Sorkunlu Deresi, Gümüşdamla Deresi ve diğer irili ufaklı derelerde katılmaktadır.

Çoruh Havzası'nda, Karadeniz iklim özellikleri görülmemektedir. Yüksek ve kurak kuşak içinde kalmaktadır. Bu nedenle havzadaki küçük derelerin suları genellikle azdır ve yaz aylarında kurumaktadır. Buna karşın, Çoruh Nehri kaynağını karlı dağlardan aldığından suyu yaz ve kış bol miktarda olup, ilkbaharda, karların erimesi ile suları kabarmakta ve kısmi taşkınlar yaşanmaktadır.
Genellikle bitki örtüsünden yoksun olan havzada erozyon yüksektir. Buna bağlı olarak Çoruh'un suları yılın yağışlı zamanlarında bulanık akmaktadır. Çoruh Doğu Anadolu sularına özgü kar rejimi özellikleri göstermektedir. Kış aylarının çok soğuk olduğu günlerde, Bayburt'a kadar olan kesimler yer yer donmaktadır. Nehrin en önemli özelliklerinden biride debisinin yüksek oluşudur. Ortalama debisi 49 m^3/sn'dir.

Bu Akarsuların çoğunluğu su ürünleri üretimi ve avcılığına elverişlidir.

Bayburt'ta Loru Çayı üzerinde sulama amaçlı inşa edilen ve 2013'te işletmeye açılan Demirözü Barajı yer almaktadır.

2.6.2.2. Göller

İlde büyük çapta doğal göl bulunmamakla birlikte, Soğanlı Dağları üzerinde krater gölleri olan Haldizen (Balıklı) Gölü, Göloba (Atlı) Gölü yer almaktadır. Göloba Gölü ildeki tek buzul gölüdür. İlde enerji üretimine dönük baraj bulunmamaktadır. İl genelinde sulama göletleri: Gökçedere Göleti, Eymür Göleti, Sakızlı Göleti, Saraycık Göleti, Danişment Göleti, Oruçbeyli Göleti, Yakupabdal Göleti, Aydıntepe Göleti, Yukarıpınar Göleti ve Bayraktar Göleti'dir.

Hayvan içme göletleri ise Yazlık Göleti, Beşpınar Göleti, Kurugüney Göleti, Karlıca Göleti, Pınarcık Göleti, Yaylapınar Göleti ve Yaylalar Göleti'dir.

2.6.3. GİRESUN

2.6.3.1. Akarsular

İlin kıyıya yakın kesimlerinin kış ve yaz mevsimlerinde fazla yağış alması bol su taşıyan dere ve ırmakların varlığı ile kendini göstermektedir. İç kesimlerden doğan ırmaklar Karadeniz'e dökülmektedirler. Giresun İli'nin başlıca akarsuları aşağıda verilmiştir.

Harşit Çayı: Kaynağını Gümüşhane İli'nin doğu sınırındaki Vauk Dağları'ndan alan çay, Gümüşhane İli sınırları içinde bulunan Keçi Deresi, Mavrangel Deresi ve Gümüşhane Deresi'ni alarak Torul İlçesi'ne ulaşmaktadır. Torul'dan sonra Gümüşhane –Kürtün arasında Haşara, Korum, İkisi ve Çit derelerinin suyunu almakta ve Giresun İli sınırlarına girerek, Tirebolu- Görele arasında Karadeniz'e dökülmektedir. Giresun İli'nin en uzun akarsuyu olan Harşit Çayı, 160 km uzunluğundadır. Harşit Çayı üzerinde Doğankent 1ve Doğankent 2 hidroelektrik santralleri bulunmaktadır.

Gelevera Deresi: Balaban Dağları'nın Karadeniz'e bakan yamaçlarından çıkmakta ve kuzey yönünde akarak, Espiye'nin doğusunda denize dökülmektedir. Derenin suyu yaz ve kış bol olup eğimin fazlalığı nedeniyle akışı hızlıdır. Uzunluğu 80 km'dir. Derenin üzerinde 140 m yüksekliğinde, kaya dolgu, Gökçebel Barajı yer almaktadır.

Aksu: Karagöl yöresinden kaynaklanan Aksu, kuzeye doğru akarak Kızıltaş, Sarıyakup, Pınarlar ve Güdün yörelerinin sularını toplamakta, Dereli ilçe merkezinin içinden geçerek, Giresun il merkezinin doğusundan denize dökülmektedir. Irmağın uzunluğu 60 km'dir.

Batlama Deresi: Çaldağ'ın batı yamacının güneyinde Bektaş Yaylası'ndan doğup, Merkez İlçe'nin batısında denize dökülmektedir. Uzunluğu 40 km'dir.

Pazar Suyu Deresi: Karagöl ve Yürücek bölgelerinin sularının birleşmesiyle oluşmakta, ilin batı kesiminin sularını toplamakta ve Bulancak'ın batısından denize dökülmektedir. Uzunluğu 80 km'dir. Pazar Suyu Deresi Piraziz İlçesi'nin su ihtiyacını karşılamaktadır.

Kelkit Irmağı: Gümüşhane Dağları'nın güneybatısından doğan Kelkit Irmağı Erzincan, Gümüşhane, Giresun illerinin birleşme noktasına yakın bir yerden Giresun topraklarına girmektedir. Giresun İli sınırları içindeki uzunluğu 70 km'dir. Şebinkarahisar'da ırmak üzerine Kılıçkaya Barajı yapılmıştır. Irmak baraj gövdesinin bulunduğu yerden ili terk etmektedir.

Yağlıdere: Erimez Dağı'ndan çıkarak Çakrak, Akpınar, Ayvat, Sınırköy ve Hisarcık yörelerinin sularını topladıktan sonra, Yağlıdere'den geçerek Espiye'nin batısında Karadeniz'e dökülmektedir. Uzunluğu 70 km'dir.

İlin kuzey bölümünde, Giresun Dağları ile Kuzey Anadolu Dağları'nın bazı kesimlerinden doğan çok sayıda akarsu vardır ve bu nedenle kıyı şeridi sık vadiler ağıyla yarılmıştır. İl topraklarındaki akarsuların tümü, dağların dik yamaçlarından büyük bir hızla

aktığından oluk biçimli derin vadiler oluşmuştur. Yeşilırmak Havzası'na giren Şebinkarahisar ve Alucra yöreleri, ilin Karadeniz'e bakan kesimlerine göre daha az yağış almaktadır. Fazla yağış alan Karadeniz'e eğimli kesimlerde 5-7 km aralılarla bol sulu akarsulara rastlanılmaktadır. Dağların yüksek kesimlerinden kaynaklanan akarsular 60-70 km aktıktan sonra Karadeniz'e ulaşmaktadır.

Karadeniz'e dökülen akarsuların en önemlileri doğudan batıya doğru, Tirebolu İlçesi'nde Harşit, Espiye İlçesi'nde Gelevera ve Yağlıdere, Merkez İlçe'de Aksu ve Batlama, Bulancak İlçesi'nde Pazarsuyu olarak sıralanmaktadır.

İç kesimde, kaynaklarını Giresun Dağları'nın güneye bakan yamaçlarından alan akarsular, derin vadilerde akarak Kelkit Irmağı'na karışmaktadırlar. Bu akarsuların en önemlileri Alucra çevresi dağlarından beslenen ve Şebinkarahisar'ın doğusundan geçen Bağırsak Deresi, Harşit Çayı, Gümüşhane Dağları'nın İç Anadolu'ya bakan yamaçlarından çıkan Kelkit Irmağı'dır. Kelkit Irmağı'na, Giresun İli'nde kuzeydoğudan Şebinkarahisar ve Alucra havzalarının sularını toplayan Avutmuş Deresi katılmaktadır. Avutmuş Deresi kaynağını Gavur Dağları'nın Kelkit Vadisi'ne bakan yamaçlarından almaktadır.

2.6.3.2. Göller

Giresun İli'nde önemli büyüklükte göl yoktur. Ancak, yüksek kesimlerde küçük buzul gölleri bulunmaktadır. Karagöl kütlesinin kuzeybatı, kuzey ve kuzeydoğu yamaçları 10 kadar buz yalağı (sirk) tarafından oluşmuştur. Karagöl Doruğu'nun kuzeybatısında bulunan Elmalı Buz Yalağı, üç kademeli tipik bir merdiven buz yalağıdır. Bunlardan tabanı 2.650 m yükseklikte ve en aşağıda olanında Elmalı Göl adlı bir buz yalağı gölü yerleşmiştir. Derinliği 10 m çapı 100 m kadar olan bu gölün güney, doğu ve kuzeydoğusunu 400 m yüksekliğinde dik duvarlar çevirmektedir. Gölün kuzeybatıya açık kesimi irili ufaklı bloklardan oluşmuş buzultaş setiyle kaplıdır. Karagöl kütlesi, güney ve güneydoğu duvarları birer koltuk iskemlesini andıran tipik buz yalaklarıyla kemirilmiştir. Bunlardan Kurugöl I (2.640 m) , Kurugöl II. (2.660 m) , Aygır Gölü (2.665 m) kuru buz yalağı gölüdür. Camili Göl (2.750 m) ve Bağırsak Gölü (2.710 m) ise buz yalağı göllerdir. Kurugöl buz yalaklarını güneyden kuşatan dik yamaçların üst kesiminde küçük bir buzul vardır. 2.810 m yükseklikte başlayan buzulun uzunluğu 100 – 150 m kadardır. Karagöl kütlesinin kuzeydoğu yamaçlarında ise Sağrak (2.750 m) ve Avlak (2.670 m) adlı iki buz yalağı vardır. Sağrak buz yalağının tabanında küçük bir göl vardır. İlçeler itibariyle göller aşağıda verilmiştir.

Tablo 53: Giresun İli Gölleri

GÖL ADI	İLÇESİ	CİNSİ
Baro	Alucra	Krater Gölü
Çorak	Alucra	Krater Gölü
Kanlı	Alucra	Krater Gölü
Süt gölü	Alucra	Krater Gölü
Bağırsak gölleri	Dereli	Krater Gölü (5 Adet)
Çam (Çamlıgöl) (buzul)	Dereli	Krater Gölü
Karagöl (buzul)	Dereli	Krater Gölü
Sağrak (Sarakgöl) (buzul)	Dereli	Krater Gölü
Aygır (buzul)	Şebinkarahisar	Krater Gölü
Kuru göller	Şebinkarahisar	Krater Gölü (4 Adet)

Kaynak: Ordu-Trabzon-Rize-Giresun-Gümüşhane-Artvin Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Plan Araştırma Raporu

İl içinde ayrıca altı adet sulama amaçlı yapay gölet bulunmaktadır. Bu göletlerin ikisi Şebinkarahisar İlçesi'nde, dördü ise Alucra İlçesi'nde yer almaktadır.

2.6.4. GÜMÜŞHANE

2.6.4.1. Akarsular

Gümüşhane İli'nin en önemli akarsuları Harşit ve Kelkit çaylarıdır. Harşit Çayı, Vauk Dağı'nın kuzey eteklerinden ve Sifon Deresi ismiyle kaynağını almaktadır. Kuzeye doğru akarak Gümüşhane şehir merkezi Torul ve Kürtün ilçelerini geçtikten sonra, Tirebolu – Görele arasında Karadeniz'e dökülmektedir. Yaz aylarında debisi düşen çayın, zaman zaman taştığı gözlenmektedir. Harşit Çayı üzerinde il sınırlarında Kürtün ve Torul barajları yer almaktadır. Her iki baraj da enerji amaçlı kurulmuştur. Kürtül Barajı 2003, Torul Barajı ise 2008 yılında tamamlanmıştır. İl içinde ayrıca Köse Deresi üzerinde Köse Barajı (2011)ve Ceviz Deresi üzerinde Koruluk Barajı (2005)yer almaktadır. Her iki baraj da sulama amaçlı kurulmuştur.

Kelkit Çayı da kaynağını Vauk dağından almaktadır. Hoşmasat Deresi'nden, Balahor ve Dayısı derelerinden gelen kolların birleşiminden oluşmaktadır. Kelkit Çayı, Yeşilırmak'ın önemli bir kolunu oluşturmaktadır. Yörenin önemli akarsu kaynaklarından birisi de Tomara Çağlayanı veya şelalesidir. Özellikle turizm ve alabalık işletmelerinin kurulması yönünden önemi bulunmaktadır.

2.6.4.2. Göller

Gümüşhane İli'nde spor balıkçılığı ve turizm yönünden önem taşıyan Akbaba, Kara, Büyük, Küçük, Dipsiz, Derin, Aygır, Çakır ve Karanlık vb. yaklaşık 20 adet buzul gölü bulunmaktadır. Göllerin her birinin alanları 15 hektarı geçmemektedir. İlçeler itibariyle göller aşağıda verilmiştir.

Tablo 54: Gümüşhane İli Gölleri

GÖL ADI	İLÇESİ	ÖZELLİK
Çakırgöl	Merkez	Doğal göl
Limni Gölü	Merkez	Doğal göl
Dipsiz Göl	Merkez Edire Köyü	Doğal göl
Aygır Gölü	Merkez Edire Köyü	Doğal göl
Artabel gölleri	Torul	Tabiat Parkı
Altınpınar Gölü	Torul	Doğal göl

Kaynak: Ordu-Trabzon-Rize-Giresun-Gümüşhane-Artvin Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Plan Araştırma Raporu

Artabel Gölleri ve çevresi gerek jeolojik ve jeomorfolojik, gerekse flora ve fauna yönünden oldukça zengin olmasının yanında peyzaj değerleri bakımından da yüksek bir değere sahiptir. 5859 hektarlık saha 1998 yılında Tabiat Parkı olarak tescillenmiştir. Gümüşhane il merkezine 50 km, Gülaçar Köyü'ne 5 km uzaklıktadır. Yalnızca yürüyerek ulaşım mümkündür. Saha içinde yer alan ve yöreye adını veren 18 adet buzul krater gölü bulunmaktadır. Bitki örtüsü çeşitli olup, endemik bitkiler barındırmaktadır. Orman örtüsünde sarıçam ve göknar ağırlıklıdır. Özellikle ormanlık alanda yırtıcı ve ötücü kuşlar, boz ayı, kızıl keçi, domuz, kurt, çakal, tilki, gelincik, sansar, tavşan, kör fare ve cüce yarasa yaşamaktadır. Yörenin özelliği krater göllerinin yanı sıra V tipi vadiler ve keskin sırtlardır. Park sınırları içinde tesis bulunmamaktadır.

Merkez İlçe, Çorak Köyü, Karahava Yaylası'nda bulunan Çakırgöl 2005 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığınca Turizm Merkezi ilan edilmiştir. Cami Boğazı bölgesindeki göl, 2.500m yükseklikte bir buzul gölüdür. Zigana Kış ve Kayak Sporları Turizm Merkezi'nden stabilize yollarla ayrıca Merkez İlçe, Dumanlı Köyü Taşköprü Yaylası'nı takiben veya Gümüşhane Merkez, Krom Şehri, Camiboğazı Yaylası'nı takiben ulaşılmaktadır. Göl (Çakırgöl Turizm Merkezi) Zigana Turizm Merkezi, Deve Boynu Zirvesi, Santa Kiliseler Grubu, Taşköprü Yaylası, İmera Manastırı, Krom Antik Şehri ve Karaca Mağarası'yla aynı bölgededir.

Çakırgöl ve Artabel Gölleri Buzul Gölü niteliği taşımaktadır.

İl içinde ayrıca dört adet sulama amaçlı yapay gölet bulunmaktadır. Bu göletlerin ikisi Köse İlçesi'nde, ikisi ise Şiran İlçesi'nde yer almaktadır.

2.6.5. ORDU

2.6.5.1. Akarsular

Ordu ilinin başlıca akarsuları aşağıda verilmiştir.

Melet Irmağı: Ordu ilinin ana akarsuyu olup, 161 km uzunluğundadır. Bölgenin Orta ve Doğu Karadeniz bölümleri arasında doğal bir sınır oluşturmaktadır. Melet Irmağı, Mesudiye ilçe merkezinin de içinde yer aldığı çöküntü alanının batısında kuzeye yönelip, bu kesimde ormanlarla kaplı dağlık alandan geçerek dar ve derin bir vadide akarak

Ordu'nun doğusunda belirgin olmayan bir delta oluşturarak Karadeniz'e dökülmektedir. Melet Irmağı üzerinde enerji üretimi amacıyla inşa edilen Topçam Barajı 2014 yılında tamamlanmıştır.

Elekçi Irmağı: Toplam uzunluğu 51 km'dir. Yağış alanı 443 km^2'dir. Debisi minimum 150 lt/sn maximum 300 lt/sn'dir.

Bolaman Deresi: Toplam uzunluğu 77 km'dir. Baranlı Tepesi, Pürlü Tepesi, Aliekin Tepesi, Kukaya Tepesi, Kayaba Tepesi, Sıkgüney Tepesi ve Akyazı Tepesi'nden doğarak Karadeniz'e dökülmektedir. Yağış alanı 1243 km^2'dir. Debisi minimum 150 lt/sn maximum 750 lt/sn'dir.

Turnasuyu Irmağı: Çambaşı Yaylası'ndan doğmaktadır. Toplam uzunluğu 56 km'dir. Yağış alanı 275 km^2'dir. Ortalama debisi 200 lt/sn'dir.

Civil Irmağı: Toplam uzunluğu 29 km'dir. Ortalama debisi 30 lt/sn'dir. Yağış alanı 122 km^2, kolektör uzunluğu 24 km, memba ile mansap arasındaki kot farkı 885 m olup, debisi Qmax100= 408,2 m^3/s, Qmax500= 566,9 m^3/s' dir. Taşkın ve kıyı oyuntusu zararına neden olabilecek potansiyele sahiptir.

Akçaova Deresi: Toplam uzunluğu 35 km'dir. Yağış alanı 98 km^2'dir. Ortalama debisi 98 lt/sn'dir. Ordu'nun Ulubey İlçesi'nin kuzeybatısında, Kurşunçal Mevkii'nden doğmaktadır. Güneybatı ve kuzeydoğu doğrultusunda akıp, Ordu İli'nin 7 km batısında Karadeniz'e ulaşmaktadır. Yağış alanı 98 km^2, kolektör uzunluğu (yatak) 35 km, memba ile mansap arasındaki kot farkı 1090 m olup, debisi Qmax100= 318,7 m^3/s, Qmax500= 416,6 m^3/s' dir. Taşkın ve kıyı oyuntusu zarara neden olabilecek potansiyele sahiptir.

Çalışlar Deresi: Küçükoğlu, Maltepe, Arşılık, Kabayatak ve Resulcuk tepelerinden doğmaktadır. Toplam uzunluğu 19 km'dir. Yağış alanı 48,6 km^2'dir. Ortalama debisi 30 lt/sn'dir.

Ilıca Deresi: Toplam uzunluğu 30 km'dir. Yağış alanı 102 km^2'dir. Debisi minimum 150 lt/sn maximum 200 lt/sn'dir.

Tabakhane Deresi: Toplam uzunluğu 20 km'dir. Yağış alanı 43,6 km^2'dir. Ortalama debisi 150 lt/sn'dir.

Curi Deresi: Toplam uzunluğu 49 km'dir. Yağış alanı 242 km^2'dir. Ortalama debisi 250 lt/sn'dir.

Akçay Deresi: Toplam uzunluğu 50 km'dir. Yağış alanı 234 km^2'dir. Debisi minimum 250 lt/sn maximum 300 lt/sn'dir.

Bülbül Deresi: Toplam uzunluğu 10 km'dir. Yağış alanı 13,5 km^2'dir. Ortalama debisi 150 lt/sn'dir.

Yavadi Deresi: Sulama için istifade edilecek Yavadi Deresi, Ordu'nun 45 km güneyinde, Kızılağaç Yaylası civarından doğmakta, Yavadi Nahiyesi ve Konacık Köyü'nden geçtikten sonra Kızıldere Köyü yakınından Melet Irmağı'na karışmaktadır. Yağış alanı 64 km^2, uzunluğu 16 km'dir.

Yukarıda verilen akarsuların dışında il işinde çok sayıda küçük akarsular ve dereler yer almaktadır.

2.6.5.2. Göller

Ordu İli'nde önemli üç adet göl bulunmaktadır. Bunlar, Gölköy İlçesi'ndeki 80 dekarlık Ulugöl, Fatsa İlçesi'ndeki 60 dekarlık Gaga Gölü ve Ordu ve Sivas illerinin birleşme noktasına yakın Karagöl Dağı'nın doruğundaki Karagöl Krater Gölü'dür.

Ulugöl, Gölköy İlçesi'ne 15 km uzaklıkta yer almaktadır. Çevresi ormanlarla kaplıdır. Bu gölde yaban ördeği avı ve amatör olta balıkçılığı yapılmaktadır.

Gaga Gölü Fatsa İlçesi'nin 10 km güneydoğusunda Fatsa-Aybastı karayolu üzerinde ve Örencik Köyü sınırları içinde bulunmaktadır. Etrafı ağaçlarla kaplı olan bu gölün ortasında küçük bir adacık vardır. Bir dinlenme yeri olan bu gölde balık yetiştirilmektedir.

Yaklaşık 3.000 m rakımında bulunan Karagöl çevresinde yaz aylarında bile buz ve kar parçaları bulunmaktadır. Çevresinde geniş otlaklar bulunduğu için kuzu besiciliği yapılmaktadır.

İl içinde Aybastı ve Kabadüz ilçelerinde hayvan sulama suyu sağlanması ve yayla turizmine katkı sağlamak amacıyla inşa edilmiş iki adet gölet bulunmaktadır.

2.6.6. RİZE

2.6.6.1. Akarsular

Rize İli'nin toprakları Kuzey Anadolu kıyı dağlarının yüksek kesimlerinden doğarak Karadeniz'e dökülen irili ufaklı birçok akarsu ile bölünmektedir. Rize'nin akarsuları kısa boylu, yatay eğilimli fazla olan hızlı akışlı akarsulardır. Rize il sınırları içinde uzunluğu 5 km'den fazla olan 23 akarsu vardır. Ancak bunlardan 16 tanesi doğrudan doğruya Karadeniz'e ulaşmakta olup geri kalanı ise bu 16 akarsudan birinin kolu durumundadır. Doğrudan doğruya Karadeniz'e ulaşan akarsuların en uzun olanları Çağlayan Deresi, Arılı Deresi, Fırtına Deresi, Hemşin Deresi, Sabuncular Deresi,Taşlı Dere ve İyi Dere'dir. Fındıklı, Büyükdere, Pazar, Karadere, Venek Deresi ve Hala Deresi gibi diğerlerinin boyları daha kısadır.

Rize'nin büyük akarsuları olarak belirtilen 7 akarsudan en uzun olanı İyidere, beslenme sahası en geniş olanı Fırtına Deresi'dir . Havza genişliği yönünden ikinci sırayı İyidere, uzunluk yönünden ikinci sırayı ise Fırtına Deresi almaktadır. Rize akarsuları Kasım ayından Mart ayına kadar çekik devreyi yaşamaktadır. Bu devrede akarsular sadece göl ve kaynak sularıyla beslenmektedirler. Çünkü bu devrede yöre yağışı kar şeklinde olduğu için akarsuyun yağmur sularından beslenme şansı yok gibidir. Mart'tan itibaren önce kar erimeleriyle kabarmaya başlayan akarsular ilkbahar yağmurlarıyla da beslenince birdenbire kabarmaya başlamakta ve kar erimelerinin en şiddetli olduğu Haziran ayında en kabarık seviyeye ulaşmaktadır.

Türkiye'nin diğer akarsularıyla kıyaslandığında oldukça düzenli rejimli oldukları görülen Rize akarsularının asıl dikkat çeken özellikleri elektrik enerji potansiyelleri ve sediment miktarlarıdır. Türkiye'nin diğer akarsularına göre oldukça az sediment taşıyan Rize akarsuları yıllık elektrik enerji potansiyeli bakımından da elverişli şartlar arz etmektedir. Galyan Deresi üzerinde içmesuyu ve enerji üretimi amaçlı kurulan Atasu Barajı ve HES Tesisleri 2012 yılında faaliyete geçmiştir.

2.6.6.2. Göller

Rize Dağları'nın 2.400 m'yi aşan bölümlerinde buzul aşındırması ve biriktirmesi sonucu oluşmuş olan çok sayıda küçük alanlı göl tespit edilmiştir. Bu göllerin en büyükleri 0.07 km^2 yüzölçümündeki Ambar Gölü ile Büyük Deniz Gölü'dür. 2.400-3.000 m yükseklikler arasında yer alan bu göllerin en küçüğü ise 0.01 km^2 yüzölçümündeki Öküzyatağı Gölü'dür. Bunların bir kısmı buz yalağı, bir kısmı da moren set gölüdür. Aşağıdaki tabloda ildeki göller ve bulundukları ilçeler ile denizden yükseklikleri verilmiştir. Tüm göllerin çevrelerinde alabalık üretimi ve avcılık olanakları bulunmaktadır.

Tablo 55: Rize İli Gölleri

GÖL	BULUNDUĞU İLÇE	DENIZDEN YÜKSEKLIK (M)
Büyük Gölü	Ardeşen	2.300
Cor Gölü	Ardeşen	2.700
Gülyatağı Gölü	Ardeşen	2.420
Hevek Gölü	Ardeşen	2.530
Kaçkar Gölü	Ardeşen	2.930
Tobamizga Gölü (buzul)	Ardeşen	2.622
Ortasirtag Gölleri (buzul)	Ardeşen	2.614-2.679
Alaca Gölleri (buzul)	Ardeşen	2.733
Samlı Gölleri (buzul)	Ardeşen	2.771
Göleteği Gölleri (buzul)	Ardeşen	2.463
Ergüsu Göl(buzul)	Ardeşen	2.585
Çifte Göller (buzul)	Ardeşen	2.586
At Meydanı Gölü	Çamlıhemşin	2.950
Sulak Göl (buzul)	Çamlıhemşin	2.962
Yıldızlı Gölü (buzul)	Çamlıhemşin	2.835
Kapılı Gölü (buzul)	Çamlıhemşin	3.058
Karadeniz	Çamlıhemşin	2.776
Büyükdeniz Gölü	Çamlıhemşin	2.921
Çermeş Gölü (buzul)	Çamlıhemşin	2.795
Derebaşı Gölü (buzul)	Çamlıhemşin	2.869
Öküzyatağı Gölü (buzul)	Çamlıhemşin	2.778
Meterez Gölü (buzul)	Çamlıhemşin	3.011
Adsızgöl (buzul)	Çamlıhemşin	2.909
Cenovit Gölü (buzul)	Çamlıhemşin	2.929
Büyük Göl (buzul)	Çamlıhemşin	2.676
Kaçkar Gölü (buzul)	Çamlıhemşin	2.779
Ambar Gölü (buzul)	Çamlıhemşin	2.730
Neknar Gölü (buzul)	Çamlıhemşin	2.784
Ergiş Gölü (buzul)	Çamlıhemşin	2.455
Büyük Göl (buzul)	Çamlıhemşin	2.380
Sarıdeniz Gölleri (buzul)	Çamlıhemşin	2.916
Adsız Göl (buzul)	Çamlıhemşin	3.063
Çevik Gölü (buzul)	Çamlıhemşin	2.929
At Gölü (buzul)	Çamlıhemşin	2.923
Cin Gölü (buzul)	Çamlıhemşin	2.986
Salar Gölü (buzul)	Çamlıhemşin	2.843
Buzlu Göller (buzul)	Çamlıhemşin	2.881
Karagöl (buzul)	Çamlıhemşin	3.045
Mocar Gölü (buzul)	Çamlıhemşin	2.953
Cınacor Gölü	Çamlıhemşin	3.183
Kabil Gölü	Çamlıhemşin	2.909
Adsız Göl	Çamlıhemşin	2.969
Kumlu Gölü	Çamlıhemşin	2.805
Adsız Göl	Çamlıhemşin	3.057
Adsız Göl	Çamlıhemşin	2.948
Dönen Gölü	Çamlıhemşin	2.955
Kardavit Gölü	Çamlıhemşin	2.806
Micavit Gölü	Çamlıhemşin	2.785

Tablo 55: Rize İli Gölleri (devam)

GÖL	BULUNDUĞU İLÇE	DENIZDEN YÜKSEKLIK (M)
Çiçekli Göl	Çamlıhemşin	2.861
Mesrang Gölleri	Çamlıhemşin	3.081
Cukur Gölleri	Çamlıhemşin	2.970
Anadag Gölleri	Çamlıhemşin	2.910
Alaca Gölü (buzul)	Fındıklı	2.756
Öküzyatağı Gölü (buzul)	Fındıklı	2.775
Hevek Gölü (buzul)	Fındıklı	2.877
Gürcü Gölü (buzul)	Fındıklı	2.746
Cor Gölü (buzul)	Fındıklı	2.682
Öküzboğan Gölü (buzul)	Fındıklı	2.781
Büyükyayla Gölü (buzul)	Fındıklı	2.744
Ovit Gölü (buzul)	Fındıklı	2.551
Üçgöller (buzul)	Fındıklı	2.783
Terek Gölü (buzul)	Fındıklı	2.591
Ambar Gölü	Güneysu	2.950
Dönen Gölü	Hemşin	2.950
Sarıncof Gölü	Hemşin	2.800
Çitrik Gölü	İkizdere	2.750
Karagöl	İkizdere	2.950
Ovit Gölü (buzul)	İkizdere	2.886
Dağbaşı Gölü (buzul)	İkizdere	2.736
Aksu Gölleri (buzul)	İkizdere	3.128
Şevkar Gölleri (buzul)	İkizdere	3.092
Koyun Gölü (buzul)	İkizdere	3.027
Akcaagil Göl (buzul)	İkizdere	2.899
Dipsizgöl (buzul)	İkizdere	2.762
Hataların Gölü (buzul)	İkizdere	2.828
Sivrinin Göl (buzul)	İkizdere	2.809
Adsızgöl (buzul)	İkizdere	2.754
Peşük Gölü (buzul)	İkizdere	2.980
Katreç Gölü (buzul)	İkizdere	2.719
Soğanlı Gölü (buzul)	İkizdere	2.877
Yıldız (buzul)	İkizdere	2.984
Üçgöl (buzul)	İkizdere	3.143
Adsızgöl (buzul)	İkizdere	2.972
Deringöl (buzul)	İkizdere	3.108
Çiftlik Gölü (buzul)	İkizdere	2.882
Çürük Gölü (buzul)	İkizdere	2.803
Şeytan Gölü (buzul)	İkizdere	2.963

Kaynak: Ordu-Trabzon-Rize-Giresun-Gümüşhane-Artvin Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Araştırma Raporu ve DOKAP İlleri Orman Doğal Sınırının Üst Kotlarında Yer Alan Doğal Göllerin Mevcut Durum Tanımlanması Ve Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi İçin Gereken Tanıtım Stratejilerinin Belirlenmesi, 2013

2.6.7. SAMSUN

2.6.7.1. Akarsular

Samsun İli akarsuları aşağıda sıralanmıştır.

Kızılırmak: Türkiye'nin en büyük akarsularından biri olan Kızılırmak, Sivas'ın İmranlı İlçesi'nin doğusundaki Kızıldağ'dan doğmaktadır. Orta Anadolu Bölgesi'nde geniş bir yay çizerek Sivas, Kayseri, Nevşehir, Kırşehir, Ankara, Çankırı, Çorum illerinden geçip, Vezirköprü İlçesi'nin 50 km kadar batısından Samsun İli topraklarına girmektedir. Toplam uzunluğu 1.355 km olan bu akarsuyun ilin sınırları içindeki uzunluğu 185 km'dir. Samsun - Sinop sınırını çizerek 35 km kadar kuzeybatıdan kuzeydoğu yönünde ilerlemekte, daha sonra kuzeybatıya yönelip, Bafra Ovası'nı geçerek Karadeniz'e dökülmektedir. Nisan- temmuz döneminde yükselen debi maksimum 1673 m^3/sn olurken, minimum debisi 0.526 m^3/sn, ortalama debisi ise 186 m^3/sn'dir. İl içindeki en önemli kolu Gökırmak'tır. Kızılırmak'ın toplam yağış havzası oldukça geniş olup 75.121 km^2'dir. Kızılırmak üzerinde enerji üretimi amacıyla inşa edilen Altınkaya Barajı 1988 yılında ve enerji üretimi ve sulama amacıyla inşa edilen Derbent Barajı 1990 yılında tamamlanmıştır.

Yeşilırmak: Sivas'ın Koyulhisar İlçesi'nin güneyindeki Kösedağı'nın batı yamaçlarından doğmakta olup, Pozantı Çayı, Çekerek Suyu ve Kelkit Çayı'nın birleşmesinden oluşmaktadır. Yeşilırmak, Samsun'a Tokat'ın Erbaa İlçesi'nin kuzeyinden, batıdan Karakuş Çayı'nı alarak girmektedir. Samsun topraklarında, önce Canik Dağları'nı aşarak Ayvacık İlçesi'ne, buradan da Çarşamba Ovası'na ulaşmaktadır. Çarşamba İlçesi'ni ikiye bölerek kuzeydoğuya yönelip, Civa Burnu'ndan Karadeniz'e dökülmektedir. Toplam uzunluğu 448 km olan Yeşilırmak'ın il sınırları içindeki uzunluğu 99 km'dir. İl içindeki önemli kolu Karakuş Deresi'dir. Maksimum debisi 1914 m^3/sn, minimum debisi 1.83 m^3/sn ve ortalama debisi 178 m^3/sn olarak gerçekleşmektedir. Toplam yağış havzası 36.100 km^2 ile oldukça geniş bir alana yayılmaktadır. Yeşilırmak üzerinde enerji üretimi amacıyla inşa edilen Hasan Uğurlu Barajı ve enerji üretimi ve sulama amacıyla inşa edilen Suat Uğurlu Barajı 1981 yılında tamamlanmıştır.

Terme: Karaorman'dan doğan Terme Çayı, Terme İlçesi'ni ikiye bölerek Karadeniz'e dökülmektedir. Toplam uzunluğu 58 km olan çayın tamamı il sınırları içinde bulunmaktadır. Maksimum debisi 390 m^3/sn, minimum debisi 0.025 m^3/ sn, ortalama debisi ise 12 m/sn'dir. Birçok küçük kolu bulunan çayın toplam yağış havzası 409.6 km^2'dir.

Mert Irmağı: Samsun İli, Ladik İlçesi'nin Hacılar Dağı'ndan doğup Kavak İlçesi'nin güneyinde bir süre doğu yönünde aktıktan sonra kuzeybatıya dönmekte, Samsun il merkezinin hemen doğusunda Karadeniz'e dökülmektedir. Yatağın genişliği yer yer 50 m'yi bulmaktadır. Yaz aylarında su derinliği 50 cm'ye kadar düşmesine karşın, karlarının eridiği ilkbahar aylarında derinlik 4 - 5 m'ye ulaşmaktadır. Toplam uzunluğu 60 km

olup, tamamı il sınırları içindedir. Birçok küçük kolu bulunan Mert Irmağı'nın ortalama debisi 7 m^3/sn olup, toplam yağış havzası 708.8 km^2 'dir.

Abdal Irmağı: Samsun İli, Ayvacık İlçesi sınırları içinde doğan Abdal Irmağı, Çarşamba İlçesi sınırlarından Karadeniz'e dökülmektedir. Tamamı Samsun İli sınırları içinde olan ırmağın maksimum debisi 460 m^3/sn, minimum debisi 0 (kuru) olarak gözlemlenmiştir. Ortalama debisi 5 m^3/sn olarak tespit edilen ırmağın birçok küçük kolu mevcut olup, toplam yağış havzası 502,3 km^2' dir. Abdal Irmağı üzerinde içme ve kullanma suyu, sanayi suyu temini amacıyla inşa edilen Çakmak Barajı 1988 yılında tamamlanmıştır.

Kürtün Deresi: Samsun İli topraklarının orta kısmından Mahmutlu Köyü yakınlarından doğmakta, güneybatı ve kuzeybatı doğrultusunda bir vadide akarak Samsun il merkezinin batısından Karadeniz'e dökülmektedir. Uzunluğu 39 km olan derenin maksimum debisi 330 m^3/sn, minimum debisi 0.01 m^3/sn olarak tespit edilmiştir. Birçok küçük kola sahip derenin toplam yağış havzası 246 km^2'dir.

Tersakan Çayı: Samsun İli, Ladik İlçesi'nin kuzeydoğusundaki Armutlu ve Şıhlı köylerinden doğmaktadır. Ladik Gölü'nün bulunduğu depresyondan kaynağını alan ve fay hatlarına uygun olarak akış gösteren çay, Yeşilırmak'a besleyici bir kol olarak Amasya İli'nde bağlanmaktadır. Toplam uzunluğu 90 km olan çayın Samsun il sınırları içindeki uzunluğu 59 km olup, maksimum debisi 317 m^3/sn, minimum debisi 0.021 m^3/sn, ortalama debisi ise 3.9 m^3/sn, toplam yağış havzası 2.588 km^2'dir.

Engiz Deresi: Samsun İli, 19 Mayıs İlçesi 'nde yer alan bir yöre akarsuyudur. Toplam uzunluğu 29 km olan derenin tamamı il sınırları içinde olup maksimum debisi 350 m^3/ sn, minimum debisi 0 (kuru), ortalama debisi 2.2 m^3/sn ve toplam yağış havzası 151.4 km^2' dir. Derenin birçok kolu bulunmaktadır.

2.6.7.2. Göller

Samsun İli sınırları içinde birçok doğal göl ile içme suyu amaçlı göletler ve barajlar mevcuttur. Bafra yöresinin en büyük su birikintileri; Altınkaya (118.31 km^2) ve Derbent (16.50 km^2) baraj göllerinin saha içinde kalan kısımlarıdır. Bunların dışında Bafra Ovası'nın denize yakın delta sahasında irili ufaklı göller de vardır. Bunlardan en büyüğü Balık Gölü'dür. Bunu sırasıyla Cernek Gölü, Uzungöl, Liman Gölü, Karaboğaz Gölü, Gıcı Gölü, Tatlıgöl izlemektedir. Yağışlı dönemlerde su seviyesi yükselen bu göller, çekik devrede ise bataklık, sazlık haline dönüşmektedirler. Yeşilırmak üzerinde yer alan Hasan Uğurlu (22.2 km^2) ve Suat Uğurlu (9.60 km^2) baraj gölleri önemli suni göl alanlarıdır. Bunların dışında Çarşamba'daki Çakmak Baraj Gölü ve Simenit, Dumanlı, Kargalı, Akarcık, Koca adlarıyla bilinen delta gölleri de önemli su birikintileridir. Ayrıca sulama amaçlı kullanılan ve Kavak'ta bulunan Güven Barajı, Kozansıkı Göleti, Divanbaşı Göleti ve merkezde 19 Mayıs Göleti mevcuttur.

Balık Gölü: Bu göl Kızılırmak'ın sol sahilinde yer almaktadır ve Bafra Ovası'ndaki en büyük göldür. Yüzölçümü 13.89 km^2'dir. Ancak bu göl Uzungöl'ü de içine almaktadır. Deniz suyunun göl suyuna karışmasını engellemek amacıyla çıkış mecrası balıkçılar tarafından kısmen kapatılmıştır. Beslenme kaynağı Kızılırmak olan gölün en derin noktası 4 – 5 m ve denizden yüksekliği ise 0,5 m'dir. Kirlilik ve kötü meteorolojik koşulların etkisi altında bulunmaktadır.

Cernek Gölü: Balık Gölü'nün kuzeyinde Kızılırmak'ın doğu sahilinde yer almaktadır. Yüzey alanı 5.9 km^2 olan gölün denizden yüksekliği 1.5 m ve en derin noktası 1.6 m'dir. Sürekli tatlı su girişi olan bu gölde su kuşlarını üretme ve koruma alanı vardır.

Liman Gölü: Kızılırmak'ın doğu sahilinde Cernek Gölü'nün kuzey batısında yer almaktadır. Yüzey alanı 2.72 km^2 olan gölün en derin noktası 7 m ve denizden yüksekliği 0.5 m'dir. Ulaşımı ve turizm potansiyeli bulunmayan gölde kirlilik problemi yoktur.

Karaboğaz Gölü: Kızılırmak'ın batı sahilinde yer almaktadır. Yüzey alanı 1.7 km^2 olan gölün en derin noktası 7m ve denizden yüksekliği 1 m'dir. Balıkçılık yapmak için uygun olan gölde yoğun avlanma nedeniyle bu faaliyetler durdurulmuştur.

Terme Simenit Gölü ve Akgöl: Terme Çayı yatağının değişmesi sonucunda oluşmuştur. Deniz suyunun basmasıyla balık varlığı çeşitliliği artmaktadır. 2.00 km^2 alana sahip gölün denizden yüksekliği 1.0 m en derin noktası 6 m'dir. Kaçak avlanma, kirlilik, kötü meteorolojik koşullar, şehir yerleşimine açık olması gibi başlıca problemler mevcut olup, su kuşlarını üretme ve koruma alanı vardır.

Ladik Gölü: Ladik ilçe merkezine 10 km uzaklıkta yer alan Ladik Gölü, Ladik Ovası'nın doğusunda oluşmuş bir çöküntü gölüdür. Elips biçiminde olan gölün yüzey alanı 13 km^2'dir. Akdağ'dan inen akarsularla beslenen gölün en derin noktası 5 m'yi bulmaktadır. Ulaşım problemi olmayan, balıkçılık potansiyeli yüksek ve torf üretimi yapılan göl su sporları içinde uygundur. Ladik Gölü mevcut vejetasyonun oluşturduğu "yüzen adalar" ile son derece nadir bir yapıya sahiptir.

2.6.8. TRABZON

2.6.8.1. Akarsular

Trabzon İli'ndeki en gelişmiş vadiler, batıda güney-kuzey yönünde uzanan Folderesi Vadisi, Değirmendere'nin geçtiği güneybatı-kuzeydoğu doğrultusundaki Karadere Vadisi ve doğudaki güney-kuzey yönünde uzanan Solaklı Deresi vadisidir. Türkiye ikliminin en çok yağış alan bölgesi içinde bulunan Trabzon İli ve çevresi su kaynakları bakımından oldukça zengindir. İlin yüksek kısımlarına kar biçiminde düşen yağışların erimesi ve her mevsimde görülen yağmurlarla beslenen akarsular, Karadeniz'e döküldükleri yerlerde büyük dereler haline gelmektedirler. Debileri çok yüksek olmakla birlikte çok sayıda kaynak ve yaz-kış kurumayan akarsulara sahiptir. Bu akarsular; Baltacı Deresi, Solaklı Deresi, Manahoz Deresi, Küçük Dere, Karadere Deresi, Yanbolu Deresi, Yomra Deresi,

Değirmendere Deresi, Sera Deresi, Söğütlü Deresi, Çarşıbaşı Deresi, Fol Deresi ve Akhisar Deresi'dir. Akarsuların yıl içindeki rejimleri çok değişkendir. Akarsu kol uzunluğunun kısalığı, akış eğiminin fazlalığı ve yağışın yoğunluğu, akarsuların feyezan akımlarına kolayca ulaşmasını sağlamaktadır. Suyun sürükleme gücünün fazlalığı, doğal bitki dokusunun tahribiyle birleşince erozyon artmakta ve böylece taşınan rüsumat özellikle akarsuların denize yakınlaştığı yerlerde birikerek derenin su taşıma kapasitesini azaltmaktadır. Bu durum yerleşimin yoğun olduğu sahil kesimlerde sel olasılığını yükseltmektedir.

2.6.8.2. Göller

Trabzon İlinde bulunan göllerle ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir. Uzungöl, Çaykara İlçesi sınırı dahilinde Haldizen Dağları'nın kuzey eteklerinden çıkan Haldizen Deresi üzerindedir. Denizden 1100 m yüksekte olan bu göl yamaçlardan kayan kütlelerin vadiyi kapatması sonucu oluşmuş bir kayaç gölüdür. Turistik özelliği nedeni ile ulaşım imkanları gelişmiştir. Of'tan denize ulaşan Solaklı Deresi bu gölden beslenmektedir. Alt yapı ve üst yapı imkanları açısından gelişmiş olan bu göl çevresinde konaklama tesisleri bulunmaktadır. Florası yaklaşık 157 adet bitki türünden oluşmaktadır.

Tablo 56: Trabzon İli Gölleri

GÖL	BULUNDUĞU İLÇE	DENIZDEN YÜKSEKLIK (M)
Sera Gölü	Akçaabat	75
Balık Gölü (buzul)	Çaykara	2.588
Buzlu Göl (buzul)	Çaykara	3.095
Karagöl (buzul)	Çaykara	2.817
Karagöl (buzul)	Çaykara	2.967
Sarıgöl (buzul)	Çaykara	2.898
Uzungöl	Çaykara	1.100
Aygır Gölü (buzul)	Çaykara	2.742
Pirömer Gölleri (buzul)	Çaykara	2.883-3.043
Kazıklı Gölü	Çaykara	2.000
Semerdag Gölü (buzul)	Hayrat	2.753

Kaynak: Ordu-Trabzon-Rize-Giresun-Gümüşhane-Artvin Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Araştırma Raporu ve DOKAP İlleri Orman Doğal Sınırının Üst Kotlarında Yer Alan Doğal Göllerin Mevcut Durum Tanımlanması Ve Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi İçin Gereken Tanıtım Stratejilerinin Belirlenmesi, 2013

Trabzon'un batısındaki Sera Deresi üzerinde, Akçaabat İlçesi, Yıldızlı Beldesi sınırları içindeki Sera Gölü, dağ yamacının kayması sonucu oluşmuş bir göldür. Bu göle asfalt karayolu ile ulaşım bulunmaktadır. Flora genellikle çeşitli sebze türleri içeren ziraat bitkileri ve fındıktan oluşmaktadır. Faunası çakal, yaban domuzu gibi memeliler ile yeşilbaş ördek, fiyu, çulluk, su karatavuğu, bıldırcın, turna gibi kuşlardan oluşmaktadır. Sera Deresi bu gölden beslenmektedir. Ortalama 1.5 km. uzunlukta ve yaklaşık 150 m. genişliktedir. Gölde tatlı su balıkları yetişmektedir. Turizm açısından ilgi duyulan yerlerdendir.

Aygır Gölü, Soğanlı ve Haldizen Dağları üzerindeki buzul göllerinden biridir. Alanı 10 dönüm civarındadır. Sularını buzulların erimesinden almaktadır. Çaykara İlçesi, Demirkapı Köyü'nün güneyindeki dağın doruğunda bulunan Balık Gölü adını içinde yaşayan alabalıkların çokluğundan almaktadır. Solaklı Deresi'nin bir kolu olan Haldizen Deresi'nin başlangıç yeri burasıdır. Gölde balık avlamak izne bağlıdır. Yüksekliği 2.000 metreyi bulan Karakaya Dağı'nın eteğinde bulunan Karagöl, buzulların erimesinden kaynaklandığı için yazın bile çok soğuk suya sahiptir. Sarıgöl Balık gölünün doğusunda yer almaktadır. Diğer göller gibi bu gölde buzullarla beslenmektedir. Pir Ömer Gölü, Buzlu Göl, Hatalan Gölü, Sırrı Göl ve Kazıklı Gölü diğer buzul gölleridir. Bu göllerin dışında Trabzon'un yüksek kesimlerinde buzul gölleri bulunmaktadır. Kar suları ile beslenen bu göller genellikle dairesel veya oval şekilli olup 50-250 m çaplıdır. Bu göllerden yörede 20 adet bulunmaktadır. Haldizen Dağları'ndaki büyüklü küçüklü bazıları peş peşe birer göl ayağıyla birbirine bağlı olup, alanları 100 ile 1.900 m^2 arasında değişmektedir.

3. BÖLGE TARİHİ

3.1. ARTVİN

3.1.1. KRONOLOJİ VE TARİH

- MÖ. 10000-8000 : İlk yerleşim-Cilalı Taş Devri
- MÖ. 2000 : Hurriler Dönemi
- MÖ. 1360 : Hititler Dönemi
- MS. 350 : Arsaklar
- 575 : Hazarlar
- 853- 1023 : Abbasiler Dönemi (Bagratlılar ve Sac)
- 1023 : Bizans Dönemi
- 1081 : Saltukoğlu Beyliği
- 1263 : İlhanlılar Dönemi
- 1265 : Çıldır Atabeyliği
- 1502 : Safeviler Dönemi
- 1551 : Osmanlı Egemenliği
- 1878 : Rus İmparatorluğu İşgali
- 1918 : Osmanlı Egemenliği

Artvin ve çevresinde, MÖ. 10 bin ile 8 bin yıllarından kalma cilalı taş çağına ait insan izlerinin bulunması bölgede bu çağlarda insanların yaşamış olduğunu göstermektedir. Yusufeli ve Şavşat yörelerinde bakır baltaların MÖ. 3000-4000 yıllarına ait olduğu sanılmaktadır. Aynı yörede bulunan tunç baltaların da 3000-2000 yıllarına ait oldukları bilinmektedir.

Artvin'e egemen olan ilk kavim Hurriler'dir. MÖ. 2000 tarihinden başlayarak Hurriler Artvin ve çevresinde site devletleri kurmuşlardır. MÖ. 1340 yılında Hititler Artvin'i ele geçirmiştir.

İskitlerin Artvin'i ele geçirerek bir askeri üs olarak kullanmasının ardından Arsaklar Artvin'e egemen olmuş, 575 yılından sonra ise Hazar Türkleri Çoruh Boylarına egemen olmuşlardır.

Başkenti Van olan, geliri tarım, hayvancılık ve ticarete dayalı doğu Anadolu merkezli bir devlet kuran Urartular, kuzey sınırlarını Artvin'e kadar genişletmişler, ancak İskitlerin baskısı sonucu yıkılmışlardır.

853-1023 yılları arasında Artvin'de Bagratlılar ve Sac adlı Abbasilere bağlı iki beylik kurulmuştur. Sac Emirliği yıkılınca Artvin Bizans'ın eline geçmiştir.

Selçuklular 1048 Pasinler Savaşı ile Artvin sınırına kadar gelmişlerdir. Alparslan 1064'te Gürcistan seferine çıkarak Çoruh boylarını ele geçirmiştir. Alparslan'ın ölümü üzerine Bizans'tan yardım alan Gürcü Kralı Gorgi Artvin'i tekrar ele geçirmiştir. Fakat 1081'de Melikşah'a yenilince Melikşah'ın desteği ile Çoruh'u da içine alan Erzurum-Bayburt-Kars merkezli Saltukoğlu Beyliği kurulmuştur ve böylece Türk nüfusunun Artvin'e yayılması hızlanmıştır.

Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılışı sonrası Artvin, Azerbaycan merkezli İldenizoğlu Atabeyliğine bağlanmıştır. 1263'te Kubilay Artvin'i ele geçirerek bu yöreyi İlhanlı topraklarına katmıştır. 1265'te Kıpçak Türkü olan Sarkis bu yörede Çıldır Atabeyliği'ni kurmuştur.

1458, 1463 ve 1466 yıllarında Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan Çoruh boylarına üç sefer düzenlese de Osmanlı hükümdarı II. Mehmed'e Oltukbeli Savaşı'nda yenilince zayıflama süresine girerek Safevilerin 1502'de eline geçmiştir.

Artvin İli'nin Osmanlı yönetimine geçtiği evrelere ait belgeler yeterli olmamakla birlikte, II. Mehmed'in Trabzon Rum Devleti'ni yıkarak Karadeniz Bölgesi'nin ve Artvin İli'nin sahil kesimini ele geçirdiği bilinmektedir. Bu esnada Artvin-Yusufeli-Ardanuç-Borçka Çıldır Atabeyliği'nin elinde bulunmaktadır.

I. Selim Trabzon valisiyken Gürcistan'a yaptığı seferde Batum'un güneybatısında bulunan Güney Kalesi'ni ele geçirmiştir. Bu kalenin adı ile sancak kuran I. Selim sancağa Borçka-Hopa ve Artvin'i bağlamıştır. I. Selim'in oğlu padişah I.Süleyman'ın ikinci veziri Kara Ahmet Paşa'nın bölgede isyanları bastırmasının ardından Pert-Eğekte adlı ilk Livane Sancağı kurulmuştur. 1549-51 yılları arasında Şavşat-Yusufeli arasındaki Ardanuç Bölgesi iki yıl kadar II. Keykavus'un elinde kalmış, 13 Haziran 1551 günü Ardanuç Kalesi'ni de fetheden Erzurum Beylerbeyi İskender Paşa bu bölgeyi de Osmanlı ülkesine katmıştır.

Artvin ve çevresi Çıldır Eyaleti ile birlikte yaklaşık 250 yıl Osmanlı Devleti'nin egemenliğinde kalmıştır. 1828 Osmanlı Rus savaşı ve savaş sonucu imzalanan Edirne Anlaşması ile Ahıska, Osmanlı elinden çıkınca Çıldır eyalet teşkilatı bozulmuştur. Anlaşma gereği Çıldır Eyaleti'nin bir kısmını Osmanlı kaybetmiş, Artvin-Borçka-Ardanuç-Şavşat-Yusufeli Osmanlı elinde kalmıştır.

Rusların güneye inme ve dünya imparatorluğu yaratma planı ile 1877-78 (93 Harbi) Osmanlı-Rus savaşı çıkmıştır. Ardahan dolayını ele geçiren Ruslara karşı Artvin halkı Ardanuç ve Şavşat'a doğu göç etmeye başlamıştır.

3 Mart 1878'de Osmanlı ile Rusya arasında imzalanan Ayestefanos Barış Anlaşması ile Osmanlı, Kars-Ardahan-Batum topraklarını Rusya'ya tazminat karşılığı vermek zorunda kalmıştır. 23 Aralık 1978'de Berlin Barışı imzalanınca Elvire-i Selase denen Kars-Ardahan-Batum Rusya'nın eline geçmiştir.

1917'de Bolşevik Devrimi'nden sonra yeni kurulan Sovyet Rusya I. Dünya Savaşı'ndan çekilerek, 18 Aralık 1917'de Artvin ve Şavşat'tan çekilmiştir. Sovyet Rusya 3 Mart 1918'de I. Dünya Savaşı'na katılan devletlerle imzalandığı Bresk-Litovsk Anlaşması hükmünce Kars-Ardahan-Batum'u Osmanlıya bırakmıştır. 15. Kolordu'nun başında bulunan Kazım Karabekir Erzurum-Erzincan-Erivan bölgesine girmiş, 18 Haziran 1918'de Osmanlı Hükümeti Gürcistan Milli hükümeti ile anlaşarak Kars-Ardahan-Batum illerinde hak iddia etmelerini engellemiştir.

Mondros Ateşkes Anlaşmasını imzalanmasının ardından 17 Aralık 1918'de İngiltere Batum'u işgal etmiştir. 1878-1918 arası 40 yıl süren Rus işgali sonrası İngiliz işgali başlamıştır. 28 Ocak 1920'de son Osmanlı Mebuslar Meclisinde alınan Misak-ı Milli kararları ile Kars-Ardahan-Batum'da Türk nüfusunun fazla olmasından dolayı halkoylamasına gidileceği kararı alınmıştır. İngiliz işgal kuvvetlerinin Batum'dan çekilmesi üzerine Gürcistan hükümeti 1 Temmuz 1920'da Batum'u işgal etmiştir. TBMM'nin Eylül-Aralık 1920'de üç ay süren Ermeni savaşında başarılı olması sonrası Mustafa Kemal Gürcü hükümeti ile temaslara başlamıştır. 23 Şubat 1921'de TBMM ve Gürcü hükümetleri arasında Batum anlaşması imzalanmıştır.Bu tarihten itibaren Artvin-Ardanuç-Borçka ve Şavşat'tan Gürcü kuvvetleri çekilmiştir. 7 Mart 1921'den itibaren Artvin'de Türk bayrağı dalgalanmaya başlamıştır.

1878-1918 ve 1918-1921 arası Rusya-Ermeni-İngiliz-Gürcü idaresinde kalan Artvin, Borçka ve Şavşat kazaları 7 Mart 1921'den itibaren 4 ay kadar Ardahan Kazası'na bağlanmıştır. Yeni Türk devletinin ilk Anayasası olan 20 Ocak 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye'de 24 Nisan 1924'te yapılan değişikler ile Liva-Sancak teşkilatı kaldırılınca Artvin vilayet haline gelmiştir. 1926'da 877 sayılı kanunla Yusufeli kazası Erzurum vilayetinden alınarak Artvin'e bağlanmıştır. 1928'de 1282 sayılı kanunla Borçka kazası nahiye haline getirilerek Artvin'e bağlanmıştır. Dokuz yıl Artvin vilayeti teşkilatı ile yönetilen bu yerler 1 Haziran 1933'te 2197 sayılı kanunun ikinci maddesine göre merkezi Rize olmak üzere Artvin ve Rize birleştirilerek Çoruh İli olmuştur. Arazi şartlarının zorluğu, Artvin ve çevresinin il merkezine olan uzaklığı nedeniyle 4 Kasım 1936'da kabul edilen 2885 sayılı kanun ile merkezi Rize olan Çoruh İli kaldırılmış, Artvin Merkez, Hopa, Borçka, Şavşat kazaları ile Yusufeli Kazası'nı da alarak Artvin İli olmuştur.

3.1.2. TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLER

İldeki önemli tarihi ve kültürel değerler aşağıda verilmiştir.

Artvin (Livane) Kalesi: 10.y.y. ortalarında Bagratlı Krallığı'nca inşa edilmiş, 16. Yüzyılda, Osmanlı döneminde tekrar onarım görmüştür.

Çarşı (Merkez) Cami: 1860-1861 yılları arasında Artvin halkı tarafından yaptırılmıştır. 1954 yılında temellerine kadar yıktırılmış ve 1957-1958 yıllarında yeniden yapılmıştır.

Dolishane (Hamamlı) Kilisesi: 10.yüzyıl.da Bagratlı Kralı Sumbaht tarafından inşa edilmiştir. 17. yüzyıl sonlarında camiye çevrilmiş ve bir süre cami olarak kullanılmıştır.

Pırnallı (Porta) Manastırı: Bagratlı (Gürcü) Kralları'ndan I. Aşot'un torunu tarafından 896-918 tarihleri arası, Prens Khaohi Kral Gurgen zamanında yaptırılmış, Kral Gürgen'in (918-941) saltanat yıllarında son şeklini aldığı kabul edilmektedir.

Çayağzı (Salih Bey) Camii: 1792 yılında Livane Sancakbeylerinden Salih Bey tarafından yaptırılmıştır. 1980'li yıllarda onarım geçirmiştir.

Zeytinlik Camii ve Türbeleri: 1857 yılında yaptırılmıştır. Yakın zamanda herhangi bir onarım görmemiştir ve özgünlüğünü muhafaza etmektedir.

Oruçlu Camii: 1907 yılında yaptırılmıştır. Deriner Barajı suları altında kaldığı için istimlak edilen köyün yeni yerleşim yeri olan mezra mevkiine taşınmıştır.

Ardanuç (Gevhernik) Kalesi: V. yüzyılda yapılan kale Gürcü krallarına ve Çıldır atabeylerine başkent olmuştur. Osmanlılar 1551'de kaleyi ele geçirmiş, 1562'de de onarmışlardır.

Rabat (Bulanık) Kilisesi: Ortaçağ döneminde bölgeye hakim olan Bağrat Krallığı'nca yaptırıldığı tahmin edilmektedir.

İskenderpaşa Cami ve Türbeleri: VII. yüzyılda Araplar tarafından yaptırılmıştır. Akkoyunlular döneminde harap olan yapı, 1551'de Ardanuç Kalesi'ni ele geçiren Erzurum Beylerbeyi Çerkez İskender Paşa tarafından 1553 yılında yeniden yaptırılmıştır.

Arhavi Ortacalar Merkez Camii: 1757 yılında inşa edilmiş, 1908 yılında ahşap tavanla birlikte ahşap minberi yapılmıştır. 1955'te minaresi eklenmiştir.

Arhavi Ortacalar Çifte Köprü: Yapılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. 18. yüzyılda inşa edildiğine dair bilgi bulunsa da 700 yıllık bir köprü olduğu tahmin edilmektedir.
Borçka Muratlı Camii: 1846 yılında yaptırılmıştır. Tümüyle ahşap yapıdır.

Orta Hopa Camii: 19. yüzyıl sonlarında inşa edildiği düşünülmektedir. 1994 yılında onarım geçirmiştir.

Berta Köprüsü: Kitabesi bulunmayan köprünün kesin olarak hangi tarihte inşa edildiği bilinmemektedir. Ancak bazı kaynaklarda, 1878'de gerçekleşen Artvin'in Ruslara terk edilmesinden önce, Osmanlılar tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir.

Şavşat (Satlel) Kalesi: IX. Yüzyılda Bagratlı Krallığı'nca inşa edilmiş olup, Osmanlılar tarafından da kullanılmıştır.

Tibet Kilisesi: Bagratlı prenslerinden Aşud Koh tarafından 899-914 yılları arasında yaptırılmıştır. XI. yüzyıldan sonra, yörenin önemli dini merkezleri arasında ismi geçen yapı, XII.-XV. Yüzyılda önemli onarımlar geçirmiştir.

Kocabey Camii: 1890 yılında inşa edilmiştir. Kısmi onarımlar geçirmiştir.

Demirkent Camii: 19. Yüzyılda kiliseden camiye çevrildiği tahmin edilmektedir.

Ferhatlı Kalesi: İberya Kralı Vahtang tarafından V. Yüzyılda yaptırılmıştır.

Barhal Kilisesi: 9. Yüzyılda Kral David Magistros tarafından yaptırılmış, 1677 yılında Hacı Şerif Efendi tarafından onartılarak camiye çevrilmiştir.

İşhan Manastırı: 955 yılında Gürcü Kralı David zamanında yapımı başlanan kilise, 1027 yılında Bagratlı Kralı Magistros tarafından bitirilmiştir.

Tekkale (Dört Kilise) Manastırı: 9. Yüzyılda Gürcü Kralı David tarafından yaptırılmış, 16.yüzyıldan sonra işlevini yitirmiş ve terk edilmiştir.

3.2. BAYBURT

3.2.1. KRONOLOJİ VE TARİH

- MÖ. 3000 : İlk Yerleşim Azziler
- MÖ. 770-665 : Kimmer ve İskitler
- MÖ. 40 : Roma Hakimiyeti
- MS. 1072-1202 : Saltuklular ve Danışmendliler
- 1243 : Selçuklu İdaresi
- 1501 : Safeviler
- 1514 : Osmanlı Hakimiyeti

Mevcut kaynaklara göre Bayburt Şehri'nin tarihi MÖ.3000'li yıllara kadar uzanmaktadır. Şehir Azziler tarafından kurulmuştur. MÖ. 770-665 yılları arasında Kimmer ve İskitlerin akınına uğramıştır. İskitlerin (Saka Türkleri) hakimiyetine giren Bayburt, 2500 yıllık Türk şehridir. Daha sonra bölge sırasıyla Haldiler, Medler ve Perslerin hakimiyetine girmiştir.

MÖ.2.yüzyıldan itibaren Pontus Krallığı'na bağlı olan Bayburt MÖ. 40 yıllarında Roma hakimiyetine girmiş, Türklerin Anadolu'da ilk yerleştikleri bölgelerdendir. Şehir, 1072'den 1202'ye kadar bazen Erzurum yöresinde hüküm süren Saltukluların bazen de Danişmendler'in hakimiyetinde kalmış, asıl gelişmesini Süleyman Şah'ın kardeşi Erzurum Meliki Mugîsüddin Tuğrul Şah ve oğlu Cihan Şah (1202-1230) döneminde olmuştur. Bayburt Anadolu Selçuklu Devleti'nin merkezi olan Konya'ya bağlanmıştır.

1243 Kösedağ Savaşı'nın ardından Moğolların Anadolu'yu istilası sırasında, şehir yapılan antlaşma gereği Selçuklu idaresinde kalmıştır. (Bu durum 1291'de burada II. Gıyaseddin Mesud adına para basılmasından anlaşılmaktadır.)

İlhanlılar devrinde gelişen Bayburt, Ceneviz ve Venedik kervanlarının konakladığı bir yer olma özelliğini taşımaktadır. Moğolistan'a giderken buraya uğrayan Marko Polo şehirde zengin gümüş madenlerinin bulunduğunu belirtmektedir. Mahmudiye ve Yakudiye medreseleri kurulmuş, Mevlevilik gelişme göstermiş, ayrıca Ahilik teşkilatı oldukça yayılmıştır. Uzun süre Akkoyunluların elinde kalan Bayburt ve yöresi 1501'de Safeviler tarafından alınmış, Osmanlı kuvvetleri, Şah İsmail'in emirlerinden Kara Maksut-i Sultanın müdafaa ettiği Bayburt'u ele geçirmişler, (Ekim l5l4). Bayburt Erzincan ile birlikte Trabzon Beyi Bıyıklı Mehmet Paşa'nın idaresine verilmiş, bir sancak merkezi haline getirilmiştir. Osmanlı idaresinde Bayburt doğu sınırına yakın bir kale şehir olarak stratejik önemini korumuş, Kanuni'nin İran seferi sırasında önemi daha da artan Bayburt Kalesi 1541'de esaslı bir tamir görmüştür. 1553'te Şah Tahmasb'ın akınlarına maruz kalan şehir bundan sonra XIX. Yüzyıla kadar önemli bir olaya şahit olmamıştır.

1828-1829 Osmanlı-Rus savaşı sırasında Rus birliklerinin işgaline uğramış olup, 1878 ve 1916'da Ruslar tarafından işgal edilmiş, işgaller sırasında geniş ölçüde tahrip edilmiştir.

1927 'ye kadar Erzurum'a bağlı olan Bayburt bu tarihte Gümüşhane'ye bağlanarak 21.06.1989 tarihinden itibaren 3578 sayılı yasa ile il statüsüne kavuşmuştur.

3.2.2. TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLER

İldeki önemli tarihi ve kültürel değerler aşağıda verilmiştir.

Bayburt Kalesi: Yapılış tarihi 1.000'e kadar uzanan kale birçok uygarlığa sahne olmuş, Türklerin eline geçmeden önce Roma, Ermeni, Bizans, Arap Kommenos hakimiyetinde kalmıştır.

Saat Kulesi: Kule 1924 yılında, Bayburt'un düşman işgalinden kurtulup, Cumhuriyet yönetimine kavuşması anısına 29 Ekim 1924'de Cumhuriyet Bayram'ında açılmıştır.

Saruhan Kalesi: Kalenin Pontus İmparatorluğu döneminde Gümüşhane ve Bayburt bölgesine yapılan 70 adet savunma ve gözetleme amaçlı kalelerden biri olduğu düşünülmektedir.

Akşar Korgan Köprü: 13. yüzyıl ve 14. yüzyıl mimari çağına ait olup, Selçuklu Dönemi köprülerindendir.

Ulu Cami: 13. yüzyıl Selçuklu yapısı olduğu bilinmektedir. 1965 yılında büyük bir onarım görmüştür.

Bayburt Kalesi Kilisesi (El Fetih Cami): 13. veya 14. Yüzyılda yapıldığı düşünülmektedir.

Zahid Efendi Cami: Osmanlı Dönemi'nde (1514-1515) Zahid Efendi tarafından yaptırılmıştır.

Yakutiye (Yeni) Camii: Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Bayburt halkının yardımlaşması ile 1913-1915 yılları arasında yapılmıştır.

Şehit Osman Türbeleri: Yapı mimarisine ve süslemesine bakıldığında 13.-14. yüzyılları arasında yapıldığı düşünülmektedir.

Ahmed-İ Zencani- Kümbeti: 13. veya 14. Yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir.

Sünür (Çayıryolu) Kutluğ Bey Camii ve Türbesi: Yazıtında Tur Ali Bey Oğlu Kutluğ Beyin adı bulunmaktadır. Kutluğ Bey 1389 da öldüğünden türbenin 14. yüzyıl sonlarında yaptırıldığı düşünülmektedir.

Aydıntepe (Hart) Yer Altı Şehri (Yer Altı Kalesi): Aydıntepe yerleşmesi MÖ.3000-2000 yıllarına tarihlenmektedir. Yer altı Kenti'nin kazılarının büyük bir bölümü 11.09.1989 tarihinde tamamlanmıştır.

İvcekler Tepesi Höyüğü (Bayrampaşa Höyüğü): MÖ.3000-2600 arasına tarihlenmektedir.

3.3. GİRESUN

3.3.1. KRONOLOJİ VE TARİH

- MÖ. 2000 : İlk yerleşim
- MÖ. XV. Yüzyıl : Hitit İmparatorluğu Azzi Bölgesi
- MÖ. VII. Yüzyıl : Miletoslular MÖ.
- MÖ. VII. Yüzyıl : İskitler
- VI. Yüzyıl : Persler
- MÖ. 183 : Pontus Krallığı ve Pharnakeia kentinin kuruluşu
- MÖ. 172 : Roma İmparatorluğu
- MS. 395 : Doğu Roma İmparatorluğu
- 1204 : Trabzon Rum Devleti
- 1397 : Çepni Türk Beyliği
- 1402 : Moğollar
- 1461 : Osmanlı İmparatorluğu

Hitit Dönemi'ne ait elde edilen yazılı kaynaklarda Giresun İli'nin Azzi Bölgesi içinde yer aldığı tespit edilmiştir. Hitit İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra bölgede farklı siyasal, sosyal ve kültürel değerlere sahip birçok kavim yaşamıştır. MÖ. VII. Yüzyılda Miletoslu denizciler ticari amaçlarla Karadeniz kıyısına gelerek yöreyi kolonileştirmiştir. Bu dönemde Kerasos adıyla kurulan şehir, deniz ticaretiyle canlanmıştır. Bölge, Miletlilerden sonra Kafkas kökenli Kimmerlerin ardından İskitlerin akınlarına maruz kalmıştır. MÖ. VI. Yüzyılda Persler bölgeyi ele geçirmiştir.

Perslerden sonraki dönemde Giresun ve çevresinde egemen olan Pontus Krallığına, MÖ. 1. Yüzyılda Romalılar son vermiştir. Pontus Kralı 1. Farnakes tarafından yaptırılan Giresun Kalesi kentin kuzeyindeki yarımadanın kente hakim bir noktasında yer almaktadır. MS.395 yılında Roma İmparatorluğu ikiye ayrılınca Giresun Doğu Roma İmparatorluğu'nun yönetimine girmiştir. MS.11. yüzyılda Doğu Roma Devleti'nin başkenti İstanbul, Haçlılar tarafından istila edilince, İmparator Komnenus'un çocukları Trabzon'a gelerek MS.1204 yılında Trabzon başkent olmak üzere Trabzon Rum Devleti'ni kurmuşlardır. Giresun da bu devletin sınırları içinde kalmıştır.

Giresun ve çevresinin Türkleşmesini sağlayan Çepni Türk beylerinden olan ve Ordu-Giresun yöresinde beylik kuran Bayram Bey'den sonra yerine Hacı Emir Bey geçmiş, Hacı Emir'de Trabzon Pontos Kralı ile 1358 yıllarında savaşmış, Giresun Hacı Emir Bey'in oğlu Süleyman Bey zamanında 1397 yılında Türklerin eline geçmiştir. 1402'de Timur'un egemenliğine giren Giresun İli'ni, 1453'te Fatih Sultan Mehmet vergiye bağlamış fakat ödenmeyen vergi üzerine 1456'da kenti kuşatmıştır. Şehir 1461'de Trabzon Rum İmparatorluğu'nun direnmeksizin teslimiyle Osmanlı idaresine girmiştir. Giresun da kaza olarak Trabzon eyaletine bağlanmıştır.

3.3.2. TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLER

İldeki önemli tarihi ve kültürel değerler aşağıda verilmiştir.

Gogora Kilisesi: 18. Yüzyıl Ortodoks Kilisesi (Eski Tunç Çağı, Helenistlik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Dönemine ait antik eserler, taş kabartmaları, silah, giysi ve para örnekleri sergilenmektedir.)

Şebinkarahisar Atatürk Evi Müzesi: 12 Eylül 1924 yılında Atatürk'ün Şebinkarahisar'a geldiğinde kaldığı ev, 19. Yüzyıl sonu ve 20. Yüzyıl başına tarihlenmektedir.

Giresun Kalesi: MÖ. 2 Yüzyılda Pontus Kralı Pharnakes tarafından yaptırılmıştır. Kale iç ve dış kale olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. I. Derece Doğal Ve Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiştir.

Andoz Kalesi. Espiye ilçe merkezinin 3 km batısında Yağlıdere kıyısındadır. I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak ilan edilmiştir. Trabzon Rum İmparatorluğu döneminden kaldığı sanılmaktadır.

Şebinkarahisar Kalesi: Roma Dönemi öncesi inşa edilmiş, 1201 yılında Bizans imparatoru Justinianus'un emriyle genişletilmiştir.

Şebinkarahisar Meryem Ana Manastırı: Bizans dönemi Şebinkarahisar İlçesi Kayadibi Köyü'nde yer almaktadır.

Meryemana Kaya Tapınağı: Eski Lonca yolu üzerinde yer almaktadır. Bu tapınağın aynı zamanda şifahane olarak kullanıldığı bilinmektedir. Tapınağın Hıristiyanlığın bölgede yayılmaya başladığı dönemde yapıldığı sanılmaktadır.

Philokaleia Kenti: Cenevizlilerin kurduğu düşünülen kent, Görele İlçesi'nde bulunmaktadır.

Hacı Hüseyin Camii: Merkez İlçe'de bulunan camiin inşa tarihi 1594 olup, 1861'de yenilenmiştir.

Hacı Mikdad Camii: Merkez İlçe'deki caminin 1889 yılında yapıldığı sanılmaktadır.

Fatih Camii: Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılmış olan cami iki kez yanmış ve yeniden yapılmıştır. Erzincan depreminden sonra tekrar onarılmıştır.

Kurşunlu Cami: 1587'de yapılmıştır. Osmanlı Mimarisi özelliklerini taşımaktadır.

3.4. GÜMÜŞHANE

3.4.1. KRONOLOJİ VE TARİH

- MÖ. 3000-2000 : İlk Tunç Çağı, İlk Yerleşim
- MÖ 2000-1750 : Orta Tunç Çağı Asur Kolonileri
- MÖ 1750-1200 : Son Tunç Çağı Azizi ve Hayaşalar Dönemi
- MÖ. 1200-720 : Urartular
- MÖ. 720-331 : Kimmer, İskit, Medler ve Persler Dönemi
- MÖ. 331-64 : Pontus Krallığı
- MÖ 64 - MS. 395 : Roma Dönemi
- MS. 395- MS. 634 : Bizans Dönemi
- MS 634-644 : Arap egemenliği
- MS.656-661 : Bizans egemenliği
- MS. VII-VIII Yüzyıl : Emevi, Bizans, Abbasi Egemenlikleri
- 1461-1467 : Türk akınları - Trabzon Rum İmparatorluğu

- 1467-1473 : Osmanlı Egemenliği
- 1467-1473 : Akkoyunlu Egemenliği
- 1473 : Osmanlı Egemenliği

Gümüşhane İli'nin tarihi MÖ. 3000-2000 yılları arasındaki Tunç Çağı ile başlamıştır. Bölgedeki höyüklerdeki bulgular bu çağın izini taşımaktadır. Gümüşhane yöresinin ilk bilinen halkları, MÖ. 1500'lerde yaşayan Azzi ve Hayaşalar'dır. Gümüşhane'yi içine alan bölgenin Azzi-Hayaşa ülkesi olarak adlandırılmış olduğu bilinmektedir. MÖ. 1750–1200 arasındaki Hitit İmparatorluk Dönemi'nde Yunanca'da Argyropolis (gümüş ve kent) olarak bilinen kent, bu ismi zengin gümüş yataklarından almıştır. MÖ. 1200–720 döneminde Gümüşhane'de Urartular hüküm sürmüştür. Bölge MÖ. 720-331 arası kısa dönemler halinde Kimmer-İskit, Med, Pers hakimiyetine, MÖ. 331-64 arası Pontus Krallığı hakimiyetine girdikten sonra MÖ. 64'te Roma İmparatorluğu'nun egemenliğine girmiştir.

MS. 395'te Roma İmparatorluğu'nun bölünmesiyle Gümüşhane, Doğu Roma (Bizans) sınırları içine kalmıştır. Halife Ömer döneminde (634–644) Erzincan ve Erzurum'un Arap egemenliğine girmesinden sonra Gümüşhane ve çevresi de bu egemenliği tanımıştır. Ancak, Gümüşhane ve çevresi kısa bir süre sonra yeniden Bizans egemenliğine girmiştir. VII. yüzyıl sonları ile VIII. yüzyıl başlarında bölge Emevi-Bizans ve Abbasi-Bizans arasında birkaç defa el değiştirmiştir.

1018 yılından itibaren Oğuz Türkleri de ekonomik yönden zenginlik sağlamak için bölgeyi ele geçirmek istemişler fakat kısa bir süre sonra tekrar Bizans İmparatorluğu bölgeye hakim olmuştur. Gümüşhane, 1204–1461 arasında kısa süreli el değiştirmeler dışında, Trabzon Rum İmparatorluğu'na bağlı kalmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon Rum İmparatorluğuna son vermesiyle Gümüşhane'ye egemen olmuştur ve bu hakimiyet 1461'den 1467'ye kadar sürmüştür. Bu tarihten sonra Gümüşhane Akkoyunluların hakimiyetine girmiş ve bu durum 1473 yılında Fatih ile Uzun Hasan arasında vuku bulan Otlukbeli Savaşı'yla sona ermiştir. Ruslar 19 Temmuz 1916 günü Gümüşhane'yi işgal etmiş ve bu işgal 18 Aralık 1917'de Erzincan Mütarekesi'nin imzalaması ile sona ermiştir. Osmanlı hakimiyetinin ilk dönemlerinde Erzurum Eyaleti'ne bağlı iken sonraları Trabzon'a bağlanan Gümüşhane Sancağı, Cumhuriyet döneminde 1925 yılında il olmuştur.

3.4.2. TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLER

Kaleler: İl içinde çok sayıda kale bulunmaktadır. Bunların en önemlileri Canca Kalesi, Bizans Dönemi'ne ait silahlar ve basımlı sikkeler bulunan Gümüştuğ Avliyana Kalesi, Ortaçağ Mimarisi özellikleri gösteren Krom (Vadisi) Kalesi, MS. 6 yüzyıl Roma İmparatorluğu Dönemi'nde yapılan Kürtün Kalesi ve Roma ve Bizans dönemine ait

çanak, çömlek, çini parçaları, cam gereçler, gözyaşı şişeleri, ikonlar ve takılar bulunduğu Gümüşkaya Kalesi'dir.

Eski Gümüşhane (Zahka) (Süleymaniye Mahallesi) : Roma ve Bizans Dönemine ait 35 kale kalıntısı bulunmaktadır. İl merkezine 3 km mesafededir. 13. yüzyıla kadar yerleşimle ilgili kesin bir bilgi yoktur. Osmanlı devrinde de Gümüş ocaklarının işletilmesine devam edilmiştir. Gümüş ve altın madenlerinin varlığı zamanla bu bölgeye imtiyaz sağlamıştır. Osmanlı hazinesinin 1/6'sı bu bölgeden karşılandığı ve şehre kendi adına sikke basma yetkisi verildiği bilinmektedir.

Santa Harabeleri: Dumanlı Köyü'nde bulunan Santa yerleşimi il merkezine 85 km mesafede yer almaktadır. XIIV. yüzyılda Rumlar tarafından kurulduğu sanılmaktadır. Rum Pontus İmparatorluğu döneminde Rum çetelerinin sığınak yeri olarak yapıldığı bilinmektedir. 9 mahalle 300'ü aşkın yapıdan olduğu bilinen yerleşim Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı'dır.

Satala Antik Kenti: Yörede XV. Legio Apollinaris armalı tuğla parçaları bulunmasıyla, buranın antik Satala Kenti olduğu kesinleşmiştir. Roma Lejyon kampı çevresinde kurulmuş Bizans Dönemi'ne ait olduğu kabul edilmektedir.

Kiliseler: İlde 70 adet kilise bulunmaktadır. Bunların çoğu harap durumdadır. En önemlileri Gümüşhane il merkezindeki Metropolit Kilisesi, Hegios Georgios Metropolit Kilisesi, Gümüştuğ Köyü'ndeki Baş Mahalle Kilisesi, kayalara oyulmuş Şiran İlçesi Çakırkaya Köyü Kozağaç Mevkiinde bulunan Çakırkaya Kilisesi, Yağlıdere Köyü sınırları içindeki Krom Kilisesi, Şiran İlçesi Çevrepınar Köyü Kilisesi, Merkez İlçe Vank Köyü Kilisesi olup, genellikle XIX. Yüzyıl ile XX. Yüzyılın başlarında inşa edilmiştir.

Çamur Köyü Kümbeti: Selçuklular Dönemi'ne aittir.

Süleymaniye Cami: Osmanlılar Dönemi Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde yapılmıştır.

Tohumoğlu Köprüsü: 1575 Selçuklu Dönemi'ne aittir.

Kanberli Köprü: Osmanlı Dönemi'ne aittir.

3.5. ORDU

3.5.1. KRONOLOJİ VE TARİH

- MÖ. 15000 : Alt Paleotik Dönem - İlk yerleşim
- M:Ö: 1200 : Halipler
- M:Ö: 2000-1700 : Kaşkalar
- MÖ. 1700-1200 : Hititler
- MÖ. 1200-670 : Frigler
- MÖ. IX. YÜZYIL : İskitler ve Amazonlar
- MÖ. VII. YÜZYIL : Miletoslar (Kotyora)
- MÖ. VII. YÜZYIL : Miletoslular - Kimmerler
- MÖ. 547-334 : Med-Persler
- MÖ. 280- 63 : Pontus Krallığı
- MÖ I.- MS. XI. Yüzyıl : Roma ve Bizans Hakimiyeti
- MS. XI. YÜZYIL-1243 : İlk Türk akınları -Pontus – Selçuklu Hakimiyeti
- 1243 – 1461 : Moğol – İlhanlı dönemi
- 1461 : Osmanlı hakimiyeti

Ordu ve çevresinde ilk yerleşim izlerinin MÖ. 15000 yıllarına (Alt Paleolitik Dönem) uzandığı tahmin edilmektedir. MÖ. 2000 yıllarında Doğu Anadolu'nun iç kesimlerinden, Karadeniz bölgesine gelen Halipler, yörenin dağlık kesimlerine yerleşmiş, maden işleme sanatında ilerlemiş, özellikle tunç işlemede önemli eserler vermiştir. Ordu İli'nde bu madenlere ait dehlizler Ordu Merkez, Ünye ve Mesudiye ilçelerinde bulunmaktadır. Ayrıca, Hitit Devleti kaynaklarına göre MÖ. 2000 yıllarında bugün Ordu İli sınırları içinde ve Hitit Devleti'nin kuzeyinde yaşayan Kaşkalar'ın yarı yerleşik ve savaşçı bir topluluk olarak anlatılmaktadır. MÖ. 1200'lerde Frigler Yeşilırmak'ın batısına yerleşmişlerdir. MÖ. IX. Yüzyılda Karadeniz'in kuzeyinde İskitler ve Amazonlar kıyı bölgesine, özellikle Giresun ve Ordu'ya yerleşmişlerdir. MÖ. VII. Yüzyılda Miletoslular Karadeniz'e gelerek ticaret limanları oluşturmaya başlamışlardır. Bu dönemde kentin ismi Kotyora olarak bilinmektedir. Miletoslular Trabzon-Ordu arasına emperion olarak bilinen pazaryerlerini kurmuş, kıyıların ticari amaçlı kullanımını öne çıkarmışlardır. MÖ. 550 yılında Perslerin Medler üzerinde hakimiyet kurmasıyla toprakları Kızılırmak'a kadar genişlemiştir. Makedonya Kralı İskender'in Anadolu'yu istilası ile Pers egemenliği son bulmuş, Anadolu idari bakımdan küçük parçalara bölünmüştür. Bu dönemde Orta ve Doğu Karadeniz'de Pontus Devleti kurulmuştur. MÖ. 120'lerde Pontus Devleti'nin gelişimi durmuş ve MÖ. 63 yılında Pontus Devleti Roma'ya bağlanmıştır. MS. IV. Yüzyılda Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra Bizans sınırları içinde kalan Ordu Armeniakon Themas sınırları içinde yer almaktadır.

XI. Yüzyılda Türklerin Anadolu'ya gelmeleri ile Ordu kısa süre Türklerin egemenliği altına girmiştir. 1230 Yassıçimen savaşıyla Harzemşahlar'ı yenilgiye uğratan Selçuklular

Pontus Devleti'ni de Selçuklu egemenliği altına almışlardır. 1243 Kösedağ Savaşı sonrası Moğolların Anadolu üzerinde hakimiyet kurmasıyla Pontuslar ve Selçuklular, Anadolu'da etkinlik gösteren İlhanlılara vergi ödemek durumunda kalmıştır. 1461 yılında bölge kesin olarak Osmanlı hakimiyetine girmiştir.

XVIII. Yüzyılda Bucak olarak anılan ilçe merkezi Ordu adını almıştır. Ordu İlçesi 1920 yılına kadar Trabzon Vilayeti'ne bağlı bir kaza merkezi iken 17 Nisan 1920 tarih ve 69 sayılı Ordu Müstakil Livası Teşkiline Dair Kanun'la merkezi Ordu olan Ordu Liva'sı oluşturulmuştur. Canik Sancağı'na bağlı olan Fatsa Kazası da Ordu'ya bağlanmıştır. 1923 yılında Sancak adı Vilayet olarak değiştirilmiş, Ordu Vilayeti oluşmuştur.

3.5.2. TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLER

Cotyora: İl merkezi, Bozukkale Mevkii'nde antik bir yerleşim yeridir. II. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescillidir.

Yason Burnu Doğal ve Arkeolojik Sit Alanı (Perşembe): Alan içinde 1869 yılında yapılmış bir kilise yer almaktadır.

Kurul Kale Yerleşkesi: MÖ. V ve IV. yüzyılda yerleşildiği düşünülmektedir. Merkez İlçe, Bayadı Köyü, Kurul Kayası üzerinde yer almaktadır.

Manastır ve Kiliseler: İl içinde genellikle XIX. yüzyılda inşa edilmiş çok sayıda kilise bulunmaktadır. Bunların bir kısmı ileri derecede tahrip olmuştur. En önemlileri Taşbaşı Kilisesi, Düz Mahalle Kilisesi, Mesudiye Merkez Kilisesi'dir.

Ünye Kalesi: Ünye ilçe merkezine 7 km kadar uzaklıkta, Kale Köyü sınırları içinde yer almaktadır. 300–400 m yükseklikteki kalenin çeşitli devirlerde kullanıldığı bilinmektedir.

Kaleköy Kalesi: Mesudiye İlçesi'ne 6 km uzaklıkta Kale Köyü sınırları içinde yer almaktadır. 14. yüzyılda Hacı Emiroğulları zamanında yapılmıştır.

Meletios Kalesi (Yastura Kalesi): Mesudiye İlçesi'ne 15 km uzaklıktaki Yeşilçit Köyü sınırları içinde kalmaktadır. Yörede Yastura Kalesi olarak da bilinmektedir.

Gölköy Kalesi: Kale Mahallesi'nde yer almaktadır. Pers Kralı Dara döneminde MÖ. V. yüzyılda inşa edilmiştir.

Çubuklu Kalesi: Ulubey İlçesi Çubuklu Köyü sınırlarında bulunan kale ilçeye 35 km mesafede yer almaktadır. Kalede ilginç kaya mezarları bulunmaktadır. Kaleye her türlü motorlu taşıt ile ulaşım sağlamak mümkündür. 1997 yılında UNESCO tarafından Dünya Antik Eserler Listesi'ne alınmıştır.

Bolaman Kalesi: Doğu Karadeniz kıyısında zincirleme bir şekilde uzanan kalelerden biri olup gözetleme ve karakol görevi için inşa edilmiştir.

Yeni Sayaca Kalesi: Ulubey İlçesi'nin, Yeni Sayaca Köyü'nde yer almaktadır. Yörede Kazancı Kalesi olarak bilinmektedir.

Camiler: İl içinde çok sayıda Osmanlı Dönemi'ne ait cami bulunmaktadır. Camilerin çoğu restore edilmiş veya tamirat görmüştür. En önemli camiler Orta Cami (Ordu'nun ilk camii,1770), Eski Pazar Camii, Aziziye Camii, Saray Camii (Ünye), Efirli Camii, Laleli Camii, Çayır Camii ve Hamidiye Camii'dir.

Özellikli Yapılar: İl içinde ayrıca genelde Osmanlı ve Cumhuriyet'in ilk dönemlerine ait çok sayıda köprü Kemer Köprü (Merkez), Kestane Köyü kemer köprüleri (Gülyalı), Çelenkzade Mehmet Ağa Köprüsü (Ulubey), Keriş Kemer Köprüsü (İkizce), Osmanağa Şadırvanı, Etnografya Müzesi, çeşme, konak, hamam gibi yapılar mevcuttur.

3.6. RİZE

3.6.1. KRONOLOJİ VE TARİH

- MÖ. VII. Yüzyıl : İlk yerleşim- Miletoslar
- MÖ. VIII. Yüzyıl : Urartular
- MÖ. VI. Yüzyıl : Persler
- MÖ. IV. Yüzyıl : Makedon Krallığı (Büyük İskender)
- MÖ. 180-65 : Pontus Krallığı
- MÖ. 65- MS. 10 : Part Krallığı
- MS. 10- 395 : Roma İmparatorluğu
- 395 – 1204 : Bizans İmparatorluğu, Akkoyunlular, Selçuklular, Danişmentler
- 1204- 1461 : Trabzon Devleti
- 1461 – 1923 : Osmanlı İmparatorluğu

Rize ve çevresinde ilk yerleşmelerin Yontma Taş Devri'ne ait olduğu düşünülmektedir. İlk yerleşme merkezi MÖ. VII. Yüzyılda Miletoslu denizcilerin bölgeye yerleşmesiyle oluşmuştur MÖ. VIII. Yüzyılda Urartular MÖ. VI. Yüzyılda Persler, MÖ. IV. Yüzyılda Büyük İskender orduları bölgeye hakim olmuştur. Uzun dönem bağımsız bir kent olma özelliğini koruyan Rhizos (Rize) kenti, MÖ. 180-65 yılları arasında Pontus Krallığı'na bağlı bir vilayet olarak varlığını sürdürmüştür. MÖ. 65 yılında Pontus Krallığı Romalılara yenilerek Kafkasya'ya çekilmiştir. Bu dönemde idari boşluktan yararlanan Part Krallığı Rize ve çevresini ele geçirmiş, Kafkasya'ya çekilen Pontuslar ve Romalılar arasında tampon bir bölge oluşmuştur. MS. 10 yılında Romalılar bölgenin kontrolünü Partlar'dan devralmıştır. Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra bu bölge Bizans sınırları içinde, MS. 395–1204 yılları arası Pontus Polemiecus Eyaleti içinde yer almıştır.

1071 Malazgirt savaşıyla Türkler tarafından ele geçirilen Rize ve çevresi, 1075 yılında Bizans hakimiyetine girmiştir. 1184 yılına kadar sürekli Bizans, Selçuklu ve Danişmentliler arasında el değiştiren Rize, bu tarihten sonra Bizans egemenliğine girmiştir. Ancak, bu dönemde Selçuklu topraklarına dahil edilen alanlar içinde Çamlıhemşin, Fındıklı, Kalkandere ve bir süreliğine Güneysu ilçelerinin bulunduğu bilinmektedir. 1204'te Trabzon Devleti kurulmuş, Rize de bu devlete bağlanmıştır. Bu olaydan sonra Rize ve çevresine Lazlar yerleştirilmiştir. 1461 yılında Trabzon'u fetheden Fatih Sultan Mehmet tarafından Rize, Fındıklı, Çayeli, İyidere, Ardeşen, İkizdere, Kalkandere, Pazar, Hemşin ve Güneysu Osmanlı egemenliği altına girmiştir.

Rize, 1867 Vilayet Nizamnamesi'ne göre Trabzon Vilayeti'nin Merkez Sancağı'nın 6 kazasından biri durumundadır. 1877 yılında Merkez Sancağa bağlı nahiye olmuştur. 1877–1878 Osmanlı Rus Savaşı'nın ardından Lazistan Sancağı kurulunca Rize hem kaza, hem de bu sancağın merkezi olmuştur. 9 Mart 1916 tarihinde Rize, Rus işgaline uğramıştır. 2 Mart 1918'de Rize Rus işgalinden kurtulmuştur. Cumhuriyet'in ilanından sonra 1924 yılında Rize il olarak idari yapıda yer almış, 1933 yılında Artvin İli ile birleştirip Çoruh İli olarak 1936'ya kadar bu yapıyla yönetilmiştir. 1936 tarihinde yürürlüğe giren 2885 sayılı kanunla Çoruh İli kaldırılmış Rize yeniden il durumuna getirilmiştir. Pazar İlçesi bu dönemde Rize'ye bağlı tek ilçe konumundadır. Çayeli 1 Eylül 1944'te, 4 Aralık 1953'te Artvin ilinden ayrılıp Rize'ye bağlanan Fındıklı, 1948 yılında, İkizdere 20 Haziran 1952'de, Ardeşen 1 Mart 1953'te, Çamlıhemşin ve Kalkandere 1 Nisan 1960'ta, Pazar 1984'te, Derepazarı ve Hemşin 9 Mayıs 1990'da ilçe statüsü kazanmıştır.

3.6.2. TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLER

Rize Kalesi: II. Alexios (1297-1330) Bizans Dönemi yapısıdır. İç Kale, Justinyen zamanında (527–565) yeniden inşa edilmiştir. Daha sonra Komnenoslar zamanında (1297–1330) aşağı surlar inşa edilmiştir. Kale, Osmanlı Dönemi'nde de onarılarak kullanılmıştır.

Zil Kalesi: 14. ve 15. yüzyılda yapıldığı varsayılmaktadır. Çamlıhemşin İlçesi'nde, ilçe merkezinin 15 km güneyinde, Fırtına Deresi'nin batı yamaçları üzerinde kurulmuştur. Kalenin üzerinde inşa edildiği sarp kaya kütlesi denizden 750 m dere yatağından yaklaşık 100 m yüksekliktedir.

Kaleler: Rize çevresinde yer alan diğer kaleler stratejik yerlere kurulmuş, çevresini korumak, haberleşmek ve yeterince askeri kuvveti barındırmak için tesis edilmişlerdir. Bunlardan Bozuk Kale, Kalecik (Sivri Kale) ile Cihar Kale küçük kaleler olup ortalarında birer gözetleme kulesine sahiplerdir.

Kız Kalesi (Pazar): XIII. ve XIV. yüzyılda yapılmıştır. Kulesi yoktur.

Kale-i Bala: 14. ve 15. yüzyılda yapıldığı varsayılmaktadır. Tatos Geçidi'nde, iç bölgeye geçişi sağlamaktadır. Çamlıhemşin İlçesi'ne 40 km uzaklıkta Hisarcık Köyü sınırları içinde Fırtına Deresi'nin kaynaklarına hakim bir noktada kurulmuştur.

Camiler: İl merkezinde İskender Cafer Paşa (İslam Paşa) Camii (16. yüzyıl), Kale Camii, Küçük Gülbahar Hatun Camii, Müftü Mahallesi Camii, Reşadiye Camii, Camiönü Camii, Değirmendere Camii, Taşçıoğlu Camii, Şeyh Camii

Rize Atatürk Müzesi (Mataracı Mehmet Efendi Evi): Müftü mahallesinde yer alan müze XX. yüzyılın başlarında yapılmıştır. Atatürk 17 Eylül 1924 yılında Rize'yi ziyareti sırasında bu evde misafir edilmiştir. Ev restore edilerek müze olarak 27.12.1985 tarihinde ziyarete açılmıştır.

3.7. SAMSUN

3.7.1. KRONOLOJİ VE TARİH

- MÖ.562 **:** İlk yerleşim- Miletler
- MÖ.280 : Pontus Krallığı
- MÖ. I. Yüzyıl : Roma İmparatorluğu
- MS. 395 : Doğu Roma (Bizans)
- 1071 : Selçuklular
- XIV. Yüzyıl : Osmanlı hakimiyeti
- 1915 : Pontus Rum Cemiyeti
- 1919 : Kurtuluş Mücadelesi

Samsun MÖ. 562'de İon sehir devletlerinden Miletoslular (Millet) tarafından Amisos adı ile küçük bir yerleşim yeri olarak kurulmuştur. Miletliler ticari bir koloni olarak "Amisos" şehrini kurmuş, Kafkaslardan gelen Kimmerler, bu bölgeyi ele geçirmişlerdir. Daha sonra Frikyalılar, bu toprakların bir kısmına sahip olmuş, aynı asırda Persler, Anadolu'nun büyük bir kısmı gibi, bu bölgeyi de ele geçirmişlerdir.

MÖ. 4. yüzyılda Makedonya Kralı İskender, Persleri yenerek Anadolu ve İran'ı istila etmiş, Yunan etkisinde Pers asıllı krallar, "Pontus" adı verilen Kuzey Karadeniz'e ve Kırım'a hakim oldular ve MÖ.280 'de bağımsız "Pontus Krallığı"nı kurmuşlardır.

Pontus Kralı Mitridates'in Roma İmparatorluğu ile yaptığı savaştan yenilgiyle çıkması üzerine, MÖ. 1. yüzyılda, bütün Anadolu gibi bu bölge de Roma İmparatorluğu'nun eline geçmiştir. MS. 395 yılında Roma İmparatorluğu ikiye bölününce bu bölge Doğu Roma (Bizans'ın) payına düşmüştür. Bizans İmparatoru Justinianus devrinde şehir gelişmiş ve Piskoposluk Merkezi olmuştur.

Muhtelif tarihlerde İslam Orduları bu bölgeye akınlar yapmışlarsa da bölgede devamlı kalmamışlardır. 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra, Selçuklu Türklerinden Anadolu Fatihi Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın komutanlığındaki Türk Ordusu, bu bölgeyi fethetmiştir. Selçuklu Türkleri kenti fethedince yeni bir yerleşim yeri daha kurmuşlar ve buraya "Samsun" adını vermişlerdir. Selçuklular, Birinci Haçlı Seferi'nden sonra bazı kıyı şehirleri gibi Samsun'u da terk ederek Anadolu içlerine çekilmişlerdir.

Dördüncü Haçlı Seferi sırasında 1204 yıllarında Bizans İmparatorluğu tarafından Trabzon Rum İmparatorluğu'nun kurulması ve Cenevizliler'in Karadeniz ticaretini ele geçirmeleri üzerine de Samsun Limanı'nın önemi artmıştır. Daha sonra tarihsel süreç içinde Trabzon Rum İmparatorluğu'nun küçülmesi ile Samsun limanı, Kırım ile olan ticareti sebebiyle oldukça gelişen Sinop yanında sönük kalmıştır. Bu devirde iki Samsun bulunmaktadır: bugünkü Samsun'un bulunduğu yerde "Müslüman Samsun" ile 2-3 Km Kuzey-Batı istikametinde ve çoğunluğunu gayrimüslimlerin teşkil ettiği Ceneviz Ticaret Sitesi olan "Kara Samsun".

Ceneviz Sitesi olan Kara Samsun, 14. yüzyılda Osmanlı hakimiyetini kabul etmiştir. İsfendiyar oğlu Hızır Bey'in elinde bulunan Müslüman Samsun ise Çelebi Mehmed kuvvetlerine karşı koyamayacağını anlayınca, bu topraklar da Osmanlıların eline geçmiştir. Her iki şehir merkezi ile birlikte 15. asırda kesin olarak Osmanlı Devletine katılmıştır.

Samsun, Osmanlı devrinde Sinop ve Trabzon limanları yanında ikinci derecede bir Karadeniz limanı olmuştur. Aynı zamanda kentte askeri ve sivil tersaneler de bulunmaktadır. XVIII. yüzyılın ilk yarısından başlayarak özellikle Kırım ile yapılan deniz ticareti kentin önemini artırmıştır. Ancak Kırım'ın Osmanlı denetiminden çıkmasından (1774) sonra bu ticaretin gerilemesi, Samsun'u olumsuz etkilemiş, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Karadeniz'in buharlı gemilere açılması ile Bafra yöresinde nitelikli tütün ekiminin başlaması Samsun için yeni bir geçim kaynağı olmuştur. Kentin Türk nüfusu arttığı gibi Avrupalı tütün alıcıları ve çeşitli hammadde tüccarları da şehre yerleşmeye başlamış, 1869 yılında Samsun'da büyük bir yangın çıkmıştır. Şehrin hemen tamamı yanmış; ancak zengin bir ticaret merkezi olan Samsun çabuk kalkınmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında deniz ticareti felce uğradığı için ekonomik yönden büyük sıkıntılar çeken Samsun, Rus savaş gemilerince dört kez topa tutulmuş (1915) ve önemli ölçüde hasar görmüştür.

XX. yüzyıl başlarında Anadolu topraklarına yayılan bölücü faaliyetlerden Pontus Rum Cemiyeti örgütlenmiş ve Birinci Dünya Savaşı yıllarında itilaf devletlerinin de açık desteğini alarak Samsun ve Merkez Kaza'ya bağlı köylerde kıyıma gitmiştir.

1919'da İngilizler Samsun'a 84,000 kişilik bir İngiliz-Hintli kuvveti ile çıkartma yapmış ve halka gözdağı vermişlerdir. 9.Ordu Müfettişi olarak Mustafa Kemal 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmış ve Kurtuluş Mücadelesini başlatmıştır ve bu özelliği nedeniyle Kurtuluş Savaşı'nın bir simgesi durumuna gelmiştir. XIX. yüzyılın sonlarında Trabzon Vilayeti'ne

bağlı bir mutasarrıflık olarak yönetilen Samsun, Cumhuriyet'ten sonra kendi adını taşıyan ilin merkezi olmuştur.

3.7.2. TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLER

Baruthane Tümülüsü: İlkadım İlçesi'nde, şehir merkezinden 4 km mesafede yer alan Tümülüsler iki adet yığma tepeden oluşmaktadır. I. derece Arkeolojik Sit Alanı olup, MÖ. III. yüzyıla tarihlenmektedir.

Dündartepe (Öksürüktepe) Höyüğü: İlkadım İlçesi'nin 3 km güneydoğusunda yer almaktadır. Höyükte Kalkolitik, Eski Tunç ve Hitit çağlarına ilişkin üç kültür katı bulunmaktadır. Höyüğün tepesindeki en son yerleşme Eski Tunç Çağı'na aittir. Höyüğün eteklerinde Hitit yerleşmesine rastlanmıştır.

Amisos Tepesi: İlkadım İlçesi'nde yer almaktadır. Kazılarda bulunan eserler MÖ IV. yüzyıla tarihlenmiştir

Asarkale ve Kaya Mezarları: Bafra İlçesi'nin 30 km güneybatısında, yer almaktadır. Hellenistik Çağa ait olup savunma (korunma) amacıyla yapılmıştır.

Akalan Kalesi: Atakum İlçesi'nde yer almaktadır. I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir.

Tarihi Bedesten: Çarşamba ilçe merkezinde bulunmaktadır. Geç dönem Osmanlı yapısı olup 1826 yılında yapılmıştır.

Bandırma Gemi Müzesi: Samsun kent merkezinde yer almaktadır.

Camiler: İl içinde tarihi önemi olan camiler, Bafra İlçesi'nde Tayyar Paşa Camii ve Nuri İbrahim Camii, Çarşamba İlçesi'nde Göğceli Camii, İlkadım İlçe'sinde Büyük Cami, Yalı Camii ve Kurşunlu Camii, Tekkeköy İlçesi'nde kiliseden camiye çevrilmiş olan Çınaralan Camii'dir.

Hüseyin Bey Çeşmesi: Bafra İlçe Merkezi'nde yer almaktadır.

Şifa Hamamı: İlkadım İlçesi'nde yer almaktadır. XVII. yüzyıl sonlarında yaptırılmıştır.

Tarihi Bedesten: Çarşamba ilçe merkezinde bulunmaktadır. Geç dönem Osmanlı yapısı olup, 1826 yılında yapılmıştır.

Mather Dolarosa Kilisesi: İlkadım İlçesi'nde yer almaktadır. 1846 yılında yapılmıştır.

3.8. TRABZON

3.8.1. KRONOLOJİ VE TARİH

- MÖ. 5500 : İlk yerleşim (Turani Kavimler)
- MÖ. VII. Yüzyıl : Miletoslu Koloniler
- MÖ. VI. Yüzyıl : Persler
- MÖ. 334 : Makedon Krallığı (Büyük İskender)
- MÖ. 280 : Pontus Devleti
- MÖ. 66 : Roma İmparatorluğu
- IV. Yüzyıl : Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans)
- IX. Yüzyıl : Müslüman Türk devletleri
- 1204 : Komnenos Krallığı
- 1461 : Osmanlı İmparatorluğu

Trabzon yöresinde yerleşme tarihi MÖ 5500'lü yıllara dayanmaktadır. Trabzon'un kuruluşu MÖ. 2000 yıllarına denk gelmektedir. İpek Yolu'nun başlangıcında kurulan Trabzon Şehri'nin ilk kurucularının Orta Asya ve Kafkaslardan bölgeye gelen Turani Kavimlerden Marlar, Tibarenler ve Mosklar'dır. İl tarihi, kuruluşundan serbest şehir oluncaya kadar geçen devir (MÖ.2000-MÖ.750), serbest şehir devri (MÖ.750-MS.50), Roma devri (50-395), ilin Müslümanlar ile Bizans egemenliği altında el değiştirdiği dönem Komnenoslar Devri (1204-1461), Osmanlı Devleti egemenliği altındaki devri ve ardından Cumhuriyet sonrası geçirdiği devir olarak ayrılmıştır.

MÖ. VII. Yüzyılda Miletosluların kolonileşme dönemini yaşamış, , MÖ VII. Yüzyıl sonunda Kafkasya'dan gelen Kimmerlerce yağmalanmış; MÖ. VI. Yüzyılda ise Perslerin egemenliğine girerek, Pont Kapadokyası adı verilen satraplık içinde kalmıştır. Makedonya Kralı Büyük İskender MÖ. 334 yılında tüm Anadolu'da Pers hakimiyetine son vermiştir. İskender'in ölümünden sonra Karadeniz'de Pontus Devleti kurulmuştur. Trabzon, MÖ. 280 yılında merkezi Amasya olan Pontus devletinin sınırları içinde kalmıştır.

MÖ. I. Yüzyılda batıda güçlenen Romalılar Anadolu'yu da işgal etmeye başlamışlardır. Roma kralı Pompeius Pontus Krallığı'nı dağıtarak MÖ. 66 yılında Trabzon'u Roma yönetimine almıştır. MS. 70'li yıllarda Trabzon, Kapadokya-Galata Eyaletine dahil edilmiştir. IV. Yüzyılın sonunda, Trabzon Doğu Roma'nın yani Bizans'ın egemenliği altında kalmıştır. IX. Yüzyılda Trabzon Müslüman Türklerin egemenliğine girmiştir.
1204'te Trabzon'da bağımsız Komnenos Krallığı kurulmuştur. Fatih Sultan Mehmet 1461'de Komnenos egemenliğine son vererek Trabzon'u ele geçirmiştir.

Trabzon Osmanlı egemenliğinde önce sancak olarak idare edilmiştir. XVI. Yüzyılda Lazistan Sancağı ile birleşerek eyalete dönüşmüştür. Trabzon 1916-1918 yılları arasında Rus işgaline uğramıştır.

3.8.2. TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLER

Sümela Manastırı: Bizans İmparatoru I. Thedosius zamanında (375-395) yılında yapılmıştır. Trabzon'un Maçka İlçesi'nin Altındere Köyü sınırları içinde, Altındere Vadisi'ne hakim Karadağ'ın eteklerinde sarp bir kayalık üzerine kurulmuştur.

Ayasofya Kilisesi: I. Manuel Komnenos zamanında 1238-1263 yılında inşa edilmiştir. Halen müze olarak kullanılmaktadır.

Kaymaklı Manastırı: 1424 yılında yapılmıştır. Trabzon'un 3 km güneydoğusunda Boztepe'nin Değirmendere Vadisi'ne bakan yakasında kurulmuştur. Manastır yapıları birçok defa onarım görmüştür.

Vazelon Manastırı: MS. 270 yılında ilk kuruluşundan bugüne kadar çeşitli değişiklikler geçirmiştir.

Kızlar Manastırı: III. Alexios (1349-1390) tarafından yapılmıştır. Boztepe'nin yamacında şehre hakim bir mevkide kurulmuştur. Manastır kompleksi yüksek bir koruma duvarı ile çevrilmiştir.

Küçük Ayvasıl Kilisesi: Şehrin en eski kiliselerinden birisidir.

Santa Maria Kilisesi: Tescilli yapı, Vatikan tarafından 1852-1874 yılları arasında yaptırılmıştır.

Trabzon Kalesi: V.Yüzyılda Roma Dönemi'nde yapılmıştır. Bugünkü surların en eski bölümü de Roma devrine tarihlidir.

Akçakale: Trabzon'un 18 km batısında bulunan kalenin 1297-1330 yılları arasında İmparator II. Aleksios tarafından Selçuklulardan korunmak amacıyla yaptırıldığı sanılmaktadır. Osmanlı döneminde onarım geçiren ve bazı yeni ilavelerle genişletilen kale önemli bir askeri üs olma özelliğini bu dönemde de korumuştur.

Türbeler: İl içinde bulunan önemli türbeler, Açık Türbe, Gülbahar Hatun Türbesi, Ahi Evren Dede Türbesi ve Emir Mehmet Türbesi'dir.

Osmanlı Dönemi Yapıları: İl içinde bulunan çok sayıda Osmanlı Dönemi yapılarının en önemlileri Gülbahar Hatun Camii, Yeni Cuma Camii, Tabakhane Köprüsü, Zağnos Paşa Köprüsü, Alaca Han, Taşhan, Vakıfhan, Sekiz Direkli Hamam, Paşa Hamamı ve Meydan Hamamı'dır.

4. NÜFUS

1990 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre Türkiye nüfusu 56.473.035 kişi iken, 2000 yılı nüfus sayımında 67.803.927 kişiye, 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre ise 76.667.864'e ulaşmıştır. 1990-2000 yılları arasında Türkiye toplam nüfus artış hızı % 1.83 iken bu değer, 2000-2013 yılları arasında % 0,95'e gerilemiştir.

Planlama Bölgesi'nin nüfusu ise 1990 yılında 4.121.755 kişi iken, 2000 nüfus sayımı sonuçlarına göre 4.438.041 kişiye yükselmiş, 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre ise 3.891.077'e gerilemiştir. 1990 yılında bölgenin Türkiye nüfusu içindeki payı % 7.30 iken, 2000 yılında bu değer % 6,54'e, 2013 yılında ise % 5.07'ye gerilemiştir. Bölgenin yıllık nüfus artışı ise 1990-2000 yılları arasında % 0.74, 2000-2013 yılları arasında olarak % - 1.01 olarak belirlenmiştir.

Bölge içinde tüm iller paralel nüfus gelişimi göstermiştir. Kentsel nüfus çok az artmış veya sabit kalmış, buna karşılık kırsal nüfuslarda dikkat çekici düşüşler meydana gelmiştir. Bölge genelinde ekonomik durgunluk önemli bir göçe neden olmuştur.

İller itibariyle nüfus ve yıllık nüfus artış hızları aşağıdaki bölümde verilmiştir.

4.1. ARTVİN

2013 yılında yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre ilin nüfusu 169.334 kişidir. İlin 1990, 2000 ve 2013 nüfus verileri aşağıda verilmiştir.

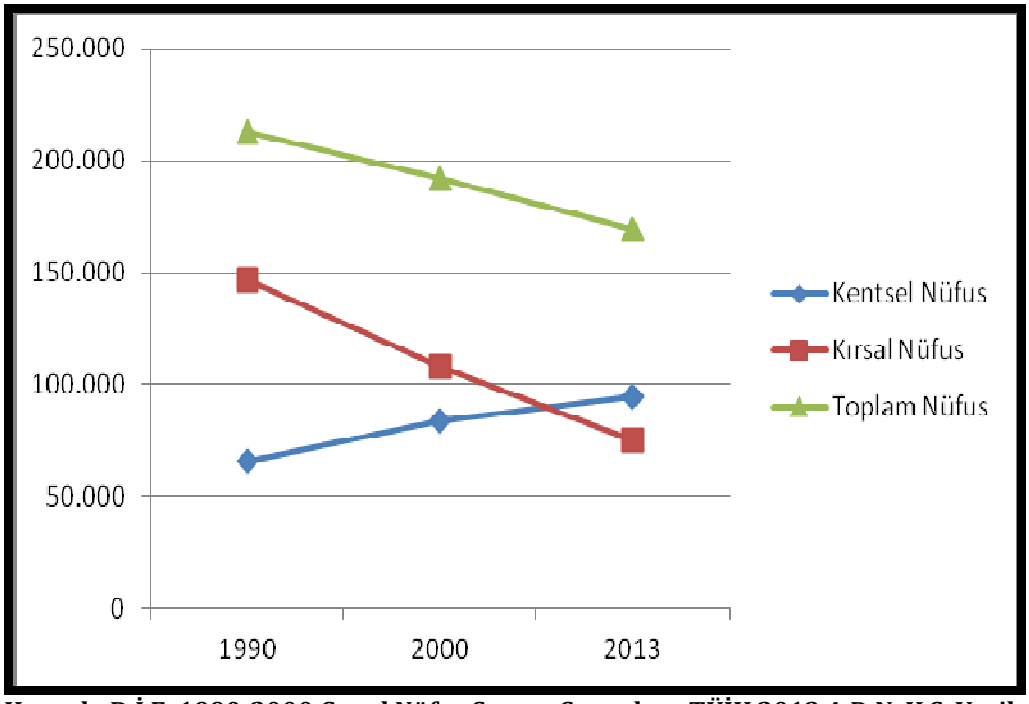
Tablo 57: Artvin İli Nüfus Verileri (1990, 2000, 2013)

	NÜFUS			YILLIK LOGARİTMİK NÜFUS ARTIŞ HIZI %		
	1990	2000	2013	1990–2000	2000–2013	1990–2013
Kentsel Nüfus	66.097	84.198	94.316	2,42	0,87	1,55
Kırsal Nüfus	146.736	107.736	75.018	-3,09	-2,78	-2,92
Toplam Nüfus	**212.833**	**191.934**	**169.334**	**-1,03**	**-0,96**	**-0,99**

Kaynak: D.İ.E. 1990-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, TÜİK 2013 A.D.N. K.S. Verileri ve Büro Çalışması

Görüldüğü gibi 23 yıllık dönemde il nüfusunda bir düşüş meydana gelmiştir. Kentsel nüfusta bir artış gözlenirken, kırsal nüfusta yarı yarıya bir azalma görülmüştür.

Grafik 43: Artvin İli Nüfus Gelişimi (1990-2013)

Kaynak: D.İ.E. 1990-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, TÜİK 2013 A.D.N. K.S. Verileri ve Büro Çalışması

4.2. BAYBURT

2013 yılında yapılan Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre ilin nüfusu 75.620 kişidir. . İlin 1990, 2000 ve 2013 nüfus verileri aşağıda verilmiştir.

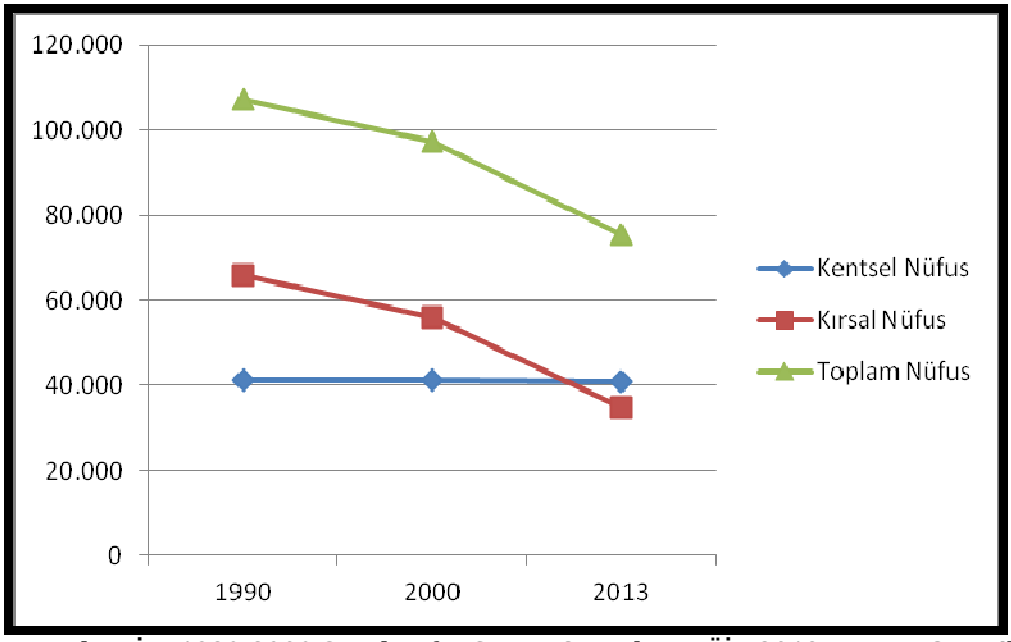
Tablo 58: Bayburt İli Nüfus Verileri (1990, 2000, 2013)

	NÜFUS			YILLIK LOGARİTMİK NÜFUS ARTIŞ HIZI %		
	1990	2000	2013	1990–2000	2000–2013	1990–2013
Kentsel Nüfus	41.295	41.356	40.836	0,01	-0,10	-0,05
Kırsal Nüfus	66.035	56.002	34.784	-1,65	-3,66	-2,79
Toplam Nüfus	**107.330**	**97.358**	**75.620**	**-0,98**	**-1,94**	**-1,52**

Kaynak: D.İ.E. 1990-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, TÜİK 2013 A.D.N. K.S. Verileri ve Büro Çalışması

Bayburt İli nüfusu 1990 yılından 2013 yılına kadar geçen dönemde önemli bir nüfus kaybına uğramıştır. İlde kırsal ve kentsel nüfus miktarları da azalma eğilimi göstermiştir. İlde kırsal nüfusun azalma miktarı kentsel nüfusun azalma eğiliminden daha yüksektir.

Grafik 44: Bayburt İli Nüfus Gelişimi (1990-2013)

Kaynak: D.İ.E. 1990-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, TÜİK 2013 A.D.N. K.S. Verileri ve Büro Çalışması

4.3. GİRESUN

2013 yılında yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre ilin nüfusu 421.766 ile ülke sıralamasında 45. sırada yer almaktadır. İlin 1990, 2000 ve 2013 nüfus verileri aşağıda sunulmuştur.

Tablo 59: Giresun İli Nüfus Verileri (1990, 2000, 2013)

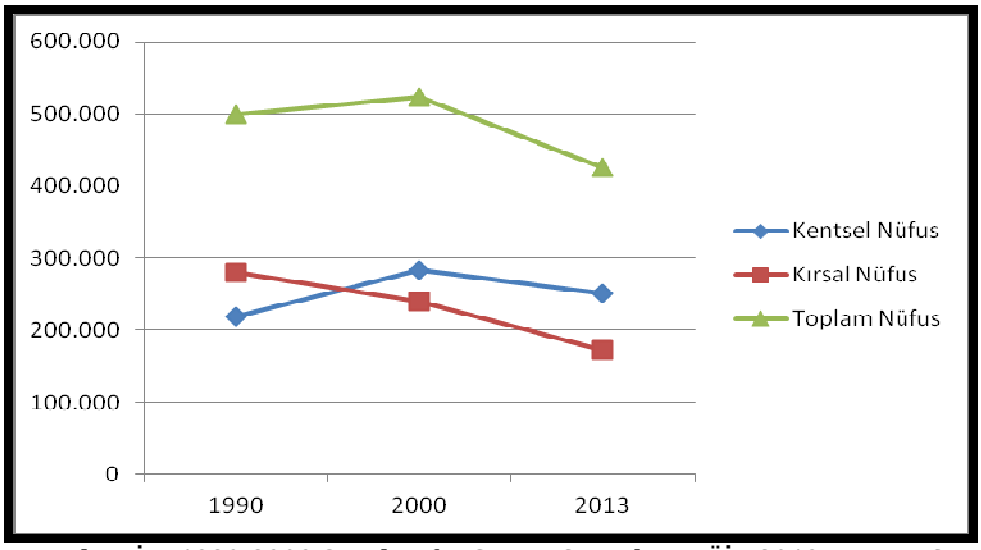
	NÜFUS			YILLIK LOGARİTMİK NÜFUS ARTIŞ HIZI %		
	1990	2000	2013	1990–2000	2000–2013	1990–2013
Kentsel Nüfus	219.114	283.316	251.811	2,57	-0,91	0,60
Kırsal Nüfus	279.973	240.503	173.196	-1,52	-2,53	-2,09
Toplam Nüfus	**499.087**	**523.819**	**425.007**	**0,48**	**-1,61**	**-0,70**

Kaynak: D.İ.E. 1990-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, TÜİK 2013 A.D.N. K.S. Verileri ve Büro Çalışması

Görüldüğü gibi 23 yıllık süreç içinde il nüfusu 2000 yılına kadar artış gösterirken, 2000 yılından 2013'e kadar geçen dönemde düşüş göstermiştir. Kentsel nüfuslar çok az artış gösterirken, kırsal nüfusta her dönemde düşüş kaydedilmiştir. Tarım faaliyetlerinin yeterince gelir getirmemesi ve kırsal alanlarda tarım dışı sektörlerde yatırım olmaması

kırsal nüfusu göçe itmiştir. Bu göç il içindeki kentsel yerleşmelerden çok büyük kentlere yönelmiştir.

Grafik 45: Giresun İli Nüfus Gelişimi (1990-2013)

Kaynak: D.İ.E. 1990-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, TÜİK 2013 A.D.N. K.S. Verileri ve Büro Çalışması

4.4. GÜMÜŞHANE

2013 yılında yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre ilin nüfusu 141.412'dir. İlin 1990, 2000 ve 2013 nüfus verileri aşağıda sunulmuştur.

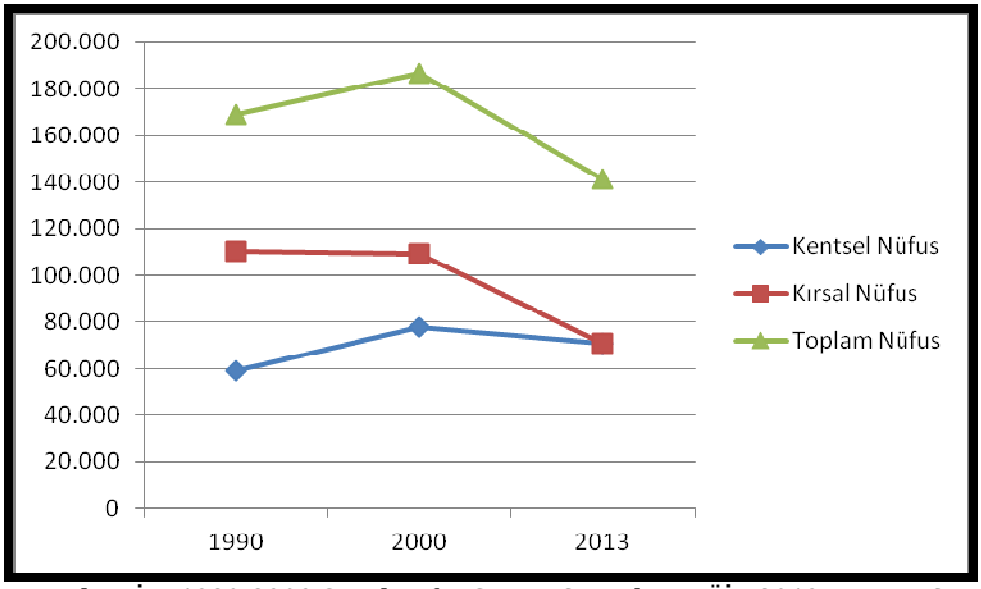
Tablo 60: Gümüşhane İli Nüfus Verileri (1990, 2000, 2013)

	NÜFUS			YILLIK LOGARİTMİK NÜFUS ARTIŞ HIZI %		
	1990	2000	2013	1990–2000	2000–2008	1990–2008
Kentsel Nüfus	58.996	77.570	70.667	2,74	-0,72	0,78
Kırsal Nüfus	110.379	109.383	70.745	-0,09	-3,35	-1,93
Toplam Nüfus	**169.375**	**186.953**	**141.412**	**0,99**	**-2,15**	**-0,78**

Kaynak: D.İ.E. 1990-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, TÜİK 2013 A.D.N. K.S. Verileri ve Büro Çalışması

Gümüşhane nüfusu 1990'dan 2000 yılına kadar geçen dönemde artış gösterirken, 2000'den 2013'e kadar geçen dönemde azalma göstermiştir. Kentsel yerleşmelerde 23 yıllık dönem içinde nüfusta artış meydana gelirken, kırsal nüfusta bir azalma söz konusudur. İl içinde tarımın yeterli getirisi olmaması, tarım dışı faaliyetlerin de gelişmemesi ekonomik zorlukları getirmiş ve il genelinde nüfusun yaklaşık dörtte biri göç etmiştir.

Grafik 46: Gümüşhane İli Nüfus Gelişimi (1990-2013)

Kaynak: D.İ.E. 1990-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, TÜİK 2013 A.D.N. K.S. Verileri ve Büro Çalışması

4.5. ORDU

2013 yılında yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre ilin nüfusu 731.452'dir. Bölgede Samsun İli büyükşehir olup, Ordu ve Trabzon illeri de 2012 yılında çıkarılan yasayla birlikte büyükşehir statüsü kazanmıştır. Yeni Büyükşehir Belediyesi Yasası gereği büyükşehir belediyesi sınırları içindeki nüfusun tamamı kentsel nüfus olup, kırsal nüfus bulunmamaktadır. İlin 1990, 2000 ve 2012 yıllarına ait kentsel, kırsal ve toplam nüfus verileri aşağıda sunulmuştur.

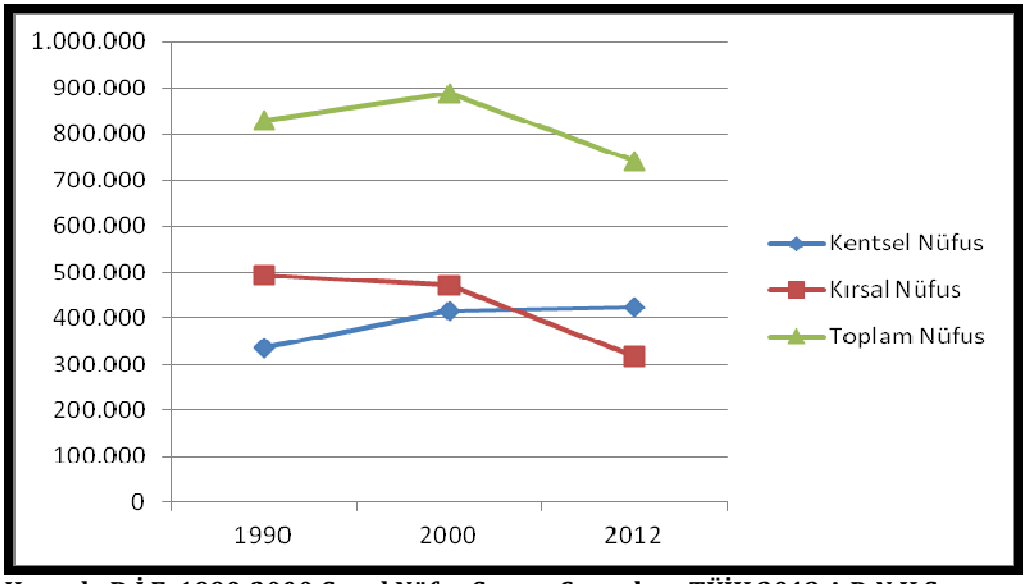
Tablo 61: Ordu İli Nüfus Verileri (1990, 2000, 2012)

	NÜFUS			YILLIK LOGARİTMİK NÜFUS ARTIŞ HIZI %		
	1990	2000	2012	1990–2000	2000–2012	1990–2012
Kentsel Nüfus	336.820	416.631	423.295	2.13	0,13	1,04
Kırsal Nüfus	493.285	471.134	318.076	-0.46	-3,27	-1,99
Toplam Nüfus	**830.105**	**887.765**	**741.371**	**0.67**	**-1,50**	**-0,51**

Kaynak: D.İ.E. 1990-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, TÜİK 2013 A.D.N. K.S. Verileri ve Büro Çalışması

Ordu İli'nde 1990'dan 2000 yılına kadar süre içinde nüfusta artış gözlenirken, 2000 yılından 2012 yılına kadar geçen süre içinde nüfusta azalma meydana gelmiştir. Kentsel nüfus az da olsa artış gösterirken, kırsal nüfusta önemli bir düşüş söz konusudur. İl içinde tarım dışı faaliyetlerin gelişmemesi ekonomik zorlukları getirmiştir ve il genelinde göçe neden olmuştur.

Grafik 47: Ordu İli Nüfus Gelişimi (1990-2012)

Kaynak: D.İ.E. 1990-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, TÜİK 2013 A.D.N.K.S. Verileri ve Büro Çalışması

4.6. RİZE

2013 yılında yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre ilin nüfusu 328.205'dir. İlin 1990, 2000 ve 2013 nüfus verileri aşağıda sunulmuştur.

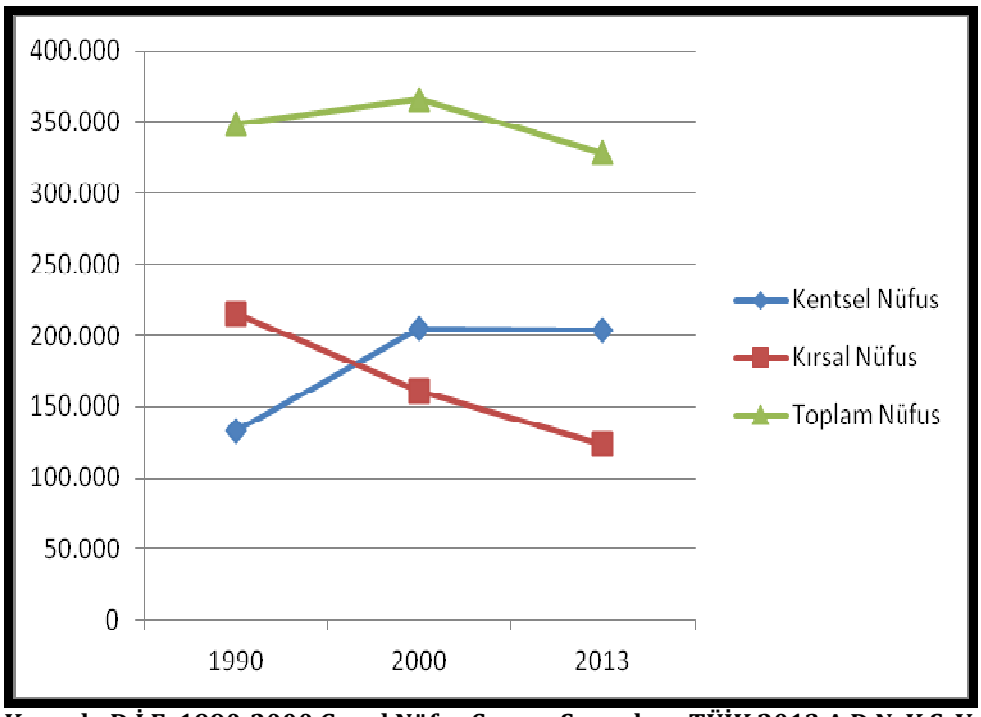
Tablo 62: Rize İli Nüfus Verileri (1990, 2000, 2013)

	NÜFUS			YILLIK LOGARİTMİK NÜFUS ARTIŞ HIZI %		
	1990	2000	2013	1990–2000	2000-2013	1990-2013
Kentsel Nüfus	133.370	205.245	204.194	4.31	-0,04	1,85
Kırsal Nüfus	215.406	160.693	124.011	-2.93	-1,99	-2,40
Toplam Nüfus	**348.776**	**365.938**	**328.205**	**0.48**	**-0,84**	**-0,26**

Kaynak: D.İ.E. 1990-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, TÜİK 2013 A.D.N. K.S. Verileri ve Büro Çalışması

1990 yılından 2013 yılına kadar geçen 23 yıllık süre içinde ilin toplam nüfusunda azalma meydana gelmiştir. Buna karşılık kentsel nüfusta artış görülürken, kırsal nüfusta azalma meydana gelmiştir. Rize'de de ekonomik sorunlar önemli ölçüde göçe neden olmuştur.

Grafik 48: Rize İli Nüfus Gelişimi (1990-2013)

Kaynak: D.İ.E. 1990-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, TÜİK 2013 A.D.N. K.S. Verileri ve Büro Çalışması

4.7. SAMSUN

2013 yılında yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre ilin nüfusu 1.261.810'dur Bölgede Samsun İli büyükşehir olup, Ordu ve Trabzon illeri de 2012 yılında çıkarılan yasayla birlikte büyükşehir statüsü kazanmıştır. Yeni Büyükşehir Belediyesi Yasası gereği büyükşehir belediyesi sınırları içindeki nüfusun tamamı kentsel nüfus olup, kırsal nüfus bulunmamaktadır. İlin 1990, 2000 ve 2012 yıllarına ait kentsel, kırsal ve toplam nüfus verileri aşağıda sunulmuştur.

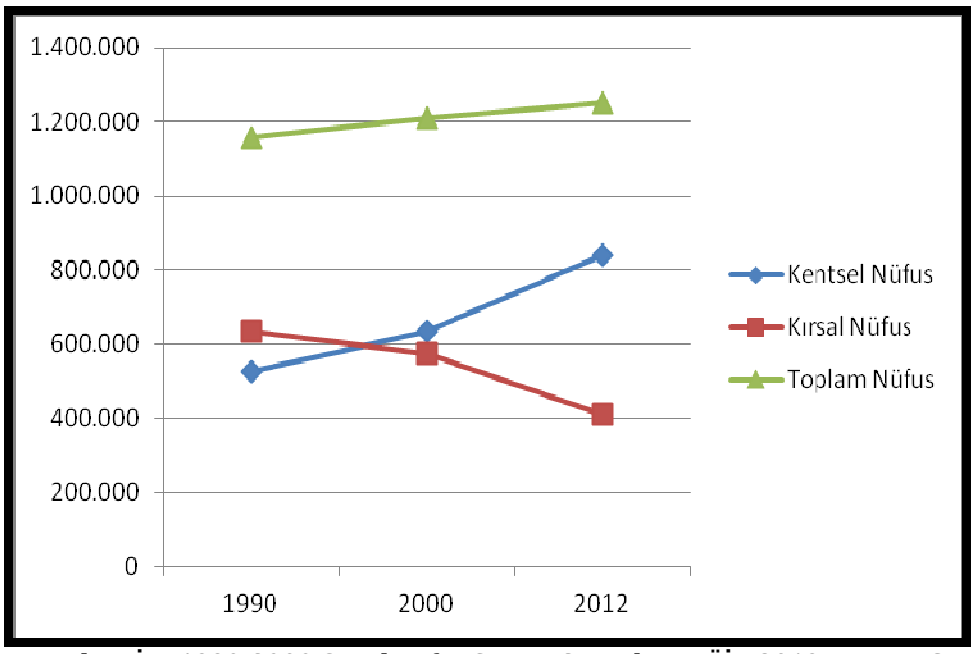
Tablo 63: Samsun İli Nüfus Verileri (1990, 2000, 2012)

	NÜFUS			YILLIK LOGARİTMİK NÜFUS ARTIŞ HIZI %		
	1990	2000	2012	1990–2000	2000–2012	1990–2012
Kentsel Nüfus	525.305	635.254	840.399	1,90	2,33	2,14
Kırsal Nüfus	633.095	573.883	411.323	-0,98	-2,78	-1,96
Toplam Nüfus	**1.158.400**	**1.209.137**	**1.251.722**	**0,43**	**0,29**	**0,35**

Kaynak: D.İ.E. 1990-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, TÜİK 2013 A.D.N. K.S. Verileri ve Büro Çalışması

Samsun İli toplam nüfusunda 1990 yılından 2012 yılına kadar geçen süre içinde toplam nüfusunda artış görülmektedir. İlin kırsal nüfusunda azalma gözlenirken, kentsel nüfusunda artış meydana gelmiştir.

Grafik 49: Samsun İli Nüfus Gelişimi (1990-2012)

Kaynak: D.İ.E. 1990-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, TÜİK 2013 A.D.N. K.S. Verileri ve Büro Çalışması

4.8. TRABZON

2013 yılında yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre ilin nüfusu 758.237'dir. Bölgede Samsun İli büyükşehir olup, Ordu ve Trabzon illeri de 2012 yılında çıkarılan yasayla birlikte büyükşehir statüsü kazanmıştır. Yeni Büyükşehir Belediyesi Yasası gereği büyükşehir belediyesi sınırları içindeki nüfusun tamamı kentsel nüfus olup, kırsal nüfus bulunmamaktadır. İlin 1990, 2000 ve 2012 yıllarına ait kentsel, kırsal ve toplam nüfus verileri aşağıda sunulmuştur.

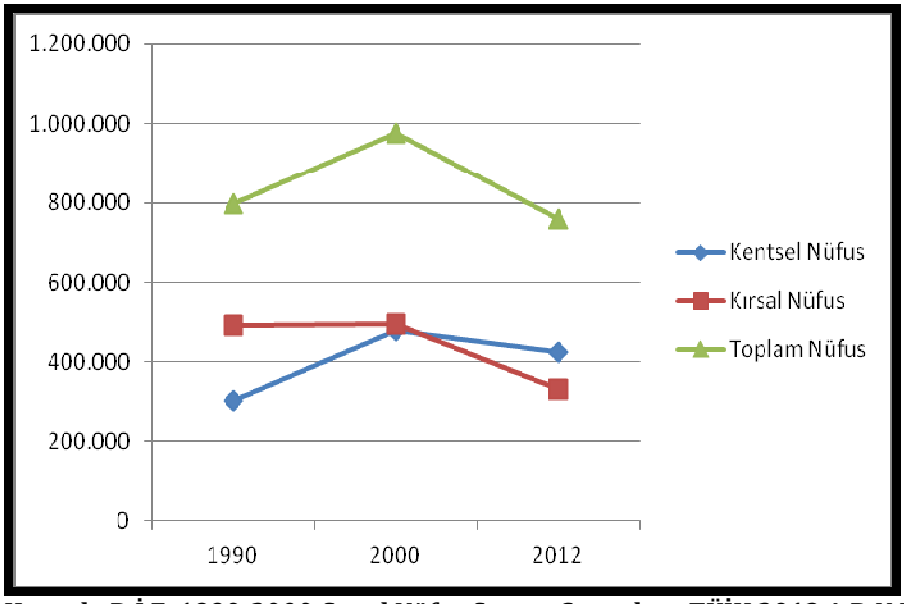
Tablo 64: Trabzon İli Nüfus Verileri (1990, 2000, 2012)

	NÜFUS			YILLIK LOGARİTMİK NÜFUS ARTIŞ HIZI %		
	1990	2000	2012	1990–2000	2000–2012	1990–2012
Kentsel Nüfus	303.612	478.954	426.882	4.56	-0,96	1,55
Kırsal Nüfus	492.237	496.183	331.016	0.08	-3,37	-1,80
Toplam Nüfus	**795.849**	**975.137**	**757.898**	**2.06**	**-2,10**	**-0,22**

Kaynak: D.İ.E. 1990-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, TÜİK 2013 A.D.N. K.S. Verileri ve Büro Çalışması

İlde 1990 yılından 2000 yılına kadar geçen 10 yıllık süre içinde toplam nüfus miktarında artış gözlenmektedir. 2000 yılından 2012 yılına kadar geçen 12 yıllık süre zarfında ise toplam nüfusta düşüş meydana gelmiştir. Geçen 22 yıllık süre içinde kırsal nüfusta azalma gözlenirken, kentsel nüfustaki artış göze çarpmaktadır.

Grafik 50: Trabzon İli Nüfus Gelişimi (1990-2012)

Kaynak: D.İ.E. 1990-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, TÜİK 2013 A.D.N.K.S. Verileri ve Büro Çalışması

5. EKONOMİK YAPI

Son yıllarda yapılan değişikliklerle, iller itibariyle ekonomik yapıyı belirleyen veriler bulunamamaktadır. Bu veriler bölge ve alt bölge bazında verilmektedir. İller bazında ekonomik yapıya ilişkin düzenli TUİK verileri 2000 yılında son bulmaktadır. Bu nedenle, bölge illeri arasında farklılıkların saptanabilmesi için gerekli sayısal analizler yapılamamıştır. Bu bölümde yer alan ekonomik yapıya ilişkin bilgiler DOKAP İl Raporlarından alınmıştır.

Türkiye'de 2011'de illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre, planlama bölgesi içinde en gelişmiş il Trabzon'dur (31. sıra). Diğer iller Samsun (33. sıra), Rize (34. sıra) , Artvin (44. sıra), Giresun (52. sıra), Ordu (61. sıra), Gümüşhane (62. sıra) ve Bayburt (64. Sıra) olarak sıralanmaktadır.

5.1. ARTVİN

Türkiye'de illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması 2011 verilerine göre, Artvin İli 44. sırada yer almaktadır.

5.1.1. SEKTÖREL YAPI ANALİZİ

5.1.1.1. Tarım

İldeki tarıma elverişli arazi 169.764 hektar olup, il yüzölçümünün % 22'sini teşkil etmektedir. Bu alanlardan mera ve çayır alanları çıkarıldığında ekili-dikili alan il yüzölçümünün % 7 sini teşkil etmektedir. Sulanabilme imkanına sahip olan tarım arazisi miktarı 34.000 hektar olup bu miktar kültür arazileri toplamının % 20'sidir.

İl'de tarımsal faaliyetler küçük, çok parçalı, meyil derecesi diğer illere göre yüksek olan arazilerde yapılmaktadır. İI hudutları içerisinde bulunan Çoruh Nehri ve bunu besleyen kollarının oluşturduğu vadilerde turfanda sebze ve meyve yetiştiriciliği faaliyetleri yaygın şekilde yürütülmektedir. Üretilen başlıca ürünler çay, fındık, fasulye, patates, yem bitkisi, üzüm, mısır ve çeşitli meyvelerdir.

Artvin'de toplam tarımsal üretim içinde en fazla değere sahip olan üretim türü ise bitkisel üretimdir. Artvin İli bitkisel üretimi toplam tarımsal üretim içinde % 40,1'lik bir paya sahiptir. İlde üretim alanı açısından en fazla alana sahip olan bitki grubu 11.385 ha ile tarla bitkileridir. İlde en fazla üretimi yapılan ürün ise 89.871 ton ile meyve bitkileridir.

Artvin ilinde en fazla alan kaplayan tarla bitkisi 9.102 ha ile tahıllardır. Bu da toplam ekilen alanın %61,94'üne karşılık gelmektedir. Artvin İli'nde, Türkiye içinde en fazla alan kaplayan tarla ürünü grubu ise % 0,49 ile yumru bitkilerdir.

Karadeniz'e kıyısı olan Arhavi ve Hopa'da deniz balıkçılığının önemli yeri bulunmaktadır. 2001 yılında denizlerden elde edilen su ürünleri miktarı 33.955 ton, iç sularda ve tesislerde üretilen su ürünleri miktarı ise 605 tondur. 2002 Yılı sonu itibariyle kültür balıkçılığında, aile işletmeleri dahil mevcut işletme sayısı 35 adet olup, bu işletmelerin toplam üretim kapasitesi 508 ton / yıl, kullanılan kapasite ise 475 ton/yıldır.

İl'de 2002 Yılı itibariyle 50.200 fenni ve 4.100 eski usul kovan mevcuttur. 1996 Yılında 29.000 oIan arı koloni sayısı 2002 Yılımda 54.300'e ulaşmıştır.

İl genelinde tarımsal üretime uygun arazilerin kıtlığı, mevcut alanların maksimum verimle değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu amaçla başta Yusufeli ilçesi olmak üzere il genelinde seracılığın geliştirilmesi çalışmalarına önem verilmektedir. İl genelinde toplam 197 adet serada, 52.283 m^2 alanda tamamı faal olarak örtü altı yetiştiriciliğine devam edilmektedir. Ancak, yapımı sürdürülen Yusufeli Barajı'nın su tutmasıyla, ilçe merkezi ve 19 köy sular altında kalacaktır. Bu nedenle, ilçede başta seracılık, genelde tarım faaliyetlerinde azalma beklenmelidir.

5.1.1.2. Sanayi

GSYİH'nin Türkiye, Bölgeler ve Artvin İli'ne göre sanayi sektöründe karşılaştırmalı olarak incelemesini yapıldığında Türkiye genelinde 2000 yılı istatistikleri % 28,4 iken Artvin'de % 20,6, Karadeniz Bölgesi'nde % 22,6'dır. Görüldüğü gibi Artvin'de sanayi sektörünün yarattığı GSYİH açısından hem ülke hem de Karadeniz Bölgesi ortalamasından düşük bir paya sahiptir.

İlde sanayi sektöründe yaratılan GSYİH'nın payı 1987 yılında başlayan ve 1988 yılında hızlanan artış eğilimi, 1989 yılından itibaren değişen miktarlarda ve zaman aralıklarıyla artış ve azalmalarla seyreden dalgalanmalar halinde gerçekleşmiştir. 1989–1999 (% 46 ile % 22) yılları arasında yaşanan ani düşüş 1999–2000 (%19,4) yılları arasında azalan şiddetle devamlılık göstermiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 2000 yılı verilerine göre Artvin'de sanayi sektöründe toplam 8.585 kişi istihdam edilmektedir. Toplam sanayi istihdamının alt sektörlere göre dağılımında imalat sanayi 7.635 kişi, elektrik, gaz ve su 379 kişi ve madencilik ve taş ocakçılığı alt sektöründe 571 kişi istihdam edilmektedir. Bu istihdam sayılarına göre sanayi sektöründeki istihdamın en büyük kısmını imalat sanayi oluşturmaktadır. Artvin ili sanayi alt sektörleri arasında en fazla paya sahip olan imalat sanayi (%78) ilin sanayi alt sektörleri arasında en önemli ekonomik faaliyettir.

Artvin İli sanayi sektörü açısından 1990 sonrası önemli değişimler yaşamıştır. İstihdam ve katma değer üretiminde kamu eliyle yapılan çay, bakır işleme ve kereste fabrikalarının özelleştirilmesi ve bir kısmının tasfiyesiyle önemli oranda düşmüştür. Bu

dönemde yaşanan değişim imalat sanayisini diğer sanayi alt sektörlerine göre daha çok etkilemiştir. Ürün çeşitliği açısından bir kayıp olmasa da üretim ve istihdam açısından bir düşüş yaşanmıştır.
İlde yatırımların çay, orman ürünleri ve madencilik sektöründe olmak üzere kamu ağırlıklı olarak gerçekleştiği daha sonra ise özelleştirme sonucu; kamunun orman ürünleri sektöründen çekildiği görülmüştür. Çay sektöründe kamu yanında özel sektöründe sınırlı sayıda işletmeyle devreye girmiştir.

Artvin'de imalat sanayi gelişme dinamiğini yakalayamamıştır. İlde büyük sanayi tesislerinden 4'ü kamuya ait çay fabrikasıdır. Toplam 44 sanayi tesisine Sanayi Sicil Belgesi verilmiştir.

Artvin ilinde bulunan sanayi işletmelerinin sektörel dağılımına bakıldığında, % 36 ile gıda ürünleri imalatı ile % 18 diğer madencilik ve taş ocakçılığı imalatının ilk iki sırayı paylaştığı görülmektedir.

Bunları sırasıyla aşağıdaki sektörle takip etmektedir.

% 12 Ağaç ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç),
% 12 Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı
% 5 Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtımı,
% 5 Kauçuk ve plastik ürünleri imalatı,
% 2 Mobilya imalatı,
% 2 Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı
% 2 Elektrikli teçhizat imalatı,
% 2 Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı,
% 2 Kağıt ve Kağıt Ürünlerinin İmalatı
% 2 Metal cevherleri imalatı

Artvin Ili'nde Merkez, Arhavi ve Hopa'da olmak üzere 336 işyerlik 3 adet küçük sanayi sitesi tamamlanarak hizmete sunulmuştur.

Madencilik sektöründeki istihdam durumu diğer sektörlere göre Murgul İlçesi hariç oldukça düşük bir seviyede gözükmektedir. Murgul'daki bakır işletmeleri gerek yerel, gerekse bölge ve ülke açısından önemli bir yere sahiptir.

5.1.1.3. Hizmet

Artvin İli'nde 2001 yılı itibariyle hizmet sektörünün 1987 sabit fiyatlarıyla il GSYİH'sı içindeki payı % 61,4 olup, hizmet sektörü kapsamında ki en büyük il GSYİH'sı içinde % 24.7'lik oranla ulaştırma ve haberleşme alt sektörüne aittir. Onu il genelinde tarımın ardından % 20.3 ile üçüncü sırada yer alan ticaret sektörü izlemektedir. Hizmet sektörü kapsamında inşaat, mali kuruluşlar, konut sahipliği vb diğer alt sektörlerin payı ise oldukça düşüktür.

Artvin İli'nde ticaret yeterince gelişememiş ve ferdi işletme bazında kalmıştır. Türkiye ve Gürcistan arasındaki Sarp sınır kapısı il sınırları içerisinde bulunmaktadır. İl merkez ve ilçelerinde toplam 28 banka şubesi mevcuttur.

5.2. BAYBURT

Türkiye'de illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması 2011 verilerine göre, Bayburt ili 64. sırada yer almaktadır.

5.2.1. SEKTÖREL YAPI ANALİZİ

5.2.1.1. Tarım

Bayburt'un büyük bölümü dağlıktır ve yüksek eğimli alanlardan oluşmaktadır. Bu topografya bölge içerisinde iklim koşullarını farklılaştırmakta, bu farklılaşma bitki örtüsü ve tarım faaliyetlerinin de farklılaştığı alt bölgeleri oluşturmaktadır. Ayrıca, ulaşımı, iklimi, yerleşmelerin gelişmelerini olumsuz yönde etkilemekte birlikte, bölgenin ülke içinde en önemli hayvancılık alanı olma avantajını sağlamaktadır. İlde ve tüm ilçelerde, çayır ve mera alanı büyük alan kaplamaktadır. Bölgede verimli ovaların oranının düşüklüğü tarımı kısıtlamaktadır.

Ovalarda yer alan tarım alanları genelde 1-2-3. sınıf tarım toprakları olmakla birlikte, bölgenin iklim koşulları ve yüksekliği tarımsal aktivitenin verimliliğini etkileyen önemli doğal faktörlerdir. Tarım alanlarının büyük çoğunluğu 1450-1750 m yüksekliklerde yer almaktadır. Bayburt'un ilçelerinde kısmen sulu tarım hakimdir. Bölgenin doğal yapısı, tarla ve bağ bahçe tarımı olanaklarını sınırlamakta, ırmaklarla sulanan ovalarında yapılan buğday, arpa ekimi bölgenin önemli geçim kaynağını oluşturmaktadır. Bu doğal faktörlerin belirleyici etkisinin dışında tarımsal alanların rasyonel kullanılmaması, bilinçli ve planlı olarak tarımsal faaliyetlerin yönlendirilmemesi ve izlenen tarımsal politikalar verimliği düşüren diğer etmenlerdir. Ovalar bitkisel üretim için kullanılırken, plato ve yaylalar da hayvancılık için potansiyel oluşturmaktadır.

İl de tahıl ekilişlerinde buğday ilk sırada yer almakta olup bunu arpa ve çavdar takip etmektedir. Tarla ürünleri ekilen alanlara göre sulanan alanların yoğunlaştığı alanlar Bayburt Merkez ve Aydıntepe'dir. Baklagillerden en fazla yeşil mercimek ekimi yapılmakta bunu kuru fasulye ve nohut izlemektedir. Ayrıca ilde en fazla yetiştirilen ürünler lahana ve fasulyedir.

İldeki topraksız aile Türkiye ortalamasının altında olup bu oran % 26' dır. Ancak tarımda işletmelerin küçüklüğü ve verim düşüklüğü gelir yetersizliğine yol açmaktadır. Bu işletmelerde işçi istihdamının ihtiyaca cevap verememesi ve yeni işletmelerin

kurulmaması nedeniyle halk genelde yabancı ülkelere ve diğer gelişmiş vilayetlere göç ederek geçimini temin etme yollarını aramaktadır.
Bayburt'ta kümes hayvanları ve arıcılığın yoğunlaştığı görülmektedir. Küçükbaş hayvan varlığında bölge içinde Demirözü'de önem taşıdığı görülmektedir. Arıcılığın ise Bayburt-Merkez, bölgesinde yapıldığı yetkililerce belirtilmektedir. İlde hayvancılık sektörüne genel olarak ilkel yöntemler egemen olması, meraların çoğunun bakımsızlıktan ve aşırı kullanmadan verimini yitirmiş olması, hayvan türlerinin büyük çoğunluğu ıslah edilmemiş olması, yem sorunu ve pazarlama olanaklarının yetersizliği gibi nedenlerle bölgenin hayvancılık potansiyeli yeterince değerlendirilememekte ve hayvancılığın gerilemesine neden olmaktadır. Valiliğin yaptırdığı faal 7 adet göletten 6'sı balıklandırılmıştır.

5.2.1.2. Sanayi

Bayburt İli'nde 1 adet Organize Sanayi Bölgesi (OSB) ve 2 adet Küçük Sanayi Sitesi (KSS) mevcuttur. İldeki başlıca sanayi tesisleri; tuğla fabrikası, çelik kapı fabrikası, 3 adet süt mamulleri işleme tesisi, taş mermer, trastaşı ve kum ocakları, 3 adet un fabrikası, çay kurutma ve paketleme tesisi, plasik poşet ve ambalaj fabrikası, yem fabrikası ve 2015 yılı içerisinde faaliyete geçecek olan Doğaltaş Üretim ve Pazarlama Destek Merkezi bulunmaktadır. İlde sanayinin çevreye zarar vermeden gelişmesi açısından önem arz eden, küçük sanayi siteleri ve organize sanayi bölgeleri 2005 yılından itibaren devreye girmiştir. Merkez KSS 180 işyeri ve sosyal tesisten oluşmaktadır ve % 85 doluluk oranına sahiptir. Kayışkıran KSS 80 işyerinden oluşmakta olup, 2015 yılı içinde faaliyete girecektir. Organize sanayi bölgesinde 127 parsel bulunmaktadır ve ve % 10 doluluk oranına sahiptir. 13'ü aktif ve 18 yatırım aşamasında olmak üzere toplam 31 adet işletme mevcuttur ancak tesislerin işletme kapasiteleri oldukça düşüktür. Diğer yandan son yıllarda ilde tekstil sektöründe faaliyet gösteren firmalarda artış görülmektedir.

Zengin doğal taş (mermer, traverten, kireç taşı, tüf) rezervlerine sahip olan Bayburt İli'nde 2009 yılı itibari ile 81 adet arama ve 12 adet işletme ruhsatlı saha bulunmaktadır. Bayburt'ta yıllık 15.000 Ton üretim yapabilecek 10 adet işletmeyi 20 yıl boyunca besleyecek potansiyel doğal taş rezervi bulunmaktadır.

Bayburt ve çevresinde, MTA tarafından yapılan araştırmalarda bakır, demir, krom ve linyit rezervlerinin olduğu tespit edilmiştir. Kop dağının kuzey yamaçlarında krom, Maden köyünün yakın çevresinde bakır rezervleri bulunmaktadır. Ancak Kop kromları dışındakiler bu güne kadar ciddi çapta işletilmemektedir. Ayrıca, bölgede "Bayburt Taşı" olarak tanınan çevrenin inşaat taşı ihtiyacını karşılayan yöreye ekonomik katkı sağlayan taş ocakları da işletilmektedir. Çeşitli restorasyon işlerinde kullanılan bu yontma taş; cami, minare, çeşme, mezar taşı ve benzeri işlerde tercih edilmektedir. Sarı ve beyaz olarak toprak altından çıkarılan bu taş ocaklarının en önemlileri, Bayburt'un 9-10 km kuzeydoğusunda yer alan Tepetarla, 21 km. batısında bulunan Taşocağı köyü taşocaklarıdır.

İlde bulunan endüstriyel hammaddeler onix mermer, kil, kireçtaşı olarak sıralanmaktadır. Bayburt İli'ndeki metalik madenler ise Kop kromitleri, bakır, kurşun, çinko ve demirdir. Bayburt'un kuzeyinde Kaleardı Mahallesi'nde 2008 yılında açılan kömür ocağı, analiz sonucunda kükürtdioksidin yüksek çıkması nedeniyle sanayi amaçlı işletilmektedir.

5.2.1.3. Hizmet

Bayburt ekonomisi tarım ağırlıklı olup hizmetler sektörü gelişme imkanı bulamamıştır. Bayburt ili çok eski transit ticaret yolu olan Trabzon-İran arasındaki İpek ve Baharat Yolu'nun bir durağıdır. Tarım dışında kalan ekonomik yapısı, üretim yolu ile satışa arz şeklinde değil, dışarıdan getirip satışa sunma şeklinde gelişmiştir. Gurbetçilik ilin ekonomisini destekleyen bir unsurdur.

5.3. GİRESUN

Türkiye'de illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması 2011 verilerine göre, Giresun ili 52. sırada yer almıştır.

5.3.1. SEKTÖREL YAPI ANALİZİ

5.3.1.1. Tarım

Giresun İli'nde en önemli ekonomik sektör tarımdır. Tüm sektörler içindeki payı %24,4'dür. Tarım sektörünün GSYİH içindeki payı sürekli bir artış göstermiştir. Tarımsal üretimin yanında çiftçilik ve hayvancılık yoğun olarak yapılmaktadır.

İlin en önemli tarımsal ürünü fındıktır. Fındık üretim alanı 102.500 hektarlık bir alan ile Türkiye'de fındık üretimi yapılan alanların %17'sini kaplamaktadır. İlde iki farklı iklim tipi görülmesinden dolayı kıyı kesimlerde daha çok fındık, kivi, çilek üretilmekte ve seracılık yapılmaktadır. Karasal iklimin hakim olduğu Alucra, Çamoluk ve Şebinkarahisar ilçelerinde baklagiller, tahıllar, patates, mısır gibi ürünler üretilmektedir. Giresun ili çay üretiminde de önemli bir paya sahiptir. İl genelinde çay ekili alanlar toplam 2.200 hektardır ve elde edilen yaş çay miktarı 20.000 tondur.

İç kesimlerde hayvancılık faaliyetleri de yoğun olarak yapılmaktadır. Alucra, Çamoluk, Dereli ve Şebinkarahisar gibi ilçelerde hayvancılık önemli bir ekonomik gelir getirmektedir. Mera alanları %17,7'lik bir orana sahiptir. Hayvancılığın diğer bir faaliyet kolu ise arıcılıktır. Türkiye bal üretiminin %2.03' nü Giresun İli'nden karşılanmaktadır.
Giresun İli balık üretimi yönünden büyük bir potansiyele sahiptir. Karadeniz'e dökülen akarsular üzerinde birçok balık çiftliği bulunmaktadır. Giresun ilinde balıkçılık

sektörünün toplam sektörler içindeki payı yüksek olmamasına rağmen Türkiye üretiminin %1,84ünü karşılamaktadır.

5.3.1.2. Sanayi

Giresun ilinin genel sektörel yapısı içinde sanayi sektörünün ekonomik faaliyetler içinde payı düşüktür. Sanayi sektörünün alt faaliyet kollarından olan imalat sanayi en yüksek orana sahiptir. Giresun ili sanayi sektörü büyük oranda gıda sanayine dayanmaktadır. Giresun'da yetişen tarımsal ürünlere dayalı sanayide özellikle fındığa dayalı üretim, ekonominin en önemli payını oluşturmaktadır. Bunun yanında çay üretimine bağlı işleme tesisleri de sanayi sektörünün gelişmesini sağlamaktadır. Yeraltı kaynakları, maden ve taş ocakçılığı sektöründe bakır, kurşun, çinko gibi metalik madenlere sahip olunması ve bu madenlerin işlenmesi ile sanayi sektörüne önemli bir girdi sağlanmaktadır. Sanayi faaliyetleri genellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde yapılmaktadır.

Küçük sanayi sitelerinde ise özellikle fındık kırma, ağaç işleri ile ilgili oyma, yontma, işlemeye yönelik üretim yapıldığı görülmektedir.

5.3.1.3. Hizmet

Hizmetler sektörü, GSYİH içindeki payı tarımdan sonra 2. sırada yer alan iktisadi faaliyet koludur. Hizmetler sektörünün alt faaliyet kolları ticaret, turizm, ulaştırma ve toplumsal hizmetlerdir.

Giresun İli'nde tarımsal üretim ile elde edilen fındık ve çay gibi gıda maddeleri ticari faaliyetlerin gelişmesini de sağlamıştır. Fındığın yurt dışına kavrulmuş, kıyılmış, beyazlatılmış olarak ihraç edilmesi ticari yönden gelişimi sağlamıştır.

Turizm yönünden sahip olunan doğal kaynak potansiyeli diğer Doğu Karadeniz illerine göre daha az ön planda olmasına rağmen küçük bir oranda gelir sağlamaktadır. İl genelinde kıyı turizmi ve yayla turizmi ön plandadır.

5.4. GÜMÜŞHANE

Türkiye'de illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması 2011 verilerine göre Gümüşhane ili 62. sırada yer almaktadır.

5.4.1. SEKTÖREL YAPI ANALİZİ

5.4.1.1. Tarım

Tüm sektörler içinde tarım sektörünün GSYİH içindeki payı %41'dir. İlin ana sektörü tarımdır. Gümüşhane ilinde tarımsal üretimde hububat ekimi en fazla alanı kaplamaktadır. Tarımsal üretim genellikle küçük aile işletmelerinde gerçekleştirilmektedir. İklimsel verilerden dolayı meyve ve sebze üretimi, sadece ilin ihtiyacını karşılayacak kadar yapılmaktadır. Meyvecilikte elma, armut, vişne, ceviz ve dut ön plandadır. Dut üretiminin artmasıyla ilde pekmez, pestil üretimi de yaygınlaşmıştır. Bunun yanında Gümüşhane İli'nden son yıllarda kuşburnu üretimi de artmış buna bağlı meyve suyu, marmelat ve kuşburnu çayı üretimi de gelişmiştir.

Hayvancılık faaliyetlerinin yapıldığı ilçeler Kelkit, Köse ve Şiran ilçeleridir. Mera hayvancılığının yanında son yıllarda ahır hayvancılığı da yapılmaya başlamıştır. Hayvancılıkta son ürün olarak nitelendirebileceğimiz en önemli ürünler ürün süt ve hayvan kılıdır. Gümüşhane ili su kaynakları yönünden zengin olduğu için su ürünleri üretimi de yapılmaktadır. İl sınırları içinde bulunan 4 adet göl, Harşit ve Kelkit çaylarınında alabalık üretimi yapılabilmektedir.

5.4.1.2. Sanayi

İlde sanayi sektörü GSYİH' dan % 0,8' lik bir paya sahiptir. Gümüşhane İli sanayi bakımından çok fazla gelişim gösterememiştir. Sanayi konusunda kamu yatırımı yapılmamıştır. Sanayinin gelişememesinde ki en büyük etkenlerden biri ise ilin coğrafi yapısı ve ulaşım koşullarının girdi maliyetlerini yükseltmiş olması ve ilin bölgesel pazar niteliğini kazanamamış olmasıdır.

Sanayi sektörünü oluşturan istihdam oranına bakıldığında imalat sanayide çalışanların oranı, diğer sektörlerde çalışanlara göre daha yüksek bir paya sahiptir. Madencilik ve taş ocakçılığı elektrik, gaz ve su sektörünün sektöründe en yüksek paya merkez ilçe sahiptir. İmalat sanayisinde faaliyet gösteren en önemli kuruluşlar gıda sanayi, giyim sanayi ve orman ürünlerine dayalı sanayi kuruluşlarıdır.

İlde en çok istihdam sağlayan kuruluş En-Er Tekstil olarak bilinen, tekstil ürünlerinin üretimini yapan işletmedir. Tarımsal üretimde ön plana çıkmış olan kuşburnu bitkisinin işlenmesine yönelik kurulmuş olan Gümüşsu A.Ş. önemli sanayi kuruluşlarından biridir.
İlde maden rezervlerinin fazla olmasına karşılık madenciliğin GSYİH içindeki payı düşüktür. İlde çıkarılan en önemli madenler Altın, Demir, Kil, Kireçtaşı, Kaolen, Bakır-Kurşun-Çinko, Barit ve Linyittir.

5.4.1.3. Hizmet

Gümüşhane İli'nin sahip olduğu coğrafi konum ticari faaliyetlerinde gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir. İlde gerçekleştirilen ticari faaliyetler küçük ölçekli işletmelerden ibarettir. Ticaret faaliyetlerin GSYİH içinde ki payı % 6,5'dur.

Gümüşhane İli turizm açısından kullanılmayan bir potansiyele sahiptir. Turizmin gelişmesi ile turizm faaliyet alanlarına cevap verecek hizmetler sektörü de gelişebilmektedir.

5.5. ORDU

Türkiye'de illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması 2011 verilerine göre, Ordu ili 61. sırada yer almaktadır.

5.5.1. SEKTÖREL YAPI ANALİZİ

5.5.1.1. Tarım

Ordu İli için ekonomik gelir kaynağının tarıma dayalı olduğu görülmektedir. İlde en önemli tarımsal ürün fındıktır. Fındık üretimi sanayinin de gelişmesini etkilemektedir. Ordu İli Türkiye'de ki fındık üretiminin %32'sini karşılamaktadır. Fındık üretiminin yapıldığı ilçeler, Merkez İlçe, Fatsa, Perşembe, Ulubey ve Ünye'dir. İlin topografik yapısı genellikle dağlıktır. Bu durumdan dolayı tarımsal üretimde çeşitlilik söz konusu değildir. Fındık üretiminin yanında mısır, çilek, kivi, sera sebzeleri, patates ve soya fasulyesi üretimi yapılmaktadır. Ordu ili Türkiye genelinde mısır ve patates üretiminde 13. sırada yer almaktadır.

Hayvancılık faaliyetleri meracılık şeklinde yapılmaktadır. Tarım sektörü içinde hayvancılığın payı % 21,3'tür. İlde arıcılık faaliyetleri yaygın olarak yapılmaktadır. İlin bal üretimi bakımından Türkiye içindeki payı % 12,6'dır.

Ordu İli'nin kıyı şeridinin uzun olması balıkçılık faaliyetlerinin gelişmesine uygun koşul sağlamıştır. En çok avlanan balık türleri hamsi, istavrit, kefal ve mezgittir. Ayrıca balık çiftliklerinde somon, levrek ve alabalık yetiştirilmektedir. GSYİH içinde balıkçılığın payı % 2,1'dir.

5.5.1.2. Sanayi

Sanayi sektörü GSYİH içinde % 8.8 'lik küçük bir değere sahiptir. Tarımsal ürünlerin işlenmesine yönelik sanayi faaliyetleri gelişmiştir. İlde fındığın işlenmesine yönelik sanayi kuruluşları gelişmiştir. Fındığı işleyerek pazarlara ürün olarak süren en önemli sanayi kuruluşu Sagra Tesisleri'dir. Bunun dışında un ve yem tesisleri, lastik ve ayakkabı

fabrikası, çimento fabrikası, soya fabrikası, tuğla fabrikası ve kereste fabrikaları faaliyet göstermektedirler.

İmalat sanayinin, diğer faaliyet kollarına göre sağladığı istihdam değeri daha yüksektir. İmalat sanayinde ürün profili fındık başta olmak üzere süt ve süt ürünleri, un ve unlu mamulleri, giyim sanayi ve orman ürünleri imalatından oluşmaktadır.

5.5.1.3. Hizmet

Hizmetler sektörü diğer sektörlere göre yıllar içinde sağladığı istihdam değeri ile daha istikrarlı bir artış göstererek ilerlemiştir. İl ekonomisinde ticaret sektörü küçük ölçekli işletmelerin faaliyetleriyle gelişme göstermektedir. Tarımsal üretimin ana ürünü olan fındık, ticari faaliyetlerin gelişmesine yön vermektedir. Fındığın iç ve dış pazara satılması ticari faaliyetlerin canlanmasına olanak sağlamaktadır. Ordu ili, Türkiye fındık ihracatının %23,4 'ünü karşılamaktadır. Ticaret sektöründe istihdam edilenlerin oranı % 5,2'dir. Diğer önemli tarım ürünleri çilek, kivi olup, ayrıca ilde seralarda sebze üretilmektedir.

Ordu İli sahip olduğu doğal ve tabii değerler doğrultusunda turizmin gelişimine ve geliştirilmesine açık bir potansiyele sahiptir. İlde turizmin gelişmesi hizmet sektörünü de canlandırıp, ekonomik yönden gelişmeyi sağlayacak niteliktedir. Konaklama tesisi açısından ilin artan talebi karşılayabilecek durumda olmadığı görülmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesine yapılan tur seyahatlerinde Ordu İli genellikle tura başlangıç noktası olarak belirlenmiştir. Bu durum ilde tek gece konaklamayı gerektirmektedir. Bu talep doğrultusunda ilde turizm açısından hizmet faaliyetlerinin canlanması öngörülmektedir. Konaklama tesisleri en çok Merkez İlçe'de bulunmaktadır. Bunun yanında Fatsa, Perşembe ve Ünye ilçelerinde de konaklama tesisleri yer almaktadır. Ünye, Fatsa ve Efirli'de (Perşembe) kamp ve karavan tesisleri de hizmet vermektedir.

5.6. RİZE

Türkiye'de illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması 2011 verilerine göre, Rize İli 34. sırada yer almaktadır.

5.6.1. SEKTÖREL YAPI ANALİZİ

5.6.1.1. Tarım

Tarım sektörünün GSYİH içindeki payı % 17,7'dir. Arazinin topografik yapısının yüksek ve engebeli olması sebebiyle, ilde tarımsal üretimin yapıldığı alan çok azdır. Arazinin büyük çoğunluğu çay bahçelerinden oluşmaktadır.

Rize İli'nde nem oranının yüksek olması ve sıcaklık değerlerinin yeterli derecede olmaması tarımda kısıtlı üretim yapılmasına neden olmaktadır. Başlıca tarım ürünü çaydır. İlde tarım arazilerinin % 92,5' inde çay üretimi yapılmaktadır. Türkiye'de çay üretimi Rize, Artvin, Trabzon, Giresun ve Ordu olmak üzere 5 ilde yapılmaktadır. Üretimden en büyük pay % 65,1 ile Rize'de yapılmaktadır. İlde yaş çay üretim miktarı iklimsel özelliklere bağlı olarak 600–700 bin ton arasında değişmektedir.

İlin iklimsel özelliği kivi yetiştiriciliği içinde uygundur. 228,7 hektarlık bir alanda kivi üretimi de yapılmaktadır. Kivi yetiştiriciliğine önem verilmesi ile tarımda ürün çeşitliliği sağlanabilecek ve bunun sonucunda üretimin artmasıyla tarımdaki istihdam payı da artabilecek potansiyele sahiptir.

İlde yaygın olarak yapılan tarımsal faaliyetlerden biri de arıcılıktır. Dünyaca ünlü bir marka haline gelmiş Anzer Balı, Anzer Yaylası'nda üretilmektedir.

İlde yapılan balıkçılık faaliyetleri de ülke için büyük önem arz etmektedir. İlin ülke genelinde balıkçılıktaki payı %7–10 arasında değişmektedir. İlde en çok avlanan balık % 90' lık pay ile hamsidir. Hamsiden sonra avlanan balıklar kefal, istavrit ve palamuttur.

5.6.1.2. Sanayi

Sanayi sektörünün GSYİH'da ki payı %14'dür. İlde sanayi sektörünün gelişememesindeki en önemli faktörler tarımsal üretim de elde edilen ürünün sanayide kullanılmaması ve ilin sahip olduğu coğrafi konumdur. Sanayi daha çok çayın işlenmesine yönelik kurulmuş tesislere dayanmaktadır. Çay üretiminde en fazla istihdam sağlayan kuruluş Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü ÇAYKUR'dur. Çay üretim tesislerinden sonra sanayi de bir diğer önemli faaliyet kolu orman ürünlerine dayalı kuruluşlardan oluşan sanayi tesisleridir.

İmalat sanayinde ürün profili gıda, içki, tütün ve orman ürünlerinden oluşmaktadır. İmalat sanayine yönelik faaliyetler daha çok Merkez İlçe, Ardeşen, Çayeli, Güneysu, İyidere ve Pazar ilçelerinde yapılmaktadır.

Madencilik sektöründe, Çayeli Bakır İşletmesi yıllık 800.000 ton civarında maden çıkarma kapasitesine sahiptir. Bunun dışında ilde 14 adet maden ocağı bulunmaktadır.

5.6.1.3. Hizmet

Hizmetler sektörünün GSYİH 'da ki payı % 18,2'lik bir değere sahiptir. Ticarette en önemli ürün çaydır. Ürün dış ticarette de önemli bir yer tutmaktadır. İlin sahip olduğu kültürel ve doğal değerler turizm açısından Doğu Karadeniz Bölgesi'nin en belirgin özelliklerini barındırmaktadır. Ancak, mevcut turizm altyapısı yetersiz durumdadır ve turizme dayalı hizmetler sektörü de gelişmemiştir.

5.7. SAMSUN

Türkiye'de illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması 2011 verilerine göre, Samsun İli 33. sırada yer almaktadır.

5.7.1. SEKTÖREL YAPI ANALİZİ

5.7.1.1. Tarım

Samsun coğrafi konumu itibariyle Yeşilırmak ve Kızılırmak nehirlerinin suladığı, Çarşamba ve Bafra ovalarının verimli topraklarıyla Türkiye'nin önde gelen tarım bölgelerindendir. Toplam arazinin % 45,5'sını oluşturan tarım alanı 432.718 hektardır. Bafra İlçesi 67.787, Çarşamba İlçesi 54.041 hektarlık tarım alanına sahiptir. İldeki toplam tarım alanlarının % 62'si sulanabilir alanlardır.
İl ekonomisinde büyük katkısı olan tarımsal ürünler; buğday, tütün, mısır, ayçiçeği, şeker pancarı, fındık, çeltik ve sebzedir. Tütün önemli bir geçim kaynağıdır ve Bafra tütünü ünlüdür. Meyvecilik gelişmiştir. Fındık, armut, şeftali, erik, ceviz, kızılcık ve kiraz bol miktarda yetişmektedir.

Samsun İli'nin iklimi ve bitki örtüsü hayvancılık için oldukça müsaittir. İlde, sığır, koyun, kıl keçisi ve kümes hayvanları beslenmektedir ve arıcılık gelişmiştir.

Samsun İli'nde balıkçılık sektörü, Samsun İli ekonomisi içindeki payı % 0,4'tür. Toplam istihdam içindeki payı ise % 0,19'dur. Samsun'da su ürünleri üretimi açısından önemli bir potansiyel bulunmaktadır. İlin Karadeniz'in kıyı kenti olması yanında 4.411 ha. doğal göl yüzeyi, 17.289 ha. baraj gölü su yüzeyi, 28 144 ha. gölet su yüzeyi ve 4.615 ha. akarsu yüzeyine sahiptir. İlde su ürünleri yatırımı alabalık ve sazan balığı üretimine odaklanmıştır.

5.7.1.2. Sanayi

Samsun İli'nde sanayi sektöründe yaratılan GSYİH'nın yıllara göre yıllık büyüme hızı incelendiğinde, 1988–2000 yılları arasında, yaklaşık olarak -% 30 ile % 30 oranları arasında sürekli değişen istikrarsız bir yapı görülmektedir. Yıllar itibariyle büyüme hızı detaylı olarak incelendiğinde, 1989 ve 1994 yıllarında sanayi sektöründeki büyümenin -% 10'un altında gerçekleştiği ve 13 yıllık dönemin en düşük değerlerine indiği gözlenirken, 1988, 1996 ve 1998 yıllarında yakalanan % 25'in üzerindeki oranlar ise en yüksek büyüme oranları olmuştur. 1987–2000 yılları arasındaki periyotta ortalama - % 3,7'lik bir büyüme hızı yakalanmıştır.

Samsun İli sanayi alt sektörleri arasında en fazla paya sahip olan imalat sanayi (% 6,8) ilin sanayi alt sektörleri arasında en önemli ekonomik faaliyettir. Samsun İli'nin ürettiği toplam katma değerde imalat sanayi alt sektörünün payının yıllara göre dalgalı bir seyir

izlemekle birlikte genel olarak azalma eğiliminde olduğu söylenebilmektedir. Samsun'da imalat sanayinin yoğunlaştığı alt sektörler tütün, ana metal (bakır), makine, tıbbi aletler ve ağaç işleme/mobilyadır. Elektronik eşya imalatı, kara taşıtları imalatı ve tekstil en az gelişmiş sektörlerdendir.

Samsun ve yöresinde üretilen ürünlerin en önemlileri çimento, gübre, bakır, yapay jüt, oto yedek parçası, muhtelif boyutlarda pompa, mobilya ve tekstil, konfeksiyon ve tıbbi aletlerdir. Büyük ve orta ölçekli işletmelerin yanı sıra küçük ölçekli işletmelerinde emek yoğun üretim yapan, kalorifer kazanı, plastik PVC tesisleri, zirai alet ve makineleri, bakır mamulleri, inşaat demirleri, plastik poşet, muhtelif şekerleme, reçel ve sanayi tipi mutfak eşyası ve buzdolabı üretimi yapan küçük tesisler de mevcuttur.

Samsun İli'nde kamuya ait 5 adet sanayi tesisi bulunmaktadır. Bu sanayi tesisleri, Karadeniz Bakır işletmeleri A.Ş. Samsun Gübre Sanayi A.Ş.(TÜGSAŞ), Ballıca Sigara Fabrikası ve Çarşamba Şeker Fabrikası ve Tekel Yaprak Tütün İşleme Fabrikası'dır.
Samsun'da biri Gıda ihtisas olmak üzere 5 OSB bulunmaktadır. Havza Tarımsal Ürün İşleme ve Tarım Makinaları İhtisas OSB altyapı çalışmaları devam etmektedir. OSB'lerde ağırlıklı olarak madeni eşya, elektriksiz makineler, demir dışı metaller, gıda ve mobilya sektöründe faaliyet gösteren işletmeler yer almaktadır. Samsun Organize Sanayi Bölgesi'nin doluluk oranı yüzde 100'dür. Kavak OSB'de 15 işyeri ve Bafra OSB'nde ise 15 işyeri faaliyettedir. Ayrıca 15 adet Küçük Sanayi Sitesinde 5439 işyerinde 12410 çalışan bulunmaktadır.

5.7.1.3. Hizmet

Samsun İli'nde GSYİH içinde hizmetler sektörünün payı % 59,1 olup, ilde ana sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Hizmetlerde çalışana kişi sayısı ise il genelinin % 26'sını oluşturmaktadır.

Samsun, sahip olduğu coğrafi özellikler, ulaşım altyapısı ve bağlantıları sayesinde önemli bir merkez konumundadır. İlde iç ve dış pazarda ticari amaçlı kullanılmak üzere çok çeşitli sayıda ürün elde edilmektedir. İl hem iç pazarı hem de dış pazarı ticari faaliyetler bakımından oldukça aktiftir.

Kentin, hava, deniz, demir ve karayolu ile Türkiye'nin her tarafına bağlantısının olması turizm açısından önemli bir konaklama merkezi konumuna gelmesini sağlamaktadır. İlin sahip olduğu turistik ürünler, turizm sektörünün bölge içerisinde iktisadi yönden önemli fırsatlar yaratarak ulaşım ve ticari faaliyetlerin gelişmesine olanak sunmaktadır.

Samsun İli'nin 2012 yılında yapılan ihracat rakamlarına göre ilk beş sektörü:
1- Değirmencilik ürünleri, malt, nişasta, inülin, buğday glüteni
2- Demir ve çelik
3- Kazan, makine ve cihazlar, aletler, parçaları
4- Demir veya çelikten eşya

5- Motorlu kara taşıtları,traktör,bisiklet,motosiklet ve diğer; olarak belirlenmiştir.

Samsun İli'nin 2012 yılında yapılan ithalat rakamlarına göre ilk beş sektörü:
1- Demir ve çelik
2- Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar
3- Hububat
4- Elektrikli makina ve cihazlar, vb.
5- Bakır ve bakırdan eşya; olarak belirlenmiştir.

5.8. TRABZON

Türkiye'de illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması 2011 verilerine göre, Trabzon İli 31. sırada yer almaktadır.

5.8.1. SEKTÖREL YAPI ANALİZİ

5.8.1.1. Tarım

Tarım sektörü Trabzon İli ekonomisine büyük gelir sağlamaktadır. GSYİH içinde tarım sektörünün payı %17,7'dir. İlin topografik yapısından dolayı tarımsal üretimde tarım araç ve gereçlerinden çok emek yoğun bir iş gücü kullanılmaktadır. Tarım iş kolunda çalışanların toplam istihdama oranı % 64,31'dir.

İlin coğrafi yapısı ve iklim özellikleri çok çeşitli bitkisel üretim yapılmasına olanak sağlamamıştır. Trabzon'da tarımsal üretimi en fazla yapılan ürünler çay ve fındıktır. Fındık ihracatı yapıldığından dolayı ekonomik getirisi fazladır. Fındıkta üretimi yaklaşık olarak yıllık 45.000-55.000 ton'dur.

İlde üretiminden büyük ekonomik gelir sağlanan ikinci önemli tarımsal ürün çaydır. Çay üretimi en çok Araklı, Dernekpazarı, Hayrat, Of, Sürmene ve Vakfıkebir ilçelerinde yapılmaktadır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde çay üretim alanlarının %20,6'sı Trabzon'da yer almaktadır. Trabzon İli Türkiye'de çaylık alanların kapladığı alan bakımında Rize'den sonra 2. Sırada yer almaktadır. Yıllık yaş çay üretim miktarı ortalama 120.000 ton'dur. İlde diğer tarım ürünleri hububat, mısır, fasulye, tütün ve patatestir.

İlde özellikle büyükbaş hayvan beslenmektedir. Buna bağlı olarak ta süt ve süt ürünlerinin üretimi yapılmaktadır.

Trabzon İli'nde balıkçılık faaliyetleri de önemli bir ekonomik girdi sağlamaktadır. Özellikle hamsi üretimi su ürünlerinin başında gelmektedir. Trabzon İli'nin GSYİH 'sı içinde balıkçılık sektörünün payı % 4,3'tür.

5.8.1.2. Sanayi

Sanayi sektörünün GSYİH içindeki payı ve istihdam değerlerine bakıldığında sanayi sektörünün diğer sektörlere göre pek fazla gelişmediği görülmektedir. GSYİH içinde sanayi sektörünün payı % 14'dür. GSYİH içinde sanayi sektörünün payı tarım ve hizmetlerden sonra gelmektedir. İmalat Sanayi, sanayi sektörü içinde %93,51 'lik bir istihdam sağlamaktadır.

İmalat sanayindeki faaliyet kolları gıda sanayi, tekstil, kimya sanayi, plastik ürünler ve ağaç işleridir. Daha çok küçük ve orta ölçekli kuruluşlar faaliyet göstermektedir. En büyük sanayi kuruluşu Trabzon Çimento Fabrikası'dır. Sürmene ve Çamburnu beldelerinde tekne ve gemi yapımına yönelik kuruluşlar faaliyet göstermektedir.

5.8.1.3. Hizmet

Trabzon İli'nde, tarım sektöründen sonra en yüksek GSYİH'ya sahip olan iktisadi faaliyet kolu hizmetler sektörüdür. Hizmetler sektörünü oluşturan faaliyet kolları ise ticaret, turizm, ulaştırma, haberleşme, toplumsal ve mali hizmetlerdir. Turizm sektöründe ki gelişmelerle birlikte, 1990 yılından bu yana otelcilik ve lokantacılık hizmetleri de artmış, bu durum ticari faaliyetlerin gelişmesini de olumlu yönde etkilemiştir. Tarımsal üretime dayalı fındık, çay, süt ve süt ürünleri üretimi ticari faaliyetlerin gelişmesine olanak sağlamıştır.

Turizmin gelişmesi ile birlikte ulaşım ve ticari faaliyetler de gelişme göstermiştir.

6. SOSYAL YAPI

6.1. BÖLGENİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Planlama bölgesi yüzölçümü açısından Türkiye'nin % 6,16'sın oluştururken; nüfus açısından 2000 yılı itibariyle % 6,54'ünü, 2013 yılı itibariyle ise % 5.07'sini oluşturmaktadır. Bölgenin nüfus gelişimi Tablo 65'de verilmiştir.

Planlama Bölgesi nüfusunda 1960 yılından 2000 yılına kadar geçen 40 yıllık süre içinde bölge nüfusunda artış gözlenmektedir. Ancak, 2000 yılından 2013'e kadar geçen yıllar arasında Samsun dışında kalan tüm illerde ve bölge genelinde önemli bir düşüş meydana geliştir. Bu düşüş gerçekte bölgenin göç vermesine ve diğer yandan istatistik yönteminin değişmesine bağlıdır. Daha önceki dönemlerde de nüfus mutlak olarak artarken, bölgenin artış hızları hemen her dönemde Türkiye ortalamalarının altında olmuştur. Bölgenin nüfus gelişimine bakıldığında 1960'dan itibaren artan bir grafik çizmekle beraber, bu artış içinde özellikle Samsun, Trabzon ve Ordu'nun öne çıktığı görülmektedir. Giresun ili nüfusu düşük bir ivme ile artarken; Artvin, Bayburt, Rize ve Gümüşhane illerinde 1985 yılından sonra düşüşler yaşanmıştır.

Nüfus açısından sıralandığında Samsun bölgenin en yüksek nüfuslu ilidir. İkinci sırayı Trabzon almakta, diğer iller ise Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane ve Bayburt olarak sıralanmaktadır.

Doğum yerine göre nüfus oranları incelendiğinde, başka bir ilde doğanlar oranı planlama bölgesi genelinde % 8,69 ile Türkiye ortalamasından oldukça düşüktür. Bölgede yaşayanların büyük bölümü yine bölgede doğmuştur. Bölge dışarıdan göç alan bir yapıya sahip değildir.

Buna karşılık, planlama bölgesi Türkiye'nin diğer bölgelerine göç vermektedir. Planlama bölgesinde genelde genç nüfus göç etmektedir. Bu nedenle, yaşlı nüfus Türkiye oranlarından daha fazladır ve bölge Türkiye'ye oranla daha yaşlı bir nüfusa sahiptir.

Planlama Bölgesi genelinde hane halkı büyüklüğü düşüş göstermekle birlikte, Artvin'de 3.3 kişi, Bayburt'ta 3.9 kişi, Giresun'da 3.2 kişi, Gümüşhane'de 3.4 kişi, Ordu'da 3.4 kişi, Rize'de 3.5 kişi, Samsun'da 3.7 kişi ve Trabzon'da 3.5 kişi ile 3.7 kişi olan Türkiye ortalamasından yüksek olan tek il Bayburt'tur. Samsun ise Türkiye ile eşit ortalamaya sahiptir.

Planlama Bölgesinde, doğurganlık oranları ve hanehalkı ortalamaları, genel olarak Türkiye ortalamasının üzerinde olmasına karşın çalışma çağına gelen genç nüfusun, başta Marmara Bölgesi olmak üzere ekonomik anlamda daha ileri olan bölgelere göç etmesi sonucu tüm illerde ve özellikle kırsal yerleşmelerde nüfus azalmaktadır.

Tablo 65: Planlama Bölgesinin Nüfus Gelişimi

YILLAR	ARTVİN	BAYBURT	GİRESUN	GÜMÜŞHANE	ORDU	RİZE	SAMSUN	TRABZON	TOPLAM	LOG. ARTIŞ %'Sİ
1960	196.301	-	381.453	243.115	469.379	248.930	654.602	532.999	**2.726.779**	-
1965	210.065	-	428.015	262.731	543.863	281.099	755.946	595.782	**3.077.501**	2,42
1970	255.869	-	451.679	282.238	608.721	315.700	821.183	659.120	**3.394.510**	1,96
1975	228.026	-	463.587	293.673	664.290	336.278	906.381	719.008	**3.611.243**	1,24
1980	228.997	-	480.083	275.191	713.535	361.258	1.008.113	731.045	**3.798.222**	1,01
1985	226.338	-	502.151	283.753	763.857	374.206	1.108.710	786.194	**4.045.209**	1,26
1990	212.833	107.330	499.087	169.375	830.105	348.776	1.158.400	795.849	**4.121.755**	0,37
2000	191.934	97.358	523.819	186.953	887.765	365.938	1.209.137	975.137	**4.438.041**	0,74
2008	166.584	75.675	421.766	131.367	719.278	319.410	1.233.677	748.982	**3.816.739**	-1,89
2013	169.334	75.620	425.007	141.412	731.452	328.205	1.261.810	758.237	**3.891.077**	0,39

Kaynak: D.İ.E. 1927-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, TÜİK 2008-2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Verileri

6.2. EĞİTİM DURUMU

Planlama bölgesi, özellikle coğrafi yapısı bakımından ülke içinde farklı bir yapıya sahiptir. Tamamına yakını eğimli arazilerden oluşan bölge, özellikle sanayi temelli bir kalkınma yakalayamamıştır. Ülkede turizm sektörünün de batı ve güney bölgelerinde ilerlemesi, planlama bölgesinin ekonomik kalkınma açısından en büyük dezavantajları olmuştur. Ekonomide yaşanan bu olumsuz gelişmeler, halkın kendine bir çıkış noktası olarak eğitimi görmesine neden olmuş ve bölge, Türkiye içinde eğitim düzeyi yüksek bölgeler arasına girmiştir. Fakat eğitimini tamamlayanlar, ekonomik anlamda geri olan bölge içinde kalmayarak, başta Marmara Bölgesi olmak üzere diğer bölgelere göç etmektedirler.

Bölgede okuma yazma bilmeyen oranı ülke ortalamasından yüksek bir değerdir. Bölgede erkek nüfusu ve kadın nüfusunun okuryazarlık oranına bakıldığında da okuma yazma bilmeyenlerin oranın ülke ortalamasından yüksek olduğu görülmektedir. Planlama bölgesi içinde okuma yazma bilmeyenlerin oranının en yüksek olduğu il Ordu'dur ve bu oran ülke ortalamalarından da yüksek bir değerdir. Bölgede okuma yazma bilmeyenlerin sayısının en az olduğu il Samsun'dur. Okuma yazma bilmeyen kadınların oranının en yüksek olduğu iller Ordu ve Bayburt'tur ve bu değerler Türkiye ortalamasından yüksektir.

6.3. SOSYO-KÜLTÜREL YAPI

Yıllar boyunca birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olan bölgede, bu uygarlıkların yaşam biçimlerinin izlerine rastlanmaktadır. Bu durum sosyo-kültürel anlamda önemli bir zenginlik ve çeşitlilik olarak gündelik hayata yansımaktadır. Bununla beraber hem geçmişte hem de bugün, bölgedeki yaşam biçimini etkileyen en önemli faktör coğrafi koşullar olmuştur. Coğrafi koşulların çok sert oluşu, bu faktörü özellikle yerleşmeler açısından kısıtlayıcı ve belirleyici bir unsur olarak ortaya çıkarmaktadır. Planlama Bölgesinin tamamına yakınında, dağlar denizden hemen sonra yükselmeye başlamaktadır, bu sebeple kıyıda ve dağ yamaçlarında kurulan yerleşmeler birbirlerinden keskin çizgilerle ayrılmaktadır. Nüfus yoğunluğu, kıyı kesimlerinde, yüksek dağların izin verdiği ölçüde vadilerde ve ovalarda daha fazla olurken; iç bölgelerdeki yerleşmeler kümeler halinde, küçük ve birbirinden kopuk olarak gelişmişlerdir. Yine buna paralel olarak kentsel işlevler (yönetim, ticaret, zanaat) kıyı kesimlerinde yoğunlaşırken, iç kesimlerde tarım ve hayvancılığın yoğun olduğu kırsal yerleşmeler bulunmaktadır. Kısaca yaşam biçimleri açısından, bölgede kıyı kesimi ve iç kesimler olarak iki farklı yapıdan söz etmek mümkündür.

Kıyı kesimlerinde gelişmiş olan yerleşmelerin tam olarak birer kentleşme çizgisinde olduklarından söz etmek güçtür. Bu anlamda kentsel bir yaşam biçimin bu merkezlerde görüldüğü söylemek mümkün değildir. Genel itibariyle tarım ağırlıklı yerleşme merkezi özelliği gösterdiği için, hizmet verdiği bölgenin pazarı ve halkın temel ihtiyaçlarını

karşıladığı merkezler olarak nitelendirilmektedir. Bölge halkı için deniz her zaman çok önemli olmuş, balıkçılık önemli bir geçim kaynağı ve yaşama biçimi oluşturmuştur. Bölgedeki limanların birçoğu küçüktür ve modern deniz ticareti için uygun değildir. Kırsal yerleşmelerdeki yaşam biçiminde ise bölgenin ekonomik durumunun yansımaları daha çok hissedilmektedir. Çok parçacıl olan tarım alanlarının bulunduğu yerlerdeki yerleşmeler, tarımı ekonomik hayata katamadıkları için aile ölçeğinde üretim yapmaktadırlar. Bu tarz bir yaşam biçimin izlerini, toplumsal yaşamda, yerleşme düzeninde ve mimaride görmek mümkün olmaktadır. Tarım ve hayvancılığın ekonomik birer girdi olmayıp, sadece kendine yeten bir yapıda olmasının en önemli toplumsal sonuçlarından biri gurbetçilik olgusudur. Bölge insanı, yıllar boyunca yakın yerleşmelere mevsimlik olarak çalışmaya giderek, kendi tarlasında yetiştiremediği ürünleri satın almak için çalışmıştır. Fakat özelikle 1960'lardan itibaren değişen yaşam koşulları, insanların gereksinmelerini arttırmış ve bu gereksinmeleri karşılamak mevsimlik çalışmayla karşılanamaz olmuştur. Bunun sonucu olarak göç olgusu bölgede kendini hissettirmiş ve çalışma çağına gelen nüfus daha fazla para kazanmak adına yaşadığı yeri terk etmiştir.

Tarihten gelen kültürel ve sosyal bir özellik olarak yaşadığı yerden kopamayan bölge insanı, tatillerini bölgeye gelerek değerlendirmekte, daha da önemlisi emekli olduktan sonra köyüne yerleşmektedir. Bu durumun hem bölgenin kültürel yapısı, hem de ülke içinde bölgeden göç alan merkezlerin kültürel yapısı açısından önemli sonuçları vardır. Çalışmak için göç edilen -daha çok- batıdaki ekonomik açıdan canlı kentler, bölge insanının sosyal hayatlarını önemli ölçüde etkilemiş, tüketim alışkanlıklarını değiştirmiş ve dönüştürmüştür. Ancak göç edilen bölgelerde bile aynı yerden gelen insanların grup oluşturmaları ve hemşeri dayanışması içinde davranmaları söz konusudur. Her fırsatta bölgeye dönen insanlar, değişen alışkanlıklarını da yanlarında getirmişler ve bu da bölgenin sosyal ve kültürel hayatını etkilemiştir. Kısaca yaşanan göç süreci bölgenin toplumsal hayatında önemli değişiklikler yapmıştır. Temel ekonomik sektör ve bunlara yönelik devlet politikaları ve oluşan piyasa şartları da bölgedeki yaşam biçimini etkileyen en önemli unsurlardan olmuştur. Çay, tütün, fındık gibi temel ve kitlesel tarımsal ürünler konusundaki devlet politikaları ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından açılan sınır kapıları ve gelişen uluslararası ilişkiler toplumsal yapıyı derinden etkileyen gelişmeler olmuştur.

Bölgenin ekonomik yapısı ve coğrafi koşullarının en önemli yansımalarından biri de yerleşme düzeni ve mimari olarak öne çıkmaktadır. Tarımın yerleşikliğe bağlı bir olgu olması, bölgedeki yerleşmeyi etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Çünkü tarlayı ve bahçeyi ekip bakımını yapmak için yakın olmak gerekmektedir. Bunun sonucu olarak, etrafı bahçelerle çevrili ve tüm tarımsal uğraşlarını evinde sürdürebilecek bir mimari ortaya çıkmaktadır. Alt katlarda büyükbaş hayvanların barınakları, malzemelerin korunması için ambarlar ve sütün işlendiği süt odaları gibi özel kullanımları yörenin öne çıkan mimari özellikleridir. Osmanlı döneminden kalma taştan ve keresteden yapılış konakların örnekleri oldukça az kalmıştır. Tarih boyunca birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olan bölge içinde, bugüne kadar yaşamaya devam eden etnik grupların olduğunu

görmek mümkündür. Ancak, bu gruplar yıllar boyunca aynı bölge içinde uyumlu bir şekilde yaşamıştır.

Planlama bölgesi içinde erkek nüfusun toplumsal yapı içindeki rolüne bakıldığında, ülkenin diğer bölgelerinden ayrılan önemli bir özelliğinin olmadığı görülmektedir. Erkek nüfus açısından toplumsallaşma adına öne çıkan en önemli kamusal mekan kahvehanelerdir. Sadece boş vakitlerin geçirilmesi yönünde kullanılmayan kahvehaneler, aynı zamanda genç nüfusun kendilerine iş olanakları sağlayacak ilişkiler kurduğu mekanlar olarak ortaya çıkmaktadır. Planlama bölgesi içinde kadınların toplumsal hayattaki rolü, diğer bölgeler ile farklılıklar göstermektedir. Bölgedeki üretimin tarım ağırlıklı oluşu, kadınların ekonomik hayata katılmalarını arttırması açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Bölgedeki pek çok sektörde, kadın çalışanların oranı batıdaki illerden daha fazladır. Bu durum özellikle kadınların kırsal alanlardaki etkinliğini daha da arttırmaktadır. Bölgede yaşayan kadınların kamusal mekanın dışında kendilerine özgü enformel toplumsallaşma biçimleri vardır. Bu biçimler her konuda olduğu gibi kırsal ve kentsel alanlarda birbirinden ayrılmaktadır.
Planlama Bölgesinde kadınlar, ekonomik hayata katılmaları sebebiyle önemli bir konumda olmalarına karşın, kamusal mekana ve dolayısıyla toplumsal hayata katılma konularında sorunlara sahiptirler. Kadınların toplumsal hayata katılmaları konusundaki bu potansiyel, diğer bölgelere göre daha fazla olup, bölge için değerlendirilmesi ve güçlendirilmesi gereken bir durum olarak öne çıkmaktadır. Resmi kurumlar, siyasi partiler ve ekonomik hayatın son derece erkek egemen bir yapıdadır.

Bölgede önemli sınıfsal farklılıklar bulunmamakla birlikte ciddi gelir ve yaşam standardı farkları görülmektedir. Tütün, fındık, çay gibi ürünlerin satımlık olarak yetiştirilmeye ve devlet desteği sağlanmaya başlamasıyla bölgedeki yoksulluk biçim değiştirmeye başlamıştır. Sahip olunan toprağın büyüklüğü yanı sıra verimliliği de yeni eşitsizlikler üretmiştir. Devlete ürün satarak zenginleşen kesimlerin yanı sıra, bölgeye dışarıdan gelen yönetici sınıflar ve bölgeye mevsimlik işçi olarak gelen kesimlerde farklı toplumsal kesimleri oluşturmuşlardır. Özellikle 1980 sonrası gelir dağılımının giderek bozulmasının ardından yeni yoksulluk ve zenginlik biçimleri ortaya çıkmış, ancak bu uçurum ciddi bir toplumsal rahatsızlık yaratmamıştır.

Bölge kültürel aktiviteler açısından homojen bir dağılım göstermemektedir. Önemli kültürel faaliyetler il merkezlerinde görülmektedir. Televizyon hem kentsel hem de kırsal alandaki en önemli eğlence ve bilgilenme aracı olarak görülmektedir. Bölgedeki sosyal ve kültürel etkinlikler illerde düzenlenen festival ve şenlikler, kültürel açıdan önem taşıyan müzeler, tiyatro ve sinema salonları ile kütüphanelerdir.

7. KENTSEL TEKNİK ALTYAPI

7.1. ARTVİN

7.1.1. İÇME VE KULLANMA SUYU

Artvin'in ilçe merkezleri ve köylerinin içme suyu ihtiyacı genellikle akarsu kaynaklar ve kısmen kuyulardan sağlanmaktadır. Artvin İli'nde 232 köy şebekeli, 5 köy çeşmeli olarak toplam 237 köyde içme suyu bulunmaktadır. Şebekeli 69 köyde ve çeşmeli 2 köyde içme suyu yetersiz olan toplam 71 köyün içme suyu yetersizdir. Susuz köy adedi ise 2'dir.

DİE'nin 2000 yılı verilerine göre yeterli içme suyu götürülen nüfus oranı Türkiye geneli için % 68.61, Karadeniz Bölgesi için % 83.73 ve Artvin için %84.98'dir. Bu oran, Artvin İli'nde Karadeniz Bölgesi ve Türkiye geneline oranla daha iyi olmasına karşılık; Artvin İli içme suyu götürülen nüfus oranı sıralamasında 81 il içinde 73. sırada gelmektedir. İl Merkezinde kullanıma sunulan su kaynaklarının toplam debisi 30-35Lt/sn'dir.

DSİ 26. Bölge Müdürlüğü'nün Artvin İli içindeki iki adet işletmede içmesuyu tesisleri bulunmaktadır. Borçka İlçesi İçme Suyu Tesisi'nin kapasitesi 40 lt/sn, Bölge Müdürlüğü İçme Suyu Tesisi'nin kapasitesi ise 8 lt/sn'dir.

Artvin Şehri içme ve kullanma suyu ihtiyacı Genya Dağı yüzey sularından elde edilmektedir. Çoruh Nehri, Hatila Deresi, Dalaget Deresi ve Fabrika Deresi su kalitesi düşük olduğundan bu amaçla kullanılmamaktadır. Genel olarak dik eğimli arazi koşulları ve yerleşim amaçlı arazi kullanımı sebebi ile bu yüzey suları tarımsal amaçlı da kullanılmamaktadır. Artvin Merkez Taşlıca Bölgesi Sitimzara Mevkiinden kente içme suyu getirilmesi çalışması devam etmektedir.

7.1.2. KANALİZASYON

İlin merkez ve ilçelerinde çoğunluğunun evsel atık sularının ve yağmur sularının toplanıp tekrar kullanıma sunulması için toplama tesisi ya da herhangi bir arıtma tesisi mevcut değildir. Artvin İli Merkez İlçe'de 3, Yusufeli İlçesi'nde 5, Şavşat İlçesi'nde 2 ve Borçka İlçesi'nde 1 adet olmak üzere toplam 11 köyde fosseptikli kanalizasyon şebekesi mevcuttur. Bu da ancak ildeki köylerin %3.2 sini oluşturmaktadır.

İlin merkez ve ilçelerinde çoğunluğunun evsel atık sularının ve yağmur sularının toplanıp tekrar kullanıma sunulması için toplama tesisi ya da herhangi bir arıtma tesisi mevcut değildir. Sadece Arhavi ilçesi ile Kemalpaşa Beldesi'ne ait AAT Projesi bulunmaktadır.

7.1.3. ATIK YÖNETİMİ

Artvin İli'nde 12 belediyenin toplam atık miktarı 32.556 tondur. Bu belediyelerden 8 tanesinin belediye çöp alanı vardır ve bu belediyelerin atık miktarı 24.681 tondur. Tüm belediyelerin düzensiz atık depolama alanı bulunmakta, Kompost tesisi kullanan belediye bulunmamaktadır. Bertaraf yöntemleri ise açıkta yakma ve gömme şeklindedir. Atığını açıkta yakan 2 belediye vardır ve bunların atık miktarı 940 tondur. Atığını gömerek bertaraf eden belediye sayısı ise 1 tanedir ve atık miktarı 3.650 tondur. Atığını dolgu yaparak veya kurudere yatağına boşaltarak bertaraf eden 1 belediye vardır ve bu belediyenin atık miktarı 3.285 tondur.

Artvin'de katı atık deponi alanlarının hepsi düzensiz niteliktedir; hiç birinin yer seçiminde yönetmelikte öngörülen jeolojik, topografik, hidrolojik ve meteorolojik kriterler dikkate alınmamıştır. Çoğu yerde de katı atık deponi alanlarının yerleşim merkezlerine uzaklıkları olması gerekenden daha kısadır. Katı atıkların kaynağından ayrılması, değerlendirilmesi ve geri kazanılması gibi çalışmalar da bulunmamaktadır. Tıbbi atıklarla sanayi atıklar" da genel olarak evsel atıklarla birlikte depolanmaktadır.

7.1.4. ENERJİ NAKİL HATLARI

Artvin İli'nde enerji Murgul, Tortum ve Muratlı HES'lerinden sağlanmaktadır. Muratlı Barajı taşkın koruma ve enerji amaçlı, Tortum Barajı sadece enerji amaçlı, Murgul Barajı ise HES ve Pompa istasyonu amaçlı kurulmuştur. Bu barajlar arasında en fazla enerji üretimi 444,12 GWh ile Muratlı barajından sağlanmaktadır. Bu barajı 100 GWh ile Tortum Barajı, 12 GWh ile de Murgul barajı takip etmektedir. Ayrıca taşkın koruma ve enerji amaçlı inşa edilen barajlardan Borçka ve Deriner barajlarından da 3.157 GWh enerji üretimi planlanmaktadır.

7.2. BAYBURT

7.2.1. İÇME VE KULLANMA SUYU

İçme Suyu Kaynakları ve Barajlar: İlin İlk içme suyu tesisi 1948 yılında Veysel (Kırkgözeler) Kaynaklarından drenajla temin edilmiştir. 1971 Yılında Çoruh Nehri kıyısında açılan keson kuyulardan, 1986 yılında Dilenci kaynaklarından karşılanmıştır. 2000 yılında Masat Köyü mevkiinde 5 adet keson kuyu projelendirilmiş bu kuyuların 2 adeti işletmeye alınmıştır. Masat Çayı'nda açılan drenajla keson kuyulara ve isale hattına bağlantı yapılmıştır.

Kaptajlar: İçmesuyu kuzeydoğuda Veysel (Kırkgözeler) kaynaklarından drenajla temin edilmiştir. En az debisi 13,00 lt/sn olarak ölçülen kaynaklardan temin edilen su 1689.00 mk. kotundaki toplamaya alınarak mevcut V=m^3 lük gömme depoya cazibe ile isale edilmiştir.

Kuyular: 1971 yılında Çoruh Nehri kıyısında iller Bankası tarafından 1 adet keson kuyu açılmıştır. Kuyudan temin edilen 30,00 lt/sn mertebesindeki su 2 ayrı terfi hattı ile mevcut V=1000 m^3'lük DM^3 ve V=450 m^3'lük DM4 depolarına terfi edilmiştir. Daha sonra 1984 yılında Bayburt belediyesi mevcut keson kuyuya yaklaşık L=200 m Mesafede DSİ'ne ilave bir sondaj kuyu daha açtırılmıştır. 25 m derinliğindeki kuyudan sağlanan 30,00 lt/sn'lik su her iki kuyu arasında 0,200 mm'lik AÇB ile yapılan irtibat hattı ile mevcut 0,250 mm'lik terfi hattına bağlanmıştır.

Mevcut içmesuyu ise Dilenci Kaynaklarından Qmin=170lt/sn, Qmaks=245lt/sn'dir. Ayrıca kaptaj kısmında belirtilen Veysel Kaynağından 13 lt/sn su gelmektedir. İlin su ihtiyacının kalan kısmı ise 2000 yılında Masat Köyü mevkiinde projelendirilmiş olan 5 adet keson kuyu ile karşılanması düşünülmüştür. Projelendirilen bu kuyuların 2 adeti işletmeye alınmıştır. Masat Çayında açılan drenajla keson kuyulara ve isale hattına bağlantı yapılmıştır. Bayburt İli'nin içmesuyu ihtiyacı Dilenci ve Veysel kaynakları ile keson kuyulardan karşılanmaktadır. Şehir şebeke suyunun debisi 220 lt/sn'dir. Ana isale boruları çelik hat olup, tali yerler asbest ve PVC borulardan oluşmaktadır. Şehir şebeke suyunun kalsiyum miktarı 78,30 mg/l, magnezyum miktarı 3,98 mg/l, bikarbonat miktarı 241,56 mg/l, klorür miktarı 7,08 mg/l, sülfat miktarı 4,40 mg/l'dir.

Genel olarak 209 yerleşim biriminin içme suyu yeterli (% 92), 11'inin yetersiz (% 5), 7'sinde (% 3) içme suyu yoktur.

7.2.2. KANALİZASYON

Mevcut durumda kanalizasyon atıkları hiçbir arıtma işlemine tabi tutulmadan Çoruh Nehri'ne deşarj edilmektedir. Atıksu arıtma tesisinin yapımı devam etmekte olup, 2015 yılı içinde tamamlanarak hizmete girmesi planlanmaktadır.

7.2.3. ATIK YÖNETİMİ

İl merkezinde standartlara uygun atık depolama merkezi mevcuttur. Köylerdeki atıklar İl Özel İdaresi tarafından, ilçe ve beldelerdeki atıklar ise belediyeler tarafından toplanmakta ve Bayburt Merkezdeki katı atık depolama sahasına ulaştırılmaktadır.

Evsel atıklar: Bayburt il merkezinde oluşan her türlü atık ve artık, belediye tarafından günlük olarak toplanmaktadır. Kent merkezinden günlük olarak yaklaşık 70.000 kg çöp toplanmakta bu miktar kış aylarında artmaktadır. Herhangi bir ön izlemeye tabi tutulmadan kent merkezi Şingah Mahallesi'ne 4 km mesafede bulunan Gözlükderesi Mevkii'nde düzenli depo yapılarak evsel atık ve tıbbi atıklar bu sahada düzenli olarak depolanmaktadır. Eski vahşi depo sahası ise rehabilite yapılmış olup, ağaçlandırılmıştır.
Tehlikeli ve zararlı atıklar: Birinci sınıf gayri sıhhi müesseseler bulunmamakla birlikte, çok az sayıda ki sanayi tesisinde oluşturulan sanayi atıkları da Belediye düzenli depolama alanına taşınmaktadır.

Devlet Hastanesi'ne ait tıbbi atıklar, sıvı atıkları ve diğer atıklarla birlikte kanalizasyon şebekesi vasıtasıyla atılmaktadır. Kullanım sonucu ortaya çıkan diğer atıklar ise; tıbbi atık ara deposunda toplanarak tıbbı atık aracıyla düzenli depoya taşınmaktadır. Evsel atıklar ise konteynır da toplanarak evsel atık düzenli deposuna taşınmaktadır.

7.2.4. ENERJİ NAKİL HATLARI

İl sınırları içinde 380 Kv'lık elektrik iletim hattı bulunmamaktadır. TEAŞ Bölge Müdürlüğü verilerine göre 154 Kv'lık hatlar Bayburt-Gümüşhane güzergahında 59 direk sayılı, 56.114 km, Bayburt-Aşkale güzergahı 161 direk sayılı, 55.697 km, Bayburt-Rize güzergahında 326 direk sayılı, 103.788 km, toplamda da 546 direk sayılı 215.599 km'lik hattır.

7.3. GİRESUN

7.3.1. İÇME VE KULLANMA SUYU

Giresun şehir merkezinin içme ve kullanma suyu ihtiyacı doğu ve batı bölgesindeki kuyu alanlarında bulunmakta olan 17 adet derin kuyudan, Doğu bölgesinde Aksu, Etbaşoğlu, SEKA ve Duroğlu kuyularından, batı bölgesi ise Batlama Vadisi üzerinde bulunan Batlama Deresi kenarındaki 5 adet derin kuyudan sağlanmaktadır. İlçelerde ise genellikle içme ve kullanma suyu ihtiyacı dere kenarlarına açılan derin kuyulardan ya da kaynak sularından karşılanmaktadır. Giresun'da bugüne kadar 516 köy ve 1.328 üniteye sıhhi içme ve kullanma suyu getirilmiştir. Ancak memba yetersizliği nedeniyle 58 köy ve 149 ünitenin suyu yetersizdir. İlde susuz köy sayısı 14'tür.

Espiye İlçesi'nde ilçe merkezi ve ilçeye bağlı köylerin su sıkıntısı yoktur.

Çamoluk ilçesinin merkezinde içme suyu şebekesi tamamlanmış olup evlere su verilmektedir. Şehir içme suyu Kelkit ırmağı üzerinde yapılan kuyulardan sağlanmaktadır. Köylerin çoğunda borulu sistemle evlere içme suyu sağlanmıştır. Bazı köyler ise çeşmeler kanalıyla su ihtiyacını gidermektedir.
Keşap ilçe merkezi ve köylerin çoğunluğunda içme suyu sıkıntısı yoktur. Ancak yerleşimin dağınıklığı nedeniyle çok az sayıda küçük yerleşim biriminde içme suyu yetersizliği vardır.

Şebinkarahisar İlçesi'nin içme suyu İller Bankası yatırımı ile 2000 yılında tamamen çözülmüştür. Köylerin sıhhi içme suyuna kavuşturulması çalışmaları yürütülmektedir. Toplam 186 yerleşim biriminden 140'ına içme suyu hizmeti götürülmüş olup kalan 46 yerleşim birimi ile ilgili çalışmalar devam etmektedir.

Görele İlçesi genelinde su sıkıntısı yoktur. Ancak köylerin topoğrafya nedeniyle dağınık yapılanmasından kaynaklanan yetersizlikler olmaktadır. Bunun yanında yaz aylarında özellikle fındık mevsiminde dışarıda yaşayan kişilerin köylerine dönmesiyle artan köy nüfusu karşısında köylerin çoğunda içme ve kullanma suyunda sıkıntılar yaşanabilmektedir.

Yağlıdere ilçe merkezinin içme suyu şebekesi 1991 yılında yeniden yapılmış olup, ihtiyacı karşılamaktadır. İlçeye bağlı Güllüce, Kanlıca, Oruçbey, Tekke, Yazlık ve Yeniyazlık köylerinde yeterli içme suyu bulunmakta olup, diğer 18 adet köyün mevcut içme suyu yetersizdir. İçme suyu bulunmayan köy yoktur.

Çanakçı İlçesi'nin içme suyu şebekesi yetersizdir. İller Bankası katkısı ile içme suyu şebekesinin % 90'ı tamamlanmış olup, halen devreye girmemiştir. Karabörk Beldesi'nin su şebeke projesi hazırlanmış, yapım çalışması başlamıştır.

7.3.2. KANALİZASYON

Şehir merkezinin kanalizasyon şebekesi tamamlanmış, ancak arıtma sistemi yoktur. Şehir merkezinde 2 adet Derin Deniz Deşarjı bulunmaktadır. Bunlardan biri faaldir. Şehrin kanalizasyon şebekesi bulunmayan mahallelerinde ve mücavir alanlarında bulunan ve şehir nüfusunun % 5'ini oluşturan kısmının kanalizasyon ve atık su sorunları fosseptik çukurlarla ve vidanjör araçlarının yardımıyla çözülmektedir.

Doğankent ilçe merkezinde kanalizasyon şebekesi tamamlanmış bulunmaktadır. Köylerde ise fosseptik çukurları kullanılmaktadır.

Espiye ilçe merkezinde kanalizasyon şebekesi ihtiyaca cevap verememektedir. İlçenin yeni kanalizasyon projesi hazırlanmıştır.

Çamoluk ilçe merkezi haricinde diğer yerleşim birimlerinde kanalizasyon yoktur. Kanalizasyon olmayan yerleşim birimlerinde fosseptik çukurları mevcuttur.

Keşap İlçesi'nde ilçenin tamamına kanalizasyon hizmeti götürülememiştir. Karabulduk Beldesi ve köylerde ise kanalizasyon bulunmamaktadır.

Şebinkarahisar ilçe merkezi kanalizasyon şebekesi, belediyenin imkanları ile yapılan bir şebekedir. Bu hizmet sadece merkezdeki mahallelere verilmiş olup, dış mahallelerde kanalizasyon şebekesi mevcut değildir. Köylerde ise şebekeli içme suyuna geçen yerleşim birimlerine kanalizasyon şebekeleri yapma çalışmalarına başlanmıştır.

Görele ilçe merkezinde Kumyalı, Soğuksu ve Hendekbaşı mahallelerinde kanalizasyon vardır. İlçeye bağlı köylerde ise kanalizasyon bulunmamaktadır.

Yağlıdere İlçesi'nin kanalizasyon şebekesi eski ve yetersizdir.

Çanakçı İlçesi'nin kanalizasyonu projesiz olarak belediye imkanlarıyla yapılmış olup, Çanakçı Deresi'ne akmaktadır. Bu sistem ilçenin gereksinimine cevap vermemektedir. İlçeye bağlı Karabörk Beldesi'nin kanalizasyonu yetersizdir. Köylerde ise kanalizasyon yoktur. Ancak köy yerleşim yerlerinde fosseptik çukur yapımı büyük ölçüde tamamlanmıştır.

Dereli ilçe merkezinin kanalizasyon şebekesi mevcut olup, bağlı bulunan mahallelerde ve köylerde kanalizasyon şebekesi mevcut değildir.

Eynesil ilçe merkezin de kanalizasyon sorunu büyük ölçüde giderilmiş olmakla birlikte kenar mahallelerde kanalizasyon problemi mevcuttur. Yeni kapalı devre kanalizasyon yapım çalışmaları sürdürülmektedir. Ayrıca atıkların imhasında problem yaşanmaktadır. Ören Beldesi ile bağlı köylerde kanalizasyon şebekesi mevcut değildir. Ayrıca bu yerleşim birimlerinde kanalizasyon ve çöplerin imhasında ciddi problemler yaşanmaktadır.

Piraziz ilçe merkezinde ve Bozat Beldesi'nde kanalizasyon mevcut olup, köylerde kanalizasyon şebekesi mevcut değildir.

7.3.3. ATIK YÖNETİMİ

Giresun İli'nde coğrafi yapıyı oluşturan topografik engeller, dik yamaçlar, engebeli araziler ve yeraltı ve yer üstü su kaynaklarının yoğunluğu Düzenli Katı Atık Depolama Alanları için yer bulunmasında büyük sıkıntılara neden olmaktadır. Bu nedenle bölgedeki katı atıklar gelişi güzel olarak bölge belediyeleri ve yöre halkı tarafından genellikle deniz kıyılarına veya dere kenarlarına (vahşi depolama) dökülmektedir. İlde katı atık bertaraf hizmetleri yetersiz olup, mevcut düzensiz katı atık depolama alanları çevre ve insan sağlığı için potansiyel tehlike oluşturmaktadır. İlde sadece Giresun Merkezdeki düzensiz depolama alanında özel bir şirket tarafından kısmen de olsa atıklar plastik, cam, metal ve kağıt olarak ayrıştırılıp geri kazanımı sağlanmaktadır. Bunun yanında katı atıkların bir türü olan, hastane ve kliniklerden toplanan ve çevreye olan etkileri son derece olumsuz olan tıbbi atıklar da belediyelerce aynı depolama alanlarına düzensizce, hiçbir işleme tabi tutulmadan dökülmektedir.

İl merkezinde Belediye tarafından gerçekleştirilen Katı Atık Bertaraf Tesisi'nin açılışı 2014 içinde yapılmıştır. İlde merkez ilçe dışında 15 adet ilçe belediyesi bulunmakta olup bunların hiçbirinde katı atık bertaraftı amacıyla kurulan bir tesis ya da depolama alanı bulunmamaktadır. Bu belediyelerce uygulanmakta olan katı atık bertaraf sistemi düzensiz (vahşi) depolamadır.

7.3.4.ENERJİ NAKİL HATLARI

Giresun'da enerjisiz köy bulunmamaktadır. 2005-2008 yılları arasında il genelinde 310 adet köyün yenileme ve bakım-onarım çalışmaları yapılmıştır. 2009 yılı içinde yapılmakta olan çalışmalarla köylerin mevcut sorunları büyük ölçüde giderilmiştir.

Giresun ilinde en fazla elektrik tüketimi sanayi sektörüne aittir. İlde tüketilen toplam elektriğin % 41'i sanayi sektörüne aittir. İlde meskenlerin tükettiği kişi başına elektrik miktarı (725 KWh) ülke ortalamasının (1.433 KWh) altındadır. Toplam tüketimde ise Giresun'da tüketim 964 kWh iken, Türkiye genelinde 2.700 kWh'tır. Giresun ilinde 380 KW'lık hatları kullanabilecek ölçekte sanayi tesisi bulunmadığından bu hatlar il sınırlarında mevcut değildir. 154 KW'lık hatları ise genellikle şehrin dış kesimlerine konuşlanan SEKA Kağıt fabrikası, Fiskobirlik Entegre Tesisleri gibi kentin önemli sanayi kuruluşlarına hizmet vermektedir.

İl merkezinde şehir içinde elektrik hatlarının yeraltına alınma işlemi halen devam etmekte olup, önemli caddelerde ve sahil yolunda çalışmalar büyük ölçüde tamamlanmıştır. Şehir içinden geçen hatlar yüksek voltajlı değildir. Giresun kent merkezinde Sahil Yolu aydınlatma çalışmaları kapsamında yaklaşık 15 km yer altı kablosu döşenmiş ve sağlıklı aydınlatma sağlanmıştır. Ayrıca Devlet Sahil Yolu'nun geçtiği tüm ilçe merkezlerinde orta refüj aydınlatma çalışmaları bitirilmiş, il sahil şeridinde toplayıcı yollarla birlikte toplam 75 km'lik kısmın aydınlatılması tamamlanmıştır.

Çamoluk İlçesi'nin elektrik ihtiyacı Suşehri-Gölova istikametinden sağlanmaktadır. Çamoluk ilçesinin bütün köylerinde elektrik mevcuttur. İlçede Çamoluk-Alucra arası alternatif enerji nakil hattı 2002 yılında faaliyete geçmiştir. Çanakçı ilçesinin bütün köylerinde elektrik bulunmaktadır. Ancak, köylerde elektrik şebekesi yenileme çalışmaları bitirilmediğinden sık sık elektrikler kesilmektedir.

Espiye İlçesi merkez ve mahalle ile köylerinin tamamında elektrik bulunmaktadır. Ancak ilçenin merkezi ve köylerinde bulunan elektrik şebekelerinde özellikle kış aylarında sık sık arızalar meydana gelmektedir. Arızaların köylerdeki elektrik şebekelerinin eski ve geniş bir alanı kapsamasından kaynaklandığı belirtilmiştir.

Görele İlçesi'nin elektriksiz köyü bulunmamaktadır. Elektrik hatlarının önemli bölümünün yenilenmesi gerekmektedir. 16 köyün elektrik hatlarında çalışma yapılacağı bildirilmiştir. Görele-Köprübaşı-Aydınlar 3/0 Enerji Nakil Hattı programa alınmıştır. Dünya Bankası kredili işler kapsamında yapılan Bulancak ve Görele şehir şebekelerinin yer altına alınma işleri tamamlanma aşamasındadır. Keşap, ilçe merkezinde 1951 yılından beri elektrik vardır. Köy elektrifikasyonu 1976 yılında başlamış, 1985 yılında tamamlanmıştır.

Yağlıdere ilçe merkezinin ve köylerin elektrik ihtiyacı Tirebolu-Espiye enerji hattından alınan özel orta gerilim enerji ile beslenmektedir. İlçeye bağlı tüm köylerde elektrik mevcuttur.

Şebinkarahisar İlçesi'ne enerji Suşehri trafo merkezinden verilmekte olup, 2 enerji nakil hattından biri şehir merkezini diğeri köyler hattını beslemektedir. Yayla ve mezraların haricinde elektriksiz bölge bulunmamaktadır.
Piraziz İlçesi'nde TEDAŞ İşletme Şefliği'nce yenilme ve iyileştirme çalışmaları yeni yapılmıştır.

7.4. GÜMÜŞHANE

7.4.1. İÇME VE KULLANMA SUYU

Gümüşhane'de tüm belediyelerin içme suyu vardır. Ancak Kürtün ve Yeşilbük belediyelerinin içme suyu yetersizdir. İl merkezinin 1995 yılında içme suyu şebekesi inşaatının yenilenmesi programa alınmıştır. İnşaat halen devam etmektedir.

Şiran İlçesi'nde içme suyu sorunu bulunmamaktadır. İlçenin tüm mahallelerine içme suyu hizmeti götürülmüştür. Kelkit İlçesi'nin 77 köyü vardır ve bu köylerin tümüne yakınında içme suyu vardır. Yalnızca Dereyüzü Köyü'nde içme suyu yoktur. Çamur, Eskiyol, Esmür, Kılıçtaş ve Özen köylerinde de içme suyu yetersizdir.

7.4.2. KANALİZASYON

Gümüşhane Merkez ilçesi, Arzular, Kelkit, Ünlüpınar, Köse, Salyazı ve Şiran olmak üzere 7 yerleşim biriminin kanalizasyon sistemleri mevcuttur. Kanalizasyon şebekeleri ana toplayıcıdan oluşmaktadır; ancak arıtma sistemleri bulunmamaktadır. Öbektaş, Kürtün, Özkürtün ve Torul olmak üzere 4 yerleşimde ise kanalizasyon çalışmaları devam etmektedir. Tekke, Gümüşgöze, Deredolu, Kaş, Söğütlü, Yeşilbük ve Altınpınar olmak üzere 7 beldede ise kanalizasyon sistemi bulunmamaktadır.

Merkez ilçenin mevcut kanalizasyon sistemi yalnızca bir ana toplayıcıdan oluşmaktadır. Kullanım alanlarından alınan kirli sular ve bazı katı atıklar ana toplayıcı ile direkt Harşit Çayı'na ulaşmaktadır. Bu su kaynağından, bahçe sulama, yolların temizliği, parkların sulanması vb. konularda faydalanıldığı için, bu durum Merkez İlçe ve Harşit Çayı'nın ulaştığı diğer ilçe halkları için de büyük bir tehlike arz etmektedir. Şiran ilçesinin kanalizasyon sistemi mevcuttur. Fatih ve Mertekli mahallelerinin kanalizasyon projeleri ise yapım aşamasındadır. İlçenin en önemli altyapı sorunu ana kanalizasyonun şehir içinde kalmış olmasıdır.

7.4.3. ATIK YÖNETİMİ

İlde kirliliğe uğramış akarsular toprak kirliliğine de neden olmaktadır. İl ve ilçelerde oluşan atıkların depolanması düzenli yapılmadığı için koku problemi, haşerelerin artması, salgın hastalıkların artması, estetik görüntünün bozulması gibi sorunlarla karşılaşılmaktadır. İl merkezinde oluşan atıklar yakılmaktadır. Bu yöntem insan ve çevre sağlığı açısından tehlike oluşturabilmektedir. Gümüşhane'de günlük toplanan çöpler sabah ve akşam saatlerinde toplanmakta ve toplanan çöpler Gümüşhane kent merkezinin kuzeyinde Topal ve Rüfene mahalleleri arasındaki Parmaklık Tepesi'nin güneybatı yamaçlarındaki Kurudere Vadisi'ne vahşi depolama şeklinde dökülmektedir. Çöp döküm alanı yaklaşık olarak 40–45 hektar civarında olup, bu şekilde düzensiz depolama yapılması durumunda yarım yüzyılın üzerinde ihtiyaca cevap verebilecek düzeydedir. Gümüşhane il genelinde oluşan katı atıkların temizlenmesi büyük sorun oluşturmaktadır. Çevre ve doğanın kirlenmemesi açısından katı atıkların düzenli depolanacağı çöp arıtma tesislerinin hızla yapılması büyük önem taşımaktadır.

7.4.4. ENERJİ NAKİL HATLARI

Elektrik Enerjisi Gümüşhane ilinde enerji 1986 yılında başlayıp 2003 yılında bitirilen Kürtün barajı ve HES' inden sağlanmaktadır. Baraj Harşit Çayı'ndan beslenmektedir ve yıllık 198 GWh enerji üretilmektedir. Ayrıca inşası devam etmekte olan Torul Barajı sadece enerji üretim amacıyla kurulmakta ve yıllık 322 GWh enerji üretimi planlanmaktadır.

Gümüşhane İli'nde en fazla elektrik tüketimi meskenlere aittir. Kentte sanayi gelişmediği için sanayinin elektrik tüketimindeki payı da küçüktür. İl toplamındaki elektrik tüketiminin % 49,3'ünü meskenler, % 13,6'sını sanayi, % 12,1'ini aydınlatma elemanları, % 10'unu ticaret, geri kalan kısmını da diğer giderler oluşturmaktadır. Gümüşhane ilinin elektrik tüketimi bölgedeki elektrik tüketimi ile paralellik gösterirken ülke elektrik tüketiminden farklıdır. Bölgede de en fazla elektrik tüketimi meskenlere aittir. Ülke genelinde ise en fazla elektrik tüketimi sanayi sektörüne aittir.

7.5. ORDU

7.5.1. İÇME VE KULLANMA SUYU

Ordu'ya bağlı belediyelerin içme suyu şebekelerinin büyük çoğunluğu İller Bankası tarafından projelendirilmiş olup, halen bu çalışmalar devam etmektedir. Özellikle kıyı kesimindeki yerleşmelerin içme sularının dere kenarlarında açılan kuyulardan temin edilmekte ve bu kuyu sularının çoğu arıtma gerektirmeden şebekeye aktarılarak önemli ölçüde maddi kaynak tasarrufu sağlanmaktadır.

Ordu kenti su şebekesi mevcut olup içme ve kullanma suyu ihtiyacı Melet Havzası'nda oluşturulan keson kuyulardan temin edilmektedir. Kırsal kesimde ve ilçelerde ise genellikle kaynak suları kullanılmaktadır. İl merkezinde keson kuyularda toplanan su arıtma ve dağıtım işlemlerinden sonra şehir şebekesine verilmektedir.

Çaybaşı İlçesi'nin Merkezi ve İlküvez Kasabası'nda su şebekesi mevcuttur. Köylerde mahalli çeşmelerden istifade edilmektedir. Köklük-Akbaba-Eğribel köylerinin grup içme suyu şebekesi bulunmakta, ancak nüfusun artması nedeniyle ihtiyaca cevap verememektedir.
Kumru ilçe merkezinde yeterli içme suyu şebekesi bulunmaktadır. İlçeye bağlı beldelerin tümünde içme suyu vardır. Köylerde ise 1 köyün suyu yeterli, 3 köy programa alınmış durumda olup 26 köyün içme suyu yetersizdir.

Mesudiye ilçe merkezinde ve bağlı beldelerin tamamında içme suyu mevcuttur. Şebekelerin eski olması özellikle terfiili sistemle çalışan ilçe merkezinde aşırı sarfiyata neden olmaktadır. Bağlı köylerden ise 37 köyde içme suyu şebekesi vardır ve bunların 34'ünde cazibeli olarak çalışmaktadır. Mevcut şebekelerin birçoğu bakıma muhtaç durumdadır.

Çatalpınar İlçesi'nde su sorunu kaynak suları ile çözülmektedir. Bağlı köylere ise Köylere Hizmet Götürme Birliği ve halkın yardımıyla içme suyu ağlanmıştır.

Perşembe ilçe merkezinde 2 adet içme suyu deposu mevcuttur. 800 m^3 hacminde ise su arıtma tesisi vardır. İlçede suyu olmayan köy bulunmamaktadır. Ancak 1 köyün suyu yetersizdir.

Kabataş ilçe merkezi içme suyu gereksinimini Eceli su kaynağından elde edilen keson su ile sağlanmaktadır. İlçede su sorunu bulunmamaktadır.

7.5.2. KANALİZASYON

Ordu il merkezinde Cumhuriyet Mahallesi hariç kanalizasyon ve yağmursuyu toplama tesisleri mevcuttur. Atık suların bertaraf edilmesi amacıyla derin deşarj çalışmaları devam etmektedir. Bazı ilçelerin kırsal alanlarında atık su deşarjlarını akarsulara ve serbest doğaya bırakmaktadır, sahildeki ilçelerde ise durum il merkezinden farksızdır.
Çaybaşı İlçesi'nin ve İlküvez Kasabası'nın kanalizasyon şebekeleri mevcuttur. Kumru ilçe merkezinin % 50'sinde kanalizasyon mevcuttur.

Mesudiye ilçe merkezinin büyük bölümünde kanalizasyon bulunmaktadır ancak arıtma bulunmamaktadır. Yeşilce'nin bir kısmı ile Topçam'ın kanalizasyonu bulunmakta, Üçyol'da ise kanalizasyon bulunmamaktadır. Bağlı köylerin 14'ünde ise kanalizasyon şebekesi mevcuttur. Bunların 9'unda fosseptik çukurları kullanılmaktadır.

Çatalpınar ilçe merkezindeki Kıran Mahallesi, Dere Mahallesi ve Terimli Mahallesi'nin kanalizasyon sorunları çözülmüştür. Diğer mahallelerde ise çalışmalar sürmektedir,

Kabataş İlçesi'nin % 20'sinde kapalı kanalizasyon şebekesi mevcuttur. Diğer yerlerde ise kanalizasyon bulunmamaktadır. Kanalizasyon kent için önemli bir sorundur.

Korgan İlçesi'nin kanalizasyon sistemi mevcut olup mevcut nüfusun gereksinimini karşılamaktadır. Ancak ilçenin nüfus artış hızına bakıldığında bu sistemin ileriki yıllar için yeterli olmayacağı açıktır.
Ulubey İlçesi'nin kanalizasyon çalışmaları devam etmekte olup, %95 oranında kanalizasyon yapılmıştır. Kanalizasyon şebeke uzunluğu toplam 40 km'dir.

7.5.3. ATIK YÖNETİMİ

Ordu İli'nin en büyük sorunlarının başında çöp sorunu gelmektedir. İl merkezinde evsel atıklar hiçbir ön işleme tabi tutulmadan Melet Irmağı'nın denize döküldüğü kıyı şeridine bırakılmaktadır. Çöp bırakılan alanın yerleşim alanı içi ve deniz kenarında olmasından dolayı büyük kirlenmelere sebebiyet vermektedir. Katı atıkların kontrolsüz bir şekilde biriktirilmesi sonucunda birçok hastalığın kolayca yayıldığı bilinmektedir. Katı atıklardan hastalık bulaştıran faktörlerin başında sinek ve fareler taşıyıcı olarak işlev görmektedirler. Hastalık tehdidine karşılık sadece bu taşıyıcılar yılın belli dönemlerinde zehirlenerek öldürülmektedirler. Ayrıca Melet Irmağı'yla bağlantılı bu alanda yüksek düzeyde taban suyu kirliliği ve deniz kirliliğinin de oluşmaktadır. Atıklar belediye tarafından konteynır ve çöp saatlerinde poşetlenerek sokağa bırakılması ile toplanmaktadır. Transfer istasyonu bulunmamaktadır. İlde yakma ve kompost tesisi bulunmamaktadır.

İlçelerde de uygulama il merkezinden farksızdır. İl genelinde büyük sorun haline gelen evsel ve diğer atıkların bilimsel yöntemler dahilinde bertaraf edilmesi için belediye ve ilgili kuruluşların proje çalışmaları devam etmektedir. İl merkezindeki çöp alanı ve atık depolama sorunu büyük ilçelerde de özellikle Ünye, Fatsa ilçelerinde de aynı durumdadır.

Fatsa ilçe merkezinde taban suyunun yüksek olduğu çevre yolu kenarında bulunan alan depolama alanı olarak kullanılmakta olup üzeri toprakla örtülerek arsa kazanma çalışması yapılmaktadır. Ünye İlçesi'nde atıklar kıyı şeridine hiçbir ön işleme tabi tutulmadan yığılmaktadır. Diğer küçük ilçelerde atıklar genellikle dere yatakları ve vadi tabanlarına rastgele bırakılmaktadır.

İl genelinde tehlikeli atık olarak yan ürün çıkaran işletmelerin genellikle atık arıtma tesisleri mevcut olup, çıkan ayrışmış atıklar belediyelerce atık depolama sahalarına bırakılmaktadır. Konkasör tesisleri, maden ocaklarında biriktirilen atıklar ÇED

projelerinde belirtilen şekilde bertaraf edilmektedir. Kimyasal yapılı atıklar genellikle etkisizleştirilip az zarar verecek şekilde depolanmaktadırlar.

İl genelinde çöp depolama alanı oluşturulmadığından, sınıflara ayrıştırılmış çöplerle ilgili olarak ayrıca bir işlem yapılmamaktadır. Bu bağlamda tıbbi atık sınıfındaki atıklar normal atık maddeler gibi genel olarak kullanılan depolama alanında depolanmaktadırlar.

İl genelinde atık durumunda bulunan yağ türevli maddeler genellikle oluştukları alanlarda mevzuata aykırı şekillerde bertaraf edilmektedir. Çöp depolama alanında yağları ayrıştırıcı bir sistem mevcut olmadığı için herhangi bir çalışma yapılmamaktadır. Bazı sanayi kuruluşları kendi bünyelerindeki arıtma ünitelerinde oluşturdukları yağ türevli atıkları arıtmaya tabi tutulmaktadırlar.

Kimyasal kirlilik tehdidi oldukça yüksek olan pil ve akü türü malzemelerle ilgili olarak il genelinde herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu atıklarda genellikle diğer atıklar gibi bertaraf edilmektedirler.

7.5.4. ENERJİ VE NAKİL HATLARI

Ordu İli ve ilçelerinden 154 Kv ve 380 Kv'lik hatlar genellikle sahil şeridine paralel bir şekilde Samsun–Trabzon yönünde uzanım göstermektedir. Bu hatlara dik olarak Gölköy İlçesi'nden gelen enerji hattı dik olarak bağlanır. İlin yıllık elektrik tüketim miktarının % 40'ı sanayi, % 37 meskenlere, geriye kalan % 23'lük kısımsa aydınlatma, ticaret, resmi daire, tarımsal sulama ve diğer kullanışlar tarafından kullanılmaktadır.

Kabataş İlçesi Korgan ve Gölköy ilçelerinden elektrik almaktadır. Elektriksiz köy ve mahalle yoktur.

Gülyalı İlçesi'nin şehir merkezi 15 adet trafodan beslenmektedir. İlçenin tüm köylerinde elektrik vardır. Gölköy ilçesinde yayla evlerinin bir kısmı hariç tüm köy ve belde sınırları içindeki bütün evlerde elektrik vardır. Yerleşme düzeni dağınık olduğundan elektrik kaçakları fazladır.

Ordu İli'nde enerji üretim amacıyla DSİ tarafından yapımı devam ettirilen Topçam Baraj'ından yıllık 199 GWh enerji üretimi planlanmaktadır. 1997 yılında yapımına başlanan baraj Mesudiye İlçesi'ne bağlı Topçam Beldesi'nde inşa edilmektedir ve Melet Irmağı'ndan beslenmektedir.

7.6. RİZE

7.6.1. İÇME VE KULLANMA SUYU

Belediyelerin sağlıklı içme suyu ihtiyacını uzun vadede karşılamak bakımından büyük önem taşıyan bir anakent içme suyu projesi olan Andon İçme suyu Projesi'nin yapımı tamamlanmıştır. Rize içme suyu adı altında arıtma tesisi, ana isale hattı gibi işleri sürdürülen proje kapsamında 8'i ilçe belediyesi, 4'ü de belde belediyesi olmak üzere 12 ilçe ve beldeye içme suyu sağlanacak olup, merkez dışındaki belediyelere de su verilmesini sağlayacak projelerin ihaleleri gerçekleştirilmiş ve büyük ölçüde tamamlanmıştır.

Rize İli'ne bağlı ilçelerin neredeyse tamamının içme suyu vardır. Çaykent Belediyesi'nin kaynak suyu vardır fakat içme suyu şebekesi bulunmamaktadır. Muradiye, Yolbaşı ve Tunca belediyelerinin ise içme suyu yoktur. Çamlıhemşin yakınlarında ve bütün ilçe içinde birçok su kaynağı bulunmaktadır. Nüfusun sadece % 50'si şebekeye bağlıdır. Ayrıca ilçedeki mevcut su şebekesi yüksek mahalleler için yetersizdir. Bu alanlardaki su ihtiyacı, kaynak ve kuyular ile yakın derelerden sağlanmaktadır. Hemşin Belediyesi'nin 1995 yılında ilçeye getirmiş olduğu yeni içme suyu ile ilçedeki içme suyu sorunu çözüme kavuşmuştur.

Rize Köylere Hizmet Götürme Birliği verilerine göre Rize İli'ne bağlı köylerden 252 köy, 853 ünitenin içme suyu bulunmaktayken, 98 köy, 384 ünitenin içme suyu yetersiz durumda, 6 köy, 221 ünitenin ise içme suyu yoktur.

7.6.2. KANALİZASYON

Rize il merkezinde kanalizasyon şebekesi yeterlidir. Rize'de belediyelerin büyük bir kısmının kanalizasyonu yetersiz durumdadır. Çaykent, Muradiye, Tunca, Büyükköy, Hemşin ve Yolbaşı belediyelerinin kanalizasyon sistemleri bulunmamaktadır. Çamlıhemşin merkezindeki kanalizasyon sistemi kısmen yeterlidir. Bu sistemle toplanan atık sular herhangi bir arıtmaya tabi tutulmadan Fırtına Deresi'ne boşaltılmaktadır ki bu ciddi bir çevre kirliliğine yol açmaktadır. İlçenin dış kesimlerine hizmet verilecek bir kanalizasyon şebekesinin kurulması ise engebeli arazi yapısı ve nüfus yoğunluğunun azlığı sebebi ile uygun değildir. Bu nedenle Çamlıhemşin'in hiçbir köyünde kanalizasyon şebekesi bulunmamaktadır. Fosseptik çukurlar ile sorun çözülmeye çalışılmaktadır. Hemşin ilçesinin genel kanalizasyon şebekesinin projesi tamamlanmış, ancak daha uygulama gerçekleşmemiştir.

Gündoğdu, Kendirli, Ardeşen, Çayeli, Madenli, Güneysu, İkizdere ve Pazar yerleşimlerinin kanalizasyon şebekeleri yeterlidir. Güneyce, İyidere ve Kalkandere'nin kanalizasyon şebekeler tüm yerleşimi kapsamamaktadır ve yetersizdir. Derepazarı ve Fındıklı'da kanalizasyon şebekesi büyük ölçüde tamamlanmıştır.

7.6.3. ATIK YÖNETİMİ

Rize İli'nde en büyük çevre sorunu olan katı atıklar deniz kenarlarında sahil dolgusu olarak düzensiz depolanmakta ve bu dolgu sahalarından sızan kirli sular Karadeniz'i kirletmektedir. Aynı şekilde akarsulara yakın olarak vahşice depolanan katı atıklar ise akarsuların kirlenmesine sebep olmaktadır. İlde atık su arıtma tesisi bulunmamaktadır. Sadece Merkez Belediyesi ve Çayeli Belediyesi'nin derin deniz deşarjı mevcuttur. Kıyıda bulunan diğer ilçe belediyeleri atık sularını direkt olarak denize deşarj ederken, kıyıdan uzak olan belediyeler akarsulara deşarj etmektedirler. Ayrıca akarsulara yakın olan köylerde de çoğunlukla fosseptik çukurları bulunmamakta, köylerde atık sularını akarsulara vermektedirler.

İlde endüstriyel kuruluş olarak faaliyet gösteren Çayeli Bakır İşletmesi'nin (ÇBİ) derin deniz deşarjı mevcuttur. ÇBİ endüstriyel atık sularını Karadeniz'e, 275 metre derinliğe deşarj etmektedir. Ayrıca ilde bulunan un fabrikaları, Üçel Helva Fabrikası, Ünye Çimento Paketleme Sanayi ve Sürsan Balık Unu ve Yağı Fabrikası'nın atıksu sorunu bulunmamaktadır. İl genelinde bulunan 200'e yakın ÇAYKUR ve özel sektöre ait çay fabrikalarının üretim sürecinden kaynaklanan atıksu sorunu yoktur. Bu fabrikalar yaş çaydan kuru çay imalatı yapmaktadırlar. Bölgede yoğun olarak çay tarımı yapılması, bilinçsizce ve aşırı gübre kullanımı, toprağın, yer altı sularının ve yüzey sularının (deniz ve akarsuların) kirlenmesine neden olmaktadır. Eğimi yüksek olan orman alanlarının çay bahçelerine dönüştürülmesi, erozyonu arttırırken beraberinde su kirliliğini de getirmiştir.

Çamlıhemşin merkezinde üretilen günlük çöpler küçük araçlar ve el arabaları ile toplanmaktadır. Sistematik bir çöp hizmeti verilememektedir. Kuru ırmaklara boşaltılıp üstü malzeme ile kapatılmaktadır. Belirli bir çöp dökme alanı bulunmamaktadır. Alanın tamamının sit alanı olması bu konuda önemli bir sınırlayıcı olmaktadır.

Dünya Bankası finansı ve Çevre Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde pilot bölge seçilen Trabzon ve Rize illerinin katı atık problemini çözümleyecek bir çalışma yürütülmektedir. Trabzon ve Rize İlleri Yerel Yönetimleri Katı Atık Tesisleri Yapma ve İşletme Birliği, Bakanlar Kurulunun onayıyla kurulmuş olup, kurulan birlik tarafından çalışmalara devam edilmektedir. Projede, toplanan çöplerin transfer istasyonlarında hacimleri küçültülerek biriktirilmesi ve büyük sıhhi taşıma araçlarıyla deponi tesislerine aktarılması ön görülmektedir.

7.6.4. ENERJİ NAKİL HATLARI

Rize İli'nde en fazla elektriği sanayi sektörü tüketmektedir. Rize bu potansiyeli ile bölgeden farklı bir yapı izlerken, ülke ile paralel bir yapı göstermektedir. Bölgede en fazla elektrik tüketimi meskenlere aittir. Ülkede ise Rize İli'ndeki gibi sanayi sektörü en fazla elektrik tüketen sektör konumundadır. Bölgede tarımsal sulamada elektrik

kullanmayan illerden birisi Rize diğeri de Ordu'dur. Rize, bölgede toplam elektrik tüketiminde 4. sırada iken, kişi başına düşen elektrik tüketiminde 2. sıradadır.

Çamlıhemşin İlçesi köylerinde elektriksiz köy bulunmamaktadır. İlçe sınırları içinde bulunan Fırtına Deresi üzerinde baraj ve hidroelektrik santrali kurulması D.S.İ. Genel Müdürlüğü'nce yap-işlet-devret modeli ile ihale edilmiştir. Ancak Fırtına Vadisi'ne yapılması düşünülen HES'in çevresel anlamdaki özellikleri tartışmalara neden olduğundan işin yapımına başlanmasına rağmen hukuki yollardan durdurulmuştur.

Ardeşen'den Çamlıhemşin'e yapılmış olan elektrik hattı ilçeye enterkonnekte sistemden enerji temin etmektedir.

Rize Uzundere 1 Regülatörü ve HES Projesi, tamamen enerji üretim amaçlı olup, sulama, taşkın koruma gibi amaçları bulunmamaktadır. Projenin ana su kaynağını Kaçkar Dağları'nın bir uzantısı olan Demir ve Cimil Dağları'nın eteklerinden doğan İncesu Deresi ve Uzundere oluşturmaktadır.

7.7. SAMSUN

7.7.1. İÇME VE KULLANMA SUYU

Samsun'daki belediye yerleşmelerinin tamamı, köy yerleşmelerinin % 96'sı yeterli içme ve kullanma suyuna sahip olup, susuz köy bulunmamaktadır. Köylerin % 92'si şebekeli içme suyu, % 8'inin çeşmeli sistem suyu vardır. 868 köy 1683 üniteye içme suyu hizmeti götürülmekte; bu köylerin 834 adedinin suyu yeterli, 34 adet köyün suyu yetersizdir.

DSİ Genel Müdürlüğü tarafından, 1958 yılında, kentin gelecekteki su ihtiyacının sağlanması, kaynak araştırılması, mevcut su tesislerinin yenilenmesi ve yaygınlaştırılması gibi konuların incelenmesi amacıyla bir rapor hazırlanmıştır. Bu raporda, kentin 30 yıl sonraki (1988) su ihtiyaçları hesaplanmış, mevcut tesislerden ayrı olarak 500 litre/s'lik bir kapasitenin daha devreye sokulması önerilmiştir.

Bu rapor doğrultusunda, 1968 yılında, DSİ VII. Bölge Müdürlüğü tarafından 26 adet, İller Bankası tarafından da 5 adet kuyu açılmıştır. Hızla büyüyen kentin artan su ihtiyaçlarının karşılanması için DSİ VII. Bölge Müdürlüğü tarafından ayrıca, 1972 yılında bir, 1975 yılında iki ve 1976 yılında üç kuyu daha açılmıştır. Bu kuyulardan 9 tanesi Kürtün Irmağı vadisinde olup, 3 tanesi Atakum düzlüğünde geri kalan toplam 32 tanesi verimli çalışmıştır. Kente verilen su miktarı toplam 800 lt/sn civarında olup, şebeke kayıpları ile bu miktar 600 ~ 650 lt/s ye kadar düşmüştür.

Özellikle Sonbahar aylarında yer altı su seviyesinin düşmesi sonucunda kuyuların verimlerinde önemli düşmeler gözlenmiş ve şehirde su sıkıntısı çekilmiştir.

Kurak mevsimlerde görülen su sıkıntısının giderilmesinde yardımcı olmak üzere, DSİ VII. Bölge Müdürlüğü'nce, Mert Irmağı havzasında ve Kavak İlçesi civarında 2 adet gölet inşa edilmiştir. Bu göletlerden yatağa salınan su, Mert Irmağı üzerinde, DSİ VII. Bölge Müdürlüğü ve Samsun Belediyesi'nin işbirliği ile yapılan bir regülatörden alınarak, aynı yerde Belediye tarafından yapılan tasfiye tesislerinde temizlendikten sonra şehre verilmiştir.

Toplam 1.752 km'lik şebeke hattının % 53 lük kısmını oluşturan 933 km'lik bölümü 1999 – 2007 tarihleri arasında Belediye ekiplerince komple yenilenmiştir.

Ayrıca İller Bankası tarafından ihale edilen Merkez içmesuyu inşaatı kapsamında 1999 – 2007 tarihleri arasında 110 km şebeke hattı döşenmiştir. Toplam şebeke uzunluğunun % 60'lik kısmı 1999- 2007 tarihleri arasında döşenmiştir.

7.7.2. KANALİZASYON

Samsun'da belediye yerleşimlerinin neredeyse tamamında, kırsal yerleşmelerde ise 199 köyün kanalizasyon işleri tamamlanmıştır. Samsun Büyükşehir Belediyesi SASKİ Genel Müdürlüğü bünyesinde Samsun Büyükşehir Belediyesi sınırlarını belirleyen 5216 sayılı "Büyükşehir Belediye Yasası" gereği, 6360 sayılı yasa sonrası tüm İlin mevcut ve gelecekteki Kanalizasyon, kolektör ve toplayıcı hatları, foseptik, arıtma ihtiyacının karşılanması görevi üstlenilmiş durumdadır.

Samsun Atıksu Projesi'nden yararlanacak büyükşehir nüfusunun çoğunluğu ile komşu yerleşim birimlerinin büyük bir bölümünde atıksu toplama hizmeti mevcuttur.

Kalan bölgelerde ise vidanjör ve fosseptik çukurlarıyla hizmet verilmektedir. Mevcut kanalizasyon sisteminde toplam uzunluk yaklaşık 1000 kilometredir ve dört büyük pompa istasyonu vardır. Toplanan atıksular tek noktadan denize boşaltılmaktadır.

Samsun Atıksu Projesi Türkiye'nin Karadeniz kıyılarında Samsun Büyükşehir Belediyesi'nin Kutlukent bölümünde atıksu arıtma ve deniz deşarj ihtiyaçlarını karşılayacak atıksu altyapısına (Arıtma Tesisleri ve Deniz Deşarjı) ilişkin teknik etütler, inşaat, işletmeye alma ve işletmeyi kapsamaktadır. Atıksu girişi ve arıtılmış suyun boşaltılması için yapılacak arıtma tesisi ve pompalar, projenin daha ileri aşamasında 2030 yılı hedefinin ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde şu anda tahsis edilmiş olan arıtma tesisi sahası içinde kolayca tevsi edilebilir nitelikte olacaktır.

7.7.3. ATIK YÖNETİMİ

Samsun Büyükşehir Belediyesi'ne ait Katı Atık Düzenli Depolama Sahası 2008 yılında hizmete girmiş olup 14 belediyeden çöp kabul edilmektedir. Ayrıca sağlık kuruluşlarından kaynaklanan tıbbi atıklar içinde saha içinde tıbbi atık sterilizasyon ünitesi 2008 yılında hizmete açılmıştır.

Belediyeye bağlı bulunmayan çevre belediyelerden ve anlaşmalı diğer kurum ve kuruluşlardan gelen; evsel nitelikli sanayi atıkları, imhası istenen gıda atıkları, hafriyat ve inşaat atıkları vb. atıklar Büyükşehir Belediye Meclisi'nin kararı belirlenen ücret tarifesi üzerinden ücretlendirilerek Katı Atık Depolama Sahasında bertaraf edilmektedir.

7.7.4. ENERJİ NAKİL HATLARI

Samsun İli sınırları içinde dört adet HES bulunmakta ve 2004 yılında 3.379 Gwh hidroelektrik üretilmiştir. Bu barajlardan Altınkaya Barajından yılda 1.632 GWh, Hasan Uğurlu Barajı'ndan 1.217 GWh, Suat Uğurlu Barajı'ndan 273 GWh, Derbent Barajı'ndan ise 257 GWh enerji sağlanmaktadır. Bu barajların elektrik üretimi Samsun toplam tüketiminin iki katına yakındır. En fazla elektrik enerjisini % 40 ile sanayi sektörü tüketmektedir.

7.8. TRABZON

7.8.1. İÇME VE KULLANMA SUYU

Trabzon şehir merkezi ve bağlı bazı belediyelerin içme suyu ihtiyacı Değirmendere üzerinde, şehre 15 km uzaklıkta bulunan Atasu Arıtma Tesislerinden karşılanmaktadır. Temiz su elde etmek amacıyla ham su için Değirmendere üzerinde regülatör kurulmuştur. Ancak hızlı nüfus artışı ve diğer bazı etkenlerden dolayı ek bir su kaynağına ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla Galyan Vadisi içinde Galyan Deresi üzerine bir regülatör inşa edilerek ikinci bir su kaynağı elde edilmiştir. 2001'den itibaren Galyan suyu ana kaynak olarak kullanılmaktadır. Değirmendere suyu belirli mevsimlerde Galyan Deresi debisinin yeterli olmadığı zamanlarda tamamlayıcı olarak kullanılmaktadır. Tesiste üretilen temiz su 15 km uzaklıktaki sahile kadar ulaşmaktadır.
Maçka ilçe merkezinde içme suyu fenni usullere göre temin edilmekte olup başlangıçta yeterli durumda iken, artan nüfus ile yetersiz hale gelmiştir. Yapılacak ilave su tesisleri ile ilçe merkezinin içme suyu probleminin giderileceği düşünülmektedir.

Arsin ilçe merkezinin içme suyu ile ilgili herhangi bir sorunu bulunmamaktadır. Yeşilyalı Belediyesi içme suyu proje çalışmaları için İller Bankası'na yetki verilmiştir. Daha önce Köy Hizmetleri'nce dağıtılan Yaylacık, Madenli, Dilek, Kuzguncuk ve Çubuklu grup suyu, Yeşilyalı Belediyesi'ne ait su çalışmalarının neticelendirilmesiyle projelendirilmiş ve Ankara'ya sunulmuştur. İller Bankası ile yapılan çalışmalar sonucu Yanbolu deresinden

beldeye su getirilmesi kararlaştırılmış, İller Bankası yetkililerince Arsin Belediyesi'ne ait su projesi ile birleştirilerek Yanbolu Deresi vadisinde Yolüstü Köyü'nde su kuyuları açılarak ishale hattı ortak olmak üzere Yeşilyalı hudutlarına kadar getirilmiştir. Bundan sonra iki belediye de kendi şebeke hattını İller Bankası aracılığı ile devam ettirmiş olup, su miktarı yeterli seviyededir.

Fındıklı Belediyesi içme suyu projesi uygulaması 2000 yılı içinde tamamlanmış ancak yüksek işletme maliyeti nedeniyle çalıştırılamamaktadır. Atayurt Belediyesi'nin su şebekesi bulunmamaktadır. İçme suyu dağlardan kaynak suyu olarak temin edilmektedir.

Düzköy ilçe merkezinde su şebekesi tamamlanmış olup, yerleşmenin su ihtiyacı karşılanmıştır. Düzköy Yaylası'nın ise su ihtiyacını karşılayacak ölçüde su şebekesi tamamlanmıştır. Şalpazarı İlçesi'nde su sorunu bulunmamakla beraber ilçe merkezinde belediyeye ait su arıtma tesisi vardır.

Tonya İlçesi'nde şehir merkezi ve mahallelerde isale ve şebeke hatları tamamlanmış, depolar bitirilmiştir. Suyun kaynağı Kale Deresi olarak tespit edilmiş, projesi İller Bankası'nca yapılmıştır. Beşikdüzü ilçe merkezinde içme suyu yetersizliği problemi yoktur, ancak bağlı köylerde grup suları oldukça yetersizdir.

Yomra ilçe merkezinin içme suyu mevcut olup Trabzon'dan gelen Atasu Projesi ile gerçekleştirilen su hattından temin edilmektedir. Demirciler Köyü'nden akmakta olan Yomra Deresi kolunun önüne bent duvar yapılarak suyun dinlenmesinin sağlanmasını takiben çelik boru ile ilçenin en yüksek tepesi olan Kayabaşı Köyü sınırları içindeki Kilise Dağı'na taşınması ve artırılarak mevcut şebekeye verilmesi çalışmaları halen devam edilmektedir.

Vakfıkebir İlçesi'nin içme suyunda bir problem bulunmamaktadır. İçme suyu yetersiz olan yerleşim birimlerinde çalışmalar mevcut sistemin ilavelerle genişletilmesi ve niteliğinin iyileştirilmesi yönünde olmaktadır. Çaykara İlçesi'nin bağlı köy ve mahallerinin tamamında sağlıklı ve yeterli içme suyu vardır. Bu sularının tamamı doğal kaynaklardan temin edilmektedir. İçme ve kullanma suyu temini konusunda şimdilik bir sıkıntı bulunmamaktadır.

7.8.2. KANALİZASYON

Trabzon Kenti 1970'li yıllara kadar kanalizasyon olarak taş kanal sistemi denilen altyapıya sahip olmuştur. Kanalizasyon konusunda ciddi olarak 1986 yılında İller Bankası tarafından yapılan Trabzon merkez kanalizasyon inşaatı projesi kapsamında, ön arıtmalı terfi merkezleri, kolektör hatları ve bunlara bağlı şehir içi geniş şebeke hatları imalatı başlatılmıştır. 1996 yılında şehir merkezindeki 3 adet terfi merkezi, sahil kolektör hatları ve bu kolektör hatlarına bağlı ana arterlerin büyük çaplı şebekeleri de yapılarak sistem işler halde hizmete alınmıştır. 2000 yılında ana arterlerin geçtiği

mahalle ve sokaklarda komple şebeke yenilenmesi çalışması İller Bankası kontrolünde belediye ile ortaklaşa başlatılmıştır. Bu kapsamda 5 mahallenin şebekesi yeniden inşa edilerek projeye uygun hale getirilmiş, eski şebeke tamir edilerek yağmur suyu hatları olarak bağımsız bırakılmıştır. 1999 yılında İller Bankasınca sahilde terfi merkezlerinden denize derin deşarj projesi hazırlanmıştır. Bu proje ile terfi merkezlerine gelen atık suların sahilden 1 km ileriye deniz dibine aktarılarak sahile etkisinin ortadan kaldırılması hedeflenmiş olup derin deniz deşarj boruları deniz tabanına yerleştirilmiştir.

Maçka İlçesi'nin kanalizasyon şebekesi ödenek yetersizliğinden yarım kalmıştır. Maçka'ya bağlı köylerin hiçbirinde kanalizasyon yoktur. Fosseptik çukurları açılmak suretiyle probleme çözüm bulunmuştur.

Yomra İlçesi'nde kanalizasyon şebekesi motopomp sistemi ile vakumlu bir şekilde emilerek deniz derinliğine deşarj edilmesi sistemine kavuşturulmuştur. Kanalizasyonun şebekesi yıllar itibarı ile tamamlanacaktır.

Şalpazarı İlçesi'nin kanalizasyonu yapılmıştır, ancak ihtiyaca cevap verememektedir. Bu nedenle ilçede mevcut yapılaşma sonucu konutların kanalizasyonu açıktan dereye verildiğinden halk sağlığını tehdit eder durumdadır. Bu derenin ıslahı ve kanalizasyon çalışmaları projesi dahilinde sürdürülmektedir.

Vakfıkebir İlçesi'nin kanalizasyon problemi bulunmamaktadır. Ancak kanalizasyonu yetersiz olan yerleşim birimleri vardır, bunlar içinde belediyenin çalışmaları devam etmektedir. Tonya İlçesi'nin şehir merkezinde kanalizasyon şebekesi mevcuttur; ancak yeterli değildir. Mahallelerde kanalizasyon şebekeleri bulunmamaktadır. Mahallelerde atıklar fosseptik çukur yöntemi ile bertaraf edilmektedir.

Beşikdüzü ilçe merkezinin kanalizasyon inşaatı 1998 yılından beri devam etmektedir. Of ilçesinin şehir kanalizasyonu 1998 yılı içinde ihale edilmiş ve tamamen bitirilmiştir. Ancak kentin % 10'luk bölümünün halen kanalizasyon şebekesi bulunmamaktadır.

Of İlçesi'ne bağlı belde belediyelerin kanalizasyon hizmeti götürme oranları bir hayli düşüktür. Bölümlü Belediyesi'nin % 88'inde, Cumapazarı İlçesi'nin % 80'inde, Gürpınar İlçesi'nin % 5'inde, Kıyıcık İlçesi'nin % 7'sinde ve Uğurlu Belediyesi'nin % 62'sinde kanalizasyon bulunmamaktadır.

Ballıca ve Eskipazar ilçelerinde hiç kanalizasyonları yoktur ve bu konuda daha önce hiç çalışma yapılmamıştır. Arsin İlçesi'nde kanalizasyon inşaatı 1998 yılında başlamış, 2005 yılında İller Bankası tarafından derin deniz deşarjının projelendirilmesi şartıyla geçici kabulü yapılarak bitirilmiştir. Yeşilyalı beldesinin kanalizasyon şebekesi bulunmamaktadır. Planlı bir çalışma yapılmamakla beraber günübirlik çözümler üretilmiştir. İller Bankası aracılığı ile kanalizasyon proje çalışmaları yapılmış ve projenin İller Bankası'nın yatırım programına alınması sağlanmıştır.

Fındıklı Beldesi'nin 2003 yılında Çevre ve Orman Bakanlığından alınan yardımla oluşturulan kanalizasyon ağı 2004 yılındaki sel felaketi ile tamamı tahrip olmuştur. Atayurt beldesinin ise kanalizasyonu bulunmamaktadır, sorunlar fosseptik çukurları ile çözümlenmektedir. Trabzon Merkez İlçe'ye bağlı Akoluk Beldesi'nin kanalizasyon altyapısı bulunmamaktadır.

Trabzon 2014 itibariyle büyükşehir statüsüne geçtiği için bugüne kadar il içinde tüm belediyelerin yaptığı çalışmalar büyükşehir bünyesinde toplanmıştır.

7.8.3. ATIK YÖNETİMİ

Trabzon İli genelinde kağıt, plastik, metal, cam, organik madde, kül gibi evsel atıklar vardır. İlde belediye tarafından en fazla toplanan atık organik maddelerdir. Toplam atığın % 57.8 gibi bir bölümünü organik maddeler oluşturmaktadır. Katı atığın su oranı yüksek olduğu için Trabzon'un atıklarının yakılması ekonomik olmamaktadır. Alt kalorifik değerin düşük olması da katı atığın katalizör kullanılması halinde bile yakılmasının zor olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan atıkların karbon içeriğinin azot içeriğine göre fazla oluşundan dolayı kompostlanması ise sorunlu bir yöntem olarak görülmektedir. Özellikle kış aylarında % 20 oranına ulaşabilen kül, cüruf atıklarının normal katı atıklara karışımı da önlenmelidir.

Trabzon'da tıbbi atıklar sağlık kuruluşlarından evsel atıklardan ayrı olarak toplanmaktadır. Tıbbi Atıklar; deponi sahası içinde Jeomenbran ile yalıtımı yapılmış alanda depolanmaktadır.

Katı atıklar şehrin merkez kıyısında bulunan Moloz mevkiinde, deniz tarafı tahkimatla çevrili bir alanda depolanmaktadır. Deponi alanında tıbbi atıklar ve evsel atıklar depolanmaktadır. Tıbbi atıklar deponi sahası içinde jeomenbran ile yalıtılmış ayrı bir alanda depolanmaktadır. Deponi alanına dökülen atıklardan cam, metal ve plastik ayrılmakta, geriye kalan atıklar sahaya yayılmakta ve üzeri toprakla örtülüp kapatılmaktadır.

Katı atıklar, Merkez, Akçaabat, Maçka, Of, Sürmene, Vakfıkebir ve Yomra'da deniz dolgusu olarak, Araklı, Arsin, Beşikdüzü, Çaykara, Dernekpazarı ve Düzköy'de araziye dökülerek, Şalpazarı, Çarşıbaşı ve Hayrat'ta dereye dökülerek ve Tonya ve Köprübaşı'nda araziye gömülerek bertaraf edilmektedir.

İlde katı atık toplama işlemleri Trabzon Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülmektedir. Atıklar kaynağından ayrı olarak toplanmamaktadır. Transfer istasyonları bulunmamaktadır. Trabzon Ortahisar İlçesi'nde, bağlı ilçelerde ve belediyelerde oluşmakta olan katı atıklar genelde evlerden ve işyerlerinden kaynaklanan evsel nitelikli atıklardır. Trabzon ili hudutları dahilinde atıklar ya denize dolgu yapılarak veya dere kenarlarına dökülerek veya arazi üzerinde oluşan tabii çukurlara veya belediyeler tarafından açılmakta olan çukurlara doldurulup üzeri

toprakla kapatılmak suretiyle imha edilmektedir. Trabzon Ortahisar ilçesi, katı atıklarını denize dolgu yapmak suretiyle bertaraf etmektedir. Genel olarak il dahilinde hiçbir ilçenin katı atıkları yönetmeliğe uygun bir şekilde bertaraf edilmemektedir.

Dünya Bankası finansı ve Çevre Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde pilot bölge seçilen Trabzon ve Rize illerinin katı atık problemini çözümleyecek bir çalışma yürütülmektedir. METAP kapsamındaki çalışmada bu iki ilin katı atıklarının bertaraf edilmesi için en uygun sistemin düzenli depolama olduğu tespit edilmiştir. Trabzon-Rize Katı Atık Pilot Projesi olarak adlandırılan projenin fizibilite çalışmaları ve yer seçimi tamamlanmış, ÇED süreci olumlu olarak sonuçlandırılmıştır. Trabzon ve Rize İlleri Yerel Yönetimleri Katı Atık Tesisleri Yapma ve İşletme Birliği Bakanlar Kurulu'nun onayıyla kurulmuş olup, kurulan birlik tarafından çalışmalara devam edilmektedir. Projede, toplanan çöplerin transfer istasyonlarında hacimleri küçültülerek biriktirilmesi ve büyük sıhhi taşıma araçlarıyla deponi tesislerine aktarılması ön görülmektedir. Proje kapsamında Trabzon ve Rize illerinde meydana gelen katı atıkların çevresel etkisinin en aza indirgenerek bertarafı amaçlanmaktadır.

Araklı depolama sahası, Araklı İlçesi'nin batısındaki sahil yoluna bağlanan Araklı mevcut boşaltım sahasına giden erişim yolunun batı yakasında yer almaktadır. Atık bertarafı için iki farklı alternatif belirlenmiştir. Bunlardan birincisi, atıkların ön işlemden geçirilmeksizin bertaraf edilmesi, ikincisi ise, atıkların ince ayırma işlemi yapılmaksızın mekanik biyolojik ön işlem sonrasında bertaraf edilmesidir.

Bir diğer arıtma tesisi İyidere Transfer İstasyonudur. Proje kapsamında Of Fidanlığı'nda (İyidere) MBT kurulması ve MBT sonrası atıkların Kutlular'a gönderilmesi planlanmaktadır. Ancak burada MBT yapılmaması durumunda transfer istasyonu kurulacak ve doğu taraftan toplanan katı atıklar burada nihai depolama alanına transfer edilecektir. Faaliyet alanı İyidere Irmağı yanında İyidere köyü yakınında bulunmaktadır.

Kutlular düzenli depolama sahası Trabzon İli sınırlarında merkezden yaklaşık 43 km uzaklıkta ve Trabzon ve Rize'ye eşit mesafede bulunmaktadır. Saha dağlık bir alanda, Çamburnu Belediyesi'nin güneyinde ve kıyıdan yaklaşık 2 km uzaklıkta bulunmaktadır. Proje bölgesi batı bölümü Ortahisar, Akçaabat, Maçka, Çukurçayır, Akyazı, Yalıncak, Pelitli, Darıca, Kavaklı, Söğütlü, Yıldızlı, Kaşüstü, Yomra, Arsin, Akçakale, Mersin ve Yeşilyalı belediyelerini kapsamaktadır. Proje bölgesi doğu bölümünde ise Rize, Of, Kıyıcık, Gündoğdu, Derepazarı, İyidere, Araklı, Sürmene, Yeniay ve Çamburnu belediyeleri yer almaktadır.

7.8.4. ENERJİ NAKİL HATLARI

Trabzon İli'nde elektrik enerjisi ihtiyacı ulusal enerji sisteminden sağlanmaktadır. Toplam elektrik abone sayısının % 86'sı mesken, % 9,8'i ticaret, % 0,7'si resmi daire, % 1,2'si sanayi, % 0,1'i tarımsal sulama ve % 2,2'si ise diğer abonelere ait bulunmaktadır. Kişi başına elektrik enerjisi tüketimi 600 KWh/kişi olmakla birlikte, 1.703 KWh/kişi

olan Türkiye ortalamasından daha düşüktür. Enerji kesintisinin fazla olması sanayi sektörünü olumsuz olarak etkilemektedir. İl'de tüm köylerin elektrifikasyonu sağlanmıştır. İl dahilinde toplam yayla ve mezra sayısı 1.229 adet olup, bunun 363'üne elektrik verilebilmiştir. Büyük bir akarsu ve dere potansiyeline sahip ilde hidroelektrik santrali bulunmamaktadır.

Maçka ilçe merkezinde tüm köylerde elektrik vardır. Bunun yanında toplam 22 yaylada elektrik vardır. Arsin ilçesi enterkonnekte sistem içinde Türkiye Elektrik İletişim A.Ş.'ye (TEİAŞ) bağlı Arsin trafo merkezinden enerji almaktadır. Düzköy ilçesinin tüm yerleşim birimlerinde elektrik mevcuttur. Ayrıca Düzköy, Çalköy'ün Gürgendağ, Alazlı, Gökçeler, Aykut ve Çayırbağı yaylalarında elektrik mevcut olup diğer yaylalara da elektrik ulaştırma çalışmaları devam etmektedir Vakfıkebir ilçesinin tüm mahalle ve köylerinde elektrik mevcuttur. Şalpazarı ilçe merkezi ve köylerinin tamamında, yayla ve mezraların %99'unda elektrik vardır. İlçenin elektrik ihtiyacı ulusal enerji hattından sağlanmaktadır. Çaykara İlçesi'nde 27 köy ve Ataköy-Karaçam-Uzungöl Beldesi'nin tamamına, bunlara bağlı mahalle ve mezralara kadar elektrik verilebilmektedir. Tonya ilçesine Harşit Hidroelektrik Santralinden sağlanan enerji tüm mahalle ve köylere dağıtılmıştır. Tüm köylerde elektrik mevcuttur. İşletme ve dağıtım işi TEDAŞ tarafından yürütülmektedir.

Ulusal enerji şebekesine bağlı olan Of İlçesi İyidere Trafo İstasyonu'ndan beslenmektedir. Ancak mevcut şebekeler yetersiz olup, çürümeler ve yıpranmaların gerektirdiği bakım çalışmalarının, bölgenin yapısının dağlık ve ormanlık olması dolayısıyla, uygulanması zordur. Beşikdüzü ilçe köylerindeki elektrik hatlarında sorunlar yaşanmakta olup, bakım onarım ve tesisat yenileme çalışmaları yapılmaktadır.
Trabzon İli'nde 1998 yılında içme suyu ve enerji üretimi sağlamak amacıyla Galyan Deresi üzerine kurulmakta olan Atasu Barajı'ndan 150 GWh enerji üretimi planlanmaktadır. Baraj inşası halen devam etmektedir.

8. PLANLAMA BÖLGESİ ÇEVRE SORUNLARI

Planlama Bölgesi içinde yer alan illerde bölgedeki turizm potansiyellerini tehdit eden çevre sorunları iller itibariyle aşağıda incelenmiştir.

Öncelikli olarak planlama bölgesi içinde yer alan iller bazında görülen genel çevresel sorunlar aşağıda sırası ile belirtilmiştir.

Yerleşim yerlerinde görüntü kirliliği oluşturan durumlar aşağıda özetlenmiştir.

- Binalarda dış sıva olmayışı, uygun olmayan renkte boyanmış olma ve kirlenmiş-bozulmuş dış sıva ve boyalar
- Binaların balkonlarının uygun olmayan şekilde kullanılması
- Düzgün olmayan çatı ve baca görüntüleri
- Dış cephede görünen telefon ve elektrik kabloları
- Boyasız ve düzgün olmayan katı atık konteynırları ve konteynırların çevresine atılan veya boşaltılan çöpler
- Kül ve cüruf yığınları
- Bozuk ve kaplamasız yollar
- Düzgün olmayan kaldırımlar ve kaldırımlara park edilmiş araçlar
- Terk edilmiş veya bakımsız parklar, yeşil alanlar ve çocuk bahçeleri
- Herhangi bir amaçla kazılmış, ancak kapatılmamış veya düzeltilmemiş kanallar veya çukurlar
- Yağmur suyu boşaltımı olmayan veya iyi tesis edilmemiş cadde ve sokaklarda su birikintileri
- Yerleşim yeri içinde ve kaldırımlarda bakımsız kalmış, şekil budaması yapılmamış ağaçlar, ağaççıklar ve çalılar
- Cadde ve sokaklara, ağaç diplerine atılmış, rüzgarların etkisi ile belirli yerlerde birikmiş çöpler ve sigara izmaritleri
- Kirli, boyasız ve egzoz kirliliğine yol açan motorlu kara taşıtları
- Yerleşim yeri içindeki sahipsiz kedi ve köpekler
- İnşaat kazıları ve moloz yığınları
- Yerleşim yerleri içindeki hayvan barınakları ve biriktirilen atıklar
- Kapalı alış veriş yerlerinde ve açık pazar yerlerindeki atıklar, kirli görüntüler
- Pazarlama ve satış amacıyla işgal edilmiş kaldırımlar
- Binalarda ve yol kenarlarındaki tanıtım ve reklam tabelaları
- Yerleşim yerleri içinden geçen akarsuların çevresinde oluşan kirlenme
- Deniz kenarındaki liman, iskele ve tekne barınaklarının istenmeyen görüntüleri, malzeme yığınları, yağ lekeleri, çöpler, bakımsız kumsallar
- Hayvan pazarları

Sanayi tesislerinde görüntü kirliliği ise şu nedenlerden kaynaklanmaktadır:

- Düzgün depolanmayan hammadde ve mamul madde

- Ambalaj atıkları
- Koruma bandı olmaması veya bakımsız koruma bantları
- Paslanmış ve boyasız tesisler
- İşletme içindeki bakımsız yollar ve park alanları
- Düzgün park etmeyen taşıma araçları (TIR, kamyon, kamyonet, otobüs, midi ve minibüsler, otomobiller)
- Denetimsiz bacalardan salınan koyu renkli duman

Kırsal alanlarda karşımıza çıkan etkenler şöyle olmaktadır:

- Sanayi için, özellikle toprak sanayi ve çimento fabrikaları için malzeme alınmış alanlar
- Kum, çakıl, kireç ocakları
- Karayolları kenarında malzeme birikim alanları
- Sebze ve meyve bahçelerinin atıkları
- Yerleşim yeri katı atıklarının düzgün veya düzgün olmayan birikim yerleri
- Anız, bitkisel atık ve çöp yakımı
- Korumasız ve bakımsız kanallar ve akarsu çevreleri
- Piknik veya mesire yerlerinin bakımsızlığı ve çevreye salınan atıklar
- Bakımsız hayvan barınakları (ahır, ağıl ve kümesler), hayvansal atıklar
- Kırsal alanlara, dere yataklarına boşaltılan inşaat atıkları.

Sonuç olarak; bölgede çevre sorunlarına neden olan faktörler arasında, genel olarak, yerleşim yerleri, küçük ölçekli sanayi tesisleri ve tarımsal uygulamalar ile ulaşım hizmetleri sayılabilmektedir.

8.1. ARTVİN İLİ ÇEVRE SORUNLARI

Artvin' de tespit edilen en önemli çevre sorunu su kirliliğidir. Artvin'deki evsel atık suların ve yağmur sularının toplanıp tekrar kullanıma sunulması için herhangi bir toplama ya da arıtma tesisi bulunmamakta, bununla birlikte katı atıkların bertarafı düzensiz ve vahşi depolama yöntemi ile yapılmaktadır. Ayrıca Artvin'de ısınma tesislerinin yetersiz oluşu hava kirlenmesini olumsuz yönde etkilemektedir, kış aylarında hava kirliliği artmaktadır.

Artvin'de, sanayiden kaynaklı büyük bir kirlilikten bahsetmek söz konusu değildir. İl sınırları içinde Murgul Bakır İşletmesi dışında kirlilik yaratabilecek büyük bir sanayi kuruluşu bulunmamaktadır.

8.1.1. SU KİRLİLİĞİ

Artvin de su kirliliğine dönük tek ölçüm DSİ tarafından Çoruh Nehri'nde yapılan sediment ölçümleridir. Bunun dışında herhangi bir parametre ölçümü yoktur. Su kirliliği

yönetmeliğine göre ölçülmesi gereken 45'e yakın (fiziksel, organik, inorganik ve bakteriyolojik) parametre vardır. İl'de su kirliliğine neden olan önemli bir etken Murgul ilçesindeki Karadeniz Bakır işletmeleri Kuruluşunun Murgul Çayı'na verdiği atıklardır. Burada bakır açık kesme yöntemiyle çıkarılmakta ve minerallerin yıkanması için kullanılan su arıtılmadan, doğrudan Murgul Çayı'na boşaltılmaktadır. Yine ilde erozyonun fazla olması sularda kirlilik yaratmaktadır.

İl'de kırsal alanda içme suyu olarak kullanılan suların bir kısmı yoğun tarımın yapıldığı alanlardan gelmekte ve bu sulara zaman zaman evsel atık sular ile doğal ve suni gübrelerin toprakta yıkanmasından oluşan sular karışabilmekte ve insan sağlığını tehdit etmektedir. Yine kırsal alanlarda yeraltı suyu temiz içme suyu kaynaklarından biri olarak düşünülmekte ve geleneksel olarak bu kaynaklar, yerleşim alanlarındaki küçük ölçekli su sistemlerinde kullanılmaktadır. Ancak yerüstü su kaynakları, memba alanlarındaki nüfus artışı ve kentleşme nedeniyle giderek kirlenirken, ne yazık ki bu kaynakların kalitesi düzenli olarak izlenmemektedir. Evsel ve endüstriyel atık suların yer altı suyuna karışması kirlenmenin başlıca nedenlerinden biridir. Yer altı sularında tespit edilen deterjan atıkları bunun en iyi göstergesidir.

8.1.2. HAVA KİRLİLİĞİ

İl'de kirlilik ölçümleri yapılmamaktadır. Emsal teşkil etmesi açısından komşu illerdeki SO_2 ve partikül madde ölçümleri referans alındığında Artvin'e göre daha kalabalık olan bu illerde çok ciddi bir hava kirliliği problemi olmadığı belirtilmektedir. İlde geçmiş yıllarda, Murgul ilçesinde Murgul Karadeniz Bakır işletmelerinin sebep olduğu ciddi bir hava kirliliği problemi yaşanmıştır.

Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliğinde belirlenen sınır değerler çerçevesinde hedef Kış Sezonu Sınır Değerleri esas alınarak kirlilik derecelerine göre yapılan sınıflandırmada Artvin ili "Üçüncü Derece Kirli İller" kapsamında değerlendirilmektedir.

İldeki başlıca kirlilik faktörleri şunlardır:

1. Barajlar ve yol yapımı nedeniyle oluşan toz kirliliği,
2. Kalitesiz yakıt tüketimi ve yanlış yakma,
3. Sanayiden gelen kirlilik,
4. Trafikten gelen kirlilik,
5. Nüfus artışı ve düzensiz kentleşme sorunları,
6. Düzensiz katı atık deponi alanları ve çöplerin yakılmasından kaynaklanan kirlilik
7. Zirai ilaçlamalar.

8.1.3. TOPRAK KİRLİLİĞİ

Artvin İli'nde gübre kullanımı, ilaçlama gibi toprak kirletici etkenler bulunmaktadır. Ancak kimyasal anlamda toprak kirliliği konusunda bir araştırma yapılmamış, envanter hazırlanmamıştır.
Murgul Karadeniz Bakır Fabrikası'nın bulunduğu Murgul İlçesi'nde hava kirliliğine bağlı olarak oluşan asit yağmurları, aynı zamanda, yöredeki bitki örtüsünün büyük ölçüde tahribatına neden olmuştur. Ancak daha sonra izabe tesisinin kapatılması ile bu problem azalmış ve ekosistem kendini yenilemeye başlamıştır.

8.1.4. GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİ

Arhavi ve Hopa ilçelerinde trafik, yoğunluğu yüksek Trabzon-Artvin Sarp Devlet karayolu kent içinden geçtiğinden, ayrıca Merkez İlçe'de kent içi trafik de yoğun ve düzensiz olduğundan dış kaynaklı gürültü potansiyeli bulunmaktadır.

İl Sağlık Müdürlüğü gürültü kirliliği ile ilgili olarak alanlarda ölçümler yaparak, çevre envanteri oluşmasına katkıda bulunmakta; sağlığı tehdit edecek boyutta çevre sorunları tehlikesi görüldüğü takdirde, önlem alınması için durumu yetkililere bildirmektedir. Müzik yayını yapan eğlence yerlerine de *Gürültü Ölçme ve İzleme Monitörü* taktırılması için İl Mahalli Çevre Kurulunda Karar alınmıştır.

8.1.5. EROZYON

Erozyon Artvin İli'nde ciddi bir problemdir. Su erozyonu, taban araziler hariç, hemen her yerde az veya çok kendini göstermektedir. İl içinde çıplak kayalıklar, ırmak taşkın yatakları, yoğun yerleşim yerleri ve su yüzeylerinin dışında kalan alanlardaki (672.485 ha) toprakların sadece 2.275 ha'ı erozyona maruz kalmamıştır ve bunlar düz ve derin topraklardır.

Hafif erozyona uğramış 364 ha'da eğim dik ve toprak orta derindir. Erozyona uğramamış veya hafif aşınmış topraklar, 5 ha hariç, çeşitli tarım şekillerinde kullanılmaktadır. Orta derecede erozyona uğramış topraklar 186.373 ha ile %2,7'lik bir oran teşkil etmektedir. Bu derecede erozyona maruz kalmış kuru tarım alanlarının miktarı 38.093 ha'dır. Bunlar daha çok IV. ve VI. Sınıflarda yer alan arazilerdir. Sulu tarım alanlarının 15.704 ha'ı orta erozyondan etkilenmiştir. Bağ bahçe ve fındıklıkların çoğunda etkili olan bu derece erozyon zeytinliklerin tümünü etkilemiştir.

Orta derecede erozyona maruz kalmış diğer araziler mera, orman, fundalık ve yerleşim yerleridir. İlde toprakların %70,0'ini oluşturan 47.3190 ha'lık kısımda şiddetli erozyon tespit edilmiştir. Şiddetli erozyona uğramış kuru tarım arazilerinin miktarı 6.074 ha'dır.
Şiddetli erozyona uğramış olarak haritalanan çay ve fındık arazilerinin miktarı 6.205, meralarınki 2.845, orman ve fundalıklarınki 454.667 ve diğer kullanımlardaki 32 ha'dır.

Doğal örtünün iyice tahrip olduğu mera, orman ve fundalıklarda erozyon çok şiddetlidir. Bu kısımlar 10283 hektar ile toprakların %1,5'ini teşkil etmektedir. Bunların hepsi VII. Sınıftır.

8.1.6. ATIKLAR

Katı atıklar içinde bulunan zararlı kimyasal maddeler, parçalanmadan uzun süre kalabilen naylon, pet şişe vb. gibi ambalaj maddeleri toprağı kirletmekte ve faydalanılamaz hale getirebilmektedir. Artvin'de yerleşim birimlerinden kaynaklanan atıklar, gerek merkezde gerekse ilçelerde düzensiz depolama dediğimiz yöntemle depolanmaktadır.

Merkez İlçe genelinde kullanılan çöp döküm alanı, kuru bir dere yatağının üzerinde olup, mevcut sahanın eğim yönü Çoruh Nehri'ne doğrudur. Dolayısı ile çöp döküm sahası Çoruh Nehri'nin sol sahilini teşkil etmektedir. Depolanan atık cinsi, evsel atıklardan ibarettir ve evsel atıkların üzeri toprakla örtülmektedir.

8.2. BAYBURT İLİ ÇEVRE SORUNLARI

İlde yağmur sularının ve evsel atıksuların toplanıp bunların tekrar kullanılması amacına yönelik artıma tesisleri bulunmamaktadır. Altyapı ve arıtma sisteminin bulunmaması nedeniyle, atıksular hiçbir arıtma işlemine tabi tutulmadan doğrudan Çoruh Nehri'ne deşarj edilmektedir. Kentsel atıklar belediye tarafından standartlara uygun olarak toplanmakta ve kent merkezine 4 km mesafedeki Gözlükderesi Mevkii'nde düzenli depo yapılarak evsel atık ve tıbbi atıklar bu sahada düzenli olarak depolanmaktadır.

8.2.1. SU KİRLİLİĞİ

İl'de nüfusun yoğun olmayışı, endüstriyel tesis ve işletmelerin sayıca az oluşu, yeraltı su potansiyellerinin nispeten temiz kalmasını sağlamıştır.

2015 yılı içinde tamamlanarak faaliyete girecek olan atıksu arıtma tesisi sayesinde Çoruh Nehri'ne kanalizasyon deşarjı önlenecek ve nehrin kirlenmesi oranda önlenecektir.

8.2.2. HAVA KİRLİLİĞİ

Motorlu taşıtlardan kaynaklanan emisyonlar hava kirliliğinde önemli bir yere sahiptir. İlde 1995-2005 yılları arasında çevre vakfı tarafında yapılan ölçümler 08.2005 tarihinden itibaren özel şirketle protokol yapılarak benzinli ve dizel araçların egzoz

ölçümü yapılmaktadır. TSE tarafından tespit edilen standartların üzerinde sonuçlar çıkaran araçlar, gerekli bakımları yaptırmak üzere servislere gönderilmektedirler.

Ocak 2007 tarihinden itibaren Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafında kurulan Hava Ölçüm İstasyonu tarafında otomatik olarak ölçüp, sonuçlar düzenli olarak her saat başı uydu aracılığı ile Ankara'ya Çevre ve Orman Bakanlığı'na bildirilmekte olup, oradan da internet vasıtasıyla yayın yapılmaktadır.

İl merkezinin yaklaşık % 90'ının doğalgaza erişimi sayesinde kentte büyük ölçüde hava kirliliği sorunu çözülmüştür.

8.2.3. TOPRAK KİRLİLİĞİ

İlde hava kirliliğinin az olması nedeniyle atmosferik kirlenmeden kaynaklanan toprak kirliliği söz konusu değildir. Atmosferik kirlenme nedeniyle oluşan toprak kirliliği hakkında günümüze kadar ilde herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Bayburt tarım ilaçlarının zehirli etkisinden korunmuş nadir bölgelerden birisidir. Arıcılığa oldukça müsait olan Bayburt ve çevresinin tabii bitki örtüsü tarım ilaçları ile zehirlenmesi engellenmelidir. Ayrıca Bayburt'ta yoğun bir sanayileşme olmadığından sanayiden kaynaklanan toprak ve arazi kirliliğinden bahsedilememektedir.

8.2.4. GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİ

Endüstride makineleşmenin yaygınlaşmakta, gürültü düzeyi makinelerin özelliğine bağlı olarak farklılık göstermektedir. İl merkezinde gürültü kaynağı olabilecek küçük çapta bulunan atölye, tamirhane istasyonları sanayi sitesinde toplanmıştır. İlde yoğun bir trafik gürültüsü de bulunmamaktadır.

8.2.5. EROZYON

Ülke geneliyle aynı doğrultuda olmak üzere Bayburt'ta da su erozyonu oldukça etkin ve yaygındır. Bayburt topraklarının engebeli olması, orman, mera ve tarım alanlarının bilinçsizce ve düzensiz kullanılması sonucu ilde erozyon görülmesi mümkündür. Çevre Durum Raporu'na göre inceleme yapılan sahalardan biri olan Kop Dere Mikro Havzası'nda mevcut arazi varlığının (6700 ha) % 86'sına tekabül eden 5750 ha' da 8000 büyüklüğündeki Burnaz Dere Mikro Havzası'nın % 79'una tekabül eden 6300 ha'da muhtelif şiddette erozyon tespit edilmiştir.

8.2.6. ATIKLAR

İlin merkez, ilçeler ve beldelerde atık toplama ve bertaraf etme işlemleri belediyelerce yapılmaktadır. Tüm belediyelerin amaca uygun atık toplama araçları ve personelleri yetersizdir. İl merkezinde standartlara uygun atık depolama merkezi mevcuttur. İlçe ve

beldelerde atıklar Belediyeler tarafından toplanarak BAYKAP Düzenli Depolama Sahasına götürülmektedir. Ancak bazı beldelerimizde atık toplama araçlarının olmaması veya yetersiz olmasından dolayı atıkların toplanması ve taşınma sırasında bazen sorunlar oluşmaktadır. Atıklar, günü birlik olarak atık düzenli depolama sahasına götürülmektedir.

İlde lisanslı toplama-ayırma tesisi bulunmamaktadır. 200 m^2 ve üzeri 6 adet işyeri olup, ambalaj atıklarını kendileri kaynakta toplamaktadır. Bu işyerlerinde 2010 yılında 8 ton kağıt, 3 ton plastik ambalaj atıkları toplanıp geri kazanılarak ekonomiye katkı sağlanmıştır.

8.3. GİRESUN İLİ ÇEVRE SORUNLARI

Giresun çevre sorunları yerleşim yerleri, sanayi tesisleri ve tarımsal uygulamalar ve ulaşım hizmetlerinden kaynaklanmaktadır. Giresun hava kirliliği olarak, üçüncü derecedeki iller kapsamında yer almasına rağmen, kalitesiz yakıtların havayı kirletmesini önlemek amacıyla, Hava Kalitesinin Kontrol Yönetmeliği, Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliği Yönetmeliği ve Endüstriyel Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği çerçevesinde çalışmalar devam etmektedir.

İlde hava kirliliği daha çok ısınma amacıyla kullanılan yakıtların özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, meteorolojik olaylara bağlı olarak zaman zaman hava sirkülasyonun düştüğü günlerde kısmi bir hava kirliliği görülmektedir. Özellikle kış aylarında hava kirliliği kendini daha fazla hissettirmektedir.

İlde, atıksuların arıtma tesisinde arıtılmadan doğrudan derin deniz deşarjı yapılmaktadır. Kanalizasyon şebekesinin iki ayrı yerinde, derin deniz deşarjı projelendirildiği halde; bunlardan biri hiç kullanılmamakta, diğeri ise hizmet verdiği mahallere dahi cevap verememektedir. Bunun sonucu olarak, kirlenen kıyılarda bazı dönemlerde denize girişin yasaklandığı görülmektedir. Denize kıyısı bulunan ilçeler de merkez ilçede olduğu gibi, altyapı tesislerinin deşarjını denize, denize kıyısı olmayan ilçeler ise, akarsulara ve dolayısıyla denize ulaştırmaktadır. İç kesimlerde olan ilçeler, atıksularını akarsulara deşarj etmeleri ile aşağıda kalan birçok ilçenin içme suyunu karşıladığı tesisleri de önemli bir kirliliğe maruz bırakmaktadır. Bunun en açık örneği, merkez ilçenin içme suyunu karşıladığı Aksu Deresi su havzasının bulunduğu Aksu Vadisi üzerindeki, Duroğlu Beldesi, Çalca köyü, Dereli İlçe Belediyesi'nin atıksularının deşarjı sonucu oluşan sağlık sorunudur. Giresun Belediyesinin suyu arıtacak biyolojik arıtma üniteleri olmadığı için, ilde belirli dönemlerde başta ishal olmak üzere salgın hastalıklarla sıkça karşılaşılmaktadır.

Kentin kanalizasyon şebekesi bulunmayan mahallelerinde ve mücavir alanlarında bulunan ve şehir nüfusunun % 5'ini oluşturan kısmının kanalizasyon ve atıksu sorunları fosseptik çukurlarla ve vidanjör araçlarının yardımıyla çözülmektedir. İlde sanayi ve

turizm tesislerinin kanalizasyon atıkları da bu sistem ile bertaraf edilmekte olup sistemin afet sonucu zarar görmesinden dolayı mevcut durum, deniz kirliliği açısından tehdit oluşturmaktadır.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin genelinde olduğu gibi, Giresun İli'nde de coğrafik yapıyı oluşturan topografik engeller, düzenli katı atık depolama alanları için yer bulunmasında büyük sıkıntılara neden olmaktadır. İlde, düzenli katı atık depolama ve bertaraf tesisi olmadığından katı atık sorunu da bulunmaktadır. İl yerleşim alanlarının dağınık olması, kullanılabilir yer altı ve yüzeysel su kaynaklarının dağılımı, depo alanı için uygun yer seçimine olanak tanımamasından dolayı, bu sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır.

Bütün ilçeler de, bu sorunun çözümünde düzensiz depolama yöntemi dediğimiz, yerleşim alanları dışındaki bir alana ve özellikle dere ve deniz kenarlarına gelişigüzel dökülmesi ile ortadan kaldırma yöntemini kullanmaktadır. Bu depolama alanlarındaki ayıklama işlemleri de sağlıksız koşullarda devam etmektedir. Katı atıkların insana ve çevreye verebileceği zararları göz önünde bulundurarak, düzenli çöp toplama, depolama ve bertaraf yöntemlerinin geliştirilmesi ve alternatif projelerin hazırlanarak uygulamaya geçirilmesi Giresun İli'nde öncelikli olarak uygulamaya geçirilmesi gereken bir konu olmaktadır.

8.3.1. SU KİRLİLİĞİ

İl topraklarındaki akarsuların tümü, dağların dik yamaçlarından büyük bir hızla aktığından oluk biçimli derin vadiler oluşmuştur.

Giresun İli akarsularına, iç bölgelerden başlayarak, üzerlerindeki yerleşim birimlerinin kanalizasyonları deşarj edilmektedir. Yani, üstü açık kolektör gibi kullanılan akarsular kıyı kuşağına ulaştıklarında, yolları üzerindeki bütün yerleşim birimlerinin kanalizasyon atıklarını, büyük kasabalarda ise evsel atıklarla birlikte sanayi atıklarını da denize deşarj etmektedir. Akarsular genel hatlarıyla her türlü kirletici için debilerin yüksek olduğu mayıs ayında daha düşük kirlilik kategorisinde bulunmakta, ağustos ve ekim aylarında debilerin azalması ile daha kirli bir hal almaktadır. Giresun İli sınırları içinde kalan akarsular; evsel, endüstriyel ve zirai faaliyetler sonucu her geçen gün artan bir ivmeyle kirliliğe maruz kalmaktadır. Giresun İli'nin genelinde, özellikle sahil ilçelerinde içme ve kullanma suyu akarsuların denize ulaştığı mansap kesiminde akifer sahalardan derin ya da keson kuyular aracılığıyla temin edilmektedir. Bu sular klorlama hariç hiçbir arıtım yapılmadan kullanılmaktadır. İl genelinde yer altı suları bakımından, Bulancak ile Pazarsuyu Deresi arası çevre arazileri, Espiye-Tirebolu Sahil Ovaları ile çevre arazilerinde, DSİ tarafından yapılan etütlerde, sahadaki yer altı su kaynaklarının debileri çok az bulunmuştur.

Yağlıdere İlçesi'nin katı ve sıvı atıkları, hiç arıtma yapılmadan dereye akıtılmaktadır ve ilçeye acilen arıtma tesisi yapılması gerekmektedir. İl genelinde altyapı sistemi olmadığı için su kirliliği barajlar, göl ve göletlerde yüksek orandadır.

8.3.2. HAVA KİRLİLİĞİ

Giresun il merkezinde, konut ve işyerlerinin ısıtılmasında yakıt olarak; ithal kömür, paçal kömür, odun, fındık kabuğu ve motorin kullanılmaktadır. Kış aylarında görülen hava kirliliğinin bağlıca nedeni, ısınma ve enerji elde etmek amacıyla tüketilen fosil kaynaklı yakıtlardır. Motorlu taşıtlardan kaynaklanan emisyonlar hava kirliliğinde önemli yer tutmaktadır.

8.3.3. TOPRAK KİRLİLİĞİ

Giresun'da yerleşim alanlarından çıkan çöplerin boşaltıldığı alanlar ile kanalizasyon şebekelerinin arıtılmaksızın doğrudan toprak verildiği alanlarda toprak kirliliği meydana gelmektedir. Egzoz gazları, ozon, karbon monoksit, kükürt dioksit, kurşun ve kadmiyum vs. gibi zehirli maddeler havaya yayılmakta ve solunum yolu ile büyük bir kısmı canlılar tarafından alınmaktadır. Geriye kalan ise, rüzgarlar ile uzak mesafelere taşınmakta ve yağışlarla yere inerek, toprak ve suları kirletmektedir. Toprak kirliliğine sebep olan diğer bir faktör de tarımsal mücadele ilaçları ve suni gübrelerdir. Tarımsal mücadele ilaçlarının bilinçsiz ve aşırı kullanımı sonucu, toksin maddelerin toprakta birikimi artmakta ve doğal ortamın kirletmesine sebep olmaktadır. Sodyum, fosfor, potasyum, kalsiyum, magnezyum, demir, çinko, bakır, mangan, bor gibi besin maddelerini içeren suni gübreler de aşırı ve bilinçsiz kullanım sonucu toprağın yapısını bozmakta ve toprak kirliliğine yol açmaktadır. Toprak kirliliği düzeyini azaltmak için şehir kanalizasyon atıkları mutlaka arıtılmalı, arıtma zamanları da toprağa ıslah edildikten sonra verilmelidir. Tarıma uygun araziler kesinlikle sanayi tesislerinden ayrılmalıdır. Katı atıklar ve çöpler mutlaka değerlendirilmeli ve toprağa dökülmelidir. Tarımsal çalışmalarda kullanılan zirai mücadele ilaçları bilinçli kullanılmalı ve toprakta kalıcı olmayanlar tercih edilmelidir.

8.3.4. GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİ

İlde ana gürültü kaynağı öncelikli olan trafik gürültüsüdür. Ana caddeler başta olmak üzere, şehir merkezindeki mevcut cadde ve sokakların tamamında, cadde genişlikleri dar, binaların ise bitişik nizam olması; meteorolojik avantajları ortadan kaldırmıştır. Bitişik düzende binalar kurulduğundan, trafikten kaynaklanan gürültü için yankılayıcı etki göstermektedir.

8.3.5. EROZYON

Giresun İli'nde yaşanan en yaygın sorunların arasında su erozyonu sayılabilir. Erozyondan çok az etkilenen veya hiç etkilenmeyen alanlar genellikle alüvyal topraklardan oluşan taban araziler ve kolüvyal toprakların düze yakın ve hafif eğimli alanlarıdır. Orta erozyon; çoğunlukla hafif, orta, dik ve çok dik eğimler ile orta derin ve sığ topraklarda görülmektedir. Kuru tarım arazileri, sulu tarım arazileri ve bağ-bahçe arazileri orta derecede erozyona uğramıştır. Doğal bitki örtüsünün tahrip edilmesi ve arazilerin kabiliyetlerine uygun olarak kullanılmamaları sonucu su erozyonu şiddetlenmiştir.

8.3.6. ATIKLAR

İlde katı atık bertaraf hizmetleri yetersiz olup, mevcut düzensiz katı atık depolama alanları çevre ve insan sağlığı için potansiyel tehlike oluşturmaktadır. İlde sadece Giresun merkezdeki düzensiz depolama alanında, özel bir şirket tarafından, kısmen de olsa atıklar plastik, cam, metal ve kağıt olarak ayrıştırılıp geri kazanımı sağlanmaktadır. Bunun yanında katı atıkların bir türü olan, hastane ve kliniklerden toplanan ve çevreye olan etkileri son derece olumsuz olan tıbbi atıklar da maalesef belediyelerce aynı depolama alanlarına düzensizce, hiçbir işleme tabi tutulmadan dökülmektedir.

Giresun'da her gün il ve ilçe merkezlerinde yaklaşık 284.000 kişi günde 213 ton katı atık üretmektedirler. Kişi başına üretilen katı atık miktarı günde 0,75 kilogramdır. Sanayinin yoğun olduğu bir sanayi bölgesi olamamakla birlikte, ilde 9 adet sanayi tesisi bulunmaktadır. Tehlikeli atıkların üretimi; depolanması, geri kazanımı, taşınması ve bertarafı konularında problemleri de beraberinde getirmektedir.

8.4. GÜMÜŞHANE İLİ ÇEVRE SORUNLARI

İlde, evsel atıksularının ve yağmur sularının toplanıp bunların tekrar kullanıma sunulması amacına yönelik toplama sistemleri ve arıtma tesisleri, mevcut değildir. Altyapı ve arıtma inşaatı tamamlanmamış olması nedeniyle şehir kanalizasyonunun doğrudan Harşit Çayı'na verilmektedir. Kentsel atıklar, Belediye tarafından toplanmakta ve şehir dışındaki Topal bölgesine taşınmaktadır. Katı atıklar, düzensiz katı atık toplama yerinde kısmen ayrıştırılarak bertaraf edilmektedir. Düzenli çöp döküm alanı için yer tespiti yapılmış ve buna yönelik Mahalli Çevre Kurulu kararı alınmıştır. Belediyeler Birliği tarafından süreç devam ettirilmektedir.

8.4.1. SU KİRLİLİĞİ

İl merkezi ve ilçelerde akarsu kirliliğine neden olan faktörleri; evsel sıvı atıklar, evsel katı atıklar, zirai faaliyetler ve sanayi atıklarıdır. Harşit Çayı ve kolları üzerinde kurulan fabrika düzeyindeki işletmelerin arıtma tesislerinin bulunmaması, altyapı ve arıtma

inşaatı tamamlanmamış olması nedeniyle şehir kanalizasyonunun doğrudan Harşit Çayı'na verilmesi, il ve ilçelerde bulunan mezbahaların akarsuların yakınlarında tesis edilmesi ve gerekli önlemlerin alınmaması, fosseptik çukurlarının sağlıklı şekilde inşa edilmemesi, fosseptik atıklarının vidanjörle çekildikten sonra gelişigüzel yerlere boşaltılması ve zirai mücadelede ilaçların kontrolsüz kullanılması su kirliliğin ana nedenleridir.

8.4.2. HAVA KİRLİLİĞİ

İlde ısınma amaçlı olarak kullanılan başlıca yakıtlar; sıvı yakıt olarak fuel-oil, katı yakıt olarak da ithal ve yerli kömür çeşitleridir. Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği'nin 28. maddesi çerçevesinde yapılan il ve ilçelerin kirlilik derecelendirmesine göre il, "Sınır Değerlerin Aşılmadığı İl ve İlçeler" II. Grup kirli iller sınıfında yer almaktadır.

8.4.3. TOPRAK KİRLİLİĞİ

İl sınırları içinde topraktaki pestisit birikimini tespit etmek amacıyla herhangi bir analiz yapılamamıştır. Ticari gübrelerin yanlış kullanımı sonucu toprak kalitesinde bozulma olup olmadığı konusunda da bir çalışma bulunmamaktadır.

8.4.4. GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİ

İl merkezinde ana gürültü kaynağı öncelikli olan trafik gürültüsüdür. Ana caddeler başta olmak üzere, şehir merkezindeki mevcut cadde ve sokakların tamamında, cadde genişlikleri dar, binaların ise bitişik nizam olması; meteorolojik avantajları ortadan kaldırmıştır. Bitişik düzende binalar kurulduğundan, trafikten kaynaklanan gürültü için yankılayıcı etki göstermektedir.

8.4.5. EROZYON

Orta erozyon; çoğunlukla hafif, orta, dik ve çok dik eğimler ile orta derin ve sığ topraklarda görülmektedir. Kuru tarım arazileri, sulu tarım arazileri ve bağ-bahçe arazileri orta derecede erozyona uğramıştır. Doğal bitki örtüsünün tahrip edilmesi ve arazilerin kabiliyetlerine uygun olarak kullanılmamaları sonucu su erozyonu şiddetlenmiştir.

8.4.6. ATIKLAR

İlde katı atık bertaraf hizmetleri yetersiz olup, mevcut düzensiz katı atık depolama alanları çevre ve insan sağlığı için potansiyel tehlike oluşturmaktadır. İlde Gümüşhane Belediyesi başkanlığında, Belediyeler Birliği, 2006'nın Şubat ayında kurulmuş olup, modern atık değerlendirme ve depolama için çalışmalara başlamıştır. Düzenli çöp

döküm alanı yer tespiti yapılmış ve çalışmalar kısa sürede sonuçlandırılacaktır. Atıkların depolandığı sahaların hiçbirisinde, atıklardan kaynaklanan sızıntı suları ve deponun gazı için herhangi bir altyapı bulunmamaktadır. Bu şekilde katı atıkların bertarafı faaliyeti sonucunda; yer altı ve yer üstü su kirliliği, toprak kirliliği, depo gazının meydana getirdiği patlama ve yangın tehlikesi, görünüş kirliliği, taşıyıcı ve haşere üremesi, çevreye toz ve kötü koku yayılması gibi olumsuzluklar meydana gelmektedir.

8.5. ORDU İLİ ÇEVRE SORUNLARI

Ordu İli'nde çevre sorunlarına neden olan faktörler; yerleşim yerleri, sanayi tesisleri ve tarımsal uygulamalar ve ulaşım hizmetlerinden kaynaklanmaktadır. Ordu'da havayı kirleten unsurlar, ısınmadan kaynaklı katı ve sıvı yakıtlar, sanayi kuruluşlarının bacalarından çıkan toz emisyonları, konut ve işyerlerinin soba ya da kalorifer kazanlarında yakılan kömür veya fuel-oil ve taşıtların egzozlarından çıkan gazlardır. Meteorolojik faktörlerin, plansız şehirleşmenin ve şehrin topografik yapısının hava kirliliğine etkisi olmaktadır. Evsel atıksular, merkezde arıtılmadan Melet Irmağı'na verilmektedir. Kumbaşı mahallesinde bir atıksu arıtma tesisi bulunmaktadır; Cumhuriyet Mahallesi'nde ise atıksu arıtma tesisi inşaatına başlanmıştır. Ordu il merkezinde, Cumhuriyet Mahallesi hariç, kanalizasyon ve yağmur suyu toplama tesisleri (drenaj) mevcuttur. Atıksuların bertaraf edilmesi amacıyla derin deşarj çalışmaları devam etmektedir.

İlçeler genelinde ise, bazı ilçelerin (kırsal alanda) atıksu deşarjlarını akarsulara ve serbest doğaya bıraktıkları görülmektedir; sahil ilçelerde ise durum il merkezindeki gibidir. Ordu İli su şebekesi mevcut olup içme ve kullanma suyu ihtiyacı Melet Havzası'nda oluşturulan keson kuyulardan temin edilmektedir. Kırsal kesimde ve ilçelerde ise genellikle kaynak suları kullanılmaktadır. İl merkezinde keson kuyularda toplanan su arıtma ve damıtma işlemlerinden sonra şehir şebekesine verilmektedir.

Atıklar, belli noktalarda konteynırlarda biriktirildikten sonra her gün şehir çöp deponi sahasına dökülmektedir. İlçelerde de durum aynıdır. Çöp deponi sahaları sahilde denize yakın yerlerde kurulduğundan sağlıksız bir ortam oluşturmaktadır. Ordu'da genellikle ağır kirlilik ortamı yaratan; yalnız Ünye Çimento Sanayi'nin neden olduğu partiküller ve hava kirliliği sorunu bulunmaktadır.

Balık ürünleri işletmelerinin kısmen koku kirliliği yaratmaktadır. Fatsa'da Kurulu deri tabaklama işletmesinin sud kostik kullanımı nedeni ile olan su kirliliği bu imalatın durdurulması ile ortadan kalkmıştır. Pişmiş kilden mamuller ve kauçuk esaslı ökçe imalatında yaşanan katı dışsal atık kirliliği işletme alanında kontrol altına alınmaktadır. İmalat sektöründe de işletmelerin büyük çoğunluğu 2. dereceden gayri sıhhi müessese konumunda olup, belediye et kombinası ve mermer işleme sektörünün dışsal atık kirliliği kontrol altında tutulmaktadır.

8.5.1. SU KİRLİLİĞİ

Ordu'da evsel atıksular, merkezde arıtılmadan Melet Irmağı'na verilmektedir. Kumbaşı mahallesinde bir atıksu arıtma tesisi bulunmaktadır; Cumhuriyet mahallesinde ise atıksu arıtma tesisi inşaatına başlanmıştır. Ordu il merkezinde, Cumhuriyet Mahallesi hariç, kanalizasyon ve yağmur suyu toplama tesisleri (drenaj) mevcuttur. Atıksuların bertaraf edilmesi amacıyla derin deşarj çalışmaları devam etmektedir. İlçeler genelinde ise, bazı ilçelerin (kırsal alanda) atıksu deşarjlarını akarsulara ve serbest doğaya bıraktıkları görülmektedir; sahil ilçelerde durum il merkezindeki gibidir.

Merkez, Fatsa ve Ünye çevresinde açılan kuyular, içme ve kullanma suyu olarak kullanılmaktadır. Ordu İli kıyı yönetiminde etkin rolü, bütün kıyı uzunluğunun % 70'lik kısmını kapsayan ilçe ve belde belediyeleri oynamaktadır. Mevcut yerleşim yerlerinde hiçbir arıtma yapılmadan evsel atıkların en yakın alıcı ortamı olan denize bırakılması sahilde kirlenmelere neden olmaktadır. İlde karşılaşılan diğer bir problem, 1993 yılında çıkan ve daha sonra değişikliklere uğrayan ÇED yönetmeliğinden önce uygulamaya koyulan deniz dolgu sahalarıdır. Yeterli tahkimat yapılmadan bu alanlara boşaltılan hafriyat atıkları ve topraklar, suyun ve dalgaların etkisiyle denizde bulanıklığa sebep olmakta ve deniz ekolojisini kötü yönde etkilemektedir. Çamurlu ve Anasu derelerine civar evlerin kanalizasyonları akmakta ve çöpler de bu derelere atılması sonucu su kirliliği meydana gelmektedir.

8.5.2. HAVA KİRLİLİĞİ

İlde ısınma amaçlı olarak fındık kabuğu, odun ve kömür kullanılmaktadır. Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği'nin 28. maddesi çerçevesinde yapılan İl ve İlçelerin Kirlilik derecelendirmesine göre il; "Sınır Değerlerin Aşılmadığı İl ve İlçeler" ikinci grup kirli iller sınıfında bulunmaktadır. Konutlarda kullanılan düşük kaliteli kömürlerin denetimi yapılması konusunda gerekli tedbirler alınmalıdır.

8.5.3. TOPRAK KİRLİLİĞİ

İl sınırları içinde topraktaki pestisit birikimini tespit etmek amacıyla analiz yapılmamış olup ticari gübrelerin yanlış kullanımı sonucu toprak kalitesinde bozulma olup olmadığı konusunda bir çalışma bulunmamaktadır.

8.5.4. GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİ

İnşaat gürültüleri genelde yerleşim alanları yakınlarında oluşmaktadır. İnşaat yapımında kullanılan araç ve makinelerin yaydığı gürültüler, darbeli ve basınçlı gürültülerdir. Bu nedenle, inşaat şantiyelerinde çeşitli amaçlarla belirli sürelerde kullanılan yapım araçları çevreye olumsuz yönde gürültü yapmaktadır. Bu doğrultuda inşaat

makinelerinden kaynaklanan gürültülerin önlenebilmesi için yönetmelikte belirtilen çalışma saatlerine uyulması hususunda inşaat sahiplerine gerekli uyarılar yapılmaktadır.

8.5.5. EROZYON

Ordu İli'nde, su erozyonu oldukça önemli bir sorundur. Bu sorundan çok az etkilenen veya hiç etkilenmeyen alanlar, çoğunlukla alüvyal ve kolüvyal arazilerdir. Bunların çoğu düz ve derin veya hafif eğimlidir.

Orta derecede erozyona uğramış topraklar il yüzölçümünün % 31,6'sını teşkil etmektedir. Orta derecede erozyon; hafif, hatta düze yakın eğimden başlayarak sarp eğimlere kadar etkisini göstermektedir. Dik ve çok eğimli arazilerde bu erozyonun görüldüğü yerler, doğal bitki örtüsünün iyi korunduğu alanlardır. Şiddetli derecede erozyona uğramış topraklar il yüzölçümünün % 65,9'unu teşkil etmektedir. Bu sahalarda doğal örtünün tahrip edilmesi veya çok dik eğimli yerlerde hiçbir korunma önlemi almaksızın otlatma veya tarım yapılması sonucu erozyon şiddetlenmiştir.

8.5.6. ATIKLAR

İlde oluşan katı atıkların % 75 organik, % 25 geri kazanılabilir atıktır. Ordu İli'nin en büyük sorunlarının başında çöp sorunu gelmektedir. Evsel atıklar bu yıla kadar hiçbir ön işleme tabi tutulmadan Melet Irmağı'nın denize döküldüğü kıyı şeridine bırakılmaktadır. Çöp bırakılan alan yerleşim alanı içinde bulunmaktadır. Katı atıkların kontrolsüz bir şekilde biriktirilmesi sonucunda birçok hastalığın kolayca yayıldığı bilinmektedir. Katı atıklardan hastalık bulaştıran faktörlerin başında sinek ve fareler taşıyıcı olarak işlev görmektedirler. Hastalık tehdidine karşılık sadece bu taşıyıcılar yılın belli dönemlerinde zehirlenerek öldürülmektedirler. Bu uygulamada zehirli maddelerin kullanılması başka bir zararın oluşmasına da neden olmaktadır. Ayrıca Melet ırmağıyla bağlantılı bu alanda yüksek düzeyde taban suyu kirliliği ve deniz kirliliğinin de oluştuğu gözden kaçırılmamalıdır.

İl genelinde büyük sorun haline gelen evsel ve diğer atıkların bilimsel yöntemler dahilinde bertaraf edilmesi için belediye ve ilgili kuruluşların proje çalışmaları devam etmektedir. Ünye ve Fatsa başta olmak üzere ilçelerde de atık depolama sorunu bulunmaktadır. Fatsa İlçesi'nde, ilçe merkezinde taban suyunun yüksek olduğu çevre yolu kenarında bulunan alan depolama alanı olarak kullanılmakta olup üzeri toprakla örtülerek arsa kazanma çalışması yapılmaktadır. Ünye ilçesinde ise; atıklar kıyı şeridine, hiçbir ön işleme tabi tutulmadan yığılmaktadır. Diğer küçük ilçelerde de atıklar genellikle dere yatakları ve vadi tabanlarına rastgele bırakılmaktadır. Sorunun giderilmesi için yer seçimi ve finansman önemli konular olarak ortaya çıkmaktadır.

İl genelinde faaliyeti tamamlanmış taş ocağı alanları genellikle her ilçede mevcut olmakla birlikte, topografik yapısı değişmiş şekliyle çöp depolama alanı olarak

kullanılabilecek potansiyele sahip alanları da içine almaktadır. Söz konusu alanlar için gerekli uygunluk araştırma çalışmalarının yapılması ve depolamaya uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

8.6. RİZE İLİ ÇEVRE SORUNLARI

İlin coğrafi yapısı nedeniyle yerleşim genellikle sahil boyunca yoğunlaşmıştır ve nüfusun büyük bir bölümü bu bölgede yaşamaktadır. İç bölgelerde ise yerleşilebilir alanın az olması nedeniyle nüfus yoğunluğu daha az ve yerleşim alanları genellikle dağınıktır.
Gelişen teknoloji ve sanayileşmeye paralel olarak çevre kirliliği de önemli bir sorun haline gelmiştir. Rize, Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği'nin 28. maddesi çerçevesinde yapılan il ve ilçelerin kirlilik derecelendirmesine göre, 3. dereceden hava kirliliği sınıfına girmektedir. Yakıt olarak genellikle kömür ve fuel-oil, az miktarda da odun, talaş ve elektrik kullanılmaktadır.

Mahalli Çevre Kurulu (MÇK) kararı gereği, oluşturulan komisyon kömür satışı yapan bayileri denetlemekte, kurallara uymayan iş yerlerine cezai işlem yapmaktadır. Hava kirliliği ölçümleri, İl Sağlık Müdürlüğünce sabit bir istasyondan yapılmaktadır. Ölçüm sonuçları kirlilik parametreleri altında kalmaktadır. Sanayiden kaynaklanan katı atıklar ile evsel nitelikli katı atıkların toplanması, depolanması ve bertarafı ile ilgili uygun bir katı atık yönetimi geliştirilmemiştir.

İl, ilçe ve beldelerde katı atıklar belediyeler tarafından toplanmaktadır. Ancak bunların depolanması için seçilen sahalar genellikle dere kenarları ve deniz kenarında bulunan dolgu sahalarıdır ve herhangi bir ayırma işlemine tabi tutulmamaktadırlar. Bunların bertarafı için herhangi bir tesis bulunmamakta ve depolama ve bertarafa yönelik alan bulma konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır.

İlin genelinde kanalizasyon şebeke sistemi kullanımı yaygınlaştırılmamıştır. İl merkezi ve ilçe merkezlerinde kanalizasyon şebekeleri mevcut olup, diğer yerleşim alanlarında meydana gelen evsel sıvı atıklar ya doğrudan doğruya alıcı ortama verilmekte ya da meskenlerin kendi imkanlarıyla yapmış oldukları fosseptik çukurlara verilmektedir.

Bölgede çay üretiminin fazla olması nedeniyle birçok çay fabrikası mevcuttur ve ilde çevre kirliliğine sebep olan sanayilerin başında bu çay fabrikaları gelmektedir. Bu fabrikalardan çıkan sıvı atıklar büyük sorun olmaktadır. Fabrikalar sıvı atıklarını genellikle derelere vermektedir. Bu konuda İl Sağlık Müdürlüğü tarafından yapılan çalışmalarda fabrikaların büyük bir bölümünde fosseptik çukur yapılması sağlanmıştır. Ayrıca, Mayıs ve Eylül ayları arasında çalışan çay fabrikaları hava kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu fabrikaların emisyon standartlarını aşmayacak tertip ve önlemleri almaları hava kalitesinin korunması açısından gereklidir. Tesislerin bacalarına filtre takılması ve çevreye atık bırakılmaması konusundaki çalışmalar devam etmektedir.

8.6.1. SU KİRLİLİĞİ

İlin atıksu arıtma tesisi bulunmamaktadır. Merkez Belediyesi ve Çayeli Belediyesi'nin deniz deşarjı mevcuttur. Kıyıda bulunan diğer ilçe belediyeleri atık sularını direkt olarak denize deşarj etmektedir. İlin fazla yağış alması, kanalizasyonla yağmur sularının birlikte taşınarak denizlere ulaşması, kirlenmeyi meydana getirmektedir. Rize'de kıyı kesiminde, akarsu vadileri ve alüvyal düzlükler ve dere yatakları bulunmaktadır ve kentsel yerleşimleri de içine alan bu bölgede su kirliliği üzerinde özenle durulması gereken bir konudur. Yörenin morfolojisi gereği il akarsuları kısa, eğimi fazla ve dolayısıyla akış hızı yüksektir. Bu akarsular vadi boyunca sıralanmış bütün yerleşim yerlerinin evsel, endüstriyel atıklarını, hatta çoğu zaman çöplerini de taşıyarak denize ulaştırmaktadır. Akarsuların sürükleme gücünün yoğun yağışlardan dolayı güçlü oluşu, erozyona neden olmakta ve akarsuların denize taşıdıkları organik madde miktarını da artırmaktadır. Ayrıca buna akarsu yataklarında bulunan taş kırma tesislerinin yüksek oranda bulanıklık taşıyan yıkama suları da eklenmektedir. Bu tür tesislerin çevre kirliliğini asgariye indirecek yasal önlemler alınmalıdır.

8.6.2. HAVA KİRLİLİĞİ

Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği'nin 28. maddesi çerçevesinde yapılan il ve ilçelerin kirlilik derecelendirmesine göre il; "Sınır Değerlerin Aşılmadığı İl ve İlçeler"de yani ikinci grup kirli iller sınıfındadır. İlde ısınma amaçlı olarak kullanılan başlıca yakıtlar; odun, kömür, fındık kabuğu, fuel-oil ve LPG'dir. İlde kalitesiz yakıtların mevcut havayı kirletmesini önlemek amacıyla, Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği çerçevesinde çalışmalar devam etmektedir.

8.6.3. TOPRAK KİRLİLİĞİ

Rize İli'nde toprak kirliliğine sebep olabilecek en önemli kaynaklar; mevzuata uygun olmayan bertaraf edilen katı atıklar ve pestisitlerdir. İldeki hiçbir yerleşim biriminin katı atık bertaraf şekli mevzuata uygun değildir. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde pestisit kullanımı bakımından % 10 civarında fazla (standartların üzerinde) kullanım olduğu tahmin edilmektedir. Fazla pestisit kullanımıyla kirlenen topraklarda yetişen ürünler besin zinciri yoluyla hayvan ve insan sağlığını tehdit edebilmektedirler. Ayrıca toprak verimliliğini artırmada önemli bir rol oynayan mikroorganizmalar ve solucanların kısmen ya da tamamen yok olmasına sebep olmaktadır. Usulüne uygun olmayan katı atık depolama, aşırı ve yanlış pestisit kullanımı sonucu kirlenen topraktan sızan sular yüzey ve yer altı sularını da kirletebilmektedir.

8.6.4. GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİ

Gürültü, il merkezinde ve diğer ilçelerde, daha çok trafikten kaynaklanmaktadır.

8.6.5. EROZYON

Akarsuların sürükleme gücünün yoğun yağışlardan dolayı güçlü oluşu, erozyona neden olmakta ve akarsuların denize taşıdıkları organik madde miktarlarını da oldukça artırmaktadır. Ayrıca, buna akarsu yataklarında bulunan taş kırma tesislerinin yüksek oranda bulanıklık taşıyan yıkama suları da eklenmektedir. İlde, yağışın bol olması ve her mevsime düzenli dağılımı sayesinde orman arazisi yaygındır. Bu nedenle, genellikle bitki örtüsü yoğun olduğundan erozyon azdır. Ancak arazi kesitlere uğradığından heyelan her an görülebilir. Tarım arazilerinin % 70'inden fazlası su erozyonu, yetersiz toprak derinliği ve yetersiz drenajdan doğan sorunlarla karşı karşıyadır. Bölgede orman arazisi ve kayalık sahalar dışında erozyon kuvvetlidir. Akarsu işlemesi ile meydana gelen şekillerden en önemlisi birikinti konileridir. Bir diğeri de taraçalar şeklinde meydana gelen şekillerdir. Bu taraçalar yol yapımı sebebiyle zaman zaman ortadan kalkmıştır. Tabanlı vadi olmasına rağmen, yer yer vadi tabanı çok dardır.

8.6.6. ATIKLAR

İlde gelişmiş bir sanayi bölgesi olmadığı için endüstriyel atıktan çok evsel atıkların oluşturduğu kirlilik söz konusudur. İl merkezinde toplanan çöpler deniz kenarına yapılan dolgu sahalarına herhangi bir ayırma işlemine tabi tutulmadan depolanmaktadır. İlde toplanan katı atıkların dağılımı ise, yaz döneminde % 90 organik, % 10 geri kazanılabilir (kağıt, plastik, cam metal, vs.) atık; kış döneminde ise % 80 organik, % 10 geri kazanılabilir atık ve % 10 küldür. İlde kompostlaştırma tesisi bulunmamaktadır. Uzun zamandan beri Rize merkez ve ilçelerinin katı atıkları yönetmeliğe uygun şekilde bertaraf edilmemektedir. Ancak; Dünya Bankası finansı ve Çevre Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde pilot bölge seçilen Rize ve Trabzon illerinin katı atık problemini çözümleyecek bir çalışma yürütülmektedir. Türkiye Katı Atık Yönetim Projesi kapsamındaki çalışmada bu iki ilin katı atıklarının bertaraf edilmesi için en uygun sistemin düzenli depolama olduğu tespit edilmiştir.

8.7. SAMSUN İLİ ÇEVRE SORUNLARI

Samsun'da çevre kirliliği nüfusun artması ve sanayileşmenin hız kazanması ile başlamış, Samsun'un Büyükşehir olması ve ona bağlı yaşanan gelişmelerle artış göstermiştir. Özellikle kış aylarında hava kirliliği kendini daha fazla hissettirmekte olup, Çarşamba'da yer alan azot fabrikası hava kirliliğinin temel sebeplerinden birini oluşturmaktadır. Kükürt dioksit miktarı Dünya Sağlık Örgütü'nün belirlediği 150 ug/I'yi zaman zaman aşmakta bazı günler 200 ug/I'yi bulmaktadır.

İlde hava kirliliği ısınma amacıyla kullanılan yakıtların özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca taşıtlardan kaynaklanan hava kirliliğinin tespiti amacıyla egzoz gazı ölçümleri yapılmaktadır. Azot fabrikasının ilin hava kirliliğine etkisi üzerine

bir çalışmaya ulaşılamamış olmasına karşın fabrika bölgesinde gözle görünür ve hissedilir bir kirlilik mevcuttur.

Samsun'un Karadeniz'e kıyısındaki kirlilik ise büyük ölçüde evsel atıksulardan kaynaklanmaktadır. Mert Irmağı kirlilik yükü açısından önemli bir sorundur. Irmak boyunca kurulmuş bulunan sanayi tesisi, kanalizasyon atıkları ve tarımsal atıklar bir arıtıma tabi tutulmaksızın ırmağa verilmektedir.

Samsun'da katı atıklar önemli bir çevre kirliliği oluşturmaktadır. Bugüne kadar atıkların sağlıklı değerlendirilebileceği bir proje gerçekleştirilmemiştir. Büyükşehir belediyesi tarafından toplanan katı atıklar Yılanlıdere Mevkii'ne dökülmektedir. İlçelerde ise katı atıklar gelişigüzel yerlere dökülmekte; yer seçimi konusunda hiçbir ön araştırma çalışması yapılmadığı için önemli bir bölümü mevcut durumda sorun oluşturmaktadır.

İldeki gürültü kirliliği konusunda halkın konuya ilgisinin çekilmesi ve şehir merkezinde gürültünün en aza indirilmesi amacıyla, Mahalli Çevre Kurulunca araçlardaki havalı kornaların sökülmesine karar verilmiş ve gereksiz korna çalınması halinde vatandaşlarca yapılacak şikayetlerin değerlendirilmesine başlanmıştır.

Samsun İli'nde, özellikle Kutlukent ve Tekkeköy sınırlan içinde bulunan organize sanayi bölgesinde irili ufaklı tesislerden kaynaklı sanayi kirliliği bulunmaktadır.

8.7.1. SU KİRLİLİĞİ

İlde Büyükşehir sınırları içindeki evsel atıksular; Merkez ve Atakum bölgesi olmak üzere iki ayrı bölgede toplanmaktadır.

Atakum Bölgesi'ndeki atıksular, mevcut projeye göre, Köy Hizmetleri Bölge Müdürlüğü'nün Bafra tarafında kalan sahil kesimindeki kumluk alanda toplanıp, burada ön arıtma tesislerinden geçirildikten sonra 1100 m açıktan derin denize deşarj edilecektir. Bu bölgenin atıksuları, aynı alandan şimdilik geçici olarak denize deşarj edilmektedir. Bunun yanı sıra; merkez bölgesindeki atıksular; Canik Belediyesi sınırları içinde, Devgeriş Köy yolu altında kalan alanda toplanacak olup, ön arıtma tesislerinden geçirildikten sonra 1500 m açıktan derin denize deşarj edilecektir. Ön arıtmadan sonra atıkların derin denize deşarj edilmesi AB ülkeleri genelinde de kullanılan bir yöntem olup çevre sorunları açısından da bakıldığında en az olumsuz etki yaratan yol olarak kabul edilmektedir.

Merkez bölgesindeki atıksular Mert Irmağı'nın sol sahil ucundaki dolgu alanında yapılan terfi merkezi yardımı ile geçici olarak denize (liman dışı) deşarj edilmektedir. Canik Belediyesi sınırları içinde toplanabilen atıksular ise Belediye Evleri karşısındaki alandan geçici olarak denize savaklanmaktadır.

Deniz kirliliğine neden olan faktörler;

1- İl merkezinde evsel nitelikli atıksuların arıtılamaması,
2- Küçük yerleşim merkezlerinde Terme ilçesi hariç arıtma tesisi bulunmayışı,
3- Fosseptik atıkların vidanjörlerle çekildikten sonra gelişigüzel yerlere boşaltılması,
4- Organize sanayi bölgelerinin arıtma tesislerinin bulunmaması,
5- Sanayi kuruluşlarının bir kısmında arıtma tesislerinin bulunmaması,
6- Deniz araçlarının oluşturduğu kirlilik olarak sıralamak mümkündür.

Samsun İçme Suyu Arıtma Tesisleri, Tekkeköy İlçesi'nin 4.5 km güneydoğusunda, 80 ile 110 m kotları arasında % 8 ile % 18 arasında değişen eğime sahip tüf, kiltaşı, kumtaşı ardalamasından oluşan bir zemin karakteristiği gösteren; yaklaşık 285 dönüm arazi üzerinde kurulmuştur. İçme Suyu Arıtma Tesisi Samsun'a yaklaşık 20 km uzaklıkta ve Aşağıçinik Beldesi sınırları içindedir. SASKİ Genel Müdürlüğü, kanalizasyon projesini makro düzeyde değerlendirmekte; tüm il genelini bu proje kapsamına dahil etmektedir.

8.7.2. HAVA KİRLİLİĞİ

İlde ısınma amaçlı olarak kullanılan ve kirlenmeye neden olan başlıca yakıtlar; odun, kömür, Fuel-oil, doğalgaz ve LPG'dir. Hava kirliliğine yanlış yakıt seçimi ve yakıtların yanlış kullanımı sebep olduğu gibi OSB ve fabrikalarında bu kirlilikte önemli bir yeri vardır. Özellikle Çarşamba İlçesi sınırları içinde yer alan havaalanı ile komşu olan Azot Fabrikası hava kirliliği açısından önemli ölçüde sorun teşkil etmektedir.

8.7.3. TOPRAK KİRLİLİĞİ

İlde faaliyet gösteren Samsun Gübre Sanayi (TÜGSAŞ) ve Karadeniz Bakır İşletmeleri'nin ekim alanlarına olan etkileri araştırılmıştır. Çalışma sonucunda topraktaki kalıntı kirleticilerin miktarları yüzey katlarında fazla olduğu; özellikle demir, bakır, flor birikimi belirlenmiştir. Ayrıca derinlikte pH'ta düşme saptanmıştır. Alınan toprak örneklerinin analizi fabrikalar çevresindeki alanların rüzgar yönüne bağlı olarak 3-6 km arasında yoğun flor, demir ve bakır emisyonu etkisinde kaldığını göstermiştir. Buna bağlı olarak da toprak yüzeyinde asitleşme etkisi göstermiştir.

İlde toprakların kimyasal olarak kirlenmesine neden olan en önemli kaynaklar, evsel ve endüstriyel atıksuların arıtılmadan alıcı ortama verilmesi ve/veya tarımsal sulamada kullanılması, pestisitler, aşırı gübre kullanımı, mevzuata uygun olmadan bertaraf edilen atıklar (tehlikeli atık, tıbbi atık, v.s.) ile karayollarında seyreden taşıtların meydana getirdiği ağır metal kirliliktir.

İl sınırları içinde topraktaki pestisit birikimini tespit etmek amacıyla analiz yapılamamıştır. Ticari gübrelerin yanlış kullanımı sonucu toprak kalitesinde bozulma olup olmadığı konusunda bir çalışma bulunmamaktadır.

8.7.4. GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİ

İlde yerleşim birimlerine yakın bulunan inşaatlardan ve inşaat makinelerinden kaynaklanan gürültünün önlenebilmesi, yönetmelikte belirtilen çalışma saatlerine uyulması ve gürültünün en asgari seviyeye indirilmesi için inşaat sahiplerine gerekli uyarılar yapılmakta, yanlış arazi kullanımından kaynaklanan gürültü kirliliklerine dönük olarak valilik ve yerel yönetimler kontrolünde çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

8.7.5. EROZYON

Samsun'da su erozyonu en yaygın çevresel sorunlardan olmakla birlikte; bu sorundan çok az etkilenen veya hiç etkilenmeyen alanlar çoğunlukla alüvyal ve hidromorfik alüvyal topraklardan oluşan taban arazileridir. Bunlar ırmak, taşkın yatakları, kıyı kumulları, çıplak kalan alanlardaki toprakların, % 19,4'ünü oluşturmaktadır. Çoğu düz ve derin az bir kısmı da hafif eğimli, orta derin veya sığdır. 126.472 hektarı kuru tarım, 17.490 hektarı sulu tarım altında olup kalanı fındıklık, çayır, mera, orman, fundalık ve yerleşim alanı olarak kullanılmaktadır.

Orta derecede erozyona uğramış topraklar 263.561 hektar ile % 28'lik bir oran teşkil etmektedir. Orta erozyon hafif hatta düze yakın eğimlerden başlayarak sarp eğimlere kadar etkisini göstermektedir. Dik ve çok dik eğimli arazilerde bu erozyonun görüldüğü yerler doğal bitki örtüsünden nispeten iyi korunduğu alanlardır. Buralarda genellikle eğim çok dik toprak sığ ve arazi sınıfı VI. sınıftır.

Orta derecede erozyona maruz kuru tarım alanlarının miktarı 203.805 hektardır. Bunlar daha çok II., III. ve IV. sınıfta yer alan arazilerdir. Orta erozyona maruz diğer araziler fındıklık, mera ve az yoğun yerleşim yerleridir. İl topraklarının % 51,9'unu oluşturan 488.171 hektarında; doğal örtünün tahrip edilmesi veya dik eğimli yerlerde hiçbir koruma önlemi alınmaksızın otlatma ve tarım yapılması sonucu erozyon şiddetlenmiştir. Sığ ve çok sığ topraklı ve VII. sınıf arazi niteliğinde olan bu tür alanların, 132.419 hektarı kuru tarım arazisi, 4.027 hektarı mera, 351.523 hektarı orman ve fundalık olup, 202 hektarı da diğer amaçlarla kullanılmaktadır. Doğal bitki örtüsü aşırı derecede tahrip olan meralarla, bir kısım kuru tarım arazisinden oluşan % 0,4 oranındaki toplam 3.998 hektarlık bir alan çok şiddetli derecede erozyona maruz kalmış bulunmaktadır.

8.7.6. ATIKLAR

Büyükşehir Belediyesi sınırlarında oluşan atıklar Yılanlıdere Mevkii'nde depolanmaktadır. Sahada ıslah çalışması yapılmış ancak düzenli depolama sağlanmamıştır. Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenli depolama sahası tespit edilmiş ve proje inşaatına başlanmıştır. Alan 20,7 hektar büyüklüğünde olup Aşağı Avdan-Çatkaya Köyü Mevkii'nde bulunmaktadır. Şehir merkezine uzaklığı 10 km dir. Proje inşaatı (toprak işleri ve depolama sahası inşaatı), mevcutta lot 2 aşamasında olup sahanın zemininde çalışmalar devam etmektedir.

Ayrıca ilde, Alaçam-Terskırık Köyü'nde atık varillerin depolandığı bir depo bulunmaktadır. İlde ilk atık variller 1988 yılında Samsun İli Alaçam İlçesi sahillerinde bulunmuş olup; daha sonraki tarihlerde tüm Karadeniz sahillerinde atık varillere rastlanmıştır. Ancak bu atık variller yoğun olarak Samsun ve Sinop il sınırları içindeki sahillerde ortaya çıkmıştır. 1988 ve 1992 yılları arasında il sahillerde bulunan variller mahalli imkanlarla belirli yerlerde toplanarak muhafaza altına alınmıştır. 1992 yılında atık varil deposu inşa edilmiş ve atık maddeler içeren variller bu depoya nakledilmiştir.

8.8. TRABZON İLİ ÇEVRE SORUNLARI

Trabzon İli'nde çevre sorunları; yerleşim yerleri, sanayi tesisleri, tarımsal uygulamalar ve ulaşım hizmetlerinden kaynaklanmaktadır. Trabzon il merkezinde evsel nitelikli atıksular 3 noktadan ön arıtım üniteli derin deniz deşarj sistemi ile bertaraf edilmekte, geri kalanlar ise şehrin içinden denize dökülen Tabakhane ve Zağnos derelerine verilmektedir. Akçaabat ve Yomra İlçesi ile Akçaabat İlçesi'ne bağlı Söğütlü ve Yıldızlı belde belediyeleri yine evsel nitelikli atıksularının büyük bir kısmını ön arıtım üniteli derin deniz deşarj sistemi ile bertaraf etmektedir. Katı atıklar şehrin merkez kıyısında bulunan Moloz mevkiinde, deniz tarafı tahkimatla çevrili bir alanda depolanmaktadır. Deponi alanında tıbbi atıklar ve evsel atıklar depolanmaktadır. Tıbbi atıklar deponi sahası içinde jeomenbran ile yalıtılmış ayrı bir alanda depolanmaktadır.

Trabzon'da yeni kentsel gelişme alanları arasında yer alan Beşirli ve Kaymaklı civarı, plansız gelişmeyle birlikte çevresel sorun alanları olarak görülmektedir. Ayrıca il merkezinde kurulu olan bazı sanayi tesisleri konum bakımından genişleyen şehir halkası içinde kalmıştır.

8.8.1. SU KİRLİLİĞİ

Trabzon İli şehir merkezi içme ve kullanma suyu ihtiyacı, Esiroğlu Mevkii'nde Değirmendere yüzeysel sularının arıtılarak şehre ulaştırılmasıyla karşılanmaktadır. Değirmendere Havzası, her türlü kirleticinin işgali ve tehdidi altındadır. Maçka İlçesi'nin ve ona bağlı yerleşim birimlerinin kanalizasyonu, halen Değirmendere'ye verilmektedir. Arıtma tesisi ile entegre planlanan Galyan Deresi üzerindeki Atasu Barajı yapıldığı taktirde Trabzon halkı daha güvenilir ve sağlıklı bir suya ulaşma imkanına sahip olabilecektir. Bu baraj suyundan ayrıca Akçaabat ve Yomra ilçeleri de su alabilecektir. Galyan Barajı projesi kapsamında Hidroelektrik Santral (HES) projesi de bulunmaktadır. Trabzon ilinde yer altı suyu hemen hemen bütün önemli akarsuların mansap kesimindeki alüvyon sahalarda meydana gelmektedir. Ayrıca, kentte su borularının eski olup, sağlıksızlaşmıştır ve su şebekesinin değiştirilmesi gerekmektedir.

Trabzon İli'nin genelinde, özellikle sahil ilçelerinde içme ve kullanma suyu akarsuların denize ulaştığı mansap kesiminde akifer sahalardan derin ya da keson kuyular

aracılığıyla temin edilmektedir. Bu sular klorlama hariç hiçbir arıtım yapılmadan kullanılmaktadır. Trabzon İli sınırları içinde kalan akarsular evsel, endüstriyel ve zirai faaliyetler sonucu her geçen gün artan bir ivmeyle kirliliğe maruz kalmaktadır. Bugüne değin bu akarsuların Su Kirliliği Yönetmeliği'nde belirtildiği gibi sürekli ve ciddi bir su kalitesi belirlemesi ve sınıflandırılmasına yönelik bir çalışma bulunmamaktadır. Dere yataklarını ve ırmakları kirleten faktörler, taş kırma-eleme tesisleri, süt ve süt mamulleri işleme tesisleri, su ürünleri değerlendirme tesisleri, çay fabrikaları, oto yıkama-yağlama tesisleri gibi sanayi kuruluşlarının atık ve deşarjlarıdır.

İl merkezinin doğu yakasından denize mansablanan Değirmendere Deresi, güzergahı üzerinde kurulu bulunan Maçka İlçesi ve bağlı belde belediyelerinin evsel nitelikli atık ve atıksuları ile Trabzon Sanayi Sitesi'nin atık ve atıksularının kirliliğine maruz kalması dolaysıyla kirlilik seviyesi yüksektir. Kentin batı yakasında bulunan Söğütlü Deresi; Düzköy ilçesi ve bu ilçe yolu güzergahı üzerindeki yerleşim yerlerinin ve ilçenin muhtelif yerlerinde kurulu bulunan irili ufaklı süt ve süt ürünleri işleme tesislerinden kaynaklanan atık ve atıksuları ile kirlenmektedir. Trabzon ili kıyı yönetiminde etkin rolü, bütün kıyı uzunluğunun % 85'lik kısmını içine alan ilçe ve belde belediyeleri oynamaktadır. Yer altı suları, Kıta içi suları ve denizlerin kirliliğinin önlenmesi konusunda, Trabzon il düzeyinde; çevre mevzuatı doğrultusunda çıkartılan Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği kapsamında, sektörel bazda denetimler yapılmakta olup, bu sektörlerden kaynaklanan atıksuların alıcı ortamlara arıtılmadan deşarjının önlenmesi konusunda gerekli yasal çalışmalar yapılmaktadır.

8.8.2. HAVA KİRLİLİĞİ

Trabzon İli'nde, kirletici vasfı yüksek tesisler kapsamında 1 adet çimento fabrikası bulunmaktadır. Kullanılması mümkün olmakla beraber; çimento fabrikasında dahi petrol koku kullanımı yasaklanmıştır. İlde yüksek kükürtlü ve düşük kalorili yakıtların kullanıldığı yakma tesisleri ile doğal gaz bulunmamaktadır. Çimento fabrikasının elektrofiltresi ve toz emisyonunu kaydedici yazıcılı cihaz bulunmaktadır. Maden izabe fabrikaları bulunmakta olup bir kısmı baca gazı arıtım sistemlerini kurmuş, bir kısmı kurma çalışmalarını devam ettirmektedir. Atık yakma tesisi bulunmamaktadır.

Çevre Kanunu'na istinaden çıkarılan Endüstriyel Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği (EKHKKY) çerçevesinde il sınırları içinde 104 tane emisyon iznine tabi tesis bulunmaktadır.

Konutlarda yakacak olarak kullanılan çeşitli kömürlerden çıkan arsenik, kükürt dioksit, azotoksit gibi gazlar, yanık yağ, lastik ve plastik gibi yakıtlardan çıkan dumanlar, motorlu araçların çıkardıkları gazlar, önemli bir hava kirliliği yaratmaktadır.

8.8.3. TOPRAK KİRLİLİĞİ

Trabzon'da kullanılan pestisitlerin fazla olması tarım topraklarını verimsizleştirmektedir. Bunun yanı sıra katı atıkların düzensiz şekilde depolanması ve yer seçimlerinin kontrollü şekilde yapılmaması bir başka kirletici faktör oluşturmaktadır.

8.8.4. GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİ

İl merkezinde trafikten kaynaklanan gürültü kirliliğinin ölçülmesi için toplam 132 adet ölçüm noktası arasında, çalışmalar en çok Sahil ve Kahramanmaraş caddeleri üzerinde yoğunlaşmış, ortalama gürültü seviyesinin en yüksek olduğu cadde Sahil Caddesi olmuştur.

8.8.5. EROZYON

Eğimi fazla olan bölgede, yağışların da fazla olması nedeniyle aşırı derecede erozyon görülmektedir. Trabzon İli'nde toplamda ortalama 50 hektarlık alan erozyona uğramaktadır.

İldeki akarsuların yıl içindeki rejimleri çok değişkendir. Akarsu kol uzunluğunun kısalığı, akış eğiminin fazlalığı ve yağışların yoğunluğu akarsuların feyezan akımlarına kolayca ulaşmasını sağlamaktadırlar. Suyun sürükleme gücünün fazlalığı doğal bitki dokusunun tahribiyle birleşince erozyon artmaktadır.

8.8.6. ATIKLAR

İl merkezinde katı atık toplama işlemleri Ortahisar Belediyesi tarafından yürütülmektedir. Atıklar kaynağından ayrı olarak toplanmamaktadır ve katı atıklar sorunu kısmen çözülmüştür. Ancak, kent içinde açık çöp sahalarına bırakılan çöpler, görüntü kirliliği yanında gerçek bir kirliliğe yol açmakta, halkın sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir.

İl genelinde deponi sahalarının arazi yetersizliğinin yanı sıra; alınan önlemlerin yeterli olmayışı, bu atıkların kuşlar ve diğer hayvanlar tarafından etrafa yayılmasına ve bir kısmının da dalgalarla denize taşınmasına sebep olmaktadır. Bu durumun hastalık yapıcı virüslerin yayılmasına ve çevre kirliliğine sebep olması mümkündür. Ayrıca organik maddelerin çürümesi sonucu özellikle yaz aylarında açığa çıkan hidrojen sülfür (H_2S) ve metan (CH_4) gazları kokuya sebep olabilmektedir. Tekniğe uygun olarak tasarlanmayan deponi alanlarında oluşan sızıntı suları yer altı ve yer üstü su kaynaklarını ve toprağı kirleterek kullanılmaz hale getirebilmektedir.

8.9. SONUÇ

Bölge genelinde sıvı ve katı kirletici parçacıklarla birlikte gaz halindeki kirletici maddeler, fiziksel, kimyasal ve biyolojik özelliklerine, yayıldıkları kaynağın durumuna ve etki alanlarına bağlı olarak önemli ölçüde hava, su ve toprak kirliliğine neden olmaktadır. Bu kirlenmenin sonucu olarak da önemli boyutlarda ekolojik ve ekonomik sorunlar ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan katı ve sıvı atıklar önemli çevre sorunları arasındadır. Ayrıca; insanların çevre kirlenmesine ve bozulmasına karşı yeterli duyarlılıkta olmaması, merkezi yönetime bağlı birimlerin ve yerel yönetimlerin değişik nedenlerle çevre mevzuatını uygulamada karşılaştıkları zorluklar, sorunların önlenmesi ve çözümünde maddi kaynakların yetersizliği, teknik düzeyde yetişmiş eleman eksikliği önemli nedenler arasındadır. Nüfus artışına, teknolojik gelişmeye, sanayileşme ve kentleşmeye paralel olarak gerek nitelik gerekse nicelik olarak hızla artan atıkların çevre üzerinde oluşturduğu olumsuz etkiler ihmal edilmeyecek kadar önemli bir soruna dönüşmüştür.

İl merkezleri, ilçe, belde ve köylerde kanalizasyon sistemlerinin tamamlanması gerekmektedir. Kanalizasyon sistemleri, atıksu arıtma sistemi ile sonuçlandırılmalı ve tüm yerel yönetimlerin arıtma tesislerini en kısa zamanda yapmaları ve işletmeye açmaları gerekmektedir. Denize deşarjı olan illerin bu konuda ön arıtma sistemlerini kurmaları gerekmektedir. Bununla birlikte mümkün olduğunca denize deşarjdan kaçınılmalıdır.

Su kaynaklarının daha tasarruflu kullanılması, teşvik ve eğitim gibi yöntemler kullanılarak desteklenmelidir. Akarsularda, göl ve suni göllerde olduğu gibi koruma bandı uygulaması yapılmalıdır. Sel ve taşkınların önlenmesi için altyapının güçlendirilmesi, kamuoyunun çevresel sorunlar konusunda eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Erozyon ve toprak kirliliği önleme çalışmaları daha etkin uygulanmalı ve iklimin iyileşmesi sağlanarak, su kalitesinin iyileşmesine de katkıda bulunulmalıdır.
İl genelinde yer alan sanayi tesislerinin, denetimleri düzenli olarak yapılmalı ve arıtması olmayan tesislerin mevzuat kapmasında gerekli önlemleri almaları sağlanmalıdır.

Hava kirliliğinin en büyük sebebi, baca ve açık alanlarda yanmalardaki salınım yapan uçucu maddelerdir. Bu amaçla tüm yerleşimlerden ve tesislerden kaynaklı salınım (emisyon) kirliliğini önlemek için kullanılan yakıtın sıkı takibi yapılmalıdır. Özellikle kış aylarında ölçüm istasyonlarının iyi çalıştırılması ve yerel halkın sık sık bilgilendirilmesi gerekmektedir. Trafiğin yoğun olduğu saatlerde ve yoğun yerleşim yerlerinde, egzoz salınımları için trafik kontrolü ve ortam ölçümleri güçlendirilmelidir. Bunun yanında gürültü ve görüntü kirliliği için mevcut yönetmelikler dikkate alınmalı ve teknolojik imkanlar kullanılmalıdır.

Bölgede katı atık depolama alanlarında sanayi, endüstri, tıbbi ve tehlikeli atıkların ayrıştırılmasına yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir. Yerel yönetimlerin mesafe olarak yerleşime yakın olan yerler için (maksimum 25 km) evsel atık depolama; geri dönüşüm ve gübre amaçlı kullanıma yönelik kompostlaştırma tesisleri bir an önce kurulmalıdır. Bunun yanında tıbbi, tehlikeli, sanayi ve endüstri kaynaklı tesis atıkları için iller arası optimum uzaklık noktasına göre komplike bir depolama tesisi kurulması gerekmektedir.

9. MERKEZİ YÖNETİM ÜST DÜZEY KARARLARI

Planlama bölgesinde planlama sürecini etkileyecek çok sayıda üst düzey kararlar yasal çerçeve bulunmaktadır. Bunların bir kısmı, Onuncu Kalkınma Planı gibi tüm ülkeyi etkileyecek kararlardır. Bir kısmı ise, ya sektörel, ya da direkt yöreyi etkileyecek kararlardır. Bu kararlar aşağıdaki bölümlerde özetlenmiştir.

9.1. KALKINMA BAKANLIĞI

9.1.1. ONUNCU KALKINMA PLANI (2014-2018)

Ön hazırlıkları 1.9.2010 tarihinde başlatılan Onuncu Kalkınma Planı hazırlık süreci, 5.6.2012 tarihli ve 2012/14 sayılı Başbakanlık Genelgesi'yle resmiyet kazanmıştır. Resmi Gazete'nin 02.07.2013 Tarih ve 28699 Mükerrer sayısında yayınlanan Onuncu Kalkınma Planı, 2014-2018 yılları arasındaki süreyi kapsamaktadır.

9.1.2. BÖLGESEL GELİŞİM

Bölge için geçmiş dönemlerde hazırlanan Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP) ve Dokuzuncu Kalkınma Planı'na bağlı olarak yapılan çalışmalar Onuncu Kalkınma Planı ve hazırlıkları son aşamaya gelen Doğu Karadeniz Bölgesi Eylem Planı çerçevesinde devam edecektir. Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (DOKAP) tarafından hazırlanan Doğu Karadeniz Bölgesi Eylem Planı 14/02/2015 tarihinde açıklanarak yürürlüğe girmiştir.

Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı, sadece sektörel tahsisler kapsamında sınırlı finansman imkanı bulabilmiştir. Yerel kalkınma girişimlerini geliştirmeyi ve yaygınlaştırmayı öngören plan kapsamında, sosyoekonomik gelişmişlik endeksi de dikkate alınarak belirlenen öncelikli 12 Düzey 2 Bölgesinde stratejik nitelikli, müstakil bütçeli ve operasyonel bölgesel kalkınma programları ile sınır ötesi işbirliği programları uygulamaya konulmuştur.

Bu kapsamda geliştirilen "TR90 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programı"; Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon illerini kapsamaktadır. Programın temel amacı bölgesel gelişmeye katkıda bulunarak bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak ve merkezi ve bölgesel düzeyde proje uygulama kapasitesini geliştirmektir.

Program AB destekli diğer bölgesel kalkınma programları gibi bir hibe programı olarak tasarlanmıştır. Program kapsamındaki hibe mekanizmaları vasıtasıyla, Bölgede yer alan 6 ilde teklif çağrısı yöntemi kullanılarak yarışma ortamında projeler desteklenmektedir. Programda tasarlanan öncelik alanları Yerel Kalkınma Girişimleri, KOBİ'ler ile Turizm ve Çevre Altyapısı'dır.

Finansman Kaynağı, Avrupa Komisyonu (%75) ve Türkiye Cumhuriyeti (%25) ortak katkısı olan TR90 (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon) Kalkınma Programı çerçevesinde Turizm ve Çevre Altyapısı Hibe Programı kapsamında toplam 36 proje (Artvin İli 9 proje, Giresun İli 2 proje, Gümüşhane İli 4 proje, Ordu İli 4 proje, Rize İli 6 proje ve Trabzon İli 11 proje) hibe almaya hak kazanmıştır. Bu projelerin büyük kısmı bölge içindeki çevre sorunlarının çözümüne yönelik projelerdir.

Planlama Alanı içinde bulunan TR A1 Düzey 2 Bölgesi içinde yer alan Bayburt İlinde AB Destek Programları kapsamında 33 adet sözleşme bulunmaktadır ve toplam hibe tutarı 5.082.823,55 Euro'dur.

Yine aynı finansmanla, Yerel Kalkınma Girişimleri Hibe Programı kapsamında hibe almaya hak kazanan 80 proje içinde turizmi ilgilendiren 18 projeden 8'i Artvin İli'nde, 3'ü Gümüşhane İli'nde, 1'i Ordu İli'nde, 2'si Rize İli'nde ve 4'üTrabzon İli'nde yer almıştır.

9.1.3. KALKINMA AJANSLARI

Planlama bölgesi içinde yer alan illerden 6'sı (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon) TR 90 Bölgesi'nde, Samsun TR83 Bölgesi'nde ve Bayburt TRA1 Bölgesi'nde yer almaktadır. Merkezi Trabzon'da bulunan TR 90 Bölgesi Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA), Merkezi Samsun'da bulunan TR83 Bölgesi Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA) ve Merkezi Erzurum'da bulunan TRA1 Bölgesi ise Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA) sorumluluk alanında yer almaktadır.

Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA) tarafından turizm sektörüne ilişkin aşağıda listelenen bir seri proje geliştirilmiştir.

- Turizm Adası
- Çay Vadisi ve Çay Adası
- Karadeniz Park Projesi
- Çikolata Vadisi/Parkı Projesi
- Kış Turizm Koridoru
- Tarihi Mirasın Korunması Projeleri
- Tarihi Süleymaniye Gümüşkent Projesi
- Turistik Sağlık Kompleksleri Projesi
- Mavi Rota
- Botanik Parklar
- Yeşil Rota Projeleri
- Alternatif Sporlar ve Su Sporları Merkezi

Ayrıca Kaçkar Dağları Milli Parkında Sürdürülebilir Turizm Projesi Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı kapsamında yürütülmektedir. Projenin, idare

merkezi, ziyaretçi tanıtım merkezi, doğa müzesi, izci kampı, giriş kontrol üniteleri gibi altyapı tesislerinin tamamlanması, manzara seyir noktaları kurulması, yürüyüş parkurlarının iyileştirilmesi, çadırlı kamp alanı ve yürüyüş rotaları üzerinde mola noktaları oluşturulması gibi faaliyetleri içermesi ve 2017 yılında tamamlanması öngörülmektedir. Proje kapsamındaki inşaat işleri ve mal alım dosyalarının hazırlanmasına yönelik hizmet alım süreci DOKA tarafından başlatılmıştır.

2011 ve 2013 yıllarında Kültür ve Turizme Yönelik Altyapı Mali Destek Programı kapsamında bölge genelinde toplam 120 proje desteklenmiş olup, bu projelerin 21'i Artvin, 24'ü Giresun, 15'i Gümüşhane, 26'sı Ordu, 17'si Rize ve 17'si Trabzon illerinde yer almıştır.

DOKA tarafından finanse edilen turizm yatırımları aşağıda verilmiştir.

- Kürtün Barajı Kıyı Bandı Çevre Tasarım Projesi kapsamında baraj çevresinin düzenlenmesi (Özkütün Belediyesi)
- Çakırkaya Manastırı ve Kilisesi restorasyonu
- İbrahim Lütfi Paşa Konağı restorasyonu
- Laleli Camii restorasyonu
- Bilenköy Camii restorasyonu
- Memişağa Konağı restorasyonu

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA), 2010 Yılı Küçük Ölçekli Altyapı Geliştirme, Kültürel, Turistik Değerleri ve Ekolojik Dengeleri Koruma Ve İyileştirme Mali Destek Programı kapsamında OKA illerinde desteklenen 36 projenin 10'u Samsun İlinde yer almıştır.

Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA) 2010-2013 mali destek programlarında başarılı 9 adet turizme yönelik proje Bayburt İli kapsamında gerçekleşmiştir.

9.1.4. TURİZM

Onuncu Kalkınma Planı'nda turizm konusundaki yorum ve kararlar aşağıda özetlenmiştir.

Turizm sektöründe, 2006-2012 döneminde yabancı turist sayısı ve turizm geliri yaklaşık yüzde 60 oranında artmış olmasına rağmen turist başına elde edilen gelir seviyesinin düşüklüğü devam etmektedir. Plan döneminde organize perakende ticaret belirgin bir biçimde gelişmiş, elektronik ticaret ise büyüme eğilimine girmiştir. Turizm gelirleri, 2007-2012 döneminde yıllık ortalama % 6,9 oranında artarak, 2012 yılında 25,7 milyar dolara ulaşmıştır.

2007-2012 döneminde yabancı ziyaretçi sayısı yıllık ortalama yüzde 8,2 oranında artarak 31,8 milyon kişiye, revize edilen istatistiklere göre turizm geliri yıllık ortalama yüzde 7,9 oranında artarak 29,4 milyar dolara ulaşmıştır. Türkiye, 2012 yılında dünyada en çok turist kabul eden ülke sıralamasında 6'ncı, gelirlerde ise 12'nci sırada yer almıştır.

2006 yılında 509.000 olan Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan belgeli yatak kapasitesi, 2012 yılında 716.000'e, 396.000 olan belediye belgeli yatak sayısı ise 505.000'e yükselmiştir. Yatak sayısı açısından Dokuzuncu Kalkınma Planında hedeflenen 950.000 belgeli yatak sayısı aşılmış ve 2012 yılında 1,2 milyon yatak kapasitesine ulaşılmıştır.

Türkiye'de turizm ağırlıklı olarak kitle turizmine dayanmaktadır. 2007-2012 döneminde ziyaretçi başına harcama ortalama 784 dolar seviyesinde seyretmiştir. Sektörde tanıtım ve pazarlamanın iyileştirilmesi, tanıtımın finansmanına özel sektörün daha fazla katılımı önemini korumaktadır. Ayrıca, mesleki belgelendirme sistemiyle ilgili başlatılan çalışmaların sektörün tüm çalışanlarını kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması ihtiyacı bulunmaktadır.

Sürdürülebilir turizmin özendirilmesi amacıyla, 2008 yılında çevreye duyarlı konaklama tesislerinin standartları belirlenmiş ve belgeleme çalışmalarına başlanmıştır. Turizm merkezlerinde artan yapılaşma, altyapı eksikliği ve çevre sorunlarının giderilmesi, yatırımların turizm odaklı gelişme planlarına uyumunun sağlanması önem arz etmektedir.

Dünyadaki eğilimler, bireylerin eğitim ve refah düzeyindeki yükselmenin artarak devam edeceğini ve turizmde deneyimli gezgin grubunun büyüyeceğini göstermektedir. Turist tercihleri kutuplaşacak, yenilik ve çeşitlilik talebi artmaya devam edecek, konfor ve macera motifleri ağırlıklı hale gelecektir. Bu kapsamda, turizmin çeşitlendirilmesi ve hizmet kalitesinin yükseltilmesi önem taşımaktadır. Türkiye'nin mevcut tarih, doğa ve kültür varlığını; sağlık turizmi, kongre turizmi, kış turizmi, kruvaziyer turizmi ve kültür turizmiyle bütünleştirerek turizm sektörünü geliştirme potansiyeli bulunmaktadır. Plan döneminde özellikle sağlıklı yaşama yönelik kaplıca, SPA ve benzeri imkanlar ile sağlık altyapısının değerlendirilerek, sağlık turizminin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Turizmde nitelikli işgücü, tesis ve hizmet kalitesiyle uluslararası bir marka haline gelinmesi; daha üst gelir grubuna hitap edecek şekilde turizm ürün ve hizmetlerinin çeşitlendirilmesi ve iyileştirilmesi; turizm değer zincirinin her bileşeninde kalitenin artırılması ve sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde bölgesel kalkınmada öncü bir sektör haline gelinmesi temel amaçtır.

Sektörde, doğal ve kültürel değerlerin koruma-kullanma dengesinin gözetilmesi ve nitelikten ödün vermeden sürdürülebilir bir büyümenin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

Yurtiçi ve yurtdışındaki kültür mirası, toplumun kültür, tarih ve estetik bilincini geliştirecek, kültür turizmine katkı sağlayacak ve afet riskini dikkate alacak şekilde korunacaktır.

Tarihi kent bölgelerinin bir bütün olarak korunması, kültür ve sanat hayatının merkezi haline gelmesi sağlanacaktır.

Onuncu Kalkınma Planı'nda belirlenen turizm politikaları aşağıda verilmiştir.

- Sağlık turizmi başta olmak üzere, kongre turizmi, kış turizmi, kruvaziyer turizmi, golf turizmi ve kültür turizmine ilişkin altyapı eksiklikleri tamamlanarak pazarın çeşitlendirilmesi sağlanacak ve alternatif turizm türlerinin gelişimi desteklenecektir.

- Turizm türleri bütüncül bir şekilde ele alınarak "Varış Noktası Yönetimi" kapsamında yeni projeler hayata geçirilecektir.

- Pazardaki ve müşteri profilindeki gelişmeler sürekli izlenerek dış tanıtım faaliyetleri etkinleştirilecektir.

- Turizm hareketlerinin yoğunlaştığı bölgelerde yerel yönetimlerin, STK'ların ve halkın turizmle ilgili kararlara katılımı artırılacaktır.

- Turizm sektöründe işgücü kalitesi artırılarak, nitelikli turizm personeliyle turiste daha yüksek standartlarda hizmet sunumuna önem verilecektir.

- Çevreye duyarlı ve sorumlu turizm anlayışı kapsamında sürdürülebilir turizm uygulamaları geliştirilecek, turizmin sosyo-kültürel ve çevresel olumsuzlukları azaltılacaktır.

9.2. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

9.2.1. TÜRKİYE TURİZM STRATEJİSİ (2023) VE TÜRKİYE TURIZM STRATEJİSI EYLEM PLANI

Yüksek Planlama Kurulu Kararı olarak 02.03.2007 Tarih ve 26450 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Türkiye Turizm Stratejisi (2023) ve Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı'nın planlama bölgesi için aldığı veya bölgeyi ilgilendiren çerçeve kararlar aşağıda özetlenmiştir.

- 2023 yılı hedefleri olarak deniz turizminin nitelikli ve sürdürülebilir olarak geliştirilmesi öngörülmektedir. Bu kapsamda Halihazırda Trabzon'da bulunan ve Kruvaziyer gemi kabul eden liman yenilenerek genişletilecektir. Karadeniz'deki balıkçı barınaklarının yatları da kabul edecek hale getirilmesini sağlanacaktır.

- Eko-turizm ve yayla turizmi gibi doğa amaçlı turizm türlerinin geliştirilmesi için bu amaca yönelik turizm altyapısı geliştirilecek ve niteliği arttırılacaktır.

- Doğa amaçlı turizmin yapılacağı yörelerde belli, senaryolar çerçevesinde, ana tur güzergahları, varış noktaları, ara istasyon ve alt istasyon noktaları belirlenerek planlama çalışmaları yönlendirilecektir.
- Yaylaların yoğunlaştığı alanlarda spot merkezler veya aks olarak öncelikli turizm gelişme/eylem bölgeleri belirlenecektir.
- Kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları işbirliği ile agro-turizm, macera turizmi, mağara turizmi, spor turizmi faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için eylem planları hazırlanacaktır.

- Yerel halk, turistik ürün, hediyelik eşya yapımı, servis, kalite ve işletmelerin yönetimi konusunda eğitilecektir.

- Etnografik ve ekolojik özelliklerinin sergilendiği müze evlerin açılması teşvik edilecektir.

- Alana girişte kabul noktaları oluşturulacak ve buralarda ziyaretçilere farklı güzergahları ve yöresel özellikleri gösteren mola noktaları ve tur güzergahlarını gösteren haritaları sunulacaktır.

- Doğa turizmi için kullanılacak alanlarda, çeşme, WC, barınak, mesafe ve yön levhalarının tamamlanması, trekking rotalarının Küresel Yer Belirleme Sistemi (GPS) ile uydulara tanıtılması, yeni taşıt yolu açılmaması sağlanacaktır. Doğa turizm amaçlı olarak seçilen alanlarda güzergah üzerinde yer alan mağara, şelale, ilginç ağaç ve kaya oluşumu, sportif alanlar, kamping alanları vb. çekicilikler için çevre düzenlemeleri yapılacak, başta ulaşım olmak üzere gerekli altyapılar tamamlanacaktır. Yörenin özelliklerinin araştırılmasına imkan verecek ve bunun bilimsel anlamda gösterimini sağlayacak araştırma istasyonları ve bilim müzeleri kurulacaktır. Yöre halkına pansiyonculuk eğitimi verilecektir.

- Turizm gelişim alanlarında yer alan eko-turizm alanlarının "alan yönetim planları" yapılacaktır.

- Ardahan-**Artvin**- Sarp Bağlantısı turizmde karayolu ulaşımında güvenlik ve erişim kapasitesi artırılacaktır.

- Erzincan-**Gümüşhane**-Tirebolu bağlantısı turizmin çeşitlenmesi ve tüm yurda yayılması kapsamında bölünmüş yol güzergahlarının fizibilite ve uygulama projeleri gerçekleştirilecektir.

- Turizmin çeşitlenmesi ve tüm yurda yayılması kapsamında Ankara-Kırıkkale-**Samsun** yol güzergahlarının fizibilite ve uygulama projeleri gerçekleştirilecektir.

- Deniz turizminin geliştirilmesi için kruvaziyer limanlara özel önem verilecektir. Bu çerçevede **Samsun** Kruvaziyer Limanı fizibilite ve uygulama projeleri gerçekleştirilecektir.

- **Trabzon** İli kültür turizmini canlandırılarak marka kültür kentleri oluşturulacak illerden biri olarak seçilmiştir. İç ve dış turizmde kültür turizmi hareketini artırmak için her yıl Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından bir şehir **"Kültür Turizmi Kenti"** olarak ilan edilecektir.

- Mevcut Turizm Alanlarının İyileştirileceği Bölgeler Stratejisi kapsamında 15 yıllık zaman zarfında birinci derecede önemli fuar illeri şartları kazanabilecek 3 ilden biri olarak **Trabzon İkinci Derece Önemli Fuar İli** olarak belirlenerek bu çerçevede planlama çalışmaları yapılacaktır.

- 1. ve 2. derece Fuar şehirlerinde bulunan Fuar merkezlerinde Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Fuar Merkezleri Yönetmeliğine ek olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı konfor ve teknik altyapı standartları belirlenecektir.

- 1. ve 2. derece Fuar illerinde bulunan Fuar Merkezlerinin çevre düzeni planları, kentin ana ulaşım planı, kentin konaklama, restoran hizmetlerinin fuarlardan beklenen faydayı azamiye çıkaracak yönde gerçekleşmesi yönlendirilecektir.

- Strateji kapsamında ülkede 7 adet tematik turizm gelişim koridoru önerilmektedir. Bu kapsamda Orta Karadeniz'de Samsun ilinden Hopa'ya kadar uzanan koridor **Yayla Koridoru** olarak belirlenmiştir. Bu koridor yayla ve doğa turizminde öne çıkan merkezleri barındırmaktadır. Doğa ve kültür turizmi, Karadeniz Bölgesi'nin en önemli turizm faaliyeti ve potansiyelidir. Bu nedenle, Karadeniz Bölgesi'nde yayla, kıyı, kültür ve sağlık turizmi ana temaları çerçevesinde yeni bir turizm gelişim senaryosuna yönelik uygulamalar yapılacaktır. Ayrıca bölgede yer alan yaylaların diğer turizm türleri ile bütünleştirilmesiyle bölge ulusal ve uluslararası ölçekte doğa turizmi temelinde yayla koridoru varış noktası olarak öne çıkarılacaktır.

- **Yayla Koridoru** kapsamında turizmin çeşitlendirilmesi için bu yörelerde kamp, golf, kayak, mağaracılık, yamaç paraşütü, rafting, binicilik, balon, balık avlama, foto-safari ve bungee jumping gibi macera sporlarına yönelik planlama çalışmaları yapılacaktır. Bölgede, mevcut konaklama kapasitesi kültür ve eko turizme yönelik yapılacak planlama ve uygulamalarla artırılacaktır. Bölgede oto karavan ve kampçılığın gelişmesi için planlama ve uygulama çalışmaları yapılacaktır.

- Turizm kentlerinde belli temalar çerçevesinde turizmin gelişiminin planlanması hedeflenecektir. Bölgede **Maçka Turizm Kenti** olarak belirlenmiştir. Planlamalarda farklı turizm türleri ile geniş alanların turizm gelişimine açılması sağlanacaktır. Turizm kentlerindeki alternatif turizm türlerinin gelişiminin yakın çevredeki diğer kültürel ve doğal değerlerle de ilişkilendirilmesi sağlanacaktır.

- Turizm Kentlerinin kendi başına varış noktası oluşturacak şekilde geliştirilebilmesi, yapılacak yatırım ve uygulanacak projelerin bütünlük sağlayabilmesi için kamu kuruluşları, yerel yönetimler ve özel sektör temsilcilerinden oluşan "Altyapı Birlikleri"nin kurulması konusunda yasal ve idari düzenlemeler yapılacaktır.
- Türkiye Turizm Stratejisi-2023 Belgesi ile yat turizminin Karadeniz kıyılarında İğneada'dan Hopa'ya kadar geliştirilmesi öngörülmektedir. Bu noktada ilk etapta balıkçı barınaklarının bir kısmının yatlara da hizmet edecek şekilde yenilenmesi öngörülmektedir. Karadeniz'in yapısı nedeniyle yat turizmine ancak yaz aylarında açılması mümkündür. Av yasağının uygulandığı bu dönemler balıkçı teknelerinin hareketinin oldukça az olduğu dönemlerdir. Bu nedenle yaz aylarında bazı balıkçı barınaklarının yenilenerek kısmen yat turizmine açılması önünde yasal ve pratik bir engel bulunmamaktadır. Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı' nda ilk etapta yat limanı olarak düzenlenecek planlama bölgesinde bulunan balıkçı barınakları **Efirli, Giresun, Görele, Fatsa. Trabzon, Of, Rize, Samsun ve Fındıklı balıkçı barınakları** olarak belirlenmiştir.

9.2.2. TURİZM MERKEZLERİ

Planlama bölgesi içinde yer alan Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Turizm Merkezi ilan edilmiş alanlar iller itibariyle aşağıda verilmiştir.

9.2.2.1. Artvin

- Kaçkar Turizm Merkezi
- Kafkasör Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi

9.2.2.2. Bayburt

- Kop Dağı Turizm Merkezi

9.2.2.3. Giresun

- Aksu Turizm Merkezi
- Yavuzkemal Yaylası Turizm Merkezi
- Bulancak Bektaş Yaylası Turizm Merkezi
- Kümbet Yaylası Turizm Merkezi

9.2.2.4. Gümüşhane

- Çakırgöl Kış Sporları Turizm Merkezi (Planlama çalışmaları tamamlanmıştır)
- Süleymaniye Kış Sporları Turizm Merkezi
- Zigana Turizm Merkezi
- Erikbeli Turizm Merkezi (% 40 Trabzon il sınırları içinde)

9.2.2.5. Ordu

- Akkuş - Argın Yaylası Turizm Merkezi
- Aybastı -Toygar – Kabaktepe Turizm Merkezi
- Aybastı Perşembe Yaylası Turizm Merkezi (Planlama çalışmaları tamamlanmıştır.)
- Bolaman Kültür Turizm Koruma Gelişim Bölgesi
- Fatsa - Çerkezler Turizm Merkezi
- Mesudiye-Keyfalan Yaylası Turizm Merkezi
- Çambaşı Yaylası Turizm Merkezi (Planlama çalışmaları tamamlanmıştır.)
- Mesudiye-Yeşilce-Topçam Yaylaları Turizm Merkezi

9.2.2.6. Rize

- Anzer Turizm Merkezi
- İkizdere Ovit Dağı Kış Turizm Merkezi
- Çayeli Turizm Merkezi
- Kaçkar Turizm Merkezi (%25 Artvin ili, %15 Erzurum il sınırları içinde)
- Çamlıhemşin Ayder Kültür ve Turizm Koruma Gelişim Bölgesi (Planlama çalışmaları tamamlanmıştır.)
- Çamlıhemşin Ayder Kaplıcası Turizm Merkezi
- Anzer Kültür ve Turizm Koruma Gelişim Bölgesi

9.2.2.7. Samsun

- 19 Mayıs Turizm Merkezi
- Ayvacık Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi
- Bafra Kolay Turizm Merkezi
- Havza 25 Mayıs Termal Turizm Merkezi
- Havza Mevcut Kaplıca Termal Turizm Merkezi
- Ladik Akdağ Kış Sporları Turizm Merkezi
- Vezirköprü Turizm Merkezi

9.2.2.8. Trabzon

- Araklı Pazarcık Yaylası Turizm Merkezi (%5 Gümüşhane il sınırları içinde)
- Maçka Şolma Turizm Merkezi
- Araklı Yeşilyurt Yılantaş Yaylası Turizm Merkezi (%5 Gümüşhane il sınırları içinde)
- Akçaabat Karadağ Turizm Merkezi
- Araklı Turizm Merkezi
- Giresun Sis Dağı Turizm Merkezi
- Tonya Armutlu Gümüşhane Kürtün Erikbeli Turizm Merkezi

9.2.3. ARKEOLOJİK VE DOĞAL SİT ALANLARI

Planlama bölgesi içinde yer alan Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ilan edilmiş tarihi ve arkeolojik sit alanları ve tescilli eserler iller itibariyle aşağıda verilmiştir.

9.2.3.1. Artvin

Artvin İli içinde yer alan sit alanları ve tescilli eserler aşağıda verilmiştir.

Tablo 66: Artvin İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler

İLÇE	SİT ALANI Ve ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
MERKEZ	Arkeolojik Sit	Okumuşlar Köyü, Kale ve Arkeolojik Sit Alanı
	Arkeolojik Sit	Pırnallı Köyü, Porta Manastırı ve Arkeolojik Sit Alanı
	Tarihi Sit	Sarıbudak Köyü, Möle Şehitliği Tarihi Sit
	Cami	9 Adet
	Çeşme	4 Adet
	Hamam	1 Adet
	Kale	3 Adet
	Kalıntılar	2 Adet
	Kilise	1 Adet
	Kilise-Cami	1 Adet
	Köprü	2 Adet
	Manastır	1 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	53 Adet
	Türbe	2 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 79		
ARDANUÇ	Arkeolojik Sit, Kentsel Sit	Adakale Mahallesi (1. Derece)
	Cami	5 Adet
	Çeşme	5 Adet
	Hamam	1 Adet
	Kale	6 Adet
	Kalıntılar	2 Adet
	Kilise	1 Adet
	Köprü	4 Adet
	Mağara	1 Adet
	Mezarlık	2 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	8 Adet
	Türbe	3 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 38		
ARHAVİ	Cami	4 Adet
	Çeşme	1 Adet
	Kale	1Adet
	Kilise-Cami	1 Adet
	Kilise-Şapel	1 Adet
	Köprü	4 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	58 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 70		

Tablo 66: Artvin İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler (Devam)

İLÇE	SİT ALANI Ve ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
BORÇKA	Tarihi Sit Alanı	Yeniyol Mah. Borçka Şehitliği
	Cami	9 Adet
	Kale	1 Adet
	Kilise	1 Adet
	Köprü	16 Adet
	Mezarlık	1 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	1 Adet
	Şapel	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 30		
HOPA	Cami	3 Adet
	Camii Minaresi	1 Adet
	Kalıntılar	1 Adet
	Köprü	7 Adet
	Mezarlık	1 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	4 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 17		
MURGUL	Tarihi Sit Alanı	Küre Şehitliği
	Camii	1 Adet
	Köprü	3 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 4		
ŞAVŞAT	Cami	5 Adet
	Gözetleme Kulesi	1 Adet
	Hazire	1 Adet
	Kale	6 Adet
	Kalıntılar	6 Adet
	Kilise	3 Adet
	Köprü	4 Adet
	Mezarlık	2 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	4 Adet
	Türbe	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI : 33		
YUSUFELİ	Camii	5 Adet
	Kale	11 Adet
	Kilise	5 Adet
	Köprü	1 Adet
	Mağara	1 Adet
	Manastır	1 Adet
	Şapel	2 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 26		
İL GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 297		

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

9.2.3.2. Bayburt

Bayburt İli içinde yer alan sit alanları ve tescilli eserler aşağıda verilmiştir.

Tablo 67: Bayburt İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler

İLÇE	SİT ALANI Ve ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
MERKEZ	Arkeolojik Sit	Bayburt Kalesi (1. Derece)
	Arkeolojik Sit	Akşar Beldesi, Akşar Höyüğü (1. Derece)
	Arkeolojik Sit	Kırkpınar (Yılanlı) Köyü, Kayalık Tepe ve Su Alanı 2. Derece Doğal Sit Alanı (Merkez)
	Arkeolojik Sit	Çayırözü Köyü, Guğuluz Tepe Höyüğü ve Kamışlık Höyüğü (1. Derece)
	Arkeolojik Sit	Mutlu Köyü, Örenköy Yerleşim Alanı (1. Derece)
	Tarihi Sit Alanı	Kıratlı Köyü ve Helva Köyü Kanlıkaya Mevkii
	Cami	11Adet
	Camii Minaresi	1 Adet
	Çeşme	5 Adet
	Hamam	3 Adet
	Hazire	1 Adet
	Höyük	3 Adet
	Kale	1 Adet
	Kalıntılar	3 Adet
	Kilise	3 Adet
	Köprü	2 Adet
	Kümbet	1 Adet
	Mevzii	1 Adet
	Mezarlık	12 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	55 Adet
	Şehitlik	7 Adet
	Taşhan(Bedesten)	1 Adet
	Tepe	3 Adet
	Tümülüs	1 Adet
	Türbe	5 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 119		
AYDINTEPE	Arkeolojik Sit	Yer Altı Şehri Arkeolojik Sit Alanı
	Arkeolojik Sit	Yukarı Kırzi Köyü, Yerleşim Alanı Kalıntıları (1. Derece)
	Gözetleme Kulesi	1 Adet
	Hazire	1 Adet
	Köprü	1 Adet
	Mezarlık	1 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 5		

Tablo 67: Bayburt İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler (Devam)

İLÇE	SİT ALANI Ve ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
DEMİRÖZÜ	Arkeolojik Sit	Yazıbaşı Köyü, Höyük (1. ve 3. Derece)
	Cami	2 Adet
	Hamam	1 Adet
	Höyük	2 Adet
	Kale	1 Adet
	Kümbet	1 Adet
	Medrese	1 Adet
	Mezarlık	4 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 12		
İL GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 136		

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

9.2.3.3. Giresun

Giresun İli içinde yer alan sit alanları ve tescilli eserler aşağıda verilmiştir.

Tablo 68: Giresun İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler

İLÇE	SİT ALANI Ve ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
MERKEZ	Arkeolojik Sit	Giresun Kalesi
	Arkeolojik Sit ,Doğal Sit	Gemiler Çekeği Mah.
	Arkeolojik Sit, Doğal Sit	Giresun Adası
	Arkeolojik,Doğal ve Kentsel Sit	Kale Mahallesi
	Cami	7 Adet
	Çeşme	1 Adet
	Hamam	3 Adet
	Han	1 Adet
	Kalıntı	2 Adet
	Kilise	5 Adet
	Konak	2 Adet
	Köprü	3 Adet
	Mezarlık	1 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	106 Adet
	Türbe	11 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 142		
ALUCRA	Çeşme	1 Adet
	Kilise	5 Adet
	Köprü	3 Adet
	Mezarlık	5 Adet
	Obruk	1 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	2 Adet
	Tümülüs	1 Adet
	Türbe	6 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI : 24		

Tablo 68: Giresun İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler (Devam)

İLÇE	SİT ALANI VE ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
BULANCAK	Cami	7 Adet
	Çeşme	1 Adet
	Hazire	1 Adet
	Kilise	1 Adet
	Köprü	2 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 13		
ÇAMOLUK	Kale	1 Adet
	Kilise	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 2		
ÇANAKÇI	Kalıntı	1 Adet
	Kilise	1 Adet
	Köprü	4 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	2 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 8		
DERELİ	Kale	2 Adet
	Köprü	7 Adet
	Mezarlık	1 Adet
	Türbe	1Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 11		
DOĞANKENT	Kale	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 1		
ESPİYE	Arkeolojik ve Doğal Sit	Andoz Kalesi
	Cami	1 Adet
	Çeşme	1 Adet
	Mağara	1 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 4		
EYNESİL	Tarihi Sit	Ören Köyü
	Cami	1 Adet
	Kale	1 Adet
	Köprü	2 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 4		
GÖRELE	Cami	1 Adet
	Kalıntı	1 Adet
	Kilise	1 Adet
	Köprü	2 Adet
	Mezarlık	2 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	68 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 75		

Tablo 68: Giresun İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler (Devam)

İLÇE	SİT ALANI VE ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
KEŞAP	Cami	4 Adet
	Kalıntı	1 Adet
	Kilise	1 Adet
	Köprü	4 Adet
	Mezarlık	1 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	3 Adet
	Su Değirmeni	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 15		
PİRAZİZ	Cami	2 Adet
	Konak	1 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	1 Adet
	Türbe	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 5		
ŞEBİNKARAHİSAR	Cami	6 Adet
	Çeşme	3 Adet
	Hamam	2 Adet
	Kale	1 Adet
	Kalıntı	2 Adet
	Kilise	4 Adet
	Konak	1 Adet
	Köprü	1 Adet
	Mescit	1 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	2 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 23		
TİREBOLU	Arkeolojik Sit	Tirebolu Kalesi
	Cami	4 Adet
	Çeşme	13 Adet
	Hamam	1 Adet
	Kale	2 Adet
	Kalıntı	1 Adet
	Köprü	4 Adet
	Mezarlık	1 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	33 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 59		
YAĞLIDERE	Cami	1 Adet
	Kilise	2 Adet
	Köprü	11 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 14		
İL GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 400		

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

9.2.3.4. Gümüşhane

Gümüşhane İli içinde yer alan sit alanları ve tescilli eserler aşağıda verilmiştir.

Tablo 69: Gümüşhane İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler

İLÇE	SİT ALANI Ve ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
MERKEZ	Arkeolojik Sit	Olucak Köyü(İmera Manastırı ve çevresi, mağara)
	Arkeolojik Sit	Dumanlı Köyü(Santa Harabeleri)
	Arkeolojik Sit	Keçikaya Köyü
	Arkeolojik Sit	Kov Kalesi
	Kentsel ve Doğal Sit	Süleymaniye Mah.
	Cami	9 Adet
	Çeşme	6 Adet
	Hamam	6 Adet
	Kale	6 Adet
	Kalıntılar	8 Adet
	Kilise	47 Adet
	Köprü	21 Adet
	Mağara	4 Adet
	Mezarlık	2 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	57 Adet
	Şapel	2 Adet
	Türbe	3 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 171		
KELKİT	Arkeolojik Sit	Sadak Köyü(kale, surlar, su kemeri ve hamam)
	Arkeolojik Sit	Salyazı Köyü
	Arkeolojik Sit	Öğütlü Köyü(Nalbant Köprüsü, höyük)
	Arkeolojik Sit	Salyazı, Kilise Tepe Höyük (1. Derece)
	Arkeolojik Sit	Söğütlü Beldesi (Kelkit Çayı, kaya oyma mekanları)
	Arkeolojik Sit	Aşut Köyü, Kalatepe Höyüğü (1. Derece)
	Arkeolojik Sit	Günbatur Köyü(Günbatur Köyü Höyüğü)
	Arkeolojik Sit	Büyükcami Mahallesi Yerleşim Yeri (1. Derece)
	Cami	1 Adet
	Çeşme	1 Adet
	Hamam	1 Adet
	Hazire	1 Adet
	Kale	1 Adet
	Köprü	1 Adet
	Mezarlık	2 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	3 Adet
	Türbe	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 12		

Tablo 69: Gümüşhane İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler (Devam)

İLÇE	SİT ALANI VE ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
KÖSE	Arkeolojik Sit	İlçe Merkezi (Tilkitepe Höyüğü)
	Arkeolojik Sit	Yuvacık Köyü, Kilise Burnu Sırtı Mevkii (1. Derece)
	Arkeolojik Sit	Maltepe Höyüğü (1. Derece)
	Cami	1 Adet
	Hazire	1 Adet
	Höyük	2 Adet
	Kale	3 Adet
	Kalıntı	1 Adet
	Kilise	1 Adet
	Köprü	1 Adet
	Mağara	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 11		
KÜRTÜN	Çeşme	3 Adet
	Kalıntı	2 Adet
	Kilise	3 Adet
	Köprü	2 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 10		
ŞİRAN	Arkeolojik Sit	Karaköy (Tökmetepe Höyüğü)
	Arkeolojik Sit	Araköy, Kaya Mezarlığı (1. Derece)
	Cami	3 Adet
	Kilise	3 Adet
	Mağara	1 Adet
	Mezarlık	1 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	1 Adet
	Türbe	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 10		
TORUL	Cami	9 Adet
	Çeşme	16 Adet
	Han	1 Adet
	Kale	3 Adet
	Kilise	25 Adet
	Köprü	23 Adet
	Mağara	2 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	8 Adet
	Şapel	26 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 113		
İL GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 327		

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

9.2.3.5. Ordu

Ordu İli içinde yer alan sit alanları ve tescilli eserler aşağıda verilmiştir.

Tablo 70: Ordu İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler

İLÇE	SİT ALANI VE ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
ALTINORDU	Arkeolojik Sit	Güzelyalı Mahallesi, Bozukkale Mevkii Cotyora Antik Yerleşmesi (2. Derece)
	Arkeolojik Sit	Turnasuyu Deresi (1. Derece)
	Arkeolojik ve Doğal Sit	Bayadı Köyü, Kurul Kalesi Eski Yerleşim Alanı (1. Derece)
	Kentsel Sit	Ordu Merkez Kentsel Sit Alanı
	Cami	6 Adet
	Çeşme	3 Adet
	Hamam	4 Adet
	Hazire	1 Adet
	Kale	1 Adet
	Kalıntılar	1 Adet
	Kilise	1 Adet
	Konak-Konut	1 Adet
	Köprü	1 Adet
	Kuyu	1 Adet
	Mezarlık	13 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	68 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 101		
AKKUŞ	Arkeolojik ve Kentsel Sit	Adakale Mahallesi (1. Derece)
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 0		
AYBASTI	Arkeolojik sit alanı	Alacalar Beldesi, Antik Yerleşim Alanı II. Derece Arkeolojik Sit Alanı
	Cami	1 Adet
	Hamam	2 Adet
	Mezarlık	1 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	7 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 11		
ÇAMAŞ	Tarihi Sit Alanı	Yeniyol Mah. Borçka Şehitliği
	Cami	1 Adet
	Konak-Konut	1 Adet
	Mezarlık	8 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 10		
ÇATALPINAR	Dehliz	1 Adet
	Kale	1 Adet
	Mezarlık	2 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 4		

Tablo 70: Ordu İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler (Devam)

İLÇE	SİT ALANI Ve ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
ÇAYBAŞI	Camii	3 Adet
	Çeşme	1 Adet
	Hazire	1 Adet
	Mezarlık	1 Adet
	Sivil Mimarlık Örnekleri	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 7		
FATSA	Arkeolojik Sit	Bahçeler Köyü, Kaya Tepe Mevkii Antik Yerleşim Alanı (1. Derece)
	Arkeolojik Sit	Yapraklı Köyü, Çıngırt(Cingirt) Kaya Eski Yerleşim Alanı (1. Derece)
	Arkeolojik Sit	Bolaman Beldesi, Bolaman Yarımadası
	Cami	3 Adet
	Kale	1 Adet
	Kalıntı	1 Adet
	Kilise	2 Adet
	Konak-Konut	3 Adet
	Mescid	1 Adet
	Mezarlık	7 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	21 Adet
	Sur	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 40		
GÖLKÖY	Arkeolojik Sit	Gölköy Çayı, Derebükü Mahallesi, 4 Adet Kaya Mezarı ve 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı
	Camii	1 Adet
	Kale	2 Adet
	Kilise	2 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 5		
GÜLYALI	Camii	1 Adet
	Çeşme	2 Adet
	Köprü	3 Adet
	Mezarlık	8 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 14		
GÜRGENTEPE	Arkeolojik Sit	Dikenlice Köyü, Mağarayanı Mahallesi Şimşirtepe, 8 adet Kaya Mezarı ve 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı
	Mezarlık	5 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 5		
İKİZCE	Arkeolojik Sit ve Doğal Sit	Ağcakale Köyü, Gençağa Kalesi (1. Derece)
	Camii	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 1		
KABADÜZ	Camii	1 Adet
	Köprü	1 Adet
	Mezarlık	3 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 5		

Tablo 70: Ordu İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler (Devam)

İLÇE	SİT ALANI Ve ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
KABATAŞ	Mezarlık	2 Adet
	Sivil Mimarlık Örnekleri	2 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 4		
KORGAN	Camii	2 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 2		
KUMRU	Arkeolojik Sit	Fizme Beldesi, Ecelli Mahallesi, Eski Yerleşim Alanı (2. Derece)
	Camii	1 Adet
	Hazire	1 Adet
	Tümülüs	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 3		
MESUDİYE	Arkeolojik Sit	Esatlı Köyü, Kayaüstü Resim ve Yazıtlar (1. Derece)
	Arkeolojik Sit	Arıkmusa Köyü, Arıkmusa Yerleşmesi (1. Derece)
	Arkeolojik Sit	Yeşilce, Eriçok Tepesi (1. Derece)
	Camii	2 Adet
	Çeşme	1 Adet
	Höyük	1 Adet
	Kale	3 Adet
	Kalıntı	3 Adet
	Kilise	4 Adet
	Konak-Konut	8 Adet
	Mağara	2 Adet
	Mescid	1 Adet
	Mezarlık	4 Adet
	Sivil Mimarlık Örnekleri	11 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 40		
PERŞEMBE	Arkeolojik Sit	Çaytepe Köyü, Eski Yerleşim Alanı (1. Derece)
	Arkeolojik Sit	Medreseönü Beldesi, Kazancılı Köyü, Antik Yerleşim Alanı (1. Derece)
	Arkeolojik Sit ve Doğal Sit	Boğazcık Köyü, Bahçeköy Mahallesi, Mağara (2. Derece)
	Arkeolojik Sit ve Doğal Sit	Yason Burnu (1. Derece Arkeolojik ve 2. Derece Doğal Sit Alanı)
	Ada	1 Adet
	Cami	4 Adet
	Değirmen	1 Adet
	Hazire	1 Adet
	Kalıntı	2 Adet
	Kilise	2 Adet
	Konak-Konut	1 Adet
	Mezarlık	8 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 20		

Tablo 70: Ordu İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler (Devam)

İLÇE	SİT ALANI Ve ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
ULUBEY	Çeşme	3 Adet
	Köprü	3 Adet
	Mescid	1 Adet
	Mezarlık	2 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 9		
ÜNYE	Arkeolojik Sit	Hanyanı Beldesi, Koz Mahallesi, Sarıkaya Tepesi Kale Yerleşmesi (1. Derece)
	Kentsel Sit	Ünye Merkez Kentsel Sit Alanı
	Camii	3 Adet
	Hamam	3 Adet
	Kale	2 Adet
	Kilise	1 Adet
	Mezarlık	1 Adet
	Mağara	1 Adet
	Manastır	1 Adet
	Şapel	2 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 14		
İL GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 295		

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

9.2.3.6. Samsun

Samsun İli içinde yer alan sit alanları ve tescilli eserler aşağıda verilmiştir.

Tablo 71: Samsun İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler

İLÇE	SİT ALANI Ve ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
MERKEZ (Atakum, Canik ve İlkadım İlçeleri)	Arkeolojik Sit	Güney, Taştepe Boğazı Yamaç Yerleşimi (Atakum İlçesi)
	Kentsel Sit	Selahiye Mahallesi, Kale Mahallesi ve Ulugazi Mahallesi 3 adet Kentsel Sit Alanı
	Antik Kent	1 Adet (İlkadım İlçesi)
	Antik Su Kanalı	1 Adet (İlkadım İlçesi)
	Cami	5 Adet (İlkadım İlçesi)
	Çeşme	1 Adet (İlkadım İlçesi), 2 Adet (Canik İlçesi)
	Hamam	1 Adet (İlkadım İlçesi)
	Han	1 Adet (İlkadım İlçesi)
	Höyük	1 Adet (Atakum İlçesi), 2 Adet (Canik İlçesi), 1 Adet (İlkadım İlçesi),
		3 Adet
	Kalıntı	1 Adet (İlkadım İlçesi)
	Kaya Nişi	2 Adet (Atakum İlçesi)
	Mezarlık	2 Adet (Atakum İlçesi), 4 Adet (Canik İlçesi), 24 Adet (İlkadım İlçesi)
	Su Sarnıcı	1 Adet (İlkadım İlçesi)
	Tekke	1 Adet (İlkadım İlçesi)
	Tümülüs	5 Adet (Atakum İlçesi), 2 Adet (Canik İlçesi), 7 Adet (İlkadım İlçesi)
İL MERKEZİ GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 68		
ALAÇAM	Kentsel Sit	Alaçam Merkez, Kentsel Sit Alanı
	Höyük	3 Adet
	Kale	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 4		
ASARCIK	Cami	6 Adet
	Değirmen	1 Adet
	Kale	1 Adet
	Kilise	1 Adet
	Mezarlık	2 Adet
	Tümülüs	3 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 14		
AYVACIK	Cami	12 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 12		

Tablo 71: Samsun İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler (Devam)

İLÇE	SİT ALANI VE ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
BAFRA	Arkeolojik Sit	Düzköy, Gelin Kayası
	Arkeolojik Sit	Esençay Köyü Açık Alan Tapınma Alanı
	Arkeolojik Sit	Dededağ Köyü, Kelbeş Tepe Höyük ve Tümülüsü Yerleşim Yeri
	Arkeolojik Sit	Tütüncüler Köyü, Cırıklar Mevkii, Yerleşim Yeri
	Arkeolojik Sit ve Doğal Sit	Asarkale Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı
	Höyük	13 Adet
	Kale	1 Adet
	Mezarlık	3 Adet
	Ören Yeri	1Adet
	Tümülüs	2 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 20		
ÇARŞAMBA	Arkeolojik Sit	Ordu Köyü, Arkeolojik Sit Alanı
	Bedesten	1 Adet
	Camii	17 Adet
	Hamam	1 Adet
	Hazire	1 Adet
	Höyük	2 Adet
	Konut-Konak	9 Adet
	Mezarlık	3 Adet
	Sivil Mimarlık Örnekleri	8 Adet
	Türbe	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 43		
HAVZA	Kentsel Sit	Havza Merkez'de Kentsel Sit Alanı
	Cami	2 Adet
	Değirmen	1 Adet
	Hamam	3 Adet
	Höyük	3 Adet
		6 Adet
	Kalıntı	1 Adet
	Konut-Konak	7 Adet
	Kümbet-Kütüphane	1 Adet
	Mezarlık	4 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	3 Adet
	Tümülüs	3 Adet
	Yerleşim	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 35		

Tablo 71: Samsun İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler (Devam)

İLÇE	SİT ALANI VE ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
KAVAK	Arkeolojik Sit	Kaya Köyü-Taşharmanlar, Antik Dönem Taş Ocağı
	Açık hava Kutsal Alanı	1 Adet
	Camii	5 Adet
	Çeşme	1 Adet
	Han	1 Adet
	Höyük	6 Adet
	Konut-Konak	1 Adet
	Köprü	6 Adet
	Menfez	2 Adet
	Mezarlık	2 Adet
	Tümülüs	6 Adet
	Türbe	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 32		
LADİK	Höyük	12 Adet
	Mezarlık	2 Adet
	Tümülüs	2 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 16		
ONDOKUZMAYIS	Camii	2 Adet
	Hamam	1 Adet
	Höyük	1 Adet
	Köprü	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 5		
SALIPAZARI	Arkeolojik Sit	Konakören Köyü Arkeolojik Sit Alanı
	Arkeolojik Sit	Yeşilköy Kayadibi Mevkii Arkeolojik Sit Alanı
	Cami	17 Adet
	Kale	1 Adet
	Mezarlık	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 19		
TEKKEKÖY	Cami	7 Adet
	Çeşme	3 Adet
	Değirmen	1 Adet
	Kalıntı	1 Adet
	Kilise	1 Adet
	Konut-Konak	6 Adet
	Köprü	1 Adet
	Mağara	1 Adet
	Medrese	1 Adet
	Mezarlık	6 Adet
	Sivil Mimarlık Örnekleri	26 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 54		

Tablo 71: Samsun İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler (Devam)

İLÇE	SİT ALANI Ve ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
TERME	Camii	10 Adet
	Türbe	2 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 12		
VEZİRKÖPRÜ	Arkeolojik Sit	Türkmen Köyü-Alandağ Mevkii, Bulut Alanı
	Arkeolojik Sit	Göl Kasabası, Keklik Tepesi Arkeolojik Sit Alanı
	Arkeolojik Sit	İnkaya Köyü Höbeğin Doruğu Mevkii, Yamaç Yerleşmesi Arkeolojik Sit Alanı
	Kentsel Sit	Vezirköprü Merkez'de Ticari Kentsel Sit Alanı
	Kentsel Sit	Vezirköprü Merkez'de Kentsel Sit Alanı
	Antik Kent	1 Adet
	Bedesten	1 Adet
	Camii	17 Adet
	Çeşme	9 Adet
	Hamam	5 Adet
	Han	2 Adet
	Höyük	2 Adet
	Kalıntı	2 Adet
	Konut-Konak	69 Adet
	Korunacak Sokak-Meydan	2 Adet
	Köprü	2 Adet
	Mezarlık	2 Adet
	Nekrepol	4 Adet
	Sivil Mimarlık Örnekleri	18 Adet
	Tümülüs	4 Adet
	Türbe	1 Adet
	Yerleşim	5 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 146		
YAKAKENT	Camii	4 Adet
	Sivil Mimarlık Örnekleri	1 Adet
	Tümülüs	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 6		
İL GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 486		

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

9.2.3.7. Rize

Rize İli içinde yer alan sit alanları ve tescilli eserler aşağıda verilmiştir.

Tablo 72: Rize İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler

İLÇE	SİT ALANI Ve ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
MERKEZ	Arkeolojik Sit	Rize Kalesi ve Çevresi
	Kentsel Sit Alanı	Rize Kent Merkezi
	Cami	7 Adet
	Değirmen	1 Adet
	Hazire	2 Adet
	Kale	4 Adet
	Kemer	2 Adet
	Köprü	11 Adet
	Mezarlık	2 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	108 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 137		
ARDEŞEN	Cami	6 Adet
	Hazire	1 Adet
	Kilise	1 Adet
	Köprü	13 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	8 Adet
	Türbe	9 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 38		
ÇAMLIHEMŞİN	Arkeolojik Sit	Zilkale Köyü
	Arkeolojik Sit	Zilkale Köyü, Kale-i Bala ve Çevresi
	Arkeolojik Sit	Dikkaya Arkeolojik Sit Alanı
	Arkeolojik Sit	Çat Köyü
	Kentsel ve Doğal Sit Alanı	Kaplıca Köyü, Ayder Mevkii
	Cami	3 Adet
	Çeşme	3 Adet
	Kale	2 Adet
	Konak	6 Adet
	Köprü	17 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	29 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 60		
ÇAYELİ	Cami	5 Adet
	Çeşme	5 Adet
	Köprü	5 Adet
	Medrese	1 Adet
	Mezarlık	1 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	19 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 36		
DEREPAZARI	Mezarlık	2 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 3		

Tablo 72: Rize İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler (Devam)

İLÇE	SİT ALANI VE ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
FINDIKLI	Camii	1 Adet
	Köprü	3 Adet
	Mezarlık	1 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	80 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 85		
GÜNEYSU	Cami	1 Adet
	Köprü	1 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	2 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 4		
HEMŞİN	Camii	3 Adet
	Çeşme	1 Adet
	Kalıntı	1 Adet
	Konak	1 Adet
	Köprü	3 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	20 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 29		
İKİZDERE	Camii	5 Adet
	Hazire	1 Adet
	Köprü	7 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 13		
İYİDERE	Camii	2 Adet
	Kalıntı	1 Adet
	Köprü	5 Adet
	Mağara	1 Adet
	Mezarlık	7 Adet
	Sivil Mimarlık Örnekleri	19 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 35		
KALKANDERE	Camii	1 Adet
	Köprü	8 Adet
	Sivil Mimarlık Örnekleri	2 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 11		
PAZAR	Tarihi Sit Alanı	Şehitlik Köyü
	Camii	4 Adet
	Gözetleme Kulesi	1 Adet
	Kalıntı	2 Adet
	Köprü	14 Adet
	Mezarlık	3 Adet
	Sivil Mimarlık Örnekleri	12 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 36		
İL GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 487		

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

9.2.3.8. Trabzon

Trabzon İli içinde yer alan sit alanları ve tescilli eserler aşağıda verilmiştir.

Tablo 73: Trabzon İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler

İLÇE	SİT ALANI Ve ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
ORTAHİSAR	Arkeolojik Sit	Ayasofya Müze ve Çevresi (2. Derece)
	Kentsel Sit	Kentsel Sit Alanı (3 Adet)
	Bedesten	1 Adet
	Cami	38 Adet
	Çeşme	42 Adet
	Hamam	9 Adet
	Han	5 Adet
	Kale	1 Adet
	Kalıntı	1 Adet
	Kilise	9 Adet
	Konak	2 Adet
	Köprü	7 Adet
	Manastır	3 Adet
	Mezarlık	6 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	407 Adet
	Şapel	1 Adet
	Türbe	4 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 537		
AKÇAABAT	Arkeolojik Sit	Hıdırnebi Yaylası, Tepe 1. Der. Ark. Sit Al.
	Kentsel Sit Alanı	Akçaabat Kent Merkezi
	Cami	12 Adet
	Çeşme	13 Adet
	Hazire	2 Adet
	Kale	1 Adet
	Kilise	2 Adet
	Konak	1 Adet
	Köprü	5 Adet
	Mezarlık	9 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	13 Adet
	Şapel	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 59		

Tablo 73: Trabzon İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler (Devam)

İLÇE	SİT ALANI Ve ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
ARAKLI	Arkeolojik Sit	Buzluca Köyü(Canayer Kalesi)
	Kentsel Sit ve Doğal Sit Alanı	Konakönü Mahallesi
	Cami	10 Adet
	Çeşme	2 Adet
	Kale	3 Adet
	Kalıntı	1 Adet
	Köprü	21 Adet
	Mescid	1 Adet
	Mezarlık	2 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	35 Adet
	Şapel	1 Adet
	Şehitlik	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 77		
ARSİN	Kentsel Sit Alanı	Zurnalı, Piştovlu, Çakallı, İşhanlı, Binatlı, Terzili ve Çinganlı Mahalleleri
	Cami	9 Adet
	Çeşme	5 Adet
	Kalıntı	2 Adet
	Köprü	5 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	5 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 26		
BEŞİKDÜZÜ	Cami	6 Adet
	Çeşme	15 Adet
	Kalıntı	1 Adet
	Köprü	6 Adet
	Mezarlık	3 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	17 Adet
	Şapel	2 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 50		
ÇARŞIBAŞI	Camii	1 Adet
	Çeşme	2 Adet
	Fener	1 Adet
	Kale	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 5		
ÇAYKARA	Tarihi Sit Alanı	Sultan Murat Yaylası, Şehitlik
	Cami	11 Adet
	Çeşme	5 Adet
	Konak	1 Adet
	Köprü	1 Adet
	Medrese	1 Adet
	Mescid	2 Adet
	Sivil Mimarlık Örneği	170 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 191		

Tablo 73: Trabzon İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler (Devam)

İLÇE	SİT ALANI VE ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
DERNEKPAZARI	Camii	6 Adet
	Çeşme	1 Adet
	Medrese	1 Adet
	Sivil Mimari Örnekleri	4 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 12		
DÜZKÖY	Camii	4 Adet
	Çeşme	1 Adet
	Kalıntı	2 Adet
	Köprü	1 Adet
	Mağara	3 Adet
	Sivil Mimari Örnekleri	1 Adet
	Türbe	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 13		
HAYRAT	Camii	5 Adet
	Çeşme	1 Adet
	Hazire	1 Adet
	Konak	1 Adet
	Köprü	3 Adet
	Sivil Mimari Örnekleri	6 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 17		
MAÇKA	Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı	Ortaköy(Hortokop Kalesi)
	Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı	Şimşirli Köyü, Kuştul Manastırı Çevresi
	Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı	Meryemana Mevkii-Sümela Manastırı
	Tarihi Sit Alanı	Çataltepe Şehitliği
	Camii	12 Adet
	Çeşme	7 Adet
	Gözetleme Kulesi	1 Adet
	Hamam	1 Adet
	Kalıntı	5 Adet
	Kilise	6 Adet
	Köprü	17 Adet
	Mağara	4 Adet
	Manastır	4 Adet
	Mezarlık	8 Adet
	Sivil Mimari Örnekleri	8 Adet
	Şapel	7 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 80		
OF	Camii	19 Adet
	Çeşme	3 Adet
	Kalıntı	1 Adet
	Konak	5 Adet
	Köprü	13 Adet
	Medrese	1 Adet
	Mescid	2 Adet
	Mezarlık	11 Adet
	Sivil Mimari Örnekleri	80 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 135		

Tablo 73: Trabzon İli Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları, Tescilli Eserler (Devam)

İLÇE	SİT ALANI VE ESERİN CİNSİ	SİT ALANI VE ESERİN ADI/SAYISI
SÜRMENE	Kentsel Sit Alanı	Sürmenen Kentsel Sit Alanı (2 Adet)
	Camii	16 Adet
	Çeşme	16 Adet
	Kale	1 Adet
	Kalıntı	1 Adet
	Kilise	1 Adet
	Konak	3 Adet
	Köprü	10 Adet
	Mezarlık	6 Adet
	Sivil Mimari Örnekleri	85 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 139		
ŞALPAZARI	Camii	3 Adet
	Çeşme	1 Adet
	Kale	1 Adet
	Köprü	15 Adet
	Sivil Mimari Örnekleri	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 21		
TONYA	Camii	3 Adet
	Kalıntı	2 Adet
	Köprü	8 Adet
	Medrese	1 Adet
	Mezarlık	3 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 17		
VAKFIKEBİR	Camii	8 Adet
	Çeşme	2 Adet
	Hazire	4 Adet
	Kilise	1 Adet
	Köprü	4 Adet
	Mezarlık	3 Adet
	Sivil Mimari Örnekleri	3 Adet
	Yerleşim	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 26		
YOMRA	Camii	2 Adet
	Çeşme	1 Adet
	Kale	1 Adet
	Köprü	8 Adet
	Mezarlık	1 Adet
	Sivil Mimari Örnekleri	3 Adet
	Şehitlik	1 Adet
İLÇE GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 17		
İL GENELİNDE TOPLAM TESCİLLİ ESER SAYISI: 1.422		

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

Planlama bölgesinde yer alan sit alanları ve tescilli eserler toplu olarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 74: Planlama Bölgesinde Sit Alanları ve Tescilli Eser Sayıları

İLLER	SİT ALANLARI							TESCİLLİ ESER SAYISI
	ARKEOLOJİK	TARİHİ	KENTSEL	ARKEOLOJİK KENTSEL	ARKEOLOJİK DOĞAL	KENTSEL DOĞAL	ARKEOLOJİK DOĞAL KENTSEL	
Artvin	2	3	-	1	-	-	-	297
Bayburt	8	-	-	-	-	-	-	136
Giresun	2	1	-	-	3	-	1	400
Gümüşhane	17	-	-	-	-	1	-	327
Ordu	15	1	2	1	4	-	-	295
Samsun	12	-	5	-	1	-	-	486
Rize	5	1	1	-	-	1	-	487
Trabzon	3	2	4	-	3	1	-	1.422
TOPLAM	**64**	**8**	**12**	**2**	**11**	**3**	**1**	**3.850**

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı Verileri ve Büro Çalışması

9.3. ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI

9.3.1. MİLLİ PARKLAR, TABİAT PARKLARI, TABİAT KORUMA ALANLARI

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından belirlenen koruma alanları aşağıda verilmiştir.

9.3.1.1. Artvin

- **Hatila Vadisi Milli Parkı**

31.08.1994 tarihinde Milli Park ilan edilmiştir. 16.988 ha'lık alanı kapsamaktadır. Artvin il merkezine 10 km uzaklıkta bulunmaktadır.

- **Kaçkar Dağları Milli Parkı**

31.08.1994 tarihinde Milli Park ilan edilmiştir. 52.970 ha'lık bir alanı kapsamaktadır. Milli Parkın % 8'i Artvin sınırları içinde bulunup, Yusufeli İlçesi'ndedir.

- **Karagöl-Sahara Milli Parkı**

31.08.1994 yılında Milli Park ilan edilmiştir. 3.766 ha'lık bir alanı kapsamakta, Şavşat İlçesi sınırları içinde bulunmaktadır.

- **Borçka Karagöl Tabiat Parkı**

14.08.2002 tarihinde Bakanlar Kurulu'nca Tabiat Parkı ilan edilmiştir. 368 ha alan kapsamakta, Borçka ilçe merkezine 25 km uzaklıkta bulunmaktadır.

- **Altıparmak Tabiat Parkı**

11.07.2013 tarihinde Tabiat Parkı ilan edilmiştir. 2.111 ha alan kapsamakta, Artvin'e 140.5 km, Yusufeli İlçesi'ne 37.5 km uzaklıkta bulunmaktadır.

- **Melodere Doğu Ladini Tabiat Anıtı**

İlçe: Merkez
Köy: Taşlıca
Mevkii: Melodere
Mülkiyet: Orman
Kuruluşu: 06.09.2002
Alanı: 1000 m^2

Kaynak Değerleri: Ladin Ağacı türünün, 150 yaşlarında, 30 m boy, 0.76 m çap ve 2.40 m çevre genişliğine sahiptir.

- **Kamilet Doğu Kayını Tabiat Anıtı**

İlçe: Murgul
Köy: Erenköy
Mevkii: Kamilet
Mülkiyet: Orman
Kuruluşu: 06.09.2002
Alanı: 1000 m^2
Kaynak Değerleri: Kayın Ağacı türünün, 300 yaşlarında, 42m boy, 3.08m çap ve 9.70 m çevre genişliğine sahiptir.

- **Camili-Efeler Ormanı Tabiat Koruma Alanı**

24.03.1998 tarihinde Tabiat Koruma Alanı ilan edilmiştir. 1.023 ha alan kapsamakta, Borçka İlçesi'nde bulunmaktadır.

- **Camili-Gorgit Tabiat Koruma Alanı**

24.03.1998 tarihinde Tabiat Koruma Alanı ilan edilmiş olup 500 ha alanı kapsamaktadır. Borçka İlçesi'nde bulunmaktadır.

- **Çamburnu Tabiat Koruma Alanı**

31.12.1993 tarihinde Tabiat Koruma Alanı ilan edilmiş olup, 193 ha'lık alanı kapsamaktadır. Arhavi ilçesinde bulunmaktadır.

9.3.1.2. Bayburt

İlde Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından belirlenen 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu kapsamında Bayburt ilinde Milli Park, Adet Tabiatı Koruma Alanı ve Tabiat Parkı bulunmamaktadır.

9.3.1.3. Giresun

- **Kuzalan Tabiat Parkı**

09.05.2013 tarihinde Tabiat Parkı ilan edilmiştir. 482 ha alanı kapsamakta, Dereli İlçesi'nde bulunmaktadır.

- **Yedideğirmenler Tabiat Parkı**

09.05.2013 tarihinde Tabiat Parkı ilan edilmiştir. 103 ha alanı kapsamakta Espiye İlçesi sınırları içinde bulunmaktadır.

- **Ağaçbaşı Tabiat Parkı**

10.02.2010 tarihinde Tabiat Parkı ilan edilmiş, 89 ha alanı kapsamaktadır. Dereli İlçesi sınırları içinde bulunmaktadır.

- **Koçyakası Tabiat Parkı**

11.07.2011 tarihinde Tabiat Parkı ilan edilmiştir. 354 ha alanı kapsamakta Dereli İlçesi sınırları içinde bulunmaktadır.

9.3.1.4. Gümüşhane

- **Artabel Gölleri Tabiat Parkı**

22.12.1998 tarihinde kurulmuş olan Tabiat Parkı, 5859 ha alanı kapsamakta olup, Merkez ve Torul ilçeleri sınırları dahilinde bulunmaktadır. Tabiat Parkı alanının % 15'i Giresun İli sınırları içinde kalmaktadır.

- **Tomara Şelalesi Tabiat Parkı**

11.07.2011 tarihinde Tabiat Parkı ilan edilmiştir ve 7 ha'lık alana sahiptir. Şiran İlçesi sınırları içinde bulunmaktadır.

- **Örümcek Ormanı Tabiatı Koruma Alanı**

07.01.1998 tarihinde kurulmuş olan Tabiatı Koruma Alanı, 263 ha alanı kapsamakta olup, Özkürtün İlçesi sınırları dahilinde bulunmaktadır. Örümcek Ormanı, Avrupa, Kafkaslar ve Türkiye'de bulunan en boylu ve çaplı göknar ve ladin fertleri ile olağanüstü düzgün gövdeli kayın fertlerinden oluşan meşcereleri bünyesinde barındırmaktadır.

- **Limni Gölü Tabiat Parkı**

11.07.2011 tarihinde ilan edilmiş olup 32,50 ha alana sahiptir.

- **Kıranı Evliya Ardıcı Tabiat Anıtı**

İlçe: Şiran
Köy: Kırıntı
Mevkii: Hasanın Çaşırlığı

Mülkiyet: Orman
Kuruluşu: 26.06.1995
Alanı: 2500 m2
Kaynak Değerleri: 2123 m rakımda bulunan Ardıç Ağacı 4.80 m boy, 1.32m çap ve 4.15 m çevre genişliğine sahiptir.

- **Ali Ağa'nın Kavağı Tabiat Anıtı**

İlçe: Şiran
Köy: Kırıntı
Mevkii: Kırıntı
Mülkiyet: Özel
Kuruluşu: 26.06.1995
Alanı: 1500 m2
Kaynak Değerleri: Kavak Ağacı 30 m boy, 1.55 m çap ve 4.85 m çevre genişliğine sahiptir.

- **Örümcek Ormanı Ladini (1) Tabiat Anıtı**

İlçe: Özkürtün
Mevkii: Özkürtün
Mülkiyet: Orman
Kuruluşu: 11.10.1995
Alanı: 2500 m2
Kaynak Değerleri: Ladin Ağacı 400 yaşında olup, 49.1 m boy, 1.48 m çap ve 4.65 m çevre genişliğine sahiptir.

- **Örümcek Ormanı Ladini (2) Tabiat Anıtı**

İlçe: Özkürtün
Mevkii: Özkürtün
Mülkiyet: Orman
Kuruluşu: 11.10.1995
Alanı: 2500 m2
Kaynak Değerleri: Ladin Ağacı 400 yaşında olup, 61.5 m boy, 1.54 m çap ve 4.85 m çevre genişliğine sahiptir.

- **Örümcek Ormanı Ladini (3) Tabiat Anıtı**

İlçe: Özkürtün
Mevkii: Özkürtün
Mülkiyet: Orman
Kuruluşu: 11.10.1995

Alanı: 2500 m2
Kaynak Değerleri: Ladin Ağacı 400 yaşında olup, 52.5 m boy, 1.21 m çap ve 3.81 m çevre genişliğine sahiptir.

- **Örümcek Ormanı Ladini (4) Tabiat Anıtı**

İlçe: Özkürtün
Mevkii: Özkürtün
Mülkiyet: Orman
Kuruluşu: 11.10.1995
Alanı: 2500 m2
Kaynak Değerleri: Ladin Ağacı 400 yaşında olup, 53.4 m boy, 1.22 m çap ve 3.83 m çevre genişliğine sahiptir.

- **Örümcek Ormanı Göknarı (1) Tabiat Anıtı**

İlçe: Özkürtün
Mevkii: Özkürtün
Mülkiyet: Orman
Kuruluşu: 11.10.1995
Alanı: 2500 m2
Kaynak Değerleri: Göknar Ağacı 400 yaşında olup, 54.5 m boy, 1.18 m çap ve 3.70 m çevre genişliğine sahiptir.

- **Örümcek Ormanı Göknarı (2) Tabiat Anıtı**

İlçe: Özkürtün
Mevkii: Özkürtün
Mülkiyet: Orman
Kuruluşu: 11.10.1995
Alanı: 2500 m2
Kaynak Değerleri: Göknar Ağacı 400 yaşında olup, 54 m boy, 1.92 m çap ve 6.05 m çevre genişliğine sahiptir.

- **Örümcek Ormanı Göknarı (3) Tabiat Anıtı**

İlçe: Özkürtün
Mevkii: Özkürtün
Mülkiyet: Orman
Kuruluşu: 11.10.1995
Alanı: 2500 m2
Kaynak Değerleri: Göknar Ağacı'nın 400 yaşında olup, 57.6 m boy, 1.76 m çap ve 5.52 m çevre genişliğine sahiptir.

- **Örümcek Ormanı Göknarı (4) Tabiat Anıtı**

İlçe: Özkürtün
Mevkii: Özkürtün
Mülkiyet: Orman
Kuruluşu: 11.10.1995
Alanı: 2500 m2
Kaynak Değerleri: Göknar Ağacı'nın 400 yaşında olup, 58.5 m boy, 1.80 m çap ve 5.65 m çevre genişliğine sahiptir.

9.3.1.5. Ordu

- **Çınarsuyu Tabiat Parkı**

11.07.2011 tarihinde Tabiat Parkı ilan edilmiş olup, 7 ha'lık bir alanı kapsamaktadır. Ünye İlçesi sınırları içinde bulunmaktadır.

- **Ulugöl Tabiat Parkı**

08.08.2009 tarihinde Tabiat Parkı ilan edilmiştir. 26. ha'lık bir alanı kapsamakta, Gölköy İlçesi sınırları içinde bulunmaktadır.

9.3.1.6.Rize

- **Kaçkar Dağları Milli Parkı**

1994 yılında kurulmuş olan Milli Park, 52.970 ha alanı kapsamakta olup, Çamlıhemşin İlçesi sınırları içinde yer almaktadır. Milli Park alanının % 7'si Erzurum İli, % 8'i Artvin İli sınırları içinde kalmaktadır. Gelişim planları yapılmıştır.

- **Tunca Vadisi Tabiat Parkı**

11.07.2013 tarihinde Tabiat Parkı ilan edilmiştir. 4.082 ha alanı kapsamakta Ardeşen İlçesi sınırları içinde bulunmaktadır.

9.3.1.7.Samsun

- **Sarıgazel Tabiat Parkı**

11.07.2011 tarihinde Tabiat Parkı ilan edilmiştir. 127 ha'lık alan kapsamakta olup, Ondokuzmayıs İlçesi'nde bulunmaktadır.

- **Vezirsuyu Tabiat Parkı**

11.07.2011 tarihinde Tabiat Parkı ilan edilmiştir. 35 ha'lık bir alanı kapsamakta olup, Vezirköprü İlçesi sınırları içinde yer almaktadır.

- **Çamgölü Tabiat Parkı**

11.07.2011 tarihinde Tabiat Parkı ilan edilmiş olup, 25 ha'lık bir alanı kapsamaktadır. Yakakent İlçesi'nde bulunmaktadır.

- **Hacıosman Ormanı Tabiat Koruma Alanı**

07.04.1987 tarihinde Tabiat Koruma Alanı ilan edilmiş olup, 131 ha'lık alanı kapsamaktadır. Çarşamba İlçesi'nde bulunmaktadır.

9.3.1.8. Trabzon

- **Altındere Vadisi Milli Parkı**

1987 yılında kurulmuş olan Milli Park, 4.800 ha alanı kapsamakta olup, Maçka İlçesi sınırları içinde yer almaktadır. Milli Park alanının % 5'i Gümüşhane İli sınırları içinde kalmaktadır. Gelişim planları yapılmıştır.

- **Uzungöl Tabiat Parkı**

03.10.1989 tarihinde kurulmuş olan Tabiat Parkı, 1.625 ha alanı kapsamakta olup, Çaykara İlçesi sınırları içinde yer almaktadır. Uzungöl Tabiat Parkı aynı zamanda Uzungöl Özel Çevre Koruma Bölgesi içinde yer almaktadır.

- **Sera Gölü Tabiat Parkı**

24.04.2010 tarihinde Tabiat Parkı ilan edilmiştir. 22 ha alanı kapsamakta, Akçaabat İlçesi sınırları içinde bulunmaktadır.

- **Görnek Tabiat Parkı**

11.07.2011 tarihinde Tabiat Parkı ilan edilmiş olup, 5 ha alanı kapsamaktadır. Köprübaşı İlçesi'nde bulunmaktadır.

- **Kayabaşı Tabiat Parkı**

11.07.2011 tarihinde Tabiat Parkı ilan edilmiş olup 120 ha alanı kapsamaktadır. Maçka İlçesi sınırları içinde bulunmaktadır.

- **Çamburnu Tabiat Parkı**

11.07.2011 tarihinde Tabiat Parkı ilan edilmiş olup 5 ha'lık alanı kapsamaktadır. Sürmene İlçesi'nde bulunmaktadır.

- **Çal-Camili Tabiat Parkı**

11.07.2011 tarihinde Tabiat Parkı ilan edilmiş olup 17. halık alanı kapsamaktadır. Düzköy İlçesi sınırları içinde bulunmaktadır.

9.3.2. YABAN HAYATI KORUMA SAHALARI VE YABAN HAYVANI YERLEŞTIRME ALANLARI KAPSAMINDAKI AVLAKLAR

4915 Sayılı Kara Avcılığı Kanunu Uyarınca Çevre ve Orman Bakanlığınca Belirlenen "Yaban Hayatı Koruma Sahaları ve Yaban Hayvanı Yerleştirme Alanları" kapsamındaki avlaklar aşağıda verilmiştir.

9.3.2.1. Artvin

- **Çoruh Vadisi Yaban Hayatı Geliştirme Sahası:** Yusufeli İlçesi sınırları içinde yer alan, Çoruh Vadisi Yaban Hayatı Geliştirme Sahası 23.500 ha alanı kapsamaktadır. Türkiye'nin 112 önemli bitki Alanı'ndan biri olarak belirlenmiştir ve araştırma, eğitim ve av turizmi amaçlı kullanılmaktadır. Her yıl av kotaları dahilinde Yaban Keçisi ve Çengel Boynuzlu Dağ Keçisi Av Turizmi kapsamında avlattırılmaktadır.

- **Meydancık Balıklı-Maden Yaban Hayatı Geliştirme Sahası:** Balıklı Yaban Hayatı Geliştirme Teklif Sahası, Artvin Şavşat ilçesi, Erikli, Çağlıpınar, Yeşilce, Akdamla köyleri ve Meydancık Beldesi sınırları içinde kalmaktadır. Saha barındırdığı yaban keçisi, çengel boynuzlu dağ keçisi ve dağ horozupopülasyonları nedeniyle Yaban Hayatı Geliştirme Sahası olarak teklif edilmiştir. Saha ortalama 20.000 hektar alanı kapsamaktadır. Sahada yapılan gözlemler ve incelemeler sonucunda yaban keçisi, çengel boynuzlu dağ keçisi ve dağ horozunun Meydancık, Akdamla alanında en yoğun ortak yaşam alanları olduğu tespit edilmiştir.

9.3.2.2. Bayburt

Bayburt ilinde 4915 sayılı Kanun uyarınca ilan edilmiş Yaban Hayatı Geliştirme Sahası bulunmamaktadır.

9.3.2.3. Giresun

- **Lapa-Çaldağ Yaban Domuzu Örnek Avlağı**: Merkez İlçe Lapa-Çaldağ Köyü'nde yer almaktadır. 4.338 halan kaplamaktadır.

- **Keklik Örnek Avlağı:** Şebinkarahisar İlçesi'ne bağlı Ordut Köyü, Buzkeçi, Doğanyuva köyleri hudutlarında, 1189 ha'lık bir alanda yer almaktadır. 24.06.2008 tarihinde tescil edilmiştir.
- **Paşakonağı Devlet Avlağı:** Bulancak İlçesi'nde, 11.459 Ha'lık bir alanda yer almaktadır. Eylül/2011 tarihinde tescil edilmiştir.

- **Ambardağı Devlet Avlağı**: Bulancak İlçesi'nde, 19.364 Ha'lık bir alanda yer almaktadır. Eylül/2011 tarihinde tescil edilmiştir.

- **Bicik Devlet Avlağı**: Bulancak İlçesi'nde, 11.554 Ha'lık bir alanda yer almaktadır. Eylül/2011 tarihinde tescil edilmiştir.

- **Bulancak Devlet Avlağı**: Bulancak İlçesi'nde, 14.855 Ha'lık bir alanda yer almaktadır. Kasım/2012 tarihinde tescil edilmiştir.

- **Kemerköprü-Kulakkaya Devlet Avlağı**: Merkez ve Dereli ilçelerinde, 28.319 Ha'lık bir alanda yer almaktadır. Ocak/2013 tarihinde tescil edilmiştir.

- **Kemerköprü Genel Avlağı:** Merkez İlçe'de, 5.906 Ha'lık bir alanda yer almaktadır. Ocak/2013 tarihinde tescil edilmiştir.

9.3.2.4. Gümüşhane

- **Yukarı Kuluca Yaban Hayatı Geliştirme Sahası:** Yukarı Kuluca Yaban Hayatı Geliştirme Sahası'nda; varlığı bilinen, fakat sayısı azalan çengel boynuzlu dağ keçisi bulunmaktadır. Dağ keçilerinin üremesi ve korunmasına olanak sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Şiran İlçesi'nde, 5.264 Ha'lık bir alanda yer almaktadır. 1981 yılında tescil edilmiştir.

- **Örenkale Yaban Hayatı Yerleştirme Sahası:** Örenkale Yaban Hayatı Yerleştirme Sahası'nda keklik yetiştirilmektedir. Şiran İlçesi'nde, 500 Ha'lık bir alanda yer almaktadır. 2012 yılında tescil edilmiştir. 2012 yılında 1750 adet keklik yerleştirilerek, saha 3 yıl süreyle koruma altına alınmıştır.

- **Kangel Devlet Avlağı:** Yaban domuzu av turizmi kapsamında değerlendirilmesi amacıyla tesis edilmiştir. Yaban domuzu, çakal, tilki, keklik ve üveyik avlanmaktadır. Merkez İlçe'nde, 10.200 Ha'lık bir alanda yer almaktadır. 2009 yılında tescil edilmiştir.

- **Kelkit Ünlüpınar Genel Avlağı:** Yaban domuzu, çakal, tilki, tavşan, keklik ve üveyik avlanmaktadır. Kelkit İlçesi'nde, 28.761 Ha'lık bir alanda yer almaktadır. 2013 yılında tescil edilmiştir.

- **Köse Genel Avlağı:** Yaban domuzu, çakal, tilki, keklik ve üveyik avlanmaktadır. Köse İlçesi'nde, 29.616 Ha'lık bir alanda yer almaktadır. 2013 yılında tescil edilmiştir.

9.3.2.5. Ordu

- **Kurşunçal Örnek Avlağı:** Ulubey İlçesi'nde, 3.706 Ha'lık bir alanda yer almaktadır. 2012 yılında tescil edilmiştir. Yaban domuzu avlağıdır.

- **Melet Devlet Avlağı:** Mesudiye İlçesi, Yeşilce beldesi, Topçam beldesi, Beyseki, Beyağaç, Arıcılar, Sarıyayla ve Dursunlu köyleri sınırları içinde, 7.609 Ha'lık bir alanda yer almaktadır. 2012 yılında tescil edilmiştir.

9.3.2.6. Rize

- **Çamlıhemşin Kaçkar Yaban Hayatı Geliştirme Sahası:** Çamlıhemşin İlçesi'nde, 4.320 Ha'lık bir alanda yer almaktadır. Bu alanda yer alan Tar Deresi Şelalesi'nin Tabiat Anıtı olarak tescil edilmiştir.

- **Yavuzlar-Erenler Mevkii Sülün Yerleştirme Sahası:** Çayeli İlçesi'nde yer almaktadır.

- **Çayeli Erenler Örnek Domuz Avlağı:** Çayeli İlçesi'nde yer almaktadır.

- **Hemşin Devlet Avlağı:** Hemşin İlçesi'nde yer almaktadır.

9.3.2.7. Samsun

- **Bafra Kızılırmak Deltası Yaban Hayatı Geliştirme Sahası:** 5.174 ha büyüklüğündeki Bafra Kızılırmak Deltası Yaban Hayatı Geliştirme Sahasında Su Kuşları izleme faaliyetleri yapılmaktadır,16.10.2005 tarihinde tescil edilen alan sınırları dahilinde avlanmak yasaktır.

- **Terme Gölardı Simenit Gölü Yaban Hayatı Geliştirme Sahası**:3.355 ha büyüklüğündeki Terme Gölardı Simenit Yaban Hayatı Geliştirme Sahası'nda Sülün izleme faaliyetleri yapılmaktadır. 16.10.2005 tarihinde tescil edilen alan sınırları dahilinde avlanmak yasaktır.

- **Alaçam Kızlan Devlet Avlak Sahası**
- **19 Mayıs Ballıca Genel Avlak Sahası**

- **Ladik Akdağ Örnek Avlak Sahası**
- **Vezirköprü Domuz Örnek Avlak Sahası**
- **Vezirköprü Domuzalan Örnek Avlak Sahası**
- **Kavak Göçebe Keklik Yerleştirme Sahası**
- **Göçebe Keklik Yerleştirme Sahası**

9.3.2.8. Trabzon

- **Kulindağı Örnek Avlağı**: Maçka İlçesi'nde 4.853 hektarlık alanda yer alan bir yaban domuzu avlağıdır.

- **Meşeiçi Hanları Devlet Avlağı**
- **Tonya-Şalpazarı Devlet Avlağı**
- **Çaykara-Dernekpazarı Devlet Avlağı**

9.3.3. DİĞER KORUMA ALANLARI

Uzungöl Özel Çevre Koruma Bölgesi: Çaykara İlçesi'nde 1 belde ve 3 köyden oluşmaktadır. Trabzon'a 99 km ve Çaykara ilçe merkezine 19 km uzaklıkta, deniz seviyesinden 1.090 m yükseklikte bulunmaktadır. Trabzon'dan ulaşım, Çaykara'ya kadar 76 km, asfalt ve sonra da 19 km'lik stabilize yol ile sağlanmaktadır. Vadinin ortasında bulunan ve yamaçlardan düşen kayaların Haldizen Deresi'nin önünü kapatmasıyla oluşmuş göl, "Uzungöl" olarak bilinmekte ve çevreye de aynı ad verilmektedir. Bölgede; 125 alt tür 68 varyete olmak üzere 311 cinse ait 658 bitki taksonu, 90 memeli türü, 8 amfibi (iki yaşamlı) türü, 7 sürüngen türü, 250 kuş türü bulunmaktadır. Bitki türlerinden 41 tanesi endemiktir. Gölün su sathı, mevsiminde gelen su miktarına bağlı olarak 1.114 m'ye çıkabilmektedir, genelde boyu 1.000 metre, eni 500 metre, derinliği ise 15 metre civarındadır. Gölde alabalık yaşamaktadır. Turizm Merkezi olarak belirlenen alanın ilgi odağı olan göl çevresinde topografya, yerleşme alanını sınırlamaktadır.

Camili Biyosfer Rezerv Alanı: Artvin'in Borçka İlçesi'nde yer almaktadır. Türkiye'deki tek biyosfer rezerv alanı Camili-Efeler ve Camili-Gorgit Tabiatı Koruma Alanlarını da kapsayan Camili Biosfer Rezerv Alanı'dır. Camili Havzası, 29 Haziran 2005 tarihinde UNESCO İnsan ve Biyosfer Komitesi tarafından Türkiye'nin başvurusunun onaylanmasıyla biyosfer rezervi ilan edilmiştir. 990 bitki taksonu saptanan bölgede 23 adet endemik olmak üzere (endemizm oranı %2.3) risk altındaki takson sayısı 73'tür. Rakım farkına (350 metre-3500 metre) dayalı olarak ortaya çıkmış olan çok değişik tür ve ekosistemleri içermekte ve Avrupa ile Asya'nın en eski doğal yaşlı ve ılıman kuşak yağmur ormanlarını barındırmaktadır. Ayrıca insan etkisinden olabildiğince uzak kalmış bu bölge, zengin bir flora ve fauna çeşitliliğine sahiptir. Camili'nin faunasındaki türlerden bazıları; saf Kafkas arısı, boz ayı, çengel boynuzlu dağ keçisi, dağ horozu, Kafkas engereği, Kafkas semenderi, kırmızı benekli alabalık ve göçmen yırtıcı kuşlardır.

Bayburt'tan Artvin'e kadar uzanan **Soğanlı Dağları**, flora ve fauna açısından sahip olduğu çeşitlilikler ile botanik ve kuş gözlemi açısından Türkiye'nin en önemli bölgeleri arasında tanımlanmaktadır. Soğanlı Dağları üzerinde krater göllere rastlanmaktadır. Bunlar Haldizen (Balıklı) Gölü, Göloba (Atlı) Gölü olmak üzere iki adettir. Soğanlı dağlarının doğusunda, merkezi Kaçkar Dağları olan bölge 'Önemli Kuş Sahası' (IBA) ilan edilmiştir. Bu önemli kuş sahası Trabzon, Rize, Artvin, Bayburt, Gümüşhane, Erzurum illerine doğru uzanmaktadır. Bu alanın toplam büyüklüğü 1.23 milyon ha'dır. Bölgede Bern Sözleşmesi gereği koruma altına alınan fauna türleri bulunmaktadır.

Denizel Hassas Alanlar Ve Sulak Alanlar: Ardeşen (Rize), Fırtına Deresi Sulak Alanı tespit edilmiştir.

Kızılırmak Deltası RAMSAR Alanı: 1998 yılında Türkiye'nin taraf olduğu RAMSAR Sözleşmesi çerçevesinde RAMSAR alanı ilan edilmiştir. Bu bölge Samsun İli'nde, Kızılırmak'ın denize döküldüğü yerde Ondokuzmayıs, Bafra ve Alaçam ilçeleri sınırları içinde kalan Samsun-Sinop karayolunun kuzeyinde bulunan alandır.

Kızılırmak Deltası, mikro ve makro faunanın çok yüksek bir üretim düzeyine ulaştığı yeryüzünün en verimli doğal alanlarından birisidir. Yaklaşık 316 bitki taksonu tespit edilmiş, bu 316 taksonun 74 familyaya bağlı, 228 cins içindeki tür ve türaltı seviyedeki taksonlardan oluştuğu belirlenmiştir.

Kızılırmak Deltasında 323 kuş türü saptanmıştır. Bu sayı ile Göksü Deltası'nda bulunan 332 kuş türünden sonra Türkiye'de ikinci sırada gelmektedir. Kızılırmak deltası, göç sırasında Karadeniz'i doğrudan aşan kuş türleri için hayati önem taşımaktadır. Karadeniz'i direkt olarak geçen göçmen kuşların uçuş hazırlığı ve uçuş sonrası dinlenebildikleri, beslenebildikleri ve korunabildikleri tek alandır.

9.4. ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI

9.4.1. ORDU-TRABZON-RİZE-GİRESUN-GÜMÜŞHANE-ARTVİN PLANLAMA BÖLGESİ 1/100.000 ÖLÇEKLİ ÇEVRE DÜZENİ PLANI

2008 yılında Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından onanan Ordu-Trabzon-Rize-Giresun-Gümüşhane-Artvin Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı'nda Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon illeri için alınan ve turizm planlaması etkileyecek kararların özeti aşağıda verilmiştir.

9.4.1.1.Turizm Faaliyetleri

Planlama Bölgesi genelinde turizm potansiyeli ve turistik ürünlerinin birbiri ile entegrasyonun sağlanarak, etkin bir yönetim organizasyonu içinde, koruma-kullanma ilkelerini gözeterek iktisadi ve toplumsal yaşama katılımı amaçlanmıştır. Aşağıda

planlama bölgesinde geliştirilmesi düşünülebilecek temel turizm faaliyetleri eko turizm, kültür turizmi ve doğa turizmi olarak belirlenmiş ve geliştirilebilecek alt faaliyetler ve hizmetler aşağıda sıralanmıştır.

- Yayla Turizmi
- Festival Turizmi
- Deniz Turizmi
- Amatör Balıkçılık
- Rafting
- Doğa yürüyüşleri
- Dağcılık
- Kuş Gözleme
- Mağara Turizmi
- Diğer Doğa Sporları
- Kayak Turizmi
- Kaplıca Turizmi
- Yat ve Kruvaziyer Limanları

9.4.1.2. Turizm Alanları

Turizm alanlarına yönelik öncelikli olarak alt bölgeler belirlenmiştir. Mevcut turistik ürün potansiyellerinden hareketle çevre yerleşmeler ile birlikte, kültürel ve toplumsal yaşamdan kaynaklanan ilişkiler de kurgulanarak bütünlüklü koridorlar oluşturulmuştur. Bu bölgelerde detaylı analizler gerçekleştirildikten sonra yörenin doğal, kültürel, mimari dokusuna uygun olarak, ekolojik kaynakları tahrip etmeyecek, bütüncül, mekansal ve stratejik planlama çalışması yapılacaktır. Bunun haricinde resmi olarak ilan edilen turizm merkezleri plana işlenmiştir. Bu noktasal merkezlerin bölgesel yaklaşım ile birlikte bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır.

9. 4.1.3. Koruma Alanları

Sit alanları, milli parklar, özel çevre koruma alanları tabiat koruma alanları, tabiat parkları, yaban hayatı koruma alanları, RAMSAR alanları, su havzaları, kıyı alanları gibi alanlar tespit edilmiş ve mutlak koruma altına alınmıştır.

9.4.1.4. Doğal Kültürel Değerlere İlişkin Koruma ve Kullanım Kararları

Hazırlanan planda alınan kararlarda, bio-çeşitliliği, verimliliği ile önem taşıyan mutlak ve verimli tarım alanlarının devamlılığının sağlanması, ekolojik hassasiyeti olan bütün alt-bölgelerin korunması ve doğal kaynakların kullanma-koruma dengesi gözetilerek yönetimi önkoşul olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda alınan temel kararlar şunlardır:

- 1 ve 2. sınıf tarım toprakları, sulu tarım alanları ile verimliliği ve çeşitliliği yüksek tarım arazileri korunmuş, mera alanlarının tescillenmesi ve korumaya alınması öngörülmüştür.

- Madencilik faaliyetlerinin sürdürülmesinde ise önemli yayla ve mera alanları ile verimli mutlak tarım alanlarının korunması ön koşulu bulunmaktadır.
- Su havzalarının, su toplama havzalarının, hidrolojik yapı öğelerinin ve yeraltı sularının korunmasına yönelik olarak arazi kullanım kararları geliştirilmiştir.

- Dere yataklarının doğal yapısının ve su kalitesinin korunması, gelişigüzel alanlarda ihtiyaç fazlası taş ve malzeme ocaklarının açılmaması, terk edilen taş ocaklarının rehabilitasyonu ve yeniden kullanımı gerçekleştirilecektir.

- Suni gübre kullanımından kaynaklanan toprak ve yeraltı suyu kirliliğinin havza kullanımını kısıtlamasının önüne geçilmesi için tarımsal üretimdeki gerekliliğin üstünde gübre kullanımı kısıtlanmaktadır.

- Yaban hayatı koruma sahaları ve RAMSAR alanları gibi ulusal ve uluslararası anlaşmalarla korunan ÖBA (Özel Bitki Alanı)'ların da kurutma ile tarım arazisine açılması, kumul ve sazlıkların ise II. konut yapılaşmasına açılması doğal değerlerin sürdürülebilir kullanımı ve korunması açısından yasaklanmıştır.

- Yayla ve mera alanlarında ekolojik sürdürülebilirliğin sağlanması, bu alanların koruma-kullanma ilkeleri doğrultusunda değerlendirilmesi amacıyla yapılaşma koşulları belirlenmiştir.

- İlan edilmiş arkeolojik, doğal, kentsel sit alanları ile milli park, özel çevre koruma, tabiat koruma alanları, tabiat parkları ve yaban hayatı koruma alanları planlara işlenmiş olup, bu alanlardaki koruma-kullanma kararları ilgili yasal mevzuatlar dahilinde belirlenmiştir.

- Mevcut kentsel sit alanlarına ek olarak Giresun, Ordu ve Trabzon Merkez ilçelerinde tescillenmemiş alanların ivedilikle tespit edilip koruma altına alınması önerilmiştir.

- Kıyı alanlarında, ivedilikle yerleşme alanlarında olmak üzere, kıyı kenar çizgisinin yeniden tespiti gerçekleştirilecek, ilgili yasal mevzuat doğrultusunda kullanma koşulları belirlenecektir.

- Karadeniz Sahil Otoyolu ve başka diğer etmenlerden dolayı tahribat görmüş kıyı alanlarında suni beslemeli plajların oluşturulması ve dolgu alanlarında rekreatif amaçlı kullanım geliştirilmesi gereklidir.

- Bununla birlikte plan kapsamında kıyı şeridi boyunca ekolojik açıdan nitelikli ve göreli olarak korunmuş alanlar "Özel Kıyı Koruma Alanları" olarak tespit edilmiştir. Çayeli-Pazar, Fındıklı-Arhavi, Sürmene (Çamburnu) - Araklı (Konakönü) -Of (Kıyıcık), Tirebolu - Keşap, Perşembe-Ünye arasında belirli alanlar Özel Kıyı Koruma Alanları olarak belirlenmiştir.

- Doğal, bilimsel, estetik, kültürel, tarihi veya eğitsel açıdan ilgi çekmelerinden dolayı özel öneme sahip alanlarda biyolojik çeşitliliğinin esirgenmesi, deniz ve kıyı biyolojik çeşitlilik kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı sağlanacaktır. Bu alanlarda, kıyı alanlarına yönelik mevzuat dahilinde gerekli görülen kıyı yapıları haricinde dolgu alanı ile alan kazanılmayacaktır. Özel koruma alanının bütünlüğünü doğrudan ya da dolaylı olarak bozma olasılığı olan atıkların ve başka maddelerin boşaltımının veya atılmasının yasaklanması sağlanacaktır. Tehlikeye düşmüş, tehdit altında veya endemik olan bitki ve hayvan türlerinin varlıklarını sürdürmeleri, üremeleri ve yeniden kazanılmaları için kritik önemi olan yaşama ortamlarını sürdürebilmesi için her türlü bilimsel çalışması yapılacak ve tedbirler alınacaktır. Kıyı alanlarına ve yaşayan türlere zarar verme veya bunları rahatsız etme veya ekosistemlerin veya türlerin esirgenme durumlarını tehlikeye düşürme ihtimali bulunan veya özel kıyı koruma alanlarının doğal veya kültürel karakteristiklerine zarar verebilecek başka her türlü faaliyet veya karar düzenlemeye tabi tutulacak ve gerekirse yasaklanacaktır.

9.4.1.5. Trabzon-Rize Kıyı Kesimi Planlama Alt Bölgesi

Planlama bölgesinin Bölgesel Merkezi, öncelikli Trabzon ve sonrasında Rize merkezli olmak üzere Trabzon-Rize sahil bölgesi aksında oluşturulmuştur. Trabzon ve Rize il sınırları dahilinde bulunan bu bölge Akçaabat, Ortahisar, Yomra, Arsin, Araklı, Sürmene, Of, İyidere, Rize Merkez İlçe ve Çayeli ilçeleri ile 17 belde belediyesinin kıyı kesimlerini kapsamaktadır. Bu bölgenin mevcut nüfusu yaklaşık 600.000 iken, 20 yıllık projeksiyon nüfusu yaklaşık 1.100.000 kişidir. Bu bölgenin toplam alanı yaklaşık olarak 54.190 ha'dır.

Demografik yapı, sosyal yapı ile yaşam alışkanlıkları ve iktisadi yapı kriterlerine göre bu bölgede yapılan indeks çalışması sonucu ortaya çıkan kentsel kademelenmede, 20 senelik bir süreç içinde alanın bir aglomerasyon oluşturacağı öngörülmüştür. Bu kesimde de planın gösterdiği çerçeve ve alan doğrultusunda detaylı analiz yapıldıktan sonra 1/25.000 ölçekli bütüncül Çevre Düzeni Planı yapılacaktır.

Tüm bu alan bütünlüklü bir "kent bölge" olarak tanımlanmıştır. Kent bölge, günlük yaşamın uzanabildiği alanların, iş yaşamının geçtiği bölge ile güçlü ilişkilerin olduğu, merkezi ilişkilerin, ulaşım ve servis ağlarının, arazi ve iş piyasasının birlikte ele alındığı bir bölgedir. Akçaabat'tan Çayeli'ne kadar gelişecek olan aksta bilgi ve teknoloji odaklı öğrenen kent-bölge haline getirmek üzere iletişim altyapısı güçlendirilecek; söz konusu aks boyunca yenilikçi endüstriler, yüksek katma değerli sanayi, üretici hizmetleri,

lojistik sektörü, fuar ve kongre turizmi geliştirilecektir. Geliştirilen bu kent-bölge hem bölgenin dışarıya açılımında temel hizmetleri sağlarken hem de belirlenen iktisadi faaliyetler ve ulaşım aksları çerçevesinde kırsal bölgelerinin de kalkınmaları gerçekleşecektir. Sahil kesiminde, ekolojik kaynak ve risk alanlarında özellikle kirletici sanayi üretimi tercih edilmeyecektir.

Bu aks üzerinde KTÜ Teknolojik Araştırma Enstitüsü yapılandırılacak, aks boyunca belirlenecek uygun bir alan üzerine teknopark kurulacaktır. Bununla birlikte Trabzon, mevcut sağlık hizmetlerine ilaveten yeni ve farklı sağlık yatırımları ile ulusal ve uluslararası, uzmanlaşmış alanlarda hizmet verebilen bir sağlık hizmet merkezi haline getirilecektir. Özellikle kanser konusunda uzmanlaşma teşvik edilecektir. Bu alanda aynı zamanda fizibilite çalışmaları doğrultusunda büyük ölçekli spor faaliyetlerine yönelik uygun alanlar ve kompleks yerleri belirlenecek ve bunların organizasyonu düzenlenecektir. Uluslararası aktivitelere hizmet edebilecek bir spor altyapısının güçlendirilmesiyle organizasyonlar ve spor turizmi geliştirilecektir. Tüm bunların yanısıra geleneksel üretim tarzları olan bakırcılık, dokumacılık, kuyumculuk gibi faaliyetler desteklenerek etkin pazarlama organizasyonları ve üretici birlikleri yapılandırılacaktır.

9.4.1.6. Giresun Kıyı Kesimi Planlama Alt Bölgesi

Giresun Merkez İlçe-Bulancak-Piraziz-Keşap sahil kesimi yine ekonomik gelişme, yerleşebilirlik ve erişebilirlik kriterleri ölçütünde Planlama Alt Bölgesi olarak belirlenmiştir. 3 ilçenin sahil kesimini kapsayan bu planlama alt bölgesinin yaklaşık alanı 12.080 ha olup, mevcut nüfusu 225.000 iken, 20 yıllık projeksiyon nüfusu yaklaşık 300.000 kişidir. Bu kesimde de planın gösterdiği alanlarda detaylı analiz yapıldıktan sonra 1/25.000 ölçekli bütüncül Çevre Düzeni Planı yapılacaktır. Planlama alanında doğal eşikler göz önüne alınarak sanayinin geliştirilmesine öncelik verilecektir. Ordu ve Giresun'da temel tarımsal ürün olan fındık bir endüstri ürünü olarak işlenerek dünya pazarlarına sunulacak, ürüne yönelik araştırma-geliştirme faaliyetleri yapılandırılacaktır.

9. 4.1.7. Ünye-Fatsa Kıyı Kesimi Planlama Alt Bölgesi

Ünye-Fatsa aksı tarımsal üretim yoğunluğu, ticari fonksiyonların göreli olarak gelişmiş olması, finansal kapasitesi, Doğu Karadeniz'in Orta ve nihayetinde iç bölgelere bağlantısı üzerinde olması ve turizm potansiyelleri ile birlikte ön plana çıkarken olması ile birlikte Planlama Alt Bölgesi olarak belirlenmiştir. Ünye-Fatsa ilçelerinin sahil kesimini ve 2 adet beldeyi içinde bulunduran bu planlama alt bölgesi yaklaşık olarak 10.880 ha'lık bir alanı kapsamaktadır. Bu alanın mevcut nüfusu 126.000 kişi olup, 20 senelik projeksiyon nüfusu 300.000 kişidir. Liman-demiryolu-karayolu bağlantısının güçlendirildiği merkezde yine kendi ihtiyaçları ölçüsünde donatılar konumlandırılırken, kırsal ve bölgeye yönelik hizmet fonksiyonları geliştirilecektir. Bu belirlenen alanda bütüncül olarak bu planın belirttiği çerçeve ve kararlar doğrultusunda 1/25.000 ölçekli Çevre

Düzeni Planı yapılacaktır. Bununla birlikte Ünye-Fatsa kesimi turistik ürün ve turizm altyapısı açısından nitelikli bir konumdadır. Bu Planlama Alt Bölgesi komşusu bulunan Turizmin Geliştirileceği Özel Proje Alanı ile birlikte düşünülecek, turizm açısından bu iki bölge arasında karşılıklı etkileşim içinde ve birbirlerini bütünleyici kararlar alınacaktır.

9.4.1.8. Espiye-Tirebolu-Görele Kıyı Kesimi Planlama Alt Bölgesi

Espiye-Görele kıyı kesiminde kalan bölge bütüncül olarak kentsel hizmet merkezi olarak belirlenmiş ve 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı yapılması gereken planlama alt bölgesi olarak ilan edilmiştir. Espiye, Tirebolu ve Görele ilçeleri ile Çavuşlu beldesini kapsayan bu planlama alt bölgesi yaklaşık olarak 5200 ha'lık bir alanı kapsamaktadır. Bu alanın mevcut nüfusu 62.000 kişi olup, 20 senelik projeksiyon nüfusu 111.000 kişidir. Bu kesim, fındık başta olmak üzere tarımsal üretimin yoğun olarak gerçekleştirildiği ve bunun işlenip pazarlandığı önemli bir bölgedir. Bununla birlikte 1. ve 2. derece olmak üzere verimli tarım topraklarının bulunduğu bir alandır. Alınan plan kararları ile bu kesim deniz, kara ve demiryolu bağlantılarının odağında yer almaktadır. Bu açıdan hem kendi içinde hem de öncelikli hizmet/mal akışının sağlanacağı güney bölgesi ile ilişkisi açısından özellikle ticari merkez konumu güçlenmektedir. Tarımsal üretim açısından bu bölge, alternatif ürün yetiştiriciliğine müsait bir alandır.

9.4.1.9. Özel Proje Alanları

Yerleşmelere, bunların hizmet ihtiyaçlarına ve dengeli dağılımlarına yönelik kentsel kademelenme ve buna bağlı belirlenen alt bölgelere ilaveten tüm bölge içinde tanımlanan temel sektörel gelişme parametreleri üzerinden de "Özel Proje Alanı (ÖPA)" tanımlamaları yapılmıştır. Bu kapsamda Planlama Bölgesinde turizmi ve tarımı geliştirmeye yönelik Özel Proje Alanları tespit edilmiştir. "Turizmi Geliştirme Amaçlı Özel Proje Alanları"nda, mevcut turistik ürün potansiyellerinden hareketle çevre yerleşmeler ile birlikte kültürel ve toplumsal yaşamdan kaynaklanan ilişkiler de kurgulanarak bütünlüklü koridorlar oluşturulmuştur. Bu bölgelerde detaylı analizler gerçekleştirildikten sonra yörenin doğal, kültürel, tarihi, mimari dokusuna uygun olarak, ekolojik kaynakları tahrip etmeyecek, bütüncül, mekansal ve stratejik planlama çalışması yapılacaktır. Bu bölgelerde turistik ürünler, altyapı ve üstyapı çalışmaları ile birlikte il/bölge ekonomisine katkıda bulunacak ve istihdam yaratacak hale getirilecektir. Bu noktada planlama bölgesinde Artvin ve Rize'nin güneyini kapsayan alan, Trabzon sahil kesiminden güney bölgesine genişleyen alan, Ordu sahil kesiminden iç kesimlere genişleyen alan olmak üzere, üç adet turizmi geliştirme amaçlı ÖPA tespit edilmiştir. Bunun haricinde kalan diğer tüm yerleşmelerde de mevcut ve potansiyel turistik ürünler, turist profili, turizm yatırımları, altyapı ve tesis kapasitesi araştırılmış ve bu bağlamda sektörel kararlar üretilmiştir. Buradaki amaç Planlama Bölgesinde noktasal olarak turizm sektörünün gelişmesinden öte, bölgesel olarak yerleşmelerin ve hizmetlerin birbirini tamamlayıcı, destekleyici nitelikte karar geliştirilmesini sağlamaktadır.

Tarım ve turizmi geliştirme amaçlı özel proje alanlarında yapılacak gelişmeye yönelik proje ve planlara ilişkin kararlar şu şekilde belirlenmiştir:

- Belirlenen ÖPA sınırları kesin değildir. Alt ölçekte yapılacak detay analiz ve bulgular sonucunda, bu bölgenin sınırları revize edilebilir. ÖPA'nın fiziki alt ölçek planlarının yapımından önce bir bütün olarak ele alınıp, bölge ile ilgili potansiyel ve sorunların ortaya konulduğu bir "Envanter ve Etüt Çalışması" yapılması; bölgenin gelecekteki kimliğinin ortaya konulması ve kararların daha sağlıklı verilmesi açısından zorunludur.

- Yapılan "Envanter ve Etüt Çalışması" sonucunda, bu çalışmanın daha detaylı olarak ortaya çıkardığı ve alanın gelişmesi yönünden önemli olan sorun ve potansiyellerin belirlenip değerlendirilmesi yönünde gelişim stratejilerinin ortaya konulduğu, ÖPA bütününde bir "Gelişim Planı" hazırlanacaktır.

- Yukarıda açıklanan "Envanter ve Etüt Çalışması" ile "Gelişim Planı"nın, İl Özel İdaresi, Valilik, Kaymakamlıklar, Belediyeler yetkisinde; varsa ilgili kurum, kuruluş ve yerel aktörler ile birlikte hazırlanması esastır. Gelişim Planı doğrultusunda, ulaşım, konaklama, altyapı, lojistik, sanayi ve diğer düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, alınan kararların mekana yansıtılması, tüm bu planlardan sonra belirlenecek olan alanlarda hazırlanacak 1/25.000 veya 1/5000 ölçekli planlar ile gerçekleştirilecektir.

- ÖPA içinde gerekli alanlarda 1/25.000 veya 1/5.000 yapılana dek mevcut üst ölçekli planlar geçerli olup, 1/25.000 ve 1/5.000 ölçekli planlar yapıldıktan sonra, bunlara uygun olarak revize edilecektir.

a. Artvin-Rize İlleri Turizmi Geliştirme Amaçlı Özel Proje Alanı

Proje alanı Artvin İli ile Rize ilinin Fındıklı, Ardeşen, Çamlıhemşin ve Hemşin yerleşimleri ile bu yerleşimlerin aralarında kalan alanı kapsamaktadır. ÖPA içinde, 12 ilçe merkezi dışında 15 belde ile yaklaşık 290 adet de köy yerleşimi bulunmaktadır. Proje alanının toplam nüfusu yaklaşık 32.000'dir. Bu alan, taşıdığı tarihi, doğal, kültürel ve kentsel potansiyeller doğrultusunda turizm açısından il/bölge için oldukça önemli bir bölge olarak geliştirilmesi öngörülen özel proje alanlarından biridir. ÖPA'nın sahip olduğu potansiyeller, gerek ulusal gerekse uluslararası ölçekte çok önemli olup, geliştirilmesi durumunda il ve bölge için önemli bir ekonomik girdi sağlayacağı tespit edilmiş ve bu yönde düzenlemelerin yapılması öngörülmüştür.
Yapılacak bu çalışmada, sektörün kendi gelişimi içinde; konaklama, ulaştırma, tanıtım ve organizasyonların birlikte değerlendirilmesi, tüm bu olguların ÖPA'nın bütününde irdelenip, kullanıma yönelik kararların bu doğrultuda verilmesi esastır. Bu noktada yapılan üst ölçekli çalışmalarda, turizm olgusunun sadece tek bir çeşit olarak değil, diğer yerel kaynak ve değerler ile beraber düşünülmesi, bunların da hazırlanan stratejik

çalışmanın içine alınması, bölgenin tüm kaynaklarının değerlendirilmesi hususunda faydalı olacaktır.

Artvin-Çamlıhemşin hattı arasında kalan alan özellikle zengin doğal kaynaklar, koruma alanları, tabiat ve milli parklar, yaylalar, kıyı alanları ve kültürel birikimi ile ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla bu bölgede eko-turizme yönelik planlama çalışması yapılacaktır. Kaçkarlar Milli Parkı boyunca doğa sporları, amatör balıkçılık kültürel turizm, ekolojik kaymaklı turizm teşvik edilecektir. Toplumsal canlılığın, etkileşimin sağlanması ve turizm potansiyelinin değerlendirilmesi kapsamında düzenlenen festivaller, belirlenecek tematik programlar ve birbiri arasında sağlanacak etkin organizasyon ile birlikte değerlendirilecektir.

Kaçkarlar Milli Parkı, Fırtına Vadisi, Ayder Yaylası mutlak koruma alanları olup ÖPA'nın turizm gelişimini şekillendirecektir. Özellikle Ayder Yaylası'nda yaşanan yoğun yapılaşma baskısına karşı, geleneksel yapının ve ekolojik kaynakların sürdürülebilirliği açısından alan katılımcı/korumacı bir alan yönetimi planlaması hazırlanmalıdır. Fırtına Vadisi boyunca yer alan şimşir ormanları, yasa dışı kesimler nedeniyle azalmaktadır. Hemen yanı başındaki Kaçkar Dağları Milli Park sınırlarının, bir ekolojik koridor şeklinde, Fırtına Vadisi'nde yer alan ve mevcut Milli Park sınırları içinde temsil edilmeyen değerli habitatları da içine alacak şekilde genişletilmesi, doğal habitatların bütün bu tehditlere karşı korunmasını güvence altına alacaktır. Bununla birlikte gerçekleştirilen Heliski faaliyetleri Milli Park sınırlarının dışarısında belirlenen bir alanda yapılmalıdır. Eko turizmin yanı sıra bölgenin doğal kaynak ve özelliklerinden hareketle engelliler turizmi, sağlık turizmi gibi turizm faaliyetlerine yönelik altyapı çalışmaları; hem bir rehabilitasyon ve sağlık hizmeti olarak geliştirilirken, aynı zamanda da turizmin çeşitlendirilmesini sağlayacaktır.

Tesisleşme açısından Fındıklı sahil hattı, belirlenirken, konaklama altyapısı güçlendirilecektir. Turizm bölgesinde mevcut köy, yayla vb. alanlardaki yapı stokunun kullanılması, turistik hizmetlerin bu alanlarda yaşayanlarca sunulması teşvik edilecek, yeterli altyapıya sahip olmayan alan ve konutlarda altyapının oluşturulmasına öncelik verilecektir.

Yayla alanlarının düzensiz yapılaşmaya açılmasının koruma-kullanma ilkeleri doğrultusunda önüne geçilecektir. Hayvancılığın yapılmadığı ve turizm potansiyeli açısından ön plana çıkan yaylalar ve orman içi açıklık alanlarında temelsiz, yörenin geleneksel mimarisine ve yapılaşmasına uygun, düşük yoğunluklu yapılar yapılması önerilmektedir. Koruma bölgesi olmayan ancak doğal kaynaklar açısından gerek ekolojik, gerekse turizm sektörünün sürdürülebilirliği açısında uygun kamp alanları teşvik edilecektir. Önemli kuş alanlarında bulunan bu bölgede kuş gözlemciliği teşvik edilecektir.

Turizm amaçlı planlama alanı içinde kalan yerleşimlerin karar ve yürütme mekanizması ilgili kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşlarının katılımı ile

oluşturulacaktır. Planlama çalışmasına profesyonel tur, organizasyon, tanıtım ve yatırım faaliyetleri ve ilgili aktörleri dahil edilecektir. Mevcut olan ekolojik ve kültürel birikimin belgelenmesi, sürdürülebilmesi, turizme yönelik olarak sergilenmesi; yerel halkın koruma bilincinin geliştirilmesi toplumsal, kültürel ilişkilerin güçlenmesi, tüm bunlarla beraber yerel ekonomik kalkınmaya destek sağlaması amacıyla "eko müze" uygulaması gerçekleştirilecektir. Geleneksel müzeciliğin yerine getirdiği koleksiyonculuk, muhafaza etme, araştırma, sergileme ve eğitim faaliyetlerinin yanı sıra; yerel kültürün ve doğanın bir arada ele alınıp bugüne ve geleceğe dair birikimi amaçlanacaktır. Yerel katılımın esas olduğu bu müzecilik anlayışında, faaliyetler gündelik yaşam ekseninde mekanın tümüne yayılacaktır.

b. Trabzon-Rize-Gümüşhane İlleri Turizmi Geliştirme Amaçlı Özel Proje Alanı

Trabzon, Rize ve Gümüşhane il sınırları içinde bulunan ÖPA Hayrat, Dernekpazarı, Çaykara, Köprübaşı, Sürmene, Araklı, Arsin, Yomra, Maçka, Düzköy ve İkizdere yerleşimleri ile bu yerleşimlerin aralarında kalan alanı kapsamaktadır. ÖPA içinde, 12 ilçe merkezi dışında 15 belde ve yaklaşık 240 adet de köy yerleşimi bulunmaktadır. Alanın toplam nüfusu yaklaşık 310.000 dolaylarındadır.
Bu alan, taşıdığı tarihi, doğal, kültürel ve kentsel potansiyeller doğrultusunda turizm açısından il için oldukça önemli bir bölge olarak geliştirilmesi öngörülen alt bölgelerden biridir. Trabzon çevresindeki turizm alt bölgesi, Altındere Vadisi, Milli Parkı, Uzungöl Tabiat Parkı, Sümela Manastırı, Ayasofya Müzesi öncelikli olmak üzere birçok doğal ve tarihi kaynaklar ile yayla alanları, doğal kültürel ve mimari özellikleri açısından önemli potansiyelleri barındırdığı gerekçesiyle belirlenmiştir. Bu süreçte yukarıda belirlenen turizme yönelik kullanımlar ve temel ilkeler bu bölge için de geçerlidir. İl ekonomisine katkı ve üstyapı gelişiminin sağlanması içi Trabzon-Rize aksı (yoğunluğu paylaştırmak ve yerleşilebilirlik açısından tercihen Merkez ilçelerin dışına doğru) hizmetlerin sunulması ve gerekli donatıların yerleştirilmesi açısından öncelik taşımaktadır.

ÖPA içinde özellikle Solaklı ve Haldizen Vadisi, Karadere Vadisi, Değirmendere Vadisi turizm açısından bütünlüklü olarak değerlendirilmeli ve çevreye duyarlı bir gelişme stratejisi izlenmelidir. Yayla turizmine yönelik, ilan edilmiş Erikbeli, Karadağ, Şomla, Çakırgöl, Yeşilyurt ve Pazarcık turizm merkezleri yayla turizmine uygun alanlar olarak ön plana çıkarken, plan notlarında belirtilen yaylalara yönelik koruma-kullanma ilkeleri doğrultusunda değerlendirilecektir. Bunun yanı sıra İpek Yolu ve eski il yollarının turizm ve rekreatif amaçlı değerlendirilmesi gerekmektedir (diğer güzergahla büyük ölçüde değiştiğinden ötürü, özellikle Maçka ilçesinin Çatak mevkiinden başlayarak Torul hattına ulaşan 57 km'lik bölüm).

Proje alanının sahip olduğu potansiyeller, gerek ulusal gerekse uluslararası ölçekte çok önemli olup, geliştirilmesi durumunda il ve bölge için önemli bir ekonomik girdi sağlayacağı tespit edilmiş ve bu yönde düzenlemelerin yapılması öngörülmüştür. Proje alanında özellikle turizmin çeşitlendirilmesi (kış, dağ, yayla, kültür, tarih, doğa, spor vb.) hedeflenecektir.

Yapılacak bu çalışmada, sektörün kendi gelişimi içinde; konaklama, ulaştırma, tanıtım ve organizasyonların birlikte değerlendirilmesi, tüm bu olguların ÖPA bütününde irdelenip, kullanıma yönelik kararların bu doğrultuda verilmesi esastır. Bu noktada, yapılan üst ölçekli çalışmalarda, turizm olgusunun sadece tek bir çeşit olarak değil, diğer yerel kaynak ve değerler ile beraber düşünülmesi, bunların da hazırlanan stratejik çalışmanın içine alınması, bölgenin tüm kaynaklarının değerlendirilmesi hususunda faydalı olacaktır.

c. Ordu-Giresun İlleri Turizmi Geliştirme Amaçlı Özel Proje Alanı

Ordu ve Giresun il sınırları içinde bulunan ÖPA, Altınordu, Gülyalı, Kabadüz, Mesudiye, Gölköy, Aybastı, Kabataş, Gürgentepe, Ulubey, Çamaş, Perşembe, Ünye, Fatsa ile Bulancak, Giresun Merkez İlçe, Dereli ilçelerinin güney kesimleri ve bu yerleşimlerin aralarında kalan bölgeyi kapsamaktadır. Proje alanı içinde, 12 ilçe merkezi dışında 28 belde ile yaklaşık 290 adet de köy yerleşimi bulunmaktadır. ÖPA'nın nüfusu yaklaşık 450.000'dir.

Bu alan, taşıdığı tarihi, doğal, kültürel ve kentsel potansiyeller doğrultusunda turizm açısından il için oldukça önemli bir bölge olarak geliştirilmesi öngörülen özel proje alanlarından biridir. Ordu'da sahil kesiminde sahiller-kumsallar, deniz taşımacılığına dayanan turizm olanakları turistik ürünler olarak göze çarpmaktadır. İç kesimlere doğru gidildikçe, kültür turizmine (kiliseler, kaleler, antik yerleşimler, kaya mezarları, müzeler, tarihi kentsel doku, anıt özelliğindeki eşi olmayan yapılar) yönelik ürünler ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, Ordu ilinin doğal yapısı, festivaller, akarsular, göller, geleneksel yayla kültürü ve evleri ile yol boyunca tarihsel değeri olan kültürel ve doğal değerlerin çokluğu diğer turistik ürünlerdir.

Bu alana dair, turizme niteliği yüksek alt bölgeler için alınan temel plan kararları geçerlidir. Turizme yönelik ulaşımın ve il ekonomisine katkının geliştirilmesi amacıyla Altınordu'daki limanın turizm amaçlı olarak kullanıma da hizmet verebilmesi için geliştirilecektir. Kruvaziyer ulaşım geliştirilecek (butik, küçük ölçekli, kamusal kullanıma açık), bölgede bulunan diğer limanlarla tur ve güzergah organizasyonları düzenlenecektir.

Aynı zamanda Turizmin Geliştirileceği Özel Proje Alanı, komşusu bulunan Ünye-Fatsa Planlama Alt Bölgesi ile birlikte düşünülecek, turizm açısından bu iki bölge arasında karşılıklı etkileşim içinde ve birbirlerini bütünleyici kararlar alınacaktır. Giresun ili de bütünlüklü olarak turizm sektörü bölgenin geneli ile entegre edilerek değerlendirmeye alınmıştır. İlde bulunan önemli yaylalar ve turizm alanları/ürünleri organize bir şekilde değerlendirilerek turizme kazandırılacaktır. Turizmin geliştirileceği bu ÖPA içinde oldukça önemli, turizm merkezi ilan edilmiş yaylalar bulunmaktadır. Yavuzkemal, Bektaş ve Kümbet yaylaları koruma-kullanma ilkeleri doğrultusunda turizm açısından bölgenin bütünü dahilinde değerlendirilecektir.

9.4.2. SAMSUN-ÇORUM-TOKAT PLANLAMA BÖLGESİ 1/100.000 ÖLÇEKLİ ÇEVRE DÜZENİ PLANI

2008 yılında Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından onanan Samsun-Çorum-Tokat Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı'nda Samsun İli için alınan ve turizm planlamasını etkileyecek kararlarının özeti aşağıda verilmiştir.

9.4.2.1. Turizm Faaliyetleri

Plan kapsamında turizm niteliği yüksek olan alanlar bütüncül bir şekilde değerlendirilecektir. Samsun ili, Planlama Bölgesinde sahip olduğu konum itibariyle ön plana çıkan bir kent olarak göze çarpmaktadır. İlin 1920'li yıllarda Cumhuriyet mücadelesi içinde bulunduğu pozisyon itibariyle dönemin en önemli simgelerinden biri olması da ilin turizm yönünden avantajlarını arttırmış; hem yerli, hem de yabancı turistler bakımından ilgi odağı olmasını sağlamıştır.

Samsun İli'nin ulusal ve uluslararası ticaret, finans ve üst düzey hizmetlerin sunumunda söz sahibi olması, teknoloji kullanan ve üreten, yüksek katma değerli sanayiye sahip bir bölge merkezi haline getirilmesi öngörülmüştür. Bu bağlamda, Samsun ve çevresinin iletişim altyapısı güçlendirilecek; söz konusu yerleşmeler boyunca, fuar ve kongre turizmi geliştirilecektir.

9.4.2.2. Turizm Alanları

Turizm alanlarına yönelik Özel Proje Alanları tespit edilmiştir. Bunun haricinde noktasal olarak küçük ölçekli öneri turizm alanları bu plan kapsamında değerlendirilmemiştir. Özel Proje Alanları haricindeki yerleşmelerde uygulanacak kararlar da diğer bölgelerle uyumlu ve entegre şekilde değerlendirilip uygulamaya geçilecektir.

"Turizmi Geliştirme Amaçlı Özel Proje Alanları"nda, mevcut turistik ürün potansiyellerinden hareketle çevre yerleşmeler ile birlikte kültürel ve toplumsal yaşamdan kaynaklanan ilişkiler de kurgulanarak bütünlüklü koridorlar oluşturulmuştur. Bu bölgelerde detaylı analizler gerçekleştirildikten sonra yörenin doğal, kültürel, tarihi, mimari dokusuna uygun olarak, ekolojik kaynakları tahrip etmeyecek, bütüncül, mekansal ve stratejik planlama çalışması yapılacaktır. Bu bölgelerde turistik ürünler, altyapı ve üstyapı çalışmaları ile birlikte il/bölge ekonomisine katkıda bulunacak ve istihdam yaratacak hale getirilecektir. ÖPA'lar haricinde kalan diğer tüm yerleşmelerde de mevcut ve potansiyel turistik ürünler, turist profili, turizm yatırımları, altyapı ve tesis kapasitesi araştırılmış ve bu bağlamda sektörel kararlar üretilmiştir. Buradaki amaç planlama bölgesinde noktasal olarak turizm sektörünün gelişmesinden öte, bölgesel olarak yerleşmelerin ve hizmetlerin birbirini tamamlayıcı, destekleyici nitelikte karar geliştirilmesini sağlamaktadır.

9.4.2.3. Koruma Alanları

Sit alanları, milli parklar, özel çevre koruma alanları, tabiatı koruma alanları, tabiat parkları, yaban hayatı koruma ve geliştirme alanları, RAMSAR alanları, içme ve kullanma suyu kaynakları ve su toplama havzaları, kıyı alanları gibi alanlar tespit edilmiş ve mutlak koruma altına alınmıştır.

9. 4.2.4. Doğal Kültürel Değerlere İlişkin Koruma ve Kullanım Kararları

Planlama bölgesinde uygulamaya konacak turizm çeşitleri; özgün nitelikte sulak alanlarda eko-turizm, doğal kaynaklara yönelik bir şekilde ortaya çıkan sağlık – termal turizm faaliyetleri ile uluslararası nitelikte tarihi birikimlerin yoğunlaştığı bölgede kültür turizmi şeklinde planlanmıştır. Bu çerçevede alınan temel kararlar şunlardır:

- İlin Havza, Ladik ve Vezirköprü ilçelerinde sahip olduğu zengin doğal ve termal kaynaklar ile eski kültürlere ait yerleşimleri barındıran Dündartepe ve İkiztepe ören yerleri önemli turistik değerler olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte Bafra ve Çarşamba ilçelerinin kuzey bölgesinde yer alan RAMSAR Sözleşmesi'yle sınırları belirlenen alanlar, nadir rastlanan özellikte flora ve faunaya sahip sazlık ve kumul alanlar ile Özel Bitki Alanı (ÖBA) olarak belirlenen bölgeleriyle ekolojik anlamda uluslararası önem sahibi bir Doğal Sit Alanı ve Yaban Hayatı Koruma ve Geliştirme Sahası'dır.

- Bafra'nın kuzeyinde yer alan kuş gözlem alanı da turistik anlamda ilgi odağı olacak konumdadır. Ancak ilin sahip olduğu bu özellikli doğal kaynaklar bölgenin hemen güneyinde yer alan 1. ve 2. sınıf tarım topraklarının tehdidi altındadır. Bu nedenle bölgede sulamanın kontrollü yapılması ve suni gübre kullanılmaması gerekmektedir.

- Bunlarla birlikte planlama bölgesinde çevre koşullarının diğer plan kararları ve uygulamaları gereği iyileştirilmesi ve sürekliliğinin sağlanması turizm sektörünün etkili şekilde varlığını devam ettirmesinde etkili olacaktır.

9.4.2.5. Havza-Ladik-Kavak-Vezirköprü Bölgesi Turizmi Geliştirme Amaçlı Özel Proje Alanı

Samsun sınırları içinde yer alan proje alanı Havza, Ladik, Kavak ve Vezirköprü yerleşimleri ile bu yerleşimlerin aralarında kalan alanı kapsamaktadır. ÖPA içinde, 4 ilçe merkezi dışında Bekdiğin ve Şeyhli beldeleri ile yaklaşık 175 adet de köy yerleşimi bulunmaktadır. Bu alan, taşıdığı yeraltı suyu, kaplıca ve doğal potansiyeller doğrultusunda, özellikle sağlık ve kaplıca turizmi açısından il/bölge için oldukça önemli bir alan olarak, geliştirilmesi öngörülen ÖPA'lardan biridir.

ÖPA'nın sahip olduğu potansiyeller, gerek ulusal gerekse uluslararası ölçekte çok önemli bir turizm potansiyeli olup, geliştirilmesi durumunda il ve bölge için önemli bir ekonomik girdi sağlayacağı tespit edilmiş ve bu yönde düzenlemelerin yapılması öngörülmüştür. Yapılacak bu çalışmada, sektörün kendi gelişimi içinde ulaşım, konaklama ve organizasyonların birlikte değerlendirilmesi, tüm bu olguların ÖPA bütününde irdelenip, kullanıma yönelik kararların bu doğrultuda verilmesi esastır. Bu noktada, yapılan üst ölçekli çalışmalarda, turizm olgusunun sadece tek bir çeşit ile değil, diğer yerel kaynak ve değerler ile beraber düşünülmesi, bunların da hazırlanan stratejik çalışmanın içine alınması, bölgenin tüm kaynaklarının değerlendirilmesi hususunda faydalı olacaktır.

9.4.3. ERZURUM-ERZINCAN-BAYBURT PLANLAMA BÖLGESİ 1/100.000 ÖLÇEKLİ ÇEVRE DÜZENİ PLANI

Erzurum-Erzincan-Bayburt Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı çalışmalarına 2011 yılında başlanılmış olup, çalışmalar devam etmektedir.

9.4.4. ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ

Planlama Bölgesi içinde bulunan tek Özel Çevre Koruma Bölgesi Trabzon İli'nde yer alan Uzungöl Özel Çevre Koruma Bölgesi'dir. Bölge, 07.01.2004 tarih ve 2003/6692 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit ve ilan edilmiştir.

Çaykara İlçesi'nde yer alan Bölge 1 belde 3 köyden oluşmakta olup, 4.707 nüfus ve 149.12 km^2 'lik bir alanı kapsamaktadır.

Aynı zamanda bir bölümü Tabiat Parkı olarak belirlenen Bölge'nin planlama çalışmaları Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı denetiminde devam etmektedir.

Artvin'in Borçka İlçesi'nde, UNESCO tarafından 2005 yılında Türkiye'nin ilk biyosfer rezerv alanı ilan edilen Camili havzası bölgedeki ekoturizm faaliyetlerinin hız kazanmasına katkıda bulunmuştur.

9.4.5. DOĞAL SİT ALANLARI

Doğal sit alanı ve tabiat varlığı olarak tespit ve tescil edilmiş alan ve varlıklara ilişkin karar yetkisi, 17.08.2011 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları'ndan alınarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na verilmiştir.

Bu kararname çerçevesinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü bünyesinde Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komiyonları kurulmuştur.

Planlama bölgesinde yer alan Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize ve Trabzon illeri Trabzon T.V.K. Bölge Komisyonu, Ordu ve Samsun illeri Samsun T.V.K. Bölge Komisyonu ve Bayburt İli Erzurum T.V.K. Bölge Komisyonu yetki alanı içinde yer almaktadır.

İllerde yer alan tabiat varlıkları ve doğal sit alanları aşağıda tablolarda verilmiştir.

Tablo 75: Artvin İli Tabiat Varlıkları ve Doğal Sit Alanları

SİT ALANI/TABİAT VARLIĞI	İLÇE	MEVKİ, KÖY, MAH
DOĞAL SİTLER	Ardanuç	Adakale Mahallesi, Cehennem Vadi ve Kanyonu (1. ve 3. Derece)
	Şavşat	Meydancık Beldesi, Papart Vadisi ve Çevresi (1. Derece)
	Yusufeli	Altıparmak Köyü, Barhal Çayı Vadisi
TABİAT VARLIKLARI	Hopa	Ortahopa Mahallesi Ihlamur Ağacı
	Yusufeli	İşhan Köyü, Ceviz Ağacı

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Tablo 76: Bayburt İli Tabiat Varlıkları ve Doğal Sit Alanları

SİT ALANI/TABİAT VARLIĞI	İLÇE	MEVKİ, KÖY, MAH
DOĞAL SİTLER	Merkez	Çimağıl Köyü, Çimağıl Mağarası (1. Derece)
	Merkez	Kızıltepe ve Uluçayır Yöreleri (1. Derece)

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Tablo 77: Giresun İli Tabiat Varlıkları ve Doğal Sit Alanları

SİT ALANI/TABİAT VARLIĞI	İLÇE	MEVKİ, KÖY, MAH
DOĞAL SİTLER	Keşap	Şahinkaya tepesi 1 Derece doğal sit alanı
	Tirebolu	Kilise Burnu
	Yağlıdere	Gölyanı Yaylası
TABİAT VARLIKLARI	Merkez	22 adet ağaç
	Bulancak	Burunucu Mevkii 1 adet ağaç
	Çanakçı	1 Adet ağaç
	Eynesil	İshaklı Köyü, anıt ağaç
	Eynesil	Sarnıç
	Eynesil	Eynesil Merkez'de 2 adet anıt ağaç
	Görele	İsmailbeyli Köyü 1 Adet ağaç
	Görele	Güneyköy, Su Sarnıcı
	Piraziz	Bozat Beldesi, 2 adet ağaç

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Tablo 78: Gümüşhane İli Tabiat Varlıkları ve Doğal Sit Alanları

SİT ALANI/TABİAT VARLIĞI	İLÇE	MEVKİ, KÖY, MAH
DOĞAL SİT	Şiran	Seydibaba Köyü(Tomara Şelalesi)
TABİAT VARLIKLARI	Merkez	4 Adet ağaç
	Kürtün	8 Adet ağaç
	Torul	1 Adet ağaç

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Tablo 79: Ordu İli Tabiat Varlıkları ve Doğal Sit Alanları

SİT ALANI/TABİAT VARLIĞI	İLÇE	MEVKİ, KÖY, MAH
DOĞAL SİT	Fatsa	Gaga Gölü (1. ve 2. Derece)
TABİAT VARLIKLARI	Altınordu	Saraycık Beldesi 2 Adet Anıt Ağaç Bayadı Köyü, 1 Adet Anıt Ağaç
	Akkuş	Damyeri Köyü, 1 Adet Anıt Ağaç
	Çatalpınar	Ortaköy, 1 Adet Anıt Ağaç
	Fatsa	Fatsa Merkez'de 4 adet Anıt Ağaç
	Gölköy	Özlü Köyü Tabiat Varlığı
	Gülyalı	Turnasuyu Köyü, 1 adet Anıt Ağaç
	Kumru	Kuşnefak Kalesi
	Perşembe	Çamarası Köyü, 6 Adet Anıt Ağaç Gündoğdu Köyü, 1 adet Anıt Ağaç Yumrutaş Köyü, 1 adet Anıt Ağaç Efirli Köyü, 1 Adet Anıt Ağaç
	Ünye	Ünye Merkez'de 1 Adet Anıt Ağaç
	Ünye	Yazkonağı Köyü, Mağara

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Tablo 80: Samsun İli Tabiat Varlıkları ve Doğal Sit Alanları

SİT ALANI/TABİAT VARLIĞI	İLÇE	MEVKİ, KÖY, MAH
DOĞAL SİTLER	Bafra	Asarkale Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı
	Çarşamba,	Hacıosman Ormanı (1. Derece)
	Bafra	Kızılırmak Deltası (1,2,3. Derece)
	Terme	Simenit Gölleri (1ve 3. Derece)
TABİAT VARLIKLARI	Atakum	Altınkum, 3 Adet Anıt Ağaç Çatmaoluk, Akalan Kalesi İlkadım'da 5 Adet Anıt Ağaç Yukarı Aksu Köyü 1 Adet Anıt Ağaç
	Çarşamba	Merkez'de 3 Adet Anıt Ağaç Kızılot Köyü, 4 Adet Anıt Ağaç Yaycılar Köyü, 1 Adet Anıt Ağaç Bafracalı Köyü, 1 Adet Anıt Ağaç
	Terme	Oğuzlı Köyü, 1 Adet Anıt Ağaç Kozluk Beldesi, 1 Adet Anıt Ağaç
	Vezirköprü	Ortacami Mahallesi, 1 Adet Anıt Ağaç
	Terme	Kesikkaya Köyü, Kaya Kütlesi Tabiat Varlığı
	Piraziz	Bozat Beldesi, 2 adet ağaç

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Tablo 81: Rize İli Tabiat Varlıkları ve Doğal Sit Alanları

SİT ALANI/TABİAT VARLIĞI	İLÇE	MEVKİ, KÖY, MAH
DOĞAL SİTLER	Merkez	Kırklartepe Köyü, Ayane Tepesi
	Çamlıhemşin	Fırtına ve Hola Derelerinin Bulunduğu Alan
	Fındıklı	Abuçağlayan Deresi ve Havzası (1. Derece)
	Fındıklı	Arılı Vadisi (1. Derece)
	Fındıklı	Fındıklı Aksu Mah. (3. Derece)
	İkizdere	İkizdere Vadisi (1-2-3 Derece)
TABİAT VARLIKLARI	Merkez	11 Adet ağaç
	Ardeşen	2 Adet ağaç
	Çayeli	1 Adet ağaç

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Tablo 82: Trabzon İli Tabiat Varlıkları ve Doğal Sit Alanları

SİT ALANI/TABİAT VARLIĞI	İLÇE	MEVKİ, KÖY, MAH
DOĞAL SİTLER	Ortahisar	Çamoba Köyü, Soğuksu, 100. Yıl Parkı ve Boztepe Doğal Sit Alanları
	Akçaabat	Işıklar Mezrası-Kayabaşı Yaylası-Amele Çayırı (1. ve 2. Derece –2 Adet)
	Akçaabat	Yıldızlı Belediyesi (Sera Gölü)
	Akçaabat	Marzalı Yaylası
	Beşikdüzü	Adacık ve Çeşmeönü Mahalleleri
	Çaykara	Uzungöl Doğal Sit Alanı (1. ve 3. derece)
	Çaykara	Arpaözü Köyü- Uzungöl Beldesi
	Maçka	Altındere Köyü
	Tonya	Tonya Kadıralak Yaylası (3. Derece)
	Vakfıkebir	Merkez sahil Şeridi Doğal Sit Alanı (1-2-3. derece)
TABİAT VARLIKLARI	Merkez	64 Adet Ağaç
	Akçaabat	4 Adet Anıt Ağaç
	Beşikdüzü	Beşikdüzü Merkez'de 1 adet Ağaç Oğuz Beldesi, 2 adet Ağaç Takazlı Köyü, 1 adet Ağaç
	Of	Merkez 8 adet Ağaç Sarıkaya Köyü 1 adet Ağaç
	Sürmene	41 Adet Ağaç
	Tonya	1 Adet Ağaç
	Yomra	1 Adet Ağaç
	Düzköy	Taşocağı Köyü, Cenehde Şelalesi
	Maçka	Çamlıdüz-Ormanüstü Köyleri arasındaki Paparza Deresi üzerinde Uçarsu Çağlayanı

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

II- TURİZM POTANSİYELİ ENVANTERİ

1. İLLER İTİBARİYLE DOĞAL VE TARİHİ DEĞERLER

1.1. ARTVİN

1.1.1 DOĞAL DEĞERLER

1.1.1.1. Su Kaynakları

a. Akarsular

Çoruh Nehri: Çok hızlı akan ve derin bir nehir olan Çoruh'un Artvin sınırları içindeki uzunluğu yaklaşık 150 km'yi bulmaktadır. 3.239 m rakımlı Mescit Dağları'ndan doğarak toplam 376 kilometre kat ettikten sonra Karadeniz'e dökülmektedir. Yöre, her yıl dünyanın her tarafından gelen, rafting, kano ve nehir kayağı gibi akarsu sporlarını yapan yerli ve yabancı sporcular tarafından ziyaret edilmektedir. Zengin flora ve faunaya sahip Çoruh Nehri, doğal özelliğini koruyan ender nehirlerimizden birisidir. Nehrin çevresindeki bazı kayalıklarda nesli tükenmekte olan kızıl akbaba türü koloniler halinde yaşamaktadır. Ayrıca Çoruh vadisi boyunca boz ayı, çengel boynuzlu dağ keçisi, yaban domuzu, kurt, çakal, tilki, porsuk, sansar, su samuru, tavşan, ur keklik, keklik, yaban horozu, çulluk, yaban ördeği, üveyik, sarıasma, sarısandal, ardıç kuşu, güvercin, tahtalı kuşu ve çeşitli yaban hayvanı türleri bulunmaktadır.

Çoruh Nehri'nde başta sazan ve kefal olmak üzere birçok balık türü bulunmaktadır. Nehrin Yusufeli sınırları içinde seyreden 100 kilometrelik kısmı rafting, kano ve su kayağı gibi su sporları için uygun ve zorlu parkurlar meydana getirmiştir. Dünyanın en hızlı akan nehirlerindendir. Bu nedenle nehirde yapılan rafting sporlarının zorluk dereceleri 1,2,3,4,5,6'ya kadar çıkmaktadır. Bölgede düzenli uzun doğa turları ve kamplı turlar düzenlenmektedir. Ayrıca kuş gözlemciliği ve foto safari imkanı sunmaktadır.

Barhal (Altıparmak) Çayı: Kaçkar Dağları'nın güney yamaçlarından doğup, Yusufeli'nin 2 km güneyinde Çoruh Nehri'ne karışmaktadır. Kano ve nehir kayağı için elverişli olup, yüksek dağlarla çevrili olan bir vadi içinde akmaktadır. Dağlardaki karların bütün yaz boyunca erimesi nedeniyle eylül ayına kadar suyun debisi yüksektir.

b. Göller

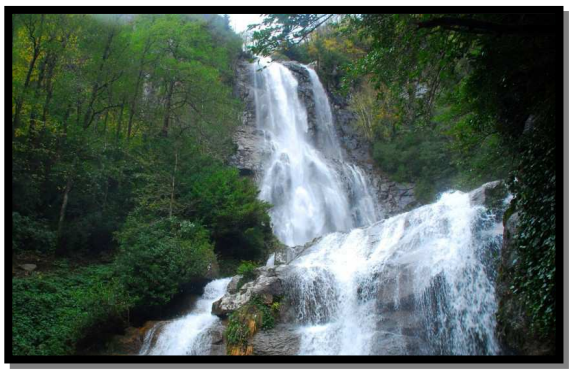

Borçka Karagölü: Boçka-Camili karayolu üzerinde olup, Borçka İlçesi'ne 27 km uzaklıktadır.1800'lü yıllarda bugünkü Klaskur Yaylası'nın yakınında bulunan bir tepenin toprak kayması sonucu Klaskur deresinin önünü kapatması ile oluşmuştur. Zengin orman örtüsü ve flora çeşitliliği ile ilgi çekmekte olup kamp turizmi için İldeki sayılı yerlerdendir. Yöre halkı tarafından mesire yeri olarak kullanılmaktadır. Yaklaşık 30 otomobil veya 10 otobüslük otopark alanı bulunmaktadır. Yol çalışmaları devam etmektedir. Kamp ve karavan turizmi için uygun alanlar mevcuttur. Endemik türler bakımından çok zengin bitki örtüsüne sahiptir. Göl, 95 dönüm olup derinliği 25 m'dir. Gölün etrafı 2.450 m olup patika yol mevcuttur. Tabiat Parkı yaban hayvanlar bakımından da çok zengin olup boz ayı, kurt, vaşak, çakal, tilki, ceylan, yaban keçisi, porsuk, sincap gibi birçok hayvan çeşidi barındırmaktadır. Gölde kırmızı pullu alabalık da mevcuttur.

Şavşat Karagölü: Şavşat İlçesi'ne 25 km uzaklıkta olup, Sahara Karagöl Milli Parkı içindedir. Sahara Karagöl Milli Parkı içinde yer almaktadır. Vaşak, boz ayı, çengel boynuzlu dağ keçisi, dağ tavuğu ve yırtıcı kuşlar barındırmaktadır. Kamp ve karavan turizmi için ildeki en uygun yerlerdendir. Göle 30 km toprak yolla ulaşılabilmektedir. Elektrik ve su mevcut olan gölde Orman Bölge Müdürlüğü'nün dinlenme tesisi hizmet vermektedir. 5 oda, 15 yatak kapasiteli tesiste bir restoran da bulunmaktadır.

c. Şelaleler

Mencuna (Küçükköy) Şelalesi: Arhavi İlçesi'ne 17 km uzaklıkta Küçükköy Kamilet Mezrası mevkiinde bulunmaktadır. Kaynağını Arılı Dağları sırtlarındaki üç küçük arktan ve yayla çaylarının birleşmesi sonucunda oluşan sulardan sağlamaktadır. Mayıs ve Haziran ayında karların erimesiyle suyun debisi normalin çok üzerine çıkmaktadır. Şelale 70 m yükseklikte ve kısmen orta bölümde taşlara çarparak akmaktadır. Su debisinin yüksek olduğu zamanlarda ise en üst noktadan 10 m'lik ikinci bölüme tam düşme sağlamaktadır. Şelalenin altında oluşmuş gölde yazın yüzülebilmektedir ancak su oldukça soğuktur. Şelaleye son 3km'si dar bir ham toprak yolla ulaşılmaktadır. Bungalov tarzı konaklama tesislerinin kapasitesi 30 yatak/12 odadır. Tesisin içinde bir kafe ve otoparkı bulunmaktadır.

Maral Şelalesi: Borçka İlçesi, Maral Köyü sınırları içinde bulunmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım İşleri Genel Müdürlüğü ile Borçka Köylere Hizmet Götürme Birliği'nin hazırladığı proje kapsamında Maral Şelalesi yolunu güzelleştirme çalışmalarının ilk adımı olarak alt yapı çalışmalarına başlanılmıştır. Bu kapsamda yol güzergahı üzerindeki akarsu ağızlarına ulaşımın daha kaliteli bir şekilde yürütülebilmesi için koruge borular döşenmeye başlanmıştır.

1.1.1.2. Yaban Hayatı ve Avcılık

Çoruh Vadisi Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Yusufeli İlçesi sınırları içinde yer alan, Çoruh Vadisi Yaban Hayatı Geliştirme Sahası 112 önemli bitki Alanı'ndan biri olarak belirlenmiştir ve araştırma, eğitim ve av turizmi amaçlı kullanılmaktadır. Her yıl av kotaları dahilinde yaban keçisi ve çengel boynuzlu dağ keçisi av turizmi kapsamında avlattırılmaktadır. Zengin fıstık çamı ve diğer Akdeniz ikliminde yetişen bitki örtüsünü içinde barındıran vadi, ilgi çekici doğal yapısı ve değişik iklim özellikleri ile önemli yerlerden birisidir.

Meydancık Balıklı-Maden Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Sahada yapılan gözlemler ve incelemeler sonucunda yaban keçisi, çengel boynuzlu dağ keçisi ve dağ horozunun

Meydancık, Akdamla alanında en yoğun ortak yaşam alanları olduğu tespit edilmiştir. Şavşat İlçesi'nde bulunan bu sahada, Merkez Av Komisyonu'nca "Yaban Horozu" korunması ve üretilmesi amacıyla korumaya alınmıştır.

Artvin'de; ayı, dağ keçisi, yaban domuzu, kurt, tilki, çakal, keklik, bıldırcın ve alabalık gibi türler yaban hayatın başlıca türleridir. Yusufeli İlçesi sınırları içinde av turizmi kapsamında çengel boynuzlu dağ keçisi avı yaptırılmaktadır.

1.1.1.3. Orman Kaynakları

Hatila Vadisi Milli Parkı: 1994 yılında kurulmuştur. 16.988 ha'lık alanda Çoruh nehrinin ana kollarının biri üzerinde bulunmaktadır. Vadi yaklaşık 25 km uzunluğunda olup, birçok yan dereyle beslenmektedir. Artvin il merkezinden 10 km'lik stabilize bir yol ile ulaşım sağlanmaktadır. Vadinin orta ve yukarı ağzında çok zengin ve yoğun olan bitki örtüsü, bünyesinde çok çeşitli bitki türlerini barındırmaktadır. Bu türler içinde dikkati çeken belirgin özellik bitki örtüsünün genel olarak Akdeniz iklim karakterini yansıtmasıdır. Ayrıca bitki türleri içinde endemik karakterde olanlar da bulunmaktadır. Bu türlerin sayısı 500' ü geçmektedir. Hatila Vadisi zengin bir fauna da içermektedir. Bu fauna içinde en çok rastlanan yaban türleri; ayı, domuz, tilki, porsuk, yaban keçisi, sansar, çakal, atmaca, kartal, dağ horozu, Hopa engereği ile akarsularda alabalıktır. Milli park sahası içinde ziyaretçilerin günübirlik ve kamp kullanımı için belirlenmiş yerler bulunmaktadır.

Borçka- Camili (Macahel) Havzası : Çoruh Nehri'nin bir kolu olan ve büyük bir kısmı Gürcistan sınırlan içinde akan "Machakhelis-Tskali Nehri"nin yukarı kesimlerinde yer alan bir su toplama havzasıdır. Machakhelis-Tskali Nehri, Türkiye sınırları içinde iki kola (Uğur Deresi ve Efeler Çayı) ayrılır ve çevresinde altı küçük köy yerleşimi bulunmaktadır. Camili Havzası'nın çevresi Türkiye ve Gürcistan arasında sınır oluşturan yüksek dağlarla kaplıdır. Bu nedenle taşıtların geçebileceği en önemli yol Camili köyüne yaklaşık 40 km uzaklıktaki Borçka'dır. Borçka, Macahel Geçidi'nde ve yaklaşık 1.830 m'de yer almaktadır. İnsan yerleşiminin çok az bulunduğu Camili Havzası, çoğunlukla bozulmadan kalmış, olağanüstü önemli ılıman iklim kuşağı yağmur ormanlarıyla kaplıdır.

Ardanuç Cehennem Deresi Kanyonu: Artvin-Ardanuç karayolunun 25. km sinde yer alan Cehennem Deresi Kanyonu, yolunda Ardanuç ilçe merkezine 7 km mesafede bulunmaktadır. Cehennem Deresi tipik bir kanyon vadidir. 500 m uzunluğunda 70 m genişliğinde ve 6 m derinliğindedir. Cehennem Deresi Kanyonu, dağların arasında oluşmuş bir coğrafi yapıdır. Yani kanyonun en derin yeri deniz seviyesinden çok yüksektir. Dünyanın ikinci büyük kanyonudur.

Karagöl-Sahara Milli Parkı: Şavşat İlçesi sınırları içinde 1994 yılında kurulmuş olup, 3.766 ha alanda bulunan Karagöl-Sahara Milli Parkı iki ayrı sahadan oluşmaktadır. Bunlar Karagöl ve Sahara yaylalarıdır. Karagöl Şavşat İlçesi'ne 45 km uzaklıkta bulunmaktadır. Göl çevresi ladin ve çamların meydana getirdiği yoğun ormanlarla kaplıdır. Ayrıca gölün kuzeydoğusundaki Bagat Mevkii ve çevresinde çim kayağı pisti niteliğine sahip alanlar mevcuttur. Karagöl kesiminde, Milli Parklar ve Av Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü'ne ait kır gazinosu mevcut olup, aynı zamanda konaklama imkanı da bulunmaktadır. Karagöl'ün doğu ve batısında bulunan ormanlık alanlar günübirlik ve kamping tesislerinin geliştirilmesine uygun nitelikte olmakla birlikte, düzenli bir kullanıma sahip değildir. Sahara, Şavşat ilçesine 17 km uzaklıkta olup Şavşat-Ardahan Karayolu üzerindedir. Sahara, bu eğimli arazide 1700-1800 m'lerde yer alan sınırlı düzlüklerden biridir. Orman örtüsü ladin ve göknarlardan meydana gelmiştir. Alt zonlarda sarıçam da bulunmaktadır. Reşat Deresi kenarında 1700-1800 m'lerde kademeli olarak yer alan düzlüklerde aynı zamanda "Sahara Pancar Şenlikleri" yapılmaktadır. Bu şenliklere bölge dışında oturan yöre insanlarının da katılımı görülmektedir.

Camili-Efeler Tabiat Koruma Alanı: Artvin İli Borçka İlçesi'ne bağlı olup 24.03.1998 yılında kurulmuştur. 1.023 ha'lık alanda bulunmaktadır. Efeler Ormanı insan eli

değmemiş bir orman ekosistemidir. Koruma alanının bulunduğu havza yırtıcı kuşların göç yolu üzerinde bulunması sebebiyle turizm açısından önem taşımaktadır.

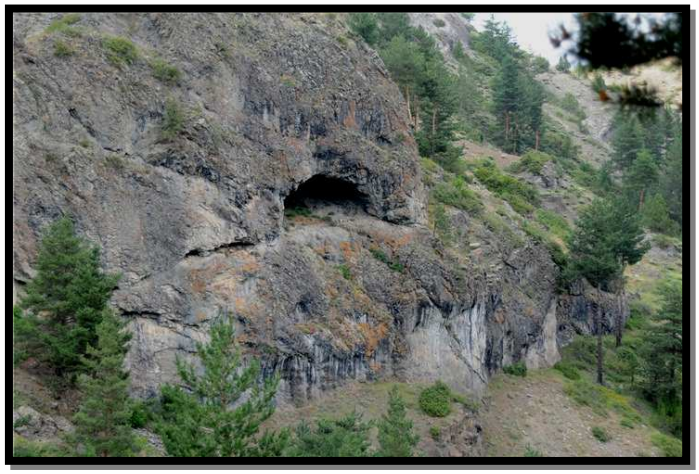
Camili-Gorgit Tabiatı Koruma Alanı: Artvin İli Borçka İlçesi'nde bulunmakta olup 24.03.1998 yılında 500 ha'lık alanda kurulmuştur. Camili-Gorgit Ormanı, her biri anıt özelliğine sahip ağaçlardan oluşmuş, ayrıca "yaşlı orman" niteliğini de bünyesinde barındıran bir ormandır. Önemli flora ve fauna değerlerine sahiptir.

Borçka Karagöl Tabiat Parkı: Artvin İli Borçka İlçesi sınırları içinde, 368 ha'lık alanda, Borçka ilçesine 25 km uzaklıkta bulunmaktadır. 14.08.2002 tarihinde Tabiat Parkı ilan edilmiştir. Jeolojik, jeomorfolojik özellikler, flora ve fauna zenginliği ve peyzaj özelliklerine sahiptir. Ayrıca koruma-kullanma dengesi içinde farklı rekreasyon kullanımlarına olanak sağlayacak bir alandır. 29 yatak kapasiteli konaklama tesisi ve günübirlik kullanım alanları vardır.

Çamburnu Tabiatı Koruma Alanı: Artvin ili Arhavi İlçesi sınırları içinde 31.12.1993 yılında 193 ha'lık alanda kurulmuştur. Trabzon-Hopa devlet karayolu ile ulaşılmaktadır. Sarıçamın sahile inebildiği nadir yerlerden biridir. Bu özelliği ile Çamburnu sarıçam meşcereleri relikt karakter göstermektedir. Ayrıca kuzeyden Karadeniz üzerinden gelen göçmen kuşların Doğu Karadeniz sıradağlarına ulaştığı ilk noktada bulunması kaynak değerlerini oluşturmaktadır.

1.1.1.4. Mağaralar

Savangin Mağarası: Prehistorik mağara olan Savangin Mağarası, Yusufeli'nin Kılıçkaya Beldesi'nden Bakırtepe-Avcılar köylerine bağlantı sağlayan köy yolunun 28. km'sinde yaklaşık 3 km kuzey yönünde alçalan vadi boyunca yürüyerek ulaşılmaktadır. Mağara meskûn mahalden uzak, Alanbaşı köyünün Aslanlı mahallesine ait bir mezrada bulunmaktadır. İlk kez 1995 yılında, Yrd. Doç. Dr. Osman Aytekin ve ekibi tarafından tespit edilen mağara; doğu yönünde arazi seviyesinde olmak üzere iki kademeli kaya kütlesinin batıya bakan yüzünde ve yanından geçen dere yatağından yaklaşık 25 m yükseklikte bulunmaktadır. Batıya bakan mağara açıklığına güney yönünden geçilmekte olup, açıklık 10.60 m,

yükseklik ise 6 m'dir. Kuzey yönünde yükselerek derinleşen ve genişleyen mağara, düzgün olmayan dikdörtgen plan şeklindedir. Dip kısmında çökme sonucu oluşan moloz yığınlarının yansıra, iç yüzeyi tamamen is tabakası ile kaplıdır. Girişin hemen üstünde 35 x 50 cm ebatlarındaki figürlü bir yazı bulunmaktadır. Runik yazısı olarak tahmin edilen bu yazıt çeşitli hayvan ve insan figürlerinden oluşmaktadır.

1.1.1.5. Yaylalar ve Dağlar

Kafkasör Yaylası Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi: Artvin il merkezine 8 km uzaklıkta bulunmaktadır. Yaylanın denizden yüksekliği 1.560 m'dir. Ulaşım sorunu ve belediye tarafından yapılan konaklama tesisi sayesinde konaklama, tuvalet, duş gibi sorunları bulunmamaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığınca 05.06.2011 tarihinde Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ilan edilen Kafkasör'de her yıl haziran ayının son haftası Boğa Güreşleri merkezli şenlikler düzenlenmektedir. Yaklaşık olarak 1.650 hektarlık bir alanı kapsayan Artvin Kafkasör Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi'nin 1/25.000 Çevre Düzeni Planı 2013 yılında tamamlanmış olup, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda onay aşamasındadır.

Mersivan Yaylası Atabarı Kayak Merkezi: İl merkezine 18 km mesafede bulunan Atabarı Kayak Merkezi'nde telesiyej kurulmuştur. Kayak merkezinde aralık-nisan aylarında kayak yapmak mümkündür. 10 km mesafedeki Kafkasör Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesinde yer alan Kafkasör Yaylasında konaklama ve yeme içme imkanları bulunmaktadır.

İrsa Yaylası: İl merkezine 35 km mesafede olan yayla; Merkez ilçeye bağlı Erenler Köyü (İrsa) halkı tarafından kullanılmaktadır.

Lori Yaylası: Ardanuç ilçe merkezine 30 km uzaklıkta olup, Bulanık Köyü sınırları içindedir.

Babilan Yaylası: Ardanuç İlçesi doğusunda 56 km uzaklıkta bulunmaktadır. Yol ve su hariç altyapı hizmetleri bulunmayan yaylada her hafta cumartesi günleri pazar kurulmaktadır. Kurulan bu pazarda hayvanlarını satanlar, gıda ve ihtiyaç maddeleri satın almakta ve canlı hayvan borsası ve panayırlar yapılmaktadır.

Dalahet Yaylası: Ardaduç İlçesi'ne bağlı Bereket, Ovacık, Aydın ve civar köylerin yaylasıdır. İlçe merkezine 25 km mesafededir. Bu yaylada her yıl pehlivan ve boğa güreşleri yapılmaktadır.

Beyazsu Yaylası: Borçka İlçesi'nde bulunmaktadır. Kaçkar Dağları´nın 2.200-2.400 metre arası yükseklikte yer almaktadır. İsmini yayladaki bir kaya içinden çıkan suyun aşağı dökülmesiyle oluşan beyaz su köpüklerinden almıştır. Camili (Macahel) yöresinin yüksek yaylalarından biridir. Kaçkar Dağları´nın zirvesinde bulunan Yıldız krater gölüne bu yayladan yürüyüşler yapılmaktadır.

Cancır Yaylası: Şavşat İlçesi Maden Köyü halkı tarafından kullanılan yayla tüm evlerin ahşaptan yapılmış olması ile dikkat çekmektedir.

Arşiyan Yaylası: Yalnızçam Dağları silsilesinin kuzeydoğu ucunda yer almaktadır. En yüksek yerleri Kençiyan Tepesi ve Kanlıtepe'dir. Şavşat'ın Pınarlı, Demirkapı, Ilıca köyleri ile Ardahan'ın Posof İlçesi arasında kalmaktadır. Arsiyan Dağı'nda Şavşat'ın Cevizli, Yaşar, Saylıca ve Kayadibi köylerine ait yaylalar bulunmaktadır. Dört bir yanı göllerle kaplı olan yayla, dağcılık sporu için oldukça elverişlidir.

Sahara Yaylası: Şavşat İlçesi'ne 15km uzaklıkta olup, Şavşat-Ardahan karayolu üzerindedir. Sahara Karagöl Milli Parkı sınırları içinde bulunmaktadır. Bu yayladaki Kocabey Kışla Evlerinin kendine özgü ahşap mimari özellikleri bulunmaktadır. Bu yörede her yıl Temmuz ayının 4'ncü haftasında Sahara Pancarcı Festivali düzenlenmektedir. Sahara'da Karavan Turizmine uygun alanlar bulunmaktadır.

Bilbilan Yaylası: Karanlık Meşe ile Yalnızçam Dağları ile çevrili olup, Ardahan-Artvin sınırındadır. Yöre halkı geçmişten gelen yaylacılık geleneğini devam ettirmektedir. Bölgeye Ardanuç veya Şavşat´tan ulaşmak mümkündür. Ardanuç'tan 51 km stabilize yolla gidilebilmektedir. Şavşat´tan ise Şavşat-Ardahan yoluyla ulaşmak mümkündür. Yaylada her cumartesi pazar kurulmaktadır. Pazarda gıda ve diğer ihtiyaç maddeleriyle birlikte hayvan alım-satımının gerçekleştiği canlı hayvan satışı yapılmaktadır.

Kocabey Kışlası: Şavşat İlçesi'ne 15 km uzaklıkta olup, Sahara Karagöl Milli Parkı sınırları içinde bulunmaktadır. Kocabey kışla evleri kendine özgü ahşap mimari özellikleri ile ilgi çekmektedir. Bu yörede her yıl Temmuz ayının 4. haftasında Sahara Pancarcı Festivali düzenlenmektedir. Kışlada Kamp ve Karavan turizmi yapılabilmektedir.

Yaylalar Köyü Yaylası: Yaylalar Köyü çok geniş ormanlık ve çayırlarla kaplı olup av, yayla ve dağ turizmi için ideal bir konuma sahiptir. Yaylalar köyü, Yusufeli İlçesi'nin 53 km batısındadır. Yusufeli-Sarıgöl beldesi arası 20 kilometrelik stabilize yolda ticari araçlarla yolcu taşımacılığı yapılmaktadır. Sarıgöl - Yaylalar Köyü arası 33 km olup,

toprak yoldan özel ya da kiralık araçlarla Yaylalar Köyü'ne gidilmektedir. Yaylalar Köyü - Dilberdüzü Kamp Yeri arası 10 km patika yoldan yürüyerek gidilebilmektedir.

Olgunlar Yaylası: Yusufeli İlçesi'nde, yaklaşık 2.140 metre yükseklikte bulunmaktadır. Beton bir yolla bağlı olduğu Yaylalar Köyü'nden 3 km uzaklıktadır. Yayla, iki büyük vadinin kesişim noktasında bulunmaktadır: Hastav Vadisi, güneybatıya doğru devam edip, Kaçkar Dağı'na giden tırmanış rotası üzerindedir. Dibe Vadisi ise kuzeybatı yönündedir ve Rize'ye giden yürüyüş yolu bu yönde bulunmaktadır. Olgunlar Yaylası, Kaçkar Dağları'ndaki birçok yürüyüş yolunun üzerinde bulunmaktadır. Yaylada üç pansiyon, iki bakkal bir büfe, bir de kafe bulunmaktadır.

Aros Yaylası: Yusufeli İlçesi Kılıçkaya Beldesi'ne 28 km mesafedeki Aros Yaylası'nda her yıl temmuz ayının 2. hafta sonu festival düzenlenmektedir.

Salikvan Yaylası: Yusufeli İlçesi ile Arhavi İlçesi arasındaki zirvede bulunan bu yaylada her yıl Ağustos ayının ilk hafta sonu şenlikler düzenlenmektedir.

Kaçkar Dağları: Doğu Karadeniz sahili boyunca uzanmakta olan Kaçkar Dağları, doğusunda birçok zirvesi 3500 m üzerindeyken, batı kesimi 2000 m yüksekliğe ulaşmaktadır. Doğu Karadeniz Bölgesinin en yüksek dağlarından olan Kaçkar dağlarında Haziran-Ekim ayları arasında dağ yürüyüşleri, ayrıca her mevsimde ilin değişik yörelerinde doğa yürüyüşleri yapılabilecek uygun dağ ve doğa yürüyüşü parkurları bulunmaktadır.

1.1.1.6. Kıyı Turizmi

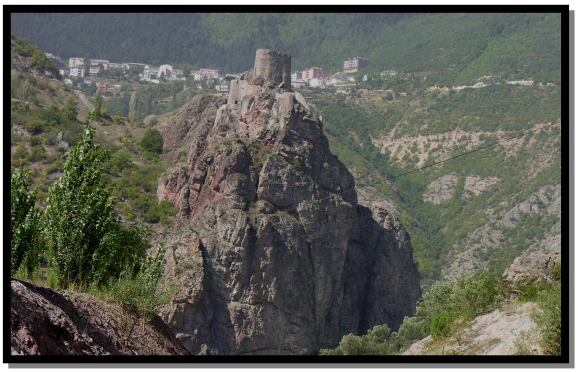
35 km kıyı bandı bulunan Arhavi ve Hopa ilçelerinde, yazın deniz turizmi yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Özellikle 2 km'lik plajı bulunan Hopa İlçesi, Kemalpaşa Beldesi'nin, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin en güzel plajlarına sahip olması nedeniyle, bir çekim merkezi konumundadır. Önemli plajları, Hopa İlçesi sınırları içinde bulunan Kopmuş Plajı, Hopa İlçesi Kemalpaşa Beldesi'nde bulunan Kemalpaşa Plajı ve Arhavi Plajı'dır.

1.1.2. TARİHİ VE ARKEOLOJİK DEĞERLER

Farklı kültür ve medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Artvin İli, turizm sektöründeki arkeolojik, tarihi ve kültürel değerlere ev sahipliği yapmaktadır. Artvin topraklarında günümüze ulaşan en eski tarihi kalıntılar manastır ve kaleler olup, çoğunlukla Bagratlı Krallığı döneminde, V. ve XI. yüzyıllar arasında yapılmışlardır. XVI. yüzyıl ortalarında

başlayan Osmanlı egemenliği döneminde ise camiler başta olmak üzere türbe, hamam, çeşme, köprü ve konaklar yapılmıştır ve bazılarının varlığı günümüze kadar ulaşmıştır.

1.1.2.1. Artvin Kent Merkezi- Merkez İlçe

Artvin (Livane) Kalesi: Erzurum-Samsun karayolunun Artvin kent merkezi çıkışında, Çoruh Nehri üzerinde bulunmaktadır. Kale içinde şapel ve sarnıç kalıntıları bulunmaktadır. Yapı X. yüzyıl ortalarında Bagratlı Krallığı'nca inşa edilmiş, XVI. yüzyılda Osmanlı döneminde tekrar onarım görmüştür. Yüksek kuleleriyle dikkat çekmektedir. İçinde su deposu (sarnıç) ve küçük kilise (şapel) bulunmaktadır.

Boselt Kalesi: Artvin'in 8 km doğusunda Okumuşlar (Şadberda) Köyü yakınında bulunmaktadır. Kalıntıları günümüze kadar gelmiş olup, yapım tarihi kesinlik kazanamamıştır. Kalenin Gürcü Kralı I. Fransuva tarafından kızının anısına yaptırıldığı ve o zamanlar bölgenin Şarbiyet Şehri olarak bir ticaret merkezi olduğu bilinmektedir. Ayrıca kaleyle bağlantılı gizli bir yeraltı yolu bulunmaktadır. Yolun çıkışı yine yeraltındaki dokuz odaya bağlanmaktadır. Ayrıca kilise ve yerleşim kalıntıları ile kalenin uçurum tarafında şarap mahzenleri bulunmaktadır.

Kuvarshan Kalesi: Artvin'in 6 km kuzeyinde Bakırköy mevkiindedir. Yapım tarihi kesinlik kazanamamıştır.

Yukarı Hot Kalesi: Artvin'in 16 km güneydoğusunda Yukarı Maden Köyü'ndedir (Hod-u Hülya). Yapım tarihi kesinlik kazanamamıştır.

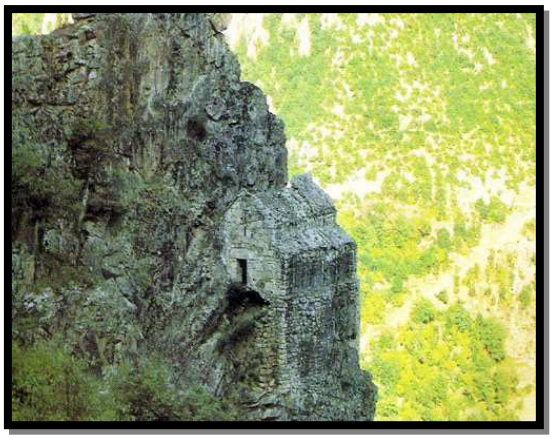
Dolishane (Hamamlı) Kilisesi: Artvin Merkez İlçe'ye bağlı Hamamlı Köyü'nde bulunmaktadır. Artvin-Şavşat karayolunun Berta Köprüsü mevkiine 6 km'lik mesafede bulunmaktadır. Kaleye ulaşan yolun son 3 km'si stabilizedir. Kilise X. yüzyılda Bagratlı Kralı Sumbaht tarafından inşa edilmiştir. Güney cephesinde bulunan güneş saati ünik olup, dönemin özelliğini yansıtmaktadır. XVI. yüzyıl sonrasında bir bölümü cami olarak da kullanılan manastırdan günümüze sadece kilisesi ulaşmıştır.

Bağcılar Manastırı: Artvin İli Merkez İlçe'ye bağlı Bağcılar Köyü girişindeki Gürcü Manastırı, köyün ismi ile tanınmıştır. İlk kez, Ardanuç Kalesi'ni İberya Krallığı merkezi haline getiren Kral Vahtang Gorgaslan (449-499) tarafından kurulmuştur. Köyün

girişindeki meyilli arazinin düzeltilmesi sonucu elde edilen alan üzerinde kurulan manastır; kilise, şapel ve diğer yapılardan oluşmakta olup, oldukça harap durumdadır.

Pırnallı (Porta) Manastırı: Artvin Merkez İlçe'ye bağlı, Bağlık Mezrası'nda, iki vadi arasında, kuzeyden güneye doğru alçalan bir sırt üzerinde kurulmuştur. Artvin-Şavşat karayolunun 30. km'sinden sonra 5 km'lik patika yolla ulaşılmaktadır. Bagratlı (Gürcü) krallarından I. Aşot'un torunu tarafından 896-918 tarihleri arası, Prens Khaohi Kral Gurgen zamanında yaptırılmış, Kral Gürgen'in (918-941) saltanat yıllarında son şeklini almış olduğu kabul edilmektedir. Kilise, şapel, çeşme ve çan kulesinden oluşan manastırın çevresinde halkın yaşadığı evler bulunmaktadır. Manastırın yerleşim planına bakıldığında Tao Klarjheti bölgesinin o dönemlerdeki önemli bir kültürel ve dini merkez olduğu anlaşılmaktadır.

Kaçkal Manastırı: Kaçkal Manastırı, Artvin'in Alabalık Köyü'nde, Bagratlıların hüküm sürdüğü dönemde Rahip Grigor Kanzda tarafından VIII. yüzyıl sonunda kurulduğu o döneme ait yazılı kaynaklardan anlaşılmaktadır. Yer yer tahrip olmasına rağmen halen ayakta olan yapı, herhangi bir amaç için kullanılmamaktadır. Alabalık Köyü'nün (Veranabağ) Dere Mahallesi (Ahalt) sınırları içinde, meskun mahalden uzak, oldukça meyilli arazi üzerinde yükselen kaya kütlesi eteğine inşa edilmiştir.

Artvin Şehir Hamamı: Artvin Çarşı Mahallesi'nde bulunmaktadır. Dört eyvanlı ve dört köşe hücreli tipik bir Osmanlı hamamı olup, XVIII. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Günümüzde kullanılır vaziyettedir.

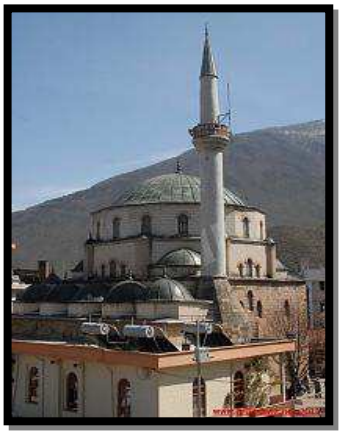
Çelebi Efendi Çeşmesi: Artvin Merkez Orta Mahalle Camii'nin yakınında bulunmaktadır. 1783 yılında Asma Sultan'ın Kayhası Çelebi Efendi tarafından yaptırılmıştır. Günümüzde kullanılmayan çeşme, Osmanlı mimari özellikleri taşımaktadır.

Saitbey Çeşmesi: Artvin Merkez Çayağzı Mahallesi Salih Bey Camii'nin yanında bulunmaktadır. 1810 yılında Sait Bey tarafından yapılmıştır. Halen kullanılmamaktadır.

Artvin Kültür Evi: Artvin il merkezine 3 km mesafede bulunmaktadır. Yapı 1799 yılında Bicanoğlu Yahya Ağa tarafından yaptırılmıştır. Üç katlı konak tipi yapının 2000 yılında kamulaştırması yapılmış ve 2004 yılında restore edilmiştir. Yöresel mimari açısından önemli eserlerden biridir. Yapı özel sektöre kiralanmış olup, yöresel yemeklerin sunulduğu bir lokanta olarak kullanılmaktadır.

Cami ve Türbeler

Çarşı (Merkez) Cami: Artvin il merkezinde bulunmaktadır. 1860-1861 yıllarında Artvin halkı tarafından yaptırılmıştır. Zamanla harap olan bu cami 1954 yılında temellerine kadar yıktırılmış ve 1957-1958 yıllarında yeniden yapılmıştır. Eski camiden minber ve vaaz kürsüsü (1865) orijinal olarak günümüze gelebilmiştir.

Çayağzı (Salih Bey) Camii: Çayağzı (Korzul) Mahallesi'nde bulunmakta olup, 1792 yılında Livane Sancak Beyi Salih Bey tarafından yaptırılmıştır. 1980'li yıllarda onarım geçirmiştir ve halen cami olarak kullanılmaktadır.

Zeytinlik Cami: Zeytinlik Köyü'nde bulunmaktadır. 1857 yılında yaptırılmıştır. İlk yapıldığı yıllarda kuzey yönündeki bir çınar ağacından minare olarak yararlanılmıştır. Sonraki yıllarda bu çınar yıkılmış ve yerine yakın tarihlerde bir minare eklenmiştir. Deriner Barajı suları altında kalmaktan kurtarılan cami, köyün üst kısmında belirlenen

bir alan taşınmış ve iç kısmından sökülen ahşap ve taş işçiliğini yansıtan mihrap, minber, tavan kaplamaları, süslemeler, korkuluklar ve yapıldığı döneme ait bilgiler içeren dış cephedeki taşlar ile dış kapısı kullanılarak aslına uygun olarak inşa edilmiştir.

Oruçlu Camii: 1907 yılında Oruçlu Köyü'nde Ali Hamzaoğlu, İsmail Çoruh tarafından iki katlı olarak yaptırılmıştır. Dikdörtgen planlı, ahşap tavanlı ve dıştan kiremit çatıyla örtülüdür. İçeride ahşap tavanın ortasında yer alan kubbe iç kalem işleriyle süslenmiştir**.** Deriner Barajı suları altında kaldığı için istimlak edilen yeni yerleşim yeri olan mezra mevkiine taşınmıştır.

Zeytinlik Türbeleri: Zeytinlik Köyü'nün karşısında, Çoruh Irmağı kenarında, 500 metre aralıkla birbirine benzer iki yapıdan oluşmaktadır. Hangi tarihte inşa edildikleri tam olarak belirlenememekle birlikte XIII. yüzyılda kısmen yöreye hakim olan Saltuklular tarafından inşa edildikleri tahmin edilmektedir. Her ikisinin içinde kriptası ve mihrabı bulunmaktadır.

1.1.2.2. Ardanuç İlçesi

Ardanuç (Gevhernik) Kalesi: Ardanuç'un Adakale Köyü (Eski Ardanuç) yakınında bir tepe üzerindedir. Çevresinde gümüş madenleri olduğundan değerli maden veya cevher anlamına gelen Gevheri Nik Kalesi ismiyle tanınmıştır. V. yüzyılda yapılan kale, Gürcü krallarına ve Çıldır Atabeylerine başkent olmuştur. Osmanlılar 1551'de bu kaleyi ele geçirmiş, 1562'de de onarmışlardır. Halen harap durumdadır. Kaleye asfalt yolla ulaşılabilmektedir. Ancak kaleye çıkış yaklaşık 300m'lik bir yaya yoluyla gerçekleşmektedir.

Kalmaklı Kalesi: Ardanuç'un 5 km batısında Ferhatlı (Ahıza) Köyü'ndedir. Yapım tarihi kesinlik kazanmamıştır. Anayoldan sonra stabilize bir yolla ulaşılmaktadır. Kaleye çıkış yaya olarak gerçekleşmektedir.
Kolarçet Kalesi: Ardanuç'un 8 km güneybatısında Kolarçet (Bereket) Köyü'nde olup, X. yüzyılda yapılmıştır.

Petoban Kalesi: Ardanuç'un 13 km kuzeydoğusunda Aşağı Irmaklar (Hisarlı) Köyü'ndedir. Yapım tarihi kesinlik kazanmamıştır.

Petrik İsman Kalesi: Ardanuç'un 14 km kuzeydoğusunda Hisarlı Köyü ile Şavşat'a bağlı Savaş Köyü arasındadır. Yapım tarihi kesinlik kazanmamıştır.

Ferhatlı Kalesi: Ardanuç'un 5 km batısında, Ferhatlı (Ahıza) Köyü'nde İberya Kralı Vahtang tarafından V. yüzyılda yaptırılmıştır. Yapı Ardanuç İlçesi'ne çıkmadan Ardanuç Suyu'nun kenarında, vadi paralelinde yükselen anakaya üzerine inşa edilmiştir.

Rabat (Bulanık) Kilisesi: Ardanuç ilçesine 17 km uzaklıktaki Bulanık Köyü'nün Çamlık Mahallesi'nde bulunmaktadır. Yana yoldan sonra stabilize olan bir yolla ulaşılmaktadır. Yapı yöredeki kiliselerle benzerlik göstermektedir. Ortaçağ döneminde bölgeye hakim olan BagratlıKrallığı'nca yaptırıldığı tahmin edilmektedir. Ortaçağ mimarisinde özellikle içteki planı dışa yansıtan üçgen nişler kullanılmıştır. Üçgen nişler bölge mimarisinde çok ender olarak kubbe kasnağında kullanılmaktadır. Nişlerin sayılarının pencere açıklarından fazla olmasına bu kilisede rastlanmaktadır. Her iki cephesinde kabartma bitki motifi bezeli kesme taşlar bulunmaktadır. Kilise içindeki gizli geçitlerle Bulanık Deresi'ne uzanan geçitler bulunsa da bunlar çeşitli nedenlerle tahrip olmuştur. XVI. yüzyıl sonunda terk edilmiş olup, halen yalnız kilise bölümü ayakta kalmıştır.

Cami ve Türbeler

İskenderpaşa Cami ve Türbeleri: Ardanuç İlçesi, Adakale Mevkii'nde bulunmaktadır. Artvin'e yapılan Arap akınları sırasında ilk kez VII. yüzyılda Araplar tarafından yaptırılmıştır. Akkoyunlular döneminde harap olan yapı, 1551'de Ardanuç Kalesi'ni ele geçiren Erzurum Beylerbeyi Çerkez İskender Paşa tarafından 1553 yılında yeniden yaptırılmıştır. Halen işlevini sürdüren cami XVIII. yüzyılda yenilenmiştir. Caminin batısında yer alan üç adet türbe Osmanlı Dönemi'nde; XVIII. yüzyılda inşa edilmişlerdir. Türbelerde Ahıska Çıldır Beylik ailesinden kişilerin gömülü oldukları düşünülmektedir. Yörenin ilk camii olması bakımından önemli bir camidir.

Adakale Türbeleri: Ardanuç İlçesi, Adakale Mahallesi'ndeki İskender Paşa Camii'nin hemen yanında bulunmaktadır. Türbeler yörede yöneticilik yapan Ali Paşa, Süleyman Paşa ve Hatice Hanım'a ait olup, XVIII. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir.

1.1.2.3. Arhavi İlçesi

Ciha Kalesi: Arhavi ilçe merkezine bakan hakim bir tepede yer almaktadır. Kale hem sahil tarafına hem de iç kesimlere hakim bir konumdadır. Kalenin etrafı geçilmeyecek ormanlarla kaplıdır. Yapıldığı tarih kesin olarak bilinmemekle beraber, Cenevizliler döneminde yapıldığı tahmin edilmektedir. Ana kayanın üzerinde bulunan kaleden günümüze ancak sur kalıntıları gelebilmiştir.

Arhavi Ortacalar Çifte Köprü: Yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. XVIII. yüzyılda inşa edildiği tahmin edilmektedir. Tek gözlü köprüler grubunda olup, yan yana iki köprüden oluşmaktadır. 2003 yılında restore edilmiş olup, halen kullanılmaktadır.

Cami ve Türbeler

Merkez (Çarşı) Cami: Arhavi ilçe merkezinde bulunmaktadır. Yapım tarihinin XIX. yüzyılın başlarında olduğu tahmin edilmektedir. Birkaç kez onarım geçiren caminin minaresi 1945 yılında yenilenmiştir.

Ortacalar Merkez Cami: Ortacalar Köyü'nde bulunmakta olan yapı, 1757 yılında inşa edilmiştir.1908 yılında ahşap tavanla birlikte ahşap minberi yapılmıştır. 1955'te minaresi eklenmiştir. Minber ve tavan süslemeleri ile dikkat çekmektedir.

Ulukent Camii: Ulukent Camii, XIX. yüzyıl başlarında köylü imecesi ile yapılmıştır. Cami içindeki ahşap bölümler bir vakıf tarafından onarılmıştır.

Dikyamaç Camii: Dikyamaç Camii mimari yönden Ulukent Camii'ne benzemektedir. 1894'te yapılmış, sonraki tarihlerde de vakıf tarafından onarılmıştır.

1.1.2.4. Borçka İlçesi

İbriga Şapeli: Borçka İlçesi'ne 20 km mesafedeki İbrikli Köyü'ndedir. 4.50x4.40 boyutlarında kubbeli bir yapıdır. Cepheler düzgün kesilmiş, iç beden duvarları ise kaba işlenmiş taşlarla örtülüdür. Yapım tarihi kesinlikle bilinmeyen kilise, yöreye Türk boylarının yerleşmesinden sonra terk edilmiş ve herhangi bir amaç için kullanılmamıştır.

Demirciler Köprüsü: Osman Paşa tarafından XVIII. yüzyılda yaptırıldığı düşünülmektedir. Handüzü Mahallesi'nde bulunmaktadır. Yapı tek gözlü ve yolunun eğimli olduğu köprüler grubuna girmekte olup sivri kemerlerle belirlenmiştir.

Düzköy Köprüsü: Borçka-Hopa karayolu üzerinde Hopa yönünden gelen derenin üzerinde bulunmakta olup, tek gözlü ve yolunun eğimli olduğu köprüler grubuna girmektedir.

Cami ve Türbeler

Muratlı Merkez Cami: Muratlı Köyü'nde bulunan yapı, 1846 yılında, inşa edilmiştir. Tümüyle ahşap olan yapının giriş kapıları ve minberi çeşitli motiflerden oluşan ağaç oyma tekniğindeki süslemelere sahiptir. Caminin tümü ahşap yapılardan oluşmaktadır. Gövdesinin kaba kısmı kestane ağacından, süslemesi ceviz ağacından yapılmıştır. Giriş kapısı, minber, mihrap, kürsü, mahfil katının sütunları ve köşk çıkışı kısımları oymacılık ve kakmacılık süsleme sanatının güzel örnekleridir. Minberde elma, bıçak, gemi, kılıç, silah, arma, hilal, anahtar, mühür ve altı kollu terazi figürleri bulunmaktadır. 1878 sonrasında yaşanan Rus işgalinde iç mekanda yapılan tahribatlar nedeniyle onarım görmüştür ve kürsünün üst kısmı, mihrabın ortası, mimberin giriş kapısının üstü bu onarım sonucunda başka bir tarzla yenilenmiştir. 1979 yılında ahşap minaresi rüzgarla yıkıldığından minare biriket kullanılarak yeniden yapılmıştır.

Borkça Fındıklı Camii: İlçeye 10 km uzaklıkta Fındıklı Köyü'nde bulunmaktadır. Kitabesi bulunmayan yapının tahminen XVIII. yüzyılda köylülerce inşa edildiği düşünülmektedir. Kısmı onarımlar geçirerek günümüze kadar ulaşan cami, ibadete açıktır.

1.1.2.5. Hopa İlçesi

Orta Hopa Camii: XIX. yüzyıl sonlarında inşa edildiği düşünülmektedir. Doğu, kuzey ve güneyde hazire, batı cephesinin kuzey köşesinde minare bulunmaktadır. Kitabesi yoktur. 1994 yılında onarım geçirmiştir.

1.1.2.6. Murgul İlçesi

Erenköy Camii: Erenköy Köyü'nde bulunan yapı, 1863 yılında inşa edilmiştir. Ahşap malzemelerden yapılan cami, yöreye özgü işçilik ve süslemeleri ile dikkat çekmektedir.

1.1.2.7. Şavşat İlçesi

Şavşat (Satlel) Kalesi: Şavşat'ın 2 km güneydoğusunda Söğütlü (Şatlel) Köyü'nde bulunmaktadır. IX. yüzyılda Bagratlı Krallığı tarafından inşa edilmiş olup, Osmanlılar tarafından da kullanılmıştır. Halen kalenin sur duvarlarının büyük bir bölümü ayaktadır ve bugüne orijinal yapısıyla ulaşmıştır.

Bilbilan Kalesi: Şavşat'ın 8 km doğusunda Hanlı (Hantuset) Köyü'ndedir. Yapım tarihi kesinlikle bilinmemektedir.

Dutlu Kalesi: Şavşat'ın 11 km güneybatısında Dutlu Köyü'nün doğusundadır. Yapım tarihi kesinlik kazanamamıştır.

Parih Kalesi: Şavşat'ın 16 km güneybatısında, Balıklı Köyü'ndedir. Gürcü Kraliçesi Tamara tarafından X. yüzyılın ortalarında yaptırılmıştır.

Tukharis Kalesi: Şavşat'ın 6 km batısında Kayadibi Köyü'nün arkasındaki tepe üzerindedir. Moloz taştan yapılmış olan kale harap durumdadır. Yapım tarih kesinlik kazanmamıştır.

Berta Köprüsü: Köprü, Artvin-Şavşat karayolunun 21. kilometresinde bulunmaktadır. Çoruh Irmağı'nı besleyen Berta Suyu'nun üzerinde, güneydoğu-kuzeybatı istikametinde kurulmuştur. Kitabesi bulunmayan köprünün kesin olarak hangi tarihte inşa edildiği bilinmemekle birlikte, Osmanlılar tarafından XIX. Yüzyılın son yarısında yaptırıldığı düşünülmektedir. Önemli bir onarım geçirmeden günümüze sağlam olarak ulaşan yapı, 1980'li yıllarda hemen yakınına yapılan yeni köprüyle eski önemini kaybetmiştir.

Uzunluğu 64.20m, genişliği ortalama olarak 5.00 m ve yaklaşık 7.30m yüksekliğinde olup, üç gözlü ve düz yollu köprüler grubuna girmektedir. 0.50 m yüksekliğinde ve 0.5 m genişliğinde taştan korkuluğu bulunmaktadır. Yuvarlak kemerlerle vurgulanan gözlerin her biri 9.15 m genişliğe ve 3.30 m yüksekliğe sahiptir. Herhangi bir süslemesi bulunmayan yapının tüm yüzeyi düzgün taşlarla kaplanmıştır.

Tibet (Bagratlı) Kilisesi: Şavşat İlçesi, Cevizli Köyü'nde, Bagratlı prenslerinden Aşud Koh tarafından 899-914 yılları arasında yaptırılmıştır. XI. yüzyıldan sonra, yörenin önemli dini merkezleri arasında ismi geçen yapı, XII.-XV. yüzyıllarda önemli onarımlar geçirmiştir. Yontma taştan yapılmış dört yüzeyden ibaret olan çatısının her yüzeyinde "Koç Heykeli" bulunmaktadır. İç mekanda "Havari" figürleri mevcuttur. Düzgün taş işçiliği ve bitkisel plastik süslemeleri bulunmaktadır. Türk Beylerinin bölgeye hakim olmasından sonra cami olarak kullanılmış, 1885 yılında kubbesine, yan mekanları oluşturan bölümlerine yıldırım düşmesi sonucu hasar görmüş ve 1889 yılında terk edilmiştir.

Söğütlü Kalesi: Şavşat İlçesi'nde Söğütlü Mahallesi'nde bulunan yapı, plan tipi açısından Bagratlı dönemi kalelerine benzemektedir. Osmanlı döneminde de kullanılan kale, günümüzde harap durumdadır. İçinde sarnıç ve şapel kalıntıları bulunmaktadır.

<u>Cami ve Türbeler</u>

Köprülü Köy Camii: Şavşat'ın en eski camii Köprülü Köyü Camii' dir. XVI. yüzyılda asıl adı Uzor Tana olan ve sonradan müslüman olup adını Zor Mustafa olarak değiştiren bey tarafından yapılmıştır. Halen ibadete açıktır.

Kemalpaşa Kilise Camii: Şavşat İlçesi, Yeniköy Mahallesi'nde bulunan bu cami halk arasında Merkez Camii olarak tanınmaktadır. Şavşat'ın Rus istilası sırasında 1900'de kilise olarak yaptırılmıştır. 1924 yılında camiye çevrilmiş olup, halen cami olarak kullanılmaktadır.

Kocabey Camii: Kocabey Köyü'nde bulunmaktadır. Kapısı üzerinde bulunan kitabesine göre cami, hicri 1318 (M 1890) yılında Kani oğlu Ali usta, Torunoğlu Hasan usta ve Piroğlı Ali usta tarafından inşa edilmiştir. Kısmi onarımlar geçiren cami ibadete açıktır.

1.1.2.8. Yusufeli İlçesi

Tekkale Kalesi: Yusufeli-Kılıçkaya karayolu üzerinde ve Yusufeli'ne 7 km mesafedeki, Tekkale Köyü'nün Kaledibi Mahallesi'nde bulunmaktadır. Doğu-Batı doğrultulu kale 730m yüksekliktedir. Kayalığın en yüksek yerleri doğu ve güney kısımlarıdır. Ayakta kalan güney sur duvarları Ortaçağ dönemine ait moloztaş örgü sistemiyle yapılmıştır. Ayrıca küçük bir

şapel kalıntısı bulunmaktadır. Gerek sur duvarları gerekse kaledeki bu mekan büyük oranda tahrip olmuştur.

Aşbişen Kalesi: Yusufeli'nin 7 km doğusunda Kınalıçam Köyü'ndedir. Harap bir durumda olup, yapım tarihi hakkında kesin bilgi bulunmamaktadır.

Erkinis Kalesi: Yusufeli'nin 10 km kuzeydoğusunda Demirkent Köyü'ndedir. Harap bir durumda olup, yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir.

İşhan Kalesi: Yusufeli'nin 11 km doğusunda Dağyolu (İşhan) Köyü'nün arkasındaki kayalıklar üzerinde bulunmaktadır. Harap durumda olup, yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir.

Kılıçkaya (Ersis) Kalesi: Yusufeli'ne 26 km mesafedeki Kılıçkaya'nın 4 km kadar kuzeydoğusunda, Kaleboynu Mevkii'nde bulunmaktadır. 1900 m yükseltide kurulmuştur. Ulaşılması zor bir noktada bulunmasına karşın oldukça hasar görmüş, sadece batı duvarlarının bir kısmı ayakta kalmıştır. Tüm yönlerden görünmekte ve bütün bölgeyi kontrol altında tutan bir konumda bulunmaktadır. Sağlam olarak kalan duvarlarının mimarisinden Ortaçağa ait olduğu düşünülmektedir.

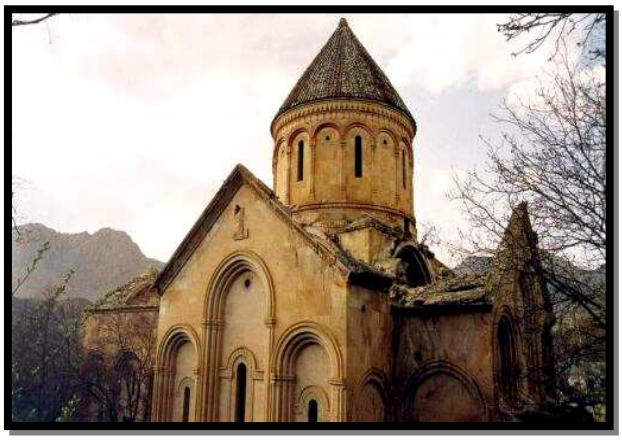

Nihah Kalesi: Yusufeli'nin 15 km güneybatısında Yokuşlu Köyü'ndedir. Harap bir durumda olup, yapım tarihi bilinmemektedir.

Öğdem Kalesi: Yusufeli'nin 10 km kuzeyinde Öğdem Köyü'ndedir. Harap bir durumda olup, yapım tarihi kesinlik kazanmamıştır.

Osnak Kalesi: Yusufeli'nin 12 km güneybatısında Köprügören Köyü'ndedir. Vadilerin kesiştiği yerde, yüksekçe bir tepe üzerinde anakaya üzerinde kurulmuştur. Dikdötgen planlı tek kuleden oluşmaktadır. Köşeleri düzgün taş, cepheleri moloz taş örgülüdür. Üst kısmı yıkılmıştır. Yapının Ortaçağ'da inşa edildiği düşünülmektedir.

İşhan Manastırı (Kanlı Kilise): Dağyolu (İşhan) Köyü'nde bulunmaktadır. Artvin-Erzurum bağlantılı Devlet Karayolunun 92. km'sinden kuzey yönüne ayrılan 7 km'lik yol ile ulaşılmaktadır. 951 tarihli el yazmasına göre Rahip Khandza'nın (759-861) yeğeni ve öğrencisi Rahip Seba tarafından, Kraş Andernese'nin desteği ve maddi katkısı ile yaptırılmıştır. Manastırın yapımına 955 yılında Gürcü Kralı David zamanında başlanmış, 1027 yılında Bagratlı Kralı Magistros tarafından bitirilmiştir. Güneybatıda Meryem Ana Şapeli bulunmaktadır. 35 m uzunluğunda 20.75 cm genişliğinde olan yapı, kubbeli bazilikal plan tipindedir.

Barhal (Altıparmak) Manastırı (Kilise Camii): Yusufeli İlçesi'nin 12 km kuzeybatısında Altıparmak Köyü'ndeki Altıparmak Manastırı, Vaftizci Yuhannes adına, Bagrat krallarından II. Bagrat (958-994) döneminde inşa edilmiştir. Büyük Aleksander zamanında (1412-1442), kilisenin güney cephesine kapı sundurması eklenmiştir. Ayrıca, Atabek IV. Kvarkvare tarafından 1518 yıllarında kilisenin batısına narteks eklenmiş ve manastırın kilisesi restore edilmiştir. Kilise, yontma taş ve kesme taştan yapılan kiremitlerden çatısı bağlanmış harçsız bir zemine dayanmadan "Lambalı" denilen planda yapılmıştır. Yapı, dıştan 28.40 x 18.65 cm boyutlarında, üç nefli bazilikaldir. Gri renkli düzgün kesilmiş taşlarla örtülmüş cepheler güney ve kuzeyde eş boyutlu, doğu ve batıda ortadan yanlara doğru açılan köre kemerlerle hareketlendirilmiştir. Pencere üstündeki alçak kabartma tekniğinde yapılmış bitkisel figürlü süslemeler bulunmaktadır. XVII. yüzyılda camiye çevrilmiştir ve halen cami olarak kullanılmaktadır ve iyi durumdadır. Manastıra ulaşım Altıparmak Köyü'ne kadar asfalt ve beton yolla, sonrası ise stabilize yolla sağlanmaktadır.

Kisporot Kalesi: Yusufeli İlçesi'nde bulunmaktadır. Taşıtla ya da yaya olarak ulaşımı bulunmamaktadır.

Tekkale (Dört Kilise) Manastırı: Tekkale Köyü'nün 7 km kuzeyinde, Yusufeli ilçe merkezine 14 km uzaklıkta bulunmaktadır. Günümüze kadar ulaşabilmeyi başarmış Tekkale Manastırı, köyün mezrasında, yerleşim yerlerinden uzakta bulunmaktadır. Manastır, IX. yüzyılda Gürcü Kralı David tarafından yaptırıldığı, yapı topluluğuna bakıldığında bir Rahibe okulu olduğu anlaşılmaktadır. Manastırı, kilise, seminer odası, trapeza ve bu yapı grubunun güneydoğusunda ayrı bir yapı olarak inşa edilen şapelden oluşmaktadır. Manastır, XVI. yüzyıldan sonra işlevini yitirmiş ve terkedilmiştir.

Cami ve Türbeler

Esendal Cami: Esendal Köyü'nde bulunmaktadır. Yapı, l8l8 yılında Kiskin (Yusufeli) Beyleri'nden Muhammed Bey tarafından yaptırılmıştır. Zengin ahşap süslemeleri ve taş işçiliğinin güzel bir örneğidir.

Demirkent Camii: Kitabesi bulunmayan yapının XIX. yüzyılda kiliseden camiye çevrildiği tahmin edilmektedir. Kare planlı, ahşap tavanlı, kırma çatılı olan yapının kuzeyinde iki katlı son cemaat bulunmaktadır. Kiliseden çevrilme caminin ahşap elemanları yöredeki orijinal dokuyu koruyan tek örnektir. Halen ibadete açıktır.

1.2. BAYBURT

1.2.1 DOĞAL DEĞERLER

Yılanlı Köy: Merkez ilçeye 20 km uzaklıkta Kırkpınar Köyü'ndedir. Yılanlar köyün girişinde bulunan dağın eteklerinde çıkan çayda, mayıs ayının son haftasından itibaren 15 gün müddetle görülmektedir. Halk tarafından şifalı olduğu söylenen yılanların; yılancık, bel, sırt, baş ve ayak ağrılarına iyi geldiği ifade edilmektedir. 2. derece Doğal Sit Alanı ilan edilmiştir.

1.2.1.1. Su Kaynakları

a. Akarsular

Çoruh Nehri: Kaynağını Mescit Dağları'ndan 3.239 m'de alarak il sınırlarına güneydoğudan girmektedir. Bayburt Bölgesi'ndeki önemli bir akarsu kaynağı olan Çoruh Nehri, Masat Deresi, Kop Deresi, Beşpınar Deresi, Gökçedere Deresi, Çatıksu Deresi, Akşar-Sorkunlu ve Gümüşdamla Deresi tarafından beslenmektedir. Çoruh Nehri'nde su seviyesi ilkbaharda (Nisan-Mayıs) en yüksek seviyeye ulaşırken, kış aylarında (Aralık-Ocak) ise en düşük seviyeye ulaşmaktadır. Bir kolu Mescit Dağları'ndan, diğer bir kolu da Otlukbeli Dağları'ndan çıkarak iki kol halinde Dikmetaş Köyü altında Çoruh Nehri ile birleşmektedir. Çoruh Nehri debi bakımından ülkenin en önemli akarsularından biri olup, bu özelliği nedeniyle su sporlarına çok elverişlidir. Dikmetaş Köyü'nden başlayarak Çoruh Nehri'nin il sınırlarını terk ettiği Aslandede Köyü'ne kadar olan kısmında su sporlarından kano ve rafting yapılmaktadır. Bölgede sulama amaçlı yapılan göletler ilde rekreasyon amaçlı kullanıldığı gibi, balıkçılık amacıyla da kullanılmaktadır.

Fauna açısından oldukça zengin bir özellik gösteren bölgede av hayvanları bölgede yer alan su kanalları boyunca vadi ve dağ eteklerinde yoğunlaşmaktadır. Çoruh Nehri ve muhtelif kolları tatlı su ürünleri balıkçılığına elverişlidir. Masat, Kopuz, Beşpınar, Ozansu, Yoncalı, Yazyurdu, Kılıçkaya ve Çatıksu dereleri alabalık yönünden zengindir. Akarsular dışında göletlerde de kısmen balıkçılık yapılmaktadır. Bu göletlerden; Oruçbeyli, Sakızlı, Saraycık, Danişmend, Eymür, Gökçedere'de sazan balığı yönünden zengindir.

c. Şelaleler

Sırakayalar Şelaleleri: Bayburt-Erzurum karayolunun 6 km sinden ayrılarak 16 km sonrasında ulaşılan Sırakayalar Şelaleleri, Merkez Sırakayalar Köyü'nün girişinde ve köy içinde yer almaktadır. Yaz aylarında etrafı yerel halk tarafından mesire yeri olarak kullanılan her iki şelalede de suların akış hızı yüksektir. Şelalelerin çevresinde herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Her iki şelaleye de asfalt yolla ulaşılmaktadır.

Sarıkayalar 1 Şelalesi

Sarıkayalar 2 Şelalesi

b. Baraj ve Göletler

Gezköy Göleti: İl merkezine 10 km mesafede Gez Köyü sınırları içinde bulunan 35 bin m^3 su tutma kapasiteli sulama göleti; tarımsal sulamanın yanısıra çevre düzenlemesi tamamlandığında sosyal aktivitelere de olanak sağlayabilecektir. Bu amaçla gölet çevresindeki kameriyeler, piknik alanları, yeşil alanlar, yürüyüş parkurları ve günübirlik konaklama tesisleri yapılmaktadır. Ayrıca foto ve jeep safari ile bisiklet turu için uygun alanlar mevcuttur.

Gökçedere Göleti: Demirözü İlçesi, Gökçedere Beldesi sınırları içinde, İl merkezine 43 km, Demirözü ilçe merkezine 13 km mesafede; yer almaktadır. Sulama amaçlı gölet, tarımsal sulamanın yanısıra yapılan çevre düzenlemesi ile sosyal aktivitelere de olanak sağlamaktadır. Bu amaçla gölet çevresinde kameriyeler, piknik alanları, yeşil alanlar, yürüyüş parkurları ve günübirlik konaklama tesisleri yapılmıştır. Ayrıca gölet içinde bir balık çiftliği bulunmaktadır.

Yakupabdal Göleti: İl merkezine 50 km, Demirözü ilçe merkezine 22 km mesafede; Yakupabdal Köyü sınırları içinde bulunan 5.000 ha'lık sulama kapasiteli gölet, tarımsal sulamanın yanısıra yapılan çevre düzenlemesi ile sosyal aktivitelere de olanak sağlamaktadır. Bu amaçla, gölet çevresinde kameriyeler, piknik alanları, yeşil alanlar, yürüyüş parkurları ve günübirlik konaklama tesisleri yapılmıştır. Ayrıca gölet içinde

deniz bisikletleri bulunmaktadır ve foto ve jeep safari ile bisiklet turları yapmaya müsaittir.

Aydıntepe Göleti: Aydıntepe İlçesi'nin kuzeyinde Soğanlı Dağları'nda Aydıntepe Yaylası'nın alt kesiminde bulunan sulama göleti, mesire ve piknik alanı; il merkezine 30 km, ilçe merkezine 5 km mesafededir. Soğanlı Dağları'nın doğal güzelliklerini ve endemik bitki türlerini bir arada görmek mümkündür. Çevre düzenlemesi ve tesislerin yapımı devam eden Yayla Göleti içinde, piknik, yürüyüş, atla gezinti yapılabilmekte, kuş gözetleme, foto safari, jeep safari ve bisikleti turları için alanlar mevcuttur.

1.2.1.2. Orman Kaynakları

Aslan Dağı Mesire ve Piknik Alanı (Vilayet Ormanı): Şehir merkezine 2 km mesafede 7.000 dönüm alan üzerinde bulunan mesire ve piknik alanı içinde sarıçam, yalancı akasya, meşe ladin, akça ağaç, dişbudak, söğüt gibi ağaçlar ve endemik bitki türlerinin oluşturduğu flora ile ilin en önemli mesire ve piknik alanlarındandır. Piknik alanı içinde hayvanat bahçesi, kameriyeler, piknik alanları, yüzme havuzu, suni şelale, iki adet gölet, yürüyüş parkurları, bay-bayan WC, mescit, Bayburt orman evi sosyal tesisi, çocuk oyun parkları, tabii kaynak suları, oto parklar bulunmaktadır.

1.2.1.3. Mağaralar

Çimağıl Mağarası: İl merkezine 35 km mesafedeki Çimağıl Köyü'nün Taşındibi Mahallesi'nde yer almaktadır. Mağaraya Taşındibi Mahallesi'nden sonra stabilize bir yolla ulaşılabilmektedir. 1.100 metre uzunluğunda ve 11 bölümden oluşan mağaranın tavan yüksekliği yer yer 30 metreyi bulmaktadır. Mağarada küçük su birikintileri, sarkıtlar, dikitler, org desenli duvarlar, mağara incileri, mağara çiçekleri, traverten basamakları ve filkulakları bulunmaktadır. Mağaranın girişinde ve ilk büyük salonda su bulunmamaktadır. Kremalı Oda ve Hayaletler Odası'nda küçük su birikintileri bulunmaktadır. Mavi Oda'nın sonunda 5 m uzunluğunda ve 20 m eninde bir gölcük bulunmaktadır. Mağara içinde hava hareketi çok az olup, girişte kuru olan hava iç kısımlarda nemlidir. Mağara içinde ahşap gezinti yolu yer yer çürümüştür. Mağara ışıklandırılmış olup, girişte bekçi kulübesi ve WC bulunmaktadır. Ancak otopark yoktur ve otopark için uygun alan bulunmamaktadır. Yalnız çevreden ziyaretçiler gelmektedir. 2013 yılı içinde yaklaşık 500 kişi tarafından ziyaret edilmiştir.

Helvaköy Buz Mağarası: Merkez İlçe'ye 33 km mesafedeki Helva Köyü'nde yer almaktadır. Her mevsim buzullarla kaplı olan mağarada buzdan oluşmuş sarkıtlar ve dikitler bulunmaktadır. Yazın en sıcak döneminde bile mağara içinde çok soğuk bir hava ile karşılaşılmaktadır. Geniş bir giriş kapısının olmasına rağmen doğal olan buzlarında erimenin görülmediği mağaranın yöre halkı tarafından teknoloji öncesinde soğuk hava deposu olarak kullanıldığı söylenmektedir. Mağaraya ulaşım, köye kadar asfalt, köyle mağara arasında bozuk bir toprak yolla sağlanmaktadır. Mağaraya çıkılması oldukça zordur. Herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Bekçi bulunmamaktadır.

1.2.1.4. Yaylalar

Kop Dağı Turizm Merkezi: İl merkezine 80 km mesafede Bayburt-Erzurum karayolu güzergahı üzerinde bulunmaktadır. Ulaşım karayolu ile sağlanmakta olup, Turizm Merkezi; Erzurum Havaalanı'na 70 km, Aşkale Tren İstasyonu'na 20 km, Trabzon Havaalanı'na 215 km, Erzincan Havaalanı'na 240 km mesafede yer almaktadır. 2.918 m yükseklikteki Kop Dağı'nda kayak turizmi yapılmaktadır. Kop Dağı Kayak ve Kış Sporları Merkezi planında mevcut olan kayak evinin bulunduğu alan ile günübirlik tesislerin bulunduğu alanların bir kısmı gerektiğinde yatırımcılara tahsis edilmek üzere Valilik tarafından kamulaştırılmış olup; yol, su, elektrik gibi alt yapı çalışmaları tamamlanmış, 112 yatak kapasiteli Kayak Evi ve yaz aylarında kapalı olan bir otel hizmete açılmıştır. Merkezde 1.240 m uzunluğunda 70 adet teleksi askısı bulunan bir telesiyej bulunmaktadır. Merkez, kamp- karavan, doğa yürüyüşü, trekking, ayak paleti ile karda yürüyüş, çim kayağı gibi etkinliklerin yapılabilmesine elverişlidir.

Soğanlı Yaylası: Bayburt'a 50 km uzaklıkta yer alan yaylanın yüksekliği 2.750 m olup, konaklamak için 20 yataklı pansiyon bulunmaktadır. Bayburt'ta her yıl Dede Korkut Kültür Sanat Şöleni çerçevesinde ve şenliklerin son gününde geleneksel olarak düzenlenen Soğanlı Yayla Şenlikleri Soğanlı Yaylası'nda düzenlenmektedir.

Ardıç Göze Yaylası: Köy yerleşimi il merkezine 34 km uzaklıktadır. Köye kadar olan asfalt yol sonrasında yayla yolu toprak olarak devam etmektedir. Bölgedeki yaylaların merkezi olarak belirlenmekte, mola noktası niteliğindedir.

Pelitli Yaylası: Köy yerleşimi İl merkezine 35 km uzaklıktadır. Köye kadar olan asfalt yol sonrasında yayla yolu toprak olarak devam etmektedir.

Kozluk Yaylası: Kozluk Köyü; Bayburt-Çaykara yolu üzerinde Soğanlı Dağı eteklerinde 40 hanelik bir yerleşimdir. Bayburt'a 29 km uzaklıktadır. Köye kadar olan asfalt yol sonrasında yayla yolu toprak olarak devam etmektedir.

Üzengili Yaylası: Bayburt-Rize il sınırında yer alan, Bayburt'a 35 km mesafede, Soğanlı Dağı eteklerinde yer almaktadır. 3.050 m yüksekliğindedir. Karın eksik olmadığı yaylada endemik bitki türlerine de rastlanmaktadır. Bayburt'ta bulunan endemik türlerden biri olan Üzengili Şakayığı (Gelin Gülü) özellikle Mayıs ve Haziran aylarında görülmektedir.

Göloba Yaylası: Köy, Bayburt il merkezine 32 km uzaklıktadır. En uç köylerden biri olup, Of'a oldukça yakındır. Yaz günlerinde serin, diğer mevsimlerde ise yer yer yağış alan bir köydür. Yaylada birçok krater gölü bulunmaktadır.

Kuşmer Yaylası: Bayburt il merkezine 32 km uzaklıkta yer alan yaylanın doğusunda Karlıca Yaylası, batısında Aydıntepe Yaylası bulunmaktadır. Soğanlı Dağı'nın etekleri üzerinde düz bir vadi içinde kurulmuştur. Aydıntepe Ovası ve Bayburt'un birçok köyü kuş bakışı görülmektedir.

Çiçekli Yaylası: Köy, Bayburt il merkezine 15 km uzaklıkta olup yolu asfalttır. Yayla yolu ise topraktır.

Gümüşdamla Yaylası: Bayburt İli'nin Aydıntepe İlçesi'ne bağlı Gümüşdamla Köyü Bayburt il merkezine 28 km, Aydıntepe ilçe merkezine 4 km uzaklıktadır. Yayla, köyden 9 km uzaklıkta olup, toprak yolla ulaşılmaktadır.

Günbuldu Yaylası: Aydıntepe İlçesi'ne bağlı yaylada 25 hane bulunmaktadır. Yayla Halkumaş Tepesi ile Kurutlar Tepesi arasında vadide kurulmuştur. Yaylada 4 odalı pansiyon ve balık çiftliği yer almaktadır. Yaylanın içinden, Dikmetaş ve Göçenler tepelerinden geçen stabilize yolla Kavlatan ve Dumlu yaylalarına ulaşılmaktadır.

Aydıntepe Yaylası: 2.350 m rakımlı bir konumda olan Aydıntepe (Hart) Yaylası'nda sulama göleti bulunmaktadır. Aydıntepe İlçesi'ne 10 km uzaklıkta olup, 60 hane bulunmaktadır. Atlı doğa yürüyüşü, foto safari, trekking, olta balıkçılığı yapılabilme potansiyelleri olan yaylada, çevre düzenleme çalışmaları ve gölet çevresinde ağaçlandırma çalışmaları devam etmektedir. Bölgedeki yaylaların merkezi olarak belirlenmekte olup, mola noktası niteliği taşımaktadır.

Çavdar Yaylası: Bayburt il merkezine 45 km, Aydıntepe ilçe merkezine 16 km uzaklıkta yer almaktadır. Yayla, köye 7 km uzaklıkta kuzey doğu yönündedir. Batısında 2.375 rakımlı Salmangas Geçidi bulunmaktadır. Yayla, Bayburt Ovası'na hakim bir tepede bulunmaktadır. Senenin 6 ayı karla kaplıdır. Yaylanın tek akarsuyu Çoruh Nehri'nin kollarından biri olan Tohnovi Deresi'dir. Doğu Batı istikametinde akan Tohnovi Deresi (Çoruh Çayı) Çoruh Nehri'nin en büyük koludur. Bu kesimdeki yaylalarda rüzgarlar, Soğanlı Dağları'ndan Çoruh Nehri Vadisi'ne doğru esmekte olup, yöre Balkar adı verilen rüzgarların etkisinde kalmaktadır.

1.2.2. TARİHİ VE ARKEOLOJİK DEĞERLER

Bayburt tarihsel gelişim süreci içinde Azziler, İskitler, Romalılar Saltuklular, Safeviler, Selçuklular ve Osmanlılar gibi birçok farklı kültür ve medeniyete ev sahipliği yapmıştır. İlde bu uygarlıklardan kalma birçok eser bulunmaktadır.

1.2.2.1. Bayburt Kent Merkezi- Merkez İlçe

Bayburt Kalesi: Kent merkezinin kuzeyinde yer almaktadır. Kale birçok uygarlığa sahne olmuş, Türklerin eline geçmeden önce Roma, Ermeni, Bizans, Arap ve Kommenos hakimiyetinde kalmıştır. 5-6 köşeli surlar; yarım daire, kare ve üçgen biçiminde burçlarla desteklenmiştir. Burç yükseklikleri 12-13 m sur yükseklikleri 30 m'dir. Kalenin doğu kapısı Demir Kapı, batı kapısı ise Nöbethane Kapısı olarak adlandırılmaktadır. Bayburt Kalesi Anadolu kaleleri içinde sağlam kalan Selçuklu Mimari örneklerinden biridir. İlk defa Roma İmparatoru Justinien tarafından tahkim edilmiş, daha soran Saltuklular zamanında yeniden başlatılan inşaat, Erzurum Meliki Mugisiddin Tuğrul Şah tarafından 1200-1230 yılları arasında tamamlattırılmıştır. Kalenin üzerindeki çini süslemeleri kaleye Çini Maçin isimin verilmesine sebep olmuştur. Bunlar kalenin batı ve güney dış yüzeyinde tezyinat olarak mor firuze çiniler kullanılmıştır. Gerek savaşlar gerek tahribatlar yüzünden bu yerlerin dışında çinilerden eser kalmamıştır. Kalenin dış surlarının bir kesimi restore edilmiştir, ancak içinde herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Bekçisi bulunmamaktadır. Kaleye ulaşım parke yolla sağlanmaktadır. Yaklaşık 10 otomobil ('2 otobüs) kapasiteli bir otoparkı bulunmaktadır.

Saat Kulesi: Saat Kulesi Bayburt kent merkezinde, Cumhuriyet Caddesi'nde, meydanlık alanın ortasında bulunmaktadır. Kule, Bayburt'un düşman işgalinden kurtulup, Cumhuriyet yönetimine kavuşması anısına 29 Ekim 1924'de Cumhuriyet Bayram'ında açılmıştır. Bayburt'un Rus işgalinden kurtuluşunu simgelemektedir. Cumhuriyet dönemi ilk eserlerindendir. Kulenin yapımı yedi ay sürmüştür. Kule Bayburt taşından Bayburtlu ustalar tarafından yapılmıştır. Çorum saat kulesinin bir benzeridir. Kuleye takılan dört adet saat ve makine aksamı Almanya'dan getirtilmiştir. Saat kulesinin yapımı Bayburt Belediyesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Kulenin yüksekliği 21 m olup şerefesine 41 basamak merdivenle çıkılmaktadır.

Baksı Sanat Müzesi: Bayburt'a 45 km uzaklıkta bulunan Bayraktar Köyü'nde 3 Ocak 2005 tarihinde kurulan Baksı Kültür Sanat Vakfı, günümüz sanatı ile geleneksel sanatı ortak bir zeminde buluşturarak sanatı ve kültürü yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. "Baksı Halk Sanatları Araştırma Uygulama Merkezi" kültür değerlerini gelecek kuşaklara aktarmayı hedeflemektedir. Çağdaş ve geleneksel sanat yapıtlarını toplamak, korumak ve tanıtmak işlevinin yanı sıra yerel el sanatlarını destekleyerek bölgenin kültürel ve ekonomik yaşamına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Müze projesinin sahibi, Prof. Hüsamettin Koçan'dır. Zengin bir halk sanatları koleksiyonu ve sanat/edebiyat kütüphanesi barındıran Baksı Müzesi'nde, yörede artık pek az yapılan çanak, çömlek ve ehram, dokuma, kilim gibi el sanatları üretiminin özendirilmesi, gelenekselden çağdaşa her türlü sanatsal üretimin yapılıp,

sergilemesiyle, kültür turizmine çok önemli katkı sağlayan kuruluştur. Müze kompleksi sergi salonları, kütüphane, yerel ve çağdaş sanat atölyeleri ile konferans salonu, 40 kişinin konaklayabileceği 24 odalık konuk evi bölümünden oluşmakta olup, dünyanın önemli kırsal alan müzelerinden biri olma özelliğini taşımaktadır. Müze 2014 yılı Avrupa Konseyi Müze Ödülü'nü almıştır.

İmaret Tepesi Şehitliği ve Şair Zihni Anıtı: İmaret Tepesi Bayburt'a hakim bir tepedir. 1918 yılında Ermeni çeteler tarafından şehit edilen 380 kişinin kemikleri toplanarak bu alana defnedilmiştir. Şair Zihni'nin Trabzon'un Maçka İlçesi'nde bulunan mezarı da 1936 yılında İmaret Tepesi'nde yapılan abidenin sanduka bölümüne törenle defnedilmiştir. Şehitlik, 1953 yılında Bayburt Belediyesi tarafından duvarlarla çevrilerek koruma altına alınmıştır.

Kop Köyü Kaya Mezarları, Tüneli ve Savaş Mevzileri: Bayburt'a 33 km uzaklıktaki Kop Köyü'nün yaklaşık 1 km kuzeybatısındaki kayalıkta ana kayaya oyularak yapılmıştır. Sarıtaş malzemeli ve dik kayalığın kuzeydoğu ucunda iki tek odalıdır. Kaya mezarının bulunduğu alana batı ve kuzey yönünden açılan patika yoldan ulaşılabilmekte olup, yol kayalık alanın düzeltilmesi ile oluşturulmuştur.

1 Numaralı Kaya Mezarı: Kayalık alanın kuzeyinde tek odalıdır. Kemer şeklindeki oval kapı kısmen tahrip olmuştur. 1.40x1.95 m çapında, 1.25 m yüksekliğindedir.

2 Numaralı Kaya Mezarı: 1 numaralı mezarın güneyinde doğu yönüne bakan giriş kemer şeklindedir. 2.10x2.10 m uzunluğunda 1.40 m yüksekliğindedir.

Kaya Tüneli: 2 numaralı kaya mezarının güneyinde olup, doğuya bakan cephesi belirli formda değildir. İçi toprakla dolmuştur.

Kop Şehitleri Abidesi: Bayburt-Erzurum karayolunun 40. km'sinde Kop Dağı'nın tepesinde 15 Mayıs-15 Ağustos 1963 tarihleri arasında yapılan anıt Bayburt halkının ve Türk ordusunun Rus ordusuna karşı verdiği mücadelenin ve bu uğurda şehit olanların anısına Bayburt halkı ve askeri garnizon tarafından yaptırılmıştır.

Taşhan: İl Merkezi'nde, çarşı içindedir. Selçuklu Dönemi bir yapıdır. Birbirinden ayrı üç bölümden oluşmaktadır. Ana mekan kare planlıdır. Orta payeden dört yöne uzanan sivri kemerlerle dört bölüme ayrılmış ve her bölüm kubbelerle örtülmüştür. Ana mekanın batısındaki ikinci bölüm dar dikdörtgen biçimindedir. Ardı ardına dizilen kubbe ve tonozla örtülüdür. Yapıda taş ve tuğla kullanılmıştır. Giriş kapılarının tümü taş süslemelidir. Ancak orijinal özelliğini yitirmiştir. Yapının Yavuz Sultan Selim döneminde (XVI. yüzyılın ilk çeyreği) hapishane olarak kullanıldığı bilinmektedir. Yapı günümüzde sebze-meyve deposu olarak kullanıldığından özgünlüğünü büyük ölçüde yitirmiştir.

Saruhan Kalesi: İl merkezine yaklaşık 35 km mesafedeki Saruhan Köyü'nün 1 km batısında, 2.130 m yükseltide yer almaktadır. Gözetleme amaçlı yapılan kalelerdendir. Kalenin Pontus İmparatorluğu döneminde Gümüşhane ve Bayburt bölgesine yapılan 70 adet savunma ve gözetleme amaçlı kalelerden biri olduğu düşünülmektedir. Doğu–batı doğrultulu kale, ovadan 170 m yükseltide kayalık bir tepenin üzerine Ortaçağ Mimarisi yapı malzemeleri kullanılarak yapılmıştır. Kuzey ve kuzeydoğu duvarlarının sadece anakayaya oturan temelleri ve bazı kale duvarları günümüze kadar gelmiştir. Özgün niteliğini yitirmiş durumda olan kalenin restorasyona ihtiyacı vardır. Saruhan Köyü'ne asfalt yolla ulaşılmaktadır. Köy ile kale arasındaki yol stabilizedir ve kaleye yaya olarak ulaşılabilmektedir.

Kırk Çeşmeler: Ulu Cami'nin güneydoğusunda, Ulu Cami ile Bedesten (Taşhan) arasında yer almaktadır. Ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Daha önce bu alanda bulunan külliyenin bir parçası olduğu düşünülmektedir. Çeşmenin bulunduğu alana iki ayrı yoldan taş merdivenlerle inilmektedir. Çeşmeler alanın iki yanında yer almaktadır. Çeşmelerden iki tanesi büyük olmak üzere, tamamı yaklaşık kırk adettir.

Kitre Kalesi: Bayburt'a 40 km uzaklığındaki Kitre Köyü'nün 2 km kuzeybatısında bölgeye tamamen hakim konumda yer almaktadır. Köye bakan yamacı oldukça dik olup, 2.100 m yüksekliğindeki kale doğal koşullarla zaman aşımına uğrayarak tahrip olmakta

ve duvar taşları düşerek mimari yapısını gün geçtikçe kaybetmektedir. Kale, duvar işçiliği ve genel yapısı ile ortaçağ kaleleri özgünlüğündedir.

Kitre Tümülüsü: Kitre Köyü'nün 7 km batısında doğal arazi de yer alan Tümülüs, kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu 2.300 m yüksekliğindedir. Tümülüs yöre halkı tarafından Ziyaret Tepesi olarak adlandırılmaktadır. Tümülüsün 300 m güneydoğusunda yer alan antik yerleşim yeri arkeolojik sit alanıdır.

Konursu Çeşmesi: Bayburt'a 16 km uzaklıkta bulunan Konursu Köyü'ndedir. Cami duvarının yanında yapılmış olan çeşme daha sonraları yapılan onarım sırasında cami avlusunun dışına, bugünkü yerine taşınmıştır.

Söğütlü Höyüğü: Höyük Bayburt-Demirözü karayolunun kenarında Bayburt'a 20 km uzaklıkta yer almaktadır. 1.680 m yüksekliktedir. Çevresinde yoğun tarım yapılmaktadır. Arkeolojik sit alanı olarak belirlenmiştir.

Söğütlü Ermeni Kilisesi: Söğütlü Köyü içinde yer alan kesme ve moloz taştan inşa edilen kilise, bazilikal planlıdır. Batı ve kuzey tarafı köy evleriyle kaplanmıştır. Narteks kısmı bölünerek bir ahşap asma kat yapılarak köy odası haline getirilmiştir. Yapının diğer kesimleri kullanılmamaktadır. Köye asfalt yolla ulaşılmaktadır.

Oruçbeyli (Tecik-Tepecik) Höyüğü: Bayburt'a 22 km uzaklıktaki Oruçbeyli Köyü'nün 1 km güneydoğusunda yer almaktadır. Arkeolojik sit alanıdır. 1.650 m yükseklikteki höyüğün tarım arazilerinin ortasında kalmasından dolayı tehlike yaşamaktadır.

Dikmetaş Efsanesi'nin Geçtiği Alan: Bayburt'tan 20 km uzaklıkta bulunan Değirmencik Köyü yol güzergahında Buğdaylı yol ayrımı üzerinde, Çoruh Nehri'nin yanında ilk bakışta bir ot yığınını andıran ve Dikmetaş adı verilen bir taş yığını yer almaktadır. Halk arasındaki efsaneye göre; bu taş yığını önceden zengin bir keşişe ait ot yığını iken, şiddetli geçen ve çiftçileri zor durumda bırakan kış sonucu çiftçi hayvanları için keşişten ot istemiş, keşiş kızı karşılığında ot verebileceğini belirtmiş, kızın keşişe bir gece boyunca ettiği bedduaya karşılık ot yığınının taş yığınına dönüştüğüne inanılmaktadır. Adı geçen taş yığını halen varlığını muhafaza etmektedir.

Balkaynak (Hadrak Köprüsü) ve Karakolu: Eski Trabzon yolu üzerinde bulunmaktadır. 20 m uzunluğunda, 7 m genişliğinde olan köprünün korkuluğu 90 cm yüksekliğinde olup, düzgün kesme taştan yapılmıştır. Üzeri sırt şeklindedir. Halen trafiğe açık olan köprü az kullanılmaktadır. Karakol ve köprü yanyana olup karakol binası harabe durumundadır. Her iki eserin de çevre düzenlemesi çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Manas Köyü Tarihi Kalıntıları: Bir kaçak kazıyla tarihi bir yapının duvar kalıntıları ortaya çıkmış, duvarların kagir kesme taşlarla yapıldığı belirlenmiştir. Alan ve çevresi çok geniş olup, başka yapıların olabileceği yönünde izler bulunmaktadır. Yapıların arkeolojik kazı yapılarak gün yüzüne çıkarılması gerekmektedir.

Akşar Korgan Köprü: Tarihi köprü Bayburt-Gümüşhane yolunun 25-30 km'leri arasında, Gümüşhane'ye gidiş yönüne göre yolun sol tarafında bulunmaktadır. Köprünün 2 km batısında Akşar Beldesi yer almaktadır. Tarihi köprü bu beldenin sınırları içindedir. Köprü Çoruh Nehri'nin üzerine kurulmuş olup, nehrin iki yakasını birbirine bağlayan yol bugün köy yolu olarak kullanılmaktadır. Köprü "Korgan Köprü" olarak anılmakla beraber yöredeki ismi “Meliğin Köprüsü” olarak da geçmektedir. İki gözlü, sivri kemerli bir yapıdır. Kesme taştan kemerler, korkuluk taşları ve kemer arası taşlar sağlam vaziyettedir. XIII. ve XIV. yüzyıl, Selçuklu Dönemi köprülerindendir. Yakın zamanda restore edilmiştir.

Çoraklar 1 (İspir Tepesi): Çoraklar I Tepesi yöre halkı tarafından İspir Tepesi olarak da adlandırılmakta olup, Mutlu Köy'e 1 km kadar mesafede ve yoldan 500 m kadar içeride bulunmaktadır. Doğal Varlık olarak tescillidir. Çevresinde tarım yapılmaktadır.

Cami ve Türbeler

Ulu Camii: Cami Bayburt kent merkezinde bulunmaktadır. 1965 yılında büyük bir onarım görmüştür. XIII. yüzyıl Selçuklu yapısı olduğu bilinmektedir. Osmanlıların son

dönemlerine ait beş yazıt, yapımıyla ilgili bilgi vermektedir. Dikdörtgen biçimindeki ana mekan, mihrap yönüne dikey sekiz kalın payeyi bağlayan geniş kemerlerle üç nefe bölünmüştür. Orta nef kubbeli bir mekanla son bulmaktadır. Yapı onarımlar sonrası da ana planını korumuştur. Dikdörtgen bordürlü mihrap sivri kemerlidir. Daha önce çinilerle bezeli olduğu sanılan mihrabın yanlarında sıva altında kandil motifi bulunmuştur. Yapının XIII. yüzyıldan olduğunu gösteren en önemli ögesi minaresidir. Minare, biçim ve süslemesi ile Danişmentli yapısı olan Sivas Ulu Camii minaresi ile büyük benzerlik göstermektedir. Minare, köşeleri kesilmiş kare kaide ve 8 köşeli tambur üzerinde silindirik gövdelidir.

Bayburt Kalesi Kilisesi (El Fetih Cami): Bayburt Kalesi'nin doğusunda, hakim bir tepe üzerinde bulunmaktadır. Yapım tarihi ile ilgili kesin bilgi yoktur. Ahşap çatıyla örtülü, kırma taş duvar örgülü yapı, üç nefli bazilikal plana sahiptir. Harabe halinde olup, ana apsisin beş köşeli olduğu, güney duvarındaki dikdörtgen çevreli kapısında basit süsleme örnekleri görülmektedir. Kalenin kuzeybatı eteklerinde Çoruh Nehri'nin 10 m kadar güneyinde 1.589 m yükselti de anakayaya oyularak oluşturulan kaya basamaklı su tüneli tespit edilmiştir. Trabzon- Erzurum yolunun güneyindeki Ayvasıl Köyü Kilisesi'yle benzerliğinden dolayı XIII. veya XIV. yüzyılda yapıldığı düşünülmektedir.

Şehit Osman Türbeleri (I ve II Numaralı Türbeler): Bu türbeler, Saltukoğulları komutanlarından Mengüç Gazi'nin kardeşi Osman Gazi ve kız kardeşine aittir. Bayburt il merkezinin batısında yer alan 1.682 m rakımlı tepe üzerinde yapılmıştır. Bu türbelerin yanında bulunan mezar taşlarının 600-700 senelik oldukları sanılmaktadır. Türbenin yazıtı okunmamaktadır.

I Numaralı Türbe:
Silindirik gövdeli ve konik külahlıdır. Duvarlarda süs öğesi olarak küçük mazgal delikleri açılmıştır. Mihrabın yanlarında mukarnas süslemeli sütünceler vardır. Giriş basamakları yıkıldığından, yüksekte kalan kapı mukarnas süslemeli niş içindedir. Yapı mimarisine ve süslemesine bakıldığında XIII. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir.

II Numaralı Türbe:
Onarıldığı için I nolu türbeden daha yeni görünmektedir. I. türbeden ayrı biçimdedir. Kare planlı ana mekan, tromplara oturan oval bir kubbeyle örtülüdür. Kesme taştan yalın bir yapıdır. Pencere bordürlerinde şamdanı andıran motifler bulunmaktadır. XIII.-XIV. yüzyıllar arasında yapıldığı düşünülmektedir. Yakın tarihte restore edilmiş olup, çevre düzenlemesi yapılmıştır.

Zahid Efendi Cami: İl merkezinde bulunan cami, 1514-1515 yılları arasında Zahid Efendi tarafından yaptırılmış bir Klasik Osmanlı Dönemi yapısıdır. Birkaç kez onarım görmüştür. Aslına uygun olarak yapılmayan onarımlar dolayısıyla orijinalliğini yitirmiştir. Çatısı sac malzeme ile kaplıdır. Halen ibadete açıktır.

Yakutiye (Yeni) Camii: Cumhuriyet Caddesi üzerinde, eski Yakutiye Medresesi'nin bulunduğu alan üzerinde yer almaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Bayburt halkının yardımlaşması ile 1913-1915 yılları arasında yapılmıştır. Cami ve minaresi tamamen kesme taştan olup, işçiliği taş işlemedir.

Ali Baba (Dede Korkut) Türbesi: İl merkezine yaklaşık 35 km mesafede ve Masat Vadisi'nde yer alan, Yıldırım Köyü mezarlığında bulunmaktadır. Türbe sekiz köşeli olup kesme taştan yapılmıştır. Kapısı kemerlidir. Kitabesi olmadığından ne zaman yapıldığına dair bir bilgi yoktur. Halk arasında Ali Baba Türbesi olarak bilinmekle birlikte Dede Korkut Türbesi olarak da geçmektedir. 1995 yılında restore edilen türbenin bugün orijinal hiçbir özelliği kalmamıştır. Türbeye asfalt yolla ulaşılmaktadır. Çevre düzenlemesi ve otoparkı bulunmamaktadır.

Ahmed-i Zencani- Kümbeti: İl merkezinde bulunmaktadır. Yörede, Ahi Ahmed-i Zencani'nin türbesi olduğu düşünülmektedir. Ancak konuya ilişkin kesin bilgi bulunmamaktadır. XIII.-XIV. yüzyıl yapıtıdır. Yapı sekiz köşeli olup, mezar odası kare planlıdır. Mihrap nişinin yanlarındaki sütuncelerin gövde ve başlıkları, mihrap nişi geometrik ve bitkisel motiflerle bezenmiştir. Kümbet yakın tarihte yapılan küçük çaplı restorasyon çalışması ile iyi konumda bulunmaktadır. Çevre düzenlemesi gerekmektedir.

Sünür (Çayıryolu) Kutluğ Bey Türbesi: Merkez İlçe'ye bağlı, Bayburt Köse yolu üzerinde ve il merkezine yaklaşık 30 km mesafede yer alan Çayıryolu Köyü'ndedir. Kutluğ Bey Camii'nin 30 m doğusunda mezarlığın içinde yer almaktadır. Yazıtında Tur Ali Bey Oğlu Kutluğ Beyin adı bulunmaktadır. Kutluğ Bey 1389 da öldüğünden, türbenin XIV. yüzyıl sonlarında yaptırıldığı düşünülmektedir. Kesme taştan sekiz köşeli bir yapıttır. Kubbesi yıkılmıştır. Duvarlarda, içten kemerli nişlerle devinim sağlanmıştır. Yarım daire biçimli mihrap, yuvarlak kemerlidir. Kubbenin çinilerle süslü olduğu camiyle türbe arasında revaklı medrese odalarının bulunduğu bilinmekle birlikte, bunlardan günümüze bir iz kalmamıştır. Türbe yıkılmış durumdadır. Sadece duvarları ayakta kalabilmiştir. Halk arasında Tur Ali Bey Türbesi olarak da bilinmektedir.

Sünür (Çayıryolu) Kutluğ Bey Cami: Merkez İlçe'ye bağlı, Çayıryolu Köyü'ndedir. XIV. yüzyılın ikinci yarısında Fahrettin Kutluğ Bey tarafından yaptırılmıştır. Kapı üzerindeki yazıttan 1550'de onarıldığı anlaşılmaktadır. Minarede de 1676/1677 tarihli kitabe bulunmaktadır. Yapı, açık bir avludan geçilen toprak damlı, son cemaat yeri ve dört kalın ağaç direkle mihrap yönünde üç nefe ayrılan ana mekandan oluşmaktadır. Yalın bir görünüşe karşılık, içte ahşap malzemenin değişik biçimlerde değerlendiği görülmektedir. Cami halen ibadete açık olup, yapılan bilinçsiz onarımlar nedeniyle özgünlüğünü kaybetmiş durumdadır.

Abdulvehhap Gazi (Beyböyrek) Türbeleri: Bayburt'un 2 km doğusunda Merkez İlçe'ye bağlı Erenli Köyü'nün batı yönünde 2.300 m yüksekliğindeki tepe üzerinde yer almaktadır. Dedekorkut hikayelerinde geçen en önemli kişilerden biri olan Bey Böyrek'e aittir. Türbe halen ayakta olup kısmen onarılmıştır. Aynı parsel üzerinde iki ayrı mezar yer almaktadır. Halk tarafından sıklıkla ziyaret edilen türbelerden biridir.

Akşar Anonim Türbe: Bayburt–Gümüşhane karayolunun yaklaşık 25. km'sinde ve Merkez İlçe'ye bağlı Akşar Beldesi'nde bulunmaktadır. Yapı sekiz köşeli olup kesme taştan yapılmıştır. Çatısı kubbe şeklindedir. Ne zaman yapıldığına dair bir bilgi yoktur. Ancak Osmanlı Dönemi yapı karakterini taşıdığından, bu döneme ait olduğu düşünülmektedir.

Anonim (Yanbaksi) Kümbet: Bayburt-Demirözü yolunun 15 km'sinde, Merkez İlçe sınırları içinde yer almaktadır. Yazıtı olmayıp, mezar taşı okunamamaktadır. Yörede Otlukbeli Savaşı'nda ölen Seyyid Kasım için yaptırıldığı düşünülmektedir. Danışmend Köyü'ne yakın olan kümbet, Danişmend yapısı özellikleri taşımaktadır. Kesme taştan, sekiz köşeli, basık kubbeli bir yapıttır. Köşeler üçgen ve istiridye motiflidir. Türbe yapısı halen yıkılmış durumdadır.

Yakupabdal Türbesı: Seydiyakup Köyü'nde yüksek bir tepe üzerinde tek bir kitabeli mezar taşı yer almaktadır. Çeşitli yerlerinden kırılmıştır.

Oslu Hoca Türbesi: İlin kuzeybatısında, tarihi İpek Yolu ve Bayburt-Gümüşhane-Trabzon karayolunun 25 km de bulunan Aksar Beldesi'nde yer almaktadır. Aksar Beldesi'ne hakim bir tepeye kurulmuş olan türbe 1830 yıllarında beldede yaşayan Oslu Hoca için yaptırılmıştır. Türbe; sarı kesme taştan yapılmış kare planlıdır. Üzerine kubbe örtülmüştür.

Hamamlar

Paşa Oğulları (Kondolotlar) Hamamı: Tuzcuzade Mahallesi'nde bulunan hamam, birkaç kez onarılmıştır. Yapım dönemiyle ilgili kesin bilgi bulunmamaktadır. Sıcaklık bölümü, klasik haç biçimi dört eyvanlı hamamlar şeklindedir. Kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmıştır. Köşe odaları kubbeli tonozla, ılıklık beşik tonozla örtülüdür. Bugün kullanılmamaktadır.

Meydan (Çarşı) Hamamı: Bayburt kent merkezinde bulunmaktadır. Kadı Mahmut Çelebi Vakfı olarak bilinmektedir. Merkezi planlı, yıldız biçimi 6 eyvanlı sıcaklık bölümü dışında özgünlüğünü yitirmiştir. Halen kullanılmaktadır.

Bent Hamamı: Çoruh Nehri kıyısında Bayburt Kalesi'nin güneydoğu eteğindedir. XVI. yüzyılda Akkoyunlu Hacı Ferahşad Bey tarafından yaptırılmıştır. Klasik dört eyvanlı hamamlar planlıdır. Soyunmalık, dört sütuna oturan ortası aydınlık fenerli kubbeyle örtülüdür. Ilıklık bölümü, uzun bir beşik tonozdan oluşmaktadır. Halvet bölümündeyse, ortada bir kubbe, dört yanda sivri beşik tonozlu eyvanlar, köşelerde kubbeli halvet odaları yer almaktadır. Merkezi kubbeye pandantiflerle, köşe kubbelerine Türk üçgenleriyle geçiş sağlanmıştır. Hamam üzerinde yapılan bilinçsiz onarımlar nedeniyle dışı tamamen özgünlüğünü yitirmiş, içi ise kısmen bozulmuştur. Yapı kısmen tahrip olmuş ve kullanılmamaktadır. Turizme hizmet verebilecek şekilde restorasyonu ve düzenlenmesi gerekmektedir.

Konaklar

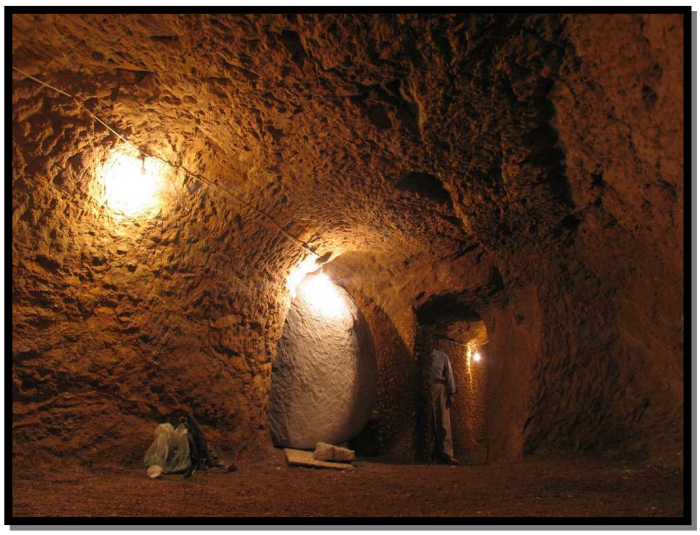
Bayburt Konağı: Duvarları genellikle kesme taştan iki veya üç katlı olarak yapılan eski Bayburt evlerinin özelliklerine uygun olarak yeniden inşa edilmiştir. Cephelerinde işlenmiş yontma taş kullanılmaktadır. Halen kafe ve lokanta olarak hizmet vermektedir.

Kayalar Evi: Bayburt'un yerel mimari özelliklerini taşıyan yapılardan biri olan Kayalar Evi, Zahit Mahallesi'nde bulunmaktadır. Kayalar Evi yakın tarihte restore edilmiştir.

1.2.2.2. Aydıntepe İlçesi

Aydıntepe (Hart) Yer Altı Şehri (Yer Altı Kalesi) : Aydıntepe İlçesi'nde yer alan antik şehir ve yer altı şehri, Aydıntepe kent yerleşkesinin hemen altında bulunmaktadır.

Yüzeyden 22.5m derindedir. 1988 yılında bir inşaat kazısı sırasında tesadüfen gün yüzüne çıkarılarak Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından koruma altına alınmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yaklaşık 50 metrelik bir alanda yapılan kazılarının büyük bir bölümü 11.09.1989 tarihinde tamamlanmış, restorasyon ve temizlik çalışması yapılarak ziyarete açılmıştır. 2008 yılından sonra Koruma Kurulu'nun oluru ile Aydıntepe Belediyesi tarafından Müze Müdürlüğü'nün denetiminde yaklaşık 800 metrelik alanda yapılan çalışmalarla gezilebilir alan 850 metreye çıkarılmıştır. Karadeniz Teknik Üniversitesi ile yapılan sismik taramalar neticesinde şehrin güneydoğu kesiminde de başka dehlizlerin olduğu tespit edilmiştir.

Aydıntepe yerleşmesinin tarihi MÖ.3.000-2.000 yıllarına kadar uzanmaktadır. Hititler döneminde var olduğu düşünülmektedir. Şu ana kadar açılan bölümlerin havalandırma işlemi içinde sekiz adet havalandırma bacası tespit edilmiştir. Yeraltı Şehri tüf olarak ana kaya oyularak oluşturulmuştur. Tünelle başlayan yer altı kalıntıları bir yolun yanlarında dizilmiş karşılıklı mekanlar biçimindedir. Kemerli girişten kare planlı odalara geçilmektedir. Tonoz örtülü odalar birbirine benzemektedir. Bu yol ve yanlarındaki mekanların 5 km boyunca uzandığı ve Arpalı (Niv) Köyü'nde son bulduğu düşünülmektedir. Kayalardaki kazma izleri, hava delikleri ve odalarda görülen ateş izleri bugüne ulaşmıştır. Ayrıca; Aydıntepe'de yer altı kentinin yanı sıra Geç Roma ve Erken Bizans Dönemlerine ait mezar bulunmuştur. Mezar kalıntısının Hıristiyanlığın ilk yayılış dönemlerine ait olduğu tahmin edilmektedir. Yer altı kentinin burada egemen olmuş devletler tarafından zindan olarak kullanıldığı düşünülmektedir. 2013 yılında yeraltı kenti 1.000'i yabancı olmak üzere yaklaşık 30.000 kişi tarafından ziyaret edilmiştir.

Yukarı Kırzı Köyü Eski Yerleşim Alanı: Arkeolojik sit alanıdır. Yukarı Kırzı Köyü'nün 2.5km kuzey doğusunda 1.710 m yükseltide yer alan düz yerleşim alanı, Vank Tepesi'nin doğu yamacından dere yatağına kadar uzanmaktadır. Bu alan yüzeyinde Selçuklu ve Osmanlı seramik parçaları başta olmak üzere değişik dönemlere ait seramik parçalarına ve yapı temel izlerine rastlandığı belirtilmektedir.

Aydıntepe (Hart) Kalesi: Aydıntepe İlçe Merkezi'nde yer almaktadır. Doğu-Batı doğrultulu kale geniş bir alana yayılmış olup, Soğanlı Dağları'nın güney yamaçlarında Aydıntepe Ovası'na hakim konumdadır. Özelliğini büyük ölçüde kaybeden kalenin güneyinde tahrip olmuş mimari kalıntılara ve duvar yıkıntı izlerine rastlanmaktadır. Kalenin girişi kuzey yönden verilmiş olup, Urartu döneminde kısmen yerleşim gördüğü belirtilmektedir.

1.2.2.3. Demirözü İlçesi

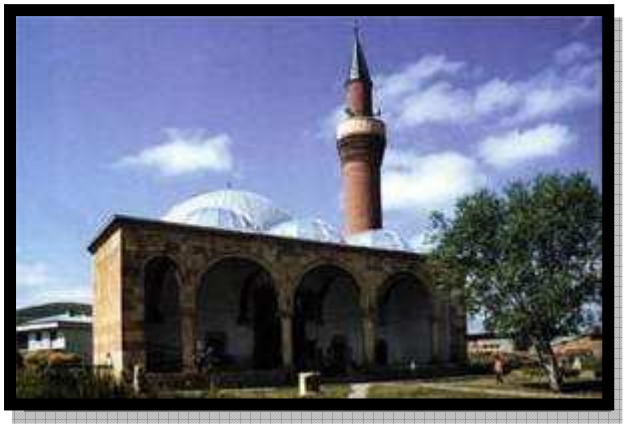

Kisanta Harabeleri: Demirözü İlçe Merkezi'nde yer alan Kisanta Harabeleri'nde klasik döneme ait birçok yapı kalıntılarına rastlanılmaktadır. Bu kalıntılar sütunlar ve büyük su kanallarıdır. Ancak arkeolojik kazılar yapılmadığından bu kalıntılar ortaya çıkartılamamış ve gerekli bilgi elde edilememiştir. Yerleşik alan sınırları bu harabelerin çıkarılmasına engel teşkil etmektedir. Yörenin Urartu, Kimmer, Iskitler, Med, Pers, Pontus, Roma, Bizans, Arap, Selçuklu ve Osmanlı idaresi altına girdiği ve ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Demirözü İlçe Merkezi'nde Klasik dönemden kaldığı tahmin edilen yapı ve sütun kalıntıları bulunmaktadır.

İvcekler Tepesi Höyüğü (Bayrampaşa Höyüğü): Yapılan araştırmalarda M.Ö. 3.000-2.600 arasına tarihlenen Bayrampaşa Köyü'nün 1.5km güneyinde, kuzey-güney doğrultulu 1.710 m yükseltide yer almaktadır. Çevredeki tarımsal alan ve faaliyetlerin höyüğe doğru gelişmesini önlenmesi gerekmektedir.

Gökçedere (Pulur) Höyüğü: Bayburt'a 45 km uzaklıktaki höyük Gökçedere Beldesi içinde yer almaktadır. Yerleşim höyük üzerindedir. Höyüğün; İlk Tunç Çağı'ndan, Roma, Bizans dönemine kadar yerleşme gördüğü belirtilmektedir. Çanak, çömlek buluntuları bölge tarihine ışık tutması açısından oldukça önemli olduğu belirtilmektedir.

Bayrampaşa Kalesi: Demirözü İlçesi'nin 7 km batısında yer alan Bayrampaşa Köyü'nün 2 km kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Doğu-batı uzantılı olarak, 1.710 m yüksekliğinde bir tepe üzerinde yer alan kalenin, gözetleme amaçlı yapıldığı sanılmaktadır. Kale bugün harabe durumunda olup, batı kısmında yaklaşık 20 m uzunluğunda ve 2 m yüksekliğinde sur duvarı kalmış, kale niteliğini büyük ölçüde yitirmiştir. Pontus İmparatorluğu döneminde bölgede yapılan kalelerden biri olduğu belirtilmektedir.

Pulur (Ferahşad Bey) Camii ve Medresesi: Gökçedere Beldesi'nde yer almaktadır. Ferahşad Bey yapılar topluluğunun cami, medrese, han, hamam, imaret ve konukevinden oluştuğu bilinmekte, yapılar topluluğunun Akkoyunlu dönemi eserleri olduğu bilinmektedir. Bunlardan han, imaret ve konuk evinden hiçbir iz kalmamıştır. Hamam ise harabe durumunda olup, halen samanlık olarak kullanılmaktadır. Pulur (Ferahşad Bey) Medresesi'nin 13 yüzyıl sonlarında Akkoyunlu Süleyman Bey tarafından yenilenme çalışmalarının yaptırıldığı düşünülmektedir. "L" biçimindeki yapı, beş bölümlüdür. Tüm bölümlerin kapıları avluya açılmaktadır. Avluya açılan kapı ve kemerlerin yazıları Farsça'dır. Çatısı sac örtüyle kaplanmış yapının orijinal çatısı toprak örtülüdür. Yapı halen Kur'an Kursu olarak kullanılmaktadır. Pulur (Ferahşad Bey) Camii avlu içinde olup giriş kapısı üzerindeki kitabede, yapıyı 1517'de Akkoyunlu Korkmaz Bey'in yaptırdığı bildirilmektedir. İki renk kesme taştan özenle yapılmış bir yapıdır. Yalnızca minare tuğladan örülmüştür. Tek kubbelidir. Dış görünüşü ile Osmanlı Camileri üslubundadır. Ancak kubbe ve tromplar çinko kaplanmış, kubbe eteğine ahşap saçaklık eklenerek özgün biçimi bozulmuştur. Cami ibadete açıktır.

Çiftetaş Köyü Tepesi (Höyük) ve Mezarlığı: Çiftetaş köyüne 1 km uzaklıkta, 1.680 m yükseltide yer almaktadır. Höyüğün üzerinde iki adet blok taştan lahit kapağı bulunmaktadır. Çevrede İlk Tunç ve Demir Çağ'a keramik parçalar bulunmuştur. Mezarlık, köyün yaklaşık 600 metre dışında yer almaktadır. Mezarlık olarak nitelendirilen alanda sadece iki adet taş sanduka bulunmakta olup, mezarların yerleri belli değildir.

Gökçedere Medresesi ve Köy Hamamı: Gökçedere Beldesi'nde bulunan Hacı Ferahşad Cami, Medrese ve Hamamı bir bütünlük arz etmektedir. Hamam camiye 25-30 metre mesafede olmasına karşın cami ve medreseyi çevreleyen çevre duvarının dışında tutulmuştur. Hamam önemli ölçüde tahrip olmuş ve orijinal özelliklerini kaybetmiştir.

Yazıbaşı Höyüğü: Demirözü İlçesi'ne 12 km uzaklıktadır. 1.800 m yükseklikte bulunmaktadır. Yazıbaşı Köyü, höyüğün güney eteğinde bulunmakta ve höyüğe doğru gelişmektedir. Arkeolojik sit alanıdır. Höyükte yapılan kaçak kazılarda çok miktarda kemik, az sayıda İlk Tunç ve Roma dönemine ait seramik bulunduğu belirtilmektedir. Yerleşimin höyüğe doğru olan kısmında yapılaşmanın ve hemen yakınında tarım yapılmasının önlenmesi gerekmektedir.

Baltakaya Tepesi: Baltakaya Tepesi, Çayıryolu ve Çiftetaş köyleri arasındaki yolun batısında ve Çayıryolu Köyü'ne yaklaşık 2 km uzaklıkta oldukça büyük boyutlu bir höyüktür. Doğal Varlık olarak tescil edilmiştir. Elde edilen seramik parçalarından höyüğün ilk tunç çağından beri iskan edildiği belirtilmektedir. Çevredeki tarımsal alan ve faaliyetlerin höyüğe doğru gelişmesini önlemek gerekmektedir.

Çatalçeşme Köyü Camii (Yukarı Hinzeverek Camii): Demirözü İlçe Merkezi'nin kuzeyinde yer alan Çatalçeşme Köyü'nde bulunmaktadır. Yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Akkoyunlular Dönemi'nde yapıldığı tahmin edilmektedir. Son cemaat yeri eğimli bir çatıyla örtülüdür. Camiye bitişik minarenin kaidesi kesme taştan, silindirik gövdesi tuğladan yapılmıştır. Kare planlı ana mekanı örten kubbe yıkılmıştır. Kubbenin yerine dört ahşap ayağa oturan, ortası kırlangıç kubbeli bir ahşap örtü yapılmıştır. Kırlangıç kubbe yörede yaygın bir örtü biçimidir. Mihrap nişi mukarnas süslemelidir. Mihrap örtüsünde bitkisel ve geometrik motifler bulunmaktadır.

1.3. GİRESUN

1.3.1. DOĞAL DEĞERLER

1.3.1.1. Su Kaynakları

a. Akarsular

Harşit Çayı: Tirebolu- Görele arasında Karadeniz'e dökülen Harşit Çayı Giresun İli'nin en uzun akarsuyudur.

Gelevera Deresi: Balaban Dağlarından doğarak Görele ve Espiye ilçeleri arasından geçmektedir. Derenin sınırı Yağlıdere İlçesi'ne kadar ulaşmaktadır. Uzunluğu yaklaşık 80km'dir. Espiye İlçesi'nin doğusundan denize dökülmektedir. Derenin denize döküldüğü yerde Andoz Kalesi bulunmaktadır. Gelevera Deresi boyunca yeşil alanlar ve ormanlılar çoğunluktadır. Sahip olduğu eğimden dolayı sürekli ve hızlı bir şekilde akış göstermektedir.

Aksu Çayı: Karagöl yöresinden kaynaklanan Aksu, kuzeye doğru akarak Kızıltaş, Sarıyakup, Pınarlar ve Güdün yörelerinin sularını toplamakta, Dereli ilçe merkezinin içinden geçerek, Giresun il merkezinin doğusundan denize dökülmektedir. Yaz ve kış mevsimlerinde suyu fazladır. Aksu Çayı'nın Karadeniz'e döküldüğü yerde Her yıl 20-23 Mayıs tarihleri arasında üçbin yıllık bir geçmişe sahip olan Mayıs Yedisi şenlikleri yapılmaktadır. Aksu Çayı boyunca zengin bir flora çeşitliliği gözlenebilmektedir. Kızılağaçlar, kestaneler, fındıklar, orman gülleri, meşeler ve çalı çilekleri bunlardan bazılarıdır.

Batlama Deresi: Çaldağ'ın batı yamacının güney kesiminde yer alan Bektaş Yaylası'ndan doğmakta olup, Merkez İlçe'nin batısında yer alan ve kentsel alanın önemli bir düzlüğü özelliğindeki Batlama Vadisi'nden denize dökülmektedir.

Pazar Suyu Deresi: Bulancak- Piraziz sınırını oluşturan Pazar Suyu Deresi, Karadeniz'in kuzey kesiminden kaynağını almaktadır. Karagöl ve Yürücek bölgelerinin sularını toplayarak, Bulancak İlçesi'nin batısından Karadeniz'e dökülmektedir. Uzunluğu 80 km kadardır.

Kelkit Irmağı: Gümüşhane Dağları'ndan doğan Kelkit Irmağı Erzincan, Gümüşhane, Giresun illerinin birleşme noktasına yakın bir yerden Giresun topraklarına girmekte olup Giresun İli sınırları içinde ki uzunluğu 70 km'dir.

Pınarlar Şelalesi: Pınarlar Köyü'ne 3 km uzaklıkta yer alan şelale yaz kış akmakta olup, tamamen yosun kaplıdır.

b. Göller

İlin sahip olduğu topografik yapı göl oluşumuna uygun değildir. Arazi yapısının engebeli olmasından dolayı büyük göllere rastlanmamaktadır. Dağların tepe noktalarında buzul göllerine rastlanmaktadır.

Karagöl: Karagöl Dağları'nın tepe noktasında bulunmaktadır. Derinliği 23m olup, 450 m^2 alana sahiptir. Yaz aylarında bile etrafında kar ve buz parçaları bulunmaktadır.

Sağrak Gölü: Karagöl Dağı eteklerinde yar alan bir diğer göl de Sağrak Gölü'dür. Derinliği 5 m olup, 210 m^2 alana sahiptir.

Aygır Gölü: Dereli İlçe'si sınırları içinde kalan Karagöl Dağı eteklerinde bulunmaktadır. Yaz mevsiminde de kar kalıntıları görmek mümkündür. Derinliği 7 m olup, 270 m^2 alan kaplamaktadır.

c. Baraj ve Göletler

Kılıçkaya Barajı: Kelkit Nehri üzerinde enerji üretmek amacıyla 1980-1990 yılları arasında inşa edilmiş bir barajdır. Gölalanı 64 km^2 olan barajın, 33 km^2'si Sivas'ın Suşehri İlçesi sınırları içinde, 31 km^2'si Giresun'un Şebinkarahisar İlçesi sınırları içinde yer almaktadır. Toprak gövde dolgu tipi olan barajın gövde hacmi 7.000.000 m^3, akarsu yatağından yüksekliği 134,00 m, normal su kotunda göl hacmi 1400,39 hm^3, normal su kotunda göl alanı 64 km^2'dir. Baraj 124 MW güç ile senede 332 GWh'lık enerji üretmektedir.

Çakmak Göleti: Alucra İlçe sınırları içinde bulunmaktadır. 1981 yılında faaliyete geçen gölet sulama amaçlı olarak kullanılmaktadır.

İngölü Göleti: Alucra İlçe sınırları içinde bulunmaktadır. 1999 yılında faaliyete geçen gölet sulama amaçlı olarak kullanılmaktadır.

Toplukonak Göleti: Şebinkarahisar İlçe sınırları içinde bulunmaktadır. 1994 yılında faaliyete geçen gölet sulama amaçlı olarak kullanılmaktadır. Gölet çevresi bölge halkı tarafından mesire amaçlı kullanılmaktadır.

d. İçmeler

Çaldağı Madensuyu: Giresun Merkez İlçesi, Osmaniye Köyü yakınlarında Batlama Deresi üzerinde bulunmaktadır. Çıkarılan suyun şişelenmesi için 1991 yılında burada bir işletme açılmıştır. Bu tesisin kapasitesi yaklaşık 6000–7000 şişe kadardır. Buradan çıkarılan maden suyunun böbrek taşlarına iyi geldiği ve hazmı kolaylaştırdığı bilinmektedir.

İnişdibi Madensuyu: Dereli İlçesi, İnişdibi Köyü, Çakır Armut Mevkii'nden bulunan bu maden suyu karbondioksit içermektedir. İnişdibi Madensuyu ticari olarak işletilmektedir.

Pınarlar Madensuyu: Şebinkarahisar İlçesi, Tamzara Mahallesinde bulunmaktadır.

e. Termal Kaynaklar

Hayran Kaplıcası: Alucra İlçesi, Aktepe Köyü'nde, Belen Çayırı bölgesinde bulunmaktadır. Kaplıca, Aktepe Köyü tüzel kişiliğine 20 yıllığına kiralanmıştır. Kaplıcada iki tane havuz yer almaktadır. Bir adet sıcak su kaynağı, iki adet içme suyu kaynağı bulunmaktadır. Kaplıca suyunda bol miktarda klor, kükürt ve demir bulunmaktadır. Cilt ve deri hastalıklarını tedavi edici özelliklere sahiptir. Turizm değeri bulunmamaktadır. Bölge halkı tarafından daha çok rekreasyon amaçlı kullanılmaktadır.

1.3.1.2. Yaban Hayatı ve Avcılık

İlin topografik yapısının oldukça engebeli bir yapıya sahip olması ve Giresun Dağları'nın kıyı şeridinden başlayarak, yüzey şekillerini oluşturması zengin bir bitki örtüsünün varlığını beraberinde getirmiştir. Bu durum kırsal arazi üzerinde birçok av hayvanının yaşamasına ve çoğalmasına olanak sağlamıştır. Kanatlı hayvanlardan bıldırcın, yabani ördek, yabani kaz, kuğu kuşu ve kuzgun sadece Ağustos-Şubat ayları arasında avlanmaktadır. Memeliler sınıfına giren kurt, çakal, yaban domuzu ve kuşlardan karga, saksağan, atmaca, kartal gibi hayvanlar her zaman avlanabilmektedir.

Ancak doğanın ekolojik dengesinin bozulması sonucu bazı hayvanların nesli tükenmektedir. Bundan dolayı dağ keçisi, karaca, turaç, dişi sülün, keklik ve ağaçkakan

gibi kuşların ve memelilerin avlanması yasaklanmıştır. İl bütününde 7 adet avlak bulunmaktadır.

Balıkçılık: Giresun İli'nin kıyı şeridinin 122 km olması balıkçılık faaliyetlerinin yoğun bir şekilde yapılmasını da beraberinde getirmiştir. Merkez, Keşap, Espiye, Tirebolu, Görele, Eynesil, Bulancak, Piraziz ilçelerinde balık avlama faaliyetleri yapılmaktadır. İlde her mevsim balık avlama olanağı vardır. Fakat mevsimlere göre tutulan balık miktarları değişmektedir. En çok avlanan balık türleri, hamsi, istavrit, mezgit, kefal, barbunya ve kalkandır. Ayrıca Kılıçkaya Baraj gölünde olta balıkçılığı faaliyetleri de yapılmaktadır.

1.3.1.3. Orman Kaynakları

Giresun İli sahip olduğu iklimsel özellikleri nedeniyle bol yağış almaktadır. Yağış miktarının fazla olması orman alanlarının geniş yer tutmasını da sağlamıştır. Orman alanları 716.126 hektarlık bir alan kaplamaktadır. Bunun %25 koru alanı, %24'ü bozuk orman alanı ve %51 çok bozuk orman alanı olarak sınıflandırılmaktadır.

Espiye Kent Ormanı: Orman Genel Müdürlüğü "Kent Ormanı Projesi" kapsamında 2007 yılında açılışı yapılan Kent Ormanı Giresun'a 25 km mesafede Gülburnu Köyü(Espiye), Ocaktepe Mevkii'nde, 600 m yükseklikte yer almakta ve 385 Ha alan kaplamaktadır. Geniş panoramik manzarası olan ormandan Ordu'nun Vona sahilinden, Trabzon- Faroz Burnu arasındaki kesimi izlemek mümkündür. Bölge kartal, atmaca, şahin gibi kuşların doğal üreme alanıdır. Orman içinde otopark, gölet, şelaleler, yürüyüş ve koşu pistleri, gözetleme yeri, seyir terasları, dinlenme alanları, çocuk oyun alanları, WC gibi tesisler yer almaktadır.

1.3.1.4. Mağaralar – Kayalıklar

Yeniköy (Yedideğirmenler) Mağarası: Espiye İlçesi'nin 33 km güneyinde Yeniköy Köyü'nde, Karadona Deresi'nin batı kenarında bulunmaktadır. Önceden su değirmeni olarak nitelendirilen mağara, 2006 yılında keşfedilmiştir. Mağaranın en önemli özelliklerinden biri içinde bolca su akıyor olmasıdır. Aynı zamanda mağaranın içinde sarkıt ve dikit oluşumları, damlataşlar, duvarlar görülmektedir.

Şahan Kayası: Keşap İlçesi, Karabulduk Beldesi Armutdüzü Köyü sınırları içinde bulunan kayalık, Doğal Sit Alanı olup, Türkiye haritası görünümündedir. Ankara İli'nin olduğu yerde Büyük bir mağara bulunmaktadır. Ulaşımı kolaydır.

1.3.1.5. Yaylalar

Giresun İli'ni kuzey ve güney yönlü kuşatan dağlar belirli yerlerde düzlükler oluşturarak geniş yayla alanları oluşturmuşlardır. Yaylacılık faaliyetleri kırsal nüfusa ekonomik yönden gelir sağlamaktadır. Yaz aylarında kırsal kesimde yaşayan halk, sahip oldukları yayla evlerine gelerek hayvancılık faaliyetlerini gerçekleştirerek kışlık ihtiyaçlarını hazırlamaktadırlar.

Bunun yanında yaz aylarında yapılan yayla şenlikleri ile yayla turizmine yönelik faaliyetlerde canlanmaktadır. Yaylaların şehir merkezine çok uzak olmaması, sağladığı doğal güzellikler, temiz havası ve ormanlık alanları ile yaylacılık turizmi, kıyı turizminin mevsiminin erken bitmesi ile tercih edilen alternatif bir turizm çeşidi olmuştur. Bektaş, Kümbet ve Kulakkaya Yaylaları Turizm Merkezi olarak ilan edilmiş yaylalardır.

Kümbet Yaylası (Turizm Merkezi): Kümbet Yaylası, Dereli İlçesi'nde, Giresun İl Merkez'ine 60 km mesafede bulunmaktadır. Kümbet Yaylası Merkez İlçe'nin güneydoğusunda yer almaktadır. Merkezden Dereli-Şebinkarahisar yolu ile Dereli'den sonra Güdül-Yüceköy üzerinden asfalt bir yol ile yaylaya ulaşmak mümkündür. Yayla köy statüsünde olduğundan hazine mülklerinin yanında özel mülkler de bulunmaktadır. Yaylada elektrik, telefon ve su

mevcuttur. Yaylada sağlık ocağı ve ilkokul da bulunmaktadır. Günübirlik gelenler için bakkal, kasap, manav, fırın, kır kahvesi ve lokantalar mevcuttur. Her yıl temmuz ayının ikinci hafta sonu şenlikler yapılmaktadır. Ayrıca Kümbet Yaylasında günübirlik rekreasyon ihtiyacını karşılayacak Aymaç Mevkii Mesire Alanı ve Salon Çayırı Piknik Alanı bulunmaktadır.

Aymaç Mevkii: Kümbet Yayla merkezinin 2 km kuzeybatısında çevre peyzajına hakim bir noktada yer almaktadır. Her sene temmuz ayının 3. Pazar günü bu alanda yayla şenlikleri yapılmaktadır. Yayla çimenlik alanlar ve orman içi düzlük alanlardan oluşmaktadır. Halk tarafından mesire ve piknik alanı olarak kullanılmaktadır. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından B Tipi Mesire alanı olarak tahsis edilmiştir.

Salon Çayırı Piknik Alanı: Kümbet Yaylası'na girişte 1 km uzaklıkta bulunmaktadır. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından A Tipi Mesire alanı olarak tahsis edilmiştir. Alanda sık orman ağaçları ve çimenlik alanlar bulunmaktadır. Mesire alanı olarak değerlendirilebilecek, kullanımlar mevcuttur. Salon Çayırı Piknik Alanı'nda 15 oda kapasiteli konaklama tesisinin inşaatı devam etmektedir. Ancak bu yatırımın talebi karşılamakta yetersiz kalacağı düşünülmektedir.

Koçkayası Yayla Tesisleri: Giresun'a 65 km mesafede yer almaktadır. Kümbet Yaylası'ndan 5 km uzaklıktadır. Ulaşım asfalt yol ile sağlanmaktadır. Tesis 2008 yılında işletmeye açılmıştır. Tesis 1840 m yükseklikte olup, ladin ormanı ile çevrilidir. Turizm tesis alanı 140 yatak kapasiteli bungalov ev ve motel, restoran, kafeterya, alışveriş merkezi ve spor tesislerinden oluşmaktadır.

Kulakkaya Yaylası (Turizm Merkezi): Dereli İlçesi'nde, Yavuzkemal Beldesi'nde, Giresun'nun 45 km güneyinde yer almaktadır. 1.650 rakım değeri ile diğer yaylalara göre daha düşük bir rakıma sahip olmasından dolayı hem ulaşımı kolay, hem de turizm faaliyet mevsimi daha uzun olduğu için daha çok tercih edilmektedir. Kulakkaya Yaylası yol üzerinde bulunan Gelin Kayası ve Erimez Mevkii ayrıca görülmeye değer doğa güzellikleridir. Dişical, Melikli Obası, Ayılık, Alçakbel, Hanalan gibi yayla topluluklarından oluşmaktadır. Yayla mahalle statüsünde olduğundan hazine mülklerinin yanında özel mülkler de bulunmaktadır. Teknik altyapı hizmetleri mevcuttur. Yaylada konaklamaya dönük tesis bulunmamaktadır. Alçakbel Orman İçi Piknik Alanı yayladaki mesire alanı olarak kullanılmaktadır.

Tamdere Yaylası: Dereli İlçesi sınırları içinde, Giresun-Şebinkarahisar yolu üzerinde, Giresun'a 70 km, Şebinkarahisar'a 27 km uzaklıktadır. Yaylaya ulaşım asfalt yoldan sağlanabilmektedir. Yaylada elektrik ve su vardır. Bu yayla en çok Şebinkarahisar halkı tarafından tercih edilmektedir.

Bektaş Yaylası (Turizm Merkezi): Dereli İlçesi'nde, Giresun'a 56 km mesafede yer almaktadır. Yaylaya ulaşım Bulancak'tan 42 km'lik asfalt yol ila sağlanmaktadır. Su, elektrik ve telefon hizmeti verilmektedir. Yaylada halk ile hazine arasında mülkiyet ihtilafı bulunmaktadır. Yaylada 72 yatak kapasiteli iki yıldızlı Karagöl Otel hizmet vermektedir. 1990 yılında turizm merkezi olarak ilan edilmesinden sonra beton yapılaşma artmıştır. Fakat son zamanlarda alınan tedbirlerle bu duruma engel olunmaktadır. 1600 rakımda bulunmaktadır. Yaylanın daha yüksek kesimlerinde ağaçlardan çok güzel bir peyzaj görüntüsü sağlayan dağ çiçekleri ve çayırlar bulunmaktadır. Her yıl 24-25 Temmuzda yapılan şenliklerle yaylada büyük bir nüfus yoğunluğu ve canlılık yaşanmaktadır.

Melikli Obası Yaylası: Kulakkaya Yaylası'na yakın bir noktada yer almaktadır. Yavuzkemal Beldesi'ne 2 km uzaklıkta olduğu için günübirlik piknik için gelenler ihtiyaçlarını buradan karşılamaktadırlar. Yayla alanı ladin ağaçları ile çevrili olup, çim alanlardan oluşmaktadır. Yaylada konaklamaya yönelik bir tesisin inşaatı devam etmektedir. Ulaşım Kulakkaya Yaylası'na kadar asfalt daha sonra toprak yolla sağlanmaktadır.

Anastos Yaylası: Alucra İlçesi sınırları içinde, Alucra İlçe Merkezi'ne 10 km uzaklıkta bulunmaktadır. Yaylaya Kamışlı Köyü üzerinden ulaşılmaktadır. Ulaşım, yol altyapısı nedeniyle zordur. Ladin ve çam ağaçlarının çevrelediği alan, zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. Bu durum güzel manzara noktalarının oluşmasını sağlamıştır. Düzenli bir mesire alanı kullanımları ve konaklamaya yönelik tesisler bulunmamaktadır. Yaylada elektrik, su ve telefon kullanımına yönelik altyapı mevcuttur.

Tamzara Yaylası: Şebinkarahisar İlçesi sınırları içinde, ilçenin kuzeyinde yer almaktadır. Genellikle Şebinkarahisar halkı tarafından geleneksel yayla faaliyetleri için kullanılmaktadır. Köylü halk yaz aylarında burada kış ayları için hazırlık yapmaktadır. Yayla mahalle statüsünde olduğundan hazine mülklerinin yanında özel mülkler de bulunmaktadır. Yaylanın suyu ve elektriği olduğu için günübirlik mesire alanı olarak da kullanılabilmektedir.

Paşakonağı Yaylası: Yayla Bulancak İlçesi sınırları içinde bulunmaktadır. İki farklı yol takip edilerek yaylaya ulaşılmaktadır. Birincisi Pazarsuyu Deresini takip ederek Kovanlık, sonra Kazıklı üzerinden orman yolu ile ulaşım sağlamaktadır. Bu yol 43 km uzunluktadır. İkincisi ise yine Kovanlık, sonra Ahırlı Köyü üzerinden Paşakonağı Yaylası'na ulaşmaktadır. Bu yolun uzunluğu yaklaşık 50 km'dir. Yaylanın büyük bölümü ormanlarla kaplıdır. Ormanların dışında Karasay Şelalesi, Geçilmez Vadisi, Çiğseli Gölü, Kızılot Çayırı, Çağman, Erikli Çeşme, Yıldıztepesi, Kabaktepe, Arpalık Deresi gezilecek yerler arasındadır. Sarıalan Orman İçi Dinlenme Tesisleri'nde günübirlik dinlenme ve konaklama olanağı mevcuttur. Yayla çayır ve meralarla kaplı olmasının yanı sıra orman gülleri de bitki örtüsünün önemli bir parçasıdır. Turizmi canlandıran ve tanıtım sağlayan yayla şenlikleri temmuz ayının 2. haftası yapılmaktadır. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Yaylanın altyapı tesisleri tamamlanmıştır. Yayla içinde konaklama tesisi bulunmamaktadır. Ancak yaylada ticari faaliyetler oldukça gelişmiştir. Yaylada özel mülke konu alan bulunmamaktadır.

Çakrak Yaylası: Alucra İlçesi'nde Giresun'a 80 km uzaklıkta bulunan Çakrak Yaylası'na Yağlıdere ve Kümbet Yaylası üzerinde ulaşılabilmektedir. Çakrak'ta 3 kemer köprü, 2 tarihi kilise kalıntısı, Kırkharman Obasında 1 kilise, 5 değirmen kalıntısı bulunmaktadır.

Dokuzgöz Yaylası: Görele İlçesi sınırları içinde, ilçenin köyleri ile çevrili bir alandadır. Ulaşım iki ayrı güzergahtan, Yeğenli Köyü ve Daylı Köyü üzerinden yapılmaktadır. Dokuzgöz Tepesi manzaraya hakim bir noktada bulunmaktadır. Denizi ve beraberinde Sis Dağı ve Haç Dağını gören bir manzaraya sahiptir. Sahilden en kısa sürede ulaşılabilecek en yüksek tepe özelliğindedir. Günübirlik konaklama için uygun mesire alanı kullanımları mevcuttur. Her yıl yayla şenlikleri düzenlenmektedir.

Erimez Yaylası: Giresun'a 35 km uzaklıkta, Çaldağı Beldesi sınırları içinde bulunmaktadır. Yayla, 1.400 m rakımda bulunmakta olup, kızılağaç, gürgen ve çam ağaçlarından oluşan bir bitki örtüsüne sahiptir. Çaldağı halkı tarafından yaz aylarında hayvancılık faaliyetleri için kullanılmaktadır.

Yurt Yaylası: Giresun İl Merkezi'nin güneyinde Çaldağ Beldesi sınırları içinde Giresun'a 35 km, Çaldağ Beldesi'ne 10 km mesafede yer almaktadır. Yaylanın rakımı 1.400 m'dir. Yayla özellikle köylü halkın sosyo-ekonomik yönden bir araya gelmesine yönelik olarak mayıs-ekim ayları arasında kullanılmaktadır. Yaylanın etrafını saran ormanlarda genellikle çam, kızılağaç ve gürgen ağaçları bulunmaktadır.

Kurukol Yaylası: Çamoluk İlçesi'nde yer almaktadır. Çamoluk İlçesi'ne 11 km uzaklıktadır ve ulaşım problemi yoktur. Geçmiş yıllarda Çamoluk halkı tarafından yaz aylarında ekonomik yönden gelir sağlamak için kullanılırken, şu anda özellikle piknik ve mesire alanı olarak kullanılmaktadır. Son yıllarda altyapı faaliyetlerine yönelik çalışmalar da artmış durumdadır.

Kazankaya Yaylası: Giresun İl Merkezi'nin güneyinde, İnişdibi Köyü sınırları içinde, Giresun'a 49 km, İnişdibi Beldesi'ne ise 12 km mesafede bulunmaktadır. Yüksekliği 2.500 m olduğu için orman yetişme sınırının üstündedir. Bu durumdan dolayı ağaçtan çok geniş çayırlıklara rastlanmaktadır. Bulutsuz bir günde bu yayladan Karadeniz'i görmek mümkündür. Ancak yaylada sis ve bulutun olmadığı gün sayısı azdır. Çok eğimli olmamasından dolayı, kar sularının birikmesiyle, yaylada küçük bir derecik oluşmuştur. Yaylaya İnişdibi Beldesi'nden giden yol stabilize olduğu için ulaşım zordur. Mayıs ayından ekime kadar bu yaylayı hayvancılık faaliyetleri için kullanmaktadırlar.

Koyun Alan Yaylası: Koyun Alan Yaylası Dereli İlçesi sınırları içinde, Uzundere Köyü'ne bağlıdır. Dereli Köyü'nden 30 km uzaklıktadır. Yüksekliği 1.380 metredir. Uzundere Köyü halkı tarafından hayvancılık faaliyetleri için kullanılmaktadır.

Sindal Obası Yaylası: Dereli İlçesi'nde bulunmaktadır. Dereli İlçe Merkezi'ne 30 km mesafede ve 1.440 metre yüksekliğindedir. Yüce Köyü halkı tarafından yaz aylarında piknik ve dinlenme amaçlı kullanılmaktadır.

Ağaçbaşı Yaylası: Güce İlçesi sınırları içinde, Boncuk Çukuru Köyü'ne bağlı olan Ağaçbaşı Yaylası 1900 metre yükseklikte yer almaktadır. Çam, ladin, meşe, gürgen ağaçlarının oluşturduğu ormanlık alandan oluşmaktadır. Köy halkı tarafından yaz aylarında hayvancılık faaliyetleri için kullanılmaktadır.

Gölyanı Yaylası (Gölyanı Obası): Yağlıdere İlçesi, Yeşilpınar Köyü'nde, sahilden 51 km uzaklıkta yer almaktadır. Gölyanı Obası'nda bulunan doğal göl 3.000 m^2 yer kaplamaktadır. Gölün kenarındaki ağaçlar, rengarenk çiçekler ve yayladaki ahşap evlerin çok güzel bir görünümü bulunmaktadır Doğal Sit Alanı olan yaylada yeni yapılaşma kesinlikle yasaktır. Mevcut yayla evleri ise ahşaptır. Gölyanı Yaylası günübirlik gezi alanı olarak kullanılabilecek bir alandır.

1.3.1.6. Kıyı Turizmi

Giresun İli'nin doğu ve batı yönünde uzanan 122 km'lik bir kıyı şeridine sahip olması kıyı turizmi için önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Fakat yaz mevsimin ilde kısa sürmesi, yağmur yağışları, yaz aylarında sıcaklık değerlerinin erken düşmesi, yeni yapılan sahil yolunun kıyı şeridini doldurması, kıyı turizminin gelişmesini engeller niteliktedir. Ayrıca denize dökülen birçok dere ve çayın kirli olması da denizin kirlilik oranını artırmaktadır. 2007 yılı içinde Giresun İl Sağlık Müdürlüğü, Halk Sağlığı Laboratuvarlarında yapılan analiz çalışmaları sonucu Giresun İl Merkezi'nde Köy Hizmetleri ve Belediye, Bulancak İlçesi'nde Belediye ve Burunucu, Piraziz İlçesi'nde Eğrice ve Yaman, Keşap İlçesi'nde Uluburun, Düzköy ve Asarkaya, Görele İlçesi'nde Dikilitaş ve Çavuşlu, Tirebolu İlçesi'nde Yılgın, Kaynarca, Küçükçay, Bada ve Belediye, Eynesil İlçesi'nde ise Boztepe plajlarının suyunun temiz olduğu tespit edilmiştir. Giresun'a 5 km uzaklıkta bulunan Belediye ve Jandarma Plajları ilin en çok talep gören plajlarıdır.

1.3.2. TARİHİ VE ARKELOJİK DEĞERLER

Giresun ili coğrafik konumu gereğince içe dönük bir tarihi gelişim süreci geçirmiştir. MÖ. 2000 yıllara kadar giden eski bir yerleşim yeri olduğu için bölgede Helen, Roma, Bizans ve sonrasında Osmanlı Dönemine ait tarihi ve kültürel eserlerin görülmesi mümkündür.

1.3.2.1. Giresun Kent Merkezi- Merkez İlçe

Giresun Kalesi: Kale kentin kuzeyindeki yarımadanın kente hakim tepesinde yer almaktadır. Pontus Kralı I. Pharnakes (MÖ. II. yüzyıl) tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir. İç ve dış kale olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Kalenin bugüne kadar gelmiş sur duvarlarının tabanındaki büyük dikdörtgen taşlardan yapılmış bölümü Helenistik ve Roma Dönemi'nde yapıldığının izlerini taşımaktadır.

Şu anda 500 m'lik parke bir yolla ulaşılan kalenin sur duvarları, iç kaledeki Pontus Kralı I. Pharnakes'in saray kalıntıları, mabet alanları ve kayalarla oyulmuş mağaraların kalıntıları görülmektedir. Kale duvarları güneybatıdan başlayarak kenti çevreleyerek kuzeydoğuya doğru uzanmaktadır. Osmanlı Dönemi'nde kale içinde de bir yerleşim yeri olduğu bilinmektedir. Kalenin üst tarafında Kurtuluş Savaşı'nda savaşmış Yarbay Topal Osman'ın mezarı bulunmaktadır. Halen kale, şehre hakim bir manzara noktası olarak park ve dinlenme alanı olarak değerlendirilmektedir. Kalenin otopark, park ve mesire alanı düzenlemesi tamamlanmıştır. Teleferik yapımı için ilgili Koruma Kurulu'ndan uygun görüş alınmıştır.

Giresun Çocuk Kütüphanesi (Katolik Kilisesi): XIX. yüzyılda da Rumlar tarafından, gotik mimari tarzda yapılan bu yapı Giresun Merkez Çınarlar Mahallesi'nde bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı, ana cephesi üçgen planlı, dört köşeli sütun ile taşınan, yuvarlak kemerli özgün mimari özelliğe sahip bu yapı 1967 yılında çocuk kütüphanesi olarak kullanılmaya başlanılmıştır. 1986 yılında koruma altına alınarak tescili yapılmıştır. 2001 yılında da aslına uygun olarak restore edilmiştir.

Giresun Müzesi (Gogora Kilisesi): Tarihi Zeytinlik (Gogora) Mahallesi'nin doğu ucunda deniz kenarında yer alan kilise; XVIII. yüzyılda Ortodoks Kilisesi olarak Rumlar tarafından inşa edilmiştir. 1923 yılına kadar kilise olarak, 1948–1967 yılları arasında ise cezaevi olarak kullanılmıştır. 1982 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından restore edilerek, 1988 yılında müze olarak kullanılmaya başlanılmıştır. Eski Tunç Çağı, Hitit, Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Dönemine ait eski eserler, taş kabartmalar ve eski

dönemlerde kullanılan para, giysi ve silah örnekleri sergilenmektedir. 390 adet arkeolojik, 561 adet etnografik eser, 1 adet mühür 2840 adet çeşitli dönemlere ait sikkeler sergilenmektedir. Özgün mimari özelliklere sahip olan bu yapı dikdörtgen şeklinde gri ve kahverengi kesme taştan yapılmıştır. Tam ortasında yüksek kasnaklı üzeri bakır levhayla kaplı bir kubbe bulunmaktadır. Ana giriş kapısı batı yönündedir.

Giresun Artias Adası: Giresun Adası kıyıdan 1.6 km uzaklıktadır. Adanın kapladığı alan 40.000 m²'dir. Kıyıdan yarım saatte gitmek mümkündür. Bilinen bir efsaneye göre Argonotların Altın Post seferine katılan Herkül Giresun Adası'na uğramıştır. Ada üzerinde sur ve manastır kalıntıları görmek mümkündür. Giresun Adası aynı zamanda 1.derece doğal ve arkeolojik sit alanıdır. Her yıl 20 Mayısta yapılan Aksu Şenliklerinde Giresun Adası da ziyaret edilmektedir.

Zeytinlik Mahallesi: Giresun Kalesi'nin güneydoğusunda yer alan Mahalle, sahip olduğu geleneksel tarihi ve mimari dokusuyla turizme katkıda bulunabilecek önemli alanlardan biridir. Zeytinlik Mevkii'nin içinde bulunduğu Kentsel Sit Alanı yaklaşık 13,86 hektar olup, bu alan içinde 4'ü anıtsal 81'i sivil mimari özelliği taşıyan toplam 85 adet tescilli tarihi eser bulunmaktadır. Zeytinlik Mahallesi eski Giresun evlerinden oluşmaktadır. Bazı yapıların restorasyon çalışması yapılmış, bazılarının restore çalışmaları devam etmektedir. Halen 50 evin restorasyonu tamamlanmıştır.

Gedikkaya: Kentin doğusunda kartal gagası biçiminde, 200 metre yükseklikte bulunan önemli bir tepedir. Genel yapısı itibari ile kaleyi andırsa da büyük bir kaya parçasının sanki yerinden kopmuş görüntüsü vardır. İl merkezinde ulaşım açısından rahat bir yerde oldu için Giresun halkı tarafından talep gören bir mesire alanıdır.

Meryem Ana Kilisesi: Hıristiyanlığın bölgede yayılmaya başladığı dönemde inşa edildiği varsayılmaktadır. Askerlik Şubesinin arka tarafında Lonca yolu üzerinde bulunan bir kaya tapınağı niteliğindedir. Kilisenin bulunduğu yerde, kaya üzerinde bulunan Panaia ve Surp Sarkis isimli kaya mabedinin üç katlı olduğu söylenmektedir. Kilisenin yanında bulunan ve kilise ile bağlantılı yapılar hastane görevini üstlenmiştir. Giresun Kalesi'nin altında bulunan kilisenin restorasyon çalışmaları büyük ölçüde tamamlanmış, ancak ödenek yetersizliğinden çevre düzenlemesi ve dış cephesinin restorasyonu yapılamamıştır. Bu nedenle kilise halen ziyarete kapalıdır.

Türbeler

Seyyid Vakkas Türbesi: Kapu Mahallesi'nde XIX. yüzyılda yapılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Giresun'u fetih sırasında büyük fedakarlıklar gösteren ve bir savaş anında şehit düşen Seyyid Vakkas adına yaptırılmış bir türbedir. Türbe sekizgen planlı olup kesme taştan inşa edilmiştir. Üzeri kubbe ile örtülü, türbenin her cephesinde yuvarlak kemerli pencere bulunmaktadır. Osmanlı mimarisine ait bir kümbet özelliğinde yapılmıştır.

Yakup Şeyh Türbesi: Merkez İlçe'ye bağlı Tekke Köyü'nde bulunmaktadır. Giresun-Dereli yolunun 10. km'sindedir. Yakup Şeyh, Çepni Türkmenlerinin manevi şahsiyetlerinden biridir.

Şeyh Keramettin Türbesi: Türbe Boztekke Köyü'nde bulunmaktadır. Kare planlı kesme taştan inşa edilmiştir. Türbenin yanında 1462 yılında yapılmış Osmanlı Dönemi'ne ait bir camii bulunmaktadır.

Camiler:

Hacı Hüseyin Camii: 1594 yılında Çobanoğlu Hacı Hüseyin tarafından yaptırılmıştır. Kareye yakın dikdörtgen planlı olan bu cami kesme taştan inşa edilmiş olup, giriş kapısı yuvarlak kemerlidir ve iki yanında sütunlar bulunmaktadır. Mermerden yapılmış bir şadırvan çeşmeye sahiptir.

Hacı Miktad Camii: 1661 yılında Hacı Miktad Ağa tarafından yaptırılmıştır. Caminin üç ayrı kitabesinden, 1841 yılında camiye hayrat yapıldığı ve 1889 yılında Hacı İsmail Efendi tarafından tekrar inşa edildiği öğrenilmektedir. Restorasyon çalışmaları 2011 yılında tamamlanmış ve cami tekrar ibadete açılmıştır.

Kale Camii: Kent merkezinde bulunan camii 1830 yılında Dizdarzade Emetullah Hanım tarafından yaptırılmıştır. Kare planlı, tek kubbeli, dörtkenarı da kemerli bir formdan oluşan cami neo-klasik dönem özelliğinde yapılmıştır. Camii yanında bulunan çeşme 1927 yılında yapılmıştır.

Çekek Camii:1884 yılında Sarı Alemdarzade tarafından inşa edilmiş olan Çekek Camii kent merkezinde bulunmaktadır.

Kapukahve Camii: Cami 1896 yılında inşa edilmiş olup, kare planlı ve tek kubbelidir. Caminin dört yüzü de kesme taştan yapılmış, giriş kapısı oldukça güzel ve süslüdür. Şerefesinin altında bitkisel motifler bulunmaktadır.

Diğer Yapılar:

Millet Bahçesi Kapısı: Giresun kent merkezinde Hükümet Konağı'nın önünde bulunan ve Millet Bahçesi'nin kapısı niteliğindedir. 1900 yılında zamanın yöneticileri anısına yaptırıldığı kapının üzerindeki kitabelerden anlaşılmaktadır. Yontma taştan yapılmış bir kapıdır. Tescilli bir tarihi değerdir.

Ticaret Lisesi ve Kapısı: 1904-1906 yılında yapılan bina Yunan mimarisi özelliği göstermektedir. Cumhuriyetin ilanından sonra askeri kışla olarak kullanılmış, 1946 yılından itibaren Ticaret Lisesi olarak kullanılmıştır.

1.3.2.2. Alucra İlçesi

İkiztepe Tümülüsü: İkiztepe Tümülüsü, Alucra İlçesi'nde, Pirili Köyü'nde MÖ. VIII. yüzyıldan kalma, Hititliler Dönemi'ne ait olduğu sanılan yan yana iki yığma tepeden oluşmaktadır. Birbirlerine 50 metre aralıklarla yan yana gelmiş iki tepe düz bir arazi üzerinde bulunmaktadır. Yükseklikleri 40 metre kadardır. Geçmiş yıllarda Trabzon Müzesi Müdürlüğü tarafından kazılmış fakat zaman içinde bir sonuç alınamadığı için kazılar yarım kalmıştır. Şu anda İkiztepe Tümülüsü Arkeolojik Sit Alanı olarak koruma altına alınmıştır.

Sivritepe Tümülüsü: İkiztepe Tümülüsü'nün bir benzeri hemen yakınlarındaki Sivritepe Tümülüsü'dür. Kazısı yapılan ancak yıllar önce soyulmuş olan Sivritepe Tümülüsünde kesme taş mezar odası ve bu odaya giden dromos (kesme taşla yapılmış kemerli gizli yol) kazı sonucu ortaya çıkmıştır.

Kamışlı Kilisesi: Alucra İlçesi, Kamışlı Mahallesi'nde bulunan kilisenin XIX. yüzyıl sonlarında, yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Alucra İlçesi'nin en önemli tarihi değerlerinden biridir. Kilisenin dış yapısı kesme taştan yapılmıştır. Kilisenin iç kısmında sütunlar vardır. Kamışlı Kilisesi 1982 Yılında Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından tescillenerek koruma altına alınmış olsa da zaman içinde tahrip olması engellenememiştir. Alucra Kaymakamlığı Kamışlı Kilisesi Restorasyon Ve Çevre Düzenlemesi Projesi'ni yatırım programına almıştır.

Tepesidelik Obruğu: Çakmak Köyü'nde bulunan Tepesidelik Obruğu kimyasal erime sonucu Altan yukarıya doğru oluşmuş bir çukur niteliğindedir. Çukurun en dip noktasında yer altı suyu oluşmuş durumdadır. Genişliği ve derinliği 30 metredir.

Seyyid Mahmut Çağırgan Baba Türbesi: Osmanlı alimlerinden Seyyid Mahmut Çağırgan Baba Türbesi Boyluca Köyü'nde bulunmaktadır. Yerel halkın türbeyi ziyaret amaçlarının başında manevi yönden şifa ve deva bulmaya çalışmaları gelmektedir. Türbe, düzgün kesme taşlardan inşa edilmiş, çatısı çinkodan yapılmıştır. Türbenin yanında ahşaptan yapılmış bir tekke bulunmaktadır. 1991 yılında eski eser olarak koruma altına alınmıştır. Ayrıca ilçede bu türbenin dışında Yeşilyurt Köyünde Şeydi Şıh Mehmet Türbesi, Çakmak Köyünde İsmail Hakkı Çağırtgan Baba Türbesi ve İngölü köyünde H. Hasan Efendi Türbesi ile Osman Baba Türbesi de 17.5.1991 tarihinde eski eser olarak tescil edilmiştir.

1.3.2.3. Bulancak İlçesi

Camiler: İlçe sınırları özgün mimari özelliklere sahip 3 tane cami bulunmaktadır. Bunlardan Burunucu Camii tescillenip koruma altına alınmıştır. Ahmetli Köyü Camii ve Kızılot Camii de önemli camiler arasındadır. Diğer önemli camiler, Merkez Eski Camii, Şemseddin Eski Camii, Talipli Köyü Camii ve Sarayburnu Camii'dir.

Acısuyu Kaya Kilisesi: Bulancak'a 2 km uzaklıkta, Acısu Mevkii'nde bulunmaktadır. Bizans Dönemi'ne ait olduğu tahmin edilen kilise iki kattan oluşmakta olup, doğal kayalıklar oyularak inşa edilmiştir. Kayalar üzerinde herhangi bir süs ve işlemeye rastlanmamaktadır. Eski eser olarak 1990 yılında tescillenmiştir.

Ezedin Köprüsü: Gültepe Köyü, Pazarsuyu Deresi üzerinde bulunan tek kemerli taş bir köprüdür. Köprü tamamen kesme taştan yapılmıştır. Köy halkı tarafından halen kullanılmaktadır. Fakat zaman içinde tahrip olduğu bölümler vardır. 1997 yılında tescillenerek koruma altına alınmıştır.

1.3.2.4. Çamoluk İlçesi

Kaledere Kalesi: Kaledere Mevkii'nde yer almaktadır. Halen kalenin surları tamamen yıkılmış durumdadır. Sadece temel seviyesinde taşlar bulunmaktadır. Kalenin etrafında Roma, Bizans ve Selçuklu dönemine ait seramik parçaları bulunmuştur. Kaleye ulaşım imkanları kısıtlıdır. Kale ve çevresi 1. derece arkeolojik sit alanı ilan edilerek koruma altına alınmıştır.

Avarak (Hacıahmetoğlu) Kalesi: Hacıahmet Köyü'nde Avarlardan kaldığı sanılan bir kale kalıntısıdır. Halen ileri derecede tahrip edilmiş durumdadır.

Bektaşbey Camii: Sarpkaya Köyü'nde bulunan bu caminin Osmanlı Dönemi'nde, 1816-1817 yılları arasında yapıldığı bilinmektedir. Kelkit Vadisi Beyi Bektaş Bey tarafından yaptırılmıştır. Cami dış yapısı itibariyle Osmanlı Mimarisi özellikleri göstermektedir. Caminin duvarları kesme taştan yapılmış, tavanı ahşaptır. Fakat zaman içinde ahşap çatının mevsim değişikliklerinden etkilenmesinden dolayı çatı onarım geçirmiştir. Cami içinin süslemelerinde kökboyası kullanılmıştır.

Cevizli (Trak) Köprüsü: Sarpkaya Köyü sınırları içinde bulunmaktadır. Köprünün Selçuklu Dönemi'ne ait olduğu bilinmektedir. Sarp kayalıklar üzerine yapılmış bir taş köprüdür. Halen köprü harap durumdadır.

1.3.2.5. Çanakçı İlçesi

Çanakçı İlçesi'nde tarihi değeri olan pek fazla eser bulunmamaktadır. Rumlar döneminden kalan Şadı Kilisesi, Bakımlı Köyü'nde bulunan değirmen ve Kümbet'te yer alan tarihi fabrika bacası tarihi değer taşımaktadır.

1.3.2.6. Dereli İlçesi

Dereli İlçesi ilin orta kesiminde yer almaktadır. İl tarihi köprüler bakımından zengindir. Merkezde bulunan tarihi köprü taştan yapılmış olup halen kullanılmaktadır. Uzundere Köyü'ndeki Kanlıhan Köprüsü altından akan dere ve etrafında ki ağaçlıklarla görülmeye değer bir peyzaj oluşturmaktadır. Kümbet, Uzundere'de bulunan taş kemer köprü de tarihi özellik taşımaktadır.

Meryemana Manastırı: Hisar Kalesi olarak da anılmaktadır. Maden Köyü ile Hisar Köyü arasında yer almaktadır. Üç tarafı yaklaşık 100 metrelik uçurum olan bir kaya kütlesinin ortasındadır. Asıl adı "Yedi Horon Manastırı" olup, Hıristiyanlığın ilk yıllarında yapıldığı tahmin edilmektedir. Manastırda kilise, çan kulesi, ruhban okulu, çeşme ve çok sayıda yapı bulunmaktadır. Yapıların tamamı dehlizlerle birbirine bağlıdır.

Kuşluhan Kalesi: Kuşluhan Köyü'ndeki kale, Şebinkarahisar – Giresun arasındaki kervan yolunu gözetlemek ve gelip geçen kervanları korumak amacıyla Cenevizliler tarafından yapılmıştır. Küçük bir kaledir. Kalenin altından küçük bir mağara vardır. Aksu deresinden kaleye yer altından bir merdiven olduğu söylenmektedir.

1.3.2.7. Doğankent İlçesi

Andon Kalesi: Süttaşı Mahallesi, Belen Mevkii'nde yer alan Andon Kalesi Pontus döneminde inşa edilmiştir. Kale kalıntısı bugüne kadar hiçbir restorasyon görmemiş olup, sur kalıntılarının ortaya çıkması için bitkilerin temizlenmesi gerekmektedir.

1.3.2.8. Espiye İlçesi

Andoz Kalesi: Espiye İlçesi'nin batısında Yağlıdere'nin kenarında denize hakim bir tepenin üzerinde bulunmaktadır. Kalenin MÖ. 1300 yıllarda yapıldığı sanılmaktadır. Hem denize, hem vadiye hakim bir noktada yer aldığı için yeri büyük önem taşımaktadır. Sur duvarları yer yer tahrip edilmiş olmasına rağmen yapılan restorasyon çalışmaları ile günümüze kadar gelebilmiştir. Kaleye ulaşım kuzeyindeki yol ile sağlanmaktadır. Kalenin bulunduğu alan 1.derece arkeolojik sit alanı içindedir. Kaleye 1,5 km beton ve parke yolla ulaşılmaktadır. Kalenin alt kotunda bulunan düzlükte otopark alanı ve günübirlik kullanıma dönük tesis yapılmıştır. Kale önemli bir bakı noktasıdır.

1.3.2.9. Eynesil İlçesi

Eynesil Kalesi: Kalenin II. yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır. Deniz kenarında, küçük bir kaya üzerinde bulunan bu kale Giresun bölgesine özel yerli gri ve siyah taştan yapılmıştır. Köşelerinde kesme taş kullanılmıştır. İç kalenin tamamen yıkıldığı, dış surların ayakta olduğu görülmektedir. Restorasyon çalışmaları tamamlanmıştır. Kalenin bulunduğu alan arkeolojik sit alanı olarak ilan edilmiştir.

1.3.2.10. Görele İlçesi

İlçedeki derelerin üzerindeki köprüler taştan yapılmış olup, tarihi değer taşımaktadır. Çömlekçi Deresi üzerindeki taş köprü ve Çavuşlu Beldesi'ndeki taş köprü, Verdili Beldesi'ndeki Kadı Köprüsü önemli köprüler arasındadır.

Madenler Kilisesi: Aydınlar Beldesi'ndeki yer alan kilise oldukça tahrip olmuştur. 23 dönüm hazine arazisi üzerinde yer almaktadır. Henüz herhangi bir restorasyon çalışması yapılmamıştır.

1.3.2.11. Keşap İlçesi

Keşap İlçesi'nde tarihi değeri olan pek fazla eser bulunmamaktadır. Keşap İlçesi'nde tescille konu olmuş, 1 adet cami ve bir adet mezarlık bulunmaktadır.

Tepeköy Camii, 160 yıllık Balıklısu Köyü Camii yörenin mimari özelliklerini taşımaktadır. Kuşkayası Kilisesi büyük ölçüde tahrip olmuştur. İlçe içinde halen kullanılan Çamlıca Köyü Köprüsü, yörenin özelliğini taşıyan kemerli bir taş köprüdür.

1.3.2.12. Piraziz İlçesi

Piraziz İlçesi'nde bulunan en önemli eski eser Eren Mahallesi, Kireçsuyu Mevkii'nde yer alan Beyler Konağıdır. Bu konak XIX. yüzyıl Osmanlı Mimarisi özelliklerini taşımaktadır. Duvarlarla çevrili bir bahçe içinde bulunan konağın ön cephesinde süslemeler ve giriş kapısının her iki yanında merdivenler bulunmaktadır.

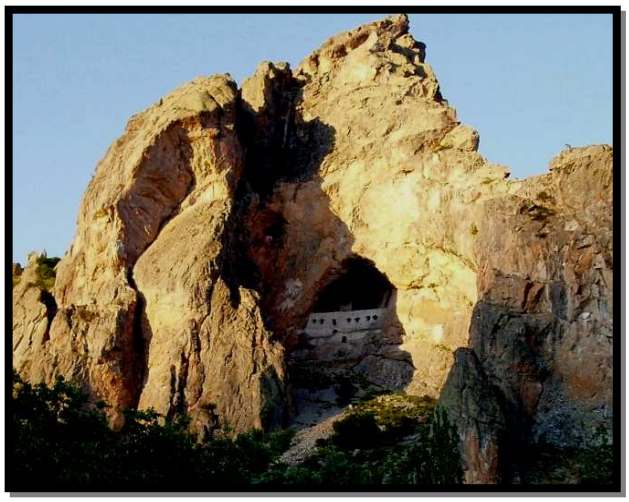
Şeyh İdris Türbesi ve Pir Aziz Türbesi: Kente adını veren Pir Aziz ve hocası Şeyh İdris türbeleri Gökçeli Köyü'nde bulunmaktadır. Türbeler çevre halkı tarafından ziyaret edilmektedir.

1.3.2.13. Şebinkarahisar İlçesi

Şebinkarahisar Kalesi: Şebinkarahisar yerleşmesinin güneyinde, şehirden 160 m yükseklikte bulunmaktadır. Kalenin yapım tarihi Roma Dönemi'nden daha eskiye dayanmaktadır. MÖ. I. yüzyılda Romalılar tarafından genişletilen kale surları, XI. yüzyılda Mengüceklilerin şehri fethi sırasında harap olmuştur. Osmanlılar döneminde bir kaç defa onarılmıştır. Kale iç kale ve dış kale olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Kalenin surları sarp kayalar üzerine oturtulmuştur. Surların duvar yapım teknikleri farklı dönemlerin mimari özelliğini göstermektedir. Kalenin bugünkü giriş kapısı ve surları Selçuklu Dönemin izlerini taşımaktadır. Kalenin iç kesiminde sarnıç kalıntılarına ve buğday ambarlarının izleri görülmektedir. İç kale sur duvarları ve kule duvarlarının yapısı Osmanlı dönemi, XVII-XVIII. yüzyıl özellikleri göstermektedir.

Meryemana Manastırı: İlçe merkezinden 12 km uzaklıkta, Kayadibi Mahallesi'nin doğusunda yer almaktadır. Yüksek kayalıklar üzerinde oyulmuş yapısıyla Sümela Manastırı'nı andırmaktadır. Manastır Bizans Dönemi'ne aittir. Manastırın II. yüzyıldan itibaren kullanıldığını düşünülmektedir.

Yapı düzgün moloz taşlardan inşa edilmiştir. Manastırın önünde solda bir ayazma, sağda bir çeşme bulunmaktadır. Manastır dört kademeden oluşmaktadır. İlk kademede sosyal ihtiyaçların görüldüğü banyo, tuvalet kısımları vardır. İkinci kademede mutfak ve öğrencilerin yemek yediği alanlar, üçüncü kademede dershaneler, öğrencilerin ve din adamlarının kaldığı yatakhaneler ve en üst kademede ibadetin yapıldığı kilise yer almaktadır. Ayrıca manastıra çıkamayanlar için kayalıkların dibinde bir de şapel bulunmaktadır. Manastırın bulunduğu Kayadibi Mahallesi'ne kadar asfalt yol ile ulaşmak mümkündür. Manastıra ancak yaya ulaşılabilmektedir. Orijinal yapısına uygun olarak yapılan restorasyon çalışmalarına 2006 yılında başlanmış olup, 2014'te tamamlanmıştır. Ulaşımı kolaylaştırmak amacıyla 350 basamaklık bir merdiven yapılmıştır.

Licese Kilisesi: Asarcık Mevkii, Şaplıca Köyünde bulunan yapının 1874–1887 tarihleri arasında inşa edildiği sanılmaktadır. Ortodoks Kilisesi olarak kullanılan kilisenin dış yapısı tamamen kesme taştan yapılmış olup anıtsal bir giriş kapısı vardır. İki katlı tek merkez kubbesi 3 apsisli haç planı vardır. 1986 yılında tescillenerek koruma altına alınmış kilisenin çatısı ve iç kısımları tahrip olmuştur. Kilise, özel mülk içinde olup, restorasyonu için kamulaştırma gerekmektedir.

Asarcık Kilisesi: Şaplıca Köyü'nün Asarcık Mahallesi'nde bulunan kilise 1890 tarihinde yapılmıştır. Duvarları kesme moloz taştan inşa edilmiştir. Duvarlar üzerinde küçük boyutlarda pencereler bulunmaktadır. Kilisenin günümüze sağlam olarak gelebilmesi önemini arttırmaktadır. Valilik tarafından restorasyonu yapılması için çalışma başlatılmıştır.

Camiler:

Fahrettin Behramşah Camii: Şebinkarahisar İlçe Merkezi'nde bulunan cami, Mengücek Hükümdarı adına oğlu Muzeffirrüddin Mehmet tarafından XII. yüzyılda inşa ettirilmiştir. Bina dış yapısı itibari ile taştan yapılmıştır. Yapılan onarım çalışmalarında caminin minare karakteri bozulmuştur. Cami halen kullanılmaktadır. Caminin restorasyonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün 2014 yatırım programına alınmıştır.

Kurşunlu Camii: Şebinkarahisar'ın ileri gelenlerinden Allah Kulu adıyla anılan bir hayırsever tarafından Taş Mahalle Kurşunlu Semti'nde yaptırılan caminin 1582 yılında yapımı bitmiştir. Osmanlı döneminin mimari özelliklerini yansıtan cami, üç kubbeli bir son cemaat yeri ve tek kubbe ile örtülen haremden meydana gelmiştir. Küçük boyutlu son cemaat yerinde minare sol tarafa yerleştirilmiş ve üç kubbe ile örtülmüştür. 1968 tarihinde restore edilen Kurşunlu Camii halen kullanılmaktadır.

Fatih Camii: Fatih Sultan Mehmet'in 1473 yılında Şebinkarahisar'a geldiğinde ahşap olarak yaptırdığı cami 1886 yılındaki yangın ile yok olmuştur. 1888 yılında Mutasarrıf Resih Paşa zamanında halktan da yardım sağlanarak şimdiki cami yaptırılmıştır. Şebinkarahisar Kalesi eteklerinde bulunan büyük ve gösterişli bir camidir. 2011 yılında restorasyon ihalesi yapılmış, 2013'te tamamlanmıştır. Bu proje çerçevesinde caminin çevre düzenlemesi ve ışıklandırılması da yapılmıştır.

Taş Hanlar: XVII. yüzyılda Şebinkarahisar Sipahi Reisi olan Taban Ahmet Ağa tarafından Şebinkarahisar Kalesi ve Orta Mahalleye giden yolda bulunmaktadır. Kara taştan yapılmış, kemerli kagir bir yapı olan bedestenlerin, her biri iki katlıdır. Ayrı ayrı giriş ve çıkış kapıları olan bedestenin tam ortasında avlu bulunmaktadır. 1939 yılındaki Erzincan Depremi ile büyük bir kısmı harp olmuştur. Deprem olmadan önce 1915 yılında ceza evi olarak kullanılan bu yapı Osmanlı mimarisindeki nadir bedesten örneklerinden biridir. Mülkiyet sorunlarının çözümlenip restorasyonunun yapılması planlanmaktadır.

Atatürk Evi ve Müzesi: 11 Ekim1924 tarihinde Atatürk'ün Şebinkarahisar İlçesi'ni ziyarete geldiğinde konakladığı ev halen 1932 yılında yapılan restorasyon çalışmaları ile aslına uygun olarak döşenmiş olup müze olarak kullanılmaktadır. 11 Ekim 1982 tarihinde "Atatürk Evi ve Müzesi" adı altında ziyarete açılmıştır. Müzede Atatürk' ün kullandıkları eşyalar, tarihi nitelikteki diğer eşyalar sergilenmekte. Müze içinde 500 kitaplık bir Atatürk Kütüphanesi ve resimlerle Atatürk Köşesi bulunmaktadır.

Çeşmeler: Şebinkarahisar İlçesi'nde 7 adet tescil edilmiş farklı tarihi dönemlere ait çeşme bulunmaktadır. Bunlardan bazıları Topal Mehmet Paşa Çeşmesi, Belediye Çeşmesi, Zunnube Hatun Çeşmesi, Alay Çeşmesidir.

1.3.2.14. Tirebolu İlçesi

Tirebolu Kalesi (Saint Jean Kalesi) :

İlçe merkezinde, ilçenin kuzey kesiminde denize doğru uzanan yarımadanın üzerinde bulunmaktadır. XIII. yüzyılda, geç Bizans Dönemi'nde yapılmıştır. Tek giriş kapısı bulunan kalenin sur duvarları dışarıdan aralıklarla yapılmış kulelerle desteklenmektedir. İçinde yapıldığı döneme ait mezar taşları bulunmaktadır. Tirebolu İlçesi'nin en önemli tarihi yapısıdır. Kale günümüzde çay bahçesi olarak kullanılmaktadır. Kalenin mevcut otopark ihtiyacı belediye tarafından karşılanmıştır. Kale ile ilgili proje çalışmalarına 2012 yılında başlanmıştır. Birinci derece arkeolojik sit alanı olan Tirebolu Kalesi'nin etkileşim alanında, halen iki restoran, iki çay bahçesi, çocuk oyun alanı ve tescilli yapılar bulunmaktadır. Bu bölge ihtiyaçlara yanıt vermemektedir. Belediye tarafından hazırlatılan Kale Çevresi Düzenleme Projesi ile bu alanda su gösterileri, otopark, çay bahçeleri ve hizmet kalitesi yüksek, modern bir restoran yapılması planlanmaktadır.

Bedrama Kalesi: Tirebolu- Torul karayolu üzerinde, Örenkaya Köyü'nde bulunan Bedrama Kalesi kayalar üzerinde oldukça yüksek bir noktada inşa edilmiştir. Bu durumdan dolayı kullanıldığı yıllarda stratejik önem arz etmiştir. İlçe merkezine 8 km uzaklıktadır. Kaleye çok dar bir yaya yolun ile ulaşılmaktadır. Çok az sur duvarı bugüne kadar gelebilmiştir. Tirebolu Kaymakamlığı projesinde, Bedrama Kalesi'nin çevre düzenlemesi, yerel ve ulusal basında tanıtımının yapılması, kalenin turizm faaliyetlerine kazandırılması ve altyapı çalışmalarını içerecek çalışmalara yer verilecek, kalesin girişindeki yaklaşık 800 m'lik yol iyileştirilecek ve yürüyüş parkuru şeklinde yapılacaktır.

Ayrıca, Tirebolu'da birçok cami ve çeşme de anıt eser niteliği taşımaktadır. Yeniköy Camii, 1880 yılında yapılmış minaresi ile tescillenmiş Çarşı Cami, Belediye Hamamı, Selimağa Çeşmesi, Çatalçeşme, Zaim Mustafa Ağa Çeşmesi ve Hasan Kırlan Çeşmesi önemli tarihi eserler arasında sayılmaktadır.

1.3.2.15. Yağlıdere İlçesi

Hacı Abdullah Duvarı: Çakrak Köyü, Çıkrıkkapı Yaylası sınırları içinde bulunan duvar 1610'lu yıllarda Rumlar zamanında inşa edilmiştir. Uzunluğu 6.500 m, yüksekliği 1.5 metredir. Duvarın arka tarafında kalan otlak-mera alanları hayvanları korumak amacıyla yapılmıştır.

Ağanın Köprüsü: Umutbükü Köyü sınırları içinde yer alan tarihi köprü 1816 yılında kesme taştan yapılmıştır. Geniş tek bir kemerden oluşmaktadır. Yağlıdere Deresi üzerinde kurulu köprü halk tarafından halen kullanılmaktadır.

Sarı Halife Türbesi: Tuğlacık Köyü'nde yer alan türbede her yıl Mayıs ayının ilk haftasında yapılan anma gününe çok sayıda ziyaretçi gelmektedir.

Tekke Köyü Camii: Tarihi nitelikli camiin bezemeleri dikkat çekicidir.

1.4. GÜMÜŞHANE

1.4.1. DOĞAL DEĞERLER

1.4.1.1. Su Kaynakları

a. Akarsular

Harşit Çayı: Kaynağını, Sifon Deresi adıyla Gümüşhane İli'nin doğu sınırındaki Vauk Dağı'nın kuzey eteklerinden almaktadır. Gümüşhane şehir merkezinden geçerek Tirebolu-Görele arasından Karadeniz'e dökülmektedir. Toplam uzunluğu 142 km olan Harşit Çayı'nın, il sınırları içindeki uzunluğu 95 kmdir. Irmak üzerinde Kürtün ve Torul Hidroelektrik Barajları bulunmaktadır.

Kelkit Çayı: Samsun'un Çarşamba İlçesi'nde Yeşilırmak olarak Karadeniz'le buluşan Kelkit Çayı'nın bir kolu Teslim Dağı'ndan, diğer kolları da Spikor ve Çimen Dağları'ndan doğarak Kelkit'te birleşmektedir. Yeşilırmak'ın bir kolu niteliğindeki Kelkit Çayı toplam 320 km uzunluğundadır. Kelkit Çayı, Çoruh Irmağı doğrultusunda, ancak ters yönde akmaktadır. Gümüşhane'nin Kelkit İlçesi'nden doğan Kelkit Çayı, Giresun, Erzincan, Sivas illerini geçerek Tokat İli sınırlarına ulaşmaktadır.

b. Göller

Artabel Gölleri: Torul İlçesi'ne bağlı Gülaçar Köyü sınırları içinde bulunan Artabel Gölleri jeolojik ve jeomorfolojik yönden, flora ve fauna yönünden zengin değerlere sahiptir. Artabel Gölleri iki ayrı jeolojik zaman diliminde oluşan volkanik aktiviteler sonucu oluşmuştur. 18 tane buzul krater gölü Artabel kaynağından çıkmaktadır. Bunlardan en önemlileri Yıldız Gölleri, Beş Göller, Karanlık Göller, Kuzu Gölü, Şakir Gölü, Dipsiz Göl ve Aygır Gölü'dür. 5859 hektarlık alan 2873 sayılı milli parklar kanununa göre 1998 yılında 'Artabel Gölleri Tabiat Parkı' olarak ilan edilmiştir.

Limni Gölü Tabiat Parkı: Torul İlçesi'nde, Zigana Köyü'nde bulunan Saronay Yaylası'ndaki Limni Gölü 2.000m yükseklikte yer almaktadır. Gümüşhane'ye 40 km, Torul'a 16km uzaklıktadır. Ulaşım asfalt ve stabilize yollar ile sağlanmaktadır.

Etrafındaki zengin orman alanları ve tabiat güzellikleri ile yaz - kış ziyaret edilebilecek bu göl sağlık turizmi için de iyi bir alternatif oluşturmaktadır.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından B tipi mesire alanı olarak tahsisi yapılmış olan göl, halen mesire alanı olarak kullanılmaktadır. Mesire alanı sarıçam ve ladin ağaçlarından oluşmaktadır. Günübirlik kullanıma yönelik otopark, büfe, kameriye ve su deposu bulunmaktadır. Yaz aylarında piknik amaçlı kullanılmaktadır. 2014'te yapılan alan revizyonu ile Tabiat Parkı'nın alanı 72 ha'a çıkartılmıştır. Altyapı yatırımları ve çevre düzenleme işlerinde kullanılmak üzere ödenek sağlanmış olup, ilk etapta 40 adet ahşap kır evi alınmış olup kısa süre içinde taşınıp, montajı yapılacaktır.

Altınpınar Gölü: Gümüşhane İli, Torul İlçesi sınırlarında bulunan Altınpınar Gölü Gümüşhane'ye 37 km, Torul İlçesi'ne 15 km uzaklıktadır. Altınpınar'dan sonra asfalt yol ile ulaşım sağlanmaktadır. Göl, Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından B tipi mesire alanı olarak belirlenmiştir. Mesire alanı içinde hiçbir tesis yoktur ve genelde günübirlik piknik alanı olarak kullanılmaktadır. Göl için 2008'de hazırlanan gelişim planında kır gazinosu, basketbol ve voleybol sahası, çocuk oyun parkı, kameriyeler, seyir terasları, otopark ve piknik masaları gibi kullanışlar yer almıştır. Ancak bugüne kadar herhangi bir uygulama yapılmamıştır.

c.Baraj Gölleri

Kürtün Baraj Gölü: Gümüşhane'de Harşit Çayı üzerinde enerji üretim amacıyla 1999–2000 yılları arasında inşa edilmiştir. Yıllık enerji üretim miktarı 198Gwh olan barajın yüksekliği 133 metredir. Gümüşhane- Torul- Tirebolu karayolu üzerinde bulunan baraj Gümüşhane iline 48 km uzaklıktadır. Gölde 45.000 m^2'lik alanda kafes balıkçılığı yapılmakta

ve 2.600 ton balık üretilmektedir. Yılda bir kez su sporlarına yönelik şenlik yapılmaktadır.

Özkütün Belediyesi tarafından gerçekleştirilen ve 2013'te tamamlanan Kürtün Barajı Kıyı Bandı Çevre Tasarım Projesi kapsamında baraj çevresi 7.000 m^2'lik uygulama alanında, ağaçlandırılmış, gölde üretilen balıkların sunulduğu 150 kişi kapasiteli bir restoran, yöresel ürün satış yerleri, yürüyüş yolları yapılmış ve tüm alan ışıklandırılmıştır. Ayrıca proje kapsamında çeşitli tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.

Köse Barajı: Gümüşhane' de Köse Çayı üzerinde sulama amacıyla 1998–2003 yılları arasında inşa edilmiştir. Sulama alanı 4198 hektar olan baraj, 93 metre yüksekliğindedir. Köse ilçe merkezine uzaklığı 3.5 km'dir. Herhangi bir çevre düzenlemesi yapılmamıştır.

Koruluk Barajı: Cevizli Çayı üzerinde, sulama amacıyla 1990-2001 yılları arasında inşa edilmiş bir barajdır. Baraj 1.136 hektarlık bir alana sulama hizmeti veren baraj 54 metre yüksekliğindedir. Herhangi bir çevre düzenlemesi yapılmamıştır.

Torul Barajı: Torul'a 14 km uzaklıkta, Harşit Çayı üzerinde bulunmaktadır. Yıllık enerji üretim miktarı 322,28 Gwh olan barajın yüksekliği 137 metredir. Enerji üretim amacıyla inşa edilmiştir. Herhangi bir çevre düzenlemesi yapılmamıştır.

d. Şelaleler

Tomara Şelalesi: Şiran'a 25 km uzaklıkta Seydibaba Köyü'nün güneybatısında bulunan Tomara Şelalesi, 15-20 m genişliğinde bir kaynaktan çıkarak, 20-25myükseklikten yere dikey olarak akmaktadır. Kaynağından çıkan bir şelale olması nedeniyle ilgi çekicidir. Şiran Kaymakamlığı şelalede çevre düzenleme çalışmaları yapmıştır. Ancak bu düzenleme yetersizdir. Tomara Şelalesi etrafında günübirlik tesisler bulunmaktadır. Ancak bu tesisler, gerek kapasite gerek kalite olarak yetersiz kalmaktadır. Tomara Şelalesi Doğal Sit Alanı olarak koruma altına alınmıştır. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından B tipi

mesire alanı olarak belirlenmiştir. Hazırlanan gelişim planına uygun olarak Orman ve Su İşleri Bakanlığı Tomara Şelalesi'ne doğaya uygun çevre düzenlenmesi, mesire alanı, yürüyüş parkuru ve kameriyeler yaptırmıştır. Bu çerçevede 16 kameriye, 2 ağaç köprü, piknik üniteleri, çeşmeler, bulaşık yıkama kabinleri, manzara seyir terasları, yağmur barınakları ve mevcut yürüme parkuruna alternatif yeni parkurlar, doğal yapıya uygun malzemeler kullanılarak yapılmış ve 2014'te kullanıma açılmıştır. Ayrıca, yürüme parkuru ve tesislere zarar veren taş düşmesini engellemek amacıyla tel kafesler yapılması planlanmaktadır.

1.4.1.2. Yaban Hayatı ve Avcılık

Gümüşhane İli'nin doğal yapısı ormanlardan ve dağlık alanlardan oluştuğu için kara avcılığı için uygun avlanma koşulları mevcuttur. Kış aylarında keklik, tavşan, tilki gibi hayvanlar daha çok Merkez İlçe'nin Alemdar, Aktutan, Bahçecik, Olucak ve Yeniköy beldelerinde avlanmaktadır.

Gümüşhane İl sınırları içinde av hayvanlarının yetiştirildiği ve yaşama sahalarının geliştirildiği Yukarı Kuluca Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, Örenkale Yaban Hayatı Yerleştirme Sahası ile Kangel, Kelkit ve Köse avlakları yer almaktadır. Yukarı Kuluca Yaban Hayatı Geliştirme Sahası'nda; varlığı bilinen, fakat sayısı azalan çengel boynuzlu dağ keçisi bulunmaktadır. Dağ keçilerinin üremesi ve korunmasına olanak sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Örenkale Yaban Hayatı Yerleştirme Sahası'nda keklik yetiştirilmektedir. Kangel Devlet Avlağı yaban domuzu av turizmi kapsamında değerlendirilmesi amacıyla tesis edilmiştir. Kelkit Ünlüpınar Genel Avlağı ve Köse Genel Avlağı'nda yaban domuzu, çakal, tilki, keklik ve üveyik avlanmaktadır.

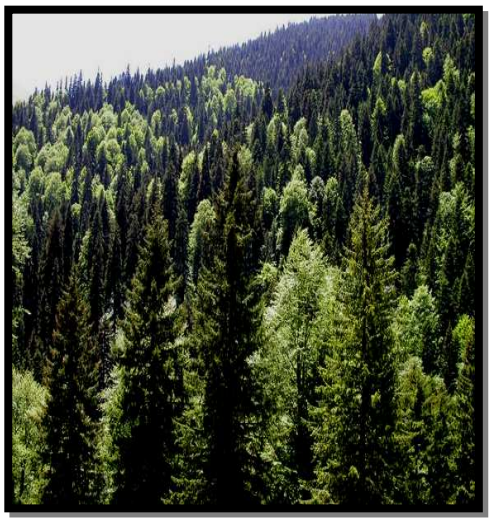
1.4.1.3. Orman Kaynakları

Gümüşhane İli'nin iklim yapısı Doğu Karadeniz Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesi arasında geçiş özelliği gösterdiği için Karadeniz Bölgesi'ne göre daha sert, Doğu Anadolu Bölgesi'ne göre daha yumuşaktır. Yazları kurak, kış ve bahar aylarında yağışlıdır. Aldığı yağışlar Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki illere göre daha az olduğu için Gümüşhane İli'ndeki orman alanları daha az yer kaplamaktadır. Gümüşhane İli'nin % 28,32 'si orman alanları kaplamaktadır.

Gümüşhane Kent Ormanı: Şehir merkezine 4 km mesafede Çamlıca Mahallesi'nde, 380 hektarlık bir alan kaplamaktadır. Orman içinde yürüyüş parkurları, suni göl, çocuk oyun alanları, manzara terasları ve otopark bulunmaktadır. Ancak düzenlemeler eskimiş ve tahrip olmuştur. Mevcut durumda tesis son derece bakımsızdır. Sarıçam, göknar, kavak, meşe, ardıç, kızılağaç,

gürgen ve birçok çiçek çeşidi bölgede yer almaktadır.

Örümcek Ormanları Tabiat Koruma Alanı: Kürtün İlçesi'nde yer alan Örümcek Ormanları 263 hektarlık bir alan kaplamaktadır. Gümüşhane il merkezine 74 km, Kürtün ilçe merkezine 22 km mesafededir. Örümcek Ormanları'nın en önemli özelliği Avrupa'nın en yüksek göknar ağaçlarına ve Türkiye'nin en yüksek ladin ağaçlarına sahip olmasıdır. Göknar ağaçlarının boyu yaklaşık 61.5metre, Ladin ağaçlarının boyu 57.6 metredir. Örümcek Ormanları içindeki tespit edilen göknar ve ladinler birbirine yakın olmakla birlikte iki ayrı yerde lokalize olmuştur. Bu alanda yer alan ladin ve göknarlar gerek ülke bazında gerek Avrupa çapında anıtsal bir özellik göstermektedir.

Yukarı Kulaca Mesire Yeri: Şiran İlçesi'ne bağlı, Yukarıkulaca Köyü'nde 50 hektarlık bir alan kaplayan mesire ve piknik alanıdır. Gümüşhane il merkezine 115 km uzaklıktadır. Ulaşım asfalt ve toprak yoldan sağlanmaktadır. Yukarıkulaca Göleti de sarıçam ormanları içinde bulunmaktadır. Yaz aylarında kullanılmaktadır.

Karşıyaka Mesire Yeri: Gümüşhane Merkez İlçe'de Mezire Mevkii'nde bulunmaktadır. 10 hektarlık bir alanı kaplayan merkeze 500 metre uzaklıktadır. Ulaşımın kolay olması talebi artırmaktadır. Kır gazinosu ve piknik üniteleri mevcuttur. Mesire alanı içinde sarıçam, akasya, ardıç, meşe ağaçları ve kızılcık, kuşburnu gibi çalı bitkileri mevcuttur.

Kuzağıl Mesire Yeri: Gümüşhane Merkez İlçe'de, Tekke Köyü'nde bulunan mesire yeri 20 hektarlık bir alan kaplamaktadır. İl merkezine uzaklığı 7 km olup, ulaşım asfalt yol ile sağlanmaktadır. Konaklamaya yönelik hiçbir tesis bulunmayan alan daha çok piknik ve yürüyüş amaçlı kullanılmaktadır.

1.4.1.4. Mağaralar

Gümüşhane İli sahip olduğu jeolojik yapı nedeniyle irili ufaklı 24 adet mağaraya sahiptir. Karadeniz Bölgesi'nin mağara turizmi için en büyük alternatifi Gümüşhane İli'nde bulunmaktadır.

Karaca Mağarası: Gümüşhane il merkezinin 17 km kuzeybatısında Torul İlçesi'ne bağlı Cebeli Köyü'nün Kırantaş Mevkii'nde bulunmaktadır. Karaca Mağarası 1983–1990 yılları arasında yapılan çalışmalar ile turizme kazandırılmıştır. 1989 yılında doğal varlık olarak tescillenmiş, 1996 yılında İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından turizme açılmıştır. Karaca Karstik Mağarası 145 milyon yıllık dolmatik kireçtaşlarının karbondioksit oranı

yüksek yeraltı suları tarafından aşındırılması sonucu oluşmuştur. Yeraltı suları kireç taşları önce aşındırma yapmış, daha sonra karstlaştırma yapmıştır.

Mağara içindeki damlataş şekilleri sarkıtlar, dikitler, sütunlar, perde damlataşları, mağara çiçekleri, traverten havuzları, mağara incileri, traverten basamakları olarak sıralanmaktadır. Mağara içindeki damlataşlar şekilleri ve oluşumları ile çok özellikli bir yapıya sahiptir. Travertenleri oluşturan suyun içinde bol miktarda demir ve magnezyum gibi erimiş mineralli maddeler, travertenlere lacivert ve beyaz renklerini vermektedir. Mağara şekli bakımından yatay bir gelişme göstermiş, elips şeklinde ki dört ayrı salondan oluşmaktadır. Giriş noktasından en uç noktasına kadar 150 metre uzunluğunda, tavan yüksekliği 18 metredir. Fakat bu yükseklik girişte insan boyu uzunluğunda başlayıp iç kısımlara doğru genişlemektedir.

Mağaranın aynı zamanda sağlık turizmine yönelik olarak solunum hastalıklarına iyi geldiği bilinmektedir. Yazın dışarıdaki hava sıcaklığının altında, kışın ise hava sıcaklığının üzerinde bir sıcaklığa sahip olması ile de mikroklimatik etki göstermektedir. Turizm açısından ilin en önemli değeridir. Her yıl yaklaşık olarak 50.000-60.000 kişi tarafından ziyaret edilmektedir. 2013-2014 kışında mağarada bakım ve çevre düzenleme çalışmaları yapılmıştır. Mağaranın Gümüşhane-Trabzon karayolu bağlantısının iyileştirme çalışmaları sürdürülmektedir.

Ardıçlı Mağarası: Merkez İlçe, Dörene Köyü yakınlarında, Üç Bacak Tepe'nin oldukça dik yamaç tepelerinde bulunmaktadır. Dörene Köyü'ne geldikten sonra 1 saatlik yürüyüş mesafesi ile mağaranın girişine varılmaktadır. Mağaraya giriş kısmı, girişe elverişli genişlikte ve yüksekliktedir. Orta kısmı daralmakta, son kısmı ise 15 metrelik bir inişle geniş bir salona açılmaktadır. Mağarada damlataş oluşumlarına daha çok mağaranın son kısımlarında rastlanmaktadır. Bu bölümdeki sarkıt ve dikitler ilgi çekicidir.

Arılı Mağarası: Torul İlçesi, Arılı Köyü'nde yer alan mağara merkeze 50 km, Arılı Köyüne 1 km uzaklıktadır. Mağaraya Torul'dan sonra 30 km'lik asfalt ve stabilize yol ile ulaşım sağlanmaktadır. Mağaraya giriş kısmı dardır. Mağaranın içinde çok sayıda salon ve odacık bulunmaktadır. Beyazdan laciverte kadar birçok renk tonuna sahip sarkıt ve dikitler, geniş ve dar sütunların oluşturduğu damlataşlar mağaranın içinde oldukça güzel görüntüler oluşturmuştur. Bazı yerlerde tavan yüksekliği 10 metreyi bulmaktadır. Mağara içinde ve çevresinde ziyarete imkan sağlayacak tesis ve düzenlemeler bulunmamaktadır.

İkisu Mağarası: Torul İlçesi, İkisu Köyü, Bahçecik Mahallesi'nde bulunan mağara dik bir kaya üzerindedir. Sahip olduğu bu konumu nedeniyle ulaşımı zordur. Bahçecik Mahallesi'ne vardıktan sonra 1 saat yürüyerek mağaraya varılmaktadır. Mağaraya giriş 90 derecelik bir kaya üzerinden zorlukla sağlanmaktadır. Oluşum sürecinde Harşit Çayı'nın kuzeyindeki dağların tepelerindeki kireçtaşları içinde oluşmuştur. Mağaranın içinde sarkıt ve dikit oluşumları ile tabanlar ve duvarların büyük bir bölümünde damlataşlar bulunmaktadır.

Üçbacalı Mağara: Gümüşhane-Şiran karayolu üzerinde Karamustafa Köyü kuzeyindeki dağlarda 2100 metre yüksekliktedir. Mağaranın oluşum sürecinde kireçtaşları etkili olmuştur. Mağaradaki su varlığı 10 metre uzunluğunda, 1 metre derinliğinde göl ile kendini göstermektedir. Mağaranın girişi yatay konumda ve dardır. Tavan yüksekliği 10-19 metre arasında değişmektedir.

Akçakale Mağarası: Merkez İlçeye bağlı, Akçakale Köyü'nde bulunan mağara 1996 yılında bulunmuştur. Bugüne kadar gerçekleştirilmiş bilimsel çalışmalar Karadeniz Teknik Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü tarafından yürütülmüştür. Mağaranın uzunluğu yaklaşık 290 m olup, tavan yükseklikleri ise bazı yerlerde 40 m'yi aşmaktadır. Akçakale Mağarası Gümüşhane'nin kuzeyinden başlayıp Tekke Köyü çevresine kadar devam etmekte ve yer yer kalınlığı 200 metreyi bulmaktadır. Mağara içinde dört ayrı

küçük gölcük bulunmaktadır. Mağara 18.500m^2 bir alana yayılmıştır ve 1.585 m'den başlayıp aşağıya doğru 1.490 m'ye kadar inmektedir. Mağaranın içinde sarkıt, dikit, mağara çiçeği, mağara incisi, duvar travertenleri gibi damlataş oluşumları görülmektedir. Temmuz ayı içinde ortalama hava sıcaklığı 20,1 C^0 iken, mağara içindeki sıcaklık girişe yakın kesimlerde 17-18 C^0, daha iç kısımlarda 14 C^0 olarak ölçülmüştür. Mağara içinde, atmosferde bulunan alerjen tozlar mağara havasına karışmadığı için mağaranın havası başta astım olmak üzere üst solunum yoları hastalıklarına iyi gelmektedir. Mağara çökme tehlikesinden dolayı ziyarete kapatılmış durumdadır.

Altıntaş Mağarası: Köse İlçesi, Altıntaş ve Yenice köyleri arasında Mağara Sırtı Mevkii'nde bulunmaktadır. Mağara kireçtaşı kökenli oluşum göstermiştir. Kireçtaşları gri, bej renkli masif görünümlüdür. Mağara içinde sarkıt, dikit, sütun, çeşitli renk ve şekillerde damlataşlar vardır. Yatay yönde gelişim gösteren mağara toplam olarak 295 metre uzunluğundadır. Mağaranın maksimum tavan yüksekliği 37 metredir.

Kırklar Mağarası: Köse İlçesi, Salyazı Beldesi ve Yenice Köyü arasında Mağara Sırtı Mevkii'nde bulunan Kırklar Mağarası'nda sarkıt ve dikitler ve yer altı nehirleri bulunmaktadır. Mağaraya ulaşımı sağlayacak yeni yol yapılmıştır. Köse Köylere Hizmet Götürme Birliği projesiyle Kırklar Mağarası'nın mağara içi aydınlatması, mağara içi yürüyüş yolları ve aslına uygun çevre düzenlemesi yapılması amaçlanmaktadır.

1.4.1.5. Tabiat Anıtları

Ali Ağanın Kavağı Tabiat Anıtı: Şiran İlçesi'nde Kırıntı Köyü sınırları içinde bulunmaktadır. 30 metre boyunda, 1.55 metre çapında ve 4.85 metre çevre genişliğine sahip kavak ağacından oluşmaktadır.

Kıranı Evliya Ardıcı Tabiat Anıtı: Şiran İlçesi'nde Kırıntı Köyü sınırları içinde Hasanın Çaşırlığı Tepesi Mevkii'nde bulunmaktadır. 2.123 m rakımda bulunan tabiat anıtı 700 yaşında bir ardıç ağacıdır. Ardıç ağacının boyu 4.80 m, çapı1.32 m ve çevre genişliği 4.15 m'dir.

Örümcek Ormanları Tabiat Anıtları: Örümcek Ormanları Tabiat Koruma Alanı içinde yer alan 4 adet ladin ve 4 adet göknar tabiat anıtı olarak tespit edilmiştir. Ladinlerin en

değerlisi 400 yıllık olup, 61,5m uzunluğunda ve 1,5 m çapındadır. Göknarların en değerlisi ise 400 yıllık olup, 58,5m uzunluğunda ve 1,8 m çapındadır.

1.4.1.6. Yaylalar, Dağlar

Türkiye'nin yaylalar bakımından en zengin illerinden biri Gümüşhane'dir. Yaylalar özellikle ilin kuzey bölümlerinde ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yoğunlaşmıştır. Yaylalar ilin genel arazi dağılımında % 33'lük yer kaplamaktadır. Yaylalar yerel halk tarafından mayıs ayından ekim ayına kadar ekonomik yönden gelir sağlamaya yönelik faaliyetler için kullanılmaktadır. İl genelindeki yayla sayısı oldukça fazladır. Kelkit'te 36, Kürtün'de 127, Köse'de 4, Şiran'da 31, Torul'da 54 ve Merkez İlçe'de 99 adet olmak üzere toplam 351 adet yayla bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri Zigana Yaylası, Çakırgöl Yaylası, Gümüşhane Yaylası, Altıntaşlar Yaylası, Çam Piknik Yaylası, Erikbeli Yaylası, Sazalanı Yaylası, Kadırga Yaylası, Taşköprü Yaylası, Kazıkbeli Yaylası, Dumanlı Yaylası, Güvende Yaylası, Cami Boğazı Yaylası ve Sarıbaba Yaylası'dır.

Zigana Yaylası (Turizm Merkezi): Gümüşhane-Trabzon yolunun 60 km'sinde bulunan Zigana Tüneli'ni geçtikten sonra doğuya doğru giden stabilize yoldan 3,5 km gidildikten sonra ulaşılmaktadır. Trabzon İl Merkezi'nden ise Zigana'ya 112 km asfalt yolla ulaşım mümkündür. Kara ikliminin ve deniz ikliminin etkisi görülmektedir. Yayla 2.032 m yüksekliktedir. Yayla alanında kış aylarında kayak turizmi yapılmaktadır. Yaylada konaklamaya yönelik tesisler mevcuttur. 2012'de hizmete giren konaklama tesisi toplam 120 kişilik yatak kapasiteli 30 Adet çift katlı bungalov evden oluşmaktadır.

Zigana Yaylası turizm merkezinde teleski, kayak eğitim pisti, otel, restoran ve diğer günübirlik kullanımlar mevcuttur. Zigana Yaylasından Limni Gölü'ne 3 km'lik patika yol ile ulaşmak mümkündür. Göl taşıt yolu ile 7 km uzaklıktadır.

Taşköprü Yaylası: Dumanlı Köyü, Yağmurdere Bucağı'nda yer alan yayla, il merkezine 50 km uzaklıktadır. Yayla, diğer yayla yollarının kavşak noktasındadır. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Yaylada elektrik, su ve telefon bulunmaktadır. Yayla içinde toplam 245 yatak kapasiteli, 5 adet konaklama tesisi vardır. Ayrıca günübirlik kullanıma dönük tesisler de gelişmiş durumdadır.

Kadırga Yaylası: Kürtün İlçesi'nde Zigana Dağları eteklerinde, Zigana Geçidi'nin batısında Süme Köyü sınırları içinde yer almaktadır. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Yaylada elektrik, su ve telefon bulunmaktadır. Yaylada 25'er yataklı iki konaklama tesisi bulunmaktadır. Ancak bu tesisler kalite açısından yetersizdir. Yayla merkez yayla niteliğinde olup ticari faaliyetler oldukça gelişmiştir. Yaylada özel mülke konu alan bulunmamaktadır. Kadırga Yaylası şenlikleri her yıl temmuz ayının 3. hafta sonu yapılmaktadır.

Kazıkbeli Yaylası: Kürtün İlçesi, Söğüteli Köyü sınırları içinde bulunan yayla merkez ilçeye 100 km uzaklıktadır. Yayla 2500 m rakımdadır. Yaylada elektrik, su ve telefon vardır. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Yayla içinde konaklama ve günübirlik tesisler bulunmaktadır. Yaylada ticari faaliyetler de gelişmiştir. Kazıkbeli Yayla Şenlikleri her yıl temmuz ayının 3. hafta sonu yapılmaktadır.

Çam Piknik Yaylası: Elektrik ve su mevcut olup, orman içinde kamp ateşi ocakları, çöp toplama yerleri, çeşme ve WC bulunmaktadır. Köknar, ladin, kızılağaç ve yabani fındıktan oluşan yoğun orman dokusuna sahip Çam Piknik Yaylası, yöre halkı tarafından mesire yeri olarak kullanılmaktadır.

Erikbeli Yaylası (Turizm Merkezi): Tonya İlçesi'nin güneyinde bulunan yayla, Tonya'ya 24 km, Şalpazarı İlçesi'ne 34 km, Özkürtün'e 11 km uzaklıktadır. Yayla 1.800 metre yüksekliğe sahip olup su, elektrik, telefon gibi alt yapı hizmetleri tamamlanmıştır. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Erikbeli Turizm Merkezi, Kadırga, Çatma Obası, Sazalanı, Zigana, Ken yaylalarına giden yolların birleştiği kavşaktadır. Bu nedenle ticari faaliyetleri gelişmiştir. Yayla içinde konaklamaya yönelik tesisler de vardır. Ancak bu tesisler kalite açısından oldukça yetersizdir.

1.4.1.6.7. Kayak Merkezleri

Çakırgöl: Deveboynu Tepesi'nin kuzey yamacında bir buzul gölü olan Çakırgöl'ün deniz seviyesinden yüksekliği 2.533 m dir. Gölün boyu 250 m, genişliği 200 m' dir. Güney kıyıları oldukça dik olan bu gölün derinliği 15-20 m arasında değişmektedir. Küçük çağlayanlarla beslenen Çakırgöl'ün suyu tatlı olup, mesire yeri olarak yararlanılmaktadır. Göl çevresi kış sporları turizm merkezi olarak belirlenmiş olup planlama çalışmaları tamamlanmıştır. Projenin yolu asfaltlanmış olup, son kısmının 2015'te tamamlanması beklenmektedir. Yol bittikten sonra ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca tahsis işlemleri yapılacaktır.

Süleymaniye Kayak Merkezi: Gümüşhane Kenti'nin güneybatısında 3 km mesafede, eski Gümüşhane yerleşmesinin kuzeyinde kalmaktadır. Alan içinde yapılaşma bulunmamaktadır. Alanın çevresinde Aygırgölü Sırtları, Bokutunbaş Tepe, Sineklitaşı Sırtları, Yangınbaşı Tepe, Musalla Sırtları, Yelliburun Tepe, Maden Tepe yer almaktadır. Kayak merkezinin uygulama planları yapılmıştır. Planda 2 adet telesiyej, otopark alanları, sağlık, idari tesis, teknik altyapı tesisleri, ticaret birimleri, kayak öğretmen evi, günübirlik tesisler ve buz pateni pisti yer almaktadır.

1.4.2. TARİHİ VE ARKEOLOJİK DEĞERLER

Gümüşhane İli'nin tarihi MÖ. 3.000–2.000 yılları arasındaki Tunç Çağı ile başlamıştır. İlde geçmişten bugüne yaşayan yaşamış medeniyetler, yaşadıklarına dair birçok tarihi kültürel değer bırakmışlardır. Urartular, Medler, Persler, Pontus Krallığı, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Selçuklular, Osmanlılar ve Rumlar dönemine ait tarihi değerler günümüze kadar gelebilmiştir.

1.4.2.1. Gümüşhane Kent Merkezi- Merkez İlçe

Eski Gümüşhane (Süleymaniye Mahallesi) : Harşit Irmağı'na sol tarafından katılan Musalla Deresi yamaçlarında bulunan eski yerleşim alanı, bugünkü Gümüşhane yerleşiminin güney batısında yer almaktadır. Yerleşime ait izler MÖ. 3.000'li yıllara kadar dayanmaktadır. Bu tarih sürecinden başlayarak birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir yerleşim alanıdır. Romalılar döneminde "Arjiopolis" diye adlandırılan kentin diğer adları Canca, Caica, Catha'dır. Süleymaniye Mahallesi 2005 yılında Doğal Sit ve Kentsel Sit alanı olarak koruma altına alınmıştır. Grup köy yolu olan Süleymaniye Mahallesi yolunda Valilik tarafından onarım ve genişletme çalışmaları 2014 yılında başlatılmıştır. Bu yol Canca Kalesi yolu ile birleşmektedir.

Gümüşhane Etnografya Müzesi: Gümüşhane'de tarihi iki konağın restore edilmesiyle oluşturulan, arkeolojik ve etnografik eserlerin yanı sıra yörenin gelenek-göreneklerini yansıtan materyallerin sergilendiği İkizevler Etnografya Müzesi, 2014 yılında ziyarete açılmıştır. Yan yana iki konak 1998 yılında kamulaştırılmış, konakların müzeye dönüştürülmesi çalışmalarına 2004 yılında başlanmış ve restorasyon çalışmaları 2006 yılında tamamlanmıştır. Müze üç katlı olup, birinci kat giriş olarak kullanılmakta, ikinci katında, yöre tarihini, kültürünü, geleneklerini yansıtan mankenler bulunmaktadır ve eski kap ve mutfak eşyalar sergilenmektedir. Müzenin üçüncü katında ise 531 etnografik ve 19 arkeolojik eser ile Gümüşhane'nin eski yerleşim yeri Süleymaniye Mahallesi'nde basılan 516 gümüş sikke sergilenmektedir. Müzede toplam 1.066 eser sergilenmektedir. İkizevler Etnografya Müzesi'ni ziyaret edenlerden ücret alınmamaktadır.

Gümüşhane Konakları: Kent Merkezi ve Süleymaniye Mahallesi'nde çok sayıda yerel mimari özellikleri yansıtan ancak farklı tarzlarda eski konak bulunmaktadır. Çoğu halen konut olarak kullanılmaktadır ve tescillidir. Bir kesimi sahipleri tarafından restore edilmiştir. Bazıları ise Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Gümüşhane Valiliği tarafından restore edilerek konaklama ve yiyecek-içecek hizmeti sunabilecek tesisler olarak hizmete açılmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, tescilli tarihi yapıların mülk sahiplerinin başvurusu halinde binaların proje ve restorasyon için uygulama desteği vermektedir. Bu çalışmayla yaklaşık 50 konak sırasıyla restore edilecektir.

İbrahim Lütfi Paşa Konağı: Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi mebuslarından Zeki Kadirbeyzadeye ait olan İbrahim Lütfü Paşa Konağı 1861 yılında iki katlı ve iç sofalı olarak inşa edilmiştir. Zaman içinde kullanılmayacak derecede harap olan konak belediye tarafından satın alınarak restore edilmiştir. Çevre düzenlemesi yapıldıktan sonra yeni bir fonksiyonla kullanıma açılacaktır.

Balyemez Konağı: XIX. yüzyılda inşa edilen yapı, zemin kat, bir kat ve çatı katından oluşmaktadır. Balyemez Konağı'na giriş zemin katın güney cephesinde bulunan çift kanatlı ahşap kapı ile sağlanmaktadır. Doğu cephesi Harşit Çayı'na bakmaktadır. Beşik çatılı Konağın üzeri saç tabakalarla kaplanmıştır. Günümüzde Balyemez Konağı restoran ve kafe olarak işletilmektedir. Konak kapalı 300 m^2'lik bir alanda 250 kişi kapasiteye sahiptir.

Özdenoğlu Konağı: XIX. yüzyılda inşa edilen yapı, bodrum kat, zemin kat, çatı olmak üzere üç katlı inşa edilmiştir. Ahşap çatkı arası dolgu tekniğinden inşa edilmiş olup, üzeri sıvalıdır. Zemin katın arka kısımları taş duvar, ön kısımları ise kerpiç yığma duvar, 1. Kat dış duvarları kerpiçten yapılmış, iç duvarları ise çamur harçlı bağdadi tarzda yapılmıştır. Kapı pencereleri, doğrama, döşeme ve tavanlar ahşap, çatı beşik çatı olup, örtü saç kaplamadır. Gümüşhane Valiliği tarafından restore edilen konak, Kültür Sanat Evi olarak hizmet ve Türk mutfağı ve özellikle Gümüşhane mutfağından örnekler sunan bir restoranı bulunmaktadır.

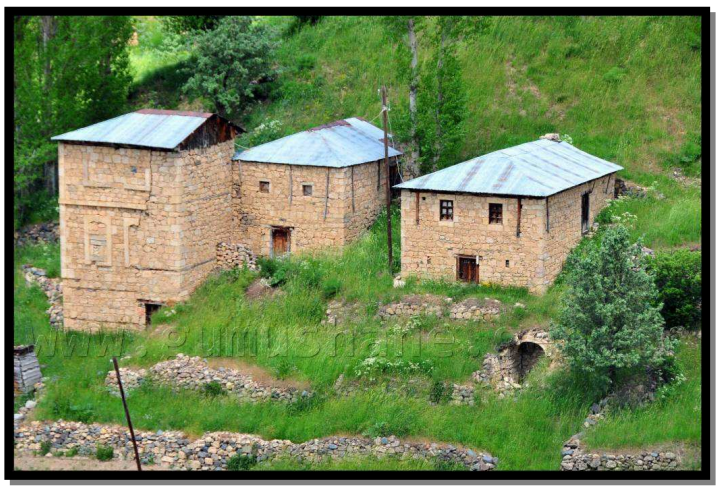

Santa Yerleşim Alanı: Merkez İlçe, Dumanlı Köyü sınırları içinde, Yeni Yayla Mevkii'nde yer almaktadır. 1.600 m yükseklikte bulunan Santa Bölgesi dini, ticari ve kültürel önem taşıyan eski bir yerleşim alanıdır. Santa Bölgesi etrafı dağlarla çevrili, dışa açılımı olmayan bir alan içerisine kurulduğu için kültürel kimliğini yitirmeden uzun süre varlığını sürdürmüştür. Etrafı, 2.000 m yükseklikte sahip Zincirli, Kilise, Uzunsırt, Ziyaret ve Karabakan dağları ile çevrili bölgeye giriş kuzeyden toprak bir yolla sağlanmaktadır. Alana Trabzon sahil yolundan Yanbolu Deresi boyunca asfalt ve stabilize bir yolla da ulaşmak mümkündür. Santa yerleşmesinde mahalle olarak 7 adet yerleşim alanı bulunmaktadır. Bunlar Pištoflu, Binatlı, İhsanlı, Zerzili, Çakallı**,** Zincanlı ve Zurnacılı yerleşim alanlarıdır. Bu yerleşim alanlarında XVIII. yüzyıla ait irili ve ufaklı kiliseler mevcuttur. Bu kiliselerden sadece bir tanesi sağlam durumdadır. Diğer kiliselerin sadece yan duvarları sağlam kalabilmiştir. Dumanlı Köyü, Santa Harabelerinin bulunduğu alan 1999 yılında Doğal ve Arkeolojik Sit Alanı olarak ilan edilerek koruma altına alınmıştır.

Krom (Kromni) Vadisi ve İmera (Olucak) Köyü: Arkeolojik sit alanı olan Kromni (Krom) , Gümüşhane şehir merkezine 39 km mesafede olup, Yağlıdere Köyü sınırları içinde bulunmaktadır. 1923 nüfus mübadelesinde yaklaşık olarak 1500-2000 hane

Rum'un mübadele ile Yunanistan'a göç ettiği bölgede, mübadele ile boşalan köylerde yüzlerce anıtsal konak, çeşme, köprü, kilise vb yapılar bulunmaktadır.

Krom Vadisi içinde çeşitli medeniyetlerden kalma 34 kilise, 33 şapel, 2 manastır, 4 cami, 5 kale, 50 tarihi çeşme, 300'e yakın tarihi konut, 5 kemer köprü bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri; Çayıroğlu Kilisesi, Ortayayla kilisesi, Muhara Kilisesi, Soruhan Kilisesi, Muharakaya Kilisesi, Zembelek Kilisesi ve Alikinos Kilisesi'dir. Alikinos Kilisesi bölgede yapı olarak sağlam kalmış nadir kiliselerdendir.

Krom vadisi içinde bulunan İmera (Olucak) Köyü ise şehir merkezine 37 km uzaklıkta olup, Gümüşhane- Trabzon Karayolunun 12 kmsinden Krom Vadisi yolu izlenerek devam edilmektedr. 2009 yılında III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak ilan edilen İmera Köyü'nde bulunan en önemli yapı İmera Manastırı'dır.

Sarıçiçek Köyü Evleri: Merkez İlçe'ye 46 km uzaklıkta Sarıçiçek Köyü'nde yer almaktadır. Köye ulaşım asfalt yolla sağlanmaktadır. Köy odaları 1873 yılında köye gelen misafirlerin konaklaması için yaptırılmıştır. Evler Türk Mimarisi'nin erken örneklerindedir. Odalar ahşap işlemeleri, rengarenk boyamaları ile halk sanatını yansıtmaktadır. İşleme motifler, ahşap işlemeler, birbirine çivisiz bir teknikle monte edilmiş, perde motifleri hatırlatan

parçalı rokoko tarzında stilize yapraklardan ibaret bir ahşap süsleme kullanılmıştır. Yapıtlarda rokoko ve Ampir üsluplar yanında, klasik üsluplar da kullanılmıştır.

Kaleler:

Canca Kalesi: Kale; şehir merkezinin kuzeydoğusunda, Bağlarbaşı semtinde yer almaktadır. Gümüşhane kent merkezini kuşbakışı gören bir konumda olan kale, Süleymaniye Mahallesi'ne çok kısa bir mesafededir. XV. yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır. Kale doğu-batı yönünde arka arkaya üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin uzunluğu 12 metredir. Yüksek duvarlar kalenin etrafını sarmış durumdadır. Kalenin doğu tarafında sadece şapel ve gözcü kulesi kalıntısı vardır. Gözcü kulesi içinde su sarnıcı bulunmaktadır. Canca Kalesi'nin yolu 2013 yılında Valilik tarafından yapılmıştır. Kalenin restorasyonu için İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ön çalışmaları başlatmıştır.

Kov Kalesi: Merkez ilçe, Esenyurt Köyü sınırları içinde Gümüşhane-Erzincan karayolunun 21.km'sinde bulunan kale engebeli, 130 m yükseklikteki bir ana kaya üzerinde konumlanmıştır. Kalenin Selçuklular Dönemine ait oldu sanılmaktadır. Kalenin ana kapısı batıda olup, duvarlar kireç ve kumdan yapılmıştır. Kalenin güneyinde gözetleme kulesi bulunmaktadır. Kale dikdörtgen planlı ve burçlarla destekli bir yapıdadır. Kalenin burçları üzerinde durdukları kayadan dolayı çevreye hakimdir. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından 2007 yılında restore edilmiştir. Ancak, kalenin çevre düzenlemesi ve kaleye çıkabilmek için merdiven yapılması gerekmektedir. Kaleye ulaşımı sağlayan 6 km'lik yol asfaltlanmıştır.

Edire Köyü (Edre) Kalesi: Dörtkonak Köyü'nde, gözetleme ve savunma amacıyla 200 m yükseklikteki bir kaya üzerine yapılmıştır. Kalenin sur duvarları günümüze kadar gelmiştir. Kale yüksek bir noktada olduğu için ulaşım patika bir yoldan zorlukla sağlanmaktadır.

Akçakale: Bağlarbaşı semtinde bulunan kale bir kaya üzerine inşa edilmiştir. Kale planlı bir kaledir. Günümüzde tamamen yıkık durumdadır.

Övündü Köyü Kalesi: Gözetleme amacıyla yapılan kale bir tepe üzerinde konumlanmıştır. Merkez ilçe Övündü Köyü sınırları içindedir.

Keçi Kalesi: Merkez İlçe sınırlarında Kale Bucağı'na giden yol üzerinde bulunmaktadır. Çok dik bir kayalık üzerinde konumlandığından dolayı heybetli bir görünüme sahiptir. Kaleye giriş doğu tarafındandır. Doğu ve batı yönünde yüksek ve güçlü kuleler kaleyi destekler konumdadır. Dikdörtgen şeklinde kışla ya da zindan olduğu sanılan yapı, kalenin içinde bulunmuştur. Kaleye ulaşım yüksek bir tepe üzerinde olması sebebiyle patika yol ile zorlukla sağlanmaktadır. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından 2007 yılında restore edilmiştir. Ancak, çevre düzenlemesi ve ulaşımı için bir çalışma yapılmamıştır.

Kodil (Dibekli) Kalesi: Dibekli Köyü'nün kuzeyinde iki dağ arasında bulunmaktadır. Kalenin çevresinde yuvarlak bir yapı kalıntısı, su deposu, gözcü kuleler ve taş basamaklar bulunmaktadır. Kalenin içinde Roma, Bizans, Arap ve Osmanlı dönemlerine ait çanak-çömlek, çini parçaları, gözyaşı şişeleri, ikonalar, takılar ve sikkeler bulunmuştur. Kaleye ulaşım oldukça zordur.

<u>Kiliseler, Manastırlar</u>:

Santa Kiliseleri:

Santa Çınganlı Kilisesi (St. Konstantinos Kilisesi): Santa Yerleşim Alanı'nın en alt kesiminde Yağmurdere Bucağı, Santa Yaylası'nda bulunmaktadır. 1870 yılında, Bizans mimari üslubuyla dikdörtgen bir alan üzerine üç nefli bazilikal plan şemasında inşa edilmiştir. Giriş batıdan yuvarlak kemerli bir kapı ile sağlanmaktadır. Orta nef yan neflerden daha geniş ve yüksektir. Neflerini dikine geçen beşik tonozun kuzey bölümü sağlamdır. Kilisenin taşıyıcıları ve tavanı çökmüştür. Kapı, pencere, taşıyıcı ve kemerler düzgün yontma taştan yapılmıştır.

Santa İşhanlı Kilisesi (St. Kiryaki Kilisesi): İşhanlı Mahallesi'nin orta kesiminde bulunan kilise,1870 yılında Bizans mimari üslubuyla bazilikal planlı yapılmıştır. Üç nefli olup kare plana yakındır. Mimarisi Santa Çınganlı Kilisesi ile benzerlik göstermektedir. Halen oldukça harap durumdadır.

Santa Çakallı Kilisesi: Çakallı (Yaylaköy) yerleşim alanın merkezinde yer almaktadır. 1878 yılında Bizans Dönemi'nde yapılmıştır. Kuzey ve batı yönünde giriş kapıları vardır. Ana taşıyıcı duvarları sağlamdır. Sadece köşelerde yontma taş kullanılmıştır. 130 m^2'lik bir alan kaplamaktadır. Bazı duvarlarda resim kalıntıları bulunmaktadır.

Santa Piştovlu Kilisesi: Santa Yerleşim Alanı'nın yönetim kilisesi olan yapı Yaylaköy sınırları içinde bulunmaktadır. Yapının XIX. yüzyıl sonlarında yapıldığı tahmin edilmektedir. Kilisenin taşıyıcı sütunları ve çatısı yok olmuştur. İç kısmının kuzey kısmındaki duvar üzerinde 'Azizler Topluluğu 'freskleri ve güneyde anıtsal bir giriş günümüze kadar kalabilmiştir. Kilisenin doğusunda bir çeşme mevcuttur. Kilisenin yan duvarlarını görmek mümkündür.

Santa Terzili Kilisesi (St. Theodor Kilisesi): Dumanlı Köyü Terzili Mahallesi'nde bulunan kilise, XIX. yüzyılda yapılmıştır. 106m^2 alan kaplayan yapı Dikdörtgen bir alan üzerine üç nefli bazilikal planda inşa edilmiştir. Orta nef yan neflerden daha geniş ve yüksek tutulmuştur. Biri kuzeyde diğeri güneyde olmak üzere 1.00 m genişliğinde, karşılıklı olarak yerleştirilmiş yuvarlık kemerli iki girişi bulunmaktadır. Batı duvarı arazi konumuna göre yüksekçe bir tepeye dayandırıldığı için batıdan giriş açılmamıştır. Apsis ve pastaphorion hücreleri dışa taşkın yapılmıştır. Kapı, pencere, taşıyıcılar ve kemerler düzgün yontma taştan diğer kısımlar ise moloz taştan yapılmıştır. Kilisenin üst örtüsü yıkılmıştır.

Kilisenin kuzeydoğusunda bir martiryum bulunmaktadır. Kare planlı bu mezar yapısı kiboryon tarzında düzenlenmiş olup, 3.56x3.56 m boyutlarındadır. Dört köşesinde "L" şeklinde payeler kullanılmış ve yuvarlık kademeli kemerlerle dört yöne açılan martiryumun üzeri tuğla tonozla kapatılmıştır. Üst örtüsü kısmen tahrip olmuş kemer üzerinde bitkisel bezemeli bir rozet işlenmiştir. Düzgün kaliteli, sarımtırak kesme taş malzemeden inşa edilmiştir. Bölgede inşa edilen yapılar arasında en kaliteli taş işçiliğine sahiptir. Hemen kuzeyinde bir de çeşme bulunmaktadır.

Pavrezi Şapeli: Merkez İlçe'de, Mescitli Köyü yakınında Pavrezi olarak bilinen bölgede bulunmaktadır. Küçük boyutlarda, dikdörtgen planlı, tek nefli bir yapıdır. Apsisin beşik tonozunda 1405'de yapıldığını gösteren yazıtı vardır. Yapı, iç duvarlarını süsleyen freskleri ile ünlüdür. Bu duvar resimlerinde, İncil'den alınan sahneler ve kilise büyükleri canlandırılmıştır. Bunlar son dönem Bizans resminin başarılı örnekleridir.

Hagios Georgios Manastır Kilisesi: Eski Gümüşhane olarak bilinen Süleymaniye Mahallesi'nde bulunan kilise, bir Rum Kilisesi'dir. Hatura Köyü yolu üzerinde sağda kalan bir tepe üzerindedir. Kilise 1509 ve 1624 yıllarında onarılmıştır. Ayrıca Sultan II. Abdülhamit döneminde onarıldığını gösteren yazıtı vardır. Kilise bazilikal planlıdır. İç duvarlar üzerinde yapı, bitki, halat ve ejder motifleri vardır. Günümüze kadar sadece yan duvarları gelebilmiştir.

Ayvalos Kilisesi: Merkez İlçe'de, Mescitli Köyü ve Arnavutlu Yaylası arasında yer almaktadır. Dikdörtgen planlı küçük bir kilisedir. Giriş kapısı taş bloklardan, dış duvarları moloz taştan yapılmıştır. İç duvarlarındaki çeşitli motiflerdeki freskler tahrip olmuştur.

Krom Kilisesi: Yağlıdere Belde sınırları içinde bulunan kilise XIX. yüzyılda yapılmıştır. Dikdörtgen planlı, bazilikaldir. Kesme ve moloz taşlardan inşa edilmiş yapının yan duvarlarının bir kısmı ve çatısı tahrip olmuştur. Girişi ve kapısı oldukça sağlam durumdadır.

Vank Manastırı Kilisesi: Gözeler Köyü'ne giden yolun üzerinde, eski Gümüşhane'den yaklaşık olarak 3-4 km'lik mesafede Vank Köyü sınırları içinde yer almaktadır. Bizans Dönemi'nde yapılmıştır**.** Bir manastırın ana kilisesidir. Yapısal olarak, Yunan haçı kiliseleri ile bazilikal planlı kiliselerin mimari yönden karışımı niteliğindedir. Duvarlar moloz ve kesme taştan yapılmış olup, iç duvarlarında fresko izlerine rastlamak mümkündür. Kilisenin herhangi bir yazıtı yoktur. Ana mekanın üstü kubbeyle, diğer kısımlar kırma çatıyla örtülüdür. Kilisenin duvarları oldukça sağlamdır, ancak çatısı çökmüş iç duvarları da oldukça yıpranmıştır. Manastırın çevre duvarları ve çevresindeki yapılar kısmen ayaktadır. 1826'da onarıldığı bilinen yapı, orijinal özelliklerini korumaktadır.

Hagios Theodoros Kilisesi: Eski Gümüşhane olarak bilinen yerleşim alanının en eski kilisesidir. 1430 yılında gümüş kaynaklarını çıkartan işçiler tarafından yapılmıştır. Yapımında moloz ve kesme taş kullanılan yapının apsid kısmı kaya içinde oyularak yapılmıştır. Yapı büyük ölçüde yıkılmıştır.

Olucak (İmera) Manastır Kilisesi: Merkez İlçe'ye bağlı Olucak Köyü'nün 2 km güneyinde bir dağın eteğinde bulunan kilise 1885 yılında yapılmıştır. Tek nefli, tek apsidli, dikdörtgen planlı bir kilisedir. Batı yönünde yuvarlık kemerli bir giriş kapısı vardır. Kesme ve moloz taşlardan yapılmış olan yapının büyük kısmı günümüze gelebilmiştir. İmera önemli bir Rum yerleşim merkezi olması sebebiyle, İmera Manastırı, önemli bir dini merkez olarak kullanılmıştır. Manastır ve çevresi 1.derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilerek koruma altına alınmasına karşılık tahribat halen devam etmektedir. İmera Manastırı'nın giriş kapısının üzerindeki kitabede, manastırın 1859 tarihinde yapıldığı yazılmaktadır.

<u>Camiler ve Türbeler</u>:

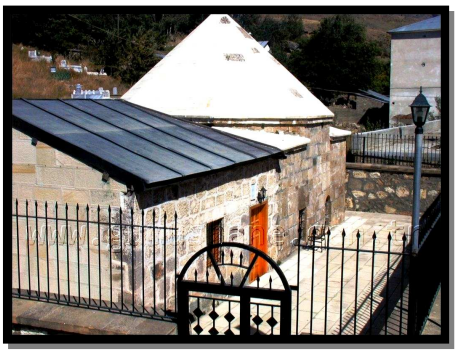
Süleymaniye Camii: Eski Gümüşhane yerleşim alanı, Süleymaniye Mahallesi içinde bulunmaktadır. Selçuklu payeli cami geleneğinde, Kanuni Sultan Süleyman zamanında XVI. yüzyılda yaptırılmıştır. 6 adet ahşap direkle ayrılan, 3 nefli ve düz toprak damlı olarak yapılmıştır. Kesme ve moloz taştan yapılan camiyi aydınlatan pencereler son onarımlarla tamamen değiştirilmiştir. Taş söveli, yuvarlak iki sıra pencere ile caminin içi aydınlatılmıştır. Caminin minaresi

sağlamdır fakat ahşap çatısı değiştirilerek onarım görmüştür. Cami zaman içinde onarım görmesi ile özgünlüğünü yitirmiştir. Camii halen kullanılmaktadır.

Küçük Cami: Süleymaniye Mahallesi'nde, Süleymaniye Camii arkasında bulunan cami, XII. yüzyıl başlarında Danişmentliler zamanında yapılmıştır. Kare planlı, tek kubbeli ve tamamı taştan yapılmış olan mescit, mihrabın ve kapının iki tarafında açılan pencerelerden ışık almaktadır. Ayrıca mihrabın ve kapının üzerinde açılan birer pencere daha vardır. Kapı ve pencereler yuvarlak kemerlidir. Mihrabı gri renkli taştan olup, ahşap minberi bugüne ulaşamamıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2006 yılında restore edilmiş, ancak ibadete açılmamıştır.

Pir Ahmet Türbesi: Gümüşhane-Erzurum karayolu üzerinde bulunan türbenin 1550 yılına ait bir yazıtı vardır. Kare planlı, iki katlı, taştan yapılmıştır. Alt katında mumyalık, üst katta şeyhin sandukası vardır. Türbenin yuvarlak kemerli bir kapısı ve küçük bir de penceresi bulunmaktadır.

Hasan Çağırgan Baba Türbesi: Gümüşhane'ye 12 km uzaklıkta Tekke Köyü'nde ana yolun üzerinde bulunan türbenin Sultan III. Murat'ın İran seferine giderken 1582 yılında yapıldığı söylenmektedir. Taştan kare planlı bir yapıdır. Türbe 2006 yılında restore edilmiş ve çevre düzenlemesi tamamlanarak ziyarete açılmıştır.

Mısıroğlu Türbesi: Süleymaniye Mahallesi'ndeki Süleymaniye Camii altında bulunan türbe, Mısırlı Zade Hacı Tahir Efendiye aittir. Türbe 1840 yılında yapılmıştır.

<u>Köprüler</u>: Gümüşhane İli, Merkez İlçede tescil edilmiş 16 adet köprü bulunmaktadır.

Gümüşkaya Köprüsü: Gümüşkaya yolu üzerinde taştan yapılmış, tek gözlü ve sivri kemerlidir. Halen kullanılmaktadır.

Gümüşhane (Karakol)Köprüsü: Gümüşhane il merkezinde karakol binasının yanında Harşit Çayı üzerinde bulunan köprü, iki kemerli olup, kesme taştan 1575'te Ferruh Zat Oğlu Halebî tarafından yaptırılmıştır. Onarımı yapılmaktadır.

Tohumoğlu Köprüsü: Gümüşhane-Erzurum karayolunun Tohumoğlu kesiminde Harşit Çayı'nın üzerinde yer almaktadır. Selçuklu dönemi yapısı olduğu sanılmaktadır. İki gözlü hafif sivri kemerli bir köprüdür. Küçük taşlardan yapılmıştır. Gözlerindeki küçük nişlerin çinilerle süslü olduğu söylenmektedir. 1575'te Ferruh Zad Oğlu Halebi tarafından yaptırılmıştır. Köprünün restorasyonu 2012 yılında tamamlanmıştır.

Kanberli Köprüsü: Gümüşhane İl merkezinde Canca Mahallesi'nde bulunan köprü, Harşit Çayı üzerinde tek gözlü yontma taşlardan inşa edilmiştir. Osmanlı Dönemi'nde yapıldığı sanılmaktadır. Yakın zamanda onarımı yapılacaktır. Halen kullanılmaktadır.

Yağlıdere (Bazbent)Köprüsü: Yağlıdere Köyü'nde yer almaktadır. Tek ve geniş kemeri düzgün yontma taşla, diğer kısımları moloz taşlarla tamamlanmıştır. Korkulukları sonradan onarım sırasında yapılmıştır. Yakın zamanda onarımı yapılacaktır. Halen kullanılmaktadır.

Krom Köprüsü: Yağlıdere Köyü Krom Vadisi'nde yer almaktadır. Düzgün yontma taşla yapılmış olan yuvarlak kemerin benzerlerinden farkı çevresinin moloz taşlarla tamamlanmamış olmasıdır. Yakın zamanda onarımı yapılacaktır.

Süleymaniye Köprüsü: Eski Gümüşhane'de Camii Sağır Mahallesinde yuvarlak kemerli, tek gözlü moloz ve kesme taştan yığma tekniğinde yapılmıştır. Korkuluğu ve yazıtı yoktur. Üzeri toprak olup, kemeri payanda ile desteklenmiştir. Yakın zamanda onarımı yapılacaktır.

Taş Köprü: Merkez İlçe sınırları içinde, Yağmurdere Beldesi Taşköprü Yaylası'nda bulunmaktadır. İki ana kaya üzerine oturtulmuş, tek gözlü köprü kesme ve moloz taşlardan yapılmıştır.

Söğütağıl Köyü Köprüsü: Söğütağıl Köyü'nde bulunan köprü tek kemerli olup, düzgün yontma taştan yapılmıştır.

1.4.2.2. Kelkit İlçesi

Tarihi Hükümet Konağı: Cumhuriyet Dönemi'nin ilk hükümet konaklarından biri olan yapı 1934 yılında inşa edilmiştir. Bölgenin mimarisini yansıtan konak türü bir yapı olup, bodrum katıyla birlikte üç kat kullanma alanına sahiptir. 2007 yılına kadar Kaymakamlık binası ve Adliye olarak kullanılan konağın restorasyonu tamamlanarak belediye hizmet binası olarak tahsisi yapılmıştır.

Güneş Konağı: İlçe merkezinde yer almaktadır. Dikdörtgen planlı yapı 2 kat ve saçak altı olarak inşa edilmiştir. 1.kat düzgün kesme taşla 2. kat ve saçak altı duvarları ise ahşap, çatkılar arasında kerpiç malzeme kullanılmıştır.1. kat giriş kapısı üzeri cumbalıdır. Kırma çatılı yapının saçak sisteme kademeli olarak düzenlenmiştir. Yapı onarım görmüştür.

Satala Antik Kenti: Kelkit İlçesi'nin 17 km güneydoğusunda Sadak Köyü'nde kurulan yerleşim alanı Roma İmparatorluğu'nun askeri ordugah şehri olarak kullanılmıştır. Antik dönemde Satala ismini almış, daha sonra sırasıyla Hitit, Asur, Makedon, Roma ve Bizans dönemlerinde önemli kent merkezleri olarak kullanılmıştır. Satala Antik Kenti'nde pek çok tarihi eser bulunmaktadır. Fakat bu eserlerin birçoğu yurtdışına kaçırılmıştır. Bunlardan en önemlileri Londra'daki British Museum'da sergilenmekte olan bronz büsttür. Kalıntıları arasında su kemerleri, steller, sikkeler, pişmiş topraktan yazıtlar bulunan antik Satala'da, kentin biraz dışındaki Cirit Tepesi'nde 32 stel (mezar başlığı) ortaya çıkarılmıştır. Mantara yolu üzerinde bulunan Nike kabartması renkli, küp biçiminde taşa işlenmiş olup, MÖ. VI.-V. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır. Eser Erzurum Müzesi'nde sergilenmektedir. Satala Antik Kenti içinde ayrıca sadak hamamı kalıntıları bulunmaktadır. Bu yapı, kare biçiminde iki halvetten oluşmaktadır. Yapı Osmanlı Dönemi kare planlı hamamlara örnektir. Günümüzde kentin sadece su kemerleri görülebilir durumdadır. Satala ve çevresinde bugüne kadar sistematik ve geniş çaplı bir arkeolojik kazı yapılmamıştır.

Aşut Köyü Kalesi: Aşut Köyü sınırları içinde, yerleşim alanından 500 m yükseklikte hakim bir tepe üzerinde kuruludur. Gözetleme ve savunma amaçlı yapılan kalenin günümüzde kalıntıları görülmektedir.

Satala Kalesi: Kelkit İlçesi'nin güneydoğusunda 17 km uzaklıkta Satala Antik Kenti'nde bulunmaktadır. Kale, Romalılar döneminde Perslerin saldırılarından korunmak amacıyla yapılmıştır. Kale yöreye egemen bir tepe üzerinde yapılmıştır. Bugün bu kalenin burç kalıntıları ile sur duvarlarına ait kalıntılar görülebilmektedir.

Çamur Köyü Kümbeti: Çamur Köyü'ne 5 km mesafede bulunan kümbet sekizgen planlı düzgün yontma taştan inşa edilmiştir. Kümbet Selçuklu Dönemi'ne aittir.

1.4.2.3. Köse İlçesi

Yaylım Köyü Kilisesi: Yapı, Yaylım Köyü'ndedir. Üç apsisli, üç neftli, dört sütunlu kilise, giriş kapısı dahil, orijinalliğini muhafaza etmektedir. Beşik tonozlu örtülüdür. Zaman içinde kilisenin iç duvarlarında bulunan fresko tekniğinde yapılmış resimler yok olmuştur. Bu fresklerden geriye Meryem Ana figürleri kalmıştır. Kilisenin bütün duvarları yontma taşla yapılmıştır.

1.2.2.4. Kürtün İlçesi

Kürtün Kalesi: Yukarı Uluköy Mahallesi'nin doğusunda çevreye hakim bir nokta üzerinde bulunmaktadır. Kalenin V-VI. yüzyıl Roma İmparatorluğu döneminde yapıldığı tahmin edilmektedir. Kalenin en büyük özelliği bir kaya içinde oyularak yapılmış olmasıdır. Kalenin merdivenlerle inilen iç mekanları birçok kat ve galeriden oluşmaktadır. Kalenin giriş kısmı dörtgen olup, köşeleri oval olarak bir çeşit harçtan yapılmıştır.

Süme Kalesi: Kürtün ilçe merkezine 6 km uzaklıkta bulunan Süme Kalesi'ni Osmanlıların 1400'lü yıllarda Rum Pontus Devleti'ne karşı savunma amaçlı yaptıkları sanılmaktadır. Kale Erikbeli Vadisi'nde ve dönemin tek ulaşım yolu olan Erikbeli yolunun hemen üzerindedir. Moloz taştan yapılmış olan kale günümüze yıkık bir durumda gelmiştir.

Meryem Ana Kilisesi: Yaylalı Köyü, Meryemana Mahallesi'nde bulunan kilise düzgün yontma taştan inşa edilmiştir. Kilisenin güneyinde bir mahzen, güney tarafına 5 m uzaklıkta bir kilise çeşmesi bulunmaktadır. Giriş kapısı güneydedir.

Söğüteli Kilisesi: Söğüteli Köyü'nde bulunan kilise ilçe merkezine 36 km mesafedir. Bizans ve Rumlar tarafından kullanılan kilise örme taştan yapılmıştır.

Orta Mahalle Kilisesi: Yapı, Yaylalı Köyü, Orta Mahallesi'ndedir. Beşgen olan tek apsisi, benzer kiliselerden farklılık arz etmektedir. Tek nefli, üçgensi örtülü çatısı ve mazgal pencerelerinin azlığı yörede kış aylarının soğuk oluşuyla ilintilidir. Yapının köşeleri ve kapı girişi düzgün yontma taşla, diğer kısımları ise moloz taşla örülüdür.

Meryem Ana Mahallesi Köprüsü: Yapı, Yaylalı Köyü Meryemana Mahallesi'ndedir. Tek kemerli köprü yontma taşla inşa edilmiş, diğer kısımlar moloz taşla tamamlanmıştır. Meryemana Kilisesine ulaşımı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Sarıbaba Köyü Köprüsü: Sarıbaba Köyü'nde bulunan köprü tek kemerli yontma ve moloz taşlardan inşa edilmiştir. Köprünün üzerinde bulunduğu dere üzerinde geçmiş yıllara ait 9 adet daha köprü varken büyük bir sel felaketi ile hepsi tahrip olmuştur.

1.4.2.5. Şiran İlçesi

Çakırkaya Manastırı ve Kilisesi: Çakırkaya (Kelur) Köyü'nde 1.295 m rakımdaki Kozağaç Mevkii'nde, kaya oyularak kurulan ve XIII.-XIV. yüzyıl arasında yapılmış olan yapı topluluğundan bugüne kilise, şapel ve birkaç küçük mekan ulaşabilmiştir. Doğu-batı istikametinde sıra destek sütunuyla üç bölüme ayrılan manastırdaki kilisenin taşıyıcı ögeleri arasında kalan dört sütunun meydana getirdiği kare bölümde ise bu bölümü örten, özel bir inşaat tekniği olarak kabul edilen ve elips şekilli bir kubbe inşa etmek için kullanılan kubbeli tonoz pandantifi kullanılmıştır. Ana ve yan kavislerde oyukları bulunan manastırdaki kilisenin batı duvarındaki iki sıra oyuk dizisinin ise ahşap bir galerinin daha önceleri manastırda var olduğu izlenimini vermektedir. Manastırda yer alan Çakırkaya Kilisesi'nin batısında bir şapel bulunmaktadır.Kilise, Kelkit Çayı kenarında yüksek kayalıklar üzerinde, kayalıklar oyularak yapılmıştır. Üç bölümlü, kubbe tonozlu, bazilikal planlıdır. Giriş tek kapıdan sağlanmaktadır. Kilisenin içinde, kayalardan yontularak oluşturulmuş sekiz destek sütunlarının alt kısımları tamamıyla kırılmış durumdadır. Manastır büyük ölçüde tahrip edilmiştir. Manastır İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA) kaynaklarıyla restore edilecektir.

Çevrepınar Köyü Kilisesi: Şiran-Gümüşhane yolunun batısında bulunan kilise 4 ana sütun üzerine oturtulmuş 125m²'lik bir alan kaplamaktadır. Ana kubbede buna bağlı küçük sütunlar ile 6 adet kubbesi bulunmaktadır. Sütün başlıkları geometrik desenlerle şekillendirilmiş sütunlar kurşun eritilerek üst, üste konulmuştur. Kilisenin giriş kapısı işlemelidir. Uzun yıllar cami olarak kullanıldıktan sonra terkedilmiş ve tahrip olmuştur.

Günbatur Köyü Kilisesi: Günbatur Köyü'nde bulunan kilise 6 metre yüksekliğinde, 11 metre boyunda, 9.5 metre enindedir. Köy halkı tarafından camii olarak kullanılmaktadır**.**

Dilekyolu Kilisesi: Dilekyolu Köyü'ndedir. Yapı,12.30 metre ve 8.60m boyutlarında sert kesme taşlardan yontularak yapılmıştır. 1956 yılında okul amaçlı kullanıma açılarak ana yapının iç kısmı ek duvarlarla örtüldüğünden mimari özelliği kaybolmuş, sadece papaz yeri diye adlandırılan kısım özelliğini korumaktadır. Ayrıca kiliseye ait olduğu sanılan 2 m boyundaki sütun ve sütun başlıkları bulunmaktadır. Kilisenin kitabesi bulunmamaktadır. Köy halkı tarafından cami olarak kullanılmaktadır.

Seydibaba Köyü Camii: Yapı, Seydibaba Köyü'ndedir. Kare plan üzerine yapılı olan cami ibadete açık değildir.

Firdevs Hatun Türbesi: Şiran ilçe merkezine giderken Çilhoruz Dağı üzerinde 20 m solda bulunan türbe, sekizgen planlı olup, kesme taştan inşa edilmiştir. Türbenin 1567 yılında yapıldığına dair yazılan kitabe şu anda Yunus Emre İlköğretim Okulu bahçesinde bulunmaktadır. Kuzeyinde bir giriş kapısı, diğer duvarlar üzerinde pencereler vardır. Yakın tarihte restorasyonu yapılan türbenin kubbesindeki arıza nedeniyle çatısından su sızdığı için zarar görmüştür.

Çanakçı Köyü Köprüsü: Çanakçı Köyü Deresi üzerinde Çanakçı-Örenkale köyleri arasındaki yol üzerinde bulunmaktadır. Tek kemerli kesme taştan inşa edilmiştir. Üzerinde hicri takvime göre 1424 tarihli Arapça yazı vardır. Eni ve boyu 5 m'dir. Köprü halen kullanılmaktadır.

1.4.2.6. Torul İlçesi

İkisu Köyü Evleri: Yapılar Torul İlçesi İkisu Köyü'nde Karaca Mağarası'na giderken yolun sağ alt tarafındadır. Evler genelde iki ve üç katlıdır.Katların kullanım amaçları ve işlevleri bir birinden farklıdır. Evlerin cepheleri sokağa veya manzaraya yönlendirilmiştir. Yapılarda kullanılan ana malzeme, mahalli taş, kerpiç ve ahşaptır. Evlerin genelinde iç sofalar vardır. Çatılarda genellikle yapılar ile uyumlu, taşkın ve kademeli saçak düzenlemeleri vardır. Evlerin dış cephe duvarları genellikle saman karışımlı sıva ile kaplanmış ve ak toprakla da badanalanmışlardır.

Ardesa (Torul) Kalesi: İlçe merkezinde bulunan kalenin Cenevizliler Dönemi'nde yapıldığı sanılmaktadır. Kale ortaçağ döneminden kaldığı için büyük bir bölümü tahrip olmuştur. Sur duvarlarının yalnız bir kısmı ayaktadır.

Avliyana (Gümüştuğ) Kalesi: Torul İlçesi'ne 30 km uzaklıkta Gümüştuğ Köyü'nde bulunan kale 1,5 metre yüksekliğinde biçimlendirilmiş 5 sütundan oluşmaktadır. Kalenin etrafında Bizans dönemine ait sikkeler ve silahlar bulunmuştur. Kaleden günümüze kayda değer bir kalıntı kalmamıştır.

Has Kalesi: Atalar Köyü'nün Has Mahallesi'nde bulunan küçük bir kaledir. Bir kaya üzerine gözetleme ve koruma amaçlı yapılmıştır. 3 metre boyunda ve 3,5 metre çapında bir kaya kalıntısı olarak günümüze kadar gelebilmiştir.

Kalecik Kalesi: Torul İlçesi, Kalecik Köyü sınırlarında vadi üzerinde hakim bir nokta üzerinde yer alır. Kale diğer kaleler gibi koruma ve gözetleme amaçlı yapılmıştır. Kalenin surları günümüze kadar ayakta kalabilmiştir.

Yalınkavak Köyü Kalesi: Soroyna (Yalınkavak) Köyü sınırları içindedir. Aşağı ve Yukarı Mahalle'nin orta noktasında hakim bir tepe üzerinde yapılan kale gözetleme amaçlı yapılmıştır. Kale surları yer yer tahribata maruz kalmıştır.

Panaghia (Meryem Ana) Manastır Kilisesi: Kilise ilk kez 890–900 tarihleri arasında üç keşiş tarafından kurulmuştur. Büyükçit Köyü Vadisi'nde Çit Deresi'nin sol tarafındaki yamaç üzerindedir. Manastıra ana yoldan ayrılan bir köprüden geçilerek patika bir yolla ulaşılmaktadır. Manastır yüksek duvarlarla çevrili bir avlunun içindedir. Yapısal olarak Yunan haçıyla üç nefli bir bazilikanın karışımı şeklinde inşa edilmiştir. Duvarlar üzerinde Bizans döneminde yapılmış freskler bulunmaktadır.

Hagios İoannes Manastır Kilisesi: Çatalkaya'nın hemen altında yer almaktadır. Tek nefli bir plana sahiptir. Duvarların üzerinde kilisenin ileri gelenlerinin resmi, İsa'nın doğumunu anlatan bir fresk, Aziz Simeon Stylites'in tasvirini anlatan fresklerin izleri bulunmaktadır.

Ayana Mahallesi Kilisesi: Torul İlçesi, Gülaçar Köyü, Ayana Mahallesi'ndedir. Yapının çatısı üçgen biçiminde, dış duvarları yontma taştan yapılmıştır. Giriş kapısı batıdadır. Kilise oldukça tahrip olmuştur.

Karaca (Masura) Mahallesi Kilisesi: Cebeli Köyü, Karaca Mahallesi sınırları içindedir. Kilisenin tek nefi, beşgenli bir apsisi, 2 mazgal penceresi vardır. Giriş kapısı güney cephesinde düzgün yontma taşla, diğer kısımları moloz taşla örgülüdür. Kilise beşik çatılıdır.

Tohumoğlu Köprüsü: Gümüşhane- Erzurum karayolu üzerinde Tohumoğlu Mevkii'nde bulunan köprü, Selçuklu dönemine aittir. Ekim-1575 tarihinde Ferruh Zad Oğlu Halebî tarafından yaptırılmıştır. Küçük taşlardan yapılmış olan köprü iki gözlü hafif sivri kemerlidir.

Ardesa Köprüsü: Torul ilçe merkezinde bulunan köprünün yapım tarihi 1890'dır. Kesme taştan inşa edilmiştir. Dere yatağı içinde iki ayağı bulunan köprü günümüzde de kullanılmaktadır. Bir araç geçişini sağlayacak genişliktedir.

Meryemana Köprüsü: Çit Deresi üzerinde aynı adı taşıyan iki köprü vardır. Meryemana Manastırına ulaşımı sağlamak amacıyla yapılmıştır. Tek gözlü hafif sivri kemerli, küçük taşlardan yapılmıştır. Halen oldukça sağlam vaziyette olup, kullanılmaktadır.

Harşit Köprüsü: Torul ilçe merkezinde bulunan köprü 1890 yılında yapılmıştır. 68.25 m boyunda, 6 m genişliğinde, 9.30 m yüksekliğinde olup, düzgün kesme taştan yapılmıştır. Yuvarlak kemerli, 3 gözlü, iki topuklu olarak inşa edilmiştir. Korkulukları kesme taştan yapılmıştır. Günümüzde hala kullanılmakta olup, bir araç geçişine uygun genişliği vardır. İlçe Merkezi'nin iki yakasını bir birine bağlayan köprüdür. Köprü geceleri aydınlatılmaktadır.

Taş Köprü: Köprü, Kalkanlı Köyü içinde, eski Gümüşhane-Trabzon karayolu üzerindedir. Tek gözlü ve yuvarlak kemerli yapı restore edilmiştir.

Bu köprüler dışında Torul İlçesi'nin köylerinde birçok köprü bulunmaktadır. Bunların bazıları Yalınkavak Köprüsü, Mamatlı Mahallesi Köprüsü, Orta Mahalle Köprüsü, Tarihi At Nalı Köprüsü, Tarihi İpek Yolu Köprüsü, Salih Bey Köprüsü ve Kemer köprüleridir.

Kalkanlı (Zigana) köprüsü önceki yıllarda, Büyükçit Köyü'ndeki Meryemana-1 ve Meryemana-2 köprüleri, İlecik Köprüsü 2012 yılında onarılmıştır. Merkez Köprü, Uğurtaşı Köyü Köprüsü'nde kısa bir sure içinde onarım yapılacaktır.

1.5. ORDU

1.5.1. DOĞAL DEĞERLER

1.5.1.1. Su Kaynakları

a. Akarsular

Ordu İli'ndeki en önemli akarsular Melet Irmağı, Elekçi Deresi, Bolaman Çayı, Turnasuyu Irmağı, Civil Irmağı, Akçaova Deresi, Arap Deresi, Küpcan Deresi ve Akgöz Deresi'dir.

Melet Irmağı: Ordu İli'nin en önemli akarsuyu olup uzunluğu 161 km'dir. Doğu-Batı doğrultusunda akarak Mesudiye İlçe sınırları içine girip, ilçenin kuzeyinden ormanlarla kaplı vadi içinden akarak, Ordu İli'nin doğusundan Karadeniz'e dökülmektedir. Melet ırmağının yıllık ortalama debisi 29m^3/sn'dir. Irmak üzerinde Topçam Barajı'nın yapımına devam edilmektedir.

Akçova Deresi: Kurşunçal Mevkii'nden doğan dere il merkezinin 7 km batısında Efirli'de denize dökülmektedir. Konumu gereği doğa yürüyüşüne uygundur.

Elekçi Irmağı: Toplam uzunluğu 51 km olan Elekçi Irmağı'nın debisi minimum 150 lt/sn, maksimum 300lt/sn'dir. Irmak Fatsa'dan denize dökülmektedir.

Turnasuyu Irmağı: Toplam uzunluğu 56 km ortalama debisi 200lt/sn'dir. Irmak Ordu Şehri'nin doğusundan denize dökülmektedir.

Bolaman Çayı: Toplam uzunluğu 77 km olan Bolaman Çayı'nın minimum debisi 150lt/sn, maksimum debisi 750lt/sn'dir. Baranlı Tepesi, Pürlü Tepesi, Aliekin Tepesi, Kukaya Tepesi, Kayaba Tepesi, Sıkgüney Tepesi ve Akyazı Tepelerinden doğarak Fatsa ile Bolaman arasında Karadeniz'e dökülmektedir.

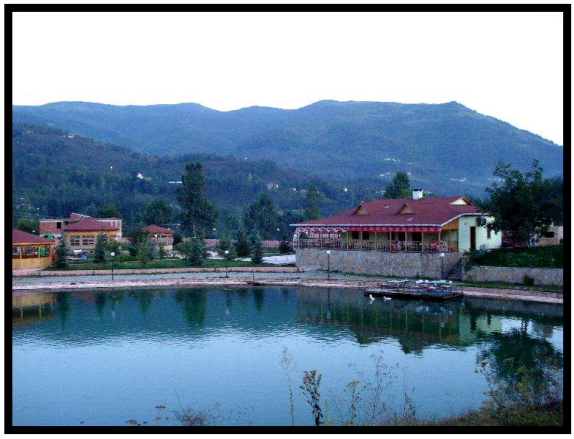
b. Göller

Gaga Gölü: Fatsa-Aybastı karayolu üzerinde Fatsa İlçesi'nin 10 km kuzeydoğusunda yer alan Gaga Gölü, Örencik Köyü sınırları içindedir. 60 dekarlık bir alanı kaplamaktadır. Gaga Gölü Bolaman Irmağı ile batısındaki Yassıtaş Mevkii arasında; yaklaşık 6 km^2''lik bir alanı etkileyen heyelan sonucu, yapıyı oluşturan üst Kretase flişleri yüzeyinde

oluşmuştur. Gölün Derinliği 10-25 metre arasında değişmektedir. Gölün ortasında küçük bir adacık bulunmaktadır. Fındık bahçelerinin arasında, yeşillikler içindeki göl, birçok bitki ve hayvan türünü barındırmaktadır. Göl Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak koruma altına ve kamulaştırma kapsamına alınmıştır. Göl çevresinde kamulaştırma çalışmaları devam etmektedir.

Ulugöl: Gölköy İlçe Merkezi'ne 15 km uzaklıkta 80 dekarlık bir alan kaplayan bir krater gölüdür. Derinliği 85 metredir. Göle ulaşım stabilize yolla sağlanmaktadır. Gölün etrafında fındık ağaçları ve kayın ağaçları vardır. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Milli Parklar ve Doğa Koruma Genel Müdürlüğü tarafından B tipi mesire alanı olarak düzenlemesi yapılmıştır. Günümüzde de mesire amaçlı kullanılmaktadır. Göl çevresinde konaklamaya yönelik tesisler bulunmamaktadır. 2012 yılında Gölköy-Ulubey yolunun genişletilme ve asfaltlanma çalışmaları tamamlanmıştır. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 11. Bölge Müdürlüğü, Ordu Şube Müdürlüğü tarafından yapılan çevre düzenleme ve altyapı iyileştirme çalışmaları devam etmektedir. Bu kapsamda yürüyüş yolları bakım ve iyileştirmeleri tamamlanmış, ikaz levhaları yapılmıştır. İdare ve ziyaretçi merkezi, parke ve patika yol yapımı, çevre düzenlemesi, enerji nakil hattı çekilmesi, piknik üniteleri yapım çalışmaları devam etmektedir. Kameriye, seyir terasları, çocuk oyun parkı, basketbol ve voleybol sahaları, tuvaletler yapılmıştır. Her yıl temmuz ayında Ulugöl Şenlikleri düzenlenmektedir. Ayrıca 20 Mayıs Şenlikleri kapsamında Ulugöl'de durgun su yarışları düzenlenmektedir.

Gökgöl: Gölköy ilçe merkezinde bulunan yerin altından kaynayan su ile oluşmuş doğal göldür. Suyu sodalı su özelliğindedir. Gölköy Belediyesi tarafından çevre düzenlemesi yapılmıştır. Yeme içme ve dinlenme yerleri düzenlenerek hizmete açılmıştır.

c. Barajlar ve Göletler

Perşembe Yaylası Göleti: Aybastı İlçesi'nde bulunan gölet 1992–1994 yılları arasında yapılmıştır. Sulama amaçlı kullanılan göletin yüksekliği 20 metredir. Perşembe Yaylası Göleti DSİ tarafından 1992 yılı uygulama programına alınmış, 1994 yılında bitirilmiştir. Göletin çevresinde ağaçlandırma çalışmaları ve park düzenlemeleri bulunmaktadır. Ayrıca aynı zamanda Perşembe Yaylası'na da hizmet veren günübirlik tesisler göletin çevresine konumlanmıştır. Gölette su sporlarına yönelik küçük ölçekte bir işletme bulunmaktadır. Göl çevresinde altyapı sağlanmadığı için özellikle yaz aylarında ve Perşembe Yayla Şenliği'nden sonra gölette kirlilik oluşmaktadır.

Çambaşı Göleti: Çambaşı İlçesi'nde bulunmaktadır. Sulama amaçlı kullanılan göletin yüksekliği 16.35 m'dir. DSİ gölet inşaatına 1995 yılında başlamış ve 1997 yılında bitirmiştir.

Topçam Barajı: Mesudiye İlçesi, Topçam Beldesi'nde bulunan Melet Irmağı üzerinde yapılan baraj tamamlanmıştır. Enerji üretmek amacıyla kurulan baraj 122 metre yüksekliğindedir.

d. İçmeler-Kaplıcalar

Sarmaşık Kaplıcası: Fatsa İlçesi'nde bulunan kaplıcaya Fatsa'nın doğusundaki Bolaman Çayı'ndan sonra 13 km'lik asfalt yolla ulaşılmaktadır. Fatsa'dan düzenli jeep ve minibüs seferleri yapılmaktadır.

Sıcaklığı 47 derece olan kaplıca suyunun içinde bulunan demir ve kükürt gibi mineraller, romatizma, kireçlenme, kadın hastalıkları, mide, bağırsak ve idrar yolları iltihaplanması, böbrek taşları ve alerjik türü kaşıntılarda etkili olup bünyesinde birçok minerali barındırmaktadır. Sarmaşık Kaplıcası'nda konaklamaya yönelik 70 oda, 200 yatak kapasiteli özel sektöre ait bir tesis ile hamam ve sıra banyolar bulunmaktadır. Tesiste 300 kişi kapasiteli restoran ve otopark bulunmaktadır.

Sazcılar Kaynak Suyu: Fatsa'nın Sazcılar Köyü'nde bulunmaktadır. Ordu'nun en önemli içme suyudur.

Çermik Gölü: Gölköy İlçe Merkezi'nin 500 m güneyinde bulunan Çermik Gölü'nün, suyu maden suyu özelliğindedir. Böbrek hastalığına iyi gelmektedir.

Ayrıca Ordu İli'nde şifalı olarak bilinen su kaynakları Ünye'nin Yağbasan Köyü'ndeki Acısu ve Tekkiraz Suyu ile Akkuş'taki Eşemen ve Gökçebel sularıdır.

f. Kıyı Turizmi

Ordu, deniz turizmi imkanları bakımında Doğu Karadeniz Bölgesi'nde en şanslı il durumundadır. Gerek kıyıda mevcut plajları gerekse kıyı gerisindeki yerleşim alanlarının bulunması bakımından, Doğu Karadeniz Bölgesi'ne hitap edebilecek potansiyele sahiptir. Ordu İli'nin çevresindeki plajlar yazlık talepleri karşılayacak kapasitede olup, günübirlik turizm faaliyetlerine cevap verebilmektedir. Ordu İli kıyı turizmi açısından doğa ile bütünleşmiş birçok plaja sahiptir. Yaz mevsimi süresinin kısa olmasının olumsuz etkisine karşın plajlar ve bu plajlarda bulunan kamp alanları yaz aylarında yoğun talep görmektedir. 2014 yılı Ordu İli Deniz Suyu Analiz Sonuçları'na göre il genelinde yer alan bütün plajların durumunun İyi olduğu belirlenmiştir.

Güzelyalı Plajı: Ordu şehir merkezindeki belediye çay bahçesinden başlayan plaj, Gülyalı İlçesi'ndeki Divan Burnu'na kadar devam etmektedir. Plaj doğuya doğru gittikçe 3 bölümden oluşmaktadır. Genişliği 20 metre ve 50 metre arasında değişen plajların kum kalitesi oldukça iyidir. Ordu-Giresun Havalimanı tamamlanmış olup hizmete açılmıştır.

Mavidünya Plajı: Gülyalı İlçesi Tepealtı Mevkii'nde bulunan plaj tesisleri restoran, soyunma kabinleri ve kameriyelerden oluşmaktadır. Çevre halkı tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır.

Çaka Kumsalı: Perşembe İlçesi, Hoynat Adası yakınında bulunan Çaka Kumsalı doğal güzelliği bakımından önemli bir yer tutmaktadır. Günübirlik konaklamak için gerekli kullanımlar ve kaliteli sahil ve günübirlik tesisler mevcuttur.

Küçükev Plajı: Gülyalı İlçesi'nde liman içinde yer alan plajda kıyı turizminin ihtiyacını karşılayacak günübirlik kullanımlar mevcuttur.

Aktaş Plajı: Perşembe İlçesi'nde Perşembe'ye 1 km mesafede Perşembe Tüneli'nin yanında bulunan küçük bir plajdır. Her yıl 20 Mayıs'ta Aktaş Şenlikleri bu kıyıda yapılmaktadır. Yaz aylarında yoğunlukla kullanılan bir plajdır.

Belicesu: Perşembe İlçesi'nin batı sınırında bulunmaktadır. Kumsalı küçük olmakla birlikte kamp yapmaya müsaittir. Yeme içme yeri ve kır kahvesi bulunmaktadır.

Efirli Plajı: Perşembe İlçesi'nin doğusunda bulunan plaj, Ordu İli'nin yaz mevsiminde aktif olarak kullanıldığı önemli bir tatil beldesi niteliğindedir. Efirli Plajı kıyısında günübirlik kullanıma yönelik tesisler, kamuya ait kamp alanları ve dinlenme tesisleri, yaz aylarında yeme - içme yerleri, müzik, eğlence mekanları hizmet vermektedir. Plajda gözetleme kulesi, cankurtaran ve atlama iskelesi bulunmaktadır.

Uzunkum Plajı: Uzunkum Plajı'nın Ünye İlçesi'ne uzaklığı 3 km'dir**.** Uzunkum Plajı'nda konaklama yönelik tesisler ve günübirlik tesisler bulunmaktadır. Yerli ve yabancı turistlerin ve bölge halkının yoğun olarak kullandığı plajlardan biridir.

Gölevi: Ünye'nin 8 km batısında geniş alandaki plajı, moteli, pansiyon ve lokantaları ile ilgi gören bir yerdir.

Bolaman (Koyu) Plajı: Fatsa İlçesi'nde bulunan Bolaman Kalesi'nin hemen önünde yer alan plaj, yeni yapılan sahil yolu ile eski yapılan sahil yolunun kesiştiği yerdedir. Yeni yapılan sahil yolundan sonra bu plaj büyük değer kazanmıştır.

g. Şelaleler

Pösküden Şelalesi: Kumru İlçesi'nde bulunan şelale, ilçeye 6 km mesafedir. Şelalenin etrafına konumlanmış piknik alanları, balık çiftlikleri, oturma yerleri mevcuttur. Şelaleye ulaşım kolay sağlanmaktadır.

Kurşunçal Şelalesi: Perşembe İlçesi, Selimiye Köyü sınırları içinde büyük bir alan kaplayan Kurşunçal Ormanları'nın içinde bulunmaktadır**.** Bir kısmı biraz yatay durumda olan şelalenin toplam yüksekliği, 100 m'dir. İlçe merkezinin 25 km batısında bulunan şelale ormanlık alan ile birlikte değerlendirilmelidir.

Ohtamış Şelalesi: Ulubey'e 20 km, Ordu'ya 38 km uzaklıkta, Ohtamış Köyü'nde bulunan şelale, Karadeniz'in önemli şalelerinden biridir. 30 m yükseklikten 90 derecelik bir eğim ile dökülmektedir.

Kapılı (Cıngırt) Şelalesi ve Kazankaya Şelalesi: Çaybaşı İlçesi'nde orman alanı içinde yer almaktadır. Halen mesire yeri olarak kullanılmaktadır. Doğa yürüyüşleri için uygundur.

Karaoluk-Ciseli Şelalesi: Merkez İlçe, Karaoluk Köyü sınırları içinde yer alan şelaleye Ordu-Fatsa sahil yolu Kırlı Mevkii'nden 5 km'lik yolla ulaşılmaktadır. Ulubey Sayacabaşı'ndan ormanların arasından şelaleye inilmektedir. 7 m yükseklikten akan şelalenin önünde bir kazanı andıran 100 m^2 büyüklüğünde bir göl yer almaktadır. Gölün derinliği yer yer 8 m'ye ulaşmaktadır. Şelalenin çevresi piknik alanı olarak yaz aylarında kullanılmaktadır. Şelaleye iniş için yaya yolu düzenlenmektedir.

Kabadüz-Çiseli Şelalesi: Yokuşdibi Beldesi Gerce Obası'nda bulunan şelaleye yaklaşık bir saatlik yürüyüşle ulaşılmaktadır. Yürüyüş yolu Kaymakamlık tarafından açılmıştır. Şelalenin çevresi ladin ormanlarıyla kaplıdır. Şelalenin döküldüğü küçük gölde yüzmek mümkündür.

Gölköy Şelalesi: Gölköy Mesudiye karayolu üzerinde yer almaktadır. Etrafı yeşilliklerle kaplıdır.

1.5.1.2. Yaban Hayatı ve Avcılık

Kara avcılığının en fazla yapıldığı bölgeler Melet, Turnasuyu, Akçova bölgeleridir. Bu alanlarda kanatlı hayvanlardan bıldırcın, üveyik, yaban ördeği, yaban kazları avlanmaktadır.

Ünye İlçesi'nde kurt, çakal, sansar, tavşan, sülün, keklik, karatavuk, su tavuğu, ördek, bıldırcın, Mesudiye İlçesi' nde keklik, tilki, tavşan, kurt, Aybastı İlçesi' nde tavşan, çulluk, yaban ördeği, Kumru ve Korgan ilçelerinde ise keklik, tilki, domuz, karatavuk ve çulluk gibi hayvanlar avlanmaktadır.

İlde Ulubey İlçesi, Kurşunçal bölgesinde, toplam 3.706 hektar büyüklüğünde avlak bulunmaktadır. 2005 yılı itibari ile tesis edilmiş bu alanlarda yılda toplam 29 adet yaban domuzu hasat edilmektedir. Ayrıca, Mesudiye İlçesi'nde 7.609 Ha büyüklüğünde Melet Devlet Avlağı yer almaktadır.

1.5.1.3. Orman Kaynakları

Ordu İli'nde tipik bir Karadeniz ikliminin görülmesi kışların serin, yazların ılık geçmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla her mevsim bol yağış alan bölgede ormanlık arazinin varlığı da büyük bir yer kaplamaktadır. Ordu İli'nin % 30,95'i ormanlarla kaplıdır.

Ordu Yoroz Kent Ormanı: Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın yürüttüğü proje çalışması kapsamında 2006 yılında açılmıştır. İl merkezine 20 km uzaklıkta, denizden ortalama 900 metre yüksekliktedir. Yolun tamamı asfaltlanmıştır. Altınordu İlçesi sınırları içinde bulunmaktadır. Orman içinde günübirlik kullanıma yönelik oturma yerleri, gezi alanları, seyir terasları, çocuk oyun alanları, park alanı mevcuttur. Su, çeşmeler ve WC gibi altyapı hizmetleri tamamlanmıştır.

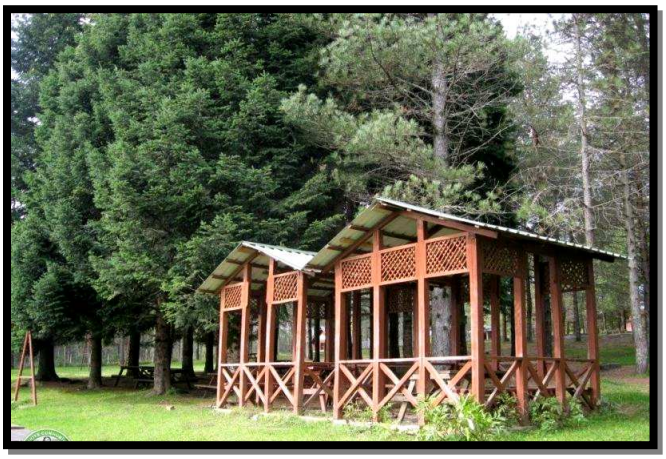

Ünye Kent Ormanı: Ünye İlçesi Asarkaya Mevkii'nde bulunan kent ormanı 350 hektarlık bir alan kaplamaktadır. Ünye'ye 12 km uzaklıkta, kentin doğusunda şehre hakim bir tepenin üstünde bulunmaktadır. Halkın günlük rekreatif ihtiyaçlarını karşılayacak yürüyüş yolları, seyir terasları, oturma grupları, çocuk parkı, piknik masaları, fitness alanı, büfe ve kafeterya bulunmaktadır. Yolu asfalttır.

Çınarsuyu Mesire Yeri: Ünye-Terme yolu üzerinde, Ünye'ye 7 km uzaklıkta, deniz kenarında bulunan mesire yerinin mülkiyeti Ordu Orman İşletme Müdürlüğü'ne ait Çınarsuyu A. Tipi Mesire Yeri daha sonra Tabiat Parkı'na dönüştürülmüş ve 2011 yılında özel teşebbüse kiraya verilmiştir. Alan içinde 40 kişi kapasiteli 8 adet bungalov evlerinden oluşan konaklama tesisi, 400 kişilik kapalı alan, 400 kişilik açık alan kapasitesi olan bir restoran, bir market, pide fırını, piknik alanı ve kamp alanı yer almaktadır. Sahil düzenlemesi yapılmıştır.

Sayacabaşı Mesire Yeri: Ordu-Sivas karayolu üzerinde, Ordu il merkezine 27 km, Ulubey ilçe merkezine 7 km mesafede, Sayaca Köyü'nde, Ordu-Ulubey-Gürgentepe yolunun 6. km'sinde yer almaktadır. Ulaşım son derece kolay olup yol asfalttır. Toplam 6,4 hektarlık bir alan kaplayan mesire yerinde ağaç dokusu ladin ve sarıçamlardan oluşmaktadır. Alanda, bir bungalov, kameriyeler, bir kır gazinosu, bir fırın, WC'ler, çocuk oyun grupları ve bir lokanta yer almaktadır.

Kabaktepe Mesire Yeri: Ordu İli, Aybastı İlçesi'nde bulunan mesire yeri, Aybastı ilçe merkezine 7 km mesafede, Aybastı- Tokat karayolu üzerindedir. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nce A tipi mesire alanı olarak tahsisi yapılmıştır. Mesire yerinde eskiyen düzenlemeler 2013 yılından itibaren yenilenmektedir ayrıca ilave tesisler yapılmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından da Turizm Merkezi ilan edilmiştir.

Savah Çimeni Yeri: Mesudiye'ye 19 km, Koyulhisar yoluna 16 km uzaklıkta, Çavdar Köyü Mevkii'nde bulunan mesire yeri 20 ha alanda kurulmuştur. Mesire yeri Çavdar Göleti yakınında yer almaktadır. Mesire yeri doğal bir orman örtüsü ile kaplıdır. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nce B tipi mesire alanı olarak tahsisi yapılmıştır. Köy tüzel kişiliği eliyle işletilen alanda bir kameriye, iki çeşme, büfe, basketbol sahası, voleybol sahası, bulaşık yıkama tesisi, piknik üniteleri, WC, çocuk oyun alanı ve otopark alanı mevcuttur.

Ortadağ Mesire Yeri: Mesudiye İlçesi, Ortadağ Köyü, Taştekne Yaylası'nda yer alan B Tipi mesire yeri, Ordu'ya 144 km Mesudiye'ye 29 km uzaklıkta yer almaktadır. İçinde 3 kameriye, 2 çeşme, büfe, 20 Piknik masası, otopark, çocuk oyun alanları, WC ve piknik üniteleri olan tesis Türkköyü, Çardaklı Köyü ve Kışlaçık Köyü tüzel kişilikleri eliyle işletilmektedir.

Gelinkayası Mesire Yeri: Çamaş ilçe merkezinde ilçeye ve Karadeniz'e hakim bir tepede kurulu bir mesire ve dinlenme yeridir.

İteniçi Mesire Yeri: Korgan İlçesi'nde, Korgan'a 23 km uzaklıkta bulunan mesire yeri baskın olarak gürgen ağaçlarından oluşan bir ormanlık alandır. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nce A tipi mesire alanı olarak tahsisi yapılmıştır. Mesire yerinde 3 adet kameriye, çocuk oyun alanı, su deposu, 2 adet ahşap çeşme, bulaşık yıkama ünitesi, büfe, 10 piknik ızgara, 40 piknik masası, WC'ler bulunmakta olup, müstecir tarafından işletilmektedir. Yoğun kullanılan bir mesire yeridir.

Şifa Suyu Mesire Yeri: Kabataş ilçe merkezinde bulunan mesire alanında aynı zamanda şifalı su kaynağı da bulunmaktadır. Şifalı suyun kalp- damar, tansiyon, şeker, mide ve böbrek hastalıklarına iyi geldiği söylenmektedir. Mesire alanı içinde ağaçlıklarla kaplı piknik yapmaya yönelik kullanımlar bulunmaktadır.

Kertil Orman İçi Dinlenme Yeri: Akkuş-Niksar karayolu üzerinde Akkuş'a 1,5 km uzaklıkta deniz seviyesinden 125 km yükseklikte bulunan mesire yeridir. Sık gürgen ağaçları ile kaplı ormanlık alanda yer almaktadır. Mesire alanında restoran ve piknik yapmaya yönelik kullanımlar mevcuttur. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nce B tipi mesire alanı olarak tahsisi yapılmıştır.

Fatsa Çamlık Mesire Yeri: Fatsa İlçesi, Dolunay Mevkii'nde deniz kıyısında bulunan bir mesire alanıdır. Çam ağaçları ve denizin doğal güzellikleri bir arada bulunmaktadır. Günübirlik konaklama ve yeme içmeye yönelik kullanımlar mevcuttur.

Emine Pınarı Mesire Yeri: Ordu İli, Kabadüz İlçesi'nde, Ordu –Kabadüz-Mesudiye karayolu üzerinde, Ordu il merkezine 33 Km, Kabadüz ilçe merkezine 15 Km, Yokuşdibi'ne 5 Km, Çambaşı Yaylası'na 17 Km uzaklıktadır. Ulaşım asfalt olan karayolundan rahatlıkla sağlanmaktadır. Mesire yeri, manzaraya hakim bir noktada konumlanmıştır. Üst florasını Picea orientalis (Doğu Ladini) oluşturmaktadır. Mesire yeri ortalama 1.656 m rakıma sahiptir. Mesire yeri içinde mağaralar bulunmaktadır. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nce A Tipi Mesire Yeri olarak tahsis edilmiştir. 30 Ha alan kaplayan mesire alanında kameriye, büfe, çeşme, çocuk oyun alanları, otopark alanı gibi günübirlik kullanışların yanısıra dağ evi niteliğinde bir de konaklama tesisi yer almaktadır.

Çakırtepe Parkı: Ünye İlçesi'nde kentin ve denizin kuşbakışı seyredilebildiği bir tepe üzerindedir. Asarkaya ve Kümbet tepeleri ve uzaklarda Yason Burnu'nun silueti görünmektedir. Bu tepe üzerinde küçük bir hayvanat bahçesi, çay bahçeleri, kafeler bulunmaktadır. Önemli bir turistik manzara noktası ve günübirlik rekreasyon alanıdır.

Küpkaya Kanyonu: Ulubey İlçesi'nde, Kardeşler Köyü'nde, Ordu'ya 32 km, Ulubey'e 9 km mesafededir. Küçük ancak güzel bir kanyondur. Balık tutmak, kano sporu yapmak için uygundur. Kanyon yakınlarında piknik ve kamp yapmaya müsait yerler bulunmaktadır. Her türlü motorlu araçla ulaşım sağlanabilmektedir.

Boztepe: Boztepe, Ordu İl Merkezi'ni, hakim bir tepe üzerinden gören, denizden 450 metre yükseklikte bulunan bir tepedir. Ordu'ya 6 km uzaklıkta olup, asfalt yolla ve teleferikle ulaşım sağlanmaktadır. Boztepe'de restoran, çay bahçesi, ticari birimler ve orman içi mesire yeri bulunmaktadır. Ordu halkı tarafından yoğunlukla kullanılan bir alandır.

1.5.1.4. Mağaralar

Yazkonağı Mağarası: Ünye İlçesi'nin güneyinde Karagöl Mahallesi sınırları içinde, Ünye'ye 4 km mesafededir. Birbirine bağlı iki mağara ve bu mağaraların kollarından oluşmaktadır. Mağaranın tabanı çakıl, kum ve yer yer kaya bloklardan oluşmaktadır. Mağara içinde iki adet doğal, 25 m yükseklikten akan şelale bulunmaktadır.

Boğazcık (Bahçeköy) Mağarası: Perşembe İlçesi, Boğazcık Köyü, Bahçeköy Mahallesi'nde bulunmaktadır. Çaka Mahallesi'nden güneye ayrılan stabilize yoldan mağaraya kolayca ulaşılmaktadır. Yatay olarak gelişmiş, başlangıçta kaynak, daha sonra geçit konumu almış, fosil bir mağaradır. Girişi geniştir ve birkaç metre aşağıya inildiğinde geniş bir hol mevcuttur. 300 m derinliğe sahiptir. Mağara içinde genç sayılabilecek sarkıt ve dikitler bulunmaktadır.

Patlaksu Mağarası: Kumru İlçesi Ballık Köyü'ndedir. Yatay olarak gelişmiş, kaynak konumlu, aktif bir mağaradır. Yaz ve kış aylarında sürekli akışı olan yeraltı deresi bulunmaktadır.

Dambalı Mağarası: İkizce ilçe merkezinin 3 km güneybatısında, Kurtköy sınırları içindedir. Dambalı, volkanik kayalarda maden çıkarımı açılmış yapay bir maden çıkarma alanıdır.

Topçam Mağarası: Çağman Mağarası ile birlikte Ordu'nun güneyinde Mesudiye'ye bağlı Topçam Kasabası yakınındadır. Vadi tabanından 10-15 m yukarıda dik bir giriş ağzı bulunan Topçam Mağarası doğu-batı yönlü birbirine bağlı iki galeriden (biri tıkanmış) meydana gelmiştir. Mağaranın genişliği 1-6 m, tavan yüksekliği ise 2-12 metreler arasında değişir. Damlataş oluşumları açısından son derece fakir olan mağaranın içi moloz, çakıl, kum ve mil yığınları ile kaplıdır. Mağaranın doğu ucu faya bağlı olarak dar bir çatlakla kapanmış, batı ucu blok ve molozlarla tıkanmıştır. Yağışlı dönemlerde tavandan sızan veya damlayan sular batı kesimlerde yer yer küçük gölcükler oluşturmaktadır.

Yaylacık Mağarası: Kumru İlçesi'ne bağlı Akseki Köyü'nde bulunmaktadır. Yarı aktif bir mağaradır.

Çağman Mağarası: Topçam Mağarası ile birlikte Ordu'nun güneyinde Mesudiye'ye bağlı Topçam Kasabası yakınındadır. Ordu'nun hemen doğusunda Karadeniz'e boşalan Melet Irmağı'nın derin kanyonlarıyla parçalanmış bir bölgededirler. Çağman Mağarası, Topçam Mağarası'nın 150-200 m güneybatısında yer almaktadır. Mağara, birbirlerini kesen iki fay üzerinde gelişmiştir. Dar ve basık bir girişi olan mağarada, kuzey-güney yönlü fay üzerinde uzanan çatlakta gelişen 5 metrelik bir kuyu ile ana salona inilmektedir. 7x10 m boyutunda olan bu salonun tabanı moloz ve bloklarla örtülüdür. Duvarları ise duvar ve perde damlataş oluşumları ile kaplıdır. Mağaranın doğu bölümünde kalınlığı 4 metreyi bulan çakıl, kum ve killerden oluşan bir depo yer almaktadır. Mağara doğu bölümünde bulunan dar ve eğimli bir galeri ile sona ermektedir.

Kokurdan Kanyonu: Gölköy-Gürgentepe karayolunun 1. kilometresinde yer almaktadır.

1.5.1.5. Yaylalar

Çambaşı Yaylası (Turizm Merkezi): Ordu İli'nin en önemli yaylasıdır. Ordu – Kabadüz-Çambaşı yolundan 60 km'lik asfalt yol ile ulaşım sağlanmaktadır. Yayla 1.850 m yüksekliktedir. Çambaşı Yaylası doğal güzelliği ve flora açısından zengin değerler barındırmaktadır. Yaylada elektrik, su ve telefon mevcuttur. Yaylada konaklamaya yönelik tesisler bulunmaktadır. Yaylanın tamamı özel mülk ve hazine mülküdür. Yaylanın imar planı ve parselasyon işlemleri tamamlanmış durumdadır. Hayvancılık faaliyetlerinin azalmasıyla, yayla daha çok dinlenme ve tatil amaçlı kullanılmaktadır. Bu durum yapılaşmada da kendini göstermiş, yaylada tatil amaçlı ikinci konut yoğunluğu oldukça artmıştır. Buna bağlı olarak yayla içinde ticari faaliyetler son derece gelişmiştir. Tüm bu gelişmeler sonucunda yapı yoğunluğu artmış; Çambaşı Yaylası, yayla karakterini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya gelmiştir. Her yıl yayla şenlikleri 19-20 temmuz tarihlerinde yapılmaktadır. Yaylada yapılacak kayak merkezinin uygulama imar planı tamamlanmış olup, inşaat çalışmalarının 2015 yılında tamamlanması hedeflenmektedir. Tesis tamamlandığında Doğu Karadeniz'de denize en yakın kayak tesisi olacaktır. Planlamayla 940 yatak kapasiteli tatil köyü ve otel yapılması amacıyla yedi ayrı parselin turizm amaçlı yatırım yapılmak üzere tahsis edilmiştir. Kabadüz-Çambaşı arası yol genişletme ve yaylaya ulaşımı sağlayan karayolu çalışmaları devam etmektedir.

Yaylanın obalarında çok sayıda alabalık üretim çiftlikleri ile bu çiftliklere bağlı tesisler kurulmuştur. Ertaş Obası'nın içinden geçen Alicin Deresi kenarındaki alabalık üretim tesisi yakınında yaz aylarında çadır kampı kurulmaktadır. Turnalık Obası'nın biraz yukarısında, bir dere kenarında bulunan alabalık havuz tesislerinde de yeme-içme ve dinlenme imkanları bulunmaktadır.

Perşembe Yaylası (Turizm Merkezi): Ordu İli, Aybastı İlçesi'ne 17 km uzaklıkta bulunan yayla, yaklaşık 1.500 m yükseklikte bulunmaktadır. Yaylanın en önemli özelliği akarsuların oluşturduğu menderesleridir. Yaylada elektrik, su ve telefon mevcuttur. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Yaylada konaklamaya yönelik tesisler de bulunmaktadır ve ticari faaliyetler oldukça gelişmiştir. Yayla içinde Perşembe Göleti bulunmaktadır. Göletin çevresinde ağaçlandırma çalışmaları ve park düzenlemeleri yapılmıştır. Ayrıca aynı zamanda Perşembe Yaylası'na da hizmet veren günübirlik tesisler, göletin çevresinde konumlanmıştır. Gölette su sporlarına yönelik küçük ölçekte bir işletme de bulunmaktadır. Geleneksel Perşembe Yayla Şenlikleri, her yıl 24 Temmuzda düzenlenmektedir.

Keyfalan Yaylası (Turizm Merkezi): Mesudiye İlçesi'nin güneydoğusunda bulunan Keyfalan Yaylası, Ordu'ya 134 km, Mesudiye'ye ise 20 km uzaklıktadır. 1.200 m yükseklikte Karatepe'nin eteklerinde çam ormanlarının arasında çimlerle kaplı açık alanlarda kurulu bulunan yaylanın üç obası bulunmaktadır. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Yaylada elektrik, su ve telefon ve konaklama tesisi bulunmaktadır. Ancak ticari faaliyetler gelişmemiştir. Geleneksel yayla evleri mimarisine, oba yerleşim desenine uygun bir yapılaşması olan yaylanın, büyük bir bölümü Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından Av Koruma Ve Üretme Sahası olarak koruma altına alınmıştır.

Argın Yaylası (Turizm Merkezi): Akkuş İlçesi'nde, Akkuş-Niksar karayolu üzerinde, ilçe merkezine 3 km mesafede bulunmaktadır. Etrafı gürgen ormanları ile kaplı alan 1.597m yüksekliktedir. 1991 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Turizm Merkezi olarak ilan edilmiştir. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Doğal yapısı büyük ölçüde korunmuştur. Yayla şenlikleri her yıl 2–3 Ağustos tarihleri arasında yapılmaktadır.

Korgan Yaylası: Korgan İlçesi'ne 25 km mesafede Korgan ve Niksar İlçesi arasında yer almaktadır. Yaylaya ulaşım düzgün stabilize yoldan sağlanmaktadır. Genellikle Korgan İlçe Merkezi'nde oturanlar tarafından kullanılmaktadır. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Yaylada elektrik, su ve telefon mevcuttur. Yaylada konaklama tesisi bulunmamaktadır. Yaylada ticari faaliyet gelişmemiştir. 1994 yılından beri Korgan Belediyesi tarafından 20–22 Haziran tarihleri arasında yayla şenlikleri düzenlenmektedir.

Yeşilce-Topçam Yaylaları (Turizm Merkezi): Mesudiye İlçesi, Yeşilce ve Topçam beldelerine bağlı bulunan Kızılağaç, Beyağaç, Kıyıyurt ve Çukuralan yaylalarını içine almaktadır. Mesudiye'ye 12, Çambaşı'na 23 km uzaklıktadır. Bu yaylalar topluluğu zengin bitki örtüsü ve ormanlık alanların yer aldığı, flora çeşitliliği olan bir alanı kapsamaktadır.

Kızılağaç yaylasında 170'den fazla çiçek çeşidi olduğu tespit edilmiştir. Yeşilce ve Topçam Yaylaları birbirine çok yakın konumdadırlar. Bu yaylalar Çambaşı Yaylasına da oldukça yakındır. Yeşilce yaylalarına yapılan konutlar yayla evi özelliğini koruyacak aynı zamanda pansiyonculuk olarak da kullanılacak şekilde yapılanmaktadır. Yeşilce merkezde konaklamakla tesisi

bulunmaktadır. Bölgede 5 yayla (Yaylacık, Kızılağaç, Zile Obası Kıyıyurt, Çukuralan) kamp ve piknik alanı için elverişlidir.

Düzoba Yaylası: Kumru ilçe merkezine 25 km, en yakın kıyıya 60 km uzaklıktadır. Yaylada elektrik, su ve telefon mevcuttur. Yayla içinde ticari faaliyet oldukça gelişmiştir. Pazar günleri de pazar kurulmaktadır. Yayla içinde konaklama tesisi bulunmamaktadır. 1992 yılından bu yana Haziran ayı üçüncü hafta sonu tarihleri arasında Düzoba Yayla Şenlikleri yapılmaktadır. Ramazan ve Kurban Bayramının 1. günü Fizme'de güreşler tertip edilmektedir.

Ericek Yaylası: Kumru ilçe merkezine 8 km mesafededir. Yaylaya ulaşım toprak yol ile sağlanmaktadır. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Elektrik ve su mevcuttur. Yaylada Haziran ayında "Yaban Çileği Festivali" düzenlenmektedir.

1.5.2.TARİHİ VE ARKEOLOJİK DEĞERLER

Ordu'nun ilk kuruluşu MÖ. 756 yılında Kotyora'da (Bozukkale) olmuştur. Ordu İli'nde yaşamış birçok medeniyetin izleri az da olsa tarihi ve arkeolojik değerlerle kendini göstermektedir. Ordu İli tarih içinde Hititler, Frigler, Kimmerler, Medler, Persler, Pontus Krallığı, Roma, Bizanslılar, Selçuklu Devleti ve Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bu dönemlere ait birçok cami, köprü, çeşme ve kalenin büyük bir kısmı harap olmuş olsa da bir kısmı günümüze kadar gelebilmiştir.

1.5.2.1. Ordu Kent Merkezi – Merkez İlçe

Ordu'nun ilk kuruluş yeri daha önce Bozukkale (Cotyora) olarak bilinen, Kirazlimanı Mahallesi'dir. İlin kuruluşu MÖ. IV. yüzyıla kadar inmektedir. Tarih içinde birçok kavmin egemenliği altına girmiştir. İl merkezinde tescillenmiş çok sayıda eser yer almaktadır. Ordu Kent Merkezi'nde Kirazlimanı Mahallesi'nin bir bölümü, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 20.10.1979 tarihinde, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu tarafından 2.7.1987 tarihinde koruma altına alınarak Kentsel Sit Alanı olarak ilan edilmiştir.

Bozukkale (Cotyora): Ordu İli'nin ilk kuruluş yeri olan Cotyora, MÖ. VII. yüzyılın ikinci yarısında Milletli koloniler tarafından kurulmuştur. Cotyora'nın tarih öncesi çağları Prehistorik Dönemde başlamıştır. MÖ. XVII. yüzyılda burası Kaşkaların yurdu olarak tanınmıştır. Kaşkalar yörede MÖ. VIII. yüzyıla kadar egemenliklerini sürdürmüşlerdir. Bu alanda birçok medeniyet yaşamıştır. XI. yüzyılda Bizanslılar tarafından yapılan bir gözetleme kulesi mevcuttur. Bozukkale Yerleşim Alanı 2. derece Arkeolojik Sit Alanı'dır.

Kurul Kalesi Yerleşkesi: Altınordu'ya 13 km uzaklıktaki Bayadı Köyü'nde bulunan bir kaya üzerine kurulmuş bir yerleşim alanıdır. Yerleşim alanında yapılan kazı çalışmalarında 250-300 basamaklı merdiven, pişmiş topraktan çatı kiremitleri, duvar örgüsü seramik parçaları ve merdiven gün ışığına çıkarılmıştır. Bu eserler MÖ. II ve I. yüzyılda burada yerleşik yaşam olduğunu göstermektedir. Alan içinde tarihi dehliz ve su sarnıcı bulunmaktadır. Kurulkaya Yerleşim alanı 1. Derece Doğal Sit ve Arkeolojik Sit Alanı'dır. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Müze Müdürlüğünce 2010 yılından itibaren başlatılan kazı çalışmalarında 2300 yıl öncesine ait, tapınak ve kale duvarlarına rastlanmıştır. Kurul Kalesi Karadeniz Bölgesi'nde ilk arkeolojik kazı alanıdır. Arkeolojik Kazı çalışmalarında kullanılmak üzere "Kazı Evi" hizmete açılmıştır. Kazılara 2013 yılında da devam edilmiştir. Kale kenti gören önemli bir bakı noktasıdır. Kale çevresinde piknik alanı düzenlenmiş, yürüyüş parkurları,

oturma grupları, seyir terasları yapılmış ve ışıklandırılmıştır. 500 m^2' lik otopark alanı bulunmaktadır.

Taşbaşı Kilisesi (Eski Cezaevi-Kilise): Ordu İl Merkezi, Taşbaşı Mahallesi'nde denize hakim bir konumdadır. 1856 yılında Rumlar tarafından inşa edilmiştir. Dört tarafı yüksek taş duvarlarla çevrilidir. Dikdörtgen planlı olup doğu batı yönünde uzanır. Bir süre cezaevi olarak kullanıldıktan sonra, 10 Nisan 2000 tarihinden itibaren Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından restore edilerek kültür merkezi olarak hizmete girmiştir.

Düzmahalle Kilisesi (75. Yıl Cumhuriyet Sahnesi): Ordu İl merkezi Düzmahalle'de bulunan kilise XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra Rumlar tarafından yapılmıştır. Dikdörtgen planlı, ön taraflarında beşik kemerler bulunmaktadır. Duvarlar gri renkli taşlardan yapılmıştır. Bir süre İtfaiye binası olarak hizmet verdikten sonra restore edilerek 75. Yıl Cumhuriyet Sahnesi olarak hizmete açılmıştır.

Atik İbrahim Paşa (Orta Cami) : Camii 1770 yılında Atik İbrahim Paşa tarafından kütük camii olarak inşa edilmiş fakat zaman içinde tahrip olması sebebiyle 1802 yılında tekrar inşa edilmiştir. Cami dikdörtgen planlı, iki şerefeli bir minaresi vardır. Caminin en güzel kısmı barok tarzında yapılmış olan mihrabıdır. 2009 yılında restorasyonu yapılarak tekrar ibadete açılmıştır.

Aziziye (Yalı) Camii: Sultan Abdülaziz zamanında ahşap olarak yaptırılmış zaman içinde yıkılmaya başlayınca 1890 yılında Kadı Zade Hasan Efendi tarafından kesme ve moloz taş ile yeniden inşa ettirilmiştir. Minberi oldukça eğimli ve yüksektir. Cami üç katlı olup pencere ve kapı kenarları ovaldir. Cami 2007 yılında restore edilmiştir.

Hamidiye (Hükümet) Camii: Hükümet Caddesi üzerinde bulunan caminin yapım tarihi 1890-1892'dir. Küçük ve kare planlıdır. Dış yapısı ahşap ve taş malzemeden yapılmıştır. Restorasyonu 2012'de tamamlanmıştır.

Eskipazar Camii: Ordu İli eski yerleşim alanı içinde 1380 yıllarında Hacıemiroğulları tarafından yaptırıldığı sanılmaktadır. Eski cami zaman içinde tahrip olmuştur. Günümüze kalabilen parçaları giriş kapısı ve portalıdır. Pencere kapakları ve minberi ahşap oymacılığının güzel parçalarından olup Ankara Etnografya Müzesi'nde sergilenmektedir.

Selimiye Camii: Merkez Selimiye Mahallesi'nde yer alan camii Cumhuriyet döneminde yapılmıştır. Orta Cami'nin XVIII. yüzyılda yapılan mihrabı bu camiye yerleştirilmiştir. Cami 1995 yılında Vakıflar Birliği tarafından onarılmıştır.

Osman Paşa Şadırvanı: Altınordu'da yer alan tarihi şadırvan 1842 yılında Trabzon Valisi Hazindarzade Osman Paşa tarafından yapılmıştır. Sütunları çatladığı gerekçesiyle 1937 yılında yıktırılmış, 1997 yılında Ordulu bir işadamı tarafından Ordu Belediyesi öncülüğünde aslına uygun olarak yeniden yaptırılmıştır. Sütunları yüksek bir şadırvanıdır.

Kemer Köprü: Altınordu'da Bülbül Deresi üzerinde bulunan köprü 1890-1895 yılları arasında yapılmıştır. Tek gözlü yuvarlak kemerli taştan yapılmış bir köprüdür. Bucak ve Selimiye Mahallesi'ni birbirine bağlamaktadır.

Paşaoğlu Konağı (Etnografya Müzesi): İl merkezinde Selimiye Mahallesi'nde bulunan konak, 1896 yılında Paşaoğlu Hüseyin Efendi tarafından yaptırılmıştır. 625m² bir alan kaplayan konağın taşları Ünye İlçesi'nden ahşap malzemesi Romanya'dan getirtilmiştir. Dış yapısı taş işlemeciliğinin en güzel örneklerinden olup tavanlar ahşaptan yapılmıştır. Konak 1987 yılında Etnografya Müzesi olarak hizmete girmiştir. Müzede 181 adet Arkeolojik, 1527 adet etnografik, 1252 adet sikke, 26 adet mühür, 21 adet elyazması kitap olmak üzere 3007 eser bulunmaktadır.

Taşbaşı Mahallesi: Ordu'da XIX. yüzyıl Ermeni, Rum ve Osmanlı mimarisinin hakim olduğu evlerin bulunduğu Taşbaşı Mahallesi'ndeki birinci etap restorasyon ve sokak sağlıklaştırma çalışmaları tamamlanmıştır. Bu kapsamda 13 tarihi evin restorasyonu yapılmış, 15 tarihi evin projesi onaylanmıştır. Yapılan çalışmalarda sokakların özgün dokunun ortaya çıkarılmış, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun onayladığı proje doğrultusunda, yapıların orijinal hallerine dönük restorasyonlar yapılmıştır. İkinci etap çalışmalar 2014 yılı içinde başlatılmıştır.

Vali Konağı: Ordu'nun Taşbaşı Mahallesi, Sıtkıcan Caddesi'nin girişinde yer alan, XIX. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı mimarisiyle yapılan, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren 1973 yılına kadar Valilik Konağı olarak kullanılan, daha sonra satılan ve özel mülkiyete geçen "Eski Vali Konağı" binası kamulaştırılarak 2013 yılında restorasyon çalışmaları başlatılmıştır.

Oluksuyu Çeşmesi: Altınordu Oluksuyu Mahallesi'nde bulunmaktadır. 1842 yılında yaptırılmıştır. Ön cephesi işlenmiş kesme taşlarla yapılmış, kemerinde dikdörtgen kabartma içerisine alınmış dört sıra Arapça yazıt bulunmaktadır. Harap durumda olan çeşmenin restorasyonu Valilik tarafından gündeme alınmıştır.

Kirazlimanı Çeşmesi: Altınordu Kirazlimanı Mahallesi'nde bulunmaktadır. Kesme taştan kübik görünümlü, dar saçaklıdır. Çevresi dikdörtgen çerçeveye alınmıştır. 1911 yılında yaptırılmıştır. Çürüksulu Ali Paşa Çeşmesi ve Keçiköy Çeşmesi olarak da bilinmektedir.

Yalı Hamamı: Altınordu Düz Mahalle'de bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı, köşeleri kesme taştan, diğer kısımları moloz taştan yapılmıştır. Yapının rotasında büyük, yanlarında küçük tonozlu örtü yer almaktadır. Öndeki kısma bitişik ikinci kısmı mevcuttur. Bu bölüm iki kattan oluşmakta olup, üst kısmı ahşaptandır.

Saray Hamamı: Selimiye Mahallesi sınırları içinde yer almaktadır. Ortasında büyük, çevresinde üç küçük kubbeden oluşmuş taş bir yapıdır. Ana mekan kare planlı ve büyük kubbesi mevcuttur. 3 tane halvet hücresi ve üzerinde 3 küçük kubbe bulunmaktadır.

Büyük Hamam – Küçük Hamam: Eski Pazar Camii'nin avlusunda iki adet hamam bulunmaktadır. Büyük Hamam caminin güney tarafında, Küçük Hamam caminin kuzeydoğusunda bulunmaktadır. XV.-XVI. yüzyılda yapılmış olduğu sanılmaktadır**.**

Kaya Mezarları: Ordu Merkez İlçe'de tescillenmiş 5 adet kaya mezarı vardır. Bunlar Büben (Topluca) Köyü Kaya Mezarı, Delikkaya Köyü Kaya Mezarı, Konakcık Köyü Kaya Mezarı, Eskiköy Kaya Mezarı ve Kaleköy Kaya Mezarıdır. Bu Kaya Mezarları Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 15.2.1991 yılında tescillenmiştir.

1.5.2.2. Akkuş İlçesi

Tuzak Köyü Türbesi: Tuzak Köyü'nde bulunan 7,5x5 m ebadında dikdörtgen planlı türbedir. Derviş Mehmet adında bir zata ait olduğu bilinmektedir. Ahşap yapıda olup, iki kısımdan oluşmaktadır.

Kevgürk Kalesi: İlçe merkezinin 30 km kadar güneybatısındadır. Tifi Çayı'ndan 300 m yüksekliktedir. Kayanın üzerinde Hakim bir nokta üzerine yapılmıştır. Kaleye, doğuya bakan yarıya kadar toprağa gömülü kapıdan çıkılmaktadır. Surları içindeki evlerin duvarları içinde mermer parçaları bulunmaktadır. Binalar harç ve tuğladan yapılmıştır.

1.5.2.3. Aybastı İlçesi

Emir Kümbet Türbesi: Perşembe Yaylası sınırları içindedir. Danişment Gazi'nin komutanlarından olan Emir Kümbet'e aittir. 1105 yılında Türkler ile Trabzon Devleti arasında geçen savaşta esir edilmiştir. Burada 900 senelik büyük bir şehit mezarlığı vardır.

1.5.2.4. Çatalpınar İlçesi

Göller Köyü Kalesi: İlçe Merkezi'nin kuzeyinde, Göller Köyü sınırları içinde yer almaktadır. Çevreye hakim kayalıklar üzerinde kurulmuş olup, sur kalıntıları, sarnıç ve yerleşim izlerine rastlanılmaktadır. 1990 yılında I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak koruma altına alınmıştır. Kaleye batı yönünden bir yolla ulaşılmaktadır. Bu dar yol kayaya oyulmuş basamaklardan oluşmuştur. Kalede kayaya oyulmuş 4 adet sarnıç bulunmaktadır. Kale çevresinde henüz arkeolojik kazı çalışma yapılmamıştır.

1.5.2.5. Çaybaşı İlçesi

Çayır Camii: İlçe merkezinde bulunan tamamen ahşaptan yapılma tarihi camidir. Caminin ne zaman ve kim tarafından yapıldığı belli değildir.

1.5.2.6. Fatsa İlçesi

Bolaman Kalesi ve Bolaman (Haznedaroğlu) Konağı: Ordu-Samsun karayolu üzerinde, Bolaman'da bulunan kale, Pontus Rum İmparatorluğu zamanında inşa edilmiştir. Moloz taş ve tuğladan yapılmış olan kale gözetleme amacıyla yapılmıştır.

Kale 65 metre uzunluğunda üçgen bir kayanın üzerine inşa edilmiştir. Kalenin güney duvarında yükseklik 6m'ye kadar çıkabilmektedir. Orijinal döşemesi kaldırım taşı iken günümüzde beton kaplanmıştır. Kalenin üstünde güney duvarı ile kilise arasında XIX. yüzyılda yapılan ahşap bir

Osmanlı konağı bulunmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı katkılarıyla 2007 yılında restorasyonu yapılmıştır. Konak Karadeniz Bölgesi'nin özgün mimari özelliğini yansıtan bir konaktır. Halen yöresel yemekler sunan bir lokanta olarak kullanılmaktadır. Yapının hemen arkasında bulunan diğer bir geleneksel konak 1764 yılında Hazinedaroğlu Ahmet Bey tarafından yaptırılmıştır. Bu iki konağın yanında yer alan diğer yapılar da aynı ailenin fertlerine ait konutlardır.

Cıngırt Kayası Yerleşmesi: Yapraklı Köyü sınırları içinde yer almaktadır. Kaya blokları üzerine kurulmuş antik yerleşmedir. Yerleşmede bir dehliz, kaya mezarları, nişler, duvar kalıntıları ile çanak çömlek parçaları bulunmaktadır.

Yenipazar Gölbaşı Camii: Fatsa ilçe merkezine 10 km uzaklıkta, Bolaman'da bulunmaktadır. 1870 yılında yapılmış olan camii taştan yapılmış olup, özgün mimari bir tarihi yapı özelliği göstermektedir. Camide restorasyon çalışmaları devam etmektedir.

Yalıköy Camii: Yalıköy Köyü'nde bulunmaktadır. Duvarları taştan, iç kısmı ile üst katı ahşaptandır. Üçtaş sütunla taşınan son cemaat yeri mevcuttur. İç kısımda mihrabın sağında ve solunda sıva üzerine yazılmış ayetler bulunmaktadır. Ahşap kısmı onarılmıştır.

1.5.2.7. Gölköy İlçesi

Gölköy Kalesi: İlçe merkezinde Kale Mahallesi'nde, Aybastı yolu üzerinde yer almaktadır. Gözetleme ve savunma amaçlı olarak doğal bir kaya kütlesi üzerine inşa edilmiştir. Mana, Fataş ya da Tokyanus Kalesi olarak ta adlandırılan bir Bizans yapısıdır. Tek kapılı olarak geniş bir alana yayılmıştır. Zaman içinde tahrip olmuş günümüze kadar sadece sur parçası ve kapı girişi kalmıştır.

1.5.2.8. Gülyalı İlçesi

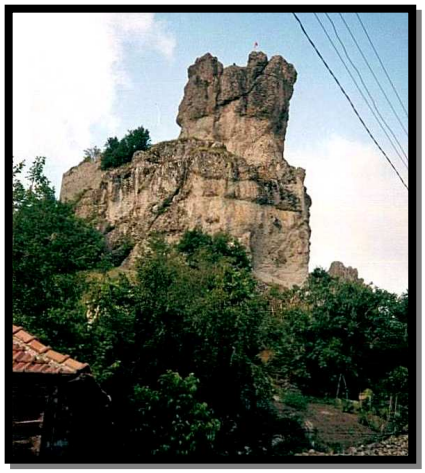
Kestane Köyü Tarihi Camii: Kestane Köyü'ndedir. 1890-1900 yıllarında yapılmıştır.

1.5.2.9. Gürgentepe İlçesi

Dikenlice Kaya Mezarları: Dikenlice Köyü'nde bulunan 15 adet kaya mezardan oluşmaktadır. Mezarlar tek odalı olup içinde seki bulunmaktadır. 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak koruma altına alınmıştır.

1.5.2.10. İkizce İlçesi

Gençağa Kalesi: Karlıtepe Köyü'nde sarp bir kaya kütlesi üzerinde bulunan kale, XIII. yüzyılda Hacıemir Beyliği tarafından yapılmıştır. İlçe merkezine 10 km uzaklıkta bulunmaktadır. İki bölümden oluşan kale, 60 metre yüksekliğindeki bir kaya üzerindedir. Giriş kapısı kütle kayanın 30 metre yükseğinde olup, buraya oyma 69 basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Giriş kapısının kuzeyinde ve kuzey-doğusunda moloz yığma taştan yapılmış surların büyük bir bölümü hâlâ mevcuttur. Giriş kapısının hemen solunda 6 m yüksekliğinde 3 m genişliğinde bir oda bulunmaktadır. İkinci bölüm ise, çok sayıda sert ve sivri kayalardan oluşmaktadır. Ağzı dar, dibi çok geniş, 6-7 m derinliğinde bir kuyu bulunmaktadır. 1. ve 2. Derece Doğal ve Arkeolojik Sit Alanıdır.

Laleli Camii: İlçe merkezinde bulunan cami, Lale Devri'nde yapılmıştır. Cami kapısındaki lale motifleri bu durumu kanıtlar durumdadır. Tamamen ahşap olan camide kullanılan kereste bölge iklimine dayanıklı olan pelit ağacından yapılmıştır. Caminin en önemli özelliklerinden biri uzun yıllar önce yapılmasına rağmen hiç yıpranmadan bugüne gelmiş olmasıdır. İkizce Belediyesi tarafından yapılan Laleli Camii restorasyon ve çevre düzenlemesi 2013 yılında tamamlanmıştır.

1.5.2.11. Kabataş İlçesi

Şid Abdal Türbesi: Kuzköy sınırları içinde bulunan türbe, XIV. yüzyılda yöreye gelen Şid Abdal'a aittir. Tarihi kaynaklara göre, Şid Abdal, bir Alp Eren'dir. Türbe yerel halk tarafından yoğunlukla ziyaret edilmektedir.

1.5.2.12. Kumru İlçesi

Kuşnefak Kalesi: İlçe merkezine 3 km uzaklıkta, Kayabaşı Mevkii'nde yer alan kale yaklaşık 1500 yıllık bir tarihe sahiptir. Yüksek ve dağlık bir alanda bulunan kalenin yapım tarihi bilinmemektedir. Kale Kumru yerleşmesini gören bir bakı noktasıdır.

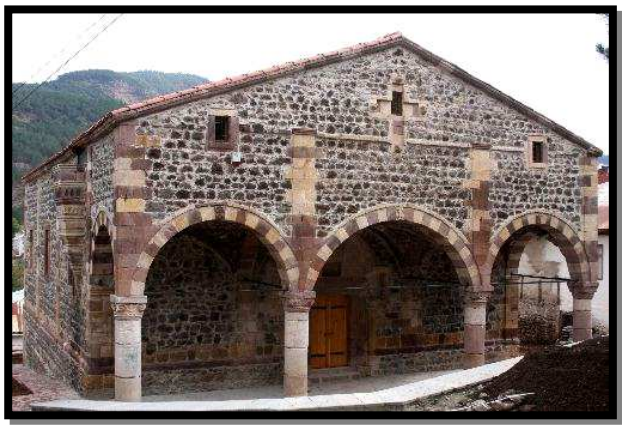

Şenyurt Camii: Şenyurt Köyü, Orta Mahalle'de yer alan ve 1712 yılında yaptırılan cami yörenin ahşap mimari özelliklerini taşımaktadır. Cami halen ibadete açıktır.

Samur Tümülüsü: İlçe Merkezi, Samur Mahallesi'nde bulunan Tümülüs Helenistik Döneme aittir. Herhangi bir arkeolojik çalışma yapılmamıştır.

1.5.2.13. Mesudiye İlçesi

Arıkmusa Yerleşmesi: Mesudiye ilçe merkezinin 19 km doğusunda Arıkmusa Köyü sınırları içinde bulunan yüksek kayalıklar üzerinde kurulmuş bir antik yerleşimdir. Ana kayaya oyulmuş iki adet dehliz günümüze kadar gelmiştir. Ayrıca, gözetleme odaları mevcuttur. Herhangi bir yüzey araştırması ve kazı çalışması yapılmamıştır.

Mesudiye Kilisesi (Kültür Merkezi): Mesudiye İlçesi, Kışla Mahallesi'nde yer almaktadır. Kilise XIX. yüzyılın ikinci yarısında yapılmıştır. Kesme taş ve kaba yontma taştan yapılan kilise dikdörtgen planlı, bazilika görünümündedir. Batı yönünden girilen kilise üç neflidir. Girişin önünde birbirlerine, biri açık diğeri koyu olmak üzere alternatif sıralı yuvarlak kemerlerle bağlanmış dört sütun bulunmaktadır. Kilisenin girişi renkli taşlarla bir bordür ile çevrilidir. Bu bordürün üst kısmında biri büyük diğeri küçük iki rozet bulunmaktadır. Tescilli olan kilisenin 2010 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yaptırılan restorasyon çalışmaları tamamlanarak, Kültür Merkezi olarak hizmete açılmıştır.

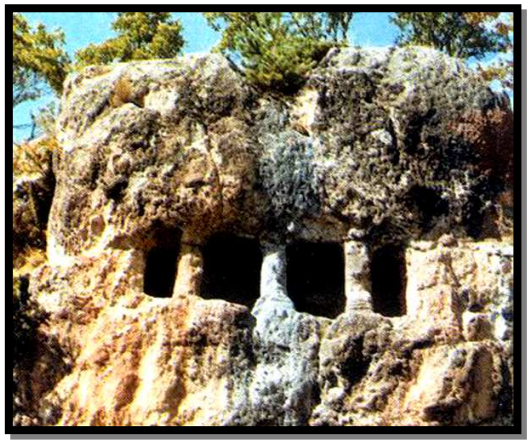
Eski Hükümet Binası: Yapı restore edilerek Ordu Üniversitesi Mesudiye Meslek Yüksek Okulu'na tahsis edilmiştir.

Kaleköy Kalesi: İlçe merkezinden 6 km uzaklıkta Kaleköy yakınındadır. Kale XIV. yüzyılda Danişmentliler tarafından yapıldığı varsayılmaktadır. Üç kümbet kalıntısı, kaya mezarları, sur duvarları ve tarihi mezarlardan oluşan kalıntılardan oluşmaktadır.

Meletios Kalesi: İlçe Merkezi'ne 15 km uzaklıkta, Yastura (Yeşilçit) Köyü'nün Yenice Mahallesi'nde bulunmaktadır. Köyün doğusunda tepe üzerinde yer alan doğal kaya blokları üzerine yapılmıştır. Mevcut sur duvarları kalıntıları küçük taşlardan Horasan harcı ile yapılmıştır. Kaleye ana kayanın oyulması ile oluşturulan taş basamaklarla çıkılmaktadır. Kalenin sur duvarları üzerinde sarnıç, sığınak gibi bölümler günümüze kadar gelmiştir.

Konacık Kaya Mezarları: Mesudiye ile Yeşilce arasında yolun her iki tarafında yer alan mezarlar, tek ve çift sütunlu içlerinde birer kilise bulunan yapılardır.

Mesudiye İlçesi Ordu İli'nde en çok kaya mezarı bulunan ilçesidir. Konacık Köyü'nde iki, Kale Köyü'nde bir, Eskiköy'de iki, Bakırköy'de bir, Çavdar Köyü'nde iki, Erik Köyü'nde altı, Alanköy'de dört adet kaya mezarı bulunmaktadır.

1.5.2.14. Perşembe İlçesi

Yason Burnu: Yason Burnu çok eski bir yerleşim yeridir. Yason Burnu adını Argonot efsanesinin kahramanların önderi Iason'dan almıştır. Yason Burnu coğrafi özellikleri itibariyle bir liman özelliği göstermektedir. Yason Burnu'nda Hagios Nikolaos adlı bir Rum Kilisesi, antik liman ve 4 bin yıllık taşlar yontularak yapılmış balık üretme havuzlarının kalıntılarıyla, bir deniz feneri bulunmaktadır. 2012 yılında kamulaştırmalar yapılmış olup, 2013'te Valilik tarafından başlatılan çevre düzeni çalışmaları devam etmektedir. Yason Burnu ve Kilisesi 1. derece arkeolojik, 2. derece doğal sit alanı içinde bulunmaktadır.

Yason Kilisesi (Hagios Nikolaos): Perşembe İlçesi'nin 22 km batısında Çaytepe Köyü, Çaka Mevkii, Yason Burnu'nda bulunan kilise, 1868 yılında Rumlar tarafından yapılmıştır. Kilise bölgenin en büyük dini yerlerinden biri olup, dönemin mimari özelliklerini yansıtmaktadır. Kesme ve moloz taştan yapılan kilisenin içerisi üçer sütunlu iki sıra

sütun dizisi ile üç nefe ayrılmıştır. Dikdörtgen, bazilika planlı olup, üzeri taştan kırma çatı ile örtülmüştür. Kilisenin batı yönünde asıl girişi bulunmaktadır. Bu girişin üzerinde açık pembe renkli bir taşa alçak kabartma olarak karşılıklı iki hayvan figürü işlenmiştir. Kilisenin güney ve batısında da iki ayrı girişi daha bulunmaktadır. Kapı ve pencere pervazları açık gri renkli taşlardan, beden duvarları ise koyu gri taştan yapılmıştır. Apsis üç bölümlüdür. Kilisenin 1991 yılında üst örtüsünün bir bölümü çökmüş ve altı sütundan ikisi devrilmiştir. 2004 yılında aslına en uygun biçimde restorasyon çalışmaları yapılmıştır.

Hoynat Adası: Perşembe'nin 20 km kuzeybatısında, Ramazan Köyü sınırları içinde, Hoynat Tüneli'nin yanında, kıyıdan 100 m uzaklıktadır. Adada sadece bu bölgede yaşayan 90 adet çift tepeli karabatak bulunmakta olup, bu ada Türkiye Doğa Derneği tarafından Önemli Kuş Alanı (ÖKA) kapsamına alınmıştır. Ayrıca adada zaman içinde tahrip olmuş olmasına rağmen Hoynat Kalesine ait duvarlar, burç izleri ve yapı kalıntılarına rastlanılmaktadır. Ancak koruma amacıyla adaya tekne yanaşması yasaklanmıştır.

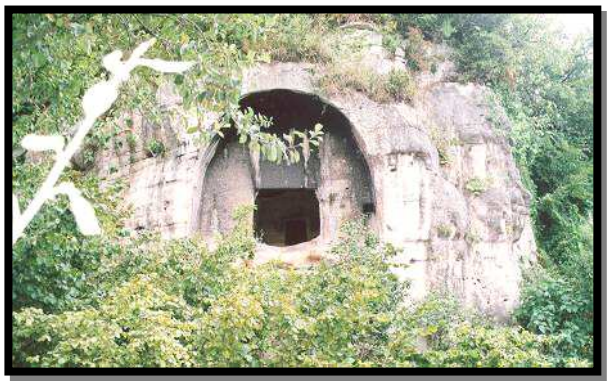
Efirli Camii ve Mezarlığı: İlçenin Efirli Köyü, sahil kesiminde yer almaktadır. XIX. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Caminin tek şerefeli minaresi vardır. Caminin içi çok az restore edilmiş olup, mihrap ve iç kapı orijinaldir. Mezarlıkta birbirinden farklı, estetik mezar taşları ve kitabeler bulunmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na kayıtlı Türk Aile Mezarlığıdır.

1.5.2.14. Ulubey İlçesi

Çubuklu Kalesi: Çubuklu Köyü'nde bulunan kale, ilçe merkezine 35 km mesafededir. Kale hakim bir nokta üzerinde dik bir kaya üzerine kurulmuştur**.** Kale üzerinde kaya mezarları bulunmaktadır. UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası olarak tescillenmiştir.

Kıranyağmur Köyü Kaya Mezarı: Kıranyağmur Köyü'nde 8 adet kaya mezarları tek odalı olup, yüksek kayalıklar üzerine oyulmuştur.

Şeyh Abdullah Türbesi: Şeyhler Köyü'ndedir. XIV. yüzyılda yaşamış Şeyh Abdullah için yapılmış türbe, türkuaz çinilerle bezenmiştir. Bir tane de mescidi vardır.

1.5.2.15. Ünye İlçesi

Ünye Kentsel Sit Alanı: Ordu İli'nin en batı noktasında, Ordu il merkezine 80 km uzaklıktadır. Yapılan arkeolojik araştırmalarda Ünye İlçe'sinin tarihi MÖ. IX. yüzyıla kadar indiği saptanmıştır. Aynı zamanda Ünye, Cevizdere Köyü'ndeki arkeolojik bulgular Ünye'nin 15.000 (on beş bin) yıllık bir geçmişi olduğunu ortaya koymaktadır. Ünye Kalesi, Kaya Mezarlar, Merkez'de bulunan çok sayıda sivil ve resmi mimari örnekleri, kilise, hamam, çeşme ve camiler ilçenin sahip olduğu tarihi ve kültürel değeri ortaya koymaktadır. İlçe genelinde çok sayıda tescillenmiş eser bulunmaktadır. Gayrimenkul

Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 24.6.1983 tarihinde, Trabzon Koruma Kurulu tarafından 27.4.1984 tarihinde koruma altına alınarak Kentsel Sit Alanı olarak ilan edilmiştir.

Eski Ünye Evleri: Tipik Karadeniz mimarisinin en güzel örnekleri arasında yer almaktadır. Şehir merkezinde bulunan tarihi evlerden yaklaşık 80 tanesi bugüne kadar ayakta kalabilmiştir. Mimari özellikleri ve süslemeleri ile ilgi çeken evlerden bazıları son yıllarda restore edilmektedir.

Kadılar Yokuşu: Şehir merkezinde, kıyıya dik olarak inen ve Cumhuriyet Meydanı'na bağlanan Kadılar Yokuşu'nda tarihi Ünye evlerinin en gösterişlileri yer almaktadır. Orijinal taş döşemeli yolu, taş işçiliğinin en güzel örneklerinin işlendiği giriş kapıları ve eski Ünye evleri ile bir müze görünümündedir. Çoğunluğu Osmanlı Dönemi kadılarından oluşan sakinlerinden dolayı bir sokağa "Kadılar Yokuşu" adı verilmiştir.

Paşabahçe Konağı: Ünye Ticaret ve Sanayi Odası tarafından satın alınarak restore edilen Tarihi Paşabahçe Konağı'nın restorasyon çalışmaları 2013 yılında tamamlanmıştır. Yapı, lokal ve butik otel olarak hizmet vermek üzere 2014 yılında 5 yıllığına özel sektöre kiralanmıştır.

Sebile Hanım Konağı: Tapu kaydı 1877 yılı olan Osmanlı Mimarisinde inşa edilmiş yapı, 450 m^2'lik bahçe içinde 150 m^2 tabana oturtulmuştur. Harabe haline gelmiş konak, 2009 yılında restore edilerek butik otel ve kafe restoran olarak hizmete açılmıştır. 100 kişi kapalı, 300 kişi yazlık bahçe kapasiteli lokantada Karadeniz'e özgü yöresel yemekler sunulmaktadır. Geleneksel şekilde döşenmiş tesis 14 oda, 30 yatak kapasitelidir.

Ünye Belediyesi Müze Evi: Ünye Belediyesi tarafından istimlak edilen Hamidiye Mahallesindeki tescilli tarihi binanın restorasyonu tamamlanmıştır. Yapı yerel eşyalarla tefriş edilerek Ünye Müze Evi olarak hizmete açılmıştır.

Mürüvvet Vidinli Halk Eğitim Merkezi: Yalı Mevkii'nde, Ünye'nin ilk ilkokulu olan tescilli tarihi bina, restorasyonu tamamlanarak, Halk Eğitim Merkezi olarak 2010 yılında Milli Eğitim Müdürlüğü'ne teslim edilmiştir ve faaliyetini sürdürmektedir.

Aya Nikola Kilisesi: Yalı Mevkii'nde bulunan ve Ünye'de ayakta kalan tek kilise olan yapı bir süre düğün salonu ve elektrik santralı olarak kullanılmıştır. Kilisenin taş işçiliği ve mimari tarzı dikkate alınarak XVII. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Ünye Belediye Meclisi tarafından 2011 yılında 10 yıllığına Kültür ve Turizm Bakanlığı'na tahsis edilen yapının restorasyon çalışmalarının tamamlanmasından sonra 'Kültür Merkezi' olarak kullanılması beklenmektedir.

Saray Hamamı: Kent merkezinde Saray Caddesi'nde bulunan hamam 1960 yılında faaliyetine son vermiş ve terkedilmiştir. Dikdörtgen planlı iki alçak kubbeden oluşmuş olan yapı, XIX. yüzyılda Ermeni taş ustaları tarafından Ünye'den çıkarılan kesme taşlarla yapılmıştır, Kültür Bakanlığı tarafından 2012 yılında kamulaştırılan hamamın restorasyonunun 2015 yılında tamamlanması beklenmektedir.

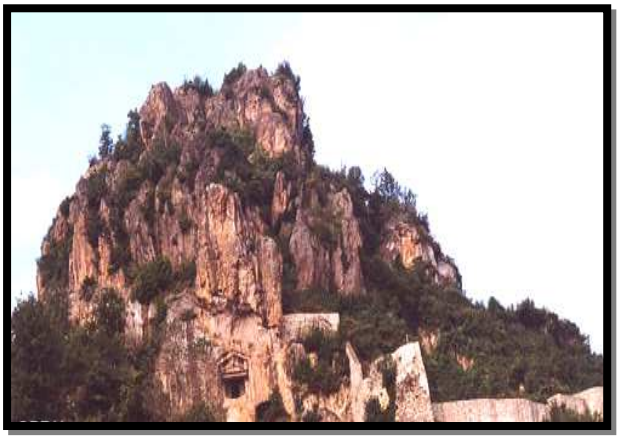

Saray Camii: Ünye'de, Kaledere Mahallesi'nde bulunan camii, 1816 yılında dikdörtgen planlı olarak, Ünye taşından yapılmıştır. Zaman içinde biraz tahrip olmuş olsa da eski orijinalliğini korumaktadır. 2007 yılında Kültür Bakanlığınca restorasyonu yapılmıştır.

Saray Surları: Cumhuriyet Meydanı'nda Anıt Çınar'ın önünden kuzeye giden yolun sol tarafında yükselen surlar Sancak Beyi Süleyman Paşa Sarayı'na aittir. XIX. yüzyılın başlarında deniz kenarında surlar üstüne yaptırılmış olan saray, aynı yüzyılın ortalarına doğru yanmış ve geriye bu surlar kalmıştır. Dönemin en önemli mimari şaheserlerinden biri olarak kabul edilen sarayın orijinal çizimleri mevcuttur.

Ünye Kalesi: Ünye–Niksar karayolunun 7.km'sinde bulunan kale MÖ. 200–250 yıllarında Pontus Hükümdarı 2. Mitradates tarafından yaptırılmıştır. Kalenin yer aldığı alan eski çağlarda bir yanardağ iken faaliyetini tamamlamış ve kale sönük yanardağ kraterleri üzerine inşa edilmiştir. Kale içinde VI. yüzyılda yapılan 2 adet kaya mezarı, dehlizler, kuyular, mağaralar, eski sur kalıntıları ve tüneller bulunmaktadır. Kale yıllar içinde birçok kavim tarafından kullanılmış ve inşa edilmiştir. Giriş kapısı

yarıya kadar yarıya yere gömülü olup etrafında hayvan resimleri vardır. Mağara içinde mezarlarda demir ve bakırdan yapılmış, ölünün gömülürken yayına konulan süs eşyaları ile insanların kullandığı çakmak taşlarından yapılmış kesici aletler bulunmuştur. 2013'te başlayan kalenin restorasyon çalışmaları devam etmektedir. Ünye'den şehir içi dolmuşları veya taksi ile ulaşılması mümkündür. Çevresinde yöresel yemeklerin yapıldığı kır lokantaları bulunmaktadır.

Tozkoporan Kaya Mezarı: Ünye ilçe merkezine 5 km uzaklıkta Gürpınar Köyü'nde bulunmaktadır. Mezar girişi büyük yuvarlak kemerli ve derin iniş vardır, buradan iç içe iki odaya geçilmektedir. MÖ. VI. ve VII. yüzyıllarda bölgeye hakim olan ve aynı zamanda bölgeye adını veren Kral Mitradates zamanında yapıldığı sanılmaktadır. Mağaranın girişinde her iki köşede de hayvan figürleri yer almaktadır. İçinde de çeşitli insan ve hayvan figürleri mevcuttur.

1.6. RİZE

1.6.1. DOĞAL DEĞERLER

1.6.1.1. Su Kaynakları

a. Akarsular

Rize İli'nin sahip olduğu bol yağışlı iklim tipi ve yeraltı su kaynaklarının varlığı, il genelinde zengin bir su kaynağı potansiyeli oluşturmuştur. Rize İli'nde bulunan akarsular kısa boylu, yatay eğilimli ve hızlı akışlıdır. Bu akarsulardan bazıları Karadeniz'e ulaşmakta bazıları ise başka akarsuların kolu durumunda akmaktadır. Rize akarsuları güçlü yağmur ve kar suları ile beslendiği için debileri yüksektir. Karadeniz'e ulaşan en uzun akarsular Çağlayan Deresi, Arılı Deresi, Hemşin Deresi, Fırtına Deresi, Sabuncular Deresi, İyi Dere, Taşlı Dere'dir. Bunların dışında önemli olarak sayılabilecek akarsular Hala Deresi, Büyük Dere, Ortaköy Deresi, Kıble Dağı Deresi, Venek Deresi, Durak Deresi, Taşlıdere, Yeşildere'dir.

İyidere(İkizdere) Irmağı: Doğu Karadeniz Dağları'ndan, 3.000 m yükseklikten doğmaktadır. Ovit Yaylası'ndan başlayıp birçok dere tarafından beslenmektedir. Rize İli'nin 15 km kadar batısında Kaleli yakınlarından Karadeniz'e dökülmektedir. İyidere Kaymakamlığı'nın çabaları ile derede amatör olarak rafting sporu yapılabilmektedir. Ancak, ırmak üzerinde 1 adet nehir tipi hidroelektrik santral mevcut olup ayrıca 4 adet nehir tipi hidroelektrik santralın çalışmaları devam etmektedir. Bu santrallerin faaliyete geçmesinden sonra rafting sporunun yapılabilmesi güçleşecektir.

Fırtına Deresi: Doğu Karadeniz'in Memişhan yöresinde 2.360 m yükseklikte doğmaktadır. Kaçkar Dağları'nın Karadeniz'e bakan yamaçlarındaki Çat Deresi ve Palovit Deresi'nin Zilkale yakınlarında birleşmesinden oluşmuş olup, 68 km uzunluğundadır. Rize'nin en önemli derelerinden biri olan Fırtına Deresi birçok küçük dere ile beslenmektedir. Fırtına Deresi'nin kapladığı su yüzeyi 275 hektardır. Debisi ve akış hızı yüksektir. Ardeşen'in 2 km batısından denize dökülmektedir. Dere, profesyonel rafting sporunun yapıldığı tek akarsudur.

Çağlayan Deresi: Çağlayan Deresi, Fırtına Deresi'nden sonra Rize İli'nin ikinci büyük deresidir. Marsis Tepesi eteklerinden doğan dere Fındıklı'nın doğusundan Karadeniz'e dökülmektedir.

Kıbledağı Deresi: Rize'nin 1.261 m yüksekliğindeki dağlık bölgeden kaynaklanan Kıbledağı Deresi çok sayıdaki küçük akarsu ile birleşerek kuzeydoğuya doğru akarak, Yaşköy yakınlarında Karadeniz'e dökülmektedir.

Büyükdere: Tekfur Tepesi'nden kaynaklanan Büyükdere, Rize İli'nin kuzeydoğu yönüne doğru akarak, Yenice yakınlarında batıdan gelen büyük bir kol ile birleşerek Çayeli'nin batısından Karadeniz'e dökülmektedir.

Ortaköy (Hemşin) Deresi: Çatalkaya tepesinden doğmaktadır. Toplam uzunluğu 38,5 km'dir. Pazar'ın doğu kısmından Karadeniz'e dökülmektedir.

b. Göller

Rize Dağları'nın yüksek kesimlerinde buzul aşındırması sonucu oluşmuş 19 adet göl bulunmaktadır. Bu göller arasında yüzölçümü en büyük olanlar Ambar Gölü ve Büyük Deniz Gölleri'dir. Bunun dışında ilde bulunan diğer göller; Aksu, Şevkar, At Meydanı, Büyük, Çermeş, Çitrik, Dönen, Gülyatağı, Hevek, Kaçkar, Kapılı, Karagöl, Ovit, Öküzyatağı, Sulak ve Yıldızlı gölleridir. DOKAP kapsamında yer alan 8 ilde yer alan buzul göllerinin turizm potansiyellerinin değerlendirilmesi için tanıtım stratejileri çalışması 2014 yılının başında tamamlanmıştır.

Büyük Deniz Gölü: Çamlıhemşin İlçesi'nde bulunan bu göl 2.900 m yükseklikte bulunmaktadır.

Ambar Gölü: Rize İli Güneysu İlçesi'nde bulunan Ambar Gölü 2.950 m yükseklikte yer almaktadır ve 0.07 km^2 yüzölçümü ile ilin en büyük gölüdür.

Ovit Gölü: İkizdere İlçesi'nde bulunan bu göl 2.530 m yükseklikte, Ovit Yaylası'nın tepe noktasında yer almaktadır. Her mevsim kar kütlelerine rastlamak mümkündür.

c. İçmeler

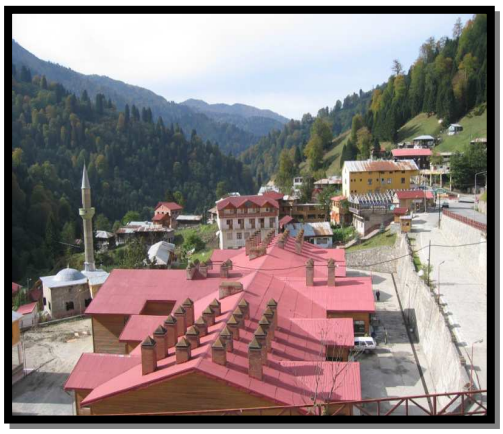
Andon İçmesi: Rize'ye 20 km uzaklıkta bulunan Andon İçmesi'nin suyu renksiz, kokusuz ve berraktır. Bu suyun mide, safra kesesi ve böbrek hastalıklarına, cilt problemlerine, iyi geldiği bilinmektedir. Kaynağın bulunduğu alanda daha önce konaklama tesisi olarak kullanılan ancak günümüzde atıl kalan üç adet yapı bulunmaktadır. İçmenin bulunduğu alanda bir adet konaklama tesisi bulunmaktadır. Ayrıca yine aynı bölgede restoranlar ve çay bahçeleri de mevcuttur. İçmece yoğun olarak kullanılmasına karşın çevre düzenlemesi yetersiz durumdadır.

Şimşirli İçmesi: Rize-İkizdere yol güzergahı üzerinde Çamlıhemşin ilçe merkezinin 5 km güneyinde bulunan bu içmenin suyu renksiz ve berraktır. Suyun böbrek taşı rahatsızlığına iyi geldiği bilinmektedir. İçmenin kaynağının bulunduğu alanda bir adet restoran ve çay bahçesi hizmet vermektedir.

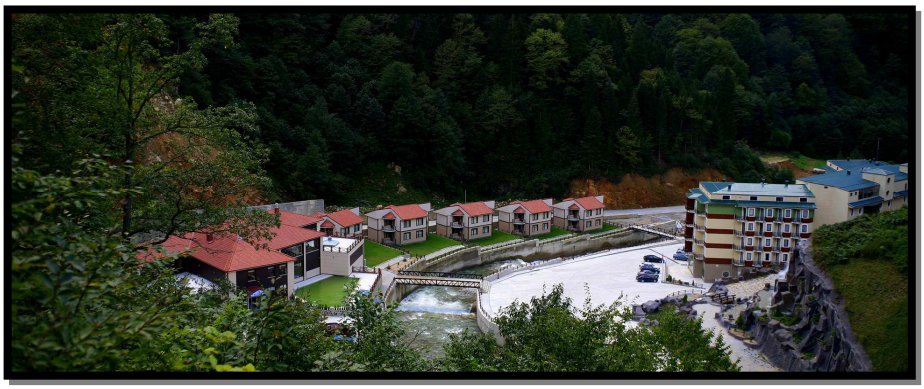
Çayırlı Maden Suyu: Rize-İkizdere yol güzergahı üzerinde bulunan maden suyu mide ve karaciğer rahatsızlıklarına iyi gelmektedir.

d. Termal Kaynaklar

Ayder Termal Kaplıcaları: Çamlıhemşin İlçesi'nin güneydoğusunda Ayder Yaylası'nda yer almaktadır. Ayder Kaplıcaları Rize'ye 80 km, Çamlıhemşin'e 19 km mesafededir. Havayolu ulaşımı 158 km mesafedeki Trabzon Havaalanı ile sağlanmaktadır. Kaplıca suyunun sıcaklığı 53 ºC olup, özellikleri kokusuz, normal ve rengi 1.0 olarak belirtilmiştir. Kaplıca suyunun Sağlık Bakanlığı'nca onaylanmış olarak romatizmal, eklem ve doku, bağırsak hastalıkları, spor yaralanmaları ve kronik stres rahatsızlıklarını tedavi edici özellikte olduğu belirlenmiştir. Kaplıca, yıl boyunca, bir adet kaplıca tesisi ile hizmet vermektedir. Ancak bu tesiste konaklama hizmeti verilmemektedir. Tesiste iki adet sıcak su havuzu bulunmaktadır. Tesis yılda yaklaşık 100.000 kişi tarafından ziyaret edilmektir. Bu ziyaretlerin büyük çoğunluğu rekreasyon amaçlıdır. Sağlık amaçlı gelişler oldukça azdır. Kaplıca temmuz ve ağustos aylarında yoğun olarak kullanılmaktadır. Koruma amaçlı imar planı 2011 yılında yapılmıştır.

İkizdere Termal Kaplıcası: Kaplıca ilçe merkezine 6 km uzaklıkta bulunmaktadır.

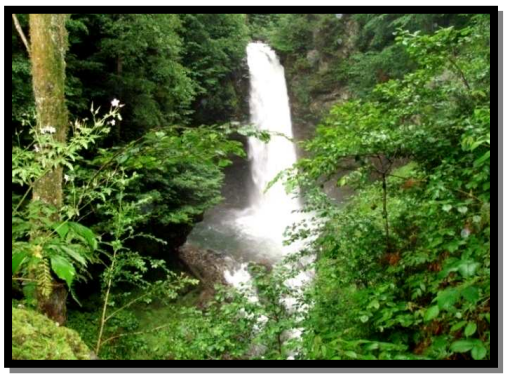

Kaplıcaya beton ve asfalt yoldan ulaşılabilmektedir. Termal kaplıcada bulunan, 1. kuyunun su sıcaklığı 60ºC olup, kokusuz ve ekşimsi bir tattadır. 2,5 litrelik debiye sahiptir. 2. kuyunun su sıcaklığı 70ºC olup, saniyede 8-10 litrelik bir debiye sahiptir. Termal suyun, romatizma, nefrit, nevralji, kırık-çıkık, kadın hastalıkları, kan şekeri, bel fıtığı gibi hastalıklara iyi geldiği bilinmektedir. Kaplıcanın kaynağında 360 yatak kapasiteli beş yıldızlı bir otel hizmet vermektedir. 2008 yılında faaliyete geçen tesiste; 148 oda, 3 adet kapalı termal havuz,1 adet açık termal havuz, saunalar, hamamlar ve spa merkezi bulunmaktadır.

e. Şelaleler

Ağaran Şelalesi: Çayeli İlçesi'ne 12 km uzaklıkta Sırtköy sınırları içinde yer almaktadır. Şelale'ye ormanlık bir vadinin sonundan yürüyerek ulaşılmaktadır. Şelale, yaklaşık 60 m yükseklikte dik bir kayadan akmaktadır. AB projeleri kapsamında yapılan
Ağaran Şelalesi Çevre Düzenlemesi ve Yol Yapımı Projesi kapsamında yol yapımı devam etmektedir. Mevcut durumda yolun son kesimi yaya olarak yapılmaktadır.

Palovit Şelalesi: Palovit Vadisi'nden akan şelale Karadeniz'in en yüksek debiye sahip şelalesidir. 15 m yükseklikten akmaktadır. Şelaleye Çamlıhemşin-Çat yolunun 19.km'sinden ayrılan 4 km'lik bir toprak yolla ulaşılmaktadır.

Bulut (Göksu) Şelalesi: Çamlıhemşin İlçesi ile Ayder Yaylası arasında bulunan Bulut Şelalesi Tar Deresi Vadisi'nden, yeşillikler arasında, 250 m yükseklikten akmaktadır. İlçe merkezinden 2 km'lik bir mesafe olup, yürünerek ulaşılmaktadır.

Gelintülü Şelalesi: İl Merkezi'ne 90 km uzaklıktaki Ayder Yaylası, Kalegon Mevkii'nde bulunmaktadır. Suyun akışı gelin tülünü andırdığı için bu isim verilmiştir.

Eğvane Şelalesi: İkizdere İlçesi, Cimil Köyü yolu üzerinde bulunmaktadır. İlçe merkezine uzaklığı 11 km'dir. Şelaleye ulaşım 6 km beton, 5 km toprak yolla ulaşılmaktadır. İkizdere-Cimil yolunun hemen kenarında 1.050 m rakımda yer alan Eğvane Şelalesi, yaklaşık 25 m'den dökülmektedir. Üzerinde bulunduğu Cimil Deresiyle birleştiği noktada konumlanmıştır. Çevre düzenlemesi yapılmıştır.

Akırgel Şelalesi: İkizdere İlçesi Cimil Köyü yolu üzerinde bulunmaktadır. İlçe merkezine uzaklığı 20 km'dir. Şelaleye ulaşım 6 km beton, 14 km toprak yolla sağlanmaktadır.

1.6.1.2. Yaban Hayatı ve Avcılık

Rize İli orman varlığı açısından zengin bir ildir. Birçok hayvan türü bu alanlarda barınmaktadır. Ormanlık alanda daha çok geyik, ceylan, bozayı, kurt, çakal, tilki gibi hayvanlar çoğunluktadır. Daha yüksek tepelerde özel bir tür olan çengel boynuzlu keçi türlerine rastlamak mümkündür. Kanatlı hayvanlardan ise daha çok huş (dağ) tavuğu ve keklik rastlanmaktadır. Bıldırcın avcılığı bölgede önemli bir yer tutmaktadır. İlin içinde belirlenmiş av sahası bulunmamaktadır. İlde Çamlıhemşin Kaçkar Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, Çayeli Erenler Örnek Domuz Avlağı, Hemşin Devlet Avlağı ve Çayeli Yavuzlar-Erenler Mevkii Sülün Yerleştirme Sahası yer almaktadır.

1.6.1.3. Orman Kaynakları

Rize İli iklim yapısı itibari ile geniş ormanlık alanlara sahiptir. Yaz ve kış aylarında bol yağış alması orman örtüsünün geniş ve gür olmasını sağlamıştır. Rize İli'nin topraklarının % 41,2'si ormanlarla kaplıdır. İl genelindeki ormanların % 28,45'i normal koru, %56,19'u bozuk koru, % 15,36'sı bozuk baltalık koru niteliğindedir.

Ziraat Çay Bahçesi: Rize kent merkezinden yaklaşık 2 km uzaklıkta bulunan mesire yeri birçok ağaç ve çiçek türünün bulunduğu park alanıdır. Tur güzergahlarının da uğradığı önemli bir mesire yeridir. Alan içinde çay bahçeleri, ÇAYKUR'a ait hediyelik satış yeri bulunmaktadır.

Gürcü Düzü Mesire Yeri: Fındıklı İlçesi'nde yer alan mesire yeri ilçe merkezinden 23 km uzaklıktadır. Yolun ilk 12 km'si asfalt, beton, diğer kısımları ise topraktır. 5 Ha büyüklükte B tipi mesire yeridir. İşletmeciliği 2006 yılında 29 yıl süreyle Fındıklı Belediyesi'ne kiralanmıştır. Eskiden orman muhafaza memurlarının barınması amacı ile inşa edilmiş olan orman evi 2006 yılında ahşap kaplaması ve restorasyonu tamamlanarak Doğa Spor Merkezi olarak hizmete açılmıştır ve mesire yerinde yeni düzenlemeler yapılmıştır.

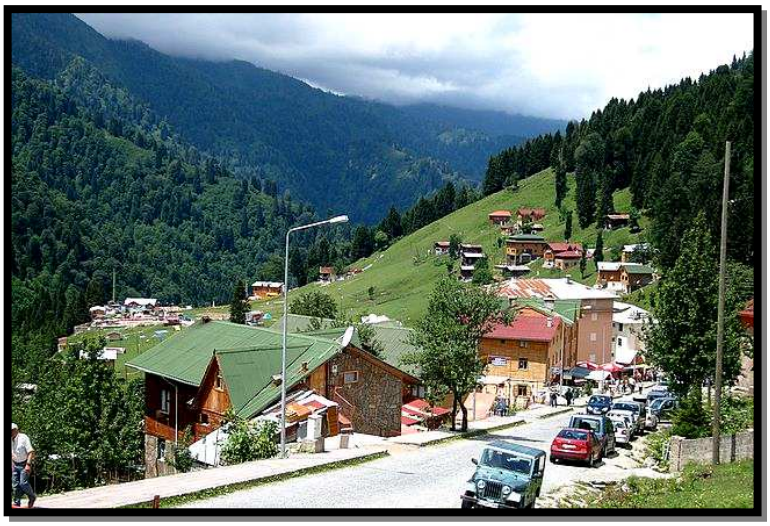
1.6.1.4. Mağaralar

Pileki Mağarası: İyidere İlçesi, Çiftlik Köyü'nde yer almaktadır. Mağara insan eliyle yapılmış olup, bölge halkı tarafından pileki taşı çıkarmak için, MÖ.2300'lü yıllardan son 30 yıla kadar kullanılmıştır. Pileki taşı gömme ekmek pişirmek için kullanılan taş ya da topraktan yapılmış malzemedir. Pileki Mağarası'ndaki temizleme çalışmaları yapılmadan önce terk edilmiş bir maden galerisi durumunda iken MTA uzmanlarının kontrolünde halen metreküplerce pileki taş katmanları çıkarılmaktadır. Pileki Mağarası mağara-müze potansiyeli taşımakta olup, geçmişin kültürel bir değerini günümüze taşıyacak öneme sahiptir. Mağaranın temizleme çalışmaları tamamlanmıştır. İyidere Kaymakamlığı tarafından yol, otopark, çay bahçesi, ışıklandırma ve levhalandırma çalışmaları yapılmıştır.

1.6.1.5. Yaylalar

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin en yüksek kesimlerinde yer alan Rize İli'nde ormanlık alanlar geniş yer kaplamakta olup, ormanlık alanların bulunduğu yerlerde birçok yayla bulunmaktadır. Kaçkar Dağları ve bu dağların eteklerinde birbiriyle bağlantılı yaylalar çoğunluktadır.

Ayder Yaylası (Kültür ve Turizm Koruma ve Geliştirme Bölgesi): Çamlıhemşin İlçesi'nin 19km güneydoğusunda 1.350 m yükseklikte bulunmaktadır. Çam ormanları ile zengin flora ve fauna çeşitliliği görülmektedir. Yaylada çok sayıda yayla evleri yer almaktadır. Aşağı ve Yukarı Ambarlık (Gelintülü) Şelaleleri de yaylada bulunan diğer doğa güzellikleridir. Ayder Yaylası pek çok yayla yolunun kesiştiği noktadadır. Yaylada elektrik, su ve telefon bulunmaktadır. Yayla turizm faaliyeti açısından Doğu Karadeniz Bölgesi'nin en önemli yaylasıdır. Yaylanın koruma planı çalışmaları devam etmektedir. Yayla statüsünde olmasından dolayı mülkiyet ihtilafları bulunmaktadır.

2007 yılında yaylada toplam 947 yatak kapasiteli 27 adet konaklama tesisi bulunmaktayken, geçen zaman içinde irili ufaklı yeni tesisler açılmıştır. 2013 yılında 100 yatak kapasiteli ve 4 yıldızlı bir otel faaliyete geçmiştir.2007 yılı itibari ile 140.783 ü yerli 18.569 u yabancı olmak üzere toplam 159.352 kişi bölgeyi ziyaret etmiştir. 2013 yılında ise yaklaşık 800.000 kişi Ayder'i ziyaret etmiştir. Yaylanın yoğun olarak ziyaret edildiği temmuz ve ağustos aylarında ev pansiyonculuğu da yapılmaktadır. Ayrıca yaylada restoran, çay bahçesi gibi günübirlik kullanıma yönelik tesisler de oldukça yoğundur. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yaylalar arasında turizme dönük ticaretin bulunduğu tek yayladır.

Aşağı ve Yukarı Kavron Yaylaları: Aşağı Kavron Yaylası Ayder'e 10 km, Yukarı Kavron Yaylası ise Ayder'e 14 km uzaklıktadır. Yukarı Kavron Yaylası yaklaşık 2.250m Yükseklikte olup yaylaya çıkan yol Ayder'den sonra topraktır. Yaylada elektrik ve su mevcuttur. Yayla içinde özel mülke konu alan bulunmamaktadır. Yaylada hayvancılık faaliyetleri yoğun olarak yapılmaktadır. Yayla Ayder'e gelen turistlerin günübirlik ziyaret noktasıdır. Ayrıca Kaçkar Dağları zirvesine tırmanmak için gelen dağcıların araçla ulaştıkları son nokta konumundadır. Yaylada pansiyon nitelikli ve düşük kapasiteli birkaç adet konaklama tesisi ve günübirlik ihtiyaca hizmet veren tesisler bulunmaktadır. Ticari faaliyetler çok gelişmemiştir.

Elevit Yaylası: Hemşin Vadisi'nin güneydoğusunda Çamlıhemşin'e 36km, Çatköy'e ise 7 km uzaklıkta yer almaktadır. Ulaşım stabilize yolla sağlanmaktadır. Elevit köy statüsündedir. Ancak kış aylarında genelde boştur. Yayla Ayder'e gelen turistlerin günübirlik ziyaret noktalarından biridir. Yaylada elektrik, su ve telefon mevcuttur. Konaklama tesisi bulunmaktadır ve ticari faaliyetler oldukça gelişmiştir.

Sal Yaylası: Çamlıhemşin İlçesi'ne 22 km uzaklıktadır. Yaylaya ulaşım stabilize ve toprak yolla oldukça zor sağlanmaktadır. Yolun son 1km'si patika şeklindedir. Yayla içinde özel mülke konu alan bulunmamaktadır. Elektrik mevcut olup yer altından evlere dağıtılmaktadır. Yaylanın en önemli sorunu suyunun az olmasıdır. Yaylada, 14 yatak kapasiteli yayla evi nitelikli konaklama tesisi talep olmadığı için kapanmıştır. Ticari faaliyetler gelişmemiştir. Sal Yaylası bölge içinde özgün karakterini korumuş ender yaylalardan biridir.

Palovit Yaylası: Kaçkar Dağı'nın kuzeybatı yamacında bulunan yayla Çamlıhemşin'e 70 km uzaklıktadır. Yaylaya ulaşım; 29 km'si parke ve asfalt, 31 km'si ise toprak olan yolla sağlanmaktadır. Yaylada elektrik ve su bulunmaktadır. Yayla içinde konaklama ve yeme içme ihtiyacını karşılayacak bir tesis açılmıştır. Yaylada ticari faaliyet de gelişmiş değildir. Palovit Yaylası, Çayeli'ne bağlı Çilingir, Arsavos, Sefalı köyleri ve Hemşin'e bağlı Çaneva ve Ortaköy köyleri tarafından hayvancılık faaliyetleri amacıyla kullanmaktadır.

Pokut Yaylası: Çamlıhemşin ilçe merkezine 24 km, Sal Yaylası'na 2 km uzaklıkta, 1.950-2.050 m yükseltiler arasında kurulmuş bir yayladır. Ulaşım stabilize ve toprak yolla oldukça zor sağlanmaktadır. Yayla yolunun son 1km'si patika yoldur. Yaylada elektrik mevcut olup yer altından evlere dağıtılmaktadır. Yaylanın en önemli sorunu suyunun az olmasıdır. Yaylada bir adet 32 yatak kapasiteli konaklama tesisi ve bir yayla evi pansiyonu bulunmaktadır. Ticari faaliyetler çok gelişmemiştir. Yayla, Çamlıhemşin Konaklar Mahallesi, Ortan Köyü ve Boğaziçi Köyü halkı tarafından daha çok tatil ve rekreasyon amaçlı kullanılmaktadır. Pokut Yaylası bölge içinde özgün karakterini korumuş ender yaylalardan biridir.

Hazindak Bölgesi Kış Sporları Merkezi: Çamlıhemşin ilçesi sınırları içinde yer alan Hazindak Bölgesi Kış Sporları Merkezi yaklaşık 3.800 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Hazindak Bölgesi, plan onama yetkisi açısından Kaçkar Dağları Milli Parkı sınırları içinde yer almaktadır ve Hazindak, Samistal ve Amlakit yaylalarını içermektedir. 2012'de yapılan uygulama planları Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda tasdik aşamasındadır.

Avusor Yaylası: Çamlıhemşin İlçesi'ne bağlı olup, Ayder'e uzaklığı 9 km'dir. Ulaşım Ayder'den toprak yol ile sağlanmaktadır. 2700 m yükseklikte bulunan yayla Ayder'e gelen turistlerin günübirlik ziyaret noktasıdır. Yaylada elektrik ve su mevcuttur. Yayla içinde özel mülke konu alan bulunmamaktadır. Yaylada hayvancılık faaliyetleri yoğun olarak yapılmaktadır. Ayrıca Altıparmak Dağları zirvesine tırmanmak için gelen dağcıların araçla ulaştıkları son nokta konumundadır. Yaylada bir pansiyon bulunmaktadır. Ayder'den gelen turistlerin günübirlik ihtiyacını karşılayan tesisler bulunmaktadır. Yaylada ticari faaliyetler çok fazla gelişmemiştir.

Anzer (Ballıköy) Yaylası (Anzer Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi): Rize'ye 85 km uzaklıkta, 2.150 m yükseklikte bulunan yayla, İkizdere İlçesi sınırları içindedir. Yaylaya ulaşım stabilize yol ile sağlanmaktadır. Elektrik, su ve telefon mevcuttur. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Yaylada çok sayıda pansiyon bulunmaktadır. Ayrıca günübirlik ihtiyaçları karşılayacak tesisler ile ticari birimler gelişmiştir. Anzer Yaylası sahip olduğu doğal güzelliklerinin ve yayla çiçeklerinin sağladığı Anzer Balı ile Rize İli'nin en önemli yaylalarından biridir.

Kito Yaylası: Yayla Çamlıhemşin'e 28 km uzaklıktadır. Yaylaya hem Çamlıhemşin, hem de Hemşin üzerinden toprak yolla ulaşmak mümkündür. Elektrik, su ve telefon mevcuttur. Yayla, mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Yaylada bir adet pansiyon ve günübirlik ihtiyaçları karşılayacak tesis bulunmaktadır. Ticari faaliyetler gelişmemiştir.

Çağırankaya Yaylası: İkizdere İlçesi'ne 34 km uzaklıktaki yaylaya toprak yol ile ulaşılmaktadır. 2.350 m rakımlı yaylada elektrik, su ve telefon bulunmaktadır. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Yaylada konaklama tesisi bulunmamaktadır. Günübirlik ihtiyaçları karşılayacak ticari birimler ve bir kır kahvesi mevcuttur.

Çatköy: Çamlıhemşin İlçesi'ne 26 km uzaklıkta, Elevit Deresi ile Hemşin Deresi'nin birleştiği noktadadır. Çat'a ulaşım parke ve stabilize yol ile sağlanmaktadır. Çatköy'de elektrik, su ve telefon mevcuttur. Çatköy köy statüsünde olduğunda özel mülke ait parseller bulunmaktadır. Köyde konaklamaya yönelik 48 yatak kapasiteli bir tesis bulunmaktadır. Günübirlik tesis ve ticaret fazla gelişmemiştir.

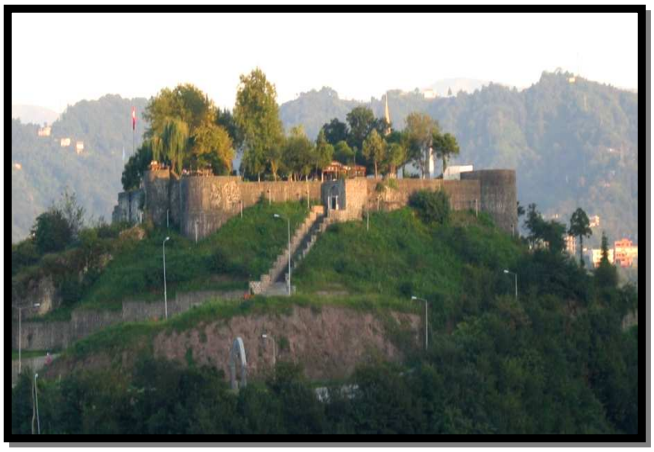
Yukarıdaki yaylaların dışında Aşağı Çaymakçur, Yukarı Çaymakçur, Hazindak, Amlakit, Huser, Samistal yaylaları; Ayder'in günübirlik ziyaret noktalarında olmaları sebebi ile önemli yaylalar arasındadır.

1.6.2. TARİHİ VE ARKEOLOJİK DEĞERLER

Rize İli'nin tarihi geçmişi MÖ. VIII. yüzyıla dayanmaktadır. İlde geçmişten bugüne kadar yaşamış topluluklar Medler, Pontuslular, Roma, Bizans, Akkoyunlular ve Osmanlı Devlet olarak sıralanmaktadır. Tarihi değerler bakımında çok fazla örnek olmasa da geçmişin izlerini taşıyan bazı eserler günümüze kadar gelmiştir.

1.6.2.1. Rize Kent Merkezi – Merkez İlçe

Rize Kalesi: Rize İl Merkezi'nin güneybatısında bulunan Rize Kalesi'nin kitabesi günümüze kadar gelemediği için kesin olarak hangi tarihte yapıldığı bilinmemektedir. Aşağı Kale surlarının bazı bölümleri Bizans İmparatoru Alexios II. (1297–1330) zamanında yapılan Trabzon Kalesi ile benzerlik göstermesinden dolayı, bu dönemde yapıldığı sanılmaktadır. İç Kale ise, İmparator Justinianus (527–565) zamanında yapılmıştır. Sonraki dönemde de Trabzon Komnenosları zamanında Aşağı Kale'nin surları yapılmıştır. Bu kale Osmanlı döneminde de onarılarak kullanılmıştır.

Kale İç Kale ve Dış Kale olarak iki kısımdan oluşmaktadır. İç Kale deniz seviyesinden 150 m yükseklikte, doğal bir yükselti üzerine yapılmıştır. Duvarları kesme ve moloz taşlardan oluşan İç Kale'nin girişi doğu yönündedir. Bu kapıdan küçük bir avluya

girilmektedir. Avludan ikinci bir kapı ile de asıl kaleye geçilmektedir. İç Kale'yi çevreleyen duvarların kalınlıkları 1.5 m kadardır. İç Kale'nin tahrip olmuş duvarları Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 1990'lı yıllarda onarılmıştır. Ancak Kalenin denize doğru tahrip olan surlarının restorasyon ve onarım çalışmaları 2014 yılında tekrar başlamıştır.

Aşağı Kale, İç Kale'nin kuzeydoğu ve kuzeybatıya açılan, denize kadar ulaşan surlarla çevrili iken bugüne sadece batı surlarının bir bölümü gelmiştir. Fakat doğu surlarından günümüze hiçbir iz kalmamıştır. Kale, belediye tarafından yapılan çevre düzenlemesi ile halen rekreasyon amaçlı kullanılmaktadır.

Rize Evleri: Rize evleri ve konakları kendine özgün konut ve yayla evi mimari tarzına sahiptir. Bu tarz, ahşap ağırlıklı taş temele oturan bir yapı türüdür. Genellikle iki ve üç katlı olarak yapılan evlerin en alt katı ahır olarak inşa edilmiş, zemin ve üst katlar 12 ile 15 oda olarak tasarlanmış, 150-500 m^2 arasında geniş aile yapısına göre inşa edilmiştir. İnşaatlarda yapı malzemesi olarak çam, ladin, kayın ve kestane gibi ahşabın dayanıklı türleri yaygın şekilde kullanılmıştır. Kıyı kesiminde kestane, iç kesimlerde ise çam yakın çevrede elde edilebilmesi nedeniyle en çok tercih edilen yapı malzemesidir. Evlerin dış cepheleri süsleme ve mimari açıdan vurgulanarak, ön plana çıkarılmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, 2006 yılında başlattığı karşılıksız hibe desteği ile onarılan Rize konak ve evlerinin yenilenme çalışmaları hız kazanmıştır. Birçok ev sürekli kullanılmamaktadır ve çok varisli olması bakım ve onarım açısından zorluk oluşturmaktadır.

Rize Atatürk Evi Müzesi (Mehmet Mataracı Konağı): Rize İl Merkezi, Müftü Mahallesi'nde geleneksel mimari özelliklerini taşıyan yapı, taş bir zemin üzerine ahşap yapı malzemesi kullanılarak 1921 yılında inşa edilmiştir. İki katlı bir konaktır. Atatürk, bir yurt gezisi sırasında 17 Eylül 1924 tarihinde bu konakta kalmıştır. 27.12.1985'te Rize Atatürk Evi Müzesi olarak hizmete açılmıştır. Bina 2004 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından tekrar restore edilerek 17.09.2005 tarihinde yeniden hizmete açılmıştır. Atatürk'ün yattığı oda bütün eşyalarıyla korunmuştur.

Rize Etnografya Müzesi (Sarı Ev): 1984 yılına kadar Atatürk Evi olarak hizmet veren konak, XIX. yüzyılda yaptırılmıştır. Üç katlı bu yapı, bahçesiyle birlikte 625 m^2'lik bir alanı kaplamaktadır. Zemin katı sergi salonu, birinci kat idare odaları ve ikinci kat teşhir salonu olarak kullanılmaktadır. 27.06.1998 tarihinden itibaren müze olarak hizmet vermeye başlamıştır. Rize müzesinde; 76 arkeolojik eser, 594 sikke, 1129 etnografik eser olmak üzere toplam 1799 eser bulunmaktadır.

ÇAYKUR Çay Müzesi: Cumhuriyet Meydanı Müze Müdürlüğü yanındaki tarihi iki katlı Rize evinin işletmesi Rize Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ile ÇAYKUR arasında 2007 yılında yapılan bir protokolle Çay Müzesi ve Çay İçim Evi yapılmak üzere ÇAYKUR'a devredilmiştir. Gerekli tadilatın yapılmasının ardından Çay Müzesi ve Çay İçim Evi olarak hizmete açılmıştır. Müze iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çay teknoloji müzesi yer almaktadır. Burada çayın işleme teknikleri sergilenmektedir. İkinci bölüm ise çay kültürü müzesi olup, çayın her ülkede içme ve demleme şekilleri gösterilmektedir. Burada her ülkeden çay demlikleri, semaverler sergilenmektedir.

Tuzcuoğulları Konağı: Rize kent merkezinde, Piriçebi Mahallesi'nde yer almaktadır. Yapının 1870 yıllarında yapıldığı düşünülmektedir. Rize'de ayakta kalabilmiş en eski evlerden biri olup, taş bir bodrum üzerine zemin kat ve 1. kattan oluşmaktadır. Üç katlı, mabeynli bir evdir. Güneyindeki girişten antre bölümüne ulaşılmaktadır. Antreden doğu yönündeki mutfak ve kuzey yönündeki hole girişi sağlayan iki kapıya ulaşılmaktadır. Yapının zemin katı ve orta cephesi taş yığma tekniğinde inşa edilmişken, ön cephelerde dolap çatma tekniği uygulanmıştır. Bu teknik Rize ve çevresinde yoğun olarak kullanılan bir tekniktir. Cephelerde açılmış sürgülü pencerelerin sayısının fazla olması yapıda aydınlatmaya verilen önemi gösterir. Yapının üst örtüsü kırma çatı olup "dedren" saçak yapısı uygulanmıştır. Ahşap oyma dolap kapakları yapının tek süsleme unsurlarıdır.

Bozuk Kale: Rize İl Merkezi'nin 10 km doğusunda Gündoğdu Köyü'nde, Gündoğdu Deresi'nin kenarında bulunmaktadır. Denizden 30 m yükseklikte küçük bir gözetleme kulesi niteliğindedir. Karadeniz kıyılarında bu kale ile yapım şekli benzerlik gösteren Orta Çağ kaleleri bulunmaktadır. Yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Kale yamuk bir plana sahip olup, duvarları moloz taşlardan kireç harç ile örülmüştür.

Camiler

Kurşunlu Camii (İslam Paşa Camii) : Rize İl Merkezi'nde bulunan cami 1570 yılında inşa edilmiş olup, Osmanlı mimarisi özellikleri göstermektedir. Kesme taştan dikdörtgen planlı, kesme taştan yapılmıştır. Caminin 24 adet penceresi bulunmaktadır. Tek şerefeli minare caminin kuzeybatısındadır. Sekizgen kasnak ve kurşun kaplı kubbe bulunmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır. Minberi ahşap olup, boyanmamıştır.

Orta Camii: Rize İl Merkezi Yeniköy Mahallesi'nde bulunan caminin, ilk cami kitabesine göre, 1737 yılında yaptırılmıştır. Bunun ardından 1929 yılında onarılmış, 1941 yılında Hacı Memiş Efendi tarafından yeniden yaptırılmıştır. Cami dikdörtgen planlı yöresel siyah kesme taştan yapılmış üzeri kırma çatı ile örtülmüştür. Üst örtüyü yuvarlak iki beton ayak taşımaktadır. Ahşap tavanın ortasına içten ahşap bir kubbe yerleştirilmiştir. İbadet mekanı doğu ve batıda üçer, kuzey ve güneyde ikişer yuvarlak pencere ile aydınlatılmıştır. Ayrıca üst sıra duvarlarda yanlarda dörder, ön ve arkada üçer ikiz pencere bulunmaktadır. Mihrap mermerden olup, gösterişsizdir. Minaresi taş kaide üzerine yuvarlak gövdeli ve tek şerefelidir.

Gülbahar Camii: Merkez İlçe'de Gülbahar Hatun Mahallesi'nde bulunan cami, 1575 yılında Yavuz Sultan Selim'in annesi Gülbahar Sultan tarafından yaptırılmıştır. Cami son cemaat yeri ile birlikte dikdörtgen planlı yöresel siyah taştan yapılmış, üzeri de kırma bir çatı ile örtülmüştür. Önündeki son cemaat yeri yüksek bir subasman üzerine oturtulmuş, iki katlı bir yapıdır. İbadet mekanı kare planlıdır. Bu bölüm doğu yönünde üç, diğer cephelerde de ikişer tane yuvarlak kemerli pencere ile aydınlatılmıştır. Mihrap nişi yivli sütunlarla çevrelenmiş olup oldukça basit bir görünümdedir. Ahşap minber ise oldukça sadedir. Caminin restorasyonu tamamlanarak 2014'te ibadete tekrar açılmıştır

Şeyh Camii: Rize İl Merkezi'nde, eski Vilayet Konağı'nın güneyinde, eski Piri Çelebi Mahallesi'nde yer alan cami; 1711 yılında El Hac Muhammed Efendi tarafından yaptırılmıştır. İlk cami çeşitli tarihlerde yapılan onarımlarla 1953 yılına kadar gelmiştir. Onun yerine yapılan bugünkü cami 1953–1965 yılları arasında inşa edilmiştir. Kesme taştan, kare planlı caminin önünde beş bölümlü beş küçük kubbeli bir son cemaat yeri bulunmaktadır. Burası sonraki yıllarda camekanla kapatılmıştır. Caminin iki yanında bulunan iki minaresi birer şerefelidir. 2013 yılında başlanan restorasyon çalışmalarının 2014 yılı Kasım ayında tamamlanarak cami ibadete açılmıştır.

Kale Camii: Rize İl Merkezi Kale Mahallesi'nde bulunan camii 1658 yılında Halil Ağa tarafından yapılmıştır. 1805 yılında yenilenmiştir. Fakat günümüzdeki cami 1970 yılında yapılan camidir. Kareye yakın dikdörtgen planlı caminin üzeri ahşap bir çatı ile örtülüdür. Minaresi taştan yapılmış, yuvarlak gövdeli tek şerefelidir.

1.6.2.2. Ardeşen İlçesi

Pirinçli Camii: Haşimoğulları Mahallesi'nde bulunan cami, 1886 yılında yaptırılmıştır. Kesme taştan inşa edilmiş olup, dikdörtgen planlıdır ve üzeri çatı ile örtülmüştür. Minber barok üslupta bezenmiştir. Mihrap üzerindeki kitabe silindiğinden

okunamamıştır. Cami Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1992 yılında restore edilmiştir. Yapılan onarım çalışmaları ile camii özgünlüğünü yitirmiştir.

Tunca Köyü Camii: Tunca Köyü'nde bunan cami İmam Abdül Vahid İbni Salih tarafından 1902 yılında yaptırılmıştır. Cami eğimli bir arazi üzerine dikdörtgen planlı olarak kesme taştan inşa edilmiştir. Giriş kapısı kuzey batıdadır. Caminin minberi ahşaptan barok tarzda geleneksel motiflerle süslenmiştir. Barok üslupta yapılan süslemeler yerel motiflerle birleşince özgünlük kazanmıştır.

Işıklı Köyü Camii: Ardeşen'de, sahil yolu üzerinde bulunan cami 1887 yılında yaptırılmıştır. Cami muntazam taş duvarlı, dikdörtgen planlıdır. Üzeri kırma çatı ile örtülmüştür. Mihrap taştan olup, önünde küçük bir kubbe bulunmaktadır. Silmelerle çevrili mihrap üzerine bazı ayetler yazılmıştır. Ahşap minber, tavan ve mahfil barok üslupta bezenmiştir. Minber süslemesi, Tunca Camii'nin minberine benzemektedir. Büyük bir daire içinden çıkan C kıvrımları ile barok üslupta motifler bütün yüzeyi kaplamıştır. Ayrıca kubbe içinde de bitkisel motifli kalem işleri görülmektedir. Minare yuvarlak gövdeli ve tek şerefelidir.

Seslikaya Köyü Camii: Seslikaya Köyü'nün merkezinde bulunan cami 1801 yılında yapılmıştır. Karadeniz yöresinin güzel ağaç işçiliği örneklerini taşıyan camileri arasındadır. Caminin batı cephesinde kitabesi bulunmaktadır. Bugünkü cami muntazam yontma taş ve ahşaptan dikdörtgen planlıdır. Üzeri ahşap bir çatı ile örtülmüştür. Yakın tarihlerde önüne bir bölüm eklenmiştir. İbadet mekanı, altlı üstlü ikişer pencere ile aydınlatılmıştır. Mihrap taştan ve sadedir. Ağaç minberin yan yüzeyleri ile korkulukları barok üslupta bezemelerle süslenmiştir. Buna benzer bezeme ahşap mahfilde, sütun başlarında, korkuluklarda görülmektedir. Yer yer de barok üslupta stilize lalelere yer verilmiştir. Tavanda bezemeler görülmektedir. İbadet mekanını içten örten kubbenin içerisi kalem işleri ile bezenmiştir. Caminin kuzeydoğusundaki minaresi de yakın tarihlerde yapılmış olup taş kaide üzerine yuvarlak gövdeli ve tek şerefelidir. Aralık 2011'de başlayan restorasyon çalışmalarının ardından başlanılan çevre düzenleme

çalışmaları da 2013 yılında sona ermiştir. Bu kapsamda cami etrafındaki alan için çevre düzenlemesi, şadırvan, çardak ve oturma yerleri yapılmıştır.

Seslikaya Süleyman Dede Türbesi: Kare planlı betonarme kubbeli türbe 1845 tarihinde yapılmıştır. Yanında bulunan türbede Süleyman Dede Efendi'nin oğlu yatmaktadır. Yerel halk tarafından sürekli ziyaret edilmektedir.

Köprüköy (Timisivat) Köprüsü: Deresi üzerinde bulunan çift kemerli taş bir köprüdür. Halen kullanılmaktadır.

1.6.2.3. Çamlıhemşin İlçesi

Zil Kale: Çamlıhemşin'in 15 km güneyinde, Fırtına Deresi'ne hakim bir noktada, deniz seviyesinden 750 m yükseklikte bulunmaktadır. Dere yatağına hakim bir kayanın tepesinde yapılmış olan kale çevreyi kontrol amaçlı inşa edilmiştir. Kalenin yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Düzensiz bir kaya kütlesinin en yüksek kesiminde yerel moloz taştan düzgün olmayan bir planla inşa edilmiştir. Kale dış surlar, orta surlar ve içkale olmak üzere 3 kısımdan oluşmuştur. Kuzeydeki girişine batı yamacında bulunan patika bir yol ile ulaşılmaktadır. Kalenin orta kısmında muhafız binası, şapel ve baş kule olduğu sanılan 3 önemli yapı vardır. Güney ucu duvarla çevrili bir iç kale görünümündedir. Duvarların kalınlığı 1-2 m arasında değişmektedir. Aydınlatması mazgal delikleri ile sağlanmıştır. Kaleye ait izler ve sur duvarları günümüzde görülmektedir. Kalenin restorasyonu tamamlanmış, ancak çevre düzenlemesi yetersiz kalmıştır. Kalenin ışıklandırılması için çalışmalar devam etmektedir.

Kale-i Bala (Yukarı Kale): Çamlıhemşin'e 40 km uzaklıkta Hisarcık Köyü'nde Fırtına Deresi'ne hakim bir nokta üzerinde kurulmuştur. Varoş Kalesi olarak da bilinmektedir. Başhemşin ve Tatos geçitlerine hakim olan bu kalenin yapı üslubundan Zil Kalesi ile birlikte XIV.-XV. yüzyıllarda yapıldığı sanılmaktadır. Kale Osmanlı döneminde de kullanılmıştır. Doğu, güney ve kuzey kısmı sarp kayalıklar üzerinde kurulmuştur. Kale duvarları kesme moloz taştan yapılmış olup, duvarlarının kalınlığı 50 cm ile 1,5 m arasında değişmektedir. Kaleye giriş kuzeybatıdandır. Kale duvarlarına ait kalıntılar bugüne kadar gelmiştir.

Çamlıhemşin Konakları, Çamlıhemşin ilçe merkezinde Makrevis (konaklar) Mahallesi'nde yer alan bu konakların 1800'lü yıllarda Çarlık Dönemi'nde Rusya'ya giden işçilerin orada gördükleri mimari biçim ve özellikleri bölgeye geri döndüklerinde yaptıkları evlere yansıtması ile ortaya çıkmıştır. Bu konaklar günümüzde de halen kullanılmaktadır. Bölgede, dönemin Rus malikaneleri benzeri, otuza yakın konak vardır. Konakların bazılarının içinde, ahşap işlemeciliğin güzel örnekleri, halen varlığını korumaktadır. Bir kısmı butik otel olarak kullanılmak üzere restore edilmektedir.

Reyhanoğlu Konakları: Yukarı Çamlıca Mahallesi'nde aynı aileye ait altı adet konak bulunmaktadır.

Şenköy Camii: Şenköy'de bulunan cami meyilli bir arazi üzerine, 1900 yılında yapılmıştır. Cami iki katlı, dikdörtgen planlıdır. Üzeri geniş saçaklıklı bir çatı ile

örtülmüştür. Medrese veya mektep olarak kullanıldığı söylenen zemin katı taş duvarlı, üst katı ise bütünüyle ahşaptan yapılmıştır. Yöresel ahşap camilere bir örnek olan caminin, ahşap süslemeleri mahfil korkuluklarında ve minberde görülmektedir.

Aşağı Çamlıca Köyü Camii: Aşağı Çamlıca Köyü'nde bulunan bu caminin kitabesi günümüze gelemediğinden yapılış tarihi bilinmemektedir. Yapı üslubu ve çevresindeki diğer camilerle karşılaştırıldığında XIX. yüzyılın ortalarında yapıldığı sanılmaktadır. Cami kesme taştan yapılmış dikdörtgen planlı, iki katlı bir yapıdır. Üzeri kırma çatı ile örtülmüştür. Caminin zemin katının medrese olarak yapıldığı sanılmaktadır. Zemin katına kuzeydoğu köşesindeki bir kapıdan girilmektedir. Ancak bu bölüm çeşitli yıllarda değişikliğe uğramıştır. Giriş kapısı basık kemerli bir kapıdır. İç mekan güney ve doğu yönündeki pencerelerle aydınlatılmıştır. Mihrap taştan olup çevresi kalem işleri ile bezenmiş, yer yer yazı kompozisyonlarına yer verilmiştir. Minberi çok iyi bir ahşap işçiliği göstermektedir. Minberdeki tüm bezemeler barok üslupla yapılmıştır.

Fırtına Deresi Köprüleri: Fırtına Deresi ve derenin kolları üzerinde birçok tarihi köprü bulunmaktadır. Bu köprüler Cürolup, Küçük, Hala, Mikrun, Kavak, Makreviş (Konaklar), Şenyuva, Orenkit ve Ortan Köprüleri olarak bilinmektedir. Bu köprüler yapı itibari ile Bizans Mimari özelliği göstermekte olup taştan yapılmıştır.

Şenyuva (Çinçiva) Köprüsü: Fırtına Deresi üzerinde bulunan köprünün 1699 yılında yapıldığı tahmin edilmektedir. Ancak 1946 yılında meydana gelen bir sel felaketinde köprü yıkılmıştır. Köprü kesme ve moloz taştan tek gözlü olarak yapılmış, sonraki yıllarda korkuluk duvarı onarılmış ve üzerine demir bir kısım eklenmiştir. Batı yönündeki ayağı üzerine de bir koruma duvarı yapılmıştır.

Kaptanpaşa Köprüsü: Yeşiltepe Köyü'nde bulunan köprünün kesin yapım tarihi bilinmemektedir. Yapılış tarzı itibariyle XVIII-XIX. yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır. Köprü iki kaya üzerine moloz taştan inşa edilmiş tek gözlü bir köprüdür.

1.6.2.4. Çayeli İlçesi

Ormancık Camii: Mahmutlu ve Geyik mahalleleri arasında bulanan Ormancık Camii'nin kitabesi olmamasına rağmen 1826 yılında yaptırıldığı sanılmaktadır. Yörenin geleneksel ahşap yığma duvarlı, kırma çatılı camilerinden birisi olup, dikdörtgen planlıdır. Diğer camilerde olduğu gibi bu caminin de bir zemin katı bulunmaktadır. Burası eskiden medrese veya mektep olarak kullanılmıştır. Caminin bir girişinin üzerindeki mahfil ve saçağını dört ahşap sütun taşımaktadır. Mihrap nişi basit olup çevresi geometrik bir bordürle çevrelenmiştir. Minber ağaç işçiliğinin en güzel örneklerinden birisidir. Burada da kıvrık dal motifli bordürler, ajur tekniğinde işlenmiş bitkisel bezemeler görülmektedir. Restorasyonu ve çevre düzenlemesi yapılmıştır.

Çukurluhoca Medresesi: Çukurluhoca Köyünde yer almaktadır. İki katlıdır. Alt kat kesme taştan, üst kat ise ahşaptandır. Üst örtüsü kırma çatılıdır. Alt katta çok sayıda pencere kullanılmıştır. Taş kısmının 1876 yılında yapıldığını belirtilen medresenin ahşap kısmının ise 1930 yılında yapıldığını söylenmektedir. Medrese 1998 yılına kadar okul olarak hizmet vermiştir. 2010 yılında restorasyonu tamamlanan yapının çevre düzenlemesi yapılmış olup, sergi ve toplantılar için kullanılmaktadır.

Cafer Paşa Camii: Cafer Paşa Mahallesi'nde bulunan cami XVI. yüzyılda yaptırılmıştır. Denize hakim bir teras üzerinde, eski bir mezarlığın yanında bulunan cami, kitabesinden öğrenildiğine göre 1845 ve 1908 yıllarında onarılmıştır. Bu arada kuzey tarafına da yeni bir bölüm eklenmiştir. Cami moloz taştan yapılmış olup kareye yakın dikdörtgen planlıdır ve üzeri kırma bir çatı ile örtülmüştür.

1.6.2.5. Dernekpazarı İlçesi

Uzunkaya Camii: Uzunkaya Köyü'nde bulunan cami tescilli olup, düzgün blok yığma taştan yapılmıştır. Caminin iç kısmı ahşap ve süslemelidir. Çatı örtüsü kiremittendir. Cami tek katlıdır. Taştan yapılmıştır. 1500 tarihli eski cami yıldırım düşmesi sonucu yanmış, yerine 1976 yılında mevcut camii yapılmıştır.

1.6.2.6. Fındıklı İlçesi

Fındıklı Köy Evleri (Konaklar): Fındıklı İlçesi köylerinde görülen yöreye özgü ahşap ve taş işçiliğinin sergilendiği konaklar ve köy evleri günümüzde de kullanılmaktadır. Fındıklı'ya özgü yöresel mimari özelliklerin gözlenebildiği Fındıklı köy evleri çatı şekli, hava koşullarına uyum özellikleri, malzemeleri ve iç süslemeleri ile önemli görsel güzellikler sergilemektedir. Bu konakların en fazla bulunduğu köy ise Çağlayan Köyü'dür. Çok sayıda konağın restorasyon çalışmaları devam etmektedir.

Hurşit Bey Evi: 1849 yılında yapılmıştır. İki katlı, hayatlı tipte bir evdir. Zemin kat ahır, birinci kat esas yaşama alanıdır. Zemin kat yontu taş, birinci kat dolma göz duvarlara sahiptir. Evin esas planı mabeyne (hayat) bağlı bir iç hayat ve etrafındaki odalardan oluşmaktadır. Odaların kapı kanatları, yüklükleri, tavanlar ahşap süsleme bakımından zengindir. Taş ocakların alınlıkları yaşmakları üzerinde bitkisel süslemeler ve kitabeler yer almaktadır. Evin süslemeli odası batıdaki başodadır. Burada yan duvarlar üzerinde bazı büyük yapıları cami, saray, gemi, tren, top arabası gibi tasvirler yer almaktadır. Evin giriş katındaki yarım daire merdiven ve eve su girişini sağlayan taş yalaklar ilginç özellikler taşımaktadır. Ev restore edilmiştir.

Şevket Ataç Evi: Çağlayan Köyünde yer alan yapı XIX. yüzyılda yapılmıştır. Yöreye has mimari ve yapısal karakteri taşımaktadır. Bodrum üstü tek katlı, serenderli ve çay bahçesiyle bir kompleks konumundadır. Bodrum kat ahır, üst kat yaşama mekanıdır. Yapı sistemi ve malzemesi ahşap karkas arası blok taş dolgu, temel ise moloz taş örgü sistemidir. Konak, orta sofalı plan tipinde, semer çatılı ve geniş saçaklıdır. Yöreye özgü en eski yapılardan biridir. Tamamıyla orijinal yapısını korumaktadır. Bodrum kat, moloz taşla temel duvarların yükselmesiyle oluşmuştur. Temel duvarların bitiminden sonra ahşap karkas strüktür kurulmuş, blok taşlar strüktür içinde dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. İç mimari elemanları tamamen ahşaptır. Yapının restorasyonu tamamlanmıştır.

Mustafa Hacaloğlu Evi: Çağlayan Köyü'nün girişinde, yer almaktadır. Beş katlı geleneksel ev ve serenderin oluşturduğu yapı bölgenin en eski ve en iyi örneklerinden birisidir.

Fındıklı Belediyesi Konuk Evi: Tarihi Aydınoğlu Konağı Fındıklı Belediyesi tarafından restore edilmiş olup, çevre düzenleme çalışmalarının 2014 yılı içinde tamamlanmıştır.

Merkez Camii: Fındıklı ilçe merkezinde bulunan caminin XVIII. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Cami iki katlı, moloz taştan dikdörtgen planlıdır. Üzeri ahşap kırma çatı ile örtülmüştür. Tavanı dört ahşap ayak taşımaktadır. Bu ayakların üzerinde bağdadi ahşap bir kubbe bulunmaktadır. Ahşap minber barok üslupta bezemelerle süslenmiştir. Minaresi taş kaide üzerine yuvarlak gövdelidir. Merkez Camii restorasyonu tamamlanmış olup, Fındıklı Belediyesi tarafından minarenin restorasyon çalışmaları başlatılmıştır.

Meyveli Camii: Meyveli Köyü'ne bağlı Orta Mahalle'de bulunan cami 1871 yılında yaptırılmıştır. Yörenin kendisine özgü iki katlı ahşap yığma camilerinden bir örnektir. Caminin zemin katı medreseye ayrılmıştır. Caminin önüne yakın tarihlerde bazı bölümler eklenmiştir. Mihrap basit bir niş şeklindedir. Minber ağaç işi yönünden oldukça değerlidir. Özellikle minber aynalığı, mahfil köşkü ve korkulukları zengin bezemelidir. Minber üzerinde geometrik, dizilerinden meydana gelen süslemeler görülmektedir. Ayrıca sütun başlıkları üzerinde Mührü Süleyman motifine de yer verilmiştir. 2009-2010 yılları arasında aslına uygun olarak söküldükten sonra restorasyonu tamamlanarak ibadete açılmıştır.

Çağlayan Köyü Köprüsü: Köyün merkezinden geçen, Abu Deresi üzerinde kurulmuş, taştan yapılmış tek gözlü bir köprüdür. Yapılış tarihi bilinmemektedir. Köprü: son yıllarda kullanılmamaktadır ve bunun sonucunda, korkulukları yıkılmıştır.

1.6.2.7. Hemşin İlçesi

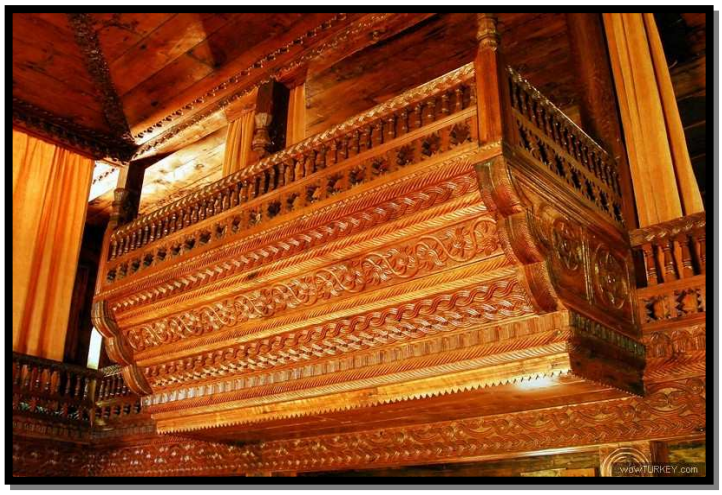

Bilenköy Camii: Bilen Köy'ünde bulunan caminin ilk yapısı XVIII. yüzyıla ait olup, bugünkü görünümünü 1894 yılında yapılan bir onarım ile almıştır. Cami iki katlıdır. Alt katı taş, üst katı da kısmen ahşap olarak yapılmıştır. Alt katta iki bölümlü bir dershane ile bir hoca odası bulunmaktadır. Cami çok iyi bir ağaç oymacılık sanatı ile yapılmıştır. Bilen Köyü Tarihi Ahşap Camii Restorasyon Restitüsyon Projesi devam etmektedir.

Akbudak Köyü Camii: Akbudak Köy'ünde bulunan cami, 1814 tarihli bir caminin yerine yapılmıştır. Eski cami mahfil duvarlarına kadar taş duvarlı, üzeri de kısmen ahşap olarak yapılmış, üzeri çatı ile örtülmüştür. Bugünkü caminin mimari yönden bir özelliği bulunmamaktadır.

Düz Mahalle Camii: Yeniköy Düz Mahalle'de bulunan cami, 1884 yılında yapılmıştır. Ancak, onarımlar nedeniyle özgünlüğünü yitirmiştir. Cami, taştan yapılmış kare planlı olup, üzeri ahşap bir çatı ile örtülmüştür. Mihrap ve minberi ahşap bezemelidir. İbadet mekanın kuzeyine küçük bir mahfil eklenmiştir.

1.6.2.8. İkizdere İlçesi

Şimşirli Köyü Camii: Şimşirli Köyü'nde bulunan cami arazinin eğiminden dolayı yüksek taş duvarlı bir subasman üzerine yapılmıştır. 1849'da bütünüyle kestane ağacından inşa edilen yapının iki katlı iç mekanının ahşap işçiliği dikkat çekicidir. Caminin niş şeklindeki mihrabı üzerinde bir kitabe bulunmaktadır. Camini ahşap minberi barok üslupta ağaç işçiliğinde yapılmıştır. Mahfil korkulukları ve tavanda da ağaç işçiliği kullanılmıştır. Ahşap yığma tekniğinde, kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Caminin kuzey cephedeki giriş kısmının üzerinde iç mahfile bağlanan fevkani bir mahfil bulunmaktadır. Kuzeyinde bir medresesi vardır. Bu medrese ile cami arasında 1988 yılında yapılan minare yer almaktadır.

Güneyce Hacı Şeyh Camii: Kurtuluş Mahallesi'nde meyilli bir arazide bulunan cami 1887 tarihinde yaptırılmıştır. Yapı iki katlı olup, zemin katında taş duvarlı bir medrese bulunmaktadır. Ahşap olarak inşa edilen caminin kuzeydeki giriş kapısının sağında birkaç mezardan oluşan bir hazire vardır. İbadet mekanı batı duvarı eğimden ötürü taştan örülmüştür. Caminin girişi çeşitli onarımlarla değişikliğe uğramış ve özelliğini kaybetmiştir. Caminin iç kısmında zengin ağaç işçiliği kullanılmıştır. Özellikle minberin yan yüzleri, tavanlar barok motiflerle bezenmiştir. Mihrap yuvarlak bir niş şeklinde ahşap olup çevresi barok üslupta bitkisel motiflerle süslenmiştir.

Diktaş Köyü Köprüsü: İkizdere-Anzer yolu üzerinde konumlanmış köprü XIX. yüzyılda yapılmıştır. Taş malzeme kullanılarak inşa edilmiş olup, tek gözlüdür. 30.50 m uzunluğunda 3.10 m genişliğindeki köprü eski ipek yolu üzerinde bulunmaktadır. Bölgedeki en eski köprülerden biri olan köprü daha önce kısmen hasarlı iken 2008 yılında tamamen yıkılmıştır. 2013 yılında Karayolları Genel Müdürlüğü aslına uygun olarak köprü yapımını gerçekleştirmiştir.

1.6.2.9. İyidere İlçesi

Hacı Efendi Camii: İyidere ilçe merkezinde bulunan cami eski bir caminin yerine 1930'lu yıllarda yapılmıştır. Dikdörtgen planlı ahşap çatılı bir cami olup, mimari yönden özelliği bulunmamaktadır.

1.6.2.10. Pazar İlçesi

Ciha Kalesi: Yücehisar Köyü'nde, Hemşin Deresi'nin doğusunda yer alan ana planı yuvarlak bir kaledir. İki kule ile desteklenmiş kalenin kapısı kuzeydoğudadır. Duvarları moloz taştan yapılmıştır. Ortasında yuvarlak bir kulesi bulunmaktadır.

Kız Kalesi: Pazar İlçesi'nin batısında küçük bir yarımada üzerinde kurulmuştur. Trabzon Rum İmparatorluğu zamanında XIII.-XIV. yüzyıllarda yapıldığı sanılmaktadır. Kale Osmanlılar zamanında onarılmış ve kullanılmıştır. Kale kare planlıdır. Giriş kapısı batıda olup, muntazam taş duvarlardan yapılmıştır. Duvarlarındaki mazgallar ve yuvarlak kemerli, üst kata ait pencereler günümüze kadar oldukça iyi korunmuştur. Kulesi'nde restorasyon çalışmaları 2014 yılında tamamlanmıştır. Bu kapsamda, kalenin yıkılan duvarları aslına uygun olarak temin edilen taşlarla yeniden yapılmış, mevcut duvarların iyileştirme imalatları gerçekleştirilmiştir.

Kalecik(Sivri) Kalesi: Pazar'ın 5 km batısında Kalecik Deresi'nin denize ulaştığı, oldukça yüksek bir burun üzerinde kurulmuştur. Kale XIII.-XIV. yüzyıllarda Trabzon Rum İmparatorluğu zamanında Karadeniz Bölgesi'ndeki diğer kalelerle birlikte yaptırıldığı sanılmaktadır. Trabzon-Rize Karayolu'nun yapımı sırasında kalenin bir bölümü yıkılmıştır. Kesme taş ve moloz taştan yapılan kalenin yalnızca ortasında yüksek bir kulesi olan küçük bir gözetleme kalesi bugüne kadar gelebilmiştir.

Dörtgözlü Köprü: Pazar İlçesi'nde bulunan bu köprünün kitabesi günümüze gelemediğinden yapım tarihi bilinmemektedir. Yapı üslubundan Osmanlı döneminde XIX. yüzyılda yapıldığı anlaşılmaktadır. Kesme taş ve moloz taştan yapılmış dört yuvarlak kemerli bir köprüdür. Büyük Köprü olarak ta adlandırılan köprünün restorasyon çalışmaları 2014 yılında tamamlanmıştır.

Yücehisar Camii: Yücehisar Köyü'nde bulunan cami medrese ile birlikte 1799 yılında kagir olarak inşa ettirilmiştir. Camiye kuzey yönünde bulunan medreseden iki kapı ile girilmektedir. İbadet mekanı dikdörtgen planlı olup doğu batı yönünde uzanmaktadır. Caminin kuzey batı yönündeki girişi üzerinde mahfil kısmına yer verilmiştir. Yapının kuzeybatıdaki ana giriş kapısının kanatları üzerinde geometrik sekizgen geçmelerden oluşan barok bir süsleme bulunmaktadır. Mahfil korkuluklarının iç yönünde geometrik ve bitkisel süslemeli bir bordür dolaşmaktadır. 2012'de başlayan restorasyon çalışmaları devam etmektedir.

1.7. SAMSUN

1.7.1. Doğal Değerler

1.7.1.1. Su Kaynakları

a. Akarsular

Kızılırmak: Nehrin taşıdığı alüvyonların oluşturduğu Kızılırmak Deltası Türkiye'deki en büyük deltalardan biridir. İdari olarak Samsun ilinin Ondokuzmayıs, Bafra ve Alaçam ilçeleri sınırları içinde yer almaktadır. Kızılırmak Deltası, doğal özellikleri büyük ölçüde korunabilmiş, Karadeniz kıyısındaki tek sulak alandır. Delta, doğal habitatları ve zengin biyolojik çeşitliliğiyle RAMSAR alanı olarak tanımlanmaktadır.300'den fazla kuş türü (Türkiye'de bilinen kuş türlerinin yaklaşık %75'i) üreme, kışlama ve göç için bu deltayı kullanmaktadır. Deniz, ırmak, göl, sazlık, bataklık, çayır, mera, orman, kumul ve tarım alanları gibi farklı ekolojik karakterdeki habitatların bir arada bulunması, besin maddelerince zenginlik ve uygun iklim koşulları Delta' nın eşine az rastlanır ölçüde biyolojik çeşitliliğe sahip olmasını sağlamıştır. Delta' da, altısı doğu, birisi ise batı yakasında olmak üzere yedi adet göl bulunmaktadır. Bunlar; deltanın batısında yer alan Karaboğaz Gölü, deltanın doğusunda yer alan Balık Gölü, Uzungöl, Çernek gölü, Liman Gölü, Gıcı Gölü ve Tatlı Göl'dür.

Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti: Yaban hayatı geliştirme sahası olarak ilan edilen bu alan Ondokuzmayıs, Bafra ve Alaçam ilçelerini kapsamaktadır. Alana bu ilçelerden karayoluyla ulaşabilmek mümkündür. I-II-III. derece doğal sit alanıdır. Kızılırmak Deltası, 56.000 ha genişliğinde, irili ufaklı 20 adet göl ile büyük bataklık ve sazlık alanlardan oluşması, çok büyük bir alana sahip olması ve barındırdığı kuş sayısı bakımından yalnızca Türkiye için değil tüm dünya ekolojisi açısından büyük öneme sahiptir.

Doğal özellikleri büyük ölçüde korunabilmiş, Türkiye'nin Karadeniz kıyısındaki tek sulak alanıdır. Kızılırmak Deltası, göç sırasında Karadeniz'i doğrudan aşan kuş türleri için yaşamsal önem taşımaktadır. Batı Palaearktik bölge içinde yaklaşık 1.100 kuş türü yaşamakta olup bu türlerin % 40'ı (yaklaşık 460 çeşidi) Türkiye'de belirlenmiştir. Bu bölgedeki kuş türlerinin ise yaklaşık % 35'i Kızılırmak Deltası'nda tespit edilmiş olup yaklaşık % 15'i burada üremektedir.

2012 yılı itibariyle "Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti Projesi" hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında kafeterya, kuş gözetleme kuleleri, yönetim merkezi, kuş gözlem evleri, içinde kuş ve balık çeşitlerinin sergilendiği sergi salonu, internet üzerinden kuşları 24 saat kesintisiz izleme imkanı sunan görüntüleme merkezi (kamera ile izleme) kapalı alanda 40 kişi, açık alanda 30 kişi kapasiteli bir kafeterya ve otopark düzenlenmiş ve tesis 2013'te faaliyete geçmiştir.

2013'te yaklaşık 20.000 kişi (1.000'i yabancı) Kuş Cenneti'ni ziyaret etmiştir. Ziyaretlerin yaklaşık % 60'ı görme, % 40'ı ise kuş gözleme amacıyla yapılmıştır. Yıl içinde ortalama olarak tesise hafta sonları 3-4 otobüs ve 30 özel araç, hafta içi ise 2 otobüs ve 10 özel araç gelmektedir.

Yeşilırmak: Yeşilırmak Deltası Karadeniz Kıyısındaki en büyük deltadır. Deltanın doğusunda yer alan Simenit, Akgöl ve Kumul alanlar delta için önemli kısımlardır. Deltanın batı kesiminde Gagalı, Dumanlı, Akçasaz ve Ahubaba adlı küçük göl ve lagünler yer almaktadır. Simenit ve Akgöl'de balıkçılık yapılmaktadır. Simenit ve Akgöl Sulak Alan Ekosistemi kompleksi 1975 yılında Yaban Hayatı Koruma Sahası ilan edilmiştir. Yeşilırmak Deltası'nda Yeşilırmak Ekolojik Alanı, Yeşilırmak Sulak Alanı ve Yeşilırmak Tampon Alanı bulunmaktadır.

Yeşilırmak Deltası geçmişte Karadeniz'in en büyük deltası durumunda iken (yaklaşık 90.000 ha) deltanın büyük kısmı tarım alanlarına dönüştürülmüştür. Ova alanının toplam yüzölçümü 900 km^2'dir. Yaşam alanlarının gittikçe daralmasının ve bozulmasının doğal bir sonucu olarak, geçmişe oranla günümüzde daha az yaban hayvanı sahada barınmaktadır.

Deltanın doğu bölümünde yer alan ve kısmen de olsa doğal özelliğini koruyabilmiş Simenlit Gölü – Akgöl sulak alan kompleksi, kumul alanlar ve bunların arkasında geniş bir ağaçlandırma sahası mevcuttur. Simenlit Gölü – Akgöl' ün 1.900 hektarlık yüzölçümünün 200 hektarı açık su alanı, gerisi sazlık ve bataklıktır.

Deltada tarımsal alanların açılmasıyla çok sayıda köy kurulmuş ve bu sahalarda fındık, çeltik üretimi artmıştır. Meşe, çam ve dişbudak koruları mevcuttur. Balaban, Gece Balıkçılı, Alaca Balıkçıl, Saz Delicesi, Uzunbacak ve Irmak Bülbülü bölgede kuluçkaya yatıp, üreyen türlerdir. Delta; Yeşilbaş, Yağmurcun, Elmabaş, Pakta, Kılkuyruk gibi göçmen su kuşları kış süresince çok önemli bir konaklama yeridir.

Çarşamba ve Terme ovalarından meydana gelen Yeşilırmak Deltası kıyısında, her biri denizden çalılar ve fundalarla kaplı kordonlarla ayrılmış, denize bağlantılı olan, içinde kayıkların, mavnaların barındığı irili ufaklı birçok göl vardır. Deltada sazlıklar, orman alanları, kavaklıklar, yağışlı mevsimlerde oluşan bataklık alanlar vardır. Sahil kesiminde günübirlik kullanışa yönelik piknik alanları mevcuttur. Sahile ulaşım asfalt yolla sağlanmaktadır.

Terme Çayı: Salıpazarı'ndan geçen Terme Çayı boyunca ahşap malzeme kullanılarak yapılmış lokanta, kafeler ve alabalık çiftliği yer almaktadır. Bu tesisler halen büyük ölçüde yerli halkın rekreasyon gereksinime cevap vermektedir.

Terme İlçesi'nden geçen Deli Dere Çarşamba Dağları'ndan doğmakta ve Karadeniz'e dökülmektedir. Bu akarsuyun yatağının bazı kısımlarında göller oluşmuştur.

b. Göller

Samsun İli sınırları içinde birçok doğal göl mevcuttur. Bafra Ovası'nın denize yakın delta sahasında altısı doğu, birisi ise batı yakasında olmak üzere yedi adet göl bulunmaktadır. Bunlar; deltanın batısında yer alan Karaboğaz Gölü, deltanın doğusunda yer alan Balık Gölü, Uzungöl, Çernek gölü, Liman Gölü, Gıcı Gölü ve Tatlı Göl'dür. Yağışlı dönemlerde su seviyesi yükselen bu göller, çekik devrede ise bataklık, sazlık haline dönüşmektedir.

Göller oldukça sığ olup, en derin yerin, su seviyesinin yüksek olduğu dönemlerde dahi 3 metreyi geçmemektedir. Ortalama derinlik 1,5 metre civarındadır. İlkbaharda suların yükselmesiyle geniş alanlar su altında kalmakta, deltanın doğu bölümündeki göllerin tamamına yakını birleşmekte ve tek bir gölü andırmaktadır. Bu dönemde, Balık gölü ile deniz arasında bulunan Galeriç Ormanı'nın da büyük bir kısmı su altında kalmaktadır. Göllerin suları tatlı denebilecek kadar az tuzludur. Diğer önemli göller Çarşamba'daki Çakmak Baraj Gölü ve Simenit, Dumanlı, Kargalı, Akarcık, Koca gölleridir.

Liman Gölü: Kızılırmak'ın doğu sahilinde Cernek Gölü'nün kuzey batısında yer almaktadır. Deltada yer alan denize en yakın göl olan Liman Gölü bir lagün gölüdür. Yüzey alanı 2.72 km^2 olan gölün en derin noktası 7 m ve denizden yüksekliği 0.5 m'dir. Batısında Kızılırmak'a kadar uzanan dişbudak, gürgen ve meşe ormanları ve aralarında küçük tarım alanları yer almaktadır. Güneyi sazlıktır. Ulaşımı ve turizm potansiyeli bulunmayan gölde kirlilik problemi de bulunmamaktadır.

Balık Gölü: Kızılırmak'ın sol sahilinde yer alan göl Bafra Ovası'ndaki en büyük göldür.

Yüzölçümü 13.89 km^2'dir. Göl, Kızılırmak Deltası'nın doğu ucuna denize paralel olarak uzanmakta olup, üç parçadan oluşmaktadır. Deniz tarafında Uzun Göl, ortada Balık Gölü, batıda Gıcı Gölü (veya Tatlı Göl) yer almaktadır. Beslenme kaynağı Kızılırmak olan gölün en derin noktası 4 – 5 m ve denizden yüksekliği ise 0,5 m'dir. Deniz suyunun göl suyuna karışmasını engellemek amacıyla çıkış mecrası balıkçılar tarafından kısmen kapatılmıştır. Balık gölünün denizle bağlantısı bulunmaktadır ve denizden su girişinin olduğu dönemlerde tuzluluk artmaktadır. Göl çevresinde 1,400 ha'lık bir alan kaplayan dişbudak ve kızılağaç ağırlıklı bir orman vardır. Gölün batısı ise yoğun sazlıktır. Sazlıklar ve bataklıklar yoğun vejetasyonla kaplıdır. Göllerde su sümbülleri cinsine ait türler hakimdir. Kıyılarda ise kamış, saz, sivri hasırotu bulunmaktadır. Bazı yerlerde nilüferlere de rastlanmaktadır. Kuru kesimlerde vejetasyon daha zayıftır. Kumulların yer aldığı sahil kesimleri ise bitki örtüsünden yoksundur.

Cernek Gölü: Balık Gölü'nün kuzeyinde Kızılırmak'ın doğu sahilinde yer almaktadır. Yüzey alanı 5.9 km^2 olan gölün denizden yüksekliği 1.5 m ve en derin noktası 1.6 mdir. Sürekli tatlı su girişi olan bu gölde su kuşlarını üretme ve koruma alanı bulunmaktadır.

Karaboğaz Gölü: Kızılırmak'ın batı sahilinde yer almaktadır. Yüzey alanı 1.7 km^2 olan gölün en derin noktası 7 m ve denizden yüksekliği 1 m'dir. Karaboğaz Gölü'nün

güneybatısı ve doğu kıyısı tamamen sazlarla kaplıdır. Göl çevresi kısmen bataklıktır. Gölde yoğun avlanma nedeniyle balıkçılık faaliyetleri durdurulmuştur.

Terme Simenit Gölü-Akgöl: Simenit Gölü, Terme Çayı yatağının değişmesi sonucunda oluşmuştur. Çay, arazinin çok düz olmasından dolayı, denize dökülmeden önce geniş bir alana yayılmakta ve iç içe göller oluşturmaktadır. Simenit Gölü'ne Karaboğaz ve Abdal dereleri dökülmektedir. Akgöl de Simenit Gölü'yle aynı şekilde oluşmuştur. İki göl birbirlerine doğal kanallarla bağlıdır. Bir tarafından denize bitişik olan Simenit Gölü ve Akgöl'ün çevresi sazlık ve bataklıktır. Deniz suyunun basmasıyla iki gölün de balık varlığı çeşitliliği artmaktadır. 2.00 km² alana sahip gölün denizden yüksekliği 1.0 m, en derin noktası 6 m'dir. Birbirlerine kanallarla açılan ve derinlikleri fazla olmadığı için yaban hayatı için çok elverişli ortamlar oluşturan Simenit ve Akgöl'de ayrıca çevre halkı tarafından ekonomik değeri de olabilen olta ve ağ balıkçılığı yapılmaktadır. Göllerin dibi çamurludur, bazı bölümlerinde sandalla gezilmektedir. Göllerde kaçak avlanma, kirlilik, kötü meteorolojik koşullar, şehir yerleşimine açık olması gibi problemler mevcuttur. Simenit Gölü – Akgöl sulak alanı ve çevresindeki alan 1975 yılından itibaren Yaban Hayatı Koruma Sahası statüsüne alınmıştır. Samsun Terme Gölardı Simenit Gölü Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Bakanlar Kurulu'nun 07/09/2005 tarih ve 2005/9453 sayılı kararı ile 16/10/2005 tarih ve 25968 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Koruma sahası 3.355 ha alanı kapsamaktadır. Alanın yaklaşık % 59'u ağaç, ağaççık ve çalılarla kaplıdır. Alandaki başlıca ağaç türleri; kavak, dişbudak, kızılağaç, fıstıkçamı ve karaağaçtır. Sahil şeridinde yalancı maki topluluğu ve ayrıca bozuk baltalıklar, sucul bitki türleri ve sazlar bulunmaktadır. Sahanın bazı kesimlerinde otlaklarla kaplı yer yer açık alanlar mevcuttur. Ayrıca birçok yosun, mantar ve liken türleri de bulunmaktadır. Saha barındırdığı saz, hasırotu, nilüfer gibi

çeşitli çiçek türleri, çeşitli çalı grupları ile sulak alan yaban hayatı için uygun bir habitat oluşturmaktadır. Sahada endemik tür olarak kum zambağı görülmektedir.

Ladik Gölü: Ladik ilçe merkezine 10 km uzaklıkta yer alan, 870 ha'lık alana sahip Ladik Gölü bir doğal sit alanıdır. Ladik Ovası'nın doğusunda oluşmuş bir çöküntü gölüdür. Elips biçiminde olan gölün yüzey alanı 13 km^2'dir. Akdağ'dan inen akarsularla beslenen gölün en derin noktası 5 m'yi bulmaktadır. Ulaşım problemi olmayan, balıkçılık potansiyeli yüksek ve torf üretimi yapılan göl su sporları için de uygundur. 870 hektarlık alana sahip olan göl, barındırdığı balıkların yanı sıra üzerinde yüzen adacıkları (Torf madeni) ile son derece ilgi çekici bir doğal sit alanıdır. Üzerinde yüzen ot köklerinden oluşan adacıkları, barındırdığı birçok kuş türlerinin yuva yaparak üremelerine imkan vermektedir. Bu alanda çok sayıda kuş kolonilerinin varlığı saptanmıştır. Kurulacak gözleme kuleleri ile kuş izlemeye de olanak vermektedir.

Tersakan Çayı'nın kaynağını oluşturan Ladik Gölü aynı zamanda, gevşek kök yapıları nedeniyle göl dibinden ayrılarak yer değiştirebilen Çarmık Otu adlı yüzen ada diye nitelenen çiçekli bitkileri, hasır ve saz çatı üretiminde kullanılabildiği için ekonomik değeri de bulunan saz alanları, balık avcılığı ve Belediye tarafından desteklenen yelken yarışlarına vb. konu olan şenlikleri ile de tanınmaktadır. Bölgede Belediye tarafından yaptırılmış kafe ve lokanta tesisi bulunmaktadır.

Gürcü Gölü: Akdağ Kayak Merkezi'nin çok yakınındaki Gürcü Yaylası'ndaki gölün kışın donmasıyla oluşan doğal buz pistinde buz pateni yapmak mümkündür.

Havza Boltar Gölü: Havza'da bulunan Boltar Gölü orman alanlarıyla bütünleşerek görsel güzellik sağlamaktadır.

c. Baraj ve Göletler

İlde bulunan içme suyu imkanı sağlayan göletler ve barajlar Yeşilırmak üzerinde yer alan Hasan Uğurlu (22. 2 km^2) ve Suat Uğurlu (9.60 km^2) baraj gölleri önemli suni göl alanlarıdır. Ayrıca sulama amaçlı kullanılan Kavak'ta bulunan Güven Barajı, Kozansıkı Göleti, Divanbaşı Göleti ve Merkez İlçe'de 19 Mayıs Göleti mevcuttur.

Altınkaya Baraj Gölü: Kızılırmak üzerine kurulan ve Türkiye'de Atatürk, Karakaya ve Keban Barajı'ndan sonra 4. büyük baraj konumunda bulunan Altınkaya Barajı Gölü, Vezirköprü Ilçesi'nin 12 tane köyünü suları altına almıştır. Göl üzerinde küçük feribot teknelerle ulaşım yapılmaktadır ve feribot iskeleleri bulunmaktadır. Baraj gölü çevresindeki köylerin bazılarında balıkçılık yapılabilmektedir.

Şahinkaya Kanyonu: Şahinkaya Kanyonu Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Vezirköprü Turizm Merkezi olarak ilan edilmiştir. Bu karar Kültür ve Turizm Bakanlığı 05/06/2011 tarihli Resmi Gazetesi'nde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Vezirköprü'nün 17 km kuzeybatısında bulunmakta olup, Altınkaya Baraj Gölü'nün iki yarısını birleştirmektedir. Oluşumu sırasında masif kaya olan doğal ortamda oluşmuş olan kanyonun, duvarının yüksekliği su seviyesinden itibaren 340 m'yi bulabilmektedir. Altınkaya barajının en dar yeridir ve yaklaşık 1.500m uzunluğundadır. Tarihi ve turistik özelliklere sahip kanyon, özellikle eski kral mezarları ve kayalara oyulmuş barınakları ile ünlüdür.

Suat Uğurlu ve Hasan Uğurlu Barajı: Ayvacık ilçesi içinde, su sporlarına uygun baraj gölleri, aynı zamanda da olta balıkçılığı, trekking, yamaç paraşütü gibi etkinliklere de ev sahipliği yapabilecek potansiyellere sahiptir. Uğurlu Deresi'nin mansabında yer alan ters akıntılı bir kesim bir balık avlağı olarak halen çevrede yerleşik balıkçıların ilgisini çekmektedir. Uğurlu Deresi'nin mansabında Kadınca Kanalı üzerindeki alan, halen piknik alanı olarak kullanılmaktadır.

Suat Uğurlu Baraj Gölü'nün kenarında, Ayvacık İlçesi sınırları içinde açılan doğa konseptli otel toplam 44 yatak kapasitesine sahiptir. Otel bünyesinde bulunan restoran Türk, dünya ve yöresel mutfaklardan oluşan bir menü sunmaktadır.

Derbent Barajı: Kolay ilçesinde bulunan derbent barajı gerek çevresindeki ormanlık alanı ve gerekse doğal kaya oluşumları ile dikkat çekmektedir. Piknik yapmak ve dinlenmek amacıyla gidilecek yerler olması yanında; olta veya ağ ile balık avlamak için de uygundur.

d. İçmeler ve Termal Kaynaklar

İlde termal turizm ve sağlık turizmine uygun olan kaynaklar; Hamamayağı Kaplıcası, Aslanağzı-Kızgözü Kaplıcası, Küçük Hamam (Şifa Kaplıcası), Ladik Ilıcası, Havza Termal Turizm Merkezi'dir.

Havza Kaplıcaları: İlde jeotermal kaynaklar ağırlıklı olarak Havza İlçesi'nde yer almaktadır. Havza'da turizm faaliyetlerinin büyük bir bölümü termal turizme dayanmaktadır, kaplıcalar yaklaşık 2000 yıldan beri kullanılan tarihi sağlık tesisleridir. Şifalı suları bulunan ilçeye eski çağlardan beri bazı hastalıkların tedavisine yaradığı için çevreden hatta bütün Anadolu'dan çok sayıda insan gelmektedir. Havza'nın içinde Samsun-Ankara yoluna yaklaşık 1 km uzaklıkta bir tepenin eteğinde beş kaplıca bulunmaktadır. Bu kaplıcaların üçü eski tarihlerde yapılmış; Aslanağzı – Kızgözü; Şifa ve Maarif hamamları; diğer iki**s**i ise MTA'nın araştırmaları sonucu 1986 yılında bulunan ve çıkarılan sıcak suyun değerlendirilmesi amacıyla sonradan yapılmış modern Türk Hamamı ve Lokman Hekim Hamamı'dır. Lokman Hekim Hamamı, Maarif Hamamı'nın 50 m ilerisinde inşa edilmiştir. 100 kişilik umumi bölümü dışında, 10 özel banyosu bulunmaktadır. Bu hamamların dışında Belediye tarafından yaptırılmış umumi bölümleri olmayıp, özel banyoları olan termal oteller, moteller de bulunmaktadır.

Yakın geçmişe kadar 1.6 lt/sn kadar olan kaynak debisi MTA'nın çalışmaları ile 50 lt/sn'ye kadar ulaşmış ancak daha sonra bu debi 20 lt /sn ye düşmüştür.Havza kaplıcaları Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Termal Turizm Merkezi olarak ilan edilmiştir. 56°C kaynak çıkış sıcaklığı ile günde 10.080 kişi banyo kapasitesine sahiptir.

Kızgözü-Aslanağzı Kaplıcası: İmaret Mahallesi'nde bulunmaktadır. Büyük Hamam ya da Sadi Paşa Hamamı olarak da bilinmektedir. Bizans yapısının yerine 1256'da Selçuklu Sultanı II. Mesud tarafından yaptırılmıştır. Soyunmalık, soğukluk ve sıcaklık bölümlerinden oluşan hamama basık kemerli küçük bir kapıdan girilmektedir. İki katlı, kare planlı soyunmalık, ortası sekizgen aydınlık fenerli kubbeyle örtülüdür. Soyunma

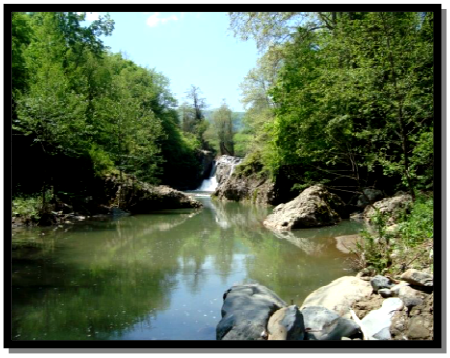
odacıkları üst kattadır. Soğukluk; ortada kubbeli kare mekan ile yanlarda beşik tonozlu iki dikdörtgen mekandan ve büyük bir havuzun yer aldığı sıcaklık; kubbeli kare mekanla eyvanlardan oluşmaktadır.

Şifa Kaplıcası: 1429'da Amasya Emiri Mustafa Bey tarafından yaptırılmıştır. Kare planlı soyunmalıktan bir hol ile sıcaklık bölümüne geçilmektedir. Mermer kaplı sıcaklığın ortasında sekiz köşeli büyük bir havuz ve sıcaklığın çevresinde setler ve mermer kurnalar bulunmaktadır. Buradan küçük bir yapı ile oturma şekilleriyle çevrili halvete geçilmektedir.

Ladik Hamam Ayağı Kaplıcaları: Ladik'e 10 km mesafede bulunmaktadır. 37°C ısıya sahip olan kaplıca suyunun vücut ısısına eşit olup, müzmin romatizma, nevralji, nefrite gibi cilt hastalıklarını iyileştirici özelliği yanında sinir ve kas yorgunluğu, eklem kireçlenmesi, sinirsel hastalıklar ve ameliyat sonrası yorgunluklar gibi daha birçok hastalığa da olumlu etkileri bulunmaktadır. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde sözü edilen Hamamayağı Kaplıcası'nın tarihi çok eski yıllara dayanmakta olup, tesisin bugünki hali ile içinde iki adet büyük havuz ve iki adette küçük havuz bulunmaktadır. Kaplıcaya yılın her döneminde çevre il ve ilçelerden ziyaretçiler gelmektedir. 2001-2002 yıllarında ek sıcak su sondajı, park ve bahçe düzenleme çalışması ve kafeterya ile apart binaları yapılmıştır. Tesislerde yılın 12 ayında konaklama imkanı bulunmaktadır. Tesisin piknik alanında 20 ailelik piknik çadırı, kafeterya, sıcak suyu akan açık mutfak ve çocuk oyun alanları ve voleybol sahası mevcut olup, alanda günlük 1000 kişilik piknik alanı bulunmaktadır. İki adet etrafı çevrili 100'er araç kapasiteli güvenli otopark bulunmaktadır

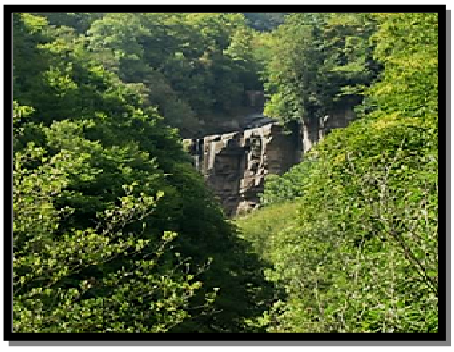
e. Şelaleler

Gürlek Şelalesi: Nebyan Yaylası çıkış yolunda yer alan Gürlek Şelalesi çok yüksek bir akışa sahip değildir. Çevresi ağaçlıktır ve şelalenin menbaına doğru yürüyüş imkanı bulunmaktadır.

Çağlayan Şelalesi: Salıpazarı İlçesi, Çağlayan Köyü sınırları içinde yer alan şelaleye ulaşım oldukça zordur. Düzenleme yapılmamıştır.

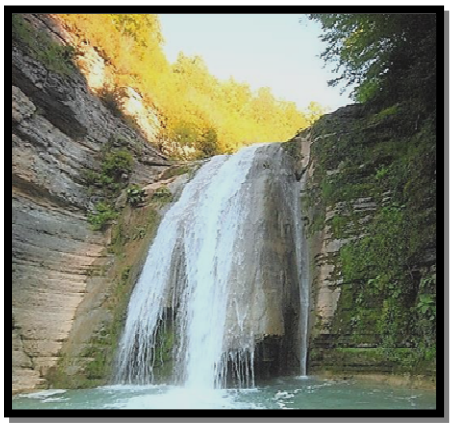

Kabaceviz Şelalesi: Kabaceviz Şelalesi Samsun'a 32 km, Çarşamba'ya 16 Km uzaklıkta, Tekkeköy İlçesi'nde yer almaktadır. Şelaleler üç balkondan oluşmakta olup, yaklaşık 60 metrelik düşüye sahiptir. Ulaşımın büyük kısmı asfalt yolla sağlanmaktadır. Yolun son kesimi toprak olup, şelaleye yaya olarak ulaşılmaktadır. Ancak suyu azalan şelale yaz aylarında tamamen kurumaktadır.

Karacaören Şelalesi: Salıpazarı İlçesi'nde yer alan Karacaören Şelalesi çok yüksek düşüsü olan bir şelaledir. Ancak Salıpazarı Belediyesi'nin akarsuyu içmesuyu olarak kullanması sonucu, şelalenin suyu azalmıştır. Şelaleye stabilize bir yolla ulaşılmaktadır.

Yeşilpınar Şelalesi: Ayvacık İlçesi, Yeşilpınar Köyü sınırları içinde yer alan şelaleye yaya olarak ulaşılmaktadır. Çevrede irili ufaklı çok sayıda şelale bulunmaktadır. Şelale 40 m yükseklikten dökülmektedir ve çevresi yoğun bir bitki örtüsüyle kaplıdır.

Gölalan Şelalesi: Samsun'a 15 km uzaklıkta, eski Samsun-Kavak karayolu üzerinde bulunan Gölalan Köyü sınırları içinde yer almaktadır. Köyden sonra şelalelere ulaşım yaya olarak sağlanmaktadır. Şelale çevresinde yoğun bitki örtüsünün en dikkat çekici unsuru şimşir ağaçlarıdır.

Büyükkızoğlu Şelalesi: Ladik İlçesi, Büyükkızoğlu Köyü'nde, yaylaya 3 km mesafede bulunmaktadır. Kaynağını Akdağ suyundan almaktadır. Suyu oldukça soğuk ve temiz olduğundan alabalık yetiştiriciliği için elverişli bir yapıya sahiptir. Görkemli ağaçlarla çevrili şelale trekking için oldukça elverişlidir.

1.7.1.2. Yaban Hayatı ve Avcılık

Samsun; yaban domuzu, geyik, kuş avcılığı vb. çeşitliliği ile avcılar için farklı avlanma olanaklarını sunmaktadır. Bölgede Terme, Salıpazarı, Alaçam ve Vezirköprü ilçelerinde av olanakları bulunmaktadır.

Terme Gölardı Simenit Gölü Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Alan, delta, göl, subasar orman ve deniz ekosistemlerinin iç içe bulunduğu önemli bir sulak alandır. Su kuşları bakımından oldukça önemli olan bu alanda bulunan yaban hayvanları genel olarak; kirpi, köstebek, yaban tavşanı, sincap, tilki, gelincik, ağaç kurbağası, yeşil kertenkele, Hazar yılanı, su yılanı, su samuru, küçük batağan, bahri, yelkovan, küçük karabatak, balaban, alaca balıkçıl, küçük ak balıkçıl, erguvani balıkçıl, büyük ak balıkçıl, kara leylek, çeltikçi, kaşıkçı, bozkaz, sakarca, boz ördek, çıkrıkçın, kaşıkgaga, Macar ördeği, kara ördek, elmabaş pakta, paşbaş patka, kadife ördek, dikkuyruk, küçük orman kartalı, turna, sakarmeke, uzunbacak, kocagöz, bataklık kırlangıcı, küçük gümüşi martı, ak kanatlı sumru, tepeli pelikan, çizgili ötleğen, karaçaylak, ulu doğan, saz delicesi, sessiz kuğu, otücü kuğu, sülün, çulluk, bıldırcın ile bölgedeki göllerde yaşayan sazan, tatlı su levreği ve kefal gibi birçok tür bulunmaktadır. Saha aynı zamanda Önemli Kuş Alanlarından, Yeşilırmak Deltası ÖKA alanı içinde bulunmaktadır. Bu ÖKA alanı aynı zamanda Hacı Osman Longozu Tabiatı Koruma Alanı da içine almaktadır. Yeşilırmak Deltası geçmişte Karadeniz'in en büyük deltası durumunda iken (yaklaşık 90.000 ha) deltanın büyük kısmı tarım alanlarına dönüştürülmüştür. Yaşam alanlarının gittikçe daralmasının ve bozulmasının doğal bir sonucu olarak, geçmişe oranla günümüzde daha az yaban hayvanı sahada barınmaktadır. Ayrıca, Kızılırmak ve Yeşilırmak Deltaları

geçmişte yerli sülünün doğal olarak bulunduğu alanlardır. Bugün, 1999 yılından itibaren üretilen sülünlerin doğaya salınma yeri olan alanda, sülün popülasyonu hızla artmaktadır. Bölge aynı zamanda göç yolu üzerindedir. Kuğu, kaz, dikkuyruk, Macar ördeği, kadife ördek, bıldırcın, turna, çulluk bu bölgede gözlenen göçmenlerdendir.

Bafra Kızılırmak Deltası Yaban Hayatı Geliştirme Sahası (Kızılırmak Kuş Cenneti): Bafra Kızılırmak Deltası Yaban Hayatı Geliştirme Sahası'nda su kuşları izleme faaliyetleri yapılmaktadır, Sınırları dahilinde avlanmak yasaktır. Kuş cenneti bünyesinde 321 türde değişik kuş türü bulunmaktadır. Kızılırmak Deltası Avrupa Kuş Alanları envanterindeki en önemli 4 kriterden 3'üne sahiptir.

Balıkçılık: Terme Gölardı Simenit Gölü Yaban Hayatı Geliştirme Sahasında envanter çalışması yapılmamış ancak sahanın içinde bulunan göl ve kanallarda sazan, tatlı su levreği, kefal gibi tatlı su balıkları bulunmaktadır. Ladik gölünde balıkçılık potansiyeli oldukça yüksektir. İlde Merkez, Yakakent, Dereköy Ondokuzmayıs, Terme, Alaçam ilçesi Göçkün-Doyran Balıkçı Barınakları mevcuttur.

1.7.1.3. Orman Kaynakları

Hacıosman Ormanı: Çarşamba ilçesi Çınarlı köyü sınırları içinde, Samsun-Çarşamba devlet karayolunun 8. km'sinde yer almaktadır. Avrupa çapında çok sınırlı bir yayılışa sahip ve hızla ortadan kalkma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan eşsiz bir subasar (alüvyal) orman ekosistemidir. Dişbudak, meşe, dişbudak yapraklı kant ceviz, kayacık, kayacılar, doğu gürgeni, akçaağaç önemli bitki türlerini oluşturmaktadır. Beslenme imkanlarının çok elverişli olması nedeniyle pek çok hayvan türünün barınmasına imkan sağlamaktadır. Bu özelliklerinin korunması amacıyla sahanın 86 hektarlık bölümü 1987 yılında Tabiatı Koruma Alanı olarak ayrılmıştır.

Evci / Miliç Korusu: Terme İlçesi Evci Beldesi sınırları içinde 100 dönümden fazla bir alanı kaplayan ve yıllar önce fide olarak dikilmiş çam ağaçlarından oluşan ve Karadeniz Otoyolu boyunca uzanan koru çok zengin bir görsellik sunmaktadır.

Galeriç (Simenit) Subasar Ormanı: Ondokuzmayıs İlçesi Yörükler Beldesi sınırları içinde yer alan Galeriç Subasar Ormanları barındırdığı fauna ve flora açısından birçok kaynağa ev sahipliği yapmaktadır. Ormanda 35 ötücü kuş türü kuluçkaya yatmaktadır. Bu bölgenin yaban hayat açısından öne çıkan özelliği ilkbaharda tabanı tamamen suyla kaplanan yaprak döker ormanlarıdır. Mevcut durumda bu ormanlar parçalanmış olmakla birlikte Yörükler Beldesi kuzeyinde kalan Galeriç Ormanı henüz bütünlüğünü korumaktadır. Galeriç Subasar ormanları bataklık alan olduğundan bu alanda mevcut haliyle dolaşmak mümkün değildir.

Çakırlar Korusu Mesire Yeri: Atakum İlçesi, Altınkum Beldesi'nde, Samsun-Sinop Devlet Karayolu üzerinde yer almaktadır. Orman ve Su İşleri Bakanlığı 11. Bölge Müdürlüğü Samsun Doğa Koruma ve Milli Parklar Mühendisliği'ne bağlıdır. 25 ha büyüklüğündeki alanın 1995 yılında tescili yapılmış olup, günlük ziyaretçi kapasitesi 400 kişidir. B tipi mesire yerinde giriş kontrol ünitesi, güvenlik ve yönetim merkezi, müştemilatı ile birlikte biri 130 m^2, diğeri 160 m^2 olan kır gazinoları, 2 adet çocuk oyun ünitesi, 2 adet yağmur barınağı, çeşmeler, otoparklar, 8 m^3 ' lük su deposu, 2 adet 3+3 WC bulunmaktadır.

Hasköy Mesire Yeri: Canik İlçesi'nde bulunmaktadır. 1995 yılında tescili yapılan alan 5 ha büyüklüğündedir. Günlük ziyaretçi kapasitesi 200 kişidir. B tipi mesire yerinde giriş kontrol ünitesi, güvenlik ve yönetim merkezi, ahşap çocuk oyun ünitesi, büfe, yağmur barınakları, 7 adet çeşme, otoparklar, alan aydınlatma sistemi, WC ve su oyunları ünitesi bulunmaktadır. Ayrıca Büyükşehir Belediyesi'nin tapulu arazisi üzerinde ve mesire yerinin bitişiğinde yer alan 280 kişilik kapalı, 400 kişilik açık belediye belgeli 1. Sınıf lokanta, 300 kişilik kapalı, 400 kişilik açık kafeterya 800 kişilik açık düğün salonu, 10 yatak kapasiteli 5 odalı motel, 55 kişi kapasiteli enteraktif VİP toplantı salonu üniteleri bulunmaktadır.

Sarıgazel Mesire Yeri: Ondokuzmayıs İlçesi'nde, Samsun-Sinop karayolu üzerinde yer almaktadır. 142 ha büyüklüğündedir. 1995 yılında tescili yapılmış olup günlük kullanıcı kapasitesi 400 kişidir. B tipi mesire yerinde giriş kontrol ünitesi, güvenlik ve yönetim merkezi, ahşap çocuk oyun üniteleri, basketbol ve voleybol sahaları, yağmur barınakları, çeşmeler, otoparklar, 4 adet 2+2 WC ve 650 metre su izale hattı bulunmaktadır.

Çamgölü Mesire Yeri: Yakakent İlçesi sınırları içinde, Samsun-Sinop karayolu üzerinde bulunmaktadır. 26 ha büyüklüğündedir. 2003 yılında tescili yapılmıştır. A tipi bu mesire yerinde 52 yatak kapasiteli 2 yıldızlı bir otel, 24 yatak kapasiteli pansiyon, 2 oda, mutfak, banyo ve tuvalet bulunan 4 adet Bungalov, belediye belgeli 200 kişi kapasiteli lokanta, 100 kişi kapasiteli kafeterya, 1 adet büfe ve günlük 1000 kişi kapasiteli piknik alanı bulunmaktadır. Ayrıca piknik ocakları, taş ve ahşap piknik masaları, 2 adet 3+3 WC, çeşmeler, otoparklar, büfe ve 30 m^3 kapasiteli su deposu mevcuttur.

Çobanyatağı Mesire Yeri: Terme İlçesi, Gölyazı Beldesi sınırları içinde Samsun-Sinop yoluna 7 km uzaklıkta yer almaktadır. Yaklaşık 5 ha büyüklüğündedir. 2007 yılında tescili yapılmıştır. C tipi bu mesire yerinde 30 masalık piknik alanı mevcuttur. Mesire yeri ve çevresinde doğa yürüyüşü, olta balıkçılığı, bisiklet turları yapmak mümkündür.

Vezir Suyu Tabiat Parkı: Altınkaya Barajı Gölü kıyısında, Çaputlu Mevkii'nde Vezirköprü ilçe merkezine 15 km mesafede yer alan Vezir Suyu Tabiat Parkı mesire yeri Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı, Samsun İl Özel İdaresi ve Vezirköprü Belediyesi ortak çalışmasıyla, büyütülerek düzenlenmiş ve 2013 yılı eylül ayında hizmete açılmıştır. Yeni düzenlemede piknik alanları, kır gazinosu, halı saha, iki adet voleybol dönüşümlü basketbol sahası, iki adet tenis kortu ile kameriyeler, büfeler, yürüyüş yolu, seyir terası ve çocuk oyun alanları bulunmaktadır. Tabiat parkının ziyaretçi kullanım alanın yaklaşık olarak 100 hektardır. Tabiat parkı alanı içinde yapılan arıtma tesisi 2014'te faaliyete girmiştir. 500 kişilik kullanım kapasiteli paket arıtma tankında kullanım ve atık sularının tamamı arıtılarak baraja temiz olarak deşarj edilmektedir.

1.7.1.4. Mağaralar- Kayalıklar-Dağlar

Tekekköy Mağaraları: Tekkeköy ilçesi sınırları içinde yer almaktadır. Arkeolojik sit alanı olarak tescillidir.

Akdağ Kayak Merkezi: Ladik ilçe merkezine 7 km mesafede, 1.788 m rakımlı "Uzunyazı Tepe" ile 1.404 m rakımlı "Yemişen Tepe" arasında kurulmuş olan "Akdağ Kış Sporları ve Kayak Merkezi" arazi yapısı itibariyle uzun kayak pist alanlarına sahiptir. Akdağ kayak Merkezi'nin kayasız zemini risksiz ve rahat kayış ile uzun bir kayak sezonu imkanı vermektedir. Kayak Merkezi'nin telesiyeji, kayakçıları 1.465 m uzunluğundaki alanda farklı zorluk derecelerine sahip dört piste taşımaktadır. Mevsiminde ciddi bir talep oluşturan Kayak Merkezi mevcut talep potansiyelini karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Akdağ Kayak Merkezi'nde halen kullanılmakta olan kayak pisti sportif gerekler yönünden en uygun pistler arasında sayılmaktadır. Ayrıca bölgede yayla şenlikleri, uçurtma şenliği, yamaç paraşütü gibi etkinlikler de düzenlenmektedir.

1.7.1.5. Yaylalar

Kocadağ Yaylası: Şehir merkezine yaklaşık 30 km uzaklıktadır. Denizden yüksekliği yaklaşık 1.300 m'dir. Ulaşım için kullanılan yolun büyük bir bölümü asfalt, bir kısmı da stabilizedir. Yaz ve kış aylarında rahatlıkla ulaşım sağlanmaktadır. Kocadağ Yaylası'na minibüslerle düzenli seferler düzenlenmektedir. Elektrik, su ve telefon gibi altyapı hizmetleri sağlanmıştır.

Kızlan Yaylası: Alaçam İlçesi'nde bulunmaktadır. Kamping trekking, dağ bisikleti gibi etkinlikler için uygun ortam sağlayan Kızlan Yaylası aynı zamanda av hayvanları açısından de zengindir.

Çamlıkale Yaylası: Ayvacık ilçesinde bulunmaktadır.

Akdağ Yaylası: Ladik İlçesi'nde bulunmakta olup, yaylanın ilçe merkezine uzaklığı 9 km'dir. 950 m rakımlı olan yayla, göl ve orman manzaralıdır. Mesire yeri olarak kullanılmaktadır.

Küpecik Yaylası: 1.600 m rakımlı yaylanın Ladik ilçe merkezine uzaklığı 23 km'dir. Yolun 9 km'lik kısmı asfalt, kalan kısmı stabilize ve düzgün ham yol olup, her türlü araçla ulaşım imkanı bulunmaktadır. Yayla evleri ve suyu mevcuttur. Bu yaylanın suyunun böbrek taşlarını erittiği söylenmekte olup, halk tarafından bu tür hastalıkların tedavisi amacıyla kullanılmaktadır.

Büyükkızoğlu Yaylası: 1.600 m rakımlı yaylanın Ladik ilçe merkezine uzaklığı 10 km'dir. Yaygın olarak işletmeciliği de yapılan Akdağ suyundan kaynak alan şelale ve ayağında göl bulunan Büyükkızoğlu Yaylası görselliğin yanı sıra seçkin flora kaynaklarına da ev sahipliği yapmaktadır.

Taşan Yaylası: Taşan Yaylası Vezirköprü İlçesi sınırları içinde yer almaktadır. İlçe merkezine en yakın yayla olma özelliği nedeniyle mesire yeri olarak ağırlıkla Vezirköprü İlçesi'ne hizmet vermektedir.

Nebiyan Yaylası: Ondokuzmayıs İlçesi sırtlarında, ilçe merkezine 30 km uzaklıkta bulunmaktadır. Yaklaşık 1.240 m yüksekliğindeki bölgedeki en yüksek zirveye sahip olan yayla içme suyu ile ünlüdür. Yaylada oto tırmanma, yayla turizmi, dağcılık, yürüyüş-tırmanış, foto safari yapılabilmektedir. Zirveye uzanan yol araçlar için oldukça elverişli olup, büyük bir bölümü asfalttır. Daha üst kesimler ise mıcır ile kaplanmış durumdadır. Geniş bir manzaraya sahip Nebiyan Yaylası'nda halen basit bir lokanta hizmeti verilmektedir. Halen yaylada bir gençlik merkezi ve izci kampı inşaatı devam etmektedir. Nebiyan Yaylası'nda Kadırga Şenlikleri yapılmaktadır.

Aktaş Yaylası: 950 m rakımlı yaylanın Ladik ilçe merkezine uzaklığı 9 km'dir. Yolu asfalttır. Yayla evleri mevcut olup suyu da bulunmaktadır. Ayrıca yayla Ladik Gölü'nün tamamen hakim bir konumda bulunmaktadır. Mesire yeri olarak kullanılmaktadır.

Kunduz Yaylası: 1.791 m rakımlı yayla Vezirköprü ilçe merkezine 51 km mesafede bulunmaktadır. 1.100 m'den itibaren nemli ormanlar yayılış göstermektedir. Bu yükseltilerde kayın, sarıçam, akçaağaç, ıhlamur, gürgen, kızılcık, yabani fındık, muşmula gibi ağaç toplulukları bulunmaktadır. Uzun ve yüksek orman içi yollardan geçilerek gidilen Kunduz Yaylası'nda bir kafe, lokanta ve piknik alanı yer almaktadır.

Kabalı Yaylası: Vezirköprü İlçesi sınırları içinde bulunmaktadır. Kabalı Yaylası zengin orman varlığının yanı sıra Altınkaya Baraj Gölünü gören bir konumdadır. Kabalı Yaylası'nda tesis bulunmamaktadır.

1.7.1.6. Kıyı Turizmi

Samsun tüm Karadeniz'deki en uzun (251 km) kumsala sahip olmasına karşın, bu sahillerin önemli bir bölümü yanlış planlama kararları nedeniyle ikinci konutlar ve sanayi tesislerince işgal edilmiştir. Ayrıca ilde yapılan dolgu çalışmaları da kumsalların büyük kısmını yok etmiştir.

Evci / Miliç Kumsalı: Evci Kumsalı, Terme Limanı'ndan Ordu sınırını oluşturan Akçay Irmağı'na kadar yaklaşık 100-150 m genişliğinde ve yaklaşık 7 km boyunca uzamaktadır. Çok ince kumlu ve açık gri renklidir. Özellikle Miliç Ormanı kıyısı yaz aylarında denize girmek isteyenler tarafından yoğun şekilde ziyaret edilmektedir.

Dereköy: Dereköy sahili halen Samsun halkı tarafından mevsiminde yoğun olarak kullanılmaktadır. Dereköy sahilinin bir kısmı yoğun deniz turizmi için uygun olmakla birlikte özellikle bölgenin Atakum'a doğru olan kesimlerinde bulunan neredeyse tamamı ruhsatsız konut yapılaşmaları ile istila edilmiş olup, ikinci konutların yaygın olduğu bölgelerin sahillerine konut sahiplerinin dışındaki girişler adeta yasaklanmış durumdadır. Bu durum Samsun'un en önemli turizm potansiyeline

sahip alanlarından sadece yurt içi ve dışı turizm gelişimi adına değil, günübirlik kullanım talepleri açısından da yararlanabilme olanağını ortadan kaldırmaktadır.

Gölyazı Kumsalı: Gölyazı Beldesi'nin Kuzey Doğu yönünde yer alan kıyı kesimi Belediye tarafından sahil kullanımı için düzenlenmiş ve yiyecek – içecek imkanları, tuvalet, cankurtaran kulesi gibi servisler temin edilmiş ve mevsim içinde temizlik vb. bakım yapılmakta olan bir alana sahiptir. Kumsal bütün Samsun sahilleri boyunca olduğu gibi çok ince, açık gri renkli kumla örtülüdür.

Atakum Sahilleri: Karadeniz'in en büyük sahili olarak bilinen Atakum sahili 4.8 km'lik bir sahil şeridine sahiptir. Dinlenme ve gezi yolları, bisiklet yolu, özel plajlar, barlar, kafeler, restoranlar, plaj voleybolu alanları, amfi tiyatro, özel spor alanları, aquaparklar, oteller, pansiyonlar ve kamp alanları bulunmaktadır. Ayrıca sahilde çok sayıda yazlık tatil evleri bulunmaktadır.

Geyikkoşan Beldesi: Samsun'un 78 km batısında bulunan Alaçam İlçesi'nin sahil kesimidir. Derin bir kumsala sahip, çam ormanları ile çevrili sahili olan Geyikkoşan Beldesi, deniz turizmi açısından önemli bir potansiyel taşımaktadır. Sahilde pansiyonlar bulunmaktadır.

Yakakent ve Çam Gölü: Samsun il merkezinin 84 km batısında bulunan Yakakent ve Yakakent'in 7 km batısında yer alan Çam Gölü Mevkii doğal plajlara, temiz denize ve çam ağaçlarıyla kaplı tepelere sahip olup deniz turizmine olanak sağlamaktadır. İlçede ve Çam Gölü sahilinde kamp yerleri ve pansiyonlar bulunmaktadır.

Tekkeköy: Samsun'un doğusunda yer alan Tekkeköy, Çarşamba ve Terme ilçelerinin sahillerinde geniş kumsallara sahip doğal plajlar yer almaktadır. Bu sahil bandı üzerinde de yazlık konutlar, plajlar, lokantalar bulunmaktadır.

1.7.2. TARİHİ VE ARKELOJİK DEĞERLER

1.7.2.1. Asarcık İlçesi

Ayaklıalan Kilisesi: Ayaklıalan Köyü'nde, tepede bulunan kilise kalıntısının ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Kilisenin Rumlara ait olduğu bilinmektedir.

1.7.2.2.Atakum İlçesi

Akalan Kalesi: Çatmaoluk Köyü, Yeniköy Mahallesi'nin 5 km güneyinde yer almaktadır. Kuzey, güney ve batısı Karadere Çayı ve kollarıyla sınırlanan yüksekçe bir platonun ilk yamacında kurulmuştur. Çevresindeki iki vadiye egemen bir konumda bulunmaktadır. Uzunluğu yaklaşık 350 m genişliği ise 50-70 m'dir. Etrafı yaklaşık 1 km uzunluğunda ve 4,5-5 metre yüksekliğinde surlarla çevrilidir. Kalenin kurulduğu tepe büyük ölçüde kayalık olduğundan surlar topografyaya uydurulmuş, kayalar surlara temel olmuştur. Bugün bir kısmı hala toprak altında olan surlar, Kykloptik duvar tekniğinde büyük taş bloklardan yığma olarak yapılmış, duvar boşlukları küçük taşlarla doldurulmuştur.

Surların yapımında keskin dönüşler yerine yuvarlatılmış dönüşler tercih edilmiştir. Arazinin durumuna göre surlar yer yer oldukça eğimli yapılmıştır. Kalenin ortasında höyük olduğu tahmin edilen bir yükselti bulunmaktadır. 1906'da Macridy Bey tarafından kazılan Akalan Kalesi'nde çok sayıda çanak çömlek ve pişmiş toprak mimari kaplama levhası bulunmuştur. Ele geçen terakota levhalar, çatı kiremitleri ve akroter

parçalarından Akalan'ın bir Geç Demir Çağı yerleşmesi olduğu anlaşılmıştır. Burada bulunan pişmiş toprak mimari levhalar, Pazarlı ve Gordion'daki ahşap yapıların cephelerindeki gibi boyalı levhalarla kaplı olduğunu göstermektedir. Bu yapıların çatılarında kiremitlerin ilk örnekleri kullanılmıştır. Buluntular İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde korunmaktadır. Akalan Kalesi, 08/09/2001 tarih ve 296 sayılı kurul kararıyla I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir.

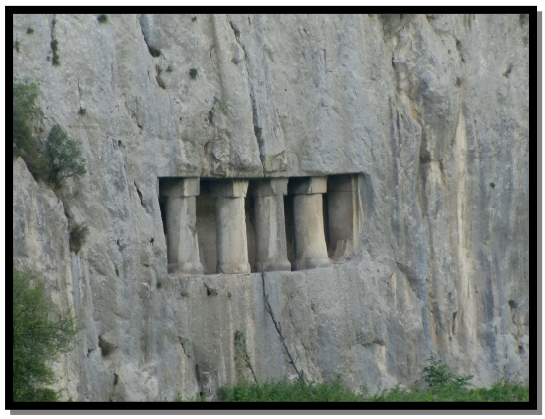
1.7.2.3.Bafra İlçesi

İkiztepe Ören Yeri: Bafra İlçesi'nin 7 km kuzeybatısında bulunmaktadır. Yüzey araştırmalarında Eski Tunç Çağı ile Erken Hitit dönemi yerleşimleri olduğu anlaşılmıştır. İkiztepe'nin ilk katı MÖ. 2000 başlarında yoğun yerleşmeye sahne olmuştur. İkinci katta Tunç Çağı yapı kalıntıları ve erken Hitit dönemine tarihlenen çok sayıda gömüt bulunmuştur. Tunç, yüzük, bilezik, zıpkın, mızrak ucu, metal gereçler ve kemik iğneler ve bızlar ile çark yapımı seramikler, kırmızı renkli kadehler, gaga ağızlı testiler ve küpler bulunmaktadır. Deniz kabuğu ve bitki katkılı kaplar ilgi çekicidir.

Asarkale ve Kaya Mezarları: Bafra İlçesi'nin 30 km güneybatısında, Asar Köyü (Asarkale Mevkii) ve Kapukaya Köyü (Derece Mevkii) sınırları içinde yer almakta olup, ortasından geçen Kızılırmak Nehri'yle iki bölüme ayrılmaktadır.

Asarkale, Helenistik Çağa ait olup, savunma amacıyla yapılmıştır. Duvarların üst sıra taşlar arasında görülen tuğla örgüsü Orta Çağ'a (Bizans) aittir. Anakayaya oyularak yapılmış 3 adet anıt mezarın da aynı döneme ait olduğu düşünülmektedir. Asarkale'ye nehir seviyesinden batıya gittikçe dikleşen bir yamaç takip edilerek ulaşılmaktadır. Yamacın

sonunda bir sur girişi yer almaktadır. Teraslar halindeki Asarkale'de kayaya oyulmuş bir sarnıç ile yine kayaya oyularak açılmış merdivenli bir yer altı geçişi bulunmaktadır. I. derece arkeolojik sit alanı ve I. ve II. derece Doğal Sit Alanı'dır.

Bafra Müzesi: Eski Şehir Kulübü olarak kullanılan 3 katlı binanın restorasyonu tamamlanmış ve Bafra yöresinden elde edilen etnoğrafik eserler ile İkiztepe kazısından çıkarılan arkeolojik eserlerle birlikte Bafra'nın geleneksel yaşam tarzı ve kültürünü yansıtan canlandırmalar ile düzenlenen bir sergileme planı dahilinde 2012'de müze hizmete açılmıştır.

Taşlı Çeşme: Hacınabi Mahallesi ile Tabakhane Mahallesi'nin birleştiği yere yakın, Hacı İzzet Ağa Sokağı'nın başında bulunmaktadır. Üzerindeki yazıdan Dergahı Ali Kapucu başlarından Bafra Ayanı Haznedar-zade Necabetlü Hamdi Efendi hazretleri tarafından 1840 yılında yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

Hüseyin Bey Çeşmesi: Gençlik Caddesi'nde, Askerlik Şubesi karşısında yer alan çeşme, altıgen planlıdır. Köşelerde burmalı sütuncalar ve her yönde yer alan nişlerin içinde açık zarf şeklinde bitkisel motiflerle süslü çerçeve bulunmaktadır. Her yüzde yer alan nişlerin içinde açık zarf şeklinde bitkisel motiflerle süslü bir çerçeve bulunmaktadır. İki yüzünde kitabesi mevcuttur. Kitabeden anlaşıldığına göre Bafra eşrafından Kazan Hacı Abdurrahman Ağa tarafından 1327'de yaptırılmıştır.

Camiler

Tayyar Paşa Camii: Cumhuriyet Meydanı'nda, Kaymakamlık binasının yanında bulunmaktadır. Kapısının üzerindeki yazılardan 1802 yılında Tayyar Paşa tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Osmanlılarda iç kubbe yapı tarzının karakteristik bir örneğini sunmaktadır. Son yıllarda camiye ilaveten ek ibadet yeri açılmıştır. Eski özelliklerini koruyan tek şerefeli minaresi vardır.

Nuri İbrahim Camii: Eşraftan Hazinedar-zade Nemdas Ahmet Mürsel Paşa tarafından 1877 yılında yaptırılmıştır. Bakımsız ve harap kalan Mecelleyi Şur'a katibi İbrahim Bey Camiini onartmış, ibadete açmıştır. Günümüzde cami olduğu yere yeniden yaptırılmıştır.

1.7.2.4.Canik İlçesi

Bandırma Gemi Müzesi: Bandırma Plajı içinde yer almaktadır. Bandırma Vapuru aslına uygun ölçülerde İl Özel İdaresi tarafından 2000-2001 yaptırılmıştır. 07 Şubat 2005 tarihinde Bandırma Vapuru'nun kullanım hakkı ve işletmesini devralan Samsun Büyükşehir Belediyesi tarafından müze haline dönüştürülerek 19 Mayıs 2006 tarihinde ziyarete açılmıştır. Müze olarak kullanılmakta olan Gemi'nin kamara kısmında Atatürk ve 4 silah arkadaşının balmumu heykelleri bulunmaktadır. 1878 yılında imal edilmiş duvar saati telefon, harita ölçüm malzemeleri, yangın tüpü, masa ve sandalyeler, burada sergilenen diğer eserlerdir.

Milli Mücadele Parkı ve Açık Hava Müzesi: 5.000 m² alana kurulmuş olan müze bünyesinde; Çanakkale Savaşı'ndan düşmanın İzmir'de denize dökülüşüne kadar süren zorlu mücadeleyi simgeleyen seramik rölyefler, Samsun ve ilçelerinden İstiklal Savaşı'nda kaybedilen 1.200 şehidin adlarının yer aldığı şehitler yazıtı, Milli Mücadele'yi anlatan 10 adet bronz rölyef, yedi figürlü Milli Kurtuluş Anıtı ve İstiklal Mücadelesi'nde Mehmetçik tarafından kullanılan top, tüfek, torpido, denizaltı mayınları ve uçaksavar gibi savaş malzemeleri bulunmaktadır.

Toptepe Tümülüsleri: Hasköy'deki Toptepe Tümülüsleri Belediye Evleri Mahallesi'nde Samsun-Çarşamba Karayolu'nun üstünde yer alan biri büyük, diğeri küçük iki tepeden oluşmaktadır. II. derece arkeolojik sit alanıdır.

1.7.2.5. Çarşamba İlçesi

Tarihi Bedesten: Çarşamba ilçe merkezinde bulunmaktadır. İki katlı, dikdörtgen planlı bir yapıya sahiptir. Üst örtü semerden çatılı ve kiremitle kaplıdır. Ortada boydan boya bir hol, iki tarafta dükkanlar yer almaktadır. Girişi yuvarlak kemerli, çıkışı dikdörtgen bir açıklığa sahiptir. Üst kat, giriş ve çıkışın üzerinde yan yana dikdörtgen bir açıklıktır. Üst katta, giriş ve çıkışın üzerinde yan yana ikişer adet yuvarlak kemerli pencereler bulunmaktadır. Geç dönem Osmanlı yapısı olup, 1826 yılında yapılmıştır. Yapıldığı ilk yıllarda kuyumcular çarşısı olarak hizmete açıldığı rivayet edilmektedir.

Göğceli Camii: Çay Mahallesi, Göğceli Mezarlığı içinde yer almaktadır. 1206 yılında yapılan camiinin giriş revakları 1335 yılında onarım geçirmiştir. Kim tarafından yapıldığı bilinmeyen cami tek katlı olup, yapının üst üste yığma tekniğiyle yapılmış duvarlarını tek parça kalaslar oluşturmaktadır. Duvarlarda, direklerde, direk baslarında, kirişlerde, merteklerde, mahya ışığı gibi yapının birçok yerinde karaağaç, dış budak, kestane gibi ağaçlar kullanılmıştır. Duvarlarda tek parça olarak kullanılan kalaslar, yaklaşık 15-18 cm kalınlığında, 50-70 cm eninde ve yaklaşık 12.60 ve 20 metre uzunluğundadır. Ahşap yapı taşınabilir özelliğe sahiptir. Alttaki derinlik yapının hava almasını, nemi ve çürümeyi önlemek için açılmıştır. Yapıda dövme demir çivi, yalnız direk başlarının kirişlere bağlantısında ve harim kısmında revak bölümlerine doğru uzanan merteklere yapılan eklerde kullanılmıştır. Caminin etrafındaki mezarlık Garipler Mezarlığı olarak bilinmektedir. Camii, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 16.05 1986 tarih ve 2289 sayılı kararıyla, korunması gerekli Taşınmaz Kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

1.7.2.6. Havza İlçesi

Lerdüge Tümülüsleri: Havza İlçesi'nin 21 km doğusunda Lerdüge Dönemine ait beş tümülüs saptanmıştır. 1946 yılında başlatılan çalışmalarda çıkan buluntular Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndedir. 4 no'lu tümülüsün buluntularından ve mimari tekniğinden MÖ.I-MS. II. yüzyıl arasında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Demir kenetlerle

bağlanmış taş kapaktan oluşan girişten, tonoz örtülü dromosa (geçit) ve küçük bir kapıdan gömüt odasına girilmektedir. Kesme taştan tonoz örtülü gömüt odasının duvarları insan ve hayvan betimleri ile süslenmiştir. Betimler, bitkisel ve geometrik motiflerle çevrilidir. Altın süs gereçleri, tunç kandiller, çeşitli büyüklükte şişeler, tümülüste bulunan eşyalardır.

Havza İmareti: İmaret Mahallesi'nde bulunmaktadır. 1429'da Yörgüç Paşazade Mustafa Bey tarafından yaptırılmıştır. 1938-1940 yılları arasında onartılıp Atatürk Kütüphanesi olarak halka açılmıştır. Kesme taştan yapılan yapı, düz çatılıdır. Doğuda biri ana mekana, öbürü yan mekanlara açılan iki taç kapı bulunmaktadır. İmaret, dikdörtgen planlı ana mekan, iki kapıyla bu mekana bağlanan üç beşik tonozlu kare odadan oluşmaktadır.

Atatürk Evi Müzesi:

Atatürk, Havza'da Mesudiye Oteli'nde 1919'un Haziran ayında iki gün kalmıştır. Mesudiye Oteli, Cumhuriyet Dönemi'nde 1984 yılına kadar Belediye hizmet binası olarak kullanılmıştır. 1984 yılında Belediyenin yeni hizmet binasına taşınmasından sonra yapının Havza Belediyesi'ne ait mülkiyeti 1994 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'na devredilerek müze haline getirilmesi kaydı ile Havza Kaymakamlığı'na hibe edilmiş, aynı yıl Havza Kaymakamlığı tarafından Samsun Valiliği'nin oluru ile yapılan ilk düzenleme çalışmaları sonucu "Atatürk Evi" olarak düzenlenmiştir. Tarihi Mesudiye Oteli 2001 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından aslına uygun bir şekilde restore edilmiş ve "Havza Atatürk Evi ve Müzesi" olarak özel müze statüsünde tescillenmiştir. Binanın ikinci katı Atatürk odası olarak düzenlenmiş ve ziyarete açılmıştır. Atatürk odasında, Atatürk'ün çalışma masası ve koltuğu, bir Atatürk büstü ve resmi, 2 halı, ilk Cumhurbaşkanlığı Forsu, yazı takımı ve bir saat sergilenmektedir. Odanın duvarındaki panoda, Atatürk'ün Havzalılara hitabesi yer almaktadır.

1.7.2.7. İlkadım İlçesi

Gazi Müzesi: Atatürk'ün Samsun'a çıktığı gün kaldığı oteldir. İki katlı taş bina 1902 yılında otel olarak yaptırılmıştır. Atatürk, bir hafta süre ile bu binada kalmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra 20 Eylül 1924 günü eşi Latife Hanımla birlikte Samsun'a ikinci kez gelen Atatürk'e Samsun'a ilk geldiği zaman kaldığı eski Mantika Palas Belediye tarafından hediye edilmiştir. Samsun'dan ayrılışından sonra, Belediye binayı düzenleyerek Atatürk Evi olarak korumuştur.

Harf inkılabı günlerinde 16 Eylül 1928 de üçüncü kez Samsuna gelen Atatürk kendi evinde iki gece üç gündüz, dördüncü gelişi olan 28 Kasım 1930 tarihinde de dört gece beş gündüz kalmıştır. Atatürk'ün vefat etmesi üzerine bina kız kardeşlerine devredilmiş, 1940'da ise Samsun Belediyesi tarafından müze yapılmak için istimlak edilmiştir. Müze 1997'de, Belediye tarafından Kültür Bakanlığı'na devredilmiş, restorasyonun ardından 8 Kasım 1998'de tekrar ziyarete açılmıştır. Samsun Atatürk Evi Samsun Belediyesi tarafından düzenlenerek ziyarete açılmıştır. Samsun Atatürk Evi'nin üst kat odaları Atatürk'ün yatak odası, çalışma odası toplantı salonu olarak düzenlenmiştir. Alt katta 1930 yılında açılan Gazi Kütüphanesi, 1972 yılına kadar hizmet vermiş, daha sonra kütüphane buradan taşınmıştır.

Kurtuluş Yolu: Mustafa Kemal Atatürk ve 18 arkadaşının Samsun'da sahile çıktığı Reji İdaresi'ne ait gemilerin, ürünleri Samsun'dan aldıkları iskele olan Tütün İskelesi aslına benzer şekilde yeniden yapılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının iskeleye çıkışları ve onu karşılamaya giden Samsun halkı, balmumu tekniği ile birebir ölçülerde özel olarak heykelleştirilmiştir.

Onur Anıtı: Atatürk Parkı içinde yer almaktadır. Samsun'un simgesi sayılan bronz Atatürk heykeli, Avusturyalı bir heykeltıraşa yaptırılmış, bir Alman vapuruyla 1931'de Samsun'a getirilmiştir. Samsun'un Onur Anıtı olan bu heykelin kaidesiz yüksekliği 4.75 m, kaideli 8.85 m'dir. Büyük bir kaide üzerinde şahlanan bir at üstünde, Atatürk heykelinin kaidesinin yanlarında iki kabartma ve diğer yanlarında ise yazılar bulunmaktadır.

Kabartmanın birinde, iskelede sandalın yanında mermi ve cephane taşıyan insanlar görülmektedir ve arkalarında, bir de top arabasının bulunması, savaş anını canlandırıldığını göstermektedir.

Arkeoloji-Etnografya Müzesi: Samsun eski fuar alanı (yeni Valilik binası yanı) içinde bulunan Arkeoloji-Etnografya Müzesi 19 Mayıs 1981'de ziyarete açılmıştır. Müze orta salon ve simetrik olarak yapılmış iki yan salondan oluşmuştur. Orta salonda Antik Amisos Kenti'nde ortaya çıkarılan ve Roma İmparatoru Alexander Severus (MS.222-235) zamanında yaptırılarak V. yüzyıl sonlarında (Bizans Dönemi'nde) onarılan mozaik sergilenmektedir. Mozaik döşemede kompozisyon olarak çeşitli mitolojik sahneler simetrik olarak işlenmiştir. Merkezde Achilleus ile Thetis'in yer aldığı Troya Savaşı ile ilgili sahne, bu sahnenin dört köşesindeki panellerde mevsimleri simgeleyen portreler ve mevsimlerin arasındaki dikdörtgen panellerde Nereidler ve deniz yaratıkları tasvir edilmiştir.

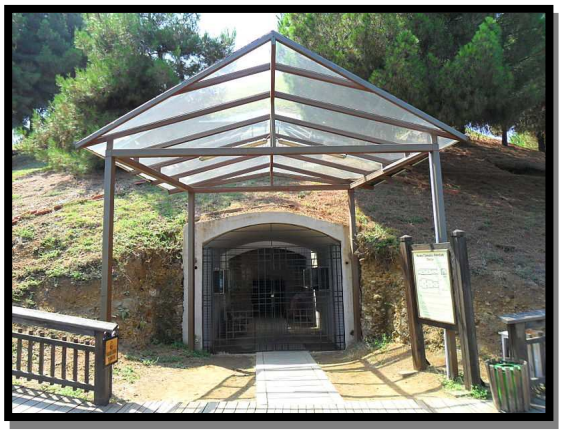
Orta salonda Amisos Hazinesi sergilenmektedir. Amisos kentinde bulunan bir erkek ve iki kadına ait kaya oyma mezar odasında pişmiş toprak, metal ve cam eserlerin dışında zengin bir takı koleksiyonu da yer almaktadır. Müzenin bu bölümünde Klasik, Helenistik, Roma, Bizans, Emevi, Selçuklu, Orta Çağ Avrupa, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerine ait sikkeler sergilenmektedir. Sağdaki salonda Samsun ve çevresinde ele geçen Kalkolitik, İlk Tunç, Er Hitit Çağları ile Helenistik ve Roma Dönemlerine ait eserler kronolojik olarak düzenlenmiştir. Diğer yan salonda ise Samsun Bölgesi'nden Müzeye intikal etmiş etnografik nitelik taşıyan bindallılar, peşkirler, para ve saat keseleri, el yazması Kuran'lar, süs eşyaları, silahlar, mutfak eşyaları, halı ve kilimler sergilenmektedir. Ayrıca yine bu salonda Atatürk'ün Samsun'a çıkışının 80. yılında hazırlanan, 80 ilin simgesini taşıyan Sevgi Yorganı yer almaktadır. Müze bahçesinde ise Klasik, Roma, Bizans ve Osmanlı Dönemlerine ait eserler sergilenmektedir. Bunlardan küpler, lahitler, steller, miltaşları, çeşitli mimari öğeler ve kabartmalar dikkat çekmektedir.

Amisos Tepesi: Şehrin kuzeybatısında yer alan Cedit Mahallesi'nin bulunduğu bölgedir. Amisos Tepesi'ne Batıpark'tan teleferikle ya da arabayla çıkılabilmektedir. Mezarda bulunan toprak, cam, metal ve mermer eserler MÖ IV. yüzyıla tarihlenmiştir. Eski adıyla Baruthane Tepesi olan bölge, I. ve III. derece arkeolojik sit alanıdır ve 28 Kasım 1995 tarihinde keşfedilmiştir. Amisos'un ilk adının Enete olduğu daha sonra MÖ. VI. yüzyılın başlarında Miletoslular tarafından bu yerleşmenin zapt edilerek kolonize edildiği antik kaynaklarda belirtilmektedir.

Şehir Helenistik, Roma ve Bizans dönemlerinde de iskan edilmiştir. Sahra Sıhhiye Okulu ve Eğitim Merkezi Komutanlığı'nın bulunduğu saha kentin akropol (yüksek şehir) bölümüdür. Son yıllarda Kalkanca, KaraSamsun ve Baruthane mahallelerinde Müze Müdürlüğü'nce yapılan kurtarma kazılarında kentin Nekropol (Mezarlık) alanının buralara kadar genişlediği anlaşılmıştır. 2004-2005 yıllarında yapılan kazılarda tümülüsün Helenistik Dönem'e ait olduğu saptanmış ve Pontus Krallığı'nın üst düzey yönetici ailelerinden birine ait olduğu düşünülen bir mezar yapısı olduğu tespit edilmiştir. Mezar odalarında yapılan kurtarma kazılarında Amisos Hazinesi bulunmuştur. 2008 yılında tamamlanan çalışmalar sonrasında Tümülüslerin çevre düzenlemesi yapılarak mezar odaları ziyarete açılmıştır.

Kuzey Tümülüsü:

8 m yüksekliğinde ve 3 m çapında olan tepenin altında yer alan arka arkaya sıralanan üç mezar odasından ibaret olan kuzey tümülüsü konglomeranın kazılması ile oluşturulmuştur ve doğu-batı yönünde uzanmaktadır. Uzunluğu 18 m, genişliği 2.25 m, yüksekliği ise 2.5 m olan tümülüsün oda duvarları yalancı sütunlar ile süslenmiş ve sıvasızdır.

Güney Tümülüsü:

15 m yüksekliğinde ve 40 m çapındaki yığma tepenin altındaki iki odalı bir mezar yapısından oluşmaktadır. Kuzey tümülüsünde olduğu gibi konglomera tabakasının oyulması ile oluşturulmuştur ve yine doğu-batı yönünde uzanmaktadır. Uzunluğu 6 m, genişliği 2.5 m, yüksekliği ise 3 m olan tümülüsün altındaki oda duvarları, tabanı ve tavanı 3 m kalınlığındaki krem renkli sıva ile kaplıdır.

Amazon Köyü: MÖ. 3.000 ila 2.000 yılları arasında yaşadığı rivayet edilen Amazonların Terme ilçesi, Gölyazı Beldesi'nde yaşadıkları tahmin edilmektedir. Amazon Köyü Amisos Tepesi'nin karşı kısmında, sahil tarafında yer almaktadır. Amazonların anısına Batıpark'ta oluşturulan 2.5 dönümlük köyde Amazon kadınların günlük yaşamlarını yansıtan 20'inin üzerinde balmumu heykel yerleştirilmiştir.

Dündartepe (Öksürüktepe) Höyüğü: İlkadım İlçesi'nin 3 km güneydoğusunda Adalet Mahallesi'nde yer almaktadır. 15 m yüksekliğindeki Höyük, Sivas-Samsun demiryoluyla ikiye bölünmüş, büyük bir parçası yok olmuştur. Höyükte Kalkolitik, Eski Tunç ve Hitit çağlarına ilişkin üç kültür katı bulunmaktadır. Höyüğün tepesindeki en son yerleşme Eski Tunç Çağı'na aittir. Höyüğün eteklerinde Hitit yerleşmesine rastlanmıştır.

1.Kültür Katı:

Kalkolitik döneme tarihlenen yapı kalıntıları, pek çok sıva parçası ve çürümüş hatıl kalıntısı elde edilmiştir. Dörtgen planlı bir yapının, küçük taş döşeli, üstü çamur sıvalı döşemesi ortaya çıkarılmıştır. Dündartepe 1. katı Orta Anadolu yapılarına benzemektedir. El yapımı seramik, kara, gri ve toprak kırmızısıdır. Çoğu boya astarlı kapların hamuruna kum karıştırılmıştır. Süslü parçalar azdır. Kimisinde oldukça kaba yapılmış geometrik motifler ve çizgi bezeklere rastlanmaktadır. Pişmiş toprak ağırlık ve ağırşaklar, çakmaktaşı bıçaklar diğer buluntulardır. İyi işlenmiş geyik boynuzundan hançer dikkati çekmektedir.

2. Kültür Katı:

Höyüğün tepesinde ve eteklerindeki bu kültürler yangınla sona ermiştir. İlk Tunç Çağ'a tarihlenen katın eteklerdeki kalıntılar üstüne Hititler yerleşmiştir. Tepedeki kazıda dörtgen planlı bir evle ocak ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca kömürleşmiş hatıl kalıntıları ve tuğlalaşmış sıva parçaları da bulunmuştur. Koyu gri renkli kapların içi, al ya da kahverengidir. İçi ve dışı al renkli kaplar azdır. En çok fincan, bardak ve çanak

bulunmaktadır. Kemik gereçler arasında biz, çuvaldız, geyik boynuzundan çekiçler sayılabilmektedir. Küçük bir alanda pek çok pişmiş toprak ağırşak, al ve koyu kahverengi sapsız fırçalar Dündar Tepe'nin özgün buluntularıdır. Pişmiş toprak buluntulardan belden aşağısı bulunan, gri parlak boya astarlı idol önemlidir. Çakmaktaşı bıçaklar, baltalar, değirmen ve dibek taşları diğer buluntulardır. Tepedeki 2. Dündartepe kültürü, metal gereçler, özellikle silahlar yönünden zengindir. Hançerler, ok uçları, baltalar, mızrak uçları, dönemine göre üstün bir teknikle yapılmıştır.

3. Kültür Katı:

Dündartepe Höyüğü' nün tepesi dışında hemen hemen her yerinde rastlanan bu kültür, Hitit Çağı'na tarihlenmektedir. Üç yapı katı saptanmıştır. 1. katta, taş temeli kerpiçten Hitit evleri ortaya çıkarılmıştır. Yangında tuğlalaşmış kerpiç parçaları ve kömürleşmiş ağaçlar bulunmuştur. Evlerden birinde bulunan damga mühürle yapı MÖ. 1500–1200 arasına, 2. yapı katındaki uzun taş temel kalıntıları MÖ. 1500'e, 3. yapı katı MÖ. 1500'den daha öncesine tarihlenmektedir. Seramik buluntuların çoğu boya astarlı, çarkta yapılmış, iyi fırınlanmıştır. Bunlarda kırmızının tüm tonları, kahverengi, devetüyü, çok az da beyaz ve gri renk kullanılmıştır. Gaga ağızlı testiler, çaydanlıklar, küpler başlıca seramik biçimleridir. Pişmiş toprak mühürler, hayvan heykelcikleri, ağırşaklar, kemik biz ve iğneler diğer buluntulardır. Pişmiş toprak mühürler arasında küpleri damgalamak için kullanılan kaba örnekler yanında, ince bir beğeni ürünü olanlar da bulunmaktadır. Tunç iğneler, ok uçları, baltalar Boğazköy ve Alişar buluntularına benzemektedir.

Baruthane Tümülüsü: Kalkanca Mahallesinde Samsun-Sinop karayolu üzerinde, şehir merkezinden 4 km mesafede Baruthane mevkiinde yer alan Tümülüsler iki adet yığma tepeden oluşmaktadır. Güney Tümülüs 15 m yüksekliğinde 40 m çapında olup içinde konglomera(yığışma) tabakasının oyulmasıyla oluşmuş iki odalı bir mezar bulunmaktadır. Kuzey Tümülüs ise 8 m yüksekliğinde 30 m çapındadır. Tepe altında konglomera tabakasının oyulmasıyla yapılmış arka arkaya sıralanan üç odadan ibaret bir mezar bulunmaktadır. I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olup, MÖ. III. yüzyıla tarihlenmektedir.

Mather Dolorosa Kilisesi: Ulugazi Mahallesi'nde yer almaktadır. 1846 yılında yapılan bina, 1885 yılında kilise olarak kullanılmaya başlanmıştır. İbadete ve ziyarete açıktır.

Şifa Hamamı: Mehmet Paşa Mahallesi'nde, XVII. yüzyıl sonlarında Köprülü Mehmet Paşa'nın kızı tarafından yaptırılmıştır. Ahşap, dikdörtgen planlı soyunmalık sonradan eklenmiştir. Şadırvanlı, kubbeli soğukluk ve iki halvet odacıklı kare planlı sıcaklık bölümü bulunmaktadır.

Camiler

Büyük Cami: Kale Mahallesi'nde, Saathane Meydanı yakınında yer almaktadır. Ulu Cami, Hamidiye Camii, Valide Camii gibi çeşitli isimleri de bulunmaktadır. 1884'de Batumlu Hacı Ali tarafından yaptırılmış, Sultan Abdülaziz'in annesi tarafından onarımı yapılmıştır. Büyük avlu içinde yer alan cami, kesme taştan yapılmış olup, çifte minarelidir. Merkezde bir ana kubbe etrafında dört küçük kubbe bulunmaktadır. Ayrıca son cemaat yerinin üstünde iki kubbe daha mevcuttur. Kubbe kalem işleriyle, ahşap minberi ise madalyon, yıldız motifleri ile bezelidir. Kubbe kasnağını çevreleyen 16 tane yuvarlak kemerli pencere ve ana duvarlardaki yuvarlak kemerli büyük pencerelerle yeterli ışık sağlanmıştır. Ayrıca üç cephesinde rozet şeklinde vitraylı ışık penceresi dikkati çekmektedir. Çifte minaresi tek şerefelidir. Samsun'un en büyük camiidir ve simge eserler arasında yer almaktadır.

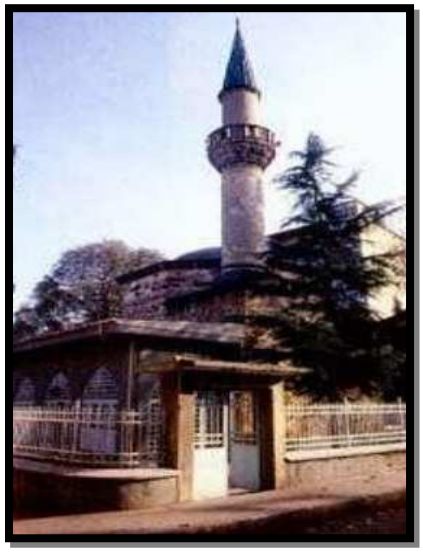
Kurşunlu Camii: Pazar Mahallesi 100.Yıl Bulvarı üzerinde bulunmaktadır. Molla Fahreddin tarafından 1340 hicri yılında yapılmıştır. Kare planlı, merkezi tek kubbelidir. Yapının beden duvarları düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. Sekizgen kasnağa oturan kubbeye giriş tonozlarla sağlanmıştır. Bina, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından aslına uygun olarak restore edilmiştir.

Hacı Hatun Camii: Kale Mahallesi Saathane Meydanı yakınındadır. İbrahim kızı Hacı Hatice Hatun tarafından 1694'de hayrat olarak yaptırılmıştır. Onarımlarla büyük değişikliğe uğrayan cami, kesme taştan ve tuğla hatıllıdır. Kare planlı, tek kubbeli yapının minaresi batıdadır. Bu cami içinde Hacı Hatun'un mezarı da bulunmaktadır.

Kale Camii: Kuyumcular Çarşısı'nda bulunmaktadır. 1314 'de İlhanlı Valisi Emir Timurtaş Paşa adına yaptırılmıştır. Onarımlarla mescide dönüştürülmüştür.

Yalı Camii: Buğday Pazarı Semti'nde, Gümrük ve İskele Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Mehmet Sadık Bin Abdullah tarafından 1312 yılında yaptırılmıştır. Tronoplu kubbesi, sekizgen bir kasnak üzerine oturmaktadır. Küçük ve dikdörtgen kaideli bir minareye sahiptir.

Pazar Camii: Pazar Mahallesi'nde bulunmaktadır. Hazinedar Zade Süleyman Paşa vakıf ve hayratıdır. XIV. yüzyıl İlhanlı yapısı olan eser, 1819'da onarılmıştır. Cami dikdörtgen planlı olup, ahşap çatı ile örtülüdür.

1.7.2.8. Kavak İlçesi

Kaledoruğu Höyüğü: Höyükte, Eski Tunç Çağı buluntuları 1940-1942 yıllarında yapılan kazılar sonucu gün ışığına çıkarılmıştır. Gömütle ölülerin düzeltilmiş toprak üstüne cenin pozisyonunda yatırıldığı dikkat çekmektedir. Ölü armağanları arasında el yapımı siyah, kırmızı, kahverengi, yivli (kazıma çizgili) kaplar, yassı balta, hançer, kemik biz ve ağırşaklar bulunmuştur.

1.7.2.9. Salıpazarı İlçesi

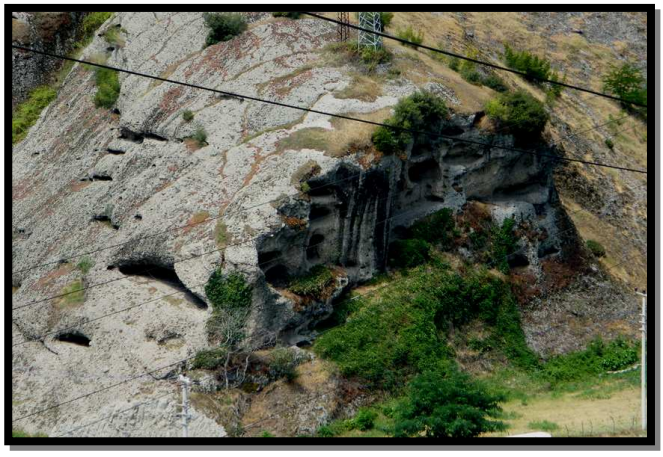

Garpu Kale: Konakören ve Cevizli köyleri arasında bulunan Garpu Kale'nin (Garfu, Gerfu) MÖ. VII. yüzyılda Amazonlar tarafından yapıldığı rivayet edilmektedir. Üzeri taşla örtülü iki kuyusu bulunan yapı, klasik biçimde bir kaleye benzememektedir. Merdivenler yontularak, giriş kapısı ise oyularak yapılmıştır. Kalede örme duvarlar yoktur, duvarlar kayaların yontulmasıyla oluşturulmuştur. Çok sayıda şelalenin yer aldığı Çağlayan Köyü-Garpu Kale arasında çok sayıda kaya mezarları bulunmaktadır.

1.7.2.10. Tekkeköy İlçesi

Tekkeköy Ören Yeri (Mağaraları): Dündartepe Höyüğü'nün 14 km güneydoğusunda, Tekkeköy'e 1 km uzaklıkta yer almaktadır. Paleolitik ve Kalkolitik dönem yerleşim yeridir. Bölgede ilk yaşam izlerinin görüldüğü bu mağaralar doğal olarak oluşmuş küçük mağaraların genişletilerek oyulması ile meydana gelmiştir.

1941 yılında Prof. Dr. Kılıç KÖKTEN başkanlığında Tahsin ÖZGÜÇ ve Nimet ÖZGÜÇ 'ten oluşan bir heyet tarafından yapılan kazılar sonucu, Paleolitik Çağ, Mezolitik Çağ ve Tunç Çağına ait buluntular ortaya çıkarılmıştır. Buluntular arasında çark yapımı, devetüyü, kırmızı renkli seramikler çoğunluktadır. Eski Tunç Çağı katında çok sayıda gömüt, el yapımı seramik buluntular, siyah zemin üzerine beyaz boyayla yapılmış geometrik desenlerle süslü, dişli, yivli, çizgi bezekli kaplar, kabartma insan yüzlü vazolar gün ışığına çıkarılmıştır.

Tekkeköy Belediyesi 2012 yılının başında ören yerinde Arkeoloji Vadisi Projesi'ni başlatmıştır. 26.000 m^2'lik alan kamulaştırılmış, arkeolojik sit alanı içinde yer alan tescilli 3 adet tarihi ev restore edilmiş, alanın çevre düzenlemesi yapılmıştır. Arkeoloji Vadisi Projesi çerçevesinde restorasyonu tamamlanan konutların biri konuk ağırlama ve müze kafe olarak, ikincisi ise Türkiye'nin ilk İmitasyon Müze Evi olarak düzenlenmiştir. 1 Mart 2014'te açılışı yapılan Müze Ev içinde paleolitik, mezolitik, ilk tunç, Hitit ve Frig dönemlerinde kullanılan materyallerin imitasyonları sergilenmektedir. Üçüncü ev ise hediyelik eşya reyonu ve el ürünleri satış reyonu olarak düzenlenecektir. Ayrıca Açık Hava Müzesi, çocuk bahçesi, park alanı, seyir terasları düzenlenmiş ve mağaralar aydınlatılmıştır. Alan içerisine düzenlenen park kameriyeleri, barbeküleri, spor alanları, çeşmeleri, mescidi ile Tekkeköy halkı için önemli bir rekreasyon alanı olmuştur. Tesislerin büyük kısmı tamamlanmış olup, kısmen faaliyete geçmiştir.

Çınaralan Camii: Kiliseden camiye çevrilmiştir. Kesme taş malzeme ile yapılan caminin kuzeyindeki girişinin çevresi kademeli olarak kapıya doğru derinleşen bordürlerden oluşan süslemeli bir yapıya sahiptir. Saçak altları ve kapı çevresindeki süslemenin en dışını oluşturan kısımlar yan yana diş motifleriyle süslenmiştir. Bugün sadece kuzey cephesi ayaktadır. Caminin diğer kesimleri mimarisine uygun olmayan bir şekilde yenilenmiştir.

1.7.2.11. Vezirköprü İlçesi

Kent Merkezi: Vezirköprü'de Ticari ve Kentsel Sit alanları bulunmaktadır. 2013 yılında Vezirköprü Belediyesi ve Samsun Valiliği'nin işbirliği ile 4 etap halinde bu sit alanlarında Sokak Sağlıklaştırma Kentsel Tasarım ve Altyapı Uygulama İşi başlatılmıştır. Proje kapsamında 110 yapı restore edilecektir.

Projenin ilk etabında 2'si tescilli tarihi eser, 17'si ise geleneksel yapı olmak üzere toplam 19 yapının, İkinci etapta ise 3'ü tarihi eser, 23'ü de geleneksel yapı olmak üzere, 26 yapının restorasyonu tamamlanmıştır

Son iki etapta ise toplam 65 tarihi yapının sağlıklaştırılması gerçekleştirilecektir. Yapıların bir kısmı eski fonksiyonlarına devam ederken bir kısmı, lokanta, kafe, el sanatları satış yeri gibi yeni fonksiyonlar ile faaliyete geçmiştir.

Bedesten: Bedesten ve arasta Fazıl Ahmet Paşa döneminde yaptırılmıştır. Kitabesi bulunmadığından yapım tarihi tam olarak kesinlik kazanamamıştır. XVII. yüzyıl eseridir. Bedestenin çevresinde arasta eklenerek yapı daha da geliştirilmiştir. Kesme taştan yapılmış olup, kare planlıdır. Bedestene dört cephesindeki yuvarlak kemerli kapılardan girilmektedir. Üzeri pandantifli dört ayrı kubbe ile örtülmüştür. Bu kubbeler duvarlara bitişik tuğla kemerlere oturtulmuştur. Bedestenin ortasındaki ana kubbe ile diğer kubbeler arasına bir de dua kubbesi yerleştirilmiştir. İç ve dış bedesten olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Dört yandan basık kemerli kapılarla girilmektedir ve içinde 110 dükkanı bulunmaktadır. İç bedesten geçmişte kervansaray olarak kullanılmıştır. Arasta bölümü bedestenin çevresinde gelişmiştir. Yuvarlak kubbeli kapılarla girilen arastanın kuzeyinde tonozlu dükkanlar yer almaktadır. Bedestene bakan yüzdeki dükkanlar yer kazanmak amacıyla üçgen biçiminde yapılmıştır. Yapılan restorasyonlardan sonra bedesten 20 Oda, 45 yatak kapasiteli bir butik otel ve restoran olarak düzenlenmiştir. Restoran faaliyete geçmiştir. Butik otel ise gerekli ekipmanlarının alınmasından sonra faaliyete geçecektir.

Çifte Hamam: Ganioğlu Mahallesi'nde bulunmaktadır. XVII. yüzyıl ortalarına tarihlenen yapı Köprülü Mehmet Paşa'nın eşi Ayşe Sultan tarafından vakfedilmiştir. Soyunmalık kubbeli olup, ortasında sekizgen bir şadırvan bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı soğukluk bölümü geniş bir kemerle kubbeli kare mekana ayrılmıştır. Sıcaklık, kare mekan ile haç planlı dört eyvandan oluşmaktadır.

Oymaağaç (Nerik) Höyük: Vezirköprü Ovası'nın kuzey sınırında Oymaağaç Köyü'nde bulunan Oymaağaç Höyüğü 1972 yılında Prof.Dr. Bahadır Alkim tarafından keşfedilmiştir. 2005 yılında yüzey araştırmalarıyla başlayan Alman Arkeolog Pr. Dr. Rainer Czichan'ın kazı başkanlığında yapılan arkeolojik kazı ve araştırma projesi 2007'den bu yana devam etmektedir. Çalışmalarda ören yerinin Hititlerin dini merkezi "Nerik" olduğuna ilişkin kanıtlar elde edilmiştir. Kazılarda 11 parça dini ve tarihi belge, mektup ve envanter listeleri, üzerinde çivi yazısı bulunan 13 toprak tablet, mühür, dini törenlerde kullanılan küçük kaplar, mezarlar, gıda saklama çukurları, bir tünel, mabet odası temelleri, sur duvarı, sur kapısı ve çeşitli kalıntılar bulunmuştur. Tabletlerin üzerindeki yazılarda Hitit krallarının Nerik'e geldikleri; burada hava tanrısına saygı gösterip, törenler yaptıkları ve adakta bulunduklarının anlatılmaktadır. Hititlerin kuzeydeki en uç bölgesinde yer alan Nerik'in Hititler büyük öneme sahip bir dini merkez olduğu arkeologlar tarafından belirtilmektedir.

Oymaağaç Höyüğü'nde Hitit Dönemi'ne ait taştan yapılmış 40 basamaktan oluşan bir tünel de bulunmuştur. Tünel, ana kaya içinde bir su deposu olan bir odayla son bulmaktadır. Tünelin savunma amaçlı kullanıldığı tahmin edilmektedir. Höyükteki yerleşim Eski Tunç Çağı'na kadar dayanmakta olup, Hititlerle ilgili bulunan kalıntılar MÖ. XIII. yüzyıla dayanmaktadır. Höyükte ayrıca Demir Çağı, Geç Roma ve Bizans dönemlerine ait kalıntılar da çıkarılmaktadır. Oymaağaç Höyüğü'nün bir diğer önemi Kalkolitik Çağ'dan (MÖ. V ve IV. binyıl), Geç Demir Çağı'na (MÖ. I. Binyılın ikinci yarısı) kadar kesintisiz yerleşime tanıklık etmesidir.

İlçe içinde Tümülüs ve antik yerleşme olmasına karşın, Oymaağaç dışındaki yerlerde herhangi bir kazı ve araştırma yapılmamaktadır.

Çal Köyü Tümülüsü: Vezirköprü'nün güneybatısında Çal Köyü'ndedir.

Yukarı Çal Köyü Tümülüsü: Vezirköprü'nün doğusunda yukarı Çal Köyü'ndedir.

Kületek Tümülüsü: İlçenin Kületek Köyü'nde bulunmaktadır.

Kızılcaören Yerleşmesi: Vezirköprü'nün güneydoğusunda yer alan Kızılcaören Köyü'ndedir. Roma ve Geç Antik Çağı Yerleşmeleri bulunmaktadır.

Yağbasan Tümülüsleri: İlçenin kuzeybatısında yer almaktadır. Yağıbasan Köyü'nün Çatlıcak Mahallesi'nde 3 tümülüs bulunmaktadır.

Çeltek Tümülüsleri: Çeltek Köyü'nün güneybatısında 2 adet tümülüs bulunmaktadır.

Aşağı Narlı Tümülüsü: Aşağı Narlı Köyü'nde bulunmaktadır. Doğantepe'nin güneydoğusunda yer almaktadır.

Avdan Köyü Tümülüsü: Avdan Köyü'nün güney ve güneybatısında olmak üzere 2 adet tümülüs bulunmaktadır.

Maltepe Tümülüsü: Köprübaşı'nın kuzeydoğusunda yer alan Boğazkoru Köyü'nde yer almaktadır.

Tepeören Tümülüsü: Köprübaşı'nın kuzeybatısında yer alan Tepeören Köyü'ndedir. Roma ve Geç Antik Çağı Yerleşmeleri bulunmaktadır.

Çöğe Köyü Yerleşmeleri: Çöğe Köyü okulu önünde yer almaktadır. Roma ve Geç Antik Çağı Yerleşmeleri bulunmaktadır.

1.8. TRABZON

1.8.1. Doğal Değerler

1.8.1.1. Su Kaynakları

a. Akarsular

Doğu Karadeniz Bölgesi genel olarak su kaynakları bakımından zengindir. Trabzon İli'nde de debisi çok yüksek olan birçok su kaynağı bulunmaktadır. İl sınırları içinden geçen başlıca akarsular, Değirmendere, Akhisar Deresi, Fol Deresi, Çarşıbaşı Deresi, Yomra Deresi, Yanbolu Deresi, Karadere, Manahoz Deresi, Gökçesu Deresi, Solaklı Deresi, Baltacı Deresi'dır.

Solaklı Havzası: HES ve karayollarının çalışmalarından dolayı ortaya çıkan olumsuzlukların giderilmesi maksadıyla pilot havza çalışması başlatılmıştır. Of-Çaykara arasındaki yaklaşık 20 km'lik güzergahta "Solaklı Vadisi İyileştirme Projesi" adı altında entegre bir çalışma yürütülmektedir. Solaklı Vadisi'nin bir mesire alanına dönüştürülmesi maksadıyla başlatılan projenin ilk safhası, Mayıs 2012'de tamamlanmıştır.

Proje kapsamında ilk gölet ve Orman İçi Dinlenme Yeri, mesire alanı düzenlenmiştir. Projenin devamında Solaklı Vadisi'nde; içinde gölet, taşkın ıslahı ve rekreasyon çalışmalarının bulunduğu projeler planlanarak hayata geçirilecektir. Bir havza çalışması olan Solaklı Vadisi Taşkın Koruma, Rehabilitasyon ve Çevre Düzenlemesi Projesi'nin tamamının hayata geçirilmesi ile havza rehabilite edilecek, yöre

halkına dinlenme ve mesire alanı kazandırılacak ve korunması gereken bitki türleri koruma altına alınacaktır.

b.Göller

Trabzon İli'ndeki başlıca göller, Uzun Göl, Sera Gölü, Buzlu Göl, Karagöl, Sarıgöl, Aygır Gölü, Balık Gölü, Birömer Gölü'dür.

Uzungöl: Çaykara İlçesi'nde, Trabzon'a 99 km ve Çaykara'ya 19 km uzaklıktadır. Deniz seviyesinden 1100 m yükseklikte bulunmaktadır. Vadinin ortasında bulunan ve yamaçlardan düşen kayaların Haldizen Deresi'nin önünü kapatmasıyla oluşmuştur. Boyu 1.000 m, eni 500 m, derinliği ise 15 m civarındadır. Gölde alabalık yaşamaktadır. Uzungöl'ün çevresinde ladin ormanları bulunmaktadır. Çevresindeki yerleşmelerde yöreye uygun tarzda yapılmış eski ahşap evler yer almaktadır. Gölün çevresi 1989'da "Tabiat Parkı", bu alanı da kapsayan geniş bir alan 2004'de "Özel Çevre Koruma Bölgesi", her iki alanı da kapsayan daha büyük bir alan ise 1998'de "I ve III. Derece Doğal Sit Alanları" olarak ilan edilmiştir. Uzungöl (Trabzon) Özel Çevre Koruma Bölgesi koruma amaçlı imar planı yapılmıştır. Göl ve çevresi; Trabzon'un turizm faaliyetlerinin en yoğun olduğu bölgedir. Uzungöl'de 2014 yılı itibariyle toplam 1.437 yatak kapasiteli, 52 adet konaklama tesisinde; 3.805'i yabancı, 151.763 turist konaklamıştır.

Uzungöl için 2013 yılında Uzungöl'den Demirkapı ve Arpaözü köylerine giden yol ile Demirkapı Köyü'nden Balık ve Aygır göllerine giden yolun iyileştirilmesi kapsamında yolun doğal taş ile kaplanması projesi ve Uzungöl Güney Kıyısı Peyzaj Projesi başlatılmıştır. Bu proje açık ve kapalı oturma grupları, korkuluk, bitkilendirme, vb. çevre düzenleme çalışmalarını kapsamaktadır.

Buzul Gölleri: Bu göller genellikle kar suyu ile beslenen küçük göllerdir. Dairesel ve ya oval formlu olup, çapları 50 ila 250 m arasında değişmektedir. Bu göllerin en önemlileri; Karagöl, Balık, Sarıgöl, Buzlu, Aygır ve Kazıklı gölleridir.

Sera Gölü: Akçaabat İlçesi sınırları içinde, Trabzon ile Akçaabat arasında Demirtaş Köyü yakınında bulunmaktadır. Trabzon'a 10 km uzaklıktadır. Ortalama uzunluğu 1.5 km, ortalama genişliği 150 m olup, en derin yeri 75 m'dir. Sera Gölü, denize dökülen Sera Deresi Vadisi'nde meydana gelen bir heyelan sonucu ortaya çıkmıştır. Sera vadisinin sol

yamacından kayarak büyük kütleler halinde vadi tabanına yığılan enkaz, yaklaşık 650 m uzunluğunda ve 350 m genişliğinde ve 65 m yüksekliğinde bir set ve bu setin ardından yükselen sular Sera Gölü'nü oluşturmuştur. Gölün çevresinde üç adet restoran hizmet vermektedir.

Balıklı Göleti: Balıklı Göleti Akçaabat İlçesi'nde, Balıklı Yaylası'nın (Acısu (Koryana) Köyü Yaylası) her iki yanından geçen derenin sonunda yapılmıştır. Çevresi ağaçlıklarla kaplıdır. Gölete kaz, ördek vb. hayvanlar gelmektedir. Balıklı derelerinde ayrıca kırmızı benekli alabalık yetişmektedir. Günümüzde mesire amaçlı olarak kullanılmaktadır.

Barajlar

İl'de sulama veya enerji amaçlı rezervuar bulunmamaktadır. Ancak 1998 yılında yatırım programına alınmış olan Atasu Barajı ve Hidroelektrik Santrali'nin inşaatı devam etmektedir. Galyan Deresi üzerinde kurulan baraj ile yıllık 91 hm^3'lük içme suyu, 5 MW güç ile yıllık 27 GWh'lik enerji üretimi hedeflemektedir.

d. Kıyı Turizmi

Trabzon İli birçok ilçesiyle Karadeniz'e kıyısı bulunan bir ildir. 115 km'lik bir kıyı şeridine sahiptir. İklimin elverişli olmaması ve sahil yolunun kıyı dolgusu ile yapılması kıyı turizminin gelişmesini engellemektedir. Denize kıyısı olan ilçelerde bulunan başlıca

plajlar, Merkezde Yalıncak Plajı, Sürmene'de Çamburnu Halk Plajı ve Vaha Halk Plajı, Çarşıbaşı'nda Belediye, Kerem ve Kaleköyü plajları, Beşikdüzü'nde Belediye Plajı, Liman Mevkii ve Pirinçlik Plajları, Akçaabat'ta Akçakale, Söğütlü, Darıca, Mersin, Salacık ve Özmersin plajları, Of'ta Kavak Cami doğusu, Kıyıcık sahili Devlet Hastanesi önü ve Soğukpınar Mahallesi barınak üstü, Araklı'da Akasyalar Plajı ve Kalecik Plajı, Remzi Tatil Köyü, Vakfıkebir'de Belediye Plajı ve Yomra'da Kaşüstü Plajı ve Kerem Plajı'dır.

1.8.1.2. Yaban Hayatı Ve Avcılık

Trabzon İli'nin topraklarının % 10 kadarı düzlüktür. Geri kalan kısmında ise sahilden iç kısma gidildikçe engebeli ve dağlık alanlar kaplamaktadır. Fakat Trabzon av sahaları yönünden fazla zengin sayılmamaktadır. Kanatlı hayvanlardan daha çok bıldırcın, çulluk, ördek ve kaz avlanmaktadır. Bıldırcın ağustos ve ekim aylarında, çulluk, ördek ve kaz Ekim başından Şubat sonuna kadar, tavşan, çakal ve domuz gibi hayvanlar ise tarım arazilerine zarar verdikleri için her mevsim avlanılmaktadır. İlde Maçka- Kulindağı bölgesinde toplam 4853 hektar büyüklüğünde bir adet avlak bulunmaktadır. 2007 yılı itibari ile tesis edilmiş bu alanda yılık toplam 39 adet yaban domuzu hasat edilmektedir. İlde ayrıca Meşeiçi Hanları Devlet Avlağı, Tonya-Şalpazarı Devlet Avlağı ve Çaykara-Dernekpazarı Devlet Avlağı bulunmaktadır.

b.Balıkçılık

Trabzon İli'nde balıkçılık faaliyetleri yaygın olarak yapılmaktadır. Trabzon İli'nde en çok avlanan balık hamsi, kalkan, kefal, istavrit, mezgit, barbun, izmarit, zargana, karagöz ve kırlangıçtır. Ayrıca Karadeniz'de yetişmesi çok uygun olan somon alabalığı yetiştiriciliği yapılmaktadır.

1.8.1.3. Orman Kaynakları

İlin topraklarının % 34,42'si ormanlarla kaplıdır. Trabzon ilindeki orman varlığı Türkiye ortalamasından yüksektir. Deniz seviyesinden 10 ila 2000m yüksekliğe kadarki ağaç türleri, sarıçam, göknar, ladin, kayın, meşe, ıhlamur, akçaağaç, karaağaç, kızılağaç, kestane ve gürgendir.

Kayabaşı Mesire Yeri: Akçaabat İlçesi'ne 43 km, Trabzon'a 56 km mesafededir. Akçaabat ilçesi sınırları içinde, 120 hektar büyüklüğünde bir mesire yeridir. 2011 yıllında Tabiat Parkı ilan edilmiştir. Ulaşımı asfalt yolla sağlanmaktadır. 166 yatak kapasiteli konaklama tesisi bulunmaktadır. Tesiste, 550 kişi kapasiteli restoran, günübirlik kullanıma yönelik otopark,

büfe, çocuk oyun alanı ile piknik üniteleri yer almaktadır. Ayrıca mesire yerinde; giriş-kontrol, büfe, kameriye, yağmur barınağı, WC, çeşme, çocuk oyun alanı, su deposu, kır kahvesi, otopark mevcuttur.

Savandoz (Ağaçbaşı) Mesire Yeri: Düzköy'e 11 km, Trabzon'a 51 km mesafededir. Düzköy İlçesi sınırları içinde yer almakta olup, alanı 23,5 hektardır. Tesise ulaşım stabilize yolla sağlanmaktadır. Tesis; Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından A tipi mesire alanı olarak tahsis edilmiştir. Mesire alanı içinde bungalovlar ve kır gazinosu, otopark, büfe, çocuk oyun alanı ile piknik üniteleri yer almaktadır.

Tilkibeli Mesire Yeri: Araklı'ya 49 km, Trabzon'a 82 km uzaklıktadır. Araklı İlçesi sınırları içinde yer alan mesire yeri 5,8 ha büyüklüğündedir. Tesise ulaşım stabilize yolla sağlanmaktadır. Tesis; Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından B tipi mesire alanı olarak tahsis edilmiştir. Günübirlik kullanıma dönük ve piknik yapmaya uygun kullanımlar bulunmaktadır.

Sazalan Mesire Yeri: Tonya'ya 26 km, Trabzon'a ise 90 km uzaklıktadır. Tonya İlçesi sınırları içinde yer alan mesire yeri, 5 hektar büyüklüğündedir. Tesise ulaşım stabilize yolla sağlanmaktadır. Tesis; Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından B tipi mesire alanı olarak tahsis edilmiştir. Alanda 1 Kır Gazinosu, 1 Büfe, 1 WC, 1 Otopark ve piknik üniteleri yer almaktadır.

Çal-Çamili Mesire Yeri: Düzköy'e 12 km, Trabzon'a 52 km uzaklıktadır. Düzköy İlçesi sınırları içinde yer alan mesire yeri 17 hektar büyüklüğündedir. Tesise ulaşım stabilize yolla sağlanmaktadır. 2003 yılında mesire yeri olarak ilan edilmiş olup, daha sonra Tabiat Parkı statüsü verilmiştir. Mesire yerinde; giriş-kontrol, yağmur barınağı, WC, çeşme, kameriye, su deposu, bulaşık yıkama yeri, alışveriş ünitesi, pergole, ihata ve patika yollar yer almaktadır. Çal Mağarası bu mesire alanına yakın bir mesafede bulunmaktadır.

Çamburnu Mesire Yeri: Sürmene'ye 7 km, Trabzon'a ise 45 km uzaklıktadır. Trabzon-Rize karayolu üzerinde Sürmene İlçesi sınırları içinde yer alan mesire yeri, 5,1 hektar büyüklüğündedir. Tesise ulaşım asfalt yolla sağlanmaktadır. Tesis; Orman ve Su İşleri

Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından B tipi mesire alanı olarak tahsis edilmiştir. Mesire Yeri, Türkiye'de sarıçam ormanlarının denize yaklaştığı iki noktadan birisidir. Sahada 1 Büfe, 3 Yağmur Barınağı, 1 Kır Gazinosu, 2 WC, 1 Çocuk Oyun Alanı bulunmaktadır.

Boztepe Mesire Yeri: İl merkezine 2 km uzaklıkta çam ağaçları ile çevrili 250 m yükseklikte bir tepe üzerindedir. Her türlü yeme içmeye yönelik tesisler bulunmaktadır. Trabzon kentini panoramik açıdan görünümünü sağlamakta ve yaz mevsiminde gezi ve dinlenme alanı olarak kullanılmaktadır.

1.5.1.4. Mağaralar

Çalköy Mağarası: Çal Mağarası, Düzköy İlçe Merkezi'nin 5 km güneybatısında, denizden 1.050 m yükseklikte Çalköy yerleşimi içinde yer almaktadır. Mağara Trabzon'dan 51 km, Düzköy'den 5 km uzaklıktadır. Çal Mağarası bir yeraltı su kanalıdır. Mağaranın girişi, geniş olmakla birlikte giderek daralmakta, belli bir uzaklıktan sonra genişlik 1 m'ye kadar düşmektedir. Tavan yükseklikleri kırık sistemlerine bağlı olarak büyük değişkenlik göstermektedir. Girişten 200 m sonra iki kola ayrılmaktadır. Sola ayrılan kol yaklaşık 125 m uzunluktadır. Sağ kolun ulaşılabilen kısmı yaklaşık 300 m'dir. Bu kolun yaklaşık 60.m'sinde küçük bir göl ve çağlayan yer almaktadır. Mağaranın içindeki rahat hava hareketi vardır. Mağaranın nemi iç kısımlara doğru artmaktadır. Mağara 2003 yılında gezilmeye hazır hale getirilmiş ve çevre düzenlemesi ile ışıklandırılması tamamlanmıştır. Mağara çevre düzenlemesi içinde lokanta, çay bahçesi, tuvalet bulunmakla beraber otopark kapasitesi yetersiz kalmıştır.

Akarsu Köyü Mağarası: Maçka İlçesi'nin Akarsu Köyü sınırları içinde bulunan mağara eskiden yerleşim yeri olarak kullanılmıştır. Mağaranın içinde 72 adet oda mevcuttur. Mağaranın içinde sarkıt ve dikitler bulunmaktadır. Mağara ziyaretçiye açılabilecek bir düzenleme yapılmamıştır.

1.8.1.5. Yaylalar

Karadağ Yaylası (Turizm Merkezi): Yayla Trabzon'a 61 km, Düzköy'e 20 km mesafededir. 1.800m yükseklikte olan yaylaya, Düzköy'den sonra stabilize yolla ulaşılmaktadır. Yaylada elektrik, su ve telefon mevcuttur. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Yaylada bakkal, fırın, kır kahvesi, kasap ve pansiyon gibi kullanışlar bulunmaktadır. Yöreye özgü evler ahşap ve bağdadi tarzda yapılmış.

Hıdırnebi Yaylası: Yayla Trabzon'a 34 km, Akçaabat'a 22 km mesafededir. 1.600m yükseklikte olan yaylaya asfalt yolla ulaşılmaktadır. Yaylada elektrik, su ve telefon mevcuttur. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Yaylada Trabzon İl Özel İdaresi tarafından "Yayla Kent" adı altında, 120 yatak kapasiteli konaklama tesisi inşa edilmiş ve özel sektöre kiralanmıştır. Yaylada ticari faaliyetler oldukça gelişmiştir. Yaylanın 2 km uzağında bulunan Balıklı Göleti ayrıca mesire olanağı sağlamaktadır.

Kulundağı Yaylası: Trabzon'a 41 km, Maçka'ya 15 km mesafededir. 1.650 m yükseklikte olan yaylaya, Maçka'dan sonra toprak yolla ulaşılmaktadır. Elektrik, su ve telefon mevcuttur. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Yaylada konaklama ve günübirlik hizmetlere yönelik tesisler bulunmamaktadır. Yaylada ticari faaliyetler de gelişme göstermemiştir.

Şolma Yaylası (Turizm Merkezi): Trabzon'a 50 km Maçka'ya 22 km mesafededir. 1.850m yükseklikte olan yaylaya, Maçka'dan sonra toprak yolla ulaşılmaktadır. Elektrik, su ve telefon mevcuttur. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Yaylada konaklama tesisi bulunmayıp, ticari faaliyetler gelişme göstermemiştir. Gürgen, ladin, göknar ve orman gülleri ile çevrili yayla, önemli bir bakı noktası olması ve özgün karakterini koruması açısından Trabzon İli'nin en önemli yaylaları arasındadır.

Örnekalan (Maura) Yaylası: Trabzon'a 46 km Maçka'ya 18 km mesafededir. 1.650m yükseklikte olan yaylaya, Maçka'dan sonra toprak yolla ulaşılmaktadır. Yaylada elektrik, su ve telefon mevcuttur. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Yaylada konaklama ve günübirlik hizmetlere yönelik tesisler mevcut değildir. Ticari faaliyetler de gelişme göstermemiştir. Bakı noktası olması ve özgün karakterini koruması açısından Trabzon İli'nin en önemli yaylaları arasındadır.

Lişer Yaylası: Trabzon'a 54 km Maçka İlçe Merkezi'ne 28 km mesafededir. 1.800m yükseklikte olan yaylaya, Maçka'dan sonra toprak yolla ulaşılmaktadır. Elektrik, su ve telefon mevcuttur. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Yaylada 20 yatak kapasiteli konaklama tesisi bulunmaktadır. Bu konaklama tesisi aynı zamanda yaylanın günübirlik ihtiyaca hizmet veren tek tesisidir. Yaylada ticari faaliyetler de gelişmemiştir.

Sisdağı Yaylası: Trabzon'a 85 km, Şalpazarı'na 16 km mesafededir. 1.950m yükseklikte olan yaylaya, Şıhkıran'a kadar asfalt, daha sonra toprak yolla ulaşılmaktadır. Yaylada elektrik, su ve telefon mevcuttur. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Giresun–Trabzon il sınırındaki yaylada konaklama ve günübirlik hizmetlere yönelik tesisler bulunmaktadır. Merkez yayla olmasından dolayı ticari faaliyetler de oldukça gelişmiştir. Yaylada her yıl temmuz ayının dördüncü cumartesi günü yapılan şenliklere çok büyük katılım olmaktadır.

Kiraz Yaylası: Trabzon'a 48 km, Maçka'ya 22 km mesafededir. 1.850 m yükseklikte bulunmaktadır. Elektrik, su, telefon gibi altyapı olanakları bulunmaktadır. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Konaklama ve günübirlik

hizmetlere yönelik tesisler mevcut değildir. Yaylada ticari faaliyetler de gelişme göstermemiştir. Yaylada Temmuz ayının 3. Cuma günü Ayeser Şenlikleri yapılmaktadır.

Sultanmurat Yaylası: Trabzon'a 100 km, Çaykara'ya 25 km mesafededir. Sultanmurat Yaylası 5 köyün ortaklaşa kurduğu merkezi bir yayladır. 2.200m yükseklikte olan yaylaya, Ataköy'e kadar asfalt, daha sonra, bozuk asfalt ve stabilize 18 km'lik bir yolla ulaşılmaktadır. Çaykara ilçe merkezinden direk yaylaya ulaşacak asfalt yol çalışmaları ise devam etmektedir. Yaylada elektrik, su ve telefon mevcuttur. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. I. Dünya Savaşı'ndan kalma siperlerin bulunduğu alan; Tarihi Sit Alanı ilan edilerek koruma altına alınmıştır. Yaylada, 100 yatak kapasiteli bir adet konaklama tesisi bulunmaktadır. Bu tesis aynı zamanda yaylanın günübirlik tesis ihtiyacını da karşılamaktadır. Merkez yayla olması nedeniyle ticaret oldukça gelişmiştir. Yaylada ağustos ayının 20'sinde Çürük Ortası adıyla bilinen şenlikler düzenlenmektedir. Sultan Murat Yaylası'na 1,5 km mesafede bulunan Şehitler Tepesi'nde bulunan şehitlikte 1916 yılında, Rus işgalinde şehit düşmüş olan 1 subay, 1 astsubay ve 70 erin mezarları bulunmaktadır. Şehitleri anmak maksadıyla her yıl 23 Haziran'da Şehitleri Anma Günü etkinlikleri düzenlenmektedir.

Haçka Obası (Düzköy) Yaylası: Trabzon'a 53 km, Düzköy İlçe merkezine 12 km mesafededir. 1.700 m yükseklikte olan yaylaya, Düzköy'den sonra stabilize yolla ulaşılmaktadır. Yaylada bulunan Haçkalı Baba Türbesi yöre halkı tarafından yoğun şekilde ziyaret edilmektedir. Elektrik, su, telefon gibi altyapı hizmetleri mevcuttur. Yayla mera statüsünde olduğundan, içinde özel mülk bulunmamaktadır. Yaylada günübirlik kullanıma yönelik tesisler bulunmakta olup, ticaret de gelişmiştir.

1.8.2. TARİHİ VE ARKEOLOJİK DEĞERLER

Trabzon Kenti'nin kuruluşu MÖ. 2000'li yıllara kadar uzanmaktadır. Tarihsel süreç içinde Miletler, Presler, Romalılar, Bizanslılar, Komnenosların egemenliği altına girmiştir. Bu uygarlıklardan kalma camiler, manastırlar, türbeler, hanlar, hamamlar, müzeler ve birçok sivil mimari örnekler bulunmaktadır.

1.8.2.1. Trabzon Kent Merkezi – Merkez İlçe

Trabzon Kalesi: Trabzon Kalesi'nin surları MÖ. I. yüzyılda Roma Döneminde yapılmıştır. Kale güneyden kuzeye doğru yukarı hisar (iç kale), orta hisar ve kuzey hisar (aşağı hisar) olmak üzere üç bölüme ayrılmaktadır. Yukarı Hisar olarak bilinen yer iç kaleyi koruyan ve akropol vazifesi gören kısımdır.

İlk yaptırıldığı tarih MÖ. 2000 yıllarına kadar gitmektedir. Bu bölümde kale muhafızlığı, katip ve hizmetçiler sınıfı için yapılan yapılar yer almaktadır. Orta hisar, yukarı hisar ve iç kalenin devamı olan bu kısım yamuksu şekildedir. İç kaleden bu kısma iki kapı ile geçilmektedir. Bu bölümde Ortahisar Camii eski Hükümet Konağı, Zağnos Köprüsü, Kule ve Çifte Hamamlar, Amasya Camisi, Şirin Hatun Camii, Musa Paşa Camii yer almaktadır. Bu kısımda yukarı hisardan aşağı hisara kadar uzanan surlar, Trabzon İmparatoru Alexios II. (1297–1330) zamanında yaptırılmıştır. Aşağı Hisar kısmı Zağnos Burcu'nun yanı başından başlayıp denize kadar inen surlardan meydana gelmiştir. Bu kısımda bulunan surların Sotka kapısı adı verilen iki kapısı vardır. Günümüzde ''Kale Kapısı'' ismi verilen mevkide sur delinerek taşıtların geçmesine elverişli duruma getirilen kısmı daha yüksek duvarlardan meydana gelmiştir. Aşağı hisar ise bugünkü Pazarkapı mahallesinde kalmış olup batı surları ve burçları oldukça sağlam ve restore edilmiş haldedir. Eski Reşadiye veya Şenol Güneş Bulvarı bu surlar boyunca kuzey güney doğrultusunda ilerlemekte iken yeni altgeçit projesiyle yol yeraltına alınmış ve üzeri park olarak planlanmıştır. Aşağı hisarın kuzey kesimi ise daha az korunabilmiş olup eskiden denizin içinde kalan son burç sahil karayolları yapımı nedeniyle şu anda denizden tahminen birkaç yüz metre içerde kalmıştır. Aşağı Hisar'ın çevrelemiş olduğu bölgede St. Andrea Kilisesi, Molla Siyah Camii, Hoca Halil Camii, Pazarkapı Camii, Kundupoğlu ve Yarımbıyıkoğlu evleri, Sekiz Direkli Hamam, Tophane Hamamı, Hacı Arif Hamamı gibi tarihi eserler yer almaktadır.

Trabzon Müzesi: Cumhuriyet Caddesi, Zeytinlik Sokak'ta bulunan yapı XIX. yüzyılın sonlarında Kostaki Teohyplaktos tarafından yaptırılmıştır. Zemin katla birlikte 4 kattan oluşmaktadır. Avrupa mimari özelliklerini yansıtan binada İtalya'dan getirilen malzeme kullanılmıştır. 1916–1918 yılları arasında Karargah Binası, 1927–1931 yılları arasında Hükümet Konağı, 1931–1937 tarihleri arasında Genel Müfettişlik Binası, 1937–1987 yılları arasında Kız Meslek Lisesi olarak kullanılmıştır. Atatürk 15–17 Eylül 1924 yılında Trabzon İli'ne yaptığı ziyarette bu binada kalmıştır. 1988–2001 yılları arasında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca restorasyonu tamamlanan konak, 22 Nisan 2001 tarihinde Trabzon Müzesi olarak ziyarete açılmıştır. Binanın bodrum katında Etnografik ve Arkeolojik eserler bulunmakta, birinci kattı ise konak eserleri bölümü olarak kullanılmaktadır.

Ayasofya Camisi: Kentin batı girişinde sahil karayolu üzerinde bulunmaktadır. Trabzon'da 1204 yılında devlet kuran Komnenos Ailesi'nden Kral I. Manuel (1238–1263) tarafından 1250–1260 yılları arasında yaptırılan bina bir manastır kilisesi olarak inşa edilmiştir. 1573 yılından itibaren cami olarak kullanılmıştır. 1. Dünya Savaşı sırasında da cephanelik olarak kullanılan yapı, 1964 yılında müze olarak ziyarete açılmıştır. Müze'nin 25 m batısında 1427 yılında yapılan bir çan kulesi bulunmaktadır. Günümüzde camii olarak kullanılmaktadır.

Kızlar (Panagia Theokephastros) Manastırı: Boztepe Vadisi'nin eteklerinde Trabzon'a hakim bir noktada kurulmuş olan manastır XIV. yüzyılda III. Alexios tarafından yaptırılmıştır. XIX. yüzyılda kiliseye öğrenci ve misafir odaları eklenmiştir. Manastırın etrafı yüksek koruma duvarları ile çevrilmiştir. Kaya kilisesinin girişinde, dış duvarlarda bulunan freskler bugün oldukça bozulmuş durumdadır. Manastır içinde anakaya kilisesi, çan kulesi, öğrenci odaları, misafir odaları, mezar şapeli, çilehane ve

kutsal su bulunmaktadır. Manastır uzun yıllar atıl bırakılmıştır. Trabzon Belediyesi tarafından projesi yaptırılarak ihalesi Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca gerçekleştirilen Kızlar Manastırı'nın restorasyonu 2013 yılında başlamıştır. Çalışmaların 2015'te tamamlanması planlanmaktadır.

Kaymaklı Manastırı: Boztepe'nin Değirmendere Vadisi'ne bakan kısmında kurulmuş olan manastır il merkezine 3 km uzaklıktadır. IV. Aleksios tarafından 1424 yılında inşa edilmiştir. Dış yapısı kesme taştan yapılmış, beşgen planlıdır. Dış duvarlarında haç kabartmaları ve bir melek freski vardır. Manastır yıllar içinde birçok onarım geçirmiştir.

Santa Maria Kilisesi: İl merkezinde Kemerkaya Mahallesi'nde bulunan yapı Sultanmecit'in emirleri ile Trabzon'a gelen yabancılar için 1869–1874 tarihleri arasında yapılmıştır. Günümüzde kilise halen kullanılmaktadır.

Atatürk Köşkü: Trabzon'un mesire yerlerinden biri olan Soğuksu Tepesi'nde, merkezden 8 km uzaklıkta çam ağaçlarıyla çevrili bir bahçe içinde yer almaktadır. Art Nouveau tarzındaki konak kentin ileri gelenlerinden Konstantin Kapogiannidis için 1890 yılında yapılmıştır. Köşk bodrum katıyla beraber 4 katlı taş bir binadır. Cephe özellikleri ve mekan düzenlenmesi dönemin Avrupa mimarisi özelliklerini taşımaktadır. İç bölmelerde tuğla malzeme kullanılmıştır. İçerisinde orijinal Çin, Japon ve Avusturya vazoları, bir müzik dolabı, Osmanlı usulü sedef kakmalı sehpa, Avrupa'dan getirilmiş mobilyalar ve heykeller bulunmaktadır.

Küçük Ayvasıl (St. Anna) Kilisesi: Çarşı Mahallesi, Hartama Sokak'ta bulunan yapı VII. yüzyılda inşa edilmiştir. Üç apsisli, bazilikal planlı, küçük bir kilisedir. Yapı kiremit çatı ile örtülüdür. Giriş kapısı güney yönündedir. Kapının üzerinde I. Basil zamanına ait, 884–885 tarihinde onarım gördüğüne dair kitabesi bulunmaktadır. İç duvarlarındaki freskler büyük oranda bozulma göstermiştir. Kentin günümüze kadar gelmiş en eski kilisesidir.

Cephanelik: İl Merkezi'nde, Boztepe'nin batı yamaçlarında bulunan yapı 1887 yılında yapılmıştır. Yapı yaklaşık 25 m yüksekliğinde, iç içe yer alan kalın duvarlı iki dairevi kuleden oluşmaktadır. İç bölüm dört, dış bölüm ise üç katlıdır. Rus işgalinde bina silah deposu olarak kullanılmış, 1919 yılında meydana gelen patlamada büyük zarar görmüştür. Mimari açıdan önemi olan bir yapıdır. Restore edilerek lokanta ve kafe olarak hizmete açılmıştır.

Bedesten: Trabzon'daki en eski Türk eserlerinden biri olan Bedesten Semerciler Camii'nin batısında Taşhan'ın yanındadır. Yapı XI. yüzyılda Cenevizliler tarafından yapılmıştır, ancak XVI. yüzyıl Osmanlı mimari özellikleri de göstermektedir. Bedesten'in kareye yakın bir planı vardır. Dört cephesinde de kapı bulunan bedesten iki katlıdır. Çatısı tonozlu ve tek kubbelidir. Türk bedestenleri içinde tek kubbeli olan tek örnektir. 2013 yılında çıkan yangından sonra başlatılan onarım çalışmaları tamamlanmıştır.

Taşhan: Trabzon Valisi İskender Paşa tarafından 1531–1533 tarihinde yaptırılmıştır. Düzgün moloz taştan inşa edilmiş olan han Osmanlı Dönemi'nin avlulu iki katlı şehir hanlarının en güzel örneklerinden biridir. Giriş kapısı kuzeyden olup kaplama ahşap kapısı dikkat çekici bir güzelliğe sahiptir. Girişteki kontrol hücresinden sonra üzeri kemer ve tonozlarla örtülü bir koridora, oradan da kare bir avluya geçilmektedir. Bu avlunun etrafında revaklar ve on yedi hücre peş peşe sıralanmıştır. Burada revaklı bir galeri ile bunun arkasında sıralanmış yirmi dört hücre vardır. Hanın doğu tarafı ahır ve depo olarak kullanılmıştır. Han zaman içinde onarım geçirmiştir. Çatısı 1980 yılında, beton mozaik olarak değiştirilmiştir. 2011'de aslına uygun olarak restore edilmiştir.

Vakıf Han (Gön Han, Attar Han) : Çarşı Mahallesi'nde, bulunan han, 1781 yılında yaptırılmıştır. Kesme taştan üç katlı avlulu bir han olup, giriş kapısı doğu yönündedir. Buradan küçük bir avluya geçilmektedir. Bu avlunun arkasında odalar sıralanmıştır. Birinci katta cephede dört dükkân, şadırvan ve mescit kısmı bulunmaktadır. Bu avlunun çevresindeki odalar birbirlerinden farklı büyüklüktedir. Kuzey yönünde orta kısma bir eyvan yerleştirilmiştir. İkinci katta ise revakların çevresinde odalar ve mescit bulunmaktadır. Bu mescidin güneydoğu köşesindeki minaresi ise yıkılmıştır.

Alaca Han: Bakırcılar Semti'nde yer almakta XVIII. yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır. Dikdörtgen planlı üç katlı yapı iyi bir taş işçiliği örneğidir. Yapının zemin katı depo olup, birinci ve ikinci katında odalar yer almaktadır. Günümüzde bütün cepheleri binalarla kapatılmıştır. Kentte özgün hali ile korunmuş tek handır. Hal uzun seneler Bakırcılar Çarşısı olarak kullanılmış, 2000'li yılların başında ise boşaltılmıştır. Uzun yıllar kapalı kalan han kamulaştırılarak, restorasyonu 2011 yılında başlatılmış ve 2014'te tamamlanmıştır. Hanın yöresel el sanatlarının uygulaması, eğitimi ve satışına yönelik bir tesis olması planlanmaktadır.

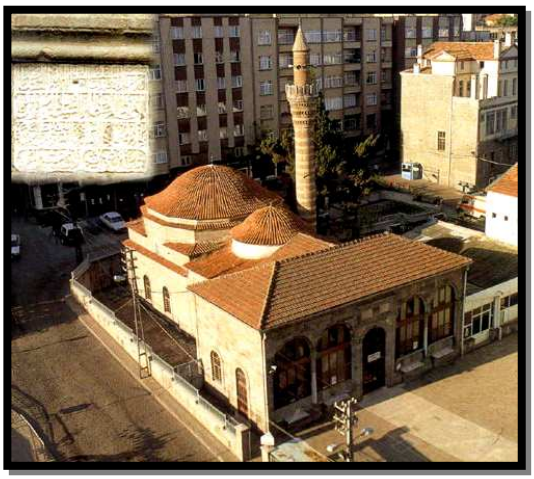
Zağnos Burcu: Trabzon kent merkezinde bulunan yapı, II. Aleksios Dönemi'nde kesme taştan kare planlı olarak yapılmıştır. Bir süre zindan olarak kullanılan yapı günümüzde İsmail Hakkı Berkmen Tarih Kütüphanesi olarak düzenlenmiştir.

Camii ve Türbeler

Ortahisar Fatih Camii (Panagiakhrysokephalos Virgin Kilisesi): Ortahisar Mahallesi'nde bulunan yapı, halen camii olarak kullanılmaktadır. X. yüzyılda kilise olarak inşa edilmiştir. Roma Dönemi'nde ise yerinde bir tapınak olduğu sanılmaktadır. Altı kez onarım geçirmiş yapının bugünkü planı XII. yüzyılda yapılmıştır. Yapı bazilikal planlı, üç nefli, apsisi içten yuvarlak dıştan çokgendir. Komnenos Krallığı zamanında Metropolit Kilise olarak kullanılmıştır. Fatih Sultan Mehmet döneminde camiye çevrilen ilk kilisedir. Restorasyonu ve çevre düzenlemesi yapılmıştır.

Çarşı Camii: Çarşı Mahallesi, Kemeraltı Mevkii'nde bulunmaktadır. Trabzon valilerinden Hazinedarzade Osman Paşa tarafından 1839 yılında yaptırılmıştır. Taş işçiliğinin güzel örneklerindendir. Şehrin en büyük camilerindendir. Minber ve mihrabı barok tarzında yapılmış olup mermerdir.

İskender Paşa Camii: Trabzon Belediye Binası'nın doğusunda, Atatürk Alanı'nda yer almaktadır. XVI. yüzyılda yaptırılmıştır. Avlunun içinde İskender Paşa'nın mezarı bulunmaktadır. Camide taş işçiliği ön plandadır. Minare tuğla ve renkli taşlarla yapılmıştır. Mihrap ve minber mermerden barok süslemelerle yapılmıştır. Caminin altında ki pencereler büyük ve yuvarlak kemerli, üst camlar ise sivri kemerlidir. Caminin iç kısmında kalem işi süslemeler bulunmaktadır. Restorasyonu tamamlanmıştır.

Yenicuma Camii (St. Eugenios): Yenicuma Mahallesi'nde bulunan yapı Bizans Dönemi'nde yapılmış ve Trabzon'un koruyucu azizi Eugenios'a ithaf edilmiştir. Yapım tarihi kesin olmamakla birlikte XIII. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Üç nefli üç apsisli yapı bazilikal planlıdır. Trabzon'un fethinden sonra camiye dönüştürülmüştür. Kuzey girişinde minare ilave edilmiştir. Taş işçilikli mihrabı barok özelikte olup, mihrabı ahşaptan yapılmıştır. Duvarlarda fresk izleri ve zeminde mozaiklerinin kalıntıları bulunmaktadır. Caminin içinde değerli kalem işi süslemeler de bulunmaktadır. 2007'de restorasyonu tamamlanmıştır.

Büyük İmaret (Gülbahar Hatun) Camii ve Türbesi: Atapark Mevkii'nde bulunan cami, Yavuz Sultan Selim tarafından annesi Gülbahar Hatun adına 1514 yılında yaptırılmıştır. Yapı medrese, mektep, imaret ve hamamında içinde bulunduğu bir külliye içinde yer almaktadır. Bu külliyeden bugüne yalnız cami ve türbe ulaşmıştır. Cami erken devir Osmanlı mimarisinde ayrı bir plan tipi oluşturan Zaviyeli Camiler grubuna girmektedir. Duvar işçiliği önemlidir. Minarede koyu gri ve sarımsı beyaz taş kullanılmıştır. Çatı kurşun kaplıdır. Caminin klasik dönem süslemeleri bozulmuştur.

Şadırvan 1975 yılında aslına uygun olarak restore edilmiştir. 2005 yılında cami ve türbe restore edilerek, çevre düzenlemesi tamamlanmıştır.

Ahi Evran Dede Camii ve Türbesi: Boztepe Mahallesi'nde kente hakim bir konumda bulunan camii ve türbe 1890 yılında yapılmıştır. Kare bir plan üzerine tek kubbeden ve giriş koridorundan oluşmaktadır. Caminin kuzeydoğusunda bitişik yapılmış bulunan türbe içinde dört mezar mevcuttur. Bu mezarlardan birinin Ahi Evran' a ait olduğu söylenmektedir. Cephe duvarları ve sivri kemerler orijinalliği bozulmayan parçalardır. Mihrap ve mahfil sonradan yapılmıştır. Türbe ziyarete açık olup cami halen kullanılmaktadır. Onarım görmüştür.

Hızırbey Camii: Hızırbey Mahallesi'nde bulunan cami Trabzon'un fethinden sonra Trabzon valilerinden Hızır Bey'e ithafen 1789 yılında yapılmıştır. Duvarlar kalın kesme taştan yapılmış olup, kubbenin üzeri kiremit kaplıdır. Kubbe içinde motif ve süslemeler mevcuttur. Mihrap barok stilinde taştan yapılmıştır. Minare de taştan yapılmış olup tek şerefelidir. 2011 yılında restorasyonu tamamlanmıştır.

Hamza Paşa Camii: Gülbahar Hatun Mahallesi'nde Emniyet Müdürlüğü'nün karşısında olup 1748 yılında yapılmıştır. Duvarları kalın kesme taştan inşa edilmiş olup çatısı ahşap kiremitlerle örtülüdür. Mihrap ve minber sadedir. Caminin içine gömülmüş minare taştan olup tek şerefelidir.

Erdoğdu Bey Camii: Erdoğdu Mahallesi'nde bulunan cami, Trabzon valilerinden Erdoğdu Bey tarafından 1577 tarihinde yaptırılmıştır. Caminin duvarları kalın kesme moloz taştan yapılmış olup çatısı kiremit kaplıdır. Kesme taştan yapılmış avlu duvarları orijinalliğini korumaktadır. Taş minare tek şerefelidir.

Konak Camii: Uzun Sokak üzerinde bulunan cami XVIII. yüzyılda yaptırılmıştır. Ön cephe duvarları kesme taştan diğer cephe taşları moloz taştandır. Çatısı ahşap ve kiremit kaplıdır. Mihrabı barok tarzında taştan yapılmıştır. Batı yönündeki minare taştan yapılmış olup tek şerefelidir.

Müftü Camii: Küçük Ayvasıl Kilisesi'nin karşısında bulunan camii 1970 yılında, 1753'te dönemin müftüsü İsmail Efendi tarafından yaptırılan eski caminin yıkılması üzerine

yaptırılmıştır. Kesme taştan yapılmış bu caminin üzerinde büyük bir kubbe vardır. Mihrabı ve minberi mermerden olup duvarlar içten motif ve desenlerle süslüdür.

Musa Paşa Camii: Ortahisar Mahallesi'nde bulunan camii 1668 yılında Musa Paşa zamanında yaptırılmıştır. Caminin duvarları kesme taştan yapılmış olup yan duvarlar büyük bir kubbeyi destekler niteliktedir. Mihrabı ve minberi sadedir. Minaresi taştan tek şerefelidir.

Emir Mehmet Türbesi: Kabak Meydanında yer almaktadır. 1523 yılında Emir Mehmet için yaptırılmıştır. Türbe içinde sanduka bulunmaktadır. Türbe kesme taştan yapılmış sekizgen planlıdır.

Hamza Paşa (Açık Türbe) Türbesi: Hazma Paşa Camii'nin doğusunda Küçük İmaret Mezarlığı'nda bulunan türbe altı köşeli baldeken bir türbedir. Taştan yapılmış türbede üç mezar vardır. XVIII. yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır.

Hamamlar

İskender Paşa Hamamı: Çarşı Camii'nin güneyinde yer almakta olup, XVI. yüzyılın başlarında yaptırılmıştır. Çifte hamam olan bu yapının batı tarafında erkekler kısmı bulunmaktadır. Kadınlar ve erkekler kısmında da soyunmalık, soğukluk ve iki hücreden ibaret sıcaklık bulunmaktadır.

Sekiz Direkli Hamam: Pazarkapısı Mahallesi'nde, yer alan bu hamamın mimari özellikleri itibari ile XVIII. yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır. Dikdörtgen planlı olup kuzey yönünde bulunan soyunmalık kısmının duvarları oldukça kalındır. Ortada sekizgen kasnaklı kubbeli kemerleri birbirine bağlamış sekiz sütün bulunmaktadır. Hamam zaman içinde birçok onarım gördüğü için özgün yapısını yitirmiştir. 1988 yılında Trabzon Belediyesi tarafından onarılmış ve Turizm İşletme Belgesi ile hizmete girmiştir.

Meydan Hamamı: Kentin Meydan mevkiinde bulunan hamam XIX. yüzyılda sonlarında bitirilmiştir. Erkekler bölümü doğuda, kadınlar bölümü kuzey-güney doğrultusundadır.

Tophane Hamamı: Pazarkapı Camii'nin kuzeyinde bulunan hamam 1494 yılında yapılmıştır. Doğu–batı yönünde uzanan hamamın batıdaki soyunmalık kısmı yeni yapılmıştır. Sıcaklık kısmı dört eyvanlı bir plana sahiptir.

Hacı Arif Hamamı: Pazarkapı Camii'nin güneyinde bulunan hamamın XIX. yüzyılın ilk yarısında yapıldığı sanılmaktadır. Doğu-batı yönünde uzanan hamam soğukluk ve sıcaklık kısımlarından oluşmaktadır.

Köprüler

Zağnospaşa Köprüsü: Ortahisar ile Atapark arasında yer almaktadır. Zindan Kapı ile İmaret Kapısı'nı birbirine bağlamaktadır. Kesme taştan yapılmış olup, 50 m uzunluğunda 20 m yüksekliğindedir. Köprünün ayaklarında Roma ve Bizans dönemlerinin izlerine rastlanmaktadır. Köprü, Trabzon'un fethinden sonra 1467 yılında Zağnos Paşa tarafından yaptırılmıştır. Trabzon Belediyesi ile TOKİ'nin ortaklaşa gerçekleştirdikleri Zağnos Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi çerçevesinde Zağnos Paşa Köprüsü'nün tarihi dokusuna uygun olarak restorasyonu 2012 yılında tamamlanmış ve yaya ve araç trafiğine açılmıştır.

Tabakhane Köprüsü: Ortahisar Mahallesi'nin doğusunda Kuzgundere üzerinde bulunan köprü Roma Dönemi'nde yapılmıştır. Osmanlı Mimarisinin özelliklerini de taşımaktadır. İki kademeli olup tek gözlüdür.

Değirmendere Köprüsü: 1891 tarihinde yaptırılmış dört gözlü bir köprüdür. Ayrıca batı tarafında bir tahliye kemeri bulunmaktadır.

Konaklar

Ortahisar Türk Evleri: Ortahisar Mahallesi'nde Fatih Camii'nin kuzeybatısında yer almaktadır. Geleneksel Türk mimarisinin güzel örnekleri olan bu evler dört adettir. Bir dönem yönetim merkezi olarak kullanılan evler geniş bir yeşil alan içinde yer almaktadır. Kentin tarihi dokusunu en iyi şekilde yansıtan bu evlerin bahçeleri yaz aylarında kullanılmaktadır. Koruma İmar Planı'na uygun olarak altyapı çalışmaları tamamlanarak 2013'te yapıların restorasyonlarına başlanmıştır. Üç yıl içinde yaklaşık 150 tarihi binanın restorasyonunun gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Yenilenen binaların fonksiyonları belirlenerek lokanta, butik otel gibi turistik kullanışların yanısıra konut kullanışının da devam etmesi planlanmaktadır.

Havsa Sultan Konağı: Kanuni Sultan Süleyman'ın doğduğu Saray-ı-Atik Camii Sokak'taki konak restore edilerek 2013 yılında yöresel yemeklerin sunulduğu lokanta ve kafe olarak hizmete girmiştir. Konakta antika eserlerin yanı sıra Osmanlı dönemine ait fotoğraflar ve eski Trabzon fotoğrafları da yer almaktadır. Tesiste kültürel etkinlikler de düzenlenmektedir.

Nemlizade Konağı: Konağın haremlik kısmı 1874 yılında, selamlık kısmı 1892 yılında yapılmıştır. Konağın dış yapısı Avrupa Mimarisinin özelliklerini taşımakta olup dört kattan oluşmaktadır. Ana duvarlar taştan, iç bölmeler ahşap, çatı kiremit örtülüdür. Haremlik kısmı dört, selamlık kısmı üç katlıdır. 1945–1963 yılları arasında bina tekel bürosu olarak kullanılmış, 1963–1979 yılları arasında Fatih Eğitim Enstitüsü yapılmış, 17 Eylül 1979 tarihinden itibaren Trabzon İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi olarak kullanılmıştır. Sonraki yıllarda Olgunlaşma Enstitüsü ve Kız Meslek Lisesi olarak hizmet vermeye devam eden yapının restorasyonu devam etmektedir.

1.8.2.2. Akçaabat İlçesi

Akçakale: Akçakale Beldesi'nde denize hakim bir noktada kurulmuş olan kale, Komnenos Kralı II. Aleksios tarafından 1286 yılında kenti koruma amaçlı olarak inşa edilmiştir. Moloz ve yığma taştan yapılmış olan kale, zaman içinde onarımlar görmüştür. Ancak orijinal görünümünü pek fazla kaybetmemiştir. Kalenin kamulaştırılması 2005 yılında yapılmış ve 2007'de kazı çalışmaları başlamıştır. Ancak kazılar devam etmemiş ve restorasyon çalışmaları başlatılmamıştır. Halen kale bakımsız vaziyettedir.

Akçaabat Orta Mahalle Evleri: XIX. yüzyılda mimari özelliklerini yansıtan bu evler Karadeniz Bölgesi mimarisini yansıtmaktadır.

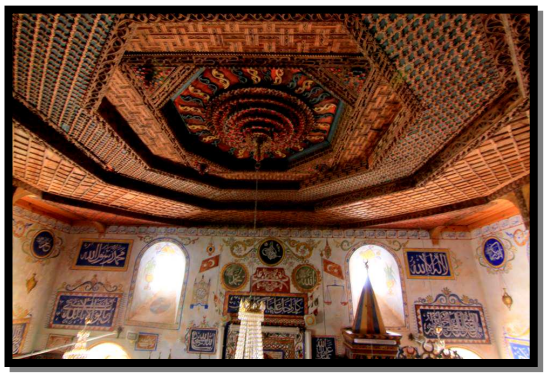

Cepheleri doğu ve güney yönünde bulunan evlerin hepsi geniş bahçeler içinde olup sokağa sırtlarını dönmüş şekilde konumlanmışlardır. Yapı malzemesi olarak taş ahşap ve kiremit kullanılmıştır. Alt katlar yığma taş üst katlar ahşaptandır. 1998 yılında Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu tarafından Kentsel Sit Alanı ilan edilen Orta Mahalle'de 2011 yılında restorasyon çalışmaları başlatılmış olup, ilk etapta restorasyonu tamamlanan bir ev " Akçaabat Kültür ve Sosyal Tesisi Konuk Evi" olarak tahsis edilmiştir. Tefriş çalışmalarının tamamlanmasından sonra hizmete açılacaktır. Proje kapsamında restorasyonların yanısıra, sokak sağlıklaştırma ve çevre düzenleme çalışmaları devam etmektedir. Yenilenen dokuların aydınlatılmaları yapılmıştır. Yapıların yeme-içme ve konaklama tesisi olarak düzenlenmesi planlanmaktadır.

Akçaabat Orta Mahalle Camii: Orta Mahalle Mevkii'nde bulunan cami 1807 yılında dikdörtgen planlı olarak kesme taştan inşa edilmiştir.

Işıklar Orta Mahalle Camii: Işıklar Beldesi, Orta Mahalle'de bulunmaktadır. 1849 yılında kare planlı düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. Sade işçilikli mihrabın taç kısmında iki rozet kabartması, nişinde ise geometrik desenli alınlık kısmı bulunmaktadır.

1.8.2.3. Araklı İlçesi

Turnalı Köyü Camii: Araklı'ya 24 km uzaklıkta Turnalı Köyü'nde bulunan cami, 1842 yılında yapılmıştır. Kare planlı olup, kesme taştan inşa edilmiştir.

Araklı Kalesi: İlçe merkezinin güneyinde yer alan kale 2,5 m yüksekliğinde kuzey-batı yönünde uzanan surlara sahiptir. V. yüzyılda Geç-Roma, Erken-Bizans dönemlerinde yapılmıştır. Bugün sadece kalıntıları kalmıştır.

Aho Kalesi: Araklı'nın 6 km güneyinde bulunan Pervane Köyü, Çatak Mevkii, Aho Tepesi'nde yer almaktadır. Kalenin Geç-Roma, Erken-Bizans dönemlerinde yapıldığı

sanılmaktadır. Kale, iç kale ve aşağı kale olarak iki kısımdan oluşmakta olup, horasan harcıyla moloz taştan yapılmıştır. Kale oldukça tahrip olmuştur.

1.8.2.4. Arsin İlçesi

Güneyce Köyü Camii: Arsin'e 23 km uzaklıkta Güneyce Köyü'nde bulunmaktadır. XIX. yüzyılda yapılmış olan cami, dikdörtgen planlı olup iç kısmında geometrik süslemeler bulunmaktadır.

1.8.2.5. Çarşıbaşı İlçesi

Klita Kalesi: Çarşıbaşı'nın 1.5 km batısında yer alan Yalıköy Beldesi'ndedir. XIII–XIV. yüzyıllarda yapıldığı sanılan kale, emniyet ve güvenliği sağlamak amacıyla gözetleme kulesi olarak inşa edilmiştir. Doğal kayalık bir burun üzerinde kurulmuştur ve kare planlıdır. Duvarları horasan işçiliğinde yapılmış düzensiz taşlardan oluşmuştur. Halen sadece batı ve kuzeybatı duvarları ayaktadır.

1.8.2.6. Çaykara İlçesi

Kabataş Köyü Camii: Çaykara'ya 13 km uzaklıkta Kabataş Köyü'nde bulunan cami kare planlı olup, 1811 tarihinde yapılmıştır.

1.8.2.7. Dernekpazarı İlçesi

Günebakan Köyü Camii: Dernekpazarı'na 3 km mesafede, Günebakan Köyü'nde bulunan cami 1869 yılında yapılmıştır. Ahşap giriş kapısı batıdadır. Caminin tavanı ahşaptan yapılmış olup geometrik bezemelerle süslüdür. Caminin iç kısmı oldukça süslü işlemelerle donatılmıştır. Cami restore edilmiştir.

1.8.2.8. Maçka İlçesi

Sümela Manastırı: Trabzon'a 48 km, Maçka'ya 17 km uzaklıkta, Altındere Köyü sınırları içinde kalan Sümela Manastırı, 1.200 m yükseklikteki Altındere Vadisi'ne hakim Karadağ'ın eteklerinde sarp bir kayalık üzerine kurulmuştur. Kuruluş tarihinin IV. yüzyıla uzandığı düşünülse de, mevcut kalıntılar XIII. ve XIV. yüzyılda aittir. Manastır Komnenos Kralı Aleksios döneminde kurulmuştur Manastır iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümü oluşturan tapınma yerinin tavanında Hz. İsa ve Hz. Meryem'in freskleri yer almaktadır. Tapınağın içi ve dışı İncil'den alınmış freskler ile süslenmiştir. Manastırın ikinci bölümü dört kattan oluşmaktadır. İkinci bölümde Salonlar, kitaplıklar, kilerler, erzak depoları ve yatak odaları bulunmaktadır. Duvar kalınlıkları 60–100 cm arasında değişmektedir. Duvarların karaağaç ve meşe kaplı oldukları kalıntılardan anlaşılmaktadır. Bu bölüm ortaçağ özelliği göstermektedir. Doğal konumu ve kültürel zenginliğe sahip bu manastır, 1923 yılında boşaltılmıştır. Zaman içinde yangın ve doğal koşullardan dolayı tahrip olmuştur. Manastırın restorasyonu tamamlanmıştır. 1972 yılında ziyarete açılan manastırı, 2013 yılında toplam 397.189 kişi ziyaret etmiştir. Bölgeye gelen yerli ve yabancıların tümünün ziyaret etiği bir yerdir. Manastır'a son 2 km'de ulaşım yaya olarak gerçekleşmektedir. Park yerinde günübirlik tesis ve hediyelik eşya birimleri mevcuttur.

Vazelon (St. John) Manastırı: Maçka İlçesi'nin Kiremitli Köyü'ne 14 km uzaklıkta bulunan manastırın 270–317 tarihinde yapıldığı sanılmaktadır. Manastırın günümüze gelebilen kısmı XIV. ve XIX. yüzyıllara aittir. Manastır faaliyetlerini XX. yüzyılın başlarına kadar sürdürmüş olup, 1923 yılında faaliyetine son vermiştir. Manastırın ulaşımı çok zordur ve restorasyonu, çevre düzenlemesi de yapılmadığından bugün ziyaret edilememektedir.

Kuştul (St. George Peristera) Manastırı: Esiroğlu Beldesi Şimşirli-Kuştul Köyü sınırları içinde bulunan manastır, vadiye hakim bir nokta üzerine kurulmuştur. 752 yılında yapılmıştır. 1904'te çıkan yangınla manastır tamamen yanması üzerine tekrar yapılmıştır. Halen yalnız manastırın temelleri mevcuttur.

1.8.2.9. Of İlçesi

Çakıroğlu Konağı: Sarıağaç Köyü'nde denize nazır yüksek bir tepede bulunmaktadır. Zemin katı kesme taştan inşa edilmiş olup, kiler ve ambar bu katta bulunmaktadır. İkinci kat ahşap kaplamadan inşa edilmiştir. Simetrik planlı ve 3 katlı konak 6 yılda inşa edilmiştir. 1821 yılında yaptırılan konak 1979 yılında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nce onarılmıştır. Mevcut durumunda onarım gerektirmektedir.

Kiremitli Köprü (Hapsiyaş): Mimari özelliği ile Doğu Karadeniz'de bulunan kemer köprüler içinde farklı bir köprüdür. Kayalar üzerine oturtulmuş taş ayaklar, ahşap gövde ve kiremitli bir çatıdan oluşmaktadır. Trabzon-Of Dernekpazarı-Çaykara güzergahı üzerinde, ilk olarak 1935 yılında yapılmış ve bir başka örneği de bulunmadığı için 1996 yılında da "Anıtsal Eser" olarak tescil edilmiştir.

2002 yılında aslına uygun olarak Trabzon Valiliği tarafından restore edilmiş, 2014 yılında çevre düzenlemesi tamamlanmıştır. Köprü Uzungöl'e gelen turlar için bir mola noktasıdır.

İyvan Kalesi: Sürmene-Of karayolu üzerinde Of İlçesi sınırları içinde bulunan kale kayalık bir tepe üzerine kurulmuştur. XIII–XIV. yüzyıllarda yapıldığı sanılan kalenin büyük bir bölümü tahrip olmuştur. Günümüze sadece bir bölüm duvar kalıntısı kalmıştır.

Sugeldi Köyü Camii: Of'a 11 km uzaklıkta Sugeldi Köyü'nün Aşağı Mahallesi'nde bulunan cami 1835 tarihinde yapılmıştır. Taş ve ahşaptan yapılmış olup içinde 6 adet ahşap sütunu bulunmaktadır. Sütunlar üzerinde kare ve yıldızlardan süslemeler yapılmıştır. İç mekana giriş sağlayan kapı, ahşaptır. Caminin içten sekizgen dıştan kare tavanı, yenilenmiştir.

1.8.2.10. Sürmene İlçesi

Karacakaya Köyü Camii: Sürmene'ye 9 km uzaklıktaki Karacakaya Köyü'nde bulunan cami XIX. yüzyılda yapılmıştır. Kesme taşlardan inşa edilmiş caminin ahşap direkleri tavanı desteklemektedir. Korkuluk kısmı balık motifleri ile süslüdür. Minber üzerinde ahşap işçiliği görülmektedir. Caminin iç duvarları oldukça süslü olup selvi ağaçları ve minyatür cami motifleri kullanılmıştır.

Memişağa Konağı: Sürmene'nin 4 km doğusunda Balıklı Mevkii'nde bulunan konağın XVIII. yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır. Bina zemin ile birlikte iki katlı olup kale planlıdır. Köşelerinde dışa doğru çıkıntıları bulunmaktadır. Binanın dış yapısı kesme taştan inşa edilmiştir. Kapı ve pencere kanatlarında zengin süsleme sanatı kullanılmıştır. Saçaklar ve oda tavanlarında kalem işi süsleme yapılmıştır. Binanın 2. katında bulunan odanın tavanında vantilatör vazifesi gören bir parça vardır. Tavanın bu özelliğinden dolayı konağa halk arasında ''Döner Tavanlı Konak '' adı verilmiştir. Konakta 2000 yılında restorasyon çalışmaları başlatılmıştır. 2009 yılında ÇAYKUR Genel Müdürlüğüne devredilen konağın restorasyonu 2013 yılında tamamlanmış olup, butik otel olarak faaliyete geçmiştir.

Yakup Ağa Konağı (Hacı Yakupoğlu Konağı): Sürmene ilçesi Balıklı Mahallesi'nde yer alan konak 2009 yılında Trabzon Valiliği ve Sürmene Kaymakamlığı ortak çalışması sonucu kamulaştırılmıştır. 2012 yılında başlatılan restorasyon çalışmaları 2013 yılında tamamlanmıştır. Kültür Varlıkları Koruma Kurulu'nun kararı gereği Yakupağa Konağı'nın konaklama tesisi olarak hizmet vermesi planlanmaktadır.

1.8.2.11. Şalpazarı İlçesi

Kalecik Kalesi: Kalecik Mahallesi'nde ilçeye hakim bir tepe üzerine kurulmuştur. Bizans Dönemi'nde yapıldığı sanılan bu kale güney-kuzey doğrultusunda inşa edilmiştir. Kaba kesme taştan yapılmış olan kalenin mevcut duvar kalınlığı 3,85 m, yüksekliği 4 m'dir. Bugüne sadece üç duvar kalıntısı gelebilmiştir.

2. KÜLTÜREL VE FOLKLORİK DEĞERLER

2.1. ARTVİN İLİ

2.1.1. HALKOYUNLARI VE HALK MÜZİĞİ

Artvin, stratejik konumu itibariyle Karadeniz, Kafkas ve Doğu Anadolu kültürlerini içinde barındırmaktadır. Halk oyunları da bu yöreleri temsil eder niteliktedir. Artvin'de oynanan oyunlar Gürcü, Azeri ve Doğu Karadeniz illerinin bir sentezi şeklindedir. Azeri kaynaklı oyunların ferdi olarak oynanması, Kafkas ve savaş dansı olan Horon ve Gürcü oyunlarından Acara Horonu, halkın yaşayış tarzıyla dönüşüme uğramış Artvin oyunları adı altında çeşitli halk oyunları meydana gelmiştir.

Artvin horonlarında, genellikle erkek oyunlarında sertlik ve tatlı sertlik gözle görülür temalardır. Oyunların sertlik ve çabukluk biçiminde oynanması yörenin coğrafi konumu ile bağdaşlaştırılmaktadır. Kadın oyunlarında ise, genelde bolluk, bereket, zarafet, nezaket ve beceri gibi temaları konu almaktadır. Belli başlı Artvin Halk Oyunları; Ata Barı, Deli Horon, Ağır Bar, Hemşin Horonu, Arhavi Canlısı, Borçka Horonu, Deli Kız, Cilveloy, Karabağ, Kobak, Koçari, Livane, Sarı Çiçek, Tavuk Barı, Teşi, Ondörtlü oyunlarıdır.

Çoruh Vadisi boyunca çok sayıda halk ozanı yetişmiştir. Yörede, geçmiş dönemlerde çok daha güçlü olan aşıklık geleneği içinde halk ozanlarının birbirleriyle atışmaları, yöre halkının eğlencesi olmuştur.

2.1.2. YÖRE MUTFAĞI

Artvin'de mutfak geleneği oldukça zengindir. Sebze yemekleri, süt ve süt ürünleri ile yapılan yemekler, et yemekleri, hamur işleri ve çorbalardan birçok çeşit bulunmaktadır. Sebzelerden ve kır otlarından yapılan yemekler; dağ pancarı, kuş yemeği, gımı, yaban semizotu, ebegümeci, taze asma yaprağı ve lahanadan sarma ve taze fasulyenin kurutulmuşundan yapılan “Puçuko” özel sebze yemekleridir.

Süt ve süt ürünlerinden yapılan yemekler; peynir kuymağı ve kaymak kuymağı, hamur işleri; laz böreği, katmer, erişte, hınkal, çergebaz, bişi, lokum, çorbalar; püşürük çorbası,

ayran çorbası, tutmaç çorbası, soğan harşosu, çinçar çorbası yöreye özgün çorbalardandır.

Kışlık kavurma, ağaç şişlerde yapılan kebaplar etli yemeklerin yöreye özgülerindendir. Keşkek, gendima, herisa ve şilav gibi yemekler tanelilerden yapılan yemeklerdendir. Hasuta, kaysefe, zurbiyet ve ballı lokum yöreye özgü tatlılardandır.

2.1.3. FESTİVAL VE ÖZEL GÜNLER

Artvin'de 4 ayrı festival yapılmaktadır.

Arhavi Kültür ve Sanat Festivali: Kültürel varlıkların ve yöre insanının yaşayış tarzını yansıtan, yarışma etkinlikleri ile tulum ve kemençe eşliğinde halk müziği ve sportif etkinlikleri ile yörenin tanıtımına katkı sağlamaktadır. Festival sürecinde; ulusal ve uluslararası halk dansları gösterileri**,** hamsili ekmek yarışması**,** dibekte mısır ayıklama yarışması, dik hızarda tahta kesme yarışması**,** çay toplama yarışması, Laz böreği yapma yarışması**,** aykırı hızarda odun kesme yarışması**,** fındık ayıklama yarışması, resim sergisi**,** el sanatları sergisi**,** yamaç paraşütü gösterisi**,** panel, seminer, konferans**,** animasyon gösterisi, satranç turnuvası**,** tenis, sokak basketbolu, voleybol, plaj voleybolu, badminton turnuvaları, atletizm, bisiklet yarışmaları, off-road oyunları, uçurtma şenliği**,** ulusal ve uluslararası sanatçı konserleri gibi etkinlikler düzenlenmektedir.

Kafkasör Kültür ve Sanat Festivali: Kafkasör Festivali, bilinmeyen bir tarihten 1930'lu yıllara kadar halkın organizasyonu ile il merkezinin Kafkasör Yaylası'nda boğa güreşleri düzenlemeleri ile başlamıştır. Şenliklere boğa güreşlerinin yanı sıra karakucak güreşleri de eklenmiştir. "Artvin Kafkasör Kültür ve Sanat Festivali" adı altında her yıl Haziran ayının ikinci haftasında dört günlük bir program çerçevesinde yapılmaktadır. Güreşlerin yanı sıra, el sanatları sergisi, resim ve fotoğraf sergileri, fakir ailelerin çocukları için sünnet şölenleri, konserler, çeşitli yarışmalar gibi etkinlikler de düzenlenmektedir. Festivale yurt içi ve yurt dışından da katılımlar gerçekleşmektedir.

Papart Festivali: Şavşat'ın Meydancık (İmerhev) yöresinin Satave Yaylası'nda yapılan geleneksel yayla şenliğidir. İlk festival 1995'te yapılmıştır. Her yıl Temmuz ayının son hafta sonu düzenlenmektedir.

Sahara Pancarcı Festivali: Temmuz ayının ilk haftasında Şavşat yöresinde, ikinci mısır çapası bitimi ile çayırların biçilmesi arasındaki yaklaşık 15 günlük sürede düzenlenen halk eğlencelerine pancarcı şenlikleri denilmektedir. Eğlencelere yöre halkının yanı sıra il ve ilçe dışından da katılımlar olmaktadır. Pancarcıya çıkılacak zamana yakın, köy halkı tarafından günü kararlaştırılarak, davul-zurna eşliğinde kafile, atlı ya da yaya olarak yola çıkmaktadır. Yol boyunca halk oyunları oynanıp, türküler söylenmektedir. Yaylaya daha önceden çıkmış olan "şaşortlar" (yaylacı kadınlar), yayla girişinde Pancarcı alayını karşılamaktadır. Yemekten sonra, yayladaki bütün insanlar yaylanın düzlük bir yerine toplanarak; davul-zurna eşliğinde halk oyunları oynanmaktadır.

2.1.4. GELENEKSEL GİYİM

Artvin İli'nde giyim kuşam çeşitlilik arz etmektedir. Bu çeşitlilik sahil kesimlerinde ve iç kesimlerde farklı renk, desen ve fonksiyon olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çeşitlilik özellikle kadın kıyafetlerinde, başlıklarında ve yazmalarda görülebilmektedir.

Erkeklerde alta giyilen şalvar, arkası geniş ve yarım poturlu, ağı ise biraz düşükçe alta doğru daralan bir şekildedir. Şalvarın en alt kısmına önceleri ayak tabanına geçecek şekilde ip bağlanmaktaydı. Daha sonraları topuktan bir karış yukarı doğru yandan düğmeler dikilmeye başlanmıştır. Yörenin çok dağlık olması tarım ve hayvancılıkla uğraşma gereği şalvarın şeklini etkilemiştir. Daha sonraları bu şalvarın yerini İngiliz külotu denen pantolonlar almıştır. Bunun özelliği alt taraf yine dar, diz ile bel arası kavisli bir şekilde olup dizden aşağı yandan düğmeli olmasıdır. Ayakta ise çarık kullanılmaktadır. Çarık daha çok iç kesimde giyilmektedir. Ayakta yün ve diz boyu çoraplar giyilmektedir. Bugün giyilen çizme daha çok Hopa ve Arhavi gibi kıyı kesimlerde gelişmiştir. Yağmurun fazla oluşu, sahil halkının balıkçılıkla uğraşması bunun başlıca sebebidir.

Vücudun üst kısmında içte gömlek bulunmaktadır. Ön tarafı açık ve düğmelidir. Boğaz kenarında siyah şeritler bulunur. Bunlar süs olmayıp kiri göstermemek için uygulanmıştır. Boğaz yarım dik yaka şeklindedir. Cepken denilen üst giysisi şalvar gibi Şal - Çuha denen ve tezgahlarda dokunan kumaşlardan meydana getirilmiştir. Ön tarafı elips şeklinde açıktır. Bağlandığı zaman belden sol taraf sağın üstüne gelmekte ve boğaz ile göğüs arası V şeklinde olmaktadır. Kenarları sarı veya beyaz şerit başta kabalak denilen başlık bulunmaktadır. Mısırın çok yaygın oluşu kabalağa hem süs hem de sembol olarak püskül takılmasını yaygınlaştırmıştır. Kabalağın yanları uzun olmaktadır. Bazen yanlar başa sarılırken bazen yüzü ve boğazı korumak için kullanılmaktadır. Kıyı kesimlerinde kuşağın yerini kemer almaktadır.

Kadın giyiminde kullanılan canfes has ipekten kumaştır. Bu kumaştan kaftan, koçik, çeketa, boylama, palto gibi kıyafetler dikilmektedir. Gösterişli bir kumaş olduğu için özel günlerde giyilmektedir. Kutnu kadınların düğünlerde, özel günlerde giydikleri bir kumaştır. Koçik, etkelik, çeketa gibi giysiler yapılıp, pul boncuk gibi aksesuarla süslenmektedir. Pamuklu kumaştan kofta ve eteklik dikilmektedir. Şal kuzu yününden yapılan ipin el tezgahlarında dokunduğu kumaştır.

Üç etek Şavşat, Artvin' in merkez köyleri, Yusufeli, Ardanuç ve Borçka'nın iç kısımlarıyla Arhavi ve Hopa'nın merkeze yakın köylerinde giyilmektedir. Üçetek genel olarak düğünlerde, bayramlarda ve bilhassa kışın soğuktan korunmak için devamlı giyilmektedir. Ön tarafı tamamen açık, belden az aşağıdan itibaren iki yırtmacı bulunmaktadır. Genellikle kalın ve parlak kumaştan yapılmaktadır.

Fistan rahat hareket edebilmek için alt tarafı oldukça geniş yapılan bir kıyafettir. Beli bol ve ayak topuğuna kadar uzundur. Etek kısmına süs şeritleri konmaktadır. Ön tarafı boğazdan göğüs altına kadar açıktır. V şeklindeki yakanın kenarları da şeritlerle süslenmekte, şeritler üstüne düğmeler dikilmektedir. Bu düğmeler daha çok gelinlik genç kızlarda görülmektedir. Kolları uzundur ve ucu şeritlidir. Bazen üç etek giyilmeden sadece fistan giyilmektedir.

Şalvar boldur ve topuğa kadar inmektedir. Topukta düğme ile bağlanmaktadır ve ağ kısmı geniştir. Şalvarlar öteki giysilere nazaran daha kalın kumaşlardan yapılmaktadır. Alt kısmına yani topuktan 20-25 cm yukarı kadar daha kalın şal kumaş dikilmektedir ve bunlara mahallinde tozluk adı verilmektedir.

2.1.5. GELENEKSEL EL SANATLARI

Dokumacılık: Yörede "şal" dokumacılığı başta olmak üzere, ehram ve kilim dokumacılığı yapılmaktadır. Bu dokumada kullanılan yünün, kuzu yünü olması gerekmektedir. Kuzu yünü, ince olması sebebiyle tercih edilmektedir. Yün, yıkanıp kurutulduktan sonra, yün tarama tarağında taranıp, iğ ile çok ince bir şekilde eğrilip, iplik haline getirilmektedir. Eğrilen ipler, daha sağlam olması için, çıkrık denilen bir aletle bükülmektedir. Ehram ne kadar olacaksa, o uzunlukta uzatılarak, tarağa (kuji) alınıp, daha sonra "kuy" denilen dokuma tezgahlarında, düz veya desenli olarak dokunmaktadır. Yörede "hanımeli çar" olarak bilinmektedir. Genelde kadınlar tarafından, özel günlerde örtü olarak kullanıldığından, örtünün güzelliği, örtünen insana bir statü ve de saygınlık sağlamakta, bu da işçiliğinin daha itinalı olmasını sağlamaktadır.

Çömlekçilik: Çömlekçilik, Artvin bölgesinde, eski dönemlerde, hemen her evde kadınlar tarafından üretilebilecek kadar yaygın bir zanaatken, bugün; Borçka İlçesi'nde, Artvin'deki son "fırını" çalıştıran tek Çömlek ustası geleneği devam ettirmektedir.

Ağaç İşleri: Artvin bir orman bölgesi olduğundan, ahşap zanaatının çok gelişmiş olduğu bir yöredir. Bu durum geleneksel mimaride görülebildiği gibi, her türlü tarımsal araç gereç de ahşaptan yapılabilmektedir. Artık, hediyelik eşya olarak, sepetler, hayvan figürleri, yöresel evler, kaşık gibi ürünler üretilmektedir.

2.2. BAYBURT İLİ

2.2.1. HALKOYUNLARI VE HALK MÜZİĞİ

Bayburt yöresinde Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgesi etkileri görülmektedir. Yörede yaygın olarak çeşitli barlar oynanmaktadır. Ayrıca barın hızlı oynanan 2. ve 3. bölümlerini oluşturan üsteleme de oynanmaktadır. Bar ya da halaylarda değişik biçimde söyleme (döndürme) de yaygındır. Bayburt oyunlarının özelliği, Türklerin İslam dinini kabul etmeden önceki dinleri olan şaman dininde görülen figürlerin daha modern motiflerinin içlerinde yer almış olmalarıdır. Bunlar arasında el ve ayak hareketleriyle sembolleştirilen kahramanlık, cesaret ve arkadaşlık gibi geniş anlamlı gösteriler çok kullanılmaktadır. Bayburt barlarının en ünlüleri: Veysel Barı, Sallanma Barı, Gelin Barı, Hançer Barı, Temür Ağa Barı, Daldalar Barı, Dört Ayak Barı'dır. Bayburt'ta oynanan halk oyunları genelde erkek ve kadınlar tarafından ayrı ayrı oynandığı gibi birlikte oynanan oyunları da mevcuttur. Özellikle şehir merkezindeki düğünlerde, kapalı yerlerde oynanan oyunlarda, halk

arasında "İnce Çalgı" diye tabir edilen Keman, Ut, Klarnet ve Def gibi çalgılarla oyunlar oynanmaktadır.

Bayburt türküleri Hüseyni ve Kürdi makamındadır. Ezgi eşliğinde söylenen halk hikayeleri, atışmalar, mani ve koşmalar ünlüdür. Ezgi yapısı çok çeşitli olup yöre uzun hava bölgesidir. Türkü ve uzun havalar dördüncü dereceden başlayıp karar sesine varan ezgi yapısındadır. Ezgi eşliğinde söylenen halk hikayeleri, atışmalar, mani ve koşmalar yaygındır. Halk müziği araçları olarak, tezen ile sazlardan divan, bağlama, çöğür ve çura çalınır. Bazı köylerde çura çalınırken tezene kullanılmaz. Üflemeli sazlarda zurna ve mey ailesi yaygındır. Dilli ve dilsiz çoban kavalları, düdük kavalları da yörenin halk sazlarıdır. Davul, zilli tef ve zil vurmalı sazlardandır.

2.2.2. YÖRE MUTFAĞI

Yemek kültürüne ilişkin bazı yemekler lokantalarda sergilense de yöresel yemeklerin büyük bir bölümü hala günlük yaşam ve ev kültürü içinde sergilenmektedir. Mutfak tipi ve çeşidindeki zenginliklere rağmen servis kalitesi, fiziksel çekicilik ve konfor olanakları açısından turizm girdisi sağlayacak gerekli donanıma sahip değildir. Bayburt zengin kültürel özellikleri yanında yöresel yemekleri ile de farklı bir zenginlik yaratmaktadır. Mutfak tipi ve çeşidindeki zenginliklere rağmen servis kalitesi, fiziksel çekicilik ve konfor olanakları açısından, turizm için gerekli donanıma sahip değildir. Bayburt yöresel yemeklerinde görülen genel özellik, un ve una bağlı yemeklerle, etli yemeklerin ağırlıklı oluşudur. Yörenin yemeklerinin bazıları aşağıda sıralanmıştır.

Çorbalar: Kesme Çorba, Yavan Çorba, Kavut Çorba, Ayranlı çorba

Yemekler: Galacoş, Lor Dolması, Bumbar Dolması, Ekşi Lahana, Borani, Ziron, Bayburt Tava, Mantı, Kelem Dolması, Bumbar Dolması, Yaprak Sarma, İmir Dolması, Arabistan, Çiriş, Sirkeli, Bulgurlu, Sıvıklı, Haşlama, Kavurma

Tatlılar: Tel Helvası, Tatlı Çorba, Süt Böreği, Kabak Tatlısı, Helva, Hasuta

2.2.3. FESTİVAL VE ÖZEL GÜNLER

Bölge; yapılan şenlik ve festivaller bakımından oldukça zengindir. Yapılan festivaller aşağıda verilmiştir.

Kurtuluş Haftası: 21 Şubat da Bayburt'un düşman işgalinden kurtuluşu olarak kutlanmaktadır.

Dede Korkut Kültür ve Sanat Şöleni: 1995 yılından beri sürekli olarak Temmuz ayının 3. haftasında bir hafta süren şölen boyunca yapılan Dede Korkut Kültür ve Sanat Festivali uluslararası bir nitelik taşımakta olup sergiler halk konserleri, sempozyumlar vb. etkinlikler yapılmasına olanak sağlamaktadır. Soğanlı yaylasında gerçekleştirilen yayla günü ile festival sona ermektedir. Bayburt; "Dede Korkut Kültür-Sanat Şöleni'nde anılmaya başladıktan sonra UNESCO 1999 yılını Dede Korkut'un 1300. yılı olarak kabul etmiştir.

Hacıoğlu Köyü Şenlikleri: Temmuz ayının 2. haftasında düzenlenmektedir.

Şifalı Yayınlar: Kırkpınar Köyünde 05.05-01.06 tarihleri arasında yapılmaktadır.

Baykes Tuzlu Su Festivali: Temmuz ayında düzenlenmektedir.

Kırklar Şenliği: Kitre köyünde Temmuz ayının 2. haftasında düzenlenmektedir.

Üçtepe Kültür Yardımlaşma ve Dayanışma Şenliği: Ağustos Ayının ilk haftasında düzenlenmektedir.

Ayrıca; tarihte konargöçer şekilde yaşamını sürdüren Türklerin önemli geleneklerinden olan yayla şenlikleri, iş yoğunluğunun azaldığı, okulların tatile girdiği ve havaların ısınmaya başladığı dönem olan Mayıs ayının ilk haftasıyla başlayıp, Eylül ayı başına kadar devam etmektedir.

Yıllardır gelenekselleşmiş tarihlerde yapılan yayla şenliklerinde yoğunluk, Cumartesi ve Pazar günleri yaşanmakta, şenliklerin büyük bölümünün geleneksel tarihi, ay içindeki hafta sonlarına denk getirilmektedir. Bunlardan bazıları, Soğanlı Yaylası Şenliği, Kopuz Köyü Yayla Şenliği, Sultan Murat Yayla Şenliği'dir.

2.2.4. GELENEKSEL GİYİM

Bayburt'ta geleneksel yaşama ilişkin giyim tarzı süreç içinde kaybolmuştur. Özellikle kırsal alanda "ihram" örtünme amaçlı olarak az da olsa güncelliğini korumaktadır. Yünün taranıp bükülmesinden elde edilen iplik, küçük tezgahlarda kilim, cecim ve ihram olarak dokunmaktadır. Kilimlerdeki desenlerde daha çok at başı ve bitki motifi yaygındır. Elde örülen çoraplarda da aynı öğelere rastlanır. Burun kısmı ise daha çok kara yündendir. Dizlikte denen "kırçın" ise, keçi kılından örülmektedir. İhramlar eskiden evlerde dokunduğu belirtilmektedir. Tetikli zincir, Bayburt gordası, pirinç deni gibi adlar verilen desenler ihramın haşiyesini (bordür) oluşturmaktadır. Yüzeyine uçan kuşlar, küçük karelerden olan kuş gözü, sandal gibi isimler verilen motifler işlenmektedir,

zemini buğday sarısıdır. Yörede ihram giyenlerin azalması ve dokunması uzun zaman alması nedeniyle oldukça azalmıştır.

Bayburt yöresinde İhram ve tepelik gibi giyim öğelerinde de Doğu Anadolu Bölgesi'nin etkisi vardır. Kadınların eskiden başlarına tepelik takmaları, durumu iyi olanlar ise bu tepeliklerini altınlarla süsledikleri belirtilmektedir. Günümüzde tepelik yerini oyalı yazma örtüler almıştır. Bayburt yöresinde dokunan, desenli ihramlar günümüzde özellikle kırsal bölgelerde kullanılmaktadır. Gençler ak ya da açık renkli, yaşlılar ise koyu renkli ihramlar kullanmaktadır. İhram uçları koltuk altına sıkıştırılarak, topuklara kadar vücudu örtmektedir.

Kadınların ihramın altına; içte göynek, işlik, üç etek veya bindallı (göyneğin üzerine), altta şalvar, belde gümüş kemer veya şal giymektedir. Ayrıca çalışırken de tütünlük-peştamal gibi giysiler kullanılmakta, ayakta ise yün çorap, kelleş potin (kundura) giyilmektedir.

Erkeklerin ise; başta ebaniye, dar paçaları sıkı pantolonlar, kayış yerine kaytan (geleneksel halk giysisinde), ayağa Bayburt çarığı olarak adlandırılan, yanları sırımdan dikilmiş ve hasılanmış deriden yapılan çarık giydiği belirtilmektedir. Yörede yaygın olarak kullanılan, yakası dar ve açık, boğaza kadar uzanan yelek yine erkek giysilerindendir. Saat kösteği ise omuzdan sağ alt cebe dek uzanacak biçimde takılmaktadır. Başa giyilen ebaniye Cumhuriyet'in ilanı ile kalkmıştır. Erkek geleneksel giysileri, artık sadece folklor ekiplerince giyilmektedir. İhram örtünme amacı dışında, giyim eşyası ve aksesuar olarak da kullanılmaktadır. Mor, beyaz, siyah gibi doğal yün renklerinde olan ihram ceket, yelek, masa örtüsü seccade, perde, namazlık gibi farklı şekillerde kullanıma sunulduğu gibi taleplere bağlı olarak farklı şekillerde kullanılabilmektedir.

2.2.5. GELENEKSEL EL SANATLARI

Bayburt, ihram dokumacılığının çağdaşlaştırılması ve yeni fonksiyonlar kazandırılması amaçlı projeler ile ihrama farklı işlevler kazandırılması amaçlanırken, bu geleneksel üretimin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması da amaçlanmıştır. İlde bu amaçla çeşitli atölye ve tezgahlarda eğitim verilmektedir.

Bölgede önemli geleneksel el sanatlarından olan kilim dokuması da süreç içinde önemini yitirmiştir. Kök boyadan yapılan kilimler ve seccadeler, yöreye özgün motifleri ile Bayburt geleneksel halk yaşamının bir parçasıyken; yaşam biçiminin ve geleneksel yapının değişmesi ile önemini yitirmiş ve Bayburt kilim dokumacılığı giderek azalmıştır. Tarihsel kaynaklarda Bayburt dokumacılığının önemli olduğu vurgulanırken; Evliya Çelebi de Bayburt'ta çok değerli seccade ve kilimlerin dokunulduğundan bahsetmektedir. Bu nedenle dokumacılığın geliştirilmesi bölgedeki hayvancılık gelişim paralelinde bu ürünün kullanılmasına olanak tanıyacağı gibi dokumacılığın turistik bir ürün haline getirilerek pazarlanmasına ve yerel ekonominin geliştirilmesine olanak tanıması açısından önemlidir.

2.3. GİRESUN İLİ

2.3.1. HALKOYUNLARI VE HALK MÜZİĞİ

Giresun oyunları içinde en önemlileri Giresun Karşılaması ve horondur. Horona erkekler bölgenin meşhur çalgısı kemençe veya davul zurna eşliğinde oynamaktadır. Horonun; düz horon, sık saray, dik horon ve karşılamanın; tüfekli çandır karşılaması, bel kırması ve sallama gibi müziğin ritmine göre değişen çeşitleri vardır. Karşılama Bağlama, davul, zurna ve kemençe eşliğinde oynanmaktadır. Giresun türküler yönünden de zengin bir ildir. Giresun türkülerine Mican, Tamzara, Karahisar Türküsü, Fingil, Bir Fındığın İçini, Merekte Sarı Saman, Oy Giresun Kayıkları, Aksu Derler Adına, al Perde Yeşil Perde, Sokak Başı Meyhane örnekler arasındadır.

Görele İlçesi'nde yaygın horon olarak oynanmaktadır. Büyük kemençe ustalarının Göreleli olmasından dolayı horon oyunu Görele İlçesi'nde en çok oynanan oyundur. Giresun halk müziğinde genellikle, Giresunlu halkın cömertliği, çalışkanlığı, gurbetçiliği, denizciliği ve yaylacılığı konu edilmiştir.

Kuşköy'de halkın ıslıkla konuşması ilin özelliklerinden biridir.

2.3.2. YÖRE MUTFAĞI

Yöre mutfağı daha çok sebze, meyve ve yeşil bitkilerle yapılan yemeklerle çeşitlenmiştir. Yaz mevsiminde genellikle otsu bitkiler, bitki yaprakları, sebzeler ve mantardan oluşan yemekler yapılmaktadır. Karalahana, ısırgan, pezik, madımak, galdirik, mantar, sakarca, çileklik, mendek, merulcan, marul, maydanoz, fasulye ile yapılan yemekler Giresun Mutfağının ana malzemeleridir. Deniz ürünleri de yaygın olarak tüketilmektedir.

Kış mevsiminde daha çok yazdan kurutulan sebzeler, turşular, konserveler ve pekmez tüketilmektedir. Giresun ekonomisinde büyük yeri olan fındıkta birçok tatlı ve pasta yapımında kullanılmaktadır. Özgün yemekler; karalahana çorbası, çalıçileği çorbası, ısırgan yemeği, fırın kurusu fasulye, hamsi böreği, kiraz tuzlusu kavurması, Merevcen (Diken Ucu) Kavurması, Fasulye Turşusu Kavurması, Pezik (Pazı) Mıhlaması, Sakarca Mücveri, Merevcen (Diken Ucu) Mücveri, Pezik (Pazı) Mücveri ve fındıklı güllaçtır.

2.3.3. FESTİVAL VE ÖZEL GÜNLER

İl genelinde her yıl çok sayıda şenlik ve festival düzenlenmektedir. Giresun İli'nde her yıl, yaz aylarında yayla şenlikleri düzenlenmektedir. Bunlar Temmuz'un 3. haftasında, Dereli İlçesi'nde düzenlenen Kümbet Yayla Şenliği, Temmuz ayının sonunda, Görele İlçesi'nde düzenlenen Sis Dağı Yayla Şenliği, Temmuz ayının son haftasında düzenlenen Bektaş Yayla Şenliği'dir. Bunun dışında her yıl 20–23 Mayıs tarihleri arasında Giresun Belediye Başkanlığı tarafından, eski bir geçmişe sahip olan Karadeniz Giresun Aksu Festivali düzenlenmektedir. Bu festivalin geleneksel adı 'Mayıs Yedisi Şenlikleri' dir. Mayıs Yedisi Şenlikleri'nde birçok töre yerine getirilmektedir. Yayla şenliklerinin listeleri Ekler Bölümü'nde verilmiştir. Ancak tüm bu faaliyetler yöre halkına yöneliktir. Büyük kentlere göç etmiş yerel nüfus da genelde bu şenliklere katılmaktadır. Ancak yayla festivalleri yerli ve yabancı turist çekmemektedir.

2.3.4. GELENEKSEL GİYİM

Giresun İli'nin merkezinde ve kıyı kesimlerdeki ilçelerde çağdaş giysiler giyilmesine karşılık, iç kesimlerde ve kırsal bölgelerde geleneksel kıyafetler giyilmektedir. Kadın giysilerinin en önemli parçası başa örtülen ve bele takılan peştamaldır. Kadınlar tarafından kullanılan peştamal desenlerine göre farklılık göstermektedir. Başa genellikle 'Keşan Peştamal' olarak adlandırılan gösterişli ve ince bir dokumadan yapılmış olanı, bellerline ise düz çizgili veya direkli olarak adlandırdıkları peştamalı kullanmaktadırlar. Genellikle canlı renklerden oluşan çarşaf, ferace, bindallı ve üçetek olarak bilinen kıyafetler bazı yörelerde, gündelik hayatta kullanılmaktadır. Bayanlar ev içinde ve dışarıda oyalı yaşmak, çember, peştamal ve entari giymektedirler.

Erkekler ise beyaz hakim yaka gömlek, üzerine siyah renkli yelek ve belden bağlamalı uzun kollu ceket giyerler. Giyilen cekete halk arasında Aba-Zıpka adı verilmektedir. Erkeklerin en önemli aksesuarı kabalak adı verilen kulak üzerinde bağlamalı şapkadır. 'Çerkez Kayışı' adı ile bilinen deriden yapılmış kemer de erkekler tarafından kullanılan geleneksel bir aksesuardır. Bu kemer silah, bıçak, av malzemesi ve yağdanlık takılması için kullanılmıştır. Bu kemer günümüzde kullanılmamaktadır. Erkek giysileri daha çok siyah ve lacivert renkte, bayan kıyafetleri ise kırmızı yeşil ve mavi gibi canlı renklerden oluşmaktadır. Bayanların kullandıkları peştamal turistik açıdan da önem taşımakta, gelen yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir.

2.3.5. GELENEKSEL EL SANATLARI

Giresun'da oldukça eski tarihlere dayanan bakırcılık faaliyetleri bugünde varlığını azalarak sürdüren bir el sanatıdır. Semaver, tepsi, biblo, duvar tabağı, şekerlik ve vazo gibi süs eşyası yapılmaktadır.

Alucra İlçesi'nde Palaz adı verilen kilim dokumacılığı, çanta ve heybe yapımı pek yaygın olmamakla birlikte yerlerde halen yapılmaktadır.

Dar tezgahlarda iki parça olarak dokunan kilimlerin yan yana getirilip dikilmesi ile yapılan 'Dastar' adı verilen kilimler Eynesil ve Ören'de yaygın olarak üretilmektedir.

El çantası büyüklüğünde heybeler Alucra'nın Usluca ve Boyluca köylerinde yapılmaktadır ve Giresun yöresinin ünlü bir el sanatı ürünü niteliğindedir.

Görele İlçesi'nde geçmişte yapılan şayak ve şal cinsi kumaş dokumacılığı bugün önemini yitirmiştir. İlçe de yaygın olarak tahtadan şimşir kaşık yapılmaktadır.

İl genelinde sepet örmeciliği çok azalmıştır.

2.4. GÜMÜŞHANE İLİ

2.4.1.HALKOYUNLARI VE HALK MÜZİĞİ

Kültür ve Turizm Bakanlığınca Gümüşhane'de 2005 yılında halk oyunlarının tespit ve tescil çalışmalarında Gümüşhane'de Merkez İlçe diğer ilçe ve köylerinde 50 halk oyununun yöre halkı tarafından bilindiği ve oynandığı tespit edilmiştir. "Sıksara Oyunu" Gümüşhane merkez diğer ilçeler ve köylerinde oynanırken, "Sarıkız Oyunu" yalnız Merkez İlçe, Sorda Mahallesinde, Merkez İlçe Çamlıköy Köyü ve Akçakale Köyünde, "İki ayak oyunu" Kelkit İlçesi ve yöresinde, "Turnalar Oyunu" Merkez İlçe ve Kelkit İlçesi yörelerinde, "Dörtayak Oyunu" Merkez İlçe Dölek Köyünde, "Hava Hatun Oyunu" Merkez İlçe, Kelkit, Şiran ve Yörelerinde, "Daldalar Oyunu" Merkez İlçe ve yöresinde "Dizden kırma Oyunu" Merkez İlçe Yeniyol Köyü, Dörtkol Köyü, Kurtoğlu Köyü, Kelkit ve Şiran İlçesi yörelerinde oynanmaktadır.

Coğrafik yönden Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesi arasında geçiş özelliği gösteren Gümüşhane halk müziğinde de bu durumdan etkilenmiştir. Çok çeşitli uzun havalar halk müziğinin temelini oluşturmaktadır. Mani ve ağıtlar yaygın halk müziği eserleridir.

2.4.2. YÖRE MUTFAĞI

Gümüşhane mutfağının temel ürünleri tarıma dayalı ürünler ve özellikle tahıldır. Tarhana, bulgur, erişte ve yarma yemeklerde kullanılmaktadır. Şiran ve Kelkit İlçesi'nde tulum peyniri, Torul İlçesi'nde ise çil peynir yapılmaktadır.

Dut şırasından elde edilen pekmez, pestil ve köme ilin özgün yiyeceklerindendir. Son yıllarda yaygın şekilde kuşburnu ürünleri (suyu, marmeladı) üretilmektedir.

Yöresel yemekler:

Çorbalar: Mantı çorbası, tatlı çorbası, un herlesi çorbası, Gavu çorbası, Yavan çorbası, Doduk çorbası, fırfır çorbası, Dırma çorbası, Gendime çorbası, Erişte çorbası, arpa yarması çorbası, zuluflu çorbası;

Sebze ve diğer yemekler: Pağla denlisis, borani, lemis, fıtfıt haşılı, patates kavurması, muhla, yergök dolması, sütlü haşıl, mevelik dolması, kalem dolması, lor dolması, ekşili dolma, ekmek aşı, Çırtma fasulye, Kaygana, Kete, Pancar Kavurması, Pişi, Tava Lemisi,

Zırıhta, Lahana dolması, Yalancı dolma, Güveç, Su böreği, Paparna, Toğala Kuymagı, Hıngel, Galıya, Karın Kaymagı;

Tatlılar: Erişte tatlısı, Husude Kuymağı, Kara helva, Burma (Sini), Tel Helvası, Lalanga, Aşure, Cevizli Börek, Mutsa Tatlısı, Fışkıl Tatlısı, Sütlaç, Herle (Pestil), Köme, Gaysefe, Tel Kadayıf; olarak belirlenmiştir.

2.4.3. FESTİVAL VE ÖZEL GÜNLER

Gümüşhane İli'nde festival ve şenlikler genellikle yaylalarda yapılmaktadır. Yaz aylarında birçok yaylada geleneksel yayla şenlikleri yapılmaktadır. Bunların başlıcaları; Temmuz ayında düzenlenen Kuşburnu-Pestil Kültür ve Turizm Festivali, Dörtkonak Köyü Yayla Şenliği, Kadırga Yayla Şenliği, Kazıkbeli Yayla Şenliği ve Yeni Yayla (Santa) Şenliğidir. Yayla şenliklerinin listeleri Ekler Bölümü'nde verilmiştir.

2.4.4. GELENEKSEL GİYİM

Gümüşhane İli'nde günümüzde geleneksel giyimin etkileri daha çok köylerde, kadınlar arasında ve yaşlılar arasında görülmektedir. Gümüşhane İli'nde coğrafi konumu itibari ile Kürtün ve Torul ilçelerinde daha çok Karadeniz Bölgesi'nin giyim ve kuşam biçimi etkiliyken, ilin güneydoğusunda yer alan Köse, Kelkit ve Şiran ilçelerinde Doğu Anadolu Bölgesi etkisi görülmektedir.

Karadeniz Bölgesi illerinde geçmişten günümüze kadar kullanılmış olan peştamal Kürtün ve Torul ilçelerinde kullanılmaktadır. Geleneksel giyim tarzında kadınların gelirin simgesi olarak kullandıkları tepelik, takı ve kemerler, tülbent çevresinde el oyası boncuk ve gümüş para gibi unsurlar iyice azalmıştır. Halen kadınlar daha çok fistan, peştamal ve değişik renkteki tülbentleri kullanmaktadırlar.

Erkeklerin eskiden kullandığı Çerkez Yeleği ve Gugul adı verilen tüylü başlık, pantolon üzerine kaytan adı verilen uçları püsküllü kuşak gibi geleneksel giysiler tamamen kalkmıştır.

2.4.5. GELENEKSEL EL SANATLARI

Kilimcilik ilde yaygın bir el sanatları arasındadır. Kelkit İlçesi'nde yapılmakta olan Zilli Kilimler'in tarihi Orta Asya' ya kadar dayanmaktadır. Kilimlerin dokumasında kök boya kullanılmaktadır. Zilli Kilimler Kelkit İlçesi'ne büyük bir ekonomik gelir sağlamaktadırlar.

Şiran İlçesi'nde birçok köyde bulunan el tezgahlarında Ala Kilim yapılmaktadır. Ala kilimin örgüsü yünden olup, boyası kökboyasıdır.

Kürtün İlçesi'nde üretilen ipek halılar da hemen hemen her evde dokunmaktadır. Kürtün İlçesi'nde ayrıca tahta kepçe, oklava, sofra gibi ürünler ile hasırdan yapılmış sepetler yapılmakta ve yayla şenliklerinde ve yöre pazarlarında satılmaktadır.

Halk arasında 'Gudu' olarak bilinen güveç kabı da Merkez İlçe'ye bağlı Dölek Köyü'nde yapılmaktadır. Ayrıca köyde, su testisi, küp, kıylı ve çanak çeşitleri üretilmektedir.

Kumaştan yapılan şal, keten veya kevek işlik, peştamal, şalvar, yelek, etek uçları fırfırlı entari yöreye özgü el sanatları arasındadır.

2.5. ORDU İLİ

2.5.1. HALKOYUNLARI VE HALK MÜZİĞİ

Ordu İli Horon, Kafkas ve Halay oyunlarının etkisinde olan bir halk oyunu kültürüne sahiptir. Etnolojik yapısı bakımından birçok kavim Ordu'da yaşamaktadır. Buna bağlı olarak da Trabzon, Artvin ve Rize'den ile göç edenler Horon, Batum ve yakın çevresinden gelenler Kafkas, Orta Anadolu ve daha çok Sivas'tan Ordu İli'ne gelenler

Halayı kendi halk oyunlarında ve geleneksel müziklerinde kullanıp bütünleştirmişlerdir. Ordu İli'nin kıyısında yer alan bölgelerde oynanan horon ile iç kesimlerde yer alan bölgelerde oynanan horon farklılık göstermektedir.

Ordu halk müziği, mahalli özellikleri, Ordu'nun derelerini, mahalle ve semtlerini, yayla ve fındığı konu alan türkülerden oluşmaktadır. Kıyı kesimde daha çok kemençe çalınmakta, bununla birlikte bağlama, davul ve klarnet halk müziğine eşlik etmektedir.

2.5.2. YÖRE MUTFAĞI

Ordu mutfağının ana malzemelerini, sebze, çeşitli bitki ve otlar ile deniz ürünleri oluşturmaktadır. Sebzeyle birlikte mısır ve buğdayla yapılan yemekler ve balık yaygındır. Köylerde daha çok mısır ekmeği, yaylalarda daha çok buğday ile yapılan yemekler tüketilmektedir. Ordu İli'nin mahalli yemekleri; pancar (kara lahana) çorbası, pancar sarması, melocan kavurması, sakarca mıhlaması, galdirik kavurması, keşkek, tirmit (mantar) kavurması, mısır ekmeği, turşu kavurmaları, su böreği, hamsi tava ve hamsi buğulamadır.

2.5.3. FESTİVAL VE ÖZEL GÜNLER

Ordu İli'nde diğer Doğu Karadeniz illerinde olduğu gibi yayla şenliklerinin yanında 11–15 Temmuz tarihleri arasında Ordu Belediyesi tarafından Vosvos Şenliği yapılmaktadır. 9–11 Temmuz tarihleri arasında ise Ordu Belediyesi tarafından Ordu Uluslararası Altın Fındık Festivali düzenlenmektedir. Mayıs Yedisi Şenliği olarak adlandırılan kutlamada her yıl Mayıs ayının 20 sinde düzenlenmektedir.

Ordu İli'ndeki yaylalarda yapılan geleneksel yayla festivallerinin önemlileri; 15–16 Temmuz tarihleri arasında Kabadüz'de yapılan, Geleneksel Çambaşı Yayla Festivali, 15-17 Temmuz tarihleri arasında yapılan Yokuşdibi Yayla Şenliği, 24 Temmuz'da Aybastı'da yapılan Perşembe Yaylası Şenliği ve 31 Temmuz tarihinde Kumru İlçesi'nde yapılan Düzoba Yayla Şenliği'dir. Yayla şenliklerinin listeleri Ekler Bölümü'nde verilmiştir.

2.5.4. GELENEKSEL GİYİM

Ordu' da yöresel olarak kullanılan kadın kıyafetinin en önemlisi peştamaldır. Kadınlar evde, dışarıda ve tarlada çalışırken 5 çeşit peştamal kullanmaktadır. Bu peştamallar renklerine ve desenlerine göre farklılık göstermektedir. Günlük giysiler daha çok, beyaz renkli keten gömlek üzerine çiçek desenlerinin hakim olduğu fistanlar ve fistanın üstüne işlikten oluşmaktadır. Ayaklara ise Anadolu'nun birçok yöresinde yemeni olarak adlandırılan ayakkabılar giyilmektedir. Kadınlar hala köylerde geleneksel kıyafetler kullanmaktadır.

Geleneksel erkek giysileri yerli tezgahlarda üretilen keten dokumadan yapılmış iç gömlek, gömlek üzerine yelek ve aba, siyah koyun yününden dokunan şayak kumaşından yapılmış zıpka ve dize kadar çıkan " yargan karası " veya " alaçordup" denilen yün çoraptan oluşmaktadır. Ancak artık erkekler geleneksel kıyafetlerini günlük hayatta kullanmamaktadır.

2.5.5. GELENEKSEL EL SANATLARI

Ordu İli'nin el sanatları, içinde ağaç işçiliği oldukça önemlidir. Abanoz, Bafon ve Zeytin Ağacından yapılan klarnet önemli bir el sanatı ürünüdür. Ayrıca fındık ağacından sepetler, sele, vazo, çerçeve ve dekoratif sandıklar üretilmektedir.

Gölköy İlçesi'nde kaval ve ney yapımı büyük bir öneme sahiptir. İlde baston yapımı önemlidir. Gölköy İlçesi'nin Kozören Köyü'nde kilim, heybe, kol çantası, çorap, dastar gibi ürünler yapılmaktadır.

Belli ustalar tarafından taş işçiliği ve minyatür gemi yapımı Ordu İli'nin el sanatlarına önemli örnekler oluşturmaktadır.

2.6. RİZE İLİ

2.6.1.HALKOYUNLARI VE HALK MÜZİĞİ

Rize'de halkoyunları ve halk müziğinin en önemli parçası kemençe ve genellikle oğlak derisinden yapılan tulumdur. Halkoyunlarında genelde figürler canlı, kıvrak, hareketlidir. Hareket özelliklerine göre, oynanan oyunlara eşlik eden müzik çalgıları değişmektedir. Düz Horon, İki ayak, Sallama, Sıksaray gibi oyunlar daha çok kemençe ile Memetine, Bakoz, Hemşin ve Alaka gibi oyunlar tulum eşliğinde oynanmaktadır.

Hemşin İlçesi'nde oynan horonlar tulum eşliğinde, Rize merkezinde oynanan horonlar, kemençe eşliğinde oynanır. Aslandere Köyü'nde daha sert hareketli bir horon oynanmaktadır.

Halk türkülerinde daha çok aşk, silah ve gurbet konu edinilmiştir. Türkülere, kemençe ve tulum çalgıları eşlik etmektedir. Düğünlerde, yayla şenliklerinde, yaylaya çıkış zamanlarında tulum ve kemençe eşliğinde türküler söylemek gelenek haline gelmiştir.

2.6.2. YÖRE MUTFAĞI

Karadeniz Bölgesi'nde görülen genel mutfak kültürü Rize İli'nde de görülmektedir. Otsu bitkiler ve balık Rize Mutfağının ana elemanları olmuştur. Mısır, karalahana, fasulye ve patates ile yapılan yemekler mutfak kültürünü oluşturmuştur. Hayvansal ürünlerde daha çok süt ve peynir yöreye özgü nitelikler taşımaktadır. Yöreye özgün yemekler olarak hamsikoli, hamsili pilav, turşu kavurması, muhlama, lahana sarması ve pepeçura sıralanmaktadır.

Rize'de arıcılık faaliyetleri yoğun olarak yapılmaktadır. Dünyaca ünlü "Anzer Balı" ve "Deli Bal" bu bölgede üretilmektedir.

2.6.3. FESTİVAL VE ÖZEL GÜNLER

Rize İli'nde yayla şenlikleri düzenlenen festivallerin büyük bölümünü oluşturmuştur. İlde yapılan yayla şenliklerinin en önemlileri Çamlıhemşin İlçesi'nde düzenlenen Çamlıhemşin-Ayder Galer Düzü Kültür Şenliği, İkizdere İlçesi'nde düzenlenen Ovit Yayla Şenliği, Güneyce Varda Yayla Şenliği, Çağarankaya Yayla Şenliği ve Anzer Balı Şenlikleri'dir. Yayla şenliklerinin listeleri Ekler Bölümü'nde verilmiştir.

2.6.4. GELENEKSEL GİYİM

Rize'de geleneksel giyim tarzında hakim olan kıyafetlerde Rize bezi ve keten dokuma kumaşlar kullanılmaktadır. Kadın kıyafetleri içten foga denilen elbise, etek, buluz ve gömlekten oluşmaktadır. Altına uzun çorap ve lastik ayakkabı giyilmektedir. Başlarınla önce tülbent üzerine de peştamal bağlamaktadırlar. Kadın giyiminin bir diğer önemli unsur, bele bağlanan kuşaktır.

Erkek giyiminde zıpka denilen pantolon, yelek gömlek ve aba giyilmektedir. Ayaklara ise çapula ve çarık giyilmektedir. Günümüzde erkek giyiminde geleneksel özellikler değişmekte yerini çağdaş giyim tarzına bırakmıştır. Köylerde ise kadınlar peştamal, tülbent üzerine puşi ve kuşak kullanmaya devam etmektedir.

2.6.5. GELENEKSEL EL SANATLARI

Geçmişte Rize'de yapılan en yaygın el sanatı, dokumacılık olmuştur. Günümüzde Rize Bezi dokumacılığı birçok atölyede pamuk ipliği ile yapılmaktadır. Rize bezinden her türlü çeyizlik eşya da üretilmektedir.

Ağaç işleri gelişmiş olup, ev eşyalarında şimşir, armut, dut gibi sert ağaçlar kullanılmaktadır. Ağaç oymacılığı ve ahşap süslemeciliği ev eşyalarında ve camilerde kullanılmaktadır.

İnce çekiç dövmeciliğine dayalı olarak gelişen bakır dövmeciliği Rize İli'ndeki önemli el sanatları içinde yer almaktadır. Bakırdan yapılan ürünler turistik öneme sahiptir.

Ağaç işçiliği sepetçilik ve hasırcılığın da gelişmesini sağlamıştır. Üretilen ürünler turistik eşya olarak satılmaktadır.

2.7. SAMSUN İLİ

2.7.1. HALKOYUNLARI VE HALK MÜZİĞİ

Samsun yöresi oyunlarının bazıları eller tutularak, eller tutulup dirsekler birleştirilerek, eller omuza atılarak oynandığı gibi eller tutuşmadan karşılıklı oynanan oyunları da bulunmaktadır. Çökme figürü, el vurma figürü çapraz yürüme figürü topuk vurma yada ayak ucu vurma figürü dönme figürü oyunlar içinde yer almaktadır. Oyunlar genellikle oyuncuların belli bir alan içinde dolaşması şeklinde icra edilir. Az da olsa düz sıra halinde oynanan oyunlara rastlanılmaktadır. (Alafranga oyunu gibi) Oyunların oynanışında hiçbir zaman daire oluşturulmamaktadır. Oyunlar genellikle yavaş başlamaktadır. İlerleyen bölümlerde hızlanmaktadır. Bazı oyunlarda oyuncuların nara attıkları (Sarhoş barı ve kaba ceviz) gözlenmektedir. Karşılama türü oyunlarda yaygın bir şekilde omuz sallama figürü bulunmaktadır. Erkeklerin omuz sallama figürleri kızlara nazaran daha ağır ve dik olmaktadır. Samsun halk oyunları yönünden ülkemizde geçiş bölgesi sayılan illerimiz arasında yer almaktadır. Cumhuriyetimizin kuruluşundan sonra bölgeye yerleşen balkan göçmenleri Hora – Karşılamaları yöreye getirmiştir. Doğu Karadeniz Bölgesi'nden şehre gelen göçler nedeni ile horon çeşitleri yaygınlaşmıştır. Ladik İlçesi gibi bazı bölgelerde bulunan alevi vatandaşların dini dansları sayılan semahlara da Samsun İli'nde rastlamak mümkündür. Alaçam, sarıkız, tombul gelin, Samsun sallaması oyunları, Rumeli dik horonu, kızlar havası ve Köroğlu Samsun'da yaygın olan halk danslarındandır.

2.7.2. YÖRE MUTFAĞI

Samsun'un, yerli halkı diğer şehirlerden gelen insanlar dışında, göçmenlerden oluşmaktadır. Gürcüler, Balkan Türkleri, Bulgar Göçmenleri, Yunan Göçmenleri, Çerkezler, Arnavutlar, Boşnaklar vb. kültürlerini Samsun'da devam ettirmektedirler. Bu yapı Samsun'da yer alan her kültürün yeme içme kültürünün de yaşama yansımasıyla sonuçlandığından son derece zengin bir mutfak kültürü oluşturmaktadır. Samsun mutfağında keşkek ve tirit en önemli yemekler olarak öne çıkmaktadır.

Karalahana, yoğurtlu ve mısır çorbalarının yanında; yazı pancarı, kocakarı gerdanı tatlısı ve Samsun pidesi de ünlüdür. Samsun'un beslenme biçiminde mısır, lahana ve kuru fasulye ağırlık kazanmaktadır. Etli, pirinçli ve hamurlu yiyecekler yaygındır. Kaz, tavuk,

ördek gibi kümes hayvanları geleneksel beslenmede önemli bir yer tutmaktadır. Lorgon, Kırçan, Kaldırayak, Madımak, Nünük gibi bitkilerden kavurma ya da çorba yapılmaktadır. Yöreye ait yemekler arasında Tir (Kaz Yufkası), Yer Pancarı (Yazı Pancarı), Mısır Çorbası, Yoğurtlu Çorba, Mercimekli Bulgur Pilavı, Keşkek, Karalahana Çorbası, Hamsili Ekmek, Hamsili Pilav (İli Pilav) ve Kocakarı Gerdanı (Burma) sayılabilmektedir.

2.7.3. FESTİVAL VE ÖZEL GÜNLER

Uluslararası Halk Dansları Festivali: Samsun Milli Fuarı bünyesinde 23–29 Temmuz tarihleri arasında düzenlenmektedir. 1986 yılından beri her yıl çeşitli ülkelerden ve yurtiçinden davet edilen halk oyunları ekiplerinin katılımıyla yapılmaktadır. Kültür alışverişinin ve dostluk bağlarının kuvvetlenmesinde ve tanıtımda etkili olmaktadır.

Hıdrellez: Türk ulusunun mevsimlik bayramları arasında yer alan Hıdrellez, her yıl ülkemizde olduğu gibi ilde de mayıs ayının 6'sında kutlanmaktadır. Halkımızın inançlarında, duygu ve düşüncelerinde ve dolayısıyla geleneklerinde, örf ve adetlerinde bolluk ve bereket günlerinin başlangıcı sayılmaktadır.

Karpuz Festivali: Bafra ilçesinde 1987 yılından beri düzenlenmektedir. Ağustos ayının son haftasında, iki gün süreyle çeşitli eğlence, müsabaka ve etkinliklerle kutlanmaktadır.

Bengü Karakucak Güreşleri: Bafra İlçesi'nin Bengü Köyü'nde düzenlenmektedir. 1994 yılında başlatılmış olan şenlikler 10 Temmuz tarihinde 1 gün yapılmaktadır.

Altın Fındık Yağlı Pehlivan Güreşleri: Terme İlçesi'nin Köybucağı Kasabası'nda 1986 yılında başlayan şenlikler her yıl 9 Eylül günü düzenlenmektedir.

Yaşar Doğu Şenlikleri: Kavak İlçesi'nde daha çok güreş ağırlıklı olarak Eylül ayında düzenlenmektedir.

Geleneksel Karakucak Güreşleri ve At Yarışları: Asarcık İlçesi'nde Eylül ayının son günleri ve Pazar günleri düzenlenmektedir.

Yeşilırmak Kültür ve Sanat Şenliği; Çarşamba İlçesi'nde 1994 yılından beri düzenlenmektedir. 20–23 Mayıs tarihleri arasında çeşitli etkinliklerle kutlanmaktadır.

Göller Bölgesi Güreşleri; Ayvacık İlçesi'nde yaz aylarında düzenlenmektedir.

Hüseyin Dede Şenlikleri; Alaçam İlçesi'nde düzenlenmekte olup, 7 Mayıs'ta kutlanmaktadır.

Neyzen Tevfik Kültür Şenliği; 24 Mart 1879'da Kolay'da doğan ünlü hiciv ustası Neyzen Tevfik adına düzenlenmekte olup, Ekim ayında kutlanmaktadır.

Köprülü Mehmet Paşa Kültür, Sanat ve Spor Festivali: Vezirköprü İlçesi'nde Eylül ayının ilk Cuma günü başlayan festival 10 gün sürmektedir.

Altın Pirinç Festivali: Terme İlçesi'nde düzenlenmektedir. 1991 yılından beri yapılan festival, yörenin ünlü Kocaman pirinci adına Haziran ayının 3. ve 4. günleri yapılmaktadır.

Karadeniz Kısa Film Festivali: Merkez İlçe'de ilk defa 1996 yılında düzenlenmiştir. Uluslararası nitelikte olup, 23–31 Mart tarihleri arasında her yıl düzenlenmesi amaçlanmıştır.

Deniz Oyunları Festivali; Yakakent İlçesi'nde düzenlenmektedir. İlk başlangıç tarihi 1995 yılıdır. 22–23 Temmuz tarihleri arasında yapılmaktadır.

2.7.4. GELENEKSEL GİYİM

Samsun halkı; yerli halk nüfus değişimiyle Yunanistan Bulgaristan ve Yugoslavya'dan gelenler Kafkasya'dan Kırım'dan göçenler Doğu Karadeniz'den ve Anadolu'nun çeşitli illerinden gelip yerleşenlerden oluşmuştur. Bütün bu insanların getirmiş olduğu birikimler, Samsun'un kültüründe çeşitliliği sağlamıştır. Samsun'lu kadınların kıyafetleri çarık, çorap, paçalı don, üç etek, önlük, başlık, iç yelek, cepkenden oluşurken, Samsun'lu erkeklerin kıyafetleri çarık, çorap, şalvar, aba, gömlek, bel kuşağından oluşmaktadır.

2.7.4. GELENEKSEL EL SANATLARI

İlçeden ilçeye değişmekle birlikte halı ve kilim dokumacılığı, özellikle dağ köylerinde bez dokumacılığı yapılmaktadır. Zembil örücülüğü ve hasır örücülüğüne uygun hammaddenin varlığı yörede unutulan bu el sanatının yeniden canlandırılması amaçlı eğitim çalışmalarıyla desteklenmektedir. Yörenin bir başka özelliği ise zengin orman varlığı nedeniyle özellikle kırsal yapı türlerinde zengin örnekleri görülen ahşap işçiliğidir. Konuya turizm bakışıyla yaklaşıldığında, ahşap konut ve serender yapımı işçiliğinin Samsun'un markalaşması açısından önemli bir unsur olarak öne çıkarılması, aynı zamanda anılan alandaki tecrübenin hediyelik eşya sektörüne de taşınması mümkün görülmektedir.

2.8. TRABZON İLİ

2.8.1. HALKOYUNLARI VE HALK MÜZİĞİ

Yörede en yaygın sergilenen halk oyunu horondur. Kemençe eşliğinde cura, davul ve zurna ile oynanmaktadır. Akçaabat Sallaması ve Sıksara gibi halk oyunları da figürleri ve ritimleri ile Trabzon halkının karakteristik özelliğini yansıtmaktadır. İki kişi tarafından bıçakla oynanan Bıçak Oyunu da Trabzon İli'nin geleneksel halk oyunudur.

Halk Müziği ezgilerinde kemençe önemli bir yer tutmaktadır. Kemençe ile söylenen birçok türkü Trabzon kültürünün değer yargılarını yansıtmaktadır.

2.8.2. YÖRE MUTFAĞI

Trabzon mutfağının ana unsurları lahana, mısır, fasulye ve patatestir. Deniz ürünleri ve özellikle hamsisinden de çok çeşitli yemek yapılmaktadır. Akçaabat İlçesi'nde yapılan köfte, Hamsi Köy'de yapılan sütlaç Trabzon mutfağında büyük bir önem arz etmektedir.

Kıymalı ve peynirlisi yapılan Trabzon Pidesi özellikle kış aylarında değişmeyen yiyecekler arasındadır.

Taş fırında pişirilen ekmek, en çok Beşikdüzü, Vakfıkebir, Çarşıbaşı ve Akçaabat ilçelerinde üretilmektedir. Trabzon Ekmeği, uzun süre taze kalışı ve büyüklüğü ile ünlüdür.

İlde yapılan özgün yemeklerin başında mısır ekmeği, hamsi kuşu, hamsili pilav, hamsili kaygana, hamsili börek, hamsi tava, lahana çorbası, mısır çorbası, kara lahana yemeği, etli lahana sarması, lahana gulyası, lahana kavurması, taze fasulye tavası, kuymak, mısır lapası, kazkaldıran, höşmerim, Trabzon Döneri, sütlaç, Trabzon burmalısı ve laz böreği gelmektedir.

2.8.3. FESTİVAL VE ÖZEL GÜNLER

Trabzon İli'nde Mayıs ayında başlayan festivaller Eylül ayına kadar sürmektedir. İlde önemli yayla şenlikleri Maçka İlçesi'nde yapılan Lişer Yaylası, Soğuksu Şenliği, Akçaabat

İlçesi'nde yapılan Hıdırnebi Yayla Şenliği, Vakfıkebir ve Düzköy İlçelerinde yapılan Karadağ Yayla Şenlikleri, Şalpazarı İlçesi'nde yapılan Sultanmurat Yaylası Şenlikleri'dir. Ayrıca Trabzon'da her yıl uluslararası kültür ve sanat festivali düzenlenmektedir Yayla şenliklerinin listeleri Ekler Bölümü'nde verilmiştir.

2.8.4. GELENEKSEL GİYİM

Trabzon İli'ndeki geleneksel kadın kıyafetlerinin en önemlisi fistan, şalvar ve peştamaldır. Fistan uzun ve bol olarak renkli kumaşlardan dikilmektedir. Şalvar sade ve desenli kumaşlardan dikilmektedir. Peştamal entarilerin üzerine bağlanarak kullanılmaktadır. Genel olarak beyaz-kırmızı renkte çizgili ve karelidir. Ayrıca köylerde yaşayan kadınlar bellerine kuşakta bağlamaktadırlar. Geleneksel giyim tarzı genellikle kırsal kesimde görülmektedir.

Erkek kıyafetlerinin ana unsurları ise aba, zıpka ve gömlektir. Yandan bağlanan siyah başlıkta geleneksel erkek aksesuarıdır. Sabuk denilen çizme ayağa giyilmekte, kavlık denilen kuşakta bele bağlanmaktadır. Bugün erkekler geleneksel kıyafetleri ancak folklorik amaçlı kullanılmaktadır.

2.8.5. GELENEKSEL EL SANATLARI

Trabzon'daki atölyeler, bakırcılık sanatını günümüze kadar canlı bir şekilde devam ettirmişlerdir.

Şalpazarı İlçesi'nde el tezgahlarında ve makinelerde şal, keten gömlek, peştamal, başörtüsü, yün heybeler dokunmaktadır. Bu tip üretimler yöre halkına gelir sağlamaktadır.

Trabzon İli'nde yaygın el sanatları hasır bilezik ve takı yapımı (gümüş ve altın), taş ve ahşap işçiliği, dokumacılık, bakırcılık, bıçakçılık, yorgancılık, ağaç işleri ve oymacılıktır.

Gümüş ve altından hasır bilezik yapımı yaygındır. Bu bilezikler Trabzon'da ki bayanlar tarafından yapılmaktadır. Yerli ve yabancı turistin ilgisini çeken önemli ürünler arasındadır. Ayrıca telkari gümüşten dekoratif eşyalar üretilmektedir.

Sürmene İlçesi'nde az sayıda sanatkar tarafından bıçakçılık yapımı sürdürülmektedir.

Ayrıca Trabzon şehir merkezinde çeyiz sandıkları ve mobilyalar, Sürmene' de şimşir kaşıklar, kepçeler ve değişik hediyelik eşya ve fındık çubuğu ile yapılan örme sepetler hemen hemen her ilçede yapılmaktadır.

III -TURİZM SEKTÖRÜNDE ARZ VE TALEP YAPISI

1.GENEL YAKLAŞIM

Bölge bütününde sektörün arz ve talep yapısı mümkün olan her ortamda zaman perspektifi içinde incelenmiştir. Belediye Belgeli ve Turizm Belgeli tesislerin, Kültür ve Turizm Bakanlığı istatistiklerine ait 2012 verileri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Sektördeki arz ve talep yapısının incelenmesi iki ayrı bölümde yapılmış mevcut veri tabanının bağımsız tablolar bazında tek tek değerlendirilmesinden mümkün olduğunca imtina edilerek, genel değerlendirme tablolar arası ilişkiler de kurularak sentez bölümünde yapılmıştır.

2. PLANLAMA BÖLGESİNDE YATAK ARZI

Planlama Bölgesi bütününde 2012 itibariyle konaklama tesisleri ve yatak mevcudunun illere dağılımı aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 83: Planlama Bölgesi Bütünündeki Yatak Kapasitesinin İllere Dağılımı (2012)

İLLER	TURİZM BELGELİ		BELEDİYE BELGELİ		TOPLAM		YATAK %'Sİ
	TESİS	YATAK	TESİS	YATAK	TESİS	YATAK	
Artvin	14	1.162	103	3.120	117	4.282	12,63
Bayburt	1	210	3	159	4	369	1,09
Giresun	19	1 429	15	607	34	2.036	6,00
Gümüşhane	3	173	12	499	15	672	1,98
Ordu	29	2.714	52	1.851	81	4.565	13,46
Rize	21	1.833	58	2.379	79	4.212	12,42
Samsun	26	3.664	49	2.050	75	5.714	16,85
Trabzon	44	5.339	140	6.723	184	12.062	35,57
TOPLAM	**157**	**16.524**	**432**	**17.388**	**589**	**33.912**	**100,00**

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri İstatistikleri ve Büro Çalışması

Trabzon bölge genelindeki en fazla tesis ve yatak sayısına sahip olan ildir. Yatak sayısında Trabzon'u Samsun, Ordu ve Artvin illeri takip etmektedir. Bölgedeki en düşük tesis ve yatak sayısına sahip olan il ise Bayburt'tur. En düşük yatak ve tesis sayısında Bayburt'u Gümüşhane ili takip etmektedir.

2012 itibariyle Turizm belgeli tesislerin illere dağılımı aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 84: Planlama Bölgesi İllerinde Turizm Belgeli Konaklama Tesisleri (2012)

İLLER	TURİZM YATIRIM BELGELİ			TURİZM İŞLETME BELGELİ		
	TESİS SAYISI	ODA SAYISI	YATAK SAYISI	TESİS SAYISI	ODA SAYISI	YATAK SAYISI
Artvin	5	162	321	9	430	841
Bayburt	1	90	210	-	-	-
Giresun	8	270	564	11	450	865
Gümüşhane	-	-	-	3	102	173
Ordu	9	453	867	20	923	1.847
Rize	12	572	1.129	9	351	704
Samsun	11	978	2.020	15	829	1.644
Trabzon	17	1.187	2.379	27	1.458	2.960
TOPLAM	**63**	**3.712**	**7.490**	**94**	**4.543**	**9.034**

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri İstatistikleri ve Büro Çalışması

Bölgedeki toplam yatak 33.912'dir. Bu yatak arzının yarısından fazlasını belediye belgeli tesisler oluşturmaktadır. Turizm belgeli tesisler içinde ise çoğunluk işletme belgeli tesislere aittir. En yüksek tesis ve yatak sayısına sahip il olan Trabzon'da işletme belgeli 2.960 adet, yatırım belgeli 2.379 adet ve toplamda 5.339 adet yatak bulunmaktadır. Tesis ve yatak sayısında Trabzon'u takip eden il olan Samsun'un ise 1.644 adet işletme belgeli ve 2.020 adet yatırım belgeli olmak üzere toplamda 3.664'tür.

Kültür ve Turizm Bakanlığından talep edilen bilgiler doğrultusunda alınan verilere ilişkin, illerdeki turizm işletme belgeli tesislerin 2014 yılına ait sınıflandırılması aşağıda verilmiştir.

Tablo 85: İllerdeki Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinin Türlere Göre Dağılımı

TESİS TÜRÜ	SINIFI	TESİS
ARTVİN		
OTEL	2 Yıldız	2
MERKEZ TOPLAMI		**2**
OTEL	4 Yıldız	2
OTEL	3 Yıldız	1
OTEL	2 Yıldız	2
HOPA İLÇESİ TOPLAMI		**5**
OTEL	2 Yıldız	1
BORÇKA İLÇESİ TOPLAM		**1**
OTEL	2 Yıldız	1
YUSUFELİ İLÇESİ TOPLAMI		**1**
ARTVİN İLİ TOPLAMI		**9**
BAYBURT		
BAYBURT İLİ'NDE TURİZM İŞLETME BELGELİ TESİS BULUNMAMAKTADIR		

Tablo 85: İllerdeki Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinin Türlere Göre Dağılımı (2014) (Devam)

TESİS TÜRÜ	SINIFI	TESİS
GİRESUN		
OTEL	4 Yıldız	1
OTEL	3 Yıldız	3
OTEL	2 Yıldız	4
OTEL	1 Yıldız	1
MERKEZ TOPLAMI		**9**
OTEL	3 Yıldız	1
KEŞAP İLÇESİ TOPLAMI		**1**
OTEL	3 Yıldız	1
ŞEBİNKARAHİSAR İLÇESİ TOPLAMI		**1**
GİRESUN İLİ TOPLAMI		**11**
GÜMÜŞHANE		
OTEL	3 Yıldız	1
OTEL	2 Yıldız	2
MERKEZ TOPLAMI		**3**
OTEL	3 Yıldız	1
KELKİT İLÇESİ TOPLAMI		**1**
GÜMÜŞHANE İLİ TOPLAMI		**4**
ORDU		
OTEL	4 Yıldız	5
OTEL	3 Yıldız	5
OTEL	2 Yıldız	1
ÖZEL KONAKLAMA TESİSİ		1
PANSİYON		1
ALTINORDU TOPLAMI		**13**
OTEL	2 Yıldız	1
ÇİFTLİK EVİ		1
PERŞEMBE İLÇESİ TOPLAMI		**2**
OTEL	5 Yıldız	1
OTEL	2 Yıldız	1
FATSA İLÇESİ TOPLAMI		**2**
OTEL	4 Yıldız	1
OTEL	3 Yıldız	2
OTEL	2 Yıldız	2
ÖZEL KONAKLAMA TESİSİ		1
ÜNYE İLÇESİ TOPLAMI		**6**
OTEL	3 Yıldız	1
İKİZCE İLÇESİ TOPLAMI		**1**
ORDU İLİ TOPLAMI		**24**

Tablo 85: İllerdeki Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinin Türlere Göre Dağılımı (2014) (Devam)

TESİS TÜRÜ	SINIFI	TESİS
RİZE		
OTEL	2 Yıldız	4
ÖZEL TESİS		1
MERKEZ TOPLAMI		**5**
OTEL	3 Yıldız	2
ARDEŞEN İLÇESİ TOPLAMI		**2**
OTEL	3 Yıldız	1
ÖZEL TESİS		1
ÇAMLIHEMŞİN İLÇESİ TOPLAMI		**2**
OTEL	4 Yıldız	1
OTEL	3 Yıldız	1
ÇAYELİ İLÇESİ TOPLAMI		**2**
OTEL	3 Yıldız	1
FINDIKLI İLÇESİ TOPLAMI		**1**
ÖZEL KONAKLAMA TESİSİ		1
DEREPAZARI İLÇESİ TOPLAMI		**1**
BUTİK OTEL		1
PAZAR İLÇESİ TOPLAMI		**1**
RİZE İLİ TOPLAMI		**14**
SAMSUN		
OTEL	5 Yıldız	2
OTEL	4 Yıldız	4
OTEL	3 Yıldız	11
BUTİK OTEL		1
ÖZEL TESİS		2
ATAKUM CANİK İLKADIM TEKKEKÖY TOPLAMI		**20**
OTEL	2 Yıldız	2
TERMAL OTEL		1
HAVZA İLÇESİ TOPLAMI		**3**
SAMSUN İLİ TOPLAMI		**23**

Tablo 85: İllerdeki Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinin Türlere Göre Dağılımı (2014) (Devam)

TESİS TÜRÜ	SINIFI	TESİS
TRABZON		
OTEL	5 Yıldız	1
OTEL	4 Yıldız	3
OTEL	3 Yıldız	9
OTEL	2 Yıldız	9
ÖZEL TESİS		3
ORTAHİSAR TOPLAMI		**25**
OTEL	3 Yıldız	3
ÖZEL TESİS		1
DAĞ EVİ		1
AKÇAABAT İLÇESİ TOPLAMI		**5**
OTEL	3 Yıldız	1
MAÇKA İLÇESİ TOPLAMI		**3**
OTEL	3 Yıldız	1
OTEL	2 Yıldız	1
OF İLÇESİ TOPLAMI		**2**
OTEL	4 Yıldız	1
YOMRA İLÇESİ TOPLAMI		**1**
TRABZON İLİ TOPLAMI		**36**

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

2.1. ARTVİN

Artvin İli'nde on iki yıl içindeki yatak arzının değişimi aşağıda görülmektedir.

Tablo 86: Artvin İli Turizm (*) ve Belediye Belgeli Tesislerde Yatak Arzındaki Gelişim

YIL	TESİS SAYISI			YATAK SAYISI			ORT. TESİS BÜYÜKLÜĞÜ YATAK/TESİS		
	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam
2000	10	79	**89**	800	2.258	**3.058**	80	29	**34**
2010	13	100	**113**	1.214	2.816	**4.030**	93	28	**36**
2012	14	103	**117**	1.162	3.120	**4.282**	83	30	**37**

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması
(*) Turizm İşletme ve Turizm Yatırım Belgeli Tesisler Toplamı

2000 yılından 2012 yılına kadar geçen on iki yıllık süreç içinde Artvin'de Turizm ve Belediye Belgeli tesislerde artış olduğu gözlenmektedir. İlde 2000 yılında 800 olan Turizm Belgeli tesislerde yatak sayısı 2012 yılında 1.162 olmuştur. Belediye Belgelilerde ise 2000 yılında 2.258 olan yatak sayısı 2012 yılında 3.120'yi bulmuştur. 2012 yılında ildeki toplam yatak sayısı 4.282'dir.

2.2. BAYBURT

Bayburt İli'nde on iki yıl içindeki yatak arzının değişimi aşağıda görülmektedir.

Tablo 87: Bayburt İli Turizm (*) ve Belediye Belgeli Tesislerde Yatak Arzındaki Gelişim

YIL	TESİS SAYISI			YATAK SAYISI			ORT. TESİS BÜYÜKLÜĞÜ YATAK/TESİS		
	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam
2000	1	5	**6**	75	196	**271**	75	39	**45**
2010	-	3	**3**	-	159	**159**	-	53	**53**
2012	1	3	**4**	210	159	**369**	210	53	**92**

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması
(*) Turizm İşletme ve Turizm Yatırım Belgeli Tesisler Toplamı

Bayburt İli'nde Turizm İşletme Belgeli Tesis bulunmamaktadır. Turizm Yatırım Belgeli tesislerde yatak sayısı 2000 yılında 75 iken ve 2012 yılında artarak 210'u bulmuştur. İlde Belediye Belgeli tesislerde ise azalma olduğu görülmektedir. 2012 yılında ildeki toplam yatak sayısı 369'dur.

2.3. GİRESUN

Giresun ilinde on iki yıl içindeki yatak arzının değişimi aşağıda görülmektedir.

Tablo 88: Giresun İli Turizm (*) ve Belediye Belgeli Tesislerde Yatak Arzındaki Gelişim

YIL	TESİS SAYISI			YATAK SAYISI			ORT. TESİS BÜYÜKLÜĞÜ YATAK/TESİS		
	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam
2000	12	20	**32**	757	704	**1.461**	63	35	**46**
2010	17	15	**32**	1.295	607	**1.902**	76	40	**59**
2012	19	15	**34**	1.429	607	**2.036**	75	40	**60**

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması
(*) Turizm İşletme ve Turizm Yatırım Belgeli Tesisler Toplamı

Giresun İli'nde 2000'den 2012'ye kadar geçen on iki yıllık süre içinde toplam tesis ve yatak sayılarında artış olduğu gözlenmektedir. 2000 yılında 757 olan Turizm Belgeli tesislerde yatak sayısı 2012 yılında 1.429'a yükselmiştir. Belediye Belgeli tesislerdeki yatak sayısında ise düşüş yaşanmıştır. 2000 yılında 704 olan yatak sayısı, 2012 yılında 607'ye düşmüştür. 2012 yılında ildeki toplam yatak sayısı 2.036'dır.

2.4. GÜMÜŞHANE

Gümüşhane İli'nde on iki yıl içindeki yatak arzının değişimi aşağıda görülmektedir.

Tablo 89: Gümüşhane İli Turizm (*) ve Belediye Belgeli Tesislerde Yatak Arzındaki Gelişim

YIL	TESİS SAYISI			YATAK SAYISI			ORT. TESİS BÜYÜKLÜĞÜ YATAK/TESİS		
	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam
2000	1	6	**7**	54	221	**275**	54	37	**39**
2010	3	9	**12**	180	295	**475**	60	33	**40**
2012	3	12	**15**	173	499	**672**	58	42	**45**

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması
(*) Turizm İşletme ve Turizm Yatırım Belgeli Tesisler Toplamı

2000'den 2012 yılına kadar geçen süre içinde Gümüşhane İli'nde tesis ve yatak sayısında artış olmuştur. 2000 yılında 54 olan Turizm Belgeli tesislerde yatak sayısı, 2012 yılında 173 olmuştur. Belediye Belgeli tesislerdeki yatak sayısı ise 2000 yılına 221 iken, 2012 yılında 499 olmuştur. 2012 yılında ildeki toplam yatak sayısı 672'dir.

2.5. ORDU

Ordu İli'nde on iki yıl içindeki yatak arzının değişimi aşağıda görülmektedir.

Tablo 90: Ordu İli Turizm (*) ve Belediye Belgeli Tesislerde Yatak Arzındaki Gelişim

YIL	TESİS SAYISI			YATAK SAYISI			ORT. TESİS BÜYÜKLÜĞÜ YATAK/TESİS		
	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam
2000	11	43	**54**	897	1.423	**2.320**	82	33	**43**
2010	23	46	**69**	2.008	1.611	**3.619**	87	35	**52**
2012	29	52	**81**	2.714	1.851	**4.565**	94	36	**56**

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması
(*) Turizm İşletme ve Turizm Yatırım Belgeli Tesisler Toplamı

Ordu İli'nde 2000 yılında 897 olan Turizm Belgeli tesislerde yatak sayısı, 2012 yılında 2.714'ü bulmuştur. Belediye Belgeli tesislerdeki yatak sayısı ise 2000 yılında 1.423 olan yatak sayısı 2012'de 1.851 olmuştur. İlde on iki yıllık süreç içinde tesis ve yatak sayılarında artış gözlenmektedir. 2012 yılında yatak sayısı toplam da ise 4.565'dir.

2.6. RİZE

Rize İli'nde on iki yıl içindeki yatak arzının değişimi aşağıda görülmektedir.

Tablo 91: Rize İli Turizm (*) ve Belediye Belgeli Tesislerde Yatak Arzındaki Gelişim

YIL	TESİS SAYISI			YATAK SAYISI			ORT. TESİS BÜYÜKLÜĞÜ YATAK/TESİS		
	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam
2000	9	76	**85**	983	3.516	**4.499**	109	46	**53**
2010	17	58	**75**	1.602	2.377	**3.979**	94	41	**53**
2012	21	58	**79**	1.833	2.379	**4.212**	87	41	**53**

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması
(*) Turizm İşletme ve Turizm Yatırım Belgeli Tesisler Toplamı

Rize İli'nde 2000'de 2012'ye kadar geçen on iki yıllık süre içinde Turizm Belgeli tesis ve yatak sayılarında artış gözlenirken, Belediye Belgeli tesis ve yatak sayılarında düşüş kaydedilmiştir. 2000 yılında 983 olan Turizm Belgeli tesislerde yatak sayısı, 2012 yılında 1.833'ü bulmuştur. Belediye Belgeli tesislerdeki yatak sayısı ise 2000 yılında 3.516 iken, 2012 yılında 2.379 olmuştur.

2.7. SAMSUN

Samsun İli'nde on iki yıl içindeki yatak arzının değişimi aşağıda görülmektedir.

Tablo 92: Samsun İli Turizm (*) ve Belediye Belgeli Tesislerde Yatak Arzındaki Gelişim

YIL	TESİS SAYISI			YATAK SAYISI			ORT. TESİS BÜYÜKLÜĞÜ YATAK/TESİS		
	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam
2000	10	52	**62**	1.258	2 468	**3.726**	126	47	**60**
2010	24	49	**73**	2.562	2.050	**4.612**	107	42	**63**
2012	26	49	**75**	3.664	2.050	**5.714**	141	42	**76**

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması
(*) Turizm İşletme ve Turizm Yatırım Belgeli Tesisler Toplamı

Samsun İli'nde 2000'den 2012'ye kadar geçen on iki yıllık süre içinde Turizm Belgeli tesislerdeki yatak sayısında artış olurken, Belediye Belgeli tesislerde düşüş gözlenmiştir.

Bölgede yatak sayısı en yüksek 2. il olan Samsun'da 2000 yılında 1.258 olan Turizm Belgeli tesislerde yatak sayısı, 2012 yılında 3.664'ü bulmuştur. 2000 yılında 2.468 olan Belediye Belgeli tesislerdeki yatak sayısı ise 2012 yılında 2.050'ye düşmüştür. 2012 yılında Samsun ilindeki toplam yatak sayısı ise 5.714'tür.

2.8. TRABZON

Trabzon İli'nde, on iki yıl içindeki yatak arzının değişimi aşağıda görülmektedir.

Tablo 93: Trabzon İli Turizm (*) ve Belediye Belgeli Tesislerde Yatak Arzındak Gelişim

YIL	TESİS SAYISI			YATAK SAYISI			ORT. TESİS BÜYÜKLÜĞÜ YATAK/TESİS		
	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam	Turizm Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam
2000	26	135	**161**	3.087	5.483	**8.570**	119	41	**53**
2010	38	141	**179**	4.210	6.753	**10.963**	111	48	**61**
2012	44	140	**184**	5.339	6.723	**12.062**	121	48	**66**

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması
(*) Turizm İşletme ve Turizm Yatırım Belgeli Tesisler Toplamı

Bölgede en yüksek yatak arzına sahip il olan Trabzon'da 2000'den 2012'ye kadar geçen on iki yıllık süre içinde tesis ve yatak sayısında artış gözlenmiştir. 2000 yılında 3.087 olan Turizm Belgeli tesislerde yatak sayısı, 2012 yılında 5.339 olmuştur. Belediye Belgeli tesislerde ise 2000 yılında 5.483 olan yatak sayısı, 2012 yılında 6.723 olmuştur. İlde 2012 yılındaki toplam yatak sayısı ise 12.062 olmuştur.

3. PLANLAMA BÖLGESİNDE TURİZM TALEBİ

Planlama Bölgesi bütününde turizm talebinin yapısını ortaya koyabilmek için 2012 yılı iller itibariyle konaklayan kişi, geceleme, doluluk oranı verileri aşağıda sunulmuştur.

Tablo 94: Planlama Bölgesi Bütünündeki İller Bazında Konaklama ve Gecelemeler (2012)

İLLER		KONAKLAYAN KİŞİ		GECELEME		ORTALAMA GECELEME		DOLULUK ORANI(%)	
		Belediye	Turizm	Belediye	Turizm	Belediye	Turizm	Belediye	Turizm
Artvin	Yabancı	38 049	7 127	46 850	8 853	1,2	1,2	4,35	2,48
	Yerli	200 667	78 710	242 822	104 386	1,2	1,3	22,55	29,23
	Toplam	**238 716**	**85 837**	**289 672**	**113 239**	**1,2**	**1,3**	**26,91**	**31,71**
Bayburt	Yabancı	234	-	234	-	1,0	-	0,40	-
	Yerli	7 652	-	8 936	-	1,2	-	15,36	-
	Toplam	**7 886**	**-**	**9 170**	**-**	**1,2**	**-**	**15,76**	**-**
Giresun	Yabancı	411	3 114	883	12 296	2,1	3,9	0,42	3,57
	Yerli	59 077	65 979	67 141	113 006	1,1	1,7	32,07	32,81
	Toplam	**59 488**	**69 093**	**68 024**	**125 302**	**1,1**	**1,8**	**32,49**	**36,38**
Gümüşhane	Yabancı	65	165	177	446	2,7	2,7	0,11	0,69
	Yerli	18 697	15 019	29 398	26 754	1,6	1,8	17,89	41,53
	Toplam	**18 762**	**15 184**	**29 575**	**27 200**	**1,6**	**1,8**	**17,99**	**42,23**
Ordu	Yabancı	7 359	4 527	9 338	14 931	1,3	3,3	1,41	2,33
	Yerli	129 460	150 346	178 794	205 428	1,4	1,4	27,01	32,09
	Toplam	**136 819**	**154 873**	**188 132**	**220 359**	**1,4**	**1,4**	**28,42**	**34,42**
Rize	Yabancı	21 705	1 535	41 507	6 302	1,9	4,1	4,88	2,12
	Yerli	99 776	55 797	113 277	82 209	1,1	1,5	13,32	27,63
	Toplam	**121 481**	**57 332**	**154 784**	**88 511**	**1,3**	**1,5**	**18,20**	**29,75**
Samsun	Yabancı	1 124	5 995	1 848	14 268	1,6	2,4	0,26	2,35
	Yerli	146 072	142 927	228 435	205 339	1,6	1,4	31,70	33,83
	Toplam	**147 196**	**148 922**	**230 283**	**219 607**	**1,6**	**1,5**	**31,96**	**36,18**
Trabzon	Yabancı	62 386	57 313	143 585	113 030	2,3	2,0	5,98	10,11
	Yerli	401 499	250 358	523 555	340 471	1,3	1,4	21,79	30,44
	Toplam	**463 885**	**307 671**	**667 140**	**453 501**	**1,4**	**1,5**	**27,77**	**40,54**
BÖLGE BÜTÜNÜ	**Yabancı**	**131 333**	**79 776**	**244 422**	**170 126**	**1,8**	**2,5**	**2,23**	**2,96**
	Yerli	**1 062 900**	**759 136**	**1 392 358**	**1 077 593**	**1,3**	**1,3**	**22,71**	**28,45**
	Toplam	**1 194 233**	**838 912**	**1 636 780**	**1 247 719**	**1,3**	**1,4**	**4,94**	**31,40**

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri Verileri ve Büro Çalışması

Yıllar itibariyle, bölgedeki konaklama ve geceleme sayılarının Turizm İşletme ve Belediye Belgeli tesislere göre dağılımları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 95: Bölge Bütününde Turizm ve Belediye İşletme Belgeli Tesisler Toplamında Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME			YIL.ORT DOL.(%)
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	
2000	220.218	1.103.050	1.323.268	264.390	1.351.750	1.616.140	27
2010	189.600	1.242.049	1.431.649	335.023	1.663.074	1.998.097	21
2012	211.109	1.822.036	2.033.145	414.548	2.469.951	2.884.499	28

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri Verileri ve Büro Çalışması

Bölge bütününde Turizm İşletme ve Belediye Belgeli tesislerde doluluk oranı 2000 yılında % 27 iken, 2012 yılında % 28'i bulmuştur.

Tablo 96: Bölge Bütününde Belediye Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME			YIL.ORT DOL.(%)
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	
2000	109.062	741.282	850.344	128.198	881.312	1.009.510	24
2010	136.328	804.474	940.802	237.588	1.005.012	1.242.600	21
2012	131.333	1.062.900	1.194.233	244.422	1.392.358	1.636.780	25

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri Verileri ve Büro Çalışması

Belediye belgeli tesislerde bölge bütününde, yıllık doluluk oranı 2000 yılında % 24'ü gösterirken, 2012 yılında % 25 olmuştur.

Tablo 97: Bölge Bütününde Turizm İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME			YIL.ORT DOL.(%)
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	
2000	111.156	361.768	472.924	136.192	470.438	606.630	30
2010	53.272	437.575	490.847	97.435	658.062	755.497	21
2012	79.776	759.136	838.912	170.126	1.077.593	1.247.719	36

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri Verileri ve Büro Çalışması

Bölge bütününde Turizm İşletme Belgeli Tesislerin yıllara dağılımına bakıldığında 2000 yılında % 30 olan doluluk, 2012 yılında % 36'yı bulmuştur.

Bölgede kaynaklara olan talebin belirlenmesi amacıyla, başlıca çekim noktalarına olan talebin gelişimi aşağıda verilmiştir.

Tablo 98: Planlama Bölgesi Genelinde Müze ve Ören Yerlerini Ziyaretçi Sayıları

MÜZE VE ÖREN YERLERİ	2010	2012	2013
GİRESUN			
GİRESUN MÜZESİ	8.399	8.345	11.247
GÜMÜŞHANE			
GÜMÜŞHANE ETNOGRAFYA MÜZESİ	4.874	3.405	3.860
ORDU			
ORDU MÜZESİ	18.772	18.805	18.136
RİZE			
RİZE MÜZESİ	8.769	9.265	7.464
ATATÜRK EVİ MÜZESİ	4.114	3.467	6.082
SAMSUN			
GAZİ MÜZESİ	69.164	68.753	75.337
ARKEOLOJİ VE ETNOGRAFYA MÜZESİ	27.836	32.063	35.553
BAFRA MÜZESİ	-	-	10.618
TRABZON			
KOSTAKİ KONAĞI MÜZESİ	11.906	12.838	14.811
AYASOFYA MÜZESİ	89.643	124.443	-
SÜMELA MANASTIRI	375.593	336.766	397.189

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Bölge genelinde Sümela Manastırı turizm talebinin en önemli odak noktasıdır. Bu durum aynı zamanda bölge illeri içinde Trabzon'un ağırlığını etkilemektedir. Diğer illerdeki talep çok düşük kalmaktadır.

3.1. ARTVİN

İlde Turizm İşletme ve Belediye Belgeli Tesisler toplamında konaklama ve geceleme sayıları, Belediye Belgeli tesislerde konaklama ve geceleme sayıları ile doluluk oranları, Turizm İşletme Belgeli Tesislerde konaklama ve geceleme sayıları ile doluluk oranları aşağıda verilmiştir.

Tablo 99: Artvin İli Bütününde Turizm İşletme ve Belediye Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
2000	48.716	150.154	198.870	66.381	181.421	247.802
2010	78.001	182.651	260.652	127.760	239.743	367.503
2012	45.176	279.377	324.553	55.703	347.208	402.911

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

2012 yılı içinde Artvin İli'nde Turizm İşletme ve Belediye Belgeli tesislerde toplam konaklayan kişi sayısı 324.553, toplam geceleme sayısı ise 402.911'dir. Konaklama ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir.

Tablo 100: Artvin İli Bütününde Belediye Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME			YIL ORT
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	DOL. (%)
2000	21.407	107.984	129.391	31 594	128 875	160 469	31,79
2010	57.818	117.513	175.331	99 768	158 543	258 311	25,36
2012	38.049	200.667	238.716	46 850	242 822	289 672	26,91

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Artvin İli'nde Belediye Belgeli Tesislerde 2012 yılı itibariyle doluluk oranı % 26.91'dir. Yıl içinde toplam konaklayan kişi 238.716 kişi, toplam geceleme sayısı ise 289.672'dir. Toplam konaklama ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir.

Tablo 101: Artvin İli Bütününde Turizm İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME			YIL ORT
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	DOL. (%)
2000	27 309	42 170	69 479	34 787	52 546	87 333	39,64
2010	20 183	65 138	85 321	27 992	81 200	109 192	31,56
2012	7 127	78 710	85 837	8 853	104 386	113 239	31,71

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

İl'de Turizm İşletme Belgeli Tesislerin 2012 yılındaki doluluk oranı % 31.71'dir. Yıl içinde toplam konaklayan kişi sayısı 85.837, toplam geceleme ise 113.239'dur. Toplam konaklama ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir. Belediye Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları ve Turizm Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 102: Artvin İli Bütününde Belediye Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayısı (Gün)

	2000	2010	2012
YABANCI	1,5	1,7	1,2
YERLİ	1,2	1,3	1,2
TOPLAM	**1,2**	**1,5**	**1,2**

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Tablo 103: Artvin İli Bütününde Turizm Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayısı (Gün)

	2000	2010	2012
YABANCI	1,3	1,4	1,2
YERLİ	1,2	1,2	1,3
TOPLAM	1,3	1,3	1,3

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

3.2. BAYBURT

İlde Turizm İşletme ve Belediye Belgeli Tesisler toplamında konaklama ve geceleme sayıları, Belediye Belgeli tesislerde konaklama ve geceleme sayıları ile doluluk oranları, Turizm İşletme Belgeli Tesislerde konaklama ve geceleme sayıları ile doluluk oranları aşağıda verilmiştir.

Tablo 104: Bayburt İli Bütününde Turizm İşletme ve Belediye İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
2000	23	18.844	18.867	23	22.521	22.544
2010	289	6.754	7.043	289	7.888	8.177
2012	234	7.652	7.886	234	8.936	9.170

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Bayburt İli'nde 2012 yılı içinde toplam konaklayan kişi sayısı 7.886, toplam geceleme ise 9.170 kişi olarak kaydedilmiştir. Bölge içinde en az konaklamaya ve gecelemeye sahip olan il Bayburt'tur. İldeki toplam konaklamalar ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir.

Tablo 105: Bayburt İli Bütününde Belediye Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME			YIL ORT
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	DOL. (%)
2000	4	10.192	10.196	4	13.869	13.873	20,94
2010	289	6.754	7.043	289	7.888	8.177	14,09
2012	234	7.652	7.886	234	8.936	9.170	15,76

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Bayburt İli'nde 2012 yılı içinde Belediye Belgeli Tesislerde yıllık doluluk oranı % 15.76'dır. Yıl içinde toplam konaklayan kişi sayısı 7.886, toplam geceleme ise 9.170

kişidir. Belediye Belgeli Tesisiler içinde konaklayan ve gecelemede en yüksek pay yerli turistlere aittir.

Tablo 106: Bayburt İli Bütününde Turizm İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME			YIL ORT
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	DOL. (%)
2000	19	8.652	8.671	19	8.652	8.671	31,59
2010	-	-	-	-	-	-	-
2012	-	-	-	-	-	-	-

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Bayburt İli'nde 2010 ve 2012 yıllarında Turizm İşletme Belgeli Tesis bulunmamaktadır. 2000 yılındaki yıllık doluluk oranı % 31.59'dur Belediye Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları ve Turizm Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 107: Bayburt İli Bütününde Belediye Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayısı (Gün)

	2000	2010	2012
YABANCI	1,0	1,0	1,0
YERLİ	1,4	1,2	1,2
TOPLAM	1,4	1,2	1,2

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Tablo 108: Bayburt İli Bütününde Turizm Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayısı (Gün)

	2000	2010	2012
YABANCI	1,0	-	-
YERLİ	1,0	-	-
TOPLAM	1,0	-	-

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

3.3. GİRESUN

İlde Turizm İşletme ve Belediye Belgeli Tesisler toplamında konaklama ve geceleme sayıları, Belediye Belgeli tesislerde konaklama ve geceleme sayıları ile doluluk oranları, Turizm İşletme Belgeli Tesislerde konaklama ve geceleme sayıları ile doluluk oranları aşağıda verilmiştir.

Tablo 109: Giresun İli Bütününde Turizm İşletme ve Belediye İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
2000	1.429	75.291	76.720	2.174	101.330	103.504
2010	1.013	73.386	74.399	1.652	111.362	113.014
2012	3.525	125.056	128.581	13.179	180.147	193.326

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Giresun İli bütününde 2012 yılı itibariyle toplam konaklayan kişi sayısı 128.581 toplam geceleme sayısı ise 193.326'dır. Toplam konaklamalar ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir.

Tablo 110: Giresun İli Bütününde Belediye Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME			YIL ORT
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	DOL. (%)
2000	605	30.842	31.447	636	47.294	47.930	24,94
2010	206	33.975	34.181	508	39.334	39.842	19,08
2012	411	59.077	59.488	883	67.141	68.024	32,49

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Giresun İli'nde Belediye Belgeli Tesislerde 2012 yılı itibariyle yıllık doluluk oranı % 32.49'dur. Yıl içinde toplam konaklayan kişi sayısı 59.488, toplam geceleme sayısı 68.024'tür. Toplam konaklamalar ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir.

Tablo 111: Giresun İli Bütününde Turizm İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME			YIL ORT
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	DOL. (%)
2000	824	44.449	45.273	1.538	54.036	55.574	23,43
2010	807	39.411	40.218	1.144	72.028	73.172	21,96
2012	3.114	65.979	69.093	12.296	113.006	125.302	36,38

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Turizm İşletme Belgeli Tesislerde 2012 yılında yıllık doluluk oranı % 36.38'dir. Yıl içinde en çok konaklayan kişi sayısı 69.093, en çok geceleme sayısı 125.302'dir. En çok konaklayan ve geceleyenler arasında en yüksek pay yerli turistlere aittir.
Belediye Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları ve Turizm Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 112: Giresun İli Bütününde Belediye Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayısı (Gün)

	2000	2010	2012
YABANCI	0,33	2,5	2,1
YERLİ	24,61	1,2	1,1
TOPLAM	24,94	1,2	1,1

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Tablo 113: Giresun İli Bütününde Turizm Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayısı (Gün)

	2000	2010	2012
YABANCI	1,9	1,4	3,9
YERLİ	1,2	1,8	1,7
TOPLAM	1,2	1,8	1,8

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

3.4. GÜMÜŞHANE

İlde Turizm İşletme ve Belediye Belgeli Tesisler toplamında konaklama ve geceleme sayıları, Belediye Belgeli tesislerde konaklama ve geceleme sayıları ile doluluk oranları, Turizm İşletme Belgeli Tesislerde konaklama ve geceleme sayıları ile doluluk oranları aşağıda verilmiştir.

Tablo 114: Gümüşhane İli Bütününde Turizm İşletme ve Belediye İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
2000	53	14.245	14.298	98	23.145	23.243
2010	107	19.436	19.543	126	23.614	23.740
2012	230	33.716	33.946	623	56.152	56.775

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Gümüşhane İli içinde 2012 yılı itibariyle toplam konaklayan kişi sayısı 33.946, toplam geceleme sayısı 56.775'dir. Toplam konaklayan ve geceleyenler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir.

Tablo 115: Gümüşhane İli Bütününde Belediye Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME			YIL ORT
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	DOL. (%)
2000	12	12.453	12.465	16	20.858	20.874	28,80
2010	106	18.426	18.532	107	21.823	21.930	20,37
2012	65	18.697	18.762	177	29.398	29.575	17,99

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Belediye Belgeli Tesisler içinde 2012 yılı itibariyle yıllık doluluk oranı % 17.99'dur. Toplam konaklayan kişi sayısı 18.762, toplam geceleme sayısı 29.575'dir. Toplam konaklamalar ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir.

Tablo 116: Gümüşhane İli Bütününde Turizm İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME			YIL ORT
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	DOL. (%)
2000	41	1 792	1.833	82	2.287	2 369	11,99
2010	1	1 010	1.011	19	1.791	1.810	3,47
2012	165	15 019	15.184	446	26.754	27.200	42,23

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

İlde Turizm İşletme Belgeli Tesisler içinde 2012 yılı içindeki toplam doluluk % 42.23'dür. Toplam konaklayan kişi sayısı 15.184i toplam geceleme sayısı 27.200'dür. Toplam konaklamalar ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir. Belediye Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları ve Turizm Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 117: Gümüşhane İli Bütününde Belediye Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayısı (Gün)

	2000	2010	2012
YABANCI	1,3	1,0	2,7
YERLİ	1,7	1,2	1,6
TOPLAM	**1,7**	**1,2**	**1,6**

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Tablo 118: Gümüşhane İli Bütününde Turizm Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayısı (Gün)

	2000	2010	2012
YABANCI	2,0	19,0	2,7
YERLİ	1,3	1,8	1,8
TOPLAM	1,3	1,8	1,8

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

3.5. ORDU

İlde Turizm İşletme ve Belediye Belgeli Tesisler toplamında konaklama ve geceleme sayıları, Belediye Belgeli tesislerde konaklama ve geceleme sayıları ile doluluk oranları, Turizm İşletme Belgeli Tesislerde konaklama ve geceleme sayıları ile doluluk oranları aşağıda verilmiştir.

Tablo 119: Ordu İli Bütününde Turizm İşletme ve Belediye İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
2000	5.526	108.379	113.905	13.208	137.640	150.848
2010	3.861	156.520	160.381	5.503	196.275	201.778
2012	11.886	279.806	291.692	24.269	384.222	408.491

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Ordu Ili'nde 2012 yılı içinde toplam konaklayan kişi sayısı 291.692, toplam konaklayan kişi sayısı 408.491'dir. Toplam konaklamalar ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir.

Tablo 120: Ordu İli Bütününde Belediye Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME			YIL ORT DOL. (%)
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	
2000	3.708	64 868	68 576	8 698	78 605	87 303	22,94
2010	1 593	79 171	80 764	2 013	98 266	100 279	17,24
2012	7 359	129 460	136 819	9 338	178 794	188 132	28,42

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

İlde Belediye Belgeli Tesislerin 2012 yılı içindeki yıllık doluluk oranı % 28.42'dir. Toplam konaklayan kişi sayısı 136.819, toplam geceleme sayısı 188.132'dir. Toplam konaklamalar ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir.

Tablo 121: Ordu İli Bütününde Turizm İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME			YIL ORT DOL. (%)
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	
2000	1 818	43 511	45 329	4 510	59 035	63 545	37,83
2010	2 268	77 349	79 617	3 490	98 009	101 499	24,00
2012	4 527	150 346	154 873	14 931	205 428	220 359	34,42

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Turizm İşletme Belgeli Tesislerde 2012 yılı içinde yıllık doluluk oranı % 34.42'dir. Yıl içinde toplam konaklayan kişi sayısı 154.873, toplam geceleme sayısı 220.359'dur. Toplam konaklamalar ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir. Belediye Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları ve Turizm Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 122: Ordu İli Bütününde Belediye Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayısı (Gün)

	2000	2010	2012
YABANCI	2,3	1,3	1,3
YERLİ	1,2	1,2	1,4
TOPLAM	**1,3**	**1,2**	**1,4**

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Tablo 123: Ordu İli Bütününde Turizm Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayısı (Gün)

	2000	2010	2012
YABANCI	2,5	1,5	3,3
YERLİ	1,4	1,3	1,4
TOPLAM	**1,4**	**1,3**	**1,4**

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

3.6. RİZE

İlde Turizm İşletme ve Belediye Belgeli Tesisler toplamında konaklama ve geceleme sayıları, Belediye Belgeli tesislerde konaklama ve geceleme sayıları ile doluluk oranları,

Turizm İşletme Belgeli Tesislerde konaklama ve geceleme sayıları ile doluluk oranları aşağıda verilmiştir.

Tablo 124: Rize İli Bütününde Turizm İşletme ve Belediye İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
2000	83.143	163.002	246.145	85.307	203.195	288.502
2010	22.018	69.454	91.472	34.566	106.718	141.284
2012	23.240	155.573	178.813	47.809	195.486	243.295

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Rize İli'nde 2012 yılı içinde toplam konaklayan kişi sayısı 178.813, toplam geceleme sayısı 243.295'dir. Toplam konaklamalar ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir.

Tablo 125: Rize İli Bütününde Belediye Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME			YIL ORT
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	DOL. (%)
2000	79 512	121 689	201 201	81 071	145 878	226 949	20,69
2010	21 287	52 321	73 608	32 613	78 989	111 602	13,17
2012	21 705	99 776	121 481	41 507	113 277	154 784	18,20

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Belediye Belgeli Tesisler içinde 2012 yılı itibariyle yıllık doluluk oranı % 18.20'dir. Yıl içinde toplam konaklayan kişi sayısı 121.481, toplam geceleme sayısı 154.784'tür. Toplam konaklamalar ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir.

Tablo 126: Rize İli Bütününde Turizm İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME			YIL ORT
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	DOL. (%)
2000	3 631	41 313	44 944	4 236	57 317	61 553	30,03
2010	731	17 133	17 864	1 953	27 729	29 682	9,09
2012	1 535	55 797	57 332	6 302	82 209	88 511	29,75

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Turizm İşletme Belgeli Tesisler içinde 2012 yılı itibariyle yıllık doluluk oranı % 29.75'dir. Toplam konaklayan kişi sayısı 57.332, toplam geceleme sayısı 88.511'dir. Toplam konaklamalar ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir. . Belediye Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları ve Turizm Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 127: Rize İli Bütününde Belediye Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayısı (Gün)

	2000	2010	2012
YABANCI	1,0	1,5	1,9
YERLİ	1,2	1,5	1,1
TOPLAM	1,1	1,5	1,3

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Tablo 128: Rize İli Bütününde Turizm Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayısı (Gün)

	2000	2010	2012
YABANCI	1,2	2,7	4,1
YERLİ	1,2	1,6	1,5
TOPLAM	1,4	1,7	1,5

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

3.7. SAMSUN

İlde Turizm İşletme ve Belediye Belgeli Tesisler toplamında konaklama ve geceleme sayıları, Belediye Belgeli tesislerde konaklama ve geceleme sayıları ile doluluk oranları, Turizm İşletme Belgeli Tesislerde konaklama ve geceleme sayıları ile doluluk oranları aşağıda verilmiştir.

Tablo 129: Samsun İli Bütününde Turizm İşletme ve Belediye İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
2000	6044	217.036	223.080	12.475	281.667	294.142
2010	10.027	198.633	208.660	21.644	289.462	311.106
2012	7119	288.999	296.118	16.116	433.774	449.890

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Samsun İli'nde 2012 yılı itibariyle toplam konaklayan kişi sayısı 296.118, toplam geceleme sayısı 449.890'dır. Toplam konaklamalar ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir.

Tablo 130: Samsun İli Bütününde Belediye Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME			YIL ORT DOL. (%)
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	
2000	2 276	162 241	164 517	3 515	206 558	210 073	26,88
2010	4 108	116 690	120 798	5 932	154 313	160 245	39,81
2012	1 124	146 072	147 196	1 848	228 435	230 283	31,96

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Belediye Belgeli Tesisler içinde 2012 yılı itibariyle yıllık doluluk oranı % 31.96'dır. Toplama konaklayan kişi sayısı 147.196, toplam geceleme sayısı 230.283'dür. Toplam konaklamalar ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir.

Tablo 131: Samsun İli Bütününde Turizm İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME			YIL ORT DOL. (%)
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	
2000	3 768	54 795	58 563	8 960	75 109	84 069	32,31
2010	5 919	81 943	87 862	15 712	135 149	150 861	30,64
2012	5 995	142 927	148 922	14 268	205 339	219 607	36,18

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Turizm İşletme Belgeli Tesislerde 2012 yılı içindeki yıllık doluluk oranı % 36.18'dir. Toplam konaklayan kişi sayısı 148.922, toplam geceleme sayısı 219.607'dir. Toplam konaklamalar ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir. Belediye Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları ve Turizm Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 132: Samsun İli Bütününde Belediye Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayısı (Gün)

	2000	2010	2012
YABANCI	1,5	1,4	1,6
YERLİ	1,3	1,3	1,6
TOPLAM	**1,3**	**1,3**	**1,6**

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Tablo 133: Samsun İli Bütününde Turizm Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayısı (Gün)

	2000	2010	2012
YABANCI	2,4	2,7	2,4
YERLİ	1,4	1,6	1,4
TOPLAM	1,4	1,7	1,5

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

3.8. TRABZON

İlde Turizm İşletme ve Belediye Belgeli Tesisler toplamında konaklama ve geceleme sayıları, Belediye Belgeli tesislerde konaklama ve geceleme sayıları ile doluluk oranları, Turizm İşletme Belgeli Tesislerde konaklama ve geceleme sayıları ile doluluk oranları aşağıda verilmiştir.

Tablo 134: Trabzon İli Bütününde Turizm İşletme ve Belediye İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
2000	75.284	356.099	431.383	84.724	400.831	485.555
2010	74.284	535.215	609.499	143.483	688.012	831.495
2012	119.699	651.857	771.556	256.615	864.026	1.120.641

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Trabzon İli'nde 2012 yılı itibariyle toplam konaklayan kişi sayısı 771.556, toplam geceleme sayısı 1.120.641'dir. Bölge içinde en çok konaklama ve gecelemeye sahip olan il Trabzon'dur. Toplam konaklamalar ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir.

Tablo 135: Trabzon İli Bütününde Belediye Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME			YIL ORT DOL. (%)
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	
2000	1 538	231 013	232 551	2 664	239 375	242 039	17,81
2010	50 921	379 624	430 545	96 358	445 856	542 214	22,15
2012	62 386	401 499	463 885	143 585	523 555	667 140	27,77

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Belediye Belgeli Tesislerde 2012 yılındaki yıllık doluluk oranı % 27.77'dir. Toplam konaklayan kişi sayısı 463.885, toplam geceleme sayısı 667.140'dir. Toplam konaklamalar ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir.

Tablo 136: Trabzon İli Bütününde Turizm İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayıları

YIL	KONAKLAYAN KİŞİ			GECELEME			YIL ORT DOL. (%)
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	
2000	73 746	125 086	198 832	82 060	161 456	243 516	33,30
2010	23 363	155 591	178 954	47 125	242 156	289 281	27,72
2012	57 313	250 358	307 671	113 030	340 471	453 501	40,54

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Turizm İşletme Belgeli Tesislere 2012 yılındaki yıllık doluluk oranı% 40.54'tür. Yıl içinde toplam konaklayan kişi sayısı 307.671, toplam geceleme sayısı 453.501'dir. Toplam konaklamalar ve gecelemeler içinde en yüksek pay yerli turistlere aittir. Belediye Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları ve Turizm Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayıları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 137: Trabzon İli Bütününde Belediye Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayısı (Gün)

	2000	2010	2012
YABANCI	1,7	1,9	2,3
YERLİ	1,0	1,2	1,3
TOPLAM	**1,0**	**1,3**	**1,4**

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

Tablo 138: Trabzon İli Bütününde Turizm Belgeli Tesislerde Ortalama Geceleme Sayısı (Gün)

	2000	2010	2012
YABANCI	1,1	2,0	2,0
YERLİ	1,3	1,6	1,4
TOPLAM	**1,2**	**1,6**	**1,5**

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri ve Büro Çalışması

IV - TURİZM ÖRGÜTLERİ VE TURİZM FAALİYETLERİ

1. KAMU KURULUŞLARI

1.1. TURİZM BAKANLIĞI BÖLGE TEŞKİLATI

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bölge bazında bir teşkilatı bulunmamaktadır. Her il merkezinde Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Artvin kent merkezinde ve Hopa'da Sarp Sınır Kapısı'nda, Bayburt kent merkezinde, Giresun'da Giresun Evi Müzesi'nde, Gümüşhane kent merkezinde, Ordu kent Merkezi ve Ünye'de, Rize kent merkezinde Samsun'da kent merkezinde ve Trabzon kent merkezinde Turizm Danışma Büroları bulunmaktadır.

2. ÖZEL SEKTÖR KURULUŞLARI

2.1. SEYAHAT ACENTALARI

Planlama Bölgesi'nde halen faaliyette bulunan seyahat acentelerinin illere göre dağılımı aşağıda sunulmuştur.

Tablo 139: Seyahat Acentelerinin İllere Göre Dağılımı

İLLER	İL MERKEZİ	İLÇELER	TOPLAM	%
ARTVİN	2	8	10	5.05
BAYBURT	3	-	3	1.51
GİRESUN	10	2	12	6.06
GÜMÜŞHANE	3	-	3	1.51
ORDU	15	11	26	13.14
RİZE	16	3	19	9.60
SAMSUN	37	15	52	26.26
TRABZON	61	12	73	36.87
TOPLAM	**146**	**52**	**198**	**100.00**

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri www.tursab.org.tr ve Büro Çalışması

Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize hepsi A grubudur. Samsun'da 4 adet C grubu, Trabzon'da 1 adet C grubu, 2 adet B grubu acente dışında kalan tüm acenteler A grubudur. Seyahat acentelerinin yoğunlaştığı iller ise Trabzon, Samsun ve Ordu'dur.

Seyahat acentelerinin il ve ilçelere dağılımları toplu olarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 140: Seyahat Acentelerinin İllere Göre Dağılımı

İLLER	İLÇELER	A GRUBU	B GRUBU	C GRUBU	TOPLAM
ARTVİN	Merkez	2	-	-	**2**
	Arhavi	1	-	-	**1**
	Hopa	4	-	-	**4**
	Şavşat	1	-	-	**1**
	Yusufeli	2	-	-	**2**
BAYBURT	Merkez	3	-	-	**3**
GİRESUN	Merkez	10	-	-	**10**
	Görele	2	-	-	**2**
GÜMÜŞHANE	Merkez	3	-	-	**3**
ORDU	Altınordu (Merkez)	15	-	-	**15**
	Fatsa	7	-	-	**7**
	Ünye	4	-	-	**4**
RİZE	Merkez	16	-	-	**16**
	Ardeşen	1	-	-	**1**
	Çayeli	1	-	-	**1**
	Çamlıhemşin	1	-	-	**1**
SAMSUN	Atakum (Merkez)	4			**4**
	Canik (Merkez)	3			**3**
	İlkadım(Merkez)	27	-	2	**29**
	Tekkeköy (Merkez)	1	-	-	**1**
	Alaçam	-	-	1	**1**
	Bafra	7	-	-	**7**
	Çarşamba	2	-	1	**3**
	Ondokuzmayıs	1	-	-	**1**
	Terme	2	-	-	**2**
	Vezirköprü	1	-	-	**1**
TRABZON	Ortahisar (Merkez)	58	2	1	**61**
	Akçaabat	1	-	-	**1**
	Araklı	2	-	-	**2**
	Çaykara	2	-	-	**2**
	Of	4	-	-	**4**
	Sürmene	2	-	-	**2**
	Vakfikebir	1	-	-	**1**
TOPLAM		**191**	**2**	**5**	**198**

Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri www.tursab.org.tr ve Büro Çalışması

3. TUR ORGANİZASYONLARI VE TUR GÜZERGAHLARI

3.1. MEVCUT TUR ORGANİZASYONLARI VE TURİZM FAALİYETLERİ

Son yıllarda planlama bölgesine yönelik yurt içi turlarda büyük artış gözlenmektedir. Genelde turların büyük bir kısmı Ankara ve İstanbul kaynaklıdır. Bölge genelinde yabancı turist sayısında bir gelişme olmazken, yerli turist sayısında belirgin bir gelişme göze çarpmaktadır.

Bölgede en çok ziyaret edilen yerler Sümela Manastırı, Ayder, Trabzon Atatürk Köşkü ve Uzungöl'dür. Daha önceleri kısıtlı destinasyonlara giden turlar son yıllarda yaylalara da yönelmiştir.

Bölgeyi ilgilendiren ve önemli görülen bir husus ise, 2012 yılından itibaren Kruvaziyer Turizmi ile Türkiye'ye gelen Alman turistlerin Samsun Limanı'na indikten sonra hiçbir yere uğramadan karayoluyla Amasya İli'ne geçmeleri ve yine bölge içinde hiçbir yeri ziyaret etmeden gemilerine dönmeleridir. Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü'nün Planlama ve İstatistik Dairesi Başkanlığı verilerine göre 2013 yılında Trabzon'a 19 kruvaziyer tipi gemi ve 5 yolcu gemisi olmak üzere 24 gemi gelmiş olup, 2014 yılında ise gelen gemi sayısı 33 kruvaziyer tipi gemi ve 4 yolcu gemisi olmak üzere 37'dir.

Bölgeye yönelik turların özet bilgileri aşağıda verilmiştir.

3.2. MEVCUT TUR GÜZERGAHLARI

Bölge genelinde belirlenen mevcut tur cinsi sayısı 53'dür. Turlara ilişkin özet bilgiler aşağıdaki tablolarda verilmiştir. Tablolardaki oranlar bu 53 tura göre yapılmıştır. Görüldüğü üzere turlar gerek geldikleri yerlere, gerek gezdikleri yerlere göre çok çeşitlenmiştir. Bu ana turlar dışında çok sayıda butik turlar da bulunmaktadır.

Bu 53 tur ortalama süresi 6.64 gün, ortalama geceleme süresi 5.34 gün, bölge içinde geceleme süresi ise 4.47 gündür. Türkiye'nin birçok ilinden ve Kıbrıs'tan bölgeye tur düzenlenmektedir. Karayoluyla uzak bölgelerden gelen turlar ortalama bir veya iki gün (seyahat dışında) çevre illerini de ziyaret etmektedir. Kastamonu, Sinop, Tokat, Amasya, Erzurum bölge dışında olup, tur güzergahına dahil edilen başlıca illerdir. 53 turdan 46'sı (% 86.8) Gürcistan'a geçip Batum'u da ziyaret etmektedir. Ancak Batum'da konaklayan tur sayısı yalnızca 3'tür (% 5.66). Gecelemeler büyük kentlerin yanısıra, Hopa, Maçka, Ünye, Fatsa, Sürmene, Pazar, Arhavi, Çamlıhemşin, Çayeli gibi ilçe merkezlerine, Uzungöl, Ayder gibi turizm merkezlerine ve Haldizen, Pokut, Kayabaşı gibi yaylalara da yönelmiştir.
Turların % 32.08'i havayoluyla, % 63.92'si karayoluyla gerçekleşmektedir. Havayoluyla gerçekleşen turların bir kısmı giriş ve çıkış için Trabzon Havalimanı'nı, daha az bir kesimi ise Trabzon ve Samsun havalimanlarını kullanmaktadır.

Tablo 141: Turların Giriş ve Çıkış Noktaları

TUR NO	GELİŞ GÜZERGAHI	GİDİŞ GÜZERGAHI
1	Ankara-Ordu	Samsun-Ankara
2	Ankara-Ordu	Samsun-Ankara
3	Ankara-Amasya-Ordu	Samsun-Ankara
4	Ankara-Trabzon (THY)	Trabzon-Ankara (THY)
5	Trabzon	Trabzon
6	Ankara-Kırıkkale-Çorum-Samsun	Samsun-Ankara
7	Ankara-Trabzon (THY)	Trabzon-Ankara (THY)
8	Trabzon	Trabzon
9	Trabzon	Trabzon
10	İstanbul-Trabzon (THY)	Trabzon-İstanbul (THY)
11	İstanbul-İzmit-Ankara-Samsun	Ordu-Amasya-Ankara-İzmit-İstanbul
12	İstanbul-İzmit-Ankara-Samsun	Ordu-Amasya-Ankara-İzmit-İstanbul
13	İstanbul-İzmit-Ankara-Samsun	Ordu-Amasya-Ankara-İzmit-İstanbul
14	İstanbul-İzmit-Ankara-Samsun	Ordu-Amasya-Ankara-İzmit-İstanbul
15	Ankara-Çorum-Samsun	Ordu-Amasya-Ankara
16	İstanbul-İzmit-Amasya-Tokat-Sivas-Erzurum-Kars-Ardahan-Batum-Artvin	Samsun-Sinop-Kastamonu-Safranbolu-Amasra-İstanbul
17	İstanbul-İzmit-Bolu-Amasya-Tokat-Ordu	Samsun- Kastamonu-Safranbolu-Amasra-Bolu-İstanbul
18	İstanbul-İzmit-Kastamonu-Sinop-Samsun-	Samsun-Amasya-İstanbul
19	İzmir-Amasya-Tokat-Sivas-Erzincan-Erzurum-Kars-Ardahan-Artvin	Samsun-Sinop-Kastamonu-Safranbolu-Amasra-İzmir
20	İzmir-Uşak-Afyon-Ankara-Amasya-Samsun	Rize-Kastamonu-Safranbolu-Amasra-İzmir
21	İstanbul-Trabzon (THY)	Trabzon-İstanbul (THY)
22	Ankara-Amasya-Samsun	Samsun-Sinop-Kastamonu-Safranbolu-Amasra-Bolu-Ankara
23	Ankara-Çorum-Amasya-Samsun	Giresun-Sinop-Kastamonu-Safranbolu-Amasra-Ankara
24	Ankara-Çankırı-Kastamonu-Samsun	Samsun-Ankara
25	Ankara-Trabzon	Trabzon-Ankara
26	Ankara-Amasya-Ordu	Samsun-Ankara
27	Ankara-Amasya-Ordu	Samsun-Ankara
28	İstanbul-Çorum-Samsun	Samsun- İstanbul
29	İstanbul-Trabzon (THY)	Trabzon-Ankara (THY)
30	İstanbul-Çorum-Samsun	Ordu-Sinop-Safranbolu-Amasra-Zonguldak-İstanbul
31	İstanbul-Çorum-Samsun	Samsun-Bolu-İstanbul
32	İstanbul-Samsun (THY)	Trabzon-İstanbul (THY)
33	İstanbul-Trabzon (THY)	Erzurum-İstanbul (THY)
34	Ankara-Trabzon (THY)	Trabzon-Ankara (THY)
35	İzmir-Trabzon (THY)	Trabzon-İzmir (THY)
36	Diyarbakır-Bingöl-Erzurum-Rize	Trabzon-Diyarbakır
37	Gaziantep-Gümüşhane	Samsun-Amasya-Çorum-Yozgat-Gaziantep
38	Konya-Samsun	Ordu-Amasya-Konya
39	Adana-Çorum-Amasya-Samsun	Bayburt-Erzurum-Adana
40	Bursa-Kastamonu-Sinop-Samsun	Samsun-Amasya-Bursa
41	Niğde-Gümüşhane	Samsun-Amasya-Çorum-Yozgat-Niğde
42	Mersin-Gümüşhane	Samsun-Amasya-Çorum-Yozgat-Mersin
43	Kıbrıs-Ankara-Trabzon (THY)	Samsun-Ankara-Kıbrıs (THY)
44	Antalya-Ankara-Trabzon (THY)	Samsun-Ankara-Antalya (THY)
45	Bursa-Eskişehir-Ankara-Amasya-Samsun	Ordu-Amasya-Ankara-Eskişehir-Bursa
46	Ankara-Trabzon (THY)	Trabzon-Ankara (THY)
47	Ankara-Trabzon (THY)	Samsun-Ankara (THY)
48	Ankara-Samsun	Samsun-Ankara
49	İstanbul-İzmit-Kastamonu-Sinop-Samsun	Ordu-Amasya-Bolu-İzmit-İstanbul
50	İstanbul-İzmit-Bolu-Kastamonu-Sinop-Samsun	Samsun-Amasya-Kırıkkale-Ankara-Bolu-Adapazarı-İzmit-İstanbul
51	İstanbul-Trabzon (THY)	Trabzon-İstanbul (THY)
52	İstanbul-İzmit-Adapazarı-Bolu-Amasya-Samsun	Ordu-Sinop-Kastamonu-Sinop-Safranbolu-Amasra-Bolu-Adapazarı-İzmit-İstanbul
53	İstanbul-Samsun	Rize-İstanbul

Kaynak: Büro Çalışması

Tablo 142: Tur Güzergahlarının Uğradığı Mola Yerleri

KISA (ÇAY) MOLA NOKTALARI	TUR SAYISI	%
Hamsiköy	23	43.40
Ordu - Boztepe	12	22.64
Terme	5	9.43
Çat Köyü	3	5.66
Galer Düzü	3	5.66
Tirebolu Kalesi	2	3.77
Ünye	2	3.77
Sürmene	2	3.77
Çamlıhemşin	2	3.77
Çengovit Gölleri	1	1.89
Şimşirli Köyü	1	1.89

Kaynak: Büro Çalışması

Tablo 143: Tur Güzergahlarının Yemek Molası Verdiği Yerler

YEMEK MOLASI NOKTALARI	TUR SAYISI	%
Akçaabat	50	94.34
Uzungöl	29	54.72
Fırtına Vadisi	18	33.96
Fırtına Deresi	9	16.98
Zigana	7	13.21
Terme	7	13.21
Ardeşen	6	11.32
Çamlıhemşin	6	11.32
Hamsiköy	5	9.43
Trabzon	5	9.43
Ünye	3	5.66
Arhavi	3	5.66
Bafra	3	5.66
Samsun	2	3.77
Karagöl	2	3.77
Hopa	1	1.89
Elevit Yaylası	1	1.89
Macahel	1	1.89
Çamburnu	1	1.89
Çat Köyü	1	1.89
Ordu	1	1.89
Pokut Yaylası	1	1.89
Torul	1	1.89
Artvin	1	1.89

Kaynak: Büro Çalışması

Tablo 144: Tur Güzergahlarının Gezdiği Yerler

GEZİLEN YERLER	TUR SAYISI	GEZİLEN YERLER	TUR SAYISI	GEZİLEN YERLER	TUR SAYISI
Sümela Manastırı	52	Ortan Köyü	7	Badara Yaylası	1
Uzungöl	50	Palovit Şelalesi	7	Çangovit Gölleri	1
Ayder	47	Kiremitli Köprü	7	Gülbahar Hatun Camii	1
Atatürk Köşkü	46	Çat Vadisi	6	Hanırmak Yaylası	1
Gelintülü Şelalesi	45	Bladi Yaylası	5	Kavrun Yaylası	1
Ayasofya Müzesi	45	Sarıkaya Yaylası	5	Kocabey Yaylası	1
Gelin Tülü Şelalesi	45	Trabzon Boztepe	5	Potuk Yaylası	1
Fırtına Vadisi	43	Şenyuva (Çinçiva) Köyü	5	Salimodi Yaylası	1
Bandırma Vapuru	38	Yente Yaylası	5	İkizdere Vadisi	1
Kalegon	38	Elevit Yaylası	5	Mavreyas Yaylası	1
Ordu-Boztepe	37	Kızlar Manastırı	5	Sivrikaya Yaylası	1
Çamlıhemşin	36	Galerdüzü	4	Bulut Şelalesi	1
Zilkale	33	Yason Burnu	4	Tirebolu Kalesi	1
Zigana Geçidi	26	Giresun Adası	4	Santa Harabeleri	1
Ayazma	26	Ayder Kaplıcası	4	Aretias Adası	1
Samsun Arkeoloji Müzesi	24	Çifte Köprü	4	Artvin Fatih Seyir Terası	1
Su Kemerleri	23	Timisvat Taş Kemer	4	Bolaman Kalesi	1
Kaya Freskleri	23	Çağlayan Köy	3	Gito Yaylası	1
Atatürk Anıtı	23	Avusor Yaylası	3	Huser Yaylası	1
İlkadım Anıtı	22	Rize Dokuma Atölyesi	3	Kafkasör Yaylası	1
Kazaziye Atölyesi	22	Ardeşen	2	Sultan Murat Yaylası	1
Sürmene Çay Fabrikası	21	Kamilet Vadisi	2	Tarderesi Kanyonu	1
Fırtına Deresi	18	Giresun Kümbet Yaylası	2	Tobacelazena Buzul Gölü	1
Hala Deresi	17	Mencuna Şelalesi	2	Limon Suyu Yaylası	1
Rize Çay Fabrikası	16	Tirebolu Harşit Vadisi	2		
Lustra Yaylası	14	Maral Şelalesi	2		
Karaster Yaylası	14	Yason Perşembe Kilisesi	2		
Çinçiva Köprüsü	13	Ovit Yaylası	2		
Giresun Kalesi	13	Camiliköy(Macahel)	2		
Karagöl	11	Balıklı Göl	2		
Karaca Mağrası	8	Kayabaşı Yaylası	2		
Rize Botanik Bahçe	8	Fatsa	2		
Sürmene Bıçağı Atölyesi	8	Lişer Yaylası	2		
Terme	8	Yaylaönü Yaylası	2		
Demirkapı (Haldizen) Yaylası	8	Zahra Dağı	2		
Mollaveyis Köyü	8	Aygır Gölü	1		
Gazi Müzesi	7	Sal Yaylası	1		
Rize Kalesi	7	Andos Kalesi	1		

Kaynak: Büro Çalışması

Tablo 145: Tur Güzergahlarının Gezdiği Yerler (%)

GEZİLEN YERLER	TUR SAYISI	GEZİLEN YERLER	TUR SAYISI	GEZİLEN YERLER	TUR SAYISI
Sümela Manastırı	98.11	Ortan Köyü	13.21	Badara Yaylası	1.89
Uzungöl	94.34	Palovit Şelalesi	13.21	Çangovit Gölleri	1.89
Ayder	88.68	Kiremitli Köprü	13.21	Gülbahar Hatun Camii	1.89
Atatürk Köşkü	86.79	Çat Vadisi	11.32	Hanırmak Yaylası	1.89
Gelintülü Şelalesi	84.91	Bladi Yaylası	9.43	Kavrun Yaylası	1.89
Ayasofya Müzesi	84.91	Sarıkaya Yaylası	9.43	Kocabey Yaylası	1.89
Gelin Tülü Şelalesi	84.91	Trabzon Boztepe	9.43	Potuk Yaylası	1.89
Fırtına Vadisi	81.13	Şenyuva (Çinçiva) Köyü	9.43	Salimodi Yaylası	1.89
Bandırma Vapuru	71.70	Yente Yaylası	9.43	İkizdere Vadisi	1.89
Kalegon	71.70	Elevit Yaylası	9.43	Mavreyas Yaylası	1.89
Ordu-Boztepe	69.81	Kızlar Manastırı	9.43	Sivrikaya Yaylası	1.89
Çamlıhemşin	67.92	Galerdüzü	7.55	Bulut Şelalesi	1.89
Zilkale	62.26	Yason Burnu	7.55	Tirebolu Kalesi	1.89
Zigana Geçidi	49.06	Giresun Adası	7.55	Santa Harabeleri	1.89
Ayazma	49.06	Ayder Kaplıcası	7.55	Aretias Adası	1.89
Samsun Arkeoloji Müzesi	45.28	Çifte Köprü	7.55	Artvin Fatih Seyir Terası	1.89
Su Kemerleri	43.40	Timisvat Taş Kemer	7.55	Bolaman Kalesi	1.89
Kaya Freskleri	43.40	Çağlayan Köy	5.66	Gito Yaylası	1.89
Atatürk Anıtı	43.40	Avusor Yaylası	5.66	Huser Yaylası	1.89
İlkadım Anıtı	41.51	Rize Dokuma Atölyesi	5.66	Kafkasör Yaylası	1.89
Kazaziye Atölyesi	41.51	Ardeşen	3.77	Sultan Murat Yaylası	1.89
Sürmene Çay Fabrikası	39.62	Kamilet Vadisi	3.77	Tarderesi Kanyonu	1.89
Fırtına Deresi	33.96	Giresun Kümbet Yaylası	3.77	Tobacelazena Buzul Gölü	1.89
Hala Deresi	32.08	Mencuna Şelalesi	3.77	Limon Suyu Yaylası	1.89
Rize Çay Fabrikası	30.19	Tirebolu Harşit Vadisi	3.77		
Lustra Yaylası	26.42	Maral Şelalesi	3.77		
Karaster Yaylası	26.42	Yason Perşembe Kilisesi	3.77		
Çinçiva Köprüsü	24.53	Ovit Yaylası	3.77		
Giresun Kalesi	24.53	Camiliköy(Macahel)	3.77		
Karagöl	20.75	Balıklı Göl	3.77		
Karaca Mağrası	15.09	Kayabaşı Yaylası	3.77		
Rize Botanik Bahçe	15.09	Fatsa	3.77		
Sürmene Bıçağı Atölyesi	15.09	Lişer Yaylası	3.77		
Terme	15.09	Yaylaönü Yaylası	3.77		
Demirkapı (Haldizen) Yaylası	15.09	Zahra Dağı	3.77		
Mollaveyis Köyü	15.09	Aygır Gölü	1.89		
Gazi Müzesi	13.21	Sal Yaylası	1.89		
Rize Kalesi	13.21	Andos Kalesi	1.89		

Kaynak: Büro Çalışması

4. TURİZM EĞİTİMİ

Planlama bölgesi ve çevre illerde gerek orta öğretim gerekse yüksek öğretim seviyesinde çok sayıda turizm konusunda eğitim kuruluşu yer almaktadır. Bu kuruluşların, 2013-2014 öğrenim yılı yıllık kontenjanları ile dökümü aşağıda verilmiştir.

Tablo 146: Turizm Eğitimi Veren Eğitim Kuruluşları (2013-2014 Öğrenim Yılı)

OKUL ADI	YERİ	EĞİTİM KONUSU	YILLIK KONTENJAN
Kız Teknik ve Meslek Lisesi	Artvin Merkez	Yiyecek İçecek Hizmetleri	60
Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi	Giresun Merkez	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri	60
		Yiyecek İçecek Hizmetleri	120
Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi	Gümüşhane Merkez	Yiyecek İçecek Hizmetleri	120
19 Eylül Kız Teknik ve Meslek Lisesi	Giresun Bulancak	Yiyecek İçecek Hizmetleri	60
Gümüşhane Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi	Gümüşhane Merkez	Yiyecek İçecek Hizmetleri	96
Kız Teknik ve Meslek Lisesi	Ordu Altınordu	Yiyecek İçecek Hizmetleri	48
Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi	Ordu Perşembe	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri	60
		Yiyecek İçecek Hizmetleri	120
Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi	Ordu Ünye	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri	60
		Yiyecek İçecek Hizmetleri	60
Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi	Rize Merkez	Yiyecek İçecek Hizmetleri	120
Bafra Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi	Samsun Bafra	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri	60
		Yiyecek İçecek Hizmetleri	60
Samsun Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi	Samsun Atakum	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri	120
		Yiyecek İçecek Hizmetleri	60
İMKB Kız Teknik ve Meslek Lisesi	Trabzon Ortahisar	Yiyecek İçecek Hizmetleri	60
Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi	Trabzon Akçaabat	Yiyecek İçecek Hizmetleri	120
		Konaklama ve Seyahat Hizmetleri	60
		Konaklama ve Seyahat Hizmetleri (Rusça)	60
ORTA ÖĞRENİM TOPLAMI		**Yiyecek İçecek Hizmetleri**	**1104**
		Konaklama Ve Seyahat Hizmetleri	**480**
		GENEL TOPLAM	**1584**

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı Verileri

Tablo 147: Turizm Eğitimi Veren Üniversiteler (2013-2014 Öğrenim Yılı)

ÜNİVERSİTE ADI	BÖLÜMÜ	YILLIK KONTENJAN
Çoruh Üniversitesi Artvin Meslek Yüksekokulu	Turizm ve Seyahat Hizmetleri	30
	Turizm ve Otel İşletmeciliği	50
	Turizm ve Otel İşletmeciliği (İ.Ö)	50
Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu	Turizm ve Seyahat Hizmetleri	60
Giresun Üniversitesi Dereli Meslek Yüksekokulu	Turizm ve Otel İşletmeciliği	50
Giresun Üniversitesi Şebinkarahisar Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu	Turizm ve Otel İşletmeciliği	35
Giresun Üniversitesi Tirebolu Mehmet Bayrak Meslek Yüksekokulu	Turizm ve Seyahat Hizmetleri	60
	Turizm ve Seyahat Hizmetleri (İÖ)	60
Gümüşhane Üniversitesi Gümüşhane Meslek Yüksekokulu	Turizm ve Otel İşletmeciliği	50
Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu	Turizm ve Otel İşletmeciliği	55
	Turizm ve Otel İşletmeciliği (İÖ)	50
Ordu Üniversitesi Mesudiye Meslek Yüksekokulu	Turizm ve Otel İşletmeciliği	30
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Rize) Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu	Turizm ve Otel İşletmeciliği	40
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Rize) Ardeşen Meslek Yüksekokulu	Turizm ve Otel İşletmeciliği	40
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Rize) Fındıklı Meslek Yüksekokulu	Turizm ve Otel İşletmeciliği	45
Ondokuzmayıs Üniversitesi (Samsun) Samsun Meslek Yüksekokulu	Turizm ve Otel İşletmeciliği	40
	Turizm ve Otel İşletmeciliği (İÖ)	40
Ondokuzmayıs Üniversitesi (Samsun) Havza Meslek Yüksekokulu	Turizm ve Otel İşletmeciliği	50
	Turizm ve Otel İşletmeciliği (İÖ)	50
Karadeniz Teknik Üniversitesi (Trabzon) Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksekokulu	Turizm ve Otel İşletmeciliği	80
	Turizm ve Otel İşletmeciliği (İÖ)	80
	Turizm ve Seyahat Hizmetleri	60
Karadeniz Teknik Üniversitesi (Trabzon) Maçka Meslek Yüksekokulu	Turizm ve Otel İşletmeciliği	75
YÜKSEK ÖĞRENİM TOPLAMI		**1180**

Kaynak: ÖSYM verileri

Görüldüğü gibi bölgede yeterli sayıda turizm eğitimi veren kuruluş yer almaktadır. Gerekli yatırımların yapılması ve turist sayısının arttırılması halinde turizm tesislerinde iş imkanlarının artmasıyla bu kişilerin bölge içinde istihdamı mümkün olacaktır. Turizmde çalışacak personelin eğitiminin yanı sıra halkın eğitimi de büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla turizmin yerel ekonomiye sağlayacağı sosyal ve ekonomik faydaları her türlü yerel basın ve yayın organı ve yerel toplantılar ile yerel siyasetçiler ve kamu yöneticileri tarafından anlatılmalıdır. Turizm Master Planı'nın bir kalkınma projesi olduğu görüşü özellikle vurgulanmalıdır. Ayrıca, tüm okullarda konunun işlenmesi sağlanmalıdır.

B . SENTEZ

I- TURİZM SEKTÖRÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. TURİST VE GECELEME SAYILARI

Bölgede turizm sektörünün boyutlarına ilişkin tam güvenilir veri mevcut değildir. Konaklama istatistikleri iş ve turizm maksatlı gelişleri birbirinden ayırmadığı için turizm sektörünü net olarak görebilmek mümkün değildir. Sektörün boyutlarını tam olarak görebilmek maksadıyla bölgeye ticari maksatlı tur düzenleyen tüm firmaların internet tanıtımları toplanmış ve yapılan incelemede istisnasız tüm turların Sümela'ya uğradığı görülmüştür. Analoji yoluyla bölgeye münferit gelen turistlerinde hemen hemen tümünün Sümela'yı ziyaret ettiği varsayılabilir. Sonuç olarak Sümela ziyaretçi sayısı bölgeye gelen toplam turist miktarını gerçeğe oldukça yakın yansıtmaktadır. Sümela Manastırı'nı 2004 yılında yaklaşık 150.000, 2007'de 191.000 kişi, , 2010'da 376.000 kişi ve 2013'te 397.000 kişi ziyaret etmiştir. Biletsiz girişler ve az miktarda da olsa Sümela'yı ziyaret etmeyen turist miktarı dikkate alınarak bölgenin yıllık ziyaretçi sayısı yaklaşık 450.000 olarak tahmin edilmektedir.

Bölge toplamında (iş seyahatleri dahil) geceleme sayısı son resmi değer olan 2012 yılı verilerine göre 2.884.499'dur. Bölgeye gelen 53 adet ana tur programının incelenmesi sonucu turla salt turizm amaçlı gelişlerde bölge içi ortalama geceleme sayısı 4.47'dir.

2. TURİST HAREKETLERİ

Bölgeye hizmet veren **53** adet organize turun geceleme ve mola noktaları ile ziyaret edilen kaynakları ekli paftada sunulmuştur. Sahil yolu karayolu hareketlerinin tüm ağırlığını yüklenmekte Sümela, Uzungöl ve Ayder temel çekim noktaları olmakta, ana mola noktaları ve konaklamalar bu çekim noktalarının çevresinde veya bölgenin Samsun girişinde yer almaktadır. Bu konuda tek istisna gecelemesi olmayan Karaca Mağarası'dır. Bölgeye gelen turların yaklaşık 1/3'ü Trabzon ve Samsun'dan uçakla giriş çıkış yapmaktadır.

3. DARBOĞAZLAR

Ulaşım yetersizliği mevsim kısalığı ve gezme görmeye dayalı tek tür turizm bölgede sektörün temel darboğazlarıdır. Doğu Karadeniz turizminde bölgeyi tanımayan kamuoyu mevsimi Temmuz ve Ağustos ayı olarak bilmekte bu aylardaki yoğun gelişler yatak arzında darboğazlara neden olmaktadır. Gerçekte bölgenin en güzel ayları Temmuz, Ağustos yanı sıra Mayıs ve Eylül'dür (Haziran dağlarda yağışlı ve sisli

geçmektedir). Bu darboğaz doğru tanıtımla kısmen aşılabilir. Mevsimi uzatmanın diğer bir yolu ise bölgede kış turizminin desteklenmesidir.

Ulaşım yetersizliği özellikle dağlarda pek çok kaynağın atıl olarak kalmasına neden olmaktadır. Çözüm bir yandan turist eğilimlerini, diğer yandan değerlendirilebilir kaynakları devreye sokan yeni bir ulaşım planının yapılmasıdır. Gezme görmeye dayalı tek tür turizme, gerek mevsimi uzatmak gerekse mevsim içinde ek gelirler yaratmak için ilaveler gereklidir. Ancak ek turizm türlerinin günümüzde ve gelecekte pazarı olmayan tiplerinden özellikle kaçınılmalıdır.

4. UZUN VADELİ TEHDİTLER

Bölge dışında ilk defa Karadeniz'e gelecek olan turist adayının temel imajı bölgenin yeşil olmasıdır. Fındık ve çay üretimi bölge yeşilliğini hiç değilse görsel olarak planlama döneminde de devam ettirecektir. Ancak orman dokusu, özensiz açılan yolların yarattığı heyelanlar, ağaç hastalıkları, taş ocakları ve hidroelektrik santral inşaatları (derivasyon tünelleri dahil) ile hızla yok olmaktadır.

Hidroelektrik santrallerin derivasyon tünelleri ile bazı vadi tabanlarındaki akar suyu kurutması, doğal hayatı ve çevre orman dokusunu zayıflattığı gibi bölgenin turizm açısından çekiciliğine düşürecektir. Orman dokusunun hızlı tahribi dışında planlama dönemi içinde turizm sektörünü negatif yönde etkileyecek kayda değer bir tehdit yoktur.

II. PROJEKSİYONLAR VE PLANLAMA HEDEFLERİ

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde turizm sektörünü geliştirmek için sentez bölümünde verilen tespitler salt eğilimlere dayalı bir projeksiyonla planlamaya geçilemeyeceğini göstermektedir. Mevsim uzatıcı ve turizm türlerini arttırıcı tedbirler nedeniyle mevcut eğilimleri kullanmak mümkün değildir. Diğer yandan planda önerilen yeni turizm türleri nedeniyle günümüzde sadece yaz aylarındaki faaliyetlere bağlı değerlere kış ayları talebi de eklenmelidir. Günümüzde yaklaşık 450.000 olan turist sayısının 15 yılda ne olabileceğine ilişkin tahminlerin yapılmasında sadece bir fikir vermesi için ilk önce mevcut eğilimler incelenmiştir.

Sümela'nın günümüzde bölgeye gelen turistlerin yaklaşık tümü tarafından ziyaret edildiğine daha önce işaret edilmişti. Aynı durumun 1990'lı yıllarda da geçerli olduğu varsayımı ile Sümela ziyaretlerin 1990–2012 karşılaştırması yapılmış ve 1990 da 55.793 olan ziyaretçi sayısının 2012' de 7.12 misli artarak 397.189'a yükseldiği tespit edilmiştir. Önümüzdeki 15 yıllık dönemde sisteme hiç müdahale edilmese bile aynı oranla artış varsayımı ile sadece gezme görme amacıyla gelecek turist sayısı 1.514.227 olarak hesaplanmaktadır. Ancak Planlama dönemi sonunda beklenen turist tahminlerinin tek bir veriye (1990-2012 arası Sümela Ziyaretçi sayısındaki artış oranı) dayandırmak yanlış olacaktır. Bu nedenle planlama dönemi sonu talep tahminine ilişkin kavramsal farklı bir değerlendirme yapılmıştır. Planlama dönemi (ortalaması) Türkiye nüfusu kabaca 80 milyon olarak tahmin edilebilmiştir. Bu nüfusun sadece % 50'sinin turizm faaliyetlerine katıldığı düşünülürse, sadece Türkiye içi talebin 40 milyon olduğu görülmektedir. Bir kişinin hayatı boyunca 40 yıl turizm faaliyetlerine katıldığı ve bu süre içinde sadece bir kere Karadeniz'e geldiği varsayımı ile Karadeniz'in planlama dönemi içinde yılda asgari 1 milyon yerli turist çekeceği hesaplanmıştır**.** Dağlardaki kaynakların devreye girmesi ve doğru tanıtımla beraber planlama bu talebe 250.000 kişi daha eklemek mümkündür. Planlama yoluyla Efirli ve Tirebolu'da Amasra (1.381 yatak), Akçakoca (1.387yatak) gibi uzun süreli güneş deniz konaklaması imkanı veren toplam 2.500 yatak kapasitesi önerilmiştir. Bu tesislerin sadece 2 ay boyunca tam kapasite ile çalışması ve gelenlerin ortalama 10 geceleme yapması kaydı ile 15.000 kişilik ilave yaz turistinin gelebileceği görülmektedir.

Planlama alanı içinde kış aylarında, kış turizmine hitap eden başta Çakırgöl ve diğer kayak merkezleri ile birlikte toplam 6.500 yatak olacağı tahmin edilmektedir. Sistemin % 60 ortalama dolulukla ve sadece 3 ay süre için çalışacağı, ortalama kalış süresinin 10 gün olacağı varsayımı ile kış turist sayısı 35.100 olarak hesaplanmaktadır.

Sonuç olarak bölgenin planlama dönemi içinde yıllık 1.050.000 kişiyi ağırlayacağı görülmektedir. Bu noktaya kadar bölgeye gelebilecek yabancı turist tahminleri dahil edilmemiştir. Bölgenin planlama dönemi içinde çekebileceği yabancı turist tahmininde Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın elinde bulunan son tarihli konaklama istatistikleri (2012) kullanılmıştır. Bu tarihte bölgede toplam konaklama yapan kişi sayısı 2.033.145

olup, bunun 211.109'u (% 10.4) yabancıdır. Planlama dönemi içinde yabancı turist oranının da yaklaşık % 75 artması kaydı ile bölgenin çekeceği yıllık toplam turist sayısı nihai olarak 1.275.000 olarak tahmin edilmektedir. Bölgeyi planlama dönemi içinde ziyaret edecek yabancı turistlerin geliş maksatları günümüzde olduğu gibi ağırlıkla kültür maksatlı olacaktır. Ancak, zaman içinde kayak ve özellikle heliski maksatlı gelişlerin çoğalacağı tahmin edilmektedir. Diğer bir yabancı turist talebi ise sıcak ülkelerden, özellikle Arap ülkelerinden gelmesi beklenen talep olacaktır. Bu talebin özellikle Trabzon ve Rize yaylalarında uzun süre konaklamaya dayalı olabileceği tahmin edilmektedir. Yeşil, su ve çevreden izole edilmiş olma koşullarının temin edildiği bölgeler bu tür talebin yoğunlaşacağı alanlar olabilecektir. Bu nedenle, bu konu ileride yapılacak detay ölçekli planlamalarda daima dikkate alınmalıdır.

Yukarıda belirtilen turist sayısı hedefine hangi yıl varılacağı proje yönetimi ve yatırım hacminin nasıl olacağına bağlıdır. 53 adet turun incelenmesi sonucu ortalama tur gecelemesinin 5.34 olduğu bu gecelemenin 4.47'sinin bölge içinde, 0.87'inin ise bölge dışında olduğu saptanmıştır. Planlama döneminde ek kaynakların da devreye girmesi ile bölge içi gezme görmeye dayalı gecelemenin yaklaşık (x 1.35) artışla 6'ya yükseleceği düşünülerek yapılan geceleme hesaplanmasında aşağıdaki yıllık geceleme rakamları saptanmıştır.

Yaz aylarında gezme görmeye dayalı geceleme	7.650.000
Efirli-Tirebolu gecelemeleri	150.000
Kış turizmi gecelemeleri	351.000
Yıllık Bölge Toplamı	8.151.000

Sonuç olarak planlama hedefi bölgenin yıllık 1.275.000 turisti ağırlayacak ve bu turistlere 8.151.000 geceleme imkanı sunacak şekilde donatılmasıdır. Bu rakamlar sadece turizm maksadıyla bölgeye gelenleri kapsamakta olup iş amaçlı gelişler hariç tutulmuştur.

C- PLANLAMA KARARLARI

I. PLANLAMA KARARLARININ YORUMLANMASI

Planlama alanı, planın temel uygulayıcısı olan DOKAP açısından idari bir bütün olmasına rağmen, bölgeyi ziyaret edecek turistler açısından bir bütünlük değildir.

Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Gümüşhane İli'nin kuzey kesimi bölgeyi turlarla ziyaret edecek olan turistler için:

- Makul sayılacak tur süreleri
- Makul sayılacak tur fiyatları
- Yeşil yolculuk kriterine uyan benzer özellikleri

açılarından bir bütünlük arzetmektedir.

Samsun tek başına bir destinasyon özelliğine sahip değildir. Uzun vadede Samsun'un İç Anadolu'dan ve batıdan gelen turistleri batı istikametine (Sinop) ve batıdan gelenleri doğuya (yukarıda açıklanan 5 ile) dağıtıcı bir merkez olarak çalışacağı görülmektedir. Bu nedenle Samsun'da nihai destinasyon olarak görev yapacak turizm ve rekreasyon kaynaklarının geliştirilmesi önemlidir.

Bayburt İli turizm açısından son derece kısıtlı kaynaklara sahip olup, ilin turizm açısından tek şansı Yeşil Yol'a, dolayısıyla Yeşil Yol üzerindeki temel geceleme noktalarına bağlanmasıdır. Bu suretle geceleme noktalarından kaynaklanacak günübirlik turlarla Bayburt'a turist çekmek mümkün olabilecektir.

Artvin kaynakları temel olarak doğayla bütünleşmiş, uzun süreli tatil imkanı arayan veya doğa sporlarına düşkün bir kitleye hitap edecek niteliktedir. Bu tür faaliyetler Ordu-Rize arasındaki tura dayalı faaliyetlerden ayrı yorumlanmalıdır. Artvin'in yukarıda açıklanan nedenlerle tur güzergahı üzerinde yer alan bir il karakterinden çok, doğayla iç içe yaşamak isteyenler için bir terminus niteliğinde geliştirilmesi gereklidir.

Planlama kararları bir bütün olarak yorumlanmalıdır. Doğu Karadeniz'in sekiz ilinin turizm faaliyetleri bölgenin temel olarak tur anlayışına dayalı bir şekilde ziyaret edilmesi nedeniyle bir bütündür. Bölge içinde doğal kaynaklar açısından ziyaret edilebilecek son derece büyük sayıda kaynaklar mevcuttur. Bölge kaynaklarının tümünün bu plan kapsamına kullanışa açılması kıt kaynakların rasyonel kullanılması prensibine aykırıdır.

Plan, sektörün bölgede sıçrama şeklinde gelişimine katkı sağlayacak kaynakların geliştirilmesine öncelik verecek bir anlayışla oluşturulmuştur. Beklenen gelişmeler gerçekleştirildikten sonra, ikincil ve üçüncül öncelikli kaynaklara yatırım söz konusu olacaktır.

Planlama kararları mekanın bazı noktalarında münferit iş olmaları nedeniyle "noktasal kararlar" şeklinde tanımlanmıştır. Aynı alanda birden fazla konuda planlama, projelendirme ve tedbirler alınması gerektiğinde bu alanlar "Eylem Bölgesi" olarak tanımlanmıştır. Bu alanlarda yapılacak her türlü çalışmanın bir bütünlük çerçevesinde yapılması şarttır.

Planlama kararları dışında planlama alanı içinde turizme zararı olabilecek faaliyetlerden kaçınılması gerekmektedir. Bunlardan en önemlisi özellikle kent merkezlerinden özgün kararterini koruyabilmiş olan yaylalara kuzey-güney yönlü yolların yapılmamasıdır. Bu tür yollar yaylalara kent merkezlerinden olan ulaşımı kolaylaştıracak ve yaylalar üzerinde ikinci konut baskısı oluşturacaktır. Örneğin; Şolma Yaylası planlama alanı içinde özgün niteliğini koruyabilmiş yaylalardan bir tanesidir. Bu yaylaya Akçabaat çıkışlı bir yol yapılması halinde ulaşım 2 saatten 45dk ya kadar inebilecektir. Bu durumda yaylanın üzerinde çok yoğun ikinci konut baskısı oluşacak ve yayla özgün niteliğini kaybedecektir. Diğer konu ise markalaşma, tanıtım ve pazarlamanın ne zaman yapılması gerektiğidir. Bu tür faaliyetler turizm altyapısı bittikten sonra yapılmalıdır. Daha önce yapılacak faaliyetler olmayan turizm altyapısı nedeniyle yarar yerine zarar getirecektir.

II. ULAŞIM PLANLAMASI

1. PLANLAMA ALANINA ULAŞIM

Planlama dönemi içinde gerek karayolu, gerekse hava yolu ulaşımı için mevcut altyapı dışında yeni bir bağlantı önerilmemiştir. Mevcut havaalanları dışında bir havaalanının yalnız turizm maksatlı yapımı önerilmemektedir. Bununla birlikte; mevcut turist akımları dikkate alındığında, 22.05.2015 tarihinde hizmete açılan Ordu-Giresun Havalimanı'nın turizm sektörüne de katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Ayrıca planlama alanın doğusundaki son havalimanı olan Trabzon Havalimanı'nın yetersiz kalması halinde, bölgedeki 4. havalimanının planlanması Doğu Karadeniz Turizm Master planı hedefleri ile uyumlu olacağı düşünülmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca hazırlanmış Türkiye Turizm Stratejisi (2023) ve Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı kararları çerçevesinde Trabzon'da bulunan Kruvaziyer gemi kabul limanının genişletilmesi önerilmektedir. Kruvaziyer gemi turizmi turistin gemide gecelemesi, kahvaltı etmesi, gün içinde sahili gezmesi akşam tekrar yemek için gemiye dönmesi esasına dayalıdır. Böyle bir talebin yatak talebini etkilememektedir. Bu nedenle master plan bütününde kuruvaziyer gemi ile yapılacak turizm türüne ilişkin öneri getirilmemiştir. Daha alt ölçeklerde yapılacak çalışmalar sonucunda yatırımların yönlendirilmesi önerilmektedir.

2. PLANLAMA ALANI İÇİ ULAŞIM PLANLAMASI

Planlama alanı toplam 8 ili kapsamakta olup, tek seferde gezilme ihtimali düşüktür. Ancak, 2007 tarihinde yürütülen Doğu Karadeniz Turizm Master Planı'nda bölge turizminin Yeşil Yolculuk adı ile markalaştırılması önerilmiş olup, 5 ilin yaylarını birbirine bağlayan ulaşım ağı da bu markaya paralel olarak önerilmiş bulunmaktadır. DOKAP'ın kuruluşu ile birlikte, adı geçen yolun parçalı olarak imalatına başlanmış, henüz bu güzergah üzerinde turist akımlarının oluşmaması nedeniyle, Yeşil Yolculuk markası yerine Yeşil Yol kavramı ilgili illerde öne çıkmıştır. Eldeki planın hazırlanması sırasında DOKAP sorumluluk alanı içinde olması nedeniyle Artvin, Bayburt ve Samsun illerindeki ilgili idarelerin yol önerileri alınmış, 2007 tarihli Doğu Karadeniz Turizm Master Planı'nda önerilmiş olan ulaşım ağı tekrar gözden geçirilmiş ve ekte sunulan paftada belirtilen ulaşım ağı oluşturulmuştur. Oluşturulan ulaşım ağı, tüm bölgenin tek seferde gezilmesine imkan vermesine rağmen, bu uzunlukta bir gezinin tek seferde yapılma şansı çok zayıftır. Buna rağmen tüm projenin Yeşil Yol markası adı altında pazarlama kararına paralel olarak, Yeşil Yol'un da devamlılığına önem verilmiştir. Uzun vadede önerilen yol şemasının bölgeye ancak iki veya üç sefer ziyaretle kullanılabileceği düşünülmelidir. Bu şekilde yapılacak ziyaretlerin güzergah tayini master plan ile yapılabilecek bir kavram değildir. Bu güzergahlar genellikle turist talebine bağlı olarak acenteler tarafından oluşturulmaktadır. Master plan yapılan bölgede ise master plan

altyapı yatırımları sona erdikten sonra yapılacak markalaşma, tanıtım ve pazarlama projesi ile yönlendirme yapılmalıdır. Bu projenin sonuçları kısa süreli turların ana güzergahını oluşturacaktır. Bu güzergahlar bölgeye münferit gelen turistler için yararlı olacaktır. Tur ile gelen turistin süre ve güzergahı her halükarda acente tarafından maliyet ön plana tutularak belirlenir.

Ekte sunulan ulaşım ağında imalata ilişkin öncelikler de belirtilmiştir. Bu öncelikler ve yol detayları EK 2'de verilmiştir. Öneri ulaşım ağı üzerindeki geceleme merkezlerinin ulaşım ağına paralel olarak tamamlanıp hizmete açılmasına özen gösterilmelidir. Ancak öneri geceleme merkezlerinin planlamalarının ne sürede tamamlanabileceğini günümüzden kesin olarak bilebilmek mümkün değildir. Geceleme merkezleri planlaması sırasında ortaya çıkabilecek mülkiyet ve teknik altyapı gelişimine ilişkin sorunlar yol ve yatak inşaatı paralelliğini bozabilecektir. Bu nedenle, proje uygulamasının temel koordinatörü olan DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi gerekli eş zamanlılığı temin maksadıyla ulaşım ağı yatırım önceliklerini değiştirmelidir.

2.1. PLANLAMA ALANI İÇİ ULAŞIM DETAYI VE ÖNCELİKLER

Mevsim kısalığından sonra bölgenin en önemli darboğazının ulaşım sorunu olduğuna daha önce değinilmiştir. Özellikle bölgenin dağlık iç kesimlerinde büyük ulaşım sorunları nedeniyle bölgeye gelen turistler günümüzde sadece sahil yolunu kullanabilmekte ve temel olarak iç kesimlere kolay ulaşım imkanı veren 3 çekim noktasını (Ayder-Uzungöl ve Sümela) ziyaret edebilmektedirler. Buna karşılık dağlarda yer alan yüzün üzerindeki yayla veya tarihi eserler görülmemekte, sınırlı sayıda tur ancak sınırlı bölgelerde minibüs turu ve doğa yürüyüşü yaptırılabilmektedir. Gerek bölgeye gelen turistlere daha çok sayıda kaynak gösterebilmek ve bölge gecelemesini yükseltmek, gerekse turizm gelirlerini mekana daha homojen dağıtabilmek için Doğu Karadeniz dağlarında Doğu-Batı istikametinde bağlantı sağlayabilecek ve asgari olarak yaz aylarında kullanıma açık bir bağlantının sağlanması gereklidir. Günümüzde bölgeye gelen turistlerin kabaca %50 si otobüs turları ile %50 si ise özel otoları ile gelmektedir. Böyle bir yolun tam randımanlı çalışabilmesi için özel otoların yanı sıra büyük tur otobüslerine de hizmet verebilmesi tercih sebebidir. Ancak bu yaklaşımla yapılacak bir yol (veya standardı yükseltilecek mevcut bir güzergah) yapılan arazi çalışmasında bulunamamıştır.

Dağlardan geçecek bir güzergahın büyük tur otobüslerine hizmet edecek bir standarda yükseltilmesi şüphesiz ki teknik bakımdan mümkündür. Ancak böyle bir yolun yaratacağı çevre tahribatı ve maliyeti yapılacak yatırımı anlamsız kılacaktır. Ancak özel otomobillerin, minibüslerin ve yarım otobüslerin geçebileceği mevcut bir güzergahın standartlarının yükseltilmesi ve özellikle satıh kaplamalarının (asfalt parke taş veya beton) yapılması halinde istenilen netice elde edilebilecektir. Böyle bir durumda münferit gelenler cip kiralama maliyetinden kurtulacaktır. (Bir günlük cip kirasının

benzin hariç maliyeti tur günlük maliyetine eşittir). Büyük otobüs turları ile gelenler ise tek bir transferle minibüslerle veya yarım otobüslerle yollarına devam edebilecektir.

Planlama alanı içi ulaşım yolu üç temel öncelik sıralaması ile oluşturulmuştur. Planlama alanı içinde birinci öncelikli yolun tamamen bitirilmesi ve turizme açılabilecek standartlara gelmesinden sonra ikinci ve üçüncü öncelikli yolların yapılmasına geçilmelidir. Önerilen yolun kısa sürelerde hizmete girmesi amacıyla birinci öncelikli yol da üç etaba ayrılmıştır. Birinci etabın bitirilmesi sonucunda mevcut karayolu ve sahil yolunun kullanılması ve geri kalan altyapı çalışmalarının bitirlmesi ile hedeflenen turist rakamlarına ulaşılabilecek konuma gelinecektir. Bu etabın yapılacak yeterli ödenekler ile 3-5 yıl içinde tamamlanabileceği düşünülmektedir.

2.1.1. BİRİNCİ ÖNCELİKLİ GELİŞTİRİLMESİ ÖNERİLEN ULAŞIM AKSLARI

Önerilen yolun kısa sürelerde hizmete girmesi amacıyla birinci öncelikli yol da üç etaba ayrılmıştır. Birinci etabın bitirilmesi sonucunda mevcut karayolu ve sahil yolunun kullanılması ve geri kalan altyapı çalışmalarının bitirlmesi ile hedeflenen turist rakamlarına ulaşılabilecek konuma gelinecektir. Bu etabın yapılacak yeterli ödenekler ile 3-5 yıl içinde tamamlanabileceği düşünülmektedir.

2.1.1.1. BİRİNCİ ETAPTA GELİŞTİRİLMESİ ÖNERİLEN ULAŞIM AKSLARI

Halen arazide mevcut yol ağından ve turizme kazandırılabilecek kaynaklardan en fazla faydalanacak olan ve geliştirilmesi en düşük maliyetle gerçekleşebilecek yol güzergahı Fatsa- Aybastı-Gölköy-Topçam-Çambaşı-Paşakonağı Yaylası-Bektaş Yaylası-Kulakkaya-Kümbet Yaylası- Çakrak-Kazıkbeli Yaylası-Kürtün-Torul-Maçka-Sümela-Çakırgöl-Taşköprü-Sultan Murat Yaylası- Çaykara-Uzungöl-Anzer- İkizdere- Ilıca Kaplıcası-Çağırankaya Yaylası- kale-i Bala- Çatköy-Meydanköy – Çamlıhemşin- Ayder- Gürcüdüzü-Altıparmak- Yusufeli- Artvin- Şavşat- Meydancık- Camili- Borçka-Hopa olarak tespit edilmiştir. Bu güzergah; Torul-Çakırgöl arasında kalan kesimi Erikbeli- Şolma üzerinden ve ya Zigana üzerinden olabildiği gibi Karaca Mağarası-İmera üzerinden de bağlanmıştır.

Birinci etap yol aksından Samsun İli'ndeVezirköprü, Ayvacık Kültür Turizm Koruma Ve Geliştirme Bölgesi, Kızılırmak Deltesı'na, Artvin'de Altıparmak ve Olgunlar Köyü'ne, Gümüşhane'de Süleymaniye Mahallesi'ne geçişler sağlanmıştır.

2.1.1.2. İKİNCİ ETAPTA GELİŞTİRİLMESİ ÖNERİLEN ULAŞIM AKSLARI

İkinci etap; projenin ilerlemesi ve yeterli sayıda turistin bölgeye ziyareti sağlandıktan sonra diğer turizm potansiyelli kaynakların faaliyete geçmesini sağlayacaktır. Bu etap yol birinci etapta yapılacak olan ana yolu uzatan ve detaylandıran yollardan oluşmaktadır. Bu güzergahlardan birincisi; Sahil Yolu'ndan Çarşamba İlçesi'nden ayrılarak Ayvacık Kültür Turizm Koruma Ve Geliştirme Bölgesi, Akkuş ve Perşembe

Yaylası'nda son bulmaktadır. İkinci güzergah ise Bulancak'ı Bektaş Yaylası'na bağlayan ve Giresun Kenti'ni Kümbete bağlayan güzegahlardır. Bu güzergahlar her iki turizm merkezi'nin Sahil Yolu'na olan bağlantısını güçlendirecektir. Üçüncü güzergahın tamamı karayolu statüsünde olan Ovit Kış Sporları Turizm Merkezi bağlantısıdır. Dördüncü güzergah ise Sahara-Karagöl Milli Parkı'ni devreye sokacak olan Şavşat Bağlantısıdır. Beşinci güzergah Camili'yi Sarp Sınır Kapısı'na bağlayan güzergah olacaktır. Altıncı güzergah Uzungöl'ü Aydıntepe ve Bayburt'a bağlayan yol olarak belirlenmiştir.

2.1.1.3. ÜÇÜNCÜ ETAPTA GELİŞTİRİLMESİ ÖNERİLEN ULAŞIM AKSLARI

Bu etap; birinci öncelikli yolun son safhası olacaktır. Ana ulaşım aksına ekleme şeklinde olacak şekilde düşünülmüştür. Birinci güzergah Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti'ni 19 Mayıs Turizm Merkezi'ne bağlayan yoldur. İkinci güzergah Çambaşı Turizm Merkezii'ni Bektaş Turizm Merkezi'ne Karagöl Dağı etekleri üzerinden bağlayan yoldur. Üçüncü güzergah Gümüşhane'yi Zigana Turizm Merkezi'ne ve bu turizm merkezini de Çakırgöl Turizm Merkezi ve Sümela Manastırı'na bağlayan yoldur. Dördüncü güzergah Ayder Yaylası'nı Sahil Yolu'na inmeden Artvin Barhal Vadisi'ne bağlayacak güzergah olacaktır. bu etap yolların tamamlanması ile Samsun'dan Artvin'e kadarki plan kapsamındaki 8 il dağlardan geçen yol ile birbirine bağlanmış olacaktır.

Bu yol üzerine konumlanacak konaklama merkezlerinde geceleyecek turistlerin günübirlik mesafe içinde ziyaret edebilecekleri kaynaklar toplu olarak ekli paftada sunulmuştur. Bu kaynaklara ulaşım sağlayan mevcut yolların stabilize edilerek muhafaza edilmesi yeterli olacaktır.

2.1.2. İKİNCİ ÖNCELİKLİ GELİŞTİRİLMESİ ÖNERİLEN ULAŞIM AKSLARI

İkinci öncelikli geliştirilmesi önerilen ulaşım aksları daha önce belirtildiği gibi bölgeye güneyden giriş yapacak ziyaretçiler için düşünülmüştür. Bu girişler temel olarak Amasya-Suşehri bağlantısı ile Sivas- Erzurum bağlantısından beklenmektedir. Niksar girişleri bölge içinde Argın Turizm Merkezi (halen boştur) dışında çekiciliği olmayan bir güzergahla Ünye'ye bağlanmakta olup, bu güzergahtan giriş beklenmemektedir. Perşembe Yaylası'nın Reşadiye çıkışı asfalt olup, uzun vadede sınırlı kullanımı beklenmektedir.

Amasya-Suşehri bağlantısından bölgeye temel giriş Şebinkarahisar'dan olacaktır. Bu güzergahtan bölgeye girenler Şebinkarahisar ve çevresindeki çok sayıda eseri ziyaret edebilecekleri gibi, isterlerse kuzey istikametine devam ederek, Kümbet Turizm Merkezi'ne ulaşıp, buradan birinci derece öncelikli ulaşım aksına çıkabilecekler veya doğu yönüne giderek, Tomara Şelalesi, Çakırkaya Kilisesi, Keçi ve Kov kalelerini ziyaret ederek Gümüşhane'ye ulaşabileceklerdir. Bu güzergahın tümü asfalttır. Bayburt girişleri de Köse ve Kelkit üzerinden aynı güzergahı kullanabilecektir.

Bir diğer ikinci öncelikli yol güzergahları; iki kaynak arasında alternatif oluşturacak daha küçük güzergahlardır. Bunlar; Çambaşı – Bektaş alternatif güzergahı, Sisdağı Beşikdüzü ve Görele bağlantısı, Erikbeli-Kadırga Yaylası-Zigana-Çakırgöl Turizm Merkezi bağlantı, Sulatan Murat Yaylası Çaykara bağlantısı, Pazarcık –Tapanoz geçişidir.

2.1.3. ÜÇÜNCÜ ÖNCELİKLİ GELİŞTİRİLMESİ ÖNERİLEN ULAŞIM AKSLARI

Bu akslar birinci ve ikinci öncelikli yolların, konaklama merkezlerinin, mola noktalarının yapılmasından sonra projenin en son safhası olarak ele alınmalıdır. Bu güzergahlar günümüzde kullanılan karayolu statüsündeki bazı yollara alternatif olarak önerilmiştir. Amaç gelecek turisti karayolu trafiğinden maksimum düzeyde soyutlamaktır.
Bu güzergahlar; Nebiyan Yaylası Ladik kavşağı yolu, Ladik Gölü- Suat Uğurlu Barajı bağlantısı, Yeşil Yol- Salıpazarı bağlantısı, Yaylalar Köyü – Yusufeli Kaçkar Dağı üzeri bağlantı yolu, Yusufeli- Kafkasör yolu, Artvin, Borçka-Papart Yaylası yolu, Rize,Fındıklı Salma ve Trabzon Köprübaşı, Avulot Hanları yoludur.

Tablo 148: Planla Geliştirilmesi Önerilen Ulaşım Akslarının Uzunlukları*

ÖNCELİK	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ VE YA ÖZEL İDARE SORUMLULUĞUNDA BULUNAN YOL UZUNLUĞU (KM)	KARAYOLLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ SORUMLULUPĞUNDA BULUNAN YOL UZUNLUĞU (KM)	TOPLAM YOL UZUNLUĞU (KM)
BİRİNCİ ÖNCELİKLİ YOLLAR	1651	969	2620
İKİNCİ ÖNCELİKLİ YOLLAR	236	346	582
ÜÇÜNCÜ ÖNCELİKLİ YOLLAR	869	41	910
TOPLAM	2756	1356	4112

*Değerler plan ölçeği gereği kesin değildir. Alt ölçekli plan ve uygulama sırasında kesin değerler oluşacaktır.
Kaynak: Büro Çalışması

Tablo 149: Birinci Öncelikli Geliştirilmesi Önerilen Ulaşim Akslarinin Etaplara Göre Uzunluklari *

ETAP	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ VE YA ÖZEL İDARE SORUMLULUĞUNDA BULUNAN YOL UZUNLUĞU (KM)	KARAYOLLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ SORUMLULUPĞUNDA BULUNAN YOL UZUNLUĞU (KM)	TOPLAM YOL UZUNLUĞU (KM)
BİRİNCİ ETAP YOLLAR	840	819	1659
İKİNCİ ETAP YOLLAR	391	110	501
ÜÇÜNCÜ ETAP YOLLAR	420	40	460
TOPLAM	1651	969	2620

*Değerler plan ölçeği gereği kesin değildir. Uygulama sırasında kesin değerler oluşacaktır.
Kaynak: Büro Çalışması

Tablo 150: Geliştirilmesi Önerilen Ulaşim Akslarinin Önceliklerine Göre Mevcut Durumları Uzunluklari

ÖNCELİK	ASFALT YOL (Km)	BETON YOL (Km)	STABİLİZE YOL (Km)	TESVİYE (Km)	MUTASEVVER HAMYOL (Km)	TOPLAM
BİRİNCİ ÖNCELİKLİ YOLLAR	1360	87	218	894	61	2620
İKİNCİ ÖNCELİKLİ YOLLAR	397	0	50	125	10	582
ÜÇÜNCÜ ÖNCELİKLİ YOLLAR	140	7	107	639	17	910
TOPLAM	1897	94	375	1658	88	4112

Kaynak: Büro Çalışması ve yerel yönetim verileri

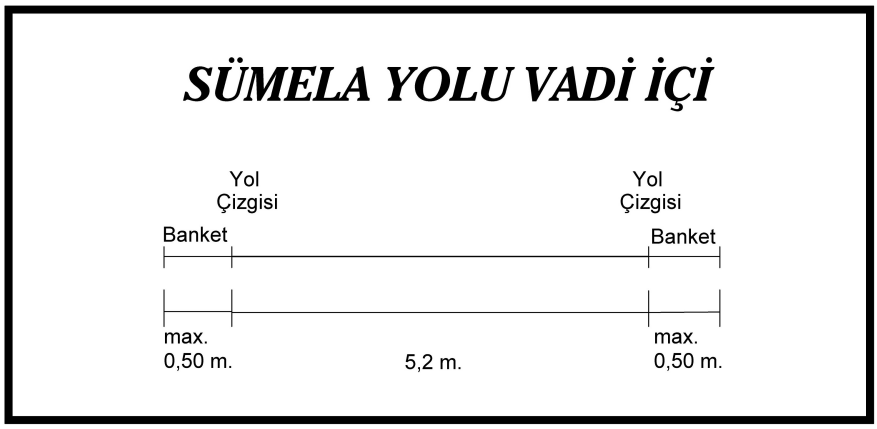
2.2. PLANLAMA ALANI İÇİ ULAŞIM STANDARDI

Doğu Karadeniz Turizm Master Planı'nın önermiş olduğu yol doğaya özellikle uyum sağlayan bir karakterde olması gereği vurgulanmıştır. Bu maksatla tüm projede özellikle 1. Öncelikli yollarda olabildiğince arazide mevcut yollar kullanılmış, yolu kısaltma maksadıyla köprü, viyadük, tünel gibi yaklaşımlara yer verilmemiştir. İdeal yolun profil kaplaması, sanat yapılarının tür ve kalitesine örnek olarak "Maçka-Sümela bağlantısı" ve "Terme –Salıpazarı bağlantısı" gösterilebilir..

Maçka-Sümela Yolu

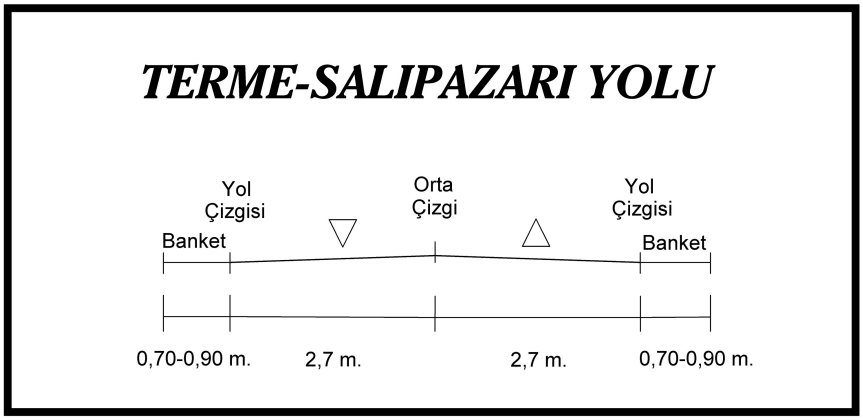
Maçka-Sümela Yolu Enkesiti

Terme - Salıpazarı Yolu

Salıpazarı-Terme Yolu Enkesiti

Yeşil yol hızlı ulaşım sağlayacak bir yol olarak düşünülmemiştir. Bunun tam aksine yol yavaş ilerlenen dolayısı ile çevrenin daha çok algılanmasına imkân veren bir yolculuk imkânı sunmalıdır. 70 km/saat yeşil yol için önerilen maksimum sürattir. Yolun sürat dışındaki en önemli karakteri sunduğu konfor düzeyidir. Yol konforu fiziki ve psikolojik açılardan incelenerek öneriler aşağıda sunulmuştur.

2.2.1. PLANLAMA ALANI İÇİ ULAŞIMA İLİŞKİN FİZİKİ ÖNERİLER

2.2.1.1 EN KESİTLER

Yol en kesit profili ideal olarak 3,5 metrelik 2 şeritten oluşan 7 metre satıh kaplamasıdır. Bu profil ideal olarak 2 büyük otobüsün rahatlıkla geçiş yapabileceği bir profil olup önerilen tüm yeşil yollarda 7 metrelik bir en kesiti temin etmek mümkün değildir. Yol en kesitini 7 metrede tutabilmek amacıyla yapılacak yarmalar, istinat duvarları, yükselen şevler gibi gerek yatırım maliyetlerini çok yükseltecek gerekse önemli çevre hasarı yaratacak profillerden özellikle kaçınılmalıdır. Bu tür hatalı yaklaşımlar Erikbeli Yaylası yolunda tabiata büyük zarar vermiştir. Satıh kaplamasının en dar olabileceği kesit 5 metre olmalıdır. Bu en kesit 2 otomobil veya yarım otobüsün geçişi için kabul edilebilir en düşük değerdir.

2.2.1.2 BOY KESİTLER

Yedi metrelik en kesite sahip yollarda kabul edilebilecek maksimum eğim %8 olmalıdır. Bu eğim büyük otobüslerin aşırı zorlanmadan çıkabileceği sınır bir değerdir. Yarım otobüslerin ve otomobillerin kısa süreli çıkabileceği maksimum eğim %10 olarak kabul edilmelidir.

2.2.1.3. SANAT YAPILARI

Yeşil yolun her türlü sanat yapısı kesinlikle eksiksiz ve projelendirilmiş olmak kaydı ile yapılmalıdır. Yolun genellikle yüksek yağış alan dağ yamaçlarından geçmesi, belirli kesimlerin uzun süre kar altında kalması, yer yer muhtemel çığ tehlikesi olması, heyelan, kaya düşmesi gibi tehlikeler sanat yapılarının eksiksiz olarak yapılması için gerekli sebeplerdir. Sanat yapıları için kaplanmış satha ilave edilecek alanlar da kesinlikle projelendirilmelidir.

Eksik sanat yapıları her yıl yolların bozulmasına sebep olacak, tamiratlar ise ancak turizm sezonunun yüksek olduğu yaz aylarında yapılabilecektir. Bu durum işletme maliyetlerini arttıracağı gibi turizm sektörü üzerinde olumsuz bir etki yaratacaktır.

2.2.1.4. VİRAJ KURPLARI

Yedi metre profile sahip yollarda minimum viraj yarıçapı 15 metre, 6 metre profile sahip yollarda 12,5 metre olmalı, en düşük profile sahip yollarda ise 8 metrenin altına düşmemelidir.

2.2.1.5. SATIH KAPLAMA MALZEMESİ

Satıh kaplama malzemesi, yolun yer aldığı yükseklik, malzeme ocağına yakınlık, malzeme taşıma giderleri gibi temel değişkenlere bağlı olduğu gibi yolcuya sunulacak konfor seviyesine de bağlıdır. Bu nedenle satıh kaplama malzemesine projesiz karar verme olanağı yoktur. Bu safhada sadece yolcu konfor seviyesini belirleyen kaplama türlerinin önceliklerine yer verilmiştir.

Sıcak Asfalt:

En az gürültü ve titreşim yapması nedeniyle gerek yolcu konforu gerekse çevresel etkenler açısından 1. öncelikle tercih edilmelidir. Paletli kar temizleme makinelerine karşı hassas olması ve yüksek irtifada uzun süre üstündeki kar örtüsünün temizlenmemesi halinde kısmi şişme yapması bu malzemenin temel dezavantajıdır. Ancak uzun süre dayanması, kolay tamir edilmesi ve son derece konforlu bir yolculuğa imkân sağlaması bu malzemenin 1. öncelikle tercih sebebidir. Bütün yol imalatlarında olduğu gibi sıcak asfaltın alt yapısının sağlamlığı yolun ömrü açısından son derece önemlidir. Yeterli standartların sağlanmaması halinde özellikle inişlerde fren yapan ağır araçlar yol sathında ondülasyona sebep olabilmekte, bu durum ise ilk önce yol konforunu etkileyerek kısa süre sonra satıh kaplamasını çatlatarak yol altına su girişine neden olmaktadır. Sıcak asfalt kullanılması halinde yolun betonyer, yüklü kamyon gibi araçlar tarafından da kullanılabileceği dikkate alınarak olabilir en yüksek standartlarda yapılmasına özen gösterilmelidir.

Beton Yol

Ülkemizde uygulaması son derece kısıtlı olan beton yol sunduğu yolcu konforu açısından sıcak asfaltla eşdeğer durumdadır. Güvenilir bir altyapı üzerine uygulanması halinde beton en uzun ömürlü satıh kaplama malzemesidir. Ancak hazır beton tesislerinden uzak noktalarda uygulanması zordur.

Kilitli Parke

Sıcak asfalt ve beton yola nazaran daha gürültülü ve titreşimli olan kilitli parke ancak iklim şartlarının gerektirdiği yerlerde kullanılabilir. Ağır araçların geçmesi halinde yol tahribatı kaçınılmazdır. Kilitli parkelerin bitim noktalarındaki sınır elemanları ne kadar özenli yapılırsa yapılsın araçların bankete inmeleri halinde daima yerlerinden oynamakta ve bunun sonucu yol sathındaki parkelerde yerlerinden kaymaktadır. Kilitli parkelerin tamir kolaylığı varmış gibi görünmesine rağmen pratik uygulamasının sorunlu olduğu yapılan gözlemlerde tespit edilmiştir.

Doğal Taş Levha veya Parke

Bu uygulamalar gerek gürültü gerekse titreşim açılarından yolcu konforunu en fazla etkileyen uygulamalar olup genellikle diğer uygulamalara nazaran daha pahalıdır. Yolun doğal sit alanları ve milliparkların geçtiği yerlerde ilgili koruma kurullarının mecbur etmesi halinde bu uygulama yapılmalıdır.

Soğuk Asfalt

Uygulaması en kolay görünen ancak sağlıklı yapılmaması halinde en çok sorun çıkaran uygulama soğuk asfalt uygulamasıdır. Ülkemizde en çok rastlanan durum, ilk yıl bir kat uygulama yapmak, kış aylarında zeminin su alması sonucu ondan sonraki yıllarda devamlı olarak yolu yama şeklinde tamir etmektir.

Ülkemizde yapılan bazı uygulamalarda zift üzerine atılan mıcırın silindirlenmesi yapılmamakta, bu işlem yoldan geçecek araçlara bırakılmaktadır. Bunun sonucu son kat malzeme oturuncaya kadar tozlanma, mıcırlı zeminde araçların kayması, arkadaki araçlara taş fırlatması ve emniyetsiz bir sürüş ortamı oluşmaktadır.

Araçlar daha önce aynı yoldan geçmiş ve malzemesi kısmen sıkışmış tekerlek izlerini takip etmekte olup bunun sonucu zeminde dengesiz gerilimler oluşmakta ve asfalt zamanla su almaktadır. Bu uygulamanın gerek bölgede gerekse ülkenin diğer kesimlerinde pek çok örneği mevcuttur. 2014 yılından itibaren 2013 yılında altyapı çalışmaları başlatılan yolların pek çoğunun soğuk asfaltla kaplanacağı tahmin edilebilir.

Soğuk asfalt uygulaması sağlıklı bir projelendirme ve imalat kontrolünün olmadığı ortamlarda sakıncalıdır.

2.3. PLANLAMA ALANI İÇİ ULAŞIM YATIRIM MALİYETİ

Master plan ile önerilen yolların maliyet hesabı uygulama projeleri olmadan hesaplanmasının doğru olmadığı düşünülmektedir. Ancak proje yatırım maliyeti olarak çok genel olarak bir yaklaşım ile maliyet analizi yapılmıştır. Bu analiz ancak uygulama projeleri yapıldıktan sonra kesinleşebilir. Maliyet analizi yapılırken uygulama projelerinin bulunmamasından dolayı hesaplar kabuller üzerinden yapılmıştır. Ayrıca planlama kapsamında düzenlenecek yolların tamamının sıcak asfalt kaplama olacağı da kabuller arasındadır. Asfalt yollar bölge genelinde iyi durumda olmasına karşın ikinci kat satıh kaplama gerektirmektedir. Bu nedenle asfalt yolların maliyeti ikinci kat asfalt kaplama üzerinden yapılmıştır. Beton yolların herhangi bir maliyet oluşturmayacağı düşünülmektedir. Stabilize yollarda sanat yapısı olarak 1 km'ye bir menfez ve her km'ye

30m yol altı,30m yol üstü taş ve/ ve ya betonarme duvar gerekeceği kabul edilmiştir. Tesviye yollarda %30 oranında onarım olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 151: Geliştirilmesi Önerilen Ulaşım Akslarının Önceliklerine Göre Mevcut Durumları Uzunlukları (Karayolları Genel Müdürlüğü sorumluluk sahası dışında olan)

ÖNCELİK	ASFALT YOL (Km)	BETON YOL (Km)	STABİLİZE YOL (Km)	TESVİYE (Km)	MUTASEVVER HAMYOL (Km)	TOPLAM
BİRİNCİ ÖNCELİKLİ YOLLAR	400	87	210	893	61	1651
İKİNCİ ÖNCELİKLİ YOLLAR	51	0	50	125	10	236
ÜÇÜNCÜ ÖNCELİKLİ YOLLAR	99	7	107	639	17	869
TOPLAM	550	94	367	1657	88	2756

Tablo 152: Birim Yol Maliyetleri (2015 yılı)

SIRA NO	İŞİN ADI	MİKTARI	FİYAT (TL)
1	Tesviye	1 km	173.500
2	Onarım	1 km	122.500
3	Satabilize Kaplama	1 km	27.000
4	1.Kat Sathi Kaplama	1 km	74.000
5	2.Kat Sathi Kaplama	1 km	17.500
6	Beton Parke Kaplama	1km	205.000
7	Sıcak Asfalt Kaplama	1 km	213.000
8	Menfezler	1 adet	7.500
9	Beton Temelli Taş İstinat Duvarı	1m	450
10	Betonarme İstinat Duvarı	1m	1.100

Yukarıdaki kabullerle aşağıdaki formüllerle maliyet hesabı yapılmıştır.

Mevcutta Asfalt Yolların Oluşturacağı Maliyeti)= 2. Kat satıh kaplama (1km) x Toplam asfalt yol uzunluğu

Mevcutta Stabilize Yolların Oluşturacağı Maliyet = (Bir adet menfez maliyeti + 30m yol altı duvar maliyeti + 30 m yol üstü duvar maliyeti + Sıcak asfalt kaplama maliyeti) x Toplam stabilize yol uzunluğu

Mevcutta Tesviye Yolların Oluşturacağı Maliyet = (Onarım (toplam km'nin %30 u) + stabilize kaplama x bir adet menfez maliyeti + 30m yol altı duvar maliyeti +30 m yol üstü duvar maliyeti + sıcak asfalt kaplama maliyeti) x Toplam tesviye yol uzunluğu

Mevcutta Mutasevver Ham Yolların Oluşturacağı Maliyet = (Tesviye + stabilize kaplama +bir adet menfez maliyeti + 30m yol altı duvar maliyeti + 30 m yol üstü duvar maliyeti + sıcak asfalt kaplama maliyeti) x Toplam ham yol uzunluğu

Bütün verilerin ve uygulanan formüller ışığında aşağıdaki tabloda önerilen yolların önceliklerine göre maliyetleri yerilmiştir.

Tablo 153: Projede Önerilen Yolların Toplam Maliyetleri (2015 yılı)

ÖNCELİK	MEVCUTTA ASFALT OLAN YOL MALİYETİ (TL)	MEVCUTTA BETON OLAN YOL MALİYETİ (TL)	MEVCUTTA STABİLİZE OLAN YOL MALİYETİ (TL)	MEVCUTTA TESVİYE OLAN YOL MALİYETİ (TL)	MEVCUTTA MUTASEVVER HAMYOL OLAN YOL MALİYETİ (TL)	TOPLAM YOL MALİYETİ
BİRİM MALİYETİ (Km/TL)	17.500	0	267.000	330.693*	467.500	-
BİRİNCİ ÖNCELİKLİ YOLLAR	7.000.000	0	56.070.000	295.309.000	28.517.500	386.896.500
İKİNCİ ÖNCELİKLİ YOLLAR	892.500	0	13.350.000	41.337.000	4.670.000	60.249.500
ÜÇÜNCÜ ÖNCELİKLİ YOLLAR	1.732.500	0	28.569.000	211.313.000	7.947.500	249.562.000
TOPLAM	9.625.000	0	97.989.000	547.959.000	41.135.000	**696.708.000**

* Bu yolların %30'unda onarım çalışması gerekli olacağı kabulü yukarıda belirtilen formül kullanılarak bulunmuştur. Sonuçlar üst değere yuvarlatılmıştır.

III. İL BAZINDA PLANLAMA KARARLARI

Ulaşım planlamasında belirtilen yeni geliştirilecek ulaşım ağı, yerinde yapılan gözlemler, planlama hedefleri, olası turist eğilimleri, önerilen tesislerin karlı çalışabilme şansı, doğanın korunması gibi planlama prensipleri dikkate alınarak oluşturulan noktasal planlama kararları il bazında olmak kaydı ile aşağıda sunulmuştur.

1. ARTVİN İLİ PLAN KARARLARI

1.1. GENEL

Artvin İl'i Doğu Karadeniz tur turizminin bitiş noktasıdır. Özellikle bölgeye gelen turların oransal olarak büyük bir kısmı Ayder Yaylası'nı son nokta olarak belirlemiştir. İl'in temel uğrak yerleri Karagöl (Borçka), Camili ve Barhal vadileridir. Her iki vadide de pansiyonculuk gelişmiştir. Artvin kent merkezi ve ilçe merkezlerinde turizm amaçlı konaklamaya yönelik tesis bulunmamaktadır. Ayrıca il bütününe yayılmış bulunan kiliselerde Gürcistan'dan gelen inanç turizmi amaçlı olarak ziyaretçilerin varlığı gözlenmiştir. İl için üretilen planlama kararları, doğal güzellikleri ve tarihi değerlerin alternatif turizm çeşitleri oluşturulması çerçevesinde üretilmiştir.

1.2. EYLEM BÖLGELERİ

1.2.1. BARHAL VADİSİ

Barhal Vadisi tanımı ile Altıparmak Köyü'nden başlayıp Olgunlar Mahallesi ve Kaçkar Dağlarına kadar bir alanı tanımlamaktadır. Vadinin temel turizm potansiyelini doğal yapısı ve Kaçkar Dağları'nın yaya olarak geçilebildiği tek güzergahın üzerinde olmasıdır. Mevcut durumda yerleşme ve yaylalarda ev pansiyonculuğuna yönelik tesisler bulunmaktadır.

Vadi temel olarak doğa turizm amaçlı gelen turiste yönelik olarak planlanmalıdır. Altıparmak Köyü ve Olgunlar Mahallesi ***Ekolojik Turizm Köyü*** olarak planlanmalıdır. Özellikle kalış sürelerini arttırmak amacı ile çevrede bulunan vadilere yürüyüş rotalarının belirlenmesinin yanı sıra çevrede bulunan kale ve kiliseleri de kapsayan günübirlik turlar planlanmalıdır. Vadinin temel turizm aktivitesi olan; yaya olarak Kaçkarların Rize İl'i tarafına geçilmesi aktivitesinin için kullanılan güzergah işaretlerle ve levhalar ile belirlenmelidir. Yürüyüşçülerin çadır konaklamalarını yaptıkları Dilberdüzü alanı bu amaçla düzenlemelidir. Yapılacak düzenlemelerde doğanın mevcut hali ile korunmasına maksimum düzeyde özen gösterilmelidir. Vadide mevcut taşıt ulaşım güzergahları dışında kesinlikle yeni yol açılmamalıdır. Mevcut yolların kaplamasının da doğal taş kaplama ve /veya stabilize olarak düzenlemelidir.

Vadi içinde bulunan Barhal Kilisesi planlama alanı içinde bulunan turizm açısından en önemli iki kiliseden bir tanesidir. Kilisenin bitişiğinde olan konut yapısını yıkan, içinde günübirlik tesis, otopark ve WC gibi kullanımların bulunduğu çevre düzenleme projesi ile kilisenin algılanabilirliği arttırılmalıdır.

Ayrıca vadide son iki yılda heliski talebi de oluşmuştur. Günümüzde sadece Yaylalar Köyü'ndeki tek bir tesiste oluşan talebin arttırılması tesislerin bütün yıl çalışılabilirliğinin arttırılması açısından çok önemlidir. Heliski talebini özendirmek amacıyla kış aylarında kullanılacak helikopter pisti yapılması, köye ulaşan yolun kış aylarında da kullanımının sağlanması gereklidir. Yine aynı amaçla kış aylarında sisli günlerde kullanılmak üzere eğlence amaçlı kızak pisti, snowtube tesisi hatta basit ve sökülebilir bir teleski kurulması önerilmektedir.

1.2.2. KAFKASÖR KÜLTÜR VE TURİZM KORUMA VE GELİŞİM BÖLGESİ

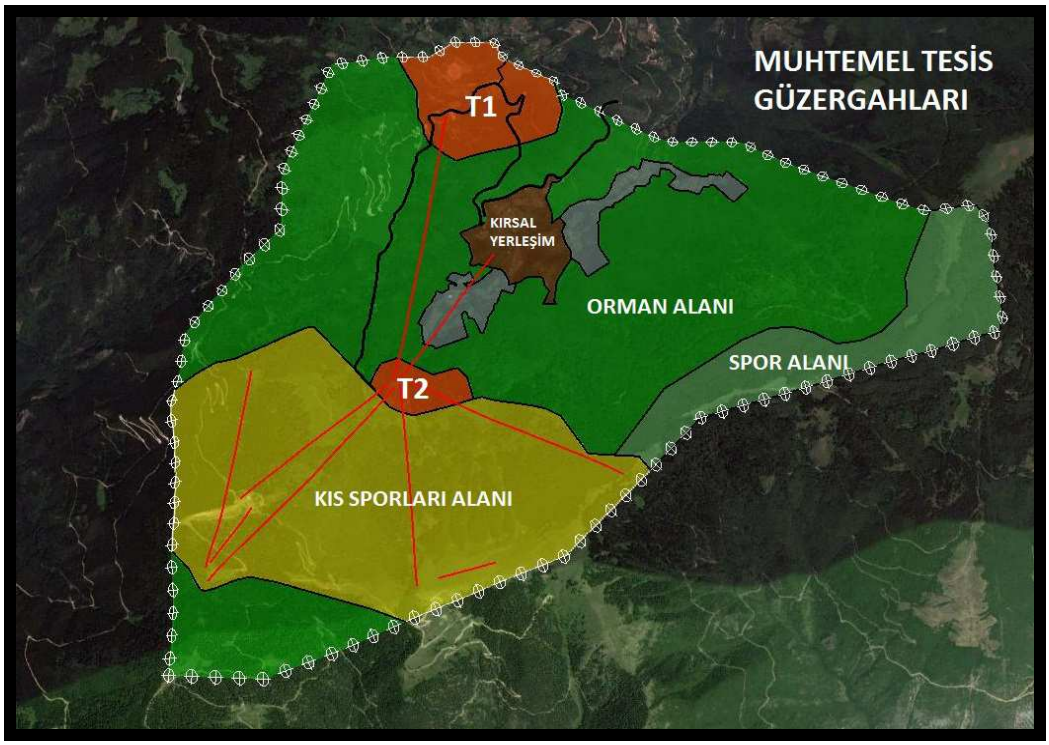
Bölgenin 1/25.000 ölçekli nazım plan çalışması Artvin Belediyesi – Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ortak çalışması ile yapılmıştır. Onaylanan plan kararları; master plan ana kararları ile uyumluluk göstermektedir.

Plan iki temel alandan oluşmuştur. Birincisi Kafkasör Yaylası ve çevresindeki tesislerden oluşturduğu bölgedir. Bu bölge konaklama ve günübirlik tesislerinin yoğunlukta olduğu ve şenliklerin düzenlendiği alandır. Bu alan aynı zamanda Artvin'e gelecek turistlerin de temel konaklama alanlarını oluşturacaktır. Alanın nazım ve uygulama planlarının var olmasına karşın, zaman içinde işlerliğini kaybetmiştir. Alanın uygulama imar planının acilen revize edilmesi gereklidir. Uygulama planlarında koruma kullanma dengesi gözetilerek tesis ve yatak sayısı belirlenecektir.

İkinci alan ise Atabarı Kayak Alanı'dır. Atabarı Kayak Merkezi mevcut mekanik tesisleri, pist olanakları ve günübirlik tesisleri ile Artvin kent merkezi ve yakın bölgelerdeki kayak taleplerine cevap verecek nitelikte görülmemektedir. Mevcut mekanik tesis hatları ve bu hatların hizmet vermekte olduğu pist olanakları kısıtlı olup bu imkanların geliştirilmesi gerekmektedir. Mekanik tesis sayısındaki gelişime bağlı olarak pist sayısı ve pist uzunluklarında yaratılacak olan artış, bölgeye gelecek olan turist sayısındaki artışı beraberinde getirecektir.

Pist uzunluğu ve alternatif pist sayısı bölgeye gelen kayakçıların daha uzun ve sıkılmadan bölge içinde konaklamalarını sağlayacak olan en önemli faktördür. Bu hedef doğrultusunda bölgede yapılan inceleme sonucunda Atabarı Kayak Merkezi toplanma bölgesi ile bağlantı oluşturulabilecek yeni toplanma alanları tespit edilmiştir.

Şekil 17: Artvin-Kafkasör Turizm Merkezi Çevre Düzeni Planı'nın Uydu Görüntüsü Üzerinde Gösterimi

Yukarıda sunulmuş olan kroki şematik olup kış sporları alanına ilişkin hâlihazır harita, jeolojik etüt, çığ etüdü, güneşlenme, eğim vb. analizler çerçevesinde yeniden değerlendirilmeli ve kesinleştirilmelidir.

Krokiden de anlaşılacağı üzere muhtemel mekanik tesis hatları çerçevesinde bölge sadece kış aylarında değil yaz aylarında da kullanıma açılabilecek olup zirve noktalarına yapılacak çıkışlar ile dağ yürüyüşü ve eğlence amaçlı tur güzergâhlarının oluşumuna imkân verilecektir.

Kültür ve turizm koruma gelişim bölgesi içinde konaklama tesisleri Kafkasör'de karşılanmalıdır. Böylece tesislerin tüm yıl boyunca çalışması sağlanmalıdır. Ayrıca Kafkasör Artvin kent merkezine yakın bir konumda olmasından dolayı iş maksatlı konaklamalar da bu alanda karşılanabilecektir.

1.2.3. CAMİLİ VADİSİ

Camili vadisi kavramı ile Camili Köyü'nden Meydancık Köyü'ne kadar olan içine Efeler Tabiat Koruma Alanı, Gorgit Tabiat Koruma Alanı ve Borçka Karagöl Tabiat Parkı'nı alan bölgeyi tariflemektedir.

Vadi temel olarak doğa turizm amaçlı gelen turiste yönelik olarak planlanmalıdır. Camili Köyü ve Meydancık Köyü ekolojik turizm köyü olarak geliştirilmelidir Her iki köy ve bağlı mahallelerde bulunan yörenin karakteristik ahşap evlerinde ev pansiyonculuğu özendirilmelidir. Özellikle kalış sürelerini arttırmak amacı ile çevrede bulunan vadilere yürüyüş rotalarının belirlenmesinin yanı sıra çevrede bulunan kale ve kiliseleri de kapsayan günübirlik turlar planlanmalıdır. Ayrıca yakın çevresinde bulunan Yıldız Buzul Gölü'ne Beyazsu Yaylası'ndan yürüyüş turları düzenlenmesi için patika yol ve levhalandırma çalışması yapılmalıdır.

Yine bölge içinde yer alan Maral Şelalesi de gelen turistlerin uğrak noktası olacak potansiyeldedir. Şelaleye patika yol ve seyir terasları oluşturulması önerilmektedir.

Bölge içinde bulunan Borçka Karagöl turistler tarafından ziyaret edilen Artvin'in en önemli uğrak noktasıdır. Bu nedenle gölün tabii durumunu bozmayacak şekilde mevcut otopark alanına yürüme mesafesi içinde günübirlik tesis yapılmalıdır. Otopark alanı yeterli olup bu alanda WC konulması yeterli olacaktır. Göl üzerinde yıkık durumda bulanan ahşap iskelenin onarımı sağlanarak sadece kayık ile gölde kısa süreli gezinti olanağı sağlanmalıdır.

1.3. NOKTASAL KARARLAR

1.3.1. ARTVİN KALESİ

Artvin Kenti'nin temel ziyaret noktası olacaktır. Kalenin gerekli izinler alınarak askeri alandan çıkarılması, çevre düzenlemesinin yapılması, ulaşımının iyileştirilmesi gerekmektedir.

1.3.2. ARDANUÇ (GEVHERNİK) KALESİ

Kaleye gelen ziyaretçilere hizmet vermek amacıyla; taşıt yolunun bittiği kısma büfe ve WC yapılması ve otopark düzenlemesi önerilmiştir. Kaleye ulaşan yolun son 300m'sinin yaya ulaşımının kalitesinin artırılması gereklidir. Kalenin güvenli ve konforlu gezilmesini sağlamak amacı ile kale içi patika yol ve tanıtıcı levhalandırma yapılmalıdır.

1.3.3. FERHATLI KALESİ

Kale Artvin Ardanuç yolu üzerinden gözlenebilmektedir. Kalenin ulaşımı stabilize yol ve sonrasında yaya yolu ile sağlanmaktadır. Sadece ulaşımının iyileştirilmesi ve cephe restorasyonunun yapılması önerilmektedir.

1.3.4. ŞAVŞAT KALESİ

Şavşat'ın önemli uğrak noktası olacak kalenin restorasyon ve çevre düzenleme projeleri devam etmektedir. Projeler Artvin Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü tarafından yaptırılmaktadır. Projenin bitiminden sonra kaleye çıkış noktasında otopark, günübirlik tesis ve WC yapılması önerilmektedir. Ayrıca çevre düzenlenmesi kapsamında kale içinde yaya parkuru ve levhalandırma çalışmalarının da yapılması gereklidir.

1.3.5. KİLİSELER

Artvin İl'i genelinde bulunan kiliseler tarihi ve arkeolojik değerlerinin yanı sıra Gürcistan'dan gelen inanç turizmi kapsamında da değerli kaynaklardır. Bu nedenle İl'deki tüm kiliselerin bu kapsamda değerlendirilmesi gereklidir. Tüm kiliselerin bilgilendirme ve yön levhalarının özellikle bu amaca yönelik olarak tekrar düzenlenmelidir.

1.3.5.1. İşhan Kilisesi

Restorasyonu devam eden kilisenin restorasyon çalışmaları bittikten sonra çevre düzenlemesinin yapılması, bu düzenleme kapsamında otopark, büfe ve WC yapılması gereklidir.

1.3.5.2. Dört Kilise (Tekkale) Manastırı

Manastır yapılarının acil olarak restorasyonunun yapılması gereklidir. Restorasyon çalışmaları sona erdikten sonra çevre düzenlemesi kapsamında; taşıt yolu ile manastır yapıları arasında yaya yolu düzenlenmelidir. Taşıt yolu kenarına 10 araç ve 5 minibüs kapasiteli otopark, günübirlik tesis ve WC yapılmalıdır.

1.3.5.3. Hamamlı (Dolishane) Kilisesi

Köy içinde yer alan kilisenin restorasyonun yapılması gereklidir. Çevre düzenlemesi ile birlikte sadece otopark alanı yapılması önerilmektedir.

1.3.5.4. Rabat Kilisesi

Kilisenin acil olarak restorasyonunun yapılması gereklidir. Restorasyon çalışmaları bitirildikten sonra çevre düzenlemesi ile birlikte sadece otopark yapılması yeterli olacaktır.

1.3.5.5. Tibeti Kilisesi

Kilisenin acil olarak restorasyonunun yapılması gereklidir. Kilisenin yanında günübirlik tesisi bulunmaktadır. Restorasyon çalışmaları bitirildikten sonra çevre düzenlemesi ile birlikte sadece otopark yapılması yeterli olacaktır.

1.3.6. KARAGÖL – SAHARA MİLLİ PARKI

Milli parkın içinden geçen ve parkı boydan boya algılanmasını sağlayan yolun satıh kaplamasının yapılması ve yer yer yön levhalarının konulması gereklidir. Milli park içinde bulunan ve turizm açısından da değerli olan Karagöl'ün otoparkı, içinde konaklama da bulunan günübirlik tesisi bulunmaktadır. Bu alanda ahşap iskelenin yenilenmesi ve kayıkların daha kaliteli hizmet verecek şekilde yenilenmesi gereklidir. Gölün çevresini yaya olarak gezilebilmesi amacı ile yaya patika yol yapılması önerilmektedir.

1.3.7. MENÇUNA ŞELALESI

Şelaleye; oldukça dar ve bakımsız olan taşıt yolundan sonra yaklaşık 1.3 km uzunluğunda tırmanma ağırlıklı zor bir yaya yolu ile ulaşılmaktadır. İlk etapta taşıt yolunun yer yer genişletilmesi ve satıh kaplamasının yapılması gereklidir. Şelaleye ulaşan yaya yolunun düzenlenmeli ve yön levhaları yapılmalıdır. Yaya yolu zor bir yol olduğundan yer yer bakı terasları oluşturulmalıdır. Yaya yolu başlangıcında bulunan otoparkın genişletilmesi önerilmektedir. İçinde konaklama ünitelerinin de bulunduğu günübirlik tesis yeterli olup ilave tesis önerilmemektedir.

1.3.8. CEHENNEM KANYONU

Ardanuç – Artvin Karayolu üzerinden girişi olan kanyon günümüzde gezilmesi kaya düşmesi riski nedeniyle tehlikelidir. Kanyonun girişinde park yeri bulunmamaktadır. Öncelikle kanyonun gezilebilmesi için kaya düşmesi riskinin ortadan kaldırılması gereklidir. Risk giderildikten sonra yol boyu genişletme ile park alanı oluşturulması önerilmektedir.

1.4. DİĞER KAYNAKLAR

Artvin İl bütününde Hopa ve Arhavi ilçeleri plajları günümüzde kullanılmaktadır. Ancak bu plajların bir kısmına plaj arkası yoğun yapılaşma ve sahil yolu, bir kısmına ise Kıyı Kanunu nedeniyle; mevcut durumları dışında, ilave bir yatırım önerilememiştir. Yukarıda adı geçen kaynaklar dışında; İl genelinde koruma altına alınmış çok sayıda tarihi, arkeolojik ve doğal değerler bulunmaktadır. Bu kaynakların bir kısmı yakın çevrede konaklayanlar tarafından günübirlik ziyaret edilebileceği gibi, bir kısmının da yol boyu seyahat sırasında ziyaret edilmesi mümkündür. Bu kaynaklara ek bir yatırım öngörülmemiştir.

2.1. BAYBURT İLİ PLAN KARARLARI

2.1. GENEL

Bayburt İli planlama sınırında bulunan tüm iller içinde turizm kaynakları en kısıtlı ildir. Bayburt, Doğu Karadeniz turizminden iki şekilde faydalanabileceği düşünülmektedir. Birincisi; plan ile ulaşılabilirliği ve kalitesinin arttırılması önerilen Uzungöl yoluyla birlikte Uzungöl'deki kalışların günübirlik ziyaret noktası olarak kullanılması, ikincisi ise Doğu Anadolu'dan Uzungöl'e gelecek olan turistlerin geçiş güzergahında olmasından dolayı potansiyel kaynaklara ziyaret ve mola noktası olarak kullanılması şeklinde olacaktır.

İl için üretilen planlama kararları bu çerçevede üretilmiştir.

2.2. TURİZM MERKEZLERİ

2.2.1. KOP DAĞI TURİZM MERKEZİ

Mevcutta turizm merkezinde sadece bir adet mekanik tesis ve bir adet konaklama tesisi bulunmaktadır. Mülkiyeti Özel İdare Genel Sekreterliği'ne ait olan konaklama tesisi planın yapıldığı süreçte kiralanmasına karşın işletmeye henüz açılmamıştır. Kop Dağı Turizm Merkezi Erzurum merkezli kış sporlarına yönelik turistlerin alternatif kayak tesis ve pist oluşturması açısından önemlidir.

Merkezin planı 1996 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca yapılmıştır. Halen yürürlükte olan planda iki mekanik tesis ve geniş bir kayak alanı önerilmiştir. Ayrıca planda günübirlik ve konaklama tesisleri alanı önerilmiştir. Plan 18 yıllık süreç içinde plan mülkiyet sorunları nedeniyle uygulanamamıştır. Planın mülkiyet yapısı dikkate alınarak revize edilmesi; yeni mekanik tesis ve pistlerin önerilmesi gerekmektedir.

2.3. NOKTASAL KARARLAR

2.3.1. BAYBURT KALESİ

Bayburt kent merkezinin en önemli kaynağıdır. Restorasyon çalışmalarının ve çevre düzenlemesinin bir kısmı tamamlanmıştır. Restorasyon çalışmalarının tamamlanması, kale içinde güvenli ve konforlu gezilmesini sağlamak amacı ile kale içi patika yol ve tanıtıcı levhalandırma yapılmalıdır.

2.3.2. ÇİMAĞIL MAĞARASI

Mağara doğal özellikleri ve büyüklüğü ile turizm açısından potansiyele sahiptir. Ancak mağaranın konumsal dezavantajı vardır. Doğu Karadeniz'i gezme amaçlı turistlerden, konumsal dezavantajı ve Karaca Mağarası gibi bir rakibinin olması nedeniyle, oldukça kısıtlı oranda ziyaretçi çekebilecektir. Mağaranın çoğunlukla çevre illerden gelen ziyaretçiler tarafından ziyaret edileceği düşünülmektedir.

Mağaranın bekçisi ve WC'si bulunmaktadır. Mağaraya ulaşan yol stabilizedir. Mağara içinde bulunan ahşap gezi parkuru çürümeye yüz tutmuştur. Mağaranın otopark yeri yoktur.

Mağaranın ahşap gezi parkurunun ve aydınlatmasının yenilenmesi önerilmektedir. Fiziksel şartları otopark düzenlemesine imkan sağlamamaktadır. Bu nedenle imkan olan yerlerde yol genişletme ile yol boyu otopark alanları oluşturulmalıdır. Mağara girişine yakın yerdeki WC'nin bakımını sağlamak ve gelen turistlere hizmet vermek amacıyla 1 adet büfe yapılması önerilmektedir.

2.3.3. HELVA BUZ MAĞARASI

Mağara buz sarkıt ve dikitlerinden oluşmuştur. Mağaraya ulaşım oldukça zordur. Mevcut durumu ile ziyaretçisi yok denecek kadar azdır. Yolun sanat yapılı stabilize olarak düzenlenmesi önerilmektedir. Ayrıca mağaranın korunması amacı ile bekçi görevlendirilmeli ve WC yapılmalıdır.

2.3.4. AYDINTEPE YER ALTI ŞEHRİ

Aydıntepe ilçe merkezinde bulunan yer altı şehrinin günümüzde ziyaretçilerinin büyük çoğunluğu çevre il ve ilçelerden gelenlerden oluşmaktadır. Bu plan kapsamında önerilen yeşil yolun öncelikli güzergahının Aydıntepe üzerinden geçmesi ile konumsal avantaj kazanan yer altı şehrinin daha rahat gezilebilmesi için; kendisine ait bir otopark alanının düzenlenmesi, kentin girişindeki çevre düzenlemesinin yenilenmesi ve günübirlik tesis ile desteklenmesi önerilmektedir. Ayrıca yer altı şehrinin daha rahat gezilebilmesi için aydınlatma sisteminin bu amaçla yenilenmesi ve o döneme ait yaşamın örneklendirildiği bir düzenlemenin yapılması yeraltı şehrinin çekiciliğini arttıracaktır.

2.3.5. SIRAKAYALAR ŞELALELERİ

Arka arkaya iki adet şelalelerden oluşan Sırakayalar şelaleleri turizmden çok ilin yerel rekreasyon ihtiyacına yönelik kullanılması önerilmektedir. Bu nedenle her iki şelalenin mesire alanı olarak düzenlenmesi, mesire alanlarına giriş noktalarında otopark düzenlemesinin yapılması gerekmektedir.

2.3.6. DEDE KORKUT KÜMBETİ

Halk arasında Ali Baba türbesi olarak adlandırılan türbenin Dede Korkut Türbesi olduğu rivayet edilmektedir. Türbe girişinde bir otopark alanı düzenlenmesi dışında herhangi bir öneri getirilmemiştir.

2.4. DİĞER KAYNAKLAR

Bayburt İli bütününde Söğütlü Kilisesi, Baksı Müzesi, Kop Şehitler Anıtı, Saruhan Kalesi, Şehit Osman Türbesi gibi kaynaklar turizm açısından mevcut durumu yeterli, herhangi bir yatırım önerilmeyen kaynaklar olarak değerlendirilmişlerdir. İl genelinde koruma altına alınmış çok sayıda tarihi, arkeolojik ve doğal değerler bulunmaktadır. Bu kaynakların bir kısmı yakın çevrede konaklayanlar tarafından günübirlik ziyaret edilebileceği gibi, bir kısmı da yol boyu seyahat sırasında ziyaret edilebilir. Bu kaynaklara ek bir yatırım öngörülmemiştir.

3. GİRESUN İLİ PLAN KARARLARI

3.1. GENEL

Giresun ili mevcut durumu ile Doğu Karadeniz illeri arasında konaklamanın düşük olduğu bir ildir. Giresun'a ilişkin kararlar üretilirken temel olarak gecelemeyi arttırıcı nitelikli yatırımlara öncelik verilmiş ve planlama kararları aşağıda sunulmuştur.

3.2. EYLEM BÖLGELERİ

3.2.1.TİREBOLU EYLEM BÖLGESİ

Sahil yolunun kısmen de olsa denizden uzak geçmesi sonucu Tirebolu trafik gürültüsünden uzak, sakin bir yerleşim alanına dönüşmüştür. Yerleşmenin küçükte olsa son derece kaliteli ve düzenli iki plaja sahip olması, tüm planlama alanında tek örnek olan rıhtım düzenlemesinin varlığı, kalesi, yol boyu ağaçlandırmasının mevcut olması gibi faktörler dikkate alınarak yerleşmenin Doğu Karadeniz'in Amasra'sı şeklinde gelişebileceği görülmüştür. Planlama alanında bu şartlarda başka bir kıyı yerleşmesi yoktur. Rekabetin olmaması Tirebolu'nun şansını ayrıca yükseltecektir.

Tirebolu Belediyesi'nin mevcut imar planını turizm ağırlıklı olarak revize etmesi, peyzaj düzenlemesine ağırlık vermesi ve ilk yıllarda apart otel gelişimi desteklemesi halinde yerleşim 5-6 yıl içinde özellikle güneş deniz maksatlı bölge içi talebin karşılanmasında tekel durumuna gelecektir. Bu talep halen bölgede mevcut derme çatma çadırlı kampinglerde açıkça görülmektedir. İlk yıllarda bölgeyi özel otoları ile ziyaret eden bölge dışı münferit turist talebi de ek doluluğu sağlamaya yardımcı olacaktır.

Konunun önemini anlayabilmeleri maksadıyla Tirebolu Belediye Meclis Üyelerinin turizmden elde edilen gelirin yerinde görebilmeleri için mevsim içinde Amasra-Şile-Akçakoca gibi Karadeniz turizm merkezlerini toplu olarak ziyaret etmeleri özellikle önerilmektedir.

3.2.2. ŞEBİNKARAHİSAR EYLEM BÖLGESİ

Şebinkarahisar İç Anadolu'dan kaynaklanan Sivas bağlantılı tur güzergahı üzerinde yer alması nedeniyle az da olsa geceleme şansı elde etmiştir. Yerleşme birden fazla turizm kaynağını bünyesinde bulundurması açısından Doğu Karadeniz'in en önemli potansiyeline sahiptir.

Bu kaynakları;

- Astım hastalığına iyi gelen havası ile Şebinkarahisar'ın Tamzara Mahallesi

(Konaklama çok kısıtlıdır).
- Meryem Ana Manastırı (Restore edilmemiştir).
- Toplukonak (Dikmetaş) Göleti (Atıl durumdadır).
- Taşhanlar (Restore edilmemiştir).
- Şebinkarahisar Kalesi (Restore edilmektedir).
- Beyhasan Köyü Etnoğrafya Müzesi (Özel girişimle yapılmıştır).
- Kılıçkaya Barajı (Bölgenin en büyük gölü olup su sporları maksatlı kullanılmamaktadır).
- Yakın çevrede Asarcık ve Licese kiliseleri (Restore edilmemiştir).
- Avutmuş Mahallesi meyvelik alanları eko turizme uygun bir ortam yaratması (Turizm maksadıyla kullanılmamaktadır).
- Kent içinde küçük göller bulunması (Çevre düzenlemesi yapılmamıştır)

olarak özetlemek mümkündür.

Meryemana Manastırı'nın restorasyonu ve manastıra çıkan yaya yolun ulaşımı rahatlatacak şekilde, düzenlenmesi tamamlanmalıdır. Manastırın yaya çıkışına başlandığı alanda günübirlik tesis konulması ve çevre düzenlemesi yapılması önerilmektedir.

Asarcık Kilisesi'nin kamulaştırması ve Licese Kilisesi ile beraber restorasyonları yapılmalıdır. Bu kiliseler gerek Kümbet, gerekse Şebinkarahisar konaklamalarının ziyaret noktaları olarak kullanılacaktır.

Kılıçkaya Barajı'nın Şebinkarahisar Kenti'ne en yakın kolunun bulunduğu alanda; günübirlik ve su sporlarına yönelik tesisler önerilmiştir.

Toplukonak (Dikmetaş) Göleti'nin bulunduğu alan rekreasyon amaçlı kullanışlar için önemli bir potansiyeldir. Bu potansiyelin değerlendirilmesi için bu alanda mesire yeri düzenlemesi, günübirlik tesis, kamping tesisleri önerilmiştir.

Şebinkarahisar Kenti içindeki diğer kaynaklar ise bütünsel olarak düşünülmeli ve turizm potansiyelleri yapılacak özel bir planlama çalışması ile değerlendirilmelidir.

Bu değerlerin tümünün bütüncül bir anlayışla ele alınıp geliştirilmesi halinde Şebinkarahisar, Amasya ve Beypazarı gibi hafta sonu ziyaretçi sayısını arttırmanın yanı sıra Karadeniz turlarını da bünyesine çekebilecektir.

Belediye Meclis Üyelerinin konunun önemini kavramaları için toplu halde Ayaş-Beypazarı-Nallıhan-Mudurnu-Göynük güzergahındaki yerleşmeleri görüp, başarılı ve başarısız örnekleri izlemeleri, özellikle tavsiye edilmektedir.

3.2.3. KÜMBET TURİZM MERKEZİ EYLEM BÖLGESİ

Kümbet Yaylası Koçkaya tesisleri, Salon çayırı, Kümbet, Aymaç ve Uzundere bütünlüğü içinde ele alınarak değerlendirilmelidir. Bu bütünlük içinde ekte şeması verilen ana düşünceler çerçevesinde planlanmalıdır.

Kısa vadede Koçkaya tesisleri bölgenin konaklama ihtiyacını karşılayabilecektir. Orta ve uzun vadede gelişecek konaklama tesislerinin Aymaç yolu üzerindeki orman içi boşluklarda geliştirilmesi Kümbet'in mevcut görüntüsünü koruyacaktır. Kümbet merkezinin 1/1000 ölçekli imar planı tamamlanmıştır.

Yapılacak planda planlanacak konaklama tesislerinin görüntü bütünlüğünü negatif etkilememesine özen gösterilmelidir. Kümbetin temel güzelliklerinden olan Uzundere Vadisi, özellikle korunmalı ve vadi tabanında eski yol boyunca kaliteli bir yürüyüş parkuru geliştirilerek birkaç adet günübirlik tesisle desteklenmelidir. Vadinin güney yamaçları heyelanlı olup bu yamaçlarda yapı yasaklanması uygulanmalıdır.

Yerinde yapılan incelemede Koçkaya Tesisleri müstecirinin finanse etmesi kaydı ile ve kış doluluğunu temin maksadıyla yakın çevrede bir kayak tesisi yatırımı planladığı öğrenilmiştir. Bu maksatla yaptırılan çığ etüdü, yerinde yapılan görüşmeler ve 1/25.000 üzerinden yapılan boy kesit çalışmaları sonucu ekli plan şemasında gösterilen kayak pistleri ve mekanik tesis güzergahları tespit edilmiştir.

3.3. TURİZM MERKEZLERİ

3.3.1. BEKTAŞ VE YAVUZ KEMAL YAYLALARI TURİZM MERKEZİ

Bektaş ve Yavuz Kemal yaylaları ayrı turizm merkezleri olmalarına rağmen gerek birbirlerine yakınlığı gerekse son derece düşük meyilli ve yüksek standartlı bir stabilize yolla bağlı olmaları nedeniyle beraberce planlanmışlardır. Her iki yaylanın ortak konaklama merkezi olarak Kulakkaya'nın batı çıkışında Ulukıran Düzlüğü önerilmiştir. Adı geçen alan tamamen boş olup burada yapılacak tesisler Kulakkaya görüntü bütünlüğünü etkilemeyecektir.

Bektaş Yaylası'nın Kulakkaya çıkışında daha önce çığ etüdü yapılmış bir bölgede iki adet telesiyej ve dört adet kayak pisti, bir otel ve günübirlik tesis önerilmiştir. İki adet kayak pistinin sağlıklı çalışabilmesi için Bektaş Kulakkaya yolu üzerine kar tüneli inşası gereklidir. Tesislerin hayata geçmesi halinde kış ayları doluluk oranlarının arttırılması amacı ile Karagöl Dağları'nda heliski imkanlarının değerlendirilmesi gereklidir.

Her iki turizm merkezinin 1/25.000 ölçekli çevre düzeni plan şeması ekte sunulmuştur.

3.3.2. AKSU TURİZM MERKEZİ

Alanın nazım ve uygulama imar planı çalışmaları tamamlanmış olup; Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca onaylanmıştır. Plan kararlarında belirlenen kullanımlar dışında herhangi bir karar üretülmemiştir.

3.4. NOKTASAL KARARLAR

3.4.1. PAŞA KONAĞI YAYLASI

Çambaşı-Bektaş geçişi üzerinde yer alan Paşa Konağı Yaylası bir mola yeri olarak değerlendirilmiş olup sadece 1 adet günübirlik tesis önerilmiştir.

3.4.2. GİRESUN KALESİ

Giresun kalesi Ünye Çakırtepe gibi önemli bir mola noktası olabilecek düzenlemeye sahiptir. Ancak kale çevresindeki yamaçlarda yer alan aşırı yoğun ağaçlık alan pek çok noktada kentin görünümünü yok etmektedir. Yeni bir peyzaj ve işletme anlayışı ile Giresun Kalesi Ordu Boztepe veya Ünye Çakırtepe gibi çalışabilir.

3.4.3. PAZARSUYU ÇAYI REKREASYON ALANI

Pazarsuyu Çayı'nın denizden itibaren ilk 4 km'lik bölümünde gerek kentsel rekreasyon talebine cevap verebilecek, gerekse sahil yolunu kullanan turistler için bir mola noktası görevini görecek günübirlik tesislerin geliştirilmesi önerilmektedir. 1/1000 ölçekli yapılacak detaylı çalışmada bu bölgede 1 veya 2 otel yapımına müsait alan bulunması halinde bu otellerin de sahil yolunu kullanan turlara hizmet vermesi mümkündür.

3.4.4. GÖLYANI OBASI

Özgün karakterini koruması nedeniyle ilin en önemli yaylasıdır. Bu nedenle yayla içinde her türlü yapılaşma yasaklanmalıdır. Yayla sadece Giresun İli karakteristik yayla örneği olarak ziyaret noktası olarak kullanılmalıdır.

3.4.5. GİRESUN ADASI

Giresun Adası aynı zamanda 1.derece doğal ve arkeolojik sit alanıdır. Bu nedenle yapılması planlanan projelerde koruma- kullanma dengesinin ön planda tutulması çok önemlidir. Adaya ziyaret olanaklarının geliştirci yatırımlar önerilmektedir.

3.4.6. KUŞKÖY ISLIKLI KONUŞMA ANİMASYONU

Doğu-Karadeniz dağlarında yer alan otellerin hiçbirinde profesyonel gece animasyonu yoktur. Bölgede klasikleşmiş gece animasyonu kabiliyetli otel personelinin turistlere yerel halk dansları gösterisidir. Çanakçı Kuşköy'de yaklaşık 45 kişi ıslıkla haberleşme tekniklerini bilmekte olup bu kişilerin 2 şer kişilik ekiplerle bölge otellerinde animatör olarak çalışmaları mümkündür. Konunun Giresun İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nce başlatılması yeterlidir.

3.5. DİĞER KAYNAKLAR

Giresun İli bütününde Bulancak Kent Merkezi, Ulu Burun, Yalıköy, Eynesil plajları günümüzde yoğun olarak kullanılmaktadır. Ancak bu plajların bir kısmına plaj arkası yoğun yapılaşma, bir kısmına ise Kıyı Kanunu nedeniyle; mevcut durumları dışında, ilave bir yatırım önerilememiştir. İl'in mevcut ve proje halinde olan; Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nce mesire yeri olarak ilan edilen; Çamalan, Dokuzgöz ve Alçakbel mesire alanları, yöre halkına hitap edecek rekreasyon alanları olarak değerlendirilmiştir. Bu alanlara mevcut yatırımlar dışında bir yatırım önerilmemektedir. Bedrama Kalesi, Eynesil Kalesi, Andoz Kalesi Zeytinlik Mahallesi turizm açısından mevcut kullanımları devam eden kaynaklar olarak değerlendirilmiştir. Yukarıda adı geçen kaynaklar dışında; İl genelinde koruma altına alınmış çok sayıda tarihi, arkeolojik ve doğal değerler bulunmaktadır. Bu kaynakların bir kısmı yakın çevrede konaklayanlar tarafından günübirlik ziyaret edilebileceği gibi, bir kısmı da yol boyu seyahat sırasında ziyaret edilebilir kaynaklardır. Bu kaynaklara ek bir yatırım öngörülmemiştir.

Giresun-Gümüşhane sınırında yer alan Akköy II Projesi kapsamında gerçekleştirilecek olan Aladereçam, Gökçebel ve Yaşmaklı barajlarının tamamlanmasından sonra oluşacak gölet satıhları bölgede yeni bir turizm potansiyeli oluşturabilecektir. Gökçebel baraj gölünün aktif su hacmi ise 65.07 hm^3, Yaşmaklı baraj gölünün aktif su hacmi ise 15.51 hm^3 olarak hesaplanmıştır. Her üçü de birbirine bağlı olan bu barajların inşaatlarının tamamlanmasından sonra, işletme sonucu oluşacak kıyı çizgisi değişimleri, ulaşılabilirlik, kıyı formasyonu gibi konular dikkate alınmak kaydı ile bu bölgede turizm gelişimini (konaklama, su sporları, günübirlik kullanım) destekleyecek ek bir planlama yapılmalıdır. Andoz Kalesi, Ağaçbaşı ve Kayabaşı yaylarını da kapsayacak bu planla, Doğankent ve Güce ilçe merkezleri gelecekteki turizm faaliyetlerine dahil olabileceklerdir.

4. GÜMÜŞHANE İLİ PLAN KARARLARI

4.1. GENEL

Gümüşhane İli zengin turizm kaynaklarına sahip olmasına rağmen ilin sadece Trabzon'a komşu olan Kuzey kesimi Karadeniz turlarından faydalanabilmektedir. Bölgeye gelen turların % 49'u Zigana Geçidi'ni ve % 15'i Karaca Mağarası'nı ziyaret etmesine rağmen Gümüşhane Kenti ziyaret edilmemektedir. Bu ziyaretin temel sebebi de Gümüşhane'nin Erzincan çıkışlı turların yolu üzerinde olmasıdır. Organize turlar açısından ilin kullanılan tek güzergahı Trabzon-Maçka-Gümüşhane-Erzincan devlet karayoludur. Doğu Karadeniz turizmi Doğu-Batı istikametli olup adı geçen yol Kuzey istikametindedir. Doğu Karadeniz turlarının Doğu-Batı istikametinde Gümüşhane'den geçmesi ve bu suretle ilin turizm faaliyetlerine daha çok katılması Gümüşhane planlamasının temel çıkış noktasını oluşturmuştur. İl bütününde getirilen kararlar aşağıda sunulmuştur.

4.2. EYLEM BÖLGELERİ

4.2.1. ÇAKIRGÖL EYLEM BÖLGESİ

Çakırgöl Kayak Merkezi Doğu Karadeniz'de gerek kış aylarında gerekse yaz aylarında çalışabilecek ve uzun süreli konaklama sağlayabilecek en önemli noktalardan biridir. Projenin uluslararası kayak turizmine hitap edebilecek nitelikte pistlere sahip olması nedeniyle; bölgeye, yabancı turist kış gelişlerini arttırması ve daha sonra bu gelişlerin yaz gelişine dönmesi, Çakırgöl Kayak Merkezi'nin bölgeye sağlayacağı önemli bir katkı olacaktır.

1/1000 ölçekli uygulama imar planları tasdik edilmiş olan projenin ÇED raporunun öncelikle yaptırılıp onanması halinde projenin hayata geçmesi için gereken tüm yasal işlemler tamamlanmış olacaktır.

4.2.2. SÜLEYMANİYE MAHALLESİ EYLEM BÖLGESİ

Süleymaniye Mahallesi Projesi'nin canlandırılması halinde Doğu Karadeniz'de başka bir örneği olmayan son derece önemli bir tarihi doku turizm sektörüne kazandırılmış olacaktır. Projenin kış aylarında da çalışabilmesi için Valiliğinde isteği doğrultusunda yakın çevreye bir adet ara istasyonlu mekanik tesis ve 2 adet kayak pisti planlanmıştır. Bu tesis, Çakırgöl Kayak Merkezi'nden gelebilecek günübirlikçilere de hizmet verebilecektir. Pik dönemde bu talebin 300-400 kişi/gün olacağı tahmin edilmektedir. Çok yönlü uygulama kalemine sahip Süleymaniye Projesi'nde yerleşim içi ulaşım ağının standartlarının yükseltilmesi ve konaklama imkanı veren yapıların restorasyonuna öncelik verilmesi özellikle tavsiye edilmektedir.

4.3. TURİZM MERKEZLERİ

4.3.1. ZİGANA TURİZM MERKEZİ

Zigana zirvesinde mevcut mekanik tesis ve pistler son derece hatalı planlanmış olup verimli çalışamaz durumdadır. Mevcut yatak stoku dikkate alınarak yakın çevrede yeni mekanik tesis ve pist alanları iki defa araştırılmış olup maksada uygun topografya bulunamamıştır. Bu nedenle ilave turizm yatırımı önerilmemektedir.

4.3.2. ERİKBELİ TURİZM MERKEZİ

Erikbeli Turizm Merkezi konumu nedeniyle bir mola noktası olarak değerlendirilmiş ve bunun gerektirdiği günübirlik tesisler önerilmiştir.

4.4. NOKTASAL KARARLAR

4.4.1. KARACA MAĞARASI

İlin en önemli çekim merkezi olan Karaca Mağarası'nın temel çevre düzenlemesi yapılmıştır. Mağara'nın tek sorunu otopark ile mağara arasındaki dik ve uzun yokuşun turistler tarafından zorlukla yürünmesidir. Bu geçişin şarj edilebilir akülü bir araçla yapılması halinde sorun çözüleceği gibi özel idareye ek gelir de sağlanabilecektir.

4.4.2. ARILI MAĞARASI

Karaca Mağarası kadar olamasa da yeterli bir çekim unsuruna sahiptir. Mağaranın temizlenmesi, ışıklandırılması, girişinin kolaylaştırılması, çevre düzenlemesinin, mağaraya ulaşan patika yolun, otopark düzenlemesinin yapılması önerilmektedir. Ayrıca mağaranın patika yolu üzerinde bakı noktası oluşturacak alanda günübirlik tesis yapılabilir.

4.4.3. ARTABEL YOLU VE DAĞI

Halen Artabel zirvesine ulaşım; Gümüştuğ ve Gülaçar köylerine ulaşan yollar üzerinden sağlanmaktadır. Bu yollardan sadece kısmen asfalt olan Gülaçar Köyü yolunun Artabel yamaçlarına kadar bakımının yapılması yeterlidir. Artabel Dağı'nda çadırlı kamp alanı mevcut olup herhangi bir yatırıma gerek yoktur. Gülbahar köyünün güney ve kuzeyindeki yamaçlar çatlama ve dökülme ihtimali çok düşük sert kayalık olup kaya tırmanış sporuna uygundur. Arılı mağarasında aynı yol üzerinde yer alması, tek güzergahta mağaracılık, kaya tırmanışı ve dağcılık imkanı tanımaktadır.

4.4.4. TORUL VE KÜRTÜN BARAJLARI

Kürtün Barajı turizm açısından değerlendirilemez bir göl aynasına (balık çiftlikleri mevcuttur) ve dik yamaçlı kıyıları nedeniyle kullanılamaz kıyı kesimine sahiptir. Torul Baraj gölünün memba tarafındaki son 500 metrelik kesimi (Torul-Gümüşhane yolunun karşı kıyısı) orta vadede yerel nüfusun rekreasyon talebine cevap verebilecek bir günübirlik tesis ve su sporları merkezi olarak değerlendirilebilir.

4.4.5. İMERA MANASTIRI

Gerek yeni yapılan Gümüşhane-Çakırgöl yolu üzerinde yer alması gerekse görsel ve arkeolojik değeri nedeniyle İmera Manastırı ve çevresinin bir bütün olarak planlanıp restore edilmesi, düzenli bir otopark ve 1 adet günübirlik tesisle desteklenmesi önerilmektedir.

4.4.6. KROM VADİSİ KİLİSELERİ

İmera Manastırı yolunun tamamlanmasından sonra Krom Vadisi yolunun, lokal talep yanı sıra sadece Çakırgöl'de uzun süre konaklayacak turistler tarafından günübirlik tur maksadıyla kullanılacağı tahmin edilmektedir. Vadi içindeki kiliselerin bir kısmı araziye dağılmış olup yaya olarak ziyaret edilmeleri zordur. Yol boyundaki kiliseler ise aşırı derecede tahrip olmuştur. Bu nedenle restorasyonları önerilmemiştir.

4.4.7. SANTA HARABELERİ

Santa Vadisi- Yanbolu Deresi yolu halen yapım aşamasındadır. Ancak plan bütünü içinde incelendiği zaman Santa Harabeleri ziyaretlerinin ağırlıklı olarak Taşköprü Yaylası üzerinden olacağı görülmektedir. Bu yol son derece dik olup otobüs geçişine de müsait değildir. Yolun vadi girişinden sonraki meyilli kesiminin taş parke kaplanması vadi bütünlüğüne bir saygı ifadesinin göstergesi olacaktır. Vadi içinde doğal güzelliğini etkilememek için herhangi bir konaklama veya günübirlik tesis önerilmemiş mevcut kiliselerden, gerek en iyi durumda olması, gerekse kolay ziyaret edilebilir bir konumda bulunması nedeniyle sadece Pinatlı Kilisesi'nin restorasyonu uygun görülmüştür.

4.4.8. TAŞKÖPRÜ YAYLASI

Bulunduğu konum nedeniyle sadece mola noktası olarak değerlendirilmiştir. Çakırgöl'e yakınlığı nedeniyle bu bölgeye konacak ek yatak kapasitesinin uzun vadede başarılı çalışma şansı görülmemiştir.

4.4.9. TOMARA ŞELALESİ

Turizm açısından son derece önemli bir kaynak olmasına rağmen konumu nedeniyle ağırlıkla bölge nüfusuna günübirlik hizmet veren Tomara Şelalesi'nin çevre düzenlemesi eskimiş ve sağlıklı hizmet göremez hale gelmiştir. Planın gerçekleştirilmesi halinde Şebinkarahisar-Şiran-Karaca Mağarası yolu günümüzdekinden çok daha yüksek bir oranda turizm maksatlı olarak kullanılacak ve yol üstünde olması nedeniyle Tomara şelalesinin önemi artacaktır. Bu nedenle Tomara şelalesinin içinde konaklama birimi olmamak kaydı ile sadece günübirlik kullanım maksatlı olarak yeniden düzenlenmesi önerilmektedir.

4.4.10. ÇAKIRKAYA KİLİSESİ

Kilise kaya içine oyma kilise olması nedeniyle nadir bir örnektir. Ayrıca Tomara şelalesi yolu üzerinde bulunması nedeniyle de restorasyonu ve otopark düzenlemesi önerilmektedir.

4.4.11. ÖRÜMCEK ORMANLARI

Son derece değerli bir orman dokusu ve anıt ağaçlara sahip olan bölgenin sadece günübirlik turlarla gezilebilmesi önerilmiş, bu maksatla dağ yolunun bir parçası olan Kazıkbeli-Kürtün yolunun asfaltlanması önerilirken Kazıkbeli-Güvende-Kürtün bağlantısı stabilize olarak korunmuştur.

4.5. DİĞER KAYNAKLAR

İl'in mevcut ve proje halinde olan; Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nce mesire yeri olarak ilan edilen; Altınpınar Gölü, Gümüşhane Kent Ormanı, Yukarıkulaca, Kuzuağıl, Karşıyaka mesire alanları, yöre halkına hitap edecek rekreasyon alanları olarak değerlendirilmiştir. Bu alanlara mevcut yatırımlar dışında bir yatırım önerilmemektedir. Halen restorasyon çalışmaları devam eden Keçi Kalesi'ne otopark ve WC, Kov Kalesi'ne otopark, günübirlik tesis ve WC düzenlenmesi önerilmiştir. Sarıçiçek Köy Odaları'nın restorasyonlarının yapılması gereklidir. Çevre düzenlemeleri ve otopark tanzimi ile daha çekici bir mola noktası niteliği kazanacaktır. Limni Gölü, turizm açısından mevcut kullanımı devam eden kaynak olarak değerlendirilmiştir. Yukarıda adı geçen kaynaklar dışında; İl genelinde koruma altına alınmış çok sayıda tarihi, arkeolojik ve doğal değerler bulunmaktadır. Bu kaynakların bir kısmı yakın çevrede konaklayanlar tarafından günübirlik ziyaret edilebileceği gibi, bir kısmı da yol boyu seyahat sırasında ziyaret edilebilir. Bu kaynaklara ek bir yatırım öngörülmemiştir.

5. ORDU İLİ PLAN KARARLARI

5.1. GENEL

Ordu İli Doğu Karadeniz turunun temel başlangıç noktasıdır. İç Anadolu'dan bölgeye gelenler genellikle Samsun'da geceleme yerine Ordu'yu tercih etmektedir. Ordu yaylalarında konaklama olmadığı gibi, bu yaylaları ziyaret eden turda mevcut değildir. İlin temel mola noktaları Ünye Çakırtepe ve Ordu Boztepe'dir. Ayrıca Ordu İli toplam planlama alanı içinde geliştirilmesi halinde deniz-güneş turizmine en fazla imkan sunan bir sahil şeridine sahiptir. İl için üretilen planlama kararları, genel ulaşım şeması ve yukarıda açıklanan konumsal avantajlar çerçevesinde üretilmiştir.

5.2. EYLEM BÖLGELERİ

5.2.1. ORDU -BOLAMAN TURİZM KORUMA GELİŞTİRTİRME BÖLGESİ

Bu kesim sahil yolunun Bolaman Tüneli'nden geçmesi sonucu son derece sakin, bir ortama kavuşmuş ve bölge halkının rekreasyon merkezi olmuş durumdadır. Yason Kilisesi nedeniyle bölgeye gelen turların %11 i halen bu yolu kullanmakta olup münferit gelişlerde bölgeyi ağırlıkla ziyaret etmektedirler. Bolaman'ın batı kesimdeki plajları konut inşaatlarıyla dolmuş olup turizm maksadıyla kullanılamaz durumdadır. Bolaman Kalesi ve koyu imar planı doğru ve yeterlidir. Belicesu Koyu'na günübirlik tesis ve dere boyuna kamping alanı önerilmiştir. Yalıköy'ün gerek güney gerekse kuzey yönündeki plajlara 1 er adet günübirlik tesis önerilmektedir. Bu kesimde bisiklet, motosiklet yarışları, mukavemet koşuları ve yürüyüşleri gibi her yıl tekrarlanacak yarışmalar da yapılabilir. Medreseönü Yason Burnu arasındaki mevcut günübirlik tesislerin devamı yarım adanın haftasonu bölge halkı tarafından kullanılması açısından önemlidir. Yason Doğal Sit alanına bitişik noktada iki adet günübirlik tesisle gelen ziyaretçilere hizmet verilmesi planlanmıştır. Çaka plajının yol ile deniz arasında kalan kesimine bir adet günübirlik tesis önerilmiştir. Yolun iç kesimine bir turizm tesisi planlanmıştır. Otel alanı orman mülkiyetinde olup tahsis yoluyla gerçekleştirilecektir. Çam burnunda, fenerin kapatılması ile elde edilecek alana bir adet günübirlik tesis yapımı ile son derece önemli bir bakı noktası elde edilebilecektir. Sarı burun yakınlarında Karayolları Genel Müdürlüğü'nün boşalttığı alana çevreyi etkilemeyecek mimari ile bir adet küçük otel girişimi mevcut olup plana işlenmiştir.

Çeşmeönü Mahallesi kıyısında kalan sahil bandının günübirlik tesisler (özellikle balık lokantaları) ile değerlendirilmesi önerilmektedir. Bolaman Ordu İli kıyı bandının en önemli kesimi Perşembe Efirli Yalı Mahallesi'dir. İmar planı üzerinde yapılan incelemede bu kesimin herhangi bir kentsel konut alanı gibi planlandığı görülmüştür. Kaliteli bir kumsala ve geniş bir gelişme alanına sahip olan bu kesimdeki imar planın turizm

gelişimine yönelik olarak revize edilmesi halinde uzun dönemde bu alanın Amasra veya Akçakoca karakterinde gelişmesi beklenebilir.

5.2.2. PERŞEMBE VE TOYGAR TURİZM MERKEZLERİ

Yayla, Samsun girişli turistlerden dağ yolunu tercih eden kesiminin ilk konaklama merkezi olarak düşünülmüştür. Yaylanın Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca onaylanan 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planı yetersizdir. Karadeniz Bölgesi'nde tek menderes oluşumunu yok edici, yaylanın en önemli bakı noktasını olan Karga Tepesi'ni yapılaşmaya açan niteliktedir. Ayrıca planda; yaylanın en önemli potansiyellerinden biri olan gölette gösterilmemiş durumdadır. Bu nedenle çevreye daha saygılı yeni bir çevre düzeni plan şeması yapılarak, menderesleri bulunduğu bölge altyapı ve yol tesisleri dahil kesin yapı yasaklı alan, Karga Tepesi bakı noktası- yeşil alan olarak planlanmış, yayla görüntüsünü bozmayacak bir noktada konaklama tesisi imkanı tanınmıştır. Ayrıca yaylanın turizm merkezi sınırı göletin batı sınırından geçmekte olup yetersizdir. Plan ile bu sınır; göletin batısındaki bütün yapılaşmayı kapsayacak şekilde genişletilmesi önerilmiştir.

Yaylada yapılması düşünülen ikinci konut girişimlerinin mutlaka engellenmesi önerilmektedir. Bu girişimin gerçekleşmesi halinde diğer yaylalarında Perşembe Yaylası'nı örnek göstererek hızla betonlaşması kaçınılmazdır.

5.2.3. ÇAMBAŞI TURİZM MERKEZİ

Turnalık ve Çambaşı yaylalarını kapsayan 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planı mevcut olup yerinde yapılan incelemede planın doğru ve tutarlı olduğu görülmüştür. Yaylanın 1/1000 ölçekli uygulama imar planı Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca onaylanmış ve parselasyon planları da bitirilmiştir. Bu nedenle hazırlanan 1/25.000 ölçekli taslak mevcut planı genel olarak korunmuştur. Plan şemasında yaklaşık 900 metre uzunluğunda iki adet kayak pisti önermiştir. Taslakta görülen telesiyej tesisinin çığ etüdü yapıldıktan sonra, uzun vadede gerçekleşmesi öngörülmektedir.

Çambaşı Yaylası; gerek sahilden doğrudan günübirlik gelişlerle gerekse dağ yolundan bölgeyi ziyaret edecek turistlerin konaklama merkezi olarak öngörülmektedir. Yayla çevresinde, Taşbaşı, Gerce, Turnalık, Armutalan gibi çok sayıda oba ve yayla bulunmaktadır. Bu oba ve yaylaların özgün halleri ile korunması bu Çambaşı merkezli konaklamaların süresini uzatacaktır. Çambaşı Yaylası içinde bulunan Ablaktaşı Mevkii, ulu çam ağaçları ve konumu ile seyir terası ile değerlendirilebilecek bir alandır.

Ayrıca yaylanın güney ve güney batısını çevreleyen Erdaş Yaylası ile Zile Göleti'nin üst kotlarının heliski potansiyelinin tespiti çalışmalarının yapılması gereklidir.

5.3. TURİZM MERKEZLERİ

5.3.1. ÇERKEZLER

Çerkezler Turizm Merkezi; şu anda bölgeyi ziyaret eden turlar tarafından mola noktası olarak kullanılan Ünye Çakırtepe ve Ordu Boztepe ile aynı karakterdedir. Çerkezler Turizm Merkezi de bu karakterde yapılaşmaya imkan sağlayacak şekilde düzenlenmesi halinde ve önemli bir mola noktası haline gelecektir.

5.3.2. ARGIN YAYLASI

Yaylanın fiziksel konumu ve potansiyeli açısından incelenmiş, konumu itibariyle turizm yatırımı yapılmaması uygun görülmüştür. Yayla konaklama merkezlerinde kalanlar tarafından ziyaret edilebileceği gibi, yol boyu seyahat sırasında da ziyaret edilebilir.

5.3.3. TOPÇAM

Topçam Turizm Merkezi kısa vadede turizm potansiyeli bulunmamaktadır. Uzun vadede Topçam Barajı su aynası çevresi rekreasyon potansiyeli etüt edilmelidir. Ayrıca Topçam ve Çağman mağaraları da uzun vadede geliştirilebilir kaynaklar olarak tespit edilmiştir. Kısa vadede bu kaynaklara yatırım önerilmemektedir.

5.3.4. KEYFALAN

Keyfalan ve Ulugöl yaylalarından oluşan merkeze fiziki konum dezavantajından dolayı turizm yatırımı önerilmemektedir. Alan; Çambaşı Yaylası konaklamasının günübirlik ziyaret noktası olarak değerlendirilmelidir.

5.4. NOKTASAL KARARLAR

5.4.1. FATSA ELEKÇİ ÇAYI VADİSİ

Fatsa; bölgeyi ziyaret eden turlarının önemli bir kısmının ilk konaklama merkezidir. Fatsa'nın konaklama merkezi rolünü gelecekte de devam ettireceği düşünülmektedir. Bu amaçla, Elekçi Çayı vadisinin ilk 8 km'lik bölümünün konaklama ve rekreasyon amaçlı imar planı yaptırılmalıdır. Ayrıca vadi boyunca su sporlarının geliştirilmesi tavsiye edilmektedir.

5.4.2. ÜNYE KALESİ

Halen Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından restore edilmektedir. Kaleye gelen ziyaretçilere hizmet vermek amacıyla; kale girişine büfe ve WC yapılması ve otopark düzenlemesi önerilmiştir. Kaleye ulaşan yolun son 1 km'sinin kalitesinin artırılması

gereklidir. Kalenin güvenli ve konforlu gezilmesini sağlamak amacı ile kale içi patika yol yapılmalıdır.

5.4.3. ÜNYE YAZ KONAĞI MAĞARASI

Kamulaştırılması yapılmış olan mağaranın temizlenmesi, ışıklandırılması, çevre düzenlemesinin ve yol boyunca iki otobüs alacak şekilde otopark yapılması önerilmiştir. Mağaranın güvenli ve konforlu gezilmesini sağlamak amacı ile mağara içi patika yol yapılmalıdır.

5.4.4. KÜPKAYA KANYONU

Kanyona ulaşım sağlayan yol Köydes projesi kapsamında asfaltlanacaktır. Kanyonun rekreasyon amaçlı düzenlemesi yapılmalıdır. Kanyonun güvenli ve konforlu gezilmesini sağlamak amacı ile çevresinde patika yol yapılmalıdır. Patika yol yer yer genişletilerek bakı noktaları oluşturulmalıdır. Kanyonda bir adet günübirlik tesis ve otopark düzenlemesi yapılması önerilmektedir. Projenin uygulanabilmesi için kanyondan akan akarsuyun HES kapsamından çıkartılması şarttır.

5.4.5. SARMAŞIK KAPLICASI

Kaplıca lokal talebe cevap vermekte olup özel sektöre devredilmiş bulunmaktadır. Konumu itibarıyla yenilenmesi halinde bile lokal pazarın dışında ilave bir talebi olacağı beklenmemelidir.

5.4.6. GAGA GÖLÜ

Göl çevresinde yol boyu iki otobüs ve on otomobillik bir otopark yapılarak, gölün doğal hali ile korunması ve bir adet günübirlik tesis yapılması önerilmektedir.

5.5. DİĞER KAYNAKLAR

Ordu İli bütününde Ünye, Fatsa, Gülyalı, Güzelyalı plajları günümüzde yoğun olarak kullanılmaktadır. Ancak bu plajların bir kısmına plaj arkası yoğun yapılaşma, bir kısmına ise Kıyı Kanunu nedeniyle; mevcut durumları dışında, ilave bir yatırım önerilememiştir. İlin mevcut veya proje halinde olan; Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nce mesire yeri olarak ilan edilen; Ünye Kent Ormanı, Ordu Kent Ormanı, Küçükkertil, İteniçi, Çınarsuyu, Çetdağı, Sayacabaşı, Eminepınarı, Savahçimeni, Ortadağ, Ulugöl mesire alanları, yöre halkına hitap edecek rekreasyon alanları olarak değerlendirilmiştir. Bu alanlara mevcut yatırımlar dışında bir yatırım önerilmemektedir. Gölköy Kalesi, Kurul Kayası, Cingirt Kayası turizm açısından mevcut kullanımları devam eden kaynaklar olarak değerlendirilmiştir. Yukarıda adı geçen kaynaklar dışında; İl genelinde koruma altına alınmış çok sayıda tarihi, arkeolojik

ve doğal değerler bulunmaktadır. Bu kaynakların bir kısmı yakın çevrede konaklayanlar tarafından günübirlik ziyaret edilebileceği gibi, bir kısmı da yol boyu seyahat sırasında ziyaret edilebilir. Bu kaynaklara ek bir yatırım öngörülmemiştir.

6. RİZE İLİ PLANLAMA KARARLARI

6.1. GENEL

Rize İli Doğu Karadeniz turlarının en son noktasıdır. Bölgeye gelen turlar genelde sahil yoluyla Artvin istikametine gitmekte ve tekrar sahil yolunu kullanarak Trabzon istikametinde geri dönmektedirler. Sahil yoluyla Artvin istikametinden bölgeye girişler oldukça azdır. Ovit Dağı tarafından Erzurum'a gidiş veya gelişler de çok kısıtlıdır. Fındıklı-Gürcüdüzü üzerinden Yusufeli'ne yol yapımı çalışmaları devam etmekte olup uzun vadede bu yol yerine temel bağlantının günümüzde olduğu gibi Hopa-Borçka-Artvin üzerinden sağlanacağı görülmektedir.

Pratikte Fırtına Vadisi Ardeşen girişi sahil yolu kullanımı açısından Doğu-Karadeniz turizm faaliyetlerinin son noktası olarak kabul edilebilir. Fındıklı konaklarını ve Aslandere Köprüsü'nü görmek veya sarp sınır kapısında fotoğraf çektirmek için Ardeşen'in doğusuna geçen turist miktarı son derece kısıtlıdır.

İl içindeki kaynakların büyük bir bölümü Kaçkar dağı çevresinde toplanmış olup bu alanlara ilişkin kararlar "Kaçkar Dağları Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı" çerçevesinde verilmiş durumdadır. Yerinde yapılan incelemede plan kararları incelenmiş gerek milli park sınırları içindeki kaynaklar gerekse il içindeki diğer değerlere ilişkin aşağıda sunulan noktasal kararlar üretilmiştir.

6.2. EYLEM BÖLGELERİ

6.2.1. OVİT EYLEM BÖLGESİ

Ovit yolu Rize İli'ni Bayburt ve Erzurum'a İspir üzerinden bağlayan temel bağlantı olup sadece yaz aylarında kullanıma açıktır. Bu aylarda Ovit Dağı zirvesini ve çevresindeki buzul göllerini görmek maksadıyla kısıtlı olarak ziyaret edilmektedir. Kış aylarında aşırı kar birikmesi ve çığ düşmesi sonucu yol Sivrikaya Köyü'nden Bayburt, Rize il sınırına kadar kapalı kalmaktadır (yaklaşık 21 km). Zirvenin Bayburt istikametindeki doğu yamaçlarında kayak imkanı mevcuttur. Bu imkanları değerlendiren 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planı şeması ekte sunulmuştur. Şemada 5 adet mekanik tesis ve 11 adet kayak pisti önerilmiştir. Bu tesislerin Ovit Dağı Geçidi'nin bulunduğu bölgeye konaklama tesisleri, günübirlik tesisler, yaz aylarındaki doluluğu arttırmak amacı ile spor tesisleri alanı önerilmiştir. Ayrıca gerek üst istasyonda gerekse Dağbaşı Gölü'nün bulunduğu alanda günübirlik tesisler önerilmiştir. Halen yürütülmekte olan Ovit Tüneli geçişinin yapımı tamamlanarak hizmete girmeden; plan uygulamasına geçilmemesi önerilmektedir.

6.2.2. AYDER YAYLASI VE ÇEVRESİ

Ayder Yaylası Rize İli'nin en önemli çekim merkezidir. Ayder'in yeni imar planlama çalışmaları halen devam etmekte olup, çalışmalar sadece yayla yerleşik alanını kapsamaktadır. Yakın çevre üst düzey plan kararları ise "Kaçkar Dağları Uzun Devreli Gelişme Planı" ve "Kaçkar-Ayder Turizm Merkezi Çevre Düzeni Planı" çerçevesinde oluşturulmuştur.

Ayder'in uzun vadede yılda yaklaşık bir milyon kişi tarafından ziyaret edileceği, kullanımının aşırı yoğunlaşacağının tahmin edilmektedir. Böyle bir durumda Ayder gecelemesinin yayla içinde temini mümkün değildir. Yaylanın kendisinin de bir çekim unsuru olmasından dolayı; yaylayı aşırı bir yatak arzıyla doldurmak yaylanın çekimini yok edecektir. Bu yaylaya dönük geceleme talebinin karşılanacağı yer yayla içinde olmamalıdır. Yakın çevrede yapılan araştırmada yayla ziyaretçilerinin geceleyebileceği en yakın boş alan Çamlıhemşin'in Zil Kale çıkışında yolu sağ tarafında yer alan metruk balık çiftliğidir. Buraya inşa edilecek bir veya 2 adet otel kısa ve orta vadede Ayder geceleme sorununu çözecektir.

Heliski talebini canlı tutabilmek için kış aylarında bulutlu günlerde kullanılmak üzere eğlence amaçlı kızak pisti, snowtube tesisi hatta basit ve sökülebilir bir teleski kurulması düşünülebilir.

Ayder kış aylarında bir İsviçre dağ kasabası görüntüsüne bürünen ülkenin tek örneğidir. Bu imkanı yakın çevrede kayak imkanları ile birleştirmek için özel bir çalışma yapılmış ve Beştaş tepesindeki imkanları değerlendiren bir kayak kompleksi planı ilgili kurumlar tarafından onaylanmıştır. Bu planın hazırlanmasındaki temel sorun olan, yayla görsel bütünlüğü bozmadan üst kotlara çıkacak telesiyej güzergahının seçimi konusu alt istasyonu karayollarının boşalttığı tesise hizmet veren tali yol üzerine konumlandırma yoluyla çözülmüştür. Üst kotlara çıkacak telesiyej tesisi karşıdaki vadi içinden geçeceği için Ayder'den hiçbir şekilde görülmeyecektir. Gerek Ayder kaplıcasının gerekse heliski talebinin desteği ile önerilen kayak pistlerinin başarılı çalışma şansı çok daha yükselecek ve Ayder yıl boyu çalışan bir turizm merkezi olabilecektir

Kaçkar dağı zirveleri Ayder'den minibüs turları ile gidilen Avusor ve Yukarı Kavron'dan görülebilmekte ve zirve tırmanışları bu yaylalardan başlamaktadır. Yukarı Kavron Yaylası tamamen dolmuş olup yaylanın tümü çığ tehdidi altındadır. Yayla evlerinin yıkılmamış olmasının sebebi çığ öncesi tüm yapıların zaten kar altında kalması ve çığ düştüğü zaman yanal yükle karşılaşmamalarıdır. Avusor Yaylası'nda ise çığ tehdidi olmadığı gibi yayla, zirve, buzul gölleri arasındaki mesafe çok daha kısadır. Yaylaya gelen turistlerin tüme yakını göle yürümektedirler. Yaylada günübirlik tesisler olduğu gibi, yeni gelişecek tesisler içinde yeterli boş alan mevcuttur. Yukarıda sayılan nedenlere bağlı olarak uzun vadede Ayder çıkışlı, Kaçkar zirve altı turlarının Avusor'u kullanabilmesi için Avusor yolunun sanat yapılı stabilize olarak düzenlenmesi ve

Avusor'a iki veya üç adet modern nitelikli günübirlik tesis yapılması, Yukarı Kavron'a ise yol düzenlemesi dışında ek yatırım yapılmaması önerilmektedir.

Ayder çıkışlı diğer bir günübirlik tur güzergahı Huser Yaylası'dır. Yayla Ayder'in üst kotlarında yer almakta olup buradan Ayder dahil toplam 12 yayla görülebilmektedir. Hızlı bir kaçak yapılaşmaya sahne olan yaylada, kaçak yapılaşmanın önlenmesi ve yayla yolunun sanat yapılı düzgün stabilize yol standardına yükseltilmesi önerilmektedir.

Ayder çıkışlı diğer bir günübirlik tur Ayder-Çamlıhemşin-Zilkale Çal köyü, Elevit Köyü, Trovit, Palovit, Amlakit, Hazindak, Pokut, Sal Yaylaları turudur. Bu güzergah üzerinde Palovit şelalesi de ziyaret edilmektedir. Güzergahın Çamlıhemşin-Çatköy kesimi asfalt olup diğer kesimlerin sanat yapılı stabilize yol standardına yükseltilmesi, Sal ve Pokut yayla girişlerine otopark yapılması, sadece Sal yaylası girişine bir adet günübirlik tesis planlanması önerilmektedir.

6.3. TURİZM MERKEZLERİ

6.3.1. ANZER TURİZM MERKEZİ

Belki de dünyanın en yüksek fiyatla satılan balını üreten Anzer ve Çiçekli yaylalarına kesin yapı yasağı önerilmiş ve yayla iç yolunun stabilize olarak kalması teklif edilmiştir. Bu bölgede doğanın herhangi bir müdahale olmadan, mevcut haliyle korunması esastır.

6.3.2. KUSPA TURİZM MERKEZİ

Turizm merkezinin bulunduğu bölge yer yer deniz gören, kısmen ormanlık ve heyelana çok müsait alt bölgeleri olan küçük bir alandır. Alanın tüme yakın bir kesimi toprak dolgu malzeme olup sağlıklı bir jeoteknik etüt yapılmadan arazide şema nitelikli dahi plan yapımı sakıncalıdır. Alanın konumu ve ulaşım durumu sahil yolu boyunca çalışan turist akımının konaklaması için müsait değildir (yol cephesinden giriş yoktur). Turizm merkezinin bir bütün olarak tek bir yatırımcıya tahsisi, ancak tahsis öncesi arazi kullanım esaslarının Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca tespiti ve uygulamanın bu esaslara göre yapılaması önerilmektedir. Ayder ve Uzungöl'e uzun süreli gelen Arap turist eğilimleri dikkate alınarak Kuspa'nın ayrık nizam bungalovlu iki katlı, düşük emsalli (yaklaşık 0.10) yayla görünümlü apart otellerle değerlendirilmesi halinde yatırım adayı bulunacağı tahmin edilmektedir.

6.4. NOKTASAL KARARLAR

6.4.1. ANDON İÇMESİ

Andon İçmesi, yerel halk tarafından rekreasyon alanı olarak kullanılmakta olup, gerek bakımsızlığı, gerek tur güzergahından uzak olması, gerekse suyun debisinin son derece

düşük olması nedeniyle ek turizm yatırımı yapılması önerilmemektedir. Ancak yoğun kullanımı nedeniyle yerel nüfusa hitap edecek şekilde yeniden düzenlenmesi ve büyük ihtiyaç olan bir otoparkla desteklenmesi tavsiye edilebilir.

6.4.2. İKİZDERE (ILICA) KAPLICASI

Bölgede 5 yıldızlı 360 yatak kapasiteli bir otel 2008 yılında faaliyete geçmiş olup, ilave tesis gerçekleştirecek alan mevcut değildir. Otelin İkizdere–Rize-Bayburt yolu bağlantısı beton asfaltla temin edilmiştir. Bu yolun ana tur güzergahı üzerinde olması nedeniyle Cimil Köyü istikametinde asfalt olarak devam etmesi önerilmektedir. Otelden başlamak kaydı ile Cimil Köyü istikametinde ilk 5 km içinde turların mola verebileceği dere kenarı rekreasyon alanları mevcut olup bu noktalardan 2 adedinin günübirlik tesisle değerlendirilmesi önerilmektedir. Yakın çevrede yer alan Eğvane ve Akırgel şelale yolu çevre doğal güzelliğini etkilememek için stabilize olarak muhafaza edilmelidir.

6.4.3. ÇAĞIRANKAYA YAYLASI

Yayla turizm yolu üzerinde bulunması, manzarasının güzelliği nedeniyle mola noktası olarak önerilmektedir. Bu amaca yönelik günübirlik tesis yapılması ve bakı terasları oluşturulması önerilmektedir.

6.4.4. PİLEKİ MAĞARASI

Sahil yolu güzergahında yer alan Pileki Mağarası'nın temizleme, ışıklandırma ve çevre düzenlemesini kapsayan çalışmalar devam etmekte olup, bu çalışmalar İyidere Kaymakamlığı'nca yürütülmektedir. Rize ili sahil yolunda turistlere gösterilecek en önemli kaynaklardan biri olan Pileki Mağarası çalışmaları, kaymakamlık kaynakları ötesi ayrıca desteklenmelidir. Çalışmalar tamamlandıktan sonra günübirlik tesis ve mağara giriş kapısında gerek Pileki taşı, gerekse bu taşta pişmiş ekmek satışı yapılmalıdır.

6.4.5. ZİL KALE

İlin en önemli kaynaklarından biri olan Zilkale'de restorasyon çalışmaları devam etmekte olup, 4 otobüs ve 15 otomobil alacak şekilde yol boyu otopark yapılması, WC' nin yeniden düzenlenmesi, kale içinde büfe ve çay bahçesi yapılması önerilmektedir.

6.4.6. KALE-İ BALA VE ÇİÇEKLİ KÖYÜ

Çok çiçekli olması nedeniyle bu yerleşmelerde yoğun bir bal üretimi olup kalenin olduğu gibi muhafaza edilmesi, yolun stabilize olarak bırakılarak doğal yapının korunması önerilmektedir.

6.4.7. ÇATKÖY

Çatköy gerek konumu, gerekse doğal yapısı itibarıyla eko-turizme uygun bir yerleşim alanıdır. Ana tur güzergahı üzerinde olmamasına rağmen Ayder kaynaklı günübirlik turlar üzerinde bulunan bu yerleşmede, ilave yapılaşmanın kontrol altında tutulması dışında ek bir öneri getirilmemiştir.

6.4.8. FINDIKLI VE ÇAMLIHEMŞİN KONAKLARI

Veraset yoluyla çok hisseli mülkiyete sahip olan bu konaklardan günümüze kadar turizm sektörüne kazandırılmış olanı yoktur. Çamlıhemşin ve Fındıklı kaymakamlıklarınca yürütülen çalışmalardan planlama dönemi içinde netice alınma şansı çok zayıf görülmekte olup bu konakların konaklama merkezi olacağını var sayımına dayalı plan kararı üretilmemiştir.

6.4.9. ASLANDERE FOLKLOR DANSLARI

Tüm Karadeniz'de en sert folklor dansları Aslandere Köyü'nde olup, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünün yapacağı basit bir organizasyonla bu kaynak otellerde gece animasyonunda kullanılabilir.

6.5. BÖLGE HELİSKİ İMKANLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

2006 yılında Ayder'de sadece bir otelde 30 teknik yardım görevlisi ve 186 heliski kullanıcısının gelişi ile başlayan faaliyetler 2007 yılında 40 teknik görevli 244 heliski kullanıcısı ile devam etmiştir. Teknik görevliler kış boyu devamlı kalırken heliski yapan turistler ortalama birer hafta kalmışlardır. 2008 başı kış aylarında teknik görevli sayısı 70 heliski kullanan sayısı 301 e yükselince Ayder de ikinci bir otel devreye girmiştir. 2009 başı kış aylarında ise bu iki otelin yanı sıra İkizdere kaplıcasında yeni açılan otelde gereken ek rezervasyonlar yapılmıştır. İsviçreli bir firmanın düzenlediği faaliyet genişleyerek devam etmesine karşın Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü'nün yabancı tescilli hava araçlarının operasyon şartlarını ağırlaştırması sonucunda firma 2011'de Türkiye'deki çalışmalarına son vermiştir. 2012'de sezon hazırlıkları yapılırken, Rize Orman ve Çevre Genel Müdürlüğü'nün Ayder'i heliski'ye kapatmıştır. 2013'te heliski faaliyetletri tek bir firma tarafından düzenlenmiştir.

Bölge heliski için ideal şartlara sahip olup bu turizm türünün gelişmesi desteklenmelidir. Bu faaliyetin tüm proje alanına yayılabilmesi için uygun bölgeler tespit edilmiş olup bu bölgeler 1/100.000 ve 1/250.000 ölçekli planlarda gösterilmiştir. Nihai uygunluk kararı mutlaka bizzat bu sporu uygulayan uzman kişi ve kuruluşlarca verilmelidir. Bu maksatla Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün gelecekte bölgeye gelecek heliski uzmanlarına planda önerilen alanları göstermesi ve görüşlerini alarak plan izleme kuruluna bildirmesi, bir sonraki adımların planlanması için yeterli girdiyi sağlamış olacaktır.

6.6. DİĞER KAYNAKLAR

Rize İli bütününde Söğütlü, Çayeli, Hisarlı plajları günümüzde yoğun olarak kullanılmaktadır. Ancak bu plajlara Kıyı Kanunu nedeniyle; mevcut durumları dışında, ilave bir yatırım önerilememiştir. İl'in proje halinde olan; Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nce mesire yeri olarak ilan edilen; Gürcüdüzü Mesire Alanı, yöre halkına hitap edecek rekreasyon alanları olarak değerlendirilmiştir. Bu alana mevcut yatırımlar dışında bir yatırım önerilmemektedir. Rize kalesi, botanik çay bahçesi Ayder Kaplıcası, kemer köprüler, Fırtına deresi rafting faaliyetleri, Verçenik, Kaçkar ve Altıparmak zirveleri, turizm açısından mevcut kullanımları devam eden kaynaklar olarak değerlendirilmiştir. Verçenik özellikle kaya ve baca tırmanışı gibi dağcılık faaliyetlerine elverişlidir. Yukarıda adı geçen kaynaklar dışında; il genelinde koruma altına alınmış çok sayıda tarihi, arkeolojik ve doğal değerler bulunmaktadır. Bu kaynaklara ek bir yatırım öngörülmemiştir.

7. SAMSUN İLİ PLAN KARARLARI

7.1. GENEL

Samsun, bölgeye gerek karayolu, gerekse havayolu ile gelen turistlerin giriş kapısı niteliğindedir. Havayolu ile turist girişlerinin, sisteme önemli bir müdahale olmaması halinde, Trabzon ağırlıklı olacağı mevcut eğilimlerden görülebilmektedir. Ancak ilin özel bir pazarlama yöntemi (tur operatörlerinin eğitilmesi gibi) oluşturması halinde havayolu ile girişlerde bir miktar artış olması mümkündür. İnşaatı biten ve faaliyete başlayan Ordu-Giresun Havalimanı, Samsun'a havayoluyla zaten kısıtlı olan girişleri daha da azaltabilecektir. Samsun uzun vadede, Yeşil Yolculuk markası altında ne kadar pazarlanırsa pazarlansın, bölgeye Yeşil Yolculuk maksadı ile gelen turistler gerçek Yeşil Yolculuğun Ordu-Rize arasında olduğunu fark edecekler ve dönüşte müstakbel turist adaylarına bu durumu anlatacaklardır.

Samsun'un turizm sektöründeki temel avantajları;

- Büyük bir nüfusa ve üniversite öğrencisine sahip olması
- İç Anadolu'dan gerek proje alanına, gerekse Sinop istikametine giden turistlerin giriş-çıkış konumunda olması
- Bölgede tekel nitelikte bir kuş cennetine sahip olmasıdır.

Bu kaynakların harekete geçirilebilmesi için;

1. Büyükşehir veya üniversite rektörlüklerince ücretsiz olarak taşınması kaydı ile Altınkaya Barajı kıyılarında bir üniversiteler su sporları merkezi kurulması, bu merkezin yerel halkın da mesire alanı olarak kullanabileceği bir bölge rekreasyon alanı ile desteklenmesi, baraj gölü içinde tekne turları düzenlenerek Şahinkaya Kanyonu'nun ilk önce yerel halka, daha sonra ülke bütününe tanıtılması, yerel rekreasyon talebinin zaman içinde turizm talebine çevrilmesi

2. Samsun kenti içinde yer alan ve halen yaz talebine yetersiz olan yatak kapasitesinin arttırılması, Çakallı-Samsun karayolu üzerinde, gerek yerel halka gerekse bölgeye giriş-çıkış yapacak turistlere hitap edecek şekilde, Afyon-Kütahya yolu üzerindekine benzer nitelikte büyük bir mola ve alışveriş merkezi kurulması

3. Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti'nin sağlıklı bir işletme planının yapılarak, sadece bu konuya özel ve ağırlıklı olarak yurt dışı talebe yönelik bir tanıtım ve pazarlama çalışmasına acilen başlanması gereklidir.

7.2. EYLEM BÖLGELERİ

7.2.1. KIZILIRMAK DELTASI KUŞ CENNETİ

Kızılırmak deltası Samsun İl'inin en önemli turizm kaynağıdır. Kaynak aynı zamanda kuş gözlemciliği açısından da çok önemli bir değerdir. Kuş cenneti içinde gezilmesine yönelik taşıt yolu, kuş gözlem kuleleri, otopark, günübirlik tesis, küçük bir müze – sergi salonunu içeren bir düzenleme mevcuttur. Özellikle günübirlik tesis, kuş gözlem kulesi ve müze-sergi salonu iki tur otobüsünün aynı anda gelmesi halinde yetersiz kalacaktır. Günümüzde kuş cennetinin yıllık 20.000 kişi civarında ziyaretçisi bulunmaktadır. Bu rakam potansiyeline göre oldukça düşüktür.

Kuş Cenneti'nin karşılama alanı işlev gören alanı en azından bir kat daha genişletilmesi, mevcut yapının sadece günübirlik tesis amaçlı kullanılması, aynı alana misafir karşılama merkezi yapılması önerilmektedir. Kuş Cenneti'ni gezecek turistlerin bu alana gelmesi ve bu alandan elektrikli özel araçlarla Kuş Cenneti'nin gezilmesinin sağlanması; bölgedeki kuşların gelen araçların gürültüsünden ve yoğunluğundan etkilenmemesi için gereklidir. Kuş Cenneti koruma alan içinde halen yaşamın devam ettiği köyler bulunmaktadır. Koruma alanı olmasından dolayı köylerde yaşayanların gündelik yaşamları da kısıtlanmaktadır. Buradaki köylülerin buraya gelecek turizm kaynaklı gelirden pay almaları alnın korunması açısından çok önemlidir. Bu nedenle buradaki köylerin ekoturizm açısından değerlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Samsun İli Turizm Master Planı önerisi olan "serender" türü yerden yaklaşık 0,50 m yükseltilmiş, hiç bir ağacı kesmeden orman içinde kıvrımlı bir yol izleyecek, en çok 1,5 m eninde ahşap yürüyüş platformu kullanılarak Subasar ormanlarının yaya olarak geçilerek sahile ulaşılması turistler açısından son derece ilginç bir gezi parkuru oluşturacaktır. Her yürüyüşün bir amaca yönelik olması turların doğal beklentisi olduğundan subasar ormanının yaya geçişi sonucundaki varış noktasının sahil kesimi olması faydalı olabilecektir. Varış noktasında sahilde Master Planın markalaşma önerileri doğrultusundaki önerilere uygun; sökülüp takılabilir ahşap malzemeyle yapılmış, saz dam uygulamalı duş, WC, soyunma kabinleri ve kafe inşaatı gerçekleştirilerek turist kafilesinin yürüyüş sonrası dinlenme ve duraklama ortamı oluşturulmalıdır. Kuş cennetlerine olan iç talebin kısıtlı olduğu dikkate alınarak, bölgenin dış talebe yönelik tanıtım pazarlama çalışması özel olarak yapılmalıdır.

7.2.2. VEZİRKÖPRÜ (VEZİRKÖPRÜ TURİZM MERKEZİ)

Yerleşme birden fazla turizm kaynağını bünyesinde bulundurması açısından Samsun İli'nin önemli potansiyeline sahiptir.

Bu kaynaklar;

- Kent içinde dokuları ile birlikte korunmuş; sokak sağlıklaştırılması yapılmış, hamam, han, cami ve sivil mimarlık örnekleri
- Halen kazısı devam eden Oymaağaç Ören Yeri
- Altınkaya Barajı
- Şahinkaya Kanyonu
- Kunduz Dağı Geyik Üretme Çiftliği
- Kunduz Yaylası

Vezirköprü; Doğu Karadeniz turizminden çok Amasya ile başlayan ve Sinop ile sonlanan bir turun parçası olarak düşünülmeli ve pazarlanmalıdır. Yapılacak çalışmalarda; Amasya'nın "Şehzadeler Şehri" kavramını tamamlayıcı "Vezir Yetiştiren Kent" "Vezirler Şehri" imajının desteklenmesi marka ve tanıtım için önemlidir.

Kent içinde bulunan tarihi eserlerin sokak sağlıklaştırması ve restorasyonlarının tamamlanması, sokak sağlıklaştırması yapılan bir– iki sokağa turizm amaçlı fonksiyon yüklenmesi önerilmektedir.

Oymaağaç ören yeri kazısı devam etmektedir. Kazı başkanı ile birlikte yapılacak çevre düzenleme projesi ile alanın arkeopark alanı olarak planlanması önerilmektedir. Arkeopark girişine günübirlik tesis, WC, otopark yapılmalıdır. Arkeopark içinde yapılacak gezi parkuru yön ve tanıtıcı levhalarla zenginleştirilmelidir. Halen ören yerine köy içinden ulaşımı sağlayan yolun yeni bir güzergaha alınması gereklidir.

Altınkaya Barajı ve Şahinkaya Kanyonu beraber değerlendirilmelidir. Şahinkaya Kanyonu'na gidecek olan teknelerin iskelesinin bulunduğu alanda; aynı zamanda mesire alanı, küçük çapta su sporları merkezi, yeme-içme tesisleri ve ticari birimlerin içinde olduğu bir rekreasyon alanı planlanmalıdır. Bu rekreasyon alanı öncelikle Samsun İli'ne hizmet edecek şekilde düşünülmelidir.

Kunduz Dağı Geyik Üretme Çiftliği tek başına bir çekim unsuru olmasa da; içinde korunan geyiklerin rahatlıkla gözlenmesi nedeniyle turizm açısından tamamlayıcı bir kaynaktır. Herhangi ilave bir yatırım önerilmemektedir.

7.2.3. AYVACIK KÜLTÜR VE TURİZM KORUMA VE GELİŞTİRME BÖLGESİ

İçinde Suat ve Hasan Uğurlu barajlarının bulunmaktadır. Her iki barajın oluşturduğu doğal göl görünümü bölgenin kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesi olarak ilanını sağlamıştır. Bölge içinde Suat Uğurlu Barajı kıyısında bir adet konaklama tesisi bulunmaktadır. Bunun dışında herhangi bir tesis (günübirlik tesisler de dahil) bulunmamaktadır. Özellikle Suat Uğurlu Barajı'nda bulunan küçük ada ilgi çekicidir.

Her iki barajda öncelikle Samsun İli ve çevre illerdeki rekreasyon ihtiyacını karşılayacak ölçekte düzenlemeler yapılmalıdır. Planda önerilen "Yeşil yol" un faaliyete geçmesi ile

beraber bölge alternatif konaklama merkezi ve mola noktası olarak değerlendirilebilir. Samsun İli'nde oluşacak konaklama genelde kent merkezinde olacağı ve bu tesislerin iş amaçlı gelişlerle desteklenerek doluluk oranının arttırılması öngörülse de; Doğu Karadeniz turizminde kent yerleşmelerinden uzak doğa ile başbaşa konaklama tercihi için Bölge alternatif konaklama merkezi olacaktır. Ayrıca Yeşil Yol boyunca her iki barajın bakı noktalarında günübirlik tesisler yapılmalıdır. Her iki baraj Samsun ve çevre illerden hafta sonu turisti çekecek potansiyele sahiptir.

Alan içinde yer alan Yeşilpınar Şelalesi konumsal avantajı nedeniyle önem kazanmaktadır. Şelaleye patika yol, yön levhası ve bakı terası oluşturulması önerilmektedir.

Her iki barajı birlikte ele alan ve yukarıdaki esaslarda bir alt bölge planı hazırlanmalıdır.

7.3. TURİZM MERKEZLERİ

7.3.1. LADİK AKDAĞ KIŞ SPORLARI MERKEZİ

Merkez'de bir adet telesiyej hattı, taşıma bandı ve konaklama tesisi bulunmaktadır. Kış sporları merkezi Samsun ve çevre illerle hizmet edecek potansiyeldedir. Ulusal veya uluslararası yarış talebini karşılayacak potansiyele sahip değildir. Turizm merkezinin uygulama imar planları dahil planları Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından onaylanmıştır. Bu plan içinde önerilen tüm yatırımları yapılmasının kayak potansiyelinin kısıtlı olmasından dolayı gerek görülmemektedir. Ancak İl'deki üniversite öğrencisi potansiyelini buraya yönlendirmek için planda önerilen turizm tesis alanlarından bir tanesinin üniversite sosyal tesis alanı olarak düzenlenmesi önerilmektedir. Ayrıca yaz aylarında İl'in hafta sonu tatil talebini karşılamak maksadı ile yürüyüş parkurları, manzara terasları, atlı yürüyüş parkurları gibi alternatif faaliyetlerin oluşturulması da önerilmektedir.

7.3.2. HAVZA KAPLICA TERMAL TURİZM MERKEZİ

Turizm merkezinin bulunduğu alan Havza Kenti'nin mahallesi görünümündedir. Alanın kaplıca turizmine yönelik bir alan olduğu ancak içine girilip tesis levhalarının okunması ile algılanabilmektedir. İki adet büyük otel dışında diğer tüm tesisler iki katlı pansiyon veya küçük otel görünümündedir. Yerel çalışmalarda yapılan anketlerde büyük ve standardı yüksek işletmelerin yılık ortalama doluluk oranlarının, küçük ve standardı düşük işletmelerin doluluk oranlarından çok daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit kaplıca turizm merkezine gelenlerin yüksek gelir grubunda olduğu sonucunu doğurmaktadır.

Kaplıca Termal Turizm Merkezi ve çevresinin daha büyük işletme oluşturulması ve kaplıca turizm alanı algısı yaratacak şeklide yeniden planlanması, küçük mülkiyet

sorunlarının da 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 18. maddesi uygulanarak çözülmesi önerilmektedir.

7.3.3. BAFRA KOLAY TURİZM MERKEZİ

Turizm merkezi Derbent Barajı'nın Altınkaya Barajı'na kadar olan bölümünün batı sahilini kapsamaktadır. Alan içinde Asarkale ve kaya mezarları yer almaktadır. Kalenin girişi karayolu genişletme çalışmaları sırasında hasar görmüştür. Bu hasarın yanı sıra kaleye ulaşım dar bir tırmanma yolu ile yapılabilmektedir. Kaya mezarlarına ulaşım ise yaya olarak kaya tırmanışı ile sağlanabilmektedir. Her iki kaynağın da turizm potansiyeli bulunmamaktadır. Kıyısı olan Derbent Barajı da Altınkaya Barajı ve/ veya Hasan ve Suat uğurlu barajlarının doğa güzelliklerine sahip değildir. Tüm bu verilerin ışığında; Altınkaya Barajı baraj gövdesinin kuzeyindeki düzlük alanda rekreasyon alanı oluşturulması dışında merkeze herhangi bir turizm yatırımı önerilmemiştir.

7.3.4. SAMSUN 19 MAYIS TURİZM MERKEZİ (NEBİYAN YAYLASI)

Turizm merkezi Nebiyan Yaylası ve çevresini kapsamaktadır. Merkez içinde bir adet günübirlik tesis dışında tesis bulunmamaktadır. Gençlik ve Spor Bakanlığı'nca gençlik merkezi inşaatı devam etmektedir. Merkezin planlama çalışması tamamlanmış olup; Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca onaylanmıştır. Turizm merkezinde Samsun İli'ne hizmet verecek büyüklük ve nitelikte günübirlik tesisler oluşturulması, orman içi yürüyüş rotalarının belirlenmesi önerilmiştir.

7.4. NOKTASAL KARARLAR

7.4.1. KÜPECİK YAYLASI

Yaylanın fiziksel konumu ve potansiyeli açısından incelenmiş, konumu itibariyle turizm yatırımı yapılmaması uygun görülmüştür. Yayla konaklama merkezlerinde kalanlar tarafından ziyaret edilebileceği gibi, yol boyu seyahat sırasında da ziyaret edilebilir.

7.4.2. İKİZTEPE ÖREN YERİ

Kazı çalışmaları tamamlanmış olan ören yerinden çıkan buluntular müzede sergilenmektedir. Yerinde turistin ilgisini çekecek nitelikte kalıntı bulunmamaktadır. Giriş kapısına otopark düzenlemesi yapılması yeterli olacaktır.

7.4.3.TEKKEKÖY MAĞARALARI

Tekkeköy Belediyesi 2012 yılının başında ören yerinde Arkeoloji Vadisi Projesi'ni başlatmıştır. 26.000 m^2'lik alan kamulaştırılmış, arkeolojik sit alanı içinde yer alan tescilli 3 adet tarihi ev restore edilmiş, alanın çevre düzenlemesi yapılmıştır. Arkeoloji

Vadisi Projesi çerçevesinde restorasyonu tamamlanan konutların biri konuk ağırlama ve müze kafe olarak, ikincisi ise Türkiye'nin ilk İmitasyon Müze Evi olarak düzenlenmiştir. 1 Mart 2014'te açılışı yapılan Müze Ev içinde paleolitik, mezolitik, ilk tunç, Hitit ve Frig dönemlerinde kullanılan materyallerin imitasyonları sergilenmektedir. Üçüncü ev ise hediyelik eşya reyonu ve el ürünleri satış reyonu olarak düzenlenecektir. Ayrıca Açık Hava Müzesi, çocuk bahçesi, park alanı, seyir terasları düzenlenmiş ve mağaralar aydınlatılmıştır. Alan içerisine düzenlenen park, kameriyeleri, barbeküleri, spor alanları, çeşmeleri, mescidi ile Tekkeköy halkı için önemli bir rekreasyon alanı olmuştur. Tesislerin büyük kısmı tamamlanmış olup, kısmen faaliyete geçmiştir. Bu uygulama dışında ilave bir yatırım önerilmemiştir.

Planın uygulaması ile Tekkeköy Arkeoloji Vadisi konumsal avantajı ile birlikte Doğu Karadeniz turizminin önemli mola noktası olmuştur.

7.4.4. LADİK GÖLÜ

Ladik Gölü; üzerinde bulunan yüzer adaları ile Doğu Karadeniz turizminin ziyaret ve mola noktası olacaktır. Bu nedenle göl çevresinde karayoluna uzak bir alanda günübirlik tesis, ticari birimler, otopark ve satış birimleri yapılması önerilmiştir.

7.4.5. KARACAÖREN ŞELALESİ

Karacaören Şelalesi akan su miktarının az olmasına karşın büyüklüğü ile ilgi çekicidir. Günümüzde herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Şelalenin bulunduğu alanın fiziksel kısıtlar nedeniyle büyük ölçekte tesis ve otopark yapılması mümkün değildir. Ancak fiziksel tahribata yol açmayacak şekil ve büyüklükte şelaleyi gören bir noktada bakı terası ve yol boyu otopark alanı oluşturulması önerilmiştir.

7.4.6. ÇOBANYATAĞI MESİRE ALANI (YEŞİLIRMAK DELTASI)

Yeşilırmak Deltası, halen Yeşilırmak'a tasfiyesiz verilen kanalizasyon atıkları nedeniyle, yüksek seviyeli kötü koku ve kirlenmeye maruzdur. Öncelikle bu çevre sorunu giderilmelidir. Alanın doğal hayatı koruma sahası olması ve doğal yapısını halen koruyor olmasından dolayı herhangi bir turizm yatırımı önerilmemiştir.

7.5. DİĞER KAYNAKLAR

Samsun İli bütününde Yakakent, Alaçam, Ondokuzmayıs, Atakum, Çarşamba, Terme plajları günümüzde yoğun olarak kullanılmaktadır. Ancak bu plajların bir kısmına plaj arkası yoğun yapılaşma, bir kısmına ise Kıyı Kanunu nedeniyle; mevcut durumları dışında, ilave bir yatırım önerilememiştir.

İl'in mevcut veya proje halinde olan; Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nce mesire yeri ve tabiat parkı olarak ilan edilen; Çamgölü Tabiat Parkı, Sarıgazel Tabiat Parkı, Vezirsuyu Tabiat Parkı, çakırlar Korusu Mesire Yeri, Hasköy Mesire Yeri, yöre halkına hitap edecek rekreasyon alanları olarak değerlendirilmiştir. Bu alanlara mevcut yatırımlar dışında bir yatırım önerilmemektedir.

Ladik Hamamayağı Kaplıcası, Büyükkızoğlu Şelalesi, Gölalan Şelalesi, Kabaceviz Şelalesi, Asarkale, Asarkale Kaya Mezarları turizm açısından mevcut kullanımları devam eden kaynaklar olarak değerlendirilmiştir. Yukarıda adı geçen kaynaklar dışında; İl genelinde koruma altına alınmış çok sayıda tarihi, arkeolojik ve doğal değerler bulunmaktadır. Bu kaynakların bir kısmı yakın çevrede konaklayanlar tarafından günübirlik ziyaret edilebileceği gibi, bir kısmı da yol boyu seyahat sırasında ziyaret edilebilir. Bu kaynaklara ek bir yatırım öngörülmemiştir.

8. TRABZON İLİ PLAN KARARLARI

8.1. GENEL

Trabzon bölgede turizm faaliyetlerinin en yoğun olduğu ildir. Sahil yolunu kullanan turistlerin tümü Trabzon'dan geçtiği gibi, bölgedeki üç havalimanından birine sahip olması nedeniyle uçakla bölgeye giriş çıkış yapan turların tümü de (%33 oranındadır) Trabzon'a uğramaktadır. Sümela Manastırı bölgeye gelen turların en yüksek oranda (% 98) uğradığı kaynaktır. Merkez İlçe'deki kültürel, tarihi ve arkeolojik eserlerin yoğunluğu, önemli bir el sanatları merkezi olması, Trabzon'a günümüzde olduğu gibi planlama döneminde de bölgeyi turizm merkezi yapacaktır. İl içindeki kaynaklara ilişkin üretilen plan kararları aşağıda sunulmuştur.

8.2. EYLEM BÖLGELERİ

8.2.1. TRABZON KENTİ EYLEM BÖLGESİ

Çok sayıda kaynağı bünyesinde bulunduran Trabzon'un turizm sektöründen daha fazla pay alabilmesi için Zağnos ve Tabakhane vadileri projelerinin karayolundan otobüs girecek şekilde geliştirilmesi ve bu projelere hatıra eşyası satış ve üretim birimlerinin eklenmesi özellikle önerilmektedir. Ayasofya Camii çevresinin otopark destekli olarak yeniden düzenlenmesi, Trabzon Müzesi olarak kullanılan konağın trafik ulaşımına tekrar açılması Trabzon Kentindeki turizm faaliyetlerini arttıracak diğer tedbirlerdir. Kent bütünü uzun vadede turizm açısından bir çekim merkezi olarak değerlendirilmelidir.

8.2.2. SULTAN MURAT YAYLASI EYLEM BÖLGESİ

Sultanmurat Yaylası çok sayıda yaylayı içeren doğal bir çanağın içinde yer almakta olup bu yerleşmeleri bir bütün olarak yorumlamak gereklidir. Yayla doğal güzellikleri yanı sıra, Uzungöl'e yakınlığı nedeniyle gelecekte önemli bir konaklama merkezi olmaya adaydır. Yaylada yeni açılmış bir otel 2008 yılında sadece Uzungöl konaklamasına hizmet ederek mevsimi işletme karı ile kapatabilmiştir. Bu açıdan tüm Doğu Karadeniz dağlarında nadir birkaç örnekten biridir. Yayla aynı zamanda dağlardan geçen öneri turizm güzergahı üzerinde yer almakta olup bu nedenle gelecekte önemli bir mola ve geceleme noktası olmaya adaydır. Sultanmurat'ın diğer güçlü bir yanı halen inşaatı devam eden Çaykara-Sultanmurat yolunun tamamlanması ile yaylaya büyük tur otobüslerinin kolaylıkla erişmesi olacaktır. Yaylada gelişecek yatak kapasitesinin kış aylarında da çalışabilmesi için gerek doğal çanak içinde gerekse bu çanağın dışında kayak imkanları araştırılmış ve özellikle doğal çanak dışında olmak kaydı ile çok sayıda olanaklar görülmüştür. Bölgenin çok detaylı olarak 1/25.000 ölçekte çığ etüdünün yapılması ve bu etüt sonuçlarına göre ilk önce çevre düzeni planı yapılarak turizm

merkezi ilan edilmesi bu aşamadan sonra gerekli alt bölge uygulama imar planlarının gerçekleştirilerek arazi tahsisi yoluyla yatırıma açılması önerilmektedir.

8.2.3. SAMANDIRA YAYLASI KONAKLAMA GELİŞİM MERKEZİ

Sümela'nın Ayder ve Uzungöl gibi geceleme olanağı yaratma potansiyeli dikkate alınarak, yakın çevrede yeni bir konaklama merkezinin ticari olarak başarıyla çalışabileceği görülmüştür. Çakırgöl Projesi Altındere Milli Parkı'na güneyden bitişik olup bu proje talebin dağ yolu üzerinden gelen kesimini karşılayacaktır. Ancak, sahil yolunu kullanıp, Sümela'yı gördükten sonra tekrar sahil yolundan turlarına devam edecek turistlerin Sümela gecelemesi için yeterli yatak bölgede mevcut değildir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bu nedenle Maçka'yı marka kent olarak tanımlamasına rağmen bu yerleşmede konaklama birimi geliştirecek boş ve uygun alanlar yoktur. Bu nedenle Sümela konaklaması, Altındere Milli Parkına bitişik Samandıra ve Armutluk yaylalarında planlanmıştır. Bölgenin Ayder gibi orman içi boşluk olması, çok geniş bir manzarası bulunması, Sümela'nın günübirlik turlarla yürüme mesafesi içinde bulunması önemli avantajlarıdır. Halen bu yaylalara milli park kapısında başlayan bir orman yolu ile ulaşılmakta olup, yolun 1 metre daha genişletilerek asfaltlanması halinde orta boy tur otobüsleri bölgeye erişebilecektir. Bu bölgede yapılacak imar planının bölgenin tapulu olması dikkate alınarak 18.madde uygulamalı olarak tasarlanması, yapıların ahşap ve en çok 2 katlı olması, tesis türlerinin apart otel olarak belirlenmesi doğru çözüm olarak görülmektedir. Böylece Ayder Yaylası'na benzer bir fizik görünüm sağlanırken uzun süreli kalışa müsait, doğasever münferit turist talebi de karşılanmış olacaktır. Bölgede kış yoğunluğunu arttırmak amacıyla bir adet çok maksatlı (basit kayak, snow tube, kızak gibi) küçük bir telesiyej önerilmiştir.

8.3.TURİZM MERKEZLERİ

8.3.1. ŞOLMA TURİZM MERKEZİ

Şolma Turizm Merkezi Kulin Dağı- Örnekalan- Şolma- Figanoy- Abayır- Lişer ve Kayabaşı tesislerini içeren Çakırgöl- Hamsiköy- Samandıra ve Trabzon kaynaklı günübirlik turlar içinde yer almaktadır. Şolma yayla bütünlüğünü bozmayacak şekilde, yaylanın Akçaabat'a bakan yamaçlarında bir adet günübirlik tesis konumlanması, Lişer yaylası dışında tüm yaylalarda kesin yapı yasağı uygulanması önerilmiştir. Lişer Yaylası halen boş olup bu yaylada iki veya üç adet konaklama tesisi olacak geniş ve güzel manzaralı alan mevcuttur. Bu alanların Kayabaşı Yayla Tesisleri'ne benzer tesislerle değerlendirilmesi önerilmiştir. Bölgenin planda önerilen (arazide mevcuttur) yol dışında, kısa bir yolla Akçaabat'a bağlanması halinde yaylalar üzerinde büyük bir ikinci konut baskısı oluşacaktır. Bu nedenle böyle bir bağlantı yapılmamalı, planda önerilen yol ise doğal çevreyi bozmaması açısından sanat yapılı stabilize olarak korunmalıdır.

8.3.2. YILANTAŞ TURİZM MERKEZİ

Yılantaş Turizm Merkezi'nde herhangi bir mukayeseli üstünlüğü olan çekim unsuru mevcut değildir. Zirvede yılana benzediği ileri sürülen kaya parçasının da ilgi çekici bir özelliği yoktur. Bu nedenle bu bölgede herhangi bir plan kararı getirilmemiştir.

8.3.3. PAZARCIK TURİZM MERKEZİ

Pazarcıkta halen aynı anda yürütülen yol ve hidroelektrik santralleri ve işlere ait şantiyeler çevreyi ileri derecede tahrip etmiş bulunmaktadır. İnşaat çalışmaları bitirilip şantiyelerin kaldırılmasında sonra bölge planlanabilir hale gelebilir. Bu haliyle mevcut 1/25.000 ölçekli harita ile arazi arasında ilişki kurmak dahi mümkün değildir. Bu nedenle bu bölgeye ilişkin karar üretilmemiştir.

8.3.4. ARAKLI TURİZM MERKEZİ

Araklı Turizm Merkezi'nin mola noktası olarak değerlendirilmesi ve bakı noktasında günübirlik tesis ve bakı teraslarının oluşturulması önerilmektedir.

8.3.5. KARADAĞ TURİZM MERKEZİ

Turizm merkezi Karadağ, Balıklı, Hıdırnebi, Kuruçam, Büyükyayla yaylalarını kapsamaktadır. Karadağ Turizm Merkezi dışında olan Kadıralak Yaylası da dahil bu yaylalar; Trabzon, Hıdırnebi, Kayabaşı ve Lişer kaynaklı günübirlik turlarla ziyaret edilebilecek yaylalar olup sadece Karadağ yaylasına bir adet günübirlik tesis önerilmiştir.

8.3.6. TRABZON – GİRESUN SİSDAĞI TURİZM MERKEZİ

Yayla merkez yayla niteliğinde olup yaz aylarında çok sisli, kış aylarında ise çok soğuk ve rüzgarlıdır. Yayla da daha önce yaptırılan çığ etüdünü esas alan bir kayak projesi geliştirilmiş ve proje ekte sunulmuştur. Yaylanın topoğrafik özellikleri nedeniyle projenin maliyeti yüksektir. Yaylada yaz aylarının çok sisli geçmesi, bazen sisin bir hafta devam etmesi ve proje alanının planlanan tur güzergahından uzak, sapa bir konumda yer alması nedeniyle yaylanın yaz doluluğu çok düşük olacaktır. Sadece kış aylarında çalışacak bir kayak tesisinin ise pahalı olması nedeniyle karlılığı düşük olacaktır. Yukarıda belirtilen nedenler göz önünde tutulduğunda yatırım yapılmadan önce en az 3 yılı kapsayan meteroloji verilerileri elde edilmesi son derece önemlidir.

8.4.NOKTASAL PLANLAMA KARARLARI

8.4.1. UZUNGÖL ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ

Mevcut durumu ile Doğu Karadeniz Turizmini ayakta tutan üç temel direkten biri olan Uzungöl 1437 si belediye 144'ü turizm belgeli olmak üzere toplam 1581 yatak ile önemli bir uğrak ve konaklama noktası olarak hizmet vermektedir. Belediyenin üst üste 2 yıl boyunca 1'er haftalık örnekleme ile yaptığı gözlemlere dayalı olarak bildirdiğine göre yerleşmeyi yılda yaklaşık 200.000 kişi ziyaret etmektedir. Gelenlerin % 30 unun tur otobüsleri, % 60 'ının özel otoyla, %10 unun ise Ayder konaklaması günübirlik turları ile geldiği izlenmiştir. Turizm mevsimi 15 Haziran -15 Eylül arası olup pik talep Temmuz ve Ağustos olmakta, bu aylarda yaklaşık 100-150.000 kişilik bir geceleme talebinin karşılanamadığı Belediye tarafından ifade edilmektedir.

Yerleşmenin imar planı İller Bankası Genel Müdürlüğü tarafından yapılmış olup halen uygulaması devam etmektedir. Planın yerinde incelemesi sonucu planda toplu konut alanı olarak gösterilen bölgede otel yapılması halinde, önemli bir geceleme talebinin karşılanacağı, otelin göl manzarası olmasına rağmen arkasındaki orman içinde kaybolması nedeniyle silueti kesinlikle etkilemeyeceği görülmüştür. Henüz inşaat veya arazi düzenleme çalışmaları başlamamış olan bu bölgede imar planının turizm tesis alanı olarak değiştirilmesi önerilmektedir. Uzun vadede bölgeyi ziyaret edecek nüfusun artması ile imar planında önerilen ek turistik tesis alanlarının da yetmeyeceği açıkça görülmektedir. Yakın çevrede yapılan araştırmada günümüzde olduğu gibi uzun vadede de Uzungöl konaklamasının Sultan Murat Yaylası'nda olacağı görülmüştür. Mevcut yatak kapasitesinden kış aylarında da faydalanabilmek maksadıyla yakın çevrede yapılan araştırmada çığ tehlikesi ve yoğun orman dokusu nedeniyle kayak imkanı bulunamamıştır. Haldizen bölgesinde çıplak ve dik yamaçlar bulunmasına rağmen aradaki mesafenin uzunluğu ve bu bölgede kayakçı toplanma alanı olmaması nedeniyle Haldizen'de kayak tesisleri önerilmemiştir. Ancak Ayder'de olduğu gibi kış aylarında Haldizen'in heliski maksatlı kullanılabilmesi için uzman şirketlere gösterilmesi ve görüşlerinin alınması gereklidir.

8.4.2. ALTINDERE MİLLİ PARKI

Sümela Manastırını bünyesinde barındıran Altındere milli parkı tüm Doğu Karadeniz'de en çok ziyaretçi çeken kaynaktır. Milli park planları Çevre ve Orman Bakanlığı'nca yaptırılmış olup Çakırgöl Kayak Merkezi'ne ulaşım sağlayan güzergahı milli park içinden geçirmeyen plana Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın itirazı üzerine, plan tasdik edilmemiş durumda beklemektedir. Sorunun biran önce çözümü, Çakırgöl Kayak Merkezi'nin geleceğini belirleyeceği gibi kış aylarında Çakırgöl Kayak Merkezi'nden kaynaklanan Sümela günübirlik talebinin geleceğini de belirleyecektir.

8.4.3. VAZELON MANASTIRI

Bölgede ikinci bir Sümela Manastırı olmaya aday Vazelon Manastırı'nın tüm proje alanında en yüksek öncelikle restore edilmesi ve çevre düzenlemesinin yapılarak yolunun asfaltlanması ve otoparkla desteklenmesi önerilmektedir. Ancak manastırda tarribatın fazla olmasından dolayı restorasyon çalışmaları oldukça maliyetli ve uzun süre alacaktır. Vazelon Manastırı'nın restore edilmesi halinde Sümela'da olduğu gibi (günümüz rakamları ile) yılda 200.000 kişilik ziyaretçisi olacağı tahmin edilmektedir. Bu büyüklükte ziyaretçi potansiyeli bulunan kaynağın süre ve maliyet olarak oluşturacağı riskler göze alınabilir niteliktedir.Böyle büyük bir taleple karşılaşacak olmasına rağmen manastır yakın çevresinde ormanı tahrip etmeden günübirlik tesis yapılabilecek alan bulunamamıştır.

8.4.4. KUŞTUL MANASTIRI

Kuştul Manastırı aşırı derece tahrip olmuş ve ancak meraklıları tarafından tırmanılarak ziyaret edilebilecek dik yamaçlı bir tepe üzerinde yer almaktadır. Planda önemli bir tur güzergahı üzerinde yer almamasına rağmen Kuştul Manastırı planın uygulanmasından sonra, Çakırgöl, Samandıra ve Trabzon da geceleyecek turistlerin günübirlik tur güzergahında yer alacaktır. Günümüzde de kısıtlı miktarda turist (Yılda 800 Yunanistanlı, 500 yerli) tarafından ziyaret edilmektedir.

Yukarıda özetlenen nedenlerle Kustul Manastırı'nın sadece koruma önlemlerinin alınması; tepenin altındaki balık çiftliği çevresinde bir adet günübirlik tesis yapılması önerilmektedir.

8.4.5. ÇAL MAĞARASI

Kayıt tutulmamasına rağmen görevlinin ifadesine göre; mağara 2007 yılında yaklaşık 4000 kişi tarafından ziyaret edilmiştir. Ziyaretçilerin 1/3 ü minibüs turları ile 2/3 ü özel otoyla gelmişlerdir. Mağara önündeki doğal havuzun temizlenerek bir süs havuzu haline getirilmesi otoparkın genişletilerek, yamaçtan taş düşmesinin engellenmesi yeterlidir. Mağaranın üst kotlarında yer alan Çalköy Demirli Mahallesi, Çal mağarasına yakınlığı, geniş açıklıklara sahip güzel manzarası ve münferit gelişleri yoğunluğu dikkate alınarak ev pansiyonculuğunun gelişebileceği bir bölge olarak değerlendirilmiştir.

8.4.6. OCAKLI KÖYÜ KİLİSESİ

Maçka çıkışlı Örnekalan-Liser günübirlik tur güzergahı üzerinde kalan Ocaklı köyü kilisesi iyi korunmuş çatısı kapalı nadir bir örnektir. Yeni tamamlanan kadastro çalışmalarında mülkiyeti hazineye kaydedilmiş olan kilisenin restorasyonu, çevre düzenlemesinin yapılması, yolun son noktasına otopark yapılarak kilise arasındaki patika yolun düzenlenmesi önerilmektedir.

8.4.7. SERA GÖLÜ

Yıldızlı Belediyesi'nden alınan bilgiye göre Sera Gölü'nün koruma amaçlı imar planı tamamlanmıştır. Plan Kıyı Kanunu esas tuttuğundan dolayı kıyıdan ilk 50m park alanı olarak planlanmıştır. Dolayısıyla göl çevresinde ilave günübirlik tesis ve ya konaklama tesisi yapılması olanaksız hale geldiği gibi mevcut tesisin de yıkımı gerekmiştir. Bu nedenle gölün mevcut hali ile rekreasyon amaçlı olarak kullanılması önerilmiştir.

8.4.8. HAMSİKÖY

Hamsiköy günümüzde turlar tarafından mola noktası olarak kullanılmaktadır. Bu kullanımının ilerde de devam edeceği öngörülmektedir. Köyün yapısı ve konumu incelendiğinde ev pansiyonculuğun desteklenmesi ve Armutlu ve Samandra'da öngörülen tesislere ilave olarak gelişmesi beklenen bu bölgenin 1/1000 ölçekli imar planının yapılarak kontrolün sağlanması önerilmektedir.

8.5. DİĞER KAYNAKLAR

Trabzon İli bütününde Beşikdüzü, Söğütlü, Pelitli, Sürmene plajları günümüzde yoğun olarak kullanılmaktadır. Ancak bu plajların bir kısmına plaj arkası yoğun yapılaşma, bir kısmına ise Kıyı Kanunu nedeniyle; mevcut durumları dışında, ilave bir yatırım önerilememiştir. İl'in mevcut ve proje halinde olan; Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nce mesire yeri olarak ilan edilen; Çal-camili, Savanados, Sazalan, Tilkibeli, Çamburnu mesire alanları, yöre halkına hitap edecek rekreasyon alanları olarak değerlendirilmiştir. Bu alanlara mevcut yatırımlar dışında bir yatırım önerilmemektedir. Ayasofya, Atatürk Köşkü, Boztepe, Haçka Baba türbesi ve yaylası, Akçakale Kalesi, Glida Kalesi turizm açısından mevcut kullanımları devam eden kaynaklar olarak değerlendirilmiştir. Yukarıda adı geçen kaynaklar dışında; İl genelinde koruma altına alınmış çok sayıda tarihi, arkeolojik ve doğal değerler bulunmaktadır. Bu kaynakların bir kısmı yakın çevrede konaklayanlar tarafından günübirlik ziyaret edilebileceği gibi, bir kısmı da yol boyu seyahat sırasında ziyaret edilebilir. Bu kaynaklara ek bir yatırım öngörülmemiştir.

IV. MEKANSAL OLMAYAN PLANLAMA KARARLARI

1.TANITIM

Projenin başarılı olabilmesi doğru tanıtımla gerçekleştirilebilir. Tanıtım 3 ayrı kitleye ayrı yöntemlerle yapılmalıdır. Tanıtım yapılacak kitleler ve tanıtım yöntemleri aşağıda özetlenmiştir.

a) Projenin Yerel Halka Tanıtımı

Bu tanıtım projenin yerel ekonomiye sağlayacağı sosyal ve ekonomik faydalara ağırlık vererek yerel siyasetçiler ve kamu yöneticileri tarafından yapılmalıdır. Tanıtım ortamı her türlü yerel basın ve yayın organı ile yerel toplantılar olmalıdır. Tanıtımda projenin bir kalkınma projesi olduğu görüşü özellikle vurgulanmalıdır.

b) Projenin Tur Operatörlerine Tanıtımı

Bu tanıtım proje uygulaması ile oluşacak yeni ulaşım ağının, konaklama merkezlerinin ve çekim noktalarının tur operatörlerine proje izleme grubunca anlatılması şeklinde olacaktır. Bu tanıtımın tur operatörlerini proje izleme merkezine davet ederek toplu halde ve profesyonelce yapılması önerilmektedir.

c) Projenin Bölgeyi Ziyaret Edecek Münferit Turist Adaylarına Tanıtılması

Bu tanıtım üç değişik ortamda yapılmalıdır. Birinci ortam televizyondur. Bu tanıtım ulusal yayın yapan televizyonlarda zaten yapılmaktadır. Yeni yapılacak tanıtımlarda;

1) Bölgenin yaz mevsiminin Temmuz ve Ağustos münhasır olmadığı gerçek mevsimin Mayıs başından Eylül 15'e kadar olduğu

2) Dağlarda yapılan asfaltlama çalışması sonucu özel aracıyla gelecek münferit gelen turistlerin yol probleminin ortadan kalktığı

3) Proje sonucu günümüze kadar ziyaret edilemeyen yeni kaynakların devreye girdiği

4) Bölgenin yeni kış turizm yatırımları

5) İnternet ortamında interaktif tanıtım-rezervasyon imkanları olduğunun

vurgulanması, internet adresinin verilmesi gereklidir. Bu tanıtım pazarlamaya yönelik profesyonel bir anlayışla ele alınmalı ve program akışı sadece T.V. programcısına bırakılmamalıdır.

İkinci tanıtım ortamı internettir. Bu yöntemle; bölgenin turizm olanakları etkileşimli bir harita arayüzü ile tanıtılacaktır. Haritada bölgenin uydu görüntüleri üzerinde yollar, turistik ilgi noktaları, oteller vb. gösterilecektir. Kullanıcı herhangi bir öğeye dair detaylı

bilgilere ulaşabilecek ve aynı arayüz üzerinden tıklayıp bilgi aldığı otele rezervasyon talebini iletebilecektir. Kullanıcılar haritanın dilediği yerini daha yakından inceleyebilecektir, harita üzerinde dilediği gibi hareket edebilecektir. İlgi noktalarına ait içerik sayfaları; tanıtım resimleri, metinler ve videolar içerebilir. İnternet tarayıcıları için hazırlanan bu tanıtım uygulaması dilenirse tamamı üç boyutlu bir ortam sunan bir uygulama haline getirilebilir. Bu site Doğu Karadeniz'i bir bütün olarak hem kaynakları hem de konaklama imkanları ile tanıtarak, istenirse konaklama tesislerinin detay tanıtımı ve rezervasyon imkanı sunabilecektir. Doğu Karadeniz'de yer alan tüm konaklama birimlerinin bu siteye kaydı yapılacaktır. Bu siteden kendi sitesine geçiş talep eden konaklama birimleri ana siteye cüzi bir kayıt ücreti ödeyeceklerdir. Ana site kanalıyla rezervasyon alıp gelir temini halinde konaklama birimi ana sitenin sahibi olan proje izleme birimine belirli bir komisyon ödeyecektir. Bölge içinde oluşacak 9,5 milyon gecelemenin %10unun bu site kanadıyla pazarlanması ve geceleme başına sadece 1 TL gibi son derece düşük bir komisyon alınması halinde bile ana sitenin yıllık geliri 950.000 TL olacaktır. Bu gelirle proje yönetiminin genel giderleri rahatlıkla karşılanabilir.

Üçüncü tanıtım şekli iki numaralı tanıtımın bölge içinde yapılmasıdır. Bu tanıtımın karayolu üzerinde yapılacağı en doğru yer sahil yolunun Ordu İl girişinde konumlanmış, sahil yolundan cepheli, geniş otoparkı olan yeni bir turizm enformasyon binasıdır. Bu suretle bölgeye hazırlıksız olarak gelen münferit turistlerin bilgilendirilmesi mümkün olacaktır. Benzer bir tanıtım merkezinin bölgeye havayoluyla gelen turistlere yönelik olarak Trabzon ve Samsun havalimanlarında düzenlenmesi önerilmektedir. Bölgede halen yaz aylarında yatak darboğazı olması nedeniyle, yatak sorunu çözülmeden tanıtıma geçmek fayda yerine zarar getirebilecektir. Derhal tanıtıma geçilebilecek iki konu Kızılırmak Kuş Cenneti ve heliski potansiyelidir.

2. LEVHALAMA

Gerek günümüzde gerekse gelecekte özel araçları ile dağlarda dolaşacak turistlere hizmet vermek amacıyla yol güzergahının kavşak noktalarında yön gösterici levhalar konması son derece büyük bir ihtiyaçtır. Bu konuda Gümüşhane Valiliğinin Avrupa Birliği hibe fonlarını kullanarak yaptırmış olduğu levhalama çalışması son derece başarılı olup standardizasyon sağlanması için aynı çalışmanın diğer illerde de yapılması önerilmektedir.

3. YEREL EL SANATLARININ DESTEKLENMESİ

Yerel el sanatlarının desteklenmesi için eğitim seminerlerinin açılması ve sektör içinden ciddi talep gelmesi halinde sektöre yönelik özel çıraklık eğitimi için gerekli kamu desteği sağlanmalıdır. Ancak bundan da önemli olanı kamunun yerel el sanatlarının satılabileceği doğru noktalarda, doğru mekanların oluşumunu sağlamasıdır. Temel geceleme ve mola noktaları doğru mekanlardır. Projenin tamamlanması ile sahil yolundan (özellikle Trabzon ve yakın çevresi) yılda 1 milyon turist geçecektir.

Trabzon'un içinde (yoldan giriş almak kaydı ile) veya karayolu üzerinde yakın çevresinde, yerel el sanatlarının hem imalatını hem de pazarlamasını yapan alışveriş sarayları kurulması halinde bu işletmeler başarılı olarak çalışabilir. Örnekleri Güney sahillerimizde mevcuttur.

Ayrıca, çay ve fındık gibi marka olmuş yerel ürünlerin ambalajlanmasında yine yerel el sanatı ürünü minyatür sepet ve dokumaların kullanılması etüd edilmelidir.

4. YAYLA ŞENLİKLERİ

Günümüzde geleneksel olarak yürütülen yayla şenliklerinin genelde turist çekmediği, katılanların çevre köy ve yaylalardan gelen yerel nüfus olduğu izlenmiştir. Altyapısı olmayan yaylalarda yapılan festivaller, bazı yaylalarda önemli çevre hasarına neden olmaktadır. Sektöre günümüzde katkısı olmamasına rağmen uzun vadede bazı yayla şenlikleri, bölge dışı turist çekim unsuru olarak kullanılabilecektir.

5. MARKALAŞMA

Turizm sektöründe markalaşma pazarlama açısından son derece önemlidir. Bölgenin marka olmuş tüm tarihi, arkeolojik ve doğal değerleri, yerleşmeleri, yeme içme tesisleri, yemekleri ve folklorü her türlü tanıtımda öne çıkarılmalı bu markalara ilave olarak bu plan yoluyla markalaşması önerilen Efirli, Tirebolu, Şebinkarahisar ve Samandıra'nın da tanıtıma dahil edilmesi önerilmektedir. Ancak en önemli marka Doğu Karadeniz'in kendisi olmalıdır.

Bölgenin bir bütün olarak markalaşması için özel bir tanıtım logosu saptanmalıdır. Bölge karakteri dikkate alınarak "Yeşil Yolculuk" logosunun pazarlamada önem kazanacağı düşünülmüştür.

V. UYGULAMA ÖNERİLERİ

1. PROJE YÖNETİMİ

Proje idari yönetim ve koordinasyonu DOKAP tarafından sağlanmalıdır. Ayrıca, Master Plan'ın öneri ve öngörülerinin hayata geçirilmesinde toplumun çeşitli katmanlarından oluşturulacak bir ortak akıl platformu ve yerel inisiyatif oluşturulması ve konsensus sağlanması planın uygulanması açısından gerekli görülmektedir.

Proje bünyesinde kamu eliyle yapılacak temel altyapı yatırımları valilik ve büyükşehir belediyeleri tarafından yürütülecektir. Proje temel olarak tur turizmine dayalı olduğu için temel altyapı yatırımlarının eşdeğer sürelerde tamamlanması hayati önemdedir.

Prensip olarak turizm sektörünün gelişmiş olduğu alt bölgelerde üst yapı yatırımları özel sektöre bırakılmalıdır. Sektörün hiç gelişmemiş olduğu alt bölgelerde gerek ülkenin geçmiş yıllarında yaptığı, gerekse Karadeniz illerinde halen uygulanan kamu eliyle (özel idareler) öncü örnek tesisler gerçekleştirilmelidir. Bu tesisler kamu eliyle işletilmemeli, müstecire kiralanmalıdır. Merkezi hükümetin yıllar önce yaptığı, kamu eliyle öncü örnek tesis yapmak, bölgede turizm gelişinceye kadar mülkiyeti elinde tutmak, istenen gelişme seviyesine erişince satmak modeli Karadeniz'de de başarıyla uygulanabilir.

2. PROJE UYGULAMA ETAPLAMASI

Planlama dönemi 10 yıllık bir perspektife sahip olmasına rağmen projenin toplam 6 yılda çok büyük bir kesimi gerçekleştirebilir. İlk 3-5 yılda bir yandan dağlardan geçen öneri ulaşım aksının birinci öncelikli kısmının birinci etabı düzenlenip asfaltlanırken diğer yandan bu yollar üzerinde kalan önemli geceleme merkezlerinin harita alımı, jeoteknik etüt yapımı ve imar planı hazırlanması işleri tamamlanabilir. Ulaşımı temin edilmiş ve imar sorunları çözülmüş gelişme alanlarının üstyapı yatırımları projenin üçüncü yılından başlayıp talebe göre 10 yıla kadar devam edebilir. Burada önemli olan projenin topluma doğru tanıtım teknikleri ile tanıtılması ve pazarlanmasıdır. Bu işin başarıyla yürütülmesi halinde hızlı bir talep artışı ve bunu karşılayacak yatak arzı olabilecek, proje çok daha kısa bir sürede tamamlanabilecektir. Efirli, Tirebolu, Şebinkarahisar, Trabzon Maçka Samandıra gibi marka yerleşmelerde önerilen uygulamalarda ilgili belediyeler veya özel idareler tarafından derhal başlatılabilir ve 5–6 yıl içinde tamamlanabilir.

Planda önerilen eylemlerin zamanlamasını ve sorumlu kuruluşlarını içeren eylem planı aşağıda tablo halinde verilmektedir. Plan kararları gereği planlama çalışmaları önerilen merkez ve alanların planlama öncelikleri ve maliyet analizi de aşağıda verilmiştir.

ARTVİN İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
BARHAL VADİSİ Dokap İdaresi /Artvin Özel İdaresi	Vadinin Ekolojik köy planlamasının yapılması öncelikle turizm alan sınırının belirlenmesi ve altıparmak ve yaylalar köyü nazım ve uygulama imar planlarının yapılması Barhal Kilisesi restorasyonu	Planlama kararları doğrultusunda uygulamaların yapılması Barhal Kilisesi çevre düzenlemesi yapılması	Markalaşma , tanıtım ve pazarlama faaliyetleri	
CAMİLİ VADİSİ Dokap İdaresi /Artvin Özel İdaresi	Vadinin Ekolojik köy planlamasının yapılması öncelikle turizm alan sınırının belirlenmesi ve altıparmak ve yaylalar köyü nazım ve uygulama imar planlarının yapılması	Planlama kararları doğrultusunda uygulamaların yapılması	Markalaşma , tanıtım ve pazarlama faaliyetleri	

ARTVİN İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
KAFKASÖR KÜLTÜR VE TURİZM KORUMA VE GELİŞİM BÖLGESİ Dokap İdaresi /Artvin Belediyesi	Alanın imar planlarının yapılması	İmar planı kararları doğrultusunda turizm tesis yapılmak üzere tahsis yapılması ve üst yapı inşaatları	Markalaşma , tanıtım ve pazarlama faaliyetleri	
ARTVİN KALESİ Artvin Valiliği / Artvin Belediyesi	Kalenin askeri alandan çıkarılması	Çevre düzenlemesinin yapılması		
ARDANUC KALESİ Artvin Valiliği /Ardanuc Belediyesi		Kaleye ulaşan yolun son 300m'sinin yaya ulaşımının kalitesinin artırılması Kale içi patika yol ve tanıtıcı levhalandırma yapılması	Taşıt yolunun bittiği kısma büfe ve WC yapılması ve otopark düzenlemesi	

ARTVİN İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
FERHATLI KALESİ Artvin Valiliği / Artvin İl Özel İdaresi				Ulaşım yolu iyileştirilmesi ve cephe restorasyonunun yapılması
ŞAVŞAT KALESİ Artvin Valiliği / Şavşat Belediyesi	Kalenin restorasyonunun bitirilmesi	Çevre düzenlemesinin yapılması Günübirlik tesis ve otopark düzenlemesi		
DÖRT KİLİSE MANASTIRI Kültür Ve Turizm Bakanlığı /Artvin İl Özel İdaresi	Kilise restorasyonunun yapılması (proje dahil)	Taşıt yolu iyileştirmesi, Otopark yapılması Günübirlik tesis yapılması	Markalaşma , tanıtım ve pazarlama faaliyetleri	

ARTVİN İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
HAMAMLI KİLİSESİ Kültür Ve Turizm Bakanlığı /Artvin İl Özel İdaresi		Kilise restorasyonunun yapılması (proje dahil)	Taşıt yolu iyileştirmesi, Otopark yapılması	
RABAT KİLİSESİ Kültür Ve Turizm Bakanlığı /Artvin İl Özel İdaresi	Kalenin restorasyonunun bitirilmesi	Çevre düzenlemesinin yapılması Otopark yapılması	Markalaşma , tanıtım ve pazarlama faaliyetleri	
TİBETİ KİLİSESİ Kültür Ve Turizm Bakanlığı /Artvin İl Özel İdaresi	Kilise restorasyonunun yapılması (proje dahil)	Çevre düzenlemesinin yapılması Otopark yapılması	Markalaşma , tanıtım ve pazarlama faaliyetleri	

ARTVİN İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
KARAGÖL- SAHARA MİLLİ PARKI Milliparklar Genel Müdürlüğü /Artvin İl Özel İdaresi	Ahşap iskele yenilenmesi Gezinti kayıklarının temini Gezi yolu yapılması	Markalaşma , tanıtım ve pazarlama faaliyetleri		
MENCUNA ŞELALESİ Artvin İl Özel İdaresi	Taşıt yolu ve yaya yolunun iyileştirilmesi	Markalaşma , tanıtım ve pazarlama faaliyetleri		

BAYBURT İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
KOP DAĞI TURİZM MERKEZİ Kültür ve Turizm Bakanlığı			Turizm merkezinin planlarının revize edilmesi	Plan kararlarına uygun uygulamanın yapılması
BAYBURT KALESİ Bayburt Özel İdaresi	Kaleiçi yaya yolu yapılması ve levhalama çalışması			
ÇİMAĞIL MAĞARASI Bayburt Özel İdaresi	Mağaraya ulaşan taşıt yolunun iyileştirilmesi Mağara içi gezi yolunun yenilenmesi Büfe yapılması			

BAYBURT İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
HELVA BUZ MAĞARASI Bayburt Özel İdaresi	Mağaraya ulaşan taşıt yolunun iyileştirilmesi			
AYDINTEPE YER ALTI ŞEHRİ Bayburt Özel İdaresi/Aydıntepe Belediyesi	Aydınlatmanın yenilenmesi Otopark düzenlemesi			
SIRAKAYALAR ŞELALELERİ Bayburt Özel İdaresi	Şelalerin bulunduğu bölgenin mesire alanı olarak düzenlenmesi			

GİRESUN İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
TİREBOLU DOKAP İdaresi/ Tirebolu Belediyesi	Yerleşmenin turizm amaçlı olarak planlanması	Planlama ile önerilen kararların uygulanması	Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri	
ŞEBİNKARAHİSAR DOKAP İdaresi/ Şebinkarahisar Belediyesi	Şebinkarahisar alt bölge planının yapılması Meryemana kilisesi restorasyonu	Planlama ile önerilen kararların uygulanması	Planlama ile önerilen kararların uygulanması	Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri
KÜMBET TURİZM MERKEZİ DOKAP İdaresi	Turizm merkezinin master plan kararlarına uygun planlarının yapılması	Plan kararlarının uygulanması	Plan kararlarının uygulanması (turizm üst yapıları dahil)	Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri

GİRESUN İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
BEKTAŞ VE YAVUZKEMAL TURİZM MERKEZİ DOKAP İdaresi	Turizm merkezinin master plan kararlarına uygun planlarının yapılması	Plan kararlarının uygulanması	Plan kararlarının uygulanması (turizm üst yapıları ve kış turizm üniteleri dahil)	Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri
PAŞAKONAĞI YAYLASI Giresun İl Özel İdaresi			Günübirlik tesis yapılması	
GİRESUN KALESİ Giresun Belediyesi	Kalenin gelen turistlere hitap edecek şekilde düzenlenmesi			

GİRESUN İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
PAZARSUYU ÇAYI REKREASYON ALANI DOKAP İdaresi / Giresun İl Özel İdaresi	Rekreasyon alanı planlaması yapılması	Plan kararlarının uygulanması		

GÜMÜŞHANE İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
ÇAKIRGÖL KIŞ SPORLARI TURİZM MERKEZİ DOKAP İdaresi / Kültür Turizm Bakanlığı	ÇED raporunun yapılması	Plan kararlarının uygulanması	Plan kararlarının uygulanması (turizm üst yapıları ve kış turizm üniteleri dahil)	Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri
SÜLEYMANİYE MAHALLESİ Gümüşhane İl Özel İdaresi / Kültür Turizm Bakanlığı	Alanın master plan kararlarına uygun planlarının yapılması	Plan kararlarının uygulanması	Plan kararlarının uygulanması (turizm üst yapıları ve kış turizm üniteleri dahil)	Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri
ERİKBELİ TURİZM MERKEZİ Gümüşhane İl Özel İdaresi			Günübirlik Tesislerin Yapılması	

GÜMÜŞHANE İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
KARACA MAĞARASI Gümüşhane İl Özel İdaresi	Elektrikli araç alınması			
ARILI MAĞARASI Gümüşhane İl Özel İdaresi	Mağaranın temizlenmesi aydınlatma ve gezi yolunun yapılması Yaya yolunun iyileştirilmesi	Günübirlik tesis yapılması Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri		
TORUL-KÜRTÜN BARAJLARI Gümüşhane İl Özel İdaresi		Rekreasyon alanı ve günübirlik tesislerin yapılması		

GÜMÜŞHANE İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
İMERA MANASTIRI Kültür ve Turizm Bakanlığı / Gümüşhane İl Özel İdaresi	Restorasyon çalışmasının yapılması	Çevre düzenlemesi ve günübirlik tesis yapılması	Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri	
SANTA HARABELERİ Kültür ve Turizm Bakanlığı / Gümüşhane İl Özel İdaresi		Pinatlı Kilisesi restorasyonu	Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri	
TOMARA ŞELALESİ Gümüşhane İl Özel İdaresi	Rekreasyon alanı ve günübirlik tesislerin yenilenmesi			

GÜMÜŞHANE İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
ÇAKIRKAYA KİLİSESİ Kültür ve Turizm Bakanlığı / Gümüşhane İl Özel İdaresi	Restorasyon çalışmasının yapılması	Çevre düzenlemesi ve günübirlik tesis yapılması		

ORDU İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
BOLAMAN KÜLTÜR VE TURİZM KORUMA VE GELİŞTİRME BÖLGESİ Ordu Büyükşehir Belediyesi	Alt ölçekli planlama çalışmalarının bitirilmesi	Plan kararlarının uygulanması	Plan kararlarının uygulanması (turizm üst yapıları dahil)	Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri
PERŞEMBE – TOYGAR TURİZM MERKEZİ DOKAP İdaresi	Turizm merkezinin master plan kararlarına uygun planlarının yapılması	Plan kararlarının uygulanması	Plan kararlarının uygulanması (turizm üst yapıları dahil)	Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri
ÇAMBAŞI TURİZM MERKEZİ Ordu Büyükşehir Belediyesi	Kayak tesislerinin bitirilmesi Heliksi potansiyelinin araştırılması	Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri		

ORDU İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
ÇAKIRLAR TURİZM MERKEZİ Ordu Büyükşehir Belediyesi	Mola noktası amaçlı planlama çalışmalarının yapılması	Plan kararlarının uygulanması (üst yapı dahil)		
ELEKÇİ ÇAYI REKREASYON ALANI Fatsa Belediyesi	Rekreasyon alanı olarak düzenlemenin yapılması			
ÜNYE KALESİ Kültür ve Turizm Bakanlığı / Ordu Büyükşehir Belediyesi	Kaleye ulaşan taşıt yolunun iyileştirilmesi Otopark düzenlemesi,büfe ve wc yapılması			

ORDU İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
YAZKONAĞI MAĞARASI Ordu Büyükşehir Belediyesi	Mağaranın temizliğinin yapılması, mağara içi gezi yolu, ışıklandırılmasının ve otoparkının yapılması			
KÜPKAYA KANYONU REKREASYON ALANI Ordu Büyükşehir Belediyesi	Rekreasyon alanı olarak düzenlemenin yapılması			
GAGA GÖLÜ Ordu Büyükşehir Belediyesi	Otopark düzenlemesi, günübirlik tesis yapılması			

RİZE İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
OVİT DAĞI KIŞ SPORLARI MERKEZİ DOKAP İdaresi			Turizm merkezinin master plan kararlarına uygun planlarının yapılması	
AYDER YAYLASI VE ÇEVRESİ DOKAP İdaresi	Hazindak Kayak merkezi plan uygulaması Ayder koruma amaçlı imar planlarının yeniden yaptırılması Avusor yaylası günübirlik tesis amaçlı planlama yapılması Sal yaylası otopark düzenlemesi ve günübirlik tesis yapılması	Hazindak Kayak merkezi plan uygulaması (kayak tesisleri dahil) Avusor yaylası günübirlik tesis yapılması Ayder koruma amaçlı imar planı kararlarının uygulanması		

RİZE İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
KUSPA TURİZM MERKEZİ DOKAP İdaresi	Olabilirlik analizinin yapılması Analiz sonucuna göre master plan kararlarına uygun planlamanın yapılması	Plan kararlarının uygulanması	Plan kararlarının uygulanması (turizm üst yapıları dahil)	Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri
ANDON İÇMESİ Rize Özel İdaresi	Rekreasyon amaçlı olarak düzenlemenin yenilenmesi			
İKİZDERE ILICA KAPLICASI Rize Özel İdaresi		Rekreasyon alanı için gerekli planlamanın yapılması	Plan kararlarının uygulanması	

RİZE İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
ÇAĞIRANKAYA YAYLASI Rize Özel İdaresi		Günübirlik tesis ve bakı teraslarının yapılması		
PİLAKİ MAĞARASI Rize Özel İdaresi/ İyidere Kaymakamlığı	Günübirlik tesisi yapılması			
ZİLKALE Rize Özel İdaresi	Otopark alanı düzenlemesi			

RİZE İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
HELİSKİ DOKAP İdaresi	Planlama bölgesi içinde belirlenmiş heliksi potansiyeli bulunan alanların gerekli uzmanlarca hazırlanmış bir raporla değerlendirmenin yapılması			

SAMSUN İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
MOLA MERKEZİ OLUŞTURULMASI Samsun Büyükşehir Belediyesi	Samsun Ankara karayolu üzerinde mola merkezi oluşturulması			
KIZILIRMAK DELTASI KUŞ CENNETİ Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü DOKAP İdaresi	Alanın uzun devreli gelişim planlarının yenilenmesi Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri	Büyük ölçekte misafir karşılama merkezi yapılması		
VEZİRKÖPRÜ TURİZM MERKEZİ Samsun Büyükşehir Belediyesi DOKAP İdaresi	Turizm merkezinin master plan kararlarına uygun planlarının yapılması	Plan kararlarının uygulanması	Plan kararlarının uygulanması (turizm üst yapıları dahil)	Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri

SAMSUN İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
AYVACIK KÜLTÜR VE TURİZM KORUMA GELİŞTİRME BÖLGESİ DOKAP İdaresi	Turizm merkezinin master plan kararlarına uygun planlarının yapılması	Plan kararlarının uygulanması	Plan kararlarının uygulanması (turizm üst yapıları dahil)	Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri
LADİK AKDAĞ KIŞ SPORLARI MERKEZİ Samsun Büyükşehir Belediyesi	Merkezin yaz doluluğunu sağlamak için master planda belirlenen kararların uygulanması			
HAVZA TURİZM MERKEZİ Samsun Büyükşehir Belediyesi		Turizm merkezinin master plan kararlarına uygun planlarının yapılması	Plan kararlarının uygulanması	Plan kararlarının uygulanması (turizm üst yapıları dahil)

SAMSUN İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
BAFRA KOLAY TURİZM MERKEZİ Samsun Büyükşehir Belediyesi	Altınkaya Barajı rekreasyon alanı düzenlemesi			
SAMSUN 19 MAYIS TURİZM MERKEZİ Samsun Büyükşehir Belediyesi	Nebiyan Yaylası'nda günübirlik tesis yapılması			
LADİK GÖLÜ Samsun Büyükşehir Belediyesi	Ladik Gölü kıyısında rekreasyon alanı düzenlemesi			

SAMSUN İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
KARACAÖREN ŞELALESİ Samsun Büyükşehir Belediyesi	Bakı terası ve otopark yapılması			

TRABZON İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
TRABZON KENTİ Trabzon Büyükşehir Belediyesi	Zağnos ve Tabakhane vadileri projelerinin tamamlanması Ayasofya camisi çevre düzenlemesinin yenilenmesi		Turistlere yönelik mola ve alış veriş merkezi oluşturulması	Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri
SULTAN MURAT YAYALASI DOKAP İdaresi	Yaylanın master plan kararlarına uygun planlarının yapılması	Plan kararlarının uygulanması	Plan kararlarının uygulanması (turizm üst yapıları dahil)	Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri
SAMANDIRA YAYLASI KONAKLAMA GELİŞİM MERKEZİ DOKAP İdaresi	Yaylanın master plan kararlarına uygun planlarının yapılması	Plan kararlarının uygulanması	Plan kararlarının uygulanması (turizm üst yapıları dahil)	Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri

TRABZON İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
ŞOLMA TURİZM MERKEZİ DOKAP İdaresi	Turizm merkezi ve çevresinin master plan kararlarına uygun planlarının yapılması	Plan kararlarının uygulanması	Plan kararlarının uygulanması (turizm üst yapıları dahil)	Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri
KARADAĞ TURİZM MERKEZİ Trabzon Büyükşehir Belediyesi	Karadağ Yaylası'na günübirlik tesis yapılması			
VAZELON MANASTIRI Kültür ve Turizm Bakanlığı	Restorasyonunun yapılması	Taşıt yolunun iyileştirilmesi, Manastıra çıkacak yaya yolunun ,otopark , büfe ve wc yapılması	Markalaşma, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri	

TRABZON İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
KUŞTUL MANASTIRI Kültür ve Turizm Bakanlığı	Cephe restorasyonunun yapılması	Günübirlik tesis yapılması		
SİSDAĞI TURİZM MERKEZİ DOKAP İdaresi	Meteoroloji istasyonu kurulması		Meteorolojik verilere göre merkezin planlamasının yapılması	
ÇAL MAĞARASI Trabzon Büyükşehir Belediyesi	Çevre düzenlemesinin yapılması			

TRABZON İLİ

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
OCAKLI KÖYÜ KİLİSESİ Kültür ve Turizm Bakanlığı	Restorasyonunun ve çevre düzenlemesinin yapılması Kiliseye giden yaya yolunun iyileştirilmesi			
SERA GÖLÜ Trabzon Büyükşehir Belediyesi	Gölün çevresinde rekreasyon alanı amaçlı planlamanın yapılması	Plan kararlarının uygulanması		
HAMSİKÖY Trabzon Büyükşehir Belediyesi				Ev pansiyonculuğuna yönelik proje oluşturulması

	YILLAR			
PLANLAMA KARARLARI EYLEMLER / SORUMLU KURULUŞLAR	**2016**	**2017-2018**	**2019-2020**	**2021-2023**
DOĞA VE ÇEVRE DENETİMİ DOKAP	Projenin gerşekleşmesinde yapılan inşai faaliyetlerin doğa ve çevre denetiminin koordinasyonunun sağlanması	Projenin gerşekleşmesinde yapılan inşai faaliyetlerin doğa ve çevre denetiminin koordinasyonunun sağlanması	Projenin gerşekleşmesinde yapılan inşai faaliyetlerin doğa ve çevre denetiminin koordinasyonunun sağlanması	
TÜKETİM MADDELERİNİN BÖLGE İÇİNDEN TEMİNİ DOKAP			Projenin ihtiyacı olacak olan tüketim maddelerinin bölge içinden temininin sağlanması amacıyla araştırma, koordinasyon ve gerekirse destek sağlanması	
TURİZM EĞİTİMİ VE KALİFİYE ÇALIŞAN İHTİYACININ KARŞILANMASI DOKAP	Turizm eğitimi ve kalifiye eleman ihtiyacının karşılanması amacıyla araştırma, koordinasyon ve gerekirse destek sağlanması	Turizm eğitimi ve kalifiye eleman ihtiyacının karşılanması amacıyla araştırma, koordinasyon ve gerekirse destek sağlanması		

VI. PROJE ÇIKTILARI

1. GENEL

Doğu Karadeniz Turizm Master Planının tam olarak uygulanması sonucu bölgede yıllık 8.151.000 geceleme yaratılabileceğine daha önce işaret edilmiştir. Bu gecelemenin yaratacağı yatak adedi hesaplamasında aşağıdaki yaklaşım esas alınmıştır.

1. Günümüzde dağlarda yer alan ve büyük ağırlıkla turizm sektörüne hizmet veren tesislerde yıl boyu doluluk oranı % 18 civarındadır (Kesin istatistiki bilgi olmayıp işletmeciler görüşü ortalamasıdır).

2. Madde 1 de belirtilen yatak stoku pik dönem yaz talebini karşılayamadığı için yaz talebi temel olarak iş maksatlı gelişler için yapılmış şehir otellerindeki doluluğu yükseltmektedir.

3. Planlama dönemi içinde de piyasa ekonomisi gereği sistem bu şekilde çalışmaya devam edecek ancak salt turizme hizmet veren tesislerde doluluk oranı % 25'lere çıkacaktır. Bunun nedeni yaz mevsimini uzatmak için yapılacak ek tanıtım ve projede belirli bölgelerde hem yaz hem de kış turizmine hitap eden tedbirler alınmasıdır.

4. Bölgeye gelecek yıllık 8.151.000 geceleme talebinin % 25 yıllık doluluk ortalaması ile gerektireceği yatak talebi yaklaşık 89.326'dır. Bu değer salt turizme hitap eden dağ otelleri yanı sıra çok maksatlı şehir otellerinin sadece turizme hizmet eden payını kapsamaktadır. Bölgede günümüzde mevcut toplam yatak 16.524'ü turizm, 17.388'i belediye belgeli olmak kaydı ile 33.912'dir.

Sonuç olarak turizm master planın gerçekleşmesi ile sadece turizme hitap edecek ilave yatak sayısı 55.414 olarak hesaplanmaktadır. Bu ilave değerin bölgeye getireceği ek ekonomik değerler aşağıda özetlenmiştir.

A. İnşaat Sektörü
   - Yatak başına 25 m^2 kapalı alan varsayımı ile 1.385.350 m^2 inşaat

B. Ek İstihdam
   - Yatak başına 0.20 personel varsayımı ile 11.083
   - Ticaret ve hizmetler sektörü ek istihdam (takribi) 4.000

   Ara Toplam 15. 083
   - Multiplier Effect (çarpan katsayısı) İstihdamı (x5) **75.415**
     (Çakırgöl Projesi'nde 7 kabul edilmiştir.)

Yukarıdaki hesaplamalara yol inşaatı altyapı inşaatları ek hizmet tesisleri inşaatları ve tüm inşaatlarda çalışacak istihdam ve teknik altyapı inşaat maliyetleri dahil edilmemiştir.

2. PROJENİN GIDA İHTİYAÇLARI

Projenin bölge içinden temin edilebilecek yıllık gıda talebi aşağıda hesaplanmıştır.

a) Süt, 0,25 litre/kişi/gün = 2.037.750 litre
b) Peynir 30 gr/kişi/gün = 245 ton
c) Tereyağı 30 gram/kişi/gün = 245 ton
d) Bal, reçel,30 gram/kişi/gün = 245 ton
e) Ekmek 0,75 ekmek/kişi/gün = 6.113.250 adet
f) Alabalık (1/2 balık/ kişi/gün) = 4.075.500 adet
g) Deniz balığı(¼ balık /kişi/gün) = 2.037.750 adet
h) Şişe suyu 1 litre/kişi/gün = 8.151.000 adet (1 litrelik şişe)
i) Et 250 gram/ kişi/gün = 2.038 ton
j) Meyve-Sebze-Salata 1 kg/kişi/gün = 8.151ton
k) Yumurta ½ yumurta/kişi/gün = 4.075.500 adet
l) Tavuk 1/6 tavuk/ kişi/gün = 1.358.500 adet

Yukarıda belirtilen tüm gıda malzemelerini planlama dönemi içinde ek tedbirler almak kaydı ile bölge içinden temin etmek mümkündür. Günümüzde bu talebin önemli bir kesimi bölge içinden temin edilmekte olup sadece kaliteli süt ve süt ürünlerinde darboğaz mevcuttur. Talebin artması ile planlama dönemi içinde kaliteli et darboğazı da oluşabilecektir. Bu nedenle gerek gelecekteki turizm talebinin karşılanması gerekse bölge dışına ihracatın desteklenmesi için, özellikle hayvancılık sektöründe ek tedbirler alınmalıdır. Toplu hayvansal üretim ve bundan da önemlisi toplu süt toplama ve işleme merkezleri kurulmasına öncelik verilmelidir. Dağlardaki kaynakları devreye sokmak maksadıyla önerilen asfalt yol, süt toplama da temel sorun olan ulaşım sorununun çözümüne yardımcı olabilecektir.

3. PROJENİN OLUŞTURACAĞI EKONOMİK BÜYÜKLÜK

A. İnşaat Sektörü

- Yatak başına 25 m^2 kapalı alan varsayımı ile 1.385.350 m^2 inşaat
- 1.000 TL/m^2 (2015 yılı 3 yıldızlı otel birim inşaat maliyeti) inşaat maliyeti ile **1.385.350.000 TL** inşaat cirosu beklenmektedir.

B. Ek İstihdam

- 75.415 kişilik istihdam ortalama 1000 TL (aylık net asgari ücret) ortalama aylık ücret kabulü ile yıllık **904.980.000 TL** istihdam getirisi beklenmektedir.

C. Projenin Gıda İhtiyaçları Ciroları (2015 yılı)

Önceki bölümde belirlenen gıda ihtiyaçlarının yaklaşık ciro bilgileri aşağıda verilmektedir.

GIDA TÜRÜ	BİRİM FİYAT	TOPLAM CİRO (TL)
Süt	1.5 TL/ litre	3.056.625
Peynir	12 TL/kg	2.940.000
Tereyağı	25 TL/kg	6.125.000
Bal	35 TL/kg	8.575.000
Ekmek	0.75 TL/adet	4.584.950 (yaklaşık)
Alabalık	5 TL/adet	20.377.500
Deniz Balığı	5 TL/ adet	10.188.750
Şişe suyu	0,75 TL/litre	6.113.250
Et	35 TL/kg	71.330.000
Tavuk	15 TL/adet	20.377.500
Meyve sebze	0.5 TL/kg	4.075.500
Yumurta	0,15 TL/adet	611.325
TOPLAM	**-**	**158.355.400**

D. Geceleme

Doğu Karadeniz Turizm Master Planının tam olarak uygulanması sonucu bölgede yıllık 8.151.000 geceleme yaratılabileceğine daha önce işaret edilmiştir. Bir geceleme yaklaşık yemek hariç 60 TL olacağı varsayımı ile yıllık **489.060.000 TL** gecelemeye bağlı ciro beklenmektedir.

VII. EKLER

1. İLLERDE YAPILAN ÖNEMLI FESTİVAL VE YAYLA ŞENLIKLERI

1.1. Artvin İli'nde Yapılan Önemli Festival ve Yayla Şenlikleri

ETKİNLİĞİN ADI	ETKİNLİĞİN YAPILDIĞI TARİH
Karüstü Karakucak Güreşleri, Veliköy, Şavşat	Şubat'ın 3.Haftası
Boğa Ve Karakucak Güreşleri, Kılıçkaya Beldesi, Yusufeli	26-27 Nisan
Melo Kaledibi Kültür Sanat Ve Turizm Festivali, Merkez	Mayıs'ın 2. Haftası
Murgul Boğa ve Karakucak güreşleri Festivali, Murgul	Mayıs'ın 4. Haftası
Geleneksel Marant Boğa Güreşleri, Yusufeli	22-23 Mayıs
Murgul Kültür Ve Sanat Festivali, Murgul-Damar	25-26 Mayıs
Kültür, Turizm ve Sanat Festivali, Yusufeli	Haziran
Artvin-Batum "Su İle Giden Kültür" Rafting Şenliği, Yusufeli	Haziran'ın 3. Haftası
Karakucak Güreş Festivali ve Efkari Aşıklar Şenliği, Ardanuç	Temmuz
Yayla Şenlikleri, Beşpare Köy, Artvin	Temmuz
Karagöl Şenliği, Borçka	Temmuz'un 1. Haftası
Aydın Köyü Söğütdüzü Yayla Şenlikleri Ve Karakucak Güreşleri, Aydın Köyü, Ardanuç	Temmuz'un 1.Haftası
Kültür Sanat Ve Deniz Festivali, Hopa	01-05 Temmuz
Uluslar Arası Tulum Festivali, Murgul	01-07 Temmuz
Kafkasör Kültür, Turizm Ve Sanat Festivali, Artvin	02-04 Temmuz
Çurispil Yaylası Efkari Aşıklar Şenliği Ve Karakucak Güreş Festivali	06-07 Temmuz
Lori Yaylası Soçluk Festivali	06-07 Temmuz
Güleş Köyü Şenliği	06-07 Temmuz
Yayla Göçü Ve Karakucak Festivali, Yusufeli	Temmuz'un 2. Haftası
Yayla Şenliği, Yusufeli	Temmuz'un 2. Haftası
Kültür Ve Spor Festivali, Yusufeli	Temmuz'un 2. Haftası
Yayla Göçü Ve Karakucak Güreşleri, Tekkale Köyü, Abana	18 Temmuz
Aros Yayla Festivali, Kılıçkaya, Artvin	Temmuz'un 3.Haftası
Acısu Yayla Şenlikleri, Ardanuç	Temmuz'un 3.Haftası
Ardanuç Efkari Aşıklar Ve Çurisbil Şenliği Ve Karakucak Güreşleri, Ardanuç	Temmuz'un 3.Haftası
Şavşat Sahara Pancarcı Festivali, Şavşat	Temmuz'un 4.Haftası
Camili Kafkas Arı Ve Bal Festivali, Borçka	Temmuz'un 4.Haftası
Anze Festivali, Ardanuç	Temmuz'un 4.Haftası
Uluslar Arası Arhavi Kültür Ve Sanat Festivali, Arhavi	Ağustos
Dalahet Yayla Şenlikleri Ve Karakucak Güreşleri, Bereket Köyü, Ardanuç	Ağustos 'un 1.Haftası
Salikvan Yayla Şenliği, Borçka	Ağustos 'un 1.Haftası
Hasret Günü Festivali, Yusufeli	Ağustos 'un 1.Haftası
Meydancık Sateve Gevrek Şenliği, Meydancık, Artvin	Ağustos 'un 1.Haftası
Seperhule Pancarcı Şenliği, Şavşat	Ağustos 'un 1.Haftası
Pancar Dağı Festivali, Yusufeli	Ağustos 'un 1.Haftası
Pancarlı Yayla Şenlikleri, Ardanuç	Ağustos 'un 1.Haftası
Sıla Özlemi Su Festivali	10-12 Ağustos
Macahel Kafkas Arıcılığı Ve Eko Turizm Festivali, Camili, Artova	Ağustos'un 3.Haftası
Niyort Yayla Şenlikleri, Borçka	Ağustos'un 3.Haftası
Kutlu Köyü Kale Ve Yayla Festivali	16-18 Ağustos
30 Ağustos Kaçkar Dağı Dostluk Ve Sevgi Yürüyüşü, Artvin	27 Ağustos - 02 Eylül
Karakucak Güreş Festivali, Yusufeli	Ekim'in 2. Haftası

1.2. Bayburt İli'nde Yapılan Önemli Festival ve Yayla Şenlikleri

ETKİNLİĞİN ADI	ETKİNLİĞİN YAPILDIĞI TARİH
Şifali Yayınlar Kırkpınar Köyü, Bayburt	05 Mayıs - 01 Haziran
Geleneksel Karaçayır Şenlikleri, Demirözü	Temmuz
Hacıoğlu Köyü Şenlikleri, Bayburt	Temmuz'un 2. Haftası
Kırklar Şenliği, Bayburt	Temmuz'un 2. Haftası
Dede Korkut Kültür ve Sanat Şöleni, Bayburt	Temmuz'un 3. Haftası
Geleneksel Tuzlu Su Festivali, Bayburt	21-23 Temmuz

1.3. Giresun İli'nde Yapılan Önemli Festival ve Yayla Şenlikleri

DOKAETKİNLİĞİN ADI	ETKİNLİĞİN YAPILDIĞI TARİH
Dizgine Hıdırellez Şenliği, Eynesil	Mayıs
Dizgine Kültür-Turizm Sanat Festivali, Eynesil	20 Mayıs
Uluslararası Karadeniz Giresun Altın Fındık Film Festivali	15-25 Mayıs
Uluslararası Karadeniz Giresun Aksu Festivali	20–23 Mayıs
Uluslararası Bulancak Kültür Ve Sanat Festivali	Mayıs'ın 2. Haftası
Bedrama Kültür Ve Sanat Festivali	Haziran
Yavuz Kemal Ağaçbaşı Şenliği	22-23 Haziran
Armutçukuru -Çağlandere Şenliği	Temmuz
Alucra Ekin Festivali, Dereli	Temmuz
Kuşdili Kültür Turizm Ve Sanat Festivali	Temmuz'un 1. Haftası
Kuzu Gölü Yaylası Otçu Göçü Şenliği	Temmuz'un 1. Haftası
Çıkrıkkapı Yayla Şenliği	Temmuz'un 1. Haftası
Şebinkarahisar Kültür Sanat Ve Ceviz Festivali	Temmuz'un 1. Haftası
Çiriş Düzü Şenliği	Temmuz'un 1. Haftası
Dikmetaş Yayla Şenliği, Şebinkarahisar	Temmuz'un 1. Haftası
Paşakonağı Yayla Şenliği	Temmuz'un 2. Haftası
Çömlekçi Deresi Fındık Festivali, Tirebolu	Temmuz'un 2. Haftası
Keşap Kültür Ve Sanat Şenliği	Temmuz'un 2. Haftası
Cimide Kültür Şenliği, Görele	Temmuz'un 2. Haftası
Buları Yaylası Taflan Şenliği, Yağlıdere	Temmuz'un 2. Haftası
Karaovacık Yayla Şenliği	Temmuz'un 2. Haftası
Kümbet Yayla Şenliği	Temmuz'un 2. Haftası
Espiye Kültür, Sanat, Tarım Ve Pide Festivali	20-21 Temmuz
Yela Güreş Sporları Kültür Ve Turizm Festivali, Piraziz	Temmuz'un 3. Haftası
Meşepuarı Fındık Şenliği, Piraziz	Temmuz'un 3. Haftası
Görele Kemence Ve Horon Şenliği	Temmuz'un 3. Haftası
Yaşmakçı Ağaçbaşı Yaylası Otçu Göçü Şenliği	Temmuz'un 4. Haftası
Sağrak Gölü Yayla Şenliği, Dereli	Temmuz'un 4. Haftası
Plaj Festivali Ve Yaz Etkinlikleri, Tirebolu	Temmuz'un 4. Haftası
Sis Dağı Şenliği	Temmuz'un 4. Haftası
Bektaş Yayla Şenliği Ve Kültür, Turizm Ve Sanat Festivali	Temmuz'un 4. Haftası
Çamoluk Bal Festivali, Çamoluk	Ağustos'un 2. Haftası
Sağrak Göl Kültür Turizm Ve Sanat Festivali, Dereli	10-11 Ağustos
Kümbet Kültür- Turizm Ve Sanat Festivali, Dereli	17-18 Ağustos
Kuru Fasulye Festivali, Çamoluk	20 Ağustos
Yağlıdere Kivi Şenliği	Kasım Ayı

1.4.Gümüşhane İli'nde Yapılan Önemli Festival ve Yayla Şenlikleri

ETKİNLİĞİN ADI	ETKİNLİĞİN YAPILDIĞI TARİH
Zigana Dağı Kış Şenlikleri, Torul	24 Ocak
Alacapazar Yayla Şenliği	Haziran-Temmuz-Ağustos Aylarının Her Pazar Günü
Yağmur Dere Yayla Şenliği, Merkez	30 Haziran-01 Temmuz
Söğüteli Belediyesi Ernek Yayla Şenliği, Kelkit	01 Temmuz
Sadak Köyü Gölbaşı Yayla Şenliği, Merkez	01 Temmuz
Telme Köyü Yayla Şenliği, Şiran	02 Temmuz
Uzunkol Köyü Yayla Şenliği, Kelkit	03 Temmuz
Doğan Kavak Köyü Yayla Şenliği, Kelkit	03 Temmuz
Yeşilbük Yayla Şenliği, Şiran	6 Temmuz
Araköy Yayla Şenliği, Şiran	6 Temmuz
İnözü Köyü Yayla Şenliği, Şiran	07 Temmuz
Harmancık Yayla Şenliği, Kürtün	07 Temmuz
Akyayla Köyü Yayla Şenliği, Şiran	07 Temmuz
Kabaköy Köyü Yayla Şenliği, Merkez	07 Temmuz
Çamur Köyü Yayla Şenliği, Kelkit	08 Temmuz
Yedibölük Köyü Yayla Şenliği, Şiran	08 Temmuz
Ozanca Köyü Yayla Şenliği, Şiran	12-13 Temmuz
Kabaktepe Köyü Yayla Şenliği	12-23 Temmuz
Dörtkonak Köyü Yayla Şenliği, Merkez	13 Temmuz
Yeniköy Köyü Yayla Şenliği, Şiran	13 Temmuz
Kelkit Organik Tarım Ve Hayvancılık Festivali, Kelkit	14-15 Temmuz
Bahçeli Köyü Yayla Şenliği, Şiran	15 Temmuz
Taşköprü Kültür Ve Yayla Şenliği	Temmuz'un 3.Pazarı
Kadırga Yayla Şenliği, Kürtün	18 Temmuz
Köse Dağı Yayla Şenliği, Köse	19 Temmuz
Kazıkbeli Yayla Şenliği, Kürtün	19-20 Temmuz
Bahçecik Köyü Yayla Şenliği, Şiran	23-24 Temmuz
Kürtün Baraj Gölü Su Sporları	26 Temmuz
Yeni Yayla (Santa) Şenlikleri	26 Temmuz
Güvende Yayla Şenliği, Kürtün	26–27 Temmuz
Kırıntı Yayla Şenliği, Şiran	27 Temmuz
Kuşburnu-Pestil Kültür Ve Turizm Festivali, Merkez	25-27 Temmuz
Selimiye Köyü Yayla Şenliği, Şiran	20 Ağustos
Güdül Köyü Yayla Şenliği, Kelkit	20 Ağustos
Kavakpınar Köyü Yayla Şenliği, Şiran	22 Ağustos
Boğazyayla Köyü Yayla Şenliği, Şiran	25 Ağustos
Tomar Şelalesi Festivali, Şiran	25-26 Ağustos
Ünlüpınar Harakta Şenliği, Kelkit	26 Ağustos
Konaklı Köyü Yayla Şenliği, Şiran	26 Ağustos

1.5. Ordu İli'nde Yapılan Önemli Festival ve Yayla Şenlikleri

ETKİNLİĞİN ADI	ETKİNLİĞİN YAPILDIĞI TARİH
Yokuşdibi Amatör Kar Etkinliği	26–27 Ocak
Bahar Şenliği	23–30 Nisan
Mayıs Yedisi Şenliği, Perşembe	20 Mayıs
20 Mayıs Gölköy Festivali, Gölköy	20 Mayıs
Çataltaş Şenlikleri	20 Mayıs
Mayıs Yedisi Şenliği, Fatsa	20 Mayıs
Uluslararası Çocuk Ve Gençlik Tiyatroları Festivali	01–07 Haziran
Uçurtma Şenliği, Merkez	09 Haziran
Korgan Yaylası Yağlı Pehlivan Güreşleri Ve Orman Günü Şenlikleri	20–22 Haziran
Düz Oba Yayla Şenlikleri	21–22 Haziran
Uluvahta Şenliği, Gölköy	23 Haziran
Uluslararası Ordu Altın Fındık Kültür-Sanat Ve Doğa Festivali	30 Haziran–6 Temmuz
Altın Fındık Kültür Ve Turizm Festivali, Fatsa	Temmuz
Tepealan Belediyesi Yaz Şenlikleri	Temmuz
Deniz Şenlikleri	01 Temmuz
Kültür Sanat Festivali, Mesudiye	04-05 Temmuz
Çaybaşı Kültür Ve Sanat Festivali	04–06 Temmuz
Emir Yakup Kültür Ve Sanat Etkinliği, Korgan	07-08 Temmuz
Çınar Festivali	Temmuz 'un 2.Haftası
Altın Fındık Kültür Ve Sanat Festivali, Fatih	16–17 Temmuz
Perşembe Yaylası Şenlikleri, Aybastı	Temmuz'un 3.Haftası
Ünye Uluslararası Kültür-Sanat Ve Turizm Festivali	16–20 Temmuz
Güvenç Abdal Kültür Ve Anma Etkinliği, Gürgentepe	19–20 Temmuz
Geleneksel Çambaşı Yayla Şenliği, Kabadüz	19–20 Temmuz
Gelinkaya Kültür Sanat Ve Turizm Festivali, Çamaş	27 Temmuz
Dereiçi Kültür Sanat Ve Turizm Festivali, İkizce	28-29 Temmuz
Işıktepe Dereköy Kültür Şenliği, Gürgentepe	30-31 Temmuz
Çamlı Belediyesi Yaz Etkinlikleri Festivali, Korgan	01–03 Ağustos
Deper Yayla Şenlikleri	02–03 Ağustos
Akkuş Argan Yaylası Kültür Turizm Festivali	02–03 Ağustos
İlküvez Çevre Köyleri Kültür Sanat Ve Turizm Festivali, Çaybaşı	09-12 Ağustos
Kızılelma Yayla Ve Turizm Festivali, Akkuş	07-08 Eylül
Direkli Altın Bal Kültür-Sanat Ve Turizm Festivali	10–11 Eylül
Eğitim, Kültür Ve Dayanışma Festivali, Kabataş	Ekim
Uluslararası Edebiyat Festivali, Merkez	Ekim

1.6. Rize İli'nde Yapılan Önemli Festival ve Yayla Şenlikleri

ETKİNLİĞİN ADI	ETKİNLİĞİN YAPILDIĞI TARİH
Ayder Kardan Adam Şenlikleri, Çamlıhemşin	Yarı Yıl Tatili
Ovit Kar Şenliği	Nisan' ın 3. Haftası
Pazar Spor Şenlikleri	20 Mayıs-05 Temmuz
Çamlıhemşin Ayder Şenlikleri	Haziran'ın 2. Haftası
İkizdere Dağ Horozu Şenlikleri	Haziran'ın 3. Haftası
Yeşil Yayla Kültür Sanat Ve Çevre Festivali	Haziran'ın 4. Haftası
Kano Ve Rafting Şenliği, Ardeşen	Temmuz-Ağustos
Uluslararası Fırtına Rafting Şenliği, Ardeşen	06-08 Temmuz
Tunca (Dutha) Kültür Festivali	Temmuz'un 1. Haftası
Ardeşen Küçük Yayla Kültür Şenlikleri	Temmuz 'un 2.Haftası
Demirkapı Soğuksu Şenlikleri, Akçaabat	Temmuz 'un 2.Haftası
Rize Dağcılık Ve Turizm Şenliği	Temmuz 'un 2.Haftası
Darnulu Yayla Şenlikleri	Temmuz 'un 2.Haftası
Kemer Köyü Dağ Şenlikleri	Temmuz'un 4. Haftası
Çaykara Tufa Yayla Şenlikleri	Temmuz'un 4. Haftası
Rize Yaz Spor Şenlikleri, Merkez	Temmuz'un 4. Haftası
Uluslararası Dağcılık Şenliği, Rize-Çamlıhemşin-Ardeşen Yaylaları	Temmuz'un 4. Haftası
Rize Çay Ve Turizm Festivali	Temmuz 'Un 4. Haftası
Kuspa ve Palovit Yayla Şenlikleri	Temmuz 'Un 4. Haftası
Ovit Yayla Şenliği, İkizdere	Ağustos
Anzer Balı Ve Yayla Şenlikleri, İkizdere	Ağustos'un 1.Haftası
Güneyce Varda Şenlikleri	Ağustos'un 1. Haftası
Ardeşen Yeniyol (Oce) Şenliği	Ağustos'un 1. Haftası
Çayeli Çay Festivali	Ağustos'un 1.- 2. Haftası
Ekşioğlu Vakfı Yayla Şenlikleri	Ağustos'un 2. Haftası
Ardeşen Sırt Yayla Kültür Şenlikleri	Ağustos'un 2. Haftası
Ardeşen Sırt ve Golazena Kültür Şenlikleri	Ağustos'un 2. Haftası
Ardeşen Atmaca 53 Festivali	Ağustos'un 2. Haftası
Hemşin Şenlikleri	Ağustos'un 2. Haftası
Ardeşen Golazena Kültür Şenlikleri	Ağustos'un 2. Haftası
Çağrankaya Yayla Festivali, İkizdere	17-18 Ağustos
Tahta Araba Yarışı Şenliği, Ardeşen	20 Ağustos
İkizdere Çağarankaya Yayla Şenlikleri	Ağustos'un 3. Haftası
Çamlık Küçük Ve Büyük Yayla Şenlikleri	Ağustos'un 3. Haftası
Demirkapı Köyü Yayla Şenlikleri	Ağustos'un 3. Haftası
Han Düzü Yayla Şenlikleri, Merkez	Ağustos'un 3. Haftası
Tozköy Likapa Şenliği	Ağustos'un 3. Haftası
Fındıklı Yeşil Altın Gümüş Deniz Festivali	Ağustos'un 3. Haftası
Melyat Deresi Şenlikleri	Ağustos'un 3. Haftası
Kaçkar Altıparmak Yayla Şenlikleri, Ardeşen	Ağustos'un 3. Haftası
Büyük Handüzü Yayla Şenlikleri	Ağustos'un 4. Haftası
Kalkandere Dostluk Şöleni	Ağustos'un 4. Haftası
Dünya Rizeliler Günü	Ağustos'un 4. Haftası

1.7. Samsun İli'nde Yapılan Önemli Festival ve Yayla Şenlikleri

ETKİNLİĞİN ADI	ETKİNLİĞİN YAPILDIĞI TARİH
Karadeniz Kısa Film Festivali, Samsun	23- 31 Mart
Hüseyin Dede Şenlikleri, Alaçam	07 Mayıs
Doğa, Kültür Sanat Ve Turizm Festivali,19 Mayıs	19 Mayıs
Yeşilırmak Kültür Ve Sanat Şenliği, Çarşamba	20- 23 Mayıs
Termal Turizm Festivali, Havza	25-31 Mayıs
Altın Pirinç Festivali, Terme	Haziran 1. Haftası
Bisiklet Şenliği, İlkadım	19 Haziran
Ladik Akdağ Yayla Şenlikleri	Temmuz
Kültür Sanat Doğa Ve Turizm Festivali, Vezirköprü	15-17 Temmuz
Deniz Oyunları Festivali, Yakakent	22- 23 Temmuz
Uluslararası Halk Dansları Festivali, Samsun	23- 29 Temmuz
Geleneksel Yağlı Güreşleri Ve At Yarışları Festivali	Ağustos-Eylül
Karpuz Festivali, Samsun	Ağustos 4. Haftası
Ayvacık Doğa-Su Sporları-Kültür Turizm Fındık Ve Mustafa Dağıstanlı Güreş Festivali	30-31 Ağustos
Yaşar Doğu Şenlikleri, Samsun	Eylül Ayı
Köprülü Mehmet Paşa Kültür Sanat Ve Spor Festivali, Vezirköprü	Eylül'ün 1. Haftası
Geleneksel Yağlı Güreşleri Ve At Yarışları Festivali, Asarcık	04 Eylül
Tekkeköy Kültür, Doğa Ve Turizm Festivali, Tekkeköy	07 Eylül
Neyzen Tevfik Kültür Şenliği, Samsun	Ekim Ayı

1.8. Trabzon İli'nde Yapılan Önemli Festival ve Yayla Şenlikleri

ETKİNLİĞİN ADI	ETKİNLİĞİN YAPILDIĞI TARİH
Mayıs Yedisi Şenlikleri, Beşikdüzü	18-20 Mayıs
Ağasar Kültür Şenliği, Şalpazarı	Haziran'ın 1. Haftası
Çarşıbaşı Şahinli-Erenköy Bahar Yayla Şenlikleri	Haziran'ın 3. Haftası
Fındık Ve Karayemiş Festivali, Arsin	Temmuz
Uluslar Arası Maçka Sümela Kültür Ve Sanat Festivali	Temmuz
Tonya Zere Yayla Şenliği	Temmuz'un 1. Haftası
Hamsiköy, Çıralı, Dikkaya, Güzelyayla Sütlaç Festivali	Temmuz'un 1. Haftası
Ağa Konağı Şenlikleri, Şalpazarı	Temmuz'un 1. Haftası
Lişer Yaylası Soğuksu Şenlikleri, Maçka	07 Temmuz
Demirkapı Soğuksu Şenliği	Temmuz'un 2. Haftası
Karadağ Yayla Şenlikleri	Temmuz'un 2. Haftası
Ortalan Şenlikleri, Şalpazarı	Temmuz'un 2. Haftası
Keşan Kültür Ve Balıkçılık Festivali	12-13 Temmuz
Düzköy Kültür Ve Sanat Festivali	13-14 Temmuz
Uluslararası Akçaabat Müzik Ve Halk Oyunları Festivali	13-16 Temmuz
Hırsafa Yayla Şenlikleri, Düzköy	Temmuz'un 3. Haftası
Kadırga Yayla Şenlikleri, Şalpazarı	Temmuz'un 3. Haftası
Karakırsak Şenlikleri, Şalpazarı	Temmuz'un 3. Haftası
Alaca Yayla Şenliği, Şalpazarı	Temmuz'un 3. Haftası
Taşköprü Kültür Ve Yayla Şenliği	Temmuz'un 3. Haftası
Uluslararası Akçaabat Müzik Ve Halk Oyunları Festivali Ve Geleneksel Hıdırnebi Şenliği, Akçaabat	16-20 Temmuz
Hıdırnebi Yayla Festivali	17-21 Temmuz
Sisdağı Yayla Şenlikleri, Şalpazarı	Temmuz'un 4. Haftası
Uğurlu Yayla Şenliği	Temmuz'un 4. Haftası
Sürmene Kültür Ve Turizm Şenliği	24-26 Temmuz
Zarha Dağı Yayla Şenlikleri	24-26 Temmuz
Kaldırım Yayla Şenliği, Çarşıbaşı	26-27 Temmuz
Örnekalan Yeşiltepe Yayla Şenliği, Maçka	Ağustos
Görnek Yayla Şenliği, Köprübaşı	Ağustos'un 1. Haftası
Festival, Köprübaşı	Ağustos'un 1. Haftası
Araklı İlçesi Palarcık Şenlikleri	Ağustos'un 1. Haftası
Kurt Dağı Yayla Şenlikleri	Ağustos'un 1. Haftası
Yeşiltepe Yayla Şenlikleri	Ağustos'un 1. Haftası
Ağakonağı Şenliği	Ağustos'un 1. Haftası
Kurtdağı Yayla Şenlikleri. Çaykara	Ağustos'un 1. Haftası
Akçaköy Harmancık Şenliği	Ağustos'un 1. Haftası
Uzungöl Kültür Ve Turizm Şenliği	01- 03 Ağustos
Ekmek Kültür Festivali	04 - 06 Ağustos
Kuşmer Yaylası Şenliği	Ağustos'un 2. Haftası
Cumapazarı Dağ Şenlikleri	Ağustos'un 2. Haftası
Kayabaşı Yaylası Karaabdalo Şenlikleri	Ağustos'un 2. Haftası
Mataracı Ilaksa Yayla Şenliği, Maçka	Ağustos'un 2. Haftası
İzmiş Şenliği	Ağustos'un 2. Haftası
Kamena Şenliği	08 Ağustos

1.8. Trabzon İli'nde Yapılan Önemli Festival ve Yayla Şenlikleri (Devam)

ETKİNLİĞİN ADI	ETKİNLİĞİN YAPILDIĞI TARİH
Sevinç Köyü Karabtal (Sorsi) Yayla Şenliği, Akçaabat	Ağustos'un 3. Haftası
Akçaabat Karaabdal Şenliği	14 Ağustos
Atasu Ambarlı Yayla Şenliği, Maçka	15 Ağustos
Sultanmurat Yayla Şenlikleri, Çaykara	20 Ağustos
Honefter Yayla Şenlikleri, Çayırbağı	20 Ağustos
Tonya Tereyağı Festivali	22-23 Ağustos
Hayden Sürmene Şenlik Ve Etkinlikleri	24-27 Ağustos
Maçka Kültür Turizm Ve Sanat Festivali	25-28 Ağustos
Çoban Derneği Yayla Şenlikleri	27 Ağustos
Kadıralak Yayla Şenliği	Eylül'ün 1. Haftası
Karadağ Serda Yayla Şenliği, Düzköy	Eylül'ün 1. Haftası
Fenko Yayla Şenliği, Düzköy	01-02 Eylül
Sivri Şenliği	04 Eylül
Çayırbağı Patates Mısır Kültür Ve Sanat Festivali	09 Eylül
Sevinç Köyü Karabtal (Sorsi) Yayla Şenliği, Akçaabat	Ağustos'un 3. Haftası
Akçaabat Karaabdal Şenliği	14 Ağustos
Atasu Ambarlı Yayla Şenliği, Maçka	15 Ağustos
Sultanmurat Yayla Şenlikleri, Çaykara	20 Ağustos
Honefter Yayla Şenlikleri, Çayırbağı	20 Ağustos
Tonya Tereyağı Festivali	22-23 Ağustos
Hayden Sürmene Şenlik Ve Etkinlikleri	24-27 Ağustos
Maçka Kültür Turizm Ve Sanat Festivali	25-28 Ağustos
Çoban Derneği Yayla Şenlikleri	27 Ağustos
Kadıralak Yayla Şenliği	Eylül'ün 1. Haftası
Karadağ Serda Yayla Şenliği, Düzköy	Eylül'ün 1. Haftası
Fenko Yayla Şenliği, Düzköy	01-02 Eylül
Sivri Şenliği	04 Eylül
Çayırbağı Patates Mısır Kültür Ve Sanat Festivali	09 Eylül

KAYNAKLAR

- Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri
- Türkiye Turizm Stratejisi (2023) Ve Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı
- TUİK ADNKS verileri ve istatistikleri
- DİE 1990-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları ve İstatistikleri
- Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Web Sayfası ve Meteoroloji Bülteni Verileri
- Karayolu Sektör Raporu, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
- T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü
- Demiryolu Sektör Raporu, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
- Türkiye İstatistik Kurumu web sitesi
- Karayolları Genel Müdürlüğü Web Sitesi
- Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü Web Sitesi
- T.C Kalkınma Bakanlığı Web Sitesi
- T.C Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Web Sitesi
- T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Web Sitesi
- T.C Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
- T.C Orman ve Su İşleri Bakanlığı
- T.C Milli Eğitim Bakanlığı
- T.C Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı
- Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü Web Sitesi
- Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü
- Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Meteoroloji Bülteni, Ankara, 1974
- T.C. Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Deprem Dairesi Başkanlığı Web Sitesi
- Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Web sitesi
- Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü
- İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011), T.C Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, 2013, Ankara
- T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yatırım Ve İşletmeler Genel Müdürlüğü
- T.C Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Türkiye Coğrafi Veritabanı Web sitesi (Atlas.gov.tr)
- Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB) Web Sitesi
- Seçilmiş Göstergelerle Artvin 2013, İl Yayınları
- Seçilmiş Göstergelerle Bayburt 2013, İl Yayınları
- Seçilmiş Göstergelerle Giresun 2013, İl Yayınları
- Seçilmiş Göstergelerle Gümüşhane 2013, İl Yayınları
- Seçilmiş Göstergelerle Ordu 2013, İl Yayınları
- Seçilmiş Göstergelerle Rize 2013, İl Yayınları

- Seçilmiş Göstergelerle Samsun 2013, İl Yayınları
- Seçilmiş Göstergelerle Trabzon 2013, İl Yayınları
- Türkiye 81 İl Sanayi Durum Raporu, Sanayi Genel Müdürlüğü,Ekim 2014, Ankara
- T.C Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, OSB Bilgi Portalı
- 10. Kalkınma Planı (2014-2018), T.C Kalkınma Bakanlığı, 2013, Ankara
- KENTGES Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (2014-2023), Aralık-2014
- T.C Kalkınma Bakanlığı 2013, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi Raporu – BGUS 2014 – 2023
- T.C Kalkınma Bakanlığı 1996, 2003, 2011, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE)
- T.C Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı 2015, Alt Yapı Yatırımları Genel Müdürlüğü, Ulaşım ve İletişim Stratejisi
- World Turism Organization Website (http://www2.unwto.org/)
- Artvin Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Web Sitesi ve Verileri
- Bayburt Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Web Sitesi ve Verileri
- Giresun Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Web Sitesi ve Verileri
- Gümüşhane Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Web Sitesi ve Verileri
- Ordu Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Web Sitesi ve Verileri
- Rize Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Web Sitesi ve Verileri
- Samsun Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Web Sitesi ve Verileri
- Trabzon Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Web Sitesi ve Verileri
- Erzurum Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Enstitüsü Çakırgöl Kış Turizm Merkezi Etüdleri 2005
- T.C.Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Deprem Dairesi Başkanlığı
- Artvin İli Turizm Master Planı Raporu 2008
- DOKAP İlleri Orman Doğal Sınırının Üst Kotlarında Yer Alan Doğal Göllerin Mevcut Durum Tanımlanması Ve Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi İçin Gereken Tanıtım Stratejilerinin Belirlenmesi, 2013
- Ordu-Trabzon-Rize-Giresun-Gümüşhane-Artvin Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Plan Araştırma Raporu
- Samsun-Çorum-Tokat Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı
- Erzurum-Erzıncan-Bayburt Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı
- Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı, DOKAP
- Doğu Karadeniz Bölgesi Eylem Planı, DOKAP
- TR90 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programı
- Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı Verileri, DOKA
- Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı Verileri, KUDAKA
- Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Verileri, OKA
- Giresun Müzesi Verileri

- Gümüşhane Müzesi Verileri
- Ordu Müzesi Verileri
- Rize Müzeleri Verileri
- Samsun Müzeleri Verileri
- Trabzon Müzeleri Verileri
- Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği Web Sitesi
- ÖSYM Verileri